

35
6
55

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

~~35~~
~~6~~

52 13-2, 6, 21

35-5-119.
35
6
52

TRACTATUS
POLITICO-JURIDICUS
De
LIGNO & LAPIDE

PRÆCIPUAM JURIS
FORESTALIS PARTEM, MATERIAM
ARBORUM PLANTATIONIS, CONSERVATIONIS, DOMINII,
EJUSQUE EFFECTUUM TUM IN PERCEPTIONE GLAN-
DIUM QUUM IPSORUM LIGNORUM;

Item
ARBORUM ET LAPIDUM
TERMINALIUM, STCAMINONUM, LIGNORUM
RUTORUM CÆSORUM AC JURIS GRUTIÆ;
FODINARUM ITIDEM METALLI-
carum, gemmarum, lignearum & lapidearum specierum,

Cum adjecto in majorem elucidationem

QUÆSTIONUM MISCELLANEARUM

fasciculo, in novâ serie

concessit

PHILIPP. HELFRICUS KREBS,
anteà Hassiacus, nunc Electoralis Brunsvic-Lüneb. Consiliarius.

AUGUSTÆ VINDELICORUM,

Apud LAURENTIUM KRONIGERUM
& Hæredes THEOPHILI GOEBELII.

FRANCOFURTI, typis JOHANNIS PHILIPPI ANDRÆ,

A. O. R. MDCC.

*Ad Serenissimos ac Potentissimos
Principes ac Dominos,*

GEORGIUM LUDOVICUM

Ducem Brunsvicensem & Lünebur-
genssem, S. R. Imperii Electorem;

**CAROLUM & ERNESTUM
LUDOVICUM**

Landgravios utriusq; lineæ Hasfiacæ sceptrā
tenentes, Principes Hersfeldiæ, Comites Cattimeliboci,
Deciæ, Zigenhainæ, Niddæ, Schaumburgi,
Ysenburgi & Büdingæ, &c.

*Principes ac Dominos meos Cle-
mentissimos!*

*Asfiaca quidem, Serenissimi
Principes, tellus fuit, quæ ha-
rum,*

DEDICATIO.

rum, quas exhibeo, arborum seminario
 benignum concessit spatium; in quâ
 etiam aperire lapidicinam primâ vice
 contigit: Hasfiacæ succus fuit terræ,
 quo irrigatæ pullulantes in plures ra-
 dices ramosq; plantæ, multa fronde
 vestitæ, in amplissimum conversæ
 sunt arboretum, atq; lapidicina mayo-
 ri profunditate reddita est fructuosior.
 At etiam alma factum DEI provi-
 dentia, vestraq;, Potentissime Elector,
 mirifica gratia, ut in Brunsvicensẽm
 Electoralem transplantatæ terram ar-
 bores, conjectique lapides, summè
 larga alantur fœcunditate, quæ
 quive ideò suæ animæ efficacia in
 tan-

DEDICATIO.

*tantam spatiosæ sylvæ ac fructi-
feræ fodinæ molem excrevere , ut
qui hactenus arbustivus locus à
plantatore sepibus erat occlusus ,
nunc rupto pro votis amicorum hor-
tatorum sepimento publicè detur
conspiciendus ; ut fodina à lapi-
dario hac usque occulta modò appa-
reat detecta. Non eruditionis cer-
tamen in hoc suscepi , cui ferendo
non fuissent humeri ! Extollant
verbis eruditioribus & suaviore ele-
gantia arbores lapidesque , quibus
divina largitate , ut ingenio sint
mobiliores , datum est ! Saltem
in eo laboravi , ut sincera simpli-*

DEDICATIO.

citare darem specimen , quo omnipotentis DEI immensa erga hominem in lignis lapidibusque benignitas cum decenti cognosceretur gratitudine : quo etiam mirabiliter in lignis lapidibusque abscondita , multis meritò laudibus celebranda divina sapientia vivis quasi coloribus extaret depicta. Sanè in hoc , instar ipsarum terræ arborum , meæ quoque arbores quocunque virentes tempore gerent comas , neque ullo unquam decussus erit ramorum arboreorum honor frigore , quo etiam aliarum arborum duntaxat frondes tolluntur , non vivacitas!

DEDICATIO.

*citās. Pii scopi confidendum sua-
det simplicitas, ut meæ Xylophago-
rum non metuant insultus arbores.
Iverunt tamen amplius ad ungen-
dum super se Reges arbores; nec
non lapides, ut sub fortibus quie-
tiores forent Petris! Elegerunt, Prin-
cipes Potentissimi, vestræ insignis gra-
tiæ magnam umbrositatem, auto-
ritatem vestram verè petricosam:
Haud velitis, Principes gemmeo
splendore præfulgentes, meis indigna-
ri precibus, sed innata clementia
arborum lapidumque, quibus vestræ
telures fuere alimento & incremen-
to, patrocinium arripere, humi-*

**

lima

DEDICATIO.

*lima oblatum devotione ab arbora-
tore & lapidario, qui indefesso su-
dore ac nunquam delebili fide
Vobis devinctus est.*

Prælo

PRÆLOQUIUM AD LECTOREM.

Magnæ esse sapientiæ , revocare hominem i
quod malè locutus est, ex can.10. caus.22.
q.4. jam eo temporis, quando in anno 1671.
hujus arboreti primam plantam ac lapidi-
cinæ aperimentum Academiæ Giessenæ celebratissimis
Jctis in vicem disputationis inauguralis publicè exhi-
bebam, haud me latebat non solùm, sed & illam sapien-
tiam jam tum mihi reservavi, supplici ad Deum, ut mo-
dò apprehenderem. Si etenim Imperator Justinianus
haud voluit erubescere, si quid melius etiam horum,
quæ prius dixerat, adinveniret, hoc opinari & com-
petentem prioribus imponere correctionem, nec ab
aliis expectari corrigi *Nov.22. prafat. in fin.* divinita-
tis magis quàm mortalitatis esse, omnium habere
memoriam & penitus in nullo peccare, lubentissimus
fateri in §.14. *de confirmat. Digest.* cur non magis mul-
tò persuadeam mihi, etiam me infantius quædam di-
xisse aut leviter tractâsse, & quidem ad me ipsum
erigendum, impendere ulteriorem huic negotio la-
borem,

PRÆLOQUIUM AD LECTOREM.

borem, meq; deponere ad perfectiorem hujus materiae inquisitionem, eò magis, quò beatiòr in lignis lapidibusq; Hassia est, ut & quidam parochus plautum lignorum cuidam transmittens hos addiderit versus:

India mittit ebur, molles sua thura Sabai,

Hassia nescit ebur, lignum pro thure reponit.

4 Neq; satis validæ, retinere conatus, esse potuerunt calumniantes quorundam linguæ, faciles insectari quàm petulantissimè operis saltem seminarium, quasi solenne habuerint, relicto jure Romano, aliunde materiam novam & jurisprudentiæ incognitam decerpere, qualia, pompam unicè juris Romani, indeq; majorem ejus intricatam difficultatem augentia, obliteranda fuissent potius: Haud quidem inde votè in hujusmodi novitates inclementius invehunt nonnulli celebratissimi nominis Jcti, easq; increpant vehementer, cum omnis novitas haud careat perturbatione, sed soleat offendere. Ast oppidò fallitur, qui hæc fulmina in eos conjecerit, qui non tam solo ambitionis pruritu novum quid extra jurisprudentiam comminiscuntur, quàm pro communi bono sparsam saltem latè materiam ad congruentiam quandam & ordinem unâ serie collocant: in quali novitate sibi ipsimet meritò placet Imperator Justinianus, *in præf. Nov. 51.* optimè lentiens, perperam effulseq; posita, si ad competentem perveniant ordinem, & bellè disponantur, alias propemodum res apparere, speciosas

PRÆLOQUIUM AD LECTOREM:

pro turpibus,ornatas pro incultis,articulatas distinctasq;
pro incompofitis priùs & confufis. Eamq; etiam ma-
ximè commendat Diether. *in præfat. ad Besold. thef.*
pract. suppeditans vel mille materias prædicto fensu no-
vas. Et certè vituperandus est,qui ex aliena materia ædi-
ficat, & quoq; parietes alieno colore delinit, nil suum
dicere potens, ac saltem præstans, ut multi magno la-
bore, magnâq; temporis & duplicati librorum pretii ja-
cturâ nihil scire videantur. Non ego planè meum, non
planè alienum dixi, sed æmulando, quæ in aliis probavi,
ac in usum meum, quæ inter aliorum dicta maximè mi-
ratus sum, opportunâ derivatione convertendo, atq; sic
aliena meis immiscendo omnium penè scriptorum con-
suetudinem præstiti, cum eo quidem, spero, fructu, ut
certiora, & quæ ideò gratiùs jucundiùsq; legantur, scri-
pta esse videantur: Non etiam penitus novum dixi, sed
id, quod jurisprudentiæ Romanæ in specialibus partim
titulis abundè cognitum, quodq; scire quotidie neces-
sum est, saltem in unam seriem perduxì: Prostant in
jure Romano speciales tituli de arboribus cædendis;
arborum furtim cæsarum; de glande legendâ; de tigno
juncto; de albo scribendo & corrupto; de cupress. ex
luc. Daphn. non excidendis; de vehiculis; de termino
moto; de sepulchro ædificando; de metallariis &c. Præ-
stò sunt passim in jure Romano tractationes de arbori-
bus in competentiloco sine injuriâ alterius plantandis &

PRÆLOQUIUM AD LECTOREM.

habendis; de arborum in suo vel alieno, aut in confinio
positarum, item ex sua vel aliena planta enatarum do-
minio; de illarum usufructu & dominio utili; de tribu-
tis ratione arborum pendendis; de aggere fluminis ar-
boribus muniendo; de arborum succisione; de virgis, fu-
stibus, baculis, palis, perticis, navibus, metallis, gemmis,
lapillis, muris, pontibus, aliisve rebus ligneis & lapideis.
6 Et quanquam de his omnibus non dixerim satis, nec e-
nim tunc in ingentio rem tractatum abeundum, sed
tempori serviendum, & Statutis Academicis obtem-
perandum erat: Quanquam etiam nec nunc addiderim
satis in tali materia, cujus utilitatem, commoda, usum
& jura nemo pro dignitate explicabit, quamvis cui

Ferrea vox, lingua centum sint, oraq; centum.

*vid. Frid. Mindan. de process. mandat. & monitor. lib. 2. c. 39. n. 3. Hahn.
vom Erbmeyer-Recht / p. 2. c. 21. n. 3. 4. & 29.* attamen cum vel
prima plantarum lapidumq; conquisitio tantò magis fortunata fue-
rit experiri Virorum scientià celebratissimorum favorem, quantò plus
petulans saltem lingua eadem voluit corrola, unicà censurà suffi-
ciente expellere calumniantium iniquitates, quam Regiminis tunc
& Academiæ Gießenæ Cancellarius, Dominus Hartmannus Ja-
cobi, de meo tunc conamine testatus est, si non vel ambitionis co-
lori minimè esset favendum, idq; celebratissimi nominis Viri be-
nevolum judicium omittere deceret. Saltem sincero lectoris ju-
dicio fretus, horis ab officii munere subcivis resurgere in nova se-
rie curavi Academicum olim Exercitium, ut nunc prompto
uberiores arbusci & lapidicinæ fructus capessere
liceat lectori, quem benè valere
precor!

PRÆ-

PRÆFATIO AD IPSUM OPUS.

Ub jove aperto sumus! si circumferimus r
oculos supra & intrà, ante & retrò, dextrum & lini-
strum, & sic ad omnes mundi quasi parietes, ubiq; vi-
demus LIGNA & LAPIDES, & quicquid ex his,
tanquam originariis fontibus, provenit & conficitur.
Aspicite densis sylvis circumdata & fruticibus rura! Contemplabi-
mini hortos, agros, montes, ædificia, litus maris &c. videbitis *ligna,*
lapides; lignea, lapidea! sed quorsum hæc? Ridebor, suavisq; ero, 2
quòd juridicum exercitium habiturus de tali re dicere audeam, cujus
tanta vilitas, ut vel in nullo vel admodum exiguo habeatur pretio, .
v. Jefa. c. 60. v. 17. c. 62. v. 10. cum lignorum tanta copia, ut in mi-
nimis ponantur & despiciatui habeantur; lapidum tanta inutilitas, ut
vel sine domino in terra jaceant, quos vix, nisi ut noxios ab agro suo
removendi causâ, sustulerit quispiam, minus multò de iis scribendi
materiam desumpserit, præsertim jurisperitus, quem non nisi graviter
loqui deceat & de re ardua, non vili, & quæ vel insuper magis ad disci- 3
plinam physicam, imò œconomiam & rem rusticam, quàm jurispru-
dentiam pertineat, ut proinde de Pomponio Lato Vives cantet:
Pomponius Latus exiguæ eruditionis, tota illa ejus celebris diligentia
circa verba & historias aliquot, tum sæxa & monumenta diruta con-
sumpta est. Verùm præterquàm quòd Pomponius aliorum judicio 4
habeatur vir suo tempore ex omni doctrina perfectissimus, ceu à Poli-
tiano vocatus homo totius antiquitatis, & omnis literaturæ consultis-
simus; à Vitellio præceptor omnium, qui eâ tempestate fuere, atq; o-
mnis vetustatis peritissimus, de quo M. Anton. Coccius Sabellicus
scripserit, fuisse in ipso præter singularem eruditionem humanitatem
quandam eximiam: is certè non scripsit de saxis, sed historiam de an-
tiquitatibus Romæ, atq; sic etiam, & quidem saltem historicè, de mur-
tis.

Præfat. de lignor. & lapid. utilitate, itemq;

ris & monumentis urbis. Neq; adeò contempta est materia lignorum & lapidum, sed quod de agriculturæ laude propter ejus antiquitatem, honestatem, necessitatem & utilitatem decantat Melch. jun. *quest. polit. 61. circ. fin.* bene etiam quadrat ad istam, tanquam speciem l. simile quid agriculturæ & rei rusticæ, v. *Klock de arar. lib. 2. c. 2. n. 1.* 6 *jung. Horat. lib. Epod. od. 2. jung. infr. Class. 13. §. 24. n. 3.* Si enim physice vel œconomicè quis consideret eam, in Hermopoli Thebaidos etiam arbor fuisse fertur, quæ ad valetudinem & pellendos morbos plurimum contulerit, si fructus aut folium aut pars corticis collo ægro-
rantium ligaretur, *vid. ex Cedren. hist. tripart. lib. 6. c. 42. Robert. rer. judicat. lib. 1. c. 5. pag. 59.* nec non ipsis illis lapidibus, qui inutiles in terra videbantur jacere, ea gloria relicta est, ut non sit lapis qui careat medicinâ. Aurelius Rex Britannix, sumptâ de Hengisto, Saxonum Duce, victoriâ, cùm pervenisset ad monasterium Ambri prope Kaer-
karec Kaerbaradot, quæ nunc Saresburia dicitur, ubi Principes defuncti jacebant, quos Hengistus prodiderat, pietate motus in lachrymas resolutus est. Deliberans ergo apud se, ut locum, quo tot Nobiles jacebant, faceret memorabilem, misit ad Merlinum vatem diligenter quærens, quo posset ejusdem consilio, quod desiderabat, adimplere. Ut autem Merlinus ad Regis præsentiam esset perductus, exposuit Rex eidem de morte Nobilium memoratorum, quomodo prodiderant eos Saxones, & quòd vellet locum honore debito venerari. Merlinus aliquantulum in extasi mentis positus, tandem respondit dicens: Si volueris, mi Rex, opere perpetuo sepulturam eorum decorare, mitte pro chorea gigantum, quæ est in Killardo monte Hyberniæ, ubi talis est lapidum structura, qualem nemo hujus ætatis oculis perspexit. Grandes enim sunt, & mirabiliter collocati, qui si sic hoc loco disponantur, stabunt in æternum, memorabile funus prædictum repræsentantes. Ad hæc Aurelius in risum resolutus, Merlino respondit: Num quid lapides Hyberniæ meliores sunt istius lapidibus regionis, ut ex tam longinquo in Britanniam veherentur? Ad quem Merlinus: Ne vanum, Rex, moveas risum. Nam mystici sunt lapides & ad diversa medicamenta salubres. Gigantes eos olim asportaverunt ex ultimis finibus Africæ, ut illic balnea infra ipsos conficerent, cùm variis infirmitatibus gravarentur. Lavabant namq; lapides variis herbarum confectionibus, & fundebant in balnea, quibus cura-
bantur

oeconomica, physica & juridica consideratione.

buntur agrotantes. Nec est lapis qui careat medicina. Cumq; hæc audissent Britones, pro lapidibus mittere decreverunt. Eligitur igitur Uterpendragon, frater Regis, cum quindecim millibus armatorum, qui si ab aliquo impedirentur, prælio ereptos lapides asportarent. Eligitur etiam Merlinus, ut ipsius ingenio & consilio omnia consummarentur. Paratis igitur navibus mare ingrediuntur, & velis prosperis in Hyberniam provenerunt. Cumq; Gillomannius, Rex Hybernæ, adventum eorum & causam cognovisset, astantibus dixit; Armate vos Viri, armate, quia dum mihi incrit, non auferent à nobis etiam minimum choreæ lapillum. Nec morâ congregiuntur partes, sed victoria cessit Britonibus. Deinde Killardum montem adeuntes, structuram lapidum in vanum deponere nitentur. Deficientibus autem cunctis, subrisit Merlinus, suasq; machinationes conficiens, levius, quàm credi potest, lapides deposuit, navibusq; imponens, cum gaudio in Britanniam perduxit. Quod cum Aurelio indicaretur, venit cum Episcopis, & Abbatibus, & aliis Magnatibus in montem Ambri, ubi die Pentecostes coronam portavit, & duabus Ecclesiis Metropolitanis pastores instituit, concedens sedem Eboraci sancto Sampsoni, viro illustri. Dubritio quoq; urbem Legionum. Cumq; talia ibidem peregrisset, præcepit Merlino lapides circa sepulturam Nobilium erigere, qui præceptis ejus obediens, eodem modo, quo in Killardo monte positi fuerant, mirabiliter collocavit. *vid. Johann Philipp à Vorburg Histor. Rom. German. tom. 7. pag. 36.* Inanis certè hæc de lapidibus fuit sumptuosa non minus ac sanguinolenta decertatio, quos tamen non medicinæ, sed nudæ saltem memoriæ sepulcorum consecrare mens erat, quæ aliis in Britannia lapidibus æquè potuisset retineri. Nec etiam, ut ad scopum revertar, tantummodò de inutilibus dicturus sum super terra jacentibus lapidibus, sed quoq; de utilibus, v.g. metallis, gemmis &c. neq; solum de lignis planè infrugiferis, puerilibus curribus aut baculis, vel curvo baculo subulci, sed etiam de utilibus & frugiferis, quorum certè, sicut & eorum quæ ad ædificandi usum apta sunt, non ubiq; superfluitas, sed potius omnium illorum magna necessitas, adeoq; carentia s. defectus iræ divinæ signum est, *v. l. § 5. § 5 & 6. de legat. 3. Ezech. c. 4. v. 12. & 15. I. Reg. c. 5. v. 8. 9. 10. 11. c. 9. v. 11. II. Sam. c. 5. v. 11. I. Paralip. c. 15. v. 1. jung. infr. part. 1. Class. 4. Sect. 17. §. 1.* & è contrario tanta lignorum frugiferorum & nobiliorum lapidum utilitas, dignitas

& præ-

Præfatio de lignorum & lapid.

& præcellentia, ut ipse Christus vitis, & ecclesia Christiana vinea, *Jes. c. 27. v. 2. 3. & petra Deut. c. 32. v. 4. I. 5. 18. 30. 31. Jes. c. 17. v. 10. Psalm. 42. v. 10.* itemve quercus *Jes. c. 6. v. ult.* appellari; nec non arboribus virentibus & frugiferis ipsa in Deum fides & religio, *Deut. c. 22. v. 9.* piiq; ac felices (cum impii & perditii lignis torrentibus atq; spinis comparentur) *Jes. c. 1. v. 30. c. 10. v. 17. 18. 19. c. 14. v. 8. c. 17. v. 9. c. 19. v. 15. c. 27. v. 4. 6. c. 55. v. ult. c. 60. v. 13. & 21. c. 61. v. 3. c. 64. v. 6. c. 65. v. 22. Jerem. c. 2. v. 21. Psalm. 52. v. 10.* nec non Reges ac Magistratus terrestres assimilari non dedignentur *Num. c. 24. v. 6. Judic. c. 9. v. 8. & seq. I. Reg. c. 4. v. 25. Ezech. c. 31. Dan. c. 4. v. 7. & Rex Egypti lapis angularis, Jes. c. 19. v. 13. Rex Assyriæ petra, Jes. c. 31. v. ult. Rex Æthiopæ lapis pretiosus dicatur, v. Micah. Synt. hist. lib. 3. Sect. 11. q. 2. pag. 959.*

8 Sin verò juridica placuerit & scopo proxima consideratio, etiam ipsos illos, physicè vel œconomicè inutiles lapides & ligna sub dispositionem legum venisse, meum hoc exercitium ostendet. Et ergò

Si canimus sylvas, sylva sunt Consule digna,

9 & merentur ob suam utilitatem & necessitatem, ut sint ordinationes, leges, Consules ac Officiales sylvarum, *Sabell. rapsod. hist. som. 4. l. unic. de Venet. Magistr. tit. de Duumviris lignariis. Mind. de proc. mand. & monit. l. 2. c. 39. n. 1. 2. 3. Klock. de arar. l. 2. c. 2. n. 4. ibiq; Peller. n. 4. Crus. de indic. del. 10 p. 3. c. 7. n. 14.* Suo physico vel œconomico modo, tamen laudabiliter, de arboribus locuti sunt Rex Salomo *I. Reg. c. 4. v. 33.* Colerus in *seuicm Hausß-Buch* / item de lapidibus pretiosis Remigius, qui his ipsis tumuluin sibi struxisse quodammodo vilus est, *v. Stöcken. Thuan. enucleat. 11 p. 2. pag. 260.* Suo etiam modo de iisdem loquar ego: Non mea mens est perscrutari, an & unde ligna & lapides generentur, habeantq; animam vegetantem, *Pastor. flosc. hist. lib. 2. §. 5. Thom. Fazell. de reb. Sicul. decad. prior. lib. 6. c. 3. pag. m. 129. Hahn. ad Wes. ff. de just. & jur. n. 14. verb. Quod natura omnia animantia. p. m. 40. col. 2.* unde quandoq; fœtus in utero fœminæ lapidescat, *Stöcken. Thuan. enucleat. part. 5. p. 44. & seq.* ideinq; nonnunquam acciderit in hominibus, imò in integro bestiarum agmine, toto itidem hominum cœtu aut equitum cohorte, vel integris pagis cum omni suo incola, *vid Nitsch. ephemerid. erudit. som. 2. part. 1. Ephemer. 3. pag. 33. part. 2. eph. 30. pag. 342. Ephem. 40. pag. 465.* Quare ligna ignem concipiant *Pastor. floscul. histor. d. lib. 2. §. 6. vers. sciendum est.* tam cum, cujus flamma de cœlo lata sacrificia olim perficiebat,

physic. ac jurid. significatione.

bat, quàm quem homo ad lignorum acervum infert, *vid. Cedren. Compend. histor. p. m. 193. lin. 45. & seq.* unde alia ligna putrida, alia odorifera? unde mespilum quercum chalybe à quercu separatum & rubro panno exceptum virtutem habeat sanandorum vulnerum, *vid. Alkor. Mahum. censur. p. m. 141.?* unde gemmarum frigiditas &c. quare aut fluxu menstruo aut assiduo adhalatu lapis niveus niger factus sit, *ibid. & p. 140. 132.?* quare lapides graves sint & suâ naturâ (singulari enim divinâ & miraculosâ omnipotentâ factum, ut ferrum supernatârit aquam, *II. Reg. c. 6. v. 6*) deorsum ac in profunda descendant & submergantur, *Exod. c. 15. v. 5. & 10. Proverb. c. 27. v. 3. Nehem. c. 9. v. 11.* ut & ideò, quòd lapides ob suam gravitatem absq; omni motu & sensu super terra quasi quiescunt, lapis ponatur pro homine ignavo, itemq; stupido, *veluti Terent. Heautont. act. 4. Scen. 6. vers. 3. quid stas lapis? & Hecyr. act. 2. sc. 1. v. 17. tu, inquam, mulier, quæ me omninò lapidem, haud hominem putas.* Quare verò econtra aquas pernatent ligna, quæ tamen minoris siccitatis, duritiei, & majoris humiditatis, nec etiam omni gravitate destituti sunt, uti vel ex metaphorica locutione patet apud *Jes. c. 10. v. 15.?* an & unde lapides nascantur? unde lapidum tanta durities, (etiã si ventus Jehovah etiam petras confringat, *I. Reg. c. 19. v. 11. ignis- que Dei lapides quoq; absumat, I. Reg. 18. v. 33. & naturaliter accidat, ut saxa lapidesq; successu temporis aquarum guttis quodammodo atterantur, Hiob. c. 14. v. 19. vel à verimibus corrodantur, Nitsch. Ephem. erud. tom. 2. part. 2. eph. 32. pag. 371. & seq.*) propter quam metaphoricè cor alicujus fieri in lapidem dicatur, quando præ nimia tristitia nullum sentit dolorem, sed quasi emortuum est, *I. Sam. c. 25. v. 37. & lapideus ferreusve habeatur, qui nullo casu se commoveri & perstringi patitur, nullaq; miseratione flectitur, veluti de instrumentis Dei irati ad vindictam malorum prædicatur, quòd equorum ejus ungulæ tanquam silex reputatæ sint, Jes. c. 5. v. 28. ac diabolus habere fertur cor tam durum & firmum, sicut est lapis & lapis angularis, Hiob. c. 41. v. 15. Eoq; etiam pertinet, quando præter Muret. orat. 3. p. 29. scribit Micral. Syn. hist. lib. 1. Sect. 3. quæst. 1. pr. Græcos Historicos, & inprimis Poëtas, admodum mendaces & vanos esse in rebus illis proferendis, quæ temporibus remotioribus gesta sunt, involucris tamen figmentorum nonnunquam vera tegere, & statim post pag 58. inter talia refert, quòd Gorgones eximiâ suâ pulchritudine ita spectatores mentis inopes reddiderint, ut*

Prælatio de lign. & lapid. physic.

vertere eos dicerentur in lapides, quasi qui tantoperè essent cæco amore perturbati, ut præ eo nihil sentirent: quanquam alii aliter hanc rem ejusq; causam referant, nimirum quia Medusam, unam ex quatuor Gorgonibus (trium reliquarum nomina fuere Euriale, Sthenio, Scylla) Neptunus in Palladis templo stuprasset, quòd indignata Pallas capillos ejus in serpentes mutaverit, feceritq; eos lapidescere, & in scopulos verti, à quibus aspiceretur. Cæterum aut arte maleficâ (ad quam etiam, sublatâ lege Romuli, *Ne quid inauguratò fieret*, retulit augurandi & divinandi curiositatem Constantius in l. 5. C. de malef. & Mathem.) aut miraculosè, non naturaliter, factum puto, quando Actius Navius augur à Tarquinio accersitus est, possetne fieri quod cogitaret Tarquinius, tentandæ scientiæ causâ ac in experimentum consultus, augurio actò fieri posse respondit, cumq; Tarquinius diceret se cogitasse cotem novaculâ posse præcidi, in comitium allatam cotem, inspectante Rege Tarquinio & populo, novacula dissecavit, eoq; effecit, ut Tarquinius ipso augure uteretur, & populus de suis rebus ad se referret, *Raph. Volat. de sacerdot. Rom. vers. Accius Navius. p. m. 212.* Tarquiniusq; eum statuâ honoraret, *Micral. Syst. hist. lib. 2. Sect. 1. quæst. 9.* Eoq; forsitan etiam referendus lapis, qui supra pectus summi Sacerdotis Israëlitarum pendebat, dans fulgorem futura detegentem, inde lapis patefactionis nominatus, *v. Cedren. compend. hist. p. m. 193. lin. 52. & seq.* Item tres lapides, qui quinto, quo Marcianus Imperator regnabat, anno de cælo in Thraciam deciderunt, futurorum adversæ fortunæ casuum vatices, *Id. Cedren. pag. 284. lin. 50.* lapisq; ille valde grandis, qui anno Domini 1492. septimo Idus Novembris, tempestate exortâ ignivomâ, inter tonitrua è nubibus prope oppidum Ensheim ad agros proprios Friderici Imperatoris cecidit cum ingenti fragore, habens formam Deltæ, aciemq; triangularem, qui ibidem ad ostentationem tanquam stupendum futurorum omen reservatur, *vid. Paul. Lang. Chron. Citizens. p. m. 883.* nec non illud divinum miraculum, quando Moses, aquâ populum Israëliticum deficiente, populoq; ideò Mosi & Aaroni convicia faciente, ex jussu Dei saxum baculo percussit, atq; ad id copiosa aqua emanavit, ut biberent inde, & populus & jumenta, *Id. Cedren. pag. 41. lin. 4. & seq. add. Numer. c. 20. v. 2. & seq.* Sed

18 linquo has physicas supernaturalesq; doctrinas unâ cum iis, quare lapides arenosi, sal &c. terram exurant & infœcundam reddant, *Deut.*

& juridic. consideratione.

2.29.v.23. econtrà sanent aquas putridas, *II. Reg. c. 2. v. 23. & seq.*?
Quare aurum, argentum, stannum, plumbum per ignem, aliæ res per 19
aquam purificentur, *Num. c. 31. v. 22. & seq.* non obstante *I. Reg. c. 22.*
v. 38.? Quare in metallifodinis faciliùs libentiùsq; spectra oberrent, 20
Agricol. vom Bergwerck. lib. 6. in f. & lib. de animant. subterr. in f.
Nauracht de vit. & mort. hom. theor. 95.? & quæ alia excogitari possunt 21
similia, nisi fortè interdum quid horum materiam meam incurrat,
quod ad quæstionem juris probandam, decidendam, illustrandam &c.
facit, v.g. Quæstio an lapides nascantur, crescant, renascantur, ulum
suum habet pro decidenda quæstione, an lapis in fructu sit, & v.g. ad
usufructuarium maritum &c. pertineat? *vid. l. 7. §. 13. ff. solut. matrim.*
l. ult. pr. ff. de fund. dot. hætenus enim & hæ quæstiones sunt juridicæ,
vel quæstionum juridicarum rationes, quarum veritas à Jcto præsup-
ponitur, & saltem narrative allegatur, nec amplius, ut à Physico, dis-
putatur, *l. 76. in f. ff. de judic. l. 7. in f. ff. de S. U. P. conf. infr. part. 2.*
Class. 3. Sect. 2. §. 4. Quomodo igitur de ligno & lapide ego? Quatenus 22
jura, leges, constitutiones, statuta, consuetudines, rationes politicæ &
naturales quicquam de iis, aut rebus inde provenientius & effectis
præcipiunt, prohibent, ordinant, statuunt, probant, improbant, sua-
dent, dissuadent, quod ex diffusa per tot libros materia hinc inde decer-
pere & observare licuit, hætenus effusè statuta & posita ad decentem
ordinem reducam: ut quæ prius in hac lignorum & lapidum materia
incomposita fuerunt & confusa, ad competentem perveniant ordi-
nem, atq; sic bellè disposita & articulata quodammodò noviter excog-
itata & aliæ propemodum res videantur, *Novell. 31. pr.* Quòd autem 23
lignorum & lapidum materiam conjunxerim, impulit me magna illo-
rum tam juridica quàm physica similitudo, affinitas & convenientia:
siquidem (1) eundem habent creatorem & causam creationis impulsi-
vam eandem, *v. part. I. Class. I. Sect. I. & part. 2. Class. I.* (2) eandem quoq; 24
habent animam vegetantem *Hahn. supr. cit. loc. add. l. 7. §. 13. ff. sol.*
matrim. l. ult. pr. ff. de fund. dot. l. 8. §. 1. verb. nascatur. ff. de a. r. d. l. 7. in f.
ff. de S. U. P. (3) & ligna & lapides in se habent aliquid humidi, *vid. 25*
num. seq. 27. hic alleg. Thom. Fazell. de reb. Sicul. decad. prior. lib. 6. c. 3.
p. m. l. 29. etiamsi quoad lapides quidam dissentiant. (4) aliquatenus 26
conveniunt in duritie: quamvis enim ligna ob majus humidum respec-
ctu lapidum mollia sint, & in iis potiùs aliqua crassitudo quàm durities

Præf. de lign. & lapid.

esse videatur, tamen crassitudo illa in quibusdam lignis adeò exsuperat, ut vix & non multum à duritie, præsertim quæ est in lapidibus humidioribus & tractabilioribus, differat, qualem duriores crassitudinem reperiri licet in fagis & similibus lignis, *v. Coler. Haufj-Buch* tit. von der Holzung c. 5. Imò de quibusdam lignis (quale genus in Herru Plateri Kunst-Kammer zu Basel beschriblich / *v. Besold. thes. pr. voc. Stein*) prædicatur, quòd aquis aut paludibus injecta in lapides transmutentur, quemadmodum lignæ craticulæ Venetias in mari, (cujus rei tamen ibidem alia ratio esse potuit, *v. Nitsch. Eph. erud. tom. 3 eph. 1. pag. 7.*) & Marburgi S. Elisabethæ templum in loco paludoso superstructa ferunt: Alibi hæc transmutandi vis ipsi aquarum peculiari naturæ adscribitur, veluti apud Siculos in monte prope urbem Thermas & Saccam quatuor aquarum meatus parvo inter se spatio sejuncti, sed diversas propriasq; vires habentes, per occultos naturæ cuniculos occurrunt, quorum unus cum suo cursu in subiectum agrum delapsus pedetentim per se in numerosam, subnigram, asperam ac porosam lapidum congeriem rigescit, quibus lapidibus ad fornices & testudines operum Saccentes utuntur: de quibus miraculo quoq; dignum est, quod exhaustus lapidum effossionibus ager, temporis successu per dilapsos continuè latices novis subindè lapidibus, ac quasi repullulascentibus, novam fossioribus fabricisq; materiam progignit. Ejus rei causa est, quòd aqua illa, mineris quæ perfluit imbuta, sit calida & unctuosa. Lapis enim cum humoris defectu confletur, qui calore potius quàm frigore deficit, & hæc aqua calida sit, ac limosa & impura, sit ut, cum terram aut solidum quodcunq; tangit, hæreat atq; affigatur. Unde quoq; evenit, ut, dum lapidescit, pannos, truncos, & cætera id genus solida, quæ in eo agro reperit, secum agglutinet, induretq;. Circumfunditur namq; ab eis rebus limus. Quare & lapidem non fieri ex pura neq; terra neq; aqua, sed ex utrâq; sic inter se mixta, ut alterum mole vincat, & Avicenna & Magnus Albertus asseruere, *vid. Thom. Fazell. de reb. Sicul. decad. prior. lib. 6. c. 3. p. m 128. & 129.* Similiter in hortis urbis Agrigenti in Sicilia fons est perennis, dulcis & potabilis, ex specu exundans, cujus aqua temporis decursu subalbi instar marmoris lapidescit, *v. Id. Fazell. d. lib. 6. c. 1. pag. 125.* qui & plura refert hanc in rem exempla, velut luti ex mari efflorescentis & in lapidem molarem congelantis, *decad. 1. lib. 1. c. 1. pag. 4. in fin.* Coralli, quod plantæ marinæ genus in

in Drepanitano & Messanenſi gignitur mari, ſub aquis herbaſcentis, dureſcentis verò, quam primum extractum eſt, in lapidem purpurei coloris, oculis gratiſſimum. *d. lib. 1. c. 4. p. 17.* Non abſimilem qualitatem quorundam Italiae fontium ac amnium, veluti Albunc, Anionis, Ellae, Silari &c. refert Lanſ. *orat. contra Gall. pag. 341.* nimirum quòd in iisdem ligna, imò & fructus ex arboribus delapſi lapideſcant: & quòd aliquando cadaver humanum à percuffore demerſum fluvio Anione, dum ad arboris radices haſerat, aquae vi converſum fuerit in lapidem. Parem efficaciam cuidam aquae prope Francofurtum ad Oderam adſcribit, eamq; proinde ſanitati equorum minus conducentem præbere potum reputat Coler. in ſeinem Hauſ-Buch / tit. von der Pferde-Zucht / c. 10. Idem de fonte quodam in Thuringia prope pagum Wollniz, vocato der Fürſten-Brunn / vulgus perhibet, cujus verò opinionem erroneam eſſe ſcribit Beier. *ad Schnobel. diſp. feud. 4. th. 9. verb. Lapidicina.* Porro (5) ligna & lapides in mul- 28
tis eundem præſtant ulum & abuſum, imò interdum neceſſariò ad rei conſtitutionem concurrunt, ut in ædificiis, *vid. infr. part. 1. Claſſ. 12. Sect. 2. §. 2. & part. 2. Claſſ. 6. Sect. 1. add. II. Sam. c. 5. v. 11.* adeòq; iisdem ſæpè juris regulis conſiſtunt, *conf. (1) §. 6. Inſt. de interdict. l. 41. ff. de V. S. l. 1. §. 1. ff. ad L. Ful. Maj. l. 3. §. 2. & 4. ff. de vi & vi arm. (2) §. 5. Inſt. de publ. judic. l. 54. §. 2. ff. de furt. (qui §. ad n. preced. quoq; referri poſſet) l. 7. §. 1. ff. ad L. Aquil. l. 1. §. 17. ff. de SCi. Silan. l. un. C. de emend. ſerv. c. 9. x. de Juda. Exod. c. 21. v. 18. 20. Num. c. 35. v. 16. 17. 18. (3) §. 29. Inſt. de R. D. l. 7. §. 10. ff. de a. r. d. l. 1. §. 1. ff. de rign. junct. l. 7. pr. ff. ad exhib. l. 62. l. 235. §. 1. ff. de V. S. (4) l. 30. ff. de uſucap. junct. l. 23. §. 5. ff. de R. V. (5) Serw. Synt. Civ. Exerc. 14. th. 55. pr. jung. Treutler. vol 1. diſp. 19. th. 5. lit. a. Melton. theſ. jurid. feud. civ. & crim. tit. 43. n. 10. & ult.* Atq; cùm non 29
ſolùm de lignis & lapidibus, prout illa in campis creſcunt & eruiuntur, hi in terra jacent vel eximuntur, ſed etiam de rebus ex his effectis & provenientiſus, veluti ſcamnis, ſellis, menſis, lectis, l. 3. ff. de ſupell. leg. navibus l. 55. §. 5. de legat. 3. l. 12 §. 1. ff. de uſufr. l. 16 §. 1. l. 36. §. 1. l. 61. 62. ff. de R. V. l. 26. ff. de a. r. d. muro §. 10. Inſt. de R. D. auro, argento &c. t. i. de aur. arg. leg. imò & de rebus ex auro &c. factis, *d. l. 3. de ſup. leg. l. 19. §. 7. 8. 9. 11. & paſſim de aur. arg. leg.* & ſic non ſaltem de materia, ſed etiam de materiato, jura diſponant (2) ſæpè
ad

Præf. de signific. lign. & lapid.

ad eundem usum adhibeatur, eodemq; jure gaudeant tum lapides & res è lapidibus provenientes, quùm hæc utraq; & res ex rebus è lapidibus provenientibus effectæ, veluti gemmæ, aurum, aureæ catenæ & annuli, quatenus corporis ornandi causâ parantur, eodem jure censentur, l. 25. §. 10. & passim de aur. arg. leg. (3) ipsis rebus ex ligno vel lapide effectis interdum accedant & jungantur res è lapidibus provenientes, v. gr. aurum mensæ l. 3. ff. de sup. leg. & rebus quæ è lapidibus provenientibus effectæ sunt, veluti annulis aureis, accedant lapides, v. gr. gemmæ, de quibus ut principali & accessorio jura statuunt, ideo vel oportuit vel placuit *ligni & lapidis* appellationem quàm latissimè sumere, & rubrum meum ad omnes res, quæ è lignis & lapidibus, tanquam originariis fontibus, mediatè vel immediatè proveniunt aut conficiuntur, extendere: Quamvis enim diversum sit id, ex quo quid sit aut provenit, ab eo quod inde fit vel provenit, l. 57. l. 88. §. 1. 2. de legat. 3. & insuper *ligni* appellatio in jure adeò stricta videatur, ut saltem ligna comburendi causâ parata contineat, non etiam materiam seu ligna ad ædificandum destinata, l. 55. pr. l. 56. de legat. 3. l. 168. ff. de V. S. tamen neutrum movet, quò minus rubrum meum dicto modo extendam. Diversum esse id, unde quid sit vel provenit, ab eo quod inde fit, certum est, cum & formam & nomen mutet, sed quia materia manet, respectu hujus rectè adhuc dixerim lignum vel lapidem, quod ex ligno lapideve factum, vel mediatè aut immediatè profectum est, l. 78. §. 4. de legat. 3. add. infra part. I. Class. 2. Sect. 2. §. 9. n. 1. maximè si species formata ad suam materiam facile possit redigi, quo casu etiam ratione ipsius materię certi sunt effectus, multò magis sub nomine materię illa res comprehenditur, d. l. 78. §. 4. de leg. 3. ut vel ideo, quemadmodum hominem rectè terram vocitaverim, qui è terra vel immediatè, ut Adam, vel mediatè, ut omnes ejus posterii, factus sit & provenerit, Genes. c. 2. v. 7. c. 3. v. 19. c. 18. v. 27. Ecclesiastic. c. 40. v. 13. c. 10. v. 13. aut in terram & pulverem, unde factus, reversurus sit d. text. Nec non sicut lapides, metalla rectè terram dixerim, quòd ex eadem nascantur Gryphi and. de insul. c. 2. n. 14. & 15. ita lignea lapideave sub appellatione ligni aut lapidis haud absurdè intellexerim, quòd & horum quædam ad pristinum statum & nomen queant reverti, veluti si trabes ædificii destructi foco destinen-

Præfat. de signific. lignor. & lapid.

stinentur, si murus (qui sub tali metonymica lapidis appellatione
 intelligitur, *Hiob. c. 5. v. 23.*) corruat &c. Neq; quicquam ob- 31
 stant, l. 55. & 56. de legat. 3. l. 168. ff. de V.S. nam ibi non negatur,
 ligna ædificandi fulciendive causa parata esse ligna, sed potius con-
 firmatur, talia quidem esse, ast aliud induere nomen, nimirum
 materia, ut ita ligni appellatio sit generalis, d. l. 55. pr. de legat. 3. sub
 se habens plures lignorum species, ex vario usu varia & pecularia
 nomina induentes, veluti arborum, *Genes. c. 1. v. 29.* materiae
 d. l. 55. de leg. 3. quæ tamen omnes sint ligna in lato significatu, non
 stricto, in quo non rarò ligna lignis non annumerari dicuntur,
 l. 167. ff. de V.S. l. 55. §. 7. 8. 9. 10. ff. de legat. 3. Ita quoq; la- 32
 pidum quidam aliud nomen assumunt, v. gr. gemmarum, marga-
 ritarum, metallorum, lapillorum, saxorum, marmoris &c. vid. l. 3.
 ff. de R.D. l. 1. §. 1. ff. acquir. poss. l. 16. §. 7. ff. de publican. l. 19.
 §. 17. & seq. ff. de aur. arg. leg. qui tamen sunt & alibi vocantur la-
 pides l. 3. & 6. C. de metallar. l. 7. §. 13. ff. solut. matrim. l. 8. §. 5. ff.
 si servit. vindic. l. 3. §. 6. verb. alia. ff. de reb. cor. qui sub tut. l. 9.
 §. 2. & 3. ff. de usufr. l. 83. ff. pro soc. l. 8. §. 1. ff. de a.r.d. l. 6. ff. de
 donat. l. 16. pr. ff. præscript. verb. l. 25. §. 11. ff. de aur. arg. leg. d. l. 16.
 §. 7. ff. de publican. verb. lapis universus. Et vel quicquid sit, cum 33
 mens & voluntas dicentis verborum sint interpretes, ea vel explican-
 do, vel extendendo vel restringendo, arg. l. 6. §. 1. ff. de contrah. empt.
 l. 18. §. 3. ff. de instrum. leg. l. 7. §. 2. ff. de suppellect. leg. l. 2. §. 1. C. de
 Const. pec. l. 28. C. de usur. l. ult. C. qua res pign. c. 68. x. de V.S. etiam
 in hac ipsa lignorum & lapidum materia d. l. 55. §. 4. verb. si volun-
 tas non refragatur. §. 10. verb. nisi hac fuit voluntas. de legat. 3. cur
 non mihi licebit rei sermonem subicere & intellectum rubri mei ex
 causis & voluntate dicendi assumere, d. c. 58. de V.S. c. 15. cod.
 c. 11. caus. 22. quæst. 5. Gail. 1. obs. 2. n. 5. Quamvis enim, ubi in ver- 34
 bis nulla dubietas est, non debeat admitti voluntatis quæstio, l. 25.
 §. 1. ff. de legat. 3. tamen ubi occurrit ambiguitas, & manifestus est
 sensus loquentis, nunquam tantum valet verborum interpretatio,
 ut melior sensu existat, l. 3. C. de liber. præter. add. l. 6. ff. de reb.
 cred. & aliquando pro conservatione cujusq; actus & voluntatis
 agentis verba potius improprianda sunt, quam eorum proprietati

contra

Præf. de repartitione tractatus.

contra voluntatem agentis. aut dicentis inhærendum, *vid. Cravette. de legat. 1. rubric. n. 117. 120. 124. 135. 141. 164 Klock. vol. 1. Confil 18. n. 19. Struck. confil. 4. n. 487. 488. confil. 10 n 81. conf. 23. 35 n. 294. Franchus decif. 307. n. 11. & 12.* De cœtero hanc tractationem, velut ex subsequente schemate, & in eo quali speculo totam rem, perspicere licet, in duas distribuam partes, quarum utraq; suas habebit Classes, & hæc suas Sectiones; Sectiones verò suos paragraphos: Prima pars erit de ligno; altera de lapide: Illius limen & porta, hujus lapis angularis & murus esto **TU BENIGNISSIME SALVATOR JESU CHRISTE,** ut super te superposita mea ligna & lapides firmissimè cohæreant, & tuo divino præsidio circummunita hæc mea structura nullius vim aut injuriam patiatur, *I. Cor. c. 3.*

v. 10. & seq.

SCHE-

SCHEMA

materiarum in hoc opere comprehensarum.

PRIMA PARS.

De Ligno.

CLASS. I.

De lignorum generatione & de occasione legum de iisdem latarum.

Sect. 1. De generatione lignorum.

Sect. 2. De occasione legum circa materiam lignorum.

CLASS. II.

De lignorum plantatione & cultu.

Sect. 1. de plantatione & cultu lignorum in genere.

Sect. 2. de cura plantationis & conservationis lignorum Magistratui incumbente.

Sect. 3. de impedimentis plantationum ex qualitate locorum.

CLASS. III.

De dominio lignorum.

Sect. 1. de dominio lignorum in genere.

Sect. 2. de dominio arborum in alienum fundum impendentium.

Sect. 3. de dominio arborum in confinio vel prope.

Sect. 4. de dominio arborum ex alienis plantis, aut in alieno solo plantatarum.

Sect. 5. de dominio arborum in prædiis feudalibus, emphyteuticis & similibus in genere.

SCHEMA MATERIARUM

CLASS. IV.

De effectu dominii arborum.

- Sect. 1. de effectu dominii arborum in genere, & in specie de iis commoditatibus quæ magis occasione dominii arborum in alias res obveniunt, quàm ex eo ipso in ipsas procedunt.
- Sect. 2. de fructu & dominio arborum voluptuariarum ac funestiarum.
- Sect. 3. de effectu dominii arborum in perceptione glandium.
- Sect. 4. de effectu dominii arborum in succisione, & facultate lignandi, itemve eam facultatem alteri constituendi vel prohibendi.
- Sect. 5. de facultate lignandi in prædiis feudalibus & similibus.
- Sect. 6. de juribus lignandi & similibus in aliena sylva competentibus.
- Sect. 7. de jure cædendi ligna domino venationis in sylva venatoria competente.
- Sect. 8. de obligatione dominorum lignandi similibusve jurium erga dominum sylvæ.
- Sect. 9. de potestate hostium in arbores alias tempore belli, remissivè ad aliam sectionem, nimirum Sect. 18. §. 39. & 40.
- Sect. 10. de jurisdictione militari in aliena arbore exercita.
- Sect. 11. de facultate excidendi tempore pestis arbores ædibus vicinas
- Sect. 12. de aliis quàm lignandi aliorum juribus, quibus arborum domini facultas restricta est.
- Sect. 13. de lignis à fundo exceptis seu reservatis.
- Sect. 14. de arboribus finalibus.
- Sect. 15. de arboribus sycaminonibus.
- Sect. 16. de limitata domini facultate cædendi in sylva venatoria.
- Sect. 17. de limitata domini facultate cædendi in sylva pascua: Item in quavis aliâ, ob publicam conservationis lignorum necessitatem: nec non de aliis mediis, quibus ea publica utilitas obtinetur.
- Sect. 18. de furtiva arborum succisione, aliâve damnificatione.

CLASS.

IN HOC OPERE COMPREHENSARUM.

CLASS. V.

De homicidiis occasione succisionis lignorum contingentibus.

Sect. 1. de homicidio contingente, dum ferrum securis è ligno elabitur.

Sect. 2. de homicidio contingente per dejectionem ramorum arboris.

Sect. 3. de homicidio contingente per dejectionem cæsæ arboris.

CLASS. VI.

De lignis rutis cæsis.

Sect. 1. de lignis rutis cæsis in genere, eorumq; dominio.

Sect. 2. de commercio lignorum rutorum cæforum, & de jure grutiæ.

CLASS. VII.

De materia ex qua quid ad fulciendum, ædificandum, aliosve usus efformatur.

Sect. 1. de materia in genere.

Sect. 2. de materia ad fulciendum paratâ, veluti de palis, perticis, pedamentis.

Sect. 3. de materia ad ædificandum paratâ.

CLASS. VIII.

De rebus ex materia efformatis in genere.

CLASS. IX.

De vario specierum è ligno formatarum usu.

CLASS. X.

De speciebus ex ligno ad usum sacrum efformatis.

Sect. 1. de Diis ligneis.

Sect. 2. de templis, eorumq; partibus ligneis.

Sect. 3. de baculo pastoralis.

Sect. 4. de crucibus sepulchralibus; itemve prope vias positis.

SCHEMA MATERIARUM

CLASS. XI.

De speciebus ex ligno ad usum profanum publicum efformatis.

- Sect. 1. de pontibus ligneis.
- Sect. 2. de navibus, saltem remissivè ad aliam Sectionem, nimirum
ad Class. I 2. Sect. 5. §. I I. & seq.
- Sect. 3. de portis.
- Sect. 4. de postellis jurisdictionalibus.
- Sect. 5. de ligneis suppliciorum instrumentis.
- Sect. 6. de usu baculorum in judiciis.
- Sect. 7. de usu baculorum in exercitio juris forestalis.
- Sect. 8. de usu lignorum in exercitio domesticæ & scholasticæ disciplinæ.

CLASS. XII.

De speciebus ex ligno ad usum privatum efformatis.

- Sect. 1. de usu lignorum in usu conjugali.
- Sect. 2. de ædificiis, eorumq; partibus ligneis, ac de tigno juncto.
- Sect. 3. de suppellectile ligneâ.
- Sect. 4. de ligneis instrumentis domûs.
- Sect. 5. de ligneis instrumentis fundi.
- Sect. 6. de ligneis instrumentis officinarum & artificiorum.
- Sect. 7. de ligneis ludorum instrumentis.
- Sect. 8. de usu virgarum pro incitandis pecoribus.
- Sect. 9. de telis ligneis.

CLASS. XIII.

De lignis combustibilibus.

CLASS. XIV.

De collectatione sylvarum aliorumve arboretorum.

CLASS. XV.

De decimis arborum.

PARS II.

De Lapide.

CLASS. I.

De lapidum generatione & de occasione
legum de iisdem latarum.

CLASS. II.

De Gemmis.

CLASS. III.

De metallis & mineralibus.

- Sect. 1. de metallorum generatione & utilitate.
- Sect. 2. de metallorum & mineralium generatione & dominio, juri-
ribusq; fodiendi.
- Sect. 3. de jure Regali metallifodinarum.
- Sect. 4. de concessionibus metallifodinarum per locationem per-
petuam.
- Sect. 5. de concessionibus metallifodinarum per locationem tem-
poralem.
- Sect. 6. de alienationibus, quæ fiunt à conductoribus in suis fodinæ
partibus.
- Sect. 7. de mensuratione metallifodinarum.
- Sect. 8. de collectione metallifodinarum.
- Sect. 9. de Officialibus & operariis metallicis.
- Sect. 10. de Officinis metallariis excoctoriis.
- Sect. 11. de judicio metallico.
- Sect. 12. de metallis raris cæsis in genere.
- Sect. 13. de marmore, & statuis imaginibusve marmoreis.
- Sect. 14. de ære, auro, argento &c. atq; de speciebus inde fabricatis.

CLASS.

SCHEMA MATERIARUM &c.

CLASS. IV.

De lapidibus & rebus lapideis ad sacros usus adhibitis.

Sect. 1. de partibus templorum lapideis.

Sect. 2. de sepulchris & lapidibus sepulchralibus.

CLASS. V.

De lapidibus & rebus lapideis profanis publicis.

Sect. 1. de pontibus : item de lapidibus indicibus miliarium.

Sect. 2. de straturis platearum ac viarum.

Sect. 3. de muris urbium.

Sect. 4. de lapideis instrumentis suppliciorum.

Sect. 5. de testimoniis ac juramentis per lapides.

CLASS. VI.

De lapidibus & rebus lapideis in profanum privatum usum.

Sect. 1. de ædificiis & tignis lapideis.

Sect. 2. de instrumentis ædium, fundorum, artificiorum, officinarum, ve lapideis, itemve suppellectile lapidea.

Sect. 3. de novi operis nunciatione per jactum lapilli.

Sect. 4. de lapidibus finalibus.

Sect. 5. de scopelismo.

Sect. 6. de lapidibus in agros conjectis, itemve de grandinis lapidatione.

Sect. 7. de telis lapideis.

PARS

PARS PRIMA

DE

L I G N O.

PART. I.

CLASSIS PRIMA

De

Lignorum generatione, & de occa-
sione legum de iisdem latarum.

SECTIO I.

De Lignorum Generatione.

§. I.

DEUS ter optimus, maximusq; coeli & mundi fabricator, quando in sui gloriam, ad quam omnis sua creatio principaliter tendit, *Psalm 19. v. 2. Prov. 16. v. 4. atq; in gratiam hominis, Gen. c. 1. v. 26. 28. & seq. Iesa. c. 45. v. 12. 18.* (veluti quoque ad usum hominum omnia, quæ in terris gignuntur, creari, homines verò hominum causâ generatos esse ex Stoicorum sententia scribit Cicer. *Lib. 1. Offic. p. m. 15. add. Gryphiand. de Insul. c. 5. n. 25. & 27.*) mundum vellet creare, creavit ab initio duo principia, calorem & frigus, quæ
A 2 unmer-

immerfit in materiam primam, ut illam occuparent, & partem occupatam ad suam naturam efformarent: inde quam partem frigus occupabat, terra illa vocata est, ideò inanis primò & vacua *Genes. c. 1. v. 2.* quod hæc repugnantia principia activa tunc nondum plenè essent separata, sed in parte à frigore occupata adhuc multum quoque lateret caloris impediens potentiam frigoris, sicut & vicissim, calore à frigore impedito, cælum, aër non erant plenè perfecta, ut ita frigus parti suæ occupatæ ob caloris excellentiam haud quiret præbere congruam densitatem, sed ea esset inanis & vacua, h.e. non benè densa & plena, adeoq; ad producendum omnis generis fructus, itemq; ad inhabitandum nondum satis apta. Ast ubi duo ista principia plenè erant separata, & frigus terræ sufficientem densitatem tribuerat, in qua, tanquam in suo solio Princeps, gaudere solet, & à qua terræ immobilitas, per quam in suo esse conservatur, dependet, replevit nunc Deus benignissimus terram omnibus rebus ad sustentationem hominis creandi necessariis, *Genes. c. 1. v. 11. & seq.* interq; alia etiam arboribus & lignis fructiferis è terra productis ad hominis escam, *Genes. c. 1. v. 11. 12. 29 c. 2. v. 5. Deut. c. 20. v. 19. Hahn. vom Erbmeyer-Recht / p. 2. c. 21. n. 3.* vitibus ad recreandos lassos hominum Spiritus, *Genes. c. 9. v. 20. II. Sam. c. 16. v. 1. 2. I. Sam. c. 1. v. 24. c. 10. v. 3. c. 16. v. 20. c. 25. v. 18. Iudic. c. 19. v. 19.* aliisve lignis usum ædificandi præbentibus, *Deut. c. 20. v. ult.* Neq; est, ut murari liceat, quomodo ex terra à frigore nunc plenè occupata potuerint generari arbores, *Genes. c. 1. v. 11.* cum omnis generatio requirat calorem & humiditatem: Equidem in terra quantumvis frigus præpolleat, maximè in profunditate (unde terræ in profundo densitas) tamen beneficio solis admixtum habet calorem & humiditatem, & ideò generatio plantarum contingit, ut frigus quidem non ingrediatur opus naturæ generantis, quod aliàs omnem materiam in terram, h.e. nimiam densitatem converteret, sed per accidens generationem perfectionare occupata sit, resistendo nimirum calori, qui aliàs, si liberè & absq; repugnantia ageret, maximâ suâ vi & activitate totam materiam in cælum transverteret. *Pastor. Flos. Hist. lib. 2. §. 1. 2. 4. & 5.*

§. II.

EN itaq; amorem DEI in genus humanum! Quamvis enim tum lignorum, *Deut. c. 22. v. 6. Psalm. 104. v. 17. §. 14. Inst. de R. D. quùm saxorum, Hiob c. 39. v. 31.* usum etiam aves habeant & bestię, tamen cum

cum ipsa omnia animalia hominis causâ creata hominiqu; subjecta sint, videtur homo hoc ipso per animalia lignis frui, atq; ad ipsum lignorum utilitas mediâtè redundare. Quapropter recordare ho-
mo tantæ erga te divinæ gratiæ! dedit Deus tibi terram, in qua non laborasti; vineas & oliveta, quæ non plantasti, comedis: nunc ergo time JEHOVAM, *Ios. c. ult. v. 14.* Sume fructum arboris decoris & ramos palmarum, ac ramos arboris densarum frondium, & lætabere coram JEHOVA, *Levit. c. 23. v. 40.* Solve primitias omnium fructuum arboris, *Nehem. c. 10. v. 35.* & decimas terræ de fructibus arborum JEHOVÆ, *Levit. c. ult. v. 30. Exod. c. 23. v. 11.* Honora Dominum de tua substantia, de tuis arboribus & vineis, *Psal. 148. v. 9. Proverb. c. 3. v. 9.* quò torcularia tua musto affluent, *Proverb. 3. v. 10.* & arbores agrorum dent fructum suum, *Levit. c. 26. v. 4. 20. Deut. c. 28. v. 39. 40. 42.* Morale etenim citatarum legum Mosai-
carum consistens in obligatione gratitudinis pro lignorum ad sui conservationem creatione, immutabile remansit etiam ruptâ macerie & sublatâ cum legibus forensibus Republicâ Judaicâ, *c. 3. vers. His itaq; Dist. 6. Danhavv. disp. de Lege §. 175. in f. & §. 186. Grot. de jure bell. & pac. lib. 1. c. 1. n. 7. & 8. ibiq; Zigler. item c. 2. §. 7. n. 7, ibiq; not. ex Zigler. & Salmas.* ut vel optimo jure eam huc applicare liceat analogiam, quam commonstrat Sriver. in præm. concionis die Misericord. Dom. dum exinde, quòd in quadam Galliæ provincia saxorum, arborumve quoddam genus esse dicatur, quæ Domini territorialis insignia repræsentarent, *Limna. addit. ad jur. public. lib. 6. c. 6. num. 110.* haud inconcinnè argumentatur, omnes in mundo creaturas, herbas, plantas, arbores, insignibus sui Creatoris DEI ter optimi maximi esse signatas. Imò ipsa prædicta lex Mosàica, quantum quidem solutionem decimarum attinet, adhuc videtur alicubi obtinere, ut de lignis, nec non de fructibus arborum decimæ præstandæ sint, *velut apparebit infr. Class. 15.*

§. III.

A St quomodo in gratiam & amorem hominum ligna à DEO creata dici poterunt, quorum occasione primum peccatum venit in mundum, primaq; pœna, *Genes. c. 3. v. 6. & seq. v. 14. & seq.?* An DEUS, ligna creando & vites, bonum fecit homini, *Genes. c. 1. v. ult.* cum ex ipsa vinearum institutione, earumq; occasione Noâ ad

ebrietatem perductus debitum abjecerit pudorem, *Genes. c. 9. v. 20. & 21.* ac ligna multorum malorum, tristiumve casuum instrumenta sint, & ex ruina eorum pereant homines, *II. Sam. 18. v. 8.* arbores suspendendi præbeant occasionem, *c. 8. q. 5. caus. 23.* Absolonis mors in densis ramis quercinis, *II. Sam. 18. v. 9. & seq.* fustes & baculi instrumenta fiant homicidiorum, *Exod. c. 21. v. 20. Num. c. 35. v. 18.* imò è ligno fabricentur Dii alieni, hiq; ponantur super arboribus, *Deut. c. 4. v. 28. 2 c. 16. v. 21. c. 28. v. 36. & 64. c. 29. q. 17. I. Reg. c. 14. v. 23.* An itaque homines in lignis & vitibus benedicti, an non potius erunt maledicti? an debebuntur Creatori gratiæ? an ligna toleranda, an non magis cum vitibus extirpanda erunt? quemadmodum propterea non malè usus vini in Turcia prohibitus, ac vineta, nisi quantum Christiani adhuc superstites colunt, jure excisa videri possent, quòd Turcæ, præsertim Asiatici & Africani, calidissimas obtineant regiones, in quibus proveniens generosissimum vinum militares viros facilè enervaret, *Horn. orb. polit. pag. 31.* quæ ratio itidem movit Boerebisten, ut consilium caperet de omnibus vitibus excidendis, quò magis exercitatione perpetuâ, & maximè adstrictioris temperantiæ legibus, excuteret torporem Dacis, in quos nunc imperium acceperat, quiq; tunc neq; fama, neq; viribus, neq; opibus erant celebres, *v. Johann. Philipp. 3 à Vorburg hist. Rom. Germ. tom. I. pag. 441 column 1.* Ablit, ut quæ Deus bono fine fecit, nos conservamus & custodimus, mala reputemus, & si præter Dei intentionem, nostramq; voluntatem, per hæc mala fiant, ea Creatori aut nobis imputemus: Aliàs enim nec homo à Deo creandus fuisset, & hodie omnis foret occidendus, quòd ipse alios occidere possit. Et quid tandem esset in usu bono ac licito, unde non queat etiam perniciēs irrogari, *d. c. 8. q. 5. caus. 23.?*

§. IV.

NON satis dubietatem, quæ contra bonitatem creationis lignorum mota fuit, exhaustillè videtur data responsio. Nihil equidem omnino sit præter DEI scientiam & voluntatem, in tantum, ut & id, quod contra ipsius voluntatem futurum est, ipse præsciat, ac quadantenus aliquando permittat fieri: ita præscivit jam ante, quàm populum Israëliticum ab afflictione Ægyptiorum erat liberaturus, *Exod. c. 3. v. 17.* quòd Rex Ægyptiorum ipsum populum liberandum

non

De lignorum generatione.

non esset dimissurus, Regiq; , quem tamen sola cordis directione potuisset cohibere, hanc suam voluntatem quadantenus permisit , ut non nisi in manu forti populus quiret emigrare, *d. c. 3. v. 19.* Similiter præscivit, quòd populus liberatus, & ad terram benedictam ductus, ibidem benè saturatus & impinguatus rursus esset defecturus ad Deos alienos, *Deut. c. 31. v. 20. 21.* Ut propterea firmum maneat illud & stabile, quòd DEUS ab initio ad finem mundi seu à seculo in seculum prospiciat, nec quicquam in mundo contingat ipsi novum aut admirabile, *Syrach. c. 39. v. 25.* quòdque providentia rerum futurarum non nisi ipsius Dei sit proprietas, *Ies. c. 41. v. 22. 23. c. 43. v. 9. 10. c. 44. v. 7. c. 45. v. 21. c. 46. v. 10. c. 48. v. 3. 5. 6.* Sed non dixi ego, ab usum illum lignorum præter DEI scientiam, providentiam, & voluntatem contingere, verum saltem præter intentionem finalem creationis lignorum, seu præter causam illam finalem, quam Deus in creatione lignorum principaliter habuit.

SECTIO II.

De Occasione Legum circa materiam lignorum.

§. I.

Post lignorum creationem ab initio, & in statu innocentiae, nulla de iisdem leges fuere, præter illam de colendo & custodiendo horto in Eden, & non comedendo fructu vetitæ arboris, *Genes. c. 2. v. 15. 16. 17.* Quâ lege opus erat ad regendam & conservandam humanam societatem, ne cultus horti desereretur, & hominum sustentatio (equidem ante lapsum pro conservatione vitæ hominis ordinatæ fuerunt omnes herbæ arboresque frugiferæ, *Genes. c. 1. v. 11. & 29. Hahn. vom Erbmerer-Recht / p. 2. c. 21. n. 3. Naurath. de vita & mort. hom. theor. 3.)* periclitaretur, atque ut homo in eâ vetitâ arbore haberet quasi terminum statutum, & libertatis exercendæ materiem, quo quâve in debito ordine magis contineretur: Ex quo proinde apparet, etiam in statu innocentiae Politicæ aliquid simile futurum fuisse, *Libenth. Exerc. Polit. I. quest. 15. add. miscell. jur. quest. I.*

§. II.

§. II.

HAnc prædictam legem cum violassent Protoplasti, de foliis ficus sibi fecerunt succinctoria, *Genes. c. 3. v. 7.* non culpæ, sed cognitæ nuditatis tegendæ causâ: Etiam si enim illi ob culpam contractam latebras quæsierint, & demum è latebris extracti ad excusationes confugerint, istud tamen peragere maluerunt abscondendo se sub arboribus, quàm foliis corpus tegendo, *Gen. d. c. 3. v. 8.* hoc saltem agentes ad nuditatem tegendam, postquam fruitione de arbore scientiæ boni & mali eam boni & mali scientiam essent nacti & nudos sese scivissent, h. e. postquam ex scientia boni & mali nunc æquè ad mala quàm bona inclinarent & proclives essent (quò respexissc DEUS videtur eos statim, atq; illam scientiam nanciscerentur, habens damnatos, *Gen. c. 2. v. 17.*) indeq; nunc nuditatem ad carnis illecebras cernerent, qui antea nullis cupiditatibus ducti illam non vidissent, aut suæ corporis nuditatis, vel non nuditatis, nullam habuissent differentiam, *Gen. c. 2. v. 7. & preced.* Ex solo itaq; pudore, quo adhuc hodie illam corporis partem, quæ nactâ scientiâ mali, & naturâ corruptâ, ad pravas cupiditates incitat, tegere fas est, hoc nuditatis, non culpæ, tegumentum putandum, adeoq; conjectura minus certa est, quando quidam volunt, eapropter, quasi ficus tegumentum commisit culpæ præbuerit, indignatum fuisse Christum, & ob veterem quasi injuriam magis in ficum, quàm in alias arbores excanduisse, ut ipsius jussu cum magna suorum discipulorum admiratione statim ficus in sempiternum aruerit, *Matth. c. 21. v. 19. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. v. 9.* præsertim cum alia ejus facti causa ex ipso textu appareat, quòd nimirum illa ficus nullos præbuerit fructus vel suo Creatori, vel Christo, ut homini esurienti, quæ tamen ad hominis escam frugifera esset creata, *Genes. c. 1. v. 11. 12. 29. & Matth. d. c. 21. v. 18. Marc. c. 11. v. 13. ubi ea causa exprimitur plus manifeste his verbis: Hungerte ihn und sahe einen Feigen-Baum von ferne / da trat Er hinzu / ob Er etwas darauff funde / und da Er hinzu kam / fand Er nichts dann nur Blätter.* Quòd enim Christus eo facto etiam ostenderit discipulis suis, homini quoq; omnia possibile seu obtentu facilia precibus fieri posse, *Matth. d. c. 21. v. 21. 22.* id ex postfacto propter illorum suæ potestatis admirationem evenit, & à Marco plane o-

De occasione legum circa materiam lignorum. 9

missum est, prædictâ facti causâ expressâ. Cæterum, an eo ipso, quod maledixerit ficulneæ non habenti fructum, præfigurare voluerit Christus, ut Synagoga, quæ sine fructu bonorum operum foliis duntaxat ceremoniarum abundabat, ipso deferente, etiam virorem illum externum brevi amissura esset: vel an hoc ipso docuerit, se, quantumvis in omnibus esuriret fructus Justitiæ, eos tamen præcipuè odio habere, qui procul intuentibus speciem pietatis hypocriticam ostendunt, sed penitus introspecti cor habent omnis pietatis expers, v. *Klock. d. loc. n. 11. ibiq. Peller. n. 18.* penes Theologos sit judicium, etiamsi credibile id videatur propter addita à Marco verba, *dann es war noch nicht Zeit/das Geizen seyn solten/* quæ interapestivitatâ causâ arborem à sterilitate, & consequenter Christi indignatione, excusasset, si non Christus eam, quod fructus non præberet ad escam indigenti, quæ tamen foliis suis spem fecisset, ad instar sterilis arboris habuisset, haud secus atque forent illi, qui externam speciem bonorum operum de se præberent, intus non redderent.

§. III.

A St, postquam status primævus esset corruptus, & homo lignis pro usu suo creatis ad varia peccata abuteretur, v. *Sett. præced. §. 3.* cœperunt tales abusus legibus pœnalibus coërceri & vindicari, v. *cit. in d. §. 3. text. & Deut. c. 8. v. 12.* aliæque leges ferri, quibus peccata, quæ circa ligna fierent, cohiberentur, *Num. c. 15. v. 32. & seq. Deut. c. 20. v. 19. & 5.* Eæque leges pœnales, delictis crescentibus, postea sensim numero adauctæ sunt, velut demonstrabit ipsa hæc mea tractatio. Deinde quoque occasione inductæ rerum divisio-

nis, v. *Genes. c. 10. v. 25. & per tot. Hahn. ad Wes. π. de a. r. d. n. 1. in fin.*

multa & diversa jura de lignis esse cœperunt, quæ omnia, ut

& aliâ quâvis occasione de iisdem enata, aut constitu-

ta jura nunc certo ordine comprehendam.

CLASSIS II.

De

Lignorum Plantatione & Cultu.

SECTIO I.

De Plantatione & Cultu Lignorum in genere.

§. I.

INitiò quidem DEUS homini subdidit ligna creata immediatè, & quæ ex propriis suis seminibus multiplicarentur, *Gen. c. 1. v. 11. 12. 29. c. 2. v. 5.* voluit tamen, ut homo colendo & plantando eadem postea conservaret, *Genes. c. 2. v. 5. in f. & v. 15. Dunt. cas. conscient. c. 10. Sect. 2. quest. 79. vers. Solche verkehren ic. & maximè post statum corruptum propterq; patratum peccatum non amplius immediatè, sed mediante propriâ industriâ, labore & cultu, homini DEUS subvenire, & alimenta subministrare decrevit, *Gen. c. 3. v. 17. & seq. idq; consultum ipsius hominis saluti judicavit, qui in statu nunc corrupto nulla operatione occupatus Satanæ tentationi & seductioni facilius subjiceretur, ceu cujus ad miseris animas captivandas arma sunt otiositas & voluptas, c. 10. x. de renunc. cujusque etiam pulvinar, nec non multorum vitiorum, præcipuè malarum cogitationum, cupiditatum, curiositatum, & machinationum mater & nutricula otium est, Dunt. cas. consc. c. 10. Sect. 2. q. 79. cum è contra desinat peccare, qui corporis sudores patitur, I. Petr. c. 4. v. 1. atque in rusticis moribus, in victu aridò, in horridâ, incultâq; vitâ, maleficia non facile soleant gigni, Cicer. pro Rosc. sed innocens & quieta plerumq; sit rusticitas, l. 3. C. de defensor. Civit. ac minimè mala cogitent, qui in agriculturæ occupati sunt studiò, Cato de re rustic. pr. juxtaq; Gallum Assidue occupation empeche la tentation attente tourmente: Et, sicut perpulchrè scribit Autor des Favoriten Spiegeels vom Comte Duca d'Olivarez p. 46. & 47. Wer immer in Arbeit stehet/ der hat keinen Leib;**

wer

wer immer müßig lieget / keine Seel. Es ist bey dem Menschen zwischen Leib und Seel eine einheimischer Krieg. Der Leib / der seiner Natur nach unbeweglich ist / möchte sich wol nicht regen ; die Seel / die der Bewegung Ursach ist / wolte denselben geru treiben / und damit sie ihn forttringe verspricht sie ihm die Glückseligkeit : So dann geschieht vielmal / daß der Körper folget / hernach aber wann sie so weit miteinander gewandert als sie reichen können / doch die Glückseligkeit noch nicht gefunden / und nun weiters die Seel nicht hoffen kan / dieselbe in fernerer Bewegung zu finden / vielleicht auch vom Körper beredet wird / dasselbe viel leichter in der Ruhe zu erlangen / so läßt sie sich lezt zu der betrieglichen Ruhe hinziehen / oder gehet auch wol selbst aus Zagheit dahin. Was ist doch nicht für ein elender Betrug / eine Ruhe zu erwarten / indem wir noch leben ; Es ist nicht so / daß die Ruhe eine Belohnung sey / sie ist allezeit eine Straff / nur denen am leidlichsten / die am meisten gethan. Es gibt keine Ruhe in dieser Welt : Wer ausgehet dieselbe zu suchen / der laufft der Thorheit nach / und der ist schon zur Thorheit kommen / der sich darff einbilden / daß er Ruhe gefunden hab. (*Conf. etiam Proverb. c. 6. v. 11. c. 12. v. 11. c. 19. v. 15. c. 20. v. 4. & 13. c. 21. v. 25. c. 24. v. 30. & 34.*) Der Mensch kan sich wol um etwas erhohlen (juxta Caton. *interpone tuis interdum gaudia curis*) aber nicht ruhen / und dann ist er oft am aller mühsamsten / wann er verimeynet / die beste Ruhe zu haben. O-
portet ergo nunc vel in arborum plantatione hominem occupatum,
c. 33. *de consecr. dist. 5. libiq; pœnam potius esse beneficium, c. 11. & seq. dist. 45.*

§. II.

Quamvis enim natura adhuc hodie suâ sponte ligna videatur pro-
ducere, l. 7. in f. ff. de S. U. P. adeoque eadem fructus terræ natu-
rales, non industriales, in jure censeantur, c. 22. 28. 33. x. *de decim. c. 4. §. 7. caus. 16. l. 45. ff. de usur. Struv. Synt. feud. c. 12. aphor. 4. n. 2.* non
tamen deest etiam hominis industria, quâ is ligna plantando, custo-
diendoque ita colit, ut semina lignorum remaneant, quibus in terram
cadentibus natura suô possit officio fungi: Sicuti & si quædam regio ;
præ alia lignorum materiâ minùs beata sit, in hanc ex illa vel semina,
vel mallecolares virgæ, vel integræ arbores transponendæ sunt, natu-
ræq; succurrendum, quæ dehinc arborum varias species producat.

4 Ast cum & hæ non omnes humano usui æquè aptæ sint, hominibus porro est, ejusmodi transplantatæ arbori totam frondium comam demerre, stipitiq; reliquo per medium diffusio inoculare defectum, cujus genus propagare vult, germen (quò pertinet illud Horatii :

*Inutilesq; falce ramos amputans
Feliciores inserit)*

aut alio modo ligna usui suo apta plantare, v. Coler. *Saugs-Buch vom Garten-Bau.*

§. III.

1 **N**Um verò propter eam admixtam hominis industriam non simpliciter ad naturales, sed aliquando ad industriales, fundi fructus ligna referenda sint, velut statuunt, Mollenbec. *centur. 2. divis. 28. lit. b.* Fritsch. *Opusc. var. jur. public. & priv. tr. 22. §. 14.* adhuc dubitare jure
2 licebit. Fructus quidem naturales interpretibus juris sunt, qui ex ipsa re absque singulari hominis industria nascuntur, seu ad quorum productionem natura, aut ea magis, quàm factum hominis, operatur. Industriales, qui magis operâ & industriâ hominis, quàm naturæ factò proveniunt; vel in quorum productione plùs hominis industria, quàm natura, occupatur: seu, quos natura, nisi factum hominis accedat, vel omninò non, vel vix & parcissimè producit, *l. 4 §. ff. de usur. l. 78. ff. de R. V. l. 3. ff. de impens. in res dot. Coras. l. 5. Misc. c. 9. n. 3. Bachov. ad §. 36. In-*
3 *stit. de a. r. d. Mollenb. d. div. 28. lit. b. & c.* Ast omnes fructus fundi, etiam eos, quos ita industriales vocant, esse naturales appellandos, nec industriales rectè dici, contendit Coras. *d. loc. n. 5. & seq.* ad industriales, potiùs referens eos, quos alii civiles appellare solent, *ibid. n. ult. in fin.* eò quòd, utut illi fructus, quos industriales nuncupant, hominis factum desiderent & industriam, tamen illa industria non sit prima & proxima productionis causà, verùm natura, quæ in illa productione æqualiter, imò potissimùm & principaliter operatur, simili ferè modò, ac si mulier, non naturâ, sed per accidens sterilis, sublatâ postea Medici consilio illâ accidentali infœcunditate, filium pareret, qui propterea, quòd Medicus Pharmaco suo mulierem pristinæ fœcunditati restituisset, neutiquam filius industrialis Medici, sed naturalis mulieris,
4 quæ ipsum concepit, nutrit, gestavit, edidit, dicendus foret. Si quidem in denominatione rerum spectari convenit, quod principaliter insuit,

influit, agit, & operatur, ideoq; magis corporis Jus, ex quo fructus gignuntur, attendendum est, quàm seminis, ex quo oriuntur, l. 2 §. pr. & §. 1. ff. de usur. l. 121. ff. de V.S. Atq; hæc opinio porro videtur exinde 5 posse confirmari, quando Deus hominis adhuc creandi causâ creavit terram germinantem, & quodcunq; fructuum genus, postea etiam homini creato subdidit ea omnia, ac hortum colendum, custodien- dumq; præcepit, quòd nihilominus non huic hominis cultura & cu- stodia, sed Deo & naturæ productionis causa adscribatur, v. *supr. Class. 1. Sect. 1. §. 1. & ibid. Sect. 2. §. 1. & §. 1. hic junct. 1. Cor. 3. v. 7. l. 28. §. 1. inf. ff. de usur. §. 37. in fin. Instit. de R.D.* Neque est, ut quicquam obstat l. 6 c. 44. v. 14. in fine c. 62. v. 9. c. 65. v. 21. l. 45. ff. de usur. l. 78. ff. de R.V. l. 3. ff. de impens. in res dot. Nam ex Jeli. c. 44. v. 14. nihil evincitur ultra, 7 quàm quòd ad quorundam lignorum productionem concurrat plan- tatio & factum hominis, quod non negatur, & modò explicatum est. In c. 62. v. 9. & c. 65. v. 21. haud dicitur, productionis principalem cau- 8 sam esse factum hominis, neq; quòd eam ob causam fructus sint ipsius (qui tamen propter acquisitionem non statim industriales forent di- cendi) sed tantum, quòd Deus cuiq; plantatori usum plantatorum fructuum, scilicet in suo fundo, velit concedere, neq; illorum fru- ctuum, qui unicè ob solum seu terram sui essent, commodum auferre aut intervertere, quemadmodum aliàs in pœnam impiorum facere consuevisset. Quod verò in l. 45. ff. de Usur. maritus vel uxor fru- 9 ctus ex re donatâ percipiendo suos faciat duntaxat illos, quos suis o- peris acquisivit; nec verò illos, qui non ex facto ipsius nascuntur, atq; in hoc postremo videatur fundari communis fructuum naturalium de- scriptio, argumentum nequaquam est sufficiens: Aut enim ibi fit di- stinctio fructuum naturalium & industrialium, ut per illos, quos operis suis acquisivisse dicitur, intelligantur ii, qui aliàs civiles audiunt, & re- ctius industriales dicerentur; per eos verò, qui non ex facto ejus na- seuntur, illi qui ex re ipsa, sive accedente aliquâ culturâ, sive non, pro- veniunt: Aut, si vel maximè isti fructus, quos suis operis acquisivisse dicitur, videantur esse qui ex re ipsa, at accedente aliquo humano eul- tu, proficiuntur, tamen inde non adeò inferitur aliqua distinctio fru- ctuum in naturales & industriales, quàm saltem ibi de fructibus natura- libus agitur, eorumq; fit subdistinctio in tales, qui ex re quidem omnes proveniunt, sed vel accedente aliquâ operâ vel nulla, ita ut prioris ge-

neris naturales fructus maritus vel uxor è re donatâ faciat suos, non
 10 verò eos, qui absq; ulla opera ex eâdem essent enati: Utroq; casu
 Corasii sententia magis firmatur, quàm expugnatur. In l. 78. de R. V.
 nihil planè, quod ad hanc rem pertinet, occurrit, verùm unicè move-
 tur quæstio, de restitutione fructuum in casu vindicationis, qui non es-
 11 sent à possessore percepti aut collecti. In l. 3. ff. de imp. in res dor.
 sermo est de impensis restituendis, quæ factæ erant in res dotationales, inter-
 que eas numeratur cultura arboribus impensâ: Ast idè arbores
 non sunt industriales, sed manent naturales, & duntaxat labor com-
 pensatur impensus, poscente ita æquitate & justitiâ, ne alter cum al-
 terius damno locupletetur, aut cuiuspiam præstitum suum officium
 sit absq; compensatione & damnosum, l. 206. ff. de reg. iur. l. 7. ff.
 quemad. testam. aper. l. 25. §. 11. de petis. hered. Besold. p. 2. conf. § 9. n. 32.
 & seq.

SECTIO II.

De cura plantationis & conservationis lignorum Magistratui incumbente.

§. I.

1 **E**X eo ipso, quòd ligna in humani generis usum & conservatio-
 nem sint creata, atque post statum corruptum ea conservatio
 non aliter queat obtineri, quàm ut homo plantatione & cultu
 varias lignorum species studeat procurare ad varios usus, veluti arbo-
 res frugiferas, ac vineas in hominis escam, alias ut foco pabula præ-
 beant, ædificiis materias ministrent, vimina cratibus suppeditent, &c.
v. Hahn. vom Erbmeier-Recht / p. 2. c. 21. n. 3. & 4. item n. 29. facile
 apparet, non solum privatorum, sed & publicè interessè ligna plantari
 & conservari, adeoq; Majestati incumbere, cum pervicacior nunc
 sit hominum natura, quàm ut suo pte motu utilitati suæ consulant,
 congruis ordinationibus & legibus ei rei providere, *Hahn. d. c. 21. n. 5.*
 2 38. & 39. Quales sanè ordinationes tantum habent ponderis, ut
 vel omnipotentia quædam divina inesse Magistratui videatur, neque
 ulla fatuitas, sed multa & miranda sapientia in eo juramento, quando
 populis novi orbis, *sicut ex historia Mexicana refert Lipsius ad lib. 2.*
Polit.

conservationis lignor. Magistratui incumbente ' 15

Polit. c. 6. erat consuetum, dum novum Regem consecrabant, obstringere eum, ut juraret in hæc verba: *Effecturum se, ut sol cursum, splendoremq; suum teneret, nubes pluerent, rivi currerent, & terra produceret omne genus frugum.* Habet enim juramentum hunc sensum, quòd Princeps bonis legibus, rectoq; & pio imperio, vel ipsa astra & meteora valeat in suam operam quasi cogere pro felicissima subditorum & Reipublicæ beatitudine, juxta interpretem Homerum, quo canente Ulysses suam Penelopen, græcè quidem, sed docti cujusdam viri latina versione ita alloquitur:

-- -- -- -- tellus parturit atra
Fruges & segetes, quin pomis ponderat arbor:
Gignuntur pecudes, pelagum gens squamea complet
Ob rectum imperium populi sors tota beata est.

Quibus ferè gemina sunt, quòd ex eo, quando cives cujusdam urbis, obliuione pressi Deos suos ligneos lapideosve, ne iis ablatis urbs opprimeretur, superstitiosâ fide catenis alligarunt, Principes maximè Christiani sibi queant persuadere, pias suas devotasq; ad Deum preces, piave sua consilia & rectam prudentiam, esse veras catenas, quibus Deus & ipsi, suoq; imperio concreditæ regiones & subditi, tam firmiter colligarentur, ut Deus non possit, quin ipsos orantes piave prudentiâ consultantes & regnantes exaudiat, juvetq; in omni pio desiderio ad suam & subditorum salutem, *Matth. 21. v. 21. 22. add. Ps. 37. v. 4. & 5. Ps. 50. v. 15. Ps. 55. v. 23. Ps. 145. v. 18. 19. Matth. c. 7. v. 7. c. 8. v. 3. 7. 9. & 13. Marc. c. 11. v. 24. Luc. c. 11. v. 9.* Neque ignotum est, quando Furius Cresinus in jus vocatus, quòd fruges, quas ipse sereret, non sine incantamenti maligni suspitione lætiùs provenirent aliis, vomeres ostendebat, bipalia, rutra, irpices, juga boum, sarcula resplendentia, usuq; crebro levigata, callosas insuper manus, tanquam instrumenta, quibus vel lunam e cælo evocaret.

§. II.

Merentur itaq; bonam memoriam Probus Imperator, quòd mon-
res vitibus, quas Domitianus subditis lege prohibuerat, rursus
conferere instituit, *Micral. Synt. hist. lib. 2. Sect. 3. quest. 33. p. m. 384.*
Rex David vineis & olivetis Officiales præficiens & custodes, *1. Paral. 2*
c. 28.

- 3 c. 28. v. 26. 27. & 28. Oliris Ægyptios, Minos Cretenses, Lycurgus Spartanos agriculturam (de cujus antiquitate & laude v. Gen. c. 4. v. 2. 20. & infra Sect. 3. §. 3. n. 4.) docens optimis legibus & institutis, *Micral. Sym. histor. lib. 1. Sect. 3. q. 2. p. m. 61. 62. Item quest. 9. & 17.*
- 4 Quibus quoq; Saturnus accersendus, si Italos agri colendi rationem docuit, *Micral. lib. 2. Sect. 1. quest. 3. pr.* aliive plures, qui suâ humanitatis & eloquentiæ virtute, optimisq; institutis homines agrestes, sylvestres ac feros, sylvarum & cavarum arborum, rupiumq; hæcenus incolas, mitigarunt & ad civilis obsequii disciplinam pellexerunt, eoque lyrâ saxa duxisse, è lapidibus homines finxisse, & arbores ferasque post se traxisse videntur. *Id. Micral. l. 1. Sect. 3. q. 1. pag. 58. & quest. 16. pag. 98. jung. Sabellie. Rapsod. hist. rom. 1. Æneid. 1. lib. 1. pag. 8. Ut &*
- 5 propterea, quòd prisca mortales rudes atque inculti, postquam Ceres, & deinde in aliis provinciis alii, usum frumentorum, jam quidem ante tum suapte sponte quàm per seminationes productorum, ostendissent, glandibus quercuum victitare deficerint, apud antiquos in adagium abierit, Satis quercus. *vid. Thom. Fazell. de reb. Sicul. decad. priori l. 1. c. 4. pag. 14. & 15. infra Class. 3. Sect. 2. §. 3. n. 3.*

§. III.

- 1 Non etiam taciti eo nomine sunt gloriosissimi Hassiæ Principes, sed illorum æquè optima instituta ejus æternitatis, quâ multi retrò Principes & Viri modò laudati sunt, effectui eisdem mancipârunt. Appellâsse hoc nomîne sufficiat Ludovicum VI. Principem insignem, qui unâ cum filia Ernesti, Ducis Saxonie, in matrimonium susceptâ, ejusdem quoq; optimas Oeconomix ac Politix regulas in
- 2 Hassiacam regionem transplantâsse videtur. Promulgavit equidem in anno 1665. legem, quâ subditis singulari sollicitudine commendat & præcipit, ut vineas tempore belli desertas, arboresque fructiferas succisas, per culturam & curam restituant, aut si plures loci vitibus idonei inveniantur, vel quis locum arboribus vacuum,
- 3 iis tamen plantandis habeat aptum, is certum arborum numerum, à Magistratu pro latitudine fundi definiendum, ibi plantare ac locum vineæ idoneum vitibus destinare, singulisq; annis, quas & quot plantaverit arbores vineasve, per specificationes, à Magistratu loci

ad Superiorem transmittendas, docere debeat: Quæ omnia, velut 4
re perire licet in prædicti Ducis Saxo-Gothani ordinat. provincial. p. 2.
c. 3. tit. 25. vom Baumpflanzen / ita hinc saltem referre Hassiacam
Constitutionem operæ pretium duxi, quæ ita habet:

Nachdeme von Gottes Gnaden/Wir LUDWIG/Landgraff
zu Hessen/Fürst zu Hersfeld / Graff zu CassenElenbogen/
Dieß/Ziegenhain/Nidda/Schawenburg / Misenburg und Budin-
gen ic. Kurz nach Unserer angetretenen Fürstlichen Regierung/
weniger nicht/als vorhero/von Unserm in Gott ruhenden hochse-
ligen Herrn Vattern beschehen/wegen Wiederaubauung der Wein-
Gärten und Pflanzung fruchtbarer Obst-Bäume gewisse Verord-
nung gethan/nachgehends aber befunden/das derselben nicht aller-
dings/nach in allem und dergestalt / wie es billich hätte seyn sollen/
nahgesetzt worden / und Uns dann gleichwol aus Lands-Fürst-
treuer Wolmeynung und Sorgfalt für Unser Fürstenthum und
Lande / und derselben Einwohner / Unterthanen und Angehörige/
und für das gemeine Beste/nachmals nicht wenig anlieget/das der
vorgesteckte gemeinnützige Zweck erreicht werde; So wiederholen
Wir vorbesagte Unseres Hochseligen Herrn Vatters/und Unsere de-
renthalben gethane Verordnungen hiermit in gnädigstem Ernst/und
befehlen allen Unseres Fürstenthums und darzugehöriger Graff-und
Herrschaften und Lande Eingewesenen/und Einwohnern/und wol-
len/das nemlich 1. In jedweder Stadt / Glicken und Dorffschaff-
ten/ wo entweder vor Alters oder vor denen verflossenen Kriegs-
zeiten Weinberge oder Wein-Garten gewesen seynd/Unsere Ober-
und Unter-Beampten alle Unsere Unterthanen/auff einen gewissen
Tag/unverlängt zusammenfordern / dieses Unser Patent Ihnen of-
fentlich vorlesen und den Inhalt schärffen/ von Ihnenrichtige Spe-
cificationes und Verzeichnissen / was einjeder nach dem Friedens-
Schluß vor wüstgelegene Weinberge gerodet und wieder ange-
bauet habe/sich zustellen lassen / und Uns dieselbe einschicken sollen.
2. Ingleichen sollen auff solche Zeit/Unsere Beampten / mit Zu-
thun der Ältesten jedes Orts / recognosciren und erkennen / was ein-
jeder ferner diesen Frühling noch an Weinbergen zu roden und zu bau-
en vor Mittel und Gelegenheit habe. 3. Und dann sollen Sieci-
nem

nem jeden / was er ihres Darfürhaltens / diesen Frühling noch / und
 dann künftigt ferner nach und nach roden und anbauen kan / eigent-
 lich determiniren / benamen und anweisen / so dann demselben die
 Rodung und Anbauung bey einer gewissen Straff befehlen: 4. Da-
 mit nun solches desto gewisser effectuirt werde / so sollen Unsere Be-
 ampten neben den Aeltisten und Weingarts-Bau Verständigen je-
 des Orts sich selbst in das Feld / an diejenige beste Perier / do mehr
 Weinberge angebauet werden können / verfügen / und einem jeden
 so viel was er bauen kan und solle / vermittelst gewisser Mahlzeichen
 assigniren und aufstecken. 5. Sollen auch Unsere Beampten auff
 eben solchen Tag / des hiebevorn anbefohlenen Obst-Bäume Pflanz-
 ens halber sich erkundigen / wie Unsern und Hochselig ermeldtes
 Unseres Herrn Vattern hiebevorigen Rescripten nachgelebet worden
 seye / und zu solchem Ende ihnen schriftliche Specifications zustellen
 lassen / was sie Unsere Unterthanen vor Obst-Bäume / vermög jetzt
 angeregter Verordnung / seit dem Frieden-Schluss / gepflanzt ha-
 ben. 6. Ingleichen sollen Unsere Beampten / und die Aeltisten je-
 des Orts / einem jeglichen Unserer Unterthanen und Angehörigen /
 nachdem er Platz oder Gärten / Obst-Bäume zu pflanzen hat / eine
 gewisse Anzahl bestimmen / und Ihnen bey Straff auferlegen / daß
 sie dieselbige diesen Frühling mit nächstkünftigem Herbst / respecti-
 ve an wilden Stämmen und sonst / auff ihre Güter setzen und
 pflropffen. 7. Nicht weniger sollen Sie in jedem Dorff fleißige
 Anstalt beschliessen / und anordnen / wie solche gepflanzte und ge-
 pflropfte Bäume entweder durch Verzäunung der Gärten / und Ver-
 bindung der jungen Bäume selbst mit Dornen und sonst / son-
 derlich auch im Winter vor Kälte / und sonst vor dem Verderben / so
 durch Schaaf / Ziegen und ander Viehe / auch in andere Wege zu ge-
 schehen pflaget / conservirt und erhalten werden können. 8. Sol-
 ten auch etwan zwischen andern Wein-Bergen und Wein-Gärten
 wüste und andere Plätze und Irerden liegen / so entweder Weinberge
 gewesen seynd / oder sich doch darzu fügllich schicken / die Besizer aber
 zu deroselben Rodung und Anbauung etwan keine Mittel und Ge-
 legenheit haben / andere aber dieselbe anbauen könnten und wolten;
 So sollen Unsere Beampte dieselbe dahin anweisen / daß sie / gegen

billig-

billigmäßige gnugsame Ersetzung/ wie unpartheyische Rent und die Beampten/ sampt dem Stadt-Rath oder dem ganzen Gericht solches Orts/ auff ihre geleistete Pflichte/ es erkennen/ dieselbe Plätze andern/ so solche wirklich roden und anbauen wollen/überlassen. Falls aber einige wären/ so ihre wüßliegende Stücke selbst nicht roden noch anbauen könnten oder wolten/ und doch auch andern/ welche roden und anbauen wollen/ dieselbige gegen gebührliche leidliche Zahlung zukommen zu lassen nicht begehrten/ so solle denselben noch ein kurzer termin, sich hierüber zu bedencken/ gegeben/ wann sie aber auff ihrem sothanen Sinn verharren/ nach Verfließung des termins das Stück/ wie jetzt gedacht/ geschätzt/ und einem andern/ der bauen wil/ zugewiesen werden. Sollten sich aber ein oder andere Stücker finden/ so gar vacant wären/ so sollen auch dieselbe geschätzt/ und denjenigen/ welche sie bauen wollen/ zugewiesen werden. Und damit an allem deine/ so Wir/ vorbesagter Massen/ verordnet haben/ umb so viel destoweniger etwas zurück bleibe oder unterlassen werde; So befehlen Wir hiermit in specie allen Unsern Cent-Graffen/ Schultheissen/ Unter-Schultheissen/ Stadt- und Gericht-Schreibern/ gnädigst und ernstlich/ daß sie mit Zuthun Raths- und Gerichts-Verwandten/ obgedachte Specificationes, und darunter auch einige über dasjenige/ was ein jeder diesen Frühling und ins künfftig an Wein-Gärten anbauen/ und an Obst-Bäumen pflanzen wolle und werde/ innerhalb drey Wochen/ vom publicato dieses anzurechnen/ unfehlbarlich und gewiß/ (doch ohne Entgelt zu Beförderung des gemeinen Bestens) verfertigen/ und dieselbe Unsern Ambt-Leuten/ auch Berechneten und andern Ober-Beampten in den Aemtern einlieffern/ dieselbe aber hierniederumb solche den 9. nächst instehenden Monats Martii durch einen Expreß zu Unser Fürstl. Cancley allhier einschicken/ und welcher unter Ihnen allen dieser Unser Verordnung/ so viel ihrer jeden betrifft/ nicht nachkömt/ sondern sich im geringsten drinnen fahrlässig erweist/ oder auch die Straff-fälligen verschweigen und verhölen hilfft/ der sol Uns mit zehn Gulden Straff verfallen seyn/ auch solche Straff ohn Unsere weitere Behelligung von demselben einkracht und Uns verrechnet werden. Und dessen zu Urkund und Festhaltung haben Wir Un-

ser Fürstl. Secret öffentlich hierunter drücken lassen. So gegeben zu Darmstadt/ am 10ten Febr. 1665.

Nihil hilce & aliorum Principum laudabilibus Oeconomiz legibus scio addendum, nisi quòd forsitan admonendi ac iubendi sint subditi, quò non minùs earum arborum plantandarum habeant curam, quæ serò ferunt fructus, quorum perceptionem non ipsi, sed posterì queant sperare, quàm talium, quæ citò solent excrefcere, & ob quarum proximiorè spem quisq; vel unicè iis solis plantandis indulget. v. *Frisch. opusc. Iur. publ. & priv. tr. 37. §. XI.*

§. IV.

NON minorem quàm de vineis & arboribus pomiferis, curam Hassiæ Principes habuerunt etiam de arboribus frugiferis sylvestribus, aliisve lignis, quæ pro usu ædificandi, comburendi, cæterisque humanis commoditatibus sunt necessaria. Invenire apud Sal-
 2 tuarios Hassiacos licet ordinationem Marburgensem de anno 1602. hoc titulo insignitam, Holz-Ordnung/ wie es die Beambten und Förster eines jeden Orts in Wald-Sachen halten sollen; cujus articulo octavo cautum est hoc modo: Sollet Ihr an Enden und Orten/dam an junge Gehaw machet/ zuferderst Reiff-und Hopf-
 3 fen-Stangen zum besten heraus verkauffen/ und auch hin und wieder einzelne Bircken oder Erlen zusammen stehen lassen/damit sich die wünte Dörter und Plätze wiederum besaamen können. *add. Hahn.*
 3 vom Erb-Meyer-Recht/p. 2. c. 21. n. 41. & 65. Quæ quidem Majestas præcipit in suis propriis sylvis, at non ob privatum interesse tantum, sed propter publicam quoq; utilitatem, adeoq; ut Majestas.

§. V.

GEMINA his statuunt summâ gloriâ conspicui Duces Luneburgen-
 1 ses, velut ex eâ apparet ordinatione, quam refert Colerus in sei-
 2 neu Haufz-Buch tit. von der Holzung. c. XI. Aliam non abli-
 milem de anno 1647. allegat Peller. *ad Klock. de arar. n. 10.* cujus arti-
 cul. 37. ita habet: Bey allen und jeden Dörffern/so Holzung haben/ sol ein jeder Ackermann alle und jede Jahr kunders vier Eichen und vier büchene junge Stämme: Ein Rötter aber einen eichenen und einen büchenen Stamm in oder bey der gemeinen Holzung oder an-
 dere

dere Dertter / so Ihnen angewiesen werden sollen / mit beständigen
Wurzeln pflanzen / und mit Dornen verbinden / und ein jeder das
Seinige / so er gepflanzt / wol in acht nehmen / und was nicht be-
kommen / wieder mit andern ersetzen / bey Straff 10. Gr. vor je-
den Stamm / den er jährlich nicht gesetzt. add. Hahn. vom Erb-
meyer-Recht / p. 2. c. 21. n. 41. *nec non novissimam Iohannis Friderici,
Ducis Brunsvicensis & Lüneburgensis, ordinationem forestalem de anno
1678. cap. 4. §. 1. & seq. usq; ad §. 10. cap. 3. §. 10.*

§. VI.

NE verò prædictâ Lüneburgicâ lege videatur sinistrâ manu au-
ferri, quod dextrâ datum erat, dum arborum plantas, quæ trans-
ponendæ sunt, alibi eradicare opus est, lubuit ex Hassiacis ordinatio-
nibus Mauritii de anno 1593. Ludovici de anno 1617. & Caroli de
anno 1683. rubric. von Hügung und Erspahrung des Holzes / quas
suo de Ratiocinariis tractatui adjecit Naurath. *Num. VIII. p. 424. & seq.*
adscribere, quæ non solum non nocivam illam eradicationem osten-
dunt, sed & plures modos plantationis sylvarum ac lignorum sylve-
strium demonstrant: (1) Weil zu Pflanzung des Gewälds viel
daran gelegen ist / daß die Gehäu zu rechter Zeit vorgenommen / und
eine zeitlang wieder in Häge geleyet werden / biß man siehet / daß den
aufgeschossenen Sommerladen vom Viehe kein Schade zugefüget
werde; Als sol man die auffgehaueue Gehäu widerumb auff's
fleißigste eiliche Jahr lang / und zum wenigsten fünff Jahr hagen /
also daß niemand darein treibe oder hute / es sey mit Pferden / Kühen /
Schaafen / Ziegen oder anderem Viehe / so den Sommerladen Scha-
den thun kan / biß daß sie widerumb erwachsen / und man dieselbe
widerumb ohne Schaden betreiben möge. (2) Sollen die För-
ster dahin angewiesen werden / daß an eilichen Derttern / da es dien-
lich crachtet wird / und man sich vom Wildpret keiner Beschädigung
befahret / Eichen gesäet und gepflanzt werden mögen. (3) Wei-
len es aber viele Jahre erfordert / ehe solche gesäete Eichel-Bäume so
hoch erwachsen / daß man ohne Schaden mit dem Vieh an solche be-
säete Dertter treiben darff / solche junge Bäume auch langsam Eichen
tragen / so sollen alle Dorffschafften und Gemeinden / so hiez zu Gele-
genheit haben / an den Trifften auff den Blatten / in ihre gemeinen

Hüt- und Gebräuchen/da keine Bäume mehr/ oder da sie abständig
 seynd und dünne stehen/ junge eichene Stämme/ die da an andern
 Orten in Häge-Wäldern/sonderlich da dieselbe überflüssig und dick
 beyeinander zu befinden/holen/ setzen/ und jeder Hausmann zum
 wenigsten alle Jahr derselben eine gewisse Anzahl pflanzen. Da
 auch Frembde in solche Gemeind ziehen/ oder sich darin befrehen
 werden (jung. simil. ordinar. Württemberg. ap. Speidel. voc. Garten)
 sol jeder/ so ganz frembd/ eine mehrere Anzahl/ als ein Einhei-
 mischer setzen und pflanzen. Ein jeder aber sol diejenige Stämme/
 so er gesetzet/ mit Dornen zubinden/ und dergestalt verwahren/ daß
 sie vom Viehe keinen Schaden nehmen/ und was in den ersten drey
 Jahren nach der Pflanzung verdirbet/ an deren Stelle sol er andere
 setzen/ und also ein jeder die seinige/ so er gesetzet/ drey Jahr gewäh-
 ren/ und mit Zubinden so lang verwahren/ bis das Viehe daraufer
 keinen Schaden mehr thun kan. Unter dessen kan bey jeder Gemeind
 ein bodenhaffter Ort umbgraben und zugemacht/ und zu einer Schut
 und Erziehung junger Bäumen getrauchet/ und mit den besten
 Augst-Eicheln besäet werden/ (*vid. etiam Meurer. Jagt- und Forst-
 Recht/ part. 1. tit. Wann man Eicheln und Bucheln ic. pag. 4.*)
 Woraus künfftig die junge Heister/ wann sie hoch genug/ und so
 dick/ als ein starcker Manns-Arm worden/genommen/ und auff die
 5 obangeregte Orter versetzt werden können. Plura ibidem artic. 4.
 5. & 6. contenta, daß solche Pflänzlinge zu rechter Zeit in einen sol-
 chen Boden/ der deme/ darinn sie gezogen/ an trockenem oder feuchtem
 Erdreich/ Sommer- oder Winter-Zeiten ic. gleich sey/ versetzt/ die
 junge Eichen/ wo sie nur hin- und wieder nicht dick beyeinander ste-
 hen/ nicht versetzt/ sondern verwahret und in ihrem Wachsthum ge-
 lassen/ item, wo der Boden zu Aufbringung der Eicheln nicht
 tüchtig/ daß daselbst Tannen gepflanzt: daß junge Bäume zu Be-
 förderung des Wuchses zur gehörigen Zeit ausgeschnidelt werden
 sollen/ ic. transcribere supersedeo, benevolum lectorem ad d. or-
 din. Hassiac. de anno 1683. remittens, nisi quod ex prædictis Hassiacis
 ordinationibus de annis 1593. & 1617. huc referre placuerit sequen-
 tem §. Es sollen auch unsere Unterthanen von den Ober-Forstern/
 Beambten/ und Forstern dahin angewiesen werden/ daß ein jeder/

welcher Eichen-Bau-Hasel- oder Eichen-Holz bekömmt / an statt des abgehauenen Baums wieder zu rechter Zeit zween / da man sie haben kan / oder auffß wenigste einen Baum desselbigen Geschlechts an die Stätte setze. Cui ordinationi haud difformis est illa Magdeburgensis, quam refert Fritsch. *opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 38. membr. 3. §. 7. n. 35.* jung. etiam infra *Class. 4. Sect. 17. §. 8. n. 3. & seq.* Item Hahn. vom Erbmeyer-Recht / p. 2. c. 21. n. 41. nec non novissimam Iohannis Friderici, Ducis Brunsvicensis & Lüneburgensis, Ordinationem forestalem de anno 1678. cap. 4. §. 1. & seq. usq. ad §. 10. cap. 3. §. 10.

§. VII.

EN itaq; Hassiacorum aliorumq; Principum in cura & cultu lignorum sedulitatem, cui quidem in transcripto ad §. 3. Edicto magnus Ludovicus Sextus tantoperè indulgit, ut & eo casu, ubi fundi dominus nollet aut propter inopiam non posset vineas vel arbuta instituere, communi huic morbo, & ne ager in privatum proprietarii publicumque Reipublicæ damnum maneret incultus, medicinam adinveniret statuendo, ut si fundus vacans inveniat, in eundem certo pretio fisco numerato, statim alius culturæ causâ immitti; sin non vacans, incultus tamen, domino certum tempus debeat præstitui, intra quod vel ipse vineam arbutumve plantare habeat opus, vel alii fundum ejus culturæ gratiâ pro certo & justo bonorum virorum aut Magistratus arbitrio determinando pretio concedere: procedente denuò immiissione ejus, qui agrum pro eo pretio empturus & culturus est, si dominus intra præstitutum tempus neutrum præstiterit. Huic vero constitutioni videtur obstare, quod emptionis venditionis causa constituens & formalis sit consensus, quem omninò excludat coactio l. 116. ff. de R. I. & quod id, quod nostrum est, sine facto & voluntate nostrâ ad alium non possit transferri l. 11. ff. de R. I. l. 39. ff. de neg. gest. l. 14. C. de Donat. l. 6. C. si res alien. pign. l. 2. C. de religios. l. un. C. de thesaur. c. 26. circ. f. x. de Decim. quantumvis pretio l. 70. ff. de R. V. l. 9. ff. rer. amot. l. 11. & 14. C. de contrah. empt. & Principis autoritate l. 13. §. 1. ff. commun. prad. interveniente: Cùm nec Principi fas sit, subditis, quod in aliorum Principum tutelam vel religionem transierint, Recept. Imp. de anno 1555. §. Wo aber unsere. minùs multò si nihil peccaverint, bona auferre, atq; cuiquam suum eripere nulli Majestati vel

24 Part.1. Class.2. Sect.2. De curâ plantationis &

vel absolutissimæ queat licere, *Lampad. de Rep. Rom. Germ. p. 3. c. 14. §. 26.* sed id tyrannorum esse censetur, non Regum, *I. Sam. c. 8. Deut. c. 17. v. 15. & seq. Struv. Synt. feud. c. 5. aph. 6. n. 4.* ac contra ipsam naturalem rationem, *arg. l. 39. ff. de neg. gest. l. 206. ff. de R. I. quæ etiam Principem obligat, Hahn. ad Wes. ff. de acq. rer. dom. n. 4. verb. Princeps*
4 *in bonis subditorum. Struv. d. c. 5. aph. 6. n. 4. & Miscell. mea jur. q. 2.* Ut & proinde Achab ejusque posteritas hujus tyrannidis luant pœnam,
5 *I. Reg. c. 21. II. Reg. c. 9. v. 26.* Sed tanta hæc non sunt, ut de justitia & æquitate laudati edicti dubitare fas sit, ceu cum omnia ea hanc recipiant explicationem, si Princeps aliter statuendi justam non habuerit causam, præsertim publicæ utilitatis vel necessitatis, sub quâ non obscure latet simul domini particularis consensus, velut demonstravi *in*
6 *quæst. 2. Miscell. jur.* Sanè in præsentî casu statuendi causa subest justissima. 1. quia aut nullum aut non magnum dominus, ceu pretium recipiens, sentit detrimentum, alius contrâ magnum percipit commodum, quibus casibus non rarò ex æquitate contra jus strictum statuitur, si non planè statutum, quod latenti voluntati domini inni-
7 titur, stricto juri conforme dicendum sit. *v. Miscell. jur. quæst. 3.* 2. quia publica versatur utilitas & necessitas, & itidem, si non latet sub ea domini voluntas, *uti in d. loc. Miscellaneorum demonstravi*, certè propter
8 illam à regulis juris communis rectè receditur. 3. quia interest Principis ob tributa, decimas, *arg. l. 4. pr. & §. 1. ff. de censibus, add. Miscell. jur.*
9 *quæst. 4.* Taceo quòd Hassiæ pagorum pleriq; incolæ sint homines proprii, quibus pro libitu agros suos incultos sinere haud constet facultas, ut & ideo in annis 1648. 1649. & 1653. finito notissimo bello omnes rustici, qui agros suos deseruerant, per edicta p.m. Georgii, Hassiæ Landgravii, & similiter 1663. per edictum Ludovici Sexti fuerint revocati ad culturam agrorum desertorum, sub pœna illorum confiscationis. Quid ergò non valebit edictum Principis propriis quem-
10 piam inhibere dispositionibus?

§. VIII.

1 **Q**Uò verò usq; proderit tantum sylvarum, vinearum, & arborum plantandarum studium, Reipublicæ potiùs in eo nocivum, quòd pastus pecorum & frumentorum satio impediatur, dum vineæ instituuntur & arbuta, sylvæq; plantantur: Unde necessum est existere
carnium

car-nium & frumenti inopiam, vini verò ubertatem & copiam, ut futu-
rum sit, cives ad corporis imbecillitatem animiq; depravationem luxui
assuefieri. Videri itaq; posset, Majestatem magis prohibere quàm
præcipere debere vinearum, sylvarum, & arbuſtorum institutionem;
& è contrà succiſionem & extirpationem potiùs præcipere, quàm im-
pedire. Verùm hæc non movent! Omne certè nimium vertitur in 2
vitium. Servandus modus, laudanda mediocritas est. Ita præcipien-
dum, ne vinearum & sylvarum nimia culturâ arva impediuntur & pa-
ſtus, neq; horum nimium ſtudia vini, pomi, & lignorum inopiam af-
ferat, *Covarruv. pract. quaſt. c. 37. n. 5. add. Ordinac. provinc. Würtem-
berg. tit. 21. §. 1. verſ. Wir wollen und befehlen / daß fürbim kein
Boden/te.* Eadem dicenda ſunt ad oppoſitum favorem ædificiorum 3
extruendorum & habitationum, *Iof. c. 17. v. pen. & ult.*

§. IX.

HÆc prædicta mediocritatis ſervandæ ratio poſtulat, ut aliquando 1
paſcua ad frugum fertilitatem transferenda ſint, ædificiaq; ad a-
groſ & culturam, c. 4. x. de decim. cùm, etiamſi ſylvæ paſcua ferant pe-
cori, major ſit utilitas in agris & vineis illic locorum, in quibus terra
ad vinearum agrorumq; culturam magis eſt idonea, *Ieſa. c. 7. v. 25. &
praced. c. 29. v. 17. c. 32. v. 12. & ſeq. ubi per vocem Wald intelligitur urbs
Jeruſalem ædificata è ſylva Libanon, & ſic videtur pro qualitate illius neces-
ſitatis (cum quo grano ſalis, ad arbitrium Magistratus recurrendo, et-
iam loquitur Meurer im Saat-und Forſt-Recht / part. 1. pag. 5. quan-
do ſylvas non vult converti abſq; præſcitu Magistratus in agros, vineas
aut prata) major utilitas eſſe in ſylvis, Ieſ. c. 33. v. 9. in quò textu, quia urbs
Jeruſalem ex memoratis ibi montibus ædificaretur, reſciceretur, & conſerva-
retur, per iſta montium & ſylvarum vocabula urbs ipſa intelligitur. Add.
Micral. Synt. hiſt. l. 3. ſect. 4. q. 1. verſ. Hæ ſuſpiciones in cauſa fuerunt. In- 2
de non immeritò, quando ædificandi, ædificiave reſciendi & conſer-
vandi neceſſitas lignorum ſucciſionem poſtulat, horum favor neces-
ſitati ædificiorum cedit, l. 12. pr. ff. de uſufr. cùm ſine hiſ non poſſimus
vivere, eorumq; deſtructio pro ligno ſit næ divinæ, *Ezech. c. 26. v. 12.*
atq; eadem non ſint propter ligna, verùm hæc propter illa, & verò ma-
gis tale ſit, propter quod unumquodq; eſt: E contrà ultrà eam ne-
ceſſitatem ædificiorum haud porrigenda venit poſtpoſitio favoris li-*

gnorum plantandorum aut colendorum, sed de cœtero eorum cultura, quò ædificia queant fieri & conservari, probè observanda, & aliquando in populosis provinciis, quæ plures incolas non ferunt, pro conservatione lignorum, omittenda ædificiorum superflua extractio, *Ordin. Hassac. Mauritii de anno 1593. rubric. von Häuung und Ersparung des Holzes/versf. Und weil das Land (Gott Lob, volckreich genug ist. Haud igitur crudè, sed cum temperamento, accipiendum quoq; est illud Johannis Principis Anhaltini, dum è sylvis suis ligna cuivis ædificantis gratiosè concedebat, dicendo: Er wolle lieber / daß sein Land mit Häusern/darin Menschen wohnen/als mit Wäldern/worin uns vernünftigs Vieh wohnet / gezieret seye. Naurabt. ad Hippol. de incrim.urb.c.3.circ.fin..* Præcipuè verò juxta monitum Aristotelis, quinam fructus aut non proveniant, cum provenire possint, aut cum exigui sint, an augmentum admittant, considerare jubentis, 2. *Oeconomic. add. Hugo de stat. reg. Germ. c.3. §.29.* curandum, ut fundi desolati alium fructum non ferentes, neq; pro usu ædificiorum necessarii, siue publici siue privati, lignis & arboribus conferantur; aut si pascua subministrent, plantatio lignorum in iis saltem eâ cautelâ fiat, quâ necessario pastui nihil noceatur; quò pertinent tradita Meureri im Jagt- und Forst-Recht / *part.1. pag.4.* Nützlich ist es / daß die Ambt-Leute mit Fleiß darob und daraußehn / damit alle abgetriebene Schläge und Holz-Berge / auch andere dörre Heyden / und bloße unartige Hügel und Gründe ihrer Ambts-Verwaltung / daraus sonst kein Nutz zu schaffen / und auff denen ohne Besamung oder sonder Zuthung kein Holzwachs / förderlich und ohne Verzug zur Holz-Ziehung gerichtet werden / dergestalt / nachdem etwan die Unterthanen / so den Trieb mit Blumen-Besuch auff solchen abgetriebenen Hölzern / Heyden / Hügeln und Gründen von Alters rechtmäßig hergebracht / derselben ohne Nachtheil und Verderben auff einmal miteinander nicht entbehren könnten / daß die Ambt-Leute eine Abtheilung machen / und etwa einmals den vierten / dritten oder halben Theil solcher Gründen / so viel deren die Unterthanen entbehren mögen / fürnehmen / dieselbe umbhauen oder ackern / folgendes mit Eichel und Bücheln bestossen lassen / doch an Orten / da es Bodens oder Grundes halber seyn kan; Fürters solchen besaamten oder bestossenen Grund bey N. Straß so viel Jahr zu hagen verfügen / bis daß

das junge erwachsende Holz seine gebürliche und solche Höhe habe/
 daß das Viehe die Gipffel nicht mehr erreichen möge: da nun sol-
 cher Grund jetztgehörter Gestalt mit Holz erwachsen/ alsdann die-
 selbe wiederum zur Weide öffnen/ und dagegen abermals so viel/
 wie obsteht/ umbhauen oder ackern/ besaamen/ bestossen oder setzen.
 Und das sol nicht allein auff jeder Obrigkeit eigenen Gründen be-
 schehen/ sondern es sollen die Ambt-Leute ebenmäßige Holz-Zie-
 lung bey den Flecken/ Dörffern und Gemeinden/ auch jedes Unter-
 thanen sonderbaren dergleichen abgetriebenen bloffen Schlägen/
 Holz-Bergen/ Hügelu/ Heyden/ unartigen und andern durren
 Gründen/ mit Fleiß und Ernst verfügen/ auch sie die Unterthanen
 im fall der Verweigerung mit ernstlicher Straff darzu anhalten.
 Und dieweil andiesem nicht allein der Obrigkeit/ sondern auch der
 Unterthanen mercklicher Nutz gelegen/ sollen die Ambt-Leute ihnen
 die Sach treulich befohlen seyn lassen. Et porro paulò ante: Wo
 aber Schläge seyn/ die für etlichen Jahren gemacht/ aber bißher von
 deswegen/ daß sie nicht gehäget worden/ allerdings unbesaamt blie-
 ben und bloß seyn/ und doch/ so noch Holz darumb steht/ daß sich sol-
 che Schläge daraus besaamen mögen/ dieselbe sollen die Ambt-Leute
 mit allem Fleiß hagen. Da auch etliche alte Schläge gleichwol
 besaamt/ aber nicht gehäget/ sondern die Gipffel von dem Viehe zer-
 bissen und verletzt wären/ also daß dieselbe Schläge nicht mehr wach-
 sen/ noch geschlacht Holz daraus werden mag/ so sollen die Ambt-
 und Forst-Leute solche verletzte unnütze kröpffige Schläge/ also-
 bald bey dem Boden hinweg hauen und abräumen/ und solchends
 dieselbe hagen lassen. Plura his gemina videre licet apud Fritsch.
apusc. jur. publ. & priv. tr. 37. §. 7. & 8.

§. X.

VIdimus sedulam Principum curam eò impensam, ut tam ligna ad
 ædificandum aliosve usus, quàm arbores frugiferæ pro cetera ho-
 minis plantarentur: Et vel ex eo solo, quòd Regem Davidem etiam
 regiarum vinearum, regionumq; hortorum pomariorum & fructife-
 rarum arborum curam habuisse compertum est; *v. supr. §. 2. n. 2.* discere
 hodierni Principum hortulani debebant, nihil prorsus Principis deco-
 ri, honori, decentiq; recreationi decedere, si bonum patrem familiàs

28 Part.1. Class.2. Sect.2. De cura plantationis &

amulando curet, ut in viridariis suis potius sint arbores frugiferae, quam steriles, non nisi amœnitatis umbram ferentes, quarumq; culturâ nihil aliud sit præstitum, quam quod, qui fundus fructus ferre posset, nunc sit infrugiferus, certè contra antiquam veteris frugalitatis legem, quâ considerari oportebat, quinam fructus aut non provenirent, cum provenire possent, aut cum exigui essent, num augmentum admitterent, v. §. *præced. n.4.* in quos nudæ voluptatis plantatores denuò jure insurgeret, si resurrecturus foret, Horatius jam olim sui sæculi luxum deplorans, quo contra Veterum disciplinam ac frugalitatem agræ occupabantur magnificis ædificiis, piscinis, hortis, topiariisq;, non ad utilitatem, sed voluptatem, ejus hanc in rem poemata sunt:

*Jam pauca Matro jugera regie
Moles relinquent, undiq; latius
Extenta visentur Lucrino
Stagna lacu: platanusq; * celebs:
Evinces ulmos: tum violaria, &
Myrtus, & omnis copia narium:
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori:*

*Tum spissa ramis laura fervidos
Excludet ictus. Non ita Romulæ
Præscriptum, & intansi Catonis
Auspiciis, veterumq; norma.*

*Privatus illis census erat brevis:
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis, opacam
Porticus excipiebat Arcton:
Nec fortuitum spernere cespitem
Leges sinebant, oppida publica
Sumtu jubentes, & Deorum
Templa novo (vivo) decorare saxo.*

3 E contra frugiferarum arborum plantatione futurum est, ut Princeps fructuosam amœnitatem habiturus sit sine ullo omnino dedecore:
4 Recreationi certè Principum nil ego velim detractum, ceu debita, ut cujusvis labori, ita præcipuè magnis sat Principum curis! Sed quæ major poterit esse recreatio, quam si arbores frugiferae eandem, quam steriles,

steriles, præstant amcenitatis umbram, ast insuper (aliquando quidem ex uno eodemq; stipite, *Port. mag. natur. lib. 3. cap. 19. in fin.*) tot varii generis, variiq; suavissimi coloris, odoris & saporis fructus, qui rursus sint oblectamento pariter & utiles, utilitate quoq; ipsâ tertium gaudium ferente? Neq; est, ut Principi nulla ejusmodi œconomicae utilitatis ratio habenda sit, quæ potius maximè habenda est in omni re, quæ quoquo licito modo ærarium augere Principemq; ditio-⁵ rem possit reddere, v. *Miscell. jur. quest. 4.* Princeps quemadmo-⁶ dum sine œconomia non vivit, ita meritò ejus rationem habet, nec dedecus patitur, si bonum patrem familiâs sectando plantari curet ea, quæ aulica culina, domo sæpius amplior, absumit, eoq; ipso ærario suo parcat; imò ne quidem, si hujusmodi fructus vendi, pecuniâq; ærario jubeat inferri, ceu qui hoc ipso non mercaturam exercet, sed officium, explet boni patris familiâs, v. *Marquard. de jur. mercat. lib. 1. c. 10. n. 63.* *Klock. de arar. lib. 2. c. 3. n. 3. ubi optat, ne etiam in locis publicis plantatio arborum frugiferarum negligatur.* Der höchst klügste König Sa-⁷ lomo hat durch fürsichtige Haushaltung sich grossen zeitlichen Reichthum und Macht zu wegen gebracht; Er baute Häuser / pflanzte Weinberge / machte sich auch Gärten und Lust-Gärten / pflanzte aber allerley fruchtbare Bäume darin / *Ecclesi. 2. v. 4. & 5.* Und wil⁸ der vortreffliche Seckendorf. in seinem Fürsten-Staat / *part. 3. c. 5. §. 19.* die zu eines Fürsten Ergetlichkeit pflanzende Lust-Gärten unter andern zu Dis- und Küchen-Speisen anzurichten rathe. So⁹ ist vielen Teutschen Fürsten an ihrer hohen reputation gänzlich unab- brüchig / wann aus summam verkauftem Obs ja etlich dem ærario, grosse Summen eingebracht werden; und hält ja Niemand der repu-¹⁰ tation entgegen zu seyn / wann aus Fürstl. Waldungen Eichen und Bücheln an den wilden Bäumen für Schweine und unvermünftig Viehe zu des ærarii Nutzen verkauft werden. Drumh seynd es ei-
gen-nützige consilia, wann man den grossen Herren imprimiret und einbildet, daß Sie Gärten und Wild-Bann nur allein zur Lust und Ergetlichkeit / nicht aber auch zugleich zum Nutzen / wie gemeine Haus-Leute / haben und unterhalten müsten.

§. XI.

Quò verò plantatio vinearum, sylvarum, arbustorum & arborum: fiat cum effectu, non erit acquiescendum neque plantatori ne-

- que Magistratui in eo, quòd ligna sata vel plantata sint, sed insuper utrumq; oportet esse sollicitum de debito cultu, usq; dum excreverint in congruam & variis damnificationibus non amplius tantoperè obnoxiam magnitudinem, qui ideò cultus pars ipsius plantationis & ad eam pertinere videtur. Quemadmodum igitur cujusq; rei conservatio oppidò obtinetur in talibus legibus, quibus præcipiuntur quæ ad eam conducunt; prohibentur, quæ nocent & causam extirpationis præbere queunt, c. 3. *℥. de privil.* ita quoq; in præsentī causā cuncta ea omni studio à Magistratu fieri fas est, quibus lignorum augmentum promovēri potest; & cuncta impediri, quæ eidem sunt obstaculo. Neq; minus in hoc, quàm plantationis, studio desierunt retrò laudati Principes, velut ex eorum institutis apparet, quæ §. 3. 4. 5. 6. 7. & 9. n. 5. memorata sunt, insuperq; ea, quæ hīc subsequuntur, ulterius demonstrant.
- 4 Ratione equidem arborum frugiferarum talis cura elucet ex eo, quod ad §. 3. transcriptum est, edicto, quo Princeps jubet, ne capræ, quæ in primis frondium virgultis impasci gaudent, aliave pecora novellis arboribus pomiferis nocere queant, ut non solum horti aggeribus, macerie, vacerrâ, cratibus textis, plancis aut muro circummuniuntur, sed quoque ut ipsæ plantæ & novellæ arbores lignis fruticosis & spinosis à pecorum impetu conserventur, maximè ubi arbores pomiferæ non in hortis munitis, sed in campis & agris forent plantatæ, aut hybernis temporibus, ut plerumq; fieri solet, sepimenta rupta. Huic statuto non absimilis est ordinatio Georgii p. m. Hassiæ Landgravii de anno 1657. quâ tam in illos, qui maceriem hortorum rumpunt, statuitur pœna, quàm in eos, qui avellendorum fructuum causâ, quos furtim surripiunt, ipsas arbores corrumpunt, uti ex ejus ordinationis præfatione &
- 5 §. 6. apparebit *infr. Class. 4. Sect. 3. §. 3. n. 3. & seq.* Eoq; etiam pertinet, quod de extinguendis vermibus aliisve arborum insectis Illustre Regimen Hassio-Darmstatinum ad singulas Hassiæ Præfecturas rescripsit, & ita habet: *Besonders und gute Freunde. Es ist bekandt / was fürn Jahr das Raupen- Ungeziefer an denen Obs- und andern fruchtbaren Bäumen vor sehr grossen Schaden gethan. Nachdem man dann wahrgenommen / und in Erfahrung bracht / daß dergleichen Bäume wiederumb ganz voll solcher Raupen- Nester seynd / welche bey herannahender warmen Frühlings- Zeit auffzugehen / und die Bäume dergestalt einzunehmen oder zu überziehen pflegen / daß*
von

von solchem Ungezieffer weder Laub noch Blüte oder Knopffen gelassen/ sondern dieselbe gantz verderbet und abgefressen werden/ und aber sothanen Schaden und Unheyl sehr gesteuert und begegnet werden kan/ wann nemlich die Raupen-Nester von denen Bäumen etwa durch Sengen und Räuchern mit Tannen-Gipffeln/ oder/ durch Schnitzheppen oder andere Gärtners-instrumenten an lauzen Stangen/ oder mit Anschlagung der Leitern/ die Nesterlein mit solchen Raupen-Nestern abge schnitten/ oder sonst auf füglichste Art und Weise/ als immer geschehen kan/ für der Ausbrut/ und zwar nicht etwa durch Werffung ins Wasser/ als woraus sie wieder kriechen und lebendig bleiben können/ sondern durch würckliches Verbrennen/ vertilget werden; So begehren und befehlen in der Durchläuchtigsten ꝛc. Namen Wir hiermit/ daß ihr in dem euch anvertrauten gantzen Ampt so bald mit Nachdruck verordnet/ und bey namhafter Straff befelht/ daß jedermänniglich/ und zwar ein jeder das Seinige/ ungesäumt säubern lasse/ damit solch Ungezieffer nicht wieder überhand nehmen/ und grossen Schaden thun möge; wie ihr dann folgendes die Nachlässige und Ungehorsame mit gehöriger Straffe anzusehen wissen werdet. Verlassens Uns ꝛc. DarinStadt am 21. Febr. 1680.

Quæ ordinatio postmodum ad purgationem quoq; sepium, quibus 7 horti circumsepti, aliarumve vicinarum fruticum fuit extensa, & apparet ex eâ, non licere cuiquam se suâ abuti, aut eam negligenter colere, sed Majestatem rectè providere, ne privati in suum & communẽ Reipublicæ damnum res suas negligent aut iis abutantur, v. §. 2. vers. Expedi enim Reipublica. instit. de his qui sui vel alien. jur. Ea- 8 dem frugiferarum arborum conservandarum causa etiam efficit, ut durioribus pœnis meritò plectantur illi, qui maleficis artibus præstiterunt, quò istiusmodi minuta animalia populentur sata, arbores, plantas, quæ idè quoq; ipsa animalia justitiæ subduntur, perditionem sui subeuntia, v. Petr. Gregor. de Republ. lib. 13. c. 31. §. 12. junct. quæst. miscell. 15.

§. XII.

- **H** Aud imparem curam cum Hassiæ quàm alii Principes impendunt pro cultu & conservatione lignorum, quibus ad comburendum, ædificandum, aliosve usus humanum genus indiget, *v. si pr.*

§.5.6. & 9. num.5. hic: add. porro Hahn. vom Erbmeyer-Recht / p.2. c.21. num.42. & seq. Item ordinatio Lüneburg. ap. Coler. tit. von der Jöls-
 hung. c. xi. verf. zum Ersten. ibi: Es muß aber der Platz vermachet
 seyn/das kein Viehe/ Schwein oder Wildpret in zehn Jahren nicht
 darauff kommen kan. & verl. Zum achten/ müssen die Eichen/ so
 gesäet werden/ wann sie auffgangen/ unten aufgeschuerdelt werden/
 so wachsen sie fein in die Höhe/ eiq; non absimilis Ordinatio foresta-
 lis Johannis Friderici, Ducis Brunsvicensis & Luneburgensis, de an-
 2 no 1678. cap.4. §.8.9. & seq. ad fin. Nec non Ordinatio Marburg. art.7.
 Sollen die Beampten und Förster die junge Gehäu im Werken im
 jungen Licht hauen und machen lassen/ sie seyen Bircken oder Erlen/
 auch die Heimbüchen im jungen Licht stümpffen/damit wieder Hoff-
 3 kau gehägt und auffgezogen werden. Artic. 9. Wann die Gehäu
 gemacht/ sollen die Unterthanen sobald das Holz und Reiser aus
 dem Gehäu herausser führen/ entweder zu Haus oder auff Plätze
 und Eriescher/ damit wann die Sommerladen aufschlagen/ die-
 selbige nicht zutreten noch zufahren werden/ und wo die Gehäu zu
 machen/ sol solches jederzeit dem Ober-Forsmeister angezeigt wer-
 den. Cui articulo concordat Ordinatio Hassiac. Georgii, Hassiac Land-
 gravii, de anno 1655. ibi: Welche in unsern Gewälden einig Bau-
 Bender- oder ander Gehölz erkauffen/ nur die Stämme hinweg
 führen/ und das Reissig oder Ubrgehölz liegen lassen und nicht weg-
 führen/ dardurch dann verursacht wird/ das das Gegräß ge-
 dämpfft/ die junge Bäume nicht auffwachsen können/ auch Uns
 an den Wildfuhren nicht geringer Schade geschicht &c. Art. 19.
 4 Wann einer sein Holz aus dem Wald führet/ und seine Reiser dar-
 nach zerstreuet im Wald liegen läffet (& sic germinationem grami-
 num & seminum arborum impedit) sol 6½ alb. zu Straff geben:
 quam poenam nunc ultra duplum auxit in novissima ordinatione de
 anno 1683. Carolus Hassiac Landgravius, & graviolem ultra qua-
 druplum statuit p. m. Georgius, Hassiac Landgravius, in ordinatio-
 ne ratione sylvæ Darmstadinæ & Bessungenensis anno 1650. promulga-
 ta, jung. infr. Class.6. Sect.1. §.4. Hahn. vom Erbmeyer-Recht / p.2. c.21.
 §.2.52.55. Artic. 28. Wann einer in den gehägten Orten oder Ge-
 häuen hütet/ es sey wann es wolle/ sol vom Pferd 13. alb. einer Ku-
 he

he 6 $\frac{1}{2}$ alb. und eine Gräscin 4 $\frac{1}{2}$ alb. geben. Artic. 30. Da ein Schäfer mit seinen Schaafen in den Schäwen / Hägen oder verbottenen Orten zu hüten befunden / oder der Wald verboten zu Jagt-Zeiten / sollen für die Herrschaft vier Hämmer / und der fünffte dem Förster zum Pfand-Schilling geschnitten werden / quod idem repetitur in der Fürstlichen Hessen-Darmstädtischen accidentalien Ordnung de anno 1662. n. 48. & 49. Quibus gemina sunt, quæ reperiuntur in ejus banni ferini constitutione ac descriptione, quod Imperatores per certum prope fluvium Moeni districtum concesserunt Comitibus de Ysenburg in feudum, vulgò der Drey-Eicher Wild-Bann genant / cujus in passu concernente verba sunt: Auch sol er (nemlich der Hant zu Müntzenberg) wehren in demselbigen Wild-Bann allen Sonder-Hirten / auch so sol ein gemeiner Hirt nicht ferner fahren mit seinen Schaafen und Ziegen in den Wald / dann er mit seinem Stabe gewerffen mag / und sol allezeit darvor stehen / und wehren heraus / und sol seinen Hund an einem Seil führen. Cum enim prædicti Comites ab Imperatoribus saltem generaliter essent investiti mit dem Drey-Eicher Wild-Bann / nec tamen de finibus, juribusq; ac privilegiis illius banni ferini certò constaret, impetrarunt ab Imperatore Ludovico, ut super finibus ac juribus illis examinarentur coloni, qui eidem banno erant addicti, ac in ea regione certis quibusdam juribus communiter utebantur, die Hübener des Drey-Eicher Wild-Banns / quorum testimonia in anno 1338. conscribi Imperator curavit ac confirmavit, eamq; confirmationem postea in anno 1541. repetiit Imperator Carolus Quintus, ut in utrâq; eâ descriptione invenire liceat multa notabilia, interq; ea etiam præfatum articulum.

§. XIII.

Quæ modò de prohibito in sylvis pastu dicta sunt, ulteriorem quandam merentur deductionem, quam ideo dare necessum duxi: Pascendi enim jus quis habet vel in propriâ sylvâ jure dominii seu proprietatis, vel in alienâ; in aliena aut jure incolatus, eoq; vel me-ro vel eo quidem, at pro annuo censu, veluti in multis Hassiæ locis gegen Entrichtung Ruhe-Weid- oder Blumen-Gelds / Weid-Hammel / Futter-Haffer u. aut ex speciali titulo concessionis, servitutis,

2-præscriptionis aliove simili, sine vel pro ejusmodi censu. Quod at-
 tinet ipsum sylvæ dominum, eidem liberum juris pascendi exercitium
 justè restringitur vi jurisdictionis forestalis vel ob publicam utilita-
 tem, ne tenellis arboribus noceatur, vel propter jus venandi, quo mi-
 nus itidem tenellarum arborum ac sylvæ incrementum impediatur, &
 sylvæ postmodum feris sustentandis haud sit apta, aut etiam, quò mi-
 3-nus feris pastus deficiat. Similiter is, qui jus pascendi vel incolatus
 vel alio speciali titulo in aliena sylvæ habet quæsitum, tum à Magistra-
 tu vi prædictæ jurisdictionis forestalis, quum ipso sylvæ domino impe-
 4-diri aliquando jure potest. Quomodo ergò quilibet ab unoquoq;
 Sanè Magistratui ob publicæ necessitatis causam constat potestas, vel
 ipsi sylvæ domino, & igitur multò magis illi, qui nudum jus pascendi
 habet, pastum prohibendi, *arg. traditorum in quest. 2. Miscell. jur.* cò
 usq; donec sylvæ confirmata sit, seu donec plantulæ arborum noviter
 sate vel ex arboribus succis renascentes tantisper exereverint, quò
 minus pecorum arrosionibus, ceu lethali veneno, infectæ emoriantur
 aut perdantur, cum huc usq; saltem, non ultrà, duret publicæ neces-
 sitatis vel utilitatis causa, adeoq; non ultrà etiam Magistratus sive do-
 5-minium sive officium: Hinc quoque, nisi maxima lignorum ino-
 pia ulteriorem prohibitionem expolcat, cavere debet Magistratus, ne
 facile in omni sylvarum parte pastum impediatur, maxime si æquè pu-
 blicè intersit concedi pascua vel pro evitandâ carniū annonâ, *Co-
 varruv. præf. quest. c. 37. n. 3. in f.* vel etiam ut incolis, qui fortè unicè è
 pecorum reditu victum quærunt, non omne medium se sustentandi ac
 Reipublicæ onera ferendi præcidatur. Oportet itaque adhibere tem-
 peramentum, quo in quibusdam duntaxat sylvarum partibus ut reli-
 quæ partes pastui sint sufficientes, pastus prohibeatur cò usq; , donec
 plantulæ incremento suo à pecorum moribus nunc sint liberæ: post-
 eà alia sylvæ pars prohibitione à pastu muniatur, concessis ad pastum
 cum reliquis apertis nunc iis partibus, quæ hætenus fuerant clausæ, &
 aliquando certo pecorum numero, qui incolarum necessitatibus & e-
 vitandæ carniū annonæ sufficere queat, definito, quandoq; etiam
 certo saltem animalium genere, quod arboribus minùs noceret, admis-
 so, *v. supr. §. 9. n. 5. hic. Noë Meurer. Jagt- und Forst-Recht. part. 1. tit.
 vom Vieh-Trieb / von den Schäffereyen / von Abschaffung des
 Geiß-Viehes. part. 2. tit. Wie sich mit Brauchung der Weyd. part. 7.
 Conslr.*

conservationis lignorum. Magistratui incumbente. 35

Constit. Reg. art. 72. item consil. Christi Redemptoris. vers. Quod ad secundum dubium. Frid. Mindan. de process. mand. & monit. lib. 2. c. 39. n. 11. Wehner. observ. pract. voc. Forst-Recht vers. Item die junge Schäu. Sachsen-Gothaische Ordnung von Triffien / ap. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 68. & seq. Seckendorf. Teutsch. Fürsten-Staat / part. 3. c. 3. Regal. 6. §. 8. Besold. part. 1. consil. 3. c. 4. tit. 4. n. 9. Knipschild. de oblig. dom. & vassall. p. 2. q. 1. n. 140. 141. 144. & de jurib. ac privileg. Civit. Imper. lib. 2. c. 7. n. 51. 52. 56. Hahn. vom Erbmeyer-Recht / p. 2. c. 21. n. 42. 43. 44. & 45. Ex quibus è contrario sequitur, si alicubi lignorum foret copia & pastuum inopia, majorem hujus, quàm sylvarum, curam habendam Magistratui. Et sicut is, prout dictum, in cura lignorum respicit ad interesse illorum, quibus jus pascendi in sylvis competit, ita si quis alius jus venandi in iisdem haberet, etiam illius habet rationem, majorem quidem utilitatem & necessitatem publicam præferendo, sed quoad fieri potest, absq; damno venationum domini: qui tamen, si necessitas lignorum conservandorum posceret, etiam feras certâ sylvarum ab omni pastu munitâ parte expelli, quò minus depascendo arborum plantis nocerent, haud haberet, quod ægrè posset ferre. *v. Meurer d. tract. p. 2. tit. Was für und wie viel Beschwerde. vers. So ist es.* Deinde venationum dominus propter jus venandi vel ipse rectè prohibet, si gaudeat jurisdictione forestali. *Meurer. supr. cit. loc. n. 3. Besold. ibes. pract. voc. Forst. & d. consil. 3. c. 4. tit. 4. n. 9.* aut prohiberi per dominum juris forestalis curat, quò minus sylvæ, vel alius juris pascendi dominus, pecora in sylvam venatoriam pro lubitu immittat; tum ne omne gramen vel glandes pecora depascant & feræ non habeant, unde se sustentent, quàm ne pastu, absumptis arborum plantis, sylvæ incrementum impediatur, eaq; ferarum habitationi fiat minus idonea: sed certè, qui postremâ ducuntur ratione venationum domini, meminisse debebant, etiam se obligari, ut ipsas feras inde expellant. eò usque, donec arborum plantæ in congruam & pastu ferarum non amplius corruptibilem magnitudinem excreverint, atq; sylva ferarum quieti apta sit reddita, ne secus destruant quod aliis conservandum præcipiunt, in quo hodiè ferè omnes peccant venationum domini. De cætero hæc pastum prohibendi potestas domino venationum non æquis partibus contra quemcunq; competit, sed liberior (nisi publica pastuum necessitas aliud aut temperamentum ali-

quod suadeat) contra eos, qui pastum habent jure incolatus: cum enim istud pascendi jus incolis non aliter sit quaesitum, quam postquam fruges & fructus sunt collecti, *Covarruv. d. loc.* & verò sylva venationis fructus non videantur percepti, usque dum sylva ferarum habitationi sit aptata, consequens est, quòd eò usq; pecorum pastus propter venationem jure prohibeatur.

Aliud dicendum de iis, qui jus pascendi speciali titulo ante jus venandi alteri quaesitum obtinent, nisi quatenus venandi jus non ad privatam, sed quasi publicam utilitatem (veluti si Regali jure competat) habeatur, cum nemini liceat in suam privatam utilitatem jus alteri quaesitum mutare aut facere deterius, *arg. l. 1 §. 6. & 7. ff. de usufr. Frider. Mindan. de process. mand. & monit. lib. 2. c. 41. n. 1. & 19.*

Unde è contrario patet, si pastus, etiam speciali jure competens, nequicquam reddatur deterior, sed remaneat sufficiens, veluti si venationis dominus (uti quidem in omni casu licet pastus prohibitionis ea moderatio servanda) in quibusdam tantummodò sylva partibus pastum impediret, ut reliquae partes adhuc abundè sufficerent, quòd tunc nihil sit, quare venationis domino invidendum id, quod ipsi prodest, & alteri non nocet,

v. l. 16. ff. de usufr. & supr. §. 7. n. 6. Tandem ipse sylva dominus eodem, quo dominus venationum, potitur jure, ut liberius ad suam privatam utilitatem possit eò usq; donec sylva incremento confirmata sit, impedire illos, qui jure incolatus pastum in sylva exercent; ceu quia is pastus collectis demum fructibus competit, sylva autem fructus domino non videantur quaesiti, donec ea ad usum lignorum fuerit confirmata: Eum quoq; qui jus pascendi speciali habet titulo, non valet dominus sylvae prolubere, nisi itidem servato praedicto moderamine (quod haud immeritò etiam priori casu incolis indulget) quo fiat, ut jus pascendi nil reddatur deterius: cum aliàs neutriquam sit in ipsius potestate jus alteri in suo fundo legitime constitutum mutare vel diminuere aut facere deterius, *d. l. 1 §. 6. ff. d. usufr. Frider. Min-*

dan. d. loc. Quòd verò tam venationum quam sylva dominus cedere opus habeat publicae necessitati, si ea pastum ampliorem exigit, jam ante dictum est, extendendum quandoq; etiam illuc, si jus venandi jure regali competeret: quippe quia duabus, quantumvis publicis, necessitatibus concurrentibus praefenda sit illa, quae major est, quaeq; directò & magis principaliter publicum interesse concer-

ait; c. 3. x. de postulat. Pralat. Klock. tom. 3. consil. 149. n. 270. Francisc. Nig. Cyriac. controvers. forens. lib. 4. contrav. 624. n. 13. Gylman. Symph. Suppl. Cam. tom. 1. p. 1. tit. 3. vot. 3. n. 12. 13. pag. 221. Post. resolut. Caus. Civil. 104. num. 33. 34. 35.

§. XIV.

REvertimur ad reliqua, quae ex diversis ordinationibus supersunt, Principum instituta, quibus cultum & conservationem lignorum promoveri studuerunt; inter quae se offert lex, quae in tali plantarum schola non permittitur, sicut gramina secare, ita nec folia arborum auticum & plantularum virentia pro pecorum pabulis colligere, das Laub-streiffeln / v. Ordin. Hassiac. Mauritii de anno 1593. Ludovici de anno 1617. & Caroli de anno 1683. in verbis: Weil dasselbig, nemlich das Laub-streiffeln / in dem jungen Holz schädlich ist / soll dasselbig abgeschafft und nicht gelitten werden: add. Seckendorf. Teutsh. Fürsten-Staat / part. 3. c. 3. Regal. 6. § 8. & 10. eaq; res tam ne circa sylvis visa fuit Duci Saxo-Gothano, ut subditis suis non reliquerit facultatem capras possidendi, etiam si easdem non vellent pascere in sylvis, sed in stabulis pabulare. Verba statuti sunt: Derer Orten aber / darman wegen des Walds ihnen keine Hude verstaten kan / sollen auch ganz keine (sc. Ziegen / de quibus ordinationis ille paragraphus conceptus est) geduldet werden; dann obgleich die Leute dieselbe im Stall ernehren wolten / so thun sie doch mit Laub-streiffeln und Sommerlatten abschneiden im Wald desto grössern Schaden / v. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 70. Hieher gehört auch nicht unbillig 3 propter identitatem rationis, wann an etlichen Orten / wie in Hessen bräuchlich / die Unterthanen aus dem Gesiräch das Gereisig mit den Blättern abhauen / an Gebündlein zusammen binden / und durch die Sonn dörren / umb des Winters Schaaf-Ziegen- und ander Vieh damit zu füttern; so nicht in jungen Gehäusen / sondern in andern Gepüschken zu verstaten ist.

§. XV.

PORRO pro cultu & conservatione plantarum sequentia in ordinatione Marburgensi reperiri licet statuta, veluti artic. 33. Sollen die Unterthanen und Hirten / so an oder in den Wäldern hüten / kei-

- ne Feuer in die Bäume oder Wälder machen/ damit solche nicht dadurch angezündet/ und das Holz (præsertim novellæ plantulæ) verderret werde/ bey Straff 10. Gulden: quod idem nunc sub poena 2. 3. 4. aut 5. aureorum, vel etiam carceris, interdictum novissimâ Caroli, Hassiæ Landgravii, constitutione de anno 1683. Non minùs eam ob causam prohibendi sunt, qui propè sylvam prædia vel prata possident, ne in stipulam suam vel spinam, ejus comburendæ causâ, ignem die ventoso immittant, aliove modo in culpa sint, ut ignis ad sylvam queat procedere & plantulas novas torrefacere, v. l. 30. §. 3. ff. ad L. Aquil. Exod. c. 22. v. 6. *Ordinat. forest. Luneburg. de anno 1678. cap. 2.*
- 3 §. 2. §. 6. 7. Deinde eâdem ordinatione Marburgensi, plantarum non deprimendarum gratiâ cavetur, ut præcludantur viæ privatæ per sylvas ducentes, in quam rem verba articuli 3 §. hæc sunt: Sollen die Wege / welche durch die Wälder gehen in die gehägte Dörter und Wildfuhr/ vergraben und Hägemal darbey gemacht werden/ daß Niemand durch die gehägte Dörter fährt / bey Straff 5. Gulden. Ejusq; prohibitionis æmula est *Ordinatio forestalis Lüneburgica* de anno 1678. cap. 2. §. 14. 15. 16. insuper postellorum positionem volens, quibus non minùs viarum prohibitio significetur, quàm earundem usus sit præclusus, *Beg-Weiser und Schlag-Bäume.* Denique eâdem de causa, ut novellæ plantulæ vel citius excrescant, vel non extirpentur, interdicitur subditis, aut certè libera in suo potestas restringitur, ne avium capiendarum causâ virgas circumflexas habeant in sylva, *Schneisse/ Spreckel/ oder Thonen*: neve ligna ad comburendum, *Reßeholz/* colligant, aut folia autumnano in hyemem inclinato decidentia in usum stramentorum legant, quia ad ligna foliave colliganda, decipulaq; avibus facienda, plantarum frondes contingit succidi & extirpari, nec non variis viis deprimi, insuperq; fertilitatem
- 5 sylvæ impediri, ceu cujus solum folia valdè stercoreant. Plura similia videre licet ex prædicta ordinatione Hassiaca Caroli de anno 1683. rubr. von Hägun, und Ersparung des Holzes. nec non ex *Ordin. forest. Lüneburgica* de anno 1678. cap. 2. ubi §. 3. & 4. etiam cavetur, ne quis effossione cespitum, aut gramina secando, arando, vel alio simili modo corrumpat arborum radices, utq; cum in finem, dum novellæ arbores plantantur, relinquatur ab aliis arboribus minimùm decem pedum spatium, quò minùs terram fodien-

de radices earum tangantur, aut iisdem necessarium alimentum subtrahatur.

SECTIO III.

De impedimentis plantationum ex qualitate locorum.

§. I.

HActenus de plantatione, cultu & conservatione lignorum à Majestate præcipiendâ, locisq; desolatis in arbusa & vineas convertendis; nunc sciendum, non in quolibet loco, vineis arbutisve instituendis idoneo, licere vites arboresve plantare, sed aliquando locorum qualitatem, quâ privato hominum commercio exempti sunt, ob stare, *v. Class. 4. Sect. 2. §. 6.* quandoq; fundi dominum, etiam volentem, in suo à Majestate, ex publicæ utilitatis vel necessitatis ratione, prohiberi, aut saltem eidem licentiam plantandi restringi: nonnunquam etiam jus & interesse vicini, propriumq; pactum liberæ plantandi licentiæ impedimento esse. Ita prope propugnacula non est permixtum, sylvam, hortum, aut vineam plantare, ne hostis ad suam commoditatem lignis contra propugnaculum utatur, *Judic. c. 9. v. 48. & seq. II. Maccab. c. 4. v. 41. Deut. c. 20. v. ult. Theodoric. discurs. politic. de munition. & propugnac. membr. ult. quest. 17. & quest. 1. membr. 2. ii. quest. 3. n. 5.* vel eidem facilis accessus & via propugnaculum improvisò circum sedendi suppeditetur, impedito custodum seu vigilum prospectu, hostique occasione subministrata exeuntibus insidiandi, & custodes suos in vineis habendi ad explorandum fortalitii & obsessorum statum, *Judic. c. 21. v. 20. I. Sam. c. 23. v. 15. & seq. Theodoric. d. loc.*

§. II.

Non miranda est hæc prohibitio: cum enim publicæ utilitatis & necessitatis ratio adeò potens sit, ut cujuscunq; privato commodo anteferatur, *v. Miscell. jur. quest. 2.* & publicæ fabricæ inchoandæ gratiâ domus privatorum jure diruantur, *l. 9. C. de oper. public.* prosterneq; jubeantur quævis opera privata, quæ mœnibus vel publicis operibus

peribus ita sociata sunt & coherant, ut ex iisdem incendium, vel infidias urbs reformidet, aut angustentur spatia platearum, *l. 14. C. de operib. publ.* certè eò minus aliqua superesse potest dubitatio, quin arbores vel arbuta prope propugnacula conveniat extirpari, si quoquo modo damnum aut periculum inde metuendum sit, ceu quia fortalitiarum maxima est utilitas publicusq; favor, quorum ope contra incursiones hostium tutæ sunt fortunæ, salva bona, libera & soluta à periculis reliqua, *Melch. jun. quest. polit. 64. vers. Pro his contra.* quibusq; si de cætero vera in Deum adlit fiducia, hosti eò facilius præcluditur liber transitus: itemve in- & excursionses, *arg. II. Paral. c. 16. v. 1. Micral. Synt. hist. lib. 1. Sect. 3. q. 2. ibi: contra Syrorum & Arabum irruptiones per 110 stadia vallo firmavit robustissimo.* indeq; per eadem faciliior est defensio tum prædiorum frugiferorum circumjacentium, pagorum itidem ac villarum, quàm ipsius urbis, *II. Paral. c. 14. v. 7. c. 8. v. 3. c. 11. v. 5. & seq. Hippol. à Collib. de increm. urb. c. 6. ibiq; Naurah. lit. b.* ut & ideò Scythæ, eam in propugnaculis securitatem benè perpendentes, miserint Dario hosti cum sagittis avem, murem & ranam, indicaturi nunquam Dario occasionem adfuturam pugnâ aliquâ campestri, sed tantummodò, si vellet, in suis fortalitiis se vincendi, & tunc fore, nisi tanquam avis quiret subvolare in cælum, aut ut mus subire terram, vel ut rana insilire paludes, ut sagittis cum omni suo milite conficeretur, *Micral. Synt. histor. lib. 1. Sect. 4. quest. 7.* Quæ verò maneret me difficultas, si arbores prope propugnaculum politas, eò quòd eidem damno & periculo esse queant, iussu Magistratus excidi fas est, *Naurah. ad Hippol. de Collib. de increm. urb. c. 3. lit. e. in fin.* eodem jure dicere, nec plantari quidem prope propugnaculum arbores debere, & plantationem à Magistratu impediendam esse, si periculum aliquod damnumve inde foret metuendum, *l. 3. ff. de operib. publ. ibiq;*

4 *Bartol.* Plus enim est id quod factum, plantatum, vel ædificatum fuit, destruere, extirpare aut prosternere, quàm ne fiat, plantetur, ædificetur, prohibere, & verò non debet, cui plus licet, quod minùs est, non licere, *l. 21. ff. d. R.I.* & cui conceditur quasi jus agendi ad destruendum & extirpandum quod plantatum est, eidem quoque exceptionem ad impediendam plantationem nondum factam competere, multò magis erit dicendum, *l. 156. §. 1. ff. de R.I.* videturq; esse in dolo, ac proinde eidem doli exceptio obstare, qui fundum plantationi

tioni arborum destinat, quem iisdem vacuum mox redditurus est, *arg. l. 173. §. 3. ff. de R. I.*

§. III.

Non tamen prædictæ rationes efficiunt, ut omnis omninò arborum plantatio prope fortalitia sit omittenda, sed tantummodo ut eadem restringatur: Quid enim obstabit, ne non una vel altera arbor hîc illîc plantetur, prospectui nihil detrahens, neque insidiis viam aperiens? In ipso duntaxat vallo ea res periculosa quibusdam videtur, eò quòd, si propugnaculum tormentis majoribus petatur, integræ sæpe arbores grandioresve rami dejiciantur, unde militum vallum defendentium vulnera & cædes, *II. Sam. c. 18. v. 8.* Ast ego imminente periculo excisione paucarum arborum facillè metum averti, & interim arbores aut frugiferas aut voluptuarias ad valli ornatum aliasve commoditates tolerari posse putaverim: de cœtero parùm sollicitus, an id, quod ex ruina arborum & ramorum metuendum est, periculum per allegatum locum Samuelis solidè demonstratum sit, cum per se illud pateat, & insuper prædicta demonstratio non penitus ratione destituatur: Etiam si enim magni nominis suo tempore Theologus mihi aliquando objecerit, inferri quidem ex cit. textu Samuelis, sylvas prælio dimicantibus damnum dare posse & dedisse, at non unicè eo modo, quo id contigisse ante traditum est, quia istud periculum etiam ex insidiis in sylva positis, aliòve modò potuerit accidisse, neque præcisè de certo aliquo modo constet, quo sylva plures homines consumserit: tamen verisimilius est, ipsarum arborum dejectione homines fuisse conquassatos, quàm per insidias in sylva positas occisos, quia postremo casu nihilominus telis & armis occisio contigisset, quod verò expressè per clara verba negatur, *sylvam plures consumsisse quàm gladium*, nisi fortè hæc locutio sit tropica, indigitans plures insidiis quàm aperto prælio periisse. (2) Ex præced. vers. 6. quodammodò videtur, ac si hostes occisi jam ante sylvam occupaverint, & dum victores accessissent, conflictus armorum in ipsa cœperit sylva, ut iterum sit verisimile, non insidiis, quas ipsi devicti potiùs aggressoribus struere valuissent, sed arborum dejectione mortem accidisse illis ipsis, qui sylvam occupaverant. (3) Si quis vellet opinari occisionem peractam sylvarum succensione, veluti Cræsus cum Cyro belligerans & in prælio

prælio terga vertens sylvam, ne hostis insequi posset, succendit. *Micrael. Synt. hist. lib. 1. Sect. 4. quest. 2.* rectè nihilominus facta foret ad periculum positarum in vallo arborum illatio, quatenus ex earum succensione vicina fortalitii opera, totaq; ipsa urbs damnum reformidant. (4) tam non constat certò, insidiis homines illos fuisse occisos, quàm quod dejectione arborum id acciderit, & tam hoc quàm illud possibile ac contingere solitum est, ut textus ille, si non præcisè, saltem verisimiliter intentionem probet.

§. IV.

UTut quæstio, si jam ante propè fortalitium postea extructum horti & arbuſta existerent, an statim, nullo præſenti periculo imminente, delendi ſint horti & arbores excidendæ, potius videatur pertinere ad Class. 4. Sect. 18. §. 39. tamen hæc ipſa incisionis materia præbet quaſi à poſteriori aliquod argumentum prohibitioni plantationis, v. §. 2. *hic n. 3.* ideoq; eam in hoc loco ſubnectere placuit. Et quidem apparet, ac ſi hæc quæſtio affirmanda ſit, eò quòd horti aliave arbuſta hoſti ſuppeditent viam improvìſò accedendi, ut poſtmodum tot arbores ſuccidere non ſtet facultas. At verò iſte metus prohibendi cauſam continet, quò minus horti plantentur, non autem efficit, ut ſtatim, qui ſunt, delendi veniant, haud expectato præſenti aliquo periculo. Etiamſi enim horti & arbuſta in cauſa eſſe poſſint, ut diem & horam, quâ hoſtis appropinquaturus eſt, præcisè ſcire nequeas, tamen in genere imminens periculum, & hoſtium adventum vix ignoraveris, cum tantus exercitus occultari non poſſit, neq; facilè hoſtis intentio ita ſecreta haberi, ut providenti Politico, qualem fortalitii gubernatorem eſſe oportet, non verisimiliter ex variis circumſtantiis de ea conſtet, adeoque nunc excidendis innumeris arboribus, vel unus ſufficiat 3 dies, viele Hände machen leichte Arbeit: Non ergò propter metum vanum tot fructiferæ arbores (quæ vita hominis dicuntur, *Deut. c. 20. v. 19.*) ſtatim cædendæ l. 7. §. 4. *verſ. neq; ignis eò uſq; & verſ. quod ſi nullo. ff. quod vi aut clam.* ſed, velut in aliis caſibus, ubi non eſt eadem ratio impedimenti utroq; tempore, facta tenent, quæ non poterant fieri; ita etiam arbores, quæ legitimè & utiliter plantatæ ſunt, tolerari queunt, utut talis caſus extiterit, unde ab initio plantari non potuiſſent, l. 85. §. 1. *ff. de R. I. c. 37. eod. in 6. l. 40. §. 2. ff. de V. O. l. 8. §. 1. l. 11. ff. de ſervitut. c. 16. x. de Regular. c. 19. x. de Iur. Patron.*

§. V.

SI verò tempore imminētis periculi ex ea parte, quā hostium adventus metuitur, arbuta exciderentur, & reliqua manerent salva, an ex publico, h. e. omnium civium collatione, pretium dominis oporteat refundi, quæritur? Sanè, si post fortalitium extructum & prohibitam arbutorum plantationem contra prohibitionem quis venerit plantando arbutum, sibi imputabit damnum, nec pretium ex publico recipiet, c. 2. *de constit.* nisi & reliquorum civium æquè illicitè plantati horti, vel arbuta mansissent salva, ut exceptio & replicatio doli pari passu ambulant, & sicut illa actionem, ita hæc exceptionem meritò summovertet, l. 2. §. 1. *ff. ne quid in loc. public.* l. 7. §. 3. *ff. quod vi aut clam.* Imò cessabit pretii refusio, quantumvis prohibitio non esset à Magistratu expressè facta, si modò post extructionem fortalitii arbuta fuissent instituta, quia ipsâ fortalitii constitutione censentur jam omnes ædificationes & plantationes prohibitæ, ex quibus fortalitium damnum aliquod metuendum habet, *supr.* §. 1. 2. 3. *hic.* ut non immeritò, qui post fortalitium erectum propè illud ædificant, plantant, aliudve opus construunt, cogitare possint ac debeant, facile posse evenire, ut ingruente bello ea opera destruenda sint, qui ideò, si nihilominus tale quid fecerint, quodammodò voluntate suâ id periculi suscepisse videntur, indeq; habent quod sibi imputent, l. 203. *ff. d. R. I. c. 86. eod. in 6.* sicuti propterea, & quia insuper defertâ patriâ ad hostes defecerat, neque civis amplius habendus erat parens, repulsam tulerunt hæredes Julii Decania, in suprema Frisiorum curia æstimationem excisi horti damniq; refarcitionem petentes, *vid. Sand. decis. lib. 5. tit. 7. defin. 4.*

§. VI.

ASt si arbuta, quæ ante prohibitionem aut fortalitii constitutionem fuerunt plantata, & hætenus tolerata, nunc forent excisa, nihil est quod dominis eorum queat imputari, adeoq; de refundendo pretio quæstio expedita non est: placet eo casu affirmativa, nimirum quod damnum ex publico reparandum sit, quia (1) jure naturæ æquum, concivem cum jactura concivis non debere locupletari, & verò hîc quod utilitatis caperet is, cui hortus excisus, id quoq;

sentiret concivis cum jacturâ concivis qui damnum passus est.
 3 (2) quia civitas navis quædam est, in qua omnes navigant cives: quem-
 admodum ergo jactu facto per contributionem eorum, quorum mer-
 ces servatæ sunt, unius damnum refarciendum, ita etiam, si ad libe-
 randam civitatem quidam ejus incolæ quid amiserint, id ex publico
 erit compensandum, *Schnobel. disp. ad ff. 9. th. 10. in f. Struv. Synt. Civ.*
Exerc. 20. th. 27. in f. Hahn. ad Wes. ff. de L. Rhod. verb. æquissimum. in
 4 *f. Beier. ad Schnobel. disp. feud. 3. th. 14. verb. nisi refuso pretio.* Repo-
 nunt diversitatem inter jactum mercium de navi & præsentem casum,
 quod in jactu mercium omnium vectorum adsit voluntas, hic non i-
 tem: & porro, quod in hoc, de quo quæritur, casu tota civitas, cujus a-
 more quilibet civis tum vitam, quàm multò magis levem bonorum ja-
 cturam parvi pendere debet; jactu autem mercium particularis saltem
 societas à periculo liberetur, & unus alios servet, quibus nullo speciali
 vinculo obligatus est, velut civis concivi seu civitati, *v. Gæhaus. part. 1.*
peric. 4. quæst. 28. circ. fin. add. Iudith. c. 13. v. 24. & 25. Cicer. pro Sext. p. m.
 5 13. *Micra. Synt. histor. lib. 1. Sect. 4. q. 12. in f. lib. 2. Sect. 2. q. 5. p. 249. in f.*
& 250. & q. 7. pag. 251. Respondeo etiam nostro casu, si fieri pos-
 sit, consilia communicari & omnium consensum expressum requiri.
Schnobel. d. disp. 9. th. 10. verb. communicato consilio. sin fieri nequeat,
 omnium civium tacitum consensum præsumi, (1) quia quilibet id, ex
 quo ipsi lucrum accidere vel damnum averti potest, creditur velle, *l. 1.*
 6 *pr. ff. de autor. tut. l. 66. ff. de solut. l. 2. ff. de negot. gest.* (2) quia qui-
 libet civis ab initio, dum in civitatem assumptus est, ad contingentia
 communia onera & lucra in genere expressim, & sic ad specialia ta-
 citè, & quidem juratò se adstrinxit, eoq; ipso omnium suorum bono-
 rum dominio in eum eventum se abdicavit, & eadem Reipublicæ si-
 ve dominio sive administrationi pro publicâ necessitate reliquit, *v.*
Miscell. jur. quæst. 2. n. 70. & seq. atq; ideo vbluisse censendus est, ad
 quod, si præsens fuisset, jure potuisset cogi, cum etiam præsens frustra
 contradixisset, *l. 26. ff. de R. I. l. 13. §. fin. ff. ad Sc. Vellej. l. 46. pr. verb. ubi*
ex re. ff. de O. & A. l. 44. ff. ex quib. caus. major. Gail. 1. obs. 13. n. 3. qui-
 bus talibus citatio non videtur necessaria, quæ tamen aliàs species de-
 fensionis est & juris naturalis. *Wescnb. n. de in jus voc. n. 13. vers. Ex-*
 7 *cipio tamen illa.* imò nec in jactu navis ubique expressus omnium ve-
 ctorum consensus præcisè requiritur, sed itidem tacitus, infirmior &

ex solâ lucri quærendi vel damni avertendi cupidine præsumptus sufficit, *v. Struv. Synt. Civ. Exerc. 20. th. 17.* aut si vector navem conducendo se obligasse, indeq; ex conducto teneri videatur, *Struv. d. Ex. 20. th. 24. Schnobel. d. disp. 9. th. 9.* idem tamen modò assertum de civibus. Altera diversitas verbo refellitur: Majus beneficium conferenti minoresne gratias repones? Non hîc solus civis, sed omnis sive quilibet fuit obligatus vitam & bona pro salute communi perdere, *v. Miscell. jur. quest. 2. n. 74. & seq.* & vel unus protestandi contra horti sui excisionem non injustam haberet causam, donec à concivibus pretium fuerit exsolutum, *arg. l. 171. ff. de R. I. nisi moræ periculum foret considerandum.*

§. VII.

Nihil etiam in contrarium moveor per illam plenitudinem potestatis, quâ in nostro casu damnum non esset refarciendum, si Princeps eâ vellet uti, *v. Gail. 2. obs. 56. n. 12.* quia (1) non vertitur questio, num Princeps ad refusionem teneatur, sed an omnes cives ad ferenda communia damna proportionaliter sint obligati. (2) quia nulla potestas Principis agnoscitur, nisi quæ se rectè habet secundum justitiam & æquitatem: Sanè alia, quæ ultrâ eam procedit, potiùs abusus est & facti, impunibilis quidem in hac terrâ, sed Deum habens ultorem, *v. Miscell. jur. quest. 2. n. 1. 2. & 28.* Imò neq; consultum puto, 2 vel ex ea plenitudine potestatis, si quæ posset competere, vel ex aliis dissentientium rationibus, refusionem damni abnegare, aut eo jure, si quod foret, uti: cum eo ipso futurum sit, ut cives omnes, ceu dubii singuli quem damnum secuturum esset, ad deditionem quàm defensionem propugnaculi propensiores, gubernatorem precibus & suasionibus ad deditionem erecturi, aut petito frustrati facilè rebelles exituri sint, propugnaculi defensionem deferentes; qui e contrâ, spe refusionis damni ex publico, jacturam suarum rerum faciliùs patientur, & ad persistendum in bellicis sudoribus promptiores erunt, sicut experientia testata est, quando in anno 1672. Civitas Gröningensis ab Episcopo Monasteriensi obsidione premebatur: Cum enim plurima ædificia per ignem injectum essent absumptra, cives tadio damni volebant deditionem urbis, ast prudentiâ Gubernatoris, Domini de Ravenhaupt, qui quosdam propter proditoris suspicionem in pœnam

nam mortis abripiebat, reliquis autem refarcitionem damni pollicebatur, rursus tantoperè fuere erecti, ut Monasterientis Episcopus cœpto desistere habuerit opus.

§. VIII.

- P**orrò nequicquam contrariam sententiam juvant, *l. 49. §. 1. ff. ad L. Aquil. l. 3. §. 7. ff. de incend. ruin. naufr. l. 7. §. 4. ff. quod vi aut clam. it. l. 3. ff. & l. 14. C. de oper. public.* In prioribus enim tribus textibus (qui sibi invicem non obstant, si dixeris, diruentem vicinas ædes non teneri, si vel iussu Magistratus, vel aliàs ex iusto & sufficienti metu id fecerit, secus verò, si iustus metus nullus adfuerit) nihil habetur de communi contributione in argumento *L. Rhodiæ* fundata, sed tantummodò de actione *L. Aquiliæ*, interdicto quod *vi aut clam* aut actione ex edicto Prætoris competente, vel non contra eum, qui ædes deiecit: quo ipso verò non excluditur communis illa ex *L. Rhodiæ* contributio, sed eadem & hoc catu potius vendicat locum, *Gail. 2. obs. 22. n. 4. Sand. decis. Fris. lib. 5. tit. 7. def. 3. Brunne mann. ad d. l. 49. §. 1. ad L. Aquil. item ad d. l. 7. §. 4. quod vi aut clam. & d. l. 3. de incend. ruin. naufr.* atq; ex æquitate *L. Rhodiæ* peti potest generali istâ actione, quæ si nulla nominatim lege aliquâ prodita est, ex variis causarum figuris oritur, & toties competit, quoties dari actionem æquum est, *l. 1. ff. de O. & A. Sand. d. def. 3.* vel etiam imploratione officii iudicis, *Rosbach process. judiciar. tit. 4. n. 52.* ut proinde nihil aliud ex his textibus liceat inferre, quàm quod *L. Aquiliæ*, & reliquæ prædictæ actiones non inveniunt locum contra illum, qui ex iusto metu hortum vel arbores excidit, aut excidi mandavit; non verò etiam, quòd contributio ex argumento *L. Rhodiæ* peti nequeat. Reliqui textus *in l. 3. ff. & l. 14. C. de oper. publ.* partim loquuntur de casibus, quando quis ex æmulatione, aut scienter contra propugnaculi jam existentis utilitatem ædificavit vel plantavit, & sic habet, quod sibi imputet, *v. supr. §. 5. hic.* partim verò ad præsentem casum non quadrant, sed saltem licitis casibus destructionem permittunt ac præcipiunt; refarcitionem tamen ex *L. Rhodiæ* ratione non respuunt, eamq; potius in omni casu æquam judicant, ubi vel ante fortalitii constitutionem, vel aliàs ab immemorabili tempore quis bonâ fide ædificium aut pomarium habuisset, *Brunnem. ad d. l. 3. ff. de oper. publ.* Atq; hanc ipsam æquitatem

ratem add. l. 14. C. de oper. publ. observavit Ludovicus Sextus, Hassiæ Landgravius piissimæ memoriæ, quando anno 1675. in locum domus pastoralis in Battenberg, quæ propè Principis ædem, habitationi Præfectorum destinata, ab immemoriali tempore ædificata erat, & nunc ruinam minabatur, alia noviter extructa saltem in majori altitudine veteri arcæ esset superposita: Tunc enim quidem Princeps propter impedimenta luminum & necessariæ in casum defensionis, aliave incommoda, quæ suis ædibus exinde acciderant, transponi domum pastorem curavit in alium locum, at propriis impensis.

§. IX.

EAdem fermè ratione, quâ publicæ utilitatis & securitatis causâ arbores propè fortalitium habere non licet, etiam prohibendum est, ne quis hortulos murales sive pensiles (quales super arce Babylo-
nia miraculosos, summam murorum altitudinem æquantes, multarumq; arborum umbrâ & proceritate amœnos laudat Q. Curt. hist. lib. 5. n. 854.) in aëre & super viam publicam plantare præsumat, si ob levem positionem casu queant nocere aut nimis prominentes deforment urbem, *Diecher. supplem. Besold. voc. Garten-Recht.* Simi-
liter ex certa ejus publicæ utilitatis parte & necessitatis causâ non permissum ante ædes suas vitem aut arborem plantare, eamq; sepimento munire, si vel ipsâ arbore vel eo sepimento occupentur spatia platearum. Imò alicubi, utut nihil decederet platearum latitudini, nihilominus ejusmodi plantatio est prohibita, ne inde urbs deformetur aut pestiferi veneni reformidet periculum, v. *infra. Class. 4. Sect. 18. §. 39. n. 7. add. Frisch. opuscul. jur. publ. & priv. tr. 37. §. 12.* Porro haud
concessum propè vias publicas taliter plantare arbores, ut hæ in illas impendeant, ramosq; vel radices extendant ac transcentes quoquo modo impediant, *tot. tit. ne quid in loc. public. add. Reformat. Francofurt. part. 9. tit. 4. §. 10.* aut collapsæ viam occludant vel angustent, competente tunc interdicto sive de via publica reficienda, sive ne quid in loco publico, prout arbores pro derelictis fuerint habitæ vel non, *Cæpoll. de servit. urb. præd. c. 81. n. 9.* Unde quoq; in Ducatu Brunsvicensi & Lüneburgensi, eidemq; alternis vicibus connexo Episcopatu Osna-
brügensis cautum est, ut non solum arbores, earumq; rami ac radices per vias publicas se extendentes, quousq; iter facientibus plaustris

trans-

transcuntibus impedimento esse possunt, sed etiam arborum rami, sepium vivarum frutices ac dumeta debeant excidi, quæ in vias ita impendent, ut solem impendant, quò minus viæ palustris aquæve pluviam inundatæ queant exsiccari, v. *Jürstl. Dsabr. u. d. Braunschw. 3. 4. Lunct. u. g. We 3. Ordnung. de anno 1691. §. 5. & 12.* Deniq; utilitatis publicæ ratione prohibetur jure Francofurtensi plantatio sepium vivarum (quæ arborum appellatione comprehenduntur) in vineis & agris odoriferis, in *Kraut-Äckern und Weingärten* / quòd scilicet huic fructuum generi radicibus & umbrâ, aliisve modis cum damno publico noceatur, v. *Reformat. Francofurt. part. 9. tit. 4. §. 5. & 11. Besold. thes. pract. voc. Dicken.*

§. X.

- 1 **I**us & interesse vicini locum plantationis restringit, quando ob id leges in plantatione arborum certum spatium à confinio relinquendum determinant, *l. fin. ff. fin. regund. Reformat. Francofurt. part. 9. tit. 4.*
- 2 §. 1. 2. 3. 4. 5. & proinde si arbor adhuc foret plantanda, actione finium regundorum poterit præcaveri, ne plantetur intermisso legitimo quinque (vel novem, quando esset de genere grandium & valdè ramosarum arborum) pedum spatio, *d. l. ult. fin. reg. Rosin. de antiq. Rom. lib. 3. c. 6. tert. part. L. XII. tab. §. 46.* Sin verò jam plantata esset arbor, ut rami in alterius agrum, seu fundum frugiferum propenderent, competit interdictum de arboribus cædendis contra plantatorem, ut vel tollatur arborem, vel pedes quindecim à terra altius coerceretur, ne umbra vicino sit damnosa, *l. 1. §. 7. 8. & 9. ff. de arb. cadend. add. omnino Class. 3.*
- 4 *Sect. 2. §. 5. n. 2. 3. & 6. Rosin. d. loc. §. 48.* aut si in fundum desolatum & vacuum arbor impenderet, non quidem istud interdictum suppeditant jura, sed ut vicinus agat jure non constitutæ servitutis, seu actione negatoriâ, jus alteri non esse arborem ita habere, *arg. l. ult. ff. de arb. cad.* sicut & ita agendum volunt, quando arbor vento foret inclinata in alterius fundum, ut collapsa segetibus, vitibus &c. posset nocere, *d. l. ult.* vel hoc casu damni infecti cautionem admittunt.
- 6 Etiam si enim damni infecti stipulatio committatur, si vitio aut vetustate, non si ventorum vi, arbor in alterius fundum corruerit, *l. 24. §. 9. & 10. ff. de damn. infect.* tamen in præsentī casu nulla est quæstio, de arbore vento jam dejecta, sed duntaxat incurvata, atq; ob id nunc
parcè

De arborum plantatione in confinio vel prope. 49

parcè radicata, quæ postea levissimâ quâvis aliâ tempestate moveri, corruï aut dejici queat, adeoq; jam vitiosâ censenda sit, ut insequens ruina non ex tempestate, sed nunc vitio arboris contigisse videatur, *d. l. 24. §. 9. & 10. l. 43. pr. ff. de damn. inf.* cùm vitium rei v.g. ædium, arboris &c. id intelligendum, quod accidens extrinsecus infirmiorencam facit, *d. l. 24. §. 2. de damn. infect.* Deniq; si arbor in suis ædi- 7 bus, h.e. urbano prædio esset plantata, ut rami in alterius ædes propenderent, præfato interdicto de arboribus cædendis tenetur plantator arborem à stirpe radicitus, nec id solum quod superexcurrit, succidere, *l. 1. §. 2. & 9. ff. de arbor. cadend.* atq; non interest, num vicinus 8 sit dominus ædium, an usufructuarius, an socius, cui nihilominus in solidum datur interdictum, *d. l. 1. §. 4. & 5. de arbor. cad.* Porro utile 9 hoc interdictum competit, quamvis non rami arboris in vicini ædes propenderent, sed radices in illas mitterentur, quod utile interdictum vocatur quoq; actio in factum s. condictio ex lege, *nimirum l. 1. C. de interdict. add. Capoll. de servit. urban. præd. c. 81. n. 5. & 6.* idemq; etiam tam radicum quàm ramorum ratione statuitur lege Francofurtensi, *v. Reformat. Francofurt. part. 8. tit. 13. §. 1.*

§. XI.

A St. quæ ratio diversitatis jurium circa fundum frugiferum vel desolatum & ædes? Nimirum arbor in alterius ædes impendens, vel in easdem radices extendens, à stirpite vel unâ cum radice idè cædenda est, ne noceat domui seu ædibus ratione pluvix, neve radices incremento suo ædes conquatiant, aut labefactent; Ejus verò arboris, quæ in agrum impendet, sufficit ramos in altum coërcuisse, quia eo ipso præstitum, ne agro noceatur ratione solis terram intrantis, *l. 1. §. 8. ff. de arbor. cadend. Capoll. de serv. urb. præd. c. 81. n. 5.* Quæ ratio 3 cùm cesset ratione fundi inculti & desolati, cui potius umbra quandoq; grata est, *l. 17. pr. ff. de serv. urb. præd.* certè supervacaneum foret removere umbram nihil unquam nocentem, aliquando verò utilem: ut 4 propterea, quantumvis ager generali significatione denotet quemlibet locum in rure, in quo villa non est, aut ædificium, *l. 27. & l. 211. ff. de V.S.* in præsenticali stricta & propria agri significatio, ceu prædictæ rationi congruens, tenenda sit, quâ ager est species fundi ad usum hominis comparata, *l. 115. ff. de V.S.* qualis non habetur fundus incultus

rus & desolatus, ac ratione cuius interdictum non datur, utpote quod locum habet ratione arboris *in agrum* impendentis, *l. 1. §. 7. ff. de arbor. cad.*
 5 Quia tamen libertati aliquid decederet, si dominus fundi desolati cogeretur pati, ut arbor in eum impenderet, æquum est dari actionem negatoriam, quâ contendatur jus non esse arborem ita habere, *arg. tit. ff. si servit. vindic.* Quibus traditis haud dissimilanea est Ordinatio Francofurtensis, quâ in confinio ad vias publicas permissum arbores sepesq; vivas plantare nullo spatio relicto, *v. Reformat. Francofurt. part. 9. tit. 4. §. 9. Besold. thes. pract. voc. Heffen.* saltem tamen, ut neq; umbra in viis paludosis, aquâve pluvîâ inundatis impediât exsiccationem, nec rami aut radices obstaculum iter facientibus moveant, aut plauistro transvehentibus, *v. supr. §. 9. n. 3. hic.*

§. XII.

1 PRædicta jura obtinent præcipuè, si legitimo spatio intermisso plantatio fuerit facta, neq; finium regundorum judicio impedita, *arg. l. ult. ff. fin. reg.* æquè tamen pertinent ad illos casus, quando quidem ad legitimum spatium, vel ultrà, arbor fuisset plantata, & verò postea vel radices in alterius ædes excreverent, vel arboris rami incremento suo in alterius ædes aut agrum seu fundum se porrigerent, aliòve modo vicino nocerent, *l. 1. C. de interdict. Capoll. de serv. urb. prad. c. 81. n. 2. & 3. Malcomes. ad Wesenb. n. de arbor. cadend.* Neq; obstat, quod supra §. 4. n. 3. dixerim, arbores semel legitimè & utiliter plantatas tolerandas esse, licet casus extiterit, unde ab initio plantari non potuissent: Hoc enim effatum non absolutè & infinitè intelligendum, sed eò usq; donec non damnosæ futurae sint arbores fortalitiis, ceu quod damnum non est perpetuum & absolutè ac necessariò contingens, sed accidentale, ut arbores, quamvis in eo statu sint, ut nocere possint, tamen de præsentî non noceant, sed demum casu contingente; Hic verò, quamprimùm arbor in eo statu est, ut radicibus vel ramis damnum dare possit, idipsum ilicò præstò est perpetuum ac durans, ideoque statim arbor coercenda vel succidenda, sicut etiam superiori casu, quamprimùm incipit periculum ac fortalitium damnum metuendum habet, succisio jure fieri, neq; ultrà patientiæ æquitas, majori æquitatis
 3 ratione superata, se porrigere potest: cùm illud æquitatis dictamen, quo quis alterius commoda promovère obligatur, admittat
 con-

De arborum plantatione in confinio vel prope. 51

conditionem possibilitatis absq; proprio incommodo, v. *Miscell. jur. quest. 3.* & ea quoq; constet iudicibus admirabilis singularisq; potestas, (quam quidem ego tantoperè non miror, si promissio utut generalis, secundum ejus temporis statum meritò intelligenda sit) ut possint ad æquitatem reducere, sermonemq; generalem & indefinitum trahere ad futura, quando ea, quæ stipulationibus quoq; & pactionibus promissâ, aut singulari privilegio concessa sunt, tractu temporis, seu ex postfacto ultra contrahentium vel concedentium cogitata, crescerent in infinitum & redderentur valdè iniqua ac præjudicialia; quantò ergò magis, si nulla pacta, nullæ concessionibus vel promissionibus intervernerint? *vid. Capoll. de servit. urb. præd. c. 50. n. 5. & seq. Menoch. consil. 156. n. 9. 10. 34. Klock. tom. 3. consil. 149. n. 305 & 306. junct. n. 86. Besold. part. 5. consil. 239. n. 21. 22. consil. 249 n. 15. 25. 29. Ludvvel. orat. de clausula, Rebus sic stantibus:* apud quos simul invenire licet, quomodo aliqui hanc iudicis potestatem admittant duntaxat in privilegiis, non etiam in contractibus. Nihil tamen huic, quam in præsen-
ti paragrapho docui, sententiæ obstat dispositio Reformationis Francofurtensis, quâ non licet uni cohæredum, si hortus pomarius per successionem hæreditariam esset divisus, eâq; divisione quædam arbores ex medietate horti nunc in partis separatæ extremitatem conjectæ, fructificare easdem aut ramos earum, quasi ex alterius fundo in suum impendentes, jamq; in eum statum redactas, ut non videantur legitimo à finibus spatio distare, v. *Reformat. Francof. part. 9. tit. 4. §. 12* quippe ipsâ horti pomarii absq; ullâ reservatione spontaneâ divisione videtur cohæres interdicto de arboribus cadendis renunciassè, ut ideò jure teneatur arbores in eo statu relinquere, in quo erant tempore divisionis.

§. XIII.

PORRò præfata jura ampliantur, ut locum inveniant non solum inter arboribus, sed etiam in vitibus, l. 1. §. 3. ff. de arbor. cadend. & sepi-
bus vivis, quæ sicut aliàs, ita quoq; in præsentī materia arborum ap-
pellatione veniunt, plantandæ ideò (nisi jure Francofurtensi ad viam
publicam §. 9. n. 2. §. 11. n. 6. *supr.*) non instar sepium in confinio, sed
instar arboris determinato quinq; pedum spatio à finibus relicto, aut
jure Francofurtensi anderthalb viertel einer Ruthen / & quidem sine

implantatione aliarum ramosarum, vel radices nimis extendentium arborum, *arg. Lult. ff. fin. reg. l. 1. §. 3. ff. de arbor. cad. l. 3. per tot. arbor. furt. cas. Reformat. Francofurt. part. 9. tit. 4. §. 4. 6. 7. Besold. th. pract. voc. Sect. II. Cost. de quot. & rat. quest. 46. n. 4. & seq.*

§. XIV.

- 1 **N**on tamen statim ad iudicium provocare opus habet ædium vel fundi dominus, sed melius erit factum, si prius dominum arboris admonuerit, eiq; denunciaverit ut arborem vel radices coerceret aut succideret: Quod si non fecerit, experiri interdictis, aliisve actionibus contra eum licet, velut præmonstratum est. Sin verò adhuc damnum avertere foret contumax aut negligens, tunc demum ea etiam licentia ædium vel fundi domino jure prodita est, ut ipse possit totam arborem in ædes impendentem, aut radices porrigentem, atq; sic tam radices quàm ramos; ejus verò arboris, quæ in agrum seu fundum impenderet, saltem ramos, non etiam radices (ratione quarum nihilominus datur actio negatoria, *v. l. 6. §. 2. ff. arbor. furt. cas. & supr. §. 10. n. 4. 5. & 9. hic:*) succidere, lignaq; sibi habere: atq; ideò tunc demum defenditur interdictis eiq; succurritur, si præviâ denunciatione & actione concessio remedio usus ab arboris domino impediatur, non verò si statim, & sic privatâ autoritate, ad eam succisionem profilierit. *l. 1. pr. & §. 2. 6. & 7. ff. de arbor. cad. l. 29. §. 1. ff. ad L. Aquil. Balduin. in L. XII. tab. c. 18. Capoll. de servit. urb. præd. c. 81. n. 3. & 4. Struv. de vindict. priv. c. 6. aph. 7. n. 4. Philipp. us. pract. lib. 2. Eclog. 13. n. 1. 2. 3. 4. add. omnino infr. Class. 3. Sect. 2. §. 4. n. 2. §. 5. n. 5. Reformat. Wormatiens. libr. 6. par. 1. tit. 14. vom Baum abhauen.* Eoq; sensu actio negatoria, quâ contenditur alteri non esse jus radices ita immixtas habere, competere videtur ad effectum interdicti, ut nisi dominus arboris radices adimat, vicinus eas queat excidere, dominusq; arboris prohibeatur tunc vim facere alteri adimere volenti, *Tabor. ad tit. arb. furt. cas. th. 23.*

§. XV.

- 1 **Q**uin verò etiam hodiè vel finium regundorum actio, si de arbore plantandâ quæstio sit, vel interdictum de arboribus cædendis ratione arborum plantatarum competere queat, sive plantata fuerit arbor debito spatio neglecto, sive eodem quidem observato, sed arbore
nihilq-

De arborum plantatione in confinio vel prope. §.

nihilominus in vicini prædium impendente, nulla me manet difficultas, modo prædii dominus iis remediis velit uti: Ast quando cœpta 2. fuit illa consuetudo, quâ prædii dominus partem eorum fert fructuum, qui ex vicini arbore in suum cadunt fundum, consueverunt fundorum domini spe supercadentium fructuum lubenter tolerare arbores in prædia sua impendere, ut eâ tacitâ patientiâ in prædiis tam frugiferis, quàm incultis ferè universalis quædam servitus videatur constituta, & quasi pro parte fructuum vendita, nec soleat vel prædictum spatium, vel, eo etiam neglecto, aut aliâs arbore impendente, competentia interdita, aliave remedia tantoperè attendi, quæ tamen haud forent abneganda, si quis iis debito tempore, antequam alteri diuturna possessio quæsita, maluerit uti.

§. XVI.

EX dictis satis superq; apparet, quas multas incommoditates sustineant domini earum arborum, quas in confiniis, vel propè illa, plantarunt aut possident, ut nimirum teneantur easdem coërcere, succidere, aut id ipsum vicino permittere, vel eidem partem fructuum relinquere: inde est, quòd in casu meliorationum æstimationis, v. g. 2. si fundus feudalís rediret ad dominum, harum arborum aut nulla, aut saltem non tanta, quàm aliarum, habeatur ratio: sicuti & illarum, quæ 3. à se invicem non satis longo spatio plantatæ, atq; ob id inutiliores sunt. *conf. infr. Class. 3. Sect. 5. § 5. n. 2. & 3.*

§. XVII.

DEnique proprium pactum & jus alteri in ipso plantatoris fundo 1. competens obstat liberæ loci ad plantandum electioni, propter constitutam aut competentem alteri servitutem talem, quæ arborum plantatione impediretur: ut ecce, si cujusdam fundus alterius fundo ita serviret, ne liceret domino in eo quid positum habere, & hic nihilominus sylvam, viridarium ibi levisset, & labra, tenes, cucumellas (quarum significationem collige *ex l. 15. ff. de act. empt. ibiq; & ad l. 17. § 1. ff. si servit vindic. Gothofred. ii. Calvin. Lexic. voc. Labra, voc. Lines. Cujac 10: obs. 15.) in ea positas haberet, posset prædii dominantis dominus cum eo agere, jus non esse in eo loco ea posita ha-*

- 2 here se invito, l. 17. §. 1. ff. si servit. vindic. Similiter, si cuiusdam ædificiis vel fundo servitus debeat, *ne luminibus officiat*, non potest quis plantatione arborum luminibus officere, imò nec solem eo ipso auferre, si loco prædii dominantis sol esset necessarius; secus si locus foret talis, in quo solem non esse gratum est, l. 17. pr. & §. 1. ff. de serv. urb. præd. contra plantantem competente novi operis nuntiatione, l. 1. §. 3. ff. de serv. urb. præd. Idem obtinet ratione servitutis, ne prospectui officiat, l. 12. cod. non autem, si servitus altius non tollendi debeat, quo casu nihilominus vindictaria supra eam altitudinem queunt haberi, d. l. 12. cum intersit inter ædificii positionem, & arborum plantationem; & etiam propterea, utut aliàs domino servitutis in urbano prædio eadem non utente debitor contrario facto libertatem sui prædii vindicet, hoc tamen non efficiat, aut consequatur arborum plantatione, sicut ædificii positione, l. 7. d. 1. de serv. urb. præd. ibiq; & ad l. 12. Brunneman. Cæpoll. de serv. urb. præd. c. 27. n. 2 & seq. c. 36. n. 4 & seq.

§. XVIII.

- 1 **C**Lariùs ostendam, quæ de servitute altius non tollendi dicta sunt: Eadem constituitur vel in genere, & respicit quaslibet commoditates exinde obvenientes, quod altius tollere non liceat, Struv. Syst. Civ. Exerc. 1. 3. th. 13. vel in specie saltem idcò, ne altius tollendo officiat luminibus, l. 6. vers. veluti si ades. ff. de serv. urb. præd. ubi particulam NE non novam & diversam servitutem (velut in §. 1. Inst. de serv. rust. & urb. præd. vid. Malcom. ad Wes. x. de servit. urb. præd. n. 4. verb. differt tamen) sed rationem, finem & effectum servitutis altius non tollendi significare subsequencia arguunt verba, quibus contrarium aliquod factum tantummodò servituti altius non tollendi opponitur, velut evincit subsequens l. 7. tale contrarium factum haud esse judicans plantationem arborum, quæ tamen pro tali facto esset, si distincta illa servitus, *ne luminibus officiat*, intelligeretur, arg. l. 17. cod.
- 2 Pariter servitus, *ne luminibus officiat*, constituitur vel in genere, ut nullo planè modo luminibus queat noceri, l. 1. §. ff. de S. V. P. vel in specie respicit certum modum, quo luminibus non debet fieri impedimentum, veluti ne altius tollendo luminibus officiat, l. 4. d. 1. de S. V. P. Si in genere servitus altius non tollendi esset constituta, nulla superest dubitatio, plantationem arborum illi haud obesse, quia non tam

tam eādem, quā ædificatione domus, muri aut parietis, quid tollitur in altum, sed arboris plantatæ incrementum naturale est, l. 7. & 12. ff. de servit. urb. præd. Sin verò, vel *alius non tollendi servitus, ne luminibus officiat*, vel *servitus, ne luminibus officiat* *alius tollendo*, (ex quo peripicitur, quoad has species in effectu convenire servitutem, *alius non tollendi, & ne luminibus officiat*, differre autem servitutem *alius non tollendi* in genere constitutam tam ab eādem speciali, coincidente cum speciali *ne luminibus officiat*, quā a servitute, *ne luminibus officiat*, generaliter constituta, & rursus hanc eodem modo ab illa) foret constituta, posset videri, plantationem arborum impediendam esse, quia luminibus sit nocitura; Ast contrarium puto verius, quia ejusmodi servitus est qualificata ad certum modum, nimirum ne luminibus officiat *alius tollendo*, quod verò, ut suprà dixi, non fit plantatione arborum, add. Capoll. de serv. urb. præd. c. 27. n. 3. c. 36. n. 3. Franzk. ad §. I. instit. de serv. rust. & urb. præd. n. 17. Brunneinan. ad l. 7. & 12. ff. de serv. urb. præd. Deniq; si servitus, *ne luminibus officiat*, in genere esset constituta, ea demum plantationi arborum obstabit, ceu ob quam omne impedimentum, quocunq; modo procedat, removendum est, l. 15. & 17. ff. de servit. urb. præd. Franzk. d. loc.

§. XIX.

O Ccurrit etiam jus pascendi, ob quod alteri competens non videtur fundi domino (de cujus privato jure & dominio saltem, non item de casibus publicæ utilitatis vel necessitatis, v. Sect. præd. §. 13. in præfenti sermo est:) libera esse sylvarum, arbuſtorumve aut vinearum plantatio: Quamvis enim sylvarum plantatione pascuis nil videatur noceri, sed eo utilior pastus effici, tamen non omnis sylva, præsertim cædua, donec eā succisâ regerminatio cœperit dureſcere, Meurer. Jagt- und Forst-Recht / part. 7. Reg. Constit. art. 72. pascua est, arg. l. 30. §. ult. ff. de U. S. sed multoties pastus in sylvis prohibetur ob varias causas, e. g. tempore glandium, hodie non ad fundorum vel pastuum, sed venationum dominos pertinentium, v. infr. Class. 4. Sect. 3. §. 19. n. 3. quibus perceptoris, etiamsi amplius non videatur cujuspiam. interesse gramen in sylvis depasci, Wefenb. consil. 311. n. 19. alia adhuc supersunt justæ causæ prohibendi in sylvis pastum, veluti ne pecora caducam, sed subnascentem glandem, aut arborum teneras plantas depascant,

pascant, *Meurer. d. art. 72. & supr. Sect. praced. §. 13.* ne certis temporibus quieti ferarum fiat impedimentum &c. quibus non ubique ex iusta aliqua, sed multoties vel avaritiæ vel autoritatis per prohibitiones conciliandæ ratione Præfecti sylvarum tot hodie addere consueverunt, ut æquè habeant pastuum domini quòd invigilent, ne fundi ad pascua destinati in sylvas convertantur, quàm ne sylvæ pascuæ ad culturam frumentorum aut vini redigantur, *Kluck tom. 4. consil. 70. n. 62.*

4 *Frid. Mindan. de process. mand. & monit. lib. 2. c. 41. n. 19.* Atque ex eadem pastus non impediendi causâ etiam non permittitur in fundo serviente plantare vites vel instruere hortos arboribus consitos, scipibusq; conclusos, aut alio simili modo juri pascendi officere, *Kluck. d. consil. 70. n. 62. 63. 64. Frid. Mindan. d. loc.*

§. XX.

1 **A** St, quid si jus pascendi competeret non absolute, sed tunc demum, si prius fundi dominus ejusdem fructus collegerit? Tunc fundi dominum vinearum vel arborum institutione per indirectum servituti pastus obesse posse volunt, *Covarruv. pract. quest. c. 37. Gail.*

2 *obs. 67. n. 10 in fin.* sed id ego non absolute affirmaverim: quamvis enim, si ve jus pascendi taliter competeret incolatus si ve servitutis jure, nulla habenda foret dubitatio, quin v. g. fundus incultus ad culturam frumentorum vel graminum; item prata ad agros: & hi ad illa possent reduci, *Carpzov. part. 2. const. 41. def. 3.* cum eo ipso nullum pastui fieret præjudicium, sed duntaxat modus colendi agri in alium talem culturæ modum esset mutatus, ut æquè ac in veteri, fructibus collectis, atq; sic eodem opportuno & debito tempore, superesset commoditas pascendi; nisi fortè in hoc haberet gravamen juris pascendi dominus, quòd gramina per culturam pinguiora reddita quandoq; sint noxia pecori, quo demum pro qualitate regionis metuendo casu ob servitutis futuram deteriorationem mutatio culturæ non liceret, *Carpoll. de servit. prad. rust. c. 9 n. 40.* tamen longè aliter res se habet, si in fundo pastum debente instituerentur vineæ & plantarentur vites: Ea enim plantatio, si non pro faciliore pastu, & evitandâ carniū annona publica lex obstat, permitti quidem poterit, quando pascendi utilitas competeret saltem jure incolatus, non verò si ex causâ servitutis, cum vites toto anno & semper pastum impedirent, earumq; plantatione domi-

De arborum plantat. servitutibus locor. impeditâ. 57

domino pascendi jus suum specialiter quæsitum interverteretur penitus, quod contra omnis justitiæ & æquitatis legem foret, *Covarruv. d. c. 37. n. 3. in f. n. 4. 5.* Neq; est, ut hoc nomine alia opinio adscribat⁴ur Cœpollæ, ceu cujus planè conformis est sententia, si modò rectè inspiciatur. Dicit etenim *d. c. 9. n. 40.* satis expressè: si servitus juris pascendi debeat saltem eo tempore, quo fructus collecti sunt, licere quidem domino prædii servientis facere in suo quicquid vult, dummodò tamen non noceat alteri, cui servitus debetur. Ex quo certè nihil ultra sequitur, quàm quòd dominus fundi modum culturæ mutare queat in alium, qui tamen servituti non sit impedimento, & quòd ideo arborum vinearumve plantatio in tali fundo haud aliter concedenda, nisi eam ita fieri foret possibile, ne juri pascendi post fructus perceptos in minima parte detrahatur. Quibus proinde consensaneum est, vineas in tali fundo nullatenus posse institui, quia etiam uvis collectis pecora in vineis pasci nequeunt; Hortos quidem posse vel arbuta ibidem constitui, si non teneræ arborum plantæ, pecorum arrosionibus obnoxia, verùm grandiores arbores illuc transponantur, ut, pomis & graminibus perceptis, commoda & sufficiens pascendi utilitas supersit, quorum, vel etiam ad lupuli plantationem, æquè post fructus collectos nil pastui nocentem, *Carpzov. d. p. 2. Const. 41. def. 5.* collimasse videtur *Cœpoll. d. loc.* vel etiam ad eum casum, quando prædii servientis dominus duntaxat partem in vineam vel arbutum converteret, & reliqua pars pastui abunde esset sufficiens, ita ut hoc culturæ genere servitus pascendi, ceu tantummodò ad necessariam sufficientemq; commoditatem intelligenda, nequicquam & nec in minima parte redderetur deterior, *Carpzov. d. Const. 41. def. 6. Klock. tom. 4. consil. 70. n. 166. & ibid. subject. cas. n. 66. 67. 68. & 69.* Cœterùm, quæ iis casibus, quibus arborum vitiumq; plantatio ob servitutem pascendi non potest licere, & tamen facta est, competat actio, & an plantator præcisè sit obstrictus fundum ad pascua reducere, num verò præstando interesse liberetur, copiosè tradit *Cœpoll. d. c. 9. n. 42. & seq.* ac jure Saxonico, fundum ad pascua reducendum esse, expeditum est. *Carpzov. d. Const. 41. def. 1. n. 7. & 8.*

§. XXI.

- 1 **P**ORRÒ illi, per quorum prædia aquæ-ductus com meat, ab utroq; latere meatus, aut si ii plures sint, inter illos ipsos dextra lævaque de formis, tenentur certum spatium ab arboribus vacuum relinquere, intra quod nullas licet arbores ponere; positis vel natura aut sponte suâ pullulantibus iudicis officio excidendis, l. 1. & 6.
- 2 *C. de aquaduct.* Quamvis autem id spatium in privatis prædiis ad viginti quinq; in publicis ad decem pedes videatur determinatum, tamen ipsa l. 1. C. de aquæduct. meminit saltem quindecim pedum, & corruptè alii censentur viginti quinq; statuisse, v. *Balduin. in l. XII. tab. c. 18. Mascard. de probat. conclus. 127.* Ratio enim hujus definiti spatii, ne radices fabricam forma corrumpant, æquè militat in casibus, ubi vel propè ædes alterius, vel propè aquæ-ductum publicum, arbores plantarentur aut nascerentur: quo tamen priori casu novem-posteriori decem-pedale spatium videtur sufficere, l. ult. ff. fin. reg. l. 6. C. de aquaduct. add. *Georg. Sigism. Richter. de aquaduct.*
- 4 c. 2. §. 8. Cur ergò, stante eadem ratione, tam variè aliquando novem-quandoq; decem- & nonnunquam quindecim-pedale spatium statuitur? Fortassis ideò, quia privatorum fabricæ ad aquam ducendam, ut viliori sumptu, ita plerumq; minori firmitate ædificantur; paratæ verò pro aquagio publico firmiores sunt, sicut & ædificia, quibus non tam, quàm illis, extremitates radicum, sed demum crassiores radicum partes increcendo nocere aut ruinam afferre possunt. Cæterum ex eo, quòd pro infirmioribus structuris & operibus spatium quindecim pedum reliquisse sufficiat, inducitur præsumptio, quâ arbor videtur radices emittere ad quindecim pedes.

Mascard. d. loc.

•• : (0) : ••

CLASS.

CLASS. III.

De Dominio Lignorum.

SECTIO I.

De Lignorum dominio in genere.

§. I.

Natura ligna producit *hominis gratia*, ho-
minemq; dominum eorum constituit, v. *supr. Class. I.*
Sect. I. §. I. & seq. Class. 2. Sect. 2. §. I. At hoc domi-
nium primitus erat indivisum, eò quòd fundi, in qui-
bus ligna nascebantur, erant indivisi, *Deut. c. 20. v. 6.*

add: Class. I. Sect. 2. §. I. pr. & §. 3. Fundorum autem dominiis indu-
ctis ceperunt eorum domini etiam arbores in suo fundo natas sibi
asserere, & quidem optimo jure: cum (1) ligna nutrimentum suum
à terra habeant, & ergò æquum sit, ejus esse ligna, cujus est terra;
(2) natura non omnia ligna ad usum hominis apta producat, sed in-
dustriam velit superaddi, ideoq; solus meritò sentiat commodum, *qui*
in suo nunc fundo solus operam impendit; (3) ligna terræ fructus
sint & pars, etiam ante rerum divisionem & specialia dominia indu-
cta, ut qui terræ, etiam lignorum fuerit dominus, *Gen. c. 1.* & proinde
eadem ratio nunc censenda sit in toto diviso ad partem divisam, quæ
fuit in toto indiviso ad partem indivisam, siquidem id, quòd quid plu-
rium sit pro diviso vel indiviso, pertinet duntaxat ad modum domini-
i, non ad ipsum dominium. *conf. l. 2 §. pr. ff. de usur. & infr. h. Class. 3.*
Sect. 3. §. 2. Is itaq; in cujus fundum radices egit lignum seu arbor, e-
jusdem dominus constituitur, & ratio non permittit alterius esse ar-
borem, quàm in cujus fundum radices egit, §. 31. *Inst. de R. D.* ceu quia
radicibus & coalitione arbor cum terra uniri, ejusq; quasi pars & acces-
sio fieri videtur, *l. 9. §. 2. ff. de damn. inf. l. 8. ff. quib. mod. ususfr. amitt.*

& fructus l. 77. ff. de V. S. propter nutrimentum, quod tunc à terra accipit, l. 26. §. 2. ff. de acq. rer. dom.

§. II.

- ¹ **H**is conveniens est, sylvam in loco enatam, de quo quòd aliquando cultus fuerit non extat memoria, acquiri domino jurisdictionis seu territorii, sive ipsi Reipublicæ, ceu quia ejusmodi locus per tempus immemoriale incultus, nec in particulari cujusdam dominio existens, ejusdem esse censetur, *Meurer. Jagt-und Forst-Recht. part. 7. Const.*
- ² *Reg. artic. 72. Grypb. and. de insul. c. XI. n. 50.* Add. de arboribus natis in via publica earumq; dominio Neapol. 4. dig. tit. verbor. signif. in
- ³ *feud.* & de arboribus ac sylvis subterraneis, secundum quarum ortum & causam, *Nitsch. tom. 3. ephemer. erud. 10. pag. 136. 137.* facile etiam.
- ⁴ de dominio earum judicare licet, *ex Sect. seq. 3. hic §. 6.* Similiter juxta præfata in §. præced. principia etiam venditione fundi comprehenduntur ligna in eodem radicata, nisi speciatim excipiantur, l. 40. §. 4. l. 80. ff. de contrah. empt. ne quicquam obstante l. 17. §. 2. ff. de act. empt. ceu ubi sermo est de lignis fundi causâ quidem paratis, verum succis, & quidem non reponendi, sed ad alios usus consumendi animo, quæ ideo fundi pars amplius non sunt. Hinc si quis fundum contemplatione arborum, v.g. sylvam, hortum pomarium, emisset, arbores verò interim vel omnes vel plurimæ, ignorante & emptore & venditore, essent vento dejectæ igne vel absumptæ, nulla venditio contracta esse videtur, nec emptor eam perficere obligatur, sed vel jam solutum pretium repetere potest: qui verò compellitur adimplere emptionem, si dimidia saltem aut minor arborum pars foret absumpta, habitâ æstimatione boni viri arbitrato, ut, quod ex pretio propter incendium decrescere fuit inventum, ab hujus præstatione liberetur. Sin autem venditor eum casum sciverit, emptor ignoraverit, nullam stare venditionem dicendum est, quando omnis arbor esset absumpta: aut si quantacumq; pars arborum remanserit, stare venditionem, & venditorem emptori, quod interest, restituere cogendum. Ex diverso, si sciverit emptor, venditor ignoraverit, consistit emptio, & omne pretium venditori ab emptore, si non depositum est, solvi oportet, aut si solutum est, non repeti convenit. Ubi autem uterq; sciverit, arbores vel omnes, vel ex parte dejectas esse aut absumptas, nihil actum cense-
- tur,

tur, dolo inter utramq; partem compensando, & iudicio quod ex bona fide descendit, dolo ex utrâq; parte veniente, stare non concedente, v. l. 57. & 58. ff. de contrah. empr. add. l. 34. §. 3. l. 41. §. 1. l. 44. 45. cod. l. 4. §. 1. ff. de censib. Non obstat §. 3. instit. de empr. quia conceptus est de casu post emptionem venditionem impletam contingente, cum hic sit quaestio de casu, ubi res erat perempta, antequam emptio esset completa, in quo merito distinguitur scientia & ignorantia contrahentium, itemq; rei venditæ existentia aliqua aut nulla. Atq; inde nunc 7
facili negotio dijudicare licet quaestionem, si vendita sylva cædua jure congrui ab alio obtineatur, & interim arbores quædam, tempore venditionis nondum cæsæ, ideoq; venditione comprehensæ, essent incisæ, an valor earum de pretio diminuendus sit? Cum enim arbores, ceu fructus pendentes pars soli sint, atq; sylvam reddiderint pretiosior, ut cariori pretio fuerit vendita, recte quaestionem affirmat Franchis decis. 390. ibiq; Ric. addit. ubi secundum eam affirmativam iudicatum esse refert. Jung. Molinæ. consuetud. Paris. tit. 1. §. 13. gloss. 1. n. 82. 83. 86. 87. ubi quoq; examinat quaestiones, num emptor a retrahente 8
queat prohiberi, ne medio tempore cædat ligna, aut sylvam ad culturam redigat; item, si diu quiescente retrahente intermedio tempore sylva cædua facta esset procera, utrum ea utilitas lucro cedat emptoris, an verò comodum retrahentis? add. Sutor. de jur. retract. thes. 252. in fin. cap. XI. Eoq; etiam pertinet quaestio, quando sylva, v. g. 9
ad decennium cædua, v. infr. Class. 4. Sect. 5. §. 1. fuisset sub finem nonni anni vendita, num emptori quærantur ejus cæduæ sylvæ fructus saltem ratione unius anni, atq; sic pro ratâ; an verò omnis ejus post decennium cæsuræ fructus, & consequenter quid utilitatis eo casu sperandum habeat retrahens? Nimirum omnis illius post decennium cæsuræ fructus spectat ad emptorem ac retrahentem, cui ideo libera facultas est, si emptor, pendente retractu, sylvam cæcidisset, ejus cæsuræ æstimationem de pretio restituendo detrahere, nisi quandoq; æquitas suadeat æqualem inter utrumq; fructuum divisionem. Conf. Tiraquell. de retract. gentil. §. 15. gloss. 2. n. 20. 21. & gloss. 3. Sutor. de jur. retract. thes. 251. cap. XI. Plane diversus est casus, quando non ipsa cædua 10
sylva, seu fundus, cui inest cædua sylva, in venditionem venisset, verum saltem quoad unicam cæsuram, ut magis arbores ad cædendum videntur venditæ quàm sylva, quia tunc retractus non invenit locum, v. infr. Class. 6. Sect. 1. §. 9. n. 4. 6. & 7.

§. III.

- P**orro consentaneum supradictis est, si quis fundum in judicio petierit & succubuerit, quod eidem postea arbores, etiam excisas, petenti obstat exceptio rei judicatae, tanquam petat id, quod sub petitione fundi jam erat comprehensum, *l. 7. pr. ff. de except. rei judic.* & apparet ex his omnibus, arbores radicatae, ac proinde etiam sylvam, arbutum, vineam, cœu quæ ex arboribus & vitibus solo coherentibus constant, rebus immobilibus accenseri, *Hahn. ad Wesenb. π. de rer. divis. n. 4. verb. aut mobiles. Carpzov. p. 3. const. 24. def. XI.* Etiam si enim arbor, præsertim flexilis planta, agitari, quasiari, concuti possit, *bewegt/geragt/gerüttelt/erschüttelt/bebend oder wackelnd gemacht/ v. Jesa. c. 7. v. 2.* eaq; etiam per naturale suum incrementum videatur moveri, quatenus crescendo non manet in eodem statu, *l. 7. ff. de serv. urb. præd.* tamen physica ista motus significatio, qua consideratur tanquam affectio communis corporis naturalis, ut præsidio motuum naturalium, dum alimento terræ vegetantur, arbores sese exerant, vel saltem qualicunq; motu rami earum aut ipsæ agitentur, non est hujus loci; verum illa juridica, quæ motus contingit per localem transpositionem priori statu manente integro, *Malcomes. ad Wesenb. π. de divis. rer. lit. g.* qualis verò motus ne quidem de arboris parte potest prædicari, cum & rami eidem coherentes sint res immobiles, & ideo tam eorum, quàm arboris nomine competat interdictum, quod vi aut clam, *l. 7. §. 5. l. 9. l. 16. ff. quod vi aut clam. Beier. ad Schnobel. disp. feud. 4. th. 8. verb. Locomoventur.* Non obstat *l. 25. §. 2. & pr. ff. de furt. junct. §. 7. Inst. de usucap. inf.* quia ibi sermo est de arboribus succilis, seu quas quis animo furandi incidit & postea tollit, ut furti actio competat propter furtivam ablationem ejus arboris, quæ per incisionem nunc inter res mobiles constituta est, *conf. Carpz. d. def. XI. in f.*

§. IV.

- E**x ea banni ferini Dreycichani constitutione, cujus memini paulò ante, *nimirum Class. 2. Sect. 2. §. 12. n. 6.* incidit quæstio, si diversis civitatibus ac pagis ratione certorum bonorum unitis forent sylvæ, quæ in suis finibus existerent, quoad usum communes, num ea sylva, quæ in cujusdam incolæ privato agro, vel prato prædictæ qualitatibus esset

esset enata, fiat quoad usum omnium concivium communis; an verò pertineat ad dominum fundi, ita ut eidem constet libertas eam succidendi & ad agrum vel pratum reducendi? Posterioris membri negativa placuit colonis dicti banni ferini Dreycichani, si per domini voluntatem, vel expressam vel tacitam, tale quid contigerit. Verba placiti sunt: Auch theilten sie/wo ein Mann hat W esen/die zu sein 2
 Habe gehören/die mager allweg halten/das sie zu Wald werden/
 verhänget er aber/das zu Wald wird/und das also starck wird/das
 es zween Ochsen mit einem Joch nicht wieder mögen gedrucken/ so
 soll ers nicht roden ohne Erlaubung des Forstmeisters.

SECTIO II.

De dominio arborum in alienum fundum impendentium.

§. I.

Consequitur ulterius ex præfato in *Sect. preced.* principio domini arborum, quantumvis arboris rami in vicinum fundum ita porrigantur & deflexi sint, ut fructus in eum fundum procidant, quòd nihilominus arbor sit ejus, in cujus fundo radicata est, fructusq; omnes ad eum pertineant, quorum legendorum causa, ipsi liceat tertio adhuc die ingredi alterius fundum, dato contra prohibentem interdicto de glande legenda, *l. un. ff. de gland. leg. Rosin. de antiq. Rom. lib. 8. c. 6. tert. part. leg. XII. tab. §. 49.* vel ad exhibendum actione, *l. 9. §. 1. ff. ad exhib.* Etiam si enim regulariter haud sit cuiquam permissum invito domino fundum alienum ingredi, ne quidem querendæ ejus rei causâ, quæ quodammodò & in genere, quatenus liberæ occupationi subjacet, sua esset, §. 12. *Inst. de R. D. l. 16. ff. de serv. rust. præd. l. 13. §. ult. ff. de injur. l. 13. §. 1. ff. commun. præd.* tamen ubi vel publica utilitas istiusmodi rem inquirei polcit, *d. l. 13. §. 1. ff. commun. præd.* vel quis rem speciali dominio ad se pertinentem quæsiturus est, cessat illa prohibendi licentia, modò cautio damni infecti, *l. 9. §. 1. ff. ad exhib.* & in quibusdam casibus juramentum calumniæ præstetur. *l. 15. eod.*

§. II.

§. II.

- 1 **T**Empus autem trium dierum præstitutum, eoq; licentia in alieno fundo fructus legendi conclusa ideò videtur, quia fructus in terram prolapsi facillè putrescunt, ac domino ad eos colligendos id temporis sufficit, quo elapso ipsum fructus pro derelictis habere, aut vicino, in cujus fundum decidere, concedere velle credibile est, *Wesenbec.*
- 2 *ff. de gland. leg. n. 2.* Ante triduum itaq; præterlapsum nil juris vicinus habet, & ideò, si dolo immiserit pecus in suum fundum, ut glandes alterius comederet, poterit glandium dominus, si eadem adhuc extant, intra saltem illud triduum (quod negligens, cum dolum vicini sentiret, eò magis glandem relinquere, & ex rebus suis abjicere videtur, quo magis habebat, ut sibi vigilaret) uti interdicto de glande legenda, vel ad exhibendum actione, *l. 9. §. 1. ff. ad exhib.* sin verò glandes forent consumptæ, fingitur propter alterius dolum, quasi extarent, & datur nihilominus etiam post triduum intra annum ad exhibendum actio, *d. l. 9. pr. & §. 1. ad exhib.* non quidem ut exhibeantur, sed ut præstetur, quantum dominus in litem juraverit, *l. 2. ff. de in lit. jurand.*
- 4 Similiter, quando pecus sine dolo immisisset vicinus, glandis dominus eadem extante intra triduum jus suum persequi opus habet interdicto de glande legenda, vel ad exhibendum actione: ast glande consumptâ vicinus, qui dolo nil fecit, & suo jure usus est, nulla videtur actione teneri, *arg. l. 55. & l. 151. ff. de R. I. l. 1. §. 12. ff. de aq. plur.* verum cum ex depastu fructuum alterius quodammodò locupletior censeatur factus, etiam post triduum intra annum ex æquo & bono subvenitur fructuum domino actione in factum, ut consequatur in quantum alter ex depastu locupletatus videri possit, & sui interest, *l. 14. §. 3. ff. præscript. verb. l. 206. ff. de R. I. l. 14. ff. de condict. indeb. d. l. 2. §. 1. ff. de in lit. jurand. Malcomesi. ad Wesenb. π. de gland. leg. n. 2.*

§. III.

- 1 **E**tiam si glandis nomen propriè intelligatur de fructu quercuum,
- 2 aliarumve arborum sylvestrium; tamen in præsentī causā lex duodecim tabularum, quā glandem in alienum fundum procidentem colligere fas est, & Prætoris edictum, quo tertio quoq; die glandem, quæ ex sua arbore in alterius fundum esset prolapsa, legere ac tollere permis-

permissum, eodem nomine utitur pro quovis ex quavis arbore fructus, ³ sive exemplo græci sermonis, quo omnes arborum fructus *ἀνὰ δένδρον*, à nomine *δένδρον*, quod quercum significat, appellantur. *Rosin. de antiq. Rom. lib. 8. c. 6. tert. part. L. XII. tab. §. 49.* sive in honorificam memoriam prisca parci victus, dum veteres ante Cereris immortale beneficium, quo postea homines de usu frumentorum, jam ante alicubi tum suapte sponte, quàm mediante seminatione productorum, edocti, adhuc glandibus vesci solebant, sicut alia animantia & pecora, *v. Thom. T. à Zell. de reb. Sicul. decad. prior. lib. 1. c. 4. pag. 14. & 15. jung. arg. Genes. c. 4. v. 2. item add. supr. Class. 2. Sect. 2. §. 2. n. 5.* sive quia quoad licentiam legendi fructus, qui in vicinum fundum procidissent, eadem sit ratio etiam in cæteris arborum fructibus. *v. Calv. lexic. voc. Glans. Malcomes. ad Wesenb. ff. de Gland. leg. n. 1.*

§. IV.

Quemadmodum fructus arborum ex ramis impendentibus in vicinum fundum cadentes, non pertinent ad vicinum, ita quoque is non potest ramos propendentes, aut vites in suum fundum se porrigentes succidere, sed interdictis de arboribus cadendis, aut actione negatoria experiri, *v. supr. Class. 2. Sect. 3. §. 10. seq.* Quæ enim in casum, ubi ipse arborum vitiumve dominus eas succidere, vel ramos à terra altius coercere cunctatur, conceditur privata succidendi facultas, *supr. Class. 2. Sect. 3. §. 14.* ea non ex jure domini aut proprietatis procedit, sed ex legis dispositione saltem propter interesse damni & incommodi, quod per eam contumaciam vicino obveniret, quodq; ferre in suo solo minimè erat obligandus, *add. §. seq. hic n. 5.* Simili modo vicino non licet alterius vites in suas arbores transducere, veluti mos erat apud veteres, vites arboribus, maximè ulmis, platanis, populis, maritare, *Calv. lexic. voc. Vites. Horat. in libr. Epod. od. 2. cujus eam in rem poemata sunt:*

*Ergò aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos.*

Et ideo si istale quid fecerit, poterit ex sententia Pomponii dominus vitium eidem denunciare, & vites præcidere, aut de suo fundo, quo radices earum continentur, experiri interdicto *uti possideris*, cum colere fun-

fundum prohibitus, etiam possidere prohibitus dicendus sit, ac vim facere videatur, quò minus vitium dominus vineam suam possideat, qui vim fecit, quò minus is vites suas præcideret vel transduceret, l. 3. § 4. ff. *uti possid.* De cœtero nullam puto habere dubitationem, si dominus arboris in alterius fundum impendentis ramos altius à terra juxta præscriptum legis coërcuisset, v. *pr. huj. §. it. Class. 2. Sect. 3. §. 10. & seq.* & nihilominus fructus è ramis superioribus in vicinum fundum cecidissent, quin adhuc locum habeat interdictum de glande legenda.

§. V.

PRædicta non obtinent jure Saxonico, quo rami arboris in fundum vicinum propendentes ex sententia quorundam Doctorum pertinent ad vicinum jure domini, ut non solum lucretur fructus inde procidentes, sed & pro lubitu possit succidere ramos, neq; domino arboris vel actio pro colligendis in vicino fundo fructibus competat, vel facultas sit succisionem prohibendi. *Pand-R. lib. 2. art. 52. Weich-Bild. art. 126. & seq. Treutler. vol. 2. disp. 20. th. 6. lit. d. Wesenb. ff. de gland. leg. n. 3. ibiq; Hahn. Carpzov. part. 3. decis. 295. n. 18.* cujus rei ratio videtur esse, quòd arbor plerumq; eousq; quò ramos, etiam radices extendat, ac vix unquam rami in alterius fundum propendeant, in quem non radices quoq; porrigantur, ut vel exinde, quando arbor præsumitur radices emittere ad quindecim pedes, v. *Class. 2. Sect. 3. §. 21. n. 5.* & similiter rami in alterius agrum propendentes ad quindecim pedes, altius coërceri jubentur, d. *Class. 2. Sect. 3. §. 10. n. 3.* videri queat, ac si rami impendentes ad quindecim pedes in sua longitudine coërcendi sint, indeq; legum sensus eliciatur talis: Ramos propendentes ad quindecim pedes in sua longitudine debere coërceri, in altum quidem tantoperè sive tot ramos, ne umbra amplius nocere possit. Atque sic jus Saxonicum respicit ad illam æquitatem, quâ ob nutrimentum arbor eousq; sua esse censetur, quousq; fundum radices tangunt, quod aliàs jure Romano non ubiq; sufficiebat, v. *Sect. seq. §. 4.* Verùm intuenti mihi ejus juris formalia verba, prout illa refert Besold. *thes. pract. voc. Uberhang.* accidit cum aliis alia ab aliis sententia: Verba etenim legis Saxonice sunt, *Was von des Baumes Aesten / so über des Nachbarn Gut hangen / von Des wächst / und auff desselben Grund abfällt / soll desselben Nachbarn seyn und bleiben.* Ea; formalia

malia verba quādam emulatione etiam servat Ordinatio Francofurtensis, v. *Reformat. Francofurt. part. 8. tit. 13. §. 2.* ex quibus certè dominium ramorum haud inferitur, sed duntaxat, quòd omnes fructus ex ramis propendentibus supercadentes relinquantur vicini fundi domino in compensationem incommodi, v. *Carpzov. p. 3. Const. 32. def. 25. Philipp. us. pract. lib. 2. eclog. 13.* aut si hos nolit in compensationem accipere, quòd tunc autoritate iudicis, vel post factam denunciationem propriā autoritate, liceat succidere ramos non tam ex ratione dominii, quam saltem incommodi à suo fundo avertendi, *Carpzov. d. def. 25. in f.* quo sensu quoad succidendi facultatem nihil à jure Romano Saxonico differt, v. *supr. Class. 2. Sect. 3. §. 14. item hic §. preced. n. 2.* neq; quoad fructuum supercadentium lucrum ab ea consuetudine des Ulberfalls/ quam modò §§. seq. traditurus sum. Nec est, ut vel ex prædictis certò & præcisè dicatur, eousq; arborem, quò ramos, etiam radices extendere; vel ut tanta amplius habenda sit de ratione juris Saxonici sollicitudo, cum ea, propter quam non dominium ramorum, sed fructus eorum conceduntur vicino, aperta sit & constet ex num. 4. hic. 7. Quæ eadem ratio etiam efficit, ut de lupulo prope confinium plantato jure Saxonico in hunc modum fuerit statutum: *Glicht sich der Hopffe umb einen Zaun / wer die Wurheln in dem Hoff hat / der greiffe über den Zaun / so er allernächst möge / und ziehe den Hopffen / was ihm folget / das ist sein: Was ander andern Seiten bleibt / das ist seinem Nachbarn.* LandR. lib. 2. artic. 52.

§. VI.

CONsuetudo quoq; multorum locorum in hoc discessum facit tum à jure Romano quàm quadamtenus Saxonico, siquidem in compensationem incommodi, quod vel propter arboris umbram, l. 1. §. 8. ff. de arbor. cadend. vel propter ingressum fundi, eumq; aut arboris domini ad colligendos suos fructus, v. §. 1. hic. aut petulantium puerorum aliorumve furum, fructus fustibus aut lapidibus furtim avellentium, vel deniq; ideò vicini fundi dominus sustinet, quòd tacitā servitute arborem ita tolerandi decedat prædii sui libertati. l. ult. ff. de arbor. cad. add. *Class. preced. 2. Sect. 3. §. 10. n. 4.* alicubi omnes fructus in suum fundum procidentes ipsi relinquantur, alicubi saltem dimidia, alibi tertia eorum pars conceditur, quam compensationem Germanus

appellare consuevit *Uberhang/ Uberfall/ Uberfall-Recht / v. Hahn. ad Wesenb. de gland. leg. n. 3. Melon. thes. jur. feud. civ. & crim. tit. 43. n. 5. in f. add. §. preced. hic.* Quæ consuetudo initio, ut videtur, & spontanea dominorum arboris liberalitate & gratitudine orta, nunc in legem ferè universalem abiit, multarum litium matrem & semen, in quibus quid statuendum hæsitaverint multi! Non enim semel in judiciis magnoperè inter rusticos & hortorum cultores disceptatum memini, an hæc consuetudo servanda, si dominus arboris fructus manu decerpit, aut longurione, non verò agitata arbore excutiat, *Ob man den Uberfall zu geben schuldig/ wann das Obst gebrochen und nicht geschüttelt wird?* & itidem, si rami arboris propendeant in viam publicam aut vicinalem, aliumve locum universitatis publicum, *ob von dem/was auff Gemein fällt/ der Gemeind das Uberfall-Recht gebühre?* Et si non, an nihilominus is, qui fundum universitatis publicum conduxit, similive titulo possidet, jure percipiendi fructus gaudeat, num verò universitatis jure activè & passivè fruatur, & fructuum concessio vel divisio ipsi deneganda sit? quales lites certè non jus Romanum, sed Saxonicum, & ea quæ nunc pro objecto est, consuetudo excitavit, digna fanè quæ publicâ lege determinetur certius.

§. VII.

Quod enim attinet quæstionem primam, valdè dubium est, ob quam earum rationum, quas præced. §. recensui, consuetudo inducta & recepta sit. Affirmanda foret quæstio, si ob umbram fundo nocentem; vel etiam ob tacitam & quasi naturalem servitutem arborem ita tolerandi, vel deniq; propter ingressum illorum, qui fructus furtim avellunt, compensatio debeatur; neganda verò, ubi compensationis ratio consisteret in illato per ingressum arboris domini ad legendos fructus incommodo. Verisimile est, ob umbram nocentem eam compensationem haud esse receptam, cò quòd illi incommodo aliud remedium quæsitum & positum in *l. 1. §. 7. & seq. ff. de arbor. cadend. add. Class. 2. Sect. 3. §. 10.* quòdque aliàs etiam in cerasis & similibus arborum fructibus ea consuetudo obtineret, de quibus verò vicino nihil relinqui compertum est: Et tandem quòd in fundis desolatis & incultis, quibus umbra vel non noceret vel grata esset, *l. 17. ff. de serv. urb.*

arb. pred. consuetudo suam perditura foret vim, quam tamen æquè in iisdem exserit. Atq; ob primam hanc rationem neq; in tacita servitute, & ob utramque nec in puerorum aut furum ingressu compensationis æquitas sita esse potest. An itaq; vera ratio ponenda erit in ingressu arboris domini ad legendos fructus? sed unde tunc consuetudo, quâ alicubi omnes in vicinum fundum procidentes fructus domino fundi cedunt, ut domino arboris haud sit necessum, ejus fundum ingredi? nisi dixeris, hanc omnium fructuum concessionem alicubi ex jure Saxonico receptam, fieri quasi ex ratione dominii ramorum, non compensandi incommodi, v. §. 5. *hic*. Ast quare porro, qui eam sententiam tenet, Hahnii istam fructuum concessionem vel divisionem obtinere dicit *propter ramos in alterius hortum aut fundum pendentes*, & sic vel propter nocentem umbram, vel tacitam servitutem, vel ingressum furum &c.? nisi rursus dixeris, Hahnii mentem esse, quod rami propendentes in causâ sint, ut domino arboris vicinum fundum ingredi sit opus. In summa, compensationis & consuetudinis ratio quodammodò incerta est, & ideò quæstionis decisio in re vilis momenti (non tamen semper tantopere contemnenda, atq; sæpius de vilioribus rebus lis agitur, *Carpzov. decis. 295. pr.*) difficilis, difficultate nequitiam penitus sublata, si quis putaverit, rationem concessionis fructuum non præcisè & unice in hoc vel illo incommodo, sed in alterutro, vel etiam in prædictis omnibus incommodis conjunctim, quærendam esse, prout vicinus vel omnia ea, vel plura, vel alterutrum eorum sustinet, v. g. si rami impendeant in fundum frugiferum, posse rationem poni in omnibus simul recensitis incommodis; sin in defoliarum & incultum, tunc vel in umbra nocente, cum ex accidenti sit umbram ramorum quandoq; esse emolumento, vel in patientia & servitute arborem ita tolerandi: ceu quò omni casu ratio non extinguatur, si quis manu vel longiorione fructus decerpat. Etenim si vel omnia hæc concesserim, cum tamen sub iudice lis sit, num emolumentum aut saltem damni absentia, quod quæve fundis incultis per umbram arboris obveniret, ubiq; accidentale censendum, adhuc remanebit objectio, quòd omnia illa incommoda tam junctim, quàm separatim quodlibet, (excepto eo solo, quòd ex ingressu arboris domini ad legendos fructus oritur) præstò etiam sint, si rami ceraforum in vicinum fundum propendeant, de quibus tamen nullibi vel minima fru-

- fructuum pars vicino concedatur, ut vel inde in eo solo incommodo, quod per ingressum arboris domini ad legendos fructus sustinetur, videatur consuetudinis ratio esse posita, & ergò hæc præ reliquis probabilis.
- 6 Quemadmodum enim cæteris incommodis jam alia remedia erant quaesita, v. *Class. 2. Sect. 3. §. 10. & seq.* ita quando vicinus iis non uteretur, arboremq; toleraret, etiam illud incommodum, quod eidem ex ingressu arboris domini pro colligendis fructibus accideret, aliquo modo compensandum, atq; strictum illud jus, §. 7. hic traditum, temperandum æquiores crediderunt, ut & ideò in plurimis locis consuetudo saltem obtineat, ubi per agitationem arboris fructus excussi in vicinum fundum procidunt, non autem quando manu decerpuntur. Quod
- 7 verò alicubi omnes fructus vicino relinquuntur, id ex dispositione juris Saxonici, sive in ratione dominii, sive alio quodam supradicto incom-
- 8 modo fundati, videtur descendisse ac receptum esse; Et quòd alicubi, veluti in districtu Hassiæ Blanckensteinensi, consuetudo des *Überfalls* servetur in fructibus manu decerptis duntaxat iis, qui asservari non consueverunt, *Sommer-Obs*/ id sine dubio originem inde traxit, quòd successu temporis (sicut in aliis quoq; rebus multoties accidit) hæc fructuum concessio excreverit in debitum, adeoq; is, qui fructus asservari non solitos, & ergò neq; manu decerpi consuetos, nihilominus manu decerpi, videatur nunc non jure suo, quod amplius non competeat uti, sed in fraudem & præjudicium juris vicino absolute
- 9 quaesiti dolose agere: qualis consuetudo, utut non veræ & primæ originis, sed alii probabili rationi innitatur, meritò servanda est, sicut in hac dubia causa alia quævis, sive foret bona & rationalis, sive certâ quidem & firmâ ratione destituta, at saltem probabili causâ suffulta. *conf. Capoll. de serv. urb. pred. c. 6 §. coroll. unic.*

§. VIII.

- 1 **Q**UAESTIO altera de consuetudine prædicti Hassiæ circuli Blanckensteinensis negativam habet decisionem, daß nemlich/ ob schon sonst vom übergefallenen Obs dem Nachbarn/ der es auch deshalb aufflesen helfen muß/ die Helfft zukommet/ dennoch von dem so auff gemeine Wege oder Plätze übergefallen/ der Gemeind
- 2 kein Überfall gegeben werde. Cujus consuetudinis ratio minimè esse potest, quòd omnibus concessum sit viâ publicâ fundove publico

uti, adeoque dominus arboris percipiendo fructus, qui in viam publicam procidissent, saltem eâ videatur usus esse, §. 2. *Inst. de R.D.* Non enim fructus arboris in viam publicam aut fundum supercadentes sunt fructus viæ aut publici fundi, quorum perceptio in cujusque incolæ constet libertate, neque etiam pro derelictis iidem sunt habiti, qui cedant primo occupanti, sed potius censentur fructus ejus fundi, in quo arbor radicata est, ad illius ideò dominium pertinentes: Præterea ex hoc ipso argumento liberum foret omnibus reliquis vel incolis vel hominibus, fructus istos occupare & percipere, ut haud rectè diceretur, fructus ad universos non pertinere, nisi unico casu, quo dominus arboris jam eos percepisset, antequam alius adveniret, quem aliàs vel ipse arboris dominus vel omnes alii, quicumque post eum venirent, haud quirent prohibere. Desuper quorundam locorum consuetudo, quâ universitas partem fructuum supercadentium sibi debitam non relinquit domino arboris, sed vel vendit, vel iis, qui sibi officiis deserviunt, concedit, aliam negativæ causam demonstrat, quam dixi jam olim, & nunc, nihil intempestivâ subtilitate permotus, denuò dicam: nimirum, quòd ex re tam vili, dimidiâ fructuum supercadentium parte, de quâ insuper dominus arboris, si membrum foret universitatis, rursus participaret, toti universitati seu omnibus incolis nulla vel planè exigua accideret utilitas, arboris verò dominus, dum ipsi soli fructus relinquuntur, non contemnendum sentiret commodum, *vid. Miscell. jur. quest. 3.* Quæso enim, quot & quantæ rixæ, si non verbera, præsertim avaras inter mulieres, oriri possent occasione divisionis fructuum? Alii locorum communium æquales pro indiviso partes, indeque æqualem fructuum supercadentium in capita incolarum petaturi forent divisionem; alii partes inæquales pro modo possessionum suarum, & quæ inde sufferrent, onerum publicorum, ut prout quisque ratione possessionum oneribus publicis gravatus est, eatenus partem ferret communium commodorum: hinc lites moverent, ad judicia provocarent. Occasio ecce perpetuæ altercationis & litium infinitatis unum vel alterum pomum esset! Non tamen dixerim, ob ejusmodi causas præcisè ad eam consuetudinem fuisse convolandum, si universitates jure suo voluissent uti, ceu quibus facillimum fuisset nihilominus summovere, quas metuebant lites; percipere commodum, quod nullum vel exiguum putabant: potuissent equidem fructus sibi eo jure obve-

- Etuum pars vicino concedatur, ut vel inde in eo solo incommodo, quod per ingressum arboris domini ad legendos fructus sustinetur, videatur consuetudinis ratio esse posita, & ergò hæc præ reliquis probabilis.
- 6 Quemadmodum enim cæteris incommodis jam alia remedia erant quæsitæ, v. *Class. 2. Sect. 3. §. 10. & seq.* ita quando vicinus iis non uteretur, arboremq; toleraret, etiam illud incommodum, quod eidem ex ingressu arboris domini pro colligendis fructibus accideret, aqualiter compensandum, atq; strictum illud jus, §. 1. hic traditum, temperandum æquiores crediderunt, ut & ideò in plurimis locis consuetudo saltem obtineat, ubi per agitationem arboris fructus excussi in vicinum fundum procidunt, non autem quando manu decerpuntur. Quòd
- 7 verò alicubi omnes fructus vicino relinquuntur, id ex dispositione juris Saxonici, sive in ratione domini, sive alio quodam supradicto incom-
- 8 modo fundati, videtur descendisse ac receptum esse; Et quòd alicubi, veluti in districtu Hassiæ Blanckensteinensi, consuetudo des *Ubersfalls* servetur in fructibus manu decerptis duntaxat iis, qui asservari non consueverunt, *Commer-Obs*/ id sine dubio originem inde traxit, quòd successu temporis (sicut in aliis quoq; rebus multoties accidit) hæc fructuum concessio excreverit in debitum, adeoq; is, qui fructus asservari non solitos, & ergò neq; manu decerpi consuetos, nihilominus manu decerpi, videatur nunc non jure suo, quod amplius non competebat uti, sed in fraudem & præjudicium juris vicino absolutè
- 9 quæsitum dolosè agere: qualis consuetudo, utut non veræ & primæ originis, sed alii probabili rationi innitatur, meritò servanda est, sicut in hac dubia causa alia quævis, sive foret bona & rationalis, sive certà quidem & firmà ratione destituta, at saltem probabili causæ suffulta. *conf. Capoll. de serv. urb. præd. c. 6 §. coroll. unic.*

§. VIII.

- 1 **Q**Uæstio altera de consuetudine prædicti Hassiæ circuli Blanckensteinensis negativam habet decisionem, daß nemlich/ob schon sonst vom übergefallenen Obs dem Nachbarn/der es auch deshalb aufflesen helfen muß/ die Helfft zukommet/ dennoch von dem so auff gemeine Wege oder Plätze übergefallen/ der Gemeind
- 2 kein Ubersfall gegeben werde. Cujus consuetudinis ratio minimè esse potest, quòd omnibus concessum sit viâ publicâ fundove publico

uti,

uti, adeoque dominus arboris percipiendo fructus, qui in viam publicam procidissent, saltem eâ videatur usus esse, §. 2. *Inst. de R. D.* Non enim fructus arboris in viam publicam aut fundum supercadentes sunt fructus viæ aut publici fundi, quorum perceptio in cuiusque incolæ constet libertate, neque etiam pro derelictis iidem sunt habiti, qui cedant primo occupanti, sed potius censentur fructus ejus fundi, in quo arbor radicata est, ad illius ideò dominium pertinentes: Præterea ex hoc ipso argumento liberum foret omnibus reliquis vel incolis vel hominibus, fructus istos occupare & percipere, ut haud rectè diceretur, fructus ad universos non pertinere, nisi unico casu, quo dominus arboris jam eos percepisset, antequam alius adveniret, quem aliàs vel ipse arboris dominus vel omnes alii, quicunq; post eum venirent, haud quirent prohibere. Desuper quorundam locorum consuetudo, quâ universitas partem fructuum supercadentium sibi debitam non relinquit domino arboris, sed vel vendit, vel iis, qui sibi officiis deserviant, concedit, aliam negativæ causam demonstrat, quam dixi jam olim, & nunc, nihil intempestivâ subtilitate permotus, denuò dicam: nimirum, quòd ex re tam vili, dimidiâ fructuum supercadentium parte, de quâ insuper dominus arboris, si membrum foret universitatis, rursus participaret, toti universitati seu omnibus incolis nulla vel planè exigua accideret utilitas, arboris verò dominus, dum ipsi soli fructus relinquuntur, non contemnendum sentiret commodum, *vid. Miscell. jur. quæst. 3.* Quæso enim, quot & quantæ rixæ, si non verbera, præsertim avaras inter mulieres, oriri possent occasione divisionis fructuum? Alii locorum communium æquales pro indiviso partes, indeq; æqualem fructuum supercadentium in capita incolarum petituri forent divisionem; alii partes inæquales pro modo possessionum suarum, & quæ inde sufferrent, onerum publicorum, ut prout quisq; ratione possessionum oneribus publicis gravatus est, eatenus partem ferret communium commodorum: hinc lites moverent, ad judicia provocarent. Occasio ecce perpetuæ altercationis & litium infinitatis unum vel alterum pomum esset! Non tamen dixerim, ob ejusmodi causas præcisè ad eam consuetudinem fuisse convolandum, si universitates jure suo voluissent uti, ceu quibus facillimum fuisset nihilominus summovere, quas metuebant lites; percipere commodum, quod nullum vel exiguum putabant: potuissent equidem fructus sibi eo jure obve-

nientes pro communi aliqua expensâ vendere, aut in mercedem concedere illis, qui universitati officio aliquo deserviunt, ut sic cum effectu jure suo essent usæ, velut hanc prudentiam æconomicam non contempserunt civitates & pagi districtus Battebergensis, dum eam fructuum commoditatem solent assignare pro salariis eorum, qui sibi officia annua præstant: als den Burgermeister / Heimerbergern / Biermannen / Feldschützen / &c. ut sic eadem cum effectu fruantur tum in ipsis certarum personarum salariis, quàm etiam, si incolæ alternis vicibus ejusmodi officia tubirent. Etiam si verò hæc in Hassiaco districtu Battebergensi consuetudo aliquando defuerit ex invidia illorum, qui officia annua juxta ordinem suscipientes eo commodo propter anni sterilitatem erant frustrati, quique idè maluerunt, ut omnes fructus potius arboris domino relinquerentur, quàm ut successores in officio perciperent, quod sibi sinistra negarat fortuna, tamen postremis temporibus veterem consuetudinem in civitate Battenbergensi reconvalescere, & fructuum in publicos fundos vel vias procidentium dimidiam partem Præfecto urbico, dem Burgermeister / relictam fuisse memini.

§. IX.

EX dictis facile consequitur, quæstionem tertiam affirmandam in iis quoque locis esse, ubi universitas fructuum in fundum publicum procidentium partem de consuetudine non percipit, cum in eo, qui fundum universitatis conduxit, aliove titulo consecutus est aut possidet, cessent consuetudinis rationes in §. præced. propositæ, præsertim si fundus ab universitate venditionis vel alio alienationis titulo in alium esset planè translatus. Etiam si enim nemo queat plus juris in alium transferre, quàm ipse habet, l. 54. & 120. ff. de R. I. c. 79. eod. in 6. & is, qui in jus vel dominium alterius succedit, jure ejus uti, l. 77. ff. de. nec melioris conditionis esse debeat, quàm fuit autor, à quo jus in ipsum transit l. 175. §. 1. ff. d. r. indeque quod ipsis qui contraxerunt obstitit, etiam successoribus illorum obstat l. 143. eod. tamen sciendum est, id jus des **Liberfalls** universitati non tam *intrinsecus* & *in actu primo seu quoad ipsum jus* non competere, quàm in quibusdam locis ob extrinsecum aliquod & accidentale obstaculum *saltem effectum ejus in illo subjecto* impediri, quo impedimento in alio subjecto, successore uni-

versita-

verſitatis, remoto, non tam oriatur jus novum, quàm vetus detegatur, & inveniat locum illud, poſſe quempiam ex perſona alterius conſequi, quod ex ſua perſona conſequi nequit, *l. 10. pr. ff. quemadm. ſervit. amitt. l. 34. ff. de V.O. l. 55. ff. de acquir. vel omittend. hered. l. 114. §. 5. ff. de legat. 1. l. 29. ff. de liberat. leg. c. 7. de conceſſ. præb. in 6.* Alia, quæ aliis placuit, 4 affirmativæ ratio, quali idè dominus arboris non amplius queat percipere fructus ſupercadentes, ſi fundus publicus ad alium pervenerit, quia dum fundus deſinit eſſe publicus, nullum amplius jus ſit eo utendi, §. 12. *Inſt. de R.D.* ſed poſſeſſor nunc fundi, antea publici, gaudeat illo jure, quod propter incommodum iis conceſſum, in quorum fundos rami impendent, eadẽ facilitate refellitur, quã iſtud argumentum ſubſtratum eſt, per quod ipſas univerſitates ab uſu juris ſui excluſas eſſe, iidem putaverant, *v. §. præced. n. 2. 3. & 4.*

§. X.

INcidit porrò quæſtio, ſi dominus arboris eam vellet pro neceſſario uſu ſuccidere, aut alteri vendere ſuccidendi cauſâ, num vicinus jure prohibeat ſuccitionem, vel venditionem ſuccidendi cauſâ, quali ea fieret in fraudem ſeu præjudicium ſui juris des Uberfalls? Hanc quæſtionem in caſu, ubi de cœtero venditio & ſuccifio nucis fiebat pro rationabili cauſa & neceſſario emptoris uſu, neq; etiam contra publicam utilitatem, & conſequenter licitè, negativè decidere non hæſitavi ipſe aliquando in tali cauſa judex, eò quòd non videatur dolo facere, qui jure ſuo utitur, *l. 55. ff. de R.I.* nec damnum alteri inferre, niſi qui id facit, quod facere jus non habet, *l. 151. ff. eod.* & verò facultas capiendi ac lucrandi partem fructuum ex aliena arbore ſupercadentium eouſq; duntaxat intelligenda ſit, quouſq; durat incommodum ex umbra arboris, vel ingreſſu fundi, vel ex patientia alicujus quaſi ſervitutis obveniens, quo per licitam arboris ſuccitionem remoto nullum intereſſe habet vicinus, ſed jus ſuum ſuper eo incommodo conditionatum vel modificatum, eodẽ nunc ceſſante, meritò extinctum eſt.

SECTIO III.

De

dominio arborum in confinio vel prope.

§. I.

- E**X iis quidem, quæ supra *Class. 2. Sect. 3. §. 10. & seq.* dicta sunt, apparet de certo spatio in plantatione arborum à confinio fundorum, ædium, & aquæductuum relinquendo, quodq; eo intermisso, vel arbore aliter nocente, vicino competant interdicta de arboribus cædendis, aliave juris remedia, at in ipsius sit arbitrio plantationem in confinio, tanquam re communi, in quâ semper potior causa prohibentis *l. 28. ff. commun. divid.* vel etiam prope confinium, legitimo spatio non servato, impedire, aut propter arborem impendentem supradictis in *Sect. præced.* remediis uti: quibus si non utatur vel uti nolit, sed arborem patiatur, aut etiam plantationi expressè consentiat, atq; sic juribus pro se introductis expressè vel tacitè renunciât, nihil ultra est quod obstat, quò minus arbor in eo loco relinquatur, ejusq; proprietas ex proprietate soli, in quo radicata, *secundum tradita*
- 3** *Sect. 1. hic §. 1.* dimetiatur: quemadmodum nec in aliis causis infrequens est, ut ea, quæ propter quamcunq; legis vel aliam prohibitionem fieri nequeunt, haud improbentur, sed firmitatem suam obtineant, si nihilominus, adversario non contradicente, forent perfecta, & ejus solius, nec simul alterius aut publicè interesset, *c. 16. x. de regular. Carpzov. part. 1. Const. 12. def. 18. n. 6. & Const. 13. def. 6. n. ult. Klock.*
- 4** *tom. 3. conf. 149. n. 269.* Arbor itaq; prope confinium nata vel posita, & in utriusq; vicini fundum radices depangens, nec saltem usq; ad alterius fundum aliquialiter porrigens, utriusq; fundorum domini est communis, §. 31. *Inst. de R. D.* pro regione cujusq; prædii, *l. 7. §. ult. in f. l. 8. pr. ff. de a. r. d. Cost. de quot. & rat. quest. 46.* certis partibus, & lineâ diversâ quasi perpendiculo ex arbore summa in confinii lineam demissâ, *l. 83. ff. pro soc. Franzk. ad §. 31. Inst. de R. D.* atq; sic non semper pro parte dimidia, sed interdum pro tertia aut minori intelligenda est communio, prout radices cujusq; fundo depactæ sunt, & majus vel

vel minus nutrimentum attrahunt, *Cofl. d. quæft. 46. n. 3. verf. fecundo cafu, cum pascat radices.*

§. II.

Sed quid fi arbor fuccifa fuerit vel eruta, an adhuc quilibet domi-
norum retinet fuam partem, quam antea, dum fundo cohærebat
arbor, in eadem habuit; an verò ad exemplum duarum maffarum ar-
genti conflatarum erit pro indivifo communis & opus communi divi-
dendo iudicio, quali arbor hoc ipfo, dum feparata a folo eft, propriam
fubftantiam in unum corpus redactam acceperit, ejusq; partes ante fi-
nitæ nunc rurfus fint confufæ? feu breviter, num fuccifione aliove la-
pfu mutetur non tam ipfium arboris dominium, quàm faltem domini
modus, ita ut, quæ antea communis erat arbor pro divifo, nunc talis
fit pro indivifo? Pofterius affirmat Marcianus, fi ipfa prædia fiat pro
indivifo communia l. 8. §. 1. ff. de acq. rer. dom. imò & Paulus etiam fi
prædia utriusq; effent divifa, & certis finibus à fe invicem limitata
l. 19. ff. commun. divid. qui verò idem negat affirmando prius in l. 83. ff.
pro foc. conf. infr. Claff. 6. Sect. 1. §. 1. n. 4. & feq.

§. III.

PRædicta obtinent, fi de confinio nulla foret controverfia, fecus da-
bitur finium regundorum iudicium, in quo interdum alter, qui ar-
borem communem pro parte fui domini fuccidere iuffus erat, fi cun-
ctetur & totam arborem poftea petat, tenetur nunc folus fuis laboribus
& expenfis, quia malè totam petierat, eam fuccidere, quatenus vicine
noceret l. 2. pr. l. 4. §. 3. ff. fin. reg.

§. IV.

Num verò eadem arboris communio ftatuenda, fi non tam prin-
cipales radicum partes fundo vicino fint depactæ, quam dunta-
xat extremitates earum fundum alterius attingant, ut arbor pro parte
ex eodem videatur nutriri: vel fi quidem radices fundum vicinum
non tangunt, at nihilominus per quendam fucci defluxum aliquale
nutrimentum ex eodem recipiunt? utrumq; negaverim. Priori enim
cafui quando radicum extenfio ita parcè fe haberet, ut faltem earum
extremitates fundum vicinum attingerent, valerent quidem eodem
fuccum illius fundi attrahere & recipere, atq; fic ex eodem quadan-

tenus nutriri, si non arbor ex fundo, ubi origo ejus est, ad sui nutrimentum haberet sufficientem terræ succum, qui quodammodò repugnando, resistendo aut reprimendo impediret, quò minus vicini fundi succus, aut saltem parcissimè ad nutrimentum arboris concurrat: sed cum id præstet ea potioris succi in principalioribus radicum partibus repugnantia, videtur arbor ex solo ejus terræ, in qua potissimum radicata est, succo nutriri, & ideò ejus solius esse, ad quem iste fundus pertinet, *Cost. de quot. & rar. quest. 46. n. 8.* etiam si ex vicini fundi succo aletur *l. 6. §. 2. ff. arbor. furt. cas. h. e.* radicibus vicinum fundum ita tangat, ut non tam de præsentis inde alatur, quàm aletur, sive futurum sit ut alatur, si non succus terræ originis ad sufficientiam usq; à radicibus jam attractus obstitet, nil succi amplius recipiendo, sed repressione quâdam à radicibus detinendo, eodem fermè modo, atq; si spongia jam saturata aquâ turgens alii denuò imponeretur aquæ, quæ nullam amplius aquam receptura est, ac proinde non ex posteriori, sed priori aqua videtur madefacta & turgida. Unde consequitur vicino non licere radices illas recidere, sed duntaxat, quatenus in suum fundum porriguntur, agere jus alteri non esse arborem ita habere *d. l. 6. §. 2. ff. arbor. furt. cas. l. 1. C. de interdict. Cæpoll. de servit. urb. præd. c. 81. n. 10. & seq. Cost. d. quest. 46. n. 12. & 13. add. Class. 2. Sect. 3. §. 10. n. 4. & ibid. §. 14. Class. 2. Sect. 5. §. 28. n. 3.*

§. V.

Posteriori casu, ubi radices arboris vicinum fundum non attingunt, sed tamen ejusdem succum per quendam meatum & subterraneum defluxum excipiunt & attrahunt, jam non amplius succum fundi vicini, sed qui nunc factus sit ejus terræ, in qua arbor radicata est, attrahere videntur, quia succus defluens statim atq; defluxit ex vicino fundo, non amplius habet vim conferendi plantis nutrimenti quasi ex illo fundo, ita ut alimentum illud partim ex eodem censendum sit, sed potius ad aliud prædium in quo arbor radicata, delapsus vim conferendi nutrimenti nunc unicè cum ea consequitur terra, in qua subsistit & cum qua unitus est, *conf. Class. 1. Sect. 1. §. 1.* & proinde ad dominium arboris asserendum meritò respicitur, an & ubi radices egerit, ceu ex cuius terræ succo solummodò videatur nutriri, & tanquam quidem nutrimentum sit vera & unica domini constituendi causa, sed quod

non

non aliter, nisi a cæcis radicibus, fieri possit, atq; sic per necessariam quasi consequentiam requiratur, arborem radices egisse, v. *Seç. seq. §. 4. n. 4. & seq.* Alia sanè ratio est in casu §. 27. *Inst. de R. D.* cujus argumento videri posset communio arboris hoc casu statuenda: ibi enim corpora confusa considerantur ratione sui proprii dominii constituendi, non alterius rei, ut sufficiat illa duntaxat in se spectasse; in præsentì verò casu succus terræ non nudè in sese, sed quatenus vim habet conferendi plantis nutrimenti, consideratur, qualem cum non habeat succus jam defluxus quasi ex illo fundo, unde defluxit, nihil quoq; conferre poterit ad partem dominii arboris eidem fundo asserendam.

§. VI.

DIversus à prædictis duobus casus est, si cujusdam arbor terram vicinam ita prellerit, ut in eum radices egerit, §. *Si Titius. Inst. de R. D. l. 7. §. ult. ff. de a. r. d.* hoc est, si quidem arbor non radicitus eruta & in vicino solo posita sit, at tamen vi ventorum aut fluminis cum crusta terræ, §. 21. *Inst. de R. D. l. 7. §. 2. ff. de a. r. d. Nov. Leon. 95.* aliove casu, aut etiam cum certa distinctione vicini facto, l. 22. *pr. ff. quod vi aut clam. Locam. ad §. 21. Inst. d. t. Franzk. ibid.* radices ejus subter terram vicinam ita depressæ, incurvatae, deflexæ aut prolapsæ, ut in eadem illa & depangantur, & ex ea sese exserant, novamq; quasi sobolem producant, *Franzk. ad d. §. Si Titius. 3. Inst. de R. D. n. 7. Locam. ibid. lit. t t t.* tunc enim utiq; arbor eatenus erit vicini, quatenus nunc in ipsius fundo vel tota vel pro parte radicata est. Quando itaq; arbor cum crusta terræ in alterius fundum esset prolapsa, tunc dominus aut tollit eam cum crusta terræ antequam coaluerit cum alterius fundo, curatq; eam exhiberi refuso damno dato, & de eo quod inferri potest, dum crusta legitur, præstita cautione l. 9. §. 2. l. 24. §. 9. *ff. de damn. infect. l. 5. §. 4 & 5. ff. ad exhib.* aut pro derelicta habet vel expressè, voluntatem tollendi cum crusta declarando, ut tunc alteri statim etiam ante coalitionem, ipsa primà occupatione, acquiratur dominium. §. 47. *Inst. de R. D. d. Nov. Leon. 95.* vel tacitè, negligendo exhibitionem aut sublationem. u. q; dum cum terra coaluerit & in ea radices egerit, §. 21. *Inst. de R. D. l. 9. §. 2. ff. de damn. inf. add. Seç. seq. §. 1. n. 2. §. 2. n. 4. & seq.* Posteriori utroq; casu perspicuum est, rationem mutati vel translati dominii adequatam & propinquam esse voluntatem domini, arboris

suæ dominium abjicientis & alterius occupationi relinquentis; cum verò, quæ à similitudine ædificiorum in d. Nov. 9 §. petita est, remoram censeretur, cujus ratio proxima itidem in voluntate domini quærenda, ac proinde tutius sit, in omnibus causis rationem decidendi depromere ex causa proximior, ne argumentando ex aliis quibuscunq; rebus abjectis idem per idem demonstraretur, & petitio superflua principii. Quando deinde ex radicibus arboris, aut etiam intortis & instar ingentium stipitum in humum inflexis ramis (quale arborum plantationis genus refert Q. Curtius *hist. l. 9. c. 1. n. 62. add. infr. Class. 4. Sect. 17. §. 8. n. 9.*) pullulant novæ arbores in vicinum fundum, poterat videri ipsas spectare ad dominum arboris, è cujus radicibus vel ramis descendunt, cò quòd, si arbores aut vites; vel vinea quidem aut arbutum, sylvæ, olivetum, sed ita, ut duntaxat vites arboresve intelligerentur, in feudum essent concessæ, iisq; extirpatis ex relictis earum radicibus, nec verò ex novis seminibus aut stirpibus, aliæ vites arboresve pullulassent, hæ adhuc censentur ejusdem qualitatis & feudales, nec feudum esse extinctum, *Schrader. tr. feud. p. 3. c. 4. n. 15. add. Sect. seq. §. 6. n. 6. & 7.*

6 Utiq; si in præsentia, ut illic, quæstio foret de eodem fundo. Verùm hîc radices in alterius fundum depressæ statim post coalitionem ex nova vicini terra nutrimentum capiunt, nec amplius prioris fundi & arboris, sed novi soli radices censendæ sunt, *l. 26. §. 2. ff. de acq. rer. dom.* unde pullulantes ex iisdem arbores jam non videntur ex arboris radice, sed propter novum alimentum fictione quâdam quasi ex novis seminibus vel stirpibus oriri, & tum ratione dominii, quùm feudalis qualitatis, si hæc ex ipsius fundi tali qualitate æstimeretur, aliæ & planè novæ arbores esse, quibus sobolis nomen tribuerunt Doctores saltem demonstrationis seu explicationis ergò, quò magis caperetur significatio arboris in alterius terram depressæ; non quasi sobolem crederent quoad causam dominii vel similis juris aut qualitatis.

SECTIO IV.

De dominio arborum ex alienis plantis, aut in alieno solo plantatarum.

§. I.

Idem principio, quò arbor censetur ejus, in cujus fundo radices egit, consentaneum est, si quis alienam plantam vel arborem in suo solo

solo posuerit, eaq; radices egerit, quod eadem ipsius sit domini fundi, maneat autem sui domini, antequam radices egit, §. *Si Titius.* 31. *Inst. de rer. divis.* l. 7. §. *ult. ff. de acq. rer. dom.* eodem planè modo, quo etiam sata frumenta, quamprimum cum terra coaluerunt, solo cedunt §. 32. *Inst. d. t.* & quo omnis fructus non jure seminis, sed jure soli percipitur, inspecto jure corporis, ex quo percipitur, non seminis, ex quo oritur, l. 25. *pr. & §. 1. ff. de usur. add. Miscell. jur. quest.* 5. & proinde domino plantæ non conceditur eam vindicare, quamvis postea esset eruta, quia novo alimento nova & alia facta, l. 26. §. 2. *ff. de acq. rer. dom.* & dominium ejus propter negligentiam domini usq; ad coalitionem (in qua probanda, an nimirum planta radices egerit vel non, standum iudicio rusticorum, & si qui alii ejus rei peritiam habent, *Locam. ad §. Quod si vis fluminis.* 21. *Inst. de R. D.*) expectantis & non vindicantis videtur ademptum, *arg. d. §. 31. & §. 21. Inst. de R. D. l. 26. §. 2. ff. de acq. rer. dom. l. 9. §. 2. ff. de damn. infect. add. Sect. praced. §. 6. n. 2. & seq.*

§. II.

QUòd autem Varus & Nerva domino plantæ utilem vindicationem concedant, Ulpianus quidem refert, nec expressè rejicit in l. 5. §. 3. *ff. de R. V.* ast idem etiam Alfeni contrariam opinionem refert, nec rejicit in l. 9. §. 2. *ff. de damn. infect.* Putat Arumæ. *ad ff. disp.* 8. *th. 3.* item Struv. *in Synt. Civ. Exerc.* 41. *th. 27.* quasi Ulpianus alteram opinionem referret saltem, alteram verò approbaret: aut, quòd l. 9. §. 2. de damn. infect. de actione directâ, quæ nulla competat ad arborem ipsam petendam; & verò l. 5. §. 3. de R. V. de actione utili queat accipi, competente ad arboris æstimationem, quantumvis ea cum terra coaluisset, si de cœtero plantæ dominus foret in bona fide. Verum in aprico est Ulpianum neutram eam sententiam approbasse, sed utramq; quasi in medio reliquisse; neq; ex eo, quòd Justinianus Vari & Nervæ opinionem non retulerit in Institutiones, eam tacitè rejectam, aut certè non expressè, sicut alteram Pauli, Alfeni, Caji, approbatam contendam esse, cum utraq; defendi possit & consistere, non quidem quasi in citatis textibus iidem sint casus, de quibus utrisq; eadem actio directa neganda, utilis verò concedenda sit, sed quia casus isti planè sunt diversi, de quorum uno omninò nulla neq; directa neq; utilis competere queat actio; de altero verò duntaxat utilis, prout bo-

- 4 na aut mala fides suaserit. Casus etenim in l.9. §.2. de damn. infect. propositus satis luculenter eò tendit, quando arbor cum crusta terræ ex uno in alterius fundum est prolapsa, & cum nova terra denuò coaluit, qui sanè casus non eo modo potest accidere, quo per alluvionem alterius fundo paulatim quid & latenter adjicitur, ut dignosci nequeat quid cuiusq; fuerit; sed eò referendus est, ubi talis adjectio quasi uno impetu per vim contingit, & quid cuiusq; sit discernendi relinquitur facultas, dum vel sola arbor, utut terra latenter foret adjecta, cognosci & ante coalitionem posset peti, pertinente eo, *quòd omnia tollenda sint*, ad casum, ubi de crusta terræ simul prolapsa apparet, eamq; dominus fundi, quòd fundo suo noceret aut eum deformaret, simul vult tolli.
- 5 Sciens ergò dominus arborem suam prolapsam in alterius fundum, nec tamen, cum benè posset §.21. *Inst. de R. D.* vindicans, sed eam negligens donec cum alterius fundo coaluerit, in ea planè conditione est, atq; ille qui sciens malâ fide suam plantam in alieno solo posuit, nec illius fundi habet possessionem, ut scilicet æquè videatur quodammodò voluntate suâ arborem amittere §.21. *Inst. de rer. divis.* eiq; ideò neq; directa neq; utilis actio superesse, d. l.9. §.2. de damn. infect. add. Sect. 6 *preced. §.6. n.2. & seq.* Ast si vel maximè l.5. §.3. ff. de R. V. pertineat ad utrumq; casum, tum quando quis suam plantam in alieno solo, quum quando alienam plantam in suo fundo posuerit, ut posteriori casu verba *alienum agrum* non ad plantatorem, sed ad arborem referantur, tamen ibi plantator alienam plantam in suo fundo posuisset ignoranter aliove modo bonâ fide, ut æquum sit, cum directa competere non possit, dare utilem vindicationem ad æstimationem add. l.23. §.4. d.1. de R. V. aut si arbor reponendi vel transplantandi animo foret eruta, concedere nunc ipsius plantæ vindicationem §. *Cum in suo solo. Inst. de R. D.* l.43. l.49. ff. l.2. C. de R. V. quæ aliàs stricto jure haud competeat l.26. §.2. ff. de a. r. d. add. §.1. *hic n.2.* quemadmodum è contrario juxta id, quod etiam interdictum quod vi aut clam intra annum habeat locum l.22. pr. ff. *quod vi aut clam.* insuper eundem sibi vendicet directa ipsius plantæ, etiam non erutæ, vindicatio, si quis alienam plantam in suo solo posuisset scienter malâ fide, ceu ob quam fingendum foret, ac si radices planta nondum egerit, neq; dominium mutatum sit, arg. d. l.22. pr. ff. *quod vi aut clam.* quapropter etiam plantator, seu dominus fundi non potest repetere (sicut in casu, ubi bonâ fide

fide plantâset, & postquam eruta planta esset, daretur vindicatio) impen-
sas, neque arborem eo nomine retinere aut doli exceptionem op-
ponere, *arg. §. Ex diverso. §. Quâ ratione Inst. de R.D.* quod in dictis tex- 8
tibus ab ædificiis desumptum argumentum procedit, vel ideò, quia in-
star ædificii arbor est accessio & pars soli, vel quia ratio bonæ & malæ
fidei ad quascunq; res quadrat, de quali argumentatione aliàs mo-
nuerim denuò, quod dixi *Seçt. præced. §. 6. n. 4.*

§. III.

E Adem servanda sunt, si quis suam plantam in alieno agro poneret, 1
eaq; radices egisset, ut tunc acquiratur domino illius soli, cum quo
coaluit, *d. §. Si Titius. 31. Inst. de R.D. l. 7. §. ult. ff. de a. r. d.* Aut enim 2
id fecit plantæ dominus, cum non esset in possessione fundi, scienter
malâ fide, & voluntate suâ plantam videtur abjicere, adeò ut nec eruta
ad ipsum revertatur, nec æstimatione debeatur, *l. 26. §. 2. ff. de acquir.*
r. dom. junc. §. Ex diverso. Inst. de R.D. nec impensæ ullæ restituendæ
sint, *Treutler. Vol. 2. disp. 20. rh. 6. lit. c.* ac plantator insuper, si animo
habendi possessionem fundi plantâset, ob eam alteri turbatam possit
interdictis possessoriis conveniri, *Mascard. de probat. conclus. 1397. n. 52.*
Aut verò plantatio processit, cum plantator esset in possessione fundi, 3
quidem ex certa scientia, sed bonâ fide ad domini utilitatem vel neces-
sitatem, ut non velit plantam donare vel abjicere, verum vel ipsam, vel
ejus, quam impendit, meliorationis æstimationem recipere : & tunc
poterit plantam, postquam eruta est, vindicare, *arg. l. 2. C. de rei vindic.*
vel etiam ubi absq; læsione prioris status fieri posset, eruere, *arg. l. 5. C.*
de R.V. aut instar illius qui suam plantam in alieno, quem possidet,
fundo posuit bonâ fide ignoranter, opponere domino solum vindican-
ti exceptionem doli, eoq; æstimationem & sumptus servare, *l. 11. C. de*
R.V. Cui posteriori per ignorantiam in alieno fundo bonâ fide plan- 4
tanti, si fundum non possideat, nulla videtur ipso jure competere actio,
sed danda ex æquo & bono est actio utilis, in quantum fundi dominus
fieret locupletior; aut possessio, quâ fortè cecidit plantator, ab altero
repetenda & tunc retentione utendum erit, *per tradita Locam. ad §. Ex*
diverso. Inst. de R.D. Quod tamen Locameri consilium, si quis semel 5
legitimo tramite possessione ejectus fuerit, aut in eâ præventus,
non caret difficultate, ut satius sit de possessione retinenda sibi ab
initio prospicere, *v. Wesenbec. consil. 93. n. 11. & seq.*

§. IV.

- I** Nequicquam his, quæ in tota hac Sectione dicta sunt, adversatur, quòd in hisce casibus, si de cætero adsit bona fides, videatur convenientius juri naturæ, ut arbor sit utriusq; communis, eò quòd alimentum arboris, in quo æquitas juris civilis sita est, faciat solummodò partem ejus rei quæ jam ante existit, atq; ideò, sicut domino soli ex nutrimento jus quoddam in arborem nascitur, ita plantæ vel arboris domino ob id jus suum naturaliter non pereat, *v. Grot. de jur. bell. & pac. lib.2. c.8. §.22.*
- 2** Utiq; enim hoc verum est, ast nec jus civile domino plantæ jus suum adimit, sed volentibus communionem tacitè permit- tendo, saltem decedit casum, quando alteruter nollet in communione persistere, cui tunc potius ipsa tota res, & cui suæ partis æstimatio ad- judicanda sit, præferens meritò in ipsius rei seu arboris dominio do- minum soli ob nutrimentum, quod illa ex eodem percipit, & sine quo non posset consistere, *Pufendorf. de jur. nat. & Gent. l.4. c.7. §.5. Kul- pis Colleg. Grotian. ad lib.2. c.8. vers. concedimus enim Grotio. add. Sect. 3 præced. §.5.*
- 3** Equidem juri naturæ neutiquam repugnat, propter va- ria communionis rerum incommoda, & ne quis in eadem persistendo illa invitatus ferre cogatur, eam tollere, & alteri rem, alteri verò pretium assignare, *§.4. & 5. Inst. de offic. Judic. l.1. C. commun. divid. Pufendorf. d. loc. ac publicè videtur interesse, inter concives nullas relinqui, sed potius omnes præcaveri aut præcidi dissensiones, v. Miscell. jur. quest. 2. n.4. & ergò etiam eas, quæ ex rerum communione plerumq; solent o- riri, l.77. §.20. ff. de legat. 2. l.26. ff. de servit. urb. præd. junct. l.28. ff. commun. divid. ob quas ideò judicem in dividenda re communi id te- qui convenit, quod omnibus est utilissimum, l.21. ff. commun. divid.*
- 4** Utut verò non conciliandam Romanorum Juris-Consultorum sen- tentiam cum Grotii opinione, sed illorum auctoritatem contra Gro- tium defendendam esse alii existiment, eò quòd ratio constituendi ar- boris domini in alimento non consistat absolutè & exclusivè, sicut Grotius imputaret juris Romani autoribus, sed copulativè & conjun- ctim cum coalitione, seu ex hypothesi coalitionis, *l.9. §.2. ff. de damn. infect.*
- 5** tamen vereor ne Grotio fiat injuria, qui eo ipso dum æquitatem juris civilis in alimento arboris consistere asserit, ejusdem cum terra coalitionem præsupponit, ceu quæ nulla sit, quæ non secum trahat ar- boris

boris alimentum; neq; ullum arboris alimentum, quod non præces-
 serit coalitio cum terra: ut ideò qui unum eorum appellaverit, utrum-
 que dixisse putandus sit. *v. Sect. præced. §. 5. n. 2.* Haud sanè video cau-
 sam, quare non etiam communio arboris foret statuenda, ubi conjun-
 ctim coalitionem & alimentationem arboris consideraveris, sicut ali-
 ter fieri nequit, quia neq; coalitio neq; alimentatio consensum inducit
 transferendi plantæ dominii: Nec etiam est, ut ideò plantæ domi-
 nium transvertatur, quia arbor radicata non commodè queat absq;
 læsione à solo separari, ex quo videri posset, coalitionem principaliter
 operari constitutionem dominii: Hæc etenim ipsa ratio incommodæ
 separationis haud potens est alteri suum auferre dominium, sed saltem
 inducendæ communionis. Unicus forsitan superest casus, quo coa-
 litio videtur influere causam dominii intervertendi, nimirum si ali-
 quando negligentia domini usq; ad coalitionem expectantis & non
 vindicantis foret punienda, aut exinde ejusdem tacita voluntas rem
 derelinquendi & alteri concedendi inferenda, *v. §. 1. hic in fin.* sed tunc
 adhuc non ad nudam coalitionem, verùm etiam, & quidem magis
 principaliter, ad alimentationem arboris respicitur, ceu in qua illa ne-
 gligentia, eaq; tacita voluntas, se eò plus exierunt, ut vel unice ali-
 mentationem, tanquam causam propinquiorem, attendere voluerint
 leges Romanæ. *v. l. 26. §. 2. ff. de acquir. rer. dom. l. 6. §. 2. ff. arb. furt.*
cas. ubi add. supr. Sect. præced. §. 4.

§. V.

HIs deductis facilè in promptu est responsio ad casum, ubi quis in
 alieno fundo nimis sicco & arido, cujus succus ad incrementum
 plantæ non sufficiebat, plantam bonâ fide posuisset, atq; ad terræ fer-
 tilitatem arborisq; incrementum promovendum, simum suum com-
 miscuisset, aut summâ terrâ sublatâ aliam pinguiorem substituisset:
 Quamvis enim tunc plantator non solum plantam, sed & partem nu-
 trimenti, in quo unice dominii ratio consistit, præstiterit, unde eò magis
 arboris dominus pro parte censendus sit, iterum tamen in casum,
 ubi alteruter in communione stare nollit, secundum principia juris ci-
 vilis statuendum erit, ut in ipso arboris dominio præferatur dominus
 fundi, alteri verò plantæ & meliorationis æstimatio præstetur: siqui-
 dem simus, nisi cum terra unitus, & similiter illa, quæ in locum sublata

regeſta eſt pinguior terra, antequam cum fundo coaluerit, non poteſt quicquam ad nutrimentum arboris conferre, ſed demum cum illa terra, in qua arbor radicata eſt, vim conſequitur conferendi radicibus nutrimenti, *v. Sect. præced. §. 5.* ut ſtercoratione illâ non tam fundi dominium videatur mutatum, quàm qualitas, & arboris dominium ſecundùm terram, in qua radices egit, & ſine qua non poteſt conſiſtere, cenſendum ſit, *l. 24. §. ult. ff. quib. mod. uſufr. amitt.*

SECTIO V.

De

dominio arborum in prædiis feudalibus, emphyteuticis & ſimilibus in genere.

§. I.

- I**N Sect. præced. cuncta quidem potiſſimùm de fundis alienis fuere deducta, in quibus plantatori nullum jus conſtitutum eſt, ſed ubi is vel malâ vel bonâ fide, fortè alterius negotia gerendo, agit ignorantibus aut invitis fundorum dominis: mentio tamen quoq; tacta fuit de caſu, quando plantator foret in poſſeſſione fundi alieni, & in eo vel malâ, vel ſcienter aut ignoranter bonâ fide plantâſſet, *v. Sect. præced. §. 3.* Nunc igitur occurrit quæſtio, cùm domini fundorum ſæpiſſimè aliis concedant aliquod jus, v.g. feudi, emphyteuſeos, ſuperficiæ vel ſimilis, eâque conſeſſione alios in conſortium ſui domini adſciſcant, ac ſuo dominio detrahant, alteri verò etiam mutilatum conſtituant, & prout vel majus vel minus concederint, eatenus vel majus vel minus ipſi retineant, neque amplius vel ſibi propter jus alterius, vel huic propter jus dominorum, & quidem excellentius, libera de ſuo diſponendi relicta ſit facultas, *v. Miſcell. jur. quæſt. 9. add. Hugo de ſtat. reg. Germ. c. 6. §. 15.* ad quem proinde ſpectent arbores in fundis feudalibus, emphyteuticis, ſuperficiariis, colonariis aut ſimilibus enatæ vel plantatæ? Pro vaſallo, emphyteuta, ſuperficiario, aut colono ſequentia militant argumenta (1) quia iidem participant de dominio fundi, *vid. Miſcell. jur. d. q. 9.* adeoq; jure domini utilis videntur arbores, *tanquam fructus non directi, ſed utilis domini*, ad ipſos pertinere. (2) Quia ſuperficiario in ſpecie arborum plantatio ipſâ ſuper-

superficiæ concessionem permittitur, l. 13. ff. de servit. rust. prad. ut ex voluntate domini fundi earum dominus constituatur. l. 1. §. 3. 4. & passim ff. de superfic. l. 73. 74. 75. ff. de R. V. l. 12. §. 3. ff. de Publician. in rem act. l. 16. §. 2. ff. de pignor. act. l. 3. §. 3. ff. de op. nov. nunc. l. 3. §. 7. ff. ut possid. (3) quia fundi ipsis conceili intelliguntur sub lege meliorationis, Auth. Qui rem. C. de SS. Eccles. l. 2. C. de jur. emphyt. l. 1. ff. si ag. vectig. l. 7. §. fin. ff. de usufr. & quamvis hodiè fertiles quoque agri dentur in emphyteusim &c. Schneidvv. ad §. 3. Inst. de locat. Servit. Synt. Civ. Ex. XI. th. 52. Melon. thesaur. jur. tit. 7. n. 1. in f. tamen dominus hoc ipso, dum in suo alteri dominium utile concedit, meliorandi potestatem fecisse videtur, maxime cum nemo præsumatur nolle id, quod sibi est utile, arg. l. 39. ff. de negot. gest. l. 13. §. 5. ff. de usufr. l. 5. in f. C. de emanc. lib. l. 1. §. fin. ff. quod cuiusque, univers. (4) quia ob dictam rationem similiter colono relicta meliorationis potestas, utut alicubi determinata & restricta Solmsf. Land R. tit. 7. vers. Zum dritten. quæ melioratio quandoque eidem incumbit ex lege contractus, velut emphyteutæ, valallo, superficiario, Solmsf. Land R. d. tit. 7. von dem Landsiedel / §. 2. Quibus olim, quando de hac materia conscrip- 6 p- ssem disputationem inauguralem, in ejusdem c. 1. Sect. 2. §. 2. addideram & hoc quintum argumentum, quod ædificium in fundo emphyteutico positum jure Saxonico transeat ad emphyteutam cum ipso fundo, allegans ex ea, quæ ad manus erat, de jure emphyteutæ H. F. H. delbergæ à Keippio habita disputatione, Carpzovium in jurispr. forens. part. 3. Const. 31. def. 3. & 4. Verum cum Keippio manifestum 7 erravi errorem, non cogitans tum temporis de eo, quod lectorem admonet Covarruvias pract. quest. c. 37. n. 2. ut nimirum pensitet mature quæ ab aliis traduntur, priusquam ex his obscura quæque & dubia deducat: Quamvis enim, si vel maxime jure Saxonico res ita se habe- 8 ret, facilis inventu foret ad id argumentum responsio pro dominio arborum domino directo attribuendo, nimirum quod istud argumentum aut de dominio utili accipiendum, aut ad ædificia restringendum, nec ad alias meliorationes extendendum sit, Carpz. cit. Const. 31. def. 3. tamen jus Saxonicum ædificium in fundo feudali extractum non va- 9 lallo, sed domino directo, etiam sine ulla impensarum refusione, tribuit in casum aperti feudi, atque sic in eo duntaxat à communi jure recedit, quod hujus meliorationis non habeatur casu contingente ratio,

sicut aliarum meliorationum, *v. Carpzov. d. Const. 31. def. 1. Schrader. tr. feud. 2. part. 9. part. principal. Sect. 2. n. 141. Berlich. p. 3. conclus. 42. n. 21.*

§. II.

His verò non obstantibus pro domino directo pronunciandum est, *v. Carpzov. p. 2. Const. 38. def. 24. n. 3. & 4. add. §. preced. n. 9. hic.* & respondendum ad superiora argumenta, scilicet ad primum & secundum concedendo, quòd vasallus emphyteuta, superficiarius, in arboribus habeant dominium, sed, velut in ipso fundo, saltem utile & restrictum, quod casu contingente cum ipso fundo redeat plenè ad dominum directum. Ad 3. & 4. Exinde potius contrarium evinci: nam aut fundum fuisse meliorandum ex lege contractus, vel etiam specialis consuetudinis provinciæ, aut emphyteutam, vasallum, superficiarium, colonum, proprio motu eum fecisse meliorem: Priori casu utriusq; contrahentis voluntate meliorationem omninò acquiri domino, cui emphyteuta, vasallus, superficiarius, colonus, operam suam in plantando dare ex contractu vel consuetudine fuit obligatus, ut etiam propterea, fundo ad dominum pleno jure redeunte, æstimatio meliorationum non sit refundenda, *conf. l. 15. ff. de impens. in res dot. Franzk. 3 de laudem. c. 15. n. 65. Stuck. p. 1. consil. 27. n. 787. 788.* Posteriori casu tam dominus directus tacite videtur voluisse, quod sibi, non quod vasallo & non sibi, esset utile, quàm ipse vasallus vel alius similis hâc mente censetur plantâsse, quò utilius haberet dominium utile, non etiam ut directum meliorationum dominium indebitè acciperet. Adhuc ergò verum est, ejus esse arborem, cujus est solum, in quo egit radices.

§. III.

Quoniam tamen vasallus, emphyteuta, superficiarius, colonus, aut qui alii simile jus habent, sunt in possessione fundi, *v. Sect. preced. §. 3.* qui eo postremo casu ex præsumpta domini directi voluntate ac natura contractus operam suam spe compensationis præstant, ut jure naturæ æquum sit, alterum cum suo damno non locupletari, *l. 206. ff. de R. I. l. 14. ff. de condict. indeb.* Inde haud immeritò, si feudo aperto, aliove simili jure resoluto, fundus rediret ad dominum, ab eodem æstimatio earum meliorationum, quæ non ex lege contractus neq; superflue aut dolosè, saltem eo fine, ut iis ad pretium ipsius proprietatis accedentibus

dentibus, dominus proprietatem habeat pro derelicta, facta essent, pendenda & ad domum vasalli, emphyteutæ, superficiarii, coloni, securè inferenda, l. 25. ff. de pignor. act. l. 10. §. 1. ff. de negot. gest. l. 79. ff. de V. S. Solinj. Land-Recht tit. 7. Schatz-Ordnung der Besserung. pr. & art. 13. Menoch. de recup. poss. remed. 15. n. 553. Gail. 2. obs. 12. n. ult. aut domino utili rem plantatam absq; damno domini directi auferre permittendum est, concessio usq; dum alterutrum foret factum, retentionis jure, Gail. d. loc. n. 6. Berlich. part. 3. conclus. 42. n. 1. & seq. Struv. Synt. civ. Exerc. XI. th. ult. pr. & Synt. feud. c. 15. aph. 17. Schnobel. diss. feud. 10. th. 33. add. Solinj. Land R. dict. tit. 7. passim. l. 3. pr. l. 12. 14. & 15. ff. de impens. in res dot.

§. IV.

EX prædictis constat, etiam si arborum plantatio videatur ad meliorationes illas, quas haud commodè sine læsione prioris status separare licet, referenda esse, ut capropter à domino soli æstimatione earum præcisè solvenda, nec alteri permittendum sit, illiusmodi meliorationes haud commodè separabiles tollere, Schrader. tr. feud. 2. part. 9. part. principal. Sect. 2. n. 97. quòd nihilominus aliud foret dicendum, & easdem tollere permittendum, ubi commodè absq; alterius vel publico damno quirent tolli & secum auferri, v. §. præced. hic. Item Sect. præced. §. 3. n. 3.

§. V.

Cum autem ad meliorationum æstimationem plerumq; adhibeantur rustici, ceu ejus rei periti, hi verò ob præsens futurumve commodum, dum & ipsi ejusmodi fundos possident aut acquirere sperant, consueverint æstimationem vel extollere in damnum domini directi, vel facere minutam in favorem coloni, inde Magistratui incumbit, certis legibus & constitutionibus modum æstimationis determinare, aliave viâ æstimatorum dolum coercere; in quam rem elegantem constitutionem videre licet in Nov. 64. nec non im Solinischen Land-Recht d. tit. 7. quæ posterior ita habet: Und nemlich soll ein Geß-2 Weide / die beklieden und grün ist / und noch nicht gehauen / geschätzt werden für drey Pfennig: Item, eine Weide / die da grün ist / und einmal gehauen / soll geschätzt werden an sechs Pfennig: Item, eine Weide / so grün ist und zwey - drey - vier - oder mehrmals gehauen worden.

worden/ soll geschätzt werden an achtzehen Pfennig und nicht höher: Item, es sollen auch nicht mehr dann drey Weyden-Stämme in einer Ruthe gesetzt werden/ wo aber mehr darinn stehen/ sollen sie nicht geschätzt werden/ oder mag sie der Land-Stedel vor der Schätzung aufhauen und hinweg thun. Item, Es soll ein jeder Obs-Baum/ darnach er gut ist/ und Frucht trägt/ geschätzt werden. Item, es soll ein jeder Baum-Garte/ darnach er viele und gute Bäume hat/ und Gras trägt/ geschätzt werden. Item, ein jeder Wein-Garte soll wol und eigentlich gemessen/ und darnach besichtigt werden/ wie er mit Stöcken stehet und gedünget ist/ auch der Art und Pflæg nach geschätzt werden. Quibus gemina de consuetudine Bûcherthalensi in Comitatu Hanovico annotavit beatus avus meus D. Krebs his verbis: Die Schatz-Ordnung der Besserung im Bûcherthal ist vor eine Sch-Weyde/ die beküeben und noch nicht behauen/ ein Pfennig; Wann die einmal gehauen ist/ wird sie geschätzt drey Pfennig; Wann sie zweymal gehauen ist/ sechs Pfennig; Wann sie drey- oder mehrmal gehauen ist/ neun Pfennig; und sollen die äußerste Stämme drey Schritt von einander/ und je eine von der anderen eine halbe Ruthe stehen. Doch wann die Weyde-Stämme etwas groß und frech sind/ wird über gemeldte Summ etwas mehr geachtet. Cæterum hæc æstimatio arborum & similium meliorationum fit expensis ejus, qui eam fieri considerat, aut in cujus utilitatem vergit: Et sic interdum domini directi, colonum expellere volentis, aliquando coloni, nonnunquam etiam utriusq; , conf. Solms. Land R. d. tit. 7. §. 11.

§. VI.

¹ Non intempestivè hîc quæritur, si arbor in prædio feudali nata vel posita censenda sit secundùm qualitatem fundi, ubi radices egit, an & vice versa illi adscribendum solum, cujus est arbor, ita ut arbor ad se trahat fundum, & v.g. sylvâ, vineâ, oliveto vel etiam unicâ arbore fructiferâ in feudum concessis, solum quoq; , quo continentur, ² concessum videatur & feudale sit? Haud quidem affirmare hæsito, quando sylvâ, vinea, olivetum vel aliud arbustum in feudum foret concessum, quòd eâ ipsâ concessione simul solum, cui cohærent, comprehendatur & feudale sit, adeoq; feudum adhuc persistat in solo, ac in tali

tali qualitate pertineat ad vasallum, utut sylva, vinea esset extirpata
 aut arbutum luecillum, *Jason. in l. Si fundum sub conditione. 81. §. Qui
 fundum. 3. ff. de legat. 1. num. 18. fol. 120. col. 2. in fin. Schrader. tr. feud.
 part. 3. c. 4. n. 12. & 13. Coppen. obs. feudal. 4. n. 6.* non autem ex hac ra-
 tione quasi solum consideretur velut pars sylvæ, arbuti, aut vineæ, sic-
 ut arbor spectatur tanquam pars fundi, vel quasi solum duntaxat per
 quandam consequentiam veniat sub concessione sylvæ, vineæ, oliveti, 4
 alteriusve arbuti. *Schrader. d. loc. n. 1. & seq.* verum potius, quia in ejus-
 modi concessione solum ipsum directio continetur, & non tam arbores,
 vites, olivæ in feudum datæ censentur, quàm *saltem ratione cultura &
 fructuum, non ipsius substantia,* certum fundi genus, nimirum *sylva, oli-
 vetum, vinea,* atq; sic ipse fundus *arg. l. 13. ff. de serv. rust. prad.* cujus qua-
 litas feudalis non potest non persistere, utut culturæ genus, modò legi-
 timè & absq; deterioratione directi dominii, fuerit mutatum, *d. l. 13
 de S. R. P.* Ast multa hic manet difficultas, si unica duntaxat arbor 5
 fructifera esset in feudum data, an eâ quoq; concessione contineatur
 fundus, & arbore excisâ, nec rursus ex iisdem radicibus pullulante,
 maneat tanquam feudalis apud vasallum, ut vult *Schrader. d. n. 12. &
 13.* Tunc enim non videtur certum fundi genus in feudum datum, 6
 adeoq; nec ipse fundus, sed tantummodò arbor, ut vasallus illius habeat
 utile dominium ac plenissimum usum fructum eodem planè modo,
 atq; si vel arbores & sylvæ, detracto solo, in feudum forent concessæ,
Schrad. p. 3. c. 2. n. 60. vel in concessione sylvæ, vineæ, oliveti, arbuti in-
 ter dominum & vasallum expressè conventum, ut saltem arbores aut
 vites intelligerentur: Quibus casibus certè magis arbores & vites, 7
 quàm sylvas, arbusta & vineas, in feudum datas esse credendum est,
 ideoq; iisdem extirpatis, nec rursus ex radicibus, sed vel planè non, vel
 ex aliis novis seminibus aut stirpibus pullulantibus, feudum in solo
 haud remanet, sed penitus extinguitur, velut ipse tradit *Schrad. d. c. 4.
 n. 15. add. Sect. preced. 3. §. 6. n. 5.* At quid dicendum, si certa pars vi- 8
 neæ esset concessa, num comprehenderetur solum vineæ, an
 saltem vitium arbusculæ? Prius arridet, nisi appareat
 per partem vineæ intelligi vites. *Conf. Ja-
 son. d. num. 18.*

CLASS. IV.

De effectu dominii arborum.

SECTIO I.

De effectu dominii arborum in genere, & in specie de iis commoditatibus quæ magis occasione dominii arborum in alias res obveniunt, quàm ex eo ipso in ipsas procedunt.

§. I.

UM hætenus demonstratum sit, quis arborum in quocunq; fundo enatarum vel plantatarum constituatur dominus, reliquum est de effectu illius dominii adhuc ea subijcere, quæ de eodem scire decet. Quemadmodum autem generaliter cujuscunq; dominii effectus consistit in libera potestate de re sua disponendi, vel alteri in ea aliquid permittendi aut prohibendi, *v. Miscell. jur. quest. 9.* ita quoq; arborum dominii effectus se exserit in fructuum perceptione, & libera de iisdem dispositione: Ad illam referendus quicunq; fructus è lignis domino obveniens, veluti umbra ad amœnitatem, omnis generis glans, succisio pro vario usu, aliæve plures commoditates: Ad hanc pertinent concessionem jurium, quas dominus arborum alteri in iisdem facit. Eæ enim commoditates, quæ magis occasione dominii arborum in alias res quasi extrinsecus obveniunt, quàm ex eo ipso in illas ipsas procedunt, non directò & proximè, sed quodammodò remotè effectum dominii arborum respiciunt, adeoq; de iis prius, quàm ad hunc fecerim gradum, saltè obiter dicturus sum.

§. II.

PRiusquam igitur ad eos dominii arborum effectus me convertam, qui directò, intrinsecus, & proximè ex eo dominio in ipsas arbores procedunt, interjicienda hæc erit quæstio, num quoq; aves & apes in

in arboribus confidentes (quorum quoque ostreae, quarum semen se applicat arborum ramis, quos fructus marini alluunt, quaeque postmodum in arboribus excluduntur & crescunt, referendae v. *Nitsch. tom. 3. ephemer. erudit. 8. §. 3. ephem. 10. §. 3.*) inter fructus arborum habeantur, earumque captura constituat effectum dominii arborum? Haud 2 esse inter fructus arborum referendas aves, in iis nidos facientes, aut apes in illis confidentes, neque favos si quos effecerint, ideoque non soli domino arborum, verum cuivis primo occupanti & eximenti aves, apes aut favos acquiri deciditur in §. 14. *Inst. de R. D. jung. §. 6. hic n. 3.* quae decisio ampliatur ut vera sit, etiam si aves ex putrefactione arboris vel ejus fructuum fuissent natæ, *Port. mag. natural. l. 2. c. 3.* quia non spectanda sit materia generationis, sed propter feram naturam libertas naturalis, quæ non nisi occupatione queat interverti. §. 12. & 14. *Inst. de R. D.* Eaque occupatio omnino sine damno domini arboris suscipienda est, nec licet avium ex nido eximendarum causâ arborem succidere aut corrumpere, *Meurer. Jagt- und Forst-Recht part. 1. pag. 6. add. ordinat. Hassiac. Caroli de anno 1683. ibi: Wer bey Aufshauung oder Aufdämpfung in Bäumen gefundener Bienen etwan ohne Vorwissen der Forst-Beampten Schaden an Bäumen thut / soll nach Befindung des Schadens umb 1. 2. 3. 4. oder 5. Guld. gestrafft werden. Item ibi: Wie dann auch niemand gestattet werden soll / im Wald / auffin Geld / oder an Wassern / junge Auerhanen / Birk- und Geld-Hüner / auch Enten oder andere nutzbare (hæc limitatio vix congruis subsequenti rationi s. prætextui) Vögel und dero Eyer aufzuheben / sintemal dardurch mancher Baum beschädigt und verderbet wird. jung. infra h. Class. 4. Sect. 7. §. 6.*

§. III.

PER indirectum tamen dominus arboris aves & apes in eadem confidentes favosque sibi soli potest habere, prohibendo alteri accessum ad suam arborem, *arg. d. §. 12. Inst. de R. D.* eaque prohibitio etiam censetur facta, ut dominus arboris, non quâ talis, sed itidem occupationis jure, aves favosque nanciscatur, si de consuetudine loci, possessionis ac dominii apum mellisque quærendi gratiâ, arborem signâset, *Berlich. part. 5. conclus. 50. n. 11. Franzk. ad §. 14. Instit. de R. D. n. 5.*

§. IV.

EX præmissis infertur, cum qui post domini arboris qualemcunque occupationem apes vel favos eximere præsumpsit, & abstulit, se implicare crimini furti, qui aliàs, si nulla prohibitio aliave occupatio præcesserit, auferendæ aves, apes vel favos haud furtum committeret. l. 26. ff. de furt. l. 5. §. 3. ff. de acquir. rer. dom. Berlich. d. conclus. 50. n. 10. Carpzov. p. 4. Const. 36. def. 1. & 2. Philipp. ns. pract. lib. 2. eclog. 5.

§. V.

QUæ de apibus dicta sunt, non ubique obtinent, sed hîc illic aliæ vigent constitutiones & consuetudines. Talem à Carolo Magno Imperatore observaram aus dem Kayserslichen und Königl. lichen zu Straßburg anno 1507. getruckten Land- und Lehen-Recht refert Noë Meurer im Jagt- und Forst-Recht. part. 2. pag. 45. his verbis: Ist es/das Jinnen aussuchen/ und fallen auff einen Baum/ under denen drey Tage nachfolget/ so soll er jenem sagen/ des der Baum ist/das er mit ihm gehe/ und das er seine Jinnen gewinne. Sie sollen miteinander dargehen/ und mit Netzen an den Baum schlagen/ und mit Kolben/ oder womit sie mögen/ doch also/ das sie den Baum nicht versehren noch verderben/ oder fällt er an einen Zaun/ oder auff ein Haus/ oder woran er fällt/ so ist dasselbige Recht als umb den Baum. Wann er an den Baum die Schläge thut/ die hiervor genennet sind/ was der Jinnen herab fallen/ die sollen sein seyn/ und was darauff bleibet/ die sind jenes/ des der Baum ist. Ast fortitan hæc unius apum examinis divisio nil proderit illi, ad quem non Rex apium pervenit, alteriq; nocebit. Conf. Petr. Gregor. de Republic. lib. 6. c. 2. n. 1.

§. VI.

TAm à jure Romano, quàm prædictâ consuetudine abit jus Saxonicum, quo examen apium evolans ad vicinum huic acquiritur, ut non teneatur id restituere domino persequenti, v. Weich. Bild. ar. 119. ibi. Gleucht ein Bien-Schwarm aus eines Mannes Haus oder Hoff zu seinem Nachbarn/ er ist den Schwarm näher zu behalten/ dan jener der ihm nachfolget/ dan die Biene ist ein wilder Wurm. Hæc constitutio etiam servatur in practica fori Saxonici, nisi alicubi

con-

consuetudine aliud esset inductum, *Carpzov. Jurispr. for. part. 4. Const. 36. defin. 4.* & ideo examen apium quod alveo sui domini evolavit & in alterius arbore confedit, Saxonico Jure indistinctè pertinet ad dominum arboris, cum jure Romano eò usq; donec in conspectu foret sui domini, nec etiam difficilis ejus persecutio, mansisset ejusdem, ac postea quoq; non præcisè arboris domino, sed cuivis cecidisset primo occupanti, ad instar apum quæ adhuc antea in nullius fuere custodia. *v. §. 2. hic. n. 2. add. §. 12. & 14. Inst. de R.D. Carpzov. part. 3. decis. 295. n. 11. & d. def. 4. in Respons. Scabin. Lips. quod etiam refert Philipp. in us. pract. lib. 2. eclog. 5. n. 8. jung. Berlich. d. conclus. 50. n. 6. I 2. Stryck. de jur. sensuum dissert. 1. c. 3. n. 38.*

§. VII.

Sed quid dicendum, quando examen apium, quod cujusdam alveo evolasset, contedisset in ramo ex vicini arbore in fundum illius impendente? Hoc sane casu, quia eodem jure Saxonico vel dominium rami, vel sicut omnem fructum, ita alias quasvis inde percipibiles commoditates, saltem in compensationem incommodi habetis, in cuius fundum ramus propendet, *v. supr. Class. 3. Sect. 2. §. 5.* ac insuper iste ramus non est extra fundum, sed potius in eo, ut non queant videri apes vel ex eo fundo, vel ad vicinum evolasse, de quo duntaxat casu jus Saxonicum disponit; meritò deficit prædicta Saxonix Constitutio, ideoq; ad jus commune Romanum recurrendum est, quod suo prior domino adjudicat apem eò usq; donec in conspectu fuerit, neq; difficilis ejus persecutio. *§. preced. n. 3.* Quadrat hanc in rem responsum Scabinorum Lipsientium apud Carpzovium decis. 295. quod ita habet: Haben unlangst euer Bienen einen Schwarm aufgelaufen/ welcher sich in eures Nachbarn Garten angelegt/ den ihr alsobald angeklängelt/ verfolget/ und nicht aus euren Augen gelassen/ als ihr ihn aber fassen wollen/ ist er wieder auffgeflogen/ und hat sich in seinen alten Stock begeben/ drey Tage darin verblieben/ endlich wieder ausgezogen/ und sich an einen Ast/ dessen Baum zwar in des Nachbarn Garten steht/ aber in die drey Ellen lang in euren Garten herüber hängt/ angelegt/ daher ihr solchen Schwarm alsobald von dem Ast in einen Stock gefast und aufgehothen. Ob nun wol euer Nachbar darvon die Helfft begehrt/ in Betrachtung/ daß sich gedachte Bienen an seinem Baum befunden/ und also nach gemeinem

Sachsen-Recht ihm zuständig: dieweil aber dennoch / als der Schwarm das erstemal in seinen Garten kommen / denselben nicht beschlossen / das andermal aber in euereim Garten verblieben / und sich nur an des Nachbarn Baum / aber gleichwol an den in euereim Garten hangenden Zweig geleyet / und daselbst von euch gefasset und abgenommen worden; So habt ihr auch dardurch das Eigenthum erlanget / und hat sich euer Nachbar solches Schwarms im Stand Rechts nicht anzumassen. In übrigen und künftigen Fällen aber bleibt es bey den angezogenen Sachsen-Rechten und derer Verordnung / dafern keine andere Gewohnheit vorhanden / unangesehen auch die Bienen viel zu unterhalten kosten / nochmals allenthalben billich. V. R. W.

§. VIII.

Porro ratione apum, quæ in arboribus sylvarum confederint, singularia quædam occurrunt, partim quidem in conformitate juris communis Romani, reliqua verò ab eodem discedentia. Præ primis in regionibus calidioribus tantam apum copiam esse ferunt, ut cum alvearibus capi nequeant, avolent in sylvas, ibidem vel in arborum truncis vel in rupium fissuris mullicantes, quarum illic locorum nemo curam habet sive occupationis sive sylvarum domini jure eas sibi habendi; verum alicubi pauperes mel in sylvis colligunt, vendendoq; faciunt quæstum, *Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 3.* Accidit autem etiam non raro in nostris regionibus, ut apes hæcenus cicures & inclusæ alvearibus evolent, ac naturalem libertatem in arboribus sylvarum repetant, quæ hoc ipso conspectum sui domini effugiunt, ut difficilis sint persecutionis, in quem casum tam hæc, quam illæ feræ, censentur esse nullius, adeoq; cedunt primo occupanti, vel sylvæ domino, si is accessum in suam sylvam prohibuisset, & huic quidem jure Saxónico indistinctè, v. §. 2. 3. & 6. *hic.*

§. IX.

Hodiernis plerorumq; locorum moribus, nec non in nostra Hassia, facultas eximendi apes ex arboribus sylvarum rupiumq; fissuris, itemq; favos quos in iis confecerint, ad Regale forestarum jus relata est, ita ut soli domino foresti, aut cui is permisit, ea constet libertas, saltem ne arbores succidat vel corrumpat, ejus exemptionis causâ,

v. *Men-*

v. Meurer Jagt- und Forst-Recht part. 3. von Eigenschaft der Immen. Knipschild. de jur. Civitat. Imper. lib. 2. c. 7. n. 61. & tr. de oblig. v. fall. erg. dom. p. 2. quest. 1. n. 148. add. supr. §. 2. n. 4. hic. & infr. Sect. 7. §. 6. Cui regali juri conveniens est, ut officiales, qui sylvis præfecti sunt, vel 2 ipsum apium examen, vel quotannis mel inde collectum, vendere ac rationibus pecuniam redactam inferre sint obstricti. *v. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. § 8.* nisi forsitan hæ commoditates ipsis forent in partem sa- 3 larii deputatæ. Nec enim ullum jus patrocinator iis nemorum Offi- 4 cialibus, qui suo proprio commodo vindicant ejusmodi apes, & mel inde collectum, utut ea utilia sibi non essent in salarium computata. Non jus forestale, cujus haud domini, sed saltem administratores sunt: Non jus Romanum, nisi unico casu, ubi apum eximendarum facultas nondum domino forestæ esset quæsitæ, ipsi Præfecti verò, nullo alio domino amplius existente, actuali suo nomine occupatione prævenissent: Non etiam jus Saxonicum, quo domino sylvæ hæc utilitas acquiritur. Sanè in Hassiacis sylvis id commodi hætenus perceperunt 5 earum Præfecti, quo titulo sciverint ipsimet?

§. X.

QUod aliquoties de amisso apium dominio dictum est, si ex con- 1 spectu domini evolaverint, oportet de iis tantum casibus accipi, quando totum apium examen conjunctim & quasi gregatim, atq; sic, ut ita loquar, animo deserendi consuetudinem redeundi, evolaverit ita, ut nunc è conspectu domini videatur, ac difficilis ejus persecutio: Haud verò eò pertinent casus, ubi apes saltem mellis conquirendi gra- 2 tiâ evolassent, utut è conspectu domini, tamen redeundi consuetudinem servant: nam extra casum, ubi ipsæ redeundi consuetu- 3 dinem deserturæ sunt, nunquam solent sola & vacua relinquere alvearia, verum semper aliquæ ibi reperiuntur, quæ illorum habent custodiam, & contra apes rapaces defensionem, *arg. §. 15. Inst. de R. D. Meurer. Jagt- und Forst-Recht. part. 3. tit. von Eigenschaft der Immen. Berlich. part. 5. conclus. 50. n. 17. & seq. Fritsch. opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 22. §. 45.*

§. XI.

QUemadmodum de apibus, ita non multum ab simili ratione de 1 bomicibus ac serico, quod ex folliculis arborum depectunt, in- cidit.

- 2 cidit quæstio, num fructibus arborum accenseantur? Sanè ita quibusdam visum est, eò quòd, antequam sericum cognitum esset in Europa, apud Seres, populos Persiæ seu Scythiæ, bombices sine ulla hominis industria naturaliter super arboribus nutriebantur, super quibus etiam texuerint folliculos, & ex ipsis arboribus deductum fuerit sericum: quòd itidem adhuc hodiè in illa regione & alibi naturaliter super ipsis arboribus nascantur, & postquam in iis texuerunt folliculos, sericum inde deducatur: deniq; quòd etiam in aliis regionibus, utut domi alantur, tamen sui naturà & origine ex arboribus proveniant, inq; iis fructificent, dum mori plantantur ad hunc præcipuum effectum educandi bombices & extrahendi sericum, præter quam utilitatem aliam
- 3 ferè nullam præstant. Quibus rationibus aliqui magni viri eò usq; permoti sunt, ut quantumvis sericum, si bombices domi alerentur, haud immediatè proveniret è fundo, nihilominus secundùm ejus fundi, in quo mori essent, immunitatem, istud quoq; immune voluerint, tanquam fundi arborumq; fructum. *Conf. Francisc. Nigr. Cyriac. lib. 3. controvers. forens. 463. n. 15. & seq. usq; ad num. 21.* Ast sicut Ferdinandi, Ducis Mantuæ, declaratione factum est, ut in ea provincia sericum & folliculi vix habeantur terræ arborumve fructus, neq; gaudeant immunitate prædii exempti, in quo sunt arbores; *id. d. contr. 468. n. 35.* ita prudentiorum decisione submitto, an non ea sola, quæ bombicibus ex arboribus accidit generatio, nullam partem facere possit dominii, *v. §. 2. hic. n. 3.* num etiam non potius bombyx, ceu animal ferum, postquam primò occupanti cessit in dominium, & nunc sumptibus sui domini meritò alitur, fructum serici transferat in eundem dominum solo isto dominii jure, quod is per occupationem in ipsum animal nactus est, nec verò propter arboris dominium: planè velut dominus apium sit etiam dominus mellis, nullo respectu habito ad do-
- 5 minium flosculorum unde id collectum? Sanè hanc opinionem multùm suadet ipsa serici conficiendi ratio, ceu quod non arbor ex se profert aut generat, sed quod potius sit quando vermiculi, ex arborum fructibus saltem enutriti, arancarum in morem ex ore spumâ ejectâ, tenuissima ducunt fila, *v. Fazell. de reb. Sicul. prior. decad. lib. 1. pag. 16.*
- 6 *n. 40. lib. 2. pag. 43. n. 40.* Alia ratio est ejus miraculosæ arboris in insula Cadis, quam Enzanda nuncupant, cujus cortex interior vestimenta incolis præbet: Linum enim jam textum suâ peculiari naturâ refert

refert ipsa ea cortex, ideoq; magnâ curâ detrahitur, præparatur, ac ad
utum vestimentorum asservatur, *v. Solin. rer. memorabil. centon. in
descriptione regni Congo. pag. 193.*

SECTIO II.

De fructu & dominio arborum voluptuariarum ac funestarum.

§. I.

PRæmissis iis effectibus, qui saltem occasione dominii arborum,
quasi extrinsecus obveniunt, nunc series tractandi in Sect.
præced. §. I. suppeditat propinquiore ex ipso arborum do-
minio in eas ipsas resultantes effectus, & primò quidem amœnitatis. Si-
quidem umbrosarum arborum tam carum, quæ præter voluptatis
fructum alium non ferunt, quàm glandiferarum, tantus in sola amœ-
nitate, recreatione, & gestatione fructus est, quantum quidem sanita-
tis & cujuscunq; alterius commoditatis homini ex decenti recreatio-
ne potest accidere: Platano, sterili alioquin & infœcunda, ex alieno
orbe petita arbori, quæ umbræ duntaxat colebatur causa, non etiam
ut maritetur viti, *v. supr. Class. 2. Sect. 2. §. 10. n. 2. Class. 3. Sect. 2. §. 4. n. 3.*
adeò magnus propter umbram, quam laxioribus frondium densio-
rum comis spargit, eâque assidentes voluptate afficit, fuit apud Roma-
nos & Persas honor habitus, tantumq; pretium appositum, ut mero in-
fuso illam enutrire operæ pretium existimârit *Q. Hortensius*: nec non
Xerxes, quem totus orbis non ceperat, ad platanum in Lydia diver-
tens, positus juxta castris integrum diem sub nemoroso ejus vertice
fuerit commoratus, ac decedens arbori curatorem, virum Persam, ex
iis qui immortales appellabantur, constituerit, armillasq; aureas in ea
suspenderit, *Klock. de contribut. c. 1. n. 118. & 119. Weber. annul. memor.
memorial. 4. exempl. 12. add. Petr. Bizar. histor. rer. Persic. lib. 2. pag. 76.*
ubi tamen *ex Ælian. lib. 1.* videtur id ipsum vitio Xerxi vertere, cujus
de ea re verba hæc sunt: Ridendus profectò est Xerxes, quod cum ma-
ri terrisq; Jovis operibus posthabitis, nova itinera & insolitam navi-
gationem sibi parâsset, servivit platano, & arborem admiratus est. In

N

Lydia

Lydia igitur, ut rumor fert, cū vidisset proceram platanum, integrum diem ibi commoratus est, nullā postulante necessitate, & castra posuit in solitudine circa platanum. Sed & multiplicem ac pretiosum ornatum ex ea suspendit, torquibus armillisq; ramos veneratus: & curatorem ei reliquit, quasi custodem & propugnatorem amasiæ. Sed quid tandem ex his ad arborem emolumenti rediit? Nam ornatus appositus, & nihil ad ipsam pertinens, frustra pependit, neque ullum momentum ad splendorem & fructum arboris attulit. Sed in arbuſtis commendantur generosi rami, foliorum frequentia, stirps firma ac stabilis, radices in profundum actæ, ventorum agitatio, umbræ ex iis procedentis amplitudo, redeuntis invicem fructus, aquarum per sulcos alimentum suppeditans, tum cœlo frequenter defluens. At chlamydes Xerxis, & aurum Barbari, reliquaque munera, neq; ad platani, neq;

3 ad ullius alterius arboris generositatem quicquam faciunt. Eandem illusionem forsitan meruit Passienus Crispus, bis Consul, orator, Agrippinæ matrimonio & Nerone privigno clarus, quod arborem mori eximiam in luco Cornensi osculari complectiq; fuerit solitus, *Weber.d.loc.*

4 Haud minor fructuosa amœnitas etiam ejus sylvæ fuit quæ prope Dodonam, urbem Chaoniæ in Epiro conspicitur, cujus inde arbores vocales fuisse dicuntur, *v. Henric. Decimat. Sylv. vocab. part. 2. in descriptione urbis Dodone.*

5 Et notum est ex ipsa nostra jurisprudentia, Ulyſsem gavissimum esse lecto viventis arboris truncis inædificato, *l. 9. §. 1. ff. de sup. leg.* cui non absimilis illa Marburgi in domo Teutonica tilia, cujus truncis mensa inædificata & scamna, illis præcipuè non ignota, qui prandendi, cœnandi, similemve sub arboribus quærunt amœnita-

6 tem. Porro conspicuus maximâ suâ amœnitate ex libris nostræ jurisprudentiæ est lucus Daphnensis, *v. tit. C. de cupress. ex luc. Daphnens.* ornatus ideò Deorum fanis & asyli privilegio donatus, ceu patet ex descriptione urbis Antiochiæ in Syria *ap. Saur. in theat. urb.* ubi ita habet: Vierzig Stadien/ das ist/ fünff Viertel einer Teutschen Meil von der Stadt Antiochia ist ein grosser Wald gewesen / so breit und groß/daß er schier eine Teutsche Meil im Umbzirkel gehabt/das ist gar ein lustiger Wald gewesen mit viel Spring-Brünnlein sehr lustig zugericht/darinn auch die Vögelein auff den grünen Nesten süß gesungen und sicher freuet haben. Mitten in diesem Wald hat ein Tempel gestanden/darinn der Abgott Apollo ward angebetet. Es hat

hat auch die Göttin Diana in diesem Wald eine Kirche gehabt. Und weil dieser Wald Daphne geheissen/hat die Stadt Antiochia den Zunamen davon bekommen/ daß sie Epi-Daphne ist genennet worden. Und wie wir lesen im andern Buch der Maccabeer im 4 Caput. ist der fromme Hohepriester Onias in diesen Wald Daphne geflohen/ und vermeinte an demselben befreiten Ort sicher zu seyn: Er ward aber mit listigen Worten aus der Freyheit gelocket / und verrätherlich ermordet. Plura de eo luco Daphnensi, prædictis gemina, tradit Rosin. *de antiq. Roman. lib. 1. region. 4. circ. fin. vers. Qua occasione. pag. 32.* Deniq; referri huc commodè possunt das Jemische Paradies; 7 der schöne Spazier-Platz zu Bergen in Hennegau / v. Saur. in *descript. earum urbium.* Item Jenz è regione Sedis Ducalis propè urbis fossam positæ tiliarum plantæ, & si quæ alibi ad margines fossarum aut salientium aquarum amœnitatis causâ conspiciuntur arbores vel arbusta, v. *Besold. thes. pract. voc. Obs.*

§. II.

EA ipsa arborum in amœnitate consistens fructuositas efficit, ut non solum domino, sed & usufructuario, si quid ab alio vi aut clam in illis factum esset, concedatur interdictum quod vi aut clam, quod aliàs ratione arborum non fructiferarum, duntaxat domino competeret, l. 16. §. 1. ff. *quod vi aut clam.* Haud etiam licet usufructuario, marito, conductori, simileve jus habenti, arbores voluptuarias cedere, sed tantummodò ad voluptatem & gestationem habere, indeq; cædens tenetur domino quali deteriore fecerit fundum, arg. l. 7. §. 12. ff. *sol. matr. ibiq; Gothofr. l. 13. §. 4. & 7. ff. de usufr. Cæpoll. de servit. urb. præd. c. 81. n. ult. Myler. Gamolog. person. Illustr. cap. XI. §. 5. in fin. & si fundus fiscalis fuerit, in quadruplum conveniri potest, factâ amœnitatis æstimatione, arg. l. 45. §. 13. ff. de jur. fisc. Obiter etiam hîc monuerim, quòd Romani ob talem amœnitatis fructum umbram platani tributo alligârint, Klock. *de contribut. c. 1. n. 120. jung. infr. Class. 14.**

§. III.

Lucus ille Daphnensis, cujus mentio facta §. 1. n. 5. hîc. nec non i Persæa arbor in Ægypto, cujus itidem meminit Jurisprudencia in d. tit. de cupress. ex luc. Daphn. non excid. Diis fuère consecrata, ille

quidem Apollini; hæc Isidi, adeoque antiquitus nullius fuisse videntur.
 2 *arg. l. 1. p. & l. 9. ff. de R.D.* Postea verò in jus & dominium Imperatorum transiisse, qui propterea, cum sui Officiales eas arbores pro libitu excidere, vel collapsas aliò transferre, itemque vendere nimio abusu consuevissent, constituerunt sub pœna, ne ulli amplius liceret sine permissu Comitum sacrarum largitionum (cujus officium erat providere, quò minus officiales magis propriis commodis quàm utilitatibus publicis studerent, *l. un. C. de Offic. Comit. sacr. largit.*) tale quid moliri. Hæc constitutio, succissionem harum arborum, itemve earum transpositionem vel venditionem, magis ad superioris permissionem restringens quàm penitus adimens, nihil videtur ab ea cura differre, quæ alterius cujuscunque sylvæ superiori cuidam Præfecto demandata est,
 4 *v. l. 2. C. de Cupress. ex luc. Daphn. non excid.* Quò verò minus fraus ullo modo legi posset fieri, emptio quoque harum arborum prohibita eademque in emptorem pœna fuit constituta, *l. 1. C. d. z. nec non Alytarchæ* (Sacerdoti in Syria Iudis, qui fierent in honorem Deorum, præfecto, v. Calv. lexic. voc. Alytarcha) loco unius cupressi, quam aliis supplantatis olim succidere licebat, libra auri, ex fisco Imperatorum assignata, antiquâ succidendi licentiâ nunc eidem adempta, *d. l. 2. de cupress. ex luc. Daphn.* Quòd autem tantam harum arborum & sylvarum curam sumpserint Imperatores, potuit ipsos permovisse vel maxima earum amœnitas, vel ob consecrationem sacra qualitas; vel quia propter amœnitatis, memoriæ funebris, aut alium, quem naturâ ferunt, utut inutilem fructum, *l. 16. §. 1. ff. quod vi aut clam.* habeantur ad instar arborum frugiferarum, & sint quodammodò frugiferæ, *arg. l. 45. §. 13. ff. de jur. fisci.* at verò nimis tardè crescentes nec succisæ repullulantes, *arg. d. l. 45. §. 13. de jur. fisci. verb. non substitutis aliis.* vel etiam, quòd ripas fluminum continuerint, *Brunneman. ad l. 2. C. de Cupress. ex luc. Daphn.* Licet verò hæ sylvæ ad cives Antiochiæ pertinuissent, jure tamen Principes & Reges Antiochiæ iisdem antiquam eadendi, transplantandi, commercandive licentiam ademisse; sibi; solis amœnitatis fructum vindicasse, Doctores contendunt, quia civibus nullum damnum, sed potius unâ cum pretio id lucri accesserit & commodi, quòd aliàs, voluptatibus & gestationibus deservientes, sua non curassent, agriculturam & opificia deseruissent, vitiisque & luxui assuefacti fuissent in suam & Reip. perniciem, *fac. arg. l. 2. C. de nundin. l. 15. C. de agricol. & censit. Auth. Agricultores. C. Quæ res pign. oblig.*

§. IV.

Occasione ejus arboris, cujus truncis lectum, mensam, aut scamna inædificata demonstravi §. I. *hic*. accidit quæstio: (1) an lecto eadem cedat aut mensæ? quod affirmatur per l. 52. §. fin. de legat. 3. l. 26. §. 1. ff. de a. r. d. l. 3. §. 2. verb. quibus attributa essent. ff. de supell. leg. (2) an supellectile legatâ etiam istiusmodi arbor comprehendatur? Distinguitur, aut voluptatis & recreationis gratiâ talis lectus habetur vel mensa, & tunc quia ipsa ejusmodi mensa &c. non est supellectilis arg. l. 11. ff. de sup. leg. neq; arbor eidem accenseri potest arg. responsio- nis ad quæst. 1. aut etiam ulius ergò, & tunc quia lectus vel mensa supellectili annumeratur l. 9. §. 1. l. 6. & 7. de supell. leg. etiam arbor ejusdem erit ceu lecti aut mensæ fulcrum vel pes arg. d. respons. ad quæst. 1.

§. V.

Quemadmodum jam olim vivi ex arborum umbra voluptatem, capiebant homines, sub illis quiescentes, prandentes, Deos alienos in & sub illis positos, & ipsas aliquando arbores pro Diis colentes Deut. c. 12. v. 2. c. 16. v. pen. I. Reg. c. 13. v. 14 c. 14 v. 23. Judic. c. 6. v. 11. 19. I. Sam. c. 22. v. 6. II. Paral. c. 28. v. 4. Jesc. 57. v. 5. c. 65. v. 3. c. 66. v. 17. Jerem. c. 2. v. 20. Q. Curr. hist. lib. 8. c. 9. n. 983. in sui voluptatem viridaria instituentes l. 17. §. 1. ff. si servit. vind. imò ipsos lectos, quò quictiùs dormirent, arboribus inædificantes l. 9. §. 1. ff. de supell. leg. ita mortuos quoq; sub arboribus quodammodò voluptuosius quiescere putârunt, & sub quercubus sepelierunt, quæ inde quercus fletus audiebant, respectu ad mundanam non coelestem voluptatem habito, Gen. c. 35. v. 8. I. Sam. c. 31. v. ult. Potuit tamen etiam alius ejus moris, sepeliendi, sub arboribus mortuos fuisse finis, ut nimirum, quando publica cœmeteria nondum erant instituta, arbor locum sepulturæ indicaret, & quasi publicum factæ sepulturæ monumentum extaret, quo defuncti proximi aliive admonerentur ejus mortis, sicut innuere videntur verba, und ward gecummet die Glaz Eiche / itemq; verba certam saltem arborem demonstrantia, unter den Baum zu Jabel: quales similes locorum sepulturæ deimonstrationes & descriptiones videre licet, Gen. c. 25. v. 9. 10. c. 23. v. 9. & seq. c. 50. v. 13. Deut. c. 34. v. 6.

quidem Apollini; hæc Iſidi, adeoq; antiquitus nullius fuiſſe videntur.
 2 *arg. l. 1. p. & l. 9. ff. de R.D.* Poſtea verò in jus & dominium Impera-
 torum tranſuiſſe, qui propterea, cùm ſui Officiales eas arbores pro li-
 bitu excidere, vel collapias aliò transferre, itemq; vendere nimio abu-
 ſu conſueviſſent, conſtituerunt ſub pœna, ne ulli ampliusliceret ſine
 3 permiſſu Comitum ſacrarum largitionum (cujus officium erat provide-
 re, quò minus officiales magis propriis commodis quàm utilitatibus
 publicis ſtuderent, *l. un. C. de Offic. Comit. ſacr. largit.*) tale quid moliri.
 Hæc conſtitutio, ſuccionem harum arborum, itemve earum trans-
 poſitionem vel venditionem, magis ad ſuperioris permiſſionem re-
 ſtringens quàm penitus adimens, nihil videtur ab ea cura diſſerre, quæ
 alterius cujuſcunq; ſylvæ ſuperiori cuidam Præfecto demandata eſt,
 4 *v. l. 2. C. de Cupreſſ. ex luc. Daphn. non excid.* Quò verò minùs fraus
 ullo modo legi poſſet fieri, emptio quoq; harum arborum prohibita
 eademq; in emptorem pœna fuit conſtituta, *l. 1. C. de. nec non Aly-*
tarchæ (Sacerdoti in Syria ludis, qui fierent in honorem Deorum,
 præfecto, v. Calv. lexic. voc. Alytarcha) loco unius cupreſſi, quam
 aliis ſupplantatis olim ſuccidere licebat, libra auri, ex ſiſco Imperato-
 rum aſſignata, antiquâ ſuccidendi licentiâ nunc eidem adempta, *d. l. 2.*
 5 *de cupreſſ. ex luc. Daphn.* Quòd autem tantam harum arborum & ſyl-
 varum curam ſumpſerint Imperatores, potuit ipſos permoviſſe vel ma-
 xima earum amœnitas, vel ob conſecrationem ſacra qualitas: vel quia
 propter amœnitatis, memoriæ funèbris, aut alium, quem naturâ fe-
 runt, utut inutilem fructum, *l. 16. §. 1. ff. quod vi aut clam.* habeantur ad
 iuſtar arborum frugiferarum, & ſint quodammodò frugifera, *arg. l. 45.*
§. 13. ff. de jur. ſiſc. at verò nimis tardè crescentes nec ſuccifæ repullu-
 lantes, *arg. d. l. 45. §. 13. de jur. ſiſc. verb. non ſubſtitutis aliis.* vel etiam,
 quòd ripas fluminum continuerint, *Brunneman. ad l. 2. C. de Cupreſſ. ex*
 6 *luc. Daphn.* Licet verò hæ ſylvæ ad cives Antiochiæ pertinuiſſent, ju-
 re tamen Principes & Reges Antiochiæ iisdem antiquam eadendi,
 transplantandi, commercandive licentiam ademiffe; ſibiq; ſolis amœ-
 nitatis fructum vindicaſſe, Doctores contendunt, quia civibus nullum
 damnum, ſed potiùs unâ cum pretio id lucri acceſſerit & commodi,
 quòd aliàs, voluptatibus & geſtationibus deſervientes, ſua non curas-
 ſent, agriculturam & opificia deſerviffent, vitiisq; & luxui aſſuefacti
 fuiſſent in ſuam & Reip. perniciem, *ſac. arg. l. 2. C. de nundin. l. 15. C. de*
agricol. & cenſit. Auth. Agricultores. C. Quæ res pign. oblig. §. IV.

§. IV.

Occasione ejus arboris, cujus truncis lectum, mensam, aut scamna inædificata demonstravi §. I. hic. accidit quæstio: (1) an lecto eadem cedat aut mensæ? quod affirmatur per l. 52. §. fin. de legat. 3. l. 26. §. 1. ff. de a. r. d. l. 3. §. 2. verb. quibus attributa essent. ff. de supell. leg. (2) an supellectile legatâ etiam istiusmodi arbor comprehendatur? Distinguitur, aut voluptatis & recreationis gratiâ talis lectus habetur vel mensa, & tunc quia ipsa ejusmodi mensa &c. non est supellectilis arg. l. 11. ff. de sup. leg. neq; arbor eidem accenseri potest arg. responsionis ad quæst. 1. aut etiam usus ergo, & tunc quia lectus vel mensa supellectili annumeratur l. 9. §. 1. l. 6. & 7. de supell. leg. etiam arbor ejusdem erit ceu lecti aut mensæ fulcrum vel pes arg. d. respons. ad quæst. 1.

§. V.

Quemadmodum jam olim vivi ex arborum umbra voluptatem, capiebant homines, sub illis quiescentes, prandentes, Deos alienos in & sub illis positos, & ipsas aliquando arbores pro Diis colentes Deut. c. 12. v. 2. c. 16. v. pen. I. Reg. c. 13. v. 14 c. 14. v. 23. Judic. c. 6. v. 11. 19. I. Sam. c. 22. v. 6. II. Paral. c. 28. v. 4. Jesc. 57. v. 5. c. 65. v. 3. c. 66. v. 17. Jerem. c. 2. v. 20. Q. Curr. hist. lib. 8. c. 9. n. 983. in sui voluptatem viridaria instituentes l. 17. §. 1. ff. si servit. vind. imò ipsos lectos, quò quietius dormirent, arboribus inædificantes l. 9. §. 1. ff. de supell. leg. ita mortuos quoq; sub arboribus quodammodò voluptuosius quiescere putarunt, & sub quercubus sepelierunt, quæ inde quercus fletus audiebant, respectu ad mundanam non cœlestem voluptatem habito, Gen. c. 35. v. 8. I. Sam. c. 31. v. ult. Potuit tamen etiam alius ejus moris, sepeliendi sub arboribus mortuos fuisse finis, ut nimirum, quando publica cœmeteria nondum erant instituta, arbor locum sepulturæ indicaret, & quasi publicum factæ sepulturæ monumentum extaret, quo defuncti proximi aliive admonerentur ejus mortis, sicut innuere videntur verba, und ward genueuet die Blau Eiche/ itemq; verba certam saltem arborum demonstrantia, unter den Baum zu Jabez: quales similes locorum sepulturæ demonstrationes & descriptiones videre licet, Gen. c. 25. v. 9. 10. c. 23. v. 9. & seq. c. 50. v. 13. Deut. c. 34. v. 6.

§. VI.

- 1** **M**Os iste sub arboribus mortuos sepeliendi tandem eò fuit perdu-
ctus, ut in loco publico ad sepeliendum electo seu cœmeterio
cupressos serere inciperent, ceu quæ arbores præ aliis habebantur fu-
nestæ, fortè quòd Onias, summus Sacerdos, in loco Antiochiæ subur-
bano cupressis obsito esset proditus, *Gorhofr. ad l. 16. §. 1. ff. quod vi aut
clam. add. Genes. c. 23. v. 17. & §. 1. hîc. n. 5.* aut veluti, qui vivi ex ar-
borum amœnitate mundanum, ex eâdem nunc cœleste gaudium per-
cipiant, & ex viridario mundi in cœleste, quod respectu mundi dicitur
2 funestum, sint translati. Tales arbores, tanquam cœmeterii orna-
mentum & accessorium, *v. l. 43. ff. de R. V. Genes. c. 23. v. 17.* rebus re-
ligiosis accensendas & commercio hominum exemptas esse puto, *arg.
§. 7. Instir. de R. D. l. 83. §. 5. ff. de V. O. Genes. d. c. 23. v. 17.* non verò il-
las, quibus olim ante usum sepulturæ Colchos, magis promiscuo sal-
tem foetoris avertendi usu quam motu religionis, mortuos suos suspen-
3 disse fert historia. Apparet itaque, non ubiq; & simpliciter damnan-
dam ac prohibendam esse arborum in cœmeteriis publicis plantatio-
4 nem. Si tamen eam quis velit impediendam, ne cœmeterio arbori-
bus undiq; consito alius locus ad sepeliendum deficiat, nihil planè re-
pugno, neq; etiam in magno ponerem discrimine, si quis mallet om-
nem omninò arborum plantationem in cœmeteriis hodiè omitti.
5 Certè ea, quæ alicubi à ludimoderatoribus vel ædituis sola fructuum
percipiendorum spe fieri consuevit, haud toleranda est.

SECTIO III.

De effectu dominii arborum in perceptio-
ne glandium.

§. I.

- 1** **S**ingularem, quem Bucholcerus *in chronolog. pag. 245. & seq.* com-
monstrat, lex Mosaica habet typum, quando filiis Israël ex ar-
boribus in terra Canaan, quam occupaturi erant, noviter plan-
tatis non nisi quinti anni fructum licebat percipere, trium priorum
annorum fructu quasi immundo habendo & comedere prohibito, an-
niq;

niq; quarti emolumento ipsi Deo sacrificando, *Levit. c. 19. v. 23. 24. 25.* Item quando ob sabbathum in septimo quoquo anno constitutum nec vites amputare neq; uvas colligere erat permissum, *Levit. c. 25. v. 1. & seq.* At regulariter ad effectum dominii arborum etiam 3 refertur glandium perceptio, *v. supr. Class. 3. Sect. 2. §. 1. & seq. Class. 4. Sect. 1. §. unic.* atq; ex eo regulari arborum dominii effectū procedit, si is, qui hortos à Republicā conduxit, eorum hortorum fructus ad lustrum usq; quò conducti essent, alteri legavit, quò teneatur haeres tam legatario licentiam fruendi, quàm Reipublicæ pensionem præstare, ut sic ipsa Respublica fructus videatur in mercede seu pensione percipere, *l. 30. §. 1. ff. de legat. 3.* Quod idem contingit, si jus percipiendi ex alienis 4 arboribus fructus, veluti glandis legendæ, *Eichel und wild Obs zu lesen und zu bereyhen/* vel depascendæ, *s. sues immittendi* tempore glandium; item nuces colligendi & percipiendi, *Häsel Müß zu brechen/* sub certa præstatione esset præscriptum, *v. Just. Hahn. de jur. colonar. conclus. 293. 295.* Quamvis enim contendant aliqui, herbas aliasve 5 res sine ulla hominis industria & labore è terra naturaliter enatas adhuc hodie post distincta rerum dominia in privatis agris debere omnium esse communes, *v. Miscell. jur. quest. 5.* atq; idè frutices quoq; arboresve, quæ suâ sponte in agris privatorum nascerentur, quoad usum seu perceptionem fructuum ad omnes pertinere, *Covarruv. pract. quest. c. 37. n. 3. vers. Alioqui sequeretur.* eaq; propter nullatenus prohiberi à fundorum dominis illos, qui è fruticibus in fundo naturaliter enatis nuces colligunt aut similes fructus, quorum perceptio dominis fundorum non tantoperè afferret damnum: tamen falsum est id traditum, 6 eaq; æquitatis ratio, quæ suadet alteri permittere quòd sibi non nocet, duntaxat procedit, quando dominus fundi iis fructibus nolle uti: si verò is nuces, jure soli & dominii ad se pertinentes, vellet colligere, aliove modo vel ipsis lignis in suo fundo spontè enatis vel eorum fructibus ad medicinam, odorem, aliamve commoditatem frui, tunc certè aliis non dominis idem usus haud prostat, verùm dominus eos jure valet prohibere, quòd nunc eidem ex communi usu damnum accideret, nec allegari amplius posset sua indemnitas, *Covarruv. d. c. 37. n. 2. & 3.* Cœterùm ea fructuum arboris perceptio tantoperè ad effectum dominii vel inde constituti juris percipiendi referenda est, ut etiam in sylva incidua, quæ aliàs ratione ipsorum lignorum non reputa-

tur in fructu, *v. h. Class. 4. Sect. 5. §. 2.* glandes arborum acquiritur domino sylvæ, aut cui aliquod jus in ea constitutum fuit, veluti usufructuario, vasallo, emphyteutæ, marito in sylva dotali, viduæ in sylva prodotalitio sibi concessa &c. *v. Myler ægmolog. person. Illustr. c. XI. §. 6. vers. Declaratur modò distincta.*

§. II.

- H** Aud igitur alius non dominus, fructus arboris invito domino iuste percipit, aut quicquam in iisdem moliri potest, ideoq; contra eum, qui fructus arborum furandi animo decerpit & tollit, competit actio furti *l. 7. §. 5. ff. quod vi aut clam. l. 25. §. 2. ff. de furt. §. 3. verb. & qui in oliveto. Instit. de oblig. qua ex delict. nasc.* Quamvis enim non prohibeatur quis prope viam stans ex vineis & frugibus alienis modicè decerpere, neq; furti actio sit intelligenda contra eum, qui fructus arboris aut vitium modicè decerpserit, saltem stomachi vel in casu famis extreme necessario, vel aliàs satiandi aut recreandi causâ, nec eâ mente ut eodem furandi & lucri faciendi gratiâ aliò asportaturus & secum ablaturus sit, *Deut. c. 23. v. 24. & 25. Matth. c. 12. v. 1. & seq. Marc. c. 2. v. 23. & seq. Luc. c. 6. v. 1. & seq. c. 26. de consecr. dist. 5. II. feud. 27. §. ult. Covarruv. in c. peccatum de R. J. in 6 part. 2. §. 1. n. 3. & pract. quest. t. 37 n. 3. vers. octavò. Damhoud. prax crim. c. 110. n. 38 40. Theodoric. crim. c. 2. aph. 8. lit. K. n. 16 & 17. Crus. de indic. delict. part. 3. c. 7. n. 8. & seq. Carpzov. pract. crim. p. 2. quest. 83. n. 33. & seq. & jurispr. forens. p. 4. Conf. 37. def. 7. Richter. p. 1. decis. 5. n. 1. Besold. th. pract. voc. Ritzsch. Dieb. Ordin. crim. artic. 166. & 167. tamen ea licentia, ad certum domino non tantoperè damnosum modum, facta est ex speciali commiserationis & æquitatis ratione, quæ regulam non constituit, sed potius in aliis non permissis casibus eam firmat in contrarium. Covarruv. d. c. 37. n. 3. vers. Octavò. sicuti quarumlibet exceptionum & specialium concessionum natura esse solet, Schrader. tr. feud. part. 8. c. 7. n. 52. p. 10. Sect. 1. §. n. 39. Franchis. decis. 561. n. 5. Merckelbach. tom. 3. 4. interconsil. Klock. 104 n. 80. Stuck. Conf. 1. n. 531. ut non ineptè hîc diceret idem accidere, quod contingit in casu, ubi de suo agro partem aliquis vendidisset, de reliqua parte nullam faciens mentionem, quòd scilicet hæc reliqua pars non tanquam reservata à venditione, (regula) sed velut non concessa in speciali partis concessione, maneat sui domini.*

iii. Quapropter nihil motus eorum sententiâ, qui hodie haud impune fieri eam glandium concessionem putant, v. *Fritsch. opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 22. §. 38.* adhuc regulæ limitationem practicari dixerim, punibiles casus sub eâ non comprehensos esse judicans.

§. III.

Observandum autem circa furti actionem, contra fures fructuum arboris competentem, quod nunquam tendat ad pœnam capitalem seu laquei, sicut aliquando pro modo furti & inemendabilitatis furis censet Berlichius, sed tantummodò ad arbitrariam extra ordinem, eò quod iudex de corpore delicti haud unquam satis certus esse queat: in qua sententia uniformiter conveniunt Constitutio criminalis, tam *2* *Cælareæ artic. 167.* quam *Hassiacæ fol. 24.* nec non, postquam illa juris Saxonici triginta solidorum pœna *Land R. lib. 2. art. 28.* Hæuet er Holz ab/ das gesetzt ist/ oder tragende Bäume / oder bricht ein in sein D. S. ab/ oder hæuet Mal-Bäume ab/ oder gräbet Steine auß/ so zu Marck-Steinen gesetzt sind / Er muß dreyßig Schilling zur Buße geben &c. unâ cum damni resarcitione locum habens, *Crus. de indic. delict. p. 3. c. 7. n. 7.* quoad fructus arborum in desuetudinem abiit hodierna praxis Saxonix, ita ut interdum pœna pecuniaria vel carceris statuatur, aliquando pro magnitudine furti & circumstantiarum ad relegationem aliamve pœnam famosam deveniatur. *Crus. d. loc. n. 6. 7. Carpzov. pract. crim. p. 2. quest. 83. n. 28. 29. 35. 36. & jurispr. forens. p. 4. Const. 37. def. 7. Besold. th. pr. voc. Kirschen-Dieb. ubi refert tum responsum Scabinorum Lipsiensium in casu cerasorum cum ipsarum arborum corruptione ablatorum; quum usitatam in insula Neera in fures fructuum arboris pœnam der öffentlichen Geißelung und Brandzeichnung. Fritsch. op. var. jur. publ. & priv. tr. 22. §. 39.* Concordat *Reformatio Wormatiensis lib. 6. pars. 1. tit. 20.* item ordinatio seu edictum p. m. Ge- *3* orgii, Hassiæ Landgravii, de anno 1657. suppeditans itidem in ejusmodi fures pœnam pro modo circumstantiarum pecuniariam, carceris, immersionis in aquam, &c. si tamen non cum illis Saxonice v. *Crus. d. c. 7. n. 6.* etiam nostri ante portas corbes pendeant in viduitate! Tenor illius edicti ita habet: *Demnach von Gottes Gnaden bey Uns/ 4* *Georgen/ Land-Graffen zu Hessen/ Graffen zu Casselenbogen/ Dietz/ Ziegenhain/ Nidda/ Wensburg und Büdingen &c. zu mehr-*
malen

malen die beschwerliche Klagten eingelangt / welcher massen nicht allein vor dieser Unser Fürstl. Residenz-Stadt Darmstadt / und an andern Orten dieser Unserer Ober-Gravschafft Casselnbogen und Herrschafft Epstein / sondern auch in Unserm Fürstenthum und zugehörigen Landen / in Stadt / Fleck- und Dörffern / die bey dem leidigen unordentlichen Kriegswesen eingerissene Garten-Dieberey continuiren und dermassen überhand nehmen wolte / daß mancher Hausmann das Seinige / was ihm Gott an Trauben / Obs / und andern Garten- und Wiesen-Gevächs bescheret / und er nicht ohne Mühe und Kosten erzogen / offters gar wenig zu Genosß bekommen / sondern ihm dasselbe von losen diebischen Leuten guten theils geraubt worden; und dan nicht allein Wir bereits hiebevör zu Steuerung dergleichen vermesslichen Diebstahls ernste Verordnungen ergehen / sondern auch Unsere nachgesetzte Fürstl. Regierung zu Gießen dergleichen Gelot publiciren lassen / dessen allen unerachtet / dem Uns eingelangten Bericht nach / dennoch eines und anders Orts solcher Garten-Raub immerfort hochstraffbarlich angetrieben werden wil / so gar daß auch anjeho noch darzu dieses beständig berichtet wird / daß nicht geringer Schade so wol an alten Obs-Bäumen / als auch noch gar jungen und erstgepflanzten Bäumen in Gärten vorgehen soll / dardurch dann der Eigenthums-Herr nicht nur um die gegenwärtige / sondern auch gar um diejenige Früchte / so Gott an solchen beschädigten und zerbrochenen Bäumen / wan sie ohne Schaden bleiben wären / ins künftige bescheren könnte / schändlicher und ganz unverantwortlicher Weise gebracht wird / damit aber gleichwol endlich diesem eingerissenen fast gemeinen Ubel dermaleins mit Nachdruck entgegen gebauet / dieses Laster außm Grund außgerutet / und das Böse exemplarisch gestrafft werde; So verordnen Wir hiermit in Gnaden / und wollen es ins künftige wegen Abstraffung solcher Garten-Dieberey nachfolgender Massen gehalten haben:

1. Würde sich jemand / jung oder alt / Manns- oder Weibs-Personen ins künftige in eines andern Gut / Aecker / Wiesen / Wein- Obs- oder andern Garten zur Ungebühr und in Diebstahl vom Eigenthums-Herrn betreten lassen / so sollen jedes Orts Beambten schuldig seyn / stracks uff solche denunciation, und auff vorgegan-

ne summarische kurze Verhör/ die delinquirende Person/ ohne einigen Respect, und unerachtet solcher betretenen Personengnugs (deswegen dan der denunciatus sonderbahren Beweis zu führen gar nicht gehalten seyn sol) zur Straff/ die hier unten benamt ist/ zu ziehen/ es seye dann/ daß der denunciatus sich so bald zur Gnüge purgire/ und glaublich beybringe/ daß er eben selbige Zeit an einem andern Ort gewesen/ und also an dem loco prætensi delicti nicht seyn können.

2. Desgleichen soll auch ein jeder/ so dergleichen Garten-Diebe in eines andern Gut ansichtig wird/ dem Eigenthums-Herrn solches sobald anzuzeigen/ oder da er dasselbe unterliesse/ und man erführe hernach/ daß er es wider sein Wissen verchwiege/ auff beschehenes Anregen/ der Obrigkeit eine willkührige Buß zu erlegen schuldig seyn/ wiewol auff solchen Fall nichts desto weniger der missthatige Garten-Dieb seine Straff auch auszustehen haben sol.

3. Würden auch Unsere Beampten (wie Wir ihnen solches nicht zutrauen wollen) umb ein und andern Neben-respects willen/ als wan etwan durch ihr Gesind und Angehörigen dergleichen Ungebühr begangen würde/ die Abstraffung nicht so bald schuldiger massen verfügen/ wollen Wir auff eingelangte Klage/ solches an ihnen mit doppelter Straff zu suchen wissen/ und sollen die verbrochende Personen dannoch der verwürckten Straff halber nicht leer ausgehen.

4. Was nun die Straff selbst anlanget/ sollen die delinquirende Personen/ wan sie arm seynd/ nach jedes Orts Belegenheit/ mit dem Schnell- oder Schnapp-Korb/ oder Einsperrung ins Gefängnis/ und etlich-tägiger Speisung mit Wasser und Brodt/ wären die missthatige Personen aber Vermögens/ dieselbe alsdan mit ungnädiger Geld-Straff/ oder auch zu ihrem Schimpff mit Gefängnis/ belegt werden/ und zwar sollen disfalls die Eltern vor ihre Kinder/ so sich in dergleichen Garten-Dieberey betreten lassen/ wan man das geringste Nachsehen disfalls bey ihnen spürt/ oder sie solche ihre Kinder nicht darvon abgemahnet/ stehen/ und die/ nach Gestalt des Verbrechens/ dictirte Straff zu entrichten und abzutragen schuldig seyn.

5. Wie dan auch dabeneben in alle Wege vorher gemeldete un-

sere Obrigkeitliche Bestrafung dem Eigenthums-Herrn an Reherung des Schadens nicht hinderlich / sondern die verbrochende Personen allen zugefügten Schaden entweder gut zu machen / oder da es ihres Armuths halber nicht geschehen könnte / deswegen absonderliche Gefängnuß aufzustehen gehalten seyn sollen.

6. Als auch geklagt wird / daß eins und anders Orts in Unserm Fürstenthum und Landen gleichsam zu einer Gewonheit werden wil / daß umb Michaelis-Tag / die mit lebendigen Hägen und Zäunen umgebene Baum- und andere Gärten aufgerissen / Schaaf / Rind-Vieh und Pferde darein gejaget / und dasjenige Gras / so dem Eigenthums-Herrn noch zum bestenkommen könnte / nicht allein abgeäht / und er darumb gebracht / sondern auch fürnemlich die junge Bäume sehr beschädigt / auch wol gar zernichtet werden / gestalt sich dan auch / dem Uns einzelangten Bericht nach / gar einige Unserer Beambten selbst / so Schaafe halten / finden sollen / welche ihren Schäffern dergleichen gestatten thun / und Wir dan auch dieser Unordnung durchaus länger nicht nachzusehen gedencken. Als werden Unsere sämptliche Beambten ernstlich erinnert / daß sie / wann disfalls bey ihnen inskünftig geklagt wird / die Verbrecher zu Gefängnuß- und nach Gelegenheit scharffer Geld-Straff ziehen / und allen Fleiß anwenden / damit auch diesem Ubel gesteuert werde / wie dan jedes Orts bestellte Geld-Schützen / ihren Pflichten nach / genau Aufacht zu pflegen / und keinem in diesem und obigen Puncten beiretteneim Verbrecher durch die Finger zu sehen / sondern sie mit Pfändung / und sonst / gehöriger massen zur Straff zu bringen / hiezu ernstlich beschlicht werden / da auch sie hierin fahrlässig wären / sollen sie zu gleicher Straff gezogen werden.

Demnach sich auch endlich etliche Leute vermessenlich einbilden / als ob ihnen durch lange Gewonheit / oder sonst / erlaubt seye / in Unsern und anderer Unserer Landsassen und Unterthanen Wiesen / an Hecken und Gräben nach ihrem Gefallen / das Gras abzumehren oder zu schneiden / so wollen und verordnen Wir / daß solcher Mißbrauch allerdingß abgestellt / und die Widerfahrer / gleich andern Garten-Dieben / gestrafft werden sollen. Das alles meinen Wir mit sonderbarem angelegenem Ernst / wornach sich ein jeder zu richten

ten und vor Schaden zu hüten wissen wird. Zu Urkund besiegelt mit Unserm hiesfür aufgetrucktem Fürstl. Secret, und geben zu DarinStadt den 27. Junii Anno 1697.

§. IV.

NEque est, ut in ullo articulo de justitia & æquitate præfati Edicti dubitare liceat: Quod enim articulum primum attinet, proceditur in hac causa summarie, nec locum invenit processus ordinarius, quia publice interest, hujusmodi delicta citissime inquiri & puniri, cum alias sumptus processus ordinarii absumpturi forent ipsius rei, de qua controversitur, æstimationem, ut videri queat partem læsam citius damnum illatum patienter esse laturam, & ab omni actione destitutam, quam ut majoribus sumptibus id recuperare velit, aut ipsam illam damni ac impendendorum sumptuum recuperationem dubio planè eventui subicere: maximè cum metuendum sit, si causa delicti non celeriter peragatur, ut reus occasionem facile nactus sit, intereà ad tempus aufugendi, aliove modo judicium declinandi, testes per amicos & fautores subornandi, deterrendi, atq; sic demum à promerita pœna damniq; refarcitione se liberandi, ob quas rationes in omnibus aliis criminibus, etiam atrocioribus, summaria cognitio solet prævalere, *conf. Brunnem. process. civ. c. 1. n. 22. & 36. Carpzov. pract. crim. p. 3. q. 108. n. ult.* Rectè quoq; in hoc passu tam exacta & plena non exigitur probatio, sed sufficit si præter denunciationem & querelam partis concurrant quædam probabilia indicia & circumstantiæ: qualia verò præter denunciationem partis, & sic denunciationem ex certis circumstantiis verisimilem, videtur constitutio requirere in verb. *festsetzen sonderbahren Beweis.* ut pateat, denunciante nihilominus ad aliqualem verisimilem probationem, seu ad nominandum judici quasdam circumstantias teneri, quas possit summarie pervestigare, superq; iis reum examinare. Etiam si enim querela partis læsæ s. denunciatio haud efficiat, ut denunciatus pro actore sit habendus, & ad probationem astringendus, sed potius ejusmodi querela vel denunciatio, quæ in modum accusationis non est proposita, censeatur per se indicium ad inquirendum, *Carpz. d. q. 108. n. 54. Brunnem. Process. crimin. c. 4. n. 17. & seq. usq; ad n. 26.* tamen id idem ne quidem ad capturam, *Carpz. inquisitions- und Uchß-Processi tit. 4. artic. 2. §. 2. & pract. crim. p. 3. q. III.*

- n.28. 30. multò minus ad condemnandum sufficiens est, verùm inquirendum in querelæ & delicti probabilem veritatem, subministrante circumstantias & indicia denunciante *Brunnem. proc. crim. c. 3. n. ult.*
- 6 in f. quæ si ex dictis testimonium aut confessione rei deprehendantur vera, neq; satis purgentur aut elidantur, unà cum ista denunciatione probabilem, ideoq; in hujusmodi levioribus delictis sufficientem, constituunt probationem, *Brunnem. d. process. crim. c. 8. n. 23. Crus. de indic. delict.*
- 7 p.1. c.66. n.9. præsertim si dominus, qui solus furem deprehenderat, aliam probationem non haberet, eaq; pro causæ & loci qualitate foret
- 8 difficilis, *Carpz. d. q. 108. n. 33 34.* Si quoq; quis vellet edicti tenorem accipere non de inquisitione, quasi ea in levioribus delictis non habeat locum, uti tamen etiam in iisdem procedit *Brunnem. proc. crim. c. 5. n. 3. Carpz. Inquisitions- und Ahts-Process tit. 2. artic. 1.* sed de actione civili, & probatione in eadem saltem verisimili neq; per contrariam elisâ, tunc eò minus in causæ levioris summario processu superesset dubii, *Brunnem. proc. civ. c. 18. n. 10. c. 23. n. 34. & seq.* De cætero talia indicia, quæ denunciationem adjuvant, sunt sequentia: veluti si pedum vestigia luto aut pulveri impressa, aliàs per se propter hominum in forma pedum convenientiam non sufficientia, convenirent cum pedibus ejus, qui in horto vel vinea fuit deprehensus, *Mascard. de probat. vol. 1. quest. 8. n. 21. & seq.* Item, quando deprehensus eo temporis non fuisset domi, sed visus in agris, neq; posset alium certum locum de-
- 10
- 11 monstrare, in quo tunc esset commoratus. Quibus benè addiderim exemplum de aliquo rustico, qui ex viridario cujusdam patricii viri pepones furto subtraxerat. Dum equidem horti dominus fortè fortunâ in loco, ubi rusticus comederat, cortices peponum invenisset, in quibus propter duorum dentium, qui deciderant, raritatem intervalla quædam conspiciebantur, factum est, ut unicè ex hoc indicio rusticus, qui duobus dentibus carebat, in judicium accersitus fuerit, qui etiam, quòd dentium & corticis intervalla inter se congruere, eoq; perpetratum facinus detectum conspiceret, delictum confessus, & nunc ex sua confessione condemnatus est, *Mascard. d. q. 8. n. 24. 25.* ubi notabiliter addit, etiam absq; confessione hoc indicii potuisse sufficere ad reum torquendum, ceu in quo major sit infallibilitas quàm in forma pedum, cum rarò contingat, ut iisdem dentibus careant alii homines, quibus
- 12 reus suspectus destitutus est. Plura similia investigare prudentiæ judicis

dicis relinquo, properans ad Edicti articulum secundum, cujus iustitia facile defenditur ex traditis *Crusii tr. de indic. delict. p. 1. c. 65. add. infr. Class. 4. Sect. 18. §. 3. 2. n. 5.* ut iusto idè Principis iussui, denunciationem præcipientis, meritò sit parendum, *Crus. d. loc.* Deniq; cum cætera 13 nihil dubitationis relinquant, in artic. 4. haud injustè statuitur, ut parentes aliquando pro liberis teneantur, nimirum pro liberorum non culpa, sed factò, ex sua parentum propriâ culpâ non rarò procedente, qui fortè debitam intermiserunt disciplinam, liberorum malitiæ vel quadam incuriâ & levitate, vel spe lucri ex furtis eorum percipiendi, indulgendo & connivendo, ut tunc ob propriam culpam ipsos puniri non sit iniquum.

§. V.

EA verò, de qua hæcenus dictum, furti actio non solum arboris domino competit, verum iis quoq; quibus dominus jus aliquod in arbore constituit, ob quod vel sunt glandium domini, vel ipsorum interest, fructus arboris non esse furtim decerptos & ablatos, veluti usufructuario *l. 12. §. 5. ff. de usufruct. add. l. 10. & seq. ff. de furt. §. 13. & seq. Inst. de oblig. quæ ex del.* Aliud dicendum de conditione furtiva: cum enim ea tantum domino detur, & verò usufructuarius demum perceptione, non alio fundamento, fiat fructuum dominus, certè non poterit eidem competere ista conditio ob fructus arboris adhuc pendentes, & ab alio furtim decerptos ac ablatos, *d. l. 12. §. 5. l. 27. pr. ff. de usufr. Hartm. Hartmann. lib. 2. tit. 3. 2. obs. 1. n. 5. 6. 7. 8.* si non dicendum sit, ad instar rei sub conditione legatæ dominium fructuum magis pendere quàm abesse, ideoq; usufructuario dari posse conditionem, ceu cujus nihilominus fierent fructus, quos proprietarius per conditionem à fure recepiisset, *d. l. 12. §. 5. de usufr.*

§. VI.

Quid si quis non dominus fructus arboris decerpserit aut uvas, non furandi aut lucrefaciendi animo? Si quidem decerpisset eos maturos, nec secum abstulisset, nullam videtur domino injuriam fecisse, sed potius laborem & sumptus donasse, qui ad fructus colligendos fuerunt impensi, adeoq; nulla actione tenetur, nisi fortassis in terram uvas projecisset ut effunderentur, aliâve culpâ damnum domino dedisset: Sin verò fructus immaturi, atq; sic corrumpendi & damnum

infe-

- inferendi animo, forent decerpti, obtinebit actio legis Aquiliæ, l. 27.
- 2 §. 25. ff. ad L. Aquil. Quæritur autem, an non quoq; locum habeat interdictum *quod vi aut clam* ceu competens, quoties circa arborem quid damnosè fieret invito vel ignorante domino? Puto distinguendos esse casus: Si etenim fructus decerpantur animo furandi & lucrefaciendi, non dabitur hoc interdictum, sed actio furti, quia per decerptionem fructus constituti sunt inter res mobiles, ob quorum furtivam decerptionem, quæ ubiq; conjunctam habet etiam eorum ab arbore separatorum ablationem, locus est actioni furti, non interdicto quod vi aut clam, ceu quod respicit saltem ea, quæ in solo & re immobili facta sunt, l. 7. §. 5. ff. quod vi aut clam. Ut ita secundum communem regulam, quâ propter quod unumquodq; fit, illud magis tale est, videatur actio furti potius competere propter furtivam ablationem fructuum jam separatorum, quàm ob ipsum decerptionis factum, quod non quidè in se spectandum sit, verum qualificatum in ea causâ, ob quam decerptio fieret, d. l. 7. §. 5. verb. qui fructum tangit, aufert. quemadmodum ipse Ulpianus se in eam sententiam clarius explicat, in l. 25. §. 2. ff. de furt. statuens furti actionem ratione eorum, quæ de fundo tolluntur, atq; sic ratione ablationis, & ratione fructuum de fundo sublatorum, quos quis furandi animo decerpsit. quo ipso is, maximè dum in præterito loquitur, præsupponit, fructus jam esse furtim decerptos & postea sublato, cui aliàs satis fuisset dixisse, eorum quæ de fundo tolluntur, utputa fructuum, neque opus addere in præterito, quos quis furandi animo decerpsit. Jung. l. 27. §. 25. verb. sed si collecta hac interceperis. ff. ad L. Aquil. l. 52. §. 8. verb. egressisset, abstulissetq; ff. de furt. Quando autem fructus decerperentur non animo furandi, sed corrumpendi, iterum non potest competere interdictum quod vi aut clam, ob rationem prædictam, ast domino consultum est lege Aquiliâ, v. num. 1.
- 3 hic. Et deniq; si alio quàm decerptionis modo corruptio fieret in fructibus arborum pendentibus, ita ut manerent quidem in arboribus pendentes, sed nihilominus quoquo modo corrupti, adhuc quidem videri posset, negandam esse competentiam interdicti quod vi aut clam propter generalitatem, d. l. 7. §. 5. ff. quod vi aut clam, fundatam, si statuenda, & non ad priores casus lex intelligenda sit, absq; dubio in eo, quòd etiam hoc casu domino lege Aquiliâ sit prospectum, & aliâ actione non opus, arg. l. 27. §. 5. & seq. ad L. Aquil. Verùm me non manet difficul-

difficultas, interdictum quoq; quod vi aut clam eo casu admittere, cum fructus arboris pendentes, sicut ipsa arbor, & tanquam partes eidem coherentes, censcantur res soli esse & immobiles, *ut statim patebit.* adeoq; unius actionis positio non sit alterius exclusio, sed earum concursus obtineat, non quidem ut utraq; simul cum effectu competat, nisi in quantum altera plenior est, verum duntaxat, ut in domini consistat arbitrio, quâ velit experiri.

§. VII.

QUod autem fructus arborum pendentes rebus soli annumerandi, interq; res immobiles habendi sint, evincunt l. 44. ff. de R. V. l. 13. §. 10. ff. de act. empt. l. ult. §. 6. ff. quæ in fraud. cred. l. 80. §. 2. ff. de contrah. empt. Hahn. ad Wes ff. de rer. divis. n. 4. verb. nisi per interpretationem. ubi hæc habet formalia: *Die weil das Getræidig dem Erdreich ungeledigt anhangt / auch das Obs / weil es auff den Bäumen / und die Weintrauben / weil sie an den Stöcken stehen / werden vor einen Anhang und Zugehörung des Grundes und Bodens / und nicht vor fahrende Haab gehalten.* Idq; eo minus habet dubium in terris Hassiacis & iisdem incorporato Comitatu Cattimelibocensi, quod magis id ipsum speciali lege provinciali cautum ac ubiq; observatum est. Tenorem ordinationis judicariæ Hassiacæ de anno 1497. c. 33. rubr. *Was fahrende Haab seye oder nicht / refert Malcomel. ad Wes. n. de rer. divis. lit. g. his verbis: Fahrende Haab ist nicht zu achten / Früchte des Erdreichs / all die weil sie dem Erdreich ungeledigt anhangen / und das Obs / die weil es auff den Bäumen ist / item Trauben / all die weil sie an den Stöcken stehen; so sie aber darvon kommen / und erledigt werden / werden sie vor fahrende Haab gehalten.* Concor- dat jus provinciale Comitatus Cattimelibocensis tit. 4. in fin. ibi: *So erklären Wir solches dahin / das nicht allein x. Item Frucht / Obs und Trauben / solang sie noch auff dem Felde / Bäumen / und dem Stock unerledigt stehen oder hangen x. für unbewegliche und liegende Güter sollen geachtet werden.* Eamq; Hassiæ consuetudinem colligere etiam licet ex verbis des von weiland Dr. Cloßen / Fürstl. Hess. Rath / aus der Beambten zur Camßley eingeschickten Berichten in anno 1574. gezogenen summarischen Außzugs der Stadt- und Lands- Gewonheiten / wie es im Ober- Fürstenthum Hessen und zu-

gehörigen Landschafften in etlichen Erb-Fällen/ Ehe-Pacten/ Ein-
 kindschafften/ näher Kauff und Abtrieb gehalten wird/ bey der sie-
 benden Frag des ersten Punctis/ was für fahrende Haab gerechnet
 und darin gehörig? ibi, werden alle bewegliche Güter zc. Frucht
 in der Scheuer und auffm Boden: al geschchnittene Frucht zc. & por-
 rö: desgleichen die Frucht/ so bald sie vom Boden abgelöset/ abge-
 schnitten und abgemehet ist/ doch daß sie im Ambt Epstein auch ge-
 bunden seye zc. für fahrende Haab gerechnet. Non obst. l. 7. §. 5. ff.
quod vi aut clam l. 2 §. 2. ff. de furt. l. 1 2. §. 5. ff. de usufr. In prioribus
 enim duobus locis actio furti, quæ non nisi ratione rerum mobilium
 invenit locum, magis datur ob fructuum subtractionem quam decer-
 ptionem, v. §. *preced. hic*. In posteriori verò textu condictio furtiva
 usufructuario non negatur ex causa mobilitatis vel immobilitatis fru-
 ctuum, sed deficientis perceptionis, quâ demum fructus facit suos, v.
 6 §. 5. *hic*. Per occasionem obiter meminerim consuetudinis in distri-
 ctu Breidebacensi, & secundum eam in anno 1691. insecutæ declara-
 tionis: Pro indiviso scilicet communis in eo districtu est jurisdictio
 inter Principem Hassiæ & Nobiles de Breidebach ac de Breidestein,
 eò quòd Princeps quorundam Nobilium partes, nominatim ex octo
 tres, per emptionem acquisierat. Sed jam ante eam constitutam em-
 ptiõne communionem Princeps, ceu dominus territorialis, quædam
 singularia jura, etiam circa inferiorem jurisdictionem, ex antiquâ con-
 suetudine habuit & retinuit præcipua, interq; illa quamcunq; jurisdi-
 ctionem de bonis immobilibus, quæ vel pleno jure, vel saltem proprie-
 tate tenus quoad dominium directum, spectarent ad domum Hassia-
 cam; itemve ad ecclesias, parochias, monasteria: nec non de bonis ho-
 minum domui Hassiæ in eo districtu priorum, der Hessiſch-Leib-
 eigenen Leute/ etiamsi ea postmodum ad alios non proprios, vel etiam
 ratione proprietatis communes homines quoquo titulo essent devolu-
 ta: qualia ideò bonorum genera ab antiquo vocari consueverunt *Si-
 gen Gut*/ quasi solius Principis quoad jurisdictionem propria. At mul-
 toties exorta controversia, num ista jurisdictio Principi præcipua sit in-
 telligenda de quibuscunq; rebus, quæ in fundis propriis contingerent;
 an verò saltem ratione ipsorum fundorum, & quæ in iis essent innata,
 radicata, infixa? Posterius quandoq; nonnunquam verò prius obser-
 vatum esse fuit repertum, ideoq; Princeps, quando in anno 1691. No-
 bilium

bilium precibus se præberet æquâ dubiorum interpretatione gratio-
sum, etiam in passu concernente rem declaravit ut sequitur: Zum
Neunten / solle jedoch solches (nemlich die alleinige Fürstliche juris-
diction auff dem Eigen Gut) auff das künfftige von den Gütern
und derselben innatis, radicatis, & infixis selbst / und wan in ipsa re so-
li vel fundi ejusq; superficie, zum Exempel / mit Überbauung / Über-
zäunung / Abackerung / Abmachung stehender Früchten / Grases /
oder hangenden Objts / Einrichtung ungewöhnlicher Weeren und
Wasser-Graben / Beschädigung darauff stehender Gebäuen / und
dergleichen gestrevelt / oder sonst ratione ipsius fundi & superficie, aut
operis in eo facti, einiger Streit entstehet / verstanden werden; Nicht
aber / wan es umb die von dem Boden abgesonderte Früchte zu thun
wäre / welchen Falls / und wan auch anderer beweglicher Dingen / o-
der derer Waldungen halber / so denen aus eigenen so wol als Brei-
denbachischen und Vogt-Keuten bestehenden ganzen Gemeinden ei-
genthümlich angehören / Streit vorkommet / oder darinnen gestrevelt
wird / hinfünftig die cognition und respective Bestrafung vor die
Sampt-Gerichte verwiesen werden sollen.

§. VIII.

Iure Saxonico etiam pendentes arborum fructus accensentur mobi-
libus, ita ut non solum legato mobilium contineantur, sed etiam ad
maritum, ceu in Saxonia hæredem uxoris mobiliarem, pertineant, se-
cus ac prædicto jure Hassiaco & communi, si legata forent mobilia,
Hahn. ad Wes. π. de rer. divis. n. 4. verb. vel ad jus corporale. quæ consue-
tudo ex illorum opinione videtur processisse, qui propter destinatio-
nem, quam verissimiliter habuerit paterfamilias, intempestivâ subtili-
tate ita judicârunt, *v. Besold. thes. pract. voc. Fahrende Haab.* Neq; 3
aliud evincunt ea, quæ tradit *Carpzov. p. 3. Const. 32. def. 23. & 24.*
Quod enim ibi ligna nondum cæsa arborumq; fructus pendentes di-
cantur non ad vassalli aut defuncti possessoris hæredes, verum unâ cum
fundo ad novum possessorem feudi transire, id non procedit ex ratione
eorum mobilitatis vel immobilitatis, sed vel idcò, quia omnes omnino
fructus pendentes sunt pars fundi *l. 44. ff. de R. V. l. ult. §. 4. & 6. ff. que
in fraud. credit.* ut resoluta utili dominio non possint ad alium pertine-
re quàm cum, qui nunc fundi est dominus, & sic ad dominum directum

- novumve vasallum, restitutis duntaxat, si quæ in culturam factæ sint, impensis, II. feud. 28. §. *His consequenter. vers. quidam tamen dicunt.* vel
- 4 propterea quia, quantumvis vasallus eò magis, quò probabili dominii opinione alius quisque bonæ fidei possessor, solius utilis dominii efficaciâ fructus percipit & lucratur, nec propter impensam culturam, *Franzck. Exerc. 4. quest. 7. & 8.* nihilominus in fructibus ultimi anni, quo utile vasalli dominium resolutum est, attribuendis, non tam de subtilitate juris, saltem restitutionem impensarum inducente, quàm ex suasu æquitatis naturalis spectandum sit ad impensam jam culturam & curam II. feud. 28. d. §. *His consequenter. vers. si verò post Calendas Martii.* tum eam quæ ad fructus merè industriales s. civiles pertinet, v. *supr. Class. 2. Sect. 1. §. 3.* quùm quæ ipsi naturalium fructuum productioni arando, serendo, rastrove subigendo impenditur, l. 45. ff. de usur. §. 35. *Inst. de rer. divis.* aut etiam in solo eorum perceptionis labore consistit, d. §. 35. *Inst. de R.D. l. 48. ff. de a.r.d.* hætenus scilicet, ut propter eam culturam & curam suasu æquitatis videatur vasallus quâdam fictione non culturæ, sed adhuc dominii jure fructus jam percepisse ac perceptione acquisivisse, in quos ex ista dominii virtute & perceptionis spe suam operam & impensam contulerat, quosq; suâ destinatione & operosâ impensâ jam quali acquisiverat. II. feud. 28. d.
- 6 §. *His consequenter.* Qualis ad culturam & curam respectus cùm deficiat in fructibus sine ullâ culturâ nascentibus adhuc pendentibus, in quos ne quidem solus perceptionis labor impensus: meritò quoq; cessare videtur prædicta juris fictio in lignis finito feudo nondum cæsis, fructibusq; arborum pendentibus, quæ quive habentur fructus absq; humanâ culturâ naturales, l. 45. ff. de usur. *Wesembec. p. 2. consil. 93. n. 4. verb. poma. Carpzov. d. def. 23. & 24. add. supr. Class. 2. Sect. 1. §. 2. & 3.*
- 7 Saperet quippe multum iniquitatis, & parum aut nihil rationis, *Wesembec. d. consil. 93. n. 4.* si sub prædictâ juris feudalisi dispositione dicerentur comprehensi, secundum *Schrader. tr. feud. 2. part. 9. part. principal. Sect. 3. n. 50. & seq. Struv. Synt. feud. c. 15. aph. 16. n. 3.* etiam fructus absq; ullâ culturâ nascentes & solo adhuc cohærentes, nisi aliquando & his, quo magis producerentur, magna cura & cultura impensa, ac iudex æquitate permotus aliter arbitratus esset, *Carpzov. d. def. 24. n. 12. Berlich. p. 3. conclus. 45. n. 14. & seq.* unde juris feudalisi de fructibus ultimi anni dispositio duntaxat de fructibus industrialibus,

nec

nec non de naturalibus pendentibus illis, quorum ipsi productioni cultura humana & cura impensa fuit, intelligenda est. *Wesenb. d. consil. 93. n. 5. pr. Carpzov. d. Const. 32. def. 1. Richter. decis. 56. n. 7.* nuncq; jure Saxonico Electorali expresse sancitum, ut fructus naturales sine cultura humana provenientes, interq; illos etiam poma, pira, aliive arborum fructus, dum pendent solove cohærent, cum ipso fundo transcant ad novum feudi possessorem, neq; ita cedant hæredibus vasalli, ac si forent percepti, *Carpzov. d. def. 23. & 24. ubi secundum eam Electoralem Constitutionem refert esse à Scabinis responsum hoc modo: Seynd in gedachten eures Beittern Lehn-Gut auch nutzbahre Garten/ darinnen viel Obst an Nüssen/ Aepffel/ Birnen/ und dergleichen Früchten vorhanden/ so noch nicht abgenommen worden/ theils auch noch nicht reiff seynd ic. So verbleiben solche Garten-Früchte Euch dem Lehens-Folger billich/ und die Land-Erben haben sich derselben anzumassen nicht Zug. V. R. W. Add. Berlich. p. 3. conclus. 45. n. 12. & seq. usq; ad n. 17. Richter. d. decis. 56. n. 10. & seq. Coler. de process. execut. p. 2. c. 3. n. 310. & seq.*

§. IX.

EX prædictis passim perspicitur, si quandoq; alius quàm dominus arboris glandes percipit, id evenire ex domini permisso vel expreso, vel tacito & latente in constitutione ejus juris, quod alteri in fundo vel arbore concessum est, ut adhuc ipse dominus videatur glandibus frui, aut saltem alius se non invito, *v. §. 1. n. 3. & 4. §. 5. §. 8. n. 2. & seq. hic.* Idem nunc porrò accidit, si v.g. in venditione fundi arbores essent reservatæ aut arborum fructus, *v. sup. Class. 3. Sect. 1. §. 2. n. 2.* si itidem, sylvâ in feudum vel emphyteusim concessâ, domino directo reservati essent, etiam quoad utile dominium fructus sylvestres, *Besold. thes. pract. voc. Geäder.* aut si in divisione arbuſtorum hæreditariorum speciali pacto foret conventum, ut non obstante hortorum pomariorum divisione arborum fructus nihilominus sint omnibus hæredibus communes, utut saltem huic vel alteri eorum essent horti pomarii, reliquis autem alia prædia & æquivalentia assignata: quale divisionis genus in districtu Hassiæ Battebergensi observare licet, forsitan ideo receptum, quod pluribus hortis pomariis in hæreditate non existentibus non possit fieri commoda divisio ejus rei, cujus nulla illic locorum

abundantia, ac proinde usus cuiq; hæredum maximè necessarius est.
 5 Atq; hujusmodi pactis non tam ipsum dominium immutari, quàm ejus duntaxat effectus in certa parte videtur suspendi; aut non totus fundus concedi, quoad omnes, sed tantummodò quoad quosdam fructus, ut ratione reliquorum, qui excepti seu reservati sunt, fundus planè non sit eâ venditione vel divisione concessus, & ergo eatenus quoad dominium adhuc ejusdem qualitatis, cujus erat ante venditionem vel divisionem.

§. X.

1 **E**Adem est ratio, si cuidam servitus foret constituta ex alterius arbore percipiendi fructus: Num verò tale jus alteri per modum servitutis queat constitui, dubium facit Paulus *in l. 8. pr. ff. de servitut. his expressissimis verbis*: ut pomum decerpere liceat, & ut spatari, & ut cœnare in alieno possimus, servitus imponi non potest. Qui-
 2 dam hoc Pauli traditum tam de personali quàm reali servitute accipiunt, v. *Gothofr. ad d. l. 8. lit. I.* putantes ejusmodi facultatem inducere solummodò aliquod jus obligationis personalis, eò quòd dictio negativa, *Non*, præposita verbo, *potest*, omnem videatur negare potentiam, atq; si tam personalem quàm realem servitutem; item quòd servitutes non constituentur, nisi vel prædiorum vel hominum interlit proximè & principaliter, at verò illud interesse, quod ad solam voluptatem vel recreationem directum est, haud sufficiat, neq; quævis facultas, utilitatem quandam asserens, servitutis jure censenda sit: Ex qua ratione nec id factum, quo incolæ cujusdam universitatis hætenus ex aliena sylva ramos, frondes & viridia collegerant ad instruendas festo Christi plateas, pro jure aut possessione prætensæ servitutis fuit habitum, sed contra eos incolas judicatum *apud Papon. rer. judicat. f. ar- restor. lib. 14. tit. 3. arrest. 6.* Et deniq; quòd servitutis personalis dux duntaxat sint species, *ususfructus & usus*, in præsentì verò casu non ad-
 4 sit ususfructus, dum non omnis agri fructus constitutus est, quinimò nec omne pomum, sed ex iis, quæ provenissent, certus numerus; aut si omne pomum, adhuc tamen non videtur constitutus ususfructus, si non omnis prædii fructus in pomis consistat: Neq; etiam usus, quia non est facultas facta sumendi ex iis, quæ in prædio nascuntur, quantum ad victum domini familiæq; sufficit, *conf. l. 15. ff. de servitut. l. 58. §. 1. ff. de usufr. l. 12. §. 1. ff. de us. & habit. Joh. Superior comment. in tit. de servit. ad d. l. 8.*

Alia

Alii verò id Pauli effatum ad servitutes prædiales restringunt, referen-
 tes enumeratas in d. l. 8. commoditates ad servitutes personales, sive
 veras, sive, ut quidam alii existimant, anomalas & irregulares, ex qui-
 bus utrisq; non actio personalis, sed confessoria realis oriatur, eò quòd
 iis omnibus per omnia conveniat definitio servitutis personalis, *We-*
senbec. π. de servitut. n. 3. ibiq; Hahn. verb. Ad prædii utilitatem. Mal-
comes. ibid. verb. Quanquam & illud. add. Aruma. ad ff. disp. 9. th. 14.
Fritsch. opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 22. §. 48. Alii penitus Paulum 6
 confutantes, vicini prædii, ob has eidem debitas commoditates plus
 valituri, utilitatem versari, adeoq; talem servitutem etiam prædialem
 constitui posse autumant, sed quorum opinio facilè cadit, si ea utili-
 tas admodum remota dicatur, & incerta. *Superior d. loc.* Media igitur 7
 sententia tenenda erit eò magis, quòd dicta l. 8. reperiat sub titulo
 realium servitutum, intelligenda propterea pro subjectâ materiâ de
 reali servitute, *arg. traditorum à Menoch. lib. 6 præsumpt. 1.* præsertim
 cùm textus rubricæ nihil repugnet, sed convenientia ultrà etiam inde
 pateat, quia enumeratæ in d. l. 8. commoditates jam ante ad servitutes
 personales expressè fuerunt relatæ, *in l. 12. §. 1. ff. de us. & habit.* ut vel
 ex unici modò citati §. 1. verbis, *deambulandi quoq; & gestandi jus, it.*
& horto, & pomis, & oleribus, & floribus. it. *lubentius etiam cum convi-*
vis & hospitibus posse uti. protinus cadant omnia tum superius in con-
 trarium allata argumenta, *add. Malcomes. d. loc.* quùm etiam illud,
 quasi ex l. 3. pr. ff. de aq. quotid. & æstiv. & l. 16. §. 1. ff. quod vi aut
 clam. haud evincatur, servitutem personalem ad voluptatem posse
 constitui, eò quòd ibi agatur de momentanea possessione, in quâ inter-
 dictis tuendâ non versetur, sicut in servitutum vel constitutionibus vel
 actionibus, aliquod jus, sed saltem factum possessionis, indeq; non qua-
 ratur de jure vel utilitate, v.g. ducendæ aquæ, restituendarum ar-
 borum, sed de possessione, *Johann. Superior. d. loc. in fin.* Sit enim ita, 8
 cùm tamen procedens ex d. ll. argumentatio queat defendi, hæc certè
 objectio allegat. §. 1. legis 12. de ul. & habit. nihil obstabit. Cœterùm 9
 uti facultas poma decerpendi jure servitutis realis constitui non po-
 test, sed tantummodò personalis, eò quòd talis commoditas persona-
 lis sit, & ad prædium aliquod non pertineat, ita conveniens est, tunc
 poma in propria significatione accipere, quâ duntaxat fructus arborum
 homini comestibiles denotantur, *l. 205. ff. de V. S.* indeq; nihil impe- 10
 diet,

dict, si quis pro necessitate & commodo vicinæ villæ ex suâ vineâ vellet
 uvas, non illas comestibiles, sed quæ vini causâ peterentur, concedere,
 quin id fieri possit jure servitutis realis, cum ejus generis uvæ non solum
 pomorum nomine, & ergò sub dispositione l. 8. de servit. haud com-
 prehendantur, d. l. 205. ff. de V. S. sed quoq; earum usus ad commodum
 & utilitatem alterius villæ seu prædii constituatur directò & principa-
 liter. **I** Pari ratione nihil me moratur opinari, posse quempiam in sua
 sylva pro commodo alterius villæ dare facultatem glandis legendæ vel
 depascendæ, nucesve colligendi, jure servitutis realis: cum æquè hi
 arborum fructus in tali significatione non veniant appellatione pomor-
 um, sed usus eorum videatur concessus pro impinguandis vel pascen-
 dis pecoribus, quæ pro villæ stercoreatione ibi aluntur, atq; sic princi-
 paliter ad commodum prædii, eodem planè modo, quo etiam servitutes
 reales prædiorum censendæ sunt, si alteri jus pascendi constitutum
 pro iis pecoribus, quæ pro stercoreatione, aut ad arandum habentur in
 villa, aut in quibus villæ fructus potissimum consistit: Itemq; si jus du-
 cendæ aquæ alteri constitutum pro equis in villa; aut concessus appul-
 sus ad aquam ejus pecoris, quod propter villam vel prædium habetur,
*Capoll. de servit. rust. præd. c. 4. n. 5. c. 8. n. 2. c. 9. n. 7. Meurer. Jagt- und
 ForstR. part. 7. Reg. Constit. artic. 88. add. l. 3. pr. & l. 4. ff. de servit.
 præd. rustic.*

§. XI.

I N On tam apertè, quàm in prioribus casibus, perspicere licet do-
 mini arboris consensum, si vel ob publicæ utilitatis rationem,
 vel propter interventum legitimæ præscriptionis, alii quàm domino
 attribuantur fructus arboris: ast penitiùs rem inspicienti facilè appa-
 ret, etiam his casibus voluntatem domini haud penitus abesse, v. *Mi-
 scell. jur. quest. 2. & supr. Class. 3. Sect. 2. §. 2. n. 1. Class. 3. Sect. 3. §. 1. n. 3.
 §. 6. n. 3. 4. Sect. 4. §. 1. n. 2. §. 2. n. 5.* Etiam si verò queat videri, non ita
 glandium legendarum facultatem posse dominis sylvarum ex ratione
 publicæ utilitatis coarctari, l. 80. §. 2. ff. de contrah. empr. atq; ex eadem
 ratione vel olim quoq; potuerit restringi libertas colligendi folia ex
 arboribus sylvæ decidentia, v. *supr. Class. 2. Sect. 2. §. 14. n. 3. ibid. §. 15. n. 4.*
 cum non, ut folia, ita glandens paratæ s. creatæ sint ad stercoreandum,
 sed ad potiore & meliorem usum, nimirum pascendi, neq; subme-
 tuendum sit, ut sylvam glandis legendæ causâ ingrediens, teneras li-

gnorum plantas deprimat, ceu quæ cura duntaxat habenda in sylvarum seminariis, in den Häge-Wäldern oder Schänen/ tamen nunc eò deventum est, ut glandes arborum sylvestrium habeantur aliquod dependens & connexum juris venandi, domino sylvæ, ut tali & propter sylvæ proprietatem, neq; olim l. 16. ff. de act. empt. Non oist l. 9. §. 5. l. 62. ff. de us. fr. l. 26 ff. de usur. vid. Struv. Synt. Civ. Exercit. 12. th. 16. neq; hodie, Id Struv. Synt. feud. c. 6 aph. 11. n. 3. pr. Schrader. de feud. p. 3. c. 4. n. 47. Schnobel diss. feud. 4. thes. 12. Diss. Gothefr. ad l. 3. § 14 ff. de acquir. poss. add. Hahn. vom Erb-Meyer-Recht p. 2. c. 23. n. 159. & seq. competentis: Quæ ratione sylva quidem & arbores³ pertinent ad dominum fundi adhuc hodie, ac effectus dominii quoad fructuum perceptionem propter jus venandi est valde coarctatus, Knipschild. de oblig. dom. & vassall. p. 2. q. 1. n. 144. & de jurib. ac privil. Civit. Imper. lib. 2. c. 7. n. 56. 57. Hahn. vom Erb-Meyer-Recht p. 2. c. 21. n. 35. & seq. n. 69. & seq. Olim quidem, dum fera bestia essent⁴ ex earum rerum genere, quarum proprietas in specie nullius, verum omnium hominum, seu cujusq; occupantis, erat Genes. c. 1. Psalm. 8. etiam post inducta rerum dominia, §. 12. Instit. de R. D. vers. nec interest. l. 1. §. 1. l. 3. §. 1. ff. de a. r. d. Cæpoll. de servit. rust. pred. c. 21. n. 2. & 3. & licet in sylva circumsepta vagarentur, l. 3. § 14. ff. de acquir. poss. non potuit alius ab alio, utpote hætenus pares & in se invicem impèrium non habentes, l. 3. in f. l. 4. ff. de arbitr. c. 20. x. de elect. & elect. potest. Ayres. process. histor. part. 1. c. 4. obs. 4. n. 14. prohiberi, ne in suo glandem legeret, sed ad ferarum sustentationem in agro relinqueret, maxime cum ipsa æquitatis ratio haud videatur permittere, ut alterius, quam domini arboris, essent fructus, l. 30. §. 4. ff. de V. S. l. 25. & 45. ff. de usur. l. 7. §. ult. ff. de a. r. d. Genes. c. 1. v. 29. Covarruv. pract. quest. c. 37. n. 3. pr. Meurer. Jagt-und Forst R. p. 7. consil. Christi redemptoris. vers. Quintum dubium habet. Ast cum pro tuendo Reipublicæ⁵ decore & salute Principibus Regalia tam majora, ipsum Reip. statum & gubernationem concernentia, quàm minora ad fiscum conservandum & augendum pertinentia, interq; ea etiam venationum jura, concessa sint II. feud. 56. Sixtin. de Regal. l. 1. c. 1. n. 14. Besold. dissert. de Regal. prelim. th. 4. atq; sic juris venandi ad Regalia hodie relatio⁶ Rosenthal. Synops. c. 5. conclus. 94. Schrad. tr. feud. p. 3. c. 4. n. 47. Prückman. de Regal. §. venatio. Mynsing. decad. R. 1. n. 96. Menoch. consil. 302.

n. 31. *Knich. de Sax. non provoc. jur. c. 5. n. 169. Hahn. ad Wes. π. de a. r. d. n. 7. verb. Et hac nunc præcipuè ratio. Struv. Synt. Civ. Exerc. 14. th 2. in f. Ex. 41. th. 10. & Synt. feud. c. 6. aph. 7. n. 3. aph. 28. Knipschild. de oblig. dom. & vasall. p. 2. q. 1. n. 108. 109. eundem publicæ necessitatis vel utilitatis scopum habeat, mirandum nihil videtur, si pro necessario commodove venationum usu & exercitio fructus sylvarum venatoriarum subsint dominio Principis seu Reipublicæ, vid. Miscell. jur. quæst. 2.*

§. XII.

- 1 **U**Tut enim haud negandum sit, jus venandi etiam alio quàm Regalium titulo possè vel uni vel paucis competere adhuc hodie, quemadmodum id ipsum non amplius ex libertate juris antiqui, sed vel ex pactis investiturarum, servitutum personalium aut realium, itemve præscriptione & usu obtinent multi privati, Regalibus destituti; nec non quandoq; Principes absq; jurisdictione forestali in alienis territoriis: Quamvis etiam nihil dubitandum, quin Principes in locis proprietariè ad se spectantibus queant aliis prohibere ingressum, eoq; venationes sibi soli habere vi juris communis antiqui & virtute suæ proprietatis: ea tamen venandi facultas, quam Principes in suo territorio ac privatorum quoq; fundis jure superioritatis seu forestæ, investituris, pactis, successionibus vel præscriptionibus quæsitæ; vel etiam in suo aut alieno territorio, tanquam Regale speciali investiturâ, pactô aut præscriptione competens, exercent, non incommodè refertur ad Regalia. *Meurer Jagt-und Forst R. part. 7. Consil. Christi redemptoris. vers. His itaq; sic præmissis. Malcomes. ad Wes. π. de a. r. d. lit. b. Besold. d. Dissert. de Regal. c. 9. th. 6. & thes. pract. voc. Jagen. voc. Forst.*
- 4 **I**ndeq; facillè patet, illis ipsis, qui venationes non jure Regalium, sed aliunde ex pacto vel præscriptione obtinent, eundem pro earum exercitio sylvæ usum haud constare, nisi vel ita conventum, vel longi temporis consuetudine observatum esset, ususq; ille simul possessus ac præscriptus, *Meurer. Jagt-und Forst R. p. 2. tit. Ob die Eicheln/ Frucht und wild Obst etc. & tit. Ob der zu jagen auch zu hagen habe. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 48.* ut tunc illud glandium jus, venationum domino competens, quoad constitutionem seu acquisitionem prorsus nihil differat à jure glandium vel simili, quod cuivis alii in aliena sylva quoquo titulo quæsitum est, & præscriptionem, si in ea funderur, requi-

requirit immemoriam. *Meurer. d. loc. & part. 7. Consil. Christi redemptoris nostri. vers. Non obstat quod fera illa aluntur. &c. Just. Hahn. de jur. colonar. conclus. 283. & seq. usq; ad 296.*

§. XIII.

Ed tamen saltem usq; venationum domino concessum videri debet jus glandium, quousq; ferarum pro commodo publico conservationis necessitas porrigitur, *arg. eorum qua tradidi ad quest. 2. Miscell. jur.* aut quousq; cujusvis alterius, qui venationem alio quàm foresti & Regalium jure obtinet, possessio, præscriptio vel pactum se extendit. In dubio, ubi ad necessitatem vel præscripta vel conventa foret quantitas, omnes sylvarum fructus, als Eichen/Bücheln/Rästen/Nüsse/wilde Aepffel und Birnen/allerley Beer n. censentur pertinentiæ juris forestæ, *v. Besold. part. 1. consil. 3. c. 4. tit. 4. n. 8. & rhed. præct. voc. Forst. vers. das wild Obs oder Geächter: Webner. obs. præct. voc. Forst-Recht. vers. Item das jetztgedachte. vers. Fructus sylva venatoria. Item vot. wild Obs.* in tantum ut alicubi nullas arbores, quæ ad sylvam venatoriam seu bannum ferinum spectant, aut in sylva venatoria sunt, liceat absq; consensu domini forestæ succidere, neque etiam beneficio des Impffens oder Pfropffens in arbores pomiferas transmutare. *Meurer. Jagt- und ForstR. part. 2. tit. Der Eigenthums-Herr: ob er sein eigen Wälde. Item tit. Was für Mittel/ deren. & tit. Was für und wie viel Beschwerden. add. infr. §. 19. n. 2.* cessante hac prohibitione tantummodò in arboribus, quas quis in agris prope sylvas possidet, quæq; ad sylvam & forestum haud pertinent, licet nec earum fructus, *Meurer. Jagt- und ForstR. p. 7. Consil. Christi redemptoris: vers. veniendo nunc ad quartum dubium.* At tamen non semper dominus forestæ omnes eos fructus jure prætendit, neq; etiam ubivis alius venationum dominus cunctos fructus pacto vel præscriptione acquisivit, verùm alicubi tam illi qui forestæ & Regalium jure, quàm qui alio titulo venationem sibi vindicant, moderationem quandam patiuntur; illi quidem æquitatis & publicæ necessitatis, non ultrà aliquod dominium in privatorum bona concedentis, ratione permoti, vigilantes saltem eò, ne tali moderamine juri suo fiat præjudicium: hi verò, quia ultrà pactum aut possessionem vel præscriptionem nil valent prætendere, utut pro usu venationum plus esset necessarium. Ita

- 6 in quibusdam locis pro connexo juris venandi habentur duntaxat fructus sylvestres, qui magis in cibo pecorum sunt quàm hominum, als Eichelu/ Büchel/ nec verò illi qui hominibus cibo esse queunt, als Aepfel/ Birn/ Kirschen &c. *Meurer. Jagt- und Forst R. pars. 2. tit. Ob die Eichelu/ Frucht / und ander wild Ds. vers. rurs letzte. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 48. Hahn. vom Erb-Meyer-Recht. p. 2.*
- 7c. 21. n. 68. Alicubi verò etiam eorum fructuum sylvestrium, qui pecorum pastui serviunt, partem solummodò capit venationum dominus; parte reliquâ sive æquali sive inæquali, aliquando pro pastu saltem priorum pecorum, sylvæ & arborum domino relictâ. *Meurer. d. loc. vers. Und dieweil es etwas streng. Item tit. Was für Mittel/ deren man sich in Forstlichen Späuen. vers. Mit dem Ge-*
- 8 äcker wird auch. Denique alicubi, quod æquissimum & juri communi consentaneum videri potest, omnes fructus sylvestres cedunt arborum domino, ut feris relinquat saltem inutiles, superfluos & sibi nonnecessarios, *Klock. d. n. 48. arg. Exod. c. 23. v. 11. Unde in districtu Hassiæ Blanckensteinensi observatum habeo, tam privatos incolas quàm universitates & pagos, etiam sine speciali Principis ac domini forestæ permissu aut pensionis solutione, ex sylvis ad se pertinentibus percepisse glandes, non modò propria sua pecora immittendo, sed & aliena pro certa pensione in sylvas recipiendo, adeò ut aliquando, cum pro singulis suis ex Principis sylva impinguandis certa pensio solveretur, universitas quædam partem duntaxat ejus pensionis præstiterit, quòd partim in sua propria, partim verò in sylva Principis sues suas pascuisset, reliquâ pensionis parte pro modo magnitudinis & fertilitatis propriæ sylvæ detractâ. v. arg. l. 4. §. 1. ff. de censib.*

§. XIV.

- 1 **N**Ec minus alibi in Hassiâ consuetum, ut Princeps & dominus forestæ in sylvis privatorum glandes non habeat, aut saltem di-
- 2 midiam partem, quâ verò alicubi non solum ad sustentationem ferarum, sed & ultra eam necessitatem pro suis impinguandis vel alienis pro certâ pensione recipiendis possit uti, ut magis id glandium jus pro quovis usu & commoditate videatur præscriptione acquiritum, quàm pro conservatione ferarum jure foresti: aut certè ex jure forestæ originem quidem trahens, & pro modo necessitatis ad dimidiam

diam partem moderatum, sed tractu temporis & præscriptione ad alias quasvis commoditates extensum, ac ratione usus extensi potius præscriptionis quàm juris forestalis ratione competens. Similiter non juri forestali, verùm pacto vel præscriptioni, aut certè superioritatis & jurisdictionis territorialis rationi, aliquando glandium proventum habenti pro specie tributi, *Besold. thes. pract. voc. Mast.* innititur illud in Gallia jus gruariae, singulari regiâ constitutione introductum, quo Rex omnium proventuum & emolumentorum, quæ è sylvis percipiuntur, & sic quoq; glandium refert partem, *v. extra. ex Claud. Mallervillæ in regias aquarum & sylvarum constitutiones ap. Meurer. in Just. und Forst-Recht. p. 7. artic. 62.* ob quam regiam partem propterea non licet sylvarum dominis quicquam facere, nisi observatis præscriptis solennitatibus, omne Regis damnum & præjudicium præcaventibus, *Meurer. d. loc. & ibid. artic. 21. Const. reg. add. infr. Sect. 17. §. 15. num. 3.*

§. XV.

PAtet ergò, si nulla pacta aut leges speciales vel statuta hanc in rem adsint, attendendam tunc esse cujusq; loci consuetudinem, *Gail. lib. 2. obs. 68.* (cujus tamen aliqua reliqua ibidem de jure venandi contentæ opiniones haud approbandæ) quod quidem eo casu nihil relinquit dubietatis, si jus glandium pro pastu ferarum aliove usu præscriptione foret quæsitum, quia tunc tantum præscriptum, quantum possessum & consuetudine obtentum est. Cum autem altero casu, si scilicet jus glandium exerceatur ex capite Regalium & juris forestæ, res determinanda veniat pro modo ejus necessitatis vel utilitatis publicæ, cujus gratiâ Regale venandi jus conservandum, utiliterq; & commodè exercendum est, atq; proinde opus sit boni viri arbitrato, quo venationis quidem usui ad necessitatem illam vel utilitatem usq; sit provisum, sed tamen etiam, in quantum salvâ venationis commoditate fieri potest, proprietario sylvæ non tantoperè nocitum, verùm ut eidem integrum maneat jus suum ac dominium, *arg. l. 34. inf. ff. de R. F.* hinc videbatur consuetudini nullus eo casu reliquus esse locus: At verò, si tale arbitrium magis, quàm ipsum jus glandium, ad certam consuetudinem longè observatione jam esset deductum, aut etiam modus publicæ necessitatis vel utilitatis pactionibus statutisve determinatus, nihil sanè impediet æquissima spectare pacta, statuta, consuetudines,

§ d. l. 34. ff. de R. J. add. infr. Sect. 5. hic. §. 4. n. 4. atq; ideo bene sibi consulunt sylvarum proprietarii, si pactionibus sibi prospiciant contra venatorum insatiabilitatem, quò vel nihil glandium iidem capiant, vel partem saltem & ad certum modum, qualem validam meritò existimat cautelam Noë Meurer. im Jagt- und Forst R. part. 2. Was für und wie viel Beschwerden von wegen Forsts. vers. Joh N. bekenne/re.

§. XVI.

1 COnsequitur ex prædictis, frustraneas hodie esse quæstiones, si sylva vendatur fructibus jam maturis, an etiam in venditione comprehendantur, l. 13. §. 10. ff. de action. empt. ? Item si sylva cædua in quinquennium vendatur, an fructus ex arboribus jam delapsi & separati, nec non tempore incisionis adhuc pendentes venditoris vel
3 emptoris sint. l. 80. §. 2. ff. de contrah. empt. ? Et deniq; an ejusmodi fructus habeantur naturales, sine vel ex cultura hominis nascentes, quoad acquisitionem mariti vel uxoris è re donata, l. 45. ff. de usur. ?
4 Quamvis enim harum quæstionum adhuc videatur aliquis usus, si ipse venationum dominus talem contractum inierit, cum tamen is facultatem non habeat vel sylvam vel glandes vendendi aut donandi, sed tantummodò pro usu & exercitio juris venandi glandibus fruendi, siue Regali jure siue alio titulo id jus sibi competat, ceu quod posterius ultra pactum aut præscriptionem, & ergò ultra venationis usum non porrigendum, hinc facile deficit omnis earum quæstionum applicatio; quæ porrò inanes sunt, si venationis dominus cum ipso jure venandi glandium quoq; jus, quod eidem connexum habet, vendidisset aut donasset, ceu quia tunc glandes non venirent tanquam fructus sylvæ aut arborum: nec non, si glandium jus aliud, quàm sylvæ dominus haberet, non propter jus venandi, sed in usum cujuscunq; commoditatis.

§. XVII.

1 Uterius ex supra-dictis infertur, quòd sylvæ feudatarius (posse enim sylvam in feudum dari non ambigitur, Schnobel. disp. feud. 4. th. 7. add. supr. Class. 3. Sect. 5. §. 6.) aut cui sylva oppignorata est, glandes non percipiat jure feudi aut pignoris, nisi quoq; specialiter jus venandi & glandium, siue Regali siue alio titulo comperens, in feudum pignusve datum foret, Struv. Synt. feud. c. 6. aph. 1. n. 3. Schnobel. disp. feud. 4. th. 12.

1b. 12. quod verò etiam factum ac Regale jus venandi in generalita-
 tem inclusum videtur, si quædam duntaxat Regalium species essent
 enumeratæ, verbis generalibus subsequenter, v.g. vectigalium, an-
 gariarum, & quæcunq; alia, v. *Rosenthal. Synops. c. 5. conclus. 14. Zaf.*
p. 5. qui feud. dar. poss. n. 11. Sönsbec. de feud. part. 8. n. 18. & seq. ut du-
 bium non sit, in constitutione Imperatoris Friderici, *qua habetur*
II. feud. 56. comprehensum esse jus venandi, & propterea minus va-
 lidum putandum argumentum eorum, qui volunt jus venandi ad Re-
 galia haud pertinere, eò quòd in d. constitutione inter ea non esset rela-
 tum, quod assertum bene refellunt, Menoch. *consil. 32. consil. 943.*
n. 41. Vultej. I. feud. c. 5. n. 7. Besold. part. 1. consil. 16. n. 18. & seq.

§. XVIII.

Porrò consentaneum prædictis est, si ob jus superioritatis, seu fore-
 stæ aut glandium, pignorentur fructus arborum sylvestrium,
 Wan wegen der Forstlichen Ober- und Herrlichkeit/ oder des Aecker-
 genießens eines Waldes/ wilde Birnen/ Aepffel oder ander wild
 Obs abgenommen werden/ quòd cesset constitutio pignorationis &
 ex eadem decerni solitum mandatum sine clausula: ubi nimirum
 glandes pignoratæ essent, vel ob quodvis forestæ jus, atq; sic etiam ob
 illam juris forestæ seu superioritatis forestalis partem controversam,
 quâ illud fructus arborum sylvestrium complectitur, hiq; sunt depen-
 dens juris forestæ, & considerantur velut fructus illius juris; vel etiam
 ob eam foresti partem in specie: ita ut pignorans eorum fructuum ca-
 ptione intentet negare jus glandium. E contra locus est constitutio-
 ni pignorationis, quando fructus sylvestres forent capti propter supe-
 rioritatem territorialem, vel aliam, quàm prædictam, juris forestalis
 partem, aliudve jus in sylva controversum, veluti lignandi, decima-
 rum: quia hoc posteriori casu res pignorata videatur tertia & alia ab
 ea, quæ est controversa; priori verò casu eadem cum illa, de qua con-
 trovertitur. Siquidem fructus, tanquam pars sylvæ, sunt eadem cum
 illa, si de sylva sit controversia, aut saltem tanquam pars juris forestalis
 cum controverso jure glandium; & verò inter alia istius constitutio-
 nis requisita numeratur, ut non res ipsa controversa, sed tertia aliqua
 pignorata vel ablata sit. *Recess. Imper. de anno 1594. §. 71. 72. 73. Item*
de anno 1600. §. 37. Schvvanman. process. Cameral. lib. 1. c. 12. n. 11. &

12. & observ. pract. 78. Roding. pandect. cameral. lib. 1. tit. 10. §. 76.
79. & seq.

§. XIX.

QUemadmodum domino foresti prospectum est, si in suo glandium jure pignorationibus turbetur, ita neq; aliis modis eidem glandium juri, live regali live alio titulo vel ad terarum sustentationem vel ad quemcunq; usum competenti, licet damnum aut præjudicium inferre: unde sylvæ dominus, feudatarius, aut alius possessor, vel alius quisquam non potest arbores glandiferas succidere, etiam si tollere non prohibeatur illas, quæ per procellas essent dejectæ. *Meurer. Jagt- und Forst-Recht. part. 7. Consil. Christi redemptoris. vers. Veniendo nunc ad quartum dubium. Brunnemann. centur. 4. decis. 38. Hahn. vom Erb-Meyer-Recht. p. 2. c. 21. n. 49. & 50. add. §. 13. hîc. n. 3. & infr. Class. 6. Sect. 1. §. 2. n. 3.* Similiter non est cuiquam permissum (quod & in Galliâ regiâ constitutione cautum est, *v. extract. ex Claud. Mallerwill. ap. Meurer. artic. 21.*) pecora in sylvam glandium depascendarum causâ immittere, in tantum ut nec is, cui pascendi jus in aliena sylva quæsitum est, facultatem habeat pecus immittendi eo tempore, quo glandes ad maturitatem pervenerunt, eò quòd jus pascendi quoad dominum sylvæ, si ad eum vi proprietatis glandes pertineant, intelligendum in dubio sit post fructus perceptos: ratione verò alterius, qui jus glandium ante haberet quæsitum, absq; præjudicio istius juris antiquioris, *Wesenbec. consil. 311. n. 19. Carpzov. part. 2. Const. 41. def. 3. n. 4. & def. 4. add. arg. l. 11 ff. de R. J.* idq; eò magis obtinet, si in constitutione juris pascendi expressè convenisset, ne tempore glandium pecus immitteretur, veluti observatum memini ex quodam pactionis instrumento de anno 1536. quo incolis pagi *Derbach* in quibusdam sylvis, Civitati *Bidencapensi* cum Principibus *Hassliæ* communibus, jura pascendi, lignandi, & tempore glandium sues immittendi, erant cumulative, & absq; exclusione ipsius Civitatis, ad certos terminos constituta, *haben zu gebrauchen mit denen von Biedenkopff mit Urholz / Viehe-Triff und der Masi* / hâc tamen subnexâ cautelâ, ut tempore existentium glandium prædicti pagi incolæ neq; sues neq; alia pecora immitterent, donec *Bidencapentium* consensu utriusq; partis pecora ad depascendum & impinguandum immitti placeret: Verba pacti sonabant, *und nachdem dan denen von Derbach die Viehe-Triff*
an

an der Entzelhard und zc. Vergönnet / und dieselbige Wälder
Schwein-Mast hätten / sollen sich die von Derbach der Juden mit
ihren Schaafen und Schweinen enthalten biß auff Verquantung
derer von Biedenkopff. Multò minus dubii superest, quin prohibi-
tum sit alienas glandes furtim surripere, aut pro iisdem furtim depa-
scendis sues immittere, in qualem damnificationem ordinatio des
Homburger Märckergedings de anno 1484. eandem statuit poenam,
atq; in eum, qui arborum succisione vel corruptione aliove modo in
sylva dedit damnum, adeò ut exteri, quibus nullum jus in ea commu-
nitione constat, puniendi sint secundum ea, quæ traduntur *supra* §. 2.
& seq. hic. add. *Ordinat. Hassiac. Caroli, Hassia Landgravi, de anno*
1683. rubric. Wald-oder Schwein-Mast. §. pen. & ult. Quæ verò
his omnibus casibus, si glandium dominus quoquo modo in suo jure &
usu turbetur, eidem competant remedia, præter ea, quæ hætenus tra-
dita sunt, suppeditat *Meurer. Jagt-und ForstR. part. 7. consil. Christi*
redemptoris. vers. Restat nunc.

§. XX.

Quatenus jus glandium non ad sustentationem ferarum, sed ad
quemlibet utrum & quascunq; commoditates competit, aut pro-
prietario sylvæ relictum est, eatenus id potissimum convenit pro im-
pinguatione suum, non verò aliorum pecorum, servare, cum quòd
glans in eo casu non quemvis arborum fructum, *sicut supra Class. 3.*
sect. 2. §. 3. n. 2 & seq designet, sed in propria sua significatione sit syl-
vestris & porcorum pastio; quum quia eadem suis impingandis
magis conducit, cætera verò animantia infestat ovesq; abortire fa-
cit, ut sic ab aliis animantibus largius quidem profusiusq;, at citra uti-
litatem, absumatur. Unde in Gallia, ubi glandium sit annua licita-
tio, non incongrua licitationis lex est, ut præter suam nullum aliud a-
nimal depascenda glandis ergò in sylvam immittatur, v. *extract. d.*
Claud. Malleuill. in regias aquarum & sylvarum constitutiones, artic. 21.
ap. Meurer. im Jagt-und ForstR. part. 7. Nec minus in Hassia
glandes sylvestres porcorum pastioni reservantur & pro singulis suis
(deren doch zwey oder mehr kleine für eine große gerechnet zu werden
pflegen) ex Principis sylva impingandis solvuntur duo modii ave-
næ, pro Westen Masthaffer / aut tantum pecuniæ, quantum ave-
næ

nae suaserit valor, si tamen sufficiens & plenus glandium possit esse usus,
 zur vollkommenen Mast/welche in Hessen geachtet wird/wan gleich
 mit eintheil/ als entweder Eydels- oder Buch-Gräffer wol und
 blümt, getrieffen/ de quo alias dubio, v. Kluck. tom. 4. compl. 3. n. 35.
 locus enim pro minori pretio ea glandium depastio conceditur, prout
 4 de eo fuerit pactum: In determinando autem suum impinguantiarum
 numero ratio habetur magnitudinis sylvarum & fertilitatis glandium,
 cons. Hahn. vom Erb-Weyer-Recht p. 2. c. 21. n. 33. secundum quam
 alicubi jam certum numerum consuetudine vel pacto inductum inve-
 nire licet, veluti in constitutione banni ferini Dreyeichani (de quo di-
 ctum Class. 2. Sect. 2. § 12. n. 6.) inter colonos eidem addictos, sylva-
 rum communione utentes, placuit, ut cuiq; eorum triginta fues in syl-
 vas tempore glandium immittere liceret: Auch theilten sie jeglich
 Hube zu jeglichem Jahre/ als voll Eckern ist/ dreßsig Schwein und
 ein Eber und eine Wincke/ in die Marck da die Hube hingehöret/ und
 5 die Schwein sollen gehen ohne dem. At ubi hæc res certam non-
 dum habet pro eo modo taxationem, ibi non raro Saltuvariorum &
 Praefectorum avaritia plus debito numerum adauget, ceu quibus pro
 singulis suis sportulæ quædam deputatæ sunt non solum ob ipsam
 receptionem, Auf- oder Aufstrichs-Geld/ sed etiam propter signa-
 turam porcorum, quæ ferro candente, cui nomen domini sylvæ aliud-
 ve signum impressum, fieri consuevit, Brenn-Geld/ Brenn-Heller.
 Qualis Praefectorum sylvestrium abusus unâ cum illo, quo immitten-
 do magnum numerum propriorum porcorum miseris subditis benedi-
 ctionem divinam ac data cœlitus dona præripiunt, damnatur & severe
 prohibetur in ordinat. Hassiac. forestal. Mauriti de anno 1593. Ludovici
 de anno 1607. & Caroli de anno 1683. rubric. Wald- oder Schwein-
 6 Mast. De cœtero, cum ex dictis perspicitur, haud singulis annis
 glandium fractum, ex sylvis sperari aut percipi forsitan non ineptè
 quaeritur, quomodo sylvarum, seu potius glandium juris, pretium con-
 stituendum aut aestimatio determinanda sit: Hæc quaestio ex ratione
 majoris fertilitatis quercuum quàm fagorum ita terminari solet, ut in
 sylva ex quercubus constante respiciatur emolumentum, quod ex
 computatione trium annorum plenius. zu voller Mast in singulos
 annos resultat. In sylva autem, quæ fagus constaret, computatio per
 sex tales annos facienda sit, v. Hahn. vom Erb-Weyer-R. p. 2. c. 21. n. 34.

§. XXI.

Si dominus sylvæ aut glandium alteri pro suis impinguandis syl-
 vam locasset aut glandes vendidisset, glandes verò essent rancidæ
 & ad impinguandum inutiles, vel pestibiles ac venenosæ, ut siues in de
 perimerentur, an locator vel venditor, & quomodo, conductori em-
 ptorive tenebitur? Si sciverit eam rem locator aut venditor, & em-
 ptor vel conductor ignoraverit, vitiumq; fuerit internum, quod præ-
 videri ab eodem non potuit *l. 15. §. 1. l. 43. ff. de contrah. empt. l. 14 §. ult.*
l. 55. ff. de adil. edict. l. 145. ff. de R. J. tunc locator venditorve obstrin-
 gitur ad præstandum interesse, *arg. l. 19. §. 1. ff. locat. l. 4. C. de adilit. act.*
l. 1. §. 2. l. 14. §. 9. ff. de adil. edict. Sin verò venditor ignoraverit, em-
 ptor sciverit, stat contractus & pretium ab emptore pendendum, vel
 solutum non repetendum est: Si uterq; sciverit, nullus est contractus;
 & dolus utrinq; compensandus, *arg. l. 57. ff. de contrah. empt.* Si de-
 nique uterq; ignoraverit, pretium aut pensionem oportet remitti, *d.*
l. 9. §. 1. locat. nisi adhuc aliqua culpa locatoris vel venditoris ver-
 setur, quæ contigerit ut glandes aliunde, quam odore soli corruptæ sint,
 ipsumq; adhuc condemnari oporteat ad interesse, *arg. l. 2. §. 29. ff. de*
quid in loc. public. l. 17. §. 2. ff. si servit. vindic. l. 13. §. 6. ff. de usufr. Ga-
haus. p. 3. peric. 3. quest. 18. ubi tradit, quæ actione his casibus utendum.
 Quæ omnia, secundum præfatas distinctiones, inter venditorem &
 emptorem, locatorem & conductorem, quoq; obtinent, si non ex odo-
 re soli aut alterius contrahentis culpa, sed vel ex ejusdem vel alterius
 cujuscunq; malitia venenatio glandium processerit, quo casu vene-
 nans merito eandem, atq; sic in Saxoniam concremationis, luit penam,
 quam illi sustinent, qui pascua venenarunt, ceu qui eo ipso non solum
 ingens damnum per occisionem animalium inferunt, sed insuper effi-
 ciunt, ut ex venenatarum carnum esu homines moriantur, aut saltem
 in gravissimos morbos incidant, imò etiam ut ex unguentis & sparsis
 pulveribus venenatis, itemve ex cadaveribus interfectorum anima-
 lium aër inficiatur, pestisq; excitetur in multorum hominum interne-
 cionem, *Carpzov. præf. crimin. part. 1. quest. 21. n. 24. & seq. Naur. abt.*
tr. de vit. & mort. hom. theor. 28. vers. Tandem etiam. & vers. Quærto
pestem. Quippe hæc omnes rationes æquæ quadrant in eo qui glandes
 venenavit, & glandium pastio non minus est pastio, quàm graminum
 & herbarum.

nae suaserit valor, si tamen sufficiens & plenus glandium possit esse vis-
 zar vollkommenen Mast/welche in Hessen geschtet wird/wann gleich
 um runder/ als ein jeder Eychel- oder Buch-Graffer wol und
 blattig gerathen/ de quo alias dubio, v. Klock. tom. 4. compl. 3. n. 35.
 locus enim pro minor pretio ea glandium depastio conceditur, prout
 4 de eo fuerit pactum: In determinando autem suum impinguandarum
 numero ratio habetur magnitudinis sylvarum & fertilitatis glandium,
 cons. Hahn. vom Erb-Meyer-Recht p. 2. c. 21. n. 33. secundum quam
 alicubi jam certum numerum consuetudine vel pacto inductum inve-
 nire licet, veluti in constitutione banni ferini Dreyeichani (de quo di-
 ctum Class. 2. Sect. 2. §. 12. n. 6.) inter colonos eidem addictos, sylva-
 rum communione utentes, placuit, ut cuiq; eorum triginta sues in syl-
 vas tempore glandium immittere liceret: Auch theilten sie je-
 dube zu je gleichem Jahre/ als voll Eckern ist/ dreyßig Schwein und
 ein Eber und eine Mucke/ in die Marck da die Hube hingehöret/ und
 5 die Schwein sollen gehen ohne dem. At ubi hæc res certam non-
 dum habet pro eo modo taxationem, ibi non raro Saltuvariorum &
 Praefectorum avaritia plus debito numerum adauget, ceu quibus pro
 singulis suis sportulæ quædam deputatæ sunt non solum ob ipsam
 receptionem, Auf- oder Auftriebs-Geld/ sed etiam propter signa-
 turam porcorum, quæ ferro candente, cui nomen domini sylvæ aliud-
 ve signum impressum, fieri consuevit, Brenn-Geld/ Brenn-Heller.
 Qualis Praefectorum sylvestrium abusus unâ cum illo, quo immitten-
 do magnum numerum propriorum porcorum miseris subditis benedi-
 ctionem divinam ac data cœlitus dona præripiunt, damnatur & severe
 prohibetur. in ordinat. Hassiac. forestal. Mauriti de anno 1593. Ludovici
 de anno 1607. & Caroli de anno 1683. rubric. Wald-oder Schwein-
 6 Mast. De cœtero, cum ex dictis perspiciatur, haud singulis annis
 glandium fractum, ex sylvis sperari aut percipi forsitan non ineptè
 quaeritur, quomodo sylvarum, seu potius glandium juris, pretium con-
 stituendum aut æstimatio determinanda sit? Hæc quaestio ex ratione
 majoris fertilitatis quercuum quàm fagorum ita terminari solet, ut in
 sylva ex quercibus constante respiciatur emolumentum, quod ex
 computatione trium annorum plenius. zu voller Mast in singulos
 annos resultat: In sylva autem, quæ fagis constaret, computatio per
 sex tales annos facienda sit, v. Hahn. vom Erb-Meyer R. p. 2. c. 21. n. 34.

§. XXI.

SI dominus sylvæ aut glandium alteri pro suis impinguandis syl-
 vam locasset aut glandes vendidisset, glandes vero essent rancidæ
 & ad impinguandum inutiles, vel pestibiles ac venenosæ, ut si eas inde
 perimerentur, an locator vel venditor, & quomodo, conductori em-
 ptorive tenebitur? Si sciverit eam rem locator aut venditor, & em-
 ptor vel conductor ignoraverit, vitiumq; fuerit internum, quod præ-
 videri ab eodem non potuit *l. 15. §. 1. l. 43. ff. de contrah. empt. l. 14 §. ult.*
l. 55. ff. de edil. edict. l. 145. ff. de R. J. tunc locator venditorve obstrin-
gitur ad præstandum interesse, arg. l. 19. §. 1. ff. locat. l. 4. C. de edil. act.
l. 1. §. 2. l. 14. §. 9. ff. de edil. edict. Sin vero venditor ignoraverit, em-
 ptor sciverit, stat contractus & pretium ab emptore pendendum, vel
 solutum non repetendum est: Si uterq; sciverit, nullus est contractus;
 & dolus utriq; compensandus, *arg. l. 57. ff. de contrah. empt.* Si de-
 nique uterq; ignoraverit, pretium aut pensionem oportet remitti, *d.*
l. 9. §. 1. locat. nisi adhuc aliqua culpa locatoris vel venditoris ver-
 setur, quâ contigerit ut glandes aliunde, quam odore soli corruptæ sint,
 ipsumq; adhuc condemnari oporteat ad interesse, *arg. l. 2. §. 29. ff. ne*
quid in loc. public. l. 17. §. 2. ff. si servit. vindic. l. 13. §. 6. ff. de usuf. Ga-
banf. p. 3. peric. 3. quest. 18. ubi tradit, quâ actione his casibus utendum.
 Quæ omnia, secundum præfatas distinctiones, inter venditorem &
 emptorem, locatorem & conductorem, quoq; obtinent, si non ex odo-
 re soli aut alterius contrahentis culpa, sed vel ex ejusdem vel alterius
 cujuscunq; malitiâ venenatio glandium processerit, quo casu vene-
 nans merito eandem, atq; sic in Saxonia concremationis, luit pœnam,
 quam illi sustinent, qui pascua venenarunt, ceu qui eo ipso non solum
 ingens damnum per occisionem animalium inferunt, sed insuper effi-
 ciunt, ut ex venenatarum carnum esu homines moriantur, aut saltem
 in gravissimos morbos incidant, imò etiam ut ex unguentis & sparsis
 pulveribus venenatis, itemve ex cadaveribus interfectorum anima-
 lium aër inficiatur, pestisq; excitetur in multorum hominum interne-
 cionem, *Carpzov. præct. crimin. part. 1. quest. 21. n. 24. & seq. Naursh.*
tr. de vit. & mort. hom. theor. 28. vers. Tandem etiam. & vers. Quarto
pestem. Quippe hæc omnes rationes æquæ quadrant in eo qui glandes
 venenavit, & glandium pastio non minus est pastio, quàm graminum
 & herbarum.

§. XXII.

- U**ltimo loco hoc quoq; adnotandum esse censui, cum regiones quædam calidiores adeò sint feraces ac fecundæ ut quali bis in anno æstatem habentes singulis annis bis ferant fructus, ac arbores quoq; & vites inveniantur bi-imò alicubi planè triferæ, quid sentiendum videatur, si in quâcunq; expressâ vel tacitâ fructuum arboris aut vitium concessione, quam a §.9. hucusq; latè docui, respectus habeatur ad fructus duntaxat unius anni, quòd vel expressè ita cautum, vel talis contrahentium voluntas aliunde præsumenda, aut venationum domino competens jus glandium pactis vel consuetudinibus ad unum ex pluribus annum moderatum sit: num tunc ea restrictio intelligenda saltem de primis anni fructibus non secundis aut ulterioribus; an verò etiam de his qui eodem anno secundâ vel tertiâ vice nascuntur?
- 2 Prius nonnulli volunt argumento *l. Boves. 89. §. Hoc sermone. I. ff. de verb. signif. ubi vid. Tiraquell. n. 6. 7. 8.* At si vel quicquam ex d. l. 89. §. 1. ad casum propositum liceat inferre, tantummodò hoc erit, quòd dispositio de primis fructibus, quos novella arbor latura esset, in istis uberioribus regionibus complectatur saltem illos quos arbor primâ vice daret, non etiam ultiores in eodem anno ex eâ arbore provenientes.
- 4 Unde si dispositio foret de fructibus unius anni concepta, omnes omninò fructus comprehensos esse puto, quos arbor secundùm suam naturam soli q; ac regionis qualitatem singulis annis, sive unâ sive pluribus vicibus, consuevit proferre, inq; eo toto anno, de quo conventum, præbuit. Sanè aliud dicendum, ubi talis fertilitas non contineret ordinariè ex natura soli vel arboris, sed quodammodò per accidens & extraordinariè, quòd fortè nonnunquam fructus anni sequentis sint adeò præcoces, ut colligantur intra tempus prioris anni, arborq; saltem videatur, non sit, in uno anno bisera, verùm potius duorum annorum in uno anno capiantur fructus, *vid. Tiraquell. ad d. l. 89. §. 1. de V. S. num. 9.* De cætero in maiorem fidem ejus, quòd arbores alicubi biseras vel triferas esse dixi, non reponenda, quæ quoq; Wetteravia, aut saltem certo arborum generi in vico Peterweil, debetur gloria: Relatum ab Officiali ejus loci, Dn. Mailey, nuperrimè fuit, in suo prope habitationem orto duas arbores per surculos insititios à se plantatas singulis hætenus annis bis tulisse pyra, posteriora quidem circa
- dicem

diem Martini matura, utut reliquis in isto horto arboribus eadem fertilitas non accideret. Causam fertilitatis, num arborum generi aut plantationis tempori adscribenda foret, ignorabat. Rem in hisce regionibus contingere haud solitam admiratus sum, at postea eodem anno millesimo sexcentesimo nonagesimo octavo circa med. mens. August. propriis oculis perspexi, dum jam matura pyra ex tñtis arboribus penderent, quosdam ramos novâ gemmatione turgere, hasq; gemmas partim adhuc florescere, partim ex iisdem nova jam pyra prognata esse: Postmodum initio mens. Octobr. deprehendi ea nova pyra ferè ad maturitatem increvisse, hancq; circ. med. Novembr. sperari posse. De aliis alibi miraculosis arboribus, quæ instar fontis perennes è foliis 7 aquas, easq; in tanta copia exsudent, ut non incolis solum, sed & multò pluribus sufficiant; item quæ oleum, vinum, acetum, panem &c. proterunt, *vid. Solin. memorabil. in descriptione Asia c. 6 §. circ. fin. item in descriptione urbis Congi.*

SECTIO IV.

De effectu dominii arborum in succisione & facultate lignandi, itemve eam facultatem alteri constituendi vel prohibendi.

§. I

AD effectum dominii arborum præcipuè etiam pertinet, ut dominus eas pro suo usu queat succidere, alterive vel expressâ declaratione vel alicujus juris constitutione id permittere: Itemq; quòd alium, qui absq; suo permissu arbores succidere aliove modo corrumpere attentat, valeat prohibere; nec non vento aliove casu absq; facto suo dejectas percipere aut alteri jus percipiendi constituere, *v. Class. 4. Sect. 1. §. unic.* Videamus ergò de his, quibus vel ex- 2 pressè, vel constitutione alicujus juris tacitè, facultas data est ligna pro commodo suo succidendi, aut casu dejecta percipiendi, quippe cum eo ipso simul intelligatur, quantum potestatis hâc in re dominis remanserit, *arg. pr. Instit. de his qui sui vel alien. jur.*

§. II.

1 **E**Xpressâ conventionē prædicta facultas videtur concessa, si quis
 v.g. alteri donationis causâ permiserit arborem cadere, l. 6. ff. de
 2 donat. Item si alteri servitutem quoquo titulo, etiam jure feudi, con-
 stituisset ex sua sylva arbores ad certum usum cadendi, veluti ad dolia
 conficienda pro evehendis è vicino fundo vinis, l. 6. pr. & §. 1. ff. de ser-
 vit. rust. præd. vel ad pedamenta pro usu vinearum consequenda, conf.
 3 Sect. seq. 6. §. 11. nec non, quando servitus lignandi vel personis defi-
 nitè aut indefinitè: vel cum earum quidem, seu paciscentium ac præ-
 dii dominorum, mentione, alitè definitè ad certi prædii usum certæve
 domus focum: vel quidem etiam indefinitè cum mentione persona-
 rum, sed tamen ita ut in usum prædii prædialis (quæ in dubio magis
 præsumenda) intelligi possit, adeoq; vel personalis vel realis esset con-
 stituta, quâ ad comburendum, ædificandum, fulciendum, aut alium
 quemvis usum succidere arbores & ramos, vel etiam evulsas & dejectas
 colligere licet, d. l. 6. pr. & §. 1. ff. de servit. rust. præd. Wesenbec. Consil. 69.
 n. 1. & 16. Consil. 194. n. 139. consil. 301. n. 81. & 195. Frid. Mindan. de
 process. mand. & monit. lib. 2. c. 41. n. 6. Besold. part. 6. consil. 264. Knipsch.
 de jurib. ac priv. Civit. Imper. lib. 2. c. 7. n. 108. & 109. Frisch. opuscul.
 var. jur. publ. & priv. tr. 38. membr. 1. §. 4. & membr. 2. §. 1. & 3. Qua-
 4 lis lignandi servitus concedi quandoq; solet sub solutione annui ca-
 nonis, Brunnem. cent. 4. decis. 71. in qua eò magis adhuc conspicitur
 domini jus proprietatis, quò plus eadem, etiam in dubio, arguit illius,
 cui fit, dominium. Menoch. lib. 3. præf. 111. imò & aliquando, si de per-
 sona habili & capaci foret quæstio, jurisdictionem ac territorium,
 Knich. de jur. territor. c. 3. n. 386. 387. Frisch. opusc. jur. publ. & priv.
 tr. 38. membr. 4. §. 3. Plura expressæ constitutionis exempla occurrunt
 Sect. seq. 6. per tot. præcipuè quidem in §. 5. n. 2. 4. 5. §. 7. n. 1. §. 9.
 5 n. 3. §. 10. n. 2. §. 12. 13. 14. Et in omnibus iis non minus, quàm ubi
 jus lignandi præscriptione esset quæsitum, meretur observari, quòd in
 dubio talis lignandi facultas præsumatur potius jure servitutis & pro-
 prio, quàm familiaritatis, gratiæ, amicitia aut vicinitatis, competere,
 maximè quando quis suæ possessionis titulum posset allegare. Frisch.
 opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 38. membr. 2. §. 4.

§. III.

§. III.

TAcitè prædicta facultas ligna in aliena sylva vel succidendi vel colligendi concessa censetur, si dominus alteri aliquod jus constituisse, quo ista facultas esset comprehensa & inclusa, veluti feudum, emphyteutium, usufructum, aut aliud simile: Item si vel tale jus, vel ipsa lignandi facultas, alteri esset præscriptione quaesita, aut ea potestas ex ratione publicæ utilitatis concessa, quia adhuc in ipsa ea sive rei negligentia, quâ alterius acquisitioni & præscriptioni vacuum locum relinquit, itemq; in ratione publicæ utilitatis, inesse videtur tacitus domini consensus, *conf. supr. Class. 3. Sect. 2. §. 2. n. 1. Class. 3. Sect. 3. §. 1. n. 3. §. 6. n. 3. & 4. ibid. Sect. 4. §. 1. n. 2. §. 2. n. 5. & Miscell. jur. quest. 2.* Primò itaq; cum in expressis constitutionibus nil dubietatis superfit, aut saltem omnis difficultas per ea, quæ de tacita permissione docentur, facile declaretur, dicam de vasallo, quem rei in feudum datæ habere tum plenissimum (nisi pactioibus restringatur) usufructum cum quâdam perpetuitate conjunctum, quum naturalem possessionem, & quandam restrictam disponendi & alienandi facultatem, apparet ex iis, quæ dixi in quest. 9. *Miscell. jur. add. Struv. Syst. feud. c. 12 & 13. per 101. Schnobel. disp. feud. §. 10. 20. & seq. disp. 9. per 101.*

SECTIO V.

De facultate lignandi in prædiis feudalis
& similibus.

§. I.

QUod attinet facultatem lignandi, quæ vasallo in prædiis feudalis concessa est, dicendum putaverim ratione arborum frugiferarum in hortis aut similibus prædiis, quod vasallo easdem succidere fas non sit, nisi plantando alias in locum earum quæ per vetustatem nihilominus collapsæ essent, substitueret, aut proprietatem inde faceret meliorem, *v. L. 45. §. 13. ff. de jur. fisci. l. 13. §. 4. & seq. ff. de usufr. Celsus. Pand. Dicitur. tit. von dem Land hiedel / n. 8. & 10. Capoll. de servit. rust. præd. c. 22. n. 23. & seq. & de serv. urb. præd. c. 76. n. 7. Andler. jurispr. lib. 1. tit. 6. part. 3. de his qui sui vel alieni juris*
n. 33.

- n. 33. Quoad arbores sylvestres autem oportet distingui inter sylvam cæduam & non cæduam, proinde ante omnia inquirere necessum est, quæ sylva habeatur cædua vel non? Sylvam non cæduam constituere, *secundum Paulum in l. 11. ff. de usufr.* videntur arbores grandiores & proceræ, quæ trium sunt ætatum, seu quæ tria decennia aut novennia excesserunt, *Henel. de jur. dotalit. c. 8. §. 6.* eaq; ratione sylva etiam cædua, seu habita ad cædendum singulis quinquenniis, septenniis, novenniis, decenniis, aliisve pro fecunditate aut sterilitate soli statutis temporibus, ita ut ex stirpibus renascatur, atque ex sese repleat cæsuræ loca vacantia, *l. 30. ff. de V.S. Myler. Gamolog. person. illustr. cap. XI §. 5.* foret respectu arborum grandiorum, si quæ essent, incidua si non cædua *d. l. 11. ff. de usufr. Frider. Mindan. de process. mandat. & monit. lib. 2. c. 40. n. 5. & 6.* aut fieret talis, si intra longum tempus, veluti viginti, viginti septem, triginta, aut quinquaginta annorum, non cæderetur, & ligna quasi ex destinatione domini in grandiores arbores crescerent, *Meurer. Saatz-und Forst R. part. 7. reg. Constit. artic. 72. Calvin. Lexic. voc. Cadua sylva. Henel. d. loc.* Quia verò aliquando grandium quoq; arborum potest esse usufructus *l. 10. & 12. pr. ff. de usufr. & è contra ex tenellis plantis ac stirpibus, bonam de se spem præbentibus, quarum ideo conservatio æquè sacra meritò habenda, non rarò constituitur sylva incidua in Håge-Holtz/ Håge-Wald / conf. supr. Class. 2.*
- 4 Sect. 2 §. 4. & seq. respicere convenit hæc in re cuiusq; patris-familiæ destinationem, itemve cuiusq; loci usum, consuetudines & ordinationes *Frider. Mindan. d. c. 40. n. 5. Henel. d. loc. Oetting. de jur. limit. lib. 1. c. 10. n. 29 lit. c. Nauracht. ad Hippol. de Collib. de increment urb. c. 3. lit. f. in fin.*

§. II.

- 1 EX sylva non cædua vasallus nullas arbores succidere jus habet, *l. 11. ff. de usufruct.* nisi in locum incisarum, quæ nihilominus per vetustatem corruissent, alias plantando substituerit, *Tiraquell. de retract. conventional. §. 3. gloss. unic. n. 24. & 26. Henel. d. c. 8. §. 6. Schnobel. disp. feud. 10. th. 18. Andler. jurispr. lib. 1. tit. 6. part. 3. de his qui sui vel al. jur.*
- 2 n. 33. aut domini consensus accesserit vel specialiter & nominatim, vel saltem generaliter tacite, ac præsumptivè: veluti si aliàs concessio sylvæ inciduæ foret planè inutilis, qualis non sit præsumenda aut verisimilis, *Tiraquell. d. gloss. unic. num. 30.* item quoties arborum succisio fieret

fieret in perpetuam feudi utilitatem, v. g. pro usu vineæ aut alterius horti feudalis, l. 10. ff. de usufr. l. 7. §. 12. ff. solut. matrim. Hencl. d. loc. Cost. de quot. & rat. quest. 78. n. 3. Myler. gamolog. person. illustr. c. XI §. 6. aut ad necessariam villæ feudalis, vel etiam publico necessitatis ædifi- 4
candi favore, efficiente ut arbores queant succidi, quæ aliàs non succi-
derentur, alterius cujuscunq; ædificii refectionem, arg. l. 12. pr. ff. de
usufr. Tiraquell. d. loc. n. 25. & 29. Hencl. d. loc. Cost. d. quest. 78. n. 10.
Myler. d. loc. Oettinger. de jur. limit. lib. 1. c. 10. n. 30 lit. d. Schnobel. d.
thes. 18 Naurabr. ad Hippol. de Collib. de increment. urb. c. 3. circ. fin.
nec non quando ex arborum incisione fundus fieret fructuosior, Tira- 5
quell. d. loc. n. 27. aut saltem eâ nil nocitum foret proprietario, veluti 6
si arbores succiderentur gremiales, d. l. 7. §. 12. ff. solut. matrim. Myler.
d. §. 6. circ. fin. vers. Quod fructuarius arborum. Hahn. vom Erb-
Meyer-Recht p. 1. c. 9. n. 24. & seq. quæ suppeditarent gremia s. cre-
mia h. e. surculos seu virgulas tenues, siccas, aridas, & ad comburen-
dum idoneas, Calvin lexic. voc. Gremia, Gremiales arbores. ita dictas
quod rustici ejusmodi arida ligna s. aridos arborum surculos ad com-
burendum s. concremandum (unde quidam cremia scribunt) gre-
mio domum deferant, Gothofr. ad d. l. 7. §. 12. solut. matrim. Hencl.
d. §. 6. lit. b. ut propterea nullum sit dubium, vasallum etiam ex syl- 7
va incidua posse siccos & aridos arborum ramos in usum combustio-
nis succidere, aut si tota aliqua arbor exaruerit, hanc quoq; vel ad
comburendum vel ad refectionem villæ feudalis aut alterius ædificii, si
ædificandi materiam adhuc utiliter præbeat, cadere, utut eidem non
constet facultas pro usu comburendi incidere arbores sanas, fructiferas
& grandiores, imò ne quidem semper fructiferas ad ædificandum, Oet-
tinger. d. loc. Frider. Mundan d. c. 40 n. 67. & seq. Hahn d. c. 9 n. 28.
cùm dominus non præsumatur nolle, quod vel publicè, vel suæ pro- 8
prietati est utile, aut saltem absq; suo damno alteri lucrosam, v. Miscell.
quest. 2. & 3. E contrario de feudo quodammodò videatur alienare, 9
aut proprietatem deteriorare, qui extra casus expressè vel tacitè per-
missos in sylva incidua arbores succidit, quod utrumq; irrequisito do-
mino, aut deficiente ejusdem tacito vel expresso consensu, non licet
d. l. 7. §. 12. ff. solut. matrim. II. feud. 8. §. 1. in fin.

§. III.

- 1** QUod concernit sylvam cæduam, ea ipsa, vel in eadem facultas lignandi, in feudum data est vel simpliciter, vel cum certa aliqua restrictione: Posteriori casu sylvæ cæduæ duntaxat secundum modum concessum in fructu esse videtur *l. 77. ff. de V. S. & vasallo eatenus tantum cædere fas est non ultrà, Struv. Synt. feud. c. 6. aph. 11. n. 2.* Unde, si alicubi ex gratuita Principis concessionem, velut subditis plerumq; fieri consuevit, *vid. Fritsch. opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 38. membr. 4.* usus materiæ vel lignorum competeret solummodò ad indigentiam familiæ, non verò ut possit is, cui concessio facta, donare, vendere, aliove modo aut titulo alteri cedere vel ad alium transferre: Itemve si servitus merè realis lignandi sive in tota sylvæ, sive saltem in aliqua certis limitibus conclusa parte, quoquo titulo aut contractu esset constituta ad necessarium duntaxat certi prædii usum, & quidem vel ad focum tantum, vel quoq; ad ædificandum, haud valet is, cui ea facultas concessa aut servitus constituta est, atq; sic in præsentem, si feudi jure illa potestas contigerit, vasallus, vel fines præscriptos transgredi vel ultrà cædere, quàm necessitas suæ familiæ, aut illius prædii sive ad focum, sive ad ædificandum quoq; postulat, *Meurer. Jagt-und Forst-Recht/ part. 7. Reg. Constit. artic. 88. Wesenb. consil. 301. n. 81. & seq. Knipschild. de jurib. ac privileg. Civit. Imper. lib. 2. c. 7. n. 108. & 109. Fritsch. opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 38. membr. 3. §. 5. & 7. n. 31. & seq.* adeò ut non crescat jus & usus lignandi, si eidem plures essent liberi, quorum unusquisque ipso defuncto patre non minorem haberet familiam, verum spectandus sit antiquus modus, qui erat tempore concessi juris lignandi, *Meurer. d. loc. Capoll. de servit. urb. præd. c. 50. n. 18. add. Sect. seq. 6.*
- 4** §. 2. n. 3. & seq. ac insuper non aliter cædere conveniat, quàm secundum modum & morem boni patrisfamiliæ, nec verò inordinatè, aut dum sylvæ immatura est, *Meurer. d. loc. Reg. Constit. artic. 62. inf. Frid. Mindan. de process. mand. & monit. lib. 2. c. 39. n. 9. & c. 40. n. 2. Cost. de quot. & rat. quest. 78. n. 2. & 10. Fritsch. d. loc. Hahn. vom Erb-Meuer-Recht p. 1. c. 9. n. 24.* cadente penitus jure suo lignandi, qui vel limite ejus egressus fuerit, vel nimia & inordinatà succisione sylvam devastaverit. *Papon. rerum judicat. s. arrest. lib. 14. tit. 3. arrest. 3. ibiq; addit. Frid. Mindan. d. c. 39. n. 12. & seq. Oetting. d. c. 10. n. 28. lit. B. Knipschild.*

schild d. c. 7. n. 109. Hahn vom Erb-Meyer-Recht p. 2. c. 21. n. 30 & seq. Item num. 48.

§. IV.

PRiori casu, scilicet feudo in sylva cædua simpliciter constituto, ita vasallo cædere licet, ne domino proprietas immutetur, *d. l. 77. ff. de V. S. Struv. Synt. feud. c. 6. aph. 11. n. 2. Just. Hahn. vom Erb-Meyer-Recht p. 1. c. 9. n. 9.* unde ad boni viri arbitratum recurrendum est, *2 l. 9. pr. ff. de usufruct. sive ad eum modum cædendi, quem ipse sylvæ dominus & bonus paterfamilias fuisset observare solitus. Henel. de jur. dotalit. c. 8. §. 6.* Nihil tamen interest, an vasallus partem saltem lignorum in proprium usum convertat, partem verò, vel etiam cuncta ad eum modum ligna, vendat, cum ipse dominus nulla vendidisset, sed ad istum modum omnia propriis consumptionibus servasset, ceu quæ immutatio usus referenda sit saltem ad qualitatem utendi, non verò ad modum *l. 9. §. fin. ff. de usufr. Post. resolut. causar. Civil. 136. n. 53. Schurff. cent. 3. consil. 69. n. 10. & 11.* Ex quibus nunc facile intelligitur, si illud boni viri pro usu patrisfamilias dirigendum arbitrium jam alicubi publicis legibus aut consuetudine esset definitum, quod easdem leges vel consuetudines vasallus quoque, aut cui aliud simile jus est, habeat observandas, *Meurer. Jagt-und Forst-Recht. p. 7. Reg. Constit. artic. 45. & 47. Henel. d. §. 6. add. Class. 4. Sect. 3. §. 15. n. 4.*

§. V.

POtest itaque boni viri arbitratu ex sylva cædua vasallus incidere pedamenta & ramos ex arbore; item palos & arbores gremiales non solum ad proprium usum, sed & ut vendat *l. 9. §. ult. l. 10. ff. de usufr. l. 40. §. 4. ff. de contrah. empt. l. 7. §. 12. ff. solut. matrim. Henel. d. §. 6. Hahn. vom Erb-Meyer-Recht. p. 1. c. 9. n. 23. 24.* Grandes verò arbores, etiam voluptati aut sanitati deservientes, tunc demum, si opus habeat ad villæ feudaliter alteriusve ædificii refectionem, *arg. l. 12. pr. ff. de usufr. add. §. 3. n. 1. hic.* Aut si eadem nihilominus ob vetustatem essent collapsuræ, quo casu in locum incisarum alias debet substituere, aut ita arbores cædere, quò ex stirpibus s. radicibus renascantur, *conf. l. 11. l. 13. §. 4. l. 18. l. 68. §. 2. l. 69. & 70. ff. de usufruct. l. 30. pr. ff. de V. S. l. 7. §. 12. & 13. ff. solut. matrim. ibiq. Goibofr. item Meurer Jagt-und Forst-R. pars. 7. Const. Reg. art. 49. &*

72. *Besold p. 2. consil. 57. n. 202. & 203. Henel. d. 6. 6. Hahn. d. n. 24. Post. resolut. caus. Civil. 136. passim.*

§. VI.

EQuidem vasallus etiam iis casibus, quando arbores essent demortua aut vetustate collapsæ, imò & si ventorum fluminumve vi, bellorumq; aut aliis tempestatibus forent dejectæ, excisæ, vel extirpatæ, obligatus est in earum locum alias substituere, ac feudum finitum vel amillum quoad numerum & qualitatem arborum in eodem, quo accepit, statu ac bonitate restituere, *Schrader. tr. feud. part. 9. part. 2. Sect. 5. n. 37.* ubi idem asserit de conductore: usufructuarius autem haud adstrictum putat, ut in locum earum arborum, quæ inopinato casu fortuito, veluti ventorum aut fluminum vi, evulsæ essent, substituatur alias, sed cui tradito ipsa utriusq; contractus natura videtur obistere, quâ fortius jus laxioremq; facultatem habet vasallus quàm usufructuarius, adeoque hic magis quàm ille obligatus est supplantando salvam conservare proprietatem. Penitus mihi rem intuenti nulla hæctenus inter vasallum & usufructuarium videtur subesse differentia, sed eadem utriusq; & par obligatio, quâ uterq; , nec minus etiam emphyteuta, *v. Carpzov. p. 2. Constit. 38. def. 24. in f.* obstrictus est in locum earum arborum, quæ ob vetustatem collapsæ aut demortuæ, itemq; vel propter eam vetustatem vel necessarii & probabilis usus causâ, *vid. §. §. §. preced. fuerint incisæ, supplantare alias l. 18. & 59. ff. de usufruct. §. 38. Inst. de R. D. Schnobel. disp. feud. 10. th. 18.* non verò etiam, nisi sub lege impensarum, in locum illarum arborum, quæ inopinato casu fortuito fuere dejectæ, *Schnob. d. loc. Brunnem. ad l. 59. ff. de usufr.* cujus sententiæ adæquata ratio haud illa est, quòd arbores demortuæ vel concessis casibus cæcæ pertineant ad usufructuarium plenè, *d. l. 18. ff. de usufr.* est eidem non ita laxum sit cominodum earum arborum, quæ ventorum aut fluminum injuriâ essent dejectæ, *d. l. 12. pr. cod.* Quamvis enim id ipsum de cætero verum sit, neq; aliud evincatur per *l. 24. §. 9. & 10. ff. de damn. inf.* ubi sermo est de domino, aut si de usufructuario, saltem non de usufructuario arborum, verum vineæ, agri vel ædificii, cui ex ruina alienarum vicinarum arborum magis earum vetustate aliove vitio quàm ventorum aut fluminum vi contingente, damnum aliquod in vitibus, segetibus vel tignis potest accidere, ob quod

locus

locus fiat exigendæ à domino aliove arborum possessore cautioni de damno infecto, ut sic quæstio sit non tam de usufructu arborum, quàm de damno, quod ex earum ruina submetuitur, tamen hîc magis congrua prædictæ opinionis ratio erit, quòd, quemadmodum fortius illud vasalli jus, laxiorq; quàm usufructuarii potestas pertinet duntaxat ad dominium utile majoremq; perpetuitatem & inde provenientes effectus, *II. feud. 8. pr. vers. Rei autem. II. feud. 23. ibi: Hujus autem generis.* ita uterq; omnem & æquè plenum, uterq; etiam saltem ad boni viri arbitratum, & ut salva maneat proprietas, restrictum habeat usufructum, *l. 1. ff. de usufr. junct. II. feud. 23. d. loc. II. feud. 28. vers. His consequenter.* adeoq; uterq; æquè obligatus sit conservare domino proprietatem, quorum unusquisque, si in calibus, qui facillè prævideri & maturâ supplantatione reparari poterant, obligationem suam prætermiserit, eo ipso culpam contrahit, seq; domino obstringit ad ejus culpæ seu negligentiae præstationem, quæ in præsentî causâ maturâ per substitutionem aliarum arborum proprietatis reparatione futura est, *Schrader. tr. feud. part. 9. c. 6. n. 71. Et antecit. loc. Munoz de variac. in administr. tam. 1. c. 19. n. 15. ubi eodem supplantationis onere obstringit quemvis administratorum bonorum.* E contrario, ubi absq; tali negligentia aut culpabili facto deterioratio proprietatis inopinato casu fortuito contigisset, neuter eorum ex contractu obligatus esse potest ad reparandam proprietatem, nisi ut eam reparationem faciat sub lege impenfarum, sicut quivis alius, qui ultra obligationem legis vel contractus rem reddit meliorem, *arg. l. 59. pr. l. 7. § ult. l. 18. ff. de usufr. l. 14. pr. ff. de impens. in res dot.* quæ ideo posterior lex nihil obstat, cum maritus non nisi ad fructuum onera videatur obligatus *l. 13. d. 2. de impens. in res dot.* ut ultra eam obligationem ad ulla in ipsam proprietatem ejusq; conservationem impendia non possit, nisi sub lege impenfarum astringi, neq; igitur aliter ad supplantationem arborum in locum demortuarum, *d. l. 14. de impens. in res dot. l. 7. §. fin. ff. sol. matrim.* At usufructuario & vasallo aliisq; qui similia jura habent, incumbit secundùm modò demonstrata, ipsius proprietatis conservatio, & consequenter arborum supplantatio in locum inciduarum emortuarum absq; ulla impenfarum refusione, faciendâ iis tum demum, si ultra obligationem in locum arborum, quæ inopinato casu evulsæ essent, supplantassent alias, cum ommissa supplantatio pro culpa & negligentia non fuisset. Quod verò

istarum, impenſarum reſtitutio ab uſufructuario queat ſtatim; à vaſallo autem peti, poſtquam feudum fuerit finitum, *Schrader. d. Sect. 5. n. 26.* id propter certum vel incertum reſtitutionis eventum, qualis ille in uſufructu, hic in feudo eſt, contingit, nec facit ad rem ipſam.

§. VII.

- 1** **P**Atet ex §. præced. arbores emortuas, itemve vetuſtate, vento aut alio caſu dejectas hæcenus in fructu eſſe, ut habens uſumfructum, v.g. vaſallus, emphyteuta, uſufructuarius, maritus &c. queat ex iis ſumere ad comburendum & ædificandum, etiamſi ſylva eſſet incidua, *add. §. 2. hic.* ceu quia ſylva incidua ratione arborum demortuarum aut caſu quodam collapsarum eò uſque ſit pro cædua, quouſq; vel foci proprii neceſſitas, vel ipſius feudi utilitas poſtulat, *d. §. 2. junct. §. 1.*
- 2** *hic.* Si verò ſylva foret cædua, ampliorem, etiam vendendi, facultatem habet vaſallus, ita tamen, ſi fortè totus hortus aut tota ſylva eum caſum pateretur, ut non omnes tollat arbores, ſed boni viri arbitrato, quatenus forte, ſi caſus non contigiſſet, licitè potuiſſet cædere; *arg. l. 12. ff. de uſufr. Hahn. vom Erb-Meyer-Recht p. I. c. 9. n. 25. 26. & 27.*
- 3** *add. §. 4. hic. & Class. 6. Sect. 1. §. 2. n. 3.* Equè igitur ex ſylva incidua arbores emortuas eà arte, ut renaſcantur, cædere, caſuue quodam dejectas tollere fas eſt duntaxat ad familiæ vel publicum uſum aut proprietatis meliorationē, atq; ex ſylva cædua ad quamcunq; etiam vendendi, colimoditatem, modò ex arbitrato boni viri: Atq; hinc illam regulam, quâ pro conſervatione lignorum ad ullum uſum non ſunt cædendæ arbores vivæ, donec ad eundem ligna arida aut collapsa ſufficientem & utilem præbent materiam. *Meurer. Jagt- und Forſt-R. p. 7. Reg. Conſtit. artic. 44 pag. 209. Hahn. vom Erb-Meyer-Recht p. I. c. 9. n. 24. & ſeq. add. infr. Sect. 17. §. 9.* tam ad ſylvam inciduam, quouſq; ejus fructus eſt, quam cæduam, oportet referri, nec quicquam ea, quæ inter ſylvam cæduam & non cæduam, itemve inter arbores vivas & emortuas vel collapsas; intercedit differentia, ceu ad modum utendi pertinens, facit pro immutatione proprietatis, ſed eadem, ejusque uſus, remanet penes dominum, quatenus vaſalli alteriusve juribus nullum ſit præjudicium, ut mirum non ſit, ſi tota ſylva ruinam arborum fuiſſet paſſa, quòd ex illis collapsis arboribus omnes reliquæ, quæ vel ex ſylva incidua pro uſu foci & utilitate feudi, vel è cædua pro arbitrio

bitrio boni viri non acquiruntur vasallo aliive usufructuario, pertinent ad proprietarium ejusq; liberum usum, *arg. d. l. 12. pr. de usufr. l. 7. §. 12. ff. solus. matrim.*

§. VIII.

EX iis, quæ hætenus dicta sunt, facile consequitur, sicuti viridarium *l. 13. §. 4. ff. de usufr. Myler. Ganolog. person. illustr. cap. XI. §. 5. in fin.* ita & sylvam, arbores omnes incidendo, extirpare penitus & ad culturam, olitoria, vel prata reducere neutiquam vasallum posse, maxime quando ita in investitura expressè vel tacitè cautum invenitur, nisi, ubi nihil vel contrarium expressè aut tacitè conventum, ex sylvæ immutatione major perpetua utilitas, sine damno & præjudicio tertii, foret futura *l. 3. §. 2. ff. de aq. pluvi. Meurer. Jagt-und Forst-Recht p. 7. vers. quaritur verò an emphyteuta p. 140. Besold. part. 1. Consil. 15. n. 49. 50. & seq. consil. 16. n. 33. & 34.* aut ob publicam utilitatem aliter esset receptum, veluti Paduæ nemora & sylvas Emphyteutæ jure extirpant, *vid. Capoll. de servit. rust. prad. c. 22. n. 10. Meurer. d. loc. fortè* quòd nimio sylvarum studio negligentur arva, & cum publico damno major ubertas sit lignorum quàm frumentorum in civitate, *Covarruv. pract. quest. c. 37. n. 5.* vel etiam quòd plura ad ædificandum fierent loca pro dilatandis urbibus aut plateis. *Conf. supr. Class. 2. Sect. 2. §. 8. & 9.* Sed hæc tunc exceptio non est exceptio, quia vasallus aliudve simile jus habens, non ut talis, nec jure constituti feudi, ex concedentis voluntate aut permissione, tale quid peragit, verum tanquam civis aut incola consuetudinis lege propter publicam utilitatem. Cæterum, quantumvis ex sylvæ immutatione major utilitas queat accidere, ejusdem extirpatio nihilominus tacitè censetur prohibita, si foret conventum, ut loco servitiorum singulis annis certa quantitas lignorum ex sylva feudali præberetur, *arg. l. 39 §. 1. ff. de contrah. empt. l. 16. ff. de usufr. legat. Tiraquell. de retract. conventional. §. 3. gloss. unic. n. 23. in fin. Meurer. d. loc. Corbul. de jur. emphyteut. c. 10. n. 6. Struv. Synt. Civ. Exerc. 24. th. 5.* aut si quidem non præcisè ex sylva feudali, sed in genere vasallo incumberet loco servitiorum certam quantitatem lignorum annuatim præstare, is verò alias sylvas non haberet, unde id debiti posset persolvere, *arg. d. l. Capoll. & Meurer. d. loc.*

§. IX.

HIs dictis valde videtur ob stare, quòd sylvæ extirpatione, utut inde major utilitas futura sit, mutetur sylvæ substantia & forma, *Tiraquell. de retract. conventional. §. 3. gloss. unic. num. 27. & 28. Cost. de quot. & rat. quest. 78. n. 4.* in tantum ut non facile in pristinum statum possit reduci, formâ autem rei mutatâ extingatur usufructus, quamvis non factò usufructuarii immutatio contigerit, vel etiam res ad pristinam formam facillè sit reducibilis, *l. 5. §. 2. 3. & seqq. ff. quemadm. ususfr. amitt. Burger. obs. jurid. polit. militar. Cent. 3. obs. 34.* & ergò multò magis hoc casu amittetur feudum, vasallo insuper ad interesse obstrin-
 2 gendo: Responderet Cœpolla *d. loc. usufructuarium* quidem, ad quem citati textus respicerent, haud valere sylvam immutare, ceu qui haberet jura debiliora, corrumpi aut finiri faciliora; ast emphyteutæ & vasallo fortius jus competere, dominium scilicet utile cum perpetuitate conjunctum, adeoq; huic eam extirpationem non negandam esse. Si-
 3 militer alii, qui usufructuario omnem immutandi facultatem denegant, nihilominus emphyteutæ & vasallo eandem concedunt, si res ad pristinam formam queat reduci, veluti ut areæ emphyteuticæ liceat superædificare domum, quâ facillè demolitâ area sit in pristino statu, utut usufructuario ea facultas non sit *l. 5. §. ult. ff. quib. mod. ususfr. a-*
 4 *mitt.* Idem verò etiam vasallo & emphyteutæ eam potestatem negant, ubi reductio in pristinam formam non posset commodè fieri, veluti si sylvam aut arbustum pro constituendis pratis, agris, urbibus, plateis, &c. vellent extirpare, *Meurer. Jagt-und Forst R. p. 7. vers. Quaritur verò an emphyteuta. p. 140. add. Gail. 2. obs. 67. n. pen. & ult. qui hanc facultatem simpliciter denegare videtur tam emphyteutæ & vasallo,*
 5 *quàm usufructuario.* Verùm hi omnes, si quodammodò liberâ oratione in eos invehere liceat, usufructuario auferunt, quod eidem ex præsumpta domini voluntate leges expressè concedunt, *v. l. 13. §. 4. & 5. ff. de usufr.* Superfluum ego judico præmissam distinctionem reducibilitatis vel non reducibilitatis ad pristinam formam, assertâ indistinctè utroq; casu tam usufructuario, quàm emphyteutæ & vasallo, imò cuivis administratori, eâ extirpandi facultate, si proprietas inde melioretur, neq; alicui tertio damnum seu præjudicium afferatur, *Mun-*
 7 *noz. de ratiocin. administr. tom. 1. c. 19. n. 14. & seq.* Haud quicquam adver-

adversatur d. l. 5. §. ult. quib. mod. ususfr. amitt. Aut enim ibi propriarius aræ usufructuariæ inædificavit domum in præjudicium constituti in aræ usufructus, qui casus esset impertinens; aut ipse usufructuarius, & videtur aræ immutationem illicitè fecisse ideo, quia nulla talis immutatio est permessa, nisi ex quâ ipsâ certissimi sunt majores redditus, ac indubitata proprietatis melioratio, *arg. l. 13. §. 5. ff. de usufr.* at verò in positione domus majores redditus tantoperè sunt incerti, ut non rarò potius damnosa esse queat ædificatio, & putativâ melioratione deteriorata proprietas, veluti si propriarius ob fortunæ tenuitatem non sufficeret terendis impensis, quas vel restituendas usufructuario, vel postea conservationi domus necessario haberet impendendas: aut etiam si redditus ædificii non adæquarent, neq; superarent sumptus, qui in illud impendendi vel jam impensi essent, *conf. l. 13. §. 6. ff. de usufr.* ceu quo utroq; casu, ubi scilicet redditus expensas vel non attingerent, vel saltem exæquarent, proprietas foret, si non deteriorata, saltem non meliorata, adeoq; omnem insuper impensam meritò perderet colonus, aliusve similis alicujus juris dominus, *Munoz. d. c. 19. n. 20.*

§. X.

PORRò nihil obstat L. 10. §. 4. ff. quib. mod. ususfr. amitt. l. 1. verb. salvâ substantiâ. l. 7. §. fin. l. 8. l. 13. §. 4. 6. 7. verb. cœlum corrumpant. l. 44. ff. de usufr. quibus permotus à superiori sententia etiam dissentit *Hunn. tr. de usufr. p. 1. c. 6. Sect. 1. quest. 9.* Responderetur enim ad l. 10. §. 4. quib. mod. ususfr. amitt. loqui de casu, ubi ex immutatione proprietas non fuit meliorata, *arg. d. l. 13. §. 5. & 6. ff. de usufr.* Deinde ad l. 7. §. fin. l. 8. & l. 44. ff. de usufr. ibi quoque proprietatem; haud videri melioratam: Etiam si enim ædificium innovatione ampliatum sit meliusq; redditum, fortè tamen ea melioratio non tam allatura est proprietario aliquam commoditatem aut saltem valdè incertam, quàm ubi certi majores erant redditus, *d. l. 13. §. 5. de usufr.* imò vel hâc ipsâ melioratione deterioratam videri proprietatem, cum ædes ampliatæ majores requirant suæ conservationis impensas, quas fortè propriarius non commodè potest sustinere, *arg. l. 13. §. 6. ff. de usufr. add. §. preced. hic n. 6.* Similiter ad l. 13. §. 4. 6. 7. de usufr. continere tales casus, in quibus proprietas deteriorata vel non meliorata sit, factâ in d. §. 4. æstimatione amœnitatis, pro conditione personarum quan-

- 5 doque plus valitura quàm alii reditus. Deniq; ad l. 1. de usufr. salvam requiri substantiam, ut non reddatur deterior: non verò, si ea fiat melior, & colendo vel immutando ad certas majores commoditates terendas magis apta ac idonea, *d. l. 13. §. 5. de usufr. add. l. 1. pr. & §. 3. ff. usufruct. quemadm. cav.* Breviter, genus culturae tantummodò mutatur cum majori ipsius proprietatis commode, non ipsa proprietas. Et si forte plura in contrarium adducerentur argumenta, à calibus desumpta, ubi ob præjudicium tertii extirpatio esset vasallo aliive usufructuario prohibita, in promptu foret responsio, quòd ne quidem illi, qui plenum rei dominium cum effectu habet, constet facultas quicquam
- 8 in eà agendi, quod vergeret in præjudicium alterius juris quæsiti, veluti talis plenus sylvæ dominus non potest eam funditus cædere & ad culturam, olitoria, vel prata reducere in præjudicium Reip. seu publicæ necessitatis aut utilitatis, *Oetting. de jur. limit. l. 1. c. 10. n. 21. add. supr. Sect. 2. §. 4 & seq.* neq; in damnum & præjudicium domini venationis, *Oetting. d. c. 10. n. 26.* juris glandium, ligandi, pascendi, alteriusve similis, *Besold. part. 1. Consil. 16. n. 39. add. Sect. preced. 3. §. 19.*
- 10 nec etiam in dispendium partis adversæ cum domino litem de sylva agentis, quo casu sequestratio locum inveniret aut inhibitiò. *Oetting. d. c. 10. lit. X & Y. Frider. Mindan. de process. mand. & monit. lib. 2. c. 39. n. 6. & seq. Knipschild. de jurib. ac privileg. Civit. Imper. lib. 2. c. 7. n. 100.*
- 11 & seq. ceu quia sylvarum vastatio sit instar dilapidationis, continens damnum irreparabile, quod locum aperit tam sequestrationi quàm inhibitioni, atq; sic etiam in Imperiali Camera mandato sine clausula, decerni solito quoties vel publicum præjudicium vel privati cujusdam irreparabile damnum versatur, utut aliàs regulariter nemo foret in sua possessione ante sententiam turbandus, *Frid. Mindan. Oettinger. & Knipschild. d. loc. quâ tamen inhibitione, ceu medio provisionali ad abusum duntaxat spectante, possessor sylvæ in legitimo cædendi usu neutrumquam impediendus esse videtur, Conf. Papon. rer. judicat. s. arrestor. lib. 14. tit. 3. arrest. 7. & 8.*

§. XI.

- 1 **N**ON est, ut hodie de accuratiori responsione ad prolata in contrarium argumenta, & si quæ plura invenirentur, sumus tantoperè solliciti, cum si vel maximè datae responsiones istas objectiones non exaurirent, strictoq; jure vasallo aliive usufructuario nulla rei feudalis
- aut

aut usufructuariæ immutatio, ut ut ea certam majorem utilitatem contineret, esset concessa, tamen propter unicam nunc æquitatis rationem ista juris subtilitas non amplius sit attendenda, quod scilicet propriarius, substantiâ non deterioratâ, nullum habeat interesse, *d. l. 13. §. 5. in f. ff. de usufr. l. 1. pr. & §. 3. ff. usufructuar. quemadm. cav.* & vero litigans, cum nihil inter sit, a foro vel canibus arcendus veniat, *Brunnem. ad l. 44. & ad l. 8. ff. de usufr.* Itemve quod ipse propriarius videatur velle quod sibi est utile: Unde etiam neq; de jure stricto, neq; multò minus de æquitate & hodiernâ praxi, talis extirpatio referenda est inter feudi abusus, ob quos fieret ejusdem privatio, *v. §. seq.* sed potiùs inter meliorationes, quarum æstimationem, finito vel aperto feudo, dominus pendere, & factas impensas restituere opus habet. *Schrader. tr. feud. 2. part. 9. Sect. 2. n. 105.*

§. XII.

Post hæc se offert questio, si vassallus arbores succidat iis casibus, in quibus non jus habet, an propterea feudo cadat? Quod, si vassallus fuerit monitus, ut desisteret ab incisione & non destiterit, benè affirmat *Cœpolla de serv. rust. præd. c. 22. n. 14. Jung. Audler. jurispr. lib. 1. tit. 6. part. 3. de his qui sui vel alien. jur. n. 31. 33. & seq.* idemque sentiendum est de emphyteuta, usufructuario, conductore, colono, marito, patre administratore bonorum filii, domino juris lignandi, aut si qui alii tale jus habent, ut jure suo cadant propter abusum. *Meurer. Jagt-und Forst R. part. 7. vers. sed potest dubitari circa prædicta, an si emphyteuta. It. Reg. Constit. art. 45. & 47. (ubi refert exemplum privationis usus ad tempus saltem annuum) Frider. Mindan. de process. mand. & monit. lib. 2. c. 39. n. 15. Schrader. tr. feud. p. 9. c. 6. n. 54. & seq. Octing. de jur. limit. lib. 1. c. 10. lit. b. Carpzov. p. 2. Constit. 38. def. 24. Knipschild. de jurib. ac privil. Civit. Imper. lib. 2. c. 7. n. 109. Burger. obs. jurid. polit. militar. cent. 3. obs. 34.* Hoc tamen forsitan cò saltem usq; intelligendum est, donec præfatorum jurium domini sufficientem præstiterint cautionem de reparando damno ac postmodum utendo boni viri arbitrato, vel secundum leges contractus, *Munoz. de ratiocin. administ. tom. 1. c. 19. n. 9.* Ex eadem ratione fluit, quod etiam administratores Principum, & alii quicunq; quibus bona utenda fruenda concessa sunt, veluti Rectores Ecclesiarum, tutores &c. si v.g. vineam,

hortum, sylvam cippis vel arboribus orbaverint, aut eas non congruo tempore laboraverint vel putaverint, non solum teneantur propter eam deteriorationem & negligentiam de damno, sed patiantur quoq; avocationem & amotionem bonorum, donec debitam interposuerint cautionem, *Munoz. ibid. n. 1. & 8. add. Sect. seq. 6. §. 4. n. 2.*

§. XIII.

TAnto magis ista juris privatio obtinet, si arbores fructi-vel glandiferae, praetertim in hortis, fuissent excisae, utut eadem ab incidente forent plantatae, *Schrader. tr. feud. p. 9. c. 6. n. 64. Besold. part. 2. consil. 57 n. 202. Carpzov. p. 2. Constit. 38. def. 24.* cum & arbores a vasallo vel emphyteuta plantatae spectent ad dominum directum seu fundi, ejusq; ideo intersit, illas pro lubitu vasalli vel emphyteutae non succidi, *Carpzov. d. loc. add. supr. Class. 3. Sect. 5. §. 2.*

§. XIV.

EA tamen, quae requiri videbatur, praevia admonitio non est de absoluta necessitate, nisi forte unico casu, quo vasallus ob saevitiam in subditos feudo privandus est, adeoq; si fiat, magna domini benignitas perspicitur, & justior est feudum auferendi causa, cum vasallus in majori constituatur contumacia, quemadmodum multiplicatis creditoris denunciationibus debitoris mora augetur, ceu cu aliis, nec non emphyteutae, usufructuario, usuario &c. jura sua intelliguntur concessa sub aperta conditione, ut salva maneat rei substantia, utq; re concelsa utantur arbitratu boni patrisfamilias & secundum leges contractus; quam non servata conditione, jus concessum merito solvitur, nec praevia denunciatione opus est, *arg. c. 21. caus. 12. q. 2. Frid. Mindan. de process. mand. & monit. lib. 2. c. 39. n. 13. Oerting. de jur. limit. lib. 1. c. 10. lit. b. Beier. ad Schnobel diss. feud. 10. th. 19. verb. Sapius admonitus.* maxime si abusus in faciendo consistat, *Schrader. tr. feud. p. 9. c. 6. n. 67.* Neq; est ut distinguatur inter usufructuarium vel usuarium & vasallum seu emphyteutam, quasi hi admonendi sint ob jus suum plenius ac fortius, *Mindan. d. loc.* Omnes enim illi praedictam salvae proprietatis & substantiae, decentisq; usus, conditionem habent adjectam, *uti patet ex dictis §. 6. hic.*

§. XV.

§. XV.

Porro dominus benignâ suâ & superfluâ denunciatione hoc quoq; 1
videtur efficere, ut totum feudum adimere jus habeat, etiam si sal-
tem pars feudi fuisset deteriorata, maximè ubi deterioratio partis in
totius feudi damnum etiam minimum, quodammodo redundaret,
Schnobel. d. th. 19. cum aliàs totum feudum non aliter foret auferen- 2
dum, *Struv. Synt. feud. c. 15. aph. 5.* quàm si deterioratio in grave &
sensibile totius feudi vergeret damnum, *Schnobel. d. loc.* Quamvis 3
enim quidam opinentur, privationem omnimodam statuendam esse
non solum ubi quis uno eodemq; feudo pro parte esset abusus, sed et-
iam quando quis ex pluribus rebus in feudum concessis unam deterio-
râisset, ita ut posteriori casu omnibus illis rebus feudalibus privandus
sit, sicut videre licet apud *Schrader. tr. feud p. 9. c. 6. n. 70.* tamen æ- 4
quior videtur esse contraria sententia, eò magis quidem hodiè, quò
plus vel omnes ob quamcunq; causam feudorum privationes ab usure-
cesserunt, ceu valde odiosæ, & quæ propterea etiam in majori illâ cau-
sa sævitiæ dominorum in subditos potius restringendæ sint. Taceo 5
quòd posterior sententia naturæ contractus ac præsumptæ domini vo-
luntati sit convenientior, cum si non partis deterioratio in totius feudi
detrimendum vergat, conditio salvæ substantiæ ultra partem deterio-
ratam haud deficiat. Cæterum neq; ex toto neq; pro parte, sed nul- 6
la deterioratio contigisse censetur, adeoq; privatio cessat, si proprietas
pro parte quidem deteriorata, pro parte verò majori aut æquali in alio
esset reddita melior, ut damnum melioratione compensetur, *Schrader.*
d. n. 70. si itidem in locum arborum incisarum aliæ essent substitutæ, 7
Meurer. Jagt- und Forst R. p. 7. p. 141. circ. fin. & pag. 181. pr. Schra-
der. d. c. 6. n. 71. Carpzov. p. 2. Const. 38. def. 24. add. §. 6. & 7. hic.
aut arboretum fuisset antiquum, dare solens modicum fructum, ut 8
id ferè inutile nemus aut sylvam incidendo, & in aliud culturæ genus,
unde certi majores sperentur fructus, immutando proprietas non de-
teriorata, sed meliorata sit, *Besöld. thes. præf. voc. Angstöcken.* quo
casu vel impenfas quoq; recepturus esset finito feudo vasallus, si non è,
lignis extirpatis ad usum suum conversis aut venditis plus utilitatis
percepisset, quàm impenderit pro redigendo in culturam inutile arbu-
sto seu nemore, *Schrader. d. tr. 2. pars. 9. part. Sect. 2. n. 105.* Deniq; 10

ad privationem non proceditur, si damnum non foret magnum & sentibile, verum modicè saltem vasallus feudo esset abusus & damnum inde illatum exiguum, utut de cætero nulla alia pars meliorata, nec aliæ arbores fuerint substitutæ, neq; aliud melius culturæ genus surrogatum, *Schrader. d. p. 9. c. 6. n. 66.*

§. XVI.

NON autem solum vasallus, qui sylvam devastavit, eam de jure communi amittit, etiam non monitus *secundum prædicta: add. arg. Auth. Qui rem. C. de sacrosanct. eccles. l. 2. ff. si ususfr. pet. l. 9. §. fin. ff. de damn. infect. II. feud 8. §. 1. Schnobel. d. disp. 10. th. 18. Struv. d. aph. 5. n. 1.* sed etiam damnum resarcire tenetur absq; ulla meliorationis computatione, *arg. d. Auth. c. 2. §. Hoc jus. vers. Qui rem hujusmodi conductam. caus. 10. q. 2. Struv. d. loc. n. 3.* nullâ habitâ differentiâ, an committendo vel omittendo, si modò aliquâ culpâ, deterioratio contigerit, adeò ut ad damni resarcitionem obligatus sit, v.g. vasallus, colonus, qui fecit cultivare arbores vel vineas per inexpertos in cultura, ceu cui jure imputetur, quòd imperitos ad id ministerium admiserit, *Munnoz. de ratiocin. administrat. tom. 1. c. 19. n. 10.* Neq; eâ damni resarcitione onerandus est saltem vasallus, colonusve, sed etiam quivis alius administrator tam simplex & nudus, veluti tutor, curator, Rector provinciæ, quàm cui jus aliquod constitutum est, quod revocabilem utendi fruendi potestatem tribuit, veluti creditor, emptor cum pacto retrovenditionis, missus in possessionem debitoris ex causâ judicati, qualia bona debitor intra quatuor annos potest redimere, non obstante l. 15. §. 30. ff. de damn. inf. ubi missio eo fine facta, ut tribueret duntaxat cautionem, non jus utendi, ceu de quo nullum negotium intercesserat inter dominum latitantem & missum: aut ibi in odium & pœnam latitantis missio est indultum negligere reparationem, quò magis metu imminentis damni dominus latitans festinet interponere cautionem, *Munnoz. d. c. 19. n. 7.* De cætero iis casibus, ubi ob deteriorationem sylvæ feudalis, vel ea ipsa, vel totum feudum vasallo adimitur, id vel eadem devolvitur ad dominum, ut tamen feudum antiquum post mortem vasalli ejusq; filiorum sit restituendum agnatis, *v. Struv. Synt. feud. c. 15. aph. 5. n. 2. aph. 13. & 14. per tot. aph. 3. n. 4. c. 10. aph. 8. n. 3. & 4. c. 13. aph. 16. n. 6. Beier. ad Schnobel. disp. feud. 7. th. ult. & disp.*

& *diff. 8. th. 24. verb. Mortuo refutatore. Schnob. diff. feud 10. th. 31.*
unde damni illa refarcitio domino vel agnatis facienda est etiam ab
heredibus vassalli, *Struv. d. c. 15. aph. 5. in f. Beier. ad Schnobel. diff. feud.*
10. th. 18. verb. Damnum inferat: in fin.

§. XVII.

Quæ hæcenus longâ serie de vassallo sunt exposita, obtinent quo-
que, sicut aliquoties in §. §. præcedentibus dicere anticipavi, se-
cundum monstrata in *quest. 7. Miscell. jur. principia in emphyteuta &
superficiario, v. Gothofr. ad l. 9 ff. arbor. furt. cas. Capoll. de serv. rust.*
pred. c. 22. n. 10 & 14. Tiraquell. de retractu conventional. §. 3. gloss. unic.
n. 24. §. seq. Gail. 2. obs. 67. n. 7. 11. 12. Cost. de quot. & rat. quest. 78. n. 3. 4. 7.
& 10. Besold. p. 1. consil. 15. n. 7. Struv. Syns. Civ. Ex. XI. th. 68. 69. 72.
circ. f. Habn. vom Erbh. Meyer. Recht p. 1. c. 9. n. 23. & seq. usufru- 2
ctuario l. 9. §. f. l. 10. 11. 12. pr. l. 13. §. 4. 5. & 7. l. 59. pr. & §. 2. ff. de
usufr. l. 2. ff. si usufr. pet. l. 10. §. 4. ff. quemadm. usufr. amitt. l. 40. §. 4.
ff. de contrah. empr. Post. resolut. causar. Civil 136. passim. Besold. d. loc.
Papo in Burbon. consuet. tit. 21. §. 264. Cost. dict. quest. 78. n. 2. 3. Tira-
quell. d. loc. Usuuario, quatenus eidem permillum ad necessitatem ex- 3
dere, vel etiam vendere, l. 22. pr. ff. de us. & habit. videlicet ad necessa-
rium duntaxat quotidianum usum, non etiam, velut usufructuario
concessum, ad compendium, sive usq; ad abusum familiæ necessitatis:
ita ut usufructuarius etiam ultra familiæ necessitatem ad conquiren-
dum superfluum thesaurum, modò tamen sine abusu & deterioratione
sylvæ, queat vendere; usuuario verò saltem pro familiæ necessitate, seu
quantum pecuniæ pro necessario familiæ usu expendere opus haber,
venditio permilla, neq; propterea opus sit, d. l. 22. de us. & habit. tan-
quam obstantem accipere, eandemq; cum Cæpolla d. c. 22. n. 9. in f.
itemq; Meurer. im Jagt- und Forst-Recht / p. 7. vers. Queritur num-
quid usufructuarius. p. 140. de usuuario habitante in remoto explicare,
v. l. 12. §. 1. ff. de us. & habit. Naurahr. ad Hippol. de Collib. de increm.
urb. c. 3. lit. f. Sanè alicubi usuarii commoditas non ad quancunq; 4
aliam familiæ necessitatem, sed duntaxat ad eam intelligitur, quæ in
ignorum indigentia pro variis usibus consistit, veluti pro calefactio-
nibus, ædificationibus, sepibus, aliisq; domuum vel agriculturæ instru-
mentis, quo casu etiam venditio non ultrà poterit licere, quàm qua-
tenus

tenuis pro-comparatione necessariorum lignorum opus est, si quandoq; hæc aliunde commodior videatur, quàm ex sylva, in quâ usus lignandi constitutus, eadem advehere, *conf. Papon. rer. judicat. §. arrestor. lib. 14. tit. 3. arrest. 8 & 9.*

§. XVIII.

- 1 **P**Rædicta extensio commonstrato modo applicatur etiam ad maritum respectu sylvæ dotalis *l. 32. ff. de jur. dot. junct. l. 26. 27. 54. eod. l. 12. C. eod. l. 7. §. 12. ff. solut. matrim. Capoll. d. c. 22. n. 12. Tiraquell. de retract. conventional. §. 3. gloss. unic. n. 24 & seq. Papo & Besold. d. loc. & viduam ratione sylvæ in dotalitium constitutæ Henel. de jur. dotalis. c. 8. §. 6. Myler. gamolog. person. illustr. c. XI. §. 5. & 6. Frisch. opus. var. jur. publ. & priv. tr. 38. membr. 3. §. 4. Item ad patrem administratorem & usufructuarium bonorum filii adventitiorum, arg. l. 1. verb. utendi fruendi. verb. tanquam solidum perfectumq; dominium. l. 2. verb. usufructu duntaxat. l. 3. & 4. C. de bon. matern. l. 4. l. 6. pr. &*
- 3 §. 2. C. de bon. qualib. Tiraquell. d. n. 24. Besold. d. loc. ad tutorem itidem, curatorem, & alium quemvis administratorem, veluti Principis,
- 4 Reipublicæ, *Cost. de quot. & rat. quest. 78. n. 8.* indeq; etiam ad Parochum seu Pastorem, cui usus sylvæ ad ecclesiam spectantis in salarium constitutus est. Nam & huic non constat libertas pro lubitu & cum devastatione, sed tantummodò juxta legem præscriptam, aut si ea nulla foret, ad modum utuarii cæduâ sylvâ uti frui, justoq; tempore & loco, ac cum præscitu Patronorum & ecclesiæ Antistitum ligna cadere, quousq; absq; sylvæ devastatione fieri potest, & ne usus consumat ipsam proprietatem vel devoret salarium subsequen-
tium annorum.
- 5 Unde nec eo casu ubi pro magnitudine sylvæ ligna Pastoris usui sufficerent & insuper ad vendendum superessent, poterit Parochus pretium inde redactum in usus suos convertere, sed sub usuris sibi in salarium habitis elocare, sorte ecclesiæ relictâ: quia aliàs sibi & successoribus accideret damnum, cum potius bona ecclesiæ administranda sint, ut augeantur, non ut diminuantur, salariaq; ita exsolvenda, ne successoribus fiat præjudicium, *Carpzov. Jurispr. ecclesiast. lib. 1. def. 101. ubi refert ex Ordin. eccles. Saxon. art. gen. 31. subnectens itidem tam Serenissimi Electoris ad deputatos Commissarios, quàm supremi Consistorii ad Nobilem de Miltiz ac Superintendentem Dresdensem hanc in rem emissâ rescripta. Add. Ordin. forest. Luneburgic. de anno 1678. c. 41. §. 12.*

Seckendorf. Deutsch. Fürsten-Staat part. 3. c. 3. Regal. 6. §. 7. in f. Brunnem. de jur. ecclesiast. lib. 2. c. 6. §. 13. Fritsch. opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 38. memb. 3. §. 3. ubi ex aliis Constitutionibus Saxonis, jureq. forestali Bavarico, plura huc facientia, interq. illa etiam hoc commemorat, quod aliquando Pastoribus necessaria ligna ex sylvis ad universitatem spectantibus, & quidem eâ quantitate præstanda sint, quâ alii cuiusvis incolæ.

§. XIX.

Porro extensio commodâ applicatione facienda est ad conducto-
rem: l. 45. §. 13. ff. de jur. Fisc. Tiraquell. d. n. 24. Cost. d. quest. 78.
n. 3. Post. resolut. caus. Civ. 136. passim. colonum partiarium, locium, 2
Tiraq. d. n. 24. Cost. d. num. 3. Schrader. tr. feud. part. 9. c. 6. n. 65. Men-
zer. Jagt-und Forst-Recht/part. 7 pag. 140. 141. 142. 183. in f. & 184.
pr. Felic. de societ. c. 28. n. 17. Item ad creditorem, cui sylva sub pacto 3
antichreseos oppignorata, Capoll. d. c. 22. n. 7. 8. Tiraquell. d. n. 24. qui
tamen, si mediante immisione vel executione sylvam acceperit in so-
lutum, non amplius ob prioris domini interesse, sed ipse nunc domi-
nus ex aliâ publicæ utilitatis causâ modum facultatis cædendi patitur,
v. infr. h. Class. 4. Sect. 17. §. 5. Denique etiam ad eum, cui sub pacto 4
de retrovendendo sylva vendita, Capoll. de servitut. rust. præd. c. 22.
num. 11. Tiraquell. d. §. 3. gloss. unic. num. 23. & 28. Besold. d. loc. n. 8.
Cost. de quot. & rat. d. quest. 78. n. 5. 6. 7. aliove revocabili modo con-
cessa, Cost. d. loc. n. 3. 7. 8. quò referendus quoq. est emptor, qui post- 5
modum emptionis retractum patitur, & cedere opus habet ex quocun-
que capite retrahenti, Tiraquell. d. num. 28. ad 2. supr. Class. 3. Sect. 1.
§. 2. n. 4. Per hanc occasionem ulteriùs incidit quæstio, si sylva, quæ 6
sub pacto retrovenditionis fuit vendita, vel etiam cujus nomine postea
suscipitur jus retractus, foret feudalis, & emptor medio ante retroven-
ditionem vel retractum tempore eadem fuisset nimium succidendo
abusus, ut propter eam devastationem jure suo caderet, v. supr. §. 12. &
seq. hic. num hoc ipso etiam nocitum erit aut præjudicium allatum
venditori vel retrahenti, quò minùs illerursus emere aut hic retrahe-
re queat? vid. Moline. consuetud. Paris. tit. 1. §. 30. n. 161. in quest. 43.
vers. Noxia autem. Tiraquell. de retract. conventional. §. 3. gloss. unic.
num. 31. & 32.

§. XX.

H omnes prædicti & quilibet alii sylvarum possessores de turbata sua possessione conqueri & interdictis possessoriis agere possunt, si in jure suo lignandi impediuntur; imò in isto impedimento, quod in colonum aliumve possessorem suscipitur, ipse quoq; sylvæ dominus videtur turbatus, *Mascard. de probat. conclus. 1397. n. 75.*

SECTIO VI.

De juribus lignandi & similibus.

§. I.

1 **J**uxta seriem in Class. 4. Sect. 4. præmonstratam sequuntur nunc ii, quibus jus lignandi vel simile præscriptione quæsitum est: Ut
2 verò jus lignandi, vel sine ullo canone vel sub certi canonis præstatione, v. d. Sect. 4. §. 2. n. 4. præscriptum videri queat, requirunt aliqui propter discontinuam ejus juris vel servitutis causam tempus immemorabile, de cujus initio non extat memoria: Quibusdam, rejectâ inter continuam & discontinuam servitutis causam distinctione, sufficit spatium longissimi temporis, triginta scilicet annorum, quo tamen casu, si triginta vel quadraginta anni abso; titulo sufficerent, exigunt aliqui probatam scientiam & patientiam ejus, contra quem dicitur præscriptum: Aliis placet allegâsse titulum & probâsse possessionem vel quasi per decem annos inter præsentem, & per viginti annos inter absentes, ut tunc & titulus probatus censetur, & servitus seu jus ipsum, v. *Cæpoll de servit. rustic. præd. c. 22 n. 19 & 20. Meurer. Jagt- und Forst-Recht/ part. 7. pag. 142. Klock. tom. 1. consil. 37. n. 327 & 334. Just. Hahn. de jur. colonar. conclus. 283. 284. 285. 286. und vom Erb-Meyer-Recht p. 2. c. 21. n. 1. 12. 13. Fritsch. opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 38. membr. 2. §. 2.*

§. II.

1 **Q**uousque autem ea lignandi facultas se porrigat, apparet quodammodò ex iis, quæ dixi Sect. præced. §. 3. & seq. quibus addi
2 poterit illud ferè commune: jus lignandi strictè esse interpretandum,
3 *Brunneman. cent. 4. decis. 71.* & patet per se, tantum videri præscriptum,

ptum, quantum possessum, adeoq; (cū etiam naturā suā jus lignandi habeatur res individua ad inducendum effectum continentiarū causā. *Frid. Mindan. de process. mand. & monis. lib. 3. c. 12 n. 16.*) præscribentis hæredes seorsim vel conjunctim habitantes non possē supra modum præscriptum præ sua indigentia, sed omnes in universum secundum modum antiquum & possessionem ligna cædere, *Meurer. Jagt- und ForstR. p. 7. reg. constit. artic. 88. pag. 219. Wesenbec. consil. 69. n. 10. Hahn. de jur. colonar. conclus. 287. und vom Erb-Meyer-Recht p. 2. c. 21. n. 26. add. Sect. præced. §. 3. n. 3.* maximè si servitus esset realis, 4 eoq; ipso ejusdem usus ad necessitatem seu sufficientiam prædii dominantis restrictus: quale jus reale præsumitur, si constitutum foret per aliquod pactum vel transactionem, *v. Modest. Pistor. vol. 2. consil. 14. n. 10.* Cū verò, us lignandi reale sit transitorium ad quoscunq; etiam 5 extraneos hæredes, prædiæ dominantis emptores vel alios legitimos possessores, nisi forte pro hæredibus duntaxat familiæ constitutum appareret, *Wesenb. d. consil. 69. n. 9. 16. 18. Frider. Mind. d. tr. lib. 2. c. 41. n. 13. Besold. part. 6 consil. 264. Hahn vom Erb-Meyer-Recht p. 2. c. 21. n. 14. & seq. usq; ad num. 24. it. n. 47. vers. jedoch ist er mit den Zapfen oder Kohlen.* consentaneum prædictis erit, si domino juris lignandi succedat fiscus, quod ipse hic seu Princeps non queat eo jure uti pro indigentia copiosioris familiæ, sed saltem pro necessitate prædii dominantis & secundum antiquum modum: quod idem statuendum in ipso juris lignandi domino, si eidem non per nativitatem liberorum, sed ex aliquo casu accidenti, de quo tempore juris constituti vel acquisiti eò minus potuit cogitari, accidisset familiæ augmentum, veluti si ob novam dignitatem plures nunc alar pedissequas, *v. Wesenbec. d. loc. Menoch. consil. 156. n. 9 & 10. Capoll. de servit. urb. præd. c. 50. n. 22. Frisch. opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 38. membr. 3. §. 6.* Porro ex eodem principio fluit, si combustibilium tantum pro usu foci cædendorum jus præscriptum foret vel constitutum, non licere tunc ligna cædere ad ædificandum, neq; ad carbones conficiendas in alium quàm quotidianum foci usum, *Hahn. d. conclus. 283. und vom Erb-Meyer-Recht p. 2. c. 21. n. 7. & 11.*

§. III.

Simili ferè modo nulla etiam conceditur extensio ejus lignandi facultatis, quæ jure incolatus seu communionis in sylva universita-

tis competit, ad illud speciale lignandi jus, quod eidem universitati in sylva aliena, tanquam servitutis titulo, quæ situm est. Unde is, qui in sylvæ ad quandam universitatem pertinentis dominio pro certa parte concurrat, haud valet sub eo obtentu prætereundum participationem ejus lignandi juris, quod eidem universitati servitutis titulo debetur in sylva aliena, *Brunneman. cent. 4. decis. 71*. E contrario, si sylva, in qua lignatio quocunq; titulo alteri constituta est, per alluvionem augeatur, jus quoq; lignandi ratione illius augmenti amplificatum esse censetur, *3 Fritsch. opusc. var. publ. & priv. tr. 38. membr. 3. § 6*. ita tamen, quemadmodum Magistratui constat potestas, si cui in tota aliqua cædua sylva servitus lignandi foret constituta ad certum vel etiam proprium sufficientem ulum, qui verò æquè in quibusdam saltem sylvæ partibus quiret obtineri, tunc ex æquitate & publicæ utilitatis ratione jus lignandi, sive hoc cuipiam privato sive universitati esset quæ situm, limitandi ad eas pro tali usu sufficientes partes, quò reliqua pars in grandes & inciduas arbores increseat, ut sic quoq; in præfato augmentationis casu Magistratui ea facultas sit integra. *Conf. Papon. rer. judicat. s. arrestor. lib. 14. tit. 3. arrest. 1. & 2. & addit. ad arrest. 4. ibid.*

§. IV.

IAM forte tamen jus lignandi, quocunq; non nominatim exclusivo modo & ad quemcunq; ædificandi vel alium ulum id competit, haud putandum, ut ipsum sylvæ dominum etiam eo casu, ubi ligna utriq; non sufficerent, excludat, sed is tunc potius pro indigentia sua præferendus est, imò & ultra eam indigentiam simul admittendus, quando alteri nullum fieret in suo usu lignandi præjudicium, *Meurer. cit. art. 88. pag. 219. in f. Weseub. consil. 301. n. 105. Besold. part. 5. consil. 239 n. 20. Merckelbach. interconf. Klock. tom. 1. conf. 21. n. 137. & seq. Fritsch. opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 38. membr. 3. §. 7. add. infr. Class. 6. Sect. 2. § 17. n. 11. Jung. Papon. rerum judicat. s. arrest. lib. 14. tit. 3. arrest. 9*. quo indemnitate casu etiam nihil ob stare video, quò minus sylvæ dominus adhuc alii jus lignandi in eadem sylva possit constituit, *v. Hahn. vom Erb-Meyer-Recht/p. 2. c. 21. n. 27*. E contra extra prædictos casus dominus sylvæ non valet alterum in suo jure lignandi impedire, sylvam vel vastando nimia lignorum incisione, vel extirpando & in culturam redigendo, competente contra ipsum, sicut quem-

quemvis alium, si res adhuc integra & nondum perfecta, quantumvis cepta esset, novi operis nunciatione & inhibitione, hunc pariente effectum, ut tollendum sit, quod eadem contempta nihilominus fuerit factum: aut si vastatio vel in aliud culturæ genus iminutio jam foret peracta, locum tunc habente damni dati emendatione & cautione de non amplius vastando, *l. 2 ff. si ususfr. pet. l. 13. pr. ff. quod vi aut clam. junct. l. 11. ff. de R. I. l. ult. ff. de pact. l. 8. C. de servitut. Frid. Mindan. de process. mand. & monitor. lib. 2. c. 41. n. 17. 18. 19. 20. Klocko, tom. 4. conf. 50. & consil. 70. n. 62. & 161. Hahn. de jur. colonar. conclus. 289. add. Sect. praced. §. 12. n. 3. & 4.*

§. V.

SI verò jus lignandi esset controversum, dabitur eo nomine actio 1 confessoria vel negatoria, *Hahn. de jur. rer. c. 49. n. 25.* Item utile interdictum, uti possidetis & unde vi: nec non de loco publico fruendo, si quid in communi sylva fiat, quo juris lignandi exercitium impeditur, *Fritsch. opusc. var. jur. public. & priv. tr. 38. membr. 5. §. 2.* in quibus interdictis possedisse intelligitur etiam is qui cedere fuit solitus, *Fritsch. d. loc. ceu quia lignorum incisione probatur possessio etiam ipsius nemoris, Knich. de jur. territor. c. 3. n. 218.* Cæterum qui jus lignandi in aliena sylva præten- 2 dit, id ejusve possessionem probare habet opus, cum velut quævis alia servitus, non præsumatur, & potius pro domino sylvæ stet libertatis præsumptio, *Wesemb. consil. 194. n. 138. Mev. consil. 73. n. 57.* Sufficit tamen aliquando probatio per famam 3 aut similis, *Freher. de fam. c. 4. n. ult. Umm. process. disp. 18. th. 4. n. 14.* & testes admittuntur in ejusmodi nemorum litibus ex ipsa universitate, si hæc pro lignatione præstaret annuum canonem vel aliud quid pecuniæ æquivalens, *Mascard. de probat. conclus. 395. n. 22.* eò quòd non credantur pejerare, quibus est indifferens pro pecunia ubicunq; ligna comparare, modò canon sit magnus, necessitatem lignorum ferè exa- 4 quans. Obiter quoq; notandum hîc erit, si contingat jus lignandi controversum sequestrari, ejusq; exercitium non possit absq; dispendio omitti, quòd tunc ligna cædendi jus quaratur sequestris, *Coras. lib. 3. Misc. c. 2. n. 16. Besold. thes. pract. voc. Seilß.* non quidem eo fine aut ad eum effectum, ut lignationum domino possessio & usus auferatur, sed ut sequestri vice possessoris lignatione moderatè fruantur ad præ-

cavendam duntaxat devastationem, excessum & abusum, *Crus. de indic. delict. p. 3. c. 7. n. 17. Frid. Mindan. de process. mand. & monit. lib. 2. c. 39. n. 7.* quæ omnia de probatione & sequestratione etiam obtinent, siis, qui jus lignandi sibi asserit, procederet viâ facti ligna succidendo, & sylvæ dominus contra eum institueret actionem injuriarum, confessoriam vel negatoriam, aliamve petitoriam aut possessoriâ, vel propriâ autoritate ipsûm prohiberet, expelleret, pignoreret &c. *Wesemb. consil. 194. n. 140.* eoq; facto efficeret, ut controversia ad judicium deducatur. Præcipuè domino juris lignandi consultum est, si sit in possessione, ut in eâdem se defendat ipso continuatæ possessionis facto, itemve pignorationibus, quò alter in puncto citationis cogatur suscipere partes actoris & ipse præter possessionem, in qua se fundat, nil probare habet opus, *Klock. tom. 1. consil. 37. n. 374. 375. Besold. part. 1. consil. 15. n. 2. & seq. Hahn. vom Erbrecht / p. 2. c. 21. n. 12. 7 n. 78. 79.* & cum inhibito, ne quis sylvâ utatur fruatur, sit valdè præjudicialis; abstinendum erit judici à decretis mandatorum sine clausula, potiusq; decernenda sunt mandata cum clausula, nisi narrata super damno irreparabili rectè se habeant & verisimiliter qualificentur, *Frid. Mindan. d. c. 41. n. 20. in fin. Oettinger. de jur. limit. lib. 1. c. 10. n. 26. lit. T. Knipschild. de jurib. ac priv. Civit. Imper. lib. 2. c. 7. n. 100. 101. & 102.* aut si non, quando pignoratio intervenisset, alia quàm controversa ligna aliæve res tertiæ fuissent pignorate, quo casu constitutioni pignorationis ad effectum mandati sine clausula foret locus: sicut & in casu, ubi cum lignis controversis simul plastrum captum esset & equi, ipsa ligna controversa separanda veniunt à reliquis rebus, ut tantummodò ratione harum decretum sine clausula procedat *Recess. Imper. de anno 1594. §. 72. Recess. Imp. de anno 1600. §. 36. & 37. Frid. Mindan. de process. mandat. & monit. lib. 1. c. 36. n. 5. add. supr. Sect. 3. hic §. 18.*

§. VI.

Affinia juri lignandi sunt, iisdemq; ferè regulis consistunt, *v. Hahn. de jur. colonar. conclus. 297.* ea quæ sublequantur jura, veluti jus colligendi & percipiendi ramos aridos è quercubus aliæve ligna emortua, vel in sylva incidua, in quâ jus lignandi etiam absolute constitutum, ad ligna tantum arida & emortua, arboresq; gremiales intelligendum & explicandum est, *v. Sect. preced. §. 2. add. Knipschild. de jurib.*

rib. ac privil. Civit. Imper. lib. 2. c. 7. n. 108. vel in sylva cædua, si ex eadem non virentes, sed duntaxat emortuas arbores cædendi, aut saltem ligna arida colligendi jus sit, præscriptione aliove titulo sub vel sine annua pensione quæsitum, *Hahn. de jur. colonar. conclus. 290. und vom Meyer-Recht/ p. 2. c. 21. n. 57. Brunneman. cent. 4. decis. 71.* quemadmodum hodiè consuetudine obtinuit, ut subditis in sylva vicina concessum sit das dörre Holz zu brechen / aber nicht grün oder dörre Holz ohne Wassen scheiden / *Hahn. d. loc. Frisch. opusc. var. jur. publ. & privat. tr. 38. membr. 4. Wehner. observat. pract. voc. Holzspars Kunst.* qui idè non immeritò pœnam patiuntur, si arbores sanas deurendo, deglubendo, aliove modo corruerint, quò magis & citiùs emoriantur, sibiq; materiam lignationis suppeditent, *Frish. d. memb. 4. §. 1. vers. vid. & Fürstl. Würtemberg. Holz-Ordn. n. add. §. seq. 8. hic.* In terris Hassiacis jus colligendi è Principum sylvis ligna arida & gremialia ad focum aliumve comburendi usum solet quotannis subditis pro certâ pensione locari aut vendi, habitâ in pretio determinando & paciscendo ratione ad numerum cujusq; loci incolarum, itemq; multitudinis officinarum, v. g. pro coctione cerevisiæ aliâve calefactionis necessitate habitarum. Etiam si verò ea locatio aut venditio intellecta videatur ad proprium cujusq; usum, alicubi tamen amplio rem facultatem tribuit etiam ad vendendum, *vid. Ordin. forestal. Hassiac. Caroli de anno 1683. ibi:* Wie dan auch sonderlich keinem mehr an Brenn-Holz gelassen werden soll / als er ungeschärllich zu seiner Haushaltung bedarff: doch da etliche Acker-Leute etwas weiter an Holz / so sie nach ihrer Gelegenheit in unsere Städte dem Bürgersmann zuzuführen pflegen / begehren würden / soll ihnen solches nicht geweigert werden. Ita tamen ut singulis septimanis per duos tantum dies liceat eâ lignatione uti, ac ligna è sylvis evehere, *ibid. vers. Es sollen aber zu Verhütung. add. Ordin. Hassiac. Georgii de anno 1650. & tam ratione combustibilium quàm ad usum adificandi paratorum lignorum concordantem legem des Homburger Märcker-Gedings de anno 1589. item d. Ordin. de anno 1683. vers. Was für Bau-Holz zu unsern eigenen Häusern.* *Jung. Hahn. vom Erb-Meyer-Recht/ p. 2. c. 21. n. 58.*

§. VII.

- ¹ **N**On incommode huc refertur, quod ordinatione forestali Saxo-Gothana c. 1. § 11. statutum est: Wann in den Glos-Schlängen oder zu Bau-Holz gefällt wird / und viel dörres Reiss-Holzes und Späne vorhanden / so soll es denen / welche es zu saublen begehren / erlaubt / und der Spän-Grosche von ihnen / wie es jedes Orts gebräuchlich / abgefordert werden. *vid. Fritsch. supplem. Besold. voc. Spän-Groschen. & opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 38 membr. 4. §. 2.*
- ² *add. Pap. c. 13. v. 12. Itemve quod tradit Seckendorf. in Teusschen Fürsten-Staat p. 3 c. 3. Regal. 6. §. 6. daß alles Reissig / Zähle / Abgänze / Windfälle / Tufftbrüche zu Feuer-Holz oder Kohlen verkauft / das Spän-Resen umb ein Gew. ss. verstatet / alles berechnet / und nicht für accidentien der Diener gehalten werden. Quod idem quoq; volunt Ordinationes forestales Hassiacæ de annis 1615. 1616. & 1617. add. Class. 6. Sect. 1. § 3. n. 2 & 3.*

§. VIII.

- ¹ **P**orro juri lignandi non absimile est jus cortices tiliarum aliarumve arborum deglubendi & in usum suum, veluti zu Rohe / Bast zu Seilen &c. transferendi, itidem pro vel sine annua pensione præscriptione aut alio titulo quæsitum, *Hahn. de jur. colonar. conclus. 291. und vom Erb-Meyer-Recht / p. 2. c. 21. n. 59. 60 & 61. quale in banco ferino Dreyeichano (de quo Class. 2. Sect. 2. § 12. n. 6.) constitutum legimus saltem ejus circuli tutoribus in usum sui opificii : Auch soll er (ein Gant zu Müntzenberg) wehren Rinden schleiffen / ohne einem Schuchert / der in der Mark sitzt / der soll sie schleiffen von Grücken unter sein Knie / oder von Zimmer-Holz / das er oder seine Nachbarn gehauen hätten zu bauen / davon soll er sein Leder lo-*
- ³ **hen / daß er davon seinen Nachbarn Schuhe gemache. Cæterum qui tale jus prætendit, cò clariore probatione opus habet, quò magis regulariter est prohibitum arbores ita deglubere, Ordin. forest. Hass. Mauritiæ de anno 1593. Ludovici de anno 1617 & Caroli de anno 1683. vers. Deßgleichen soll man auch das Bastischleiffen in denen Wäldern gänzlich ein- und abstellen / dann solches viel gutes Holz verwüstet. Hahn. d. loc. ceu quæ abstracto cortice deglabratæ torrefiunt,**

ut non minus inde quam inordinatis succissionibus sylvæ devastentur. Unde merito magnipendenda Hassiæ statuta in eâ, quæ supr. Class. 2. Sect. 2. §. 4. & alibi passim laudata est, ordinatione Marburgensi de an-4 no 1602. artic. 12. Das zwente Quartal soll im April/ ehe das Laub heraus schlägt/ mit dem Büchen-Holz gehalten/ was aber das Eichen/ als Bau-Holz/ anlangt/ soll im Rohe/ demselbigen zu gutem gehauen werden. Item in Ordinatione forestali Mauritu, Hassiæ Land-Gravii, de anno 1593. rubric. Bau-Holz. in verb. und das meiste um des Rohes willen/ dessen die Röwer nicht entrathen können/ im Mayo zum alten Licht &c. cui concordat noviss. ordinatio Caroli, Hassiæ Land-Gravii, de anno 1683. ead. rubr. quibus omnibus istæ quæ ad ædificandi vel alium usum concessæ sunt quercus, cædi jubentur tali opportuno tempore, quo cortices pro necessario opificiorum usu separatim queant vendi, ut sic tam ædificantibus & opificiis, quàm sylvæ domino publicæq; necessitati sit prospectum, nec opus pro necessitate opificum permittere facultatem, aut jus constituere cortices arborum deglubendi cum damno proprietarii sylvæ & Reipublicæ: cui præcavendo expedit etiam alia plura lignationi affinia emolumenta vel prohibere vel restringere.

§. IX.

Veluti emolumentum picis ex arboribus & radicibus colligi solitum, Hahn. vom Erb-Meyer-Recht/ p. 2. c. 21. n. 80. & 81. pro usu tam opificiorum, Genes. c. 6. v. 14. quàm olim torturæ reorum, Pech zubrennen aus den Kienstöcken/ v. Seckendorf. addit. des Teutschen Fürsten-Staats pag. 37. in f. Durch welche Ausziehung des Pechs die Forst-Wäld- und Hölzer abschwinden/ als eine Abdigung/ auch denen sonst dazu berechtigten/ Seckend. d. loc. verboten ist/ Klock. de arar. lib. 2. c. 2 n. 3. ibiq; Peller. n. 7. Besold thes. pract. voc. Pechler/ Pech. Diether. & Fritsch. supplem. Besold. voc. Pech/ Pechler/ Ruß-Hütte/ Pech-Hütte. Quibus gemina tradit prælaudatus 2 Seckendorf. im Teutschen Fürsten-Staat p. 3. c. 3. beyin 6. Regal. §. 9. Die Fichten-Wälder haben etlicher Orten eine absouderliche Nutzung/ nemlich das Harzscharren/ daraus Pech gemacht wird. Solche Harz-Wälder seynd theils der Herrschafft eigen/ und werden um ein gewisses verlassen/ theils aber seynd sie den Unterthanen

nen gegen einen Erb-Zins verliehen. Weil aber durch das Loch:en oder Reissen der Bäume/wie es genennet wird/aus denen das Harz fließen soll / die Stämme allgemächlich verderbet/und die Wälder verringert werden / so lassen vieler Orten die Forst-Bediente keine Fichten lochen oder reissen / die nicht eine gewisse Dicke nach einem sonderbaren Rincken/der in jedem Forst von Alters her darzu geordnet und gebräuchlich ist/haben / auch dörffen die Harz-Scharrer die andere Tannen und Bäume / so unter den Harz-Fichten stehen/umb diesen desto besser Luft zu machen/ nicht abhauen / auch keine noch ungerissene Fichte auffß neue angreifen / es wäre dann ein Harz-Wald ganz neu wieder gewachsen und die Bäume zu der Grösse kommen/dasß sie das Reissen oder Scharren leiden können. Ausßer solchen erblichen oder verliehenen Harz-Wäldern die Bäume zu reissen und Harz daraus zu ziehen/ist vieler Orten bey Leibs-
 3 Straff verboten. *Cæterum huc non pertinet commoditas picis fossilis, quam sub terra inventi scribit Plin. l. 6. cap. 12. & quæ proinde metallorum, ac picariæ metallifodinarum salinarumve jure forent censendæ, arg. l. 17. §. 1. ff. de V.S. add. Arnise. de jur. Majest. lib. 3. c. 5. n. 4. vers. Comprehendit autem in hoc edicto.*

§. X.

1 **U**lterius ad ea, quæ sylvis damnosa videntur, emolumenta pertinet
 2 jus des Rienrusses / quod tamen facilius, quàm facultas cortices arborum deglubendi aut picem ex abietibus colligendi, concedi abs-
 2 que sylvæ vastatione poterit, *Fritsch. d. loc.* sicut & facultas è cariolis & inutilibus lignis conficiendi cinerem, unde aquâ affusâ lixivium confectum igne in lapidem decoquatur, so Potaschen genennet wird/
 v. *Fritsch. Supplem. Speid. Besold. voc. Wicher-Hütte. add. Meurer. Jagt-und ForstR. part. 1. vom Aschen brennen. ubi ita habet: An Orten/dain Wälden faules und solches Holz läge / das sonst zu einigen andern Sachen nicht mehr zu gebrauchen/das mag / doch am gelegentsten Winters-Zeiten/zu Aschen zu brennen umb gebührliehen Zins vergönnet werden / doch dasß die Aschen-Brenner Versicherung thun/mit solchem den Wäldernweder durch Feuer/noch in an-
 3 dere Wege/einigen Schaden nicht zu zufügen. Quibus gemina tradie*
 Secken-

Seckendorf. *cit. loc.* §. 6. *vers.* Ebenmäßig soll man die Aschen-
 Brenner. & *ibid.* §. 5. nimirum ut hi cinerum decoctores impetrent
 permissionem Superioris, nec cædant, nisi alicubi ob lignorum copiam
 & emptorum inopiam aliter esset conventum, arbores virentes aliisq;
 ulibus idoneas, caveantq; damnum igne aliove modo inferre: & sub-
 nectit illustris Dominus Seckendorf, dann sie nicht allein gut darfür
 seyn/ sondern auch in Mangel der Ersehungsmittel/nach Gelegen-
 heit der Verwahrlosung/ mit Leib und Leben büßen müssen. Con-
 cordat ordinatio forestalis Hassiaca Caroli de anno 1683. Als auch 4
 durch das Aschen-Brennen in denen Wäldern nicht geringer Schade
 geschiehet/ indem dardurch viel Bäume niedergebraunt/ ja officers
 ganze reviere verderbet werden/ als soll ohne unsern anstrücklichen
 Befehl hinfüro niemanden im Wald Aschen zu brennen erlaubt
 seyn/ und da jemand diesem unserm Befehl zu wider leben/ und ei-
 nig Gehölz anstecken wird/ derselbe soll von unsern Forst-Beambten
 nach Befinden mit Geld oder Gefängnuß gestrafft werden; wie
 ingleichen diejenige/ so sich des Aschen-Siedens in denen Dörffern
 ohne unsern oder unserer Rent-Cammer Befehl gebrauchen/ und
 dardurch andern in die Walde zu gehen und heimlich Aschen zu bren-
 nen Ursach und Anleitung geben/ welche Asche ihnen solcher Gestalt
 zupartiert / Uns aber dardurch nicht wenig Schaden zuzesüget
 wird/nach Befinden gestrafft werden sollen. *add. infr. h. Class. 4. Sect.*
 18. §. 16. n. 7.

§. XI.

Uti lignandi affine etiam est jus cædendi pedamenta vel perticas pro
 excipiendis vitibus aut lupulo, Wein- und Hopffen-Präle/ Hopf-
 fen-Stangen/ Zaun-Stecken/ Stück-Stecken/ competens itidem
 pro vel sine annua pædatione, l. 3. §. 1. ff. de Servit. rust. prad. Hahn. de
 jur. colon. conclus. 292. und vom Meyer-Recht p. 2. c. 21 n. 54. item
 n. 64. & seq. interq; servitutes prædiales rusticas referri solitum, Frisch.
 opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 38. membr. 1. §. 5. Habens autem tale 2
 jus, ad modum boni patrisfamilias & ipsiusylvæ domini, haud debet
 cædere arbores grandiores, sed sumere ramos ex grandioribus arbo-
 ribus à domino sylvæ ad ædificandum cælis vel venditis, aut cædere ar-
 bores non grandes, aliis ulibus inidoneas, vel quæ aliis arboribus me-

liorem spem de se præbentibus propius stando auferrent nutrimentum, v. *Ordinat. des Homburger Mürcker-Gedings de anno 1589. Ordinat. forest. Hassiac. Caroli de anno 1683. ibi*: Nachdem Uns auch vorkommen / daß bißweilen von den Förstern junge Büchen-Reidel etc. & porro: auch nicht gestattet werden / daß die Unterthanen jedesmahl / wann sie ihre Wagen mit Brenn-Holz beladen / junge starcke Büchen-Reidel / umb das geladene Brenn-Holz darmit zu binden und fest zu machen / abhauen / sondern mögen an deren statt ander krumm gewachsen Unholz / woraus doch kein tüchtiger Baum zu hoffen / oder von Stöcken und Aesten / so sie eilichmal zum binden brauchen können / mit Vorberwust der Förster nehmen. Eoq; etiam
 3 faciunt quæ tradit Seckendorf. d. loc. § 6. So ist auch mercklich und viel andern gelegen / daß bey denen Gehauen / wann nemlich ein ganzer Berg oder Bezirk angegriffen wird / alles zu rath komme. Umb geringer Holz-materien, als Wein-Pfälen / Stangen und dergleichen willen / sol man keine hohe Bäume hauen / sondern wann diese zum Bau-oder Schneid-Holz geschlagen werden / die Aeste und Abschläge zu geringen Sachen nehmen. Et porro ibidem: Eichene Bäume aus denen Forsten zu schlagen / ist nicht nützlich noch zulässig / es wäre denn / daß der junge Wuchs gar zu dick stünde / und einander hinderte / dann da mag man Stangen / Latten und Büf nen heraus nehmen und den jungen Bäumen Luft machen. add. *supr. Class. 2 Sect. 2. §. 4. n. 2. Meurer. Jagt- und Forst R. part. I. pag. 8. tit. von Latten / und wo die zu gehen. Hahn. vom Meyer-Recht d. c. 21. n. 65.*

§. XII.

- 1 **S**equitur jus cædendi ligna pro quadratis vel rotundis tabulis in usum tectorum, Schindel-Bäume zu hauen zu Behuff der Schindel-Dächer / quod & ipsum cum jure lignandi affinitatem habet, & alicubi in sylvis Principum sine ulla pensione competit subditis, *vid.*
 2 *Seckendorf. d. loc. §. 6.* ubi subnectit consilium, ut Princeps tecta fieri curet ex lateribus, subditisq; loco lignorum ad tecta præbeat ligna in coctionem terræ, eo quod ligneæ tecta minus sint durabilia periculoq; ignis magis subiecta, pro quorum ideo conservatione plus lignorum absumatur. Verba Seckendorfi sunt: Zu Ersparung der Schin-

del-

Von der Gerechtigkeit Schindel-Bäume zu hauen. 165
des-Bäumen soll man dahin bedacht seyn/ daß die Schindel-Dächer/
als welche ohne das keine Währe / und grosse Feuers-Gefahr haben/
abgeschafft / und denen Untertanen / die solche umhsonst zu erlangen
berechtigt / lieber zum Ziegelbrennen Holz gereicht werde.

§. XIII.

Succedit jus cædendi ligna pro necessaria reparatione vehiculorum
& curruum, quale in anno 1581. à Philippo, Hassiæ Land-Gravio,
constitutum, & anno 1591. ab illius fratre Georgio, Hassiæ Land-Gra-
vio, confirmatum est incolis & ruricolis districtus Schottani: Verba
Constitutionis sunt: Was dann die Achsen / Leitter-Bäume / Lind-
wid und anderes / so die Untertanen zum Geschirr nothdürfftig be-
dürffen / anlangt / in deme ist solches uff den Fall eingangen worden/
da wan erkennen kan / daß die hohe Noth da wäre / und kein Muth-
will / zum Geschirr nothdürfftig Holz zu hauen / so soll ihnen solch
Holz / wie gemeldt / nach Nothdurfft durch die Förster ohne Forst-
Geld gelassen werden / aber ohne Wissen der Förster soll solches
nicht geschehen. Verba ratificationis: Auch darneben bewilliget /
daß den Untertanen dieses Ambts Schotten / welche selbst eigen
Wagen und Geschirr halten / zu solchem mit rem Geschirr / als Achsen/
Leitter-Baum / Langwid und Reichsel nothdürfftig Holz ohne Forst-
Geld gegeben werden solle. Daß Wir demnach uff ihr unserer Un-
tertanen anjeto beschehen unterthäniges Suchen und Bitten so wol
die Ordnung als die angehenckte Bewilligung quadiach ratificirt
haben / thun solches auch hiermit. & porro: Das Holz zu ange-
deutetem Geschirr / so fern dasselbe kundlich vonnöthen / und nicht et-
wa ein Vortheil oder Betrug von einem oder dem andern darunter
gesucht wird / anweisen und ohne Forst-Geld folgen lassen soll: dar-
unter aber das Holz / so die Wagner verarbeiten und wieder ver-
kauffen / nicht gemeinet. & wie Wir uns dann auch vorbehalten / die-
se unser Ratification und Bewilligung jederzeit unserer Gelegenheit
nach zu cassiren und anffzuheben. Ex quibus patet favorem agricul-
turæ huic concessioni, quæ tamen precaria & revocabilis esse videtur,
occasionem præbuisse: dubitandum verò non est, quin & præscriptio-
ne id juris cum perpetuitate queat acquiri, sicut omnia ea quæ ha-

etenus enumerata sunt jura. v. *Habn. vom Erb-Meyer-Recht* / p. 2. c. 21. n. 54. 65.

§. XIV.

- 1** **U**ltra occurrit jus conficiendi è lignis carbones, quod etiam si alibi ne quidem ipsi sylvæ domino sit permissum, v. *Ordinat. des Homburger Märcker-Gedings de anno 1589.* alibi tamen eodem vel expressæ concessionis vel præscriptionis modo, quo cætera antecedentia jura, sub vel sine annua pensione potest constitui, *Habn. de jur. colonar. conclus. 296.* und vom Erb-Meyer-Recht / p. 2. c. 21. n. 73. & seq. in usum officinarum ferrariarum, ustrinarum, fusoriarum, monetariorum, metallariorum, itemq; foci atq; culinæ nec non fori, *Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 17.* velut in banno ferino Dreycichano, de quo mentio facta *Class. 2. Sect. 2. §. 12. n. 6.* ea licentia nulli alii constat, nisi fabris ferrariis in certum saltem usum, certumq; modum: Auch soll er (ein Hant zu Müntzenberg) wehren Kohlen brennen / ohne ein Dorff-Schmidt / der soll sie brennen in seiner Marck und unter Erden / und ohne Schaden / und nicht mehr / dann daß er seinen Nachbarn darmit geschmiedet / und soll dazu brennen Stöcke und Zeile und Urholz / und sie brennen an einer unschädlichen Statt / die ihne seine Nachbarn
- 2** weisen. Quin verò ejus juris domini, & qui ipsis in conficiendis carbonibus ministrant, eadem habeant observanda, quæ ipse sylvæ dominus, si carbones confici curet, nulla me manet dubitatio: atq; idè ob
- 3** publicum & proprietarii sylvæ interesse convenit, ut eo jure fruantur pro arbitrato boni viri, quemadmodum ipse sylvæ dominus esset usufructus, aut secundum legem contractus vel constitutionis, juxta
- 4** vè modum possessionis & præscriptionis. Quò faciunt quæ Klockius ibid. appendicis loco subnectit & mihi pace ipsius & lectoris huc transcribere eò magis licebit, quò plus forsitan esset indecens prætermittere in speciali tractatu eam rem, quæ ad objectum ejus principaliter pertinet, quod unicum rationis, & quòd non cuiq; ad manus sint libri omnes, me permovit, ut quandoq; , at non ad nauseam usq; , transcripserim, quæ aliorum libris jam inserta sunt. Habet autem Klockii appendix ita:
- 5** Daß (1) das Malter-Holz zu den Meyler-Kohlen in seiner rechten Länge und Höhe / wie hieroben von der Holz-Masse gemeldet / (add. *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 3. artic. 1.* verl. Sie sollen

sen auch von Kohl-Holtz. ibi: und das Holtz soll an der Länge eine Heffische Claffier/das ist/sechs Werck-Schuch halten) gehauen und geleat/darvon nichts eingerichtet werden sol/es sen dann zuvor abgezehlet/inmassen auch die Liecht-Köhler/wo sie das Holtz nicht ackerweiß erkaufft/der selben Kohlen keine abführen lassen sollen/die seyn dann zuvor in Beysehn der Förster richtig abgemessen und aufgeschnitten/wie dann sie die Köhler deswegen/mit einem leiblichen End in den Aembtern beladen werden sollen/das sie nemlich mit einem bezeichneten Korbe (*v. Ordin. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 3. artic. 14.*) deren einer drey Viertheil eines Malters hält/und achtzehnen auff einen Karren gehen/abmessen/und dem Hammermeister so wol/als der Herrschafft zuforderst getreu seyn sollen und wollen/bey Vermeidung der Straff/welche auff Main-End gerichtet (in Hassia sub poena arbitraria, *v. d. Ordin. metall. d. art. 14.*) wie dann auch der Hammermeister/wann er mit dem Köhler wider die Herrschafft colludirte/mit Ungnad gestrafft werden soll. (2) Der Forstmeister hat ihnen auch bey der Anweisung mit allem Ernst einzubinden/das sie das Feuer in guter Acht haben/solches in truckenen Zeiten nicht lauffen lassen/noch den hohen Fichten/Dannen und andern benachbarten Wäldern Schaden damit thun. Solte es aber geschehen/das sie alsdann an Leib und Leben gestrafft werden sollen. (3) Und ist von Forst-Bedienten dahin zu sehen/das sich die Köhler nicht eigenes Gefallens an einem oder dem andern Ort einlegen/oder selbst anweisen/sondern am wächfigen gesunden Holtz in Flößjahren und besserem Waldnuß nicht Schaden zufügen. (4) Sie sollen aber gewiesen werden an die in den Schlägen verbliebene Affterschläge/alte/zerfallene/ungesunde/wandelbare/krumme/kurze und struppige/knorrige Bäume/Wind-Fälle/und was auff dem Stam aufgetrucknet/und nicht mehr fort wachsen kan: Und sollen alles was den Keil hält/mit einschlagen/einen Ort nach dem andern räumen/damit die Dannen-und Büchene Wälder wiederumb in guten Wachs kommen. (5) Da auch in dem alten überständigen Holtz Häfeln/Bircken und ander Schlag-Holtz vorhanden/so sollen die Gruben-und Liecht-Köhler den Meyler-Köhlern nachfolgen/und sie neben einander eingelegt werden/damit die Aeste und Reißig-Holtz/

so die Meyler-Köhler liegen lassen / mit zu Nutz kommen / und mit
 aufgeraunet/verköhlet/und dasselbige Schlag-Holz in einen glei-
 chen Wachs und Gehäge gebracht werde : und sollen die Grubens-
 oder Riecht-Köhler die Kohlen nicht nach der Hand / sondern nach
 Stützen und Karren in ihrem rechten Werth bezahlen. (6 Durch
 die Förster ist auch darauß zu sehen / daß die Köhler oder andere Leute
 das junge fichten- und sonderlich das weiß dannen oder ander tüch-
 tiges Gewächs nicht abhauen/nach zu Deckreißig austeyren und ge-
 brauchen/bey Straff drey Groschen von einem Stamm / der sey so
 klein er wolle/so vielmal solches aufgemacht würde ; sondern sie sol-
 len das Deckreißig von Aesten der hohen Bäumen nehmen/und sich/
 6 den Wäldern Schaden zuzufügen/ enthalten. Eadem ferè docet
 Seckendorf. im Teutschen Fürsten-Staat p.3. c.3. Regal.6. §.6 & 10.
 addens, si tota sylva cædua aut integra sylvæ regio pro conficiendis car-
 bonibus penitus foret excidenda, oportere tunc ante sylvæ incisionem
 vendi grandiores arbores, quarum melior queat esse usus. Verba ipsius
 7 sunt : Ehe man einen Ort den Köhlern anweisen wil/sol man vorher
 alles Nutz-Holz/was Fischer oder Schreiner/Wagner/Fensterma-
 cher/brauchen/auch ander Schachtel-und Flatter-Holz daraus schla-
 gen/und absonderlich verlassen. Die Köhler sol man an alte/ gefal-
 lene/ungesunde/wandelbare/kurze und struppige/ knorrige/verdor-
 rete Bäume / Windschläge oder Afterschläge zuörderst anweisen :
 Denen Glasnern/als welche gar viel Holz bedörffen/sollen auch or-
 dentliche Anweisungen nach Schäu und John/ geschehen/ und ihnen
 ihres Gefallens Holz zu hauen nicht verstattet werden ; man soll
 auch vorher die grosse Bäume / die man absonderlich zu aller Arbeit
 schätzen und verkauffen kan/ daraus schlagen. Et porro: So miß-
 brauchen auch diejenige/die mit Erlaubnuß in Hölzern zu thun ha-
 ben/ihrer Vergünstigung in viel Wege. Dann es pflegen die Köh-
 ler über dasjenige/was ihnen angewiesen/gesund und jung Holz an-
 zugreifen / die junge beste Bäume zu besteygen / und die Aeste zum
 8 Deck-Reißig zu gebrauchen. Eoq; etiam pertinet statutum Mau-
 ritii, Hassiæ Land-Gravii, de anno 1593. Ludovici de anno 1617. &
 Caroli de anno 1683. den Wald-Schmidten/so unter Uns nicht sess-
 hafft/soll man kein Holz verlassen/ sondern bey ihrer Her:schafft
 dessen sich erkölen lassen.

DEnique huc referendum est, quando sylvæ dominus alteri pro certo canone aut decimis permittit, ut queat sylvam vel certam ejus partem extirpare & in culturam reducere: Quamvis enim hæc facultas domino regulariter negetur, v. *Ordinat. des Homburger Märcker-Gedings de anno 1589.* isq; pro majori lignorum confectione omni diligentia debeat abstinere istiusmodi concessionibus, si ex fundo arboribus nudato non perpetua utilitas fructuum, sed ad aliquot saltem annos speranda, demum verò omnino da sterilitas & inutilitas futura sit, v. *Ordinat. forest. Hassiac. de anno 1593. Ludovici de anno 1617. Caroli de anno 1683. rubric. Roden. vers. Wir obne Erlaubnuß.* tamen nonnunquam eam concedendi facultatem domino permittendam esse putant, si ex alio culturae genere majores aut plus necessarii fructus sperentur, v. *Scēt. preced. §. 8. & seq. Class. 2. Scēt. 2. §. 8. & seq. d. Ordin. Hassiac. quarum tenor ita habet:* Nachdem auch das Raumen / Roden / und Ausfeigen der Wälder ein schädliches Werk / und leidet dabey vor zuviel nachgesehen / unerachtet es von unsern löblichen Vor-Eltern vielfältig verbotten worden: damit dan die Wälder hinfüro nicht weiter / als allbereit für Augen / verschmälert werden und in Abgung kommen / so wollen Wir / daß hinfüro keines wegs aus Holz oder Wäldern neue Röder gemacht oder gebrant werden / es geschehe dann mit gutem Nutzen und aus unserm aufrücklichen Befehl und Vorwissen. Dann durchs Roden die Hölzer und Wälder mercklich verderbet / auch Uns daher der Nutz des Gehölzes entzogen und andern / so es roden / zugewiesen wird: zugesichweigen / daß solche neue Röder / wie es der Augenschein und die Erfahrung bezeuget / offi eine kleine Jahr-Zeit / alldieweil sie noch frisch und traghaft / gebauet / und wann sie mager worden und aufgesogentreynd / unerbauet und wüst aelassen werden / und also forthin weder Frucht noch Holz tragen können. *Jung Ordinat. forestal. Lüneburg. de anno 1678. cap. 4 § 19. 20. 21. ubi quoq; possessores vicinorum pradiorum prohibentur, ne dilatandorum agrorum pratorumve causâ extremitates sylvarum eradicare presumant, potius verò se intra suos fines, quâ ideo lapidibus discriminandi, contineant.* Ex quibus proinde consequi-

tur, si quis tale jus præscriptione sibi quæ situm prætendat, opus cum habere clarissimâ probatione, v. *supr.* §. 8. n. 3. *hic.*

§. XVI.

- 1** HÆc præfata & similia lignationum jura certis modis extinguuntur & amittuntur, veluti interitu sylvæ, per combustionem, inundationem, aliosve casus contingente: Et tunc quandoq; suboritur quæstio, num jus lignandi reviviscat, ubi post lapsum temporis sylvæ ad pristinum statum rediret? quam quæstionem affirmare nullus dubito, per ea quæ tradunt Arumæ. *Exercit. ad Instit. 5. tb. 15. Struv. Synt. Civ. Exerc. 13. tb. 54.* neutiquam verò dominus sylvæ, si hæc absq; suo facto penitus foret extincta, obligatus est, ut ut jus in eâ lignandi aut simile alteri antea expressè concessisset, ejus loco aliam pro tali constituto usu assignare sylvam, eoq; alteram extinctam compensare, *Papon. rer. judicat. f. arrestor. lib. 14. appendic. ad tit. 3. arrest. 1.* Unde porro vertitur quæstio, utrum jus lignandi perimatur extirpatione sylvæ, ejusq; in culturam seminationis aut prata reductione? certè talis immutatio in præjudicium domini juris lignandi haud potest fieri. *Confer infr. h. Class. 4. Sect. 16. §. 4. & seq.* Si tamen ejus consensu aut aliter licitè facta esset, tunc utiq; jus lignandi extinctum esse crediderim.

§. XVII.

- 1** QUomodo jura lignandi amittantur non usu, docet *Fritsch. opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 38. membr. 6. §. 2.* Et quemadmodum ab-
2 usu, ostensum est jam *suprà h. Class. 4. Sect. 5. §. 3. n. 5.* Plures amittendi causas colligere & applicare licet ex tit. *Quemadmod. servit. amitt.*

SECTIO VII.

De jure cædendi ligna domino venationis in sylvæ venatoria competente.

§. I.

- 1** SECUNDUM supradictam seriem, v. *Class. 4. Sect. 4. §. 3.* nunc etiam considerandi veniunt illi, quibus lignandi in aliena sylvæ facultas ex ratione publicæ utilitatis competit, veluti venationum
2 dominis permittitur ex sylvæ venatoria cædere frondes ut retia expandi & opercula confici queant, *Stallung zu bauen* / quod jus venato-

domino venation. in sylva venatoria competente. 171

res vocant das Zweig-Recht/ *Struv. Synt. feud. c. 6. aph. 11. n. 4. Fritsch. supplem. Speidel. Besold. voc. Zweig-Recht.* Eoque etiam pertinet facultas cædendi ex sylva venatoria frondem in usum persequendi feram vulneratam extra sylvam venatoriam : qualem furculum ex arbore decerptum in eo ipso loco, ubi fera primò vulnerata fuit, oportet in terram defigere pro demonstratione istius loci & justificatione persecutionis, *v. Hahn. vom Erb-Meyer-Recht/ p. 2. c. 23. n. 155. 156.* Cum enim jus venandi habeat scopum publicæ necessitatis & utilitatis, *vid. supr. h. Class. 4. Sect. 3. §. 11. n. 5.* nihil dubitandum est, quin eadem publicæ necessitatis vel utilitatis ratio efficiat, ut domino venationis in sylva venatoria permittenda sint, sine quibus venationis exercitium commodè explicari nequit, *arg. l. 2. ff. de jurisd. l. ult. §. 1. in f. ff. de offic. ejus, cui mand. jurisd. l. 3. §. 3. ff. de servit. rustic. præd. l. 1. §. 1. ff. si usus fr. petat. Gail. 2. obs. 68. n. 4. Wesenbec. consil. 301. n. 90. Knipschild. de obligat. dom. & vassall. p. 2. q. 1. n. 158. add. Miscell. jur. quest. 2.* Unde perspicitur hanc facultatem cædendi pertinere duntaxat ad eos, qui gaudent jure foresti & quibus venatio competit jure Regalium, ut ob publicum in eadem latente Reipublicæ decus æquum sit, eosdem in exercitio venationis non solum non impedire, sed & promovere ac ipsis subministrare, quæ pro commodo eo exercitio in sylva venatoria inevitabiliter sunt necessaria, *Besold. part. 1. consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 5. & 12.* haud verò istam potestatem habere, quibus jus venandi absq; jure forestali debetur saltem ex pacto, præscriptione aliove simili titulo, si non simul eam succidendi potestatem pacto vel præscriptione quæsi-
verint, *Meurer. Jagt-und Forst R. part. 2. quest. Ob der zu jagen/ auch zu hagen habe. Gail. d. obser. 68. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 44. & seq.* quo casu istud jus referendum foret ad Classẽ illius, quæ in Sect. præced. 4. tradita est, seriei primam aut secundam, prout vel expressâ conventionẽ vel præscriptionẽ constitutum esset. Cæterum quandoque expressè solet conveniri, ne dominus venationum eo jure cædendi frondes pro expandendis retibus & conficiendis operculis utatur, cujus pacti exemplum suppeditat illud Electoris Trevirensis in anno 1525. inter Comitem Palatinum Rheni, qui Episcopatum Moguntinum tunc pignoris jure tenebat, & Land-Gravium Hassiæ latum ex eorundem compromisso arbitrium, in vim transactionis sub ratihabitione ipsorum compromittentium conceptum, cujus verba in passu

- 7 concernente sunt: Zum Fünfften / Nachdem der Jagt haller zu Felsberg und im Malsch Zerung zwischen der beeden Chur- und Fürsten Anbtleuten entstanden sind; So haben die Trierische diesen Vorschlag darauff gethan / nemlich daß unser Gnädiger Herr von Heusenheimer angemessenen Gerechtigkeit zum Felsberg mit abgelassenen Hunden uff der Pfaltz Seiten zu jagen abstellen / und daru durch sich selbst und die Anbtleute keinerley Weise mehr jagen soll / will aber S. Fürstl. Gnad. oder Deroselben Anbtleute im Malschen jagen / desselben sie aber nicht anders / dann mit Garnen / ledigen Hunden / und sonder einig Hagung Stangen oder Holz Abhauen zu thun Macht haben / und die Pfaltz-Gräffische sich darin nunmehr Jagens enthalten / doch alles beeden Chur- und Fürsten / auch ihren Unterthanen an ihren verbrachten Freyheit und Gerechtigkeit derselbigen Wald / und den alten Verträgen darüber uffgericht / un-
- 8 abbrüchlich. Num verò ex tenore hujus pacti seu arbitrii firmiter queat concludi, venationem Hassiæ Land-Gravio in dicta sylva, quam vocant den Malschen-Wald / competere non jure territorii, sed vel ex pacto vel præscriptione in qualitate alicujus servitutis, id postmodum redempto à Moguntino Episcopo pignore, inter Moguntinos & Hassios acriter fuit disputatum, cum in anno 1696. super jurisdictione & superioritate territoriali in eâ sylvâ quaestio esset suborta: Siquidem Moguntini non solum Civitati Bensheim proprietatem sylvæ cum aliquâ forestali jurisdictione, in quantum pro conservatione lignorum foret necessaria, sed etiam suo Archi-Episcopo omnem reliquam jurisdictionem forestalem & jus territoriale in eadem asserabant, inter alia, quæ sequuntur, argumenta etiam huic illationi innitentes, quòd ipsa illa restrictio, quâ Land-Gravii Hassiæ non liceret vel proprietariis liberum sylvæ usum prohibere, vel ligna ex eadem pro expandendis & conficiendis operculis cædere, esset infallibilis nota venationis non ex jure territorii, sed alio speciali titulo competen-
- 10 tis, saltem in modum servitutis. Plura iidem adminicula allegabant, & quidem præcipuè, quòd in anno 1424. inter Conradum, Archi-Episcopum Moguntinum, & Johannem, Comitem Cattimelibocensem (qui Comitatus postea ad Land-Gravios Hassiæ devenit) fuisset transactum de divisione ejus sylvæ, juxta illam descriptionem in finibus Civitatis Bensheimensis sitæ. Verba transactionis sunt: Auch
- 11 sollen

sollen Wir (Graff Johann) und Unsere vorgenannte Erbenkeiner-
 ley Rechi oder Forderung haben zu allen Wälden/ also weit als die „
 Gemarcung von Bensheim gehet/ us. eschieden den Wald/ genant „
 der Malschen. Denselben Wald nun/ umb Frieden und Unser bee-
 den Bestens willen/ getheilt han/ alsdann die Theilung und Sou-
 derung unterschicket und unterschietet ist / und soll solcher Theil gegen
 Bensheim zu/ wieder jehund mit seinem Begriff abgeschieden und
 gesondert ist / nun fürmehr zu ewigen Zeiten und Tagen / Unser „
 Gnädigen Herrn/ seinen Nachkommenen und Stiffts obgenant / „
 und der Seinen von Bensheim seyn und bleiben. So soll der ander
 Theil gegen Zwingenberg und Urbach zu gelegen/ mit allem seinem
 Begriff/ wie die von Unsers Gnädigen Herrn Theil abgesondert „
 und unterschieden ist / Unser/ Unser Erben/ die dann zuzeiten Zwin-
 genberg und Urbach mit ihren Zugehörungen / von ihm/ seinen „
 Nachkommenen und Stifft/ zu Lehen haben und tragen ihm förter
 seyn und bleiben / und jegliche Parthey solle nun förter mit ihrem
 Theil des Walds thun/ leisten und gewähren als mit andern ihren „
 Gütern/ und auch die besorgen/ hagen und verbieten/ nach allem ih- „
 rem Willen und Besten/ unverbindert und ohne Widerrede der an-
 dern Partheyen etc. Porro ex parte Moguntinorum provocabatur ad 12
 lapides finales, quibus pro distinctione limitum literæ initiales Civita-
 tum ac pagorum essent insculptæ, B. A. H. significatione suâ Civi-
 tatem Bensheim, pagos itidem Alsbach und Hochstätt denotantes.
 E contra Hassiaci, Civitati Bensheimensi duntaxat vel proprietatem 13
 sylvæ, vel saltem jus aliquod lignandi in parte ad eam spectante con-
 cedentes, pro tuitione Superioritatis territorialis etiam in Benshei-
 mensium parte, admodum conati sunt evertere prædicta sibi opposita
 argumenta, respondentes ad 1. Copiam arbitrii nil valere, nisi ori- 14
 ginale produceretur, idq; etiam sub ratihabitione esse conceptum, ac
 idè de eadem subsequuta oportere doceri: Insuper illud continere res-
 trictionem validitatis tantum eò usq; donec pignus foret redemptum,
 atq; propterea, quòd redemptio illa facta esset, jam dudum evanuisse:
 aut si adhuc valeret, potiùs ex hoc ipso, quando de refecatione jurium,
 quæ aliàs solummodò venationi ex territoriali superioritate compe-
 tenti essent connexa, expressè cautum fuit, argui venationem talem
 quæ juri territoriali inniteretur, quippe quòd venationi aliunde, instar

- servitutis, competentia talia jura haud cohærerent, neq; opus esset de iisdem non utendis specialiter pacisci, nisi forsitan cum ipsa venatione etiam talia jura forent præscripta aliove speciali titulo quæsitæ, de quolibus verò momentis, ut in cassatione eorundem fuisset necessarium, nullam fieret mentio.
- Ad 2. non apparere de originali, quod in eventum de proprietate sylvæ foret interpretandum, aut si ulterius quid, quod ad jurisdictionem spectaret, in eo contineri judicaretur, id ad observantiam nunquam fuisse deductum, verum Hassios in continuâ jurisdictionis & superioritatis possessione permansisse, adeò quidem ut ipse Senatus Bensheimensis quandoq; requisierit Land-Gravium Hassiæ, ut vellet cognoscere de damno in sylva sua sibi dato, nominatim quidem taxationem ejus damni petendo &c.
- Ad 3. Lapidibus istis vel certam aliquam minimam sylvæ partem, de qua fieret mentio in §. subsequenti præfati arbitrii de anno 1525. vel privatorum jura proprietatis, lignandi &c.
- Ad 4. terminari. Ulterius quoq; Hassiaci intentionem suam stabilire studere ex reservato aliorum plurium utriusq; partis jurium, item ex concessione viæ s. itineris in sylvam, quæ Bensheimensibus specialiter in sæpe dicto arbitrio esset facta. Sed adhuc lis pendet indecisa.

§. II.

- P**ari ratione, quâ pro expandendis retibus ligna succidere venationum domino certo modo permittitur, eidem quoq; fas est pro captura ferarum cingere sylvam venatoriam, succisis in eum usum ex ipsa illa sylva lignis, si nimirum vel gaudeat jure forestali, vel ea facultas simul cum jure venandi esset præscripta, *Gail. 2. obs. 68. n. 7. Cost. de quot. & rat. quest. 78. n. ult. Besold. part. 1. consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 12. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 44. & seq.* Quam tamen sylvarum cincturam non aliter quidam admittunt, nisi quatenus fieri possit absq; præjudicio alterius juris, v.g. pascendi &c. *v. Wehner. observat. præf. voc. Forst-Recht. vers. Contrarium igitur. & seq. Wurmser. Exerc. jur. publ. 3. quest. 11. itemve sine damno proprietarii, adeoq; saltem propriis venationum domini lignis & sumptibus, Knipschild de oblig. vassall. erg. dom. p. 2. q. 1. n. 142. 143. & de jurib. ac priv. Civit. Imp. lib. 2. c. 7. n. 53. 54. 55. Naurath. tr. de ratiocinar. §. 93. pag. 380. atq; eâ moderatione ne ipse proprietarius in suo domini usu lignandi, pascendi, &c. impediatur,*
- 3 *Frid. Mindan. de process. mandat. & monitor. lib. 2. c. 41. n. 1. Neq; for-*
lican

fitan alienum erit suasisse venationis domino, ut pro modo latitudinis sylvæ unam pluresve portas ligneas constituat, quas proprietarii, itemve pecorum pastores, quoties eas lignandi, pascendi, vel alterius usus gratiâ aperiisse contigerit, rursus claudere sub pœna & damni refarciendi lege habeant opus. Iis autem prædictis casibus, ubi sylvam cingere venationum domino licet, utut dominus eam alii locasset sub lege ne redemptor istam cingeret vel alii cingere permetteret, non poterit redemptor eum, qui jus venandi habet, cingere prohibere, nec ipse, si cingere permisit, ex locato tenebitur, velut alias conveniri posset, si cuidam alii cingere permisisset aut operam non dedisset, quò minus cingeretur *l. 29. ff. locat.* Etiam si enim redemptor obligatus sit non solum ratione culpæ, quâ eum non prohibuit, quem casu vidisset sylvam cingere, sed etiam de ea, quâ non curavit & operam dedit, aut sylvam custodivit, quò minus cingeretur, *argum. saltem d. l. 29. locat. ceu in quâ aliàs cingere est arborem deglabrare.* tamen omni culpâ vacat, qui scit, at prohibere non potest, *l. 50. ff. de R. I.* nullumq; crimen patitur is, qui non prohibet cùm prohibere nequit, *l. 109. ff. de R. I.* aut per naturam vel legem prohibere non licet, *l. 135. eod.* sicuti nullâ lege licere potest prohibere eum qui facere jus habet, *arg. l. 55. l. 61. l. 151. ff. eod.* Cœterum tralatitium est, quòd eo ipso ligneo vel lapideo banni ferini sepimento, quo sylva aut pro captura ferarum, aut pro iisdem in sylva continendis circumsepta & clausa est, videantur jam feræ occupatæ, aliq; ab earundem captura & occupatione prohibiti, utut alicubi vetus cuiq; venandi libertas adhuc constaret, *v. Besold. part. 1. cons. 16. n. 4. 5. & seq.*

§. III.

Similiter domino venationis non est denegandum, quò minus hybernis temporibus, dum omnis terra glacie & nive obducta est, cædat paucas quasdam arbores, quarum cortices & germinantes rami feris præbeant pabulum: Multo potius eidem constat facultas proprietarium sylvæ aut lignationis possessorem obligare, ut arbores, quibus ad ædificandi vel alium usum opus habet, cædat opportunis temporibus, quorum observatione futurum sit, ut ferarum sustentationi succurratur, quo facit ordinationis Marburgensis sylvestris, artic. 11. *Gollen die Beambten und Förster die Quartal mit den Uaterthanen in*

in Anweisung Selbes halten / damit die Gegen-Register desto besser gehalten können werden / als nemlich das erste Quartal im Januar.
 „da dann die Leute darzu müßig / und dem Wildpret zu gutem komt /
 „daß es sein Geiß an dem Moos und Knopffen haben kan.

§. IV.

I Consequitur inde, venationis dominum non posse à proprietariis prohiberi, quò minus sylvam venatoriam ingrediatur, quemadmodum olim ea prohibitio poterat licere, §. 12 & 14. *Inst. de rer. divis. l. 3. §. 1. l. 5. §. 3. ff. de acquir. rer. domin. Capoll. de servit. rustic. præd. c. 2.*
2 n 2 & 3. nec etiam, ut non in sylva foffas aprorum causâ, aut aliud quid pro comodo venationis exercitio perficiat, l. 28. ff. ad leg. Aquil. *Capoll. d. loc.*

§. V.

I Omnibus his casibus, ubi ejusmodi facultas in sylva venatoria vel jure foresti vel alio titulo competit, moderatè agere debet venationum dominus, & jure suo ad eum modum uti, quem vel pactum aut possessio, vel sustentationis ferarum necessitas exegerit, ut, quantum absq; sui juris venandi præjudicio fieri potest, dominus sylvæ non lædatur, l. 61. ff. de R. I. l. 24. ff. de servit. præd. urb. *Capoll. d. loc. Frid. Mindan. de process. mandat. & monit. lib. 2. c. 41. n. 1. Myler. de Princip. &*
2 *Stat. Imp. part. 2. c. 73. §. 13.* Unde monendus & jubendus est in cinctura sylvæ debitam servare moderationem, quâ venationi quidem pro necessitate, usuve consueto aut convento sit consultum, at ita, ne etiam proprietarius alteriusve juris, veluti lignandi, pascendi, glandium &c. possessor in usu sui domini vel juris ultrâ istum modum impediatur,
3 *Frid. Mindan. d. loc.* quod faciliè futurum est, si pro modo magnitudinis sylvæ una pluresve portæ ligneæ constituentur eâ lege, ut sylvarum possessores pecudumq; pastores, quoties lignandi, pascendi, alteriusve competentis usus causâ portas aperiisse contigerit, easdem rursus occludant, aut eam diligentiam negligentes pœnam luant arbitrariam unâ cum rescissione damni, quod venationis domino exinde esset illatum: Si itidem venationis dominus caveat, ne absq; urgente necessitate, ex mera fortè in dominum sylvæ invidia, jure suo abutatur, aut immoderata lignorum succisione proprietario alteriusve juris posses-

possessori nimis noceat, præsertim illic locorum, ubi lignorum nulla foret abundantia: Si quoque curet ut non faciliè ipsæ arbores, in primis adhuc aliis usibus idoneæ, cædantur, verùm duntaxat opportuno tempore rami; aut ut hi ipsi solummodò incurvatione quâdam intexantur & jungantur, cretendo cincturæ aut sepis loco futuri: Si porrò provideat, ut id sepimenti debitâ reparatione conservetur, neq; quotannis aut quoties libet, lignis sublati novum fieri opus sit; aut si istud vetustate aliove casu rumpi contingat vel collabi, ut ligna relinquuntur sylvæ domino, ceu cujus lignorum dominium non sit penitus, etiam quoad alios venationibus non necessarios usus, sublatum aut alteri concessum, sed duntaxat certus lignorum usus permissus & effectus dominii aliquantisper impeditus: Si denique, quando arbores pro pabulis ferarum succidere necessitas postulat, cædat inutilis, pro aliis usibus haud commodas, aut saltem ramos; itemq; paucas, non superfluas, in extremâ duntaxat necessitate, si frigore longum tempus durante nullum aliunde pabulum feræ possent quærere, nec aliter earum conservatio obtineri, relictis itidem post ferarum pabulationem lignis ad usum sylvæ domini. *Conf. Meurer. Jagt- und Forst-Recht/ p. 2. quest. Ob der zu jagen auch zu hagen habe? Hahn. vom Erbz-Meyer-Recht. p. 2. c. 21. n. 66.* Sic erit, ut eò minùs venationum domino neganda sit talis potestas, quò magis possessori sylvæ non magnum inde accedit detrimentum, *v. Miscell. jur. quest. 2. & 3.* proptereaque convenit, sententiam illorum, qui venationis domino omnem eam facultatem denegant, *v. Klock. tom. 1. consil. 29 n. 480. 481. Myler. d. § 13. in f.* explicare de casu, ubi nimio abusu valdè nocitum foret proprietario alteriusve juris domino.

§. VI.

QUamvis verò etiam aucupium, atque sub eo apium sylvestrium remolumentum, accenseatur juri forestali, *Myler. d. c. 73. § 10. Knipschild. de obligat. dom. & vasall. p. 2. q. 1. n. 148. & de jurib. ac privil. Civit. Imper. lib. 2. c. 7. n. 61.* non tamen eò porrigenda venationum domini potestas est, ut vel avium in nidis capiendarum vel apium consequendarum causâ cædat arborem aliove modo corrumpat. *Meurer. Jagt- und Forst-Recht/ part. 1. tit. Kein Baum von der Wäspel oder Vogel-Nester wegen abzuhauen. & part. 3. tit. Von Eigenschaft*
Z
der

- der Jinnen. Seckendorf. Teutsch. Fürsten-Staat p. 3. c. 3. Regal. 6. §. 10. verb. Mit Abhauen der Bäumen/darauff Mispel/Vogel-Beer und Vogel-Nester gesucht werden. add. *supr. h. Class. 4. Sect. 1. §. 2. n. 4.*
- 2 *cum exiguum hoc & ad decus Reipublicæ non tantoperè conferens emolumentum haud immeritò cedat illi, per quod utilitati publicæ*
- 3 *magis est consultum, v. *supr. Class. 2. Sect. 2. §. 13. n. 13.* ut & ideo, si alicubi magna esset lignorum inopia, pro modo istius indigentia ex ratione publicæ necessitatis jure prohibeatur venationum dominus ab omni, quæ pro commodo earum exercitio aliàs foret concessa, lignorum succisione desistere, ceu quia major sit necessitas lignorum quàm ferarum, aut saltem cincturæ seu exterioris sepimenti, sine quo ban- num ferinum nihilominus potest consistere, utut forsitan non tam foret proficuum quàm in sylvâ cinctâ & sepimento conclusâ. d. §. 16. n. 13. Sect. 2.*

§. VII.

- 1 **Q**uemadmodum præter venationis causam aliæ quoq; occurrunt publicæ necessitatis vel utilitatis rationes, ob quas alienas arbores cedere, maximè pretio interveniente, permissum, *v. *infr. Class. XI. Sect. 1. §. 9.* ita è contrario, si nulla publicæ utilitatis causa subfit, haud cuiquam licere existimo ex aliena sylva cedere ligna, utut pretium seu æstimationem eorum obtulerit, v. *Hahn. vom Erb-Meyer-Recht/ p. 2. c. 21. n. 25.* multò minus absq; pretio tale quid in aliena sylva peragere fas est, etiam integræ Civitati aliive universitati sub obtentu publicæ lignorum indigentia, *v. *Rechtlich Bedencken de jur. grutia ap. Lipold. opusc. jurid. §. 10. pr.***

SECTIO VIII.

De obligatione dominorum lignandi similiumve
jurium erga dominum sylvæ.

§. Unic.

- 1 **C**uncti prædicti lignationum similiumve jurium in sylva domini omninò obligati sunt & obstricti omne sylvæ damnum præcavere, aut si incendium vel aliud quodvis imminet seu contingat, id sylvarum Præfectis renunciare, & suâ quoq; operâ omni
modò

modò periculum avertere sub poena amissionis aut certè suspensionis juris sui, v. *Seckendorf. cit. c. 3. Regal 6. §. 8. ubi ita*: Es seynd auch sol-
che Holtz-Berechtigte nicht weniger / als die / welche die Jagten oder
Eriffen in der Herrschafft Wälden haben / in Fällen / da etwa eine
Feuers-Brunst in Wälden entsteht / schuldig nicht allein solche den
Beambten und Forst-Bedienten treulich anzuzeigen / sondern auch /
da sie sonst dazü erfordert würden / mit zu löschen und gegen den
Schaden zu arbeiten: Die es aber vorsehlich unterlassen / denen wird
nach befundenen Umständen ihr auff den Wäldern gehabtes Recht
gänzlich versperret.

SECTIO IX.

De potestate hostium in arbores alic-
nas tempore belli.

§. Unic.

NOn tam aliquod succidendi jus, quod ex tacitâ vel expressâ
voluntate domini dependeret, constitutum, quàm aliunde
licentia descendere videtur, quando hostis tempore belli non
quidem frugiferas, sed infrugiferas arbores impunè dejicit ad ædifican-
dam munitionem contra propugnaculum, quod oblidione pressurus
est, *Deut. c. 20. v. pen. & ult. Judic. c. 9. v. 48 & 49.* imò etiam quando
arbores pomiferas absq; peccato cædit, si bellum in pœnam nequitiae
& impietatis hominum à Deo esset decretum, *2. Reg. c. 3. v. 19. & 25.*
Ast & hisce calibus subesse quandam tacitam voluntatem domino-
rum arborum, apparebit *infr. b. Class. 4. Sect. 18. §. 38. & 39.*

SECTIO X.

De Jurisdictione militari in aliena arbore exercitâ.

§. Unic.

POrrò aliundè, quàm ex speciali à domino constituto jure prove-
nit, quando judices militares etiam extranei, in alienis territo-
riis, suspendi curant milites delinquentes in qualibet sibi obviâ
arbore: Quamvis enim regulariter dominus accessum ad suam ar-
borem,

- borem, & ne alius se invito in ea quid peragere possit, jure prohibeat, §. 12. *Instit. de rer. div.* dominusq; territorii haud ferre cogatur, ut alius in suo territorio quid statuatur vel exerceat, quod ad Jurisdictionem pertinet, v. *Miscell. jur. quest. 6.* tamen contra hæc communia privati publiciq; juris principia ob certas causas specialiter est receptum, ut territorium Ducis militiæ ibi fingatur esse, ubi est exercitus, *Knich. de jur. territ. c. 4. n. 53.* Milites ubivis terrarum de criminibus militum cognoscunt, statuunt, exequuntur: Ipsorum tribunal campus apertus; patibulum quævis terræ arbor est: Non disputat aut multum sollicita jurisdictio militaris est de territorio, de loco exequendi, de supplicii instrumento, sed absq; omni judiciorum strepitu proclamat, *Knüpfe auff/ quamlibet orbis arborem pro territorio habeo:* quod aliàs alio sensu de privilegiato judicio Westphalico asserunt, v. *Lampad. de Republ. Rom. Germ. p. 3. c. 17. §. 2.* At inde, ceu ex speciali & quasi privilegiato permisso arbor non induit qualitatem instrumenti suppliciorum, & ergò ejusmodi actus suspendii in præjudicium domini territorialis aut jurisdictionis allegari nequit; multò minùs arboris domino de proprietate quicquam decedit, ceu cui etiam alia ulla jurisdictio, circa arborem quoquo modo occupata, nihil foret nocitura. Eoq; porro referendi sunt actus ejus supplicii, quo reus duabus grandioribus ferè ad terram usq; incurvatis arboribus manibus pedibusq; alligatus, arboribus sursum resilientibus, in diversas partes discerpebatur, v. *Martin. Myl. hort. philosoph. c. 1. pag. 83.*

SECTIO XI.

De facultate excidendi tempore pestis arbores ædibus vicinas.

§. Unic.

EX ratione quidem publicæ utilitatis, at non instar perpetui alicujus juris, verùm eventualis licentiæ, proficiscitur, si quod Medico-Politicus cuilibet homini & incolæ suadet, ut tempore pestis eligat habitationem, quæ hortos, sylvas, aliave arboreta adeò prope non habeat, eò quòd aëre venenis infecto arbores, præsertim ex, quæ suâ naturâ tetros vapores ac caligines solent exhalare, fomitem

Part. 1. Class. 4. Sect. 11. de facultate excidendi &c. 181

& semen pestibilis morbi faciliè concipiant aut conservent, *Zach. quest. Medic. legal. lib. 3. tit. 3. quest. 4. n. 7. junct. lib. 2. tit. 2. quest. XI. n. 11. Naurah. de vit. & mort. hom. theor. 33.* nunc etiam toti civitati consulere liceat, ut vicinos hortos, sylvas, arboreta, ad eam præsertim urbis partem, unde venenosi spirant venti, excidere permittendum sit ad præservandam à contagione civitatem, faciendâ refusione damni ex publico, sicut & eo casu, ubi arbores vicinæ propugnaculis permittuntur excidi, de quo posteriori casu latius dicere anticipavi, *Class. 2. Sect. 3. §. 5. & seq.*

SECTIO XII.

De aliis quam lignandi aliorum juribus, quibus arborum domini facultas restricta est.

§. Unic.

Hucusque demonstravi, quomodo arborum dominii effectus limitatus sit per ipsa aliis constituta lignandi & succidendi jura; reliquum nunc est perspicere, quomodo arborum domini facultas restrictionem patiatur per talia aliis quæsitâ jura, quæ non quidem in ipso usu lignandi aut succidendi, sed in aliâ quâvis sylvæ vel arboreti aut arborum commoditate consistunt, sive eadem pactis aut præscriptionibus sint acquisita, sive ex ratione publicæ utilitatis aut necessitatis ita competant.

SECTIO XIII.

De lignis à fundo exceptis seu reservatis.

§. I.

Inter talia jura, de quibus Sect. præced. dixi, primò se offert pactum, quo in venditione fundi, aut in divisione pomariorum hæreditariorum, specialiter excipiuntur ligna ibi sata vel plantata, aut etiam saltem arborum fructus, *v. supr. Class. 3. Sect. 1. §. 2. n. 2. & Class. 4. Sect. 3. §. 9. n. 2. & 4.* ceu quo pacto efficitur, ut dominus fundi eo usq; donec arborum exceptio vel reservatio durat, succidendi usu sit frustratus. Excepta verò ligna etiam tunc videntur, quando venditor omnem

- fundi fructum excepit, l. 40. §. 4. ff. de contrah. empt. & ligna sunt talia, quæ in fructu reputantur, l. 10. & seq. ff. de usufruct. add. sup. Class. 4.
- 3 Sect. 5. §. 1. & seq. Secus foret, ubi duntaxat manu sata quis reservasset, quia magis ea quæ singulis annis quam quæ in perpetuum, ut vites aliæve arbores, feri solent, excepisse videtur, l. 80. ff. de contrah. empt.
- 4 Cœterum an excipiens arborem, si illa postea cadat & rursus è radice pullos emittat, etiam hos excepisse dicendus sit, remissivè quidem tradit Cœpoll. de servit. urb. prad. c. 81. n. 16. sed brevi negotio decidi quæstio potest ex iis, quæ dixi supra Class. 3. Sect. 3. §. 5. n. 5. & 6. Class. 3. Sect. 5. §. 6. n. 7. atq; etiam per adhibitam distinctionem, quâ vel venditor excepit arborem, quæ postea cecidit aut ab ipso incisa est & rursus è radice pullulavit, propter fructus, quos arbor ferret, ut tunc, quæ arbor è radicibus pullulavit, exceptione contineatur, sitq; venditoris, quasi tunc ipsum solum, quoad radices arboris se porrigunt, videatur exceptum: aut verò venditor excipiendo intentavit habere saltem ligna, ut tunc nova arbor non excepta, sed emptoris esse censeatur, *Jason. in l. Si fundum sub conditione. 81. §. Qui fundum. 3. ff. de legat. 1. num. 17. & 18. fol. 120. col. 2. & in l. jus civile. de justit. & jur. num. 14. fol. 12. col. 2. Diether. supplement. Besold. voc. Holz.*

§. II.

Post hæc incidit in quæstionem servitus, *ne luminibus officiat*, num scilicet, si hæc cuipiam ex pacto, aliove titulo debeatur, alter verò succidat aut deponat arboris ramos, ut locus quondam opacus cœperit solis esse plenus, videatur contra servitutem fecisse, plus æquo lumen augendo? Certè, cùm servitutis finis non sit alius, quàm ne umbrositate quâdam locus fieret opacus, non verò tale quid, sed potius plus debiro luminis præstiterit, qui ramos arboris deposuit, nihil factum videri potest contra servitutem, l. 17. §. 1. ff. de serv. urb. prad.

SECTIO XIV.

De arboribus finalibus.

§. I.

- 1 Sequuntur arbores pro limitibus & terminis agrorum ac territoriorum constitutæ, *Mahl-Baume / Lag-Baume / §. 6. Instit. de offic. Judic. Trentler. vol. 1. disp. 19. th. 5. lit. a. Struv. Synt. Civ. Exerc.*

Exerc. 14. th. 55. Ex. 41. th. 19. Alii eas vocant terminales, quod pro 2
terminis & finibus observentur, *v. Paul. lib. sent. tit. 22.* Olim diceban-
tur antemissæ, quæ in cæsura relinquendæ erant, item peregrinæ, fi- 3
nales, *Calvin. Lexic. voc. Arbor. Oetting. de jure limit. lib. 1. c. 18. n. 13.*
ibiq; lit. m. Tales arbores, ut earum peculiaris qualitas, ipsaq; ab aliis 4
arboribus queant dignosci, notari placuit per incisionem crucis alte-
riusve signi, *Melon. thes. jur. feud. civ. & crim. tit. 43. n. 10. & 16.* veluti
etiam fieri consuevit perforatione in medio crucis incisæ, das; in die
Mitte des eingehauenen Creuzes ein Loch gehohlet werde entweder
nur auff eine oder uff beide Seiten des Baums / oder wann sich
die Bemærkung zur Seiten wendet und nicht gerad vor sich gehet /
dan ein Eck-Loch gemacht werde / nachdem das; die Bemærkung zu
einer oder beeden Seiten gerad oder abwärts gehet. Unde appellantur 5
Lochen/Loch-Bäume. *v. Oetting. d. c. 18. n. 13. Besold. thes. pract. voc.*
Lochen/Loch-Bäume/Loch-Reisse. Item *voc. Marck/Marck-*
steine. Ditherr. & Fritsch. supplem. Besold. voc. Lochen/Loch-Reisse/
Loch-Bäume. Hujusmodi signa, cum per incrementa arborum fa- 6
cile evanescant aliove modo corrumpantur, necessum est ut eadem
sepius, minimum singulis quinquenniis, renoventur *Oetting. d. c. 18.*
n. 17. Besold. d. loc. quâ renovatione, itemq; si eligantur arbores ab 7
aliis magnitudine, ramositate aliisve notis discrepantes, earq; simul de-
scribantur ex ratione situationis, vicinarum circumcirca arborum, aut
similibus signis, haud ægrè obviam iri poterit iis rusticorum fraudibus,
quas metuit Montan. *de finib. c. 19. n. 4.* quod scilicet parte alterâ ab-
sente ejusmodi foramina pro habitu queant incidere. Melius tamen 8
erit factum, si non solum singulis annis, bienniis vel trienniis, fines in-
spiciantur atq; ejusmodi signa renoventur, sed insuper prope arbores
finales ponantur etiam lapides terminales, *v. Ord. nat. forest. Johannis*
Friderici, Ducis Brunsvicensis & Lüneburgensis, de anno 1678. cap. 1.
§. 4. 5. 7. 8.

§. II.

EAndem qualitatem habent sepimenta ex inclinatis & invicem in- 1
gestis fruticibus tenellisve & incurvatis arboribus plantata, *Re-*
bendige Däge oder Bäume / Oetting. d. c. 18. n. 18. si nimirum illæ ar-
bores in ipso confinio, nullo relicto spatio, sint positæ & utrinq; incur-
vatæ; aliàs addendum foret spatium, quod pro cujusq; loci consuetu-
dine

dine relictum est, dum sepes viva ab altero in suo fundo plantabatur,
 2 *v. supr. Class. 2. Sect. 3. §. 11. n. 6. & §. 13. n. 2.* ac proinde facile est judicare de quæstione, num sepes contineantur & mensurandæ sint in venditione fundi, *Cost. de quos. & rat. quæst. 46. n. 5.* Porro aliquando integra sylva pro limite est, præsertim territoriorum, qualis fertur Cherulcos à Suevis & hos ab illis non modò distinguere, sed etiam, instar cujusdam munimenti impedire, ne vel hi illis vel illi his hostilibus incursionibus existant molesti, *v. Joh. Philipp. à Vorburg. hist. Rom. vol. 1. pag. 12.* nec non talis limitanea sylva conspicitur in districtu Hassiæ Blanckensteinensi, prope pagum Weidenhausen quæ putatur antiquus terminus fuisse territoriorum Hassiæ & Nassoviæ, in exigua latitudine se longitudine per ambas Hassiæ præfecturas Blanckenstein &
 4 Breidenbach, extendens. Hodie eadem in communi sylvæ qualitate ad Principes Hassiæ pertinet, postquam fines territorii Hassiaci quadantenus adaucti sunt, ut vel soli præfecturæ Blanckensteinensi augmentum sex pagorum (qui à situatione & quòd fortè peculiare Scabinatus judicium olim retinuerint, veniunt nomine des Ober-
 5 Gerichts) accessisse fama sit. Nomen adhuc tenet Land-Wehr / quod vocabulum communiter significat inclusionem vel clausuram quandam finium limitumq; territorii, indeq; etiam ipsum territorium, jurisdictio, marcha, limites, fossæ, fines, districtus, & similia suo modo promiscuè usurpantur, ac itidem quandoq; synonymiam important Germanicæ voces Land-Wehr / Land-Grabe / Land-Stein / Land-Gräntz / Marck / Bezirk / Gräntz / Gebiet / Grund / Baum / und Boden. Meichsner. tom. 3. decif. 33. n. 74. Diether. supplement. Befold. voc. Land-Wehr.

§. III.

1 **N**ON absimili terminali sylvâ, quam itidem die Land-Wehr appellare solent, distinguuntur à se invicem territorium Hassiacum & Hanovicum prope urbem Hassiacam Ober-Rosbach & Hanoviam Rodheim in Wetteravia. Cùm verò de eadem hæc vertatur, nec dum sopita sit, controversia, utrum parti utriq; sit communis, an verò, sicut ex parte Comitatus Hanovici prætenditur, territorii fines in ejusdem sylvæ extremitate ita sint intelligendæ, ut tota ea sub territorio Hanovico includatur, melius forsitan erit factum, si pennam meam

non

non ultra hic porrexerim, nisi ut pro informatione causæ, & modi probationis finium demonstrandi ergò, huc transcribam extractum inear desuper conscriptæ relationis, quando non olim ejus causæ per ocularem inspectionem inquisitio mihi erat commissâ. Tenor relationis sic habet: Unten Morgens / als den 31. Martii seynd Wir an dem 3 streitigen Gränz-Ort zusammen kommen / und zwar in der geraden Straß / so von Ober-Rosbach / durch und neben Rodheim hin key Nieder-Eschbach vorbey auff Boines und Preunesheim gehet / allwo die Gränz pwerch über oder durch die Straß hinziehet. Der Streit aber bestehet kürzlich darin / daß man Hanauischer Seiten die Land-Wehr / wodurch die Gränz geschieden wird / für sich allein halten und deren Communion nicht zustehen will. Rationes ihr Seits waren (1) die auff der Seiten nach Rosbach zu befindliche Steine / (2) alte und neue Gränz-Gänge / (3) daß der Grabe / den man diffcults anziehen thäte / kein Gränz-sondern ein Wieses Grabe / und daher nicht allenthaltten erscheinlich / auch jedesmal von den Rodheimern allein uffgeworffen / ingleichen von denselben allein das über solchen Graben in der obgedachten Straß gehende hölzerne Brückchen gemacht und reparirt worden wäre. Hiergegen wurde denen Hanauischen vorgestellt und resp. auff ihre argumenta geantwortet: (1) Die augenscheinliche apparenz der Land-Wehr: Gestalten zu beeden Seiten des Grabens ganz alte starke Eich-Bäume in rechter stracker serie vorhanden / und der Grabe aller Orten in der Mitte zwischen denselben befindlich / so gar daß an etlichen Orten / wo die Gränz per lineam obliquam ziehet / solches dennoch fort und fort durch das ganze Feld / wo außer solchen Bäumen im geringsten keine Waldung oder Gepusch vorhanden / continuirt, mithin klar zu sehen / daß solche Eich-Bäume zu beeden Seiten des Grabens in rechter Ordnung mit Fleiß zu solchem Ende gesetzt gewesen / und noch diese Stund die Figur einer rechten Land-Wehr repräsentiren. Die Hanauische / welche solche Land-Wehr und Gränz-Scheidung / auch an den Orten / wo sie per obliquam lineam ziehet / nicht negirt / doch solche auff diejenige Reihe der Bäume so zur Rosbachischen Seiten stehen / und zwar noch mit Einziehung auch solcher Reihe Bäumen zur Rodheimischen Gemarckung / deuten wolten /

suchten zu dem Ende allerhand Behelff herfür / als nemlich der Grabe zwischen den Bäumen schnitte sich an etlichen Orten ab / daß nichts darvon zu sehen: Item, an theils Orten stünden nur auff einer Seiten Bäume: Ferner an etlichen Orten wären viele Bäume aus der Ordnung / bald mitten im Graben / bald nebenst denen in extremitate des Grabens befindlichen / noch mehrere etwas weiter davon abstehend ic. Es wurde ihnen aber gezeigt / daß an denjenigen Orten / wo der Grabe verwachsen und eingefallen / gleichwol noch einige Thälen / und darab zu sehen / daß vorhin der Grabe durchgehends gewesen; Ingleichen wurde ihnen an denen Orten / wo nur zu einer Seiten Bäume vorhanden / auff der andern die Stümpffe von abgehauenen und verfallenen Bäumen gewiesen / an ebenen dargestellt / daß andere auffser der Ordnung in der Mitte des Grabens und abweris dessen extremitäten / nicht durchgehends / sondern an wenigen Orten gestandene alte Bäume / ex radicibus arborum finalium vermuthlich gesprossen / und weil die Land-Wehr nicht fleißig besichtigt und renovirt worden / also fort excrescirt wären / wie ihnen dann verschiedenes noch junges eichenes Gepusch / so aus den Wurzeln der Gränz-Bäume erwachsen / und da es nicht balden aufgehauen werden solte / ebenfals zu starcken Bäumen excresciren würde / vor die Augen gelegt worden. (2) Ist Ihnen / den Hanauschen Deputirten / entgegen gesetzt die præsumptio communionis confinii, darwider Ihr Seits / dem Obliegen nach / noch nichts Erweisliches beigebracht worden / gestalten (3) die Steine / darauff sie sich beziehen wollen / ganz augenscheinlich bloßte reisp. Weg- und Güter-Steine wären / indem ihre Schneide nicht nach der Land-Wehr / herab oder hinauff / gerichtet / sondern vielmehr zwerch gestellt seyen / worzu noch käme / daß solche Steine in den Roszbacher Acker-Büchern vor Güter-Steine ganz deutlich / und zwar mit dem klaren Beysatz beschrieben wären / daß sie eine Ruthe weit eingezogen / oder abweris von der Gränz eben umb deswillen gesetzt worden / damit andernfalls / da nemlich solche gerade in finibus derer auff die Land-Wehr anstoßenden Roszbachischen Wiesen / wie sonst gewöhnlich und billich / wären gesetzt worden / darab keine confusion oder Irrung mit der Land-Gränz entstehen möchte. Und über das attestirten die

Rosbacher Steinseher/ daß theils solcher Steinen bey ihren Zeiten vor Marck-Scheidungen zwischen den Wiesen gesetzt worden. In der That selbst funden sich solche nicht in der extremität des Grabens zur Rosbachischen Seiten bey den Bäumen/ noch in linea recta nach solcher Land-Wehr / sondern eine Ruthe breit darvon in den Wiesen/ allesamt mit einer Zwerch-Schneide secundum distinctionem ipsorum pratorum. Die Hannauische Deputirte bestunden endlich nicht sonderlich mehr auff diesem argument, außer daß sie noch an dem einzigen an der obgedachten Straffe stehenden Stein Zweifel hatten/ und dessen Hebung in Vorschlag brachten: Es wurde ihnen aber entgegengehalten/ daß solcher Stein der Schneide nach/ so ebenfalls nicht nach der Land-Wehr/ weder hinauff noch hinunter/ sondern zwischen der Straffe und einer Wiese nach Länge der Straffe gerichtet/ ganz augenscheinlich die Scheidung zwischen der Wiese und dem Weg constituirte/ und die Land-Gränze umb so weniger respiciren könnte/ als derselbe nicht einmal uff die zur Rosbachischen Seiten an der Land-Wehr stehende Bäume/ sondern weit darvon ab in die Wiese zöge / wan er schon seine Deutung nicht nach der äußerlichen Form und Schneide haben sollte / bey welcher Verwandnuß solchen Stein zu heben überflüssig wäre / Ich auch darzu ohne special instruction nicht verstehen könnte.

Das Zweyte Hannauische argument ward damit abgeleinet / daß die Gränz-Beziehungen und resp. Gränz-Beschreibung einseitig/ dergleichen auch die Rosbacher in contrarium hätten. Circa annum 1680. hätten zwar beide Theile die Gränz zusammen bezogen/ und wären jeweils durcheinander/ bald herüber bald hinüber gelauffen/ doch die Herrschaffliche Bediente jeder auff seiner Seite geblieben/ und hätte Dr. Schmidt außdrucklich darbey vermeldet/ der Graben zw. schen den Bäumen wäre die Gränz: Danumetwan die Rodheimer solchen Gränz-Zug anderst beschrieben haben möchten/ könnte solche einseitige Beschreibung nichts präjudiciren.

Auff das Dritte Hannauische argument, so zum theil bereits oben seine Abfertigung hat/ ward dem Hannauischen von dem Keller Bader geantwortet/ er hätte jedesmal / wann die Rodheimer den Graben zu raumen oder das Brückchen zu repariren sich allein ange-

suchten zu dem Ende allerhand Behelf herfür / als nemlich der Grabe zwischen den Bäumen schnitte sich an etlichen Orten ab / daß nichts darvon zu sehen: Item, an theils Orten stünden nur auff einer Seiten Bäume: Ferner an etlichen Orten wären viele Bäume aus der Ordnung / bald mitten im Graben / bald nebenst denen in extremitate des Grabens befindlichen / noch mehrere etwas weiter davon abstehend ic. Es wurde ihnen aber gezeiget / daß an denjenigen Orten / wo der Grabe verwachsen und eingefallen / gleichwol noch einige Thälen / und darab zu sehen / daß vorhin der Grabe durchgehends gewesen; Ingleichen wurde ihnen an denen Orten / wo nur zu einer Seiten Bäume vorhanden / auff der andern die Stümpffe von abgehauenen und verfallenen Bäumen gewiesen / anebenen dargestellt / daß andere auffser der Ordnung in der Mitte des Grabens und abweris dessen extremitäten / nicht durchgehends / sondern an wenigen Orten gestandene alte Bäume / *ex radicibus arborum finalium* vermuthlich gesprossen / und weil die Land-Wehr nicht fleissig besichtigt und renovirt worden / alsofort excrescirt wären / wie ihnen dann verschiedenes noch junges eichenes Gepusch / so aus den Wurzeln der Gränz-Bäume erwachsen / und da es nicht balden aufgehauen werden solte / ebenfals zu starcken Bäumen excresciren würde / vor die Augen gelegt worden. (2) Ist Ihnen / den Hanauischen Depurirten / entgegen gesetzt die *præsumptio communionis confinii*, darwider Ihr Seits / dem Obliegen nach / noch nichts Erweisliches bengebracht worden / gestalten (3) die Steine / darauff sie sich beziehen wollen / ganz augenscheinlich blosser resp. Weg- und Güter-Steine wären / indeme deren Schneide nicht nach der Land-Wehr / herab oder hinauff / gerichtet / sondern vielmehr zwerch gestellt seyen / worzu noch käme / daß solche Steine in den Rosbacher Acker-Büchern vor Güter-Steine ganz deutlich / und zwar mit dem klaren Bessatz beschrieben wären / daß sie eine Ruthe weit eingezogen / oder abweris von der Gränz eben umb deswillen gesetzt worden / damit andernfalls / da nemlich solche gerade in finibus deder auff die Land-Wehr anstossenden Rosbachischen Wiesen / wie sonst gewöhnlich und billich / wären gesetzt worden / darab keine confusion oder Irrung mit der Land-Gränz entstehen möchte. Und über das attestirten die

Rosbacher Steinseher/ daß theils solcher Steinen bey ihren Zeiten vor Marck-Scheidungen zwischen den Wiesen gesetzt worden. In der That selbst finden sich solche nicht in der extremität des Grabens zur Rosbachischen Seiten bey den Bäumen/ noch in linea recta nach solcher Land-Wehr / sondern eine Ruthe breit darvon in den Wiesen/ allesamt mit einer Zwerch-Schneide secundum distinctionem ipsorum pratorum. Die Hannauische Deputirte bestunden endlich nicht sonderlich mehr auff diesem argument, außer daß sie noch an dem einzigen an der obgedachten Strasse stehenden Stein Zweifel hatten/ und dessen Hebung in Vorschlag brachten: Es wurde ihnen aber entgegengehalten/ daß solcher Stein der Schneide nach/ so ebenfalls nicht nach der Land-Wehr / weder hinauff noch hinunter / sondern zwischen der Strasse und einer Wiese nach Länge der Strasse gerichtet/ ganz augenscheinlich die Scheidung zwischen der Wiese und dem Weg constituirte/ und die Land-Gränze umb so weniger respiciren könnte/ als derselbe nicht einmal uff die zur Rosbachischen Seiten an der Land-Wehr stehende Bäume/ sondern weit darvon ab in die Wiese zöge / wann er schon seine Deutung nicht nach der äußerlichen Form und Schneide haben sollte / bey welcher Verwandniß solchen Stein zu heben überflüssig wäre / Ich auch darzu ohne special instruction nicht verstehen könnte.

Das Zweyte Hannauische argument ward damit abgeleinet / daß die Gränz-Beziehungen und resp. Gränz-Beschreibung einseitig/ dergleichen auch die Rosbacher in contrarium hätten. Circa annum 1680. hätten zwar beide Theile die Gränz zusammen bezogen/ und wären jeweils durcheinander/ bald herüber bald hinüber gelauffen/ doch die Herrschaftliche Bediente jeder auff seiner Seite geblieben/ und hätte Dr. Schmidt außdrucklich darbey vermeldet / der Graben zwischen den Bäumen wäre die Gränz: Da nun etwan die Rodheimer solchen Gränz-Zug andersst beschrieben haben möchten/ könnte solche einseitige Beschreibung nichts präjudiciren.

Auff das Dritte Hannauische argument, so zum theil bereits oben seine Abfertigung hat/ ward dem Hannauischen von dem Keller Bader geantwortet / er hätte jedesmal / wann die Rodheimer den Graben zu raumen oder das Brückchen zu repariren sich allein ange-

suchten zu dem Ende allerhand Behelff herfür / als nemlich der Grabe zwischen den Bäumen schnitte sich an eilichen Orten ab / daß nichts darvon zu sehen: Item, an theils Orten stünden nur auff einer Seiten Bäume: Ferner an eilichen Orten wären viele Bäume aus der Ordnung / bald mitten im Graben / bald nebenst denen in extremitate des Grabens befindlichen / noch mehrere etwas weiter davon abstehend ic. Es wurde ihnen aber gezeigt / daß an denjenigen Orten / wo der Grabe verwachsen und eingefallen / gleichwol noch einige Thälen / und darab zu sehen / daß vorhin der Grabe durchgehends gewesen; Ingleichen wurde ihnen an denen Orten / wo nur zu einer Seiten Bäume vorhanden / auff der andern die Stümpffe von abgehauenen und verfallenen Bäumen gewiesen / an ebenen dargestellt / daß andere auff der Ordnung in der Mitte des Grabens und abweris dessen extremitäten / nicht durchgehends / sondern an wenigen Orten gestandene alte Bäume / ex radicibus arborum finalium vermuthlich gesprossen / und weil die Land-Wehr nicht fleissig besichtigt und renovirt worden / also fort excrescirt wären / wie ihnen dann verschiedenes noch junges eichenes Gepüsch / so aus den Wurzeln der Gränz-Bäume erwachsen / und da es nicht balden aufgehauen werden solte / ebenfals zu starcken Bäumen excresciren würde / vor die Augen gelegt worden. (2) Ist Ihnen / den Hanauischen Deputirten / entgegen gesetzt die præsumptio communionis confinii, darwider Ihr Seits / dem Obliegen nach / noch nichts Erweisliches beygebracht worden / gestalten (3) die Steine / darauff sie sich beziehen wollen / ganz augenscheinlich blosser resp. Weg- und Güter-Steine wären / indeme deren Schuende nicht nach der Land-Wehr / herab oder hinauff / gerichtet / sondern vielmehr zwerch gestellt seyen / worzu noch käme / daß solche Steine in den Roszbacher Acker-Büchern vor Güter-Steine ganz deutlich / und zwar mit dem klaren Beysatz beschrieben wären / daß sie eine Ruthe weit eingezogen / oder abweris von der Gränz eben umb deswillen gesetzt worden / damit andernfalls / da nemlich solche gerade in sinibus dexteræ auff die Land-Wehr aufstossenden Roszbachischen Wiesen / wie sonst gewöhnlich und billich / wären gesetzt worden / darab keine confusion oder Irrung mit der Land-Gränz entstehen möchte. Und über das attestirten die

Rosbacher Steinschneider/das theils solcher Steinen bey ihren Zeiten vor Markt-Scheidungen zwischen den Wiesen gesetzt worden. In der That selbstem funden sich solche nicht in der extremität des Grabens zur Rosbachischen Seiten bey den Bäumen/nach in linea recta nach solcher Land-Wehr / sondern eine Ruthe breit darvon in den Wiesen/allesamt mit einer Zwerch-Schneide secundum distinctionem ipsorum pratorum. Die Hannauische Deputirte bestunden endlich nicht sonderlich mehr auff diesem argument, außer daß sie noch an dem einzigen an der obgedachten Straße stehenden Stein Zweifel hatten/und dessen Hebung in Vorschlag brachten: Es wurde ihnen aber entgegengehalten/daß solcher Stein der Schneide nach/so ebenfals nicht nach der Land-Wehr / weder hinauff noch hinunter / sondern zwischen der Straße und einer Wiese nach Länge der Straße gerichtet / ganz augenscheinlich die Scheidung zwischen der Wiese und dem Weg constituirte / und die Land-Gränze umb so weniger respiciren könnte / als derselbe nicht einmal uff die zur Rosbachischen Seiten an der Land-Wehr stehende Bäume / sondern weit darvon ab in die Wiese zöge / wan er schon seine Deutung nicht nach der äußerlichen Form und Schneide haben sollte / bey welcher Verwandlung solcher Stein zu heben überflüssig wäre / Ich auch darzu ohne special instruction nicht verstehen könnte.

Das Zweyte Hannauische argument ward damit abgeleinet / daß die Gränz-Bezeichnungen und resp. Gränz-Beschreibung einseitig / dergleichen auch die Rosbacher in contrarium hätten. Circa annum 1680. hätten zwar beide Theile die Gränz zusammen bezogen / und wären jeweils durcheinander / bald herüber bald hinüber gelauffen / doch die Herrschaftliche Bediente jeder auff seiner Seite geblieben / und hätte Dr. Schmidt ausdrücklich darbey vermeldet / der Graben zwischen den Bäumen wäre die Gränz: Dannetwan die Rodheimer solchen Gränz-Zug anders beschreiben haben möchten / könnte solche einseitige Beschreibung nichts präjudiciren.

Auff das Dritte Hannauische argument, so zum theil bereits oben seine Abfertigung hat / ward dem Hannauischen von dem Keller Bader geantwortet / er hätte jedesmal / wann die Rodheimer den Graben zu raumen oder das Brückchen zu repariren sich allein ange-

maisset / den Graben wieder zu ; item das Brückchen wieder abzuwerffen und von den Ober-Rosbachern repariren lassen / also facto contrario die Hanauische turbationes vernichtet. Ferner wurde von ihm / Baden / denen Hanauischen umständlich vorgehalten / wie bey Anflieffern einiger Maleficanter beederseits Büttel mitten in den Land-Wehr-Graben treten müssen / und darin die Gefangene resp. auff- und wiedergeschlossen / und so fort aufgeliessert und angenommen hätten / nach welchem actu noch in actis weiter zu suchen seyn wird. Diesem nach hat man beederseits solches alles für jetzt an seinen Ort / und das Werk zu Einholung gemessener instruction und weiterer Verhandlung bey der Conferentz / aufgesetzt. Es würde aber zu Verhütung mehrerer Streits dienen können / wann Hannau von dem Unfug hierin abstiehet / daß alsdann nicht weniger der Grabe durchgehends conjunctim auffgeraumet / als die darin auff der Linien stehende Bäume gesambter Hand gefällt und geheilet ; So dann diejenige / so auff solchen Linien außwärts aufgewachsen von demjenigen Theil / auff dessen Seiten sie stehen / zu desselben alleinigen Nutzen niedergehauen : hingegen die Weitere-Umbhauung derer in denen Linien oder beeden extremitäten des Grabens stehenden Bäumen scharff prohibirt ; vielmehr an derer abgegangenen Bäume Stelle andere gepflanzt / und noch darzu grosse Land-Grantz-Steine mit scripturis vel picturis significantibus zu beeden Seiten dergestalt alternatim gesetzt würden / daß wann einer auff die Rosbachische Seite collocirt / dann der ander zur Rodheimischen Seiten gestellt / und je einer von dem andern / weil auch die Bäume und der Grabe vorhanden / zu Ersparung der Kosten / bis hundert Schritt gestellt werden könnte / wornach so fort die commoditas confinii ratione des Begräffes und der Eichel-Mast beeden Theilen gemein verbliebe / und solches alles nicht weniger in dem auffrichtenden Reces, als hernach bey der Stein-Setzung und fúrters jedesmal bey den Grantz-Beziehungen / deutlich und umständlich conjunctim zu beschreiben wäre. 11.

§. IV.

I Pura de arboribus, sepibus aut sylvis terminalibus præfari superse-
deo, ceu quæ omnia satis constabunt ex dicendis part. 2. Class. 6.
Sect.

Seç. 4. de lapidibus finalibus, cum quibus propter uniformem qualitatem eodem censentur jure. Rediturus ergò ad scopum paucis demonstrabo, quomodo propter illam qualitatem & jùs alteri in tali arbore, sepimento aut sylva quæsitum, ipsi domino non amplius plena constet libertas, sed dominii effectus tantisper sit suspensus ac limitatus, in quantum usu ejusdem præjudicium fieret domino finium. Equidem non licet vel domino vel alii arborem finalem excidere aut in arbuſtum convertere, neq; sylvam terminalem finium obscurandorum causâ in aliam formam v.g. novale reducere sub pœnâ arbitrariâ, *l. ult. §. ult. ff. de term. mot. Ordinat. forest. Lüneb. de anno 1678. cap. 1. §. 10.* damniq; alteri contingentis reſarcitione, § 6. *Inst. de Offic. Jud. l. 4. §. 1. 2. 3. 4. ff. fin. regund. Treutler. vol. 1. disp. 19. th. 6. lit. d. Struv Syn. Civ. Exerc. 14. th. 50. in f. th. 56. 58. Ex. 48 th. 110.* quam legem prohibitivam primùm à Solone editam, Græcoq; sermone à jurisconsulto in d. l. fin ff. fin. reg. relata fuisse testatur *Papo in Burbon. consuetud. tit. 14. §. 164.* In Gallia juxta præstationem interesse multa obtinet triginta librarum, *Meurer. Jagt- und Forst R. part. 7. Reg. Const. artic. 61.* Jure Saxonico, qui arborem terminalem succidit ignoranter, præter æstimationem arboris luit tantummodò pœnam triginta solidorum, quæ etiam statuta est in eum qui aliam arborem frugiferam incidit: Ast gravio rem, & quandoq; relegationis, subit pœnam, si eam succissionem arboris finalis scienter perfecisset ac dolosè, *Berlich. part. 5. conclus. 52. n. 46 & seq. usq; ad num. 50. inclusivè.* Et tantoperè quidem omnis ea, quæ finium qualitatem subverteret, arborum harum incisio vel corruptio est prohibita, ut quamvis sylva esset cædua ac licitè caderetur, tamen succissionem haud conveniat extendi ad arbores finales, *v. supr. §. 1. n. 3. hic add. Seckendorf. Teutsch. Fürsten-Staat. p. 3. c. 3. Regal. 6. §. 5. in f.*

§. V.

HAud tamen omni caret difficultate præfata prohibitio. Non quidem dicam, potius laudabile quàm malefactum esse, ex sylva novale facere, cum idem aliquando non benè factum esse queat, *v. supr. Class. 2. Sect. 2. §. 8. & 9.* velut in præſenti casu, si fiat finium obscurandorum causâ, quos sylva terminasset, *l. ult. §. ult. de term. mot.* Sed quomodo peccatum erit ac punibile, ex arbore facere arbuſtum, cum tot hætenus laudibus celebrata fuerit arborum plantatio & multiplicatio,

- 3 tio, tot legibus præcepta, tot fertilitatibus exornata? Nihil forsitan
 necesse habuit Cujacius censere tunc ex arbore arbusum fieri, &, de
 quo nunc sermo est, crimen perpetrari, si ex arbore subinde stolones
 fuerint succisi, indeq; propagatio succisæ fruticationis processerit:
- 4 Nihil opus ut jus Saxonicum, puniri iubens eum qui arbores fructi-
 feras finium constituendorum causâ positas præciderit, *Theodor. cri-*
min. c. 3. aphor. 11. lit. d. n. 5. ad eundem Cujacii intellectum trahatur,
 quippe quòd *Stolones succidere & arbusum facere* nullibi inveniantur
 æquipollentia; resectio quoq; stolonum, & quidem non impetu mo-
 mentoq; uno, sed subinde facta, haud usq;, quò dignosci nequeat, figu-
 ram arboris intervertat, faciem certè locorum non immutet: eorumq;
 suppullulatio, fruticatio & postea plantatio inutilis planè sit & absq;
- 5 propaginis spe futura. Similiter nequicquam rationis aut necessita-
 tis poscit, cum Anton. Matth. arbusum interpretari tantum & præ-
 cisè de vite arbusiva seu vinea arboribus maritata, *v. supr. Class. 3.*
Sect. 2. §. 4. n. 3. utut diffitendum non sit eum quoq; criminis termini
 moti fieri reum, qui locum confinii, in quo est arbor terminalis viti-
 fera, veluti populus, ulmus, attinia aut cornus, pluribus ejusdem ge-
 neris arboribus certo ordine conserit, eoq; ex arbore terminali arbu-
 stum, seu locum arboribus vitium causâ consitum, *Calvin. Lexic. voc.*
Arbusum. constituendo faciem loci immutat, quò minùs amplius pri-
- 7 or arboris usus characteristicus queat apparere. Potius enim hæc pro
 substratâ materiâ per arbusum intelligi potest ac debet quodlibet fru-
 ticetum, arboretum, aut locus quibuscunq; arboribus consitus, veluti
 pomarium, sylva &c. ita ut, quoties quis locum, in quo finalis existit
 arbor, pluribus ejusdem generis arboribus conserit, quibus excrescen-
 tibus terminalis arbor non quiret amplius dignosci, sed usus ejus cha-
 racteristicus foret amissus aut in dubio constitutus, faciesq; loci immu-
 tata, toties is æquè ac ille, qui arbores finales excidit aut quoquo alio
 modo characteres impressas corrumpit, reatui criminis termini moti im-
- 8 plicetur: liber proinde à tali reatu, ceu qui magis finium servandorum
 quàm obscurandorum animum videtur habere, si alterius generis ar-
 bores, quàm cujus est arbor finalis, ibidem plantasset, quarum incre-
 mento non periret neq; obscuraretur, sed benè adhuc dignosceretur
 arboris terminalis qualitas, *v. Besold. thes. pract. voc. Marck/Marck-*
- 9 *Stein.* Hæc ratione, sicut & quâdam aliâ, *v. Class. 2. Sect. 2. §. 8. & 9.*

non rarò æquè malè factum est & punibile ex arbore arbuſtum facere, atq; ex ſylva feciſſe novale: nec tamen ſemper & ubiq; damnabile, ſi etiam ex arbore terminali arbuſtum fuerit factum.

§. VI.

QUod de incifione arborum finalium modò edoctrum eſt, ad percep-
tionem glandium & fructuum earundem nihil pertinet, verùm
ii ad dominum fundi, in quo arbores radicatae, eodem jure ſpectant,
quo aliarum quarumvis arborum fructus, vel etiam quandoq; ad alium,
cùm arborum fructus ſpeciali pacto ſimilive titulo ſunt quæſiti, *conf.*
Class. 4. Sect. 3. Unde extra ſpeciale pactum aut jus quæſitum vel utri-
que vicino, ſi in medio confinio; vel alteri eorum cedunt, ubi in ejus
tantùm fundo arbor extaret finalis, qualis poſterior ideò pro denota-
tione limitis non ab utraq; parte, ſed duntaxat ad faciem alterius vicini
ſeu à foràs conſuevit ſignari. Arbores quippe finales ex conſtitutio-
nelimitum, nullam aliam peculiarem qualitatem, ideòq; nec ultrà ali-
quod ſpeciale jus recipiunt, quàm ne quid in iis fiat, quod quoquo mo-
do impedimento ſit, ut iisdem non amplius poſſint oſtendi aut probari
fines, quale impedimentum non tam affert ſola glandium perceptio,
quàm ipſarum arborum ſuccifio, aliave earum aut characterum ſeu ſi-
gnorum corruptio, *Oettinger. de jur. limit. lib. I. c. 18. n. 14. & 15.*

SECTIO XV.

De arboribus ſycaminonibus.

§. I.

Occurrunt arbores ſycaminones: Siquidem flumina im-
bribus aliorumve fluminum influxu aut aliàs naturaliter
tanta quandoq; capiunt incrementa, ut non ſolùm ripam di-
rumpant, limumq; dividant, ſed & urbes villasq; obruant, velut ob
Rheni incrementum aliquoties, præſertim in annis 1306. 1374. 1496.
ripas ruptas & aquarum vi turres & ædificia dejecta, aliaq; maxima da-
mina data fuiſſe refert Saur. *in deſcriptione urbis Coloniae.* Nec non è
contrario ſæpius flumina propter limi poros, rivosq; atq; fluentia inde
deri-

derivata tantoperè exarescunt & diminuuntur, ut terra piscesq; sitiant,
 3 ac non queat commodè navigari. Hinc in margine s. ripa plantari
 cosueverunt arbores, quæ aggeres colligent, limumq; retineant ad dis-
 pensanda & coërcenda futura incrementa, impediendasq; diminutio-
 4 nes, l. 10. ff. de extraord. crim. Tales arbores nomen sortiuntur sycaminonum, d. l. 10. Calv. Lexic. voc. Sycaminon. comprehendunt tamen
 quoad effectum juris, ex identitate rationis, quaslibet arbores, quæ ri-
 pis & aggeribus aquarum ideò implantatæ sunt, ut ipsarum incremen-
 ta coërcantur, impediaturq; aggerum ruptio & quodvis aliud da-
 5 minus: Unde nihil superest dubietatis, quin etiam privato, ripæ mu-
 niendæ causâ, fas sit in publico flumine ponere arbores ad tuendum
 suum agrum, dummodò ob id navigatio non fiat deterior & damni in-
 fecti nomine caveatur, t. t. ff. de rip. muniend. ibiq; Dd.

§. II

1 **H**Æ arbores Sycaminones quoad proprietatem sunt illorum, qui
 prope ripam prædia possident, eò quod proprietas ipsarum riparum,
 quæ se ad flumen habent non ut pars ad totum, sed ut continens
 ad contentum, spectet ad eos, quorum prædiis eadem adherent, §. 4.
 Inst. & l. 5. ff. de R. D. Cost. de quot. & rat. quæst. 46. n. 15. & 16. Rocca.
 disp. jur. select. vol. 2. c. 162. n. 10. ut æquum sit arbores esse illorum
 tanquam dominorum fundi, in quo radices egerunt, d. loc. & l. 30. §. 1.
 2 ff. de acquir. rer. dom. add. supr. Class. 3. Sect. 1. §. 1. & seq. qui proinde et-
 iam pro numero jugerum vel capitum quæ possident, ad reparatio-
 3 nem aggerum conferre tenentur, l. 2. C. de immuni. nem. conced. Quoad
 usum verò hæ arbores censentur esse omnium hominum, quorum ideò
 quilibet naves ad illas religare jus habet, §. 4. Inst. & l. 5. ff. de R. D.
 4 Capoll. de servit. rust. prad. c. 29. n. 3. Hoc tamen ipsum, quod publi-
 cum harum arborum usum d. text. dixerim communem omnium ho-
 minum, quasi inter communem & publicum usum nulla subesset dif-
 ferentia, sed æquè res publici, quàm communis usus, paterent omnium
 hominum usui arg. §. 2. Inst. de R. D. l. 7. §. 5. ff. de acq. rer. dom. Mal-
 comes. ad Wesenb. de rer. div. n. 3. verb. differunt usu. haud quicquam
 ad fructuum perceptionem, nil scopum impediens, Meurer. Jagt-
 und Forst R. p. 4. vom Gestaden der Wasser. verum ad solum navi-
 gationis usum pertinet, ut scilicet funes navium, itemq; retia arbo-
 ribus

ribus queant religari, aliudve onus in iis reponi, *d. §. 4. Inst. & l. 5. ff. de R. D.* Insuper is communis usus non præcisè semper de omnibus hominibus in mundo, nisi alicubi jus navigandi & piscandi adhuc sit omnibus commune, sed restrictivâ interpretatione de certo populo aut gente capiendus est, quæque navigationem & piscationem in eo flumine possidet, *Meurer. Jagt-und Gerst. R. p. 7. princ. add. l. 30. §. 1. ff. de a. r. d.* Idq; cò magis quò plus, secundum aliorum traditum, etiam aliæ res, quarum omnis usus publicus juris Gentium dicitur, eam restrictivam admittunt interpretationem, *Hahn. ad Wesenb. π. de R. D. verb. Tertio differunt usu.* ut ut non ad eò quoad has sit res extra dubium, quàm quoad illas, quas duntaxat ratione certi usus, certo populo vel genti competentis, velut navigationis, appellitari convenit publicas jure gentium, *arg. d. l. 30. §. 1. d. a. r. d.* Unde quoque fluminis publicum usum, quem simpliciter præbet, velut aquæ haustum, à communi usu non distinguit, nec solis civibus Romanis, sed omnibus hominibus attribuit; at navigationis publicum usum in specie certi populi publicum intelligit ac communi usui contradistinguit *Malcomesius ad Wesenb. π. de R. D. n. 3. verb. in flumine. verb. differunt usu. Add. Ziegler. in Grot. de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 2. §. 12.*

§. III.

PAtet inde ob usum arborum sycaminonum communem, domini effectum esse limitatum, neq; licere domino easdem pro usu suo succidere, nisi fortè novæ arbores essent supplantatæ, aut ex radicibus pullulassent, & in debitam magnitudinem excrevissent, ut incisio nihil impediret conservationem aggerum, eamq; quæ pro avertendis inundationibus habenda cura est. Quo proinde suppullulationis casu domino aperta via est arborem pro suo usu aut necessitate succidendi, ut ut ii, qui jus habent navigandi, contradicerent, ceu quibus ea facultas competit saltem eo usq; donec absq; suo præjudicio, quod onine per substitutionem aliarum arborum aversum est, arbor non sit licitè à domino excisa, ut nunc cessante suo interesse videatur frustra querulari. Unde etiam facilè resolubilis est quæstio, quid statuendum, si dominus vellet arborem succidere, nauta verò navem ad eam religare? *v. Cæpoll. de servit. rust. præd. c. 29. n. 4.*

§. IV.

A Liis non dominis multò magis prohibita est hujusmodi arborum excisio, statuta in excidentem sive dominum sive alium pœnâ arbitrariâ, quæ quandoq; pro modo magnitudinis fluminis & toti Imperio metuendi periculi, ac prout quisq; dolo vel culpâ peccaverit, ad mortem sit exasperanda, *l. 10. ff. de extraord. crimin. l. un. C. de Nil. agger. non rump. Caspoll. de servit. rustic. prad. c. 37. n. 7. 8. Berlich. part. 5. conclus. 52. n. 44. Struv. Synt. Civ. Exerc. 48. th. 86.* E contra nulla cum tenet pœna aut damni resarciendi obligatio, qui dolo & culpâ vacat. *Conf. Pfeil. consil. 146.*

§. V.

D Enique videndum, num sub sycaminonibus comprehendantur & huc referendæ sint etiam arbores salignæ in aggeribus piscinarum? Utiq; ita apparet: nam velut earum plantationem, itemq; commodis statisve temporibus rescationem & ulteriorem propagationem alicubi Majestas præcipit; ita earum succisionem aliamve corruptionem, itemq; fraudulentam aut furtivam ablationem cohibet per pœnam arbitrariam carceris, manuum abscissionis, vel aliam similem aut majorem pro ratione circumstantiarum. Talem Saxoniam Hallensem constitutionem refert Diether. *supplem. Besold. voc. Weiden.* Es soll ein jeder/da es Raum und kein Puschwerck ist/vor seinem Teiche Satz-Weiden und unten am Teich Saal-Weiden stecken/damit das Eis nicht an die Teiche lauffen/und die Wasser-Bulgen die Teich-Dämme nicht einwaschen können. & porro: Und sollen der Teich-Hauptmann / die Teich-Schulzen / und jedes Orts Obrigkeit mit Fleiß dahin sehen / daß alle und jede Weiden zu rechter Zeit verbaueu / weiter gesteckt / und also der Weiden-Wachs / so viel möglich hin und wieder vermehret werden möge. Würde aber jemand hierunter säumig gefunden / die gesatzte Weiden an den Teichen mutwillig beschädigen / oder sonst die Püsche oder Bekrippungen wegnehmen und stehlen / der selbe soll / Vermög unsers Patents / willkürlich nach Befindung mit Gefängniß / Abbanung der Haus / oder sonst nach Gelegenheit der Umstände ernstlich bestraft werden. Solent quoque ejusmodi arbores salignæ plantari, quando

flumen

flumen alluendo incipit adjicere vicino fundo, quò magis id, quod adjicitur, à fluminis impetu sit liberum ac fundo coalescat: Sed hæc quemadmodum hunc alium, non periculi avertendi, finem habent, alio jure videntur esse censendæ, nimirum eo, quod communiter statuitur in illos, qui alterius arbores succidunt aut corrumpunt: quamquam nec hæcenus, quatenus iisdem arcendum aquæ periculum à suo alluvionis incremento, aliam sententiam in magno ponerem discrimine. Hoc de cætero circa istas jus est, quò earum plantatio non impediatur jus alluvionis seu dominium alluvione quæsitum, utut hoc solummodò intelligatur, quod ipsum flumen absq; facto hominis adjicit, *Meurer. Jagt- und Forst-R. p. 5. tit. Ob ein Auhang. pag. 119.* sed quòd potius ex ea ipsa plantatione dominium arguatur & probeatur, *Meurer. ibid. vers. Wie ein Insul oder Wört zu beweisen.*

SECTIO XVI.

De limitata domini facultate cædendi in sylva venatoria.

§. I.

GRadum facio ad jus forestale, ob quò idem effectus domini syl-
væ coarctatus est, sicut demonstratum ibo, quamprimùm ostenderim significationem juris forestalis. Forestum aliquando sylvæ do-
minium seu proprietatem absq; jure forestali designat, aliquando idem
est cum jure forestali, *Besold. part. 1. consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 15. 16. 17.*
Jus forestale propriè & strictè respicit saltem curam sylvarum & ne-
morum, & dicitur *Forst/Forst-Gerechtigkeit/Forstliche Obrigkeit/*
eidemq; præfecti appellantur *Forst-Meister/Forstler/* cæu potius syl-
vis ac nemoribus, quàm venationibus, eo fine præpositi, ut curent ne
per excisionem arborum aliòve modo sylvæ devastentur, ut quoq; ex-
dem cingantur, devastatores puniantur, aliaq; omnia fiant, quæ ad syl-
varum utilitatem quoquo modo conducunt: Ast in lato lignificatu
jus forestale simul & conjunctim complectitur bannum venatorium
i. ferinum, *Wild-Bann/Wild-Banns Gerechtigkeit/* cui præfecti
officiales vocantur *Jäger-Meister/Jäger/* potissimùm ea sollicitè

instruentes & ordinantes, quæ venationibus conveniunt. *Klock. de arar lib. 2. c. 2. n. 40. & seq. Besold. thes. pract. voc. Forst. & part. 5. consil. 2. 33. n. 32. part. 1. consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 2. & 3. Diether. supplem. Besold. voc. Forst. voc. Jageu. Jag-Recht. Frisch. supplem. Besold. voc. Förster. Myler. de Princip. & Stat. Imp. part. 2. c. 73. §. 1. 2. 4. & 5. Knipschild. de obligat. dom. & vasall. p. 2. q. 1. n. 126. & seq. item n. 157. ibid. Idem Knipschild. de jurib. & privil. Civitas Imper. lib. 2. c. 7. n. 39. 40. 41. Hahn vom Erb-Meyer Recht p. 2. c. 21. n. 39. adeoq; à jure forestali differt jus venandi tanquam à toto pars, & non ubiq; juri venandi adhæret jus foresti, aut huic illud, neq; ab altero ad alterum rectè infertur, velut consideratum fuit in causa Schwäbischen Gemünd contra Reckberg. Item St. Johann/ Dassenheim und Steinberg contra Hanau. vid. Klock. d. c. 2. n. 44 45. 46. & tom. 1. consil. 29. n. 476. Myler. d. c. 73. §. 5. Multò minùs ab uno eorum procedit argumentatio ad alias jurisdictionis species, v.g. ad criminalem jurisdictionem s. merum Imperium, *Mysing. decad. 2. Ry. 16. n. 37. & 46. Wehner. observat. pract. voc. Forst-Recht. Knipschild. d. c. 7. n. 42. 43.**

§. II.

Utrumq; id forestale jus efficit, ut sylvæ domino, aliisve qui lignandi gaudent jure, haud constet libera succidendi potestas: Equidem ob jus venandi alteri cōpetens, neq; sylvæ domino, neq; etiam illi relictum est, cui duntaxat aliquod jus lignandi constitutum, arbores in sylva venatoria pro lubitu cædere, sed tantummodò eum in modum, ne officiat juri venandi ejusq; exercitio, *Gail. 2. obs. 67. n. 5. & 9. Besold. part. 1. consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 6. Knipschild. de obligat. dom. & vasall. p. 2. q. 1. n. 136. Frisch. opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 38. membr. 3. §. 7. n. 34.* quæ tamen potestas impediendi dominum sylvæ vel lignandi restringenda est ad eos venationum dominos, qui easdem exercent jure foresti, atq; sic tanquam Regale cum jurisdictione forestali, cujus vi ob publicam utilitatem queant cuncta ea mandare, quæ venationibus prosunt, *Besold. d. loc. n. 5. & 6. add. supr. Class. 4. Sect. 3. §. 11. & seq. Sect. 7. §. 1.* Sicuti eo jure venationem habent pleriq; Electores, Principes, reliquiq; Imperii status, *Myler. d. c. 73. §. 2.* His verò, quibus jus venandi non ex jure foresti, sed absq; annexo jure & jurisdictione forestali vel præscriptionibus, pactis, investituris, vel alio titulo quæ-

quæsitum est, eadem prohibendi facultas non competit aliter, quàm si eandem simul præscriptione aliove titulo acquisiverint, ut ideò non ipsimet queant sylvæ dominum prohibere, verùm agere apud Magistratum ordinarium, aut eum, penes quem jurisdictio forestalis residet, quò curet, ne sylvarum aut lignationum domini nimia succisione nocuant venationibus. *vid. Claß 4 Sect. 3. §. 12. U. h. Sect. 16. §. 13.*

§. III.

QUamvis autem domino sylvæ s. lignationum non sit permissum, 1 arbores umbrosas tam magno numero cædere, ut sylva inde fiat plana ac perlucida, ferarumq; quieti & occultationi minus apta. *Gail. 2. obs. 67. n. 5. & seq. Webner. obs. pract. voc. Forst-Recht. vers. In cujus autem sylvis & dumetis. vers. Item das jetztgedachte. Struv. Synz. feud. c. 6. aph. 11. n. 4. Knipschild. de obligat. dom. & vassall. p. 2. q. 1. n. 137. & de jurib. ac privil. Civitat. Imper. lib. 2. c. 7. n. 49. 50. 96. Bürger. obs. jurid. polit. militar. cent. 3. obs. 34. eaq; inordinatæ arborum succisionis denegatio extendenda quoq; veniat ad casum, quando sylvæ dominus succisionem prætenderet in quempiam sibi necessarium usum, v. Hermes fascicul. jur. public. c. XI. num. 169. quest. 4. tamen modica lignorum incisio minimè venit prohibenda, si ad necessitatem vel utilitatem fiat ordinatè absq; sylvæ devastatione, atq; parcatur in primis, dum alia ligna suppetunt, arboribus pro esca ferarum glandiferis, ut vel meram invidiam vel aliquod venationis præjudicium non liceat suspicari. Meurer. Jagt- und Forst R. p. 2. quest. Der Eigenthums-Herr / ober sein eigen Wald-Hölzer und Bäume / unverhindert des Forst-Herrn / abhauen / aufreuten / oder zu Bau-Gütern machen möge. in fin. pag. 25. it. part. 7. consil. Christi redemptoris. vers. veniendo nunc ad quartum dubium. pag. 180. Klock. tom. 4. consil. 70. n. 159. Oetting. de jur. limit. lib. 1. c. 10. n. 26. in f. Myler. de Princip. & Stat. Imper. lib. 2. c. 73. §. 7. in f. Besold. part. 1. consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 7. consil. 15. n. 53. & 54. consil. 16. n. 64 & 65. Knipschild. de obligat. dom. & vassall. p. 2. q. 1. n. 139. & de jurib. ac privil. Civit. Imper. lib. 2. c. 7. n. 47. 50. 106. & 107. Seckendorf. Teutisch. Fürsten-Staat p. 3. c. 3. Regal. 6. §. 7. ibi: Wen denen aber / die ihre Hölzer in des Lands-Herren Wild-Bann liegen haben / wird am genauesten zusehen / daß sie nicht durch gänzliche Verödung solcher Hölzer der Wild-Fuhr und Jägerrey Schaden*

den thun/und müssen sich/wo sie über ihr benöthigt Brenn-und Bau-
Holtz etwas mehrers abhauen und verkauffen wollen/ bey den Be-
amten und Forst-Bedienten umb Nachlassung bewerben/ welche
dann zu erwegen haben/ wie fern sie/ unbeschadet der Wild-Baum/
oder auch der Erfft Gerechtigkeitt/ den Angriff der Hölzer/ nach
derselben Gelegenheit/ erlauben können. Minus habet dubietatis,
quod dominus sylvæ aut juris lignandi possit irrequisito domino ven-
ationis tollere arbores aridas vel collapsas, *Meurer. Jagt- und Forst-
Recht/ p. 2. tit. Was für Mittel/ deren. pag. 39.*

§. IV.

- 1** *P*er se nunc liquet, domino sylvæ venatoriæ jus non esse campeni-
tus & radicitus extirpandi, & ad culturam vel prata reducendi,
*Gail. d. obs. 67. n. 10. Modestin. Pistor. vol. 2. consil. 14. n. 6. & seq. Web-
ner. observ. pract. voc. Forst-Recht. vers. Quin etiam. Struv. d. loc.
Knipschild. de oblig. dom. & vasall. p. 2. q. 1. n. 138. & de jurib. ac privil.
Civit. Imper. lib. 2. c. 7. n. 98. 99. Bürger. obs. jurid. militar. cent. 3. obs. 34.*
- 2** quod ut clarius perspiciatur, distinguendi sunt certi casus. Nihil e-
quidem huc pertinet, quando eradicatio duntaxat quarundam sylvæ
partium, quæ præsertim banno ferino constituendo non tantoperè es-
sent necessariæ, fieret ad reducendum easdem majoris sui commodi
causa in culturam, cum tunc sylvæ dominus, absq; ullâ invidiâ in suam
majorem utilitatem, utatur jure suo ita modicè, ut venationi vel nul-
lum vel admodum exiguum accedat damnum, venandiq; dominus ni-
hil habeat quod sui interfit, aut de quo justè conqueratur, adeoq; sylvæ
possessori in suo (velut eo casu quoq; in alieno concessum, *v. Miscell.
jur. quest. 3.*) meritò permittendum sit, quod sibi magnum affert com-
modum, venationis autem domino nihil vel parum detrimenti, *Meu-
rer. Jagt-und Forst-Recht part. 7. Consil. Christi Redemptoris. vers. nisi
essemus in casu. pag. 174. & vers. Quin imò videtur, quod isti domini pro-
prietatis. pag. 178. Besold. thes. pract. voc. Ausstöcken. & voc. Forst.
vers. Daß auch das Ausstöcken. Item part. 1. consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 7.*
- 3** *consil. 15 n. 53. 54. consil. 16. n. 64. 65.* E contrario nulla etiam verti-
tur disputatio de casu, quando dominus sylvæ intenderet eradicando
alteri nocere, utut nullam majorem commoditatem inde speraret:
Tunc enim venationis domino non est invidendum, unde quidem ipse
mul-

multum utilitatis, at sylvæ dominus nihil damni habiturus sit, nec ergo huic potest licere id, quod sibi, vel planè non vel parum utile, venandi autem domino damnosum esset futurum, veluti si sylvam proprietarius eradicaret non majoris commodi quærendi gratiâ & ad reducendum in culturam, verùm unicè eâ mente, ut solum arboribus nudatum relinqueretur sine ulla, aut saltem cum parvâ commoditate incultum, *Meurer. d. pag. 174.* vel si in media sylva, ubi optima existunt ferarum latibula & cubilia, venandiq; commoditates, vellet excidere & eradicare arbores, quò saltem postea magnis sepibus vacua loca circumvallaret magis cum deterioratione venationum, quàm cum aliquo suo, quod certè exiguum esse posset, emolumento, *Meurer. d. loc. pag. 180. vers. Tertium dubium.*

§. V.

A St multa videtur subesse difficultas in casu, ubi dominus sylvæ vi
sui domini ex nulla invidia, solâ majoris commodi spe, sylvam
venatoriam, aut præcipuam ejus & banno ferino commodiorem par-
tem, foret extirpaturus, ut extirpatio vergeret in præjudicium ven-
ationis domini non modicum, veluti si fundum arboribus vacuatum
cum majori utilitate in vineas, agros, vel prata esset reducturus, aut in-
cultum quidem vellet relinquere, sed pastui pecorum aperire, aut in
eo villas pagosq; construere, an tunc quoq; extirpatio licere queat?
Quidam quæstionem negare non audent, eò quòd (1) quilibet ad ab- 2
usum quoq; rerum suarum sit moderator & arbiter, quodq; (2) do-
minus sylvæ, si eidem non constaret facultas pro usu suo & majori com- 3
modo arbores excidendi aut sylvam extirpandi, nullum perciperet sui
dominii fructum, foretq; deterioris conditionis atque ille, qui nudum
habet usum fructum, cum tamen penes ipsum consistat plenum domi-
nium ac usus fructus cum proprietate conjunctus. (3) quòd dominus 4
sylvæ non agat principaliter animo nocendi, sed sui commodi causâ in
re suâ, quo casu damnum per consequentiam emergens haud sit consi-
derandum. (4) quòd id extirpationis factum juxta privatam simul 5
contineat publicam utilitatem, ac major futura sit frumentorum &
carnium copia, ubi loci inculti ad culturam essent redacti aut ad pa-
scua relictî, quæ publica utilitas, pluriumq; incolarum necessitas mul-
tùm anteferenda solius venationum domini commodo. (5) quòd 6
ban-

- bannum ferinum in aliena sylva quæsitum jam in eo ipso sit satis odiosum, dum contra jus commune domini fundorum & alii quivis à venationibus arcentur; ideoq; conveniat id magis restringere, quàm ulterius ad alias domini s. proprietatis partes porrigere: Itemq; quòd de Imperatore non sit præsumendum, eum concessione Regalium seu juris venandi voluisse præjudicare tertio. (6) quòd marito constet facultas extirpandi nemus dotale ac reducendi ad culturam, si eo facto fundum reddat fructuosiores: cur ergò non potiùs illi, qui plenum & irrevocabile habet sylvæ dominium? (7) quòd multorum locorum consuetudine queant extirpari sylvæ venatoriæ, & ergo unicuiq; sit permittendum, quod fieri haud insolitum est, *conf. Meurer. Jagt-und Forst-Recht / d. pag. 172. 173. 184. 185. Besold. part. 1. consil. 15. n. 9. & seq. it. n. 53. & ibid. subject. secundum consil. incerti Autoris. it. consil. 16. n. 27. & seq.* Sed facilis est ad hæc dubitandi argumenta responsio, & quidem ad 1. istam regulam procedere in re, quæ absolute sine ulla restrictione sua sit, *Besold. p. 1. consil. 16. n. 45.* qualis verò haud existimanda sylva venatoria: Etenim si venatio competat jure Regalium aut foresti, atq; sic ad publicam utilitatem, tunc pro commodo ejus usui & exercitio sylvæ usus subest dominio Principis seu Reip., ad quem quamve forestum spectat, ut hætenus, quatenus ad venationem opus est, sylva non censetur esse proprietarii, *v. supr. Class. 4. Sect. 3. §. 11. & seq. Item Miscell. jur. quest. 2.* Sin etiam venandi commoditas foret absq; jure forestali quæsitæ ex præscriptione, pacto vel alio titulo, & simul ex eadem causâ competeret jus, quo posset sylvæ dominus ab omni usu, qui venationi afferret impedimentum, prohiberi, denuò sylva non pertineret plenè ad proprietarium, sed solummodò quoad alias reliquas proprietatis & domini partes atq; effectus, ut benè huc quadret l. 83. ff. de R. I. Deinde respondetur ad 2. dubitandi rationem, proprietarium adhuc frui omnibus sylvæ suæ utilitatibus, quatenus eadem sua sit, cum, quoad venationi non nocitum, licitè cedere & extirpare ligna possit, & verò eatenus saltem sylva sua esse intelligatur: prudentium arbitrio attendendo, quousque venationi haud videatur nocitum, si ipsi sylvarum ac venationum domini desuper convenire nequeant, aut omninò observandâ consuetudine, ad quam forsitan istud arbitrium jam ante longâ observatione vel æquis legibus esset deductum, *vid. Besold. p. 1. consil. 16. n. 65.* Ad 3. Illud argumenti pro-

procedere, ubi alteri per consequentiam fuisset nocitum, qui nullum planè jus in re habebat, seu, cui proprietarius rei nullam servitutem debuit aut aliud jus simile, l. 55. l. 155. §. 1. ff. de R.I. l. 24. §. fin. ff. de damn. infect. Besold. p. 1. conf. 16. n. 56. & 58. haud verò, si ulu sui juris damnum per consequentiam accedat alteri, cui jus aliquod in re constitutum est, ut damnum non nudè in absentia lucri, sed potissimùm in juris sui impedimento consistat, l. 26. ff. de damn. infect. l. 21. ff. de aq. plu. arcend. l. 6. C. de metallar. l. 61. l. 151. ff. de reg. jur. Besold. p. 1. consil. 16. n. 40. 41. 51. & seq. it. n. 57. 59. Ad 4. distinguendo secundum ea, quæ dixi Class. 2. Sect. 2. §. 13. n. 13. aut si venatio non jure Regali, sed alio titulo absq; jure forestali competeret, facile cederet illius dominus publicæ necessitati vel utilitati, si hæc ita poscat. Ad 5. negando, quod jus venandi sit vel contra jus & justitiam, vel odio sum: Quod enim attinet venationes jure Regali competentes, cum ejusmodi banna ferina habeantur ad decus & utilitatem Reipublicæ, sicut alia quævis Regalia, videntur hoc ipso, ut non amplius unicuique liceat venari, eorum commoditates ad omnes in Republica homines redundare, hasq; omnes in mundo homines, (quod totus orbis terrarum è Rebus publicis constet, in quibus venatio aut subditis aut pro communi commodo Principi quaesita est) majori cum fructu percipere, ac si libera cuique occupandi constaret potestas, modò de cætero curent Principes, ut fruticeta particularesq; in mediis agrorum & pratorum campis existentes sylva, die Geld-Hecken/Püsche/eingelegte Wald- und Vorköpffe/ nec non ipsarum ad bannum ferinarum habitatum sylvarum extremitates, relictis duntaxat grandioribus arboribus, excindantur & purgentur, feris tantummodò in mediis ad requiem commodis sylvarum latibulis continendis: in quibus etiam solis, nec ultrà in aliis sylvarum partibus sales sunt condendi ac pabula pro feris habenda, velut eam in rem laudantur ordinationes Hassiacæ Mauritii de anno 1593. & Caroli de anno 1683. rubric vom Wildpret und gehägten Orten: Nach dem eine zeitlang her von Jäcern und Förstern in den Vor-Hölzern und Geld-Sträuchen viel Gehäge für das Wildpret gemacht / und den armen Leuten solche gehägte Orter zu betreiben verboten / auch durch solch Mittel das Wildpret aus den hohen Gehölzen und Haupt-Wäldern in die fruchtbare gebaute Gelder / unsern Unterthanen an der Frucht und Lins selbst am

am Lebenden zu großem Nachtheil und Schaden gezogen werden / oder dajē die Förstere solche Vor-Hölzer und Geld-Sträuche zu betreiben gestatten / unsere Unterthanen / sonderlich die Schäffere / es mit Verehrung Daniel / Schaafē / Lämmer / oder Geld / ihener von ihnen erhalten und gleichsam kauffen müssen. Gleichwol aber unser Will und Meynung gar nicht ist / daß unsern Unterthanen der mit großer Mühe / Arbeit und ihrem sauren Schweiß aufgestellter Saame / davon sie mit Weib und Kindern das Brodt zu Auffenthalt ihres Lebens haben / vom Wildpret verderbt und abgeätzt werden solle: Als wollen Wir / daß unsere Ober-Forst- und Jäger-Meister / dergleichen Ober- und Unter-Förster / dergleichen schädliche Gehänge in den Geld- und Vor-Sträuchen gänzlich abschaffen / das Wildpret in die hohe Gehölze und rechte Wild-Bann bringen / und den armen Leuten die Geld-Sträuche / in welchen sie es herkracht haben / zu treiben und zu hüten nicht verbieten / sondern ohne Forderung oder Annehmung einiger Bescheuēts gestatten / auch zulassen / da Wildpret auff dem Saamen / in Gärten oder auff Aeckern befunden wird / daß sie es mit Köttern aus dem Feld scheuchen und abtreiben mögen / damit unsereliebe Unterthanen / der Arme mit dem Reichen / ihr tägliches Brodt um so viel besser auffziehen / auch desto mehr Viehes gweidet / und zum Fleisch-Kauff in die Städte gebracht werden könne. *add. Naurabt. de ration. p. 454. & seq.* Porro à venatione regali jure exercitā omnis injustitia facilē abest, si relicto saltem eo numero, qui ad propaginem ferarum & conservandum bannum ferinum necessarius est, reliquæ feræ singulis annis, bienniis vel trienniis capiāntur, eoq; fiat, ut non plus de segetibus subditorum absumatur, quam utilitatis in publicum redundat, sed potius ut ferarum captarum venditione aut in mensa aulica consumptione increseat res publica atq; ararium: Ulterius venatio indamnabilis est, si Principes iis, quæ pro venationum conservatione & exercitio competunt, juri- bus utantur tam moderatē, ut sylvarum dominis de suo usu quā-
 20
 21
 22
 minimē detrahatur. Quod nunc etiam concernit jus venandi, alio quā-
 foresti titulo constitutum, cū eidem non adhæreat potestas impediendi sylvæ possessorem in libero ejus usu, nisi simul tali titulo specialiter esset quæsitā, facilē est perspicere, expressam vel tacitam ibi inesse dominorum sylvæ voluntatem & patientiam, propter quam
 nihil

nihil odiosum, nilque extensum dicere fas sit: in quibus non contrariis terminis intelligendus *Besold. p.1. consil. 15. n. 23. & seq. usq; ad 39. Item Francisc. Nig. Cyriac. lib.4. controvers. forens. 624. passim.* Progre- 23
dimur ad responcionem contra argumentum sextum, nimirum quod marito concessa sit immutatio sylvæ dotalis intuitu proprietarii, cujus fundus inde redderetur melior; non verò, si sylva esset venatoria, respectu domini venationum, cujus jura inde vel perirent vel fierent deteriora, *Besold. p.1. consil. 16. n. 60.* cum venatio absq; sylva non possit consistere, aut saltem in agris exiguam ferat utilitatem, ceu in quibus feræ non ita quietam sedem solent figere sicut in sylvis, quæ iisdem commodiora præbent latibula ac insuper pabula & alimenta, *v. Francisc. Nig. Cyriac. lib.4. controvers. forens. 624. n. 48.* Denique ad septi- 24
mam objectionem, & alicubi publicæ necessitatis vel utilitatis rationi innitentem consuetudinem reponitur idem, quod n. 15. hîc, ad arg. 4. unde quæstionem negativè decidere nullus hæreo, nimirum quod domino sylvæ venatoriæ absq; consensu domini forestæ haud liceat ejusdem extirpatio, *Gail. Meurer. & Struv. citat. loc. Add. Schruvanman. obs. pract. 127. Frider. Mindan. de process. mandat. & monit. lib.2. c. 39. n. 8. Oetting. de jur. limit. lib.1. c. 10. n. 26. ibiq; lit. Y & Z. Myler. de Princip. & Stat. Imper. p.2. c. 73. §. 7.*

§. VI.

Consensus domini forestæ, de quo in §. præced. actum, nonnun- 1
quam accedit expressè, nominatim cum impertiendo, vel tacitè, non impediendo proprietarium extirpantem: Posteriori casu quæ-
ritur, num eo ipso proprietarius libertatem extirpandi, & quanto tem-
pore, præscribat, ita ut in posterum sylvam renascentem pro lubitu
queat exscindere? Hæc quæstio quoad illud proprietarium impe- 2
diendi jus, quod absq; jure forestali pacto vel præscriptione quæsitum
est, dirimenda venit ex spatio quoad præscriptionem servitutis in ru-
stico prædio requiritur, tanquam ad instar ejusmodi servitutis istud jus
se habeat: atque ideò discutiendum prius erit, utrum tale jus acqui- 3
randum hætenus sit servituti continuæ vel discontinuæ, & quamam
servitus ad differentiam temporum præscriptionis dicatur disconti-
nua? Non certè pro inducendo effectu diversitatis temporum præ- 4
scriptionis talis videtur esse omnis illa, cujus usus est discontinuus quæ-

- ve non continuo exercetur, sed duntaxat ea, quæ ex pacto & provisione constituentium habet usum discontinuum per intervalla mensium aut annorum, ita ut non nisi illis mensibus vel annis liceat uti. Excluditur proinde illa, quæ absolute constituta destituitur continuo uti saltem ex desidia & negligentia ejus, cui constituta est, & qui eadem continuo uti jus habet, si velit: nec non ea, quæ plures, etiam ex provisione constituentium, utuntur alternis horis vel diebus, ceu qualis una est servitus, quæ plures loci continuo utuntur, ut tam in hac quam illa magis videatur usus esse discontinuus quam revera sit, adeoque utraq; in effectu amittendæ servitutis potius habeatur pro continua, *arg. l. 7. ff. quemadm. servit. amitt. l. pen. & ult. C. de servitut. iusticiante*
- 7 etiam ad juris nostri, de quo quaestio est, amissionem non usu per decem annos inter præsentis, & per viginti annos inter absentes, *d. l. 7. ff. quemadm. servit. amitt. l. pen. C. de servitut. Meurer. Jagt- und Forst R. d. loc. pag. 189. 190. Besold. part. I. consil. 15 n. 65. & seq.* tanquam quod usum discontinuum non habeat ex quâdam necessitate, sed saltem negligentia & desidia ejus qui quotidie poterat uti, *Meurer. & Besold. d. loc.* nisi hi ipsi allegati Doctores forte non bene distinguant inter jus venandi & jus impediendi sylvæ proprietarium aliumve possessorem, ne eam vastaret vel extirparet, cum non continuo sylvam devastet aut extirpet proprietarius, atq; idè jure impediendi continuo uti non ita
- 10 sit occasio, sicut quotidie quis potest venari: unde propter occasionis defectum ex necessitate, non desidia, haud minùs discontinuum usum
- 11 habere videtur dominus venationis, atque si continuo usui obstat lex contrahentium, quo casu, sicut & eo ubi discontinuum ratione cujuslibet discontinui usus intelligendum, ad amissionem prædicti juris necessarii forent viginti anni tam inter præsentis quam absentes, aut inter hos, prout quidam volunt, anni quadraginta, *d. l. 7. quemadm. servit. amitt. d. l. fin. C. de servit. Meurer & Besold. d. loc. Wesenbec. quemadm. servit. amitt. n. 6. ibiq; Hahn. Carpzov. part. 2. Constit. 3. def. 23.* Jure
- 12 Saxonico indistinctè unum & triginta annos cum sex hebdomadibus requiri tradunt *Wesenbec. d. loc. Carpzov. d. Const. 3. def. 3. n. 9.* De
- 13 cetero in præsentis materia præscriptio procedit eò fortius, quò magis non usus domini venationum haud nudus est & solus, verum ulterius accedit factum sylvæ possessoris contrarium, nimirum actualis sylvæ extirpatio, quæ jus impediendi successionem, quod venationis domino

competeret, penitus evertitur, interrupta; patientiæ argumentum in facto contrario satis apparet, utut aliàs illud impediendi jus, ad instar servitutis urbani prædii, solâ proprietarii patientiâ, nec verò etiam venationis domini usu, in prohibitione consistente, perficeretur, velut tamen eâ solâ non perficitur, l. 8. ff. quemadm. servit. amitt. *Malcomes. ad Wesenbec. h. t. n. 6. verb. Non utentis negligentia. Add. Oetting. de jur. limit. lib. 1. c. 10. lit. Z. in f.*

§. VII.

A St quid dicendum, ubi hoc jus, de quo vertitur quæstio, compe-
teret jure foresti & Regalium, cum tale Regale sit res fisci, adeo-
que præscriptionibus haud obnoxium, §. 9. *Instit. l. 1 §. 8. l. 24. in f. ff. de usucap. l. 2. C. commun. de usucap. Besold. dissertat. de Regal. th. 1. §. 6. & c. 9. §. 1. & 6.* Sanè ad acquirendum ipsum id Regale privatis opus erit tanto tempore, de cuius initio non extat memoria, qualis immemorialis præscriptio vim habet legis ac privilegii, neque submovetur verbis generalibus præscriptionem excludentibus, tam de jure Saxo-
nico quàm communi, c. 26. §. *præterea* x. de V. S. *Cravett. de antiquit. temp. part. 4. Sect. Materia ista singularitatis testium. n. 43. Wesenbec. consil. 45. n. 22. 23. 34. 35. & 36. Besold. part. 2. consil. 49. n. 81. Carp-
zov. part. 2. Const. 3. def. 24. & 25.* at hîc in terminis non sumus, ubi²
quis ipsum jus Regale præscripsisse dicitur, quod alteri in sylva aliena constitutum, ita ut nunc non amplius ille, contra quem præscriptum est, sed qui præscripsit, eodem queat uti: Potius versamur in terminis,³
ubi sylvæ proprietarius, illius Regalis juris quasi debitor, libertatem ab ea præstatione vult præscriptam, cuius favore videbatur minus tem-
poris sufficere. Sed nihilominus regulæ inhærendum, quòd scilicet⁴
res ad fiscum spectantes à præscriptionibus contra quoscunq; indistin-
ctè sint immunes, adeoq; non nisi immemoriali, sub generali præscrip-
tionum exclusionem haud comprehenso tempore præscriptibiles, ne
quidem aliter aut breviori tempore ab illis, qui earum præstandarum
debtores sunt, si libertatem ab ea præstatione contra fiscum aut do-
minum Regalium obtinere præsumant, v. *Recess. Imper. de anno 1548. §. Wann auch ein Aufszogener. 56. junct. ibid. §. Uter die Aufszogener. 63. §. Wo ater innerhalb Menschen Bedencken. 64. Besold. part. 2. Consil. 75. n. 1. & 20.*

§. VIII.

- I** Is casibus, ubi quandoque eradicatio sylvæ licitè contingit, fundusq; ad culturam redactus est, *conf. supr. §. 4. n. 2. §. 5. n. 25. & §. 6. hic.* incidit quæstio, ad quem tunc novorum fructuum decimæ pertineant, ceu quas tum Clerici, quàm domini territorii jurisq; territorialis; nec non ipsi forestæ domini, hi maximè tunc, solent prætere, quando alius est forestæ, alius territorii & superioritatis territorialis, quoad cætera dominus, velut exemplum suppetit in Duce Wûrtembergico, quem ferunt in vicinorum quorundam Imperii Statuum territoriis jus venandi ac jurisdictionem forestalem possidere, *Myler. de Princ. & Stat. Imp. p. 2. c. 73. §. 13.* Certè jus Canonicum, uti decimas prædialium, & in lato significato novalium seu terræ præcisæ quæ anno cessavit *Brach-Land / L. 30. §. 2. ff. de V. S.* ita etiam in specie novalium, seu agrorum, de quibus non extat memoria, quòd aliquando culti fuerint, noviter ad culturam redactorum, *l. ult. §. ult. ff. de term. mor. Besold. thes. præct. voc. Augstücken.* eamque novalium qualitatem, utut postea perpetuò colerentur, non amittentium, sed eò usq;, donec eradicationis & primæ culturæ memoria supersit, retinentium, *Klock. de contribut. c. 1. n. 298.* attribuit Clero, omnesq; indistinctè agros, quoad decimas habet prædiales, eò quòd ab initio omnes agri fuerint novalis, & tamen non aliis, verùm soli Clero jus decimandi universale tributum, quale ideò universale in toto territorio jus hodie quoq; comprehendat agros noviter ad culturam redactos, & tam in iis, quàm qui ab antiquo culti sunt, quoad jus decimandi excludat alium quemvis, etiam territorii dominum, *c. 13. & 29 x. de decim. Klock. d. loc. n. 301. & tr. de arar. lib. 2. c. 2. n. 35. 37 38. Menoch. consil. 36. n. 21. 27. 32. 50. Dartis de benefic. Sect. 1. c. 1. vers. Tertiò jus decimarum. usq; ad fin. & Sect. 2. c. 1. in fin.* in tantum ut decimæ, si novalia incertæ parochiæ sint, pertineant ad Episcopum, qui easdem vel alii ecclesiæ assignare, vel ad opus suum retinere jus habet, *d. c. 13. de decim. Klock. de arar. d. loc. n. 36.* nec non ut ecclesiæ parochiali mancant decimæ novalium, quamvis de cætero decimæ ex præscriptione vel privilegio alii, quàm parochiali, ecclesiæ competerent, cùm his ipsis illæ, ceu hætenus non possessæ, eo prædicto incertitudinis casu non contineantur, *d. c. 29. de decim. c. 25. §. nec occasione. eod. Klock. d. n. 36.*

§. IX.

Sed verò malè non pervolâsse totum Bibliorum corpus videntur e-
 jus opinionis autores, quando credunt soli Clero jus decimandi
 universale ab initio esse concessum, quod propter suam universalita-
 tem excluderet quemvis alium, etiam territorii dominum, quippe cum
 non solum aliud genus decimarum tertio quoquo anno Sabbatho Le-
 vitis cum pauperibus viduis, pupillis & peregrinis esset commune,
Dent. c. 14. v. 28. & 29. sed quoque dominis territoriorum in veteri te-
 stamento illud jus regium (quod ibidem verum jus regium describi in
 quæst. 2. Miscell. jur. demonstravi) satis expressè datum sit, ut possint
 pro conservatione sui status & in eo publicæ utilitatis addecimare sub-
 ditorum segetes, redditusq; vinearum, & greges animalium, *1. Sam. c. 8.*
v. 15. & 17. Neq; quicquam impedit, unius rei non potuisse consti-
 tuti plures dominos in solidum, potius enim duæ hîc separatae res sunt ex
 diversis principiis promanantes: nimirum jus decimandi à Deo, atq;
 sic ex ratione juris naturalis, constitutum Levitis, ne possidendo bona
 incumberent curæ domesticæ, & quò tamen sancti sui laboris præ-
 mium haberent dignamq; sustentationem, *Num. c. 18. v. 21. & seq.* de-
 inde jus Magistratui & dominis territoriorum à Deo itidem confirma-
 tum capiendi non eandem sed aliam decimam ex reliquis fructibus, si
 pro conservatione sui status ac in eo publicæ utilitatis ea decimarum
 exactio foret necessaria, *1. Sam. 8. v. 15. & 17.* quæ juris decimandi, seu
 usus ejus, divisio neque per naturam neque per ullam legem est impos-
 sibilis, ceu ex causâ satis bona ab ipso DEO, totius mundi & omnium
 quæ in eo sunt domino, præcepta & instituta. Justâ proinde ratione
 in seditiosos Sueviæ rusticos, qui anno 1525. inter alia duodecim arti-
 culis inclusa postulata Magistratui aliisque decimarum possessoribus
 easdem eripere, ecclesiæq; & Parochis restituere præsumebant, inve-
 hit B. Lutherus, pro zelo suo, Magistratui jus decimarum salvum esse
 volens, gravissimè scribens: Dieser articul (scilicet secundus decimas
 ecclesiæ vindicaturus) ist eitel Raub und offentliche Strauch- Die-
 berey/ denn da wollen sie den Zehenden/ der nicht ihr/ sondern der
 Oberkeit ist/ zusich reißen. Porro: Wolt ihr geben und guts thun/
 so thuts von eurem Gut. *v. Tom. 3. Jen. German. fol. 111. b. & fol.*

§. X.

- ¹ **P**onamus tamen, à Deo nullum decimandi jus Magistratui, sed soli Clero esse ex supradicta ratione in veteri sua lege constitutum, atque etiam decimarum attributarum taxationem & certam quotæ definitionem factam, nimirum ut sint decima pars omnis generis fructuum, *Num. d. c. 18. v. 21. & seq.* certè in lege Evangelica nullum invenimus de solvendis decimis præceptum, adeoque hâc lege gratiæ, quâ per mortem Christi veteris legis ceremoniæ, retento morali, abrogatæ sunt, ultrâ non est juris naturalis aut divini obligatio, quàm ut Clericis prospiciatur, quò absq; domesticis curis habeant alimenta, congruam sustentationem & dignum impensi laboris præmium, atque sic ex decimis, si non aliunde absque domestica sollicitudine provisio fieri queat, eam partem, quæ pro congrua sustentatione, justâq; laboris mercede sufficiat, tanquam in qua provisione veteris legis morale constiterit, quotæ determinatione ad ceremoniale pertinente, *v. Zigler. ad Grot. de jur. bell. & pac. lib. 1. c. 1. §. 17. verb. nec minus fructuum decima. Peller. ad Klock. de arar. d. loc. n. 36. Reinking. de regimin. secular. & ecclesiast. lib. 3. Class. 1. c. 8. n. 8 & 9. Wurmser. Exerc. jur. public.*
- ³ *6. th. 19.* Ex quibus sponte sequitur, quotam decimæ hodie non esse in obligatione juris divini, sed potius humani, adeoque eos, qui nomine & ratione quotæ ad jus divinum appellant, erubescere habere opus, quòd non etiam summo Pontifici, juxta veteris legis sanctionem, *Num.*
- ⁴ *18. v. 26. 28.* decimam præstent decimarum, *v. Peller. d. loc.* Nihil est quod vetat, si ministris ecclesiæ congrua salaria aliunde constituta sint, ut jus decimandi omitti, atque vel hac ratione etiam ad laicos potuerit transferri, *Reinking. & Zigler. d. loc. Dartis de benefic. Sect. 2. c. 1. pr.*
- ⁵ Nihil impedit, si ex decimis prædialium ministri ecclesiæ jam congruentem sustentationem & dignam labore habeant mercedem, iisdem decimas novalium negare, ac potius domino territoriali attribueretur non solum in locis desertis publicis, sed etiam in privatis incultis, ad
- ⁶ culturam redactis: haud quidem ex eâ ratione, quòd loca deserta & inculta, si ab aliqua universitate non sint occupata, pertineant instar vacantium bonorum ad dominum territorii, *v. Klock. de contribut. d. c. 1. n. 303. Myler. de Princip. & Stat. Imper. lib. 2. c. 70 §. 2.* quia tunc decimæ novalium spectarent duntaxat ad loca publica, in culturam subditis

subditis concessa, essentq; quasi pro canone in recognitionem domini, *Peller. d. loc. n. 33. Dartis de benefic. Sect. 1. c. 1. vers. Tertiò jus decimarum. vers. Item ea dantur.* Neq; etiam ex eà causà, quòd similiter agri privati desiderent curam Principis, ne relinquantur inculti, seu cuius sit considerare, quinam fructus aut non proveniant, cum provenire possint, aut cum exigui sint, an augmentum admittant, *Klock de arar. lib. 2. c. 3. n. 3. Lather. de censib. lib. 3. c. 6. n. 41.* cuius etiam sit providere, quò nullus ager, tanquam qui sit hominibus vivendi pater, solusq; noscat abscondere paupertatem, sit desertus ac incultus, adeò ut malitiosos negligentesq; agrorum desertores ad culturam revocare, contumaces dominio suo privare, agrosq; alteri sub annua pensione concedere ius habeat, *l. 8. & 16. C. de omn. agr. desert. Lather. d. lib. 3. c. 5. & 6. Myler. d. c. 70. §. 1.* quia adhuc novalium decimæ pertinerent saltem ad agros planè desertos & incultos, nunc verò providentià domini territorialis ad culturam redactos, nec etiam ad eos fundos, quos dominus spontaneo motu ad culturam redigeret, veluti maioris commodi causà sylvam extirpando. Porro nec exinde, quòd Principes hodie superioritati territoriali annexum habeant jus Episcopale, ad quos ideò tanquam Episcopos, si ministris ecclesiarum de congruis salariis prospexerint, pertineat quod reliquum est, quia hoc saperet præcisam obligationem legis Mosaicæ ratione quotæ. Sed potius ex unico superioritatis territorialis fundamento, quo Princeps pro statu Reipublicæ, sicut quælibet alia, ita quoq; de fructibus decimas illas iustè exigit, quas alius nondum possidet, *1 Sam. 8 v. 15. & 17. Thom. Michaël. de jurisdict. conclus. 49. lit. a & b. Klock. de contribut. c. 1. n. 298. & 302. Merckelbach. Inter-Consil. Klock. 41. vol. 1. Myler. d. c. 70. §. 5. Besold. part. 5. consil. 233. n. 25. Wurmser. Ex. jur. publ. 6. th. 21.* quod hodie eò minorem habet difficultatem, quò magis, post acerrimas disputationes inter dominos territoriales & Clericos, eosve alios qui sibi ab antiquo ius decimandi quæsierunt, nunc pacis religiosæ constitutione territoriorum dominis sua hætenus iura permanferunt illibata, *vid. Instrum. pac. art. 5. §. 46. Hartm. Hartm. tit. 53. obs. 10. in f. Myler. d. loc. §. 6. Besold. thes. pract. voc. Neu Bruch.*

§. XI.

Dicendum itaque ad quæstionem erit propositam, ubi sylva à proprietario fuit eradicata & ad culturam redacta, decimas novalium

lium haud deberi illis, qui illic locorum jus decimandi habent ab antiquo, nisi in specie decimæ quoq; lignorum ex eâ sylvâ competiissent, quarum dominus post eradicationem sylvæ meritò prætenderet decimas novalium. *Besöld. part. 2. Consil. 75. n. 7. & 8.* verùm cedere illas domino territoriali, *Myler. de Princip. & Stat. Imper. lib. 3. c. 73. §. 8.* cuius juri quæsito proinde non minus, quàm si ad Clericos adhuc omnes decimæ spectarent, posse præjudicium aliquod inferri per istud interesse damni, quod dominus foresti, inq; ejus compensationem decimas, prætendit, sicut è contrario dominus territorii, aliusve lignorum, & nunc novalium, decimator nullum jus habet impedire dominum jurisdictionis forestalis, quò minus & is in compensationem damni peculiarem decimam, *Stock-Zehenden / Stock- oder Forst-Wart /* absq; minoratione des noval- oder auch alten Holz- und nun noval- Zehenden / exigat, cùm separata sint jura noval- oder auch alter Holz- und nun noval- *So dann Stock-Zehende /* ex diversis principis manantia, quæ ideò juxta se stare possint, *Besöld. thes. pract. voc. Aufstocken. voc. Neubruch. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 38. Myler. d. §. 8. Naurabt. de ratiocinar. pag. 372. Knipschild. de jurib. ac privileg. Civitat. Imper. lib. 2. c. 7. n. 103. 104 105. add. antiquiss. Constitutio des in Class. 2. Sect. 2. §. 12. n. 6. angezogenen Drey-Eicher Wild-Banns /* auch soll er (scilicet der Faur zu Mündenbergh) wehren das Roden also lang / es seyen Wiesen oder Aecker / bis das jener seinen Zehenden drey Werke darvon gibt / also mag er den Aecker geären mit dem
 2 Pflug / und die Wiese gemehen mit der Sense. Eam tamen decimam, vel aliam sui damni compensationem, tunc demum exigere domino foresti fas est, si non sylvæ extirpatio ex jure præscriptionis contigisset, quia hoc casu damnum haberet imputandum propriæ negligentia, sibi verò soli, non etiam domino territoriali, nocenti.

§. XII.

1 **P**Ræfata doctrinæ conveniens est, si Princeps cuidam nobili Landfassio cum castro sylvas & jura venandi in feudum concessisset, posteaq; quidam hæredum partes suas feudi seu utilis domini Principi rursus vendidissent, ut hic cum reliquis hæredibus in dominio sylvarum & venationum utili (directum enim totum ad ipsum pertinet) concurreret, quòd tunc, quando contingeret omnium dominorum consensu

sensu quasdam sylvarum partes, venditis lignis pretioq; communicato, eradicari & in culturam redigi, decimæ novalium cedant soli Principi, tum quia paucarum partium eradicatione venationi nullum allatum præjudicium, *v. § 4. hic. n. 2. §. 5. n. 12. & 13.* quum quia ad solum Principem pertinet superioritas territorialis: Aliud dicendum de annua pensione vel canone, quam quemve in recognitionem domini præstat is, cui fundus arboribus nudatus ad colendum est concessus, siquidem communio ejus canonis inimitur rationi domini; decimarum verò jus ex diversâ superioritatis territorialis causa procedit. Occasionem applicandorum horum jurium antehac præbuere quædam partes in media sylva Hazfeldensi eradicata, & pro annua pensione aliis in culturam ad aliquot annos concessæ, quæ quidem pensio inter Principem Hassiæ ac Nobiles de Hazfeld pro rata cujusq; domini fuit partita, at decimæ soli Principi quæritæ.

§. XIII.

SI verò dominus sylvæ, aliusve possessor extra casus permisos, in præjudicium venationis quid attenter, sylvam vel vastando vel penitus extirpando, quibus remediis eum prohibere poterit, damni reparationem petere venationum dominus? Equidem si penes ipsum sit jurisdictio forestalis, facile sibi consuet secundum ea quæ dixi §. 1. & 2. *hic.* si non, agere oportet apud eum, penes quem relict vel forestalis vel ordinaria Jurisdictio *d. § 2. n. 4.* sed quâ actione? Rectè tribuunt Doctores tum in casu, ubi excisio sylvæ jam esset facta, quum quando immineret, ut vel prohibeatur cædens vel ad reparationem damni compellatur, implorationem officii judicis, actionem confessionariam & negatoriam, utile interdictum unde vi, vel in ejus locum subrogatam actionem utilem, remedium c. redintegrandæ caus. 3 q. 1. Item remedium l. Si quis in tantum. C. unde vi, actionem in factum, remedium simplicis facti narrationis cum generali petitione juris & justitiæ administrationis, item juramentum in litem, *v. Meurer. Jagt- und Forst-Recht part. 7. im consilio an einen Fürsten bey der dritten Frag / vers. Zum dritten ist dem spoliirten zugelassen. pag. 193. it. part. 2. tit. Der Eigenthums-Herr ob er sein eigen Wald / Hölzer und Bäume. vers. Also da auch der Wald schon da ist on. pag. 24. Besold. part. 1. consil 15. n. 97. & seq. consil 16. n. 53. 66 & seq. usq; ad fin.*

- Knipschild. de jurib. ac privileg. Civitat. Imper. lib. 2. c. 7. n. 100. & seq.*
 4 Eoque in litem juramento dominus juris venandi consequitur, salvâ
 tamen moderatione judicis, quantum juraverit, etiam tunc ubi insti-
 5 tuta esset actio confessoria vel similis, *Meurer. d. loc. moderatione ju-*
dicis imprimis interponenda, si venationis dominus plus secundum af-
fectionem, quam veritatem, jurasse deprehendatur, Meurer. d. loc. pag.
 6 195. unde nunc facile est judicium, an præcisè semper & quando co-
 gatur sylvæ dominus vel reducere prædia culta in nemora, vel, si ha-
 beat, alias æquivalentes venationes domino juris venandi concedere,
 num verò præstando interessè liberetur, *Meurer. d. quest. 3. pr. pag. 192.*
Cæpoll. de servit. rustic. præd. c. 9. n. 42. & seq. Besold. p. 1. consil. 15. n. 88.
& seq. Knipschild. de jurib. a. privileg. Civitat. Imper. lib. 2. c. 7. n. 105.

§. XIV.

- 1 POrro propter periculum ex mora & damnum emergens irrepara-
 bile (siquidem nonnisi maximo temporis lapsu arbores pristinae
 altitudini, umbrositati & utilitati restituuntur) in Camera decernun-
 2 tur mandata sine clausula, *Gail. 2. obs. 67. n. 8.* nimirum saltem ratione
 excisionis sylvarum, non ipsius juris prætensi, atque tunc demum, si ve-
 nationis dominus damnum irreparabile alleget, & narrata super tali
 damno verisimiliter qualificentur, *Schövanman. obs. præd. 127. Knip-*
schild. d. c. 7. n. 102. add. supr. Class. 4. Sect. 5. §. 10. n. 11.

§. XV.

- 1 IMò & ipsi sylvarum domini, quibus simul venationum jura quæ sita,
 tum vigore proprietatis, quum, si competit, ordinariæ vel forestalis
 jurisdictionis (quæ quidem Principibus & Statibus Imperii Jure Sta-
 tus asserenda, *Myler. de Princip. & Stat. Imper. lib. 2. c. 73. §. 2.*) de pro-
 priis sylvis ordinatè cædendis, nec ad avaritiam usq; Saltuariorum, cu-
 sto- lum, aut eorum, quibus lignandi vel similia jura constituta, vastan-
 dis edicunt, ne suo venandi juri fiat aliquod impedimentum: Quò
 2 spectant, quatenus pro commodo & conservacione venationis oppor-
 tuna tempora & modum succidendi præfiniunt superiùs citatæ ordina-
 tionis Marburgensis articuli sequentes, veluti art. 1. *Collden die Bes-*
am'ten und Förster/Soba'd nach gehaltener Brunn/oder Schwein-
haz: das Euffer-Holz zur Fürstl. Hoffhaltung hauen und ma-
chen

chen lassen/ und bey den Unterthanen seyn/ daß sie es recht hauen und machen. Artic. 10. Wo jung Holz vorhanden/ das dienlich ist muß zuschneiden/ sollen die Förster jederzeit dahin bedacht seyn/ daß an den Wegen und Strassen ein Schritt oder zehen das dicke Holz stehen bleibe/ damit das Wildpret von den Wanders-Leuten nicht „ gejagt noch geschucht werde/ und sich das Wildpret also mit Ruhe „ trocken könne. Artic. 11. Sollen die Beampten und Förster die Quartal mit den Unterthanen in Anweisung Holzes halten/ damit die Gegen-Registrier gehalten können werden/ als nemlich das erste Quartal im Januario, da dann die Leute darzu müßig/ und dem „ Wildpret zu gutem komt/ daß es sein Geß an dem Moos und „ Knopffen haben kan. Artic. 13. Das dritte Quartal soll sobald nach Michaelis im Octobri, ehe dann man mit der Schweinhaz „ anfahet gehalten werden/ auffß förderlichste wann die Leute mit der Saat fertig seynd. Artic. 18. Welcher sein Holz höher abhauet/ als einen Schuh hoch/ solcher soll deßhalben fünffthalben alb. zu Straff geben/ quod fortè fera fugatæ in istiusmodi truncis queant transigi, add. Sect. seq. 17. §. 11. n. 2.

§. XVI.

CUm itaque venationum domini multum interlit, ne sylvæ venatorix à proprietariis vel aliis quibuscunq; devastentur, adhuc vertitur quaestio, an eidem potestas sit (1) custodes & saltuarios constituendi? (2) ædificandi in sylva remota domum pro habitatione constituti custodis? Ad primam quaestionem absque ulla hæsitatio ne dicendum est, juris venandi dominum facultatem habere constituendi præfectos & custodes venationum, qui instruant & curent venationes, custodiantq; feras, Jäger / vel etiam in lato significato, quo forestum comprehendit bannum ferinum, Forst-Knecht / Förster. v. *suprà* §. 1. add. Meurer. Jagt- und ForstR. part. 2. tit. Ob der Forst- oder Eigenthums- Herr mit r. pag. 29. Beföld. part. 1. consil. 3 cap. 4. tit. 4. n. 14. Knipschild. de jurib. ac privil. Civit. Imper. lib. 2. c. 7 n. 46. At verò in præsentī causā quaestionis intellectus est de constitutione custodum sylvæ, qui curent, ne incisione lignorum aliisve modis sylvæ vastentur, von Forst-Knechten oder Förstern in specie ita dictis, quos alii vocare solent Holz-Wärter / Baum-Wärter. Horum certè 4

constitutionem non venationis, sed sylvæ domino tribuit Meurer. *d. loc.* eamq; etiam venationis domino denegat Klock. *de arar. lib. 2. c. 2. n. 44. 45. & 46. Item tom. 1. consil. 29. n. 480 481.* referens Cameræ Imperialis sententiam de anno 1578. in Sachen der dreyen Gemeinden / St. Johann / Dassenheim / und Steinberg / Klägerer / contra Graff Philipsen zu Hanau &c. daß Beklagtem auff dem in actis angezogenen der Kläger eigenthümlichen Wald zu hagen / auch Görter und Baum-Wärter zu setzen nicht geziemet noch gebühret &c. Aber das Jagen belangend / von angestellter Klag zu absolviren und zu erledigen sehe &c. *cujus negativæ sententiæ ratio verisimiliter est, quod venationis domino non competat aliquod jus in ipsam sylvam, sed duntaxat in eâ; quodq; ipsius sylvæ domini curâ jam satis etiam sibi sit prospectum, ceu de quo non suspicandum, quasi in proprium detrimentum quid facturum sit vel permissurus.*

§. XVII.

- 1 **V**Erùm hæ rationes ejus ponderis non sunt, quin potius sentiam, & sylvarum dominis jus esse ponendi custodes, qui tamen non bombardas, sed ad sui defensionem contra fures lignorum ac ferarum, lanceam vel simile armorum gerant genus, *conf. Meurer. d. pag. 29. Besold. d. consil. 3. c. 4. tit. 4. n. 14. Naurath. de Ratiocinar. pag. 372.* & quoque domino venationum haud negandum esse, Præfectos habere & custodes, quibus cura tam sylvarum & lignorum, quàm venationum, incumbat saltem hætenus, ut delinquentes deferantur & puniantur apud eum, penes quem est jurisdictio, aut si ipsi sylvarum domini eas devastent, ut inhibitio impetrari damnumq; præcaveri queat. Etiam si
- 2 enim venationum domino non constaret aliquod in sylvam jus domini (uti tamen pro ulu & exercitio regalis sui juris id habere aliquoties demonstratum est) sed tantum usus venationum, tamen æquè ipsius, ac proprietariorum interest sylvas non devastari, adeoq; non minus eisdem quam dominis sylvarum relinquenda in earundem conservationem vigilantia est ac custodum institutio, sine quâ certè curâ nullo modo, nullâq; viâ, valeret impedire, quò minùs ipsi sylvarum domini (velut non obstante in contrarium præsumptione non rarò ex invidia aliisve causis accidit) easdem nimium excidant, ut meritò istam curam lignorum tam ipsi crediderim necessariam & permittendam, quàm

quàm iter ad fontem habenti aquæ haustum, vel haustum habenti iter ad hauriendum, l. 3. §. 3. ff. de servitut. prad. rustic. add. l. 4. l. 5. pr. & §. 1. ff. de itin. act. priv. Ea tamen venationum domini cura non minus atq; illa, quæ domino territoriali in sylvis privatorum competit, v. Sect. seq. 17. §. 3. n. 2. & §. 4. n. 2. quoad ipsum sylvæ dominum aliumve possessorem saltem spectat ad abusum, non etiam ad usum, in quo ne minimùm quidem sylvæ dominus impediendus aut ullo modo gravandus est, v. supr. h. Class. 4. Sect. 5. §. 10. in f. ut & ideò, si vel ma-
ximè venationum aut territorii dominus publicæ rei consultius esse existimaverit, proprietariorum aliorumve sylvæ possessorum cædendi pro conveniente usu libertatem potiùs ad præscitum & præcedentem concessionem Præfectorum sylvæ restringere, quàm abusus eventum expectare, tamen eam concessionem pro congruo usu absq; ulla protractione & sine omni sportula fieri æquum sit, velut hâc æquanimitate alios præcellit Johannes Fridericus, Dux Brunsvicensis & Lüneburgensis, in ordinat. forest. de anno 1678. cap. 3. §. 18. 1.

§. XVIII.

Distinguendi propterea sunt diversi casus (1) si jurisdictio forestalis, quatenus ea simul lignorum & venationum curam respicit, sit penes dominum juris venandi, non penes dominum sylvæ, (2) si eadem foret penes dominum sylvæ, vel (3) alium tertium, venatione absq; jure forestali aliunde competente, (4) si dominus sylvæ ex superioritate territoriali gauderet jurisdictione forestali in specie ita dictâ ratione ipsius sylvæ aut lignorum; dominus autem juris venandi ex speciali pacto haberet eam partem, quæ circa venationes occupata est, seu jus venandi cum jurisdictione: aut è contra dominus venationum eas ipsas possideret jure foresti & superioritatis territorialis; sylvæ verò dominus ex pacto jurisdictionem forestalem in specie ita dictam circa ipsam sylvam & ligna. Primo casu dominus juris venandi custodem sylvæ, cui tam lignorum quàm ferarum cura sit, ex duplici vinculo jure constituit (1) utilitatis publicæ, (2) venationum: nec tamen minus domino sylvæ constat libertas habendi custodem lignorum absq; bombardis, saltem ita, ut delinquentes ab eodem deprehensi tradantur puniendi domino venationum, quæ habenti jus forestæ. Secundo casu utriq; potestas est constituendi custodem, do-
mino

mino quidem sylvæ sine bombardis, ast ut ad ipsum spectet punitio delinquentium, etiam eorum, qui à domino venationis ejusve custode
 4 essent prehensi. Tertio casu uterq; is, nec non ille penes quem est jurisdictio, custodem instituere jus habet, & quidem sylvæ itemve jurisdictionis dominus absq; bombardis, sed prehensi transgressores
 5 remittendi sunt ad eum, cujus est jurisdictio. Quarto casu cum alter de suo jure sponte remiserit, unus lignorum, alter venationum habet curam custodumve constitutionem, quilibet etiam in suâ parte punitionem. Quò faciunt, quæ conventionibus limitum in anno 1669. adjecta sunt pacta Hassiæ utriusq; lineæ Principum, veluti §. 3. membr. 3. Demnach auch wegen des territorii an der Hard und Hollerberg / sodaun der von Hessen-Casselscher Seiten prætendirter Pfandung in denen Buchenauer Gebräuchen und eigenthümlichen Waldköpfen / dem Wein-Gart / Ellenberg / und Homberg bißhero Streit gewesen / so ist verglichen worden / daß cum omni jure die Hard Hessen-Darmstädtisch / und hingegen das streitige Theil / als der Inhang des Hollerbergs benebendem Eigenthum der Nassau-Heer Hessen-Cassel zukommen und verbleiben / die Buchenauer Gebräuche auch in einen gewissen Anschlag gebracht / und dem Fürstl. Hessen-Darmstädtischen Hauß gegen ein æquivalent vertauschet werden sollen / wobey man sich dann auch Hessin-Darmstädtischer Seiten erkläret / wann ein Hessen-Casselscher Förster (jdoch of ne
 „ Bächsen) in besagten Hessen-Casselschen Waldköpfen jemand in
 „ Grevel ergreifen und pfänden würde / zu verstaten / daß die Pfände
 „ naher Wetter gelieffert / und uff der Casselschen Forst-Beambten
 „ Ersuchen von den Beamten zu Biedenkopff die Greveler dahin zur
 „ Buß-Ehaidigung remittirt werden. Item §. 4. Das Jagen betreffend / so wird jeder Fürstl. Theil dasselbe in seinem territorio zu exerciren wissen / und außer demselben dem andern Theil damit keinen fernern Eintrag thun / es sey dann / daß man etwan unumgänglich mit der Stellung das benachbarte territorium berühren müste / welchen unvermeidlichen Falls es auch eines und andern Theils so genau nicht zu halten seyn wird / allermassen sich in specie Hessen-Darmstadt an der Hard an der Dreißbacher Waldung den Weg am Grabenker / Hessen-Cassel aber am Donnerberg bey dem umbgefallenen Hasenstock dieselbe vorbehalten. Jedoch verstiet sich

sich dieses nicht auff den Krötenpfuel / als worinnen dem Fürstl. Hessen-Darmstädtischen Hauf die Jagt-Gerechtigkeit allein angehörig ist / und nachdem man Hesses-Darmstädtischer Seiten zu einer Jäge-Einbindung in solchem Krötenpfuel an Enden und Orten / wo es bequem crachtet wird / sich befugt hält / so ist Hesses-Casselscher Seiten solche Jäge zwar im ganzen Krötenpfuel / aber allein im Monat Majo und zu Brunst-Zeiten nachgegeben worden. Et constat mihi per experientiam, domum Castellanam in prædicta sylva, so der Krötenpfuel genennt / vi proprietatis & jurisdictionis territorialis seu etiam forestalis in specie ita dictæ, exercere curam lignorum per custodem absq; bombardis: domum verò Darmstatinam constitutum habere cum bombardis custodem venationum, atque ex hac parte etiam jurisdictionem.

§. XIX.

ORdine nunc alteram quæstionem, § 16. propositam, tangit tractatio: Quæ ex hæcenus dictis, cum lignorum custodia & cura per custodem obtineri queat etiam absq; habitatione in sylva, non facile erit affirmanda, nisi fortassis in eo necessitatis casu, ubi sylva venatoria multum foret à territorio vel proprietate domini venationum remota, v. arg. l. 6. in f. ff. de servit. rust. præd. Meurer. Jagt- und ForstR. part. 2. tit. Ob von wegen Forstlicher Obrigkeit / die zu erhalten / im Forst möge gebauet werden. pag. 30. Gail. 2. obs. 68. atq; tunc sub hac conditione ut satisfiat proprietario ratione soli pro ad-²ficii positione occupati, Besold. part. 1. consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 14. add.

Knipschild. de oblig. dom. & vasall. p. 2. q. 1. n. 134. & de jurib.

ac privileg. Civit. Imper. lib. 2.

c. 7. n. 47.

mino quidem sylvæ sine bombardis, ast ut ad ipsum spectet punitio delinquentium, etiam eorum, qui à domino venationis ejusve custode
 4 essent prehensi. Tertio casu uterq; is, nec non ille penes quem est jurisdictio, custodem instituere jus habet, & quidem sylvæ itemve jurisdictionis dominus absq; bombardis, sed prehensi transgressores
 5 remittendi sunt ad eum, cujus est jurisdictio. Quarto casu cum alter de suo jure sponte remiserit, unus lignorum, alter venationum habet curam custodumve constitutionem, quilibet etiam in suâ parte pu-
 6 nitionem. Quò faciunt, quæ conventionibus limitum in anno 1669. adjecta sunt pacta Hassiæ utriusq; linear Principum, veluti §. 3. membr. 3. Demnach auch wegen des territorii an der Hard und Hollerberg / sodann der von Hessen-Casselscher Seiten præten-
 dierter Pfandung in denen Buchenauer Gebräuchen und eigenthüm-
 lichen Waldköpfen / dem Wein-Gart / Ellenberg / und Homberg
 bißhero Streit gewesen / so ist verglichen worden / daß cum omni jure die Hard Hessen-Darmstädtisch / und hingegen das streitige Theil /
 als der Inhang des Hollerbergs beneben dem Eigenthum der Nassen
 Heer Hessen-Cassel zukommen und verbleiben / die Buchenauer Ge-
 bräuche auch in einen gewissen Aufschlag gebracht / und dem Fürstl.
 Hessen-Darmstädtischen Hauf gegen ein æquivalent vertauschet
 werden sollen / wobey man sich dann auch Hessen-Darmstädtischer
 „ Seiten erkläret / wann ein Hessen-Casselscher Förster (h doch of ne
 „ Bächsen) in besagten Hessen-Casselschen Waldköpfen jemand in
 „ Grevel ergreifen und pfänden würde / zu verstaten / daß die Pfände
 „ naher Wetter gelieffert / und uff der Casselschen Forst-Beambten
 „ Ersuchen von den Beamten zu Biedenkopff die Greveler dahin zur
 „ Buß-Ehaidigung remittirt werden. Item §. 4. Das Jagen betref-
 fend / so wird jeder Fürstl. Theil dasselbe in seinem territorio zu ex-
 exerciren wissen / und außer demselben dem andern Theil damit kei-
 nen fernern Eintrag thun / es sey dann / daß mau etwan unum-
 gänglich mit der Stellung das benachbarte territorium berühren
 müste / welchen unvermeidlichen Falls es auch eines und andern
 Theils so genau nicht zu halten seyn wird / allermassen sich in specie
 Hessen-Darmstadt an der Hard an der Dreißbacher Waldung den
 Weg am Graben her / Hessen-Cassel aber am Donnersberg an dem
 umbgefallenen Hasenstock dieselbe vorbehalten. Jedoch versteht
 sich

sich dieses nicht auff den Krötenpfuel / als worinnen dem Fürstl. Hessen-Darmstädtischen Hauss die Jagt-Gerechtigkeit allein angehörig ist / und nachdem man Hessen-Darmstädtischer Seiten zu einer Jäge-Einbindung in solchem Krötenpfuel an Enden und Orten / wo es bequem crachtet wird / sich befugt hält / so ist Hessen-Casselscher Seiten solche Jäge zwar im ganzen Krötenpfuel / aber allein im Monat Majo und zu Brunst-Zeiten nachgegeben worden. Et constat mihi per experientiam, domum Castellanam in prædicta sylva, so der Krötenpfuel genennt / vi proprietatis & jurisdictionis territorialis seu etiam forestalis in specie ita dictæ, exercere curam lignorum per custodem absq; bombardis : domum verò Darmstatinam constitutum habere cum bombardis custodem venationum, atque ex hac parte etiam jurisdictionem.

§. XIX.

ORdine nunc alteram quæstionem, §. 16. propositam, tangit tractatio: Quæ ex hæcenus dictis, cum lignorum custodia & cura per custodem obtineri queat etiam absq; habitatione in sylva, non facile erit affirmanda, nisi fortassis in eo necessitatis casu, ubi sylva venatoria multum foret à territorio vel proprietate domini venationum remota, v. arg. l. 6. in f. ff. de servit. rust. prad. Meurer. Jagt- und ForstR. part. 2. tit. Ob von wegen Forstlicher Obrigkeit / die zu erhalten / im Forst möge gebauet werden. pag. 30. Gail. 2. obs. 68. atq; tunc sub hâc conditione ut satisfiat proprietario ratione soli pro adificii positione occupati, Besold. part. 1. consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 14. add. Knipschild. de oblig. dom. & vasall. p. 2. q. 1. n. 134. & de jurib.

ac privileg. Civit. Imper. lib. 2.

c. 7. n. 47.

SECTIO XVII.

De limitata domini facultate cædendi in sylva pascua;
item in quavis alia ob publicam conservationis ligno-
rum necessitatem: nec non de aliis mediis, quibus
ea publica utilitas obtinetur.

§. I.

Postquam Sect. præced. demonstravi, quomodo effectus domi-
nii sylvæ in ea parte, quæ circa succisionem lignorum versatur,
sit propter jus venandi coarctatus, operæ nunc pretium foret,
ostendere, quatenus id ipsum quoq; accadat propter jura pascendi, glan-
dium, vel alia similia. At verò, cum ea doctrina facile capiatur ex
iis, quæ tradidi suprà *Class. 2. Sect. 3. §. 19. 20. & Class. 4. Sect. 3. §. 19.*
itemve in quæst. 5. Miscell. jur. iniquum planè judicavi lectoris benevo-
lentiâ abuti. Descendo itaque ad causam publicæ utilitatis vel neces-
sitaris eam, quâ ob necessarium usum lignorum & publicum eorum
conservationis favorem fas est, ut sylvarum proprietariis aliisve pos-
sessoribus ligna succidendi potestas non constet planè libera & cum
abusu, sed cum debitâ moderatione. Tota equidem hujus primæ par-
tis tractatio lignorum ad varios fructus & usus necessitatem ac utilita-
tem satis superq; commendat, quæ si cui aures & oculos non satiet, is
videat insuper *Sap. c. 13. v. 11. Item Martin. Myl. hort. philosoph. cap. 1.*
in f. pag. 102. & seq. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 2. & 3. ubi vere & optimè
scribit: Quantum enim interfit publicè, sylvas in sua Republica co-
lere, quis est qui non videat? Ex hisce enim materiam suppeditari o-
porter ad tecta & ædificia, ligna, asseres, axes, (sive lignum teres, circa
quod rotâ currus agitur & volvitur) tabulas scetiles, Latzen/ aliaq;
ligna attenuata & concinnata, tigilla vel transtillia, quæ tecto ad te-
gulas apponendas aptantur: item ad coquendum, comburendum, ad
braxandum, & ad varios pyrotechniæ & chymix operas, vulgò Bau-
Brant-Bach-Brunn-Holz: item Klöcher zu Bret-Mühlen/ ut ta-
ceam de pice & aliis emolumentis, quæ ex arboribus & radicibus col-
ligun-

liguntur, Pech zu breunen aus den Kienstöcken. Quibus adminiculis nulla Respublica, nulla civitas, nullum oppidum, nullus vicus, nulla familia carere potest (add. infr. Class. 13. §. 24. n. 3.) ideoq; multum pecuniae ex hoc medio honestè congeri & aratio inferri potest, præsertim si nemora ad gratiam solis attondeantur, & certis temporum spatiis ligna cædantur, & usus, non abusus, sylvarum præ oculis habeatur. Et porro ex novitio quodam Poëta:

*Cædua sylva parit domibus ligna apta locandis:
 Arbore sulcamus mare: terram vertimus: edes
 Ædificamus, & arbore vasa paramus in usus,
 Sculpsimus & statuas abacosq;, gradusq;, cathedrasq;
 Atq; pavimentum, telonem, pegma, totasq;
 Obbas cum vannis, mætras mensasq;, triquetra,
 Quæis subigit madidam pulterem coquus, in trivemes,
 Vel claves teretes, vel condos inde trinotes
 Et clavum puppis regimen, basin organi & haustum.
 Arbor dat malos, antennas, transtra, trapezum:
 Artificisq; manus calathiscum sculpsit & ornat
 Arte cadum, Rhombum, fustum tritoria & ornam,
 Cola; cum capulo, cæditq; ciconiam aduncam,
 Porro cibus crudis lixandis lignea prodest
 Materies: brumâ fornax urgente calefcit:
 Inde frutex animantibus, inde volucris arbor
 Suppeditat victum communem. Vinitor ipsum,
 Atq; olitor testantur hoc, impigri coloni
 Et frondatores vel carbonarius ater.*

nec non ulterius num. 6. ex Patricio: Omnibus in Rebus vitam humanam ita adjuvare sylvas, ut illæ post segetes maximè sint optandæ, nec ullo modo vastandæ, nisi ignis elemento carere velimus. Cui nec hæc sufficiunt, audiat Seckendorffium im Deutschen Fürsten-Staat / part. 3. c. 3. Regal. 6. §. 3. ubi ita: Dann wie unentbehrlich zu vielen Sachen das Holz zu der Menschen täglichem Gebrauch seye / ist überflüssig aufzuführen: Man bedarffs zum einbiken / kochen und allerhand Feuerung / zum bauen und dergleichen / zu allerley Fischer- oder Schreiners- Wagners- Jenseiermachers- Drechslers- Böttners

und dergleichen Arbeit / zu Zäunen und Pfälen / die Kohlen zu schmelzen / und allerhand Handwerker / die mit Eisen umgehen: Zu Glas-Machen / zu der Aschen / die zu vielerley Handthierungen gebraucht wird / und wer willes alles beschreiben? also daß die Griechen mit Recht das Holz die materi nennen / gleichsam es bey keiner Sachen zu entbehren: daher einem Regenten / der mit Wäldern und Gehölz von dem lieben Gott begabet / nicht übel anstehet / sondern in dessen / als des gemeinen Landes und Haus Vatters / Vorsorge und treue Anstalt mitlaufft / dieselbe also in acht nehmen zu lassen / daß von jeder Gattung Holz die Nothurfft vorhanden seye etc. Sed. 6 quid opus hanc in rem Poëtis? quid testimoniis hominum? Ipse Deus ad varias necessitates humani generis variosq; usus ligna creavit, v. Class. 1. Sect. 1. §. 1. & seq. populumq; aliquem puniturus combustibilia, ut loco eorum sint editus bubum, subtrahit Ezech. c. 4. v. 12. & 15. ac arboris regiones sinit esse infrugiferas, aut frugiferas dejici vel fructus earum absumi. v. infräh. Class. 4. Sect. 18. §. 38. & 39.

§. II.

Tanta quidem ad humanos usus lignorum copia in quavis Republica necessaria est: Cum verò permulti labantur anni, donec arbores in debitam magnitudinem excrescant, ideoque inordinatâ earum succissione etiam maximæ sylvæ cum damno Reipublicæ irrecoverabili facilè queant extirpari, omninò decet Magistratum, ut vi illius dominii & jurisdictionis, quod quæve in casum publicæ necessitatis vel utilitatis ipsi tribuitur, atque sic virtute tam jurisdictionis forestalis, ex superioritate territoriali Germaniæ Statibus, nisi alicubi specialia pacta obstent, competentis, quàm ejus quæ ordinariè penes ipsum residet, huic damno occurrat, ac non solum in sylvis propriis pro commodo totius Reipublicæ statuatur, desidiâ vel incuriam, si non avaritiam Saltuariorum (quippe qui de singulis arboribus venditis in plerisque locis certam sportulam, Stamm-Geld / ab emptore recipiunt) coercendo, sed & in sylvis subditorum utile Reipublicæ præferat, non permittendo dominis & possessoribus abusum, verùm duntaxat usum eò usq; , ut necessitas publica salva sit, conf. Miscell. jur. quest. 2. & ordinando omnia ea, quæ pro conservatione lignorum quoquo modo possunt prodesse, Hahn. vom Erbmeyner-Recht / p. 2. c. 21. n. 38. n. 46. & seq.

Et seq. Ita jam olim Nchemias ab Arthasaste petere opus habuit, ut ad custodem regiarum sylvarum daretur sibi epistola, quâ juberentur ligna præberi ad contignandas portas palatii, *Nehem. c. 2. v. 8.* Similiter Rex Salomo, ædificaturus domum Domini, petit à Rege Tyrio-
 3 num Hiram, ut velit mandare præbitionem lignorum è regno suo, tanquam in cujus manu sint sylvæ Regni, cujusq; sit jubere præbitionem lignorum ad necessarium & laudabile usum, *arg. verb. So be siehl nun. 1. Reg. c. 5. v. 6.* Salubri etiam consilio cautum fuit apud Roma-
 4 nos, ut Consules susciperent curam collium & sylvarum, tantumq; devastationi lignorum lege XII. tabularum occursum fuit, ut qui injuriâ recidisset arbores alienas, lueret in singulas viginti quinque assēs æris; quæ lex à Romanis Prætoribus repetita, eorumq; perpetuo edicto comprehensa est, nec non plures eam in rem actiones subministratæ, ex L. XII. tab. L. Aquilia &c. *Oetting. de jur. limit. lib. 1. c. 10. lit. t. Knipschild. de jurib. ac privileg. Civitat. Imper. lib. 2. c. 7. n. 110.* Non minus sedula est Venetorum cura quâ inspectionem sylvarum pecu-
 5 liari demandant Magistratui. *Frid. Mindan. de process. mand. & monit. lib. 2. c. 39. Oetting. d. loc. Knipschild. d. c. 7. n. 111.* cujus peculiaris Magistratus constitutionem non negligunt etiam hodie Principes Germaniæ, *v. Sect. præced. §. 1.* in eo saltem non semper satis providi, quod non eligant earum rerum, quæ ad conservationem sylvarum multis justis modis profunt, peritos, verum ignaros, magis honori quàm labori assuetos, non raro etiam avaros, qui non nisi damnosi sint Principi, & subditis onerosi, quorumq; jus forestale evadat, non dicam jus militare, sed injuria & injustitia. Apprimè etiam huc faciunt, quæ
 7 tradit Seckendorf. im Teutschen Fürsten-Staat / p. 3. c. 3. Regal. 6. §. 6. quæque ex eodem transcripsit Beier. ad Schnobels disp. feud. 4. 1b. 12. Demnach durch den Holz-Vertrieb / durch die ordentliche Nothdurfft der Fürstlichen Hoff-Statt / Diener Deputat, Gnaden-Holz / so armen / verbrannten / oder sonst verderbten Leuten gereicht wird / ingleichen durch die freye Holzungen / deren auff vielen Wäldern von altershero viel Gemeinden zum Bauen und Brennen berechtigt sind / e. u. grosser Bezirck und Vorrath an Holz mit der Zeit abgetrieben und verödet werden kan / auch ein rechter starker Baum / Eichen oder Tannen / in hundert Jahren seinen rechten Wachsthum kaum erreicht / mancher Ort sich gar nicht wieder be-

Stock / das Busch-Holz auch nach Fruchtbarkeit des Orts zehen / funffzehen / zwanzig Jahre zu seiner Auffwachsung haben muß / (*confer etiam Gail. 2. obs. 67. n. 8. Struv. Synt. feud. c. 6. aph. II. n. 2.*) So sind zu Vorkommung des Holz-Mangels und Verödung der Wälder die Lands-Herren hin und wieder durch Auflassung ihrer Wald-Ordnung und Bestallung ihrer Forst-Bedienten fleißig bedacht gewesen. Dann bey allen Holz-Verkauff-und Verlassungen / sonderlich aber was nicht zu nöthigem Bau-und Feuerwerck / sondern auff alle Schneid-oder Bretter-Mühlen / auff die Eisen-Hammer und der gleichen angewiesen werden soll / müssen die Forst-Beampten zusehen / und der Wälder Gelegenheit / indem sie dieselbe täglich bereiten und damit umbgehen / also wissen und verstehen / daß durch die Anweisung über den Ertrag der Hölzer nicht gegriffen / sondern eine immerwährende beständige Holzung dem Herrn / und eine beharliche Feuerung / auch andere Holz-Nothdurfft dem Lande von Jahren zu Jahren bey ihrer Zeit / und künftig den Nachkommenen bleiben möge / daher müssen sie auch die Wälder also angehen / und das Gehäu oder den Nieb und Johu / wie mans nennet / also eröffnen / wie es die Alte und Wuchs des Holzes / und die gute Ordnung erheischet / daß nicht altes übergangen / und junges noch nicht vollwächstiges zu frühe angegriffen / und das alte indessen schadhafft werden möge.

§. III.

- 1 **Q**uemadmodum enim publicè interest, ne quis re suâ malè utatur, *S. ult. Instit. de his qui sui vel alien. juris.* ita præprimis Reipublicæ expedit, ne sylvæ immaturâ, intempestivâ aut nimîâ arborum incisione vel extirpatione devastentur, haud sine metu, ut arbores cæsæ non renascantur vel repullulent, sed demoriantur, aut renascentes pristinæ altitudini & utilitati diutissimo tempore non restituantur, totiq; Rei-
- 2 publicæ damnum inde accidat irreparabile. Unde id publicum Reipublicæ interesse justam Magistratui præbet rationem, tam sibi ipsi & suis Officialibus, quàm aliis sylvarum dominis abusum prohibendi, & jubendi uti frui ad modum boni patrisfamiliâs, quò sibi & posteris totiq; regioni tam necessaria non deficiat materia, *v. Miscell. jur. quæst. 2. Meurer. Jagt-und Forst-Recht / part. 1. pag. 5. tit. Wie sich die Unter-*
thanen

thanen ihrer eigenen Wälden. Itemque damni haud facile repara-
 bilis causa locum facit sequestrationibus, mandatis sine clausula, simi-
 libusq; remediis. *Frid. Mindan. de process. mandat & monit. lib. 2. c. 39. n. 5. 6. 7. 8. Oettinger. de jur. limit. lib. 1. c. 10. n. 23. 24. ibiq; lit X. Crus. de indic. delict. p. 3. c. 7. n. 15. 16. Struv. Synt. feud. c. 6. aph. 11. n. 2. Knipschild. de jurib. ac privileg. Civitat. Imper. lib. 2. c. 7. n. 100. & seq. Hahn. vom Erbmeyster-Recht / p. 2. c. 21. n. 29. 30.*

§. IV.

HAud igitur injustè sylva ad universitatem spectans prohibetur
 tam funditus dividi inter concives, quam penitus extirpari vel
 nimia incisione devastari, concessa tantummodò incolis facultate cæ-
 dendi ad necessarium, eumq; alicubi saltem proprium, non venditio-
 nis, usum; ut & ideo cùstodes sylvarum ab universitate vi suæ proprie-
 tatis constitutos oporteat à Magistratu juramentis obstringi super ob-
 servatione Ordinationum sylvestrium, *Ordinat. forestal. Luneb. de anno 1678. cap 4. § 11. Papon. rer. judicat s. arrestor. lib. 13. tit. 2. arrest. 1. & 2. lib 14. tit. 3. arrest. 3. ubi etiam agit de jure cædendi quod universitati quæsitum in sylva aliena. Seckendorff. d. tr. p. 3. c. 3. Regal. 6. § 7. Num autem jus cædendi ligna ex tali sylva communi competat secundum capita & numerum incolarum pro partibus æqualibus; an verò secundum justitiam distributivam pro modo cujusq; facultatum & possessionum, quæstio haud est expedita. Posterius vult Munnoz. tr. de ratiocin. administr. tom. 2. c. 7. n. 7. in quam etiam sententiam descendere videtur Manz. decis. Palatin. quest. 26. n. 18 24. 25. qui, utut non contradicat jus signandi in sylva communi concedi secundum capita, non juxta modum prædiorum; tamen in praxi ita observari testatur, ut in personis respiciatur quam amplam quis familiam & quot fumantes habeat, quò tantò plus lignorum ei, qui plures habet fumantes, assignetur. Respiciendum ergò, aliis contrariam opinionem non ineptè
 foventibus, hæc in re crit, si statuta deficient, ad consuetudinem ac longævum usum, v. *Fritsch. opusc. var. jur. public. & priv. tr. 38. membr. 3. §. 8. Plura de sylvis universitatum communibus occurrunt suprà Class. 3. §. Sect. 1. §. 4. Item h. Class. 4. Sect 5. §. 18. in fin. Sect. 6. §. 3. per tot. & §. seq. hic. Quibus ex ea, quam Class. 2. Sect. 2. §. 12. n. 6. laudavi, Constitu-
 tione des Drey Eicher Wild-Banns/ adjiciendum sequens pro con-*
 serva-*

servatione sylvarum communium commune placitum: Auch Heu-
tenthe, die Hübener) jeder Hube in der Mark / da sie in gehört / zu
jeder Wochen hauen und hohlen sollen ein grünen Wagen voll Holz /
und einen durren.

§. V.

- 1** NE verò culpa redarguat ipsum legislatorem, decet Principem ca-
vere, ne sui Officiales, exactionibus tributorum præfecti, si mo-
bilia vel moventia apud debitores non inveniuntur, statim profiliant
ad incisionem grandium & annosarum arborum ex sylva universitatis
vel alterius debitoris: multò magis, ne vilissimo pretio cælas arbores
laxent, sibiq; adjudicent & ad quæstum suum transferant. Merito
2 eum præposterum, totiq; Reipublicæ damnosum exequendi modum,
qui bellicis temporibus alicubi invaluit, damnant potiusq; executio-
nem ad agros, prata, aliave immobilia dirigendam suadent Nauracht.
de Ratiocin. §. 93. pag. 371. & ad Hippol. de Collib. de increm. urb. c. 3. lit. f.
3 Bürger. *observ. jurid. polit. militar. cent. 3. obs. 34.* Hic tamen Officiali-
um abusus nihil pertinet ad exequendi usum, siquidem immisionibus,
itemve in solutum adjudicationibus, ac subhastationibus æquè locus
est in sylva atque in aliis prædiorum pertinentiis, eademq; tribuunt
creditori & novo possessori saltem, sicut priori domino, usum sylvæ,
non abusum, ut habeat venationes, pascua, glandes, moderatèq; & se-
cundùm modum boni patrisfamilias queat cædere ac vendere arbores,
nec verò pro lubitu sylvam devastare, impediante tam ipsum quàm
quemvis alium sylvæ possessorem publicæ utilitatis ratione, *Mev. part.*
6. decis. 258. Hahn. vom Erbmeier-Recht / p. 2. c. 21. n. 32.

§. VI.

- 1** MULTæ prætereà aliæ sunt viæ, quibus decet inordinatas lignorum
incisiones & consumptiones præscindi, æq; vel in ipso incisio-
nis ordine consistunt, vel in alia quâdam provisione, quâ fiat, ne incisio
aut consumptio in tantâ copiâ inq; eo genere requiratur aut permitta-
2 tur, ut devastatio inde metuenda sit. Prioris generis sunt, quod subditi
jubeantur ligna ad focum Principis & salaria Officialium deputata in
præsentia Præfectorum cædere, *v. Sect. præced. 16. §. 15. n. 2. artic. 1.* quod
itaidem ligna ad usum ædificandi eo opportuno tempore cædenda, quò
plus

plus durabilia futura sint, diutiusq; consistant pro sylvis parcendis ædificia, *v. Meurer. Jagt-und Forst-Recht/ part. 1. pag. 8. vers. Das Zimmer-Holz im rechten Schein zu hauen.* Item quòd ligna, quæ subditis vendenda vel ex antiqua consuetudine concedenda sunt, certis anni temporibus mandentur succidi, quòd facilius domino sylvæ & foresti de numero arborum succisarum, atque etiam de observantia latarum pro conservatione sylvæ legum, queat constare, *d. 915. n. 2. artic.*

II. adeò ut cadat assignatis sibi arboribus emptor, qui præstituto tempore easdem non cæciderit, eæq; nunc aliis pro pretio possint concedi, *v. Ordin. forestal. Marburg. artic. 16.* Welcher sein angewiesen Holz nicht zu rechter Zeit hauen wird / und dasselbige ein Quartal stehen lasset / demselben soll das Holz nicht gefolget werden / und sich wieder verstanden haben / und andern zum besten verkaufft werden. Eadem poena etiam tenet eos, qui arbores cælas intra præfixum tempus è sylva non evehunt, *v. Ordinat. forestal. Hassiac. p.m. Georgii, Landgravi. de anno 1650. ibi:* Von dato der Anweisung innerhalb 4. Wochen Frist hauen und aus dem Wald schaffen / oder im entstehenden Gegenfall solch Gehölz wiederumb verfallen seyn / durch unsern Forst-Schreiber und Förster das Wald-Zeichen aufgehauen / und anderwercklich zum besten wieder verkaufft werden soll. *add. Meurer. Jagt-und Forst-Recht/ part. 1. pag. 8. tit. Das Zimmer-Holz in einer bestimmten Zeit aus dem Wald zuführen.* Nec non hæc temporum observatio in eorum lignorum assignatione necessaria est & utilis, quæ pro foco Principis, ejusve domuum ædificatione, aut pro usu venditionis vel alio, cædenda sunt, pessimè tamen alicubi in desuetudinem abiit. Consignari unâ vel pluribus vicibus omnes emptores, omniave ligna cædenda, ad quid itidem & qualibus lignis quisq; indigeat, tantoperè opus est, ut eâ consignatione omisâ nonnisi devastationis eventus sit futurus. Equidem ex eâ consignatione Præfecti sylvarum præmaturam nanciscuntur scientiam, quantum cuiq; lignorum & quid necessarium sit, indeq; vel ex propria artis ædificandi peritia (cujus edoctos propterea suasum eligendos) vel ex aliorum architectorum informatione deliberandi tempus vacat, quale genus quantumq; lignorum cujusq; necessitati sit sufficiens, an non quædam ædificii partes seu tigna, vel etiam aliæ res, in quarum usum ligna petuntur, è ramis grandiorum arborum, quæ pro usu reliquarum ædificii partium es-

- sent cæsa, vel etiam ex arboribus minus utilibus æquè utiliter queant effici; item in quibus partibus sylvarum quamlibet arborem liceat invenire & absq; damno succidere: Si verò Præfetti sylvarum absque præcedente consignatione certis præfixis vel statis diebus ad dandum ligna cuiq; petenti in sylvas abeunt, illicq; accedentibus & petentibus sine discrimine arbores concedunt, necessum est evenire, ut multis petitionibus obruti haud valeant indagare de necessitate usus, ad quem ligna petuntur, neque deliberare, quales arbores ei necessitati convenient, ex quave sylvarum parte eadem succidendæ sint. Dum
- 10 igitur cuivis emptori aliive petitori easdem, quas ipse petit, & fortassis antea elegit, arbores concedunt, aut planè improbâ consuetudine emptoribus præbent assensum, quò ante suum in sylvas adventum sibi placentes arbores seligant, non potest non fieri, quin aliquibus vel ultra necessitatem, vel ad usus tantoperè non necessarios, vel saltem omnes grandiores & saniores arbores, nonnunquam in unâ eademq; sylvæ parte, assignentur, relictis solis inutilioribus nec ad quosvis usus com-
- 11 modis arboribus. Qui certè præposterus modus non solum sylvæ domino, & quidem eidem præcipuè, sed etiam ipsi emptoribus damnosus est, ceu qui longè minori pretio, nec tamen minori utilitate, ædificassent aliumve usum consecuti essent, si ad eas ædificii partes, quæ ex ramis, vel etiam ex dejectis aut evulsis, itemve ad principales ædificii partes inutilibus arboribus poterant constare; nec non si ad alios usus, quibus inutiliores arbores aut rami sufficissent, non omnes grandiores & cariores arbores fuissent concessæ. Taceo, quod cujusq; petentis necessitas non nisi tumultuariè & confusè adnotetur, & vel nulla lignorum consumptionis ad necessarium saltem usum habeatur cura, quam maximam tamen habere oportebat, *conf. Ordinat. forest. Hassiac. Ludovic. de anno 1617. rubric. Bau-Ordnung. Item de anno 1618. Ordinat. forestal. Johannis Friderici, Ducis Brunsvicensis & Lüneburgensis de anno 1678. cap. 3. §. 1. & 2. Meurer. Jagt-und Forst-Recht / p. 1. pag. 7. in f. pag. 8. pr. tit. von Bau-Holz. vers. Da aber jemandes zu neuen. tit. Die Gebäu zu einer bestimmten Zeit. Seckendorf. Teutscher Fürsten-Staat / p. 3. c. 3. Regat 6. § 3. cujus ibidem tradita huc*
- 12 transcribere opera pretium duxi, & ita habent: Mit der Verlassung oder Verkaufung des Holzes wird es nach Unterscheid der Lands-Art auch unterschiedlich gehalten / und findet man immer andern Preis / andere

andere Gattung/ander Gehölze/doch zum Exempel/ darauß man auch andere Arten leicht wird verstehen können/ist es an vielen Orten also darmit bestellet/dasß ein jeder Forstmeister oder Ober-Förster an seinem Ort oder anbefohlenen Forst des Jahrs zwey-oder mehrmal gewisse also genante Schreib-Zage halten/ und dieselbe verher/ wo sie nicht ohne das bekandt/ öffentlich verkündigen solle: Da müssen alle diejenige/so des Orts in den Wälden Holzkauffen wollen/ ihr Begehreneinschreibenlassen/ oder werden/ umb das vielfältige Anlauffen zu verhüten/darnach vom Kauff abgewiesen/wannnicht etwa ein grosser Nothfall vorgelauffen. Darnechst wird ein ander 14 gewisser Tag zur Anweisung bestimmt/welche entweder ein Forstmeister oder der Förster allein/ oder wie es hin und wieder eingeführet wird/die Justiz-und Forst-Beambten/ oder die Ampt-Leute und Ober-Förster miteinander (quod posterius,sicut in Ducatu Brunsvicensi & Luneburgensi d.Ord.de anno 1678.cap.3.§.1.3.8. ita etiam in Hassia præceptum,v. Ordinat.Cameral.Hassiac.de anno 1658. Forst-Ordn. de anno 1615. Item Philippi Hassia Landgravii de anno 1559. Mauritii de anno 1593. Ludovici de anno 1615.& 1617. Caroli de anno 1683. at novioribus temporibus non ubiq; observatum est) ver-
richten/ auch deren jeder eineigen Verzeichnuß halten ihut: Ausser diesem Tag wird auch ordentlich nichts angewiesen/es befinden dann solches die Beambten der Herrschafft sonders nützlich oder hochnöthig zuseyn. Die Zahlung/wann die Herrschafft nicht aus Gna- 15 den Holzverehret und solches absonderlich befiehet/ oder denen Bedienten und andern an deputat etwas gereicht wird/ muß auch auff einen gewissen Tag/welchen man etlicher Orten die Wald-Gemiet/ Försterey oder Wald-Geding nennet/unfehlbarlich gegen Quittung erfolgen/ und wird das gelöste Geld sammt der Rechnung noch vor dem andern Waldgedings-termin zur Fürstl.Cammer eingeschickt/ oder in die Aempter geliefert. Der Tax und Werth des Holzes/ 16 so wol auch die Art des Messens oder Verkaufens ist unterschiedlich. Da die Bau-Hölzer werden entweder benläufftig nach den Stämmen/ oder welches gewisser/ nach dem Maß ihrer Stärke (velut etiam in Hassia statutum ordinatione forestali Mauritii de anno 1593. & novissimâ Caroli de anno 1683.) so durch Spannen oder Ehlen

- genommenen wird/das Scheid-Brenn-und Köhler-Holz nach Claff-
tern/Maassen/Malter/Reffen/ıc. Das Busch-Holz/daraus
man Reifig machet oder Kohlen brennet/entweder nach Ackern oder
Morgen/ oder nach Schocken und Wellen: Die groſſe Schatz-
Bäume/ die man zu Mühl-Wellen/ groſſen Trögen/ Schachteln/
Schindeln/und Bret-oder Dielen-Blöchern brauchet/nach dem Au-
genschein oder Spannen-Maaf geſchätzet: Also auch das dörre
Reifig und andere Abſchläge und Zähle/ nach Bedüncken umb ein
17 Gewiſſes verhandelt. Damit nun ſowol die Herrſchafft/ als die
Käuſſere hierbey nicht hintergangen werden/ iſt nicht allein vom
Lands-Herrn ein gewiſſes Claffier/ Malter/Spannen und Acker/
oder Morgen-und Zuchard-Maaf/ auch Scheitlänge verordnet/
ſondern es werden auch wol die angewieſene Bäume mit einem ab-
ſonderlichen Eiſen oder Wald-Hammer am Stamm bemercket/
und gewiſſe im Umkt geſeſſene Holz-oder John-Hauer in einem
Ort beeyndiget/welche das Maaf und Wald-Ordnung in acht neh-
18 men müſſen. Der Werth an ſich ſelbſt beſtehet an denen Orten/wo
ein rechter Abgang iſt/nicht in Beliebung der Forſt-Beambten/und
kan von denſelben weder erſteigert noch gemindert werden/ſondern
wird aus Fürſtlicher Cammer nach Billigkeit und Gelegenheit des
Holzes geſetzt: Inmaſſen von dar aus auch die Schreib-Stamm-
und Anweiſe-Gebühr/ ſo den Beambten und Förſtern gereicht wer-
den/geordnet ſeynd/darüber dieſelbe niemand beſchweren müſſen.
- 19 *Quæ poſtrema de taxatione pretii, de ſolutione ſtatis diebus faciendâ,
itemve de impoſitione ſignaculorum, ac ſuccuſione per conſtitutos cæ-
ſores juratos, præcepta quidem videri poſſunt tantummodò ad præca-
vendam defraudationem domini ſylvæ in juſto, quod eidem debetur,
pretio; ſed earum ordinationum obſervantia ſimul hunc habet finem
& effectum, quòd eò magis vaſtationibus ſylvarum obviatum ſit, dum
iis ipsis futurum eſt, ut non facilè grandiores & cariores arbores adhi-
beantur in rem, quæ ex lignis inutilioribus æquè poterat conſiſtere: ut
etiã non aliæ neque plures arbores cædantur quàm ſunt conceſſæ:
nec non ut per exhibitionem rationum de numero & qualitate arbo-
rum inciſarum conſtet, & alia quæcunq; pro conſervatione lignorum
juſto ordine procedant.*

§. VII.

Non possum non laudare hoc nomine vicini cujusdam Principis ¹
 Præfectum sylvarum, suæ artis, dum viveret, optimè peritum,
 non olim nunc defunctum, qui aliquando, dum sylvarum suæ custodiæ
 creditarum exactam culturam esse miratus, ejus rei causam expli-
 cuit: *Wann jemand zu bauen vorhabe / und sich bey den Schreib-
 Tegen angebe / so lasse er sich berichten / in welcher Höhe / Breit und
 Länge der ganze Bau und jedes Stockwerck / mit was Zugebau /
 und wie sonst anzurichten / die Meynung wäre / darauff so dann
 zeige er dem Kauffer diejenige Bäume / welche zum Haupt-Bau /
 auch diejenige / so zu andern geringern Stücken nöthig und nützlich
 seyen / benantlich aus welchen die Säulen / Schwellen / Balken /
 Mauer-Latten / Dach-Stühl / Stück-Stecken / ic. gemacht werden
 könten. Hierdurch schonete er seinem Herrn den Wald / und dem-
 jenigen / so bauete / das Geld / der sonst / da ihme alle Haupt-Stämme
 angewiesen würden / solche nur theurer bezahlen müste / da er doch
 mit geringereim Kosten eben das hätte præstiren können.* Pruden-²
 tius longè hoc, quàm aliorum Officialium institutum, qui sui officii,
 non sportularum, ignari, pro arcano habent prædictam conlignatio-
 nem futurorum emptorum non solum omittere, sed quoq; consulere
 sylvarum dominis, ut nunquam recipiatur. Solent iidem tam ad alios³
 quoslibet usus, quàm ad ædificandum, omnes saniores & grandiores
 arbores, ab ipsis emptoribus electas, pro magno sat pretio, nullas verò
 facile inutiliores, ne quidem petentibus, concedere, sub specie quidem
 ærarii augendi, sed sub quo augmento insigne latet fraudandi figmen-
 tum! Cùm enim Præfectis sylvarum alicubi de singulis arboribus⁴
 venditis, siue eadem sint multæ, siue paucæ, & siue grandiores siue in-
 utiles, certæ sportulæ sint in partem salarii constitutæ; consueverunt
 ipsi, ne emptores desint, istas sportulas non seorsim ab emptoribus pe-
 tere, verùm ex toto convento arboris pretio detrahere, ideoq; liben-
 tius grandiores & majoris pretii arbores, nec facile pro minori pretio
 inutiles vendere, quò deductâ salarii parte nihilominus remaneat pre-
 tium arboris verisimile, ac ne secus, nullo vel admodum exiguo ar-
 boris pretio reliquo, arguantur negligentiz, aut planè fraudis. Sic⁵
 consulendo suæ erumenæ, augent ærarium ad annum, bionium, vel

etiam ad aliquod ultra tempus, aut deterioratâ substantiâ & sylvâ devastatâ id idem in perpetuum exhauriunt, latetq; sub specioso lucro irreparabile damnum. Cui defraudationi non satis, meo iudicio, occursum est, si sportularum quantitas non uniformis & eadem, verum secundum valorem cujusq; arboris diversâ statuatur, cupiditate enim majorum sportularum foret adhuc, ut semper grandiores arbores venderentur, neque per omnia tollit metum, utut Saltuariis eas sportulas non immediate ab emptoribus lignorum accipere permittatur, sed eadem rationibus inferendâ, & postea ex iisdem una cum annuo salario recipiendâ sint, prout dispositum Ordinatione Lüneburgic. de anno 1678.

7 cap. 3. §. 9. Quæ res sine dubio movit Philippum, Hassiæ Landgravium, ut jam olim id sportularum genus penitus sustulerit, cujus tamen postea successores se denuò precibus Saltuاريorum flecti facile passi sunt, v. *Ordinat. Hassiac. Mauririi de anno 1593. & noviss. Caroli de anno 1683.*

Ne tamen vel fiscus, si ea salarii pars adimatur, majoribus salariorum expensis oneretur, vel Præfectorum labores relinquuntur absque debitâ mercede aut conveniente remuneratione, forsitan non minus justum, quàm adæquatum scopo erit remedium, daß die vorgemeldte jährliche Schreib-Tage einer oder zweien gehalten / eines jeglichen Begehren / und was vor Holz darzu vordörthen / auch wo dasselbe am füglichsten ohne Verödung zu erlangen seye / specificirte annotirt / und zur Hoff-Cammer berichtet / fôrters von derselben nach Befindung die Anweisung abgeschlagen oder befohlen / letzteren Falls dann auff jeglichen Schreib-Tag ein gewisser Anweisungs-Tag / oder da alle Anweisung in einem Tag zu thun unmöglich wäre / alsdann so viel weiter nöthig / gehalten / das angewiesene gute Holz mit Spannen / Ehlen oder Schuhen / nach seiner Stärke abgemessen / (competente contra mensores vel Officiales, si falsum modum renunciaverint, actione in factum ad interessè, arg. l. 6. ff. si mens. fals. mod. dix.) das hohle oder sonst unrichtige nach Beschaffenheit æstimirt / und solches alles / auch wie viel Aeste / Abschläge oder Reifsig / darvon gefallen / ferner zur Hoff-Cammer mit unmaßgeblichem Vorschlag berichtet / vondar dann der Tax approbirt / oder sonst nach Billigkeit gesetzt / und zugleich determinirt würde / wie viel entweder darvon / oder à part, denen Forst-Beamteten ihrer Bemühung halber / nach proportion derselben / überhaupt zu reichen stünde / bey wel-

welcher proportionirung / solcher gestalt nicht auff die Anzahl des Holzes / oder auff das quantum des darvor erlösten Werths / sondern allein auff die zur vorherigen consignation und fôrters beschene Umweisung nothwendig zugebrachte Zeit und verwendete Mühe / die Absicht zu nehmen wäre.

§. VIII.

AD ordinatam lignorum succissionem pertinere dixi legem prohibitivam, ne ad quemvis usum quævis optima ligna vel grandes arbores concedantur. Inter ejusmodi leges prohibitivas referenda etiam ea est, quâ pro ædificatione sepium non sunt ligna utiliora absumenda, velut constitutum in appendice ordinationis Marburgensis de anno 1602. his verbis: Hierüber sollen die Beambten und Förster auch fleißige Uffsicht haben / daß die Unterthanen die Zäune / Vermög. der Ordnung / an denen Wegen und Strassen außerhalb der Erden vierthhalb Schuhe hoch / und oben gleich setzen und halten; Zu denen Mittel-Zäunen aber soll keinem kein Holz gelassen werden // damit des Eichen-Holzes verschonet werde / bey Straff fünf Gulden. add. Papon. rer. judicat. f. arrest. lib. 14. tit. 3. arrest. 9. item Ordin. forest. Joh. Frideric. Duc. Brunsvicens. & Lüneburg. de anno 1678. c. 2. §. 19. 20. 21. Et certè, quantum attinet concessionem vel succissionem lignorum pro usu sepium struendarum viarumve reparandarum, potius curandum est, ut lignis fruticosis & inutilioribus sepiantur fundi, vel ut plantentur & habeantur sepes vivæ, quæ non solum fundi sepimentum, sed & subinde succissæ materiam ad alios usus, veluti zu Schaaß- oder Pferch-Hürten und dergleichen / subministraturæ sint. Aut instituerentur salicæ, similiumve lignorum arboreta, unde desumatur materia ad sepium ac viarum usum, neque opus sit, arbores ad ædificandum utiles, prodigalitate quâdam, perdere. Quæ cura plantandorum, pro conservatione grandiorum arborum, etiam ejusmodi lignorum, quæ aliâs videbantur contemnenda, maxime illic locorum suscipienda est, ubi grandium utiliumve arborum inopia operam dare suadet, quò ad usum combustionis, sepium, aut similem, suppetant ligna citiùs provenire & excresecere solita, relictis grandioribus, & seculo hominis vix excresecantibus, duntaxat ad ædificandi similemve necessitatem, *Habn. vom Erbmeyner-Recht/*

6 p. 2. c. 21. n. 30. & seq. n. 40. § 2. 66. 67. Quam in rem faciunt ex Ordin. Hassiac. Mauritii de anno 1593. & Caroli de anno 1683. quas refert Nauracht. in fine tractat. de ratiocin. num. VIII. pag. 424. sequentes articuli: Wo es auch (7) an sumpffigen und nassen Orten keine Erlen hätte/dahin sollen die Forst-Beambten des zeitigen Er-len-Saamens streuen lassen/damit deroselbigen sich derer Orter auch pflanzen mögen/angesehen es nicht allein ein sehr wächsig Holz/so in wenig Jahren zu Stamm-Wellengehauen werden kan/sondern das sich das Wildpret auch gerne darinnen aufhält. Wo es auch (8) Gelegenheit gibt Hagen-Büchen-Stöcke zu ziehen/soll jeder Forst-Beambter deroselbigen/so viel es sich nach Gelegenheit schicken will/zuziehen sich bestreissen/sintemal das Holz darauff nicht allein durch das Viehe nicht beschädiget werden kan/sondern giebt auch/wann die Stöcke ein wenig zur Stärke kommen/darauff viel Holzes. Die weil man auch (14) zur Zeit der Erndte der Wid-den zum Fruchtbunden nicht entraihen kan/so sollen an statt derselben die Unterthanen mit Stroh binden/oder in Mangel dessen ihre eigene Wyden/wie auch die Bircken-Widden/da man die ohne Nachtheil der Gehäge schneiden kan/so dann die Wasser-Seilen und Hässeln darzu gebrauchen/wo es nach Gelegenheit des Lands geschehen kan/und sollen sonderlich die Leute in den Städten und Dörffern mit Fleiß dahin gewiesen und angehalten werden/das sie umb ihre gemeine Wiesen/Acker und Gärten/Wyden ziehen und pflanzen/davon Zäun-Gerten und Schaaff-Herden erziehen/und das Holz und die Gewölde desto mehr ersparen und hagen können.

7 His gemina sunt, quæ Diether. in *supplem. Besold. voc. Zäun.* ex Fritschio, hic verò ex jure provincial. Bavar. lib. 3. tit. 16. artic. 2. transcripsit: Es sollen sich die Bauers-Leute bestreissen an Orten/da sie es thun können/lebendige Zäune und Häge-Dorn oder dergleichen zu machen/und darmit das Fried-Holz zu ersparen. *Fung. Meurer.* Sagt-und Forst-Recht part. 1. pag. 9. tit. vom Zäun-Holz. vers. So soll auch nicht zugelassen seyn. Item Ordin. Hassiac. Mauritii de anno 1593. à Ludovico in anno 1617. & à Carolo in anno 1683. his verbis confirmata: Es sollen auch die Mittel Holz-Zäune künfftig nicht mehr gemacht/sondern die Leut angewiesen werden/das sie umb ihre Acker/Wiesen und Gärten/um Herbst und Frühling Dör-

ner

ner oder Hecken legen und pflanzen / weil solches eine groſſe Erſparung des Gehölzes iſt. Cum verò inprimis ſalices citiſſimè excreſcant, conveniens tam pro majori earum ramiſitate eſt, quàm pro abundantia in varios uſus, ut eadem ſæpius reſcèntur, juxta illud, mihi hætenus, non etiam quoad miſeros ruſticos, approbatum diſterium, quod refert Beſold. *theſ. pract. voc. Weiden.* Bauren und Weiden muß man oft beſchneiden. vel: Wann Bauren Gold und Sammet tragen / da gilt alſdann das alte Sprüchwort: Weiden-Köpff und einen ſtolzen Bauren muß man in drey Jahren einmal ſchneiden. Neque eſt, ut præfatæ de ſepibus vivis plantandis doctrinæ obiciatur dubietas de ſepimento fundi per easdem non ſatis præſtito, quæ certè ex arboribus in quandam magnitudinem excreſcentibus conſitæ validitatem nonnunquam obtinuerunt, ut vel integram regionem non parum præmunierint, fuerintq; contra hoſtium inſultus muri loco, quemadmodum tale ſepimentum magno Alexandro oppoſuit barbara gens Mardorum, referente Q. Curtio in *hiſt. lib. 6. n. 213. 214. & ſeq. his verbis*: Interiora regionis ejus haud ſanè adire ſine magna vexatione exercitus poterat. Juga montium, præaltæ ſylvæ, rupesq; invia ſepiunt ea quæ plana ſunt, novo munimenti genere impedièrant Barbari. Arbores denſæ ſunt ex induſtria conſitæ, quarum teneros adhuc ramos manu flectunt, quos intortos ruſus interunt terræ. Inde velut ex alia radice lætiores virent trunci. Hos, quâ natura fert, adoleſcere non ſinunt: quippe alium alii quaſi nexu conſerunt: qui ubi multà fronde veſtiti ſunt, operiunt terram. Itaque occultus nexus ramorum, velut laquei, perpetuâ ſepe iter claudit. Una ratio erat cædendo aperire ſaltum. Sed hoc quoque magni operis: Crebri namq; nodi duraverant ſtipites, & in ſe implicati arborum rami, ſuſpenſis circulis ſimiles, lento vimine fruſtrabantur iſtus. Incolæ autem ritu ferarum virgulta ſubire ſoliti, tum quoque intraverant ſaltum, occultisq; telis hoſtem laceſcebant. Ille venantium modo latibula ſcrutatus, plerosq; confodit, ad ultimum circuire ſaltum milites jubet, ut ſi quæ pateret, irrumperet, ſed ignotis locis pleriq; oberrabant, &c. Et paulo poſt: Sed ne ſic quidem mitigatus, cædi ſylvas jubet, aggetaq; humo e montibus planitiem ramis impeditam exaggerari &c. *add. Sabellic. Rapsod. hiſtor. tom. 1. Ænead 4. lib. 5. pag. m 771.* En ſic egregiam munitionis artem, quam forſitan Mardos docuit naturalis in hac vel

illâ arbore operationis observantia, quandoque efficientis, ut arbor à ramis suis capillamenta quædam deorsum mittat, quæ terram ingressa
 II I novas radices acquirunt. Talis peculiaris natura adscribitur miraculosa in insula Cadis sylvestri arbori, quam incolæ Enzanda nuncupant, quod scilicet, dum ad eximiam proceritatem semper comata & viridis excresceret, capillamenta quædam è ramis suis deorsum mittat, quæ terræ ingesta novas acciperent radices, & ita quoque ad suam magnitudinem pervenirent, novum quasi matri unde prius effluerunt truncum cum novis quoque ramis præbentia: ita ut una huius generis arbor, novum subinde acquirens truncum, qui superius tamen cum priore arbore semper est conjunctus, progressu temporis totam efficeret sylvam, unò totam, nisi impediretur, impletura foret regionem; v. *Solin. rer. memorabil. centon. in descriptione regni Congo. pag. 193.*

§. IX.

I Q Uemadmodum sepes non sunt construendæ ex lignis utilioribus, ita quoque ad foci aliumve combustionis usum haud sumenda ligna, quæ adhuc ædificiis idoneam præbere possunt materiam, multò minùs in eam rem vivæ aut frugiferæ arbores succidendæ, quousque in frugiferæ, aridæ, collapsæ, vento dejectæ aut cariosæ, vel rami & superamenta superflunt; imò ad ipsam ædificandi necessitatem parcendum vivis, frugiferisq; arboribus, si ad eandem dejectæ vel demortuæ arbores, aut rami, itemve arbores vivæ inutiliores, usui esse queant, aut ædificiorum reparandorum tigna, quæ ideò ante arborum è sylva concessionem probè inspicienda, adhuc utilem pro quibusdam partibus suppeditent materiam, v. *Ordinat. forest. Johannis Friderici, Ducis Brunsvicensis & Lüneburg. de anno 1678. cap. 3. §. 15. 16. 17.* Hinc
 2 etiam non facile concedendum, ut in ipsis sylvis ligna pro usu ædificandi exascientur, ne superamenta, quæ combustionì vel alii simili necessitati poterant inservire, putrefactioni relinqui contingat, velut hæc omnia observare licet ex l. 12. pr. ff. de usufruct. *Ordinat. forestar. Hassiac. Philippi, Hassiæ Landgravii, de anno 1559. vers. Dasz auch keine fruchtbare Eichen zu Brenn-Holz/ sondern alte abgestandene unfruchtbare Aeste / und ander Ueholz / zu Claffiern gehauen werde. Mauricii, Hassiæ Landgravii, de anno 1593. vers. Es soll auch niemandes gestattet werden. item sub rubric. Affici schläge. Caroli,*

Caroli, Hassiæ Landgravii, de anno 1683. cād. rubric. & vers. Nach-
dem Uns auch vorkommen / daß bißweilen von den Förstern junge
Büchen-Reidel fuderweis zu Brenn- und Bau-Holz angewiesen
und verlassen werden; solches aber zu Unserm Nachtheil/ auch Ver-
wüstung des Gehölzes gereicht ic. *Jung.* die Homberger Markt-
gedings-Ordnung de anno 1589. worinnen zu Bender- und Wag-
ners Arbeit/ zu Weimpfälen/ Zaunstecken/ Latten/jung Eichen-Holz
zu geben/ ausser dem Nothfall verboten ist: die Latten auch nur von
Büchen-Holz zu machen ic. wie dann auch/ wo es Tannen-Wal-
dung hat/ insgemein nur zu Schwellen/ Posten/ Riegeln/ und ste-
hendem Zugebau Eichen-Holz; aber zu Gebälck/ Sparren ic.
Tannen-Holz gebraucht zu werden pflegt. *add. Meurer. Jagt- und
Forst-Recht/ part. 1. pag. 9. Tit. Vom durren Holz und Wind-Brü-
chen. Tit. vom Tann-Holz/ vers. Zum dritten. Item in extract. d.
Claud. Mallervill. Regiar. constit. art. 44. pag. 209. Knipschild. de obligat.
dom. & vasall. p. 2. q. 1. n. 146. & de jurib. ac privileg. Civitat. Imper.
lib. 2. c. 7. n. 59. & 109. Multum etiam pro conservatione sylvarum*
conducit, si non permittantur ligna, quæ pro inevitabili necessitate
(absque quâ nunquam aliqua succidi convenit) concessa sunt, ad alium
converti usum, quàm in quem assignata sunt aut vendita, utq; quò ma-
gis id fiat, certum temporis spatium præfiniatur, intra quod ad istum
necessarium, præsertim ædificandi, usum ligna præcisè consumenda,
nec vel putrefactioni relinquenda, vel in alium foci aut venditionis u-
sum distrahenda sint, ita consulente Meurer. *im Jagt- und Forst R.
part. 1. pag. 8. vers. Die Gebäu zu einer bestimmten Zeit zu verrichten.
add. Homberg. Marktgedings-Ordnung de anno 1589. quæ cau-
tum, ut ligna ad ædificationes concessa intra annum pro eo, non alio,
usu absumantur, Jung. d. Ordinat. Luneburg. de anno 1678. cap. 3. §. 14.*

§. X.

AD legitimum succissionis ordinem spectat ulterius, ut in sylva cæ-
dua quandoque pro qualitate lignorum, non passim hîc illic, sic-
ut in incidua, sed integra aliqua certis limitibus restricta sylvæ pars, &
postmodum, donec hæc rursus excrescat, alia integra ejusdem pars
cædatur, relictis tamen arboribus etiam in cædua sylva inciduis, veluti
grandioribus, finalibus, & quæ extremitatem sylvarum constituunt,

v. *Class. 4. Sect. 14. §. 4. n. 6. & ibid. Sect. 5. §. 1. & seq. & Sect. preced. 16. §. 15. n. 2. add. Ordinat. forestal. Luneb. de anno 1678. cap. 3. §. 6. Hahn.*
 2 vom Erbimener-Recht p. 2. c. 21. n. 55 62. 63. 65. Quamvis enim
 ea sylvarum extremitas saltem pro usu banni ferini videatur necessa-
 ria, v. d. *Sect. 16. §. 15. num 2. alleg. artic. 10. Ordinat. Marburg.* tamen
 eandem quoque poscit publica sylvarum conservationis utilitas, ut ni-
 mirum tales arbores, in extremitate sylvarum cæsarum relictæ, sint
 quasi paries vel sepes, ne viatores & aungæ, factis variis viis, deprimant
 arborum plantas, è radicibus vel seminibus cæsarum arborum pullu-
 lantes, ne etiam facile pecora easdem depascant, aut pecorum pastores
 ad pascendum ipsâ immittant, quos sic territet aliquod signum sylvæ
 prohibitæ, nec verò ideo succisæ, quasi novus sylvæ partus non speret-
 tur, aut fundus arboribus nudatus velit relinqui, v. *Seckendorf. im Teut-
 schen Fürsten-Staat p. 3. c. 3. Regal. 6. §. 6. in fin.* Bey dem John-
 hauen oder Abtreiben der Wälder soll doch ic. Auch wann das Holz
 an Gelder stößet/ die förder sie Reite/ ehlicher Orten die Prone ge-
 nannt/ gelassen werden/ welches alles zu guter Hängung und Be-
 3 förderung künfftigen Wuchses der Wälder dienet. Quibus nihil ob-
 stant, quæ dixi *Sect. preced. 16. §. 5. n. 17.*

§. XI.

1 Ignorum conservationem admodum juvat, si non arbores imma-
 turæ, neque intempestivo tempore, verum eo modo, tempore, &
 arte cædantur, ut quæcunque arbor cæsa fructificetur seu renascatur,
 aliâ enim vel imperitiâ vel malitiosâ succisione futurum est, ut confe-
 ctim arescant trunci & demoriantur, *Bürger. observat. jurid. polit. mi-
 2 litar. cens. 3. obs. 34.* Eoq; etiam pertinet, ne in succisione arborum
 relinquantur trunci, quorum altitudo excedat unicum pedem, seu
 qui aliâs bannis ferinis sunt noxii, v. *Sect. preced. §. 15. in fin.* ac repul-
 3 lulantibus ex cætura arboribus impedimento: Pro quali germinatio-
 nis peste quoque reputandus pecorum pastus, à quo ideo sylva cæsa ad
 certos annos munienda est. v. *Ordinat. forest. Hassiac. Caroli, Hassia
 Landgravii, de anno 1683. vers. Fleißige Acht hat en/ daß die Stöcke
 an den grossen Bäumen nicht über eines Schuhes hoch über der Er-
 den/ so sonst dem wiederwachsenden Holz schädlich/ gelassen ic.
 & ibid. verl. Weil zu Pflanzung des Gewalds. Noth Meurer. Jagt-
 und*

und Forst-Recht / part. 1. pag. 3. Tit. Wie die Schläg zu machen und zu
 hauen seynd. & pag. 9. Tit. Vom Brenn-Holz / und zu was Zei-
 ten. It. part. 7. in extract. Constit. Reg. artic. 31. 49 & 72. pag. 208. 210.
 214. Besold. part. 1. consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 14. add. supr. Class 2. Sect. 2.
 § 12. & 13. Porro observari convenit in arborum incisionibus, ne
 emptores, vel quibus alio titulo jus succidendi est, easdem cædendo
 depreciant eâ arte & fraude, ut aliis arboribus implicatæ has secum tra-
 hant, in suam quidem cætoris utilitatem, at in damnum tum sylvæ do-
 mini, quàm publicæ necessitatis: in quam rem extat regia Gallica
 Constitutio, ut si emptor arboris in sylvâ regiâ tale quid patrâsset, ce-
 dat arbor empta regiæ arbori, fiscusq; capiat utramq; , v. *Extract. reg.*
Constitut. è Claudio Mallevillao ap. Meurer. im Jagt- und Forst-Red. i /
pag. 209. artic. 39. Non minore rigore in ejusmodi fraudulentam de-
 jectionem insurgit Georgius, Hassiæ Landgravius, in super severè præ-
 cipiens, ut sub pœnâ, unâ cum pretio arboris solvendâ res deferatur ad
 Præfectos sylvarum etiam tunc, quando absque fraude tale quid con-
 tigisset, v. *Ordin. de anno 1650.*

§. XII.

Quemadmodum ad sylvarum conservationem non parum pro-
 ficat, si lignorum emptoribus, aliisq; qui quoquo titulo jus ha-
 bent cædendi, non permittatur, vel plures vel alias cædere arbores,
 quàm quæ sunt venditæ aut assignatæ, ita huic fraudi in plerisq; regio-
 nibus obviatum est malleo ferreo signatorio, quo venditæ, vel aliter
 concessæ arbores signari consueverunt. v. *supr. § 6. hic num. 14.*
Habn. vom Erbmeyer-Recht / p 2 c. 21. n. 47 In Gallia quidem is
 malleus traditur ipsi lignorum ex Regia sylva emptoribus, ut arbores
 sibi venditas eò consignent, sed tamen non ante, donec aliquâ forensi
 & judiciariâ die præstiterint juramentum, se non alias, quàm per lici-
 tationem (quæ in venditionibus lignorum regionum recepta, v. *§. seq.*
13. n. 3.) sibi additas arbores fore notaturos: Si etiam plures vel di-
 versæ essent auctiones, non unus idemq; malleus solet adhiberi, aut em-
 ptoribus tradi, sed plures diversi pro numero diversarum licitationum.
 Et qui juramento contravenerit emptor, plures vel alias, quàm addi-
 ctas, arbores signando, is incurrit pœnam confiscationis arborum ad-
 dictarum, vel aliam arbitrariam, v. *Noe Meurer. Jagt- und Forst-*
Gg 34- Recht /

Recht/ part. 7. in extract. Reg. Constit. ex Claud. Mallevill. artic. 41. pag. 209. Item part. 1. pag. 3. tit. Daß keiner weiter oder anders hauen solle. & tit. Daß ein jeder Forstmeister sein Markt-Eisen. In terris Hassiacis malleus signatorius conceditus est curæ summi sylvarum Præfecti, qui eundem nunquam relinquit ipsis lignorum emptoribus, sed per Saltuarios sibi subditos curat signari arbores addictas in parte earum infima, ac eo modo, ut arbore succisâ adhuc signaculum liceat conspiciere in trunco, v. *Ordinat. forest. Hassiac. Mauritiæ de anno 1593. & Caroli de anno 1683.* In Ducatu Brunsvicensi & Lüneburgensi talis arborum consignatio à Saltuariis perficienda est in præsentia conjunctim Præfectorum sylvæ, & eorum, qui ordinariæ jurisdictioni præsumunt, & quidem malleo signatorio, cui annus, in quo fit cæsis, insculptus est. Post arboris signatæ incisionem denuò utriq; Præfecti tum arborem cæsam quàm aliquot arbores vicinas signare, eamque consignationem cum omnibus circumstantiis loci ac temporis in singulari à se utroq; subscripto protocollo annotare, idq; protocollum in fidem reddendarum rationum exhibere sunt obstricti, malleo signatorio à Saltuariis obsignato, usque dum alia consignationis dies in eo anno venerit, à Præfecto jurisdictionis ordinariæ custodiendo, singulisq; annis cum alio noviori, cui ejus novi anni character impressus, in Camera Principis permutando, v. *Ordinat. forest. Johannus Friderici, Ducis Brunsvicensis & Lüneburgensis, de anno 1578. cap. 3. §. 3.* Cæterum occasione mallei signatorii suboritur quæstio, utrum tali arborum demonstratione & consignatione, quæ non solo propter summationis metum signandi animo, l. 1. §. 2. ff. de peric. & commod. rei vend. sed simul eo fine fieri consuevit, ut arbor emptori censeatur tradita, earundem arborum traditio videatur esse facta, arg. l. 1. §. 21. ff. de acquir. poss. l. 14. §. 1. ff. de peric. & comm. rei vend. Mascard. de probat. conclus. 1053. n. 10. & seq. cæq; dominium arborum ad credendum venditarum emptori quæsitum, quod aliàs non solo emptionis pacto, sed demum incisione, traditionis locum subeunte, consequeretur, v. l. 6. ff. de donation. l. 40 ff. de act. empt. junct. infr. part. 2. Class. 3. Sect. 2. §. 10. & supr. part. 1. Class. 4. Sect. 4. §. 2. itemve an ejusmodi traditione putetur fides de pretio esse habita, Menoch. lib. 3. præsumpt. 79. Porro num tunc sub obtentu, quasi pretium nondum esset solutum, vel arborum avectio prohiberi, vel avectarum restitutio peti queat, an verò saltem actio-

actione venditi procedendum ad consequendum pretium, v. *Mev. part. 4. decis. 206.* si nimirum post arborum demonstrationem & consignationem ambo, venditor & emptor, absq; solutione conventi pretii discesserint, atque sic non ex sola traditione, sed & illius discessus circumstantia, mens habitæ argui possit fidei? Sanè si venditor arbo-
rem consignasset, non discessurus, sed sub spe præsentis numerationis pretii, eaq; intentio ex non discessu vel aliis circumstantiis foret verisimilis, tunc sola consignatio & traditio, quàm sub mente fidem de pretio habendi, haud fuisse factam appareret, effectum habitæ de pretio fidei neutiquam induceret, *per tradita Wesenb. n. de contrah. empt. n. 13. ibiq; Hahn. verb. Cæteroquin non videtur. Gail. 2. observ. 15. num. 6. Strjck. de cautel. contract. Sect. 2. c. 8. §. 24.*

§. XIII.

PLures insuper in venditionibus lignorum observandæ regulæ passim obveniunt in ordinationibus Principum forestalibus, quarum causa finalis præcipuè quidem ad augmentum tendit ærarii ac privata est, sed quæ tamen per consequentiam implicat quendam ipsius cæssionis ordinem, simulq; vergunt in conservationem sylvarum, publicè utilem. Haud igitur earum repetitione me aberrasse putaverim, sed prius salvandâ Principum, qui ita ærario suo consulunt, dignitas & honor. Absit ut dedecus aliquod patiantur Principes curando, quò ex sylvis suis ligna vendantur, aut aliorum venalia exportentur, ceu qui hoc ipso non mercaturam exercere, saltè officium videntur explere boni patrisfamilias, *Marquard. de jure mercat. l. 1. c. 10. n. 63. Lather. de cons. l. 3. c. 13. n. 11. Gait. de credit. c. 2. tit. 7. quest. 5. n. 2066. & seq.* Cæterum nunc inter prædictas venditionum leges numeranda est illa Galliæ, quâ lignorum ex sylva regia vendendorum oportet fieri publicam auctionem & licitationem, & quidem separatim illarum arborum quæ suis adhuc firmatæ radicibus stant integræ; separatim etiam vento dejectarum, evullarum, truncorum itidem & ramorum: non cumulo, sed cujusque seorsim. Item quòd residuorum lignorum seu superamentorum haud admittenda sit licitatio, nisi prius Regius Architectus ea circumspexerit & renunciaverit, num fortè construendis ædificiis sint utilia, v. *Meurer Jagt und Forst R. part. 7 in Extract. Reg. Constit. ex Claudio Mallerilleo, artic. 31. 32. 36. 38. & 40. pag. 208. & 209.*

§. XIV.

- 1** Quæ de separata venditione seu licitatione superamentorum modò dicta sunt, non ubique obtinent in terris Germaniæ Principum, ideoq; oritur quæstio, an non potius talia superamenta comprehendantur sub venditione arboris, cedantq; ejusdem emptori? Puto non comprehendi, si cui ligna ad certas orgyas seu ulnas sint vendita, vel alio jure in tali mensura debeantur; ast venire sub venditione arboris, ubi ea esset simpliciter vendita, ut tamen tunc emptor eadem
- 2** (cey quæ etiam germinationi graminum & seminis lignorum sunt impedimento) è sylva evehat. v. *supr. Class. 2. Sect. 2. §. 12. n. 4. Item Ordin. Hassiac. Georgii, Hassia Landgravii, de anno 1655.* quippe si eadem habuerit pro derelicto, nihil est quod prohibet, quin sylvæ dominus eadem queat separatim vendere, aut quoq; ubi ad nullum aliam usum, quàm combustionis, essent idonea, iis relinquere, qui in ea sylva
- 4** habent jus lignandi. Quod idem observandum, si talia superamenta superessent vom Aufschneiteln der jungen Gehäu / von gemachtem Bestallungs-Holz / c. conf. ordinat. forest. Hassiac. Mauritiï de anno 1593. & Caroli de anno 1683. ibi: Doch soll das abgehauene Reissig-Holz / so eines Bindsteckens Dicke hat / ins Claffter-Holz gelegt / das übrige aber so geringer / sauber auffgehoben / zusammen gebunden / weggeführt / und umb ein Ziemliches hingelassen werden / es hätte dann das Reissig Wagen-Länge / welches etwan höher als das Geringe im Forst gehalten c. Item ibi, Auff das aber solch aufgeschneidelttes Reissigwerck in Wälden nicht liegen bleibe / soll keinem / so an solchen Orten Holz begehret / keine Claffter gefolget werden / er nehme dann auch zugleich nach Gelegenheit zum wenigsten solches Schneidel-und Well-Holzes ein Schock umb bil-
- 5** liche specificirte Bezahlung mit. Haud verò ejusmodi superamenta relinquuntur inter accidentalialia Officialium, qui sylvis præfecti sunt, v. *Ordinat. forest. Hassiac. de anno 1615. 1616. & 1617.* quorum tamen lucro eadem postea concessit Georgius, Hassiæ Landgravius, in casum, quò emptor talia è sylva evehere cunctatur, v. *præfat. ordin. de anno 1655.*

§. XV.

- 1** Ad prædictas venditionum leges ulteriùs referendum est, quòd in Gallia ad emendum in licitationibus non admittantur Præfecto-
- rum

rum affines, neque ubi emptio fieret mercaturæ exercendæ causâ, Nobiles, Clerici, Officiales, Advocati &c. *v. Extract. Reg. Constit. ex Claud. Mallevill. artic. 60. & 84. ap. Meurer. in Jagt-und Forst-Recht / part. 7. pag. 211. 217.* Item, si auctionibus totam aliquam caduam sylvam, vel partem exscindi contigerit, ut ea ad certum tempus pro ar-
cendis animalibus ocludatur, quò faciliùs arbores cæsæ ex stirpibus & radicibus renascantur, *v. d. Extr. art. 31. & artic. 72. vers. Hec itaq; capite. pag. 208. & 214. add. §. 10. hic. n. 1. & §. 11. n. 1.* Similiter quod
in illis sylvis, in quibus Regi competit jus gruaræ, *v. d. extr. artic. 62. pag. 213. & supra Class. 4. Sect. 3. §. 14. n. 3. & 4.* licitatio non aliter sic
concedenda, nisi exhibito Regiis Præfectis à dominis sylvarum com-
mentario, quo pretium, quantitas, plaga seu regio, termini, ac tempus
cæsuræ contineantur, & postmodum sylvâ à Præfectis jugeratim, pri-
ùs perlustratâ. *v. d. Extr. artic. qui agit de privilegio Fisci in vendendis
rebus fscalibus. pag. 213. & artic. 67. pag. 214.* Denique ut pecuniæ, a-
liive redditus & emolumenta, ex venditione arborum aut glandium re-
cepta, rationibus inferantur cum specificâ expressione emptoris, syl-
væ, qualitatis & numeri lignorum &c. *vid. Ordinat. Cameralis Hassiac.
de anno 1568 Item Forst-Ordnung de anno 1615. Ord. forestal. Lu-
neburg. 1678. cap. 3. §. 3. 8.*

§. XVI.

INcidit per occasionem venditionis lignorum quæstio, an Principi
de lignis, quæ commercationis causâ aliò exportantur, vectigal sit
pendendum, maximè ubi mercator eadem ex sylvis Principis cœmis-
set? Quæ quæstio affirmatur, *per l. 6. C. de vectigal. Jung. infr. Class. 6. Sect. 2. §. 1. & 22.* nisi vel provinciarum confœderatio. *d. Class. 6. Sect. 2. §. 1.* vel in iis regionibus, quæ lignis abundant, inveniendorum em-
ptorum causa suadeat immunitatem specialiter concedi, velut in Gal-
lia ex regio privilegio immunitas vectigalium concessa est mercato-
ribus, qui ligna è regiis nemoribus cœmpta negotiationis causâ eve-
hant, *v. Noe Meurer. Jagt-und Forst-Recht / part. 7. Extract. reg. Constit. ex Claud. Mallevill. artic. 82. pag. 217.* Alia immunitatis lar-
giendæ ratio impellit Principem illum, ad cujus regionem aliunde li-
gna advehuntur, ne scilicet carior sit publica annona, *arg. d. l. 6. C. de
vectigal. in fine. add. l. 5. §. 3. ff. de jur. immunitat. Hahn. ad Wesenb.*

- 3 *π. de publican. n. 4. vers. Navicularii.* Sed quid de lignis dicendum, non commercandi, verum proprii usus causâ aliunde advectis? Ea si quidem, quæ ad suum & familiæ victum pertinent, veluti combustibilia, erunt secundum jus Romanum ubiq; à vectigalibus libera, l. 5. *C. de vectigal.* non verò quæ domus suæ ædificandæ vel reficiendæ causâ quis vehit, *Hahn, d. loc. vers. Unde quod quis domus suæ.* quia usus ille proprius in d. l. 5. *de vect.* explicandus de victu & amictu suo, l. 203. ff. d. 4 *V. S. ac familiæ, arg. l. 2. §. 1. ff. de us. & habitat.* Utrum verò quis ligna advehat in proprium usum, vel in negotiationis causam, desuper credendum est ipsius juramento, v. *Mascard. de prob. conclus. 9 §. 4. n. 11. & seq. Klock. consil. 10. num. 578. Brunne man ad l. 5. C. de vectigal. §. num. 4.* Cæterum hæc ipsa pro rebus ad proprium victum & amictum concessa immunitas hodiernâ consuetudine (quæ in materia vectigalium jam olim plurimum potens erat, l. 4. in fin. l. 9 §. 6. ff. de publican.) multis in locis non amplius servatur, v. *Hahn. d. loc. Marquard. de jur. mercat. lib. 2. c. 3. n. 72. Malcomes. ad Wesenb. π. de publican. verb. à viatoribus retribui. Lather. de cens. lib. 1. c. 6. n. 25.* utut eam consuetudinem, ceu irrationabilem, haud valere alii autument, quos vid. ap. *Klock. d. consil. 10. num. 577. & consil. 149. n. 282. & 283.*

§. XVII.

- 1 **U**Ltrâ occurrit in venditionibus lignorum quæstio, si arbores demonstratæ & malleo signatorio consignatæ, postea, quando inciduntur & ad usum ædificandi exasciantur, reperiantur cariøsæ, vitiosæ, & inutiles, quomodo emptori contra venditorem sit consultum? R. Si vitium fuit internum, quod videri haud potuit, quodq; emptor sine culpa ignoravit, posse ipsum ex empto actione à venditore sciente interesse, ac omnis sibi inde accidentis detrimenti resarcitionem; ab ignorante verò venditore saltem consequi, quantò minoris fuisset empturus, si vitiositatem arboris scivisset, *arg. l. 13. pr. ff. de act. empt. 2 add. supr. Class. 3. Sect. 1. §. 2. num. 3. & Class. 4. Sect. 3. §. 21.* Justâ proinde ratione Hassiæ nostræ non olim tutrix & Regina, Serenissima Elisabetha Dorothea, cuidam subdito, qui pro usu ædificandæ domus ligna ex sylva Principis coëmerat, eam, velut memini, fecit gratiam, ut loco aliquot arborum, quarum vitiositas post incisionem & exasciationem demum reperta, totidem alias arbores ad ædificandum utiles concesserit, quas & ille consecutus est.

§. XVIII.

§. XVIII.

Absolutis iis pro conservatione sylvarum mediis, quæ in ordine incisionis, de cætero ex jure competente licitæ, consistunt, progrediendum nunc juxta ductum §. 6. hîc. ad eam aliam provisionem, quâ fit, ne lignorum consumptio in tanta copia, inq; eo genere requiratur aut permittatur, unde devastatio sylvarum metuenda sit. Eo pertinet, si arbores cæsæ in quemcunq; ædificationis aut foci usum minutatim, aut saltem in partes, concidendæ sint, quòd tunc potius ferrâ quàm securi eas secari conveniat, ne superamenta ac frustula materiarum absq; ullo usu pereant, *v. Ordin. forestal. Luneburg. de anno 1678. cap. 2. §. 8.* Similiter prohibitio, ne calefactores publici, quibus in Magnatum arcibus, curiis, aliisve publicis ædibus, ignium accendendorum cura mandata est, cinerum lucrandorum causâ plus lignorum, quàm necessitas postulat, absumunt, cujus abusus præcavendi ergò statutum in Ducatu Brunsvicensi & Lüneburgensi, ut cineres rationibus inferantur, substituto calefactoribus salarii augmento, *d. Ordin. Lüneburg. cap. 2. §. 25.* Et porro, si Holsari quidam & Sleswicenses adhuc hypocaustis non uterentur, sed magnam struem & vel unâ vice plaustrum lignorum foco imponere solerent, *v. Lasher. de cens. lib. 3. c. 6. n. 43.* ut Magistratus tunc jubeat usum hypocaustorum instituere, itemq; fornaces anfractuose fieri, quò magis vis ignea per circulationem quandam se hirsutim queat agere, neq; calor per foramen rursus evanescat, *v. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. num. 20.* præsertim cum hybernis temporibus pro depellendo frigore ingens lignorum quantitas consumenda sit, ut ludit Poëta Horatius:

*Vides, ut alta stet nive candidum
Soraacte: nec jam sustineant onus
Sylvæ laborantes: gelugæ
Flumina constiterint acuto?
Dissolve frigus, ligna super foco
Largè reponens. &c.*

Non ineptè quoque eò referuntur ordinationes Hassiacæ Mauritii, Landgravii, de anno 1593. Ludovici, de anno 1617. Caroli, de anno 1683. quarum quæque de furnis & officinis pistoriis ita statuit:

Deßgleichen weil man befindet / wann ein jeder Hausmann einen eigenen Back-Ofen hat / daß damit viel Holz unnützlich zugebracht wird / welches aber nicht geschehe / wann die einmal erwärmte Back-Ofen von andern auch gebraucht / und also mit gesampnem Holz in der Hitze erhalten und behalten würden: So suchu unsere Beampten und Diener in ihren anbefohlenen Aemptern mit Zuziehung des Raths in Städten / und den Greben und Vorstehern in den Dörffern sich mit einander vergleichen / wie etwan die viele Back-Ofen uff eine gewisse Nothdurfft reducirt / geringert und es also angestellet werden möchte / daß man etliche Back-Ofen zum gemeinen Brod-Backen gebrauchen / und dem übermäßigen Holzverlrennen auch steuren könnte. Und dieweil diese Verordnung dem gemeinen Mann am Ols- oder Hobeln-Backen vielleicht nachtheilig seyn möchte / sollen unsere Beampten auch disfalls sehen / wie sie rath schaffen / und ob nicht hierzu auch sonderbare Back-Ofen zu gebrauchen. Ea-

4 dem sive conservandarum sylvarum cura, sive annonæ lignorum evitandæ causâ permovit Civitatis Francofurtensis Senatum, ut præter numerum ab antiquo receptum non plures in urbe officinas cerevisiarum excoctorias voluerit absq; sua speciali concessione erigendas, *vid. Reformat. Francofurt. part. 8. tit. 5. §. 5.*

§. XIX.

1 **N**Ullum alium quam conservationis lignorum finem habet constitutio des in Class. 2. Sect. 2. §. 12. n. 6 allegirten Oren-Eicher Wild-Bauns / quâ colonis eidem addictis non nisi certum numerum ædificiorum maximè necessariorum licebat habere, cujus constitutionis

2 hoc in passu renor est: Auch theilten sie (nimirum coloni istius districtus, quibus usus sylvarum erat communis) die Sadel-Höfe / die zu den Hufen gehören / daß man auff einen je lichen Sadel-Hoff sol finden einen Bau-Hoff / ein Back-Haus / ein Scheuer / und ein Hunds-Haus / und soll das in der nechsten Markthauen / da ein Märcker innen ist / ic. Auch gieng den Hübener Noth an / so möchte er den Bau verkauffen / und soll aber hauen in der Mark solche Bau als hiebevorgeredt ist / und sol das zwant thun: Zu dem drittenmal soll er eine Schwell hauen / da ein Thür auff gete / und soll das andere in die Erde stecken / und einen Erlen Först-Balken auff

zwo

zwo Seulen. Sienge ihm aber der Bau ab von Brand oder ver-
faulete / so soll er aber in der uechsten Marck bauen / und soll bauen
Hauß / Scheuer / Back-Hauß / und Hunds Hauß / zu allem dem
Nechten als vom Ersten. Sed forsitan corrigenda hæc furni pistorii 3
superfluitas est ex §. præced.

§. XX.

HAud minima pro conservatione sylvarum provisio reputanda est, 1
si quilibet astringatur ædificia sua facta tecta servare, eorumque
ruinis in tempore, unius vel alterius arboris compendio, occurrere, ne
insecutam ruinam postmodum magno arborum numero reparare, eo-
que sylvas vastare, sit opus: Similiter, ut ad minimum, si non integra 2
structura, saltem fundamenta & tecta ædificiorum, præprimis quæ à
ditioribus in foco ac præcipuis plateis extruuntur, potius ex muro fiant
& lapidibus, quàm è lignis, v. *Ordinat. Philippi Hassia Landgraviæ,*
item Ludovici, de anno 1617. sub rubric. Bau-Ordnung. Porro *Homb-*
berger Marckgedings-Ordnung de anno 1589. ibi: damit gemach-
te Båue mit Dachungen in redlichem Wesen und guter Besserung
gehalten/it. add. *Meurer. Jagt-und Forst-Recht part. 1 pag. 7. 8.*
& 9. *Tit. vom Bau-Holz. Tit. Ohne Ursach zu keinem ganz ge-*
schroten Bau. Tit. Das Zimmer-Holz im rechten Schein zu han-
en. Tit. Das Zimmer-Holz nicht zu andern Sachen. Tit. Die
Gebåu in einer bestimmten Zeit. Tit. Daß die Unterthanen ihr Zim-
mer-Holz baulich halten sollen. Item pag. 214 & 219. extract. reg.
constit. artic. 70. & 88. Idq; etiam præcipitur ordinatione forestali 3
Lüneburgicâ de anno 1678. cap. 2 §. 10. quæ insuper seq. §. 11. hoc quo-
que servandum vult, ne areæ pro reponendis fimis sint liminibus ædi-
ficiorum nimis vicinæ, ut inde putrefactio eorum citiùs contingat, add.
infr. part. 2. Class. 6. Sect. 1. §. 2.

§. XXI.

MUltum deniq; proderit pro conservatione sylvarum, ut aliquan- 1
do, si nimirum ex multifario sylvarum usu lignandi, glandium,
pascuorum &c. majores regioni accedant proventus, negligatur, mo-
re Helvetiorum, res metallica, ne sylvæ in carbonum usus cædantur,
ac regioni pro minori major reditus pereat, v. *Klock. de arar. lib. 2. c. 2.*

2ⁿ 6. *in fin.* Et nescio, an non, sicut pastus pecorum, ita alicubi ban-
 num ferinum, lignorum causâ, omittendum sit, præsertim ubi istud ab
 aulica culina remotum non magnos ferret fructus, & maxima horum
 pars absumeretur impensione sumptuum, ut major videatur lignorum
 3 tam utilitas quam necessitas. Hæc sanè tunc ferarum conservatione
 impediretur, depascentibus iis pullulantes arborum plantas, ut vel
 nullæ proveniant, vel saltem tales, quæ copiosius & citius solent excre-
 scere, ac tantam utilitatem vel necessitatem non habent, quantam
 4 quercus & similes utiliores arbores. Taceo, quòd futurum quoque
 sit, ut pro occultatione & quiete ferarum sylva omni studio & curâ re-
 linquatur fruticosa, quibus fruticibus citò excretescentibus, omnemq;
 terræ succum attrahentibus, aliarum utiliorum arborum tam incre-
 mentum, quàm fertilitas in glandibus, non parùm diuinueretur. Plu-
 5 tra pro conservatione sylvarum remedia licet repetere *ex Class. 2. Sect. 2.*
§ 4. & seq. Item §. 12. & seq. Class. 4. Sect. 5. § 4. num. 2. it. §. 6. 7. 8. 9. 10.
11. 12. junct. infra Class. 6. Sect. 2. §. 11. n. 3. Class. 8. §. 2. n. 10. & seq.
Class. 12. Sect. 2. §. 11. n. 1. quibus porro annumeranda ejus, quæ antea
 in Ducatu Brunsvicensi & Lüneburgensi viguit, consuetudinis subla-
 tio, quâ subditis indultum fuit in usum celebrationis nuptiarum, en-
 cœniorum, bachanalium &c. cædere arbores tum pro foco, quum è
 quibus sessitationis gratiâ fierent scamna, aut quæ in signum encœ-
 niorum vel bachanalium porrigerentur in altum; adjecto præcepto,
 ut in qualibet parochia asservarentur scamna communia, quorum in
 conviviis usus esse quiret pro sessitationis commoditate, *v. Ordinat. fo-*
restal. Lüneburg. de anno 1678. cap. 2. §. 22. 23. Item prohibitio, ne fa-
 cilè in viarum reparationem adhibeantur ligna, sed potius, quoad fieri
 potest, præcipuè quidem in viarum profunditate, lapides *d. Ordinat.*
forest. Lüneburg. cap. 2. §. 28. add. Fürstl. Oßnabrügische Braun-
schweig-Lüneburgische Weg-Ordnung de anno 1691. §. 3. 7. 8. 13.
 nec non dispositio, quâ Officialibus, quibus pro usu foci certa lignorum
 quantitas in partem salarii deputata est, non ipsa ligna præstantur, sed
 pretium, ita tamen ut iisdem pro æquali, non majori, pretio concedan-
 tur combustibilia; quâ ratione cum ipsorum indemnitate eò magis par-
 citum erit sylvis, ceu qui ultra necessitatem, prohibita lignorum pro
 salario deputatorum venditione, pecuniam in lignorum coëmptio-
 6 nem non profundent, *d. Ordinat. forest. cap. 3. §. 4.* Et certè non fru-
 stra-

straneus aut supervacaneus, sed maximè necessarius & inevitabilis labor est, quem in ejusmodi remediis posuisse Principes, per totum hunc tractatum passim videre licet, cùm in locis non paucis eorum, qui sylvis præfecti sunt, imperitiâ, defidiâ, avaritiâ, & uno verbo culpâ, factum sit, ut ferè impletum videatur Philippi Melanchthonis vaticinium, quo sub finem mundi magnum defectum lignorum, metallorum, ac hominum ad subeundas Rerumpublicarum gubernationes idoneorum (vel secundùm alios, lignorum, probæ monetæ & bonorum amicorum) prædixisse fertur, *v. Lather. de cens. lib. 3. c. 6. num. 42. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 7. Knipschild. de jurib. ac privileg. Civitat. Imper. lib. 2. c. 7. n. 113. Hahn. vom Erbmeyster-Recht / p. 2. c. 21. n. 51.* & nunc vel optimo jure alicubi prodire Limnæus possit, denuò lamentando: ligna immensâ prodigalitate absumpta deprehendi, ut Magistratui tantum non sit, quantum ad ultrices flammæ sufficiens esse queat, quas Constitutio Imperial. in l. 2. C. de fals. monet. item Ordin. Crim. art. 111. Rec. Imper. de anno 1551. § 47. Müntz-Edict. de anno 1559. § 169. prævisis à Melanchthone monetarum adulteratoribus addixit. *v. Klock. & Knipschild. d. loc.*

SECTIO XVIII.

De furtiva arborum succisione aliâve damnificatione.

§. I.

HActenus de succidendi potestate restricta tam ipsius domini arborum, quàm eorum, quibus aliquod speciale jus competit. Nequicquam verò horum omnium jura infringenda, sed potius tuenda sunt, si quis furtim, aut per vim illicitam alienas arbores incidere attentaverit, quod malum factum, sive proprietas aut jus arborum ad Principem sive ad privatum spectet, injuriosum ac detrimentosum futurum est non solum arborum domino, aut qui simile aliquod jus in eas habet, sed quoque ipsi Reipublicæ. Videndum ergò, 2 quomodo hæc furtiva aut violenta arborum incisio coercenda sit? Quod cum præcipuè lectorem perdocere queat totus Digestorum titulus, *Arborum furtim cesarum*, operæ erit pretium, ad ejusdem expli-

- 3 explicationem me convertere. Traditur ibi specialis hanc in rem actio, *Arborum furtim cæsarum*, & primò occurrit quæstio, quid in eâ arboris nomine veniat? Ad quam quæstionem putaverim, comprehendere quidem tam frugiferas quàm fructiferas arbores, *l. 2. l. 3. pr. & §. 7. ff. arbor. furt. cæs.* si vel aliqua inter has differentia, quasi frugifera illæ intelligendæ, ex quibus frugem, h. e. vinum, oleum, pedamenta, cremium, aliaq; ligna cædendo colligimus, *l. 77. & l. 205. ff. de V. S. fructifera*, ex quibus alii fructus, veluti poma, glandes, nuces & similia capiuntur, *d. text. & l. 7. §. 12. ff. solut. matrim.* admittenda, & è contrario reliquæ saltem arbores, quæ neq; frugem, neq; fructum ferrent, infructifera dicendæ sint, *v. Almers. manual. jur. voc. Arbor. §. 3.* Hinc
- 4 quoque edera, harundines & salicta continentur, *d. l. 3. §. 1. & 2. ff. arb. furt. cæs.* ceu quæ non continuò infrugifera existimanda sunt, nisi pro usu aliquo nequeant nec soleant cædi, aut cæsa non repullulent, *§. Almers. d. loc.* Maximè verò sub hâc legis prohibitionem & desuper competente actione complectuntur arbores, quæ pro esca & victu hominis fructum aliquem proferunt, veluti vites, *d. l. 2. arb. furt. cæs.* Amplianda etiam prædicta regula, quâ scilicet succisio tam frugiterarum quàm fructiferarum arborum locum facit actioni arborum furtim cæsarum ut obtineat quoq; in arbore, quæ ex seminario stirpitus esset translata, quamvis nondum comprehendisset terram, *l. 3. §. 4. ff. arbor. furt. cæs. Berlich. part. 5. conclus. 52. n. ult.* Item in ea, quæ subversa à radicibus etiam nunc reponi potest, aut quæ ita translata est, ut poni
- 8 queat, *d. l. 3. §. 6.* nec non in ea, cujus radices desinunt vivere, utut adhuc terrâ contineatur, *d. l. 3. §. 5. jung. omninò §. 4. it. §. 19. hic.* Similiter in stirpibus oleæ, siue jam egerint radices, siue nondum, *d. l. 3. §. 7.*
- 10 atq; in his, omnibusq; aliis arboribus, etiamsi non tota arbor, sed saltem pars ejus cæsa esset, *vid. l. 7. §. 3. ff. arbor. furt. cæs. l. 7. §. 5. & l. 9. ff. quod vi aut clam.* E contra hæ ampliaciones limitandæ sunt, ut pro arboribus, quoad effectum actionis arborum furtim cæsarum, non habeantur in saligneis virgis illæ, quæ instituendi salicti causâ essent fixæ, & postmodum, antequam radices coëgerint, à quopiam succisæ
- 12 vel evulsæ, *d. l. 3. §. 3. arbor. furt. cæs. add. infr. §. 20. hic.* ceu quæ saligneæ virgæ, ab arbore siue planta ex seminario stirpitus translata, differunt in eo, quòd antequam radices egerint, arbores planè non sint, transposita autem ex seminario planta nactam semel arboris qualita-

tem nunc porrò in aliâ saltem terrâ videatur continuare, adeoq; etiam medio tempore, quo radices terræ nondum coaluerunt, arbor esse ad eum effectum, ut quis ejusdem incisione contravenisse dicatur legis prohibitioni. Quod idem sentiendum de stirpibus oleæ, *d. l. 3. §. 7.* 13 aut alia ejus rei, quod stirpes oleæ, utut radices nondum egerint, nihilominus arbores censeantur, danda ratio est, quia scilicet id arborum genus sit frugiferum, adeoq; incisio aliave corruptio eò magis, etiam in stirpibus nondum radicatis, cohibenda. Porrò ad prædictam limi- 14 rationem referendum, quòd planta adhuc adeò tenera, ut herbæ loco sit, pro arbore, ad effectum arborum cæsarum actionis, non habeatur, *l. 4. ff. arb. furt. cas.* Etiam si enim novellæ arborum plantulæ omnibus modis sint conservandæ, & tam in eos, qui quoquo modo easdem corrumpunt, quàm qui arbulcùlas recentes extrahunt & asportant, pœna statuenda arbitraria, veluti pecuniaria, carceris, corbis ignominia, &c. *v. Crus. de indic. delict. part. 3. c. 9. n. 10. Berlich. part. 5. conclus. § 2. n. 29. & ult. add. sup. Class. 2. Sect. 2. §. 11. & seq.* ramen actio arborum furtim cæsarum jure civili non habet locum, nisi arbor foret cæsa, cujus nomine ejusmodi herba venit saltem ex mente v. g. testatoris, eodem aliàs non comprehenta, *v. l. 55. §. 5. ff. de legat. 3.*

§. II.

CAusa ex qua danda sit actio furtim cæsarum, satis elucet ex ipsa ejus rubrica, nimirum furtiva arborum succisio. Perspiciendum 2 itaque quid sit furtim cædere? Ut furtiva intelligatur succisio, eoque nomine competat actio arborum furtim cæsarum, non præcise, sicut in actione furti, requiritur animus furandi, sed quoad effectum illius specialis actionis, arbores quoque furtim cæsa existimantur, quæ ignorante domino celandiq; ejus causa clam essent cæsa, utut non furandi & lucrefaciendi animo id factum, *v. l. 7. pr. & §. 1. ff. l. 8. §. 1. & 2. arb. furt. cas.* Ex quo simul apparet, ad hanc actionem haud pertinere, 3 eaq; non vindicari violentam succisionem, si quis per vim, sciente domino, arborem cæcidisset, *l. 8. §. 3. d. tit. arb. furt. cas.* neque etiam 4 eam, quæ sit sub obtentu juris à vicino, in cujus fundum arbor impendet, ceu cui incommòdo aliud remedium positum, *v. l. 6. §. 2. ff. arb. furt. cas. add. sup. Class. 2. Sect. 3. §. 10. & seq. Class. 3. Sect. 3. §. 4. n. 3.* Cædere autem arborem videtur, ad effectum prædictæ actionis, non §

modò qui eam succidit, sed & qui ferit cædendi causâ, l. 5. pr. ff. arb.
 6 furt. cas. Item qui cingit seu deglabrat arborem, hoc est, qui eam
 glabram facit vel amputatis ramis, quod vocant das Baum-Drauten/
 Baum-Drehen/Baum-Stäupen/vel cortice abstracto, d. l. 5. pr. arb.
 furt. cas. Wesenb. π. eod. tit. num. 2. Calv. Lexic. voc. Cingere. Porro
 7 qui subsecavit s. aliquo modo subsecuit arborem, d. l. 5. pr. ubi mens
 Pauli non est negare hanc actionem, si quis ferrâ arborem secuisset, sed
 tantummodò ostendere differentiam inter illa verba, cadere & secare,
 quòd nimirum illud fiat ictibus & securi, hoc ferrâ, v. Gothofr. ad d.
 l. 5. Calvin. Lexic. jurid. voc. cadere & voc. secare. Jung. omninò l. 7.
 8 §. 4. ff. arb. f. cas. Haud verò incidit in hanc actionem, qui radicatus
 arborem evulsit vel extirpavit, l. 7. §. 2. ff. arb. furt. cas. add. §. 8. n. 4.
 & §. 21. hic.

§. III.

1 C Ompetit actio arborum furtim cæsarum non solùm domino, sed
 quoque ei qui saltem utile habet dominium, veluti Emphyteutæ,
 l. 5. §. 3. ff. arb. furt. cas. Vasallo v. Schnobel. disp. feud. XI. th. 7. Non
 2 verò usufructuario, d. l. 5. §. 2. arb. furt. cas. neque mulieri, cui in sylva
 constitutum est dotalitium, Möller. ad Const. Sax. 37. neque etiam co-
 lono, conductori, creditori, aut similibus v. Theodoric. Crim. c. 2. apb. 9.
 lit. e. Crus. de indic. delict. part. 3. c. 9. n. 13. Berlich. part. 5. conclus. 52.
 n. 34. quibustamen omnibus utilis arborum furtim cæsarum actio
 tribuenda, arg. l. 22. ff. de aq. pluv. Servv. Synt. Civ. Ex. 48. th. 43. Schuz.
 3 compend. Jur. Lauterbach. tit. arb. f. cas. Si plurium arbor succisa fuerit
 communis, quilibet in solidum habet actionem, sed si reus uni præsti-
 4 terit, à cæteris liberatur l. 6. §. 1. ff. arb. furt. cas. De cæterò hæc ac-
 tio etiam datur hæredibus, l. 7. §. 6. d. tit. arb. f. cas. & semel acqui-
 sita ac nata perdurat & institui potest, utut dominus fundi, ex quo ar-
 bor cæsa, eundem postea vendidisset, ceu quia ratione rei quidem com-
 petit hæc actio, verùm ex delicto, quo cædens obligatur illi personæ,
 cui damnum intulit, l. ult. ff. arb. furt. cas. l. 11. §. 8. & seq. usq; ad fin. ff.
 quod ut a. clam. l. 56. ff. de O. & A. Servv. Synt. Civ. Ex. 48. th. 43.
 Non obstat l. 6. §. 4. ff. de aqua pluv. ubi actio nondum nata est, aut
 certè cum effectu competere haud potuit, cùm aquæ pluvie arcendæ
 actio respiciat damnum futurum v. d. l. 6. §. 4. verb. damnum futurum

continent. neque descendat ex delicto, sicut actio arb. furtim cæsarum. Quod idem respondendum ad. l. 16. ff. de aq. pluv. l. 13. §. 12. ff. de act. empt. l. 4. §. 4. ff. de in diem addict. & l. 11. §. 9. & seq. ff. q. nod. vi. aut clam.

§. IV.

QUod dictum est usufructuario saltem utilem actionem arborum ¹ furtim cæsarum posse competere, dubitationem videtur habere quoad arbores demortuas: Cum enim hæc ad usufructuarium perti- ² neant plenè *l. 18. ff. de usufr. Jung. supr. Class. 4. Sect. 5. §. 6. n. 6.* existimari posset, si quis arborem demortuam, quæ hætenus adhuc arbor est *v. §. 1. n. 8. hic.* furtim cædat, usufructuario etiam directam actionem arborum furtim cæsarum esse dandam, tanquam qui jam dominus arboris factus sit *d. l. 18. ff. de usufr. junct. l. 3. §. 5. ff. arb. furt. cas.* nisi ex eodem argumento potius contrarium inferre liceat hoc modo: ³ Usufructuarius est dominus arboris demortuæ, *d. l. 18.* usufructuario nunquam ratione arborum furtim cæsarum competit actio directa, semper verò domino. E. arbor demortua quoad actionem arborum furtim cæsarum arbor non est *Gothofr. ad l. 3. §. 5. ff. arb. f. cas.* Sed utraq; hæc illatio fallit, neque ex præmissis, quarum major ubiq; vacil- ⁴ lat, evincitur. Aliud quippe est dominium arboris, aliud jus cædendi: Illud usufructuario non nisi reali perceptione, atque sic non nisi arboris succisione acquiritur *v. Class. 4. Sect. 3. §. 5. n. 2.* ut frustranea de actione arborum furtim cæsarum sit quaestio, quando usufructuarius incisione jam dominus factus est, & alius arborem cæsam amplius furtim cædere nequit; Hoc, nimirum jus cædendi, usufructuario competit ⁵ pro arbitratu boni viri, quatenus ipse dominus & bonus pater familiæ cæderet, saltem sub eo modo cædendi, quo arbor ex radicibus renascatur; ultra verò non aliter, nisi sub lege supplantationis, atq; ut in omni sylva, tam cædua quàm non cædua, proprietates servetur indeteriorata *conf. Class. 4. Sect. 5. §. 1. & seq.* Cum verò arbor demortua non queat ⁶ eâ arte succidi ut renascatur, atq; ideo usufructuario in tali arbore demortua tunc demum jus cædendi sit quaesitum, quando in ejus locum aliam supplantavit, *v. Class. 4. Sect. 5. §. 6.* sponte sequitur, si id potiùs cædendi jus, quàm dominium, postea interverteretur à furtim cædente, quòd eo nomine non directa arborum furtim cæsarum, sed benè ex æquo utilis actio competere queat illi qui non est dominus, sed cujus

saltem, ob jus cædendi jam quæsitum, interfuit, arborem ab alio non fuisse succisam, ceu quæ, quamvis non amplius frugifera, adhuc combustionis vel alii usui potuisset inservire, ut ratione illius damni, quod per furtivam incisionem infertur, quoad actionem, quâ illud reparatur, utique adhuc arbor habenda sit.

§. V.

- 1 **D**atur actio arb. furtim cæsarum non solum contra eum, qui ipse cæcidit arborem, sed etiam contra illum, qui cædere imperavit
 2 servo aut libero homini, l. 7. §. 4. ff. arb. furt. cas. atque si plures sint, qui cæciderint, cum singulis in solidum agi potest, ita ut dominus arboris cæsæ à singulis consequatur solidum l. 6. pr. ff. arb. furt. cas. Berlich.
 3 part. 5. conclus. § 2. n. 36. & seq. Sed hæredes non tenentur hac actione, ceu quæ pœnalis est l. 7. §. 6. arb. f. cas.

§. VI.

- 1 **C**ondemnatio ex hac arborum furtim cæsarum actione fit in duplum ejus quod interest l. 7. §. ult. ff. arb. furt. cas. quod duplum non est mera pœna, sed etiam damni æstimationem continet, ut ideo hæc actio sit mixta l. 1. & 8. pr. ff. arb. furt. cas. Seruv. Syn. Civ. Ex. 48. th 45. add. Wesenb. π. arb. f. cas. n. 1. Hahn. & Malcom. ad eund. d. iii. n. 4. & 5. Carpzov. pract. crim. p. 2. quest. 83. n. 2. Crus. de indic. delict.
 2 p. 3. c. 9. n. 6. Deducendum tamen ex eo duplo pretium arborum cæsarum, utpote quas dominus retinet l. 8. pr. ff. arb. furt. cas. Hinc si arbor nondum cæsa valeret decem, ligna autem ejusdem arboris incisæ duo, deductis his duobus reliqua octo forent æstimanda & duplicanda, adeoq; sedecim solvenda Berlich part. 5. conclus. § 2. n. 6. Brunne-
 4 mann. ad d. l. 8 ff. arbor. furt. cas. Sed quid si arbor esset gemina & supra terram junctura ejus emineret, num una illa arbor censenda erit in æstimatione dupli & deductione pretii arboris? Quod affirmatur. Ast si id, quâ jungeretur, non extaret, totidem arbores esse videntur,
 5 quot species earum supra terram sunt v. l. 10. ff. arb. furt. cas. Quæ arboris junctura, sive supra sive infra terram, cum haud obscure intelligatur de casibus, ubi vel arbor, quæ videbatur ex una radice provenire, se statim infra terram quasi in binas arbores diffundit; velea, quæ jam ex una radice supra terram excreverat, nunc in duos quasi ramos divi-

dividitur, consequens erit, ut adhuc decidendi sint casus ubi arborum junctura aliis se habet modis. Nimirum primò, quando ex duabus⁶ separatis radicibus duæ separatae arbores diversi generis essent enatae, quarum una alteri supra terram tantoperè implicaretur, & ambæ se invicem quasi maritarent, ut etiam quidam ramorum alterius stirpem premerent & increſcendo absque ulla sui generis immutatione transirent, qualem fagum quercui proximè vicinæ ita intortum conspiciere licet in sylva districtus Swalbacensis haud procul ab illo fonte, quem vocant *den Stock-Brunnen*. Nullus hæreo decidere duas separatas has esse arbores, cujus utriusq; tam stirpes quàm rami in sua extrinseca figura à se invicem benè cognoscuntur: Nec quicquam in contrarium me flectere sino illud nutrimentum, quod forsitan ramo fagi ex succo quercus parcissimè posset influere, cui iste ramus incremento suo intextus est. Facile enim cadit hæc objectio ex ea quæ supra *Class. 3. Sect. 3. § 4 num. 2.* data est doctrina. Major, secundo, me manet difficultas in casu, quando ex duabus à se invicem separatis radicibus duæ separatae arbores, unius tamen generis, jam aliquot ulnarum longitudine supra terram excrevissent, altera verò in alterius stirpem increſcendo super juncturâ quasi penitus absorberetur: vel quando nova ex separata radice supra terram in prædictâ longitudine elata planta in vicinæ arboris stirpem se flectendo ita demitteret, ut eidem penitus implantata videatur, nec vel ulli de eadem rami, nec supra juncturam amplius duæ stirpes appareant, quale arboris monstrum, si ita loqui decet, in quâdam sylvâ non procul ab urbe Braubach prope novam quandam villam juxta viam regiam animadvertere in itinere contigit, quando in anno 1696. ex eâ urbe Gießam repeterem. Non abs re hîc quæſiverit quis, num duæ quidem arbores, at altera, quæ congruâ longitudine & crassitudine destituta, omnibusq; ramis nuda esset, minoris pretii censenda? an verò æquitatis cujusdam intuitu ambæ pro unâ arbore reputandæ sint? Forsitan id arbitrio judicis relinquendum erit, prout ea, quæ alteri arbori implicata fuit, planta arborve, secundum suam longitudinem ac crassitudinem, plus vel minus quiret æstimari.

§. VII

Locum habet actio arborum furtim cæsarum, ut jam supra moni-
tum, siue animo furandi & lucrefaciendi, siue absque eo arbores

- 2 clam essent cæsar v. §. 2. b. nr Sect. At propter incisas arbores adhuc aliæ præsto sunt actiones & remedia prædictæ speciali actioni quæ
 3 si affinia. Ita ex L. XII. tabularum cæsor tenebatur in singulas arbores luere viginti quinque assēs æris, v. Sect. præced. l. 7. §. 2. n. 4. ad L. Crus. de indic. delict. p. 3. c. 9. n. 1. Meurer. Jagt- und Forst-Recht part. 7. in extract. reg. const. ex Claudio Mallewillao. art. 61 pag 211. Berlich. part. 5.
 4 conclus. §. 2. n. 2. & 12. Eodem tempore cæsores arborum, maximè vitium, etiam tanquam latrones & grassatores publicos, fuisse ultimo supplicio affectos arguere videtur l. 2. ff. arb. furt. cas. ejusq. rubrica seu inscriptio. si non eâ lege saltem significare voluerit legislator, eos qui tales arbores vitesq. cæciderint, posse criminaliter puniri, non quòd eadem pœna, quæ latronum sit, sed solummodò similitudo inter delinquentes Brunne mann. ad l. 2. ff. arb. furt. cas. aut nisi latrocinii pœna non ubique, si non homo enecetur, habeatur capitalis, verùm quandoque arbitraria, velut etiam ob arbores casas ex Harmenopulo & Paulo refert Gothofr. ad d. l. 2. de amputatione manus, damnatione ad opus publicum, & relegatione. conf. l. 16. §. 9. ff. de pœn.

§. VIII.

- 1 **A**D affinia actionis arborum furtim cæsarum spectat porro interdictum quod vi aut clam, & L. Aquiliæ actio, quod quæve locum invenit non solum, si arbor esset cæsa, cincta, vel deglabrata, sed propter quamlibet turbationem, & propter omne damnum in arboribus, etiam evulsione, eradicatione, exustione, aliâve corruptione datum: saltem tamen cum hac distinctione, quòd interdictum duntaxat obtineat, ubi quid factum circa arbores solo coherentes; de cætero verò indifferenter utrumq; remedium sibi vendicet locum, sive quis tale factum patrauerit per vim sciente domino, sive furtim eodem ignorante, ad contumeliam aut damni dandi causâ, modò non animo furandi, ceu quo casu, securâ ablatione, danda foret actio furti conf. l. 1. l. 5 §. 1. l. 7. §. 2. ff. arbor. furt. cas. junct. §. 13. Inst. de L. Aquil. & l. 1. C. eodem. l. 7. §. 5. l. 9 pr. l. 13. §. ult. ff. l. 11. §. 3. ff. quod vi aut clam. Besold. part. 2. Consil. 16. n. 68. 69. 70. Hahn. vom Erb-Meyer-Recht. p. 2. c. 21.
 2 n. 56. Et quidem si per vim sciente domino id delicti commissum, actio quoque vi raptorum bonorum, aut lex Julia de vi publica & privata potest competere v. Gothofr. ad l. 7. in f. ff. arb. furt. cas. sicut & eo casu

casu actio injuriarum, quando tale factum tenderet ad contumeliam arboris domini. In specie ratione incensionis & exustionis sylvarum, 3 prout dolo, vi, aut culpâ, pauca vel plures, frugiferæ vel infrugiferæ arbores sunt exustæ, tenetur delinquens de incendio, vi publica aut privata, injuriarum, interdicto quod vi aut clam, L. Aquiliâ, itemve actione speciali ex contractu &c. v. l. 16. §. 9. l. 28. §. 12. ff. de pan. l. 1. pr. l. 10. ff. ad L. Cornel. de sicar. l. ult. §. 1. l. pen. l. 9. ff. de incend. l. 5. pr. l. 3. §. 3. 5. & 6. ff. de vi publ. l. 9. §. ult. junct. l. 10. ff. quod vi aut clam. l. 27. §. 7. & seq. l. 30. §. 3. ff. l. 1. & 2. C. de L. Aquil. jung. Exod. c. 22. v. 6. l. 11. ff. de peric. & commod. rei vend. l. 30. §. 4. ff. locat. add. infr. §. 16. n. 7. & §. 17. n. 4. 8. 9. hic. Actio autem furti vel vi raptorum bonorum hoc 4 casu, ubi arbores penitus forent exustæ, suum perdit officium, cum non possit lucrari arbores, qui eas exurit, nisi dixeris, succendentem sylvas aut arbuta camente, ut excuntium ad delenda incendia domos ac vicina prædia queat deprædari, de furto aut vi raptorum bonorum teneri l. 1. §. 2. l. 5. ff. de incend. Utique, ast ratione rerum subtractarum, non propter incensas arbores, quarum nomine alia media jam monstrata sunt, etiamsi postea contingat ut pluribus delictis concurrentibus in executione pœnæ alia aliam consumat, de qua re prolixius agere non est mei instituti: Cœterum civiles actiones, quibus succen- 5 sarum arborum æstimatio petitur, partium conventionem, quò minus instituantur, licitè tolli queunt l. 7. §. 13. ff. de pact.

§. IX

PRædicta de actione L. Aquiliæ & interdicto quod vi aut clam ob- 1 tinent, quando ex sylva cædua immatura, aut matura incidua, arbores fuerint cæsx, vel ex cædua quidem matura, at eo modo, ut sylvæ dominus esset damno affectus, quantumvis nulla ligna surrepta, propter quæ aliàs daretur actio furti *Brunnemann. ad l. 1. C. de L. Aquil.* Eadem proinde servanda sunt, si ex sylva cædua matura arbores ad in- 2 juriam domini, vel damnum dandi causâ, fuissent deustæ: Itemque L. Aquiliâ tenetur is, qui vineas crudas vel tegetem immaturam defecuit, aut olivam immaturam decerpfit, vel maturam quidem, sed damni inferendi gratiâ, veluti uvas maturas in terram, ut effunderentur, projiciendo v. l. 27. §. 25. & 26. ff. ad L. Aquil. E contrario ab omni 3 actione, (quatenus ea vel pœnam, vel dampni resarcitionem, nec saltem

in interdicto quod vi aut clam turbationem possessionis respicit) immunitis est, qui ex sylva cædua matura taliter cæcidit, ut dominus nullum inde incurrat damnum, veluti si salictum maturum ita, ne stirpes læderentur, cæcidisset, ut renascatur *d. l. 27. §. 27. ad L. Aquil. l. 18. pr. ff. quod vi aut clam. Bald. vol. 5. consil. 436.* ceu quo ipso salicti dominus potius afficeretur commodo, cui impensæ & labores cædendi videntur donari, quiq; aliàs suis impensis salictum refecare, aut sylvam maturam cædere habuisset opus *d. l. 27. §. 25. ff. ad L. Aquil.*

§. X.

- I**Nsuper laudata remedia legis Aquiliæ & interdicti quod vi aut clam proficiunt iis, quibus actio furtim cælarum directæ non poterat competere, veluti usufructuario *v. l. 13. pr. l. 16. §. 1. ff. quod vi aut clam.* etiam contra ipsum proprietarium *d. l. 13. pr. junct. Class. 4. Sect. 6. §. 4.*
- 2** *supr.* Colono, quantumvis filiofamilias *l. 11. §. 12. l. 19. ff. quod vi aut clam.* Ei, cui aliquod jus lignandi vel cædendi concessum, contra eum, qui ex eodem fundo, vel easdem arbores, vi aut clam cædit, maximè si jus cædendi contractu emptionis vel simili esset quæsitum, *d. l. 13. §. 4. quod vi aut clam.*
- 4** Socio contra socium ex fundo communi cædentem *d. l. 13. §. 3.* scilicet respectu partis ob quam interest arborem non fuisse cæsam *d. l. 13. §. 3. ff. quod vi aut clam.* Eoque nomine etiam locum inveniunt interdicta possessoria de turbata possessione *Cost. de quot. & rat. quest. 46. n. 12.* Item iudicium communi dividundo *l. 8. §. 2. ff. commun. divid.* actio pro socio, nec non aliquando actio furti, si furandi & lucrefaciendi animo arbor communis a socio esset cæsa & ablata *l. 45. ff. pro soc. l. 25. §. 2. l. 45. ff. de furt. junct. l. 8. §. 2. ff. arb. furt. cas. Wesenbec. consil. 251. n. 121. & seq. v. tamen Cost. d. num. 12.*
- 5** Et quidem tantoperè socius socio ex hac causa obligatur, ut quamvis ipse non succidisset, si tamen ob suam culpam tale quid ab alio foret factum, ipse teneatur, nec non communi dividundo iudicio subijciatur, ob cuius contumaciam motu & indignatione iudicis arbutta communia fuere succisa *l. 20. ff. commun. divid. add. §. seq. hic num. 3.*
- 6** His usufructuariis, colonis, iurium lignandi vel cædendi dominis &c. etiam accensendi sunt omnes alii, quorum quoquo modo interest, arbores non fuisse incisas, exustas aut alio modo corruptas, quales v. gr. sunt venationum aut decimarum domini *v. Amendol. not. ad Franchis decif.*

decis. 103. n. 8. add. supr. h. Class. 4. Sect. 16. §. 1. & seq. Item illi qui litem super arboribus moverunt, easq; in causa litigiosi constituerunt *l. 13. §. ult. ff. quod vi aut clam, ubi si colonus arborem, de qua controversia est, succidit, si quidem jussu domini id factum, ambo tenentur interdicto quod vi aut clam, non solum ad prestandam patientiam, sed & ut impensam ad restituendum prabeant; sin injussu domini, colonus quidem & patientiam & impensam, dominus verò nil amplius quàm patientiam prestare cogitur.*

§. XI.

PRæter recensitas actiones, interdum ob arbores cæsas etiam specialis ex contractu actio potest competere, veluti contra emphyteutam, ut jure suo cadat & expellatur *v. Theodoric. crim. c. 2. aphor. 9. lit. e. n. 18.* Ita etiam cum colono arbores indebitè cædente, cingente, 2 secante, urente, ex locato agitur *l. 9. ff. arb. furt. cas. l. 2 §. 5. ff. locat. sive ipse cæciderit, sive ob inimicitiam aliamve suam causam & culpam alius l. 2 §. 4. ff. locat. add. §. praced. hic n. 5.* maximè si in lege locationis 4 fuisset expressum, ne redemptor e.g. sylvam cæderet, cingeret, deureret, aut quem cædere, cingere, urere sineret, & vel ipse nihilominus tale quid fecisset, vel suâ patientiâ, negligentia, aut culpâ alius *l. 29. ff. locat.* Et quidem conductor fundi fiscalis etiam in quadruplum ob 5 cæsas arbores conveniri potest *l. 45. §. 13. ff. de jur. fisc.*

§. XII.

AD affinia actionis arborum furtim cæsarum spectat ulteriùs notale 1 judicium contra dominum servi, si hic injussu domini, voluntate suâ, arbores cæcidisset *l. 7. §. 5. ff. arb. furt. cas.* Haud verò, si 2 plures servi unius domini tale quid patrassent, dominus gaudet beneficio, sibi in causa furti à familia commissi concessio, nisi furandi animo incisio esset facta *Struv. Synt. Civ. Ex. 48. th. 38. vers. Ast in damno dato.* quia extra hunc casum furti, eadem causa est actionis arborum furtim 3 cæsarum, quæ *L. Aquiliæ l. 5. §. 1. ff. arb. furt. cas. add. supr. §. 2. hic.* in qua id beneficium non habet locum. Num verò prædictæ actiones 4 arborum furtim cæsarum, legis Aquiliæ, interdictum quod vi aut clam, aut si alieubi in cæsores lignorum pecuniaria pœnalia extarent statuta, etiam hæc in quoscunq; alios laboratores quos quis ad incidendum ligna conduxit, queant extendi & quatenus: Item quousq;

tunc is, qui eos conduxit, teneatur, satis doctè demonstravit Bald. *vol. 9. consil. 436.* Jung. *Stamm. de servitut. personal. lib. 2. cap. 19.*

§. XIII.

- I**N omnibus, quos ante recensui, casibus, si animus arbores furandi & lucrefaciendi deprehendatur, etiam actio furti, condictio furtiva, & ad exhibendum actio, inveniunt locum, non quidem propter factum succisionis arborum, sed propter ablationem lignorum cæsarum, l. 7. §. 1. l. 8. §. 2. ff. *arbor. furt. cæs.* l. 25. pr. & §. 2. ff. *de furt.* l. 7. §. 5. ff. *quod vi aut clam.* l. 38. ff. & §. 7. *Instit. de usucap.* Hahn. *vom Erbmeyerecht* p. 2. c. 21. n. 56. Jung. *supr. Class. 4 Sect. 3. §. 6. n. 2.* Qui animus lucrandi cum cesset in eo, qui arbores exurit, cessant quoque eo nomine hæc remedia v. *supr.* §. 8. n. 4. *hic.*

§. XIV.

- I**S, quem hætenus docui, concursus plurium actionum intelligendus duntaxat quoad competentiam, non etiam, ut ex omnibus iis & singulis facienda sit condemnatio & adjudicatio. Quantum enim ad hanc attinet, actor una actione debet esse contentus, aut saltem ex alia ulterius consequi, in quo hæc est plenior. E. gr. si factum cæisionis arborum foret qualificatum, ut ex ea causa interdictum quod vi aut clam, actio L. Aquiliæ, & actio arb. furtim cæsarum, haberet locum v. §. 2. 8. 9. *hic.* tunc quidem L. Aquiliæ actio absorberet interdictum quod vi aut clam, sed remaneret actio arborum furtim cæsarum, in duplum ejus, quod interest, competentis v. §. 6 *hic.* & condemnatio fieret in residuum, quod actor Aquiliâ nondum consecutus est l. 1. & l. 1. ff. *arb. furt. cæs.* Berlich. *part. 5. conclus. 52. n. 3.* add. *Wesenb. Carpzov. Hahn. Malcomes. & Crus. loc. cit. supr. §. 6. num. 1.* Similiter quando juxta actionem arborum furtim cæsarum vel aliam posset quoque competere actio ex locato, una alteram demit, nisi quoad id, in quo excurrit v. l. 9. ff. *arb. furt. cæs.* l. 25. §. 5. ff. *locat. junct. arg.* l. 1. & l. 1. *arb. furt. cæs.*
- S**i verò reus, incisionis vel damnificationis arborum inculpatus & vel hac vel illa actione conventus, jurasset super negatione facti, nimirum se non cæcidisse arbores, tunc utique, sublatâ ipsâ cujuscunq; actionis causâ, se per exceptionem jurisjurandi posset tueri, ubi denuò ex eadem causâ & per aliam actionem, ad judicium traheretur, exemplo ejus,

ejus, qui ex locato conventus juravit se non succidisse arbores, & postea exceptione jurisjurandi ubique tutus est, sive ex L. Aquiliâ, sive interdicto quod vi aut clam, sive ex L. XII. tab. arborum furtim cæsarum actione, conveniatur l. 28. §. 6. ff. de jurejur. add. Claj. 6. Sect. 1. §. 8. n. 4.

§. XV.

ADhuc iis, quæ propter succisionem & damnificationem arborum enumeratæ sunt, actionibus & remediis, illud obiter adjiciendum, quod dominus arborum tali facto in iisdem admissio, simul in possessione fundi, in quo sunt arbores, videatur esse turbatus, ideoque ipsi agere jus sit interdictis possessorii de turbata possessione fundi v. Mascard. de probat. conclus. 1397. n. 75. Bald. vol. 5. consil. 436. Cost. de quot. & rat. quest. 46. n. 12. Post. de manuten. poss. summar. Obs. 41. n. 7.

§. XVI.

HActenus dictum de actionibus & remediis contra furtivam arborum succisionem aliamve damnificationem jure Romano proditis. Quia verò, quæ principaliter in hanc rem concepta erat actio arborum furtim cæsarum, hodie non per omnia usu servatur, nisi quod alicubi ad ejus imitationem reperiantur peculiares constitutiones, operæ pretium erit perscrutari, quomodo hodiernis temporibus ei malo sit occursum, & quàm variè pro diversitate Provinciarum procedatur contra eos, qui furtim aut per vim arbores cædunt vel corrumpunt. Ordinatio criminalis Imperatoris Caroli V. in eum qui in alterius sylva vel arboreto clam arbores cædit, jubet pro more & consuetudine cujusque regionis animadvertere, exasperatâ saltem pro arbitrio & consilio prudentiorum pœnâ, si quis inconsueto & lunæ minus conveniente, vel prohibito tempore, veluti noctu aut die feriato, alienas arbores dolose succidisset, v. Ordin. crim. art. 168. Brunnemann. in append. ad tit. ff. arb. furt. cas. n. 22. Idem quoque vult ordinatio criminalis Hassiaca fol. 24. Et quamvis ex antiquâ Mauritiæ Hassiæ Landgraviæ constitutione de anno 1593. quodammodò ad imitationem Legis XII. tab. emendatio damni in duplo unâ cum pœna dependenda sit, tamen novioribus temporibus duntaxat præstatur simplum damni & pro commodo fisci pœna in cædentem statuitur pecuniaria, vel jam lege provinciali determinata, vel ex arbitrio præfectorum sylvæ: Quò

faciunt Ordinationis Marburgensis, quæ Class. 2. Sect. 2. §. 4. allegatur, articuli sequentes: veluti art. 20. Welcher sich gelüsten lässet und einen Eichen-Stamm ohne Erlaubnuß hauet / und denselben in seinen Nutzen wendet / der soll erslich denselben bezahlen / was er werth ist / und hernach zwey Gulden zu Straff geben. Artic. 21. Desgleichen so einer einen Büchen-Stamm ohne Vorwissen hauet / soll gleicher gestalt den Stamm was er werth ist / bezahlen / und darnach mit ein Gulden verbüssen. Artic. 22. Welcher ein Eichen-Heister oder ein Büchen-Reidel ohne Vorwissen hauet / der soll so oft er gefunden / von dem Eichen ein Gulden und vom Büchen ein Gulden zu Straff geben / und gleichfals / was sie werth / bezahlen. Artic. 23. Welcher auff die Bäume steigt / denselben Stumpffe und Aeste abhauet / so oft derselbe befunden / soll er deswegen ein Gulden zu Straff geben. Art. 24. Welcher ein Eichen-oder Büchen-Reidel zu Latzen-Stangen ohne Vorwissen hauet / der soll die Eiche mit neun albus und die Büche mit sechs und ein halben albus verbüssen. Artic. 25. Welcher ein Bind Reidel hauet / soll denselben mit sechs und ein halben albus verbüssen. Artic. 26. Welcher ein Gebund Reiff oder Hopffen-Stangen ohne Vorwissen hauet / der soll dieselbige zusforderst bezahlen und mit neun albus verbüssen. Artic. 27. Welcher ein Gebund Zaun-Wand-oder Pserch-Gärten ohne Vorwissen hauet / derselbe soll zusforderst dieselbe bezahlen und mit neun albus büssen. Alia similia delicta arbitrio Praefectorum punienda committuntur in fin. d ordinationis: Was sonst vor Frevel geschehen in Wald-Sachen / auch außserhalb dieser Ordnung ist / sollen dieselben jederzeit in Erhebung Forst-Gelds / dem Ober-Forstmeister angezeigt werden / sollen dieselbe alsdann / gestalten Sachen nach / nach der Gebühr gestrafft werden. Conf. etiam noviss. Caroli, Hassiae Landgravii, ordinationem forestalem de anno 1683. quâ modò dictæ poenarum determinationes quadantenus exacerbatæ sunt, veluti vor einen gehauenen Eichen-Stamm drey Gulden / vor ein Balcken drey Gulden / vor einen Sparren ein Gulden / vor ein Buch-Baum so Werck-Holz giebt vier Gulden / vor einen so Achsen giebt zwey Gulden &c. sicut & eadem ordinatione deglabratio arborum, quæ amputatis ramis fieri solet, das Baum-Dräuten / Baum-Oehen /

Baum-

Baum-Stäupen/ sub severiori poena pecuniaria, carcerisve, est prohibita, quam ipsa arborum incisio. Quare verò in terris Hassiacis 6 propter arborum furtivam succisionem vel aliam damnificationem non facile procedatur ultra poenam pecuniariam, causa forsitan & ratio esse potest quod Hassia regio lignis valde abundet *v. supr. praloc. ad lector. num. 3.* quo abundantiae casu ad mortis poenam haud unquam, nisi ex gravissimis circumstantiis, deveniendum, imò aliquando delictum condonandum & communi dictorio locum relinquendum esse volunt, Wer haugt / der rufft: Item, Den Edel-Leuten ist Wildpret / den Bauren Holz zu stehlen erlaubt. *v. Noe Meurer. Jagt- und Forst-Recht part. 2. Tit. Ob der Forst-oder Eigenthums-Herr mehr. 10. §. So viel aber die Straff deren so Holz stehlen 10. pag. 29. jung. id. part. 1. pag. 2. & 3. 11. Daß keiner ohne Wissen oder Erlaubniß in Wäldern oder in Hölzern hauen solle. 11. Von Straff deren / so bezeichnete Bäume abhauen oder beschädigen. Jung. Class 4. Sect. 7. §. 7. n. 2. & 3.* Quamvis enim hodie etiam in Hassia magna depreheudatur lignorum penuria, maximè eorum, quæ ædificiis idoneam præbere possint materiam, ea tamen videtur ex neglectu plantationis, itemve ordinatæ succisionis eorum, qui jus cædendi habent, potissimum descendere, adeoq; aliis mediis avertenda esse, de quibus jam supra passim docui. Quid in specie Hassiacis ordinationibus cautum 8 sit contra incensores sylvarum, transcribere non supervacaneum duxi laborem. Ordinatio novissima Caroli, Hassiæ Landgravii, sonat: Wer mit altem Graß oder Fendten-Anstecken den Wäldern Schaden zufügt / solcher soll mit fünff Gulden / oder da der Schade größer / nach dess. l. en Ausweisung ferners gestrafft und zu Erstattung des Schadens / auch die durch den Brand beschädigte Bäume abzu- hauen und aufzuräumen / oder etliche Aecker junge Eich-Bäume aufzuzschneiden / oder da deren an denen Orten keine vorhanden / ander schlecht Holz / als Bircken / Erlen / und dergleichen Holz / da es dicke steht / damit ander Holz wachsen und auffkommen könne / abzu- hauen angetalien / und solch Holz entweder zu vorfallenden Für- sten-Lävern / oder zu Betuff unsrer Vorwercken gebraucht / oder den Unterthanen un- bethürlichen Forst / so aber umb des Hauer- Lohns willen etwas höher zu setzen wäre / überlassen / und der ver-

brannte Ort/bis er wieder etwas erwachsen/in Gehäge gelegt wer-
 9 den. Multò severiorem poenam huic tunc temporis crescenti delicto
 jam ante posuit p.m. Georgius, Hassiæ Landgravius in sequenti edi-
 cto: Von Gtires Gnaden Wir Görg/ Land-Graff zu Hessen/
 Graff zu Casselnbogen / Dich/ Zigenhain/ Nidda/ Schauen-
 burg/ Hsenburg/ und Büdingen ic. fügen hiermit allen Unsern
 Ambt-Leuten/ Renteistern/ Kellern/ Cent-Graffen/ Schulthei-
 sen/ Burgemeistern/ Räten/ Gerichten/ und Gemeinden/ Cent-
 und andern Unsern Unterthanen und Mäiniglich hiermit zu wis-
 sen/ und ist leyder zum theil schon mehr als zu viel bekandt/ welcher
 gestalt Uns vielfältig zu Unserer höchsten Mißfälligkeit vorkom-
 men/ Wir auch zu Unserem nicht geringen Schaden und Ungemach
 selbstn betrüblich sehen müssen/ daß hin und wieder in Unserm Für-
 stenthum/ Graff- und Herrschafften/ theils aus lauterer Fahrläs-
 sigkeit/ theils aber aus vorsehlicher vermessener Bosheit/ durch
 hochstraffbahres Heyden- Wiesen- und Rohr- Abbrennen/ auch
 muthwillige Einlegung des Feuers in hohle Bäume/ und sonst/ sol-
 cher Brand-Schade erfolget/ daß das Feuer überhand genommen/
 und verschiedene ansehnliche herrliche und schöne Wälder aang- stecket/
 und dardurch so wol Uns selbstn als etlichen Unseren Gemeinden
 vor Uns und Unsere Nachkommene in viel tausend Reich- Thaler
 werth Schaden zugesüet/ ja gar zuweilen Flecken und Dorfschaff-
 ten angesteckt und theils erbärmlich gar abgetraunt/ und in die As-
 sche gelegt worden/ und ob Wir schon solches Unwesen so wol durch
 Unsere ernste rescripta, als auch durch Unsere zu den Centhen in die-
 ser Unser Ober-Gravschafft Casselnbogen deputirte Commilla-
 rios, wie auch sonst anderswo bey den Ungebotten noch alle Jahr
 bey hoher Straff verbieten lassen/ daß doch solch Unser Gebott ver-
 ächtlich in Wind geschlagen/ mit dem schädlichen Brennen immer-
 fort continuirt/ unsäglicher Schaden dardurch verursacht/ und den-
 noch die muthwillige und boschafftige rechte Thäter ehe verdauckelt
 und verschwiegen/ als Uns oder den Unserigen offenbahret worden.
 Damit nun solchen bösen/ schüden und schädlichen Handeln/ auch
 höchst-schädlichen grund-verderblichen Verbrechenen mit sonder-
 bahrem Nachdruck gesteuert werde/ gestalt nach Erforderung der

Reich-

Rechten viel Uebelthäter gar am Leben gestrafft werden / welche bey weitem solchen groffen Schaden / als dieser ist / ja nicht den hundertten Theil deffen / angericht haben; So verordnen und befehlen Wir hiermit in gnädigstem Ernst / daß von nun an jedermänniglich in Unserm Fürstenthum / Landen / und Gebiet / er seye auch wer er wolle / solcher Ansteckung der Wälden / und was darzu Ursach giebt / bey Vermeidung Unserer höchsten Ungnad und exemplarischer Bestrafung / an Leib / Ehr und Gut / auch nach Befindung am Leben / sich allerdings enthalten / auch darzu weder Anlaß oder Vorschub thun / noch / da wider all Unser bessers Versehen und ernstes Gebot dergleichen dennoch geschehen / solches oder den Thäter verschweigen / sondern vielmehr dahin sehen sollen / daß der Thäter so bald zu gefänglichen Haftten gebracht / und mit bewährter Mauthafft anhero / oder respective in Unsere Festung Gießen und verwahrte Ambthäuser geführt werden: Mit der Bergewisserung / daß sonst / wann künfftig Waldungen und Gehölz angesteckt werden und Brand-Schadengeschicket / wofern der Thäter nicht so bald aufgeforscht / sondern derselbe wie bißhero vielfältig geschehen / verschwiegen würde / die ganze Gemeind in deren Gemarkung sonst das angezündete stück Walds gelegen ist / selbst darvor stehen und ohnfehlbar gewärtig seyn soll / daß von Uns sie solches Schadens wegen / und daß sie denselben weder verhütet noch den Thäter angezeigt haben / mit exemplarischer ernster Straff dergestalt und so lang / biß sie den rechten Thäter namhaft mache / angesehen werden solle / damit sich auch andere daran bespiegeln / und dergleichen Muthwill / Bosheit und respective unverantwortliche Fahrlässigkeit hinfüro umb so viel desto mehr verhütet bleiben möge. Wornach sich Männiglich zu achten und vor Unglück zu hüten. Urkundlich ic. Jung. etiam Ordinat. forestal. Lüneburg. de anno 1678. cap. 2. §. 2. 5. 6. 7. itemve ibid. §. 1. de pœna eorum qui arbores deglabrant.

§. XVII.

Memorabilis & valde miranda lex est, quam domini illius circuli i quem vocant die Homberger Marck in der Höhe / ex unanimi consensu & antiquæ consuetudinis approbatione die 14 Julii 1484. promulgârunt. Solent equidem illi, qui tunc temporis fuere Co-
mites

mites de Hanau, de Solms, Domini de Königstein & Epstein, Nobiles de Reiffenberg, Civitas Imperialis Francofurtum ad Moenum, & alii, ex directione & convocatione des Obersten Wald-Boiten/ (quod directorium ubiq; possessori arcis & urbis Homberg relictum est, hodieq; ad Landgravios Hassiæ, lineæ Darmstadiensis, pertinet) singulis annis certo die & loco, nemlich auswendig Ober-Ursel auff der Aue/ vel ipsimet vel per suos ablegatos aut deputatos Consiliarios & Præfectos, unà cum subditis, certorum Jurium seu usuum in illâ communione dominis, convenire, tum judicaturi secundum statuta easulâs priore anno subortas, necdum à Directore decisas sed haic iudicio reservatas; quum laturi in posterum annuum, pro conservatione sylvarum, finium, jurisdictionis, Regalium, aliorumve jurium, novas leges, vel etiam ex ductu & testimonio seniorum, qui veterum consuetudinum essent periti, antiquas restitutori & confirmaturi. Hunc conventum, hocq; iudicium, solenni quâdam usitatâ formulâ inchoari ac constitui solitum, vocitant das Märcker-Geding/ ejusq; ab antiquis temporibus observatas consuetudines prædicti domini curarunt per duos Notarios publicos conscribi, ac publico instrumento comprehendi, quod postmodum in anno 1616. planè typis fuit excusum.

4 In eo Instrumento inter alias, quas nunc omitto, leges hanc quoque crudelem & sanguinolentam in corruptores arborum reperiri licet, dignam quæ sub examen revocetur! Verba ejus sunt: Item, Es soll „Niemand Bäume in der Märck schälen/ wer das thät / dem soll „man sein Nabel aus seinem Bauch schneiden/ und ihn mit demselben an den Baum nahtlen / und denselben Baumscheler umb den „Baum führen/ so lang bis ihm sein Gedärm alle aus dem Bauch „gewonnen seyud. Huic porro legi subjiciuntur aliæ quædam in pœnam eorum, qui arbores malitiosè cædunt, cingunt, deürunt, aut integras sylvas incendunt, quæ ita habent: Item, Wer ein Eich-Baum abhauet/ trauwet/ oder brennet/ der ist dem Märckermeister mit xv. Thornus zu Buß verfallen. Item, die Dorff sollen die Märck-Wälde verhüten/ und wem das geboten wäre und nicht thäte/ wäre der Märck verfallen/ und ob der Wald zu brennen angien/ sollen ihn „die von Ursel löschen. Und ob der Wald von jemand freventlich „angestöcket würde/ dem sol man Hände und Füße binden/ und zu „dreyenmalen in das größest und dickest Feuer werffen/ komit er dann darauß/

darauf/ so ist der Grevel gebüßt. Addi poterunt etiam quædam an-
 tecedentes constitutiones, veluti: Hauet jemand und thut Schaden ⁶
 in der gebückten Häge auff der Strasse und wird gerügt/ der ist dem
 Wald-Botten mit zehn Gulden zu pœn verfallen / und soll ein
 Wald-Bott auch selbst kein Schaden darin thun / wo er aber das
 thät/ soll er dem Landmann büßen. Item, Hauet jemand / und
 thut Schaden in der neuen Häge / der ist den Märcker-Meistern mit
 xv. Tornus zu Buß verfallen/ darbey soll sie der Wald-Botti hand-
 haben/ schaulen und schirmen. Ob es aber von einem Wald-Bott
 oder Märcker-Meister überfahren würde / so soll der Märcker oder
 Landmann / ob er darnach auch überführe/ nicht büßen. Item, wird
 ein Aufsmärcker in der Marck/ die zu beschädigen/ oder der sich zu ge-
 brauchen/ funden und begriffen / den soll man mit dem Leib und mit
 seiner Daab gen Homburg ein Wald-Botten überantworten/ zu
 straffen nach des Wald-Botten Willen und Gefallen/ (ihn doch nicht
 tödten oder lähmen) darangebüßt den Märckern oder Landmann
 Wagen und Pferden / und von denselben Wagen und Pferden den
 Märcker-Meistern achthalben Schilling / und den Förstern das
 ander Geschirr. Haud ablimilem constitutionem observavi ex or-
 7
 dinatione derer Märcker des Eichel-Bergs / cujus sylvæ commune
 dominium & usum habent pagi & villæ Leutenhain/ Ober Seelbach/
 auff dieser Seiten der Bach Grubis-Mühl/ Oberjosbach/ Elholden/
 auff dieser Seiten der Bach Niederjosbach / der Hoff zu Durs-
 fels. Director iudicii eo nomine habendi est Comes Nassovia le-
 8
 steinenus, qui & ideo in certam partem communis usus recipitur.
 Verba autem constitutionis in passu concernente, qui incipit: Gerner
 weist der Märcker/ daß man keine Kohl-Grube/ &c. sunt hæc: Keine
 stehende Bäume schälen/ und wo der begriffen wird/ der einen steh-
 enden Baum schälet/ dem wäre Guad nützer dann Recht / und
 wann man deme soll Recht thun/ soll man ihme seinen Nabel bey
 seinem Bauch auffschneiden/ und ein Darin daraus thun/ denselbi-
 gen nageln an den Stam/ und mit der Person herumgehen/ so lang
 er ein Darin in seinem Leib hat/ darumb wäre ihme Guad besser
 dann Recht. Tantopère quidem veteres Germani, qui quasi quan-
 3
 dam societatem communis usus sylvarum sibi adjacentium inierunt,
 insurgere legem suam in sylvarum incensores curarunt, ut in Consti-

- tutionibus des Drey-Eicher Wild-Banns (davon Class. 2. Sect. 2. §. 12. n. 6. Meldung beschiet) in eos quoq; acerbissima statuta fuerit, pœna, qui arbores incenderant saltem cineris inde conficiendi causa: Auch soll er (nemlich ein Gaub zu Mûnchenberg) wehren Aeschen brennen/ wer das thut und begriffen wird / dem soll ein Forstmeister binden sein Heimb auff seinem Rücken / und sein Bein zuhauff / und ein Pfal zwischen seine Bein geschlagen / und ein Feuer vor seine Füß gemacht / das soll alsolang brennen / biß ihm seine Sohlen verbrennen von seinen Füßen / und nicht von seinen Schuhen. In aliâ ejusdem banni ferini constitutione nihil difforme superioribus legibus est, quod in sylvarum incensores sancitum legimus his verbis: Auch soll man wehren die Wälder anzustöcken / wo mânden begriff / dem soll man beede Hände und Füße binden / und soll ihn legen drey Werbe vor das Feuer / da es allergrößt ist. Ex quibus legibus nihil quidem miror eam, quâ ipse iudex legem transgressus ejus pœnam patitur, iis ipsis, qui suæ directioni & jurisdictioni certo modo ex communi placito subîunt, tunc iudicibus. *conf. Miscellan. jur. quæst. 2.*
- I I** neque etiam id placitum, quo tunc iudex suo facto impunitatem quoque aliorum, suæ curæ subjectorum inducit, cû prædictæ leges vim suam nactæ sint ex unanimi dominorum ac subditorum, qui quorundam in illo circulo jurium ac sylvarum sunt participes & æquæ domini, consensu ac spontaneo omnium in totius corporis jurisdictionem placito, insuper quoq; per jura communia haud videatur decens, ut is ab alio petat pœnam, qui ipse eidem delicto implicatus est l. 154. §. 1. ff.
- 12** de R. J. At benè illudo miserum illud, quod incensoribus sylvarum pro redimendâ vitâ unicè relictum est, solamen ac pœnæ levamen, ut impuniti dimittendi sint satisq; puniti habeantur, si manibus pedibusque ligati, ac tribus vicibus ignibus submersi, evalissent. Quamvis enim nequicquam solatii supersit furi justè suspensio, si rupto laqueo e paribulo deciderit, atque sic hætenus incensoribus sylvarum prædictam legem aliqua gratiæ prærogativa concessa videatur, vix tamen erit, ut vel ipse Sadrach, Melach, & Abednego v. *Daniel. cap. 3.* periculum potuissent evadere, si in Magistratum malitosâ justâ prohibitionis transgressione pertinaciter peccassent, ac non singulari Dei gratiâ servati essent. Porro quidem facilè in promptu est ratio, quare durior pœna teneat illum, qui sylvas incendit, aut arbores cingit & deglabrat,

glabrat, quàm cum qui arbores deurit vel cædit *v. quoque §. 16. hic. num. 5.* cum majus & ferè irreparabile damnum inferat, qui sylvas, quàm qui hanc vel illam arborem incendit, atque plus mera petulantia ac malitia deprehendatur in eo, qui arbores, unicè damnum dandi, nec cortices lucrandi animo, cingit vel deglabrat, quàm qui easdem commodi causâ cædit, cum quo grano salis ea pœnarum differentia intelligenda, & aliàs par ratio est ejus qui cædit arbores, atque ejus qui easdem cingit, si utrumq; vel solo damnum dandi animo, vel sui commodi, aliàve causâ fiat: *Alt rursus hæreo in eo, quare legislatores 14* in illum, qui saltem unam vel alteram arborem deglabravit, legem usque ad pœnam mortis insurgere, insuper quoq; tale pœnæ capitalis genus esse voluerint, quod penè inauditum est? In hoc quidem quòd duriori pœnâ plectendum judicaverint illum, qui ex ipsa suâ societate, contra communem legem, tale quid admiserit, quàm si id à peregrino factum esset. *v. num. 6. hic in fin.* videntur aliquo modo respexisse ad mutuam sibi invicem datam sponzionem ac fidem, quam fefellisse sit ignominiosius & gravius *arg. l. 1. pr. ff. de pact.* sed propterea non statim ad pœnam mortis fuisset proliendum. Num ergò est credibile, *15* legislatores fuisse permotos eo, quòd arbores ex benignitate Dei nascantur in escam ali umve necessarium usum generis humani, adeoq; is, qui istas deglabrando torrefacit, eo ipso facto generi humano earum commoda & fructus subtrahendo, vitam quasi videatur adimere, ut tanquam homicida meritò luat pœnam mortis? Nunquid etiam ratione ipsius generis pœnæ putandum, legislatores nil incongruum statuisse, quia is, qui arborem cingit, videatur quasi animam arboris è corpore eruere, qui ideò sit dignus, cui quoque cingendo anima ex corpore extrahatur, quò magis puniatur in eo, in quo visus est deliquisse, *conf. c. 11. circ. fin. x. de excess. Pralat. c. 13. vers. Præfatum itaq. x. de temp. ordin. c. 17. x. de Judais. c. 29. in f. x. de jur. Patronat.* sed minimè *16* purgant legis crudelitatem talia argumenta, cum arbores quidem à Deo in hominis escam & sustentationem sint creatæ, non verò statim hujus vel illius arboris, imò nec hujus vel illius arboreti, perditione humano generi seu homini vitæ sustentatio subtrahita. Sive igitur legis *17* XII. tabularum imitatione *l. 2. ff. arb. furt. c. 5.* sive Indorum exemplo, qui omne quicquid colere cœperunt, maximè arbores, pro Diis habuerunt, & apud quos ideò capitale fuit easdem violare. *v. Q. Curt. hist.*

lib. 8. c. 9. n. 983. siue barbararum olim consuetudinum æmulatione, siue aliis rationibus inducti fuerint legislatores, tamen melius facturus est hodie Christianus iudex, si in ejusmodi casibus nonnisi ex gravissimis & urgentissimis causis, ad pœnam capitalem, multò minùs ad abominandum mortis genus procedat, verùm pro ratione circumstantiarum judicium animi moderetur.

§. XVIII.

- 1** IN Longobardia sylvarum incendiarios ac fures quibusdam casibus solere tondi & decalvari pro secundo furto tradit Papo *in Burbon.*
- 2** *consuetud. rit. 1. §. 2. vers. Incision de membres.* Jus Saxonicum tam provinciale v. *Land-Recht lib. 2. art. 28.* quàm Electorale v. *Nov. Elect. Aug. p. 4. Const. 37.* distinguit in causa arborum furtim catarum duos casus, unum, quando quis arbores cæcidisset ex mera petulantia contumeliæ inferendæ vel damni dandi causâ, ut tunc cædens earundem æstimationem, juxta etiam pœnam præstare teneatur pecuniariam vel
- 3** aliam arbitrariam: Alterum, quando id factum esset animo furandi, ut tunc locum habeat condictio furtiva & pœna furti. Ad primum
- 4** casum respiciunt verba des *Land-Rechts d. art. 28.* Wer Holz abhauet/das gesetzt ist/oder tragende Bäume/ der muß dreyßig Schilling zur Buß geben. & verba d. Constitutionis Electoralis 37. Diejenige so tragende oder fruchtbare Bäume/ als Eichen/Büchen/Äpfel-und Birn-Bäume/Weinstöcke/Weyden/gepfropfte junge Bäume/Hopffen und dergleichen abhauen/ mit Schellen oder auch in andere Wege verderben/sollenden Werth solcher Bäume bezahlen/ und darzu von jedem abgehauenen oder verderbten fruchtbahren Baum demjenigen so er zugestanden/ dreyßig Schilling Pfenninge/ thut zwey alte Schock/ nach Inhalt Sächsischer Rechten/ verbüssen/ oder da sie solchen Schaden nicht erstatten/noch die Strafferlegen möchten/ sonst willkührlich mit Gefängnuß und dergleichen gestrafft werden. Da aber der zugefügte Schaden/ so muthwilliger Weise geschehen/ ganz wichtig und groß wäre/ so soll der Thäter mit Gefängnuß/ Verweisung/ oder aber nach Belegenheit mit Staußen-Schlägen diewegen gestrafft werden. Ad alterum casum pertinent verba des *Land-Rechts d. art. 28.* Wer des Nachts gehauen Holz oder geschnitten Gras stiehet/das soll man
- richten

richten mit der Weyden: Stiehet er des Tages / es gehet ihm zu Haut und Haar. & verba d. Const. Elect. 37. und diejenige welche ihres Genieffes halben Bäume oder gesetz Holtz ohne Vorwissen des Grund-Herrn abhauen und entwenden / sollen mit der Straff des Diebstahls belegt werden.

§. XIX.

UT ea, quæ inter jus Romanum & Saxonicum intercedit differen-
tia, confestim primo intuitu appareat, videndum est, quænam ar-
bores in prædicto primo casu comprehendantur? Tam provinciale
quàm Electorale jus Saxonicum disponit tantummodò de arboribus
frugiferis, earumq; quasdam species, saltem exempli causâ, enumerat,
quibus ideò plures subnectit Berlich. p. 5. conclus. § 2. n. 22. & seq. quæ-
ritur itaque, num à pœna damniq; resarcitione immunis sit, qui arbores
in frugiferas succidit vel corruptit, quod de pœna ad triginta solidos de-
terminata affirmandum, sed tamen is non immeritò plectendus est a-
liquâ pœnâ leviori, pretio arborum, si aliqualis earum quoque usus ad-
huc esse potuerit, seorsim præstando, v. Trentler, vol. 2. disp. 30. th. 2.
lit. f. Cöppen. lib. 2. præf. observ. 67. n. 10. ubi ambo tunc pœnam trium
solidorum esse asserunt, & quòd etiam damni emendatio, quam de pre-
tio arborum accipiendam putaverim, separatim facienda sit. Hinc fa-
cile non sunt diversæ de arboribus aridis, quarum radices vivere desie-
runt, sententiæ Berlichii & Carpzovii. Quemadmodum enim actio
arborum furtim cæsarum, jure Romano prodita, non tam jus arbo-
rum, quàm damnum per incisionem earum datum respicit, arg. l. 8. §
arb. furt. cas. add. sup. §. 5. hic. ita jus Saxonicum nil diversum à jure
Romano hæcenus statuit, sicut velle videtur Carpzov. in præf. crim.
part. 2. quæst. 83. num. 13. Cùm igitur arbores aridæ non quidem fe-
rant folia & glandes, earum tamen aliquis, quandoq; non exiguus, ad-
huc sic fructus in ædificationibus, in calefactionibus balnearum, dia-
tarum, hypocaustorum, in coctionibus ciborum, panum, cerevisia-
rum, calcis, in officinis itidem ferrariis ac metallariis &c. absolum
foret dicere, earum cæsionibus nullum domino inferri damnum, adeo-
que cessante ratione dispositionis Saxonice, ipsam quoq; illam dispo-
sitionem cessare. Potius invertendum erit argumentum eò, ut tam
jure Saxonico, quàm Romano, comprehendantur etiam arbores
Ll 3 aridæ,

aridæ, ceu quarum adhuc multiplex usus aliorum incisionibus domino intervertatur, ut damnum utiq; incurrat *v l 3. § 5. ff. arb. furt. cas. Berlich. part. 5. conclus. 52. n. 31.* quod sanè damnum, cum non rarò ex asse illud exaquet, quod contingit ex arborum frugiferarum incisione vel corruptione, locum facit Saxonice Constitutioni, quæ poena est 6 triginta solidorum. Sin verò earum, quæ cæcæ essent arbores aridæ, exiguus potuisset esse fructus, ut damnum inde illatum correspondeat illi detrimento, quod ex incisione arborum quidem vivacium, sed de cætero infrugiferarum perpersum, ceu quæ ob aliqualem adhuc fructum non continuò infrugiferæ dicendæ sunt *v. §. 1. hic. num. 3. & 4.* tunc locum sibi vendicat ea Saxonici juris pars, quam docui *h. nr. §. num. 2.* qualis proportio in determinatione poenarum ab ipso jure Romano haud remota est, *us ostendam infra §. 25. & seq. hic.* Quòd autem aliquando possit contingere, ut dominus arborum aridarum, earundem cæsiōne nullum sentire videatur damnum, veluti si eadem tali opportuno tempore, atque in ea quantitate, eoq; etiam modo & arte essent succisæ, nec aliter corruptæ, ut dominus iis nondum ablati ad commodum suum uteretur, pro quo vel ipse easdem fuisset cæsurus, quorsum unicè referenda foret Carpzovii sententia, id planè sit per accidens, qualia accidentaliter evenientia, sicut non mutant rei substantiam *arg. l. 5. §. 5. ff. de acquir. rer. dom.* ita neque legislator opus habuit in *d. l. 3. §. 5. ff. arb. furt. cæs.* expressà aliquà constitutione respicere ad casum, qui forte fortuna posset accidere: idq; eò minùs, quò plus iste accidentalis casus ex ipsa actionis arborum furtim cæsarum essentia quodammodò videtur fluere, & secundum legis dispositionem, licet non exprimat, inesse taliter, ut in casum, ubi damnum illud, propter quod arbor arida in actione arborum furtim cæsarum est pro arbore *l. 3. §. 5. junct. l. 8. pr. ff. arb. furt. cas.* quandoq; per accidens cessat, quasi à contrario sensu illud accidens non sit intelligendum sub legis dispositione. Nec forsitan erraverim, si legislatorem sub tit. arb. furt. cæs. ab ulteriori decisione ejusmodi casus accidentalis, seu in effectu exceptionis à regula, ideò abstraxisse crediderim, quia ratione talis accidentis satis cautum fuit lege Aquiliæ & interdicto quod vi aut clam, & quidem sub eodem compilatore Ulpiano, qui etiam *l. 3. arb. furt. cæs.* autor fuit *conf. l. 27. §. 25. & 27. ff. ad L. Aquil.* 9 *l. 18. pr. ff. quod vi aut clam. item supr. §. 9. hic.* Nihil hanc verissimilitu-

litudinem moratur diversa actionis arborum furtim cæsarum causa ab actione L. Aquiliæ & interdicto quod vi aut clam: Equidem illa diversitas duntaxat respicit æstimationem interesse seu damni l. 1. l. 7. § ult. l. 8. pr. l. 9. & 11. ff. arb. furt. cas. nec ipsam causam, ex qua quælibet actio danda sit, attinet, ceu quæ eadem est actionis arborum furtim cæsarum atq; L. Aquiliæ, nimirum damnificatio v. l. 5. §. 1. ff. arb. furt. cas. add. supr. § 2. 6. 8. 9. 10. 14. hic.

§. XX.

HActenus ergò in questione, quid in hac materia arboris nomine veniat, nulla solida inter jus civile commune & Saxonicum intercedit differentia: eaq; etiam ratione salignearum virgarum, instituendi salicti causâ defixarum, antequam radices egerint, non deprehenditur, si nimirum ad ipsa constitutionis Saxonica verba habeatur respectus, ceu quæ tantummodò de salicibus virentibus, referendo eas inter arbores frugiferas, videtur disponere; alia verò non expressa sub juris communis dispositione relinquere. Cum tamen compilatores 3 juris Saxonici id egisse verisimile sit, ut unâ constitutione id omne præstarent, quod Romano jure diversis actionibus erat cautum, arg. verb. **Oder auch in andere Wege verderben.** factum est, ut interpretes juris Saxonici sub ejusdem dispositione, extensivâ quâdam interpretatione, etiam comprehenderint ea, quæ jure Romano non quidem in actionem arborum furtim cæsarum incidebant, sed tamen L. Aquiliâ aut interdicto quod vi aut clam vindicabantur, inter quæ quoque numeranda succisio vel evulsio salignearum virgarum, quæ salicti instituendi causâ erant defixæ, necdum radicatæ v. l. 3. §. 3. ff. arb. furt. cas. Berlich. p. 5. conclus. § 2. n. 21. Carpzov. pract. crim. part. 2. quæst. 83. n. 14. Hæc tamen, saltem quoad actionem arborum furtim cæsarum, ex interpretatione Juris Consultorum Saxoniorum, inducta differentia, haud innotuit huic rationi, quasi ante coalitionem illarum virgarum cum terra, domino non accideret aliquod damnum, uti quidem verè accidit, & secus neq; L. Aquiliæ neq; interdicto quod vi aut clam potuisset esse locus, verum quia propriè arbor non videtur, quæ nondum radices egit, & verò actio arborum furtim cæsarum saltem arborum nomine competat, aliis mediis averso damno à plantis, quæ pro arbore nondum queunt haberi v. §. 1. hic num. 5. & 6.

§. XXI.

§. XXI.

- 1 **S**imili extensivâ interpretatione apud Saxones receptum, ut prædicta Constitutio Saxonica obtineat quoque, si non cælx arbores vel deglabratæ essent, verum radicibus evulsæ aut extirpatæ aliove modo corruptæ, ut dominus patiatur damnum *v. Berlich. part. 5. conclus. 52. n. 17. 19. 20. Carpzov. practic. crim. p. 2. quest. 83. n. 14.*
- 2 rum nomine itidem jure Romano non competebat actio arborum furtim cæsarum *l. 7. §. 2. ff. arb. furt. cas.* sed L. Aquiliæ actio vel interdictum quod vi aut clam *d. l. 7. §. 2. arb. furt. cas. & l. 1. C. de L. Aquiliâ.*
- 3 Quoad reliqua verò ex iisdem causis locum sibi vindicat Saxonix constitutio, ex quibus jure Romano datur actio arborum furtim cæsarum, *conf. §. 2. n. 8. cum § 18. hic. add. Berlich. d. Conclus. 52. n. 17. & Carpzov. d. n. 14.*

§. XXII.

- 1 **Q**uæ in doctrina actionis arborum furtim cæsarum ratione subiecti activi supra §. 3. dicta sunt, locum quoq; inveniunt in ea, quæ ex Saxonica Constitutione ratione primi casus promanat, actione,
- 2 *v. Berlich. p. 5. conclus. 52. n. 32. 33. 34.* sicuti & ea, quæ de subiecto passivo docui §. 4. quibus nunc ex §. *preced. 20* adjiciendum, quòd jure Saxonico is quoq; subiectum passivum constituat, qui arborem evulsit, exussit, aut quovis modo corruptit, ut dominus incurrat damnum, *confer. Berlich. d. conclus. 52. n. 17. 19. 35. 36. & 37. Carpzov. pr. crim. p. 2. q. 83. n. 10. & 14.*
- 4 Itemque respectu debitoris creditor, si ex horto, quem jure antichrescos retinere, debitor vero relucere vellet, ex fervore invidiæ arbores cæcidisset. *Struv. dissertat. Crim. 9. th. 25.*

§. XXIII.

- 1 **C**ondemnatio ex jure Saxonico fit ratione primi casus, si arbores fuissent infrugiferae, quarum tamen aliquis fructus esse potuerit, in tres solidos, at ratione arborum frugiferarum in solidos triginta, ac utroq; casu pretium arborum seorsim est solvendum *v. §. 18 & 19. hic. Berlich. p. 5. conclus. 52. n. 13. 14. Carpz. pr. Crim. p. 2. quest. 83. n. 15.* non
- 2 quidem quasi multa trium vel triginta solidorum concernat solummodo vindictam & pœnam à Magistratu infligendam *Carpz. p. 4. Constit. 37. def.*

37. def. 1. n. 10. quæ ideò fisco inferenda sit, *Crus. de indic. delict. p. 3. c. 9. n. 10. & 11.* ac interesse partis, quod in æstimatione arborum consistit, non consumat, secundum illam tritam & communem juris civilis rationem, quâ ex quolibet maleficio duplex oritur actio, pœnalis & rei persecutoria, quarum neutra alteram tollit, l. 3. *C. ad L. Aquil. l. un. C. quand. Civ. act. prejud. crim. l. 1. ff. vi. bon. rapt. Berlich. d. n. 14. Carpzov. d. quest. 83. n. 16. Crus. d. loc.* Verùm quia arboris domini adhuc ultra pretium interest arborem non fuisse cæsam, quod interesse jure Romano æstimandum, ac postea in pœnam cædentis duplicandum l. 7. §. fin. & l. 8. pr. ff. arb. furt. cas. junct. supr. §. 6. hic. æmulatione quâdam juris Romani tribuit jus Saxonicum illi, qui damnum passus est, voluit tamen id idem pro evitandâ æstimationis difficultate & ambage ad certam quantitatem, quæ simul pœnam contineat, determinare. Quam explicationem suadet non solum ratio interpretandorum statutorum, ut quàm minimè fieri potest, lædatur jus commune, v. *Berlich. d. conclus. § 2. n. 12.* sed etiam æquitatis causa, quâ domino arboris non nudum pretium, sed simul interesse debetur, quo absq; injuria haud potest privari: præcipuè verò eam interpretationem adjuvat, quòd pœna triginta solidorum ad Magistratum, nisi quoad faciendam condemnationem, nil pertineat, neq; fisco inferenda, sed actori seu domino arboris applicanda sit, per verba Saxonice Constitutionis expressa & clara, nulliq; dubitationi subjecta, dem jenigen so er zugestanden / v. §. 1 d. hic. Hac itaque jure Saxónico domino arboris subministrata specialis actio, instar actionis arborum furtim cæsarum, v. § 6. hic. mixta est, neq; opus, ut pro consequendo interesse damni ex jure Romano actio L. Aquiliæ vel injuriarum civilis mutuanda sit, velut olim erravi, quando hujus tractatus primordium in disputatione graduali exhibui, v. *ejusd. Disp. c. 1. Sect. 6. §. 14.* lapsus in errorem inde, quod Wesenbec. in eo ipso ad tit. ff. arb. furt. cæf.posito §. finali, quo jus Saxonicum docere mens erat, ex jure Romano, aliquatenus confusè & impertinenter, miscuerit quoq; talia, quæ ad jus Saxonicum neq; pertinebant neq; applicanda erant. Haud tamen ex dictis sequitur, quòd reus præter arboris æstimationem & triginta solidos parti solvendos, nihilominus etiam judici supremam mulctam, puta sexaginta solidos, das höchste Gevætte / h. e. Gehzig Schilling Pfennig præstare teneatur v. *Berlich. d. conclus. § 2. n. 16.* non

quidem ideò, quasi reus, unà cum æstimatione damni, quod in arborum pretio consistit, *v. Carpzov. d. def. 1. n. 10.* duplicem sustineret pœnam Magistratui solvendam, *id. ibid. & pr. Crim. p. 2. quest. 83. n. 17.* sed propterea, quod is unà cum æstimatione damni, in pretio arborum; & quod ultrà interest, consistente, etiam luat pœnam malitiæ, temeritatis aut culpæ, sub istis triginta solidis implicitè comprehensam *v. num. 3. hic.* adeoq; propter unum idemq; delictum, ex quo etiam non plures resultant effectus, haud amplius, ne quidem à Magistratu, sit puniendus: ad exemplum aliquatenus ejus, qui cum propter unum idemq; delictum plura fora potuisset sortiri, in uno condemnatus ac punitus, in altero postea tutus est, *v. Bruzmann. process. criminal. c. 3. n. 20. add. c. 4. in f. x. de judic.* vel ad instar illius, qui pœnam de qua in conventionem aut testamentaria dispositione loco ejus, quod interesse posset, cautum fuerat, exsolvendo, aliam præterea non incurrit *l. 4. §. 1. l. 68. l. 71. l. 99. pr. l. 115. §. ult. l. 137. §. 7. ff. de V. O.* vel tandem ad imitationem ejus, qui eo ipso, dum pœnam ex statuto legis actione civili actori applicandam solvit, in tali delicto privato, quale etiam jure Romano furtiva arborum cæsis est. *conf. rubric. & seriem tit. ff. de privat. delict. Arbor. furt. c. 1. & de public. judic. pr. Instit. de oblig. quæ ex delict. nasc. & pr. Instit. de public. judic.* videatur cum eodem transigisse, ut nulla amplius reliqua sit actio *l. 17. §. 1. ff. de pact. l. 56. §. 4. ff. & l. 13. C. de furt.* Alia sanè est ratio si delictum foret adeò magnum, ut non modò interesse domini arboris versaretur, sed etiam Respublica læderetur, quo casu quid obtineat, dicetur §. seq. 25. & 26.

§. XXIV.

Solidus in hâc materia accipitur non pro aureo Hungarico, sed pro ejusmodi grosso, quorum unusquisq; valet scilicet decem nummos, ita ut triginta solidi duas sexagenas antiquas, *zwenzig Schöck / oder vierzig Groschen* efficiant *v. Berlich. part. 5. conclus. 52. n. 9. Carpzov. pr. crim. p. 2. quest. 83. n. 8. & 9. It. jurispr. forens. p. 4. Const. 37. def. 1. 2 n. 5. & 6. Richter. part. 1. decis. 34. n. 6.* Luit autem is, qui arbores frugiferas cæcidit, aliove modo corruptit, pœnam triginta solidorum pro unaquâq; arbore incisa vel corrupta, etiamsi plures arbores non distinctis temporibus, sed unâ vice præcidisset aut corrupisset, *v. supr. §. 17. hic verb.* Vor jedem abgehauenen oder verderbten fruchtbaeren Baum.

Baum. *Berlich. d. Conclus. 52. n. 10. 11. & 12. Carpz. d. q. 83. n. 10. & 11. Cruf. de indic. delict. p. 3. c. 9. n. 10.* eaq; etiam non gravior, lo-
cum habet, utut damnum ratione unius arboris ultra valorem quinq;
Ducatorum Hungaricorum æstimatum esset. *v. Carpzov. d. quest. 83. num. 7.*

§. XXV.

Iuxta alia, quæ in æstimatione pœnarum convenit observari, est quo-
que earum finis. Hic respectu ejus in quem delictum immediate
& directò commissum, tendit ad satisfactionem pro offensâ, ac insimul
aliqualem coërcitionem ne ulterius quis offendatur: Intuitu verò
Reipublicæ, ceu mediata & per indirectum læsæ, ut homines à male-
factis deterreantur, ac magis ad colendam virtutem adigantur: ut et-
iam omnia in suo ordine procedant, atq; tutò & tranquillè in societate
civili vivere liceat. *v. Struv. Synt. Civ. Ex. 1. thes. 33.* Quamvis igitur
omnis inordinata arborum succisio, quocunq; modo se habeat, læ-
dat per consequentiam etiam Rempublicam, sicut præcipuè Sect.
præced. 17. offensum, tamen ea læsio non ubiq; se habet in eodem gra-
du, idq; perspicere hactenus contigit etiam in furtivis arborum cæsi-
onibus aliisq; damnificationibus, ut quousq; ferè solus dominus arbo-
rum; Respublica autem non tantoperè damnum tulisset, eatenus ju-
ra tam Romana quàm Saxonica persisterent in tali remedio, quo prin-
cipaliter domino arborum ratione damni perpeffi, & ne ulterius da-
mnum fieret, esset satisfactum, & tamen nil minùs quandantenus Rei-
publicæ consultum etiam eâ leviori pœnâ, quæ domino arborum cæ-
sarum aut corruptarum jubetur exsolvi: quod omne præstitum est a-
ctione arborum furtim cæsarum, Saxonicaq; Constitutione, quæ cæ-
soribus arborum pœnam trium vel triginta solidorum, unâ cum æsti-
matione arborum, infligit. Quemadmodum verò juris Romani la-
tores non acquieverunt in pœnâ, quæ ex actione arborum furtim cæ-
sarum domino arborum erat solvenda, sed acerbiores esse voluerunt,
quando cæsiōe arborum non solùm domino sed quoque Reipublicæ,
directò vel per consequentiam, insigniter esset nocitum, adeò ut eos,
qui arbores pretiosas & raras, eximium fructum ferentes, magnamq;
in cultura diligentiam requirentes, præcipuè qui vites cæcidissent, tan-
quam latrones puniri jussissent, *v. l. 2. ff. arb. furt. cæs. add. supr. Class. 4.*

- 4 Sect. 1 §. 4. & Sect. 14. §. 4. Sect. 2. §. 2. n. 2. in fin. ita quoque Elector Saxonix præfatam suam Constitutionem insurgere graviore poenâ curavit contra illos, qui tale quid perpetrârint, v. *supr.* §. 18. hic n. 3. in fin.
- 5 Neq; immeritò tam Saxones quàm Romani legem eo casu acuerunt, quia ob maiorem difficultatem satisfactionis magis quoq; arcendi sunt homines, neque unquam permittendum, ut facilitate vilescat offensa, ac incentivum tribuatur delinquendi, *Siruv. d. th. 33. in fin. jung. c. 13. x. de vit. & hon. Cleric. c. ult. de poenit. Extrav. commun. Hahn.*
- 6 von Erbmeyer-Recht p. 2. c. 21. n. 56. Unde etiam prædicta Constitutio Saxonica Electoralis cum vult in corpore arbitrariâ poenâ affligi, quem quò minus poenam triginta solidorum actori queat exsolvere, res domi angusta premit, v. *supr.* §. 17. hic. Berlich p. 5. conclus. §. 2. n. 39. ceu quâ ipsâ poenæ commutatione actor, saltem propter inopiam rei satisfactione debitâ destitutus, adhuc hoc sentit commodi, ut in futurum ab ulteriori damnificatione magis tutus sit.

§. XXVI.

- I **C**onsentaneum his principiis omninò est, si e. gr. tota aliqua vinea, aut major pars esset vastata vel totus hortus deletus, aliudve arbusculum sive integrum sive pro magna parte excisum: Si itidem nobiliores arbores corruptæ, aut eæ quæ aggeres fluminum continent prostratæ, vel sepes vivæ incisæ aut ruptæ, aliove modo damnum illatum valde sensibile: Nec non si furtivæ arborum cæsiones aut corruptiones sæpius essent iteratæ, vel in damnificante deprehenderetur insignis nocendi temeritas &c. quòd tunc jure Saxonico ad poenam aliquam corporis afflictivam, veluti carceris, relegationis, fustigationis &c. iudex queat devenire, v. §. 18. n. 3. in fin. *supr. Const. de quot. & rat. quest. 46. n. 6. Cöppen. lib. 2. præct. obs. 67. n. 10. Berlich. p. 5. conclus. §. 2. n. 38. & seq. Carpzov. pr. crim. p. 2. q. 83. n. 19. & p. 4. Const. 37. def. 2. Richter. part. 4. decis. 34. n. 6. & 7. Crus. de indic. delict. p. 3. c. 9. 2 n. 16. Fritsch. op. var. jur. publ. & priv. tr. 22. §. 43.* An verò ea ipsa nonnunquam ad mortem sit exasperanda, præsertim ubi vites aliæve generosæ arbores, aut in tanta copia forent excisæ, ut æstimatio damni multum excederet quinq; aureos Hungaricos? Id videbatur affirmandum esse per l. 2. ff. arb. furt. cas. junct. l. 1. C. quand. lic. unicuiq. sin. jud. se vindic. sed nihil attentâ magnitudine damni quinq; aureos Hungaricos

arborum superante, seu quæ tantum in causa furti consideranda, jus Saxonicum à jure Romano (nisi potius utriusque convenientia statuenda sit ex Brunnemann. citat. supr. §. 6. n. 4.) etiam eo casu recedit, quando vites aliæve nobiliores arbores, vel tota arbutta essent excisa aliterve vastata aut corrupta, ut poena ultra extraordinariam poenam, puta carceris, relegationis, fustigationis, haud extendatur, v. *Berlich. d. conclus. §. 2. n. 42. & 43. Carpzov. d. quest. 83. n. 7.* quod ipsum tamen ad casum non est porrigendum, ubi petulanti incisione arborum, quæ aggeres fluminum continent, foret factum, ut per excursionem aquarum toti Imperio vel alicui provinciae, Civitati, aut pago magnum accidisset periculum: cum enim de eo casu jus Saxonicum specialiter non disponat, videtur cum sub ordinatione juris Romani reliquisse, de qua jam supra dictum est *Class. 4. Sect. 1 §. 4.* Porro non abs re moveri potest quaestio, num in casu, quando propter magnitudinem delicti vel damni poena triginta solidorum non esset adaequata, sed alia gravior imponenda, nihilominus domino arborum, una cum pretio earum, solvendi sint de unaquaque arbore triginta solidi? Ex ratione æquitatis videtur hoc dicendum esse, ita tamen, ut iudex in determinatione gravioris poenæ respiciat ad eam partem, quæ sub istis triginta solidis pro poena temeritatis est, eamque quasi computando, exasperationem taliter moderetur, ut de tota promerita poena tantum decedat, quantum jam domino arboris poenæ nomine solutum videri queat: secus enim dominus arboris privaretur, etiam apud reum divitem, eam triginta solidorum parte, quæ damni sui refarcitionem continet. Neque est, ut reus propter unum idemque delictum videatur plures sustinere poenas; Respectu enim ipsius unica saltem est poena, quam pro ratione delicti promeruit, at eadem divisa quasi inter plures dominos jurisdictionis: & de cætero nil absolum censendum, aliquando cum poena pecuniaria conjungere corporalem, si utriusque æstimatio conjunctim sumpta correspondeat delicto, ut pro una saltem poena sit habenda. At hanc meam sententiam, utut non præcisè videatur repugnare menti ac intentioni Legislatoris, non dixerim in praxi Saxoniae receptam esse.

§. XXVII.

Quemadmodum in Saxonia, ita quoque alibi locorum obrinet poena in caesores ac corruptores arborum arbitraria, pro magnitudine

tudine delicti determinanda, nec tamen ad mortem exasperanda: Ar-
 2 gentorati cujusdam hortulani facinorosum filium, qui hortos devasta-
 rat, per annum ad opus publicum damnatum fuisse refert *Crus. de in-*
 3 *dic. delict. p. 3. c. 9. n. 16.* Similiter meminit Theodoric. *in judic. crim.*
c. 2. aph. 9. lit. e. n. 20. sententiæ Clari *in pract. crim. quest. 68. n. 43.*
vers. vastatores. quod vastatores & incisores vinearum ac arborum pu-
 niantur pœnâ mortis ut latrones *per l. 2. ff. arb. furt. cas.* at quod talis
 pœna non sit in usu in dominio Mediolani, ubi Senatus condemnaret
 hujusmodi delinquentes in pœnam extraordinariam: hocq; demon-
 strat exemplis, in quibus aliquando imposita fuerit pœna ictuum funis,
 quandoque etiam fustigationis, interdum trirremium per quinquen-
 nium, unâ cum emendatione damni versus partem. *jung. Boss. in pract.*
 4 *crim. tit. de damn. dat. n. 3. Caball. resol. crim. cas. 21.* Eoque etiam,
 aut inter affinia juris Saxonici, referendum est statutum Mechlinense,
 decem drachmis in singula succisa corpora puniens eum, qui alienas
 arbores aut viviradices in sylvis, plantariis, vel alibi locorum cæcidis-
 set. *v. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 15.*

§. XXVIII.

1 **P** Ergo ad alterum juris Saxonici casum, nimirum si animo furandi
 & lucrefaciendi arbores essent cæssæ, *v. §. 18. hic. n. 2. & 4.* in quo
 cum jure Romano *v. §. 13. hic.* hætenus coincidit jus Saxonicum, ut
 2 locus sit actioni & pœnæ furti, *d. §. 18. n. 4.* Quamvis autem in casu,
 ubi ligna succisa essent surrepta, jus Saxonicum provinciale distinguat
 inter furem nocturnum & diurnum, ut ille suspendio, hic verò aliâ pœ-
 nâ corporali, veluti fustigationis, plectendus sit; ejusq; distinctionis
 applicatio tunc, quando non ligna succisa subtracta, sed arbores furan-
 di animo cæssæ forent, ideò non videatur esse rejicienda, quasi ligna
 succisa jam fuerint in pleniori custodia, atq; arbores in sylva, *conf. supr.*
§. 16. hic. num. 5. cœu quæ ratio non, potius verò ea tenet, quod iden-
 titas rationis idem pariat jus: tamen ea distinctio in neutro casu serva-
 tur usu, sed perinde, ut in aliis furtis, solet pronunciari, ut fur, ubi va-
 lor rei s. arboris furtivæ esset infra tres solidos seu aureos Hungaricos,
 pœnâ arbitrariâ; sin supra tres solidos, fustigatione: suspendio autem
 puniatur, quando quinq; solidos iste valor excederet, *v. d. §. 18. hic.*
n. 4. in fin. Berlich. part. 5. conclus. 52. n. 51. 52. 53. 54. 55. ubi n. 56. re-
 fert,

*fert, cum qui arbusculas recentes extraxit & asportavit, arbitrariè fuisse puni-
 tum, & quandoq; carceris, aliquando corbis ignominiosi pœnam sustinuis-
 se. Conf. etiam Weseñb. π. arb. furt. cas. n. ult. Carpz. part. 4. Const. 37.
 def. 3. n. 1. 2. 3. 4. 5. & pr. crim. p. 2. quest. 83. n. 21. 22. & 23. Et hoc qui- 3
 dem jure Saxonico ita statutum est: ast pœnam laquei etiam eo casu,
 quando æstimatio damni excederet quinque aureos Hungaricos, un-
 quam fuisse dictatam se non meminisse dicit Carpzovius, ejusq; juris
 Saxonici delictuendinis (1 potius inefficiaciæ, quod nunquam saltem ad
 effectum istud deductum sit) causam esse credit, quia de corpore de-
 licti & quantitate ramorum & arborum ablatarum nunquam satis cer-
 tò possit constare, quo casu reo, quamvis confessò, pœna mortis non
 debeat infligi, v. d. Constit. 37. n. 6. & 7. & d. q. 83. n. 24. & 25. add.
 Habn. vom Erbmeier-Recht p. 2. c. 21. n. 56. Aliam rationem vi- 4
 detur assignare Crus. de indic. delict. p. 3. c. 9. n. 7. & seq. quasi jus Sa-
 xonicum sit explicandum secundum dispositionem Carolinam, vid.
 §. 16. num. 2. hic. seu legem superiorem & derogatoriam inferioris
 statuti: quâ firmitate, ipsius defensionis relinquendum est. Cœterum 5
 alibi quoque locorum pœna his casibus statuitur arbitraria, eoq; etiam
 referendum illud exemplum, quando in Hollandia ex judicio Scabi-
 norum Hagentium, rusticus quidam, alligatâ super caput ipsius unâ ex
 furtim caesis arboribus, publicè virgis cæsus est, referente ex Granve-
 gen. de LL. abrogat. in Hollandia ad tit. arb. furt. cas. l. 2. Pellerò ad
 Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 15. sub num. 20.*

§. XXIX.

REi, qui de crimine inculpantur, plerumq; ad negationem facti
 confugiunt, reliquum ergò est inquirere, si quis arbores cæcidis-
 se aut corrupisse neget, quomodo convincendus, aut contra ipsum in-
 dicia eruenda sint, quibus iudici de tali facto fiat fides vel plene, vel ca-
 tenus, ut reus torturæ subjici aut saltem eidem juramentum purgatio-
 nis queat imponi. Omisissis iis, quæ communiter de probationibus 2
 & indicis jura suppeditant, faciliq; negotio huc applicantur, tan-
 tummodò de quibusdam speciebus probationum & indiciorum, ad
 hanc materiam maximè pertinentium facturus sum mentionem: Et 3
 primò occurrit quæstio, quatenus credendum denunciationi illorum,
 qui quempiam arbores furtim cædentem,prehendisse deferunt,
 quorum

quorum hominum tria videntur esse genera (1) si ipse dominus arbitri quem deprehenderit, (2) si alius tertius, extra officium constitutus. (3) si officialis aut alius, cui cura sylvarum, hortorum &c. specialiter fuit commissa. Quod attinet primum & secundum casum, ii dijudicationem facile accipiunt ex illa, quæ supra *Class. 4. Sect. 3. §. 3. n. 4. & seq.* inserta est, Hassiaca ordinatione *artic. 1. & 2.* superq; iisdem articulis, *§. seq. 4. num. 3. & seq. usq; ad 10. inclusive*, factâ commentatione. Officiales sunt duplicis generis, nimirum ii, qui in quaq; civitate vel pago constituti sunt pro custodiâ pratorum, hortorum, agrorum, sylvarum &c. ad universitatem, vel ad incolas in particulari pertinentium, vulgò vocati *Feld-Schützen. Fritsch. op. var. jur. publ. & priv. tr. 22. §. 40.* Alii quibus tantummodò cura sylvarum sive ad Principem sive ad privatos spectantium, est concredita, *Görstler.*

6 Cum verò, quantum fidei cuiq; in suo officio tribuendum, plus perspicuum futurum sit ex aliquali eorum constitutionis & officii descriptione, quæ insuper citra culpam defectus in hoc tractatu non potuisset planè omitti, veniam spero per lectoris benevolentiam, si eam decisionis quæstionis præmittere, ac seriem legendi quadantenus interrumpere coactus sum.

§. XXX.

1 **E**orum primi generis custodum, qui curam gerunt agrorum, pratorum, hortorum &c. constitutio & ordinatio in plerisq; locis ad officium Magistratus urbici refertur *conf. Naurahi. ad Hippol. de Collib. de increm. urb. c. 3. lit. e. vers. circa hortos ad officium.* ast propter demandatam à superiore jurisdictionem, à quo ipse habet dependentiam *arg. verb. subsequentiū: Es soll eine jede u. & ad quem spectat jurisdictio circa sylvas, hortos, aliave prædia, etiam privatorum, v. Covarruv. pract. quest. 37. n. 1. in fin.* Hæc igitur, quæ circa hortos itemq; circa arbores in agris, pratis &c. occupata est jurisdictio, fuit ex potestate ordinaria, quâ superioritatis territorialis dominus in omnibus rebus ad communem utilitatem statuit, retento ordinariæ jurisdictionis nomine: Quæ verò circa sylvas versatur, ex eodem quidem ordinariæ, hodie territorialis, jurisdictionis fonte provenit, ejusq; pars est, sed speciale ex objecto induit nomen, jurisdictionis scilicet forestalis,

3 *v. supr. Class. 4. Sect. 16. §. 1. Class. 4. Sect. 3. §. 11. 12. & seq.* Ex quibus appa-

apparet, utrumq; custodem, tam qui ruri, quàm qui sylvis est præfectus, officii sui auctoritatem habere à summo in quavis Republica Magistratu, eamq; idèò publicam esse.

§. XXXI.

Ratione subjecti constitutionis observandum in utroq; tam sylvarum, quàm hortorum, pomariorum, agrorum, pratorum, aliorumve prædiorum custode, ut eligantur tales, qui sint bonæ famæ & notæ fidelitatis, ut in testimoniis ac denunciationibus eorum tutius sit confidendum, ne etiam secus hortum custodiat hircus, *conf. Nauracht. cit. in §. preced. loc.* nec non magis tales, qui v. gr. in nemoribus, quorum custodia ipsorum fidei demandanda est, non gaudent jure lignandi aut simili, ne sylvam, in quam custodiæ causâ venerint, privati usus dissimulatione diripiant, ob quam causam in Gallia hujusmodi custodes, quousque eò officio funguntur, juris sui, si quod in sylva habent, usu carere jubentur, aut saltem ipsis ligna pro modo indigentia à superiore sylvarum Præfecto ex æquo & bono attribui. *v. Meurer. Jagt- und Forst-Recht / Part. 7. Extract. Reg. Constit. ex Claud. Mallewill. artic. 20. pag. 206.*

§. XXXII.

Ratione objecti hæc quidem inter utrumq; custodem intercedit differentia, quòd unus duntaxat sylvas, alter verò tam sylvas quàm rura, alicubi etiam saltem rura custodiat: at ratione ipsius functionis seu officii nulla planè superest diversitas: Quilibet enim eorum locos suæ inspectioni concreditos quotidie habet peragrandos, ac circumspiciendos, ne v. gr. sylvæ, horti, devastentur, arbores alienæ in rure, pratis, vel aliis prædiis excidantur, aut alio modo in quacunq; re possessori vel Reipublicæ damnum inferatur. *v. supr. h. 4. Clasp. Sect. 16. §. 1. n. 3. Nauracht. d. loc. add. Meurer. Jagt- und Forst-Recht / p. 1. cit. Gemeinde der reitenden und zu Fuß gehenden Förster Verrichtung und Befehl. pag. 2. It. part. 7. Extract. Reg. Constit. ex Claud. Mallewill. art. 22. 23. 30. 67. 77.* Quilibet etiam obligatus est, si quem damnum dantem deprehenderit, id facinoris Magistratui denunciare, quò delinquens ad luitionem promeritaæ pœnæ, damni que emendationem astringatur, adeò ut si eam denunciationem omiserit,

aliove modo officium neglexerit, ipsemet incidat tam in damni refarcitionem, quàm perfidiæ aut negligentiae poenam, cum qui non facit, quod facere debet, videatur facere, h.e. ipse committere, adversus ea, quia non facit. *l. 1. 21. ff. de R. I. nisi forsitan adhuc posset damnificantem indicare, atque tunc per testes convincere, quo casu, quia non amplius interest ejus, qui damnum passus est, jure videtur liberari negligens custos, qui suis sumptibus negligentiam quasi compensavit, alterumq; indemnem præstitit: Ex quibus insimul apparet, erroneam esse sententiam, quâ quidam ob ligna furtim cæsa non tam contra exsorem quàm contra sylvarum custodem procedendum esse absq; ulla distinctione autumant, v. *Hahn. vom Erbener-Recht. p. 2. c. 21. n. 28.**

Atque in hoc quoad prædictam obligationem differt ejusmodi custos ab aliis subditis, quorum quidem unusquisque ex vinculo juramenti fidelitatis tenetur quosvis delinquentes, quos forte fortuna deprehenderit, Magistratui deferre, ne vel crimina cum damno publico maneant impunita, vel fiscus poenâ privetur, adeò ut in plerisq; locis etiam ipsis partibus inter se de damno dato non aliter liceat transigere, quàm cum reservatione interesse fisci; sed tamen iisdem non incumbit singulari quâdam diligentia & curâ in delinquentes advertere. *conf. Modestin. Pistor quest. 61. add. supr. Class. 4. Sect. 3. §. 3. n. 4. cit. Ordinatio Hassiac. art. 2. junct. ibid. §. 4. n. 10.*

§. XXXIII.

Porro illorum, de quibus hætenus dixi, custodum officio ac potestati convenit, quò minùs criminosi homines id malum factum, in quo prehensi sunt, valeant abnegare, vel eos ipsos detinere, vel pignorationibus instrumentorum, quæ pro expediendo facinore essent adhibita, veluti serræ, securis &c. currus itidem aut equorum, aliarumve rerum, quas secum ferunt, facilitati probationum prospicere, quod ita ferè ubivis locorum usus servatur. Neque est, ut hæc consuetudo damnanda sit, vel quia custos detentione personæ, sive ea fiat in agris sive domi, videatur privatum carcerem committere contra constitutionem Zenonianam. *l. un. C. de privat. carcer. inhib.* vel quod pecus alienum in suo agro prehensum non liceat includere, imò ne quidem aliter agere seu expellere, quàm sine ullâ læsione, & eo modo, quo proprium suum ageret pecus: ceu cui aliàs constet facultas, vel dominum pe-

coris,

coris, ut ipse expellat, admonere, vel eundem de damno dato convenienti actione in iudicio persequi, *l. 39. pr. & §. 1. ff. ad L. Aquil. l. 14. §. 3. ff. praescript. verb. Coler. de process. executiv. part. 1. c. 3. n. 64. Klock. tom. 3. Consil. 149 n. 330.* maxime cum illa prohibitio in Constitutionibus Imperii fuerit repetita ac propter pecus inclusum locum inveniat Constitutio pignorationis ad effectum decernendi mandati sine clausula *v. Schruvanman. obs. 75. & 105.* Respondetur enim ad 1. ⁴ Neutiquam privatâ, sed publicâ autoritate detineri illum, qui à fundi domino in damno prehensus est, eamq; detentionem non fieri ad puniendum, imò ne quidem ad custodiendum, sed solummodo ut delinquens ad iudicem, convincendi causâ, deferatur: quæ nuda detentio cuivis privato concedenda est, utut regulariter prohibita *v. arg. l. 7. ff. de furt. l. 4. ff. ad L. Aquil.* Ad 2. prohibitionem inclusionis pecudum ⁵ specialibus inniti rationibus, ne scilicet dominus interim careat fructibus pecorum, ne etiam periculum aliquod ex inclusione metuumdum sit, & insuper, quia actionibus ei, cui damnum datum, consultum sit, nihilq; opus, ut pignoratio pro consequendo interesse damni, atque sic quodammodo ad effectum cognoscendi, remittendi iustitiæ, & obtinendi cautionem, debeat admitti, *v. d. l. 39. ff. ad L. Aquil.* Cum ve- ⁶ rò quædam ex his rationibus ad res inanimatas nil pertineant, itidemque omnes ad præsentem casum non quadrent, ubi pignoratio non suscipitur pro consequendo interesse damni, sed saltem ut reus ad iudicem delatus facilius vincatur, quo casu pignora diu retinere non est necessum, hinc suapte sponte sequitur, sub prohibitione legum non comprehendendi vel hanc modò dictam, vel etiam aliam pignorationem, quæ fieret dumtaxat ad explorandum dominum pecoris, si is foret incertus, *conf. l. 8. ff. de incend. ruin. naufrag. l. 9. §. 1. ff. de damn. infect. l. 5. §. 4. ff. ad exhib.* Idque hodie cò minus habet dubium, quò magis ⁷ lex inclusionis pecorum prohibitiva tam jure Saxonum, quàm fere universali Germaniæ consuetudine antiquata est, ut nunc unicuiq; usu videatur permissum, etiam pro consequendâ æstimatione damni, pecus in eo deprehensum includere, ac sumptibus domini detinere, donec de damno illato, nec non de sumptibus pro pecorum custodia & sustentatione impensis, fuerit satisfactum, aut cautio interposita de sistendo & judicialiter experiundo, *v. Wesenbec. π. si quadr. paup. n. 6. ibiq; Hahn. Coler. de process. execut. part. 1. c. 3. n. 66. Carpzov. part. 2.*

Constit. 27. def. 1. n. 2. Schnobel. disp. ff. 7. th. 3. in fin. Richter. part. 1. decis. 5. Klock. d. consil. 149. n. 330. In specie de licitis pignorationibus eorum, qui hortos alienos, depopulandi, vastandi, aut furandi causâ ingrediuntur, aut in sylvis alienis non controversis arbores cædunt, v. Ordinat. Hassiac. Georgii Hassia Landgravii, de anno 1644. verb. Solch gefälltte und geladene Holz samt Pferden und Geschirr abgepfändet ic. Coler. d. c. 3. n. 68.

§. XXXIV.

- ¹ **D**Enique ad formam constitutionis custodum pertinet, ut iuramento obstringantur, se omne id, quod ipsorum officio convenit, sedulò absq; ullo personarum vel alio respectu, velle peragere, in quo eadem illorum causâ est, quæ quorumvis aliorum Officialium.
- ² Cùm itaq; ipsi nitantur publicâ constitutione & autoritate, sint etiam homines bonæ notæ & famæ, ab omni privato interesse alieni, iuramento insuper specialiter ad id officium ligati, satis certè durum foret, illorum denunciationibus omnem detrahere fidem, præsertim si eadem juvarentur vel detentione prehensæ personæ, vel agnitione rerum
- ³ pignoratæ. Quatenus verò ad effectum constitutionis custodum (de quo adhuc esset agendum, nisi ex dictis de eo satis constaret) referenda quoque sit fides suarum denunciationum, brevibus demonstrabo: Si quidem, ut fieri debebat, electi fuerint homines probi ab omni suspitione liberi, ac jurati, tunc eorum denunciationibus, maximè si pignoratio accesserit, in delictis levioribus, mulctâ saltem pecuniariâ coerceri solitis, absq; ulteriore probatione plena habetur fides, etiam ad effectum condemnationis, nisi contrariâ probatione vel urgentibus conjecturis ostendatur custodes per odium insontibus calumnias nexuisse, quo casu iisdem ulterior plena probatio incumberet, aut si calumniarum penitus convincerentur, vel de iis constaret, etiam harum nomine pœna immineret l. 1. C. de Curios. & Stationar. l. 2. & 4. C. de delator. Noe Meurer. Jagt-und Forst-Recht part. 7. in extract. Reg. Constit. ex Claud. Malleveill. artic. 73. pag. 215. Stamm. de servit. personal lib. 2. c. 20. add. supr. §. 31. hic. n. 3. in fin. At in gravioribus criminibus, in quibus ad pœnam corporis afflictivam puta diuturnæ incarcerationis, relegationis, fustigationis &c. procedendum esset, opus ulteriore inquisitione in veritatem delationis & criminis; haud tamē,

men, delicto non probato, de calumnia tenetur custos juratus, nisi de eadem evidenter appareret, *d. text. add. Meurer. Jagt- und Forst-Recht part. 2. tit. Wie die Erfahrung zu peinlicher Straf. pag. 47 & 48. Mev. part. 1. decis. 41.*

§. XXXV.

SI reus criminis arborum furtim casarum super facto negato à ne-
mine esset prehensus, aliis modis tum communia quàm specialia
indicia contra eum depromenda sunt : Ita aliquod indicium videtur
suggerere mala & improba vicinitas, *arg. l. 15. §. fin. ff. de instruct. &
instrum. leg. cu quæ solet invidere & nocere, egena aut ditescere vo-*
lens semper accolis & vicinis insidiari, & aliquid abraderè sive precibus
sive furto d. l. 15. §. fin. quo nomine quispiam apud Columell. conqu-
ritur : Malo præteritorum, quàm præsentium meminisse, ne vicinum
meum nominem, qui nec arborem prolixiorè stare nostræ religio-
nis, nec inviolatum seminarium, nec pedamentum quicquam anne-
xum vineæ, nec etiam pecudes negligentius pasci solet, v. Cruf. de indic.
delict. p. 3 c. 10. n. 1. 2. & 4. ut & ideo propter ipsam malam vicinita-
tem, quâ emptores sæpius deterrentur, prædia habeantur vilioris pre-
tii, l. 35. §. ult. ff. de contrah. empt. Coler. de process. execut. p. 3. c. 9. n. 141. ac
non supervacaneè, quando prædium veniturus esset, jusserit proclama-
ri Themistocles, se quoq; bonum habere vicinum, v. Barbos. & Tabor.
thes. loc. commun. l. 19. c. 16. voc. Vicinitas. axiom. 2. Quemadmodum
autem vicinitas in & per se bona est ac laudabilis, Sirach. c. 25. v. 2. ita
benè assertio ad qualificatam illam vicinitatem, scilicet malam & im-
probam, fuit restricta, ut tunc demum procedat, si vicinus foret homo
haud bonæ notæ, sed improbus, cui tam ampla conscientiæ latibula, ut
vicinorum agros, prata, sylvas, imò totas magnâ ramositate spinosas
arbores, sine ullo conscientiæ vulnere vel ictu, perpetuo ad vitam ho-
spitio queat excipere & servare, qui itidem, juxta quòd sit improbus,
etiam est egenus, aut si dives, saltem avarus, ad instar feræ belluæ, quò
intendit, oppida, agros, fana, domosq; vastans, ut cum arbores furtim
cæcidisse sit verisimile, præsertim ubi alia quædam adminicula con-
currebant, absq; quibus solam vicinitatem, utut dicto modo qualifica-
tam, sufficere vix dixerim.

§. XXXVI.

- 1** Capitale quoque inimicitiam indicium aliquod subministrare volunt, si alia, quantum vis generalia, indicia & adminicula concurrunt. *v. Cruf. de indic. delict. p. 3. c. 10. n. 5. & seq. add. Menoch. de præsumpt. lib. 1. quæst. 89. n. 50. & seq. Boccr. de quæst. & tortur. c. 3. n. 33.*
- 2** & seq. Ipse aliquando iudex reo juramentum purgationis imponere non hæsitavi, concurrentibus cum inimicitia, saltem leviori, aliis adminiculis, in tali causa: Duo vicini de aquæductu per alterius hortum controvertentes, in ipso illo horto rixam moverant, seq; invicem injuriis proscinderant. Horti dominus, homo simplex & probus è rixa discedens, vicinum suum hominem invidum & ad ultiones proclivem, in horto relinquit, redit tamen ante lapsum unius horæ in hortum, ubi statim novellæ arbores, antea adhuc integræ, cæxæ, fractæ, & corruptæ inventæ sunt. Taliter concurrebant contentio ac lis de aquæductu, rixæ & injuriæ nondum abolitæ, vicini improbitas, ejusdem commoratio in horto post discessum domini, relictæ arborum integritas & tam repentinè infecta recens corruptio.

§. XXXVII.

- 1** Similis efficaciar, ut nimirum non nisi concurrentibus aliis indiciis satis operentur, sunt invidia, *v. Cruf. de indic. delict. p. 3. c. 10. n. 15.*
- 2** contentio ac lis de ipsa sylva, aut arbore furtim, nec manifestè prætensi
- 3** juris ergò, causa *Cruf. d. c. 10. n. 11. & seq.* Item si quid, quod in loco cæxæ arboris amissum & relictum, fuerit inventum, quod suum possessorem, si plura adminicula concurrerent, redderet suspectum, veluti si tale quid relictum, non in sylva aliove loco, ubi homines deambulare solent, sed in horto benè circummunito, aut eâ sylvarum parte, ubi
- 4** nulla aliorum hominum deambulatio quiret præsumi. Quibus deniq; annumeranda lasciva petulansq; diffamati malitia cum juvenili & puerili ætate conjuncta, nec non delinquendi nocendive consuetudo. *Cruf. d. c. 10. num. 18.*

§. XXXVIII.

- 1** Illud quoque, quod contra ipsos sylvarum Præfectos quidam erunt indicium, si iidem, tenuioris antea fortunæ, rem familiarem citius & in-

& inopinatò, nullis vel thesaurorum inventionibus, vel hæreditatibus, vel donationibus, vel commerciorum lucris accedentibus, nimmùm pendente officio auxerint, aut si ii, quibus antea nemus domus, sylva villa fuerat, nunc luxu & splendore magnifica palatia extruxerint, non aliter quicquam operatur, nisi hæc omnia, quæ modò recensui, vel alia adminicula concurrant, v. *Crus.* c. 10. n. 22. & *part. I. c. 92. n. 18. add. Menoch. lib. 5. præsumpt. 31. n. 3. Bocer. de quest. & tortur. c. 3. n. 86. & seq. Frider. Mindan. de process. mandat. & monit. lib. 2. c. 13. n. 30. Naurah. tr. de ratiocinar. pag. 95. & seq.*

S. XXXIX.

EX iis, quæ per totam hanc Sectionem sunt edocta, insimul apparet de eo arborum dominii, similisve alterius juris effectû, quo sit, ut nemini fas sit, in aliena sylva vel arboreto, vel etiam alienam arborem invito domino aut alterius juris possessore, sive furtim & clam sive per vim, ex quacunque intentione, succidere. Eousq; tamen se haud por-
 2
 rigit particularis dominii efficacia, ut non cedere cogatur rationi superiori, & quæ pluris habenda sit quàm cuiusq; privati dominium. Hoc enim subesse publicæ necessitatî vel utilitatî, solidè demonstra-
 3
 tum est in *Miscell. jur. quest. 2. item supra Class 4. Sect. 7.* multò magis ergò, si iussus summi DEI immortalis accederet, cui, ceu Creatori ipsius hominis & omnium arborum, omninò sit parendum. Imò si ac-
 4
 curatius rem intueamur, non videri potest ea arborum excisio invito domino particulari fieri, quam vel necessitas publica exigit, vel ipse DEUS expresso iussu demandat, cùm homo in societate civili degens impliciter in se receperit omne id pro rata, quod publicæ utilitatis ratio suadet; v. *d. quest. 2. Miscell. jur.* neq; præsumendum unquam de homine probo, quòd non velit, etiam cum amissione rerum suarum, sequi divina mandata *Dent. c. 13. v. 4. Jos. c. 14. v. 8. r. 24. v. 14. & seq. & v. 24. I. Sam. 12. v. 20. I. Reg. c. 9. v. 4. & seq. c. 14. v. 8. c. 18. v. 21. II Reg. c. 23. v. 3. II Paralip. c. 15. v. 12. & 15. c. 34. v. 2. & 3. Matth. c. 4. v. 22. c. 10. v. 38. c. 16. v. 24. c. 19. v. 28 & 29. Marc. c. 8. v. 34. 36. & 37. c. 10. v. 28. & seq. Luc. c. 9. v. 23. & 25. c. 14. v. 26. 27. Joh. c. 8. v. 12. c. 10. v. 27. c. 12. v. 26. c. 13. v. 15. & 16. I. Cor. c. 11. v. 1. Ephes. c. 5. v. 1.* Perinde itaque erit, aliquot qui sequuntur speciales casus, referre inter illos, ubi dominus arborum in excisionem tacitè consentit, vel eosdem
 specia-

specialiter à regula excipere propter legem particulari dominio superiore. Publicæ enim necessitatis vel utilitatis gratiâ receptum, ut arbores propè fortalicium existentes aliquando pro defensione propugnaculi impunè succidantur, *v. supr. Class. 2. Sect. 3. §. 1. & seq.* quemadmodum etiam hostis sine peccato cædit alienas arbores, infrugiferas tamen, pro ædificandâ munitione contra fortalicium, quod est obli-
 7 dione premendum, *Deut. c. 20. v. pen. & ult. Judic. c. 9. v. 48. & 49.* Similiter, cùm tempore pestis cuivis privato sit consultum, eligere sibi habitationem, quæ hortos, sylvas, aliave arboreta non adeò prope habeat, eò quòd, aère veneno infecto, arbores præcipuè illæ, quæ suâ naturâ putridæ ac venenosæ, fomitem & semen pestibilis morbi facile concipere & servare, tetrosq; vapores soleant exhalare, *Zach. quest. Med. legal. lib. 3. tit. 3. quest. 4. n. 7. Naurah. tr. de vis. & mors. hom. theor. 3. 3.* consequens erit, toti quoque civitati consilio medico-politico suadere, ut tunc hortos, sylvas, & arboreta, præsertim ad eam urbis partem, unde venenosi spirant venti, curet excidi ad conservandam à contagione civitatem, damni refusione ex publico faciendâ, *secundum tradita suprâ Class. 2. Sect. 3. §. 5. & seq. & Class. 4. Sect. XI. §. unic. Item quest. 2. Miscell. jur.*

§. XL.

1 ETiam si jure divino prohibeatur hostis pro ædificandâ munitione contra propugnaculum obsidendum deicere arbores pomiferas, haud quidem principaliter ex eâ causâ, quòd non ut homines, ita etiam arbores adversus nos in prælium queant consurgere, *Grot. de jur. bell. & pac. l. 3. c. 12. §. 2.* quæ ratio arboribus infrugiferis, cædi permissis, foret communis, nec etiam solummodò ideò, ne Israëlitar, terram Canaan propediem occupaturi, sibi ipsis damnum inferrent, *Ziegler. ad Grot. d. loc. sed ex generali ratione, quia arbores frugiferae in escam & conservationem generis humani sunt creatæ, Deut. c. 20. v. pen. & ult.* tamen easdem quoque sine peccato hostis succidit, si bellum à Deo in pœnam nequitia & impietatis hominum esset decretum, hostiq; præceptum etiam bonas & frugiferas arbores prosternere, *v. II. Reg. c. 3. v. 19. &*
 2 25. Quæritur verò, utrum eo casu expressus Dei jussus sit præcisè necessarius pro excusatione hostis, pomiferas arbores cædentis, an verò sufficiat justa belli causa, ut tunc nil videatur factum contra volunta-

rem Dei, si ejus, quem alter justo bello persequitur, arbores pomiferæ destruantur? Videtur sufficere, si appareat de justa belli ac impios ita puniendi causâ, quali tunc procedatur instinctu & jussu divino: cum Deus impietatem hominum etiam fame & alimentorum subtractione, atque sic quoq; bonarum arborum perditione coërceat, velut ipsemet exclamat: Si in decretis meis ambulaveritis, præceptaq; mea, servaveritis & feceritis ea, dabo pluvias vestras tempore suo, dabitq; terra fructum suum, & arbores agrorum dabunt fructum suum &c., Si autem non audieritis me, &c. dabo cælum vestrum sicut ferrum, & terram vestram sicut æs, neq; dabit terra vestra fructum suum, & arbores regionis vestræ non dabunt fructum suum &c. *Levit. c. 26. v. 3. 4. 19. 20. Psalm. 104. v. 16.* Semen multum educetis ad agrum, & parum colligetis, absument illud locusta: Vineas plantabitis & coletis, & vinum non bibetis neq; colligetis, devorabit illud vermis: Olivæ erunt vobis in omni termino vestro, at oleo non ungetis vos, quia decidet oliva vestra: omnem arborem vestram & fructum terræ vestræ absument locusta, *Deut. c. 28. v. 38. 40. 42. Exod. c. 10. v. 4. & seq.* Sulphur & sal, & combustio totum solum vestrum: Non seretis, neque germinabit, neque ascendet in eo ulla herba, ut in subversione Sodom & Amoralh, Admah & Seborim. *Deut. c. 29. v. 23.* Neque est, ut homini fiat injuria, cui meritò ostenditur, quàm magnum sit peccatum, divinâ abuti gratiâ, eumque contemnere, à quo vitam & alimenta habet, & superbire in eo, quod facilè adimi potest ab illo, qui dedit. Accedit quoque alia ratio pro hac sententia, nimirum, quòd publicè inter sit impios puniri; ob publicam verò utilitatem etiam arbores pomiferas excidi posse, jam aliquoties demonstratum. Sed hoc posterius argumentum ad casum præsentem vix quadrat, si quidem excisio arborum pomiferarum publicæ necessitatis vel utilitatis causâ tunc demum legitimè procedit, si hæc ipsa publica necessitas major sit illâ, quæ in conservatione arborum pomiferarum consistit, nec tamen ullâ aliâ ratione queat obtineri, nisi arborum, utut frugiferarum, perditione: ast punitio impiorum ad effectum conversionis, vel alium, ob quem eam fieri publicè interest, multis aliis modis potest perfici, etiam alimentorum subtractione, ut non præcisè tale remedium arripiendum, quod regulariter & expressè à Deo est pro-

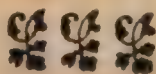
7 habitum, velut arborum pomiferarum succisio. Non majoris ponderis est alterum, quod præcedit, argumentum, adeoque specialis & expressus jussus Dei videtur ubique necessarius, quoties alienarum bonarum, seu *secundum vulgatam lectionem* frugiferarum arborum incisio excusanda est, neq; sufficit, justam adesse belli aut impios puniendi causam. Exemplum enim quod occurrit *II. Reg. 3. v. 19. & 25.* nititur speciali Dei jussu, ad alios casus, in quibus is deficit, minimè trahendum, quemadmodum nihil tribuit in aliis casibus argumenti, quando Israëlita ob retentionem vasorum ab Ægyptiis commodatò acceptorum absolvunt crimine furti, eò quòd speciale & expressum DEI mandatum præcesserat, *Exod. c. 11. v. 3. & c. 12. v. 35. & 36.* Non quicquam ad rem facit justa belli aut impios puniendi causa, ceu quæ, utut etiam homini cognita esse possit, residet penes arbitrium Dei, neque excusat eum à peccato, qui quid absq; speciali divino jussu impiè & dolosè admisit, quod in se est malum factum, quodq; Deus in pœnam impietatis fieri quali conniventibus oculis permittit. Sanè aliquando ex justa Dei in populum irâ commoventur bella, regiones devastantur & urbes, bona auferuntur, scæminæ & uxores constuprantur, *Deut. c. 28. v. 30. & seq. v. 49. & seq. Judic. c. 2. v. 14. Jesa. c. 5. v. 26. Jerem. c. 5. v. 15. & seq. c. 6. v. 12.* nec tamen ea mala facta ratione illorum, qui ea perpetrant, approbantur, sed injusta habentur & dicuntur *Deut. d. c. 28 v. 33.* ideoque immunes à peccato non sunt, qui in bello, quantumvis justo, talia absq; divina jussione, ex libidine peccandi patrant, & quibus malis hominibus Deus saltem ceu instrumentis in pœnam aliorum utitur. Virga potius ipsa, in flagellationem aliorum habita-
11 tenus acuata, in ignem conjicitur, *Jesa c. 33. v. 1.* Certè arborum frugiferarum temeraria in bello succisio in se mala & ex generali, non saltem Israëlitarum occupationem terræ Canaan: sed totum genus humanum respiciente causa severè prohibita est, *Deut. c. 20. v. pen. & ult.* & ergò absq; peccato nunquam suscipitur ad punishmentem impiorum, nisi ex speciali Dei jussu & mandato, *II. Reg 3. v. 19 & 25. junct. b. nr. 6. num. 3.* nihil quicquam obstante, sed magis adjuvante metaphoricâ locutione apud *Jes. c. 10. v. 17. 18. 19.* ubi saltem spinas ac infrugiferas arbores, quibus homines impii comprehenduntur, deletas iri illæsis
12 frugiferis arboribus, seu piis hominibus, Propheta prælagit. Atque
hinc

hinc est, quòd plerorumq; Germaniæ Principum aliorumve populorum statutis bellicis severe, sub arbitrariâ penâ, prohibeatur vastatio non minus hortorum pomiferorum & arborum fructiferarum, quam alterius cujusq; rei ad victum hominis necessariæ, *vid. moderni Cæsaris Leopoldi Articul-Brieff art. 17. & 18. Articul-Brieff der Rente-Völkern de anno 1672. art. 29. & 30. Des Ober-Sächsischen Crânßes Articul-Brieff artic. 67. Würtemberg. Articul-Brieff art. 38. Hessischer Articul-Brieff der Rente art. 36. und zu Fuß 31. 26.* Quòd autem in his ipsis constitutionibus bellicis excipiantur 1; casus summæ & extremæ necessitatis, haud alienum esse judico à superiore sententia, quâ saltem temeritas damnatur & exorbitans citra expressum Dei mandatum vindictæ cupido, aut præsumpta impiorum punitio, quæ soli Deo erat relinquenda. Sanè ea omnis in casu extremæ necessitatis deficit: potius rationem habet æquitatis, si fortè certâ saltem arborum parte, in quâ haud unicè salus humani generis pendebat, totus exercitus conservandus esset, majorem tunc publicam necessitatem cedere minori, *Conf. supr. §. 16.*

n. 11. & 12. hic. Item Class. 2. Sect. 2.

§. 13. num. 13.

— : (o) : —

CLASSIS V.

De homicidiis occasione succissionis li-
gnorum contingentibus.

SECTIO I.

De homicidio contingente, dum ferrum se-
curis è ligno elabatur.

§. I.

HActenus edoctum est, quousque unicuique
vi sui domini vel alterius juris, aliove titulo, in suo
vel alieno arbores cadere sit permissum. Cum verò
in cadendo nonnunquam contingat, ut ferrum secu-
ris è ligno elabatur, vel putator ramum ex arbore de-
jiciat, eoq; vel etiam totius arboris dejectione, quempiam opprimat,
2 incidit quæstio, an & quomodo casor hoc nomine teneatur? De pri-
mo casu, si ferrum securis è ligno elabatur, disponit lex Mosaica: Qui-
que abierit cum proximo suo in sylvam ad cadendum ligna, & impul-
sa fuerit manus ejus in securim ad cadendum lignum, elapsum autem
fuerit ferrum è ligno, inveneritq; proximum suum, atq; hic moriatur,
is fugiet ad unam urbium istarum (scilicet refugii) & vivet, ne perse-
quatur propinquus sanguinis homicidam illum, cum incaluerit cor e-
jus, & assequatur eum, quòd longior fuerit via, & percutiat eum ani-
mâ, cum tamen non sit reus mortis, quòd odisset eum ab heri & nudius
3 tertius, *Deut. c. 19. v. 5. & 6.* Nimirum in terra, quam Israelitis de-
derat JEHOVAH, Moses res jubet separare urbes, quæ privilegio
gauderent asylorum, ut ad eas confugerent, qui ignoranter, nullo præ-
cedente odio aut animo occidendi, quempiam percussisset, tutus ibi-
dem futurus & securus à privata vindicta, quæ proximis occisi cognatis
erat permessa, *d. c. 19. v. 2. 4, 12. & c. 4, v. 41. & seq.* nuncq; exempli lo-

eo subicit casum, modò num. 2. hîc descriptum, ac cæforem non solum privatâ illâ vindictâ eximit, sed & plane à reatu excusat, *add. Num. c. 15. v. 22. 24. & seq.* Quæ lex, sicut naturali innititur à Deo ipso insitæ rationi, ita ab eâdem non recedit jus civile, verùm in conformitate legis divinæ & naturalis etiam hæc disponit, ut homicidium ad effectum pœnæ non videatur committi absq; voluntate occidendi, *l. 1. §. 3. l. 7. ff. ad L. Cornel. de sicar. add. arg. §. 18. Instit. de oblig. quæ ex delict. l. 3. §. 1. ff. de injur. l. pen. ff. ad L. Jul. de adult.* atq; ut in omnibus pœnalibus judiciis imprudentiæ succurratur, *l. 108. ff. de R. I.* Sanè in præsentî casu nulla perspicitur occidendi voluntas, cùm cæsor lignorum non potuerit nec debuerit scire, ferrum è ligno elapsum iri, adeoq; verè agat per ignorantiam, licet adstare quempiam sciverit & viderit. *a. 14. l. 5. 23. x. de homicid.*

§. II.

Talis verò ignorantia non præsumitur, neq; cæsor doli & simulationis expers esse censetur, si inter ipsum & occisum intercesserint recentes & nondum abolitæ inimicitie, atq; odium ita qualificatum, ut credibile sit, cæforem omni studio ferrum securis adeò leviter ligno junxisse, ut occidendi proximi causâ elaberetur, *Deut. d. c. 19. v. 11. & 12.* Non enim quodlibet præcedens odium constituit in reatu homicidii, sed illud demum, quando quis ideò reus mortis haberi potest, quòd alterum odisset ab heri & nudius tertius *v. num. 2.* Consideranda igitur persona cæforis, origo & causa inimicitie, spatiumq; temporis, quòd intercessit: si inimicitie non essent recentes, sed longo tempore absq; ulla ultione, utut commoda ulciscendi fuisset occasio, relicta, credendum est, inimicitias etiam magnas esse abolitas, omnesq; injurias condonatas, adeoq; tunc contra cæforem aliqua sinistra suspicio minimè cadit: sicut nec eo casu, quando inimicitie fuissent leves, ex levi causa & injuria subortæ, propter quas non esset verisimile, quempiam livori in tantum quoq; omni pietate abjectâ, velle indulgere, ut tam nefandum facinus admitteret. Porro si cæsor ad eam pietatem & mansuetudinem foret assuefactus, ut menti ipsius continuò illud Sophoclis videri queat implantatum;

-- -- -- -- inimicitias decet
 mortales esse, amicitias sed convenit
 Esse immortales: -- -- -- --

&c

Hac sine semper, censeo, inimicum oderis,
 Tanquam idem amicus sis futurus indidem.

¶ tunc itidem cessat præsumptio voluntariæ necis. E contra si inimicitia essent recentes & magnæ, nec dum abolitæ, cæforisq; persona tam impiæ ac pervicacis naturæ, ut vel quidvis soleat moliri, quò inimicorum famam, facultates, vitamq; temporalem & æternam ruat, ad instar illius Mediolanensis, quem appellare nefas, quòd inimicum inopinantem adortus, humiq; dejiciens, mortem, sicâ faucibus impositâ, minabatur, nisi ob illatas injurias satis sibi fieret, atq; cùm hic, inopinato perterrefactus casu, veniam precaretur, pœnam deprecaretur, dictum factum nollet, ille ulteriùs minas urgebat, se mortem illaturum, nisi Deum immortalem ejuraret, imò porrò, cùm hic etiam Deos Deasq; omnes detestabilem in modum execraretur, ille execrationes, quò minùs simularentur, sæpiùs ex animo fieri jubebat, deinde gladio jugulum abscindebat, postremò de hoste triumphans: Et illam esse generosam victoriam ac ultionem, quæ & corpori vitam eriperet, & animo æternos cruciatus esset allatura. *v. Bodin. de republic. c. ult. si, inquam, ejusmodi circumstantiæ casum comitarentur, non posset iste videri per ignorantiam contigisse, sed magna contra cæforem oriretur suspicio præmeditatæ occisionis, præbens, maximè in causâ homicidii, sufficiens indicium ad torturam, modò aliquod aliud adminiculum, ut ut saltem generale concurrat, reusq; suspicionem non satis elidat, etiamsi ipsum occisionis factum neget, v. Boccr. de quæst. & tortur. c. 3. n. 33. Crus. de indic. delict. p. I. c. 9.* multò ergò magis in casu præsentè, ubi reus ipsum factum occisionis confitetur, nec tamen à suspicione contra se legitimè suborta se satis valet purgare.

§. III.

¶ **O**Portet quoq; cæforem involuntarium factum pœnitentiâ comprobare, secus enim aut non involuntariò censetur occidisse, aut ratum habere peccatum, quod quidem ex ignorantia admisit, admis-

surus

surus tamen etiam, si non ignorasset, qualis ignorantia posset dici voluntatem concomitans, neq; ullo modo excusat, sed locum facere videtur poenae homicidii ordinariae: Cum enim peccet ille, qui malefici-² cium ab alio, *etiam non suo nomine* commissum ratum habet, indeq; extraordinariè; is vero, qui quod suo nomine ab alio patratum est, assensu suo comprobatur, adhuc gravius puniendus sit, sequitur eum, qui à se ipso ignoranter commissum postea approbat, gravissimè, poenâ scilicet ordinariâ, coërcendum esse, ceu qui hoc ipso animum occidendi satis declarat *c. 23. de sentent. excommun. in 6.* Quod sanè ita est stri-³ cto jure, & quando de ratihabitione & approbatione, quæ non ubivis ex sola non poenitentia inducitur, satis apparet, quo demum casu rati- habitio mandato ac simplici voluntati æquiparatur etiam in maleficiis *l. 60. l. 152. §. 2. ff. de R. I. l. 1. §. 14. l. 3. §. 10. ff. d. vi & vi arm.* Ast aliter æquitas potèere videtur: quamvis enim quis tale facinus⁴ admissurus fuisset etiam, si non ignorasset, atq; sic non omninò desit voluntas, nec simpliciter invita actio queat videri; Cum tamen appetitus in rem ignotam haud feratur, neq; spontaneum sit habendum, in quod non fertur appetitus, certè actio pro absolutè voluntaria, sicut illa, quæ ex destinato animo & præcedente voluntate patratur, æstimari nequit, ideoq; excusationem non quidem à toto, saltem à tanto meretur. *conf. Iter. Synops. philos. moral. lib. 2. c. ult. axiom. 7. & 8.* Atq; hanc æquitatem servat praxis hodierna, ut poena pro ratione cir-⁵ cumstantiarum sit arbitraria, durior tamen semper illâ extraordinariâ, quæ tenet eum, qui gestum non à se sed ab alio suo nomine, approbat aut ratum habet, *d. c. 23. de sentent. excommun. in 6. Theodoric. crim. c. 1. aphor. 28. num 2. in fin.*

§. IV.

INsuper omni aliâ culpâ debet vacare cæsor, si velit excusari à poena: 1 ubi enim v. gr. animadvertisset ferrum securis in ligno jam agitari, & nihilominus cedere perrexisset, adstantem non monens, haud erit impunis, sed in culpâ, ceu qui tunc scire potuit & debuit, ferrum securis facilè possè elabi, *arg. l. 24. §. 10. ff. de damn. inf.* Quemadmodum² verò ea culpa suos habere potest gradus, prout cæsor vel ex incuria vel dolo & omni studio proximum non monuit, nec etiam securem ligno firmiter junxit, ita arbitraria extraordinaria his casibus obtinet poena, ali-

aliquando mitior, nonnunquam gravior, cum cæsor potuerit scire, qualiter culpam declinare debuisset, & tamen non declinavit, neq; removit id, quod causam homicidio potuit præbere, l. 121. ff. de R. I. c. 3. & 4. dist. 25. add. Covarruv. relect. Clement. Si furiosus. de homicid. part. 2. §. 4. Quamvis autem eo casu, quando cæsor omni studio & dolo securem non rursus firmiter ligno junxisset, neq; adstantem monuisset, magis videatur verus subesse dolus, quam aliqua culpa etiam latissima, ideoq; non desit animus vel occidendi vel tale quid inferendi, unde mortem sequi posse scire cæsor debebat, quo utroq; casu pœna homicidii ordinaria locum habet. Carpzov. pr. crim. part. 1. quest. 1. num. 28. & seq. & quest. 27. num. 5. & seq.

4 tamen hæc pœna ordinaria tunc demum procedit, si quis versatus esset in re per se illicita, nec non duntaxat quantum ad ipsum illud subjectum attinet, circa quod versatur malitia illicitè operantis; itemque quantum ea concernit, quæ illi objecto per se & immediatè junguntur, aut necessariò sequuntur: Non autem quoad illa, quæ per accidens oriuntur à re illa mala (multò minùs si à bona & licita) cui opera datur. Etenim quæ per accidens eveniunt ex opere aliquo, & tanquam effectus remoti ex eodem procedunt, non imputantur agentis neq; ad malitiam, neq; ad bonitatem. Carpzov. d. quest. 1. n. 64.

5 In præsentī casu cæsor versatur in re licita, ac insuper id, quod inde evenit, est in alio subjecto, quàm circa quod erat occupatus, neq; necessariò sequebatur ex non firmitate junctionis ferri cum ligno securis, sed per accidens, nisi fortè saltem eo casu, quando cæsor non nudà voluntate vulnerandi, sed occidendi, securim taliter, ut necessariò elaberetur, junxisset, cædemq; in adstantem quasi studio & dolosè direxisset, nihil planè omittendo, ex quo non mors immediatè & necessariò posset sequi. Perstat igitur, extra hunc postremum casum, sententia, quòd hīc latissima culpa, ceu quæ in punctionibus criminum dolo nunquam æquiparanda, saltem extraordinariā pœnā sit coercenda, nec aliter etiam iste dolus, quem descripsi in hominis internecionem non immediatè directum, cohibendus Carpzov. d. quest. 1. n. 51. & 64. d. quest. 27. num. 3. 4. 10. 23. 24. 33.

SECTIO II.

De homicidio contingente per dejectionem
ramorum arboris.

§. Unic.

Altero casu, si putator ex arbore ramum dejecerit, eoq; præter-
euntem occiderit, nihil quidem interest inter locum publi-
cum & privatum, in quo tale quid factum, sed tamen, an ibi i-
ter fieri, hominumq; deambulatio esse soleat, vel non: Priori casu, cum
publicè sit utile commeari per itinera sine periculo & metu, *l. 1. §. 1.*
ff. de his qui effud. omnis is, qui ex alto in itinera quid projicit, veluti si
regularius, machinarius, murator, architectus, lapides, regulas, tigna
vel similia ex alto, aut putator ramum ex arbore dejiceret, tenetur pro-
clamare & monere prætereuntem, ut sibi præcaveat, imò & alicubi ex
consuetudine, præsertim in urbium plateis, ante locum periculi po-
nendum est aliquod consuetum, omnibusq; notum & considerabile
signum, ob cujus indicium possit quisque suæ securitati prospicere:
Hancq; acclamationem & denunciationem oportet fieri congruo lo-
co ac tempore, quò magis transeuntes istâ præmonitione à periculo
sint tuti. Quod omne si exactè observaverit, qui ramum ex arbore, 3
aliudve quid ex alto dejecit, nec tamen is, qui præteribat, sibi cavillet,
sed oppressus esset, omni culpâ vacat putator arboris aliudve dejiciens,
adèò ut ne quidem in Saxonia Weergeldum, in locum pœnæ L. Aquil-
iæ surrogatum, solvere sit obstrictus, sicut aliàs ratione culpòsi homi-
cidii est receptum. Sin verò ea proclamatio & denunciatio vel planè 4
esset omiſsa, vel non debito loco & tempore, sed demum processisset,
ubi etiam ramum cæſor dejiciebat, & periculum evitari amplius non
poterat, tunc prout dolo vel incuriâ tale quid factum, ratione pœnæ
ordinariæ vel extraordinariæ statuendum est argumento eorum, quæ
dixi *Seçt. præced. §. 4.* omni eo casu L. Aquiliâ vires suas retinente. Po-
steriori casu, quo scilicet putator seorsim à via aut in medio fundo cæ-
debat, ubi alii extraneo non esset jus vel consuetudo versandi, sive pro-
clamaverit sive non, ab omni omninò culpa excusandus est, qui divi-
mare non potuit nec debuit, aliquem ibi transiturum, solo dolo præ-

stando, si immiserit rem dejectam in eum, quem videbat transeuntem, *conf. §. 5. Inst. & l. 31. ff. ad L. Aquil. l. 7. ff. ad L. Corn. de sicar. Damhouder. prax. crim. c. 84. n. 14. & passim. c. 85. n. 1. 2. Carpzov. pract. crim. p. 1. quest. 27. n. 9. 12. 13. 19. 20. § 9. & seq. Melon. thes. jur. tit. 49. num. 106.*
 6 Cum tamen bonarum sit mentium, etiam ibi timere culpam, ubi culpa minimè reperitur, *c. 2. circ. fin. x. de observ. jejun.* cautius agere & melius putaverim eum, qui semper & in omni loco prius circumspexerit & proclamaverit, quia quandoq; etiam in locis à via remotis quis deambulandi vel latendi justam potest habere causam, ut sic omne id eò magis provisum sit, quod à diligente provideri convenit, vacetque putator omni omninò, etiam minimâ culpâ, *d. l. 31. ff. ad L. Aquil.*

SECTIO III.

De homicidio contingente per dejectionem cæsæ arboris.

§. Unic.

- 1 **P** Rædicta omnia ad tertium quoque principalem casum, ubi arbor cæsa cadendo quempiam opprimeret, repetenda & applicanda sunt, *v. c. 49. § 0. & § 1. dist. 50.* In genere quoque observandum, si quæstio aliqua de homicidio casuali vel culposo incidat, ut non temerè tale quid dicatur, sed qualitas ejus summâ circumspeditione examinetur, quasi in fortuitis quoq; homicidiis, multò magis in culposis, rigor divini juris consideratu sit dignus, *v. Zierix. ad const. crim.*
 2 **C**arol. V. artic. f. cap. 146. verb. *Homicidium casuale.* Equidem summo perè præcaveri homicidia Deus jubet, & severè vindicari, *Genes. c. 9. v. 5. & 6.* ut idè jure divino id demum homicidium habeatur casuale, quando Deus objicit aliquem manui alterius præter ullam ipsius intentionem & cogitationem, *Exod. c. 21. v. 13.* nec sanè malè dictum est, judicem nunquam debere pœnitere in causa homicidii fuisse severum; & clementem in pœna hominiæ furti.

CLASS.

CLASS. VI.

De lignis rutis cæsis.

SECTIO I.

De lignis rutis cæsis in genere eorumq; dominio.

§. I.

Ruta cæsa ea esse intelliguntur, quæ terrâ non tenentur, quæq; opere structili tectoriove non continentur, *v. l. 241. ff. de V. S.* adeoq; fundi vel ædium amplius non sunt, *l. 66. §. fin. ff. de contrah. empt.* Unde sub iis comprehenduntur etiam arbores, solo non amplius cohærentes, veluti quæ cæsæ, radicitus erutz, ventorum vel fluminum vi dejectæ, aut vetustate collapsæ sunt, quæ omnes haud amplius censentur esse fundi, *arg. d. ll.* scilicet quoad effectus illos, qui ex cohærentia cum fundo dependent, velut patebit, si prius in connectione præmissorum de dominio earum & usu dixerim. Cùm enim; hætenus fuerit ostensum, quis sit dominii arborum effectus tam in earum succisione, quàm in perceptione glandium aliarumve commoditatum, nec non in potestate prohibendi alios ab omni usu, quibus nullum jus in eas competeret; ordo nunc tangit quæstionem, quid ratione dominii dicendum, si nunc arbores sint cæsæ vel alio modo dejectæ aut collapsæ? Etenim posset videri, quemadmodum dominium arboris coalitione cum terra acquiritur, *v. supr. Class. 3. Sect. 1. §. 1. ibid. Sect. 4. §. 1. & seq.* ita idem rursum amitti, quamprimum arbor terrâ haud amplius continetur, utpote cessantibus tunc omnibus iis causis, quæ dominium constituebant, *d. Cl. 3. Sect. 1. §. 1. add. arg. l. 8. §. 1. ff. de a. r. d. l. 19. ff. commun. divid.* Verùm non ubiq; cessat dominium, quando causæ deficiunt constituentes, sed tunc demum, ubi hæc causarum constituentium cessatio contingeret voluntate domini & animo dominium suum abalienandi, ceu quia id quod semel ex quacunq; causa nostrum factum est, sine facto nostro ad alium haud queat trans-

ferri, adeoque solâ causâ constituentis interversione, si ea non descendat ex nostra voluntate & animo rem derelinquendi, neutiquam fieri, ut dominium sit alterius, *arg. l. 11. ff. de R. I. ibiq; Dd.* Nihil obstant præcitata ll. Aliud quippe est quærere de dominii, quod quis ante habet, qualitate ad effectum communi dividundo judicii: aliud, num exemptio è terrâ per se potens sit dominii causam planè & penitus mutare ac intervertere, consequenter alteri dominium, aut saltem libertatem istud occupatione consequendi, præbere. Prima quæstio, an scilicet arbor, quæ erat certis partibus pro divisio communis, fiat nunc exemptione è terra communis pro indiviso, ut locus sit communi dividundo judicio, nihil pertinet ad dominium ipsum, sed duntaxat ad dominii modum: Nulla interrogatio est, utrum arbor communis maneat post exemptionem è terra communis, sed saltem an tunc adhuc pro divisio, an verò nunc pro indiviso communis sit? Pro divisio autem vel indiviso esse commune respicit modum communionis, non ipsam

7 communionem. Quantum quidem ipsum dominium ejusq; communionem in præfato casu attinet, id ipsum eamq; manere in arbore excisa vel eruta, sicut ante exemptionem à terra fuerat, implicite omnes unanimiter in dictis & aliis ll. affirmant Doctores, *v. d. l. 8. §. 1. ff. d. a. r. d. d. l. 19. ff. commun. divid. & l. 83. ff. pro soc. add. Cost. de quot. & rat. quest. 46. n. 3.* unde hæ ipsæ leges, quæ videbantur sententiæ

8 meæ obstare, eam potius firmant. Quamvis verò, quoad dominii ejusq; communionis modum res expedita non sit, & Paulus tam à Marciano quàm à se ipso diversus esse videatur: Marciano communionem pro indiviso post exemptionem à terra statuentem, si quoq; prædium, in quo arbor fuerat, pro indiviso esset commune, *d. l. 8. §. 1. ff. de acq. r. dom.* Paulo verò id idem affirmante, non attento, utrum prædium foret pro indiviso aut pro divisio commune, *in d. l. 19. commun. div.* sed idem negante *in d. l. 83. pro soc. add. supr. Class. 3. Sect. 3. §. 2.* tamen & hæc diversitas, si quæ subesset, haud infringeret, sed confirmaret,

9 quod de ipso dominio assertum est. Vel enim vera habetur sententia Pauli *in l. 19. ff. commun. divid.* à Marciano hactenus non dissentientis *in d. l. 8. §. 1. de a. r. d.* & tunc meæ assertioni non adversatur, quia tendit saltem ad modum dominii ratione dandæ actionis, ut demonstratum est: vel ejusdem Pauli opinio præferenda *in l. 83. ff. pro soc.* & tunc cò potius confirmaretur mea opinio per argumentum à mi-

delignis rutis cæsis in genere, eorumq; dominio. 501

nori ad majus, quòd nimirum excisione arboris à terra multò minùs dominium ipsum cefendum fit mutatum, dum ne modus quidem domini eadè mutari potuerit. Sanè si penitius rem inspiciamus, nulla quoq; ratione modi domini diversitas opinionum occurrit, eò quòd non sit identitas casuum in prædictis legibus. Marcianus in l. 8. §. 1. d. a. r. d. simpliciter asserit, si in confinio lapis nascatur, & sint pro indiviso communia prædia, lapidem futurum pro indiviso communem, si terra fuerit exemptus. Loquitur ergò sat clarè de lapide, qui natus erat in confinio prædiorum pro indiviso communium, & qui ideò ipse fuit pro indiviso communis, antequam terrâ eximeretur, atque sic in effectu nil aliud dicit, quàm hoc, lapidem, qui ante exemptionem è terra fuit pro indiviso communis, manere talem etiam post exemptionem, hâcque solâ ne quidem modum domini, multò minùs ipsum dominium mutari, quâ ipsâ doctrinâ omninò firmat meam sententiam. Neq; est ut assertioni quicquam obftet, quòd confinium, in quo lapis natus esse dicitur, nullum sit in prædiis pro indiviso communibus, sed quod ipsum confinium, ubi aliquod est, efficiat, ut prædia à se invicem sint limitata, ex quo videri posset lapis natus esse in confinio fundorum divisorum: Cùm enim prædia quoq; pro indiviso communia recipiant certos fines saltem quoad culturam & usum, ut nihilominus ipsum jus domini sit, maneatq; pro indiviso commune, atq; sic confinium dici queat ratione culturæ & usus etiam de fundis, quorum dominium in se pro indiviso commune est, v. Bartol. ad d. l. 8. ff. de acq. r. dom. capiendâ hîc erit ea confinii significatio, quam cum verbis sat clarè expressis, & sunt pro indiviso communia prædia, commodè liceat conciliari. Alium planè casum proponit Paulus in d. l. 19. ff. commun. divid. scilicet hunc, quod arbor quæ in confinio nata est, aut lapis qui per utrumq; fundum extenditur, quamdiu cohæret fundo, è regione cujusq; finium sit utriusq;, h. e. pro diviso communis, adeoque in judicium communi dividundo non veniat; sed cùm aut lapis exemptus, aut arbor succisa vel eruta est, pro indiviso fiat communis, ut tunc locus sit communi dividundo judicio: Etiam si verò appareat, ac si Marcianus in d. l. 8. d. a. r. d. etiam hunc casum decidat in contrarium saltem impliciter, quasi diceret, pro indiviso communem esse lapidem exemptum, ast restrictivè, si fundus quoq; talis sit, in quo erat natus, ut sic à contrario sensu non fieret exemptione pro indiviso communis, si præ-

dium tale non esset, in quo natus; tamen verius est, Marcianum cum casum planè non tractare, neq; vel expressè vel implicite decidere, ac dictam quoque restrictionem neutiquam eò pertinere, aut ad præcedentia tanquam aliquam limitationem esse referendam: sed potius simpliciter proponi ac dirimi casum de lapide in confinio prædiorum pro indiviso communium nato, & nunc exempto, quasi tantummodò dubium aliquod propter solam exemptionem esset subortum, num ea dominii causam vel modum interverteret? sicut & in pr. ibid. ac l. præced. principaliter occurrit & definitur casus de portionibus, quibus constaret communio arboris in confinio prædiorum, sive pro diviso sive pro indiviso communium, enatæ, tanquam quæstio de eadem incidisset, utrum communio ex partibus æqualibus, an verò inæqualibus sit intelligenda? Cæterum decisioni ex l. 19. ff. commun. divid. jam præced. n. 12. allatæ, adhuc videtur è diametro contrariari illa, quam idem Paulus refert in l. 83. ff. pro soc. sed puto utramq; posse conciliari, si adnotetur, institutam in l. 19. comm. divid. comparationem arboris lapidisve cum duabus massis duorum dominorum con-

15 flatis non ita crudè, sed suo certo modo esse intelligendam. Satis nota est distinctio, inter commixtionem & confusionem, quòd per illam plura corpora solida diversorum dominorum in unum corpus, seu in unum acervum permisceantur; Hæc verò censèatur, quando talis permixtio fieret in unam massam ex rebus liquidis aut liquefactis, §. 27. & 28. *Inst. de R. D.* Ad neutram propriè referri potest casus, quando arbor, quæ duobus erat communis, esset eruta vel lapis communis è terra exemptus, cum aliquod corpus liquidum aut liquefactum non adsit, neq; etiam plura corpora solida commisceantur, sed arbor, sicut & lapis, tam ante quàm post exemptionem una elementatione contineatur.

16 *v. part. 2. Class. 2. §. 16. num. 1.* Dicendum itaque erit per quamdam analogiam, quòd ea corpora, quæ una elementatione continentur, & tamen duorum dominorum sunt, ratione juris dominii, recipiant divisionem saltem in consequentiam rei corporalis, cui adherent, ita ut v.g. arbor intelligatur communis pro parte divisa, quâ dividitur solum, cui coheret, & sic hætenus, quoad illum effectum juris dominii, videantur quasi tot arboris corpora, quot sunt ratione dominii partes: quæ verò analogica divisio necessariò cessat, quamprimum illa coherentia corporis communis cum re corporali fuit sublata, &

v. gr. arbor communis eruta vel lapis è terra exemptus: cùm non amplius adsit illud, in cujus consequentiam aliqua divisio queat recipi, ut nunc illa, analogicè plura, arboris corpora videantur quasi in unum corpus pro indiviso redacta, & jus domini esse confusum, ideoq; locus communi dividundo judicio *d. l. 19. ff. comm. divid. jud. ibiq; Bartol.* Sed hæc confusio juris domini non de ipso dominio, verum de qualitate seu modo domini erit accipienda, ut vocabulum *jus domini* hîc idem importet, quod qualitas seu modus. Non enim valet prædicta analogia, quæ duntaxat in consequentiam plura corpora divisa ex uno corpore inducit, neq; circa ipsum dominium, sed saltem circa materiam communionis domini pro diviso vel indiviso occupata est, operari ultrà intensionem & suum objectum, quicquid etiam se res aliter haberet in casibus, ubi vera & propriè dicta adest commixtio vel communio, cùm omne simile soleat claudicare, & tantummodò eatenus admittendum sit, quatenus commodè quadrat. Imò forsitan non I 7 abs re hæsitaverim, utrum in ipsa verà ac propriè dictâ commixtione vel confusione non magis sola qualitas aut modus domini, seu jus domini communis quoad saltem communionis qualitatem pro diviso vel indiviso, videatur confundi, quàm ipsum dominium interverti, sive permixtio fiat utriusq; domini voluntate sive fortuito? Quamvis enim, factâ confusione duorum corporum in unam massam homogeneam, unusquisq; sociorum nunc quoque in parte alterius proprietatem pro indiviso, quam antea non habebat, consequatur, & hoc ipso respectu communio, seu commixtio & confusio, ad genera acquisitionis referatur *in d. §. 27. & 28. Inst. de R. D. l. 7. §. 8. ff. de a. r. d. Franzk. ad d. §. 27. Inst. de R. D. n. 9.* tamen ea proprietatis pro indiviso acquisitio minimè infert aliquam veteris domini interversionem, sed saltem ejus qualitatis quæ erat pro diviso vel indiviso, ceu quam solam antea socius non habebat, utiq; verò ipsum proprietatis jus, quod etiam nunc, factâ confusione, neutiquam voluit penitus abdicare, qui in eandem consentit: multò minùs id eidem potuit absq; suo facto interverti, si confusio præter voluntatem accidisset. Neque est, ut in ea confusione, ac postea communi dividundo judicio, videatur quis accipere partim aliud pro alio: Hoc enim nihil intervertere de ipso jure proprietatis ac domini argumento est, quòd non rarò detur utilis vindicatio ad æstimationem rei, ubi directâ propter extrinsecum aliquod impe-

- impedimentum non potest competere, quarum tamen illa æquè ex solo fundamento dominii nondum interversi provenit. Simile argumentum præbet commixtio plurium corporum, in qua quidem contingit, ut difficile & ferè impossibile videatur, singula corpora distinguere & separare: ast quia eadem nihilominus certo loco, mensura &c. circumscribi taliq; modo satis possunt designari, difficultati illi actione communi dividendo & officio judicis facile succurritur, ut quis in ea, quam ex capite nondum interversi dominii nanciscitur, satisfactione adhuc rem suam censeatur habere, *v. Franzk. ad d. §. 28. Inst. de R. D.*
- 18 *n. 4.* Consequitur ergò nunc suâ sponte, Pauli sententiam in l. 83. pro soc. accipiendam esse de casu, ubi arbor communis in sua una elementatione consideratur tanquam unum corpus, quod ita quoq; maneret post separationem à terra, ut eadem nihil videatur confusum, *fac. d. l. 83.*
- 19 *pro soc. verb. naturali ratione.* Atque sic omnes hæ leges, quæ videbantur meam sententiam evertere, eam potius juvant, aut certè ex iisdem saltem evincitur, separatione arboris vel lapidis à terra confundi quidem dominium, at non amitti vel interverti, quod unicum pro meâ intentione est sufficiens.

§. II.

- 1 **C**onveniens est præfato principio, quo scilicet dominium arboris solâ separatione de terra non intervertitur, ut id omne quod hætenus perdocui de libero vel restricto usu domini, aut eorum, quibus aliquod jus in arboribus solo cohærentibus constitutum est, obtineat
- 2 adhuc in iisdem, postquam à fundo sunt separatæ. Sic v. gr. arbores, ventorum aut fluminum vi dejectæ vel evulsæ, aut vetustate collapsæ, eatenus sunt in fructu, ut is qui usumfructum habet, velut usufructuarius, maritus &c. *conf. Class. 4. Sect. 4. §. 1. & Sect. 5. §. 17. & 18.* possit ex sylva quoq; incidua sumere ad comburendum, si non habeat aliunde combustibilia, itemq; ad refectionem ædificii, v. gr. usufructuarii,
- 3 dotalis &c. l. 7. §. 12. ff. sol. matr. junct. l. 12. pr. ff. de usufr. unde sylva incidua, ratione arborum vento aut flumine dejectarum, usufructuario hætenus est pro cædua, quatenus vel foci proprii inevitabilis necessitas, vel ædificii usufructuarii reparatio postulat, *d. l. 12. pr. ff. de usufr.* eodemq; planè modo penes ipsius residet facultatem, ex sylva non cædua arbores dejectas ad solum familiæ usum aut ædificii usufructua-

fructuarii refectionem tollere, quo potest ex sylva cædua incidere eâ
 saltem, ut renascantur, arte, atq; tantummodò pro arbitrio boni viri &
 patristamiliâ absq; sylvæ devastatione, quaslibet arbores ad quem-
 cunq; etiam vendendi, ulum, *v. d. Class. 4. Sect. 5. §. 3. 4. 5.* ut & ideò 4
 regula, quâ lignorum conservandorum causâ eousq; non sunt cæden-
 dæ ad ullum usum arbores vivæ, donec ad eundem idoneæ arbores a-
 ridæ, dejectæ aut collapsæ suppetunt, *v. Class. 4. Sect. 17. §. 9.* etiam ad
 sylvam inciduam pertineat quousq; ejus fructus est. Si verò cædua
 foret sylva, usufructuarius ampliorem, etiam vendendi, habet potesta-
 tem, ita tamen, si fortè tota sylva, aliudve arbutum hunc casum de-
 jectionis arborum per vim ventorum aut fluminum pateretur, ut non o-
 mnes arbores tollat, sed boni viri arbitratu, quousq; ex ea sylva licitè
 cæderet, si casus non contigisset, *arg. l. 12. pr. ff. de usufr. l. 7. §. 12. ff. sol.
 matr. add. Class. 4. Sect. 5. §. 7. n. 2.* Equidem differentia inter sylvam 6
 cæduam & non cæduam respicit saltem modum utendi, nec quicquam
 facit pro immutatione proprietatis, quæ manet sui domini cum omni
 eo fructu, cuius perceptione usufructuarii juribus nullum fieret præju-
 dicium: ut mirum haud sit, si tota sylva ruinam arborum passa esset, ex
 illis arboribus dejectis omnes reliquas, quas vel ex inciduâ vel cæduâ
 sylvâ secundum distinctionem, *n. 2. 3. & 5. hic* usufructuario cædere
 non licuisset, pertinere ad proprietarium ejusq; liberum usum, *d. text.
 Hahn. vom Erbmeier. Recht / p. 1. c. 9. n. 26. & 27.* nisi easdem, post
 denunciationem casus, non sustulisset, sed pro derelicto habuisset, quo
 plus non comprehenso quàm excepto casu usufructuarius illas jure li-
 bi sumeret, *Hahn. d. c. 9. n. 29.* sicut & in speciali casu, ubi ad jus glan-
 dium solummodò respicitur, *v. supr. Class. 4. Sect. 3. §. 19. n. 2.* Cæterum 7
 jam superiùs *Class. 4. Sect. 5. §. 6.* demonstratum est, an & quatenus usu-
 fructuarius obligatus sit in locum dejectarum arborum supplantare a-
 lias? Num verò extinguatur usufructus fundi, si arbores in eo essent 8
 dejectæ, *v. l. 8. l. 10. §. 4. ff. quib. mod. usufr. amitt. add. Class. 4. Sect. 5.
 §. 10. & preced.*

§. III.

Incidit hîc quæstio, si cui usus lignorum cremialium, veluti arida-
 rum aut vetustate collapsarum arborum vel ramorum esset venditus
 aut locatus, num sub ea venditione vel locatione comprehendantur

etiam arbores, ventorum aut fluminum vi dejectæ? Quam quaestio-
nem negare non hæsito, nisi saltem in casu, ubi arbores dejectæ jam pu-
trefactioni essent relictæ. Equidem usus ille venditus aut locatus tan-
tummodò pertinet ad foci necessitatem, pro quâ non facile consumen-
dæ arbores, quæ adhuc idoneam præbent materiam ædificandi, præ-
cipuè ad illas ædificii partes, quæ ex lignis inutilioribus æquè possunt
constare. Convenit ergò prius de utilitate hujusmodi arborum, præ-
sertim grandiorum & saniorum, circumspicere, easq; vel usibus ædifi-
cationum propriis destinare, vel ad eosdem aliis vendere, utut non-
nunquam pro pretio viliori, *conf. Class. 4. Sect. 17. §. 9. junct. Ordinat. Hassiac. de anno 1617. ibi: Dasz die Windfalle / sofern es den gehög-
ten und verbotteneu Orten nicht zu wider / zu rechter Zeit verkaufft /
und wie bißhero geschehen / von unsern Unterthanen nicht entwendet /
oder ohne Forst-Geld außm Wald geführet werden mögen.* Ob
eandem rationem, ne scilicet aliquando arbores pro ædificationibus
adhuc utiles foco consumantur, ac ne etiam, si magna arborum pars es-
set dejecta, dominus arboreti nimio afficiatur damno, fas non est, ut
arbores vento dejectæ præfectis sylvarum, cedant loco sportularum,
*v. Class. 4. Sect. 6. §. 7. n. 2. Wehner. obs. pr. voc. Forst-Recht / vers. supra
paulò ante. & voc. Wind-Brüche / Wind-Fälle.* Sicut etiam jure
Bavarico. Saltuarii definito stipendio jubentur esse contenti, & non
minùs arbores vento dejectas atq; alias justo pretio distrahere, & tunc
oportet emptorem prius ramos exteriores ad usum ædificandi minus
utiles, das Stauden-oder Gipffel-Holz / deinde arboris truncum a-
vehere, *v. Diether. supplem. Besold. voc. Wind. jung. etiam Ordinat. fo-
restal. Lüneburg. de anno 1678. cap. 2. §. 24. & cap. 3. §. 9. in fin.*

§. IV.

H omnes, qui arbores vento aut aquâ dejectas, aliterve collapsas
dominii vel alio jure tollunt, ex ratione publicæ utilitatis ac ve-
nationum commodi tenentur easdem opportunis, ferarum quieti nil
nocentibus temporibus è sylva evehere, convenientiq; usui destinare;
quod omne dominus juris forestalis justâ ratione præcipit, ut venatio
efficiatur feracior & commodior, ne etiam novellæ arbores depriman-
tur, earumq; germinatio impediatur, *conf. supr. Class. 2. Sect. 2. §. 12.*
*Wehner. Observ. pract. voc. Forst-Recht. vers. Removere enim. Frusch.
op. var.*

op. var. jur. publ. & priv. tr. 38. membr. 3. §. 7. n. 34. Item ne arbores col-
lapsæ relinquantur putrefactioni, ob quam damnorum metuendorum
interesse tales arbores videntur quasi in alienum, nimirum domini fo-
restalis fundum prolapsæ, utut sylva esset alterius, ceu in qua nihilomi-
nus interesse damni, in quo arbores putantur jacere, est alienum & do-
mini juris forestalis. *v. Besold. part. 1. consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 13. item in*
thes. pract. voc. Forst. Knipschild. de oblig. dom. & vasall. p. 2. q. 1. n. 145.
& de jurib. ac privileg. Civit. Imper. n. 58. add. supr. Class. 2. Sect. 2. §. 12.
n. 3. & 4. Item Ordin. Marburg. de anno 1602. artic. 34. Sollen die
Forster die Windfälle und Aßterschläge / auch Lager- und Reiß-
Holz alle vor Petri durch die Unterthanen aus dem Wald bringen
lassen / und sollen die Beambten das Volck zu rechter Zeit dazzu be-
stellen / ehe dann die Leute in die Acker fahren / bey zehn Gulden
Straff.

§. V.

QUemadmodum solâ separatione arboris de terra nil mutatur ejus-
dem dominium aut simile jus, quod quis in ea, dum terræ cohæ-
rebat, habuit, indeq; jus suum competentibus actionibus adhuc defen-
dere licet; ita dominus, vel alterius juris possessor etiam nomine ar-
borum quoquo modo dejectarum vel collapsarum tenetur suscipere a-
ctiones contra se intentatas, ita ut constituat subjectum passivum. Sic
v. gr. ratione arborum, quæ vetustate aut interno vitio essent collapsæ,
committitur damni infecti stipulatio, quæ verò, si arbores vento vel
flumine dejectæ, ob detectum vetustatis, alteriusve interni vitii sibi
non vindicat locum, nisi vetustate vel alio vitio jam ante fuissent ad
casum proclives, ut insequens ex levissima quaq; tempestate ruina ma-
gis vitio præexistente contigisse putandum sit, *v. Class. 2. Sect. 3. §. 10.*
num. 5. & 6. Capoll. de serv. urb. præd. c. 81. num. 8. Quæritur autem,
si vetustate aliove interno vitio, vel etiam ventorum vi confractæ ar-
bores in alterius fundum essent prolapsæ, aut fluminum impetu eò
transportatæ, jamq; damnum datum nullâ præcedente damni infecti
stipulatione, quibus remediis ejusdem reparatio queat obtineri? Si
arbor in viam publicam procidisset, itineriq; foret impedimento, &
dominus eam non haberet pro derelicto, poterit cum eo agi interdicto
ne quid in loco publico; ast ubi arborem haberet pro derelicto, non

quidem eo obligari potest interdicto, sed tamen, si actor suâ impensâ arborem tollere paratus esset, rectè cum illo acturus est de via publica reficienda, *l. 1. § 40. ff. ne quid in loc. public.* Interdictum enim, *ne quid in loco publico* duntaxat procedit contra eum, qui in via publica quid factum vel immisissum habet, non etiam contra eum, qui quid fecit quidem in via publica, at non habet: quo posteriori casu non restitutorio, sed prohibitorio interdicto foret agendum, ne scilicet vim faciat arboris dominus actori, suâ impensâ arborem tollere, viamq; reficere cupienti. Quando autem in locum alterius privatum arbor cecidisset, aut fluminis vi esset illata, tunc interest, num arbor vetustate, aliove interno vitio, an verò ventorum vel fluminum impetu fuerit dejecta, & rursus priori casu, utrum stipulatio damni infecti ex justa causa, an ex negligentia ejus, qui damnum passus est, sit omiſsa? Si arbor sui ipsius interno vitio aut vetustate esset collapsa, damniq; infecti stipulatio ex mera vicini negligentia scienter omiſsa, habet sanè damnicatus quod sibi imputet, cariturus omni auxilio, quo nullo dominam arboris sive ad eam tollendam, sive ut pro derelicto eam habeat, potest constringere, *arg. l. 8. & 6. ff. de damn. infect.* verùm saltem, si dominus arboris actione ad exhibendum eam vellet tollere, *v. l. 5. § 5. ff. ad exhib.* non permittere sublationem, nisi tam de præterito quàm futuro, ex sublatione metuendo, damno fieri t cautum, *d. l. 6. de damn. inf.*

5 Sin verò ex justa causa stipulatio damni infecti esset prætermiſsa, veluti ob angustias temporis, absentiam Reip. causâ &c. tunc non solàm remedium detentionis, quando dominus arboris eam vellet exhiberi, competeret, usq; dum de damno præterito & futuro foret cautum, sed quoque ad effectum agendi posset cautio, per fictionem juris tempore damni dati ad tempus damni imminētis ex justa causa retrotracto, haberi quasi interposita, ut compellatur dominus arboris, ad exhibendum non agens, vel tollere eam reparato damno, vel pro derelicto habere, *l. 7. §. 2. l. 8. l. 9. pr. ff. de damn. infect.* E contrario, ubi tempeſtaribus ventorum aut fluminum arbores in alienum fundum essent dejectæ vel transportatæ, earum nomine damni infecti stipulatio vel verè vel per fictionem nequitiam committitur, *v. l. 24. §. 9. in f. l. 43. ff. de damn. inf. add. n. 1. hic.* at succurritur ei, cui damnum illatum, remedio detentionis, donec de præterito & futuro damno cautio obrenta, si dominus arboris ad exhibendum agat & eam tollere velit, *l. 5. §. 4. & 5. ff. ad*

*ff. ad exhib. l. 9 §. 1. 2 & 3. ff. de damn. inf. l. 8. ff. de incend. ruin. naufrag. vel etiam actione, ut aut tollat arborem, omnesq; inutiles ramos, reparato damno; aut pro derelicto eam habeat, d. l. 9. §. 2. junct. l. 7. §. 1. ff. de damn. inf. coq; posteriori casu, si de domino arboris haud certò 7 constet; consultum est, fieri per iudicem proclamationem in locis vicinis, ut dominus arboris eam tollat intra certum præfixum terminum, secus arbore pro derelicto habendâ, quæ tunc caderet cuiusvis occupanti, sed quem posset dominus agri prohibere, sibiq; arborem acquirere, tum quòd se invito alius fundum ingredi nequeat, v. *Class. 3. Sect. 2. §. 1.* quum propter perpeßum damnum: Quibus æquitatis rationibus cum destitutus sit alius, soli occupationis juri innitens, credunt hunc melius facturum, si occupatione abstinuerit & rem reliquerit pauperibus, v. *Capoll. de serv. rust. præd. c. 27. n. 5. jung. Class. 12. Sect. 5. §. 2. 3.* Hæc 8 sanè remedia æquè in hoc casu damnum passio dari æquitas poscebat, ac in priori eadem applicata fuere ex ficta quâdam damni infecti stipulatione, quæ vera ob iustum impedimentum erat intermissa, cum fundi, qui damnum passus est, dominus hic eò magis omni vacet culpâ, quò nec opinari casum inopinatum nec avertere potuit, aut ullo medio damnum præcavere. Non minori tamen æquitatis ratione domino arboris optio est relicta, aut reparato damno arborem tollere, aut eam habere pro derelicto, quia & animalia nostra, quæ noxam commiserunt, non ultra nos solent obligare, quàm ut vel damnum resarciamus, vel ea noxæ dedamus: Multò igitur minùs ea, quæ animâ carent, nos ultra debent onerare, præsertim quia res quidem animales, quæ damnum dederunt, ipsæ extant, arbores verò, si ruinâ suâ damnum dederint, non rarò sint contractæ, ut desierint extare, l. 7. §. 1. ff. de damn. infect. Quæ omnia quoq; commodè poterunt applicari ad li- 10 gna ruta cæsa, quæ non rarò sub terrâ inveniuntur, v. *Nitsch. tom. 3. ephemer. erudit. 10. pag. 136. 137.* ut scilicet pro ratione diversitatis casuum, prout eorum dominus vel ignoratur vel certus est, secundum modò dicta principia statuendum, & fortè nonnunquam, ubi sub mari aut fluminibus talia laterent, prohibenti maris aut fluminis domino cedendum sit.*

§. VI.

PRogredior ad illos nunc effectus, qui ex coherrentia vel non coherrentia arboris cum fundo dependent, quo respectu arbores cæse

erutæ, & collapsæ fundi amplius non sunt, *v. §. 1. hic. num. 2.* adeoque fundo vendito actione empti nequeunt peti, nisi quoque rura cæsa speciatim essent vendita, *l. 66. §. fin. ff. de contrah. empt. l. 17. §. 6. ff. de act. empt.* utut fundi causâ fuissent paratæ vel cæsx, *d. l. 17. §. 2. ff. de act. empt.* Hinc venditor, fundo emptori jam tradito, ratione arborum ante venditionem succisârûm aut collapsârûm, ad exhibendum cum emptore agere jus habet, *d. l. 17. §. 6. de act. empt. l. 5. §. 2. ff. ad exhib.*

3 maximè in casu, ubi omnis dubitationis tollendæ causâ venditor *ruta cæsa* speciatim in venditione fundi excepisset, *d. l. 17. §. 6. de act. empt.* aut saltem ea, quæ fundi non sunt, reservasset *d. l. 66. §. fin. ff. de contrah. empt.* E contrario specialiter venditæ censentur etiam arbores incisæ, erutæ aut collapsæ, siue quis *ruta cæsa quæq; fundi non sunt*, siue saltem *ruta cæsa*, siue tantùm ea, *quæ fundi non sunt*, vendidisset, *d. l. 66. §. fin. de contrah. empt.* Quid autem obtineat, si interim, quòd sylva venderetur, maxima arborum pars esset collapsa aut vento dejecta, *v. Class. 3. Sect. 1. §. 2. n. 3. & 4.*

§. VII.

1 **R**utorum cæsorûm nomine haud veniunt arbores hoc fine erutæ, ut reponantur, quæ adhuc sunt fundi, *arg. l. 18. §. 1. ff. de act. empt.* sicut etiam illæ, quæ ex succisâ repullulant, *v. Class. 3. Sect. 3. §. 6. n. 5.*

2 & 6. *Class. 3. Sect. 5. §. 6. n. 6. & 7.* At si eo fine essent erutæ, ut aliò transplantarentur, rutorum nomine continentur, donec fuerint collocatæ, neque sufficit easdem in fundum, ut collocentur, esse allatas, *d. l. 18. §. 1. l. 17. §. 5. & ult. (ubi collocare reponere significat) ff. de act. empt.*

3 **A**u verò, si quis alienam plantam in suo posuisset, plantæ dominus postea arborem erutam possit vindicare, *v. Class. 3. Sect. 4. §. 1. n. 2.* & an arbor in confinio nata vel posita post separationem à terra fiat pro indiviso communis, *Class. 3. Sect. 3. §. 2. It. §. 1. hic num. 4. & seq.*

§. VIII.

1 **P**RAFATO principio, quòd scilicet arbor à terra separata fundi amplius non sit, disconveniens esse videtur, quando illi, qui fundum petierat & succubuerat, obstat exceptio rei judicatæ, si nunc petat arbores, utut excisas, quasi partem petat ejus, in quo toto succubuerat, *l. 7. pr. ff. de except. rei judic.* sed respondetur, removeri hunc à petitione,

ne, quia cupit id, quod tempore litis institutæ erat pars fundi: Seu, rationem adæquatam, quare petitor arborum repellatur, haud esse, quia eadem pars fuerint fundi, sed quòd, qui fundum petierat, arbores quoque tanquam fundi partem videatur petiisse, atque nunc, si eas denuò velit, bis idem petere, *d. l. 7. pr. & §. seq. l. 3. l. 5. & tt. de except. rei judic. contra bonam fidem l. 57. ff. de R. I.* Breviter: Arbores, quia 3 pars fundi erant, continebantur actione, & ergò in nova instituta actione idem sunt, quod & olim erat, actionis objectum. Oportet ergò, in quo semel non esse natam vel competentem actionem iudicatum est, eam nunquam dari, nisi impedimentum, ob quod primà vice actio denegata, sit remotum *arg. l. 28. §. 6. ff. de iurejur. add. Class. 4. Sect. 18. §. 14. n. 5.* Removeri debebat hic non peti bis idem, haud verò arborum partem fundi esse vel non esse, quod primum neutiquam factum, cum arbor *quoad dominium sui* per separationem de terra non sit alia res facta, *v. §. 1. hic n. 4. & seq.* ideoque meritò arborem etiam excisam petenti, qui prius fundum petierat, actio deneganda, donec domini causam mutata & ad se translatam probaverit. Equidem in casu, 4 quando petitor à petitione remotus est aliquà perpetuà exceptione, ita ut agere volens planè non habeat causam agendi, nunquam reviviscit obligatio semel in perpetuum sublata, *l. 98. §. 8. ff. de solution.* Porro 5 quoque prædicto principio non obstat *l. 12. §. 11. ff. de instruct. leg. modò distinctione inter fundi partem & instrumentum præmissà dicatur, quæstionem ibi esse, an fundo instructo, vel cum instrumento, legato, contineantur arundineta & salicta, eamq; negari, si nondum ea cæsa sint; affirmari de iisdem nunc cæsis, utpote quærendo fructui deservientibus.*

§. IX.

Consequitur itidem inde, quòd arbores rutæ cæsa non sint amplius 1 fundi, easdem nunc inter res mobiles esse referendas, *v. Class. 3. Sect. 1. §. 3. num. 2. & seq.* ac cedere, finito feudo, hæredibus vassalli, 2 non verò acquiri successori feudali, quamvis essent ad ædificium feudale destinatæ, & jam quodammodò exasciatæ vel præparatæ, *Richrer. part. 2. decis. 56. num. 11.* in quo tamen posteriori non immeritò licet 3 subdubitare, per ea quæ tradidi quæst. Miscell. XI. Insuper eam in 3 arboribus rutis cæsis mobilitatis qualitatem arguit actio furti, quæ ob
sur-

- furreptas arbores incisas vel erutas sibi vendicat locum, *conf. Class. 3. Sect. 1. §. 3. num. 6. Class. 4. Sect. 18. §. 18. n. 3. & 5. Ordin. crim. artic. 168.*
- 4 Imò nonnunquam, ubi rerum mobilitatis vel immobilitatis aestimatio magis ex voluntate & destinatione domini aut contrahentium, quàm earundem naturâ procedit, contingit ut arbores, etiam grandiores ex sylva incidua, sive simpliciter forent venditæ sive expresse ad cædendum, quantumvis nondum incisæ terrâ adhuc contineantur, eoq; respectu pars fundi & immobiles esse videantur, in certo juris effectû ex contrahentium destinatione habeantur pro rebus mobilibus, quasi secundum eam contrahentium destinationem jam essent succisæ, in quibus ideò neutiquam applicationem sibi vindicet jus retractus gentilitii, velut aliàs obtineret in casu, ubi sylva, utut cædua, vel integrum arboretum, aut fundus cum omni arbore, venderetur, quippe quòd etiam in simplici quarundam saltem arborum ex sylva venditione, nihilominus eadem, nisi aliud actum esse appareret, intelligerentur venditæ non tanquam pars fundi, sed ut cæderentur: neque ratione grandiorum ex sylva incidua venditarum arborum ideò possit suboriri dubium, quasi illæ non sint annuæ excisioni destinatæ, imò ne quidem eidem aptæ, seu venditione secundum doctrinam Class. 4. Sect. 5. §. 2. restringendâ ad casus dabiles. *vid. Tiraquell. de retract. gentilit. §. 1. gloss. 7. num. 37. 40. 53. 54. Robert. rer. judicat. lib. 3. c. 9. Cruf. de jur. offerend. c. 18. num. 22. jung. Reinking. de retract. quest. 3. num. 89 90. 91 92. & supr. Class. 3. Sect. 1. §. 2. & supra Class. 3. Sect. 1. §. 2. n. 7. & seq.*
- 5 Class. 4. Sect. 13 §. 1. Idem judicandum de arborum fructibus, dum adhuc pendent, venditis, ut nimirum, nisi arboretum vel fundus cum arboribus veniret in venditionem, eorum nomine retractus non inveniat locum, utut aliàs censeantur pars fundi, eoq; respectu res immobiles, *v. Tiraquell. d. num. 37. & seq. & d. num. 53. 54. Robert. d. c. 9. Molina. consuetud. Paris. tit. 1. §. 13. gloss. 4. num. 1. jung. supr. Class. 3. Sect. 1. §. 3. & Class. 4. Sect. 3 §. 7. & 8.*
- 6 Aliam quoad ipsas arbores fovere videtur sententiam Paponius *rer. judic. seu arrestor. lib. XI. tit. 7. arrest. 16.* at si arresta, quibus opinionem suam firmat, fuissent concepta secundum ipsius verba, prout sonant, de integrâ sylvâ cæduâ, nihil sanè eadem obstarent superiori aliorum decisioni. Ex quibus per se nunc liquet, si tota aliqua cædua sylva foret vendita ad unam duntaxat cæsuram, ut magis omnes ad cædendum arbores viderentur venditæ

dicæ quàm ipse sylvæ fundus cum arboribus, quòd tunc, non habente locum retractu, stet præsentium arborum venditio, ipso solo cum arboribus postea repullulantibus manente apud venditorem.

§. X.

PRO lignis rutis cæsis è sylva evchendis nonnunquam opus est servitute, quâ per alterius agrum liceat transire in sylvam arborum excidendarum causâ, atque postea ligna cæsa plauastro transvehere: Num verò ea licentia etiam comprehendatur sub servitute actus vel viæ, quam quis per alterius fundum habet constitutam, haud utique quaque videtur expeditum. Dicendum erit cum, cui servitus actus debetur, possit duntaxat plauastro ligna transvehere, at jus non esse eadem trahere per illum fundum; utramque verò facultatem concessam esse illi, cui servitus viæ quæsitâ, modò fructus non lædat, *l. 7. pr. junct. l. 1. pr. & l. 12. ff. de serv. rust. prad.* Nihil obstat *l. 13. ff. de servitut.* Ibi enim, quando demonstrato ad servitutem concessam loco jumentum quidem, non etiam vehiculum, potest duci, videtur saltem constitutus actus, ast non ex eâ ratione, quasi via de jure & natura servitutis non competeret; sed quia per naturalem impossibilitatem & loci demonstrati architudinem nullum ejus datur exercitium nullusque effectus, ut proinde, ne nihil agere voluisse videantur constituentes, judicandum sit, ac si eorum fuerit intentio aliam talem servitutem constituendi, cujus exercitium in demonstrato loco per naturam queat obtineri, veluti, si jumentum adhuc agere spatium foret, servitutem actus, continentem quidem tam jumentum quàm vehiculi ducendi licentiam, sed quæ servitus in altero eorum adhuc insit, & quoad saltem ejus exercitium appellari consueverit minus plena, eò quod ad plenum exercitium tanta requiratur latitudo, ut etiam vehiculum queat duci, *l. 7. pr. ff. de serv. rust. prad. Johann. Superior. ad d. l. 13. ff. de servitut. Brunnemann. ad eandem. Mollenbec. cent. 1. divis. jurid. 90. lit. C.* Cæterùm talis ligna transvehendi servitus amittitur non utendo, & 3 viginti annorum desidio, *v. Meurer. Jagt- und Forst-Recht / part. 7. pag. 220. pr. add. l. 14. pr. C. de servitut.*

§. XI.

DE locis denique videndum, in quibus ligna ruta cæsa solent reponi. r
 Quemadmodum illi, si nonnunquam ruta cæsa ligna in ipsis
Rr
sylvis

sylvis ad tempus reponi contingat, sunt eligendi tales, qui plantarum germinationi venationisq; commoditati nihil obsunt, ita quoq; extra sylvas attendendum, ne ea, quæ per ligna sit, locorum obstructio alteri sit impedimento aut noxia, *v. Class. 2. Sect. 2. §. 12. n. 3. verb. Entweder*
231 *Haus/oder uff Plätze und Eriescher.* Nequaquam igitur arboribus ac lignis obstruendæ sunt viæ publicæ aut urbis plateæ, *l. 1. §. 4. ff. de via publ. & si quid in ea fact.* atque ideo in Rebus publicis bene constitutis peculiari Magistratui demandatur platearum ac viarum publicarum inspectio, ne lignis, arboribus, ruderibus &c. expleantur, *vid. Damhouder. de magnificentia politia Civitatis Brügensis, fol. 136. in f. rubric. Amannus, fol. 138. in f. & 139. pr. in descriptione officii Limarii Sprenger. perspicill. orb. Christ. p. 13. & 28. Struv. Synt. Civ. Ex. 45.*
312 *75. 76. 63.* unde è contrario sponte sequitur in aliis locis ad universitatem spectantibus, quorum obstructio neq; universitati neq; cuiquam alii foret nocumento, unicuiq; ex universitate permittendum esse ligna sua reponere, eò quòd ejusmodi loca quidem proprietate tenus sint universitatis, non singulorum, *§. 6. Instit. de R. D. l. 6. §. 1. ff. cod.* at quoad usum, quatenus eo publicus universitatis aut concivium usus non impediretur, omnium illius universitatis membrorum ac civium,
4 *Vultej. ad d. §. 6. Instit. d. R. D.* qui proinde usus, utut ligna reponerentur in commodum certi prædii, veluti ad coquendum sales, metalla, cerevisiam &c. neutiquam procedit ex jure servitutis, quasi locus, in quo ligna reposita, sit pro prædio serviente, sed ex proprietate pro indiviso ad se pertinente, & cuiq; civium liberum usum eatenus tribuente, quousq; non versaretur universitatis aut concivium præjudicium vel impedimentum, *arg. d. §. 6. Instit. & l. 6. ff. de R. D. Vultej. d. loc. Herold. de jur. representat. cap. 5. conclus. 6.* Quæritur autem, an ejusmodi usus, jure incolatus competens, recensatur in commercio privatorum, ita ut per contractum inter vivos vel per successionem testati aut intestati sit cessibilis, aut transmissibilis? Et per consequens, utrum in casu, quando in successione concurrerent nepotes vel pronepotes cum liberis prioris gradus in linea descendente; vel fratres & fratrum liberi in linea collateralis, sit locus juri representationis, ideoq; iste usus alternatim distribuendus, aut sorti subjiciendus? ita sentire videtur Herold. *d. loc.* sed forsitan rectius negatur quæstio. Quamvis enim civi constet facultas jus utendi alteri concedere eo modo, ut suo
 conce-

de locis, in quibus ligna rûta cæsa reponuntur. &c. 315

concedentis loco & nomine utatur, quod satis expressâ restrictione unice important verba sententiæ ab eodem relatæ, und da er/Beßlager/ die Stätte seinetwegen zugebrauchen verstatten wolte / ist er dargegen sein Holz darauß zu legen nicht befugt. tamen in ea ipsa concessione videtur concedens adhuc suo civitatis jure uti frui, ac proinde nulla resultat consequentia, quasi civis eum usum, jure civitatis competentem, queat penitus in alium transferre, ita ut hic non nomine concedentis, sed proprio jure ex contractu vel alio titulo utatur, aut usus successionis jure ad hæredes ullos deveniat, qui eodem vel in universum omnes secundum antiquum defuncti modum, vel alternatim sint fruituri: siquidem hæredes singuli, qui cives facti sunt, proprio civitatis jure istum usum nanciscuntur in solidum, quatenus saltem publico vel concivium usui non accideret aliquod impedimentum, *arg. d. §. 6. Inst. & d. l. 6. §. 1. ff. de R. D.* Aliud sanè dicendum, si quis eo casu gauderet non jure incolatus, sed servitutis, aut ex alio speciali titulo, quem nihil prohiberet, quò minùs eundem per contractum aut ultimam voluntatem, vel etiam per successionem ab intestato posset transmittere, adeoq; nec juri repræsentationis aliquod tunc frenum injectum est: Sed omni eo casu convenit usum ad eum modum interpretari, quo erat apud concedentem, *conf. Class. 4. Sect. 6. §. 2. n. 2. §.* & de cœtero apud utrumq; , tam constituentem, quàm cum, cui usus constitutus, absq; alterius tertii impedimento: ne scilicet vel publicæ viæ aut plateæ, vel aliorum privatorum loca obstruantur, quale alterius impedimentum nec illi ubiq; permittendum, qui in solo ad se pleno dominio pertinente ligna reponit, nisi hoc suo jure in commodum suum absq; ullâ invidiâ utendo vicino noceat saltem per indirectum & consequentiam, non damnificandi cupidine, *v. Beier. de officin.*

Et tabern. opific. part. I. c. 5. n. 111. & 112. add. l. 55.

Et 151. ff. de reg. jur.

SECTIO II.

De commercio lignorum rutorum cætorum,
& de jure grutiæ.

§. I.

QUæ superius *Class. 4. Sect. 17 passim, præcipue §. 12. & seq.* de venditionibus arborum adhuc terræ coherentium pro usu succidendi, & aliorum sive ad propriam necessitatem sive ad vendendum transportandi præmittere fuit occasio, ea omnia etiam quadrant ad commercia, quæ sunt in lignis rutis cæsis, adeoque huc repetenda sunt. His nunc porro hic adjicitur ejusmodi commercio-
rum antiquitas, *v. Exech. c. 27. v. 15.* quodq; id commercium aliquando ratione confederatarum provinciarum tantoperè, ut quoq; immunitate vestigialium promoveatur, *d. Sect. 17. §. 16. num. 1* consueverit laxari, *Marquard. de jur. merc. lib. 2. c. 3. n. 34.* E contrario etiam multoties soleat restringi aut planè prohiberi ratione illorum populorum, qui vel hostes sunt, vel ex quorum crescente per lignorum apporationem potestate periculum aliquod foret submetuendum: veluti si iisdem ligna advelerentur ad constituendas naves bellicas, alium vetalem usum, quo ipsi redderentur contra vendentem regionem fortiores & instructiores, *l. 1. & 2. C. quæ res export. non deb. ibiq; Molinaus. add. Marquard. d. lib. 2. c. 1. num. 47.*

§. II.

COMMODITATI lignorum ad quemvis usum aliorum transportandorum, præcipue quidem transportationi, quæ in magnâ copîâ ad exteras regiones indigentes suscipitur commercandi causâ, interviunt naves; dictæ propterea lignorum vectrices, *l. 55. §. 5. ff. de legat. 3.* imò & absq; navibus ligna & trabes in fluminibus solent colligari, qui per aquas ligna vehendi modus non minorem, quàm ipsarum navium usus, *v. arg. Jesa. c. 23. v. 1. 2. 3. 14. Exech. c. 27. v. 5. 6. 7. 8. 9. 12. 13. 25. 26. 27. 28. 29.* habet antiquitatis gloriam, *I. Reg. c. 5. v. 9. II Paralip. c. 2. v. 16. Esay. c. 3. v. 7.* adeo quidem, ut quibusdam videatur verisimile, id ge-

id genus navigii, quo trabes connexæ & sine fabricâ compactæ flumine vehuntur, primum fuisse, ex quo, tanquam rate & navigio temerè facto ac incondito, postea ansa fuerit & occasio fabricandarum navium, *v. Calvin. lexic. jur. voc. Ratis. Almers. manual jur. voc. Grutiæ jus. §. 2.* sed hæc conjectura non caret dubio, eò quòd navium prima origo & occasio non videatur in tempora prædictorum Prophetarum esse rejicienda, verum potius ad fabricationem arcæ Noë referenda, *v. Genes. c. 6. v. 14. c. 7. v. 17 18. junct. Sapient. c. 14. v. 6.* Causam verò usui 3 navigiorum postea quorumcunque dedisse videtur maxima eorum utilitas, ac victus quarendi commoditas, *Sap. c. 14. v. 2. & 7.* quam vel unicuique urbis Tyri exemplum comprobatur, quando ingens illius ex mercatura & negotiationibus quæ sita celebritas, splendida magnificentia, & copiosissima omnium rerum ubertas potissimum navigiis accepto fertur, *Ezech. d. c. 27. v. 25.* Et certè, quemadmodum in iis regio- 4 nibus, quæ lignis quidem abundant, ast commoditate destituuntur transportandi & vendendi, quòd flumina nulla habeant vicina aut urbes, quòdve non nisi sub onere magni vectigalis ligna in fluminibus vehendi sit licentia, exiguae admodum sunt sylvarum utilitates, relictâ quandoque putrefactioni tam numerosâ lignorum copiâ, quæ aliquot centum aureis, & ultra, aestimari posset; ita e contra, ubi ista transportandi occasio non deficit, proventus ingentes inde futuri sunt, *vid. Frisch. de jur. grut. c. 2. n. 15. 16. Nauracht. ad Hippol. de Collib. de increm. urb. c. 5. lit. 6. num. 2.*

§. III.

EX dictis facilè perspicuum est, rarium traducendarum commodi- 1 tatem inter usus fluminum numerandam, adeoque fluminum jure, navigationis instar, censendam esse, *add l. 1. §. 14. ff. de fluminib.* Con- 2 siderantur autem omnes aquæ fluentes, vel per partes respectu aquæ profluentis, & quatenus sunt in perpetuo cursu, eoq; sensu dicuntur omnium communes, vel ut totum aliquod iisdem semper finibus sive certæ ditionis sive certi privati prædii constans corpus, quo respectu dicuntur esse vel publicæ, seu pertinentes ad omnes incolas illius ditionis; vel privatæ *arg. §. 1. & 2. Instit. de R. D. ibiq; Franzk. l. 1. §. 3. & 4. ff. de fluminib.* Hac ratione haud mirum est, cum amplissimum, sub 3 nullo certo alveo intra suas ripas, ad instar fluminis, decurrens mare,

olim certis certæ ditionis finibus non constaret, ejusq; partium occupatio, ceu magis pro exercitio usus, ex libertate naturali competentis, quàm dominium acquirendi animo facta, non perpetuò, sed saltem quoad illum usum duraret, *l. 6. pr. ff. de R. D.* quòd id ipsum propterea inter res communes fuerit relatum, *d. §. I. Instit. & l. 2. §. I. ff. de R. D.* quod verò nunc, ubi certarum partium quali perpetua occupatio cum animo asserendi domini supervenit, illudq; certis quodammodo certæ ditionis finibus distinctum est, eodem, quo alia flumina, loco habendum, ut nimirum per partes respectu aquæ profluentis & perpetui cursus censeatur res communis; publica autem, quatenus iisdem semper certæ quali ditionis finibus constat, *v. Klock. de arar. lib. 2. c. 63. n. 16. c. 114. n. 4. §. 42. 43. it. tom. I. consil. §. n. 9. & seq. usq; ad n. 15. Ziegler. ad Grot. de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 3. §. 8. 9. 10. 11. 15. Marquard. de jur. mercat. lib. 1. c. 17. n. 19. Franzk. Exerc. 4. quest. 1.* sed hoc ipsum flumen, quod, quatenus est totum aliquod suis certæ ditionis finibus constans corpus, seu breviter, quatenus sui dominium & proprietatem attingit, publicum dicitur, (siquidem de privato, ceu toto aliquo suis certi privati prædii finibus constante corpore, hîc nullus dicendi campus est) rursus quandoq; est commune ratione certi usus, scilicet illius, qui populo ditionis nullum affert detrimentum, veluti ut aquam haurire, aut bibere è flumine liceat: retinens verò, etiam ratione usus, tam nomen publici fluminis, quàm effectum in aliis usibus, quorum communio damnosa futura populo ditionis, quales ideo usus sunt publici saltem illius populi, veluti usus piscationis, navigationis &c. *Franzk. Ex. 4. quest. 1. §. 16. 17.* unde nunc claro clarius est, jus gratiæ vel ratiæ, seu potestatem ligna connexa flumine vehendi, *dic Glosz oder Glosz-Gerechtigkeit* / de jure Romano spectare ad populum illius ditionis, quam flumen perfluit, ceu cujus sit, *secundum modò dicta*, fluminis dominium, ideoq; & usus talis, cujus communio sibi foret nocummento.

§. IV.

¹ **H**odie flumina publica navigabilia, & ex quibus sunt navigabilia,
² ad Regalia relata sunt, *II. feud. § 6.* nec non postea etiam non navigabilia, saltem tamen publica, ad dominos territoriorum, vi superioritatis territorialis, pertinere cœperunt, tam ratione proprietatis
 & do-

& dominii, quàm perceptionis commodorum & utilitatum, itemve jurisdictionis & protectionis, *vid. Gryphind. de insul. c. 11. n. 42. & 57. Schrader. tr. feud. part. 3. c. 4. n. 36. Frider. Mindan. de process. mand. & monis. lib. 2. c. 36. n. 15. 16. 17. 18. Sixtin. de regulib. lib. 2. c. 3. n. 29. & seq. Myler. de Princip. & Statib. Imper. part. 2. c. 66. §. 1. & 3. Franzk. d. Exerc. 4. quest. 1. §. 3. in f. it. §. 6. & 15. Besold. part. 5. consil. 239. n. 5. & dissertat. de Regal. c. 8. §. 1. & 2.* adeò quidem, ut præter usum aquarum, eumq; etiam non indifferentem, libertati pristinae nihil ferè videatur relictum, ac communio solius aquarum usus saltem adhuc ex æquitate concessa, quòd dominis fluminum nil esset nocitura, *Myler. d. c. 66. §. 6.* Hinc factum est, ut eodem planè modo, quo alii fluminum publicorum usus & commoditates, etiam ratium ducendarum commodum pertineat ex eo superioritatis territorialis indeq; acquisitæ proprietatis jure, ad dominos territoriorum, unum vel plures, *Schweder. de jur. publ. part. spec. Sect. 2. c. 15. §. 10.* quorum plurium unus etiam invito socio flumine publico uti jus habet, si prohibendi vel dissentienti nulla justa causa sit, atq; utilitas inde proveniens, restitutis pro rata expensis, communicetur. *Fritsch. de jur. grut. c. 3. n. 23. add. infra §. 13. hic per tot.*

§. V.

HIs consentaneum est, quòd absq; consensu domini territorialis, expresso vel tacito, nulli alii queat licere, vel aquam ex flumine publico ducere cum deterioratione ejus fluminis aut fluminis usus: vel etiam piscari in eo: vel molam aliudve opus in eo construere: vel navigare aut rates ducere, *Capoll. de serv. rust. prad. c. 31. n. 4. & 5. Myler. d. c. 66. §. 6. 7. 8. 9. 10.* Dicendum itaq; primò de usu & exercitio ipsius territorialis domini, & postmodum de reliquis, qui ex ejusdem consensu, expresso vel tacito, jus habent quæsitum ligna flumine publico transvehendi: Si ipse dominus territorii utatur suo fluminis dominio in traducendis ratibus, occurrit quaestio, an subditi teneantur præstare operas in lignis succidendis, ad flumen vehendis, è flumine extrahendis & exponendis, itemve in purgatione riparum pro faciliiori fluminum cursu? Ad quam quaestionem respondetur, præstationem hujusmodi operarum ex ratione continentia, & tanquam connexum juris grutiæ haud deberi, sed ex alia causa, velut pars separata & per

per se subsistens, quâ subditi non quâ tales ex dispositione juris communis, sed vel ex conventionem, quæ quandoq; in remunerationem concessæ per manumissionem libertatis, seu accepti fundi aut mansi, intercedit; vel ex consuetudine & præscriptione sunt obligati ad operas, nonnunquam ratione quantitatis seu numeri, qualitatisve (equidem respectu ipsius substantiæ omnes sunt incertæ) certas & determinatas; non raro autem ad indeterminatas, quæ postremæ secundum consuetudinem & morem regionis, prout antiquitus fuerunt præstitæ, vel ab aliis hominibus similis conditionis in ea regione præstari consueverunt, intelligendæ, aut si de more regionis non constet, ex arbitrio boni viri ita moderandæ sunt, ne subditi nimis graventur, atq; ut iis suppetat tempus se suosq; alendi. Ut ideo hæc res non tam ex jure gratiæ dirimenda sit, quàm ex materia operarum, de qua videre licet *ap. Besold. thes. pract. voc. Frohn. Dieter. supplem. Besold. ead. voc. Naurab. de jur. subdit. pag. 621. & seq. Fritsch. de jur. grut. c. 5. Sect. 2. add. Class. seq. 7. Sect. 2. §. 2.*

§. VI.

PORRò suboritur quæstio, num domini fluminum id transvehendorum lignorum jus valeant exercere etiam in fluminibus privatis, aut in quibus alius habet jus piscandi; item an iisdem constet facultas in agris privatorum faciendi fossas liminarias, *Holz-Flöß Graben?* Quod utrumq; quæstionis membrum videtur esse affirmandum *per tradita Seckendorffii im Teutschen Fürsten-Staat part. 3. c. 3. Regal. 6. §. 4 ubi ita: So seynd darzu die Flößen auf Bächen und Strömen ein treffliches und bequemes Mittel/ und ein solches Recht/ welches niemand als der Lands-Herr / und deme ers verünftigen will/ exerciren kan/ indem kein Stand noch Unterthan im Land auff seinen eigenthümlichen Wassern und Bächen / oder darinnen er Fisch-Gerechtigkeit hat/ die Flöße zu verwehren hat &c. jung. Fritsch. de jur. grut. c. 3. num. 5. Almers. manual. jur. voc. Grutia jus. §. 4.* Sed huic sententiæ non quadrat superior illa, quâ domino territorii competere jus gratiæ dixi ex ratione superioritatis territorialis, indeq; etiam ipsius dominii & proprietatis fluminum. Nimirum Seckendorffius vel tenet eam opinionem, quod flumina superioritati territoriali accenseantur non ratione proprietatis, sed tantum ratione utilitatis, vel etiam juris-

jurisdictionis ac protectionis, *vid. supr. §. 4. n. 2. hic citat. Frider. Min-
dan. & Besold. dissert. de Regal. vel loquitur de casu, quando penes a-
lium residet proprietas fluminis publici, aut jus piscandi in eo, ex præ-
scriptione aliove titulo absq; Regali jure; vel quidem de flumine pri-
vato, at de eo casu, quando propter publicam necessitatem aut utilita-
tem bona subditorum subsunt dominio Principis, v. Nechlich Bes-
decken de jur. grut. ap. Lipold in opuscul. jurid. §. 5. vers. Es scheint
auch vors dritte. §. 9. vers. Was vors dritte die Städte dieser Lan-
de. & §. 10 per tot. add. Miscellan. jur. q. 2. ex qua postrema ratione 3
etiam alterum quæstionis membrum affirmativè decidendum, ut ra-
men resarciatur damnum illatum, Fritsch. d. tr. c. 2. n. 10. c. 5. Sect. 2.
n. 14. & 15. Idem ex prædicta ratione, cum eadem refundendi da- 4
mni clausula, judicandum de quæstione, utrum dominus fluminum li-
gna iisdem traducta queat in agris subditorum exponere? v. Fritsch. d.
tr. c. 5. Sect. 1. num. 14. & Sect. 2. num. 12.*

§. VII.

Quemadmodum domino territorii ex jure superioritatis ac domi- 1
nii fluminum publicorum competit facultas ligna ratesq; trans-
vehendi, ita eidem jus est alios usu illo prohibendi, & in eo impedi-
di, fluminumq; libertatem defendendi, etiam contra superiorem. Hinc 2
transitum in flumine aliis jure præcludit, aut ligna transvehenda deti-
net, donec sibi sit satisfactum, arg. l. 9. §. 3 ff. de damn. inf. l. 8. ff. de in-
cend. ruin. naufrag. add. Class. 4. Sect. 18. §. 33. *suprà.* quod impediendi
detinendive remedium solet expediri vel nudis protestationibus, præ-
cipuè contra potentiores, vel armatâ manu, vel etiam aliquo in flumi-
ne munimento daß der Fluß an der Gränze mit einem Uterzug von
eichlichen starcken Bau-Ziminern / oder mit eingebaueten starcken
Floss-Rechen / beschloßen werde. Fritsch. tr. de jur. grut. c. 6. n. 5. 6. 7.
Seckendorf. d. c. 3. Regal. 6. §. 4. in fin. Non etiam penitus & ubique;
à justitia abhorret impediendi modus, quando in pœnam & vindica-
tionem violentæ turbationis Regalium ac superioritatis territorialis &
jurisdictionis, denegatur præstatio securitatis viarum publicæ, atq; ex-
presso territorialis domini assensu subditis impune est, si quicquam
contra dominum ratium moliantur, sive cursum & transvectionem
impediendo, sive ligna surripiendo, comburendo &c. Fritsch. d. tr. c. 5.
Sect. 3. num. 14. & 15.

§. VIII.

1 **P**rohibitio domini territorialis in tantum procedit, ut se invito usus
 rarium transvehendarum haud sit liber, quamvis earum dominus
 foret paratus consuetum dependere vectigal. *Fritsch. d. tr. de jur. gent.*
 2 c. 3. n. 17. qui tamen, si transportatio lignorum pro necessitate usus do-
 mestici peteretur saltem jure vicinitatis & familiaritatis pro consueto
 aut convento vectigali, atq; sibi subditisq; suis nullum inde meruen-
 dum esset damnum, se æquum præstare, haud injustè monetur. *Fritsch.*
d. loc.

§. IX.

1 **P**atet satis superq; nihil hodie ad dominum territorii, tanquam
 subjectum passivum, attinere interdicta, ne quid in flumine publi-
 co, ripave ejus fiat aut immittatur, quò pejus navigetur; ut itidem in
 flumine publico navigare, ratem agere, perq; ripam onerare & exo-
 nerare liceat, l. 1. pr. ff. de flumin. l. 1. pr. ff. ut in flum. public. navig. lic.
 2 v. *Consil. Argentorat. vol. 1. consil. 8. n. 2. 3. 4. 12. Marquard. de jur. mercat.*
lib. 1. c. 17. n. 17. Hartman. Hartmann. lib. 2. tit. 46. obs. 3. num. 1. & 2.
 2 sed potius nunc in casu dubio superioritatis territorialis, Regalium, ac
 dominii & proprietatis fluminum esse argumentum, si rates in iis essent
 transvectæ, aut ea trajectio aliis permessa vel prohibita, seu, quò minus
 fieret, repagula, *Währ-Bäume / Glos-Rechen /* in fluminibus ex-
 tructa, aut etiam pro impedienda transvectione ligna derenta, aliæ ve-
 res, vel ipsæ personæ, pignorata, v. *Cochmann. vol. 4. consil. 1. n. 46. 47.*
48. 50. 51. 52. 54. 55. 57. 58. 59. 66. 71. 150. 167. & seq.

§. X.

1 **I**uxta seriem in §. 5. exhibitam digressio nunc facienda ad illos, qui
 jus traducendi rates in fluminibus publicis ex consensu domini ter-
 ritorialis, expresso vel tacito, acquisiverunt: Expresso quidem, si quis
 nominatim aliquo titulo, v. gr. privilegii, reciproce concessionis, lo-
 cationis, venditionis, donationis, precarii &c. eam licentiam efferna-
 ctus; Tacite & implicite, si præscriptione vel concessione Regalium,
 2 aut in specie fluminis. Quando expresso aliquo titulo dominus ter-
 ritorii alteri vellent constituere jus transvehendi in fluminibus ligna,

putant

putant quidam ipsum æquitatis lege obligatum, ut vassallos suos & subditos, quorum prædiis ad ripas fluminum adjacentibus vel piscationibus damnum aliquod quiret imminere, desuper audiat, atq; de resarciendo damno cum iis conveniat, utur stricto jure non videatur catenus esse astrictus, *conf. arg. l. 61. ff. de R. I. c. 29. eod. in 6. Frisch. de jur. grut. v. 3. n. 15. Besold. part. 5. conf. 239. in specie facti, vers. Hierauff num. Item num. 4. in fin. n. 5. & 6.* Quò tamen minù concessio ver-
gat in suum ac suorum subditorum damnum aut præjudicium, non raro consuevit observari, ut ea haud fiat aliter, nisi datis reversalibus, maxime si petatur à potentiore, qui facile soleat tales actus in præjudicium libertatis aut juris territorialis postea detorquere aut planè armatà manu interpretari. Hujusmodi literæ reversales plerumq; con-
tinent quatuor capita: (1) Daß dieß Concession aus gutem Willen geschehen. (2) Der Glos-Schade ersetzt. (3) Die Glöffe der concession und deren pactis gemäß exercirt. (4) Zu præjudiç der jurisdiction, Lands-Hoheit / Regalien / und anderer Gerechtigkeit nicht angezogen werden solle. *v. Frisch. d. c. 3. n. 14. ubi etiam in fin. tractat.*
Num. III. subjicit formulam hujus tenoris: Wir N. N. bekennen
hiermit und thun kund gegen männiglich / nachdem wir mit dem N. N. Handlung gepflogen / daß N. zu besonderem unterthänigem Willen und Gefallen geschehen lassen wollen / daß wir auff den N. Strom / durch ihre Herrschafft und Barmhertzigkeit flößen möchten; Als haben sich N. gegen Uns dahin erkläret / daß sie zu frieden / daß durch N. Herrschafft und Barmhertzigkeit auff = = Jahr eine Glöffe angestellt / und jedes Jahr mehr nicht / dann = = Klafftern gestöffet werden möchten. Demselben nach / so obligiren und verpflichten Wir uns hiermit / und in Krafft dieses unsers Revers-Brieffes / dergestalt und also / wo durch solch unser Glößen N. oder derselben Unterthauen und Verwandten einiger Schade zugefüget würde / daß wir solchen N. und ihnen / auff vorgehende Taxirung und Würdigung vier Ehrlicher Personen / darzu unser Theils zwei / und von N. auch zwei verordnet werden sollen / wiederum abtragen und erstatten sollen und wollen. Ebeuergestalt sollen N. sich dieser = = Jahr über / auff gleiche Anzahl / auff den N. Strom / so weit wir Uns bestellen anzumassen / = = Klafftern ohn einiges Gleit / zu gebrauchen Macht haben / doch daß solch Glößen jedesmats also an-
gestel-

gestellet werde / daß kein Theil dem andern an seiner Flöße Verhinderung zufüge / und da Wir zum Einwurffen gefast / Uns nicht vorgreiffen / sondern in alle Wege der Vorzug gelassen werden solle. Da aber N. ehe / dann Wir / zum Einwurffen gefast / solle N. auch nicht verweigert werden; und damit in dem Einwurffen des einen Theils Holz unter des andern auff dem Wasser nicht möge gemengt werden / soll das Theil / welches zum letzten eingeworffen / einen Vorschlag machen lassen / biß solang der förderste so weit kommen / daß man sich des Gemengens nicht zu beorgen; wie dann N. auff dem N. Strom / so weit als wir zu flößen Macht haben / auch zu flößen soll vergönnet seyn; und da durch N. Flößen Uns und unsern Unterthanen Schade zugesüget würde / so soll derselbe / wie obberührt / durch vier Personen taxirt / und von N. erstattet werden. Wann auch eines oder des andern Unterthanen befunden würden / daß sie ichtwas an dem geflößten Holz veruntraueten oder entwendeten / solche sollen nicht allein in gebührliche Straff genommen werden / sondern auch darüber das entwendete Holz zu bezahlen schuldig seyn. Treulich und ohne Gefährde. Zu Urkund ic.

§. XI.

- 1 **A**D eam, quam dominus territorii in ejusmodi concessionibus pro indemnitatione subditorum, ac potissimum pro utilitate Reipublicæ gerit sollicitudinem, pertinent porro quæstiones: (1) Utrum concessio traducendarum rarium, præcipuè quæ fieret alicui subditorum, queat extendi ad exercendum ligni monopolium? (2) An illi, quibus concessio facta, sint obligandi aut cogendi, civitatibus ad flumina sitis ligna vendere? Quæstionem primam affirmare non dubito, si publica necessitas vel utilitas ita exposcat, eò quòd forsitan alii subditi sufferendis magnis, qui necessarij sunt, sumptibus haud sufficiant, aut privilegiatus jam ante solus ab ancipite eventu sumptus sustinuerit, v. *Marquard. de jur. mercat. lib. 4. c. 7.* *Ziegler. ad Grot. de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 12. §. 16.* *Pufendorf. de jur. Nat. Gent. & Civ. lib. 5. c. 5. §. 7.* *Frisch. de jur. Gent. c. 3. n. 25.* *Besold. part. 5. consil. 239. in facti specie. & n. 9. vers. Darzu dann.* Altera quæstio itidem, de coactione quoq; eo casu, ubi specialis obligatio non præcessit, affirmanda est, si publicè intersit, ac ita præceptum ab eo, qui statuendi jus habet,

Wehner. observ. voc. Staffel-Recht. Schwveder. de jur. publ. part. spec. Sect. I. c. 20. §. 9. & seq. Quod quidem de ea regione, ex qua ligna aliorum ad externos transvehuntur, nullum habet dubium, cum non minus ad curam & conservationem sylvarum pertineat prohibitio, vel saltem restrictio exportationis lignorum, si ipsa regio iisdem indigeat, *v. Consil. Argentorat. vol. 1. consil. 8. n. 32. Menoch. consil. 1061. num. 20. Marquard. de jur. mercat. lib. 4. c. 7. n. 39. & seq. Amendol. ad Franchiæ decis. 9. n. 9.* quàm ob publicam necessitatem vel utilitatem jure quis cogitur vendere, ut ea tunc coactio non videatur esse coactio, *v. Consil. Argentorat. d. loc. n. 30. add. Miscell. jur. quest. 2.* Atque hæc posterior & publicæ necessitatis utilitatisve ratio justam quoq; præbet causam regioni, ad quam ligna venalia apportantur, aut per quam transvehuntur, ut mercatoribus, quantumvis exteris, certas possit præscribere commercandi leges, interq; illas speciatim, ut teneantur incolis regionis justo pretio vendere, sive ut incolæ habeant jus protimiseos, *v. Consil. Argentorat. d. loc. Marquard. de jur. mercat. lib. 2. c. 2. n. 21. 23. lib. 1. c. 17. pertor. Ziegler. in Gros. de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 2. §. 19.* Sicut & verò ea ratio, ita quoq; idem jus cessat in lignis, quæ non sunt venalia, neq; à mercatoribus commercii causâ, sed vel ab iisdem vel ab incolis alterius regionis, transvehuntur pro usu domestico & propriâ indigentia, ad quorum venditionem ut cogendi sint, tantum abest, ut quamvis se pacto obligassent partem lignorum vendere civibus illius urbis, quam transvehunt, quandoq; indigentibus, tamen non ultra ex pacto debeant constringi, quàm quatenus ipsimet non egent, & quousq; absq; propriâ suâ penuriâ vendere possunt, quippe quòd hoc pactum inducat quandam servitutem, in cujus usu, si utriq; sit sufficiens, potior habendus dominus eam constituens, *v. Besold. part. 5. consil. 239. add. supr. Class. 4. Sect. 6. §. 4. & infr. §. 17. hic, num. 12.*

§. XII.

Ratione expressæ constitutionis juris traducendarum per flumina & ratorium, occurrit etiam questio, si cui concedatur in flumine eine *Öffne Flöß.* / an eidem quoq; fas sit instituere eine *Zimmer-Flöße* / & vice versa? Quod negatur, quia transvectio lignorum, ceu quæ multa ac varia secum trahit incommoda, magnamq; continet servitutem, sit strictissimè intelligenda, maximè tunc, quando conditio conceden-

cedentis tali immutatione redderetur gravior aut deterior, ob quam rationem neq; permittitur translatio juris sibi concessi in alium cum durioris fluminis domini causâ, v. *Erisch. de jur. grut. c. 3. n. 20.*

§. XIII.

- 1 **P**orro vertitur quaestio, si flumen pertineret ad plures socios, v. §. 4. *hic in fin.* num unus eorum invito vel ignorante altero possit cuiuspiam constituere jus traducendarum ratium? Negat hoc *Erisch. de jur. grut. c. 3. n. 22.* eò quòd in re communi potior sit causa prohibentis, nec non ejusmodi concessio magnum socio afferat præjudicium, tanquam quæ suâ naturâ cum damno & periculo sit conjuncta. At
- 2 *ibid. num. 23.* statuit, socium fluminis posse uti jure traducendarum ratium invito socio, quando huic nulla assisteret justa prohibendi vel dissentiendi causa, atque, restitutis pro rata impensis, lucrum redundet in commune, v. §. 4. *hic in fin.* Quæ itaq; ratio divortitatis?
- 3 Nullam sanè firmam subesse arbitror, potiore prohibentis causâ existimans tam in casu, ubi cuiuspiam licentia facienda est traducendarum ratium, quam ubi ipse socius eo jure vellet uti, si damnosa foret
- 4 concessio, aut proprius usus, adeoq; justa prohibendi ratio: E contrâ causam ejus socii præferendam judicans, qui vel ipse rates in flumine communi transvecturus, vel alii eam facultatem concessurus est, si prohibenti socio nullum inde accideret detrimentum, veluti si non minùs concessio, quàm proprius usus fieret sub lege præcavendi vel
- 5 refundendi damni, communicandiq; lucri. Prius assertum faciliè clarum est: Etiam si enim haud versemur in casu, ubi socii prohibitionem duntaxat fieret, ut socius solo aliquo lucro careat, quod promoveri suæ rei concessione nemo, utut ejus nihil interlit, potest stricto jure, at nec ex æquitate quidem obligari, si proprium incommodum metuatur, v. *Miscell. jur. quest. 3.* verum hic talis existat casus, ubi prohibitionem futurum est, ut socius prohibitus etiam usu suæ partis careret, ac sic damno afficeretur, cum prohibenti non tamen erat fas inferre damnum in illa parte, cujus respectu res communis habetur pro alienâ, *Wesenbec. consil. 251. num. 121. & seq.* quàm saltem suæ partis lucrum negare alteri; tamen id alienum damnum cum proprio suo incommodo præcavere vel avertere is minimè astringendus est, absolutus omni divino, naturali & humano jure, si juxta ordinatam charitatem,

à seipſo incipientem, ſuam damni, ſive ex proprio ſocii uſu, ſive ex illius in alium conſeſſione imminentis, avertendi cauſam prohibendo fecerit potiorẽ, utut eo ipſo, per conſequentiam ſaltem & indirectum, nec ullo animo nocendi, alterius uſum impedierit, *Lev. c. 19. v. 18. Deut. c. 22. v. 1. 2. 3. 4. Matth. c. 19. v. 19. c. 22. v. 39. Marc. c. 12. v. 31. Luc. c. 10. v. 27. Rom. c. 13. v. 9. Gal. c. 5. v. 14. Prov. c. 24. v. 8. l. 6. C. de ſervitut. & aq. ibiq; Schneidvv. Weſenbec. conſ. 34. & 16. 17. 20. 21. conſil. 6. 7. n. 15. Klock. tom. 3. conſil. 149. n. 324. Bæckel. de jur. proteſt. clientel. part. 1. c. 3. n. 27.* E contrario, ut alterum quoque 6 pateat, ne utiquam foret excuſandus, qui vel proprium uſum, vel conſeſſionem in alium prohiberet, cum ſui, quò minus ſocius uteretur, vel uſum alii concederet: nihil planè interſit: Talis enim non ſolum alterius commodum non promoveret, peccans contra æquitatis leges: ſed planè, dum ipſe eſſet indemnus, damnum alteri interret: qualis damni illatio, ceu magis ex invidia & animo nocendi promanans, quàm propter aliquod ſuum intereſſe per indirectum contingens, neq; ſtricto jure poterat licere, *v. Miſcell. jur. quaſt. 3. Weſenbec. d. conſil. 34. n. 21.* Alia & diverſa à priori eſt quaſtio, ſi non ex communione fluminis jus 7 traducendarum ratium pluribus competeret, ſed plures ſocii tale jus à domino fluminis obtinuiffent, aliove titulo poſſiderent, mente & animo ſocietatis, communisq; negotiationis & mercaturæ exercendæ, num tunc ſocius, invito vel ignorante altero, communi jure queat uti? Hujus quaſtionis deſiſſio ex ſuperioribus principiis non eſt petenda, verùm ex natura & obligatione ſocietatis, cujus ipſa receptione videtur quilibet ſociorum habere ſcientiam & voluntatem eorum, quæ alter ſocius bonâ fide gerit ad communem utilitatem, ita ut nihil tale, quod bonâ fide in commune commodum geſtum eſt, habendum ſit, ac ſi peractum foret contra alterius ſocii ſcientiam & voluntatem, ſed potiùs id omne exiſtimandum ſecundùm ejus mandatum eſſe factum, utut is ſpecialem illius geſti actum, dum gerebatur, nesciviſſet, aut quoque abſq; juſta cauſa prohibuiſſet, ceu quæ demum juſta cauſa prohibentem implicaret culpæ & periculo, ſociumq; prohibentem liberaret ab obligatione illius facti. Unde prohibitione non obſtante, ſi ſocietati, quod geritur, videatur utile, ac propterea bonâ fide fiat, obligatur prohibens, cui diſplicere & ab eo recedere non amplius erat integrum, quod ſemel, ſocietatem recipiendo bonamq; ſocii fidem eligendo, inter-

ter se amatum fuit, l. 5 2. §. 1. 2. 3. 4. 1 2. 1 5. & ult. l. 5 3. l. 5 8. §. 1. l. 7 2. l. 8 2.

10 *ff. pro soc. Klock. tom. 3. consil. 148. n. 34.* Sic enim, quando alter sociorum bonâ fide in communem utilitatem pecunias mutuò sumplisset sub usuris, id æs alienum cum usuris de communi solvendum est, quantumvis reliqui hunc specialem actum ignorassent, l. 6 7. §. 2. l. 8 2.

11 *ff. pro soc.* Similiter, si unus sociorum, citra reliquorum specialem scientiam, æs alienum pro communi utilitate contractum solus solverit, repetitio soluti pro rata reliquorum habet locum. v. *Mev. part. 4.*

12 *decif. 171.* Nec non, si socius communem pecuniam nomine societatis fœneraverit s. sub usuris crediderit, usuræ fiunt omnium sociorum communes, ac si ipse solus eas recepisset, communicandæ sunt, etiam si reliqui socii ipsum crediti actum non scivissent, l. 6 7. §. 1. *ff. pro soc.*

13 Et denique lucrum vel damnum est commune, quando socius, quærendi communis quæstus causâ, bonâ fide, merces communes vendidisset sub habitâ de pretio fide, eò quod iste quæstus, propter carentiam pecuniæ in coëmptionem mercium impeniæ, & quidem eò major, quò diutius solutio pretii dilata fuerit, constitui solitus, se habeat instar usurarum, ac insuper pro utilitate mercaturæ & Reipublicæ

14 consueverit fieri, ut fides nonnunquam de pretio sit habenda; ac sanè, quantum communicationem damni attinet, exposcit eam summa æquitas, neq; ferendum est in societate, ut alter, nullo alio pacto, nullâve ejus culpâ existente, solus damnum sustineat, lucrum verò communicetur, *Marquard. de jur. mercat. lib. 2. c. 9. n. 66. add. ratione communicationis damni l. 10. ff. de R. I. l. 29. §. 2. l. 5 2. §. 4. in f. ff. pro soc.*

15 *Carpzov. part. 2. constit. 26. def. 1 2.* Haud ergò ablimili modo, si socius, ignorante vel absq; iusta causâ prohibente altero, communia ligna in flumine, cujus communis usus societati erat quæsitus, bonâ fide in communem utilitatem transveheret, commoda & damna inde pro-

16 venientia oportet communicari, eò quidem magis, quò plus huiusmodi negotiatio inter actus licitos & honestos reponenda est, quales omnes pro communi utilitate peracti comprehenduntur sub generali, ipsâ societatis receptione declaratâ scientiâ & voluntate, tunc demum distinctione inter specialem scientiam vel nescientiam ejus, quod ab altero gestum est, ad effectum obligationis vel liberationis attendenda, si id gestum esset factum illicitum, indeq; quidpiam in communem societatem collatum, quod certè, cum contrariorum contraria

ratio, sub illa generali scientia & voluntate haud veniret, neq; obligaret socium absq; speciali scientia & consensu, arg. l. 55. l. 53. ff. pro soc.

§. XIV.

PRogrediendum nunc secundum ductum §. 10. num. 1. hic. ad illos, i quibus à domino fluminis jus traducendarum ratiùm tacitè & implicite, veluti præscriptione, concessione Regalium aut fluminis, constitutum est, ad quos omnes suo modo quoq; pertinet & applicandum, adeoq; huc eatenus repetendum est, quod in prioribus §§§§. 10. 11. 12. & 13. de tali jure, expresso aliquo titulo quæsito, longè latèq; fuit expositum. Adhuc tamen nonnulla sunt adjicienda de modis tacitæ 2 concessionis, & primò quidem de præscriptione: Quamvis enim videbatur obstaculo esse, quòd propter Principis & Fiscì privilegium, ac privatorum incapacitatem, Regalia præscriptionibus haud sint obnoxia, v. Kizel. de jur. monet. class. 1. th. 7. lit. c. Fritsch. tr. de jur. Grut. c. 4. n. 5. tamen sub illa præscriptionum exclusionè haud comprehen- 3 ditur præscriptio immemorialis, habens vim legis & privilegii, adeoq; si de cœtero præscribens sit persona capax & habilis, eo immemoriali tempore etiam ipsa Regalia, eaq; tam majora quàm minora; nec non à privatis haud quidem ipsa Regalia, at saltem eorum jura & commoditates in qualitate privatorum jurium, queunt præscribi & acquiri, etiam, sicut quidam volunt, contra Principem nescientem, multò ma- 4 gis contra scientem, aut cujus duntaxat Officiales ac procuratores scientiam habuerunt, Kizel. d. loc. Cravett. de antiquit. temp. part. 4. Sect. Absolutis differentiis. n. 13. 14. 15. 17. 23. Klock. tom. 1. consil. 28. n. 253. Richter. decis. 21. n. 52. & 53. Besold. part. 2. consil. 49. n. 81. Hugo de stat. reg. Germ. c. 6. §. 25. Non verò hæc Principis scientia 5 operatur, ut præscriptio Regalium minori, quàm immemoriali tempore compleatur, eo quòd Regalia & res Fiscì sint à præscriptionibus privilegiata, indeq; præscribens habeat præsumptionem contra se, ut non nisi immemoriale privilegiatumq; tempus unquam sufficiat, Cravett. d. loc. n. 16. 17. Alia sanè ratio est in eo privato, ad quem à 6 Principe Regalis quædam commoditas, v.g. fluminis aut traducendarum ratiùm, jam esset investituræ vel alio titulo devoluta, quæ cā translatione desiisset apud privatum esse Regale, ceu qui tale jus haberet & exerceret non titulo Regali, sed ex jure concessionis seu contractus,

vel præscriptionis, in qualitate juris privati, contra quem proinde sufficeret præscriptio ordinaria triginta vel quadraginta annorum. *Crauer. d. num. 13. in f. Klock. d. consil. 28. n. 254. Fritsch. d. c. 4. n. 7. Hugo d. c. 6. §. 24. in fn. Rechtlich Bedencken de jur. grutia. ap. Lipold. in opusc. jur. §. XI. vers. Und aber dieses alles. Ubi etiam per tot. §. docetur, quomodo præscriptio in cæteris debeat esse qualificata. add. infra §. 17. hic. num. 2.*

§. XV.

- 1** Quod nunc attinet concessionem quoquo titulo Regalium, si ea in genere esset facta cum enumeratione aliquarum specierum, ac postea generali subnexâ clausulâ, vel etiam cum exceptione à generali concessione quarundam specierum, tunc comprehensæ videntur omnes specialiter non exceptæ species, quotquot quidem, secundum quorundam restrictivam doctrinam, ad Regalia non majora, sed minora, pertinent, atq; sic quoque Regale fluminum & traducendarum ratium, *v. Menoch. consil. 20. n. 24. & de præsumpt. lib. 3. præf. 97. n. 37. Wesenbec. consil. 27. n. 22. & seq. Besold. p. 1. cons. 3. cap. 4. tit. 1. n. 17. Klock. tom. 1. cons. 50. n. 35. Malcomes. ad Wesenbec. n. de nundin. ch. 57.*
- 2** & §. 8. quod verò non venit sub concessione vel simplicis vel omnimodæ jurisdictionis, *Fritsch. de jur. grut. c. 3. n. 24. Barbof. & Tabor. loc. commun. lib. 16. c. 28. voc. Regalia. axiom. 2. sub qua haud intelliguntur Regalia, Obrecht. disp. Jur. Civ. & feud. disp. 7. ch. 66. & tr. de jurisdic. & Imper. c. 1. n. 59. Bocer. de jurisdic. c. 8. n. 26. Barbof. & Tabor. d. loc. Besold. ch. præf. & Diether. supplem. Besold. voc. Regalia.*

§. XVI.

- 1** Sequitur concessio fluminis, veluti si dominus territorii flumen cum omni utilitate cuiquam concederet in feudum, quâ concessione vasallus obtineret quoq; jus grutiæ seu traducendarum ratium, *Fritsch. de jur. grut. c. 3. n. 11. Rechtlich Bedencken de jur. grutia ap. Lipold. modocitand. §. 6. pr. §. 8. vers. Dieravor auch. §. 9. vers. Wunu auch gleich dieses. nisi id expresse in investitura fuisset exceptum, v. Rechtlich Bedencken de jur. grut. ap. Lipold. in opusc. jurid. §. 5. vers. Daff dem vors. rünffte. Item §. XI. vers. So viel nun zum rünffteu. 1 loc.*
- 2** que tunc concessum jus postea vasallus absq; consensu domini in alium

lium transferre jus habet saltem hæcenus, ut sibi ea concessio seu translatio, quoad feudum tenuerit; haud verò domino vel agnatis successoribus sit necitura, quanquam eadem per longissima tempora perseverasset. *Fritsch. d. c. 3. n. 19. Kohl. de subfeud. c. 5. n. 11. 12.*

§. XVII.

Sed quæritur, num his casibus dominus fluminis seu territorii eo rati-
 tium transvehendarum jure & usu sit exclusus? Quantum quidem
 ipsum jus Regale attinet, neganda erit quæstio, quia Regalia ipsa, præ-
 fertim majora & statum Reip. directò concernentia, quæq; magis sunt
 ipsius regni ac Regalis dignitatis, quàm Principis, ceu nudi administra-
 toris, propria, sunt inseparabilia, nec sine dissolutione Imperii aut regni
 status ad privatos, per infeudationem aliosve titulos, in tali sua quali-
 tate, transitoria, imò nequidem cum privatis aut subditis communica-
 bilia, *Kohl. de subfeud. c. 2. n. 9 & 10. Gryphind. de insul. c. 24. n. 32. Lancellos. de jur. public. lib. I. c. 1. de Imperat. §. 4. vers. Trigesimo loco. Barbof. & Tabor. d. c. 28. axiom. 1. ut proinde Princeps concessione*
 alicujus Regalis in privatum, non videatur transferre voluisse ipsum
 jus regale, sed nudum jus utendi, privatusq; eo jure censeatur uti magis
 titulo concessionis quàm titulo Regali, sicut & is, qui præscriptione
 istud acquisivit: unde præscriptio illa, quâ jus utendi contra privatum,
 qui illud à Principe quoquo titulo obtinuerat, ab alio privato præscri-
 bitur, v. §. 14. n. 6. *hic.* non minùs nil quicquam præjudicat Principi
 in ipso Regali jure, quàm etiam domino directò in suo dominio dire-
 ctò ejusq; commoditatibus non nocet is, qui contra vassallum præ-
 scripsit, *Cravett. citat. in d. §. 14. loc. n. 27.* Major videtur subesse dif-
 ficultas de usu illius Regalis, cujus sola utendi potestas in privatum
 quoquo titulo legitimè translata est, an illum simul habeat Princeps?
 Etiam si enim nec ea translatio ubique Principi queat licere, si inde fu-
 turum, ut destituatur redditibus dignitati cohærentibus, & ad eam su-
 stinendam deputatis, ut illam deinceps non valeat commodè tueri,
Kohl. de subfeud. d. loc. tamen extra hunc casum talis translatio absq;
 omni hæsitazione permittenda est, ideoq; ad nostram quæstionem di-
 cendum, exclusum utique videri Principem, si de ea exclusionem ex in-
 strumento concessionis vel aliunde appareret, aut præscriptio cum
 prohibitione processisset; è contrario foret simul admittendus, si de

usu cumulativo seu communicativo expressè esset cautum aut aperte constaret, *v. Besold. part. 5. consil. 239. in specie facti, vers. Zwar alles mit diesem Vorbehalt.* Si verò nihil hac de re conventum, sed causa esset dubia, oportet vel exclusionem vel communionem colligere ex natura cujusq; concessionis & negotii, veluti in casu, ubi flumen cum omni utilitate, aut etiam specialiter jus traducendi rates in feudum à Principe fuisset concessum, laud immeritò Princeps ab eodem ratium traducendarum usu censetur exclusus, quia tali concessione omnis utilitas translata in vasallum: ut & ideò admirabile non sit, quòd aliquando domini territoriales non nisi voluntate vasallorum, jura adjiciendi rates in fluminibus, feudi nexu à se dependentibus, emerint vel conduxerint, datoq; certo pretio aut mercede exercuerint, *v. Cothmann. vol. 4. consil. 1. n. 122. 127. 131. 134. 144. Rechtlich Bedenken de jur. grut. ap. Lipold. in opusc. jurid. §. 6. vers. Daß nuu auch und vors*

8(2) *Fürst. Item §. 7. per tot. §. 8. per tot. §. 9. passim.* In tantum quidem, ut visum fuerit, vasallos neq; ad concessionem transvectionis lignorum pro usu rerum metallicarum absq; pretio posse constringi, etiam non attentis investituræ legibus, quibus se obligassent ad fodinas & officinas metallicas curandas, promovendas, aut instruendas, ceu quæ obligatio tacitam haberet conditionem, quatenus absq; suo incommodo quiret fieri, qualem verò indemnisationem neutiquam præstaret talis lignorum sine pretio transvectio, *Cothmann, d. loc. n. 153.*

9 Probè tamen in ejusmodi casibus advertendum velim ad tenorem initii inter dominum & vasallum contractus, num scilicet emptio vel conductio, pretiumq; conventum aut merces respiciat ipsum fluminis usum pro traducendis ratibus, an verò duntaxat conventionem quandam per averfionem in compensationem ejus damni, quod aliàs post transvectionem peractam secundùm taxationem juratorum æstimatum fuisset reparandum. Sanè in ea causa, super quâ Responsum juris, ad quod aliquoties provocavi, extat apud Lipold. *in opusc. jurid.* non leve mihi suboritur dubium, an non potius per averfionem emendo transigere voluerit Princeps cum vasallo de damnis, quæ vasallus perpeffurus esset, dum Princeps suo rates traducendi jure titulo Regali foret usus, & quidem in specie, an non sub pretio lignorum simul comprehensa saltem compensatio ejus nunc deficientis annui canonis seu redditus, quem ex molendinis & piscationibus, nî per ratium transvectionem

vectionem impedimentum accessisset, potuisset percipere? Primò enim verba contractus nil amplius continent, deinde Principis successor, constituendo alteri jus ratium in nullo alio capite, nisi ratione reparationis damnorum, limitatam mentem satis declarat: Et denique omnia in contrarium allata argumenta de præfinitione certi temporis &c. quadrant etiam ad nudam compensationem damni. Sed in quo ipsis Roslaviensibus sui juris deductionem! Quod autem qui- 10 busdam videatur Princeps supradicto jure etiam absq; vasalli voluntate justè uti ad necessarium saltem domesticum usum, nec non, si vasalli simul forent subditi, *v. Frisch. de jur. grut. c. 3. n. 12.* id utrumque, si ex natura feudi quæstio sit, caret fundamento, & procedit ex aliis planè rationibus, adeoq; non semper & ubique, sed stantibus illis. Quando quidem dominus feudi ad necessarium usum vellet ligna flumine trahere, eaq; res vasallo nullum usus sui impedimentum, neque aliud quodpiam damnum allatura esset, obligaret vasallum non lex investituræ aut natura feudi, sed illa communis invidiæ cavendæ æquitas, *de qua Miscell. jur. quæst. 3.* itemve gratitudinis erga dominum laudabilitas. Si quoque vasallus esset simul subditus, nihil certè inde auge- 11 tur obligatio feudalis: at quando publica necessitas vel utilitas posceret transvectionem lignorum, eo saltem casu vasallus subditus, non tanquam vasallus, verùm ut subditus, jure pateretur, cum conditione tamen reparandi illati damni, lignorum transvectionem ex alia, quàm obligationis feudalis, ratione, *de qua videre licet Miscell. jur. quæst. 2.* Aliud planè dicendum in iis negotiis & causis, ubi absq; translatione 12 omnimodæ utilitatis, usus traducendarum ratium esset cuiuspiam constitutus jure servitutis, donationis, precarii, vel simili: cum enim talia jura intelligantur absq; domini constituentis præjudicio, & tantùm ad indigentiam ejus cui debentur, domino utiq; adhuc sua utendi constat libertas, vel quatenus ipse indiget, vel ultra quoque, at quousq; alteri nullum servitutis affertur impedimentum, *Frish. de jur. grut. c. 3. n. 13. Besold. part. 5. consil. 239. n. 9. vers. Sursaudere. n. 17. in f. & seq. add. supr. Class. 4. Sect. 6. §. 4.*

§. XVIII.

NUnc adjicienda monita, quæ tam territorii ac fluminum dominus, si ipse ratium traducendarum commoditatem vellet instituere,

- tuere, observare habet opus, quàm illi, qui id jus utendi concessione ex-
 2 prelsâ vel tacitâ, aliove titulo obtinuerunt. Ita ne magni, qui requi-
 rantur, sumptus impendantur frustrâ, aut damna sint lucris majora, o-
 pera pretium erit, si ante omnia, certitudinis causâ, quantitas quædam
 lignorum per flumen traducatur, & fiat experimentum, an flumen sit
 satis profundum, atq; ita comparatum, ut commodam lignorum trans-
 3 vectionem admittat. *Fritsch. de jur. grut. c. 5. Sect. 1. num. 3.* si itidem
 probè & accuratissimè observentur ac eligantur tempora, tam ad ex-
 4 dendum & exsiccandum ligna, quàm ad eorum transvectionem com-
 modiora, quibus aliis negligentia præterlapsis, posteaq; fluminum vel
 exsiccationibus vel inundationibus obstantibus, facile per totum an-
 num occasio ligna transvehendi erit perdita, *Klock. de arar. lib. 2. c. 15.*
 4 n. 31. *Fritsch. d. loc. n. 4.* nec non si eligantur sylvæ fluminibus vici-
 næ, eaq; tantummodò huic usui serventur, aliis necessitatibus ex aliis
 sylvis subveniendo, *Klock. d. loc.*

§. XIX.

- 1 **P**Ræmonendi quoq; per mandata publica sunt incolæ, præsertim
 molitores, ut præmuniant sua molendina mit *Einschlagung eines*
Floß-Rechens vor die Mühl-Lache contra impetum lignorum trans-
 vehendorum; ut etiam ripæ, ubi alveus est angustior, à fruticetis aliis-
 ve impedimentis purgentur, quò liberior fiat fluminis cursus faciliorq;
 lignorum transitio: ut quoque nullum aliud impedimentum vel da-
 mnium inferatur lignorum transvectioni, sive obstacula injiciendo
 fluminum cursui, sive repagula corrumpendo aut frangendo, quæ fa-
 cta essent pro detentione & commodâ expositione lignorum, sive ligna
 furandi causâ surripiendo, aut damni dandi ergò corrumpendo, com-
 burendo &c. *Besold. p. 5. consil. 239. in facti specie, vers. Als auch sol-*
 2 *gends.* Quibus malitiis coercendis non solum ea remedia subseruiunt,
 quæ jam supra tetigi §. 10. n. 5. in fin. hic. & *Sect. præced. 1. §. 9. num. 3.*
 verùm etiam pœna eò magis exasperanda est, quò plus hujusmodi fa-
 ctis læditur publica, in qua confidendum erat, viarum securitas, *Fritsch.*
de jur. grut. c. 5. Sect. 1. n. 5. 6. & Sect. 3. add. supr. hic Class. 4. Sect. 1. §. 4.
 3 Quod verò modò dictum de præmunitione molendinorum & purga-
 tione riparum, id cum grano salis oportet accipi, nimirum si subditi
 ejusmodi operarum sint debitores; secus enim tam ipse territorii ac
 flu-

fluminum dominus, quàm quivis alius, suo sumptu ornem eam rem-
curabit, *Fritsch. d. Sect. 1. num. 7. add. §. 4. hic. num. 3.*

§. XX.

QUò magis ante rem inchoatam de certiori proventu & lucro
queat constare, consultius fortassis est, cum illis, quorum inter-
est, per averfionem de refarcitione damni antea convenire, quàm can-
dem post transvectionem peractam taxationi relinquere, *Fritsch. d.
Sect. 1. n. 11. 12.* Melius itidem erit factum, si certus locus, ubi ligno-
rum extrahendorum & exponendorum sit commoditas, ex conces-
sione vel præscriptione non suppetat, de eo cum illis, quorum interest,
transigere. *Fritsch. d. c. 5. Sect. 2. num. 11. add. Sect. præced. 14. §. 11.*
Quamvis enim riparum usus sit publicus, etiam in specie ut navigan-
tibus & ratemagentibus per eas onerare & exonerare liceat, *l. 1. pr. ff.
ut in flum. publ. navig. lic.* hocq; ipsum non videatur restrictivè acci-
piendum de usu recepto ac vicinis ferendo, *Frider. Mindan. de process.
mandat. & monit. lib. 2. c. 36. n. 11.* tamen illud jus vetus, quo publicus
est fluminum & riparum usus, hodie habetur antiquatum, ut frustra in
eo solamen quaesiturus sit, qui ligna vult flumine agere & in ripis ex-
ponere, *vid. supr. §. 4. hic.* Utrum verò illud jus ligna in certo loco
exponendi, quod quis præscriptione vel alio titulo quaesivit, amitta-
tur solo non usu, nunc venit in quaestionem? Videbatur posse dubi-
tari, quod meræ sit facultatis, ligna flumine transvehere vel non: at
affirmanda est quaestio, tum quia fluminum usus non amplius hodie
est publicus & meræ facultatis, quàm quia usus ille in effectu juris ha-
betur pro continuo, cuius cujus discontinua causa, si vel maxime esset
attendenda, *v. Hugo de stat. reg. German. c. 6. §. 24.* non proficiscitur
ex necessitate constitutionis vel consuetudinis, sed ex negligentia &
desidia utentis, *Fritsch. d. c. 5. Sect. 2. n. 13. Carpzov. part. 3. decis. 288.
n. 24.* Ea q; affirmativa obtinet eò magis, quando hoc ratiū expo-
nendarum jus competeret ex quodam contractu, cum ea, quæ meræ
facultatis sunt, si ex contractu descendant, præscribantur spatio triginta
annorum, sicut alia quælibet jura & actiones, *Besold. part. 5. consil. 239.
num. 18.* nec non, si contradictio intervenisset aut impaudentia, *Be-
sold. ibid.*

§. XXI.

§. XXI.

- 1 **Q**Uæritur etiam occasione loci expositionis lignorum, si ratis esset impetum fluminis in alterius agrum delata, quo remedio sit consultum tam domino ratis, ut eam tollere liceat, quam agri ad consequendam reparationem damni præteriti, & ejus quoque, quod ex sublatione lignorum futurum est? *vid. l. 5. §. 4. ff. ad exhib. l. 9. §. 1. 2. 3. ff. de damn. infect. l. 8. ff. de incend. add. Sect. preced. l. 5. & Class. 12.*
- 2 *Sect. 5. §. 23.* Quibus nunc porro addendum, si facto naufragio, ac soluta, quæ compacta erant, fabrica, ligna hinc illic dispersa, aquisque submersa alii diripuissent, quod tunc, quando quidem ligna aliàs peritura collegerunt, nulla eos teneat poena; plectantur verò iidem fustigatione, relegatione, damnatione ad opus publicum, vel aliâ pro ratione circumstantiarum arbitrariâ poenâ, si ea ligna, quæ servari potuissent, flagitiosè invalerint, *l. 4. §. 1. ff. de incend. ruin. naufrag.*

§. XXII.

- 1 **U**Ltimo loco in prædicta collatione sperandi lucri cum sumptibus, qui impendendi sunt, considerari merentur vectigalia, omnino quoque de lignis & ratibus pendenda, *Fritsch. de jur. grut. c. 5. Sect. 1. num. 13. Naurath. addit. ad c. 5. Hipp. à Collib. de increm. urb. §. 3. add. Class. 4. Sect. 17. §. 16. supra: Item §. 1. hic.* in tantum, ut dominus rarium, cui fortè dominus territorii cum fluminis usum concessit, adhuc consueti vectigalis nomine satisfacere astringatur, vel eidem domino territoriali, vel vasallo aut civitati jus vectigalium possidenti, nisi immunitas ab hac præstatione ex pacto, privilegio, aut consuetudine competeret, *Fritsch. de jur. grut. c. 3. n. 18. Lather. de cens. lib. 1. c. 6.*
- 2 *n. 26.* Atque sic etiam satis de regulis, quas quilibet rarium dominus pro majori certitudine lucri & avertendo damno habet observandas, de qualibus ultra quoque consulere licet *Klock. de arar. lib. 2. c. 15. num. 31. & seq.*

§. XXIII.

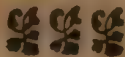
- 1 **T**Andem subministrari convenit remedium illi, qui vel superioritatis territorialis, vel alio quovis titulo jus habet traducendarum per flumina rarium, contra eos, qui ipsum in tali jure turbare conantur
aut

aut impedire: Et sanè nihil obstat, quò minùs illa interdicta, quæ olim, quando fluminum usus erat publicus, dabantur cuiq; naviganti vel trajicienti rates, *v. t. r. de flumin. & t. r. ut in flum. publ. navig. lic.* hodie etiam competant domino territorii aut Regalium, isve quibus ratum traducendarum facultas tacitè vel expresse concessa est, quippe cum flumina, ut olim populi, ita hodie sint dominorum territorialium, *Fritsch. de jur. grut. c. 6. num. 4.* Insuper Camera Imperialis hoc nomine solet decernere mandata, modò is, qui mandatum pro utendo flumine petit, se fundet super quatuor casibus, *Ord. Camer. part. 2. tit. 23.* & alleget jus utendi, veluti flumen esse publicum, spectans ad dominum territorii ac Regalium &c. facultatem rates flumine trajiciendi, ligna transvehendi, ad ripas extrahendi, & in vicinis agris exponendi, sibi competere ex pacto, privilegio, consuetudine, præscriptione immemoriali &c. Siquidem repulsam aliquando tulit Civitas Ulmenfis in causâ contra Fuggeros, quod hanc allegationem intermiserat, neque fundârat super quatuor casibus ordinationis Cameralis: quæ tamen postea mandatum adhuc obtinuit, quando defectum suppleverat allegando, flumen *Zehler* non modò esse publicum, ut cuivis super eo navigare, agere, lignaq; vehere ab omni memoria licuerit, sed etiam Ulmentes ante aliquot annos judiciali sententiâ obtinuisse, semperque habuisse facultatem in eodem flumine navigandi, vehendi, per agros fundosq; pagi *M.* exonerandi, exponendi, item ducendi ligna, trabes, plantas, tigilla &c. *vid. Frider. Mindan. de process. mandas. & monitor. lib. 2.*

cap. 36. num. 10. Fritsch. d. l.

num. 3.

❧ : (o) : ❧

CLASSIS VII.

De materia, ex qua quid ad fulciendum
 ædificandum, aliosve usus efformatur.

SECTIO I.

De materia in genere.

§. Unic.

Ratione varii usus, cui ligna ruta cæsa in-
 serviunt, dicitur ligni appellatio nomen generale;
 quod sic separatur, ut sit aliquid materia, aliquid li-
 gnum: Materia, quæ ad ædificandum, fulciendum
 necessaria est; lignum, quicquid comburendi causâ
 paratum, l. 55. pr. ff. de legat. 3. *Hahn. vom Erbener-Recht p. 2. c. 23.*
 num. 6. & seq. Etiam si verò possit videri, ac si in d. l. 55. Ulpianus
 respexerit ad causam legatorum, & eum principalem ac commu-
 niorem lignorum usum, qui caderet sub dispositionem patrisfamilias,
 & constitueret objectum legatorum atque contractuum, eò quòd alii
 quoque sint lignorum rutorum cæforum usus, qui adeò commodè vel
 ad combustiones, vel ad ædificationes, aut ad fulciendum, non possunt
 referri, veluti si virgæ, baculi & fustes ad flagellandum & verberan-
 dum adhibeantur &c. tamen sciendum est, illud vocabulum, *ædifican-*
 dum, ita latè esse capiendum, ut comprehendat etiam quodvis aliud
 genus constructionis, non præcisè ædium, omnemq; speciem ex ligno
 effectam, utut postea illa species formata alium præberet usum quàm
 pro ædificio: quo sensu *ædificare* est efficere, formare, construere, ac
 omne id lignum materia, ex quo aliqua species ad certum usum potest
 ædificari, hoc est, formari, effici, construi, *Fac. l. 46. §. 1. verb. novem*
ædificare. ff. de jur. fisc. Calvin. lexic. jurid. voc. ædificare. Hancq;
 significationem, quicquid etiam d. loc. senserit Ulpianus, me in hac
 tractatione oportet amplecti eò magis, quò plus mea mens est docere
 de

de iure quod circa quamlibet rem è ligno effectam occupatum est, *velut me duplicare anticipavi in prefat.* Nihil itaque opus, peculiarem de virgis, baculis, & fustibus instituere tractationem, sicut in prima olim huius materiæ disputatione factum, sed cum & virgæ, baculi, fustes, sint aliquid formatum è ligno, ad certos usus tam publicos quàm privatos, quod demum tunc, quando est torrefactum, neque ad illos usus amplius idoneum, solet foco destinari, ideò de iisdem tractatio fiet commodis locis, prout vel sub materia præbent usum publicum aut privatum, vel ad combustibilia pertinent. Et quoniam omne id, quod ad materiam relatum atque ex ea formatum est, per vetustatem aliosve casus potest incidere in eam causam, ut nullum alium sui usum amplius præbeat, quàm combustionis, convenientius nunc esse putavi primò dicere de materia, ac ultimo loco subicere doctrinam de lignis combustilibus.

SECTIO II.

De materia ad fulciendum paratâ, veluti de palis, perticis, pedamentis.

§. I.

Iuxta doctrinæ seriem Sect. præced. monstratam nunc aggredienda est tractatio de materia tam eâ quæ ad fulciendum, quàm quæ ad ædificandum paratur. Ad illam referendi pali, perticæ, pedamenta, quæ vitibus, arboribus, lupulo, fabis, subternuntur, *Wein-Pfale/ Hopffen-Stangen.* Hæc cuncta, sicut materiæ nomine veniunt, ita, legatis lignis, non continentur legato, nisi alia possit colligi voluntas testatoris, l. 168. ff. d. V. S. l. 55. pr. verb. ad fulciendum. l. 56. ff. de legat. 3. item vineæ non sunt ante, adeoq; nec vineæ venditione comprehenduntur, quàm si in eadem fuerint defixa & collocata, utut vineæ causâ fuissent parata ac in vineam illata, l. 17. §. ult. & 5. ff. de action. empt. posita verò & collocata, si rursus essent exempta, ut collocentur, sc. in sequentem annum, seu ut reponantur, manent fundi, d. l. 17. §. pen. & ult. It. l. 18. ff. de act. empt. Porro talia comprehenduntur nomine instrumentorum vineæ, & ideò veniunt in legato vi-

neæ ejusq; instrumentorum, l. 16. §. 1. l. 12. §. 11. ff. de instrum. leg. quo sensu etiam continentur sub nomine tigni, ut hætenus de iis eadem ferè obtineant jura, quæ infra Class. 12. Sect. 2. §. 3. & seq. de tigno alieno ædibus juncto traduntur, cum non minus publicè sit utile, culturam vinearum non turbari, quàm destructione ædium urbem haud deformari, l. 1. pr. & §. 1. ff. de tign. junct.

§. II.

Ratione operarum, quas in succissionem, transportationem, & collocationem palorum, perticarum & pedamentorum impendere opus est, judicari commodà applicatione poterit ex iis quæ dixi Class. 6. Sect. 2. §. 5. n. 3. Specialiter verò hîc occurrit quæstio, si cujusdam subditi ex conventionione vel consuetudine deberent, v. gr. Ein gewisses Dienst: Geld sampt neun-tägigen Diensten zum Acker-Bau und Wiesen-Wachs / zusampt den Burg- und Jagt-Diensten / ob dann auch Zaun-Gärten und Pfäl bauen / machen / führen / und danut zäumen / item, Hopffen-Stangen bauen / führen / sehen / item, Hürten-Gärten bauen / führen &c. vor Burg-Dienste zu achten und zuleisten sehen? Quod negatur, (1) quia materia operarum, seu quas rustici non ut subditi, sed ex conventionione vel præscriptione debent, l. 1. C. ne rustican. ad ull. obseq. devoc. add. d. Class. 6. Sect. 2. §. 5. n. 3. instar ipsarum conventionum & præscriptionum, sit stricti juris, & velut libertati naturali adversa, odiosa, adeoq; restringenda, etiam tunc, quando debita essent opera indeterminata: Quæ ideò restrictio multo magis recipienda in prædicto casu, ubi de certis terminatis operis pactum est: sub quibus verò (2) haud comprehenduntur ex, de quibus quæritur. Non sub illis, quæ recententur ad culturam agrorum & prætorum, quia earum præstatio partim ad certam pecuniam, partim ad certum numerum dierum, nec non ad operas consuetas, ac hætenus præstari solitas est limitata, ut ultra nil quærat dominus prætere: Neq; etiam sub illis, de quibus ad necessitatem castri conventum, ut sit den Burg-Diensten / utpote quæ absoluto suo significato complectuntur tantummodò operas pertinentes ad castri ædificationem, structuram, conservationem & reparationem, Naurabr. de jur. subdit. pag. 629. vers. Wann nun (7) die Burg Dienste. veluti aliàs quoq; sub concessione castri cum juribus & pertinentiis non solent venire prædia vicina,

Besold. th. pract. voc. Burg. quæ utraq; ratio eò magis in præsentì casu 7
adæquata est, dum operæ ad culturam agrorum & pratorum conven-
tæ satis expressè distinguuntur ab illis, quæ spectant ad ædificationem
castri. *Naurath. d. l. Wehner. observat. pract. voc. Holtspar Kunst.*
vers. Interdum sind die Unterthanen.

§. III.

Occasione operarum, quæ in materia ad fulciendum parata quan-
doque debentur, nonnulla jam intermixta sunt de operis ratione
materiæ ad ædificandum præstandis, quæ ferè iisdem regulis juris in-
nituntur atq; aliæ operæ, indeq; exhibendæ sunt ab iis, qui easdem
vel determinatè, vel etiam in genere indeterminatas debent, servato
saltem in his debito moderamine, & de cætero absq; ullo discrimine,
an ligna ex alieno territorio advehenda sint vel non, *Carpzov. p. 2.*
Constit. 52. def. 5. Diether. supplem. Besold. voc. Holts. in fin. Quæ ra-
tione vasallus, in diversorum dominorum territoriis possidens feuda,
jure exigit, ut sibi pro usu ædificandi, fulciendiq; in uno feudo, alterius
feudi subditi præstent operas in advehendis lignis aliâve materiâ, si
vel operarum indeterminatarum, vel in specie carum, quas modò dixi,
debitores sint: modò vasallus eam præstationem exigit non tanquam
aliquam pertinentiam castri in altero territorio, seu ut servitutem rea-
lem castro alterius territorii debitam, verùm saltem in qualitate fru-
ctus feudalis, in casum aperti feudi cum ipso feudo expirantis, & de
cætero non citra necessitatem, sed tunc demum, si alterius feudi sub-
diti oneri ferendo non sufficerent &c. Valdè aliquando hæc contro-
versia agitata fuit inter quendam Præfectum Hassiæ & Nobilem
Landassium D. qui unum feudum V. à Landgravio Hassiæ, lineæ
Castellanæ; alterum F. à Landgravio Hassiæ, lineæ Darmstatinæ re-
cognoſcebat, cujusq; antecessores adhuc aliam domum allodiam B.
in territorio Darmstadiensi possederant, quâ venditâ simulaverant
quidem ædificationem alicujus castri in feudo F. quod nullum ibi ha-
ctenus fuerat, consensus domini directi impetrando, at postea cum
subditis F. concussionem & metu diminutionis patuorum, aliorumve
communium commodorum eò perductis, pacti erant, & conventio-
nem citra domini directi consensus iniecerant, ut operæ, quas hæctenus
pro ædificatione domus B præstare consueverant, nunc in usum ca-

- stri V. converterentur. Insuper modò dictus Nobilis allegabat jus feudi, & quòd illæ operæ sibi competereut tanquam fructus jurisdictionis, aut certè ex consuetudine & conventionè ut fructus feudales, quæ idè etiam extra territorium forent præstandæ, præcipuè quidem cum alterum feudum esset in confinio, ut subditi neutiquam ultra modum gravarentur &c. Contra Præfectus Darmstadiensis innitebatur his rationibus, quòd hujusmodi operæ non essent, instar aliorum perceptorum fructuum feudalium, inter res allodiales numerandæ, neque extra territorium feudiq; causam, verùm duntaxat pro melioratione & conservatione feudi impendendæ: Item quòd metus sit, Nobilem sub hoc prætextu subditos extra territorium evocaturum, nec non aliquando talem præstationem pro servitute reali, quæ feudo V. iniungeret, interpretaturum esse. Resuscitata ab illius successore lis fuit, quando ego ipse illam Præfecturam tenebam, ast mox sopita, dum justà ratione suadebam, Princepsq; declarabat, ut Nobili vasallo operæ consuetae pro ædificatione Castri V. permitterentur sub sufficienti omni præjudicii avertendi cautela, eò quòd illa jura, quæ de operis extra territorium non præstandis concepta sunt, inveniant locum, si vel domino directo vel subditis inde immineret aliquòd præjudicium aut intolerabile gravamen, *Carpzov. d. loc. Berlich. decis. 67. n. II. Bcsold. th. pr. voc. Frohu.* Verba mea relationis & deductionis in passu concernente fuere: Und daß im übrigen S. Hochfürstl. Durchsl. die alte V. Dienste in so weit und mit dem Vorbehalt nachgeben und verordnen könnten/ daß solche als herbrachte fructus feudi, aber nicht als ein pertineus zu V. der von D. gebrauchen etc. Item verba insecuti ad me rescripti: Wann man D. Seits sich erwehnter Bau-Diensten / als fructuum feudalium, nach Anleitung der Lehen-Rechten / und ohne Mißbrauch und deterioration unsers Eigenthums / des Gerichts F. bedienet / und die Lehenbare Unterthanen über die Gebühr nicht beschweret / noch etwan prætendiret oder begehret / daß solche Bau-Dienste beykünftig nach G.Dites Willen etwan eröffnetem Lehen / gleichwol als ein servitus zu V. dahin geleistet werden müssen (welches Wir und unsere Nachkommene Ihme und seinen Successoribus ohne das nimmermehr einräumen oder nachgeben können) wie ihme alsdann und auff solchen Fall selbige Dienste mit Eng zu verweigern seyn / und Uns demnach gegen denselben dahin schriftlich erklärt /

Wle aus der abschriff. Beylag zu sehen. & deniq; verba hujus modo laudatæ declarationis de dat. 12. Octobr. 1677. So erklären Wir ¹² Uns. daß Wir zwar demselben nachgeben wollen / daß er sich be-
rührter unserer Unterthanen / seiner Hinterlassen / im Gericht F.
nothdürftiger Bau-Dienste / ferner ins künftige gebrauchen möge /
und sie die Hinterlassen solche V. Bau-Dienste unweigerlich zu ver-
richten schuldig seyn sollen; Wir bedingen aber darneben ausdrück-
lich und wollen / daß es darmit keine andere Meynung und Verwands-
ung habe / als daß solche Dienstleistungen / tanquam fructus feudales,
auff unsers Aelichen Land-Gassen und Lehn-Manns D und dessen
mit dem Gericht F. von Uns und unsern successoribus belehnter Er-
ben Personen / gar nicht aber auff die N Behausung zu V. ihr Ab-
sehen haben / sondern auff dieses Unsers F. Lebens Erledigungs-Fall
allerdings expiriren / so dann / daß in demselben / als einem surroga-
to der B. Diensten / keine Übermay getraucht / und unser Eigenthum
dadurch deteriorirt / weniger diese Dienste zum pretext ungebühr-
licher evocationen und Belästigung unserer Unterthanen miß-
braucht werden sollen &c.

§. IV.

INter ea ligna, quæ fulciendi causâ habentur, numerandæ quoque
sunt perticæ pro construendâ machinâ adhibitæ, in quâ fabri ligna-
rii & murarii aliq; architecti, dum ædificia construenda sunt, possint in
alto operari. Harum perticarum ratione incidit quæstio, si quis ser-
vum suum architecto commodasset, ut in tali machina, etiam in alto,
operaretur, at verò machina vetustate aut alio vitio perticarum, simili-
ve architecti culpâ, esset collapsa, & servus inde peremptus, num eo
nomine commodatarius teneatur? *vid. l. 5. §. 7. ff. commodat.*

§. V.

PORRò ad materiam illam, ex quâ quid ad fulciendum paratur, simi-
litudine quâdam possunt referri baculi, qui commoditati eundi
inserviunt, quibusq; plerumq; senio confecti, aut pedibus imbecilles ac
valetudinarii utuntur, ut titubantes sustineant artus, *v. c. 9. dist. 45.*
unde videri posset, juveni homini turpe esse, baculo prodere vel imbe-
cillitatem vel lentam pigritiam. Plures tamen alias gestationis bacu-
lorum esse etiam usas indicat faceta baculi descriptio in sequenti versu:

*Sum decor in manibus, sustento senem, rego gressus,**Sum terror canibus, gestat me pro dnce fessus.*

At de his aliisve baculorum usibus alibi convenienti dicitur loco,
conf. infr. Class.10. Sect.3. §.1. & seq. Class.XI. Sect.6. §.1. & seq.

SECTIO III.

De materia ad ædificandum parata.

§. I.

AD materiam in genere, præcipuè verò ad eam, quæ ædificandi causâ parata est, pertinet quæstio, si quis aliquod lignum, maxime exarsciatum, avehendum aut curru transportandum conduxisset; id verò dum tollitur, portatur, vehitur, vel reponitur, culpâ suâ, aut eorum, quorum operâ in transvehendo utebatur, esset fractum, num hoc nomine ex conducto teneatur? Quod affirmare non hæsito, si conductor foret auriga, & aurigandi artem professus tanquam artifex conduxisset, *v. l. 23 §. pr. ff. de V.S. l. 9. §. 5. & l. 25. §. 7. ff. locat.* Aliorum equidem, qui artem non profitentur, aurigandi imperitia præsumitur, & notoria est, adeoque tigni dominus habet quod sibi imputet, si non alium elegit, ceu cum etiam culpandus sit, qui quidem artificem conduxit, at cuius imperitia non erat ignota, *l. 1. §. 1. ff. si mens. fals. mod. dif. l. 14. ff. de custod. & exhib. reor.* nisi adhuc dolose quid esset ab altero commissum aut latâ culpâ, *d. text.* A culpa tamen & obligatione immunis est etiam ex professo auriga, quando casus nullâ suâ aut suorum culpâ, sed vitio materiæ contigisset, nisi adjecto pacto periculum quoque in se recepisset, *arg. l. 13. §. 5. ff. locat.*

§. II.

QUæ de præstatione operarum ratione materiæ ad ædificandum parandæ scire necessum est, docere anticipavi ad Sect. præced. 2. quorsum lectorem remitto.

CLAS-

CLASSIS VIII.

De rebus ex materia efformatis in genere.

§. I.

X materia ad ædificandum idonea variæ
conficiuntur & ædificantur res ab ipsâ materiâ nunc
formâ & nomine diversæ, *conf. præfat. n. 29. 30. 31. 33.*
adeoq; materiâ legatâ non continentur, v. gr. arca, ar-
marium, navis &c. & viceversâ navi legatâ, non
comprehenditur materia, si fortè navis esset dissoluta, *vid. l. 57. l. 88.*
§. 1. & 2. ff. de legat. 3. Quibus nihil contrarium dixit Boërius, quan-
do decisi. 177. sub appellatione ligni seu materiæ complectitur navem,
& stante prohibitione venditionis lignorum extra territorium, etiam
navem vendere prohibitum esse judicat: ut proinde plus tempore
cum refutasse videatur veriore Stracchæ contrariam opinionem
existimans Marquardus *tr. de jur. mercat. lib. 2. c. 5. n. 82. 83. 84. per*
l. 55. 56. 57. ff. de legat. 3. l. 18. §. 3. ff. de pign. act. Non enim Boë-
rius intelligit lignum in strictiori significato, quo saltem combustibilia
comprehendit, & materiæ contradistinguitur, *l. 55. & 56. de legat. 3.*
sicuti quidem capienda foret vox ligni, ubi prohibitio niteretur ratio-
ne, quod lignorum combustibilium sit in regione penuria, at super-
fluitas eorum, quæ ædificationum usui idoneam præbent materiam.
Verùm Boërius exhibet lignum in generali significatione, quâ ram
materiam quàm combustibilia continet. *d. l. 55. pr. ff. de legat. 3.* Nec
etiam absolutè sub appellatione ligni vel materiæ complectitur mate-
riatum seu navem, in tali casu, ubi ex mente dicentis, contrahentis, aut
legem ferentis probabiliter constaret, sub materiæ nomine navem
haud contineri. *d. l. 57. de legat. 3. d. l. 18. §. 3. ff. de pign. act.* veluti si
propterea esset prohibita lignorum extra territorium venditio, ut ma-
jor ex venditione speciei, quàm rudis materiæ, regioni vendenti acce-

deret redditus: sed potius loquitur de casu satis expresso, ubi ex identitate rationis non obscure appareret, legislatorem eâ fuisse mente, ut vellet sub prohibitione ligni seu materiæ etiam intelligere materiarum, v. gr. navem, veluti si prohibitio venditionis lignorum extra territorium ex causa processisset, quod ipsa regio iis indigeret ad usum fabricandarum navium, aut ne regiones exteræ usu navium redderentur potentiores & instructiores. Ex mente itaq; legislatoris, testatorisque, aut contrahentium talia judicanda sunt, extra quam per se verum est & manet, aliud esse materiam, aliud id, quod ex ea factum. *Jung. prefat. d. loc.*

§. II.

Multum habere rationis eam legem, quâ quidem aliquando speciem factam, at non rudem materiam extra territorium vendere concessum, v. *S. preced. n. 4.* paucis dabo probatum: Si quæ mihi Reipublicæ aut regionis felicitas foret depingenda, illam dicerem beatam & optimè constitutam, quæ sufficeret multis hominibus alendis, non otiosis quidem, sed talibus, quorum laboribus & artificiis futurum sit, ut melius omnia, quæ proveniunt, videantur provenire, ut etiam omnia ad victum homini necessaria non aliunde emendicare sit opus, eoq; regionem & Rempublicam omni pecuniâ, rerum agenda- rum nervo, destituere, sed ut potius aliis vendatur, isq; rerum agenda- rum nervus copiosè in regionem suam inferatur. Certò equidem certius est, eo saltem usq; quamvis regionem singulis annis fieri ditio- rem, quanto plus pecuniæ numeratæ in eam illatum, quam ex eadem absumptum est: Et contrâ singulis annis tantò pauperiorem, quanto plus pecuniæ ex eadem expensum, quam illatum est. Quò itaque id beatitudinis magis obtineatur, prudentissima sunt plerarumq; Rerum- publicarum instituta, quibus crudam & rudem quamcunq; materiam evehere aut exteris vendere prohibitum est, ceu quæ, si prius ad speciem aliquam transformetur, regioni hoc adferet commodi, ut aliunde eam peciem coëmere, pecuniamq; aliorum expendere non sit opus, ut itidem plus pecuniæ inferatur regioni, dum ea species propter additam formam pluris venditur, nec non ut plurimi inde sustententur incolæ, artificiis suis id commune bonum plus strenuè promoventes.

4 Consulere igitur hîc oportuit iis regionibus, quæ à Deo lignorum affluen-

fluentia ditata sunt, ut divinum hoc donum dispenſent taliter, qualiter sibi magis potest prodesse. Cavendum, ne exteris vendant arbores aut materiam, sed speciem è lignis efformatam, veluti navem, mensam, sellam, cistam &c. aut saltem, si ea commercandi occasio deficit, materiam aliquantisper exasciatam, v. gr. tabulas magis seu asseres, quàm arbores. Quam rem si calculo subjicerent, qui ærariis præsumunt, forsitan in quibusdam regionibus non esset futurum, ut Præfectis sylvarum constaret ubiq; libertas, absq; speciali superiorum mandato, unicuiq; petenti, tam extero quàm indigenæ, ligna cruda concedere venalia. Faciam probationis causâ calculum secundum consuetudinem 6 cujusdam regionis. In câ solent Præfecti sylvarum quamlibet optimam arborem quercinam, cujus longitudo & crassitudo sufficeret sex & triginta tabulis, vendere nonnunquam pro unico thalero, vel ultrà usq; ad aliam dimidietatem thaleri, quandoq; etiam thalero minus, prout favendum putaverint emptori: rarò certè pluris. Stet tamen pro regula illud, quod dictum est, communiter maximum pretium, & erit adhuc, ut non sit adæquatum pretio tabularum exasciatarum, multò minus speciei inde effectæ. Pro arbore enim cædendâ, & ex sylva ad 7 molam, in tabulas eam secantem, avchendâ, expendendi sunt duo thaleri; lignatori verò in tabulas eam findenti pro singulis tabulis unicus albus: ut sic calculus impensarum faceret duos thaleros, & ex quinque quatuor partes unius thaleri. E contra pretium tabularum, quod communiter ad unum thalerum pro octo tabulis definitum est, constitueret 8 quatuor thaleros cum dimidio, quibus addendū aliquale pretium ramorum & fragmentorum arboris, & fiet, ut calculus recepti pretii superet calculum impensarum ultrà unum, cum alterius dimidietate, thalerum, atq; sic redundet tam ad ærarium Principis majus pretium, quàm ad subditos, opifices & rusticos, tantundem & plus pro sua sustentatione mercedis. Surdis fortè narratur fabula, abusu isto, quo 9 exterarum regionum Præfecti ædificant, ærarium verò & opifices aliosq; incolas negligunt, eousq; perducto, ut non rarò exteris ligna viliori pretio, quàm ipsis incolis, vendi consueverint. Alia sanè est ratio, ni- 10 mirum conservationis sylvarum, in iis regionibus, quæ lignis haud abundant, si foret prohibitum omnis generis ligna, etiam combustibilia, nec non speciem ex materia effectam, extra territorium vendere, velut in ordinatione des Homburger Mitter-Bedings/ de anno 1484.

citat. sup. Class. 4. Sect. 18. §. 17. statutum est, ut nulli condomino sit permissum, ligna vel carbones extra communem circulum vendere: ut etiam condomini factum locii scientes & non indicantes omni suo cadant & priventur jure: nec non severius puniantur, si qui exteri in sylvis damnum dederint, *add. sup. Class. 4. Sect. 3. §. 4. n. 12. Sect. 8. §. unic.*

- II** *Sect. 18. §. 17. n. 6.* Ex eadem ratione etiam ordinationibus Hassiacis Mauritii de anno 1593. Ludovici de anno 1617. & Caroli de anno 1683. cautum est, ne species aliquæ formatæ vendantur extra territorium, in quarum confectioem optimæ quæq; arbores solent consumi, veluti sunt dolia. Verba ordinationum ita habent: *Es soll auch zu Ersparung des Getölthes die Verschung geschehen / weil zu Verfertigung Wein-Bier-und anderer Fassen viel und gut Holz gehöret / daß die Böttiger die Fasse nicht außserhalb Landes verparthieren / sonderu was derer gemacht / zu des Landes Nothdurfft behalten / und*
- 12** *darinnen gelassen werden. Conf. etiam Class. 4. Sect. 6. §. 13. n. 2. in f. verb.* so die Wagner verarbeiten und wieder verkauffen.

CLASSIS IX.

De vario specierum è ligno formatarum usu.

§. Unic.

- 1** **M**ultifariæ res & species, quæ ex materia ligni formantur, sunt vel pro usu publico vel privato: publico aut sacro aut profano. Pro sacro, veluti templa, vasa, ci-
- 2** staæ elemosynariæ, Dii lignei &c. In usum profanum, velut pontes,
- 3** portæ urbium, postelli, instrumenta suppliciorum &c. In usum pri-
- 4** vatuum ædificia, supellex, instrumenta domus, fundi, officinæ &c.
- de quibus nunc ordine dicam in subsequen-
- tibus tribus Classibus.

CLASSIS X.

De speciebus ex ligno ad usum sacrum efformatis.

SECT. I.
DE DIIS LIGNEIS.

S. I.

Aud sacer putandus est usus lignorum, 1
quando ex iisdem fabricantur Dii, sed potius omnium
aliorum criminum origo, causa, principium, & finis,
Sap. c. 14. v. 27. ceu cum tales Dii in opificio Dei sint 2
deformati ad abominationem, ad offensionem itidem
animis hominum, & ad laqueum injiciendum pedibus improvido-
rum; initiumq; scortandi seu alienos Deos colendi habeatur excogi-
tatio simulachrorum, ac eorum inventio vitæ corruptela, in quæ pro-
pterea pro eorundem sublatione sit inquirendum, *d. c. 14. v. 11. & 12.*
Neq; enim ab initio fuerunt, neq; in æternum permanebunt, sed cau- 3
sam suam debent ambitioni hominum, maximè damnabili vitio, dum
illi brevitatem mundanæ vitæ & gloriæ efformatione simulachrorum
quodammodò perpetuare conati sunt. Nil sanè nisi ambitio fuit, 4
quando patres mortem filiorum præmaturè creptorum acerbo luctu
macerantes, effectis imaginibus, mortuos homines nunc ut Deos colere
incipiebant, etiam constituendo suis de familia cultum Deorum & sa-
crificia, *d. c. 14. v. 13. 14. 15.* Mera fuit ambitio, cum successu tem- 5
poris invalescens impia consuetudo quasi pro lege servaretur, ac man-
datis tyrannorum Regum fieret, ut sculptæ suæ imagines in memo-
riam pristinæ dignitatis, etiam post mortem suam, religiosè coleren-
tur, ac pro Diis venditarentur, *ibid. v. 16. add. hystor. Eccles. Magdeburg.*
cent. 3. c. 3. pag. 23. pr. Ex vana honoris cupidine processit, quando 6
Reges habitantes in longinquo curabant, ut suæ imagines à subditis,

qui procul erant, honorarentur tanquam ipsi essent præsentes, *ibid.*
 7 v. 17. Ex eodem fonte profluxit, quando ipsi artifices, pro captandâ
 Regum gratia hominumq; admiratione, omnem dabant operam, ut
 quam pulcherrimam in ejusmodi imaginibus effigiem suâ arte expri-
 8 merent, *ibid.* v. 18. & 19. O infaustum gloriæ humanæ perpetuandæ
 inventum! Infelicitissimus ac nullius æternæ spei homo, imò planè ri-
 dendus est & stultissimus lignator, qui fabricatam è ligno imaginem,
 cùm sciat eam sibi ipsi nihil juvare posse, magnâ sollicitudine, ne cadat,
 parietibus affigit, nec tamen pudore obvolvitur, quando pro sua &
 suorum salute eandem adorat, ejusq; auxilium exoptat, quam impo-
 tentem, infirmam, & omnis vitæ ac motiõnis expertem ipse judica-
 bat: Cui non absimilis nauta, implorans pro felici navigio lignum
 aliquod multò inutilius, quàm ipsa est, quâ vehitur, navis, *Sapiens.* c. 13.
 9 v. 10. & seq. c. 14. v. 1. & seq. Damnabiles omnes gentes, quæ sibi
 Deos ligneos ædificârunt, lignoq; à Deo creato in ejus contemptum
 tantoperè abusi sunt! Ad quid enim colitur lignum vel adoratur, quod
 non videt nec audit, *Deut.* c. 4. v. 28. nec proderit nec eruct, *I. Sam.* c. 12.
 10 v. 21. ? Habuerunt mandata & præcepta divina de non colendis Diis
 alienis, de statuis hæreticorum & lucis confringendis, concidendis,
 comburendis, de solo vero Deo adorando, de conversatione cum hæ-
 reticis non habendâ: Habuerunt, si verum Deum colerent, promiss-
 sionem divinam omnis temporalis & æternæ beatitudinis; Contrâ, si
 Diis alienis, ligneis vel lapideis, servirent, omnem divinam maledi-
 ctionem, & nihilominus defecerunt, nonnunquam tamen pœnitentes,
 ac ad veri Dei misericordiam rursus confugientes: quid nî ergò non
 erunt maledicti omnes, qui in tali hæresi perseveraverint. *Conf. Exod.*
c. 23. v. 24. & seq. c. 32. v. 10. & seq. c. 34. v. 11. 12. 13. & seq. c. 20. v. 23.
Levit. c. 26. v. 1. 2. 3. & seq. v. 14. & seq. Deuter. c. 4. v. 25. & seq. c. 5. v. 8.
c. 7. per tot. c. 9. v. 12. & seq. c. 12. v. 2. & seq. c. 16. v. pen. & ult. c. 28. &
29. per tot. Jos. c. 23. v. 7. & seq. c. 24. v. 15. Judic. c. 5. v. 8. c. 6. v. 25. &
seq. c. 10. v. 6. & seq. c. 18. v. 17. & seq. I. Sam. c. 7. v. 3. & seq. c. 8. v. 8. &
seq. c. 12. v. 10. 21. II Sam. c. 5. v. 21. I. Reg. c. 9. v. 6. & seq. c. 11. v. 4. &
seq. c. 14. v. 22. & seq. c. 15. v. 12. & seq. c. 16. per tot. c. 18. v. 24. & seq.
II. Reg. c. 1. v. 2. 3. 4. 16. c. 3. v. 2. II. Paralip. c. 12. 14. 15. c. 19. v. 3. 25.
v. 15. 20. c. 29. v. 9. c. 31. v. 1. c. 33. & 34. Jesa. c. 1. v. 29. & seq. c. 2. v. 8.
c. 17. v. 8. c. 30. v. 22. c. 31. v. 7. c. 37. v. 19. c. 42. v. 17. c. 44. v. 9. & seq.
 c. 45.

c. 45. v. 16. 20. pen. & ult. c. 48. v. 5. c. 57. v. 5. & seq. c. 65. v. 7. & seq. c. ult. v. 15. & seq. Jerem. c. 1 v. 16. c. 3. per tot. Sap. c. 14. v. 8. 11. & 21. Non obstat c. 41. caus. XI. quest. 1. vid. Petr. Gregor. de Republic. lib. 12. cap. 7. §. 5. & 6. Item cap. 21. §. 3. & seq.

§. II.

QUæritur autem, an iusta sit bellandi causa contra hæreticos illos, qui colunt Deos ligneos, ut qui ipsi non pœnitere, hosq; Deos comburere volunt aut confringere, neq; eo perducì ullo alio possunt modo, sentiant iram divinam & maledictionem vel in belli immanitate, atq; malorum quasi nube in bello insurgente facilius pœniteant & ad conversionem reducantur? Nullum hoc videtur habere dubium, *v. Caus. 23. quest. 5. & 6. passim.* Etenim ex citat. ad § præced. Sacrae Scripturae textibus apparet, quomodo Deus propter ipsam hæresin excitaverit bella, ac perdiderit hæreticos, qui colebant Deos ligneos vel lapideos, ut reduceret populum ad verum sui cultum. Quo ipso id morale reliquit præceptum cuiq; Magistratui, ut non permittat, nisi verum colere Deum, ut evertat falsos ligneos lapideosve Deos, ut pertinaces, turbantesq; hæreticos omni vi, etiam bellicâ, ad verum divinum cultum reducat: quale bellum non offensivum, sed defensivum esse videtur, ad tuendam veram fidem ac pacem publicam, quæ aliàs tolerantia tam scandalosæ ac manifestæ hæreseos turbaretur penitus, ut & ideò illi, qui hanc apertam hæresin sectantur, neutiquam sint intelligendi, neq; comprehendantur, sub pace religiosa, *v. Recess. Imper. de anno 1555. §. 17. & de anno 1566. §. 5. Instrum. Pac. artic. 5. Covarruv. relect. in c. peccatum. de R. I. in 6. part. 2. §. 10. n. 5 & præced. Damhoud. prax. crim. c. 82. n. 21. Gail. de pac. publ. lib. 1. c. 4. n. 40. Bocer. de bello. lib. 1. c. 6. n. 10. 13. 18.* Num ergò forsitan non malè quis exclamaverit, ô sancta bella, quæ non ad unius hominis ambitionem vel avaritiam explendam, sed ad veram religionem publicamque pacem conservandam suscipiuntur! ô felices victorias, quæ & victoribus immortalē gloriam, & victis æternam salutem afferunt! Vide tamen sum in hanc quàm contrariam sententiam plures rationes apud Hensenthal. in *athlet. polit. Class. 5. quest. 6.*

§. III.

QUâ igitur ratione tractatio de Diis ligneis in eum ordinem conjuncta est, quem suggererat materiae lignæ efformatio in faciem aliquem

aliquem usum, cum adeò detestabiles sint Dii lignei, eorumq; cultus? Nimirum id referendum ad opinionem eorum, qui cultum Deorum ligneorum habebant pro sacrificio, quæ opinio, utut erronea, haud
 2 absq; omni est effectū. Qui enim per tales Deos jurat, putans eos veros esse Deos, obstringitur juramento, & si pejeraverit, perjurii reus
 3 est, *Sapient. c. 14. v. 28. 29. 30. & 31.* sicut vel ipse Deus, quando Is-
 raëlitis hæresin suam exprobrabat, adducit exemplum ethnicorum, Deos suos, quamvis veri Dei non essent, haud descrentium, *v. Jerem. c. 2. v. 11.*

SECTIO II.

De Templis eorumq; partibus ligneis.

§. I.

Templa, ædesq; sacræ plerumq; ex meris lapidibus constant, nihilominus iisdem junguntur etiam quædam partes ligneæ vel ornatus gratiâ, *v. I. Reg. c. 5. v. 6. 8. & seq. v. pen. & ult. c. 9. v. 11. II. Paralip. c. 3. v. 5. c. 34. v. 11. Esra. c. 5. v. 8. c. 6. v. 4. Cantic. c. 1. v. ult. Jesa. c. 16. v. 13. 17.* vel juncturæ causâ, veluti tabulæ ligneæ in
 2 tectis, quibus lapides clavis affigantur: Aliquando etiam propter in-
 3 opiam ecclesiæ, præsertim in pagis ac villis, integra templorum stru-
 4 ctura est lignea. Cum verò non minimum pro conservatione sylva-
 rum sit consilium, ne ligna concedantur promiscuè absq; inevitabili
 necessitate, *vid. Class. 4. Sect. 17. § 6. n. 8. 9. 10.* videri poterat, nulla o-
 portere subministrari ligna ad ædificationem templorum, ceu quia ta-
 lis structura magnum annosarum & grandiorum arborum, quæ susti-
 nendæ tantæ moli haud sine impares, requirat numerum, indeq; cā ædi-
 ficatione nil amplius foret præstitum, quàm ut cum vastatione sylva-
 rum existat opus non necessarium, sed penitus superfluum, *Miscell. jur. 4 quæst. 10.* Sed hæc impietas sat validis argumentis ibidem damnata
 5 est, ac vindicata templorum necessitas & utilitas. Nihilominus cre-
 diderim adhuc hodiè inveniri sylvarum dominos & præfectos, qui se
 quidem profitentur divini nominis & honoris in publicis templis cul-
 tores, sed qui tamen, si templa ædificanda sunt, aut aliæ sacræ ædes, im-
 portunâ magis avaritiâ, quàm justo sylvarum devastacionis metu, opus
 haud

haud credunt necessum, non se tales ipsa re, quales saltem ore, exhibentes, avaritiâq; oppressi ad eorum, qui in prædicta quæstione 10. Miscell. jur. descripti sunt, hæreticorum mentem & doctrinam mox foedè dilapsuri, ut vel hîc quoq; *secundum c. 10. x. de præbend.* avaritia idolorum servitus dici mereatur, illisq; inculcandum sit, quod non olim, quando in certa provincia pro ædificandâ domo parochiali ligna difficulter, neq; etiam omnia sine pretio, concederentur, quidam magni nominis suo tempore Theologus, nunc bene beatus, tam piè quàm cordatè remonstravit. Gott lasse ja dem Fürsten das Holz umsonst wachsen/ so könne man auch wol zu dessen Dienst die Nothdurfft umsonst hergeben. Magis gloriôsè à tali avaritia abstinuerunt, dum templum Dei esset ædificandum, Reges David & Salomo: itemq; ab inani sylvarum devastationis metu Rex Hiram *v. I. Reg. c. 5. I. Paralip. c. 15. v. 1. c. 23. v. 4. & 14. in f. c. 29. & 30. II. Paralip. c. 2.* Et quæso, quare curam sylvarum in venditionibus lignorum adeò laxam, in plantatione itidem ac debitis conservandi modis ferè nullam: immodicam saltem, intempestivam & inopportunam tunc habent multi sylvarum domini ac præfecti, quando præbitionibus lignorum divina nomina celebranda sunt, cùm tamen divinæ omnipotentiz sit facillimum, vel citra eorum, ad abusum usq; porrectam, curam & inordinatam diligentiam, ligna creare; vel sylvas extirpare & destruere, quicquid etiam pro earum conservatione illi impiè vigilant. Quæ tamen omnia non tam intellexerim ad omnimodam liberationem Patronorum, parochianorum, aliorumve quibus ædificationes & refectiones templorum aut ædium parochialium, ideoq; etiam lignorum præbitiones, incumbunt, *v. Carpzov. jurispr. Constist. lib. 2. tit. 22. def. 336. & seq. usq; ad 352. inclusive. Brunnemann. de jur. ecclesiast. lib. 2. c. 2. §. 9. ibiq; addit. Stryck.* sed saltem eò, ne dominus jurisdictionis forestalis, sub obtentu superfluitatis eorum operum, impediât quò minùs ex suis aut aliorum sylvis materies pro pretio concedatur illis ad quos ædificatio pertinet, verùm ut potiùs, si ipse sylvarum copiâ ditatus sit, lignorum in piam causam donationibus se præbeat liberalem, maximè tunc quando illorum facultates perficiendo operi non sufficerent.

§. II.

INter eas, quæ è ligno conficiuntur, templi partes, est suggestus, quem convenit in altum erigere, eò quòd ex alto vox & doctrina prædicantis

cantis queat facilius à multis circumcirca congregatis percipi, atque decens sit illos, qui sunt lumen mundi, doctrinâ suâ cunctum populum illuminantes, constitui in alto, instar luminis, quod non soleat subter modium, sed in candelabro poni, quò omnibus in domo splendeat *juxta Matth. c. 5. v. 14. 15.* Ihr (Prediger) seyd das Licht der Welt. Es mag die Stadt/die auff einem Berge ligt/nicht verborgen seyn. Man zündet nicht ein Licht an/und setzt es unter einen Scheffel/sondern auff einen Leuchter / so leuchtet es denen allen/die im Hause sind. Hinc ipse Christus, populi docendi causâ, conscendit in montem *Matth. d. c. 5.* Extra in suggestum ligneum, auff einen hölzernen hohen Stuhl/den sie gemacht hatten zu predigen/*Nehem. c. 8. v. 4.*

§. III.

¹ Subsellia itidem templorum sunt lignea, quorum usus pro cultu divino promovendo non minus necessarius est, quàm ipsorum templorum, cum iis ipsis præstetur, ut auditoribus commodior suppetat occasio orandi & discendi, ut quoq; omnia procedant decenter in suo ordine, ac ut quilibet eò promptior sit in accessu ad templum pro Deo publicè colendo, *Carpzov. jurispr. Consistor. l. 2. def. 359.* Quemadmodum igitur ipsorum templorum ædificandorum & reficiendorum cura ac cognitio pertinet ad Magistratum tum ecclesiasticum quàm secularem, *docente latius Klockio in tr. de contribut. c. 10. Sect. 1. n. 72. & seq.* & quemadmodum pro ædificatione vel restauratione templi sumptus erogant illi, ad quos consuetudo id oreris transmisit: vel, cessante consuetudine aut statuto, ecclesia ex fructibus & redditibus suis: aut si hi, deductis Ministrorum sustentationibus, non suppetant, ipse Episcopus aliq; beneficiati: ac tandem in subsidium (nisi ex consuetudine vel alio titulo primario teneantur) parochiani, *Klock. d. c. 10. Sect. 1. n. 15. & seq. Mev. part. 3. decis. 183. n. 3.* ita ex cura & providentia Magistratus tum politici quàm ecclesiastici eadem ratio habenda est fabricandorum subselliorum templi, ut & ideò in causâ ecclesiæ Wallensis in Blendensstatt/ non olim fuerim opinatus, prædictam ecclesiam habere contra Capitulum S. Ferrutii intencionem in jure fundatam, adeoque Capitulo incumbere probationem contrariæ consuetudinis. Causa quæ ventilabatur, erat talis: Incumbebat, sicut adhuc, Capitulo S. Fer-

S. Ferrutii propter perceptionem decimarum de fructibus agrorum ac vinearum, ad incolas Wallenses pertinentium, onus ædificandi ac reparandi tam chori in templo, quàm ædium pastoralium: Cùm itaq; contigisset, ut non solum chorum templi, sed etiam ædes parochianæ in anno 1678. exorto incendio essent absumptæ, Capitulares obligationi suæ satisfacturi, reparant & chorum templi & ædem parochialem una cum appertinentibus horreis & stabulis. Postmodum ecclesia & parochiani prætendunt quoq; restorationem subselliorum chori, atq; ut in locum straminci tecti, quod hætenus fuerat supra torcularium ædium pastoralium, substitueretur aliud ex tegulis lapideis coctis conficiendum. Capitulares negant se eatenus obstrictos esse, eò quòd subsellia chori, nec non torcularia domus pastoralis sint res planè separatæ & diversæ, per se subsistentes, quæ idcò pro pertinentiis chori & ædium pastoralium haud forent habendæ: item quòd nunquam essent à Capitulo ædificatæ aut reparatæ.

§. IV.

Quò minus in casu, quando sumptibus ecclesiæ fierent subsellia templorum, proprietates eorundem pertineat ad ecclesiam, nihil est quod obstat, cùm non solum solo ad ecclesiam spectanti sint subsellia inædificata, sed & ecclesia in fabricationem eorum impenderit sumptus. Etiam si verò dubium aliquod subesse videatur tunc, quando ex indultu ecclesiæ, in loco ab ejusdem antistitibus assignato, quidam parochianus propriis impensis subsellia curasset fabricari, adhuc tamen, instar superficiei alieno solo inædificatæ §. 30. *Instit. de R. D.* eorum proprietates acquiritur ecclesiæ, cùm is, qui sciens in alieno ædificat, donandæ materiæ & impensarum animum habuisse censetur d. §. 30. *Instit. de R. D.* eò quidem magis, quòd non ignoravit, partem 3 templo consecrato additam æquè sacram esse futuram, adeoq; à sacro usu inseparabilem, v. *infr. §. 12. hîc.* & quia etiam quilibet facilius largiri ac donare creditur ad pios usus arg. l. 27. §. 1. ff. de negot. gest. l. 1 §. C. *cod. ibiq; Gothofred.* nec non quoniam pro substratâ materiâ ea utriusq; partis mens atq; is animus fuisse videtur, ut ædicator voluerit saltem pro exercitio concessi nudi usus ædificare, ac in casum usus finiti sumptus impensos ecclesiæ donare.

§. V.

- ¹ **E**X prædictis faciliè consequitur, subsellia templorum, tanquam res ecclesiæ, & quidem immobiles *Hahn. ad Wesenb. π. de rer. divis. n. 4. verb. Nisi per interpretationem. Beier ad Schnobel. disp. ff. 1. th. 33. verb. nec mobilibus.* non posse alienari absq; decreto Episcopi, aut, qui vicem ejus gerit, Superintendentis *Mev. part. 5. decis. 408.* in quo verò decreto & consensu interponendo is se difficilem, non protinus promptum, præbere, imò nec faciliè permittere debet, ut alicubi perpetua
- ² subselliorum alienatio in morem abeat vel consuetudinem. Curabit potius pro utilitate ecclesiæ promovendâ, pro rescandis itidem litibus, jurgiis, turbationibus in ipsis venerabilibus templis, ut per provisos ecclesiarum duntaxat fiat nudi usus vel gratuita concessio, maxime si quis propriis sumptibus ædificasset: vel locatio: vel ad vitam venditio, pro modico aliquo pretio, saltem iis, qui sunt de parochia. *Mev. d. loc.* Item ut ab ea conductione vel emptione pro modica mercede aut pretio, excludatur, eoq; ipso à templo arceatur, nullus, neq; pauper, neq; dives, neq; nobilis neq; ignobilis, *Carpzov. Jurispr. Consistor. lib. 2. def. 360.* at tamen nobilioribus & dignioribus parochianis, aut iis, qui in pias causas fecerunt donationes, prospiciatur de subselliis commodioribus *Carpzov. d. lib. 2. def. 369.* si non forsitan, quantum ad nobiles attinet, tutius omnis personarum respectus seponatur, *v. Jacob. c. 2. v. 2. 3. Brunnemann. de jur. ecclesiast. lib. 2. c. 2. §. XI.*

§. VI.

- ¹ **Q**Uamvis verò, qui nudum subsellii usum ab ecclesia redemit, eodem, donec existat parochianus, haud sit destituendus *Carpzov.*
- ² *Jurisprud. Consistor. lib. 2. def. 361.* tamen is idem, quousq; manet in parochia, jus non habet, aliquo contractu vel ultimâ voluntate id subsellium, aut plus quam ipse habuit, ad alios transferre, sed usus ejusdem finitur, reciditq; ad ecclesiam, quoties vel morte vel emigratione contigerit, ut redemptor non sit amplius de parochia *Carpzov. d. lib. 2. def. 362. 363. 364. & part. 3. Const. 18. def. 30. Mev. d. loc. Sutor. de jur. retract. thes. 139 cap. 9. Herold. de jur. represent. c. 5. conclus. 22. hæ-*
- ³ redibus saltem secundum solam gradus prærogativam, non habitâ ratione agnationis vel cognationis, concessio in plerisq; locis jure protimisceos

maiseos in nova redemptione, ut in ea aliis parochianis præferantur *Carpzov. d. lib. 2. def. 365. 366. 367. Item d. Const. 18. def. 30.* quod & ideo ipsis nullâ possessorum ultimâ voluntate, aliâve dispositione aut alienatione potest interverti, v. *Sutor. de jur. retract. thes. 139. 168. 169. cap. 9.* Quâ ratione, si plures hæredes concurrant, etiam ob-4 tinet jus repræsentationis, ac si neuter eorum, qui beneficio repræsentationis pares gradu sunt, cedere de jure suo vellet, nec provisores ecclesiæ, quorum aliâs æquo arbitrio foret indulgendum, justas alterum præferendi haberent causas, res committenda esset sorti, *Carpzov. d. constis. 18. def. 30. Sutor. de jur. retract. thes. 170. cap. 9. Herold. d. c. 5. conclus. 22.* modò omnes hæredes sint parochiani, & ad redimendum, habiles, cùm inhabilibus, & qui non sunt de parochia, nullum com- perat protimiseos jus, sed iis potiùs præferendi sint reliqui hæredes ex eadem parochia, aut si nulli existerent, alii parochiani, hæredibus exteris planè exclusis. *Mev. & Herold. d. loc.* De cætero hæc redem-6 ptio, quæ sit jure prælationis, facienda est intra præstitutum, aut in quovis loco usitatum tempus, quod plerumq; ad compescendam hæredum negligentiam, & ut aliis eò citiùs de subfelliis in templo prospiciatur, neq; ecclesia diutius pretio careat, spatio menstruo concluditur, non quidè continuò, sicut in aliis præscriptionibus longioris temporis, verùm utili, ita ut admittatur purgatio moræ, hæredesq; audiantur, si ægritudo, necessitas maris, incursus hostium aliudve legitimum impedimentum intervenisset, quò minus redemptio intra præfixum vel consuetum tempus potuerit fieri. *Carpzov. d. lib. 2. def. 368.*

§. VII.

ULterius ex prædictis evincitur, in dubio haud præsumendam esse omnimodam & perpetuam ipsius proprietatis subfelliiorum templi alienationem, utpote quæ sit odiosa & ecclesiæ utilitati adversa, *Mev. d. decis. 408.* unde nec illic locorum, ubi hæredes defuncti possessoris subfellia absq; nova redemptione ex consuetudine retinent, illatio ad perpetuam ipsius proprietatis possessionem est valida, cùm præter translationem ad hæredes nihil ultra eâ consuetudine immutatum sit, sed potiùs nudus subfelliiorum usus, saltem pro se & hæredibus parochianis qua situs. Ex eâ igitur consuetudine solummodò hæc e-3 mergunt consecratoria: (1) quòd usus quidem subfelliiorum templi trans-

transeat ad hæredes sine redemptione propter consuetudinem, sed (2) ex intentione constituentium ad solos descendentes, quibus duntaxat prospicere voluisse sit credibile, ita ut (3) neq; primo possessori, neq; hæredibus, ceu quibus omnibus nudus usus constitutus, permittatur subfelliorum ad alios translatio, eaq; ipsa (4) redeant ad ecclesiam, quoties vel hæredes descendentes deficiunt, vel è parochia emigrant, vel iisdem pro se & familiâ suâ suppetunt alia subfellia. Etenim 4 quantum ad posterius attinet, usus subfelliorum non aliter intelligitur permissus, quàm si ad vitam primi possessoris concessio esset facta, seu quamdiu primus possessor ejusq; hæredes forent parochiani & subiecta capacia, qualia verò non ultra in hoc juris effectû censentur, quàm quatenus subfelliis opus habent: ut & absq; controversia hæredes, qui subfelliis haud indigent, eatenus non videantur parochiani, adeoq; jure protimiseos haud gaudere, maximè si alii parochiani defectum subfelliorum paterentur. Ex eâdem ratione subfellia in templo haud sunt 5 reputanda inter pertinentias domuum, cùm aliàs, qui plurium ædium possessor esset, ultra indigentiam cum incommodo aliorum haberet plura in templo subfellia; è contrâ ii, quibus fortuna non dedisset ut haberent ædes, & qui ideò apud alios incolas inhabitare solent, carent omni sessionis commoditate, eoq; arcerentur à cultu divino.

§. VIII.

1 **Q**uemadmodum hæc omnia procedunt in dubio, ita fallunt, quando alia consuetudo est manifesta, aut evidenter probatur; vel si ex decreto Episcopi ipsa subfelliorum proprietates esset perpetuò concessa: velut alicubi receptum, ut Nobiliorum domibus & castris subfellia templorum perpetuò adhæreant, quibus tamen casibus si accidat ut cuiuspiam plura obveniant subfellia quàm opus habet, alii verò iisdem indigeant, locum sibi vendicat superioritatis territorialis potestas, quam publica exigit necessitas, v. *Miscellan. Jur. quest. 2.* Et quamvis, juxta superius monitum in §. 5. n. 2. deceat Episcopum, aut, qui locum ejus tenet, Superintendentem, ut non sit facilis in concessione perpetuæ subfelliorum proprietatis, aut ejusdem alienationibus; tamen justam consensus & decreti interponendi causam præbere videtur ea, quæ Officialium habenda est ratio, quibus concessa subfellia publica perpetuitatem censentur habere omnimodam, ac continere ipsius

ipsius proprietatis alienationem, ita ut successoribus in officio nulla nisi ex speciali statuto vel consuetudine incumbat redemptio, nec unquam eorum subfelliis proprietates recidat ad ecclesiam: quæ & propterea non teneretur ferre sumptus ædificandi aut reparandi, sed ipsum Officialium Collegium, si non aliter esset receptum, *v. Carpov. jurispr. Consistor. lib. 2. def. 370. 371. & 372.* Sed mallem opinari, utut; Magistratum officiis, quibus plurimum ecclesia juvatur non minus quam Patronis, ea gratia sit ferenda, ut de commodioribus subfelliis in templis magis Officio, quam Officialium personis, absque ulla redemptione prospiciatur *v. supr. §. 5. n. 4.* tamen hanc concessionem non esse ipsius proprietatis, sed itidem nudi usus, eò usque perpetui, donec Magistratus & Officium in eo loco constet: adeoque neque Officialibus neque toti eorum collegio, jus esse alienandi talia subfelliis, etiam propriis suis sumptibus ædificata, verum ea omnino recidere ad ecclesiam, tanquam proprietariam, si contingat, ut collegium istud seu Officium in eo loco desinat, & forsitan aliorum, ut non raro fieri consuevit, perpetuo translocetur. Unde quoque facile perspicitur, Officialium hæredes, quæ tales, nullum jus in ejusmodi subfelliis habere, neque proximitatis jure redemptionem posse prætereundum *v. Sutor. de jur. retract. lib. 68. cap. 4.*

§. IX.

PRO illustratione eorum, quæ hætenus de subfelliis templorum dicta sunt, adjicere non erit supervacaneum ordinationem Hassiacam à Consistorio Cassellano in anno 1656. promulgatam, quæ ita habet: Demnach eine zeithero allerhand Strittigkeit wegen der Stühlen oder Ständen in der Kirchen sich erhoben / und etliche Leute eine Erb-Gerechtigkeit / sodoch dem Kirchen-Recht und altem Herkommen zuwider / haben wollen / über das auch ganz unverantwortliche inconvenientien / Hader / Zand / Enffer / Veracht- und Verkleinerung des Ministerii und der Senioren / unter andern aber auch dieses sonderlich daher entsteht / daß wann in einem Stuhl durch Absterbender Leute ein oder mehr Stände ledig werden / und etwa noch ein vermeineter Erbe oder Erbin (da doch in solchen Dingen keine Erbschaft eigentlich ist) darin übrig / der oder dieselbe den ganzen Stuhl ohne Lösung für sich behalten / und niemand zu sich lassen

lassen wollen/dahero viel Stühle bey dem Gottes-Dienst ledig stehen/und wie berichtet wird/die fleißigste Kirchengänger und Zuhörer/sonderlich die etwa schlechte und arme Leute sind/keinen Stand haben können; Als ist der alte rechtmäßige Gebrauch bestättiget/und wird hiermit kund gethan/und befohlen/das/wann ein Stand in der Kirchen loß wird/und ihn jemand/der vorhin an dem Stuhl/darin solcher Stand ledig worden/kein Theil gehabt/vor Sich oder die Seinen haben wil/derselbe bey dem Pfarr-Herr. sich angeben/den Stand von ihm erlangen und den Kasten-Meistern alsdann zum wenigsten einen Ortsthaler/oder/da der Stand an einem sonderlichen wol gelegenen Ort wäre/ein mehrers liefern sol/welches zur Rechnung bracht/und zum Kirch-Bau/wie bräuchlich/angewendet werden muß.

Wer aber in dem Stuhl vorhin einen Stand gehabt/oder des verstorbenen Erke sonst ist/nach den erledigten Stand vor die Seinen auch behalten wil/der sol für andern darzu gelassen werden/und solchen Stand/wie gedacht/mit einem Ortsthaler gleichfalls lösen/doch das/er innerhalb vier Wochen darumb ansuche/und die Lösung entrichte/andere hat der Pfarrer Macht ihn sonst zu vergeben. Wer einen ganzen Stuhl/da unterschiedene Stände innen sind/haben wil/und bestehen kan/der sol zum wenigsten so viel Ortsthaler erlegen/so viel Stände er in dem Stuhl haben wil/worben gleichwol auch/gegen gar arme Leute eine moderation nach Gelegenheit gebraucht werden sol. Es sollen auch für sich ohne erhebliche Ursachen die Manns-Personen keine Gerechtigkeit noch Vorzug suchen.

Wer einen Stuhl von dem seinigem in die Kirche bauet,der darff ihn nicht lösen/sondern hat ihn sampt seinen Kindern in primo gradu, so lang Er und Sie leben/frey zu gebrauchen; wer aber hernach/wann jene gestorben/ihn haben wil/sol ihn obgedachter massen lösen/und sol in dem allein niemand/ohne des Pfarrers und Seniores Wissen und Verwilligung/in der Kirche etwas sich anzumassen/im geringsten unterfangen/ken Vermeidung Obrigkeitlicher ernstest Straff.

Wann aber von der Obrigkeit Einkommen oder sonst von den Kirchen

Kirchen- und Kasten-Gefällen Stände und Stühle in der Kirchen gebauet wurden/ und diejenige/ welche solche Stände begehren/ zu den Bau-Kosten nichts gegeben hätten/ sol in der Stadt Cassel und andern vornehmen Städten jeder Person Stand in solchen neu erbaueten Stühlen mit vier Kopfstücken/ auff dem Land aber in geringen Städten und Dörffern mit einem halben Thaler zum erstenmal gelöst werden/ wann aber solche Personen hiernächst über kurz oder lang mit Tod abgehen würden/ sol alsdenn jeder Stand/wie verordnet/ zum wenigsten mit einem Ortsthaler gelöst/ auch fürters/wie oben vermeldet/ es mit dem Erben in solchen neuen Ständen gehalten werden.

Worben dann auch in acht zu nehmen/ wann an einem Ort in einer Kirchen alle Stände von neuem gebauet und vergeben werden solten/das alsdann die dignitas der Personen/als Fürstl. Beamten/ Bürgermeister und Rath etc. oder welche vielleicht etwa für andern zu der Kirchen gesteuert und gegeben haben/ in acht genommen/ und dieselbe mit den besten Ständen versehen werden; die übrige Stände aber nach Billigkeit denen/ so zuerst darumb anhalten/oder aber/ da vielleicht etliche derohalben streitig werden wolten/ und zugleich darumb angehalten hätten/ durchs Los vertheilet werden sollen. Welche Auftheilung dann jederzeit der Pfarrer und Seniores zu machen und zu verrichten haben.

Es sollen auch an denen Orten/ wo mehr Kirchen und Gemeinden in einer Stadt sind/ allezeit/wo dergestalt ganze neue Stände erbauet oder die erbauete los werden/diejenige/ welche zu solcher Gemeind gehören/zuforderst mit Ständen für andern versehen werden/im fall aber die Kirchen groß/und über die zugetheilte Stände/noch mehr Stände auch für andere/ so nicht in solche Gemeind eben gehören/übrig wären/können zu denselben auch aus einer andern Gemeind die Leute zugelassen werden. Mit solchen Ständen sollen keine Einwohner ihres Gefallens zu handeln/dieselbe zu verkauffen/ zu verschenken oder sonst zu veräußern/ ohne Vorwissen oder Bewilligung des Pfarrers und Seniores/nicht zugelassen seyn. Es sollen auch solche Stände nicht bey gewisse Häuser oder Wohnungen gewidmet oder assignirt werden. Datum Cassel den 22. Decembris anno 1656. Fürstl. Hess. Consistorium.

- 3 Non minus lumen in pluribus capitibus allatura foret alia novior ad urbem & Principatum Darmstadiensem pro diversitate consuetudinum accommodata dispositio novæ constitutionis, quam nonnunquam conceperam, sed cuius publicatio nondum secuta est.

§. X.

- 1 **E**X ligno ad sacrum usum ædificatur etiam arca eleemosynarum seu gazophylacium, quod est aliquod lignum excavatum, ferroq; & serâ conclusum, in quo asservantur sacræ eleemosynæ, *Allmosen* seu *Stoß*: Eleemosynæ autem absq; omni dubitatione habentur res sacræ, seu quæ ad sacros usus, nimirum ad institutionem & conservationem cultus divini ac sublevationem pauperum sunt destinatæ:
- 3 Unde ipse Christus curam earum sollicitè suscepit, observando, quantum quisq; in arcam inferret, & reputando pro inæstimabilibus eleemosynis etiam unicum obulum à vidua illatum *Marc. c. 12. v. 41. & seq. Luc. c. 21. v. 1. & seq.* & sacra quoq; scriptura multis testatur geminationibus, seu pauperibus datas ipsi Deo mutuo concessas videri. *v. Proverb. c. 19. v. 17. c. 21. v. 13. c. 28. v. 27. Jesa. c. 58. v. 7. Dan. c. 4. v. 24. Syr. c. 14. v. 13. c. 22. v. 28. Tob. c. 4. v. 7. c. 12. v. 9. Matth. c. 6. v. 3. c. 10. v. 42. c. 25. v. 35. & 40. Luc. c. 11. v. 41. c. 12. v. 33. c. 14. v. 13. c. 19. v. 8. Actor. c. 10. v. 2. I. Corinth. c. 16. v. 1. & seq. II. Corinth. c. 8. v. 1. & seq. Johann. c. 3. v. 17. Jacob. c. 2. v. 15. 16.* Hinc non obscure sequitur, furtivam Eleemosynarum ex arca surreptionem esse verum sacrilegium, tanquam quæ sit rei sacræ, *ut modo ostensum*, & de loco sacro, cum eleemosynarum arca censeatur aliquod templi sanctuarium & res æquè sacra cum ipso templo *Marc. c. 12. v. 41. Luc. c. 21. v. 1. verb. Gotts-Kasten. Dambouder. prax. crim. c. cx1. n. 2. & 4. Theodoric. crim. c. 9. aph. 4. n. 18. & 20. verb. Geld aus dem Allmosen-Stoß.*

§. XI.

- 1 **P**œna hujus sacrilegii, imò & nudi conaminis, jure Romano & Germanico est arbitraria, non quidem quasi semper mortis pœna foret infligenda, ac saltem genus pœnæ capitalis in arbitrio judicis, nimirum sacrilegum vel igne, vel rotâ, vel suspendio, vel gladio, vel devoratione bestiarum è vivis tollendi; sed quòd judici fas sit, pro ratio-

ne circumstantiarum aliquando non morte afficere sacrilegum, verum aliâ corporali pœnâ, v. gr. damnatione ad metallum, deportatione in insulam, relegatione &c. nonnunquam autem, maximè si sacrilegium processisset cum violenta templi & Gazophylacii effractione, devenire ad supplicium mortis, veluti ignis, rotæ, suspendii, gladii &c. eò quidem facilius quàm in simplici furto, quo enormius quoque & gravius hoc crimen est, ut æquum sit minus indulgere ejusdem, quàm simplicis furti reis, non tamen ubiq; locum inveniente pœnâ capitali v. l. 4. §. 2. l. 6. pr. l. 9. pr. l. 11. §. 1. ff. ad l. Jul. pec. & de sacrileg. Ordin. crim. artic. 173. & preced. Damhoud. d. c. CXI. Theodoric. d. c. 9. aph. 4. lit. f. n. 15. & seq. Struv. differs. crim. 13. th. 17. In foro 2 Saxónico plerumq; rotæ pœnam subeunt sacrilegi, Theodoric. d. loc. Carpzov. pract. crim. pars. 2. quest. 89. n. 30. & 31. Struv. d. dissert. 13. th. 19. Jus Canonicum in eo quidem admodum exosos habet sacrilegos, quòd eodem, sicut & jure Carolino, v. Ordin. crim. artic. 171. 174. (secus est jure Romano l. 5. l. 9. §. 1. ff. ad l. Jul. pecul. Non obs. l. 16. §. 4. ff. de pœn.) etiam verum & proprium habeatur sacrilegium propter sacram loci vel rei reverentiam, quando quis res non sacras ex loco sacro, vel sacras res, at non è sacro loco surripuit, v. c. 21. caus. 17. quest. 4. Verum in eo rigor canonum deficit, dum in sacrilegos non 4 aliam constituunt pœnam, quàm ut post trinam admonitionem excommunicentur, d. c. 21. caus. 17. q. 4. & c. 21 caus. 12. q. 2. de quâ propterea Damhoud. d. c. 111. n. 15. ait: Mirandam esse immodicam Canonum laxitatem, qui in tanto scelere tam mitem pœnam imponant, quâ malum foveant potius & excusent, quàm corrigant aut puniant.

§. XII.

Res sacra nulla est, nisi per consecrationem, h. e. per sanctificationem & benedictionem, quâ res Deo nuncupatur: à rebus aliis communibus separatur: ac spiritualis gratiæ collatione & communicatione ad cultum divinum sacratur: quâq; ideò illud lignum lapisve, quod quive ab alio ligno vel lapide antea nil differebat, nunc aliam accipit formam: & ergò illâ non interveniente censetur esse lignum non sacrum, sed commune ab aliis lignis non differens. Ex quo poterat videri, si orto incendio tignum aliquod templi ligneum esset igne

- consumptum, aut lapidum gravitate depressum & fractum, ut in ejus locum aliud oporteret substituere, quod tunc propter hoc additum
- 3 non consecratum templum sit reconsecrandum: Verùm benedictio magis ad totum templi opus quàm tale, atq; sic ad omnia ejus operis præsentia & futura tigna, quàm saltem ad hunc vel illum lapidem aut trabem pertinet, & ideò in prædicto casu sacrum ad se trahit non sacrum, tanquam totum partem, & quasi idem penitus adhuc sit templum, quod antea, *v. c. 6. junct. c. 1. & 3. x. de consecrat. eccles. add. arg. l. 65.*
- 4 §. *fin. ff. de legat. 1. & l. 76. ff. de judic.* quod etiam applicandum ad casum, ubi in locum hujus vel illius subsellii aliud esset substitutum, vel in reparatione Gazophylacii aliqua pars ex ligno nondum consecrato
- 5 addita. Sit igitur pro regula: Toties non fieri consecrationem, quoties non templi sanctuaria, veluti altaria, diruta sunt, utut benè factum videatur, adhibuisse, si non omnes in consecratione templorum conluctas, saltem aliquas solennitates, *v. c. 19. & 24. de consecrat. dist. 1.*
- 6 Cæterùm si contingat templum consecratum deponi, aliudq; in ejus locum surrogari, oportet Canonum jure ligna illius dedicati & consecrati templi non ad aliquem usum profanum, sed ad aliud templum aliumve sacrum usum deputari, vel igne comburi *c. 38. de consecrat. dist. 1. c. 3. in fin. x. de rer. permut. add. Esra c. 6. v. 5.*

§. XIII.

- 1 QUemadmodum sordidum quadantenus videtur ac rusticum munus, materiam lignorum manibus tractare *l. 12. C. de excus. muner.* ita etiam lignea vasa cibaria & potoria rusticis relicta sunt: Cùm
- 2 verò ecclesia non sordere, sed splendere, ejusq; decus & splendor omni diligentia quæri debeat & augeri, exemplo veterum, apud quos ipsa templa, columnæ aliæq; partes auro argentove erant obducta, nec non sacra vasa ex auro & argento confecta, *v. II. Paralip. c. 15. v. pen. c. 24. v. 14. Esra. c. 1. v. 9. & seq. c. 5. v. 14. c. 6. v. 5. c. 8. v. 25. & seq. Cantic. c. 3. v. 10. Jesa. c. 54. v. 11. & seq. c. 60. v. 7. 9. 13. c. 2. x. de custod. eucharist. c. 2. verb. & prout melius possumus ornare. de consecrat. dist. 1. ut*
- 3 scilicet libentius rem sacram homines colant ac venerentur, tanquam quod pulchrum, idem & charum habeatur, gratiorq; sit pulchro veniens è corpore virtus: inde quæritur, ex qua materia debeant constare calix & patena, quibus in sacramento corporis & sanguinis domini

minici utimur, & an lignea vasa non solum pugnent contra ecclesiæ decus, sed vel ideò, quòd ob rancidum sæpè odorem vomitum queant provocare, planè non sint in hoc sacramento adhibenda? Bonifacius 4 martyr & Episcopus interrogatus, num liceret in vasculis ligneis sacramenta conficere, respondit: *Quondam Sacerdotes aurei ligneis calicibus utebantur, nunc e contra lignei Sacerdotes aureis utuntur calicibus. v. ex Concilio Triburiensi cap. 18. in c. 44. de consecrat. dist. 1.* Zepheri- 5 nus XVI. Romanus Episcopus, patenis vitreis missas celebrari constituit *d. c. 44. de consecrat. dist. 1.* imò hic Zepherinus, qui anno post nat. Christ. 201. in Papam fuit electus, potiùs ordinasse fertur, ne in distributione Cœnæ Dominicæ adhiberentur vel lignea vel vitrea vasa: Non illa propter raritatem quâ vinum absorbetur; nec etiam hæc propter fragilitatem, *v. Johann. Philipp à Vorburg. histor. Rom. Germ. Tom. 1. ann. prædict. 201. pag. 470.* Urbanus Papa omnia ministeria 6 sacra fecit argentea: In hoc enim, sicut & in reliquis cultibus magis & magis per incrementa temporum decus succrevit ecclesiarum. No- 7 stris diebus, inquit præfatus Bonifacius, qui servi patrisfamiliæ sumus, ne decus matris ecclesiæ imminuatur, sed magis cumuletur & amplificetur, statuimus, ut deinceps nullus Sacerdos sacrum mysterium corporis & sanguinis Domini nostri Jesu Christi in ligneis vasculis ullo modo conficere præsumat, ne, unde placari debet, inde irascatur Deus, *d. c. 44. de consecrat. dist. 1. Item ibid. in c. 45. ex c. 6. concilii Rhemensis.* ut calix Domini cum patena, si non ex auro, omninò 8 ex argento fiat. De ære aut orichalco non fiat calix, quia ob vini virtutem æruginem parit, quæ vomitum provocat. Nullus autem in ligneo aut vitreo calice præsumat missam cantare. *add. c. ult. x. de celebrat. missar.* Non obstat c. 70. & 71. caus. 12. quæst. 2. Nec enim ibi, 9 simpliciter improbaturn externus templorum ornatus, sed saltem, quatenus vero & interno ecclesiæ ornamento præfertur: quemadmodum etiam damnatur ædificatio & exornatio templi Judæorum, plus mundanæ tantum Gloriæ, quàm cultus divini causâ suscepta. *Jesa. c. ult. v. 1. & seq.*

§. XIV.

DEniq; in templis occurrunt lignæ imagines Crucis salutiferæ, 1 quas & alicubi in plateis, viisq; publicis, nec non quidam in suæ habitationis ædibus habent positas, saltem in memoriam ejus libera-

tionis animarum quæ per victoriosam Christi in cruce passionem Christianis contigit. Quatenus verò talis Christianorum mos probandus sit vel vituperandus, & an non potius hæc imagines templis ædibusq; ejici conveniat, eam quæstionem non facio meam, sed decidendam relinquo Theologis. *Conf. histor. ecclesiast. Magdeburg. cent. 3. c. 6. pr. pag. 121. n. 50. c. 10. pag. 239. in f. cent. 4. c. 6. pag. 459. n. 30. 40. c. 16. p. 1552. n. 30. cent. 5. c. 5. p. 620. n. 10. 20. cap. 6. pag. 646. n. 10. cent. 6. cap. 3. pag. 78. n. 50. c. 6. p. 347. & 348. cent. 7. c. 4. p. 112. n. 10. c. 5. pag. 129. n. 30. c. 6. p. 136. n. 20. pag. 155. n. 1. p. 189. n. 30. c. 7. pag. 202. n. 20. c. 13. p. 584. n. 20. cent. 10. c. 6. pag. 361. n. 30. c. 15. p. 693. 2 n. 50. cent. 12. c. 6. p. 866. n. 30. p. 894. n. 40. 50. pag. 929. in fin.* Hanc saltem per occasionem obiter memorare controversiam accidit, quæ in priori anno 1697. super quâdam imagine Christi fuit exorta inter Principem Hassiæ, lineæ Darmstadiensis, & Comitem de Ysenburg: Dum enim Pastor ecclesiæ Sprenglingensis istiusmodi imaginem minutam, quam hætenus in æde parochiali privatæ devotionis memorix servarat, in publicum templum transtulisset, altari eam imponendo, prædictus Comes de Ysenburg, ceu dominus territorialis, quòd absq; suo præscitu & consensu id factum, imaginem templo auferri, & in Xenodochio quodam ad se unicè pertinente seponi curavit: Princeps Hassiæ, certæ jurisdictionis speciei in eo pago absq; ullâ controversiâ dominus, nec non juris Episcopalis, temerè & frustrà contradicente Comite, ab antiquo legitimus possessor ac dominus, haud quidem probavit Parochi cerebrinum, sibiq; hætenus inscium, factum, at tamen Comitis ausum suo juri præjudiciale ratum, non solum restitutionem imaginis in locum, unde erat ablata, sed & remissionem eorum hominum ad forum Hassiacum postulavit, qui eandem è templo amoverant, quòd ejus facti dignam luerent pœnam. Comes utrumq; postulatum negabat, contradicendo Hassiæ prætensioni juris Episcopalis. Hassus institit, addendo in eventum minas de imagine è Xenodochio reducendâ. Comes, insciis Hassiacis, incolas loci, præcipuè Seniores ecclesiæ, sibi de cœtero subditos, solertiâ quâdam eò devinxit, ut supplicarent pro restitutione imaginis, quasi devotionis suæ incircamentum in eâ ponerent, inq; templo reponi desiderarent. Quo facto, imago Senioribus ecclesiæ tradita, ac sic remissa Parocho fuit exhibita. Hic, talem restitutionem satis plenam esse quâdam simplicitate

citare opinatus, imaginem in altari ædis sacræ reposuit. Ast Princeps Hassiæ, pro omni præjudicio avertendo suoq; jure Episcopali manu-tenendo, apud Ylenburgicos interposuit protestationem, atq; incolæ loci & ecclesiæ Seniores ob datas ad Comitem supplices preces debitâ reprehensione castigavit, parrochoq; mandavit, ut imaginem è templo in ædes parochiales rursus translocaret, quam tamen, elapso aliquo tempore, nunc denuò, quasi ex jussu Principis Hassiæ, in templi altari reponere deberet. Sanè non gravis existerem erga illum, qui fortè existimaret, Hassos, si dignam judicarent imaginem, quæ pro exhortatione parochianorum perpetuò in templo existeret, ejus reverentiâ & honore potuisse abstinere à factò translocationis ex ædibus sacris in parochiales, ac nihilominus breviori viâ satis suo juri fuisse consultum, si præter interpositam protestationem & incolarum reprehensionem, insuper per Pastorem è suggestu publicè curassent declarari, restitutionem imaginis intelligi, tanquam ad postulata Principis Hassiæ, veri Episcopi, facta esset, & nunc ejus solius intuitu imaginem in templum fuisse reductam.

SECTIO III.

De baculo pastorali.

§. I.

EX materia lignea ad sacrum usum conficiuntur etiam baculi, quibus si vel propter pedum imbecillitatem ad sustinendos titubantes artus, vel gravitatis ostentandæ causâ, vel ornatus gratiâ *v. supr. Class. 7. Sect. 2. §. 4.* utantur Clerici & in sacris ordinibus constituti, nihil est quod vitio ipsis sit vertendum. Etenim cum de primo genere non supersit dubitatio, *v. num. 5. in fin. hic.* altera gravitatis ostentandæ causa nullam admittit vituperationem, quâ saltem judicii maturitatem & constantiam prodituri sunt. Homines juvenes, ad se sustinendum tali fulcro non habent opus, nec facilè utuntur, senibus id relinquentes. Dum itaq; videri volunt juvenilem ardorem deposuisse, baculi gestatione judicii senectam ostendunt non nisi laudabili modo, *v. arg. c. 28. caus. 2. quest. 7. c. 1. verb. meritò juvenis dicitur. dist. 34. c. 1. vers. Presbyter. dist. 21. c. 10. verb. moralis maturitas,*
qua

qua in senibus. & verb. nonnunquam corporis infirmitas fortitudinem corporis augmentat. x. de renunciat. Eoq; pertinet illud Poëtæ:

*Hâc longum florens animi morumq; juventâ
Iliacos aquare senes & vincere persta:*

- 4 Simili modo neutiquam damnanda baculi gestatio, quæ fieret ornatus causâ, si non delicatum & mollem, sed modestum ornatum Clerici affectarent, arg. c. 5. dist. 41. Equidem præcipuè Clericos decet, sanctimoniam vitæ ac judicii aetatem præ se ferre c. 1 §. & 21. caus. 8. q. 1. c. 12. x. de jurejur. l. 8. in fin. C. de Episc. & Cleric. atq; per decentiam habitus extrinseci morum intrinsecam ostendere honestatem, Clem. 2. de vit. & honest. Cleric. junct. dist. 43. adeoq; meritò cum baculo ipsi incedunt pro ostendendâ humilitate sua & sanctimonia, habituq; decoro, v. c. 1 §. x. de vit. & hon. Cleric. c. 6. x. de fid. instrum. c. un. in f. x. de sacr. unct. c. 1. x. ne Cleric. secul. negot. c. 6. caus. 23. quest. 8. ita
- 6 tamen ut non ingrediantur cum baculo ipsum templum, solennia missarum, aliumve cultum divinum celebrandi causâ, nisi imbecillitas vel adversa valetudo tale quid exposcat, contravenientibus excommunicatione à sacramento cœnæ dominicæ puniendis, c. 57. de consecrat. dist. 1. Atq; hoc sensu usus baculorum non est privatus, sicut ille, qui fit artuum debiliū sustinendorum gratiâ, sed spectat ad sacrum ordinem, & eam tractatus mei Classē, quæ de ligneis speciebus ad sacrum
- 8 usum paratis concepta est. Ad quam ex simili ratione etiam refertur prohibitio, ne Clerici gerant baculos in qualitate telorum, v. infr. Class. 12. Sect. 9. §. 3. ad offendendum vel defendendum, eò quòd Clericorum arma sint orationes & lachrymæ, sepimentum providentiæ divinæ, non custodia corporalis, II. Cor. c. 10. v. 3. & 4. Esa. c. 8. v. 22. Nehem. c. 2. v. 7. 9. 12. Psalm. 9. v. 17. verb. durchs Wort. jung. Jesa. c. 30. v. 15. 16. Jerem. c. 1. v. 17. 18. 19. c. 5. & 6. dist. 50. c. 2. 3. 5. 6. 19. caus. 23. q. 8. & c. 1. q. 3. c. 14. caus. 16. q. 3. c. 2. x. de vit. & hon. Cleric. add. l. 3. §. ult. vers. data eis fiducia. C. de his qui ad eccles. Gail. de
- 9 pac. publ. lib. 1. c. 8. n. 18. & seq. Quamvis enim non solis Clericis, sed sibi & cuiq; homini cecinerit Horatius:

*Integer vita scelerisq; purus
Non eget Mauris jaculis, neq; arcu,
Nec venenatis gravidâ sagittis
Fusse pharetra.*

Sive

*Sive per Syrteis iter astuosas ,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum , vel qua loca fabulosus
Lambit Hydaspes.*

*Namq; me sylva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen: & ultra
Terminum curis vagor expeditus
Fugit inermem &c.*

tamen Clericos præ aliis decet vitæ integritas, ac in Deum unicè fiducia, ne non Horatius, sed Deus canat: Dicunt, at non faciunt *Matth.* 10
c. 23. v. 3. atq; cum Deo Apostolus: Arcam Noë ædificant, non in-
trant: viam viatori monstrant, non calcant: verbis alliciunt, factis
propellunt. *Rom. c. 2. v. 18. & seq.* Cæterùm hæc prohibitio gestatio- 11
nis telorum eò duntaxat pertinet, si fieret ex quâdam erga Deum dif-
fidentia: Non verò eousq; porrigenda lex est, ut Clerico, qui haud
sepositâ in Deum fiduciâ in viis suis ambulat, censeatur esse prohibi-
tum, vitam contra aggressorem etiam baculo, quem alio fine gerebat,
aliove telo, defendere, utut inde aggressoris interfectio aut vulneratio
sequeretur, ceu quia ea, quæ fit cum debito moderamine, vitæ defen-
sio jure naturali & divino cuilibet homini est permissa.

§. II.

PAstores pecudum oblongo utuntur baculo, quò non solum con- 1
creditam sibi ovium gregem in ordine continent, sed & ab omni
injuria defendunt. Emulatione quâdam Reges, aliiq; Magistratus vel- 2
ut pastores populi baculum seu sceptrum tenent in signum jurisdi-
ctionis, pro continendo in ordine populo, atq; ab aliorum injuriis de-
fendendo, *Ezech. c. 34. v. 23. Besold. thes. pract. voc. Hirten-Stab.*
idq; etiam, per rationem contrariorum, patet exinde, quòd Reges im- 3
probi, populum prementes tyrannide, nimiaq; ferociâ & exactione
divexantes, comparentur cum malis ovium pastoribus, baculo gre-
gem non custodientibus, sed continuâ agitatione fatigantibus, *wer-*
den Treiber genennet; Item quòd Deus, sicut malos ovium pastores 4
ab officio removeri contingit, ita frangat baculum tyrannorum, quò
abusi sunt ad agitationem & oppressionem populi, transformando ba-

culum iustitiæ in virgas oppressionum, qui idèò nunc virgæ & oppressionis baculi nomine veniat. *v. Jefa. c. 3. v. 12. c. 9. v. 4. 16. c. 10. v. 5. 15. § 24. 26. c. 14. v. 2. 4. 5.* Atq; hæc omnis potestas, tam in spiritualibus quàm in politicis rebus, à Deo in Reges fuit collata, illiq; qui regioni, etiam religioni erant præfecti, *add. n. 9. & 12. hic.* At cùm Imperator & Rex summus omnibus rebus gerendis non posset superesse, sed imitatione Moïsis, *v. Exod. c. 18. v. 13. & seq. Deut. c. 1. v. 13. & seq.* subordinatos constitueret Magistratus, factum est, ut aliis politica negotia, aliis spiritualia concederentur, & ipse quoq; Papa ab Imperatore crearetur. Hæc negotiorum spiritualium separatione quoad eorundem administrationem inducta, porrò consuetudo exorta est, ut Magistratus politicus postea gladio fuerit investitus, non quidem quasi baculus eidem potestati haud amplius congrueret, qui sanè adhuc eidem in certis partibus est conveniens, velut latius ostendetur infra *Class. XI. Sect. 6. § 1. & seq.* sed quia gladius æquè sit illius potestatis insigne, nec etiam disconveniens, eorum insignium aliquam habere differentiam, ut cuiq; potestati, tam seculari quàm spirituali, tribuantur illa, quæ eidem magis videntur esse propria. Gladius, cùm ejus gestatio indiget potestatem animadvertendi in facinorosos, *l. 70. ff. de R. I. l. 3. ff. de jurisdict.* magis convenit potestati seculari, & Clericis indigna est ejus usurpatio, quos misericordia & delicti condonatio, vel eiusdem ad divinam ultionem, aut potestatem secularem, remissio perdecet, *conf. c. 5. x. de immun. eccles. c. 5. & 9. x. ne Cleric. secular. negot. c. 9. x. de hæret. c. 21. x. c. 1. in 6. de homicid. c. 1. circ. fin. verb. per invocationem brachii secularis. extravag. de Regular. c. 20. caus. 23. quæst. 5.* E contra in investituris Episcoporum adhuc permansit illud supremæ potestatis antiquum signum, nimirum baculus, qui idèò non amplius habetur signum omnimodæ, sed tantum ecclesiasticæ jurisdictionis, jurisq; Episcopalis seu correctionis pastoralis: Neq; hoc immeritò, cùm non solum ex uno eodemq; fonte & principio, ex quo omne imperium, sacerdotium quoq; procedat, *v. n. 5. & præced. hic. add. Deut. c. 17. v. 18. 19. II. Reg. c. 11. v. 12. II. Paralip. c. 23. v. 11. Nov 6. præfat.* sed etiam pastores ecclesiæ magis sint pastoribus ovium similes, qui & propterea unice nomen *Pastorum* meruere, *v. Jefa. c. 56. v. 10. 11. Jerem. c. 3. v. 15. c. 23. v. 1. 2. 4. Ezech. c. 34. per tot. Matth. c. 26. v. 31. Joh. c. 10. 10 v. 1. 2. 9. 11. 14. c. 21. v. 15. 16. 17. I. Petr. c. 5. v. 2. 3. 4.* Hanc baculi pastora-

pastoralis, in quo os ligno per gemmam mysticâ ratione connectitur, v. *Becman. Syntagm. dignit. dissert. 18. c. 2. §. 2.* significationem & efficaciam arguit ipsa consecrandi formula, quâ tali consecrator ad consecrandum utitur: Accipe baculum pastoralis officii, ut sis in corrigendis vitiis piè sæviens, atq; ut in eo, consolationis quoq; , baculo se sustineant infirmi peccatores, v. c. 9. *dist. 45. ibiq; Dartis. add. Lancel. de jur. publ. lib. 2. c. 5. de Episcop. n. 14.* Velut è contrario, quando Photius, Patriarcha Constantinopolitanus ab officio depositus vel suspensus, baculo adhuc incederet, Synodumq; ingrederetur pastoralis, Marinus Diaconus vicarius Romanæ ecclesiæ hæc usus fuit ponendi formulâ: Tollite baculum de manu ejus, signum est enim dignitatis pastoralis, quod hic habere nullatenus debet, quia lupus est, & non pastor, v. *Dartis comment. in Decret. Gratian. p. 1. dist. 15. & 16. pag. 81. vers. Actio 7.* Non tamen summus illic Rex, in quem omnis, saltem legibus conformis, de cætero ratione aliorum hominum illimitata & libera potestas, tam in spiritualibus quàm politicis, ab ipso Deo est collocata, quamq; ideò frustra in toto imperio sibi arrogat Papa. *Deut. c. 17. v. 18. 19. II. Reg. c. 1. v. 12. II. Paralip. 23. v. 11. add. num. 5. & preced. hic.* penitus abdicavit vel insigne vel ipsam potestatem baculi pastoralis, sed retinendo pro denotandâ illimitatâ suâ potestate sceptrum rectum, alios subordinatos Episcopos investivit non nisi baculo incurvato, quasi hi suam potestatem reciperent non à Deo, sed ab homine, adeoq; tantummodo incurvatam & coarctatam, unde dic *Krumstabs-Heben/ v. Lancel. d. loc. Becman. d. loc.*

§. III.

Summâ præcautione ea insignium investituræ distinctio olim fuit servata, ne Clerici sub prætextu secularis ornatus & habitus, secularem quoq; potestatem, contra religionis & ordinis sui decentiam invaderent, v. c. 23. & 25. x. *de sentent. excommun. c. 2. x. de Cleric. percuss. c. 1. x. ne Cleric. secul. neg.* At verò successu temporis Pontifices, concreditâ abutentes potestate, sibi solis omnem & immediatam in spiritualibus potentiam asseruerunt, facultatemq; summere Episcopos investendi, cui papali impetui sufferendo per longa tempora impares extitere Imperatores, donec postremis temporibus Otto Magnus, Henrici Aucupis filius, antiquâ gloriâ potitus fuit, qui, vi-

Sto Berengario II. Rege Italiae, cum Germania Cæsaream dignitatem regnumq; Italicum s. Longobardicum junxit, ac veterum Cæsarum juratam in eligendo sibi successore, quam creando Pontifice, & investiendo pedito Episcopali Archiepiscopis & Episcopis, usurpavit, astringens Romanos, dum fidelitatem jurabant, ut promitterent se nunquam electuros Papam absq; consensu Imperatoris: quos deinde aliquoties contra juramentum tumultuantes in ordinem redegit. **H**abuit in eâ gloria aliquot successores usq; ad Henricum IV. cujus tempore Gregorius VII. s. Hildebrandus rursus omnia turbavit, *v. Andr. Dom. Flocc. de potestat. Rom. lib. 1. c. 5. pr. & c. 11. Micral. Syn. hist. lib. 3. Sect. 12. quest. 9. Item quest. 11. pag. 1018. quest. 13. pag. 1030. lib. 2. Sect. 5. q. 6. pag. 501. Hugo de stat. reg. Germ. c. 1. §. 5. c. 3. §. 24. & seq. c. 4. §. 16. & seq.* Quamvis autem hanc Pontificis arrogantiam, eo usq; ut ipse & Episcopi secularem quoq; in Episcopatibus potestatem arripuerint, perductam sustineant saltem in spiritualibus Principes Imperii Romano-Germanici, qui Pontificiæ religioni sunt addicti: tamen eam alii Status Imperii non agnoscunt, sed potius, quod suos Ducatus titulo Imperialis feudi, nonnunquam etiam allodii, cum superioritate territoriali, proprio quodam jure possideant, ex eadem superioritatis territorialis ratione etiam jus Episcopale justè sibi vendicant, *Dent. c. 17. v. 18. 19. II. Reg. c. 11. v. 12. II. Paralip. c. 23. v. 11. Hugo d. loc. c. 17. v. 18. 19.* **Q**uod nunc superioritatis jus iisdem Statibus Augustanæ Confessionis, per suspensionem prætensæ à Pontificibus jurisdictionis ecclesiasticæ, expressâ religiosæ pacificationis sanctione confirmatum est, *v. Recept. Imper. de anno 1555. §. 20. Instrum. pac. artic. 5. §. 16. Schüz. manual. pacific. appendic. Myler. de Princip. & Stat. Imp. part. 2. c. 88.* **Q**uanquam non desint, quorum opinionem ipsa refellit subsequuta contraria observantia, qui eam jurisdictionis ecclesiasticæ suspensionem non volunt eousq; extensivè intelligi, ut ejus exercitium ad Status Augustanæ confessionis habeatur translatum; sed saltem, ut Pontificiorum prætensio debeat quiescere, & neutra pars eam jurisdictionis partem exercere, *v. Klock. tr. de contrib. c. 10. Sect. 1. n. 81. & seq.*

§. IV.

Sicut ergo papali ausu factum fuit, ut Episcopi in suis Episcopatibus etiam secularem potestatem arripuerint, juxta quod in terris Pontificio-

rificiorum Principum spirituales potestates retinere; ita Statibus Augustanæ Confessionis antiqua gloria recuperata est, ut penes ipsos resideat summa potestas tam in rebus spiritualibus quam politicis, v. §. *præced.* Cum itaq; hodie Episcopatibus secularis potestas sit² annexa, itemq; apud Status Evangelicos imperio connexum jus Episcopale, ut uterq; is, nimirum Episcopus Pontificia, ac Princeps Evangelicæ religioni addictus in suis ditionibus mixtum quoddam habeat imperium, inde ab Episcopis antiqua humilitas & sanctimonia tantopere nunc abjecta est, ut se non alio modo, quam Principes seculares, nimirum gladio, de Episcopatibus patiantur investiri, v. c. un. in f. x. de sacr. unet. c. 6 §. caus. XI. q. 3. Thom. Franz. *disp. de orig. & progress. feud. th. 14. in f. Struv. Synt. feud. c. 1. aph. 4. n. 6. & seq. c. 3. aph. 4. n. 2. 3. aph. 7. n. 1. & seq. usq; ad num. 10. inclus. it. n. 2 §.* Beier. *ad Schnobel. disp. feud. 2. th. 13. verb. ecclesia conceditur. Ir. disp. 5. th. 4. verb. annulo, baculo. Mauris. dissertat. jur. publ. priv. & feud. in not. ad capitulat. Imperat. Leopold. artic. 19.*

SECTIO IV.

De crucibus sepulchralibus, itemve prope vias positis.

§. I.

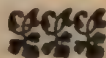
INter res ligneas pro sacro usu paratas occurrunt crucēs, quæ sepulchris, in memoriam ibi sepulcorum, imponi consueverunt, de quibus verò judicandum ex part. 2. Class. 4. Sect. 2. §. 13. & seq. unde² illa analogia, quæ à lapidibus sepulchralibus ad lapides terminales tracta est, v. part. 2. Class. 6. Sect. 4. §. 1. etiam non malè videtur huc quadrare, dum veteribus fuit usitatum, in tesseram finium jurisdictionum ponere ligneam crucem, cui in signum der Gerichte über Hals und Haut imposita erat manus & gladius, v. Knich. *de jur. territor. c. 3. n. 10. Wehner obs. præct. voc. Weich-Bild.* Hugo *de stat. reg. Germ. c. 5. §. 3. add. infr. part. 2. Class. 6. §. 17. n. 2.* Haud tamen valdè repugnans³ rem, si quis non minus sepulchrali cruci, quam illi quæ funeribus defunctorum alicubi præferri consuevit, aliam vellet assignare causam

finalem, nimirum hanc, quòd signum crucis ejus habeatur potestatis & virtutis, ut illius vi & efficacìa effugentur dæmones, horrentes lignum per quod victi sunt, & contremiscentes ad præsentiam ejus signi, per quod omnipotens Dominus noster Jesus Christus ipsis eripuit prædam, v. *Petr. Gregor. de Republic. lib. 12. cap. 13 §. 18. add. histor. ecclesiast. Magdeburg. cent. 7. cap. 13. pag. 585. pr.* quod ipsum cæteris paribus oportet intelligi, non superstitiosè, quòd lignum vel signum crucis per se eam habeat vim, sed quatenus homo eo ipso vult indicare omnem suam spem, omneve auxilium esse positum in eà liberatione animæ, quæ per victoriosam Christi in cruce passionem contigerit, v. *Petr. Gregor. d. lib. 12. cap. 16. §. 2. & seq. usq; ad fin. Stryck. add. ad Brunneman. de jure ecclesiast. libr. 2. c. 2. verb. Venerab. crucis.*

§. II

- 1 **H**Aud absimilis pietas movit olim Christianos, ut in viis, ubi itinera minùs tuta erant, ponerent ligneas cruces, eà spe, quòd etiam impiissimi & crudelissimi viarum insidiatores ac latrones, dum Christi mortem sui amore perpeffam haberent præ oculis, propriam quoq; identidem cogitarent, eò magis misericordià
2 permoti à facinore latrocinii forent destituri. Adhuc hodie alicubi in viis prope urbes, pagos, & villas ejusmodi cruces licet conspicerè, quæ saltem omnem transeuntem suæ in cruce salutiferà beatitudinis & divini auxilii debent admonere. Sed à quibus omnem abesse oportet superstitionem. *Conf. supr. h. Class. 10. Sect. 1. per tot. Sect. 2. §. 14. junct. histor. ecclesiast. Magdeburg. centur. 6. cap. 6. pag. 347. & 348.*

••• (o) •••

CLAS

CLASSIS XI.

De speciebus ex ligno ad usum profanum publicum efformatis.

SECTIO I.
DE PONTIBUS LIGNEIS.

§. I.

BA, quæ supr. Class. 9. tractationis series 1
est præmissa, nunc suggerit, ut de rebus è ligno pro u-
su profano publico confectis doceatur, inter quas se
primùm offerunt pontes: Cùm enim viæ alicubi in- 2
terrumpantur fluminibus, & verò hæc absq; ponte
aut navi propter profunditatem suam transire vel tranare non liceat,
nisi saltem aliquando cum molestia vestes exuendi, *l. ult. ff. de S. R. P.*
ideò Magistratu providente pontes non solùm lapidei, sed & lignei flu-
minibus superstruuntur, ut commodè possint transiri, *l. 1. pr. ff. de*
via public. & si quid in ea fact. Ad quem verò Magistratum ea cu- 3
ra pertineat, paucis tangendum: Olim Romæ pontis subicii s. li-
gnei, nullo ære ferrove compacti, ab Anco Martio ædificati, etiam re-
ficiendi curam solus habuit Pontifex, cum tanta superstitione populi,
ut tanquam sacrum aliquod non liceret aliter eum reficere, quam cæ-
sâ victimâ & peracto sacrificio, ut & ideò denominatio *Pontificis* inde
videatur desumpta, quasi qui pontem, h. e. viam aliis sterneret vitæ &
doctrinæ, *v. Coras. lib. 1. Miscell. c. 10. n. 13. & lib. 3. c. 22 n. 7. & 8. Ve-*
rùm si tam sacra res foret pons, consecratio ejus Romæ posset relinqui,
saltem ministerialiter, Pontifici, cura autem & jurisdictio esset Im-
peratoris ejusq; Præsidum, *v. text. citand. & Nov. 17. c. 4. §. 1.* quâ
tamen cùm Pontifex nihilominus Romæ, ceu in ditione suâ, utatur,
conf. Class. præced. 10. Sect. 3 §. 3. & 4. habent Principes nostri, quod 5
caveant,

caveant, ne non ipsimet in suis regionibus tam consecrationem, si quæ foret opus, quàm multò magis curam ædificandi, reficiendi, itemq; jurisdictionem subeant, curando per suos ædiles ac subordinatos Magistratus, quò fiant, ubicunq; oportet, pontes *l. 1. pr. ff. de via public. & si quid in ea fact.* maximè hodiè ubi viæ publicæ & pontes accensentur eorundem juribus Regalibus non solum quoad tutelam, sed etiam quoad munitionem: atq; sic tam ratione jurisdictionis & supremi cujusdam dominii, dispositionis, ac potestatis cogendi ut muniantur, extruantur, reficiantur, *d. l. 1. de via public. l. 4. C. de priv. dom. Aug. l. 7. C. de SS. eccles.* quàm etiam ut purgentur à latronibus, prædonibus, furibus, atq; ut sua iter facientibus constet securitas, *l. 3. ff. de Offic. Præsid.*

§. II.

- 1 **Q**Uod dixi pontes hodie pertinere ad Regalia, cum certa distinctione exaudiendum est: Cùm enim pontes nil sint aliud quàm viæ per aquas, *arg. l. 14. §. 2. ff. de servitut. l. 1. ff. de servit. urb. præd. l. ult. ff. de serv. rustic. præd. l. 1. pr. ff. de via public. & si quid in ea fact.* oportet eosdem censere per omnia jure viarum, qui etiam viæ appellatione continentur, ita ut statuta loquentia de maleficiis commissis in via publica, verificentur quoq; in iis, quæ committuntur super ponte publico, *v. Cæpoll. de serv. urb. præd. c. 70. n. ult. add. infr. §. 5. n. 3. hic.*
- 2 Viæ autem sunt vel privatæ vel publicæ: Privatæ aut propriè aut impropriè ita dictæ. Propriè tales sunt, quæ ducunt ad agros privatorum, servitute alienis agris impositâ, ut non alii quàm domino servitutis, transire fas sit: impropriè privatæ, magis propriè vicinales dicuntur, quæ in vicos ducunt, quæq; in eum finem ex communi prædiorum collatione constitutæ sunt ab iis qui vicos inhabitant, per quas ideò omnibus ad illum vicum commeare licet, & in quas exitus de via consulari, ut post illam incipiat via, iter, vel actus ad villam ducens. Publicæ sunt quarum solum publicum est relictum ad directum certis finibus latitudinis ab eo, qui jus publicandi habuit, ut iis publicè iretur, commearetur ad mare, urbem, flumina publica aut aliam viam militarem, *l. 2. §. 21. 22. 23. ff. ne quid in loc. public. d. l. ult. ff. de S. P. R.*
- 4 Prout igitur flumen rumpit viam vel publicam, vel vicinalem, vel privatam, ita pons in flumine extruitur, vel publici itineris causâ, vel vicinæ alicujus aut villæ ergò, vel cujusdam privati gratiâ, indeq; itidem vel publicus

publicus est, ein Land-Steg / vel vicinalis, vel privatus, non attentâ differentiâ, utrum in publico vel privato flumine sit extructus, quæ saltem efficit, ut in ponte ædificando (secus in comineando per publicum pontem jam extructum) consensus sit requirendus illius, qui est dominus fluminis, quem tamen certis casibus etiam invitus impertire obligatus est, *v. Miscell. jur. quest. 2. n. 82. Conf. arg. l. 14. §. 2. ff. de servitut. l. 18. §. 1. ff. de aq. plu. l. 1. pr. ff. de S. V. P. l. ult. ff. de S. P. R.* quâ ratione fieri potest, ut pons publicus in flumine privato & viceversa in flumine publico sit pons privatus, adeoque nonnunquam pons ad Regalia pertineat, utut flumen iisdem non accenseatur. Neq; obstat huic pontium divisioni, quòd privati pontes de jure nulli videantur dari, *arg. l. 11. ff. de aq. plu.* siquidem ea lex tantummodò hoc vult, quemadmodum in præjudicium ejus, cui antè servitus itineris constituta est, non queat servitus aquæ ducendæ, quæ itineris usum impediret, constitui; ita in damnum illius, qui servitutem aquæ ducendæ habet, non posse eum, qui postea servitutem actus vel itineris nactus est, pontem facere, quo aquæ ductui fieret impedimentum, *v. Bruneman. ad d. l.* unde potius sequitur, illum qui servitutem itineris vel actus habet, pro usu illius posse ædificare pontem, si alteri in jure suo nil impedimenti afferatur, *add. l. ult. ff. de S. R. P.*

§. III.

PRædicta sunt intelligenda saltem quoad æstimandam pontis qualitatem, num scilicet sit publicus, privatus, aut vicinalis, item Regalis aut non Regalis? Quæ æstimatio facienda secundum qualitatem viæ, fluminibus interruptæ, est substitutione pontis continuatæ. Haud tamen pono in discrimine, cum absq; consensu domini fluminis pontem struere non concedatur, ac etiam pons flumini superstructus, ceu quædam superficies, cedat solo seu flumini, quin hoc respectu etiam ratione fluminis pons publicus vel privatus audiat, & ad Regalia queat referri vel non referri. Unde si ad dominum fluminis spectent simul Regalia in circumjacente territorio, adeoque & viæ, quæ pontis subsidio per aquas essent continuæ, videtur dominus Regalium duplici juris vinculo pontem possidere. Nec non, si alius foret dominus fluminis, ad alium verò pertineret jure Regali viæ, attendendum putaverim ad cujusq; loci consuetudinem, vel eâ deficiente dixerim ambo

tunc curam & jurisdictionem pontium jure prætere, adeoq; vel præventioni esse locum, vel utrumq; id curæ & jurisdictionis exerciturum.

§. IV.

HIs consequens est, quòd pontes publici non pertineant ad eum v.gr. Nobilem, qui in territorio circumquaq; habet jurisdictionem, utut civilem & criminalem, sed ad eum qui illic locorum tenet Regalia: ut & propterea cognitionem delictorum in ponte publico commissorum non queat sibi vindicare dominus jurisdictionis, sed Regalium, *per ea, quæ de via publica tradunt Sixtin. de Regal. lib. 2. c. 2. n. 16. Gædd. disp. feud. 5. th. 1 l. lit. b. Einsiedel de Regal. c. 2. n. 266. Borcholt. de feud. c. un. de Regal. n. 25. Beust. in l. 31. ff. de jurejur. n. 968. Schneidwin. ad §. ult. Inst. de j. nat. Gent. & Civ. n. 8. & ad pr. Instit. de S. U. & R. P. n. 23. Item ad §. Summa autem. Instit. de interd. n. 67. Zanger. de except. part. 2. c. 1. n. 240. & seq. Hunn. disp. feud. 5. th. 50. Knich. de Sax. non provoc. jur. c. 5. n. 165. Arumæ. disp. feudal. 4. th. 18. Struv. Syn. feud. c. 6. aph. 23. n. 2.* Quamvis enim illi, cui merum imperium in universo territorio concessum est, id ipsum quoq; in qualibet territorii parte videatur competere, *arg. l. 239. §. 2. & 8. ff. de V. S. & sic etiam in viis publicis ac pontibus, tanquam partibus ejus territorii, quod transeunt & in quo existunt, ex qua ratione dissentiunt Rol. à Vall. consil. 42. n. 35. vol. 2. Alciat. in l. 157. ff. de V. S. n. 6. & 7. Jacob. Aurelianens. in aurea pract. rubr. 12. n. 68. & seq. Bocet. de Regal. c. 2. v. 145. Rosenthal. de feud. c. 5. conclus. 71. Theodorie. 3 crim. c. 4. aph. 3 lit. b. n. 62.* in tantum ut eos, qui delinquant in mari, puniendos velint per eum, cujus est jurisdictio in territorio propinquiori adjacente, quia mare, quatenus territorium perfluit, habeatur ad centum usq; milliaria ejus pars, ac ideò delictum censeatur commissum in territorio, *v. Capoll. de S. R. P. c. 26. n. 12. & seq. Franchis 4 decis. 142. n. 6.* tamen hæc ipsa meri imperii concessio non ultrà est intelligenda, quàm quousq; alterius juri in eo territorio, vel parte ejus, non sit præjudicium: Et ergò haud porrigenda ea concessio ad coercionem commissorum in viis publicis homicidiorum, latrociniorum, aliorumve criminum, quibus securitas viarum publicarum laderetur, ceu quia penes alterum ex Regali jure residet jus & facultas præstandi 5 securitatem viarum publicarum. Ex quâ ratione nullum superest dubium,

bium, quin domino jurisdictionis nihilominus relinquenda sit puni-
tio eorum in via publica commissorum delictorum, quibus viarum
securitas tantoperè non esset læsa, quorumq; punitione, tanquam sint
res sub jure Regalium non comprehensæ, domino Regalium haud
fieret præjudicium, *conf. citat. autor.* Atq; hanc distinctionem ex-
pressâ sanctione recepit & confirmavit Elector Saxonix in annis
1506. & 1600. cujus Constitutionis sequentem tenorem referunt Zan-
ger de except. part. 2. c. 1. n. 244. Theodoric. crim. c. 4. aph. 3. lit. b. n. 64.
Carpzov. pract. crim. p. 3. quest. 110. n. 44. Hierauß erklären und
verwilligen Wir/ daß nun hinfort unsere Untertthanen alle Händel/
so sich auff den Straßen begeben/ da ihnen sonst die Ober-Gerichte
zustehen/ unverhindert von unsern Ambt-Leuten/ zurichten haben
sollen/ und darvon nichts außgeschlossen; allein alle Gewalt-Sa-
chen/ Raub und Zugriffe/ auch öffentliche veydlische Thaten/ welche
Uns aus Krafft der Regalien und Fürsil. Obrigkeit zurichten zustе-
hen/ wollen Wir Uns vorbehalten haben &c. Quâ Electorali Con-
stitutione cum nihil speciale disponatur, sed quod veræ rationi con-
gruit, quodq; etiam ex jure publico & feudali communi statuendum
fuisse, facile est iudicium de opinione illorum, qui volunt sub con-
cessionem omnimodæ jurisdictionis in Electoratu Saxonix etiam com-
prehendi jurisdictionem de viis publicis & pontibus, *conf. Struv. Synr.
feud. c. 6. aph. 23. n. 2. Beier. ad Schnobel. disp. feud. 4. th. 20. verb. Me-
rum imperium. in fin.*

§. V.

SI dubium foret, utrum v.gr. homicidium commissum in ponte vel i
non, communiter Dd. statuunt, cognitionem tunc pertinere, pro
cujusq; loci observantiâ, vel ad utrumq; scilicet Regalium & juris-
dictionis dominum conjunctim, vel ad eum, in cujus territorio aut lo-
co Regali caput, cor, vel infima corporis occisi pars jacet prostrata:
vel deniq; posteriori casu ad utrumq;, ubi illa corporis pars jaceret in
confinio, tangens & pontem & terram. Quo facit Responsum Sca-
bin. Liptienl. apud Melon. in thesaur. jur. feud. Civ. & crim. tit. 43.
n. 14. Wann gleich der Steeg/ davon eure Frag meldet/ ein Land-
stieg wäre/ da aber gleichwol der todte Körper/ so auff solchem
Steg befunden/ nur mit dem Leib und Beinen auff demselben/ und

aber mit den Achseln und Kopff auff eures Unterthanen Sand und Acker / darauff Euch die Gerichte / oberst und niederst / zuständig / gelegen / so habt ihr wol Fug gehabt / denselben aufzuheben / und zur Erden bestättigen zu lassen / und hat derwegen das Ambt Lieben-werd nicht Ursach gehabt / ihn wieder aufzugraben / und ins
 3 Ambt führen zu lassen. V. R. W. Et notabile est, quod Melonius, stabilizanda suæ sententiæ causâ, subjecerit hoc responsum de ponte, cum tractaret materiam viarum publicarum, quo ipso confirmat meam supra doctrinam, scilicet viarum & pontium eandem esse rationem idemq; jus, v. §. 2. *hic num. 1.*

§. VI.

1 Nescio an subscribendum sit præfatæ opinioni! Præsuppono casum verè dubium, nimirum ubi ne quidem ex verisimilibus conjecturis res potest definiri, & præter illa, ex loco jacentis cada-
 2 veris deprompta, admodum fallibilia & incerta indicia, nulla alia apparent. Tunc sanè ex omnibus magis arridet sententia illorum, qui cognitionem & coercitionem criminis utriq; conjunctim, scilicet Regalium & jurisdictionis domino tribuunt, v. *Treutler. vol. 1. disp. 19. th. 4. Aruma. disp. feud. 4 th. 19. Carpzov. pract. crim. p. 3. quest. 110. n. 37. Wurmser. Exerc. jur. public. 3. in corollar. Stryck. de jur. sens. differt. 1. c. 1. n. 17.*
 3 Cum enim decisio hujus rei petenda sit ex conjecturis, quibus in hoc vel illo loco homicidium commissum fuisse colligatur & probabile sit, *Treutl. d. loc. Carpzov. d. loc. n. 27.* adeoque tunc, quando tales conjecturæ adessent, res non amplius dubia, sed verisimiliter certa habeatur, ut secundum eam verisimilitudinem con-
 4 veniat judicari, *arg. l. 114. ff. & c. 45 in 6 de R. I.* sequitur in casu incerto ac verè dubio neutiquam decisionem sumendam esse ex indi-
 ciis planè incertis multumq; fallibilibus, verùm potiùs eam debere ar-
 ripi sententiam, quâ id, quod minimum est, spectetur, & quâ, tanquam mediâ viâ, unicuiq; de jure suo decedat & detrahatur, saltem quàm
 5 minimum fieri potest, *arg. l. 9. & 56. ff. de R. I.* quod præstitum in nullo magis erit modo, quàm si cognitio homicidii utriq;, Regalium ac
 Jurisdictionis domino, conjunctim relinquatur, præsertim, quia in casu planè dubio putandum etiam sit, ibi occisum fuisse hominem, ubi
 6 cadaver ejus jacet prostratum, *Treutler. d. loc.* Num verò alter
 con-

confinii dominus præventionem sibi possit consulere, eâq; condominium excludere, vid. apud Leipold. *de concurrent. jurisdict. quæst.* 13. Wurms. *d. loc.* Stryck. *d. loc. n.* 18. ubi simul remouet difficultates quæ in concurrente jurisdictione possunt suboriri.

§. VII.

NIl quicquam in contrarium faciunt conjecturæ, quæ ex loco ja-
centium membrorum corporis depromuntur. Quamvis enim
opinio eorum, qui pedes respiciunt, videatur ad veram rei rationem
propius accedere, ibiq; homo stetisse, dum percuteretur, ubi jacent pe-
des, *Theodoric. crim. c. 4. aph. 3. lit. b. n.* 51. fallax tamen etiam hoc est
& incertum, quia percussi non rarò se ipsos provolvunt, aut aliquod
adhuc itineris spatium procurrunt, nonnunquam etiam à latronibus
in alium locum protrahuntur, *Arum. d. th. 19. Theodoric. d. loc. n.* 50. 51.
52. 53. 54. *Carpzov. d. quæst.* 110. *n.* 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33.
Illorum sententia, qui caput respiciunt, videtur Theodorico *d. loc. 3*
n. 47. & seq. non modò certis legibus suffulta, sed etiam communi
calculo approbata: Ast & hæc opinio destituitur firmâ ratione, quæ
in hac causâ non ex præcipuitate membrorum dependet, sed ex veri-
similibus conjecturis & probabilitate loci, ubi crimen esset commis-
sum, ut propterea neq; ad locum jacentis cordis sit attendendum. Le-
ges, quibus stipata videbatur sententia, Theodoricum fallunt, siqui-
dem in causâ sepulturæ longè alia versatur ratio, & locus religiosus
censetur exinde, quòd mortuus illatus sit, absq; ulla quæstione in quo
loco fuerit mortuus, §. 9. *Instit. de R. D.* Quando igitur dissecti de-
mortui corporis alibi caput, alibi cor, alibi cætera membra essent se-
pulta, atq; sic singuli sepulturæ loci certi, non dubii, ne omnes loci
fiant eâ membrorum illatione religiosi, sed saltem unus, quia unus tan-
tùm mortuus illatus est, absq; ullo veritatis & alieni juris præjudicio
denominatio loci religiosi potuit ac debuit fieri à membro principa-
liori, ut locus habeatur religiosus, ubi caput est sepultum, *l. 44. ff. de*
religios. In nostro verò casu nulla quæstio est de loco sepulturæ, aut u-
bi videatur jacere demortuus ad effectum constituendi loci religiosi;
sed de loco percussione seu perpetrati criminis ad constituendum fo-
rum seu iudicium: non etiam de pluribus locis certis, sed de uno in-
certo: ut non tam in hac quàm in illa quæstione absq; veritatis & a-

licam juris præjudicio spectari queat præcipuitas membrorum, *Arum.*
 7 *d. 16. 19.* Et si vel quicquam *ex d. l. 44.* huc foret applicandum, sal-
 tem id futurum erit in quæstione, quando contingeret, ut homicida aut
 latro cuipiam in alio loco digitos vel manus, in alio brachia vel hume-
 ros, aut dorsum, in alio cor, caput &c. percussilet, omnesq; hi loci es-
 sent certi, ubi tunc præsumatur percussus esse, & cujus sit cognitio?
 Imò nec hic confisteret ratio decidendi in sola membrorum corporis
 præcipuitate, sicut in causa sepulturæ, verum quatenus ea præcipuitas
 8 desumpta ex fonte vitæ, unice spectando. Nil magis Theodoricum
 iuvat *l. 17. C. de poen.* ubi saltem propter præcipuitatem illam, quam
 ex imagine Dei habet homo, vel maximè in facie, *conf. infr. part. 2. Class. 5*
Sect. 4. §. 3. improbatur genus poenarum, quo facies maculatur: ex
 quali verò præcipuitate quæstio præsens haud recipit decisionem. A-
 9 liud videtur dicendum, si quædam concurrerent probabiles conjectu-
 ræ, veluti quando tantummodo in uno loco inveniretur sanguis pro-
 fluxus, ut tunc homo ibi censatur percussus; aut si ex percussione ap-
 pareret, quòd statim fons vitæ fuerit petitus; quasi tunc sit credibile
 occisum non amplius fuisse progressum, adeoq; ibi commissum cri-
 10 men, ubi jacent pedes, *v. Carpzov. d. quæst. 110. n. 34. & seq.* Sed tali
 casu, ubi hæ conjecturæ essent satis validæ, non versaremur in dubio:
 Taceo quod etiam hæ verisimilitudines non carent fallacitate, *Theo-*
 11 *doric. d. loc. n. 55. 56.* Et sanè ipsemet compertum habeo quempiam
 per ipsa corda gladio transfixum adhuc aliquot passus fuisse progres-
 sum, & tunc demum in alio, quàm percussione loco protinus vitam
 12 expirasse. Melius itaq; factum erit, si in casu adhuc dubio cognitio
 causæ permittatur utriq; Regalium & jurisdictionis domino conjun-
 13 ctim. Quod idem in iis quoq; locis meritò servatur, ubi ex consuetu-
 dine ad locum jacentium pedum habetur respectus, si alter pes jaceret
 in via publica vel ponte, alter verò extus viam aut pontem.

§. VIII.

1 **C**ommunem habet rationem, quemlibet teneri facere suis impen-
 sis, quod ad usum suum habiturus est, opus. Unde haud imme-
 ritò pontes, qui transitus causâ deserviunt omnibus de civitate, vel de
 certâ viciniâ aut contratâ, etiam illorum omnium sumptibus ædifi-
 2 candi sunt & reficiendi, *Capoll. de servit. urb. præd. c. 70. n. 4.* Similiter
 pon-

pontes publici, cùm ad Regalia non solum quoad ruitionem, sed etiam
 quoad jurisdictionem & dispositionem referantur, v. §. 1. n. 7. §. 2. &
 3. *hic.* atq; sint de rebus quæ ad salutem & decus Reipublicæ spectant,
 construendi & reparandi sunt expensis fisci, cuius finis in salute & de-
 core Reipublicæ est positus: *Ærario* autem non sufficiente Magi- 3
 stratus iure indicit specialem collectam, nonnunquam propter ma-
 ximam rei necessitatem & utilitatem in eum modum, ut à contribu-
 tione non sint immunes, qui aliàs ab aliis muneribus publicis gaudent
 immunitate, l. 7. C. de SS. eccles. l. 4. C. de privileg. dom. Aug. Menoch.
 consil. 800. n. 24. *Habm. ad Wes. π. de vsa publica & si quid in ea fact.*
 Haud quoq; in casu insufficientis ærarii injusta est dispositio aut insti- 4
 tutum, ut omnes, qui pontem transeunt, dare sint obstricti aliquod
 pontivegium seu portorium *Weg-oder Brücken-Geld* / l. 60. §. 8. ff.
locat. quo eventus res videtur recidere ad rationem communem, qua-
 tenus Magistratus secundum eam statuit, ut omnes transeuntes, seu
 qui pontium usum habent, ad eorum ædificationem vel refectionem
 debeant concurrere, v. *Naurab. ad Hippol. de Collib. de increm. urb.*
c. 5. lit. b. n. 3. Unde consequitur, si ex concessione vel patientia Prin- 5
 cipis, aut ex præscriptione, *Capoll. de servit. rust. prad. c. 3. n. 74.* ci-
 vitas quadam vel universitas esset in perceptione portorii, eam tunc
 sustinere onus ædificandi & reficiendi portis, utut ipsum Regale pon-
 tis adhuc foret Principis, *Klock. tom. 3. consil. 149. n. 273.* nisi speciali
 pacto. concessioni adjecto, Princeps omnem expensam vel partem e-
 jus, aut portorio insufficiente necessitatem supplendi defectum, in se
 recepisset, aut alia esset inducta consuetudo, quæ Principem nihilo-
 minus vel in totum vel in tantum obligaret, v. *Gürsil. Dynabrüg-*
Braunschweig-Lüneburg. Weg-Ordnung de anno 1691. §. 11.
 Consuetudines equidem in reparatione viarum & pontium sunt ser- 6
 vandæ, *Klock. d. consil. 149. n. 42.* atq; idcò è contrario etiam consue- 7
 tudo esse potest, ut civitates & universitates subeant onus ædificandi
 & reficiendi, utut portorii redditu non gauderent, ac pons spectaret ad
 Regalia, quo casu talis contributio videtur esse quædam species colle-
 ctarum. Imò nonnunquam planè exteri ex consuetudine ad id one- 8
 ris obstringuntur, veluti de Civitate Imperiali Eslingensi fertur, quòd
 in certo Ducatus Würtembergici circulo subeat onus reficiendarum
 viarum publicarum. In plerisq; Hassiæ locis resectio publicarum 9

- viarum & pontium incumbit incolis ejus civitatis vel pagi, in cujus finibus viæ pontesve existunt, licet forent inter Regalia Principis, neq; ubivis incolæ portorium perciperent: Alicubi saltem Princeps gratiose subministrat ligna pro refectioe necessaria, de qua tamen præbitione aliquando dubitatum memini, utrum Princeps eam fecerit benignè jure familiaritatis, an verò intuitu necessitatis publicæ ex causâ obligationis, de quâ quæstione judicari potest ex traditis Klockii d. 10 *consil.* 149. n. 43. Unde summâ circumspeditione factum est, quando non olim inter Principem & subditos Hassiæ conveniret, ut loco operarum, quas indeterminatas subditi debebant, præstaretur certa pecunia, ut tamen ab eâ conventionem certæ quædam operæ essent exceptæ seu reservatæ, nihilominus Principi in naturâ præstandæ, quòd tunc refectio viarum publicarum, ceu alio jure debita neq; sub operis comprehensa, haud fuerit posita inter operas reservatas, sed saltem in fine contractus adjecta clausula declaratoria, quâ ad eum contractum nil pertineret viarum refectio. Verba ita habent: Auch daß diese Vergleichung Uns und dem ganzen Land an Lands-Fürstl. Hoheit/auch Solde/Heer-Zügen/oder andern Nöthen/sonderlich in denen Fäll-en/so die Frohn-Dienste nicht angehen/nach darin gezogen werden können/nicht schädlich: sondern sie unsere Untertanen auff den fall Uns nicht allein in Heers-Zügen/sondern auch in vorfallenden Reisen zu Ehren-Sachen/wie sich die begeben mögen/nur Heer- und Cent-Wägen herbrachter Massengehörig zu seyn/sonderlich in Behdens-Zeiten mit Leib/Pferden/Schiff und G. Schirr/zuzuziehen/zu folgen/Proviand/Munition, und anders dem Heer-Zug „anhängig/zu führen/ auch insgemein die Land-und andere Straf- „sen und Bäche aufrechtig und in gutem Wesen zu erhalten schul- „dig seyn sollen. *add.* Fürstl. Osnabr. Braunsch. Lüneb. Weg- 11 *Ordnung de anno* 1691. §. 2. & 8. Deniq; notandum, aliquando ex propria culpa quempiam solum obligari ad pontem reficiendum, v. 12 l. 3. §. 1. ff. de via public. refic. Item quod istud vectigal seu portorium, quod pontis nomine longo tempore solvi consuevit, absq; restitutione in integrum renovetur ipso jure, si in loco veteri pons reficeretur, arg. l. 14. pr. ff. quemadmodum servit. amitt. l. 41. Sult. ff. de furt. Klock. d. *consil.* 149. n. 196.

§. IX.

Cum publica necessitas & utilitas exigat ædificationem & refec-
tionem pontium, non est quod impediatur Magistratum, curare,
ut pro ponte extruendo vel reparando liceat ex sylvis proximis neces-
saria ligna, soluto eorum pretio, etiam invito sylvæ domino succidere,
*v. Melon. rer. forens. & observat. indic. voc. Gabella. Besold. part. 1. con-
sil. 3. cap. 4. tit. 3. n. 8. add. supr. Class. 4. Sect. 7. §. 7. & infra h. Class. XI.
Sect. 3. §. 3. in fin. Class. 13. §. 16. part. 2. Class. 3. Sect. 4. §. 11. n. 2. & seq.
Class. 5. Sect. 2. §. 3. n. 3.*

§. X.

Pontes qui propugnaculorum fossis, aliisque ad arcendum hostem
commodis fluminibus, superstruuntur, quousque transcundi com-
moditatem præstant, eundem habent finem cum aliis pontibus, adeo-
que eodem jure censendi sunt, & sumptibus ejus fieri debent ac refici,
cujus est fortalinitium, *Capoll. de servitut. urb. præd. c. 70. n. 4.* Quatenus
verò eorum positione intenditur sua ab hoste securitas, ob quam etiam
præliis militum custodiendi sunt, eo respectu specialia quædam de
his oportuit moneri, veluti quòd tantum debeant esse lignei, non lapi-
dei, *v. Theodoric. de munition. & propugnac. membr. ult. q. 15. in fin.* quò
scilicet, ne hostibus prolint, facilius queant tolli aut suspendi, cum in
lapideis nulla suspendendi sit commoditas, ac si tollantur, maximi
sumptus in eosdem impensuri forent perdituri. Quid aliud, nisi excessum
in stupendis structuris animum, prodidit Trajanus, quando in alterâ
suâ expeditione Dacica in interiori Pannonia pontem imposuit Da-
nubio, qui constaret viginti palis ex quadrato lapide, iisque centum
quingenta pedibus inter se distantibus & fornicibus sibi junctis, al-
titudinis præter fundamenta centum quingenta pedum, latitudinis
sexaginta? quippe successore Adriano paulò post hanc molem, ne
proderet hostibus, diruente? *v. Micral. Synt. histor. lib. 2. Sect. 3. q. 24.*
Nonnunquam etiam hujusmodi pontes de industria ita fiunt, ut laxa-
tis tabulatorum fibulis & nexibus queant pro lubitu dissolvi, hostisque
in eorum insidias attrahi, qualem pontem Maxentius, cum Constan-
tino pugnaturus, curavit fieri, sed ipse in dolum incidit, quem Con-
stantino paraverat, dum fugâ sive verâ sive simulatâ hostem in pontis

insidias attrahere conatus, ponte fracto, ipse dejectus & abreptus periit, egregiamq; Constantino victoriam reliquit, *Micral. d. lib. 2. Sect. 4. quæst. 1. add. infr. Class. 12. Sect. 5. §. 11. num. 3.*

§. XI.

- 1 **A**lia plura pontium sunt genera, quàm qui superstruuntur aquis, ad quos sine dubio referendi pontes, qui fossis siccis superædificati sunt, de quibus diversimodè sentiendum, prout tales fossæ habentur vel publici usus causâ, veluti circum fortalitia, vel in privatam
- 2 commoditatem. Pertinent quoq; eò fabricæ solo impendentes, & diversarum ædium superioribus partibus junctæ, per quas in istas partes superiores ultrò citroq; liceat non sine magna commoditate commeari: Cum itaq; his commeatus commoditas, & sic finis pontium præstetur, nihil videtur obstare, quin talis fabrica sub propriâ pontium significatione contineatur, *v. Almers. manual. jur. voc. Pons.*
- 3 §. I. n. 7. *vers. Quod non exclusivè.* Etiam si verò hujusmodi in urbibus pendentes ponticelli, etiam ii qui supra viam publicam aut solum publicum domibus privatorum appenduntur, habeant usum privatum, ut ex unâ æde in aliam, propriam vel alienam, ire liceat saltem commodiùs, utut nullæ aquæ interfluerent; atq; sic tractatio de iis rejicienda foret in aliam Sectionem, de privatis rerum ligneorum usibus concipiendam, tamen placuit de iisdem doctrinam hîc interjicere pro meliori perceptione discriminis inter pontem publicum & privatum.
- 4 Regulariter non concessum est in urbibus tales ponticellos ædificare vel habere, sed tunc demum, si permissio foret facta à Principe, Senatu, vel Administratore Civitatis habente potestatem, aut si statuto tale quid liceret, vel consuetudine: Item si tanto tempore cujus initii non extat memoria, esset jus præscriptum habendi ponticellos: aut si iisdem facti essent patiente vicino, neq; Praetore prohibente: nec non si ponerentur duntaxat sub stillicidiis, quousq; ea se protendunt: His
- 5 tamen licitis casibus adeò lati longiq; ponticelli fieri nequeunt, ut vicinis non supersit commoditas cum plaustris & animalibus oneratis transeundi, nisi in concessione expressè fuisset cautum, *quantumvis fierent cum damno & incommodo alterius*, extra quam cautelam in dubio quælibet concessio intelligitur absq; damno & injuria aliorum, *v. l. 2. §. 10. & 16 ff. ne quid in loc. publ. vel itin. Capoll. de serv. urb. prad.*

prad. c. 60. in tantum ut prædicta limitatio non aliter videatur admittenda, quam ubi damnum aliorum non foret magnum & sensibile, veluti si & alibi illis tertis suppeteret transeundi commoditas, ut via aut platea, quæ pontis impositione obstrueretur, non tantoperè esset necessaria: secus enim nil valitura erit Principis injusta concessio, ut ut expressa, *v. Miscell. jur. quest. 2.*

§. XII.

QUando in casibus permixtis essent duo, qui ejusmodi ponticellum ex ædibus suis vellent propendere, unus ex unâ parte strata, alter ex alterâ, poterit quilibet eorum se extendere ad medietatem strata, etiam soli publici in medio existentis, si modò supra eum locum publicum ædificare sit concessum: Quod idem dicendum in casu, ubi licitè ædificatur supra solum commune: super quod aliàs ab uno sociorum, altero incio, nequeunt fieri ponticelli, *v. Capoll. de serv. urb. prad. c. 60. n. 7. & 9.* Aliter sentiendum, si cui ad fundum suum saltem servitus viæ esset constituta, qui dominum prædii servientis haud potest impedire, quò minùs supra viam faciat ponticellum: cum supra solum suum ædificet, neq; juri alterius officiat, tanquam qui adhuc subtrus ponte vel ponticello ambulandi ad suum fundum retineat commoditatem, *Capoll. d. c. 60. n. 8.*

§. XIII.

EX dictis fit perspicuum, si flumen discurrat per urbem atq; ab utraq; parte ripæ quis habeat ædes, eidem neutiquam esse jus, supra illud flumen ædificare pontem, per quem ex unâ æde in aliam sit commeandi occasio, nisi itidem ea facultas esset quæ sita ex concessione, consuetudine, præscriptione &c. quia hætenus, quatenus in loco publico nil licet ædificare aut habere, quod publicum ejus usum quoquo modo impedit, eadem ratio est in flumine publico, quæ in via aliove publico loco, *Capoll. de S. U. P. c. 70.* An verò, si in casu permixto habeam ab utraq; parte viæ vel fluminis unam domum, & pontem supra solum vel flumen publicum, privatum, aut commune, vendamq; unam domum, videar simul vendere pontem, qui requiescit in alia domo: *v. Capoll. de S. U. P. c. 60. in fin.*

§. XIV.

- ¹ **S**I crimen esset admissum in ejusmodi ponticello, vel etiam in ponte publico superstructo flumini per urbem discurrenti, tunc cognitio non domino Regalium, sed jurisdictionis videtur esse tribuenda, *v. Melon. thesaur. jur. feud. Civ. & Crim. tit. 43. n. 14. Zanger. tr. de except. p. 2. c. 1. n. 242.* Cùm enim in urbibus & pagis sint potius solum publicum, plateæ publicæ, quàm viæ publicæ, quæ non sunt in urbe, sed incipiunt ab urbe, mari, flumine publico, aut aliâ viâ publicâ, desinuntque rursus & consummari solent ad urbem, mare, flumen publicum, aliamve publicam viam, *l. ult. ff. de S.R.P. l. 2. §. 21. 22. 23. ff. ne quid in loc. publ. l. ult. §. 1. ff. de loc. & itin. publ.* nil habet Regalium dominus, quod hoc casu possit prætere, nihilq; alieni juris est, cui dominus jurisdictionis auferret præjudicium, *v. §. 4. n. 4. hic.*

§. XV.

- ¹ **P**ORRò sub propriâ pontium significatione etiam veniunt structuræ, quæ de monte ad montem fiunt, ad montium asperitates, voragine, & præcipitia commodè superanda, ceu quibus ipsis quoq; usus pontium præstatur, velut exemplis comprobatur *Almers in manual-jur. voc. Pons. §. 1. n. 7. vers. vel etiam fabrica de monte in montem.* Neq; ² ineptè ad genera pontium referri possunt viæ aggeratæ lignisq; strætæ in locis paludosis. *Almers. d. loc. pr. add. Gursil. Osnabrügische Braunschweig-Lüneburg. Weg-Ordnung de anno 1691. §. 4. 6. 10. ubi quoq; ad paludes & aquas pluvias à viis publicis coercendas non solum ponti jubentur pontes aut excavata arbores, hole Bäume / Rennen / Brücken / sed etiam purgari, si quocunq; modo obstruerentur.* Item scalæ in apparatu navali, quibus excipiuntur aut in terram exponuntur vectores. *Id. Almers. ibid num. 2.*

§. XVI.

- ¹ **H**AUD propriè, sed per quandam analogiam nomen pontis merentur viæ Augusta, per quas olim populus Romanus in Campo Martio discedebat in ovile ad ferenda suffragia, quò pertinent locutiones apud Ciceronem, *per pontem suffragia ferre: Ante rostra pontem facere: Pontes disturbare: Sexagenarios de ponte dejucere oportere,*
unde

unde etiam Sexagenarii de pontani dicti: vid. *Almers. d. loc.* Non etiam 2 pontium usum præbent, ideoq; sub appellatione pontis non nisi improprie, continentur particula illæ cujusdam quasi pontis, quæ in urbe supra flumen ædificantur aut ex ædibus propendent, ut per easdem eatur ad hauriendum aquas, vel in quibus stari queat ad lavandum pannos, *Almers. d. loc. n. 6.* ratione quarum de cætero eadem jura servantur, quæ jam §. 13. n. 1. sunt edocta, v. *Capoll. de S. U. P. c. 70. n. 3.*

SECTIO II.

De Navibus.

§. Unic.

Ubi viæ publicæ fluminum interventu rumpuntur, neq; fluminibus 1 pontes superstructi sunt, ibi solent haberi naves vel tabulata navium, quibus peregrinantes, dato aliquo vectigali, transvehuntur, arg. *l. ult. ff. de S. R. P.* Sed hæ naves, quibus pontium usus & finis 2 præstatur, & quæ vicem, quandoq; etiam nomen, pontium subeunt, meritò eodem jure censentur, quo ipsimet pontes, v. *Almers. man. jur. voc. Pons. §. 1. n. 3. add. Scët. præced. per tot.* Ad alium verò locum 3 inferiùs referendæ sunt naves, quæ privatum vehiculorum, seu eundem in aquis, quem vehicula in terris præbent usum.

SECTIO III.

De Portis.

§. I.

Vias publicas etiam rumpunt urbes, *l. ult. ff. verb. civitate tenus. 1 ff. de serv. rust. præd.* Cùm verò publicè interfit, eorum habere 2 notitiam, qui urbem in- vel egrediuntur, quò mali repelli aut detineri, boni admitti vel retineri queant, indeq; oporteat urbem munimine & muris undequaq; cingi ac vallari, necessitate quâdam factum est, ut, prohibito saltem indifferenti in- & egressu, subveniendum esset tam peregrinantibus, quàm ipsis incolis, relinquendo urbem ad vias publicas apertam, camq; ibi custodiendo munimine duntaxat

temporario, quod pro ratione temporis & aliarum circumstantiarum possit claudi vel aperiri, quale genus muniminis, plerumq; è ligno
 3 constans, porta appellari consuevit. Adhanc necessum est constituere custodes, qui non solum in- & egredientium personas, conditionem & statum explorent, sed quoq; in tectis portarum ad hostis adventum prospicientes, portam pro exigentia rei ocludant vel aperiant, *Judic. c. 9. v. 35. & seq. II. Sam. c. 18. v. 24. c. 2. x. de immunit. eccl'es. Theodor. disput. polit. de munition. & propugnac. membr. ult. q. 15. ubi etiam*
 4 docet, quomodo porta extruenda sint. Neq; nova aut hodie, sed jam olim excogitata fuit hæc portarum cura, *d. text. biblic. & tunc quoq;*, quando ædificati erant muri & portæ urbis Jerusalem, *Nehem. c. 3.* constituti sunt custodes portarum ac murorum, *Nehem. c. 4. v. 9. c. 7. pr. & v. 45. c. 11. v. 19. c. 12. v. 25.* qui hostes diu noctuq; observarent, *d. c. 4.* quæ tidem noctu portas clauderent, *d. c. 7. v. 3.* nec non diebus Sabbathi, ne occasio foret laboribus & mercaturis incumbere, cultumq; interim negligere divinum & sanctificationem Sabbathi, *Nehem. c. 13.*
 5 v. 19. & seq. Unde sanè portarum jure indignæ videntur civitates quædam hodie, publicarum nundinarum institutione vel tolerantia diem Sabbathi profanantes, eoq; ipso, satis indiscretè contra portarum legem, Deum urbe ejicientes, diabolum in urbem admittentes; in quas ergò manum mitte, quisquis es ipsarum Nehemias! Publicanus, cœtera peccator, demonstrat suo exemplo, dum templum ingreditur, *Luc. c. 18. v. 10.* non sic fuisse Hierosolyma: seu qui aliàs, vectigalis non perdendi causâ forum potius, quàm templum, frequentasset.

§. II.

1 T Antoperè portarum habita cura fuit, ut & severiùs prohibitum, ne quis aliâ urbis parte, quàm per portas intraret vel egrederetur: ne etiam portas clausas transcenderet. Unde fraudulentum plerumque, hostile & abominandum habetur, si quis aliâ viâ, quàm per portas, urbem ingreditur, ideoq; pœna intransgressorem statuitur gravissima, & portæ, quòd peculiari sanctione ab injuria & violentia hominum defendantur, vocantur sanctæ, *§. 10. Instit. l. 1. pr. l. 8. l. 9. §. 3. l. ult. ff. de R. D. l. 3. §. 17. ff. de re militar. Hahn. ad Wesf. π. de R. D.*
 2 n. 1. verb. Sanctæ. Videri quidem potest, portas haberi sanctas, quia olim portarum & murorum urbis Jerusalem solennis fuerit consecra-

tio & dedicatio, *Nehem. c. 3. v. 1. & c. 12. v. 27.* sed distinguendum 3
inter consecrationem & dedicationem propriam seu veram, & anomalam. Non illa, quæ fit per dedicationem ad cultum divinum, perq;
collationem & communicationem benedictionis divinæ ad illum sacrum usum, *v. Class. 10. Sect. 2. §. 12.* sed hæc anomala fuit adhibita in
portis & muris urbis Jerusalem, consistens tantummodò in pia lætitia,
solenni gaudio, gratiarum actione & laudibus Dei, propter opus toti
civitati utile perfectum, & acceptam in eâ perfectione divinam gratiam, *v. Nehem. d. c. 12. v. 27. & seq usq; ad vers. 43. inclusive.* Quem- 4
admodum verò propriæ consecrationis solennitates postea, laudabilis
memoriæ causâ, per singulos annos ritè celebrare consueverunt, quas
celebrationes encœnia vocant, *c. 16. & 17. de consecrat. dist. 1.* ita i-
dem contigit in consecratione anomalâ, ut encœnia quoq; seu festa
anniversaria urbium conditarum celebrarentur, eaq; etiam de civita-
tibus prædicarentur, *Bodin in orig. Constantinopol. Besold. thes. pr. voc.*
Kirchwenhe. Tandem adeò vulgare & notum fecit usus latinè lo-
quentium nomen *encœniorum*, ut, qui novam indueret vestem, encœ-
niare diceretur, *v. Dartis comment. in Decret. part 3. de consecrat. dist. 1.*
p. 432. col. 1.

§. III.

IN eos qui legem portarum transgressi sunt, *vid. §. præced. 2. n. 1. hic,* 1
decernitur pœna extraordinaria, quæ quandoq; ad mortem potest 2
extendi. Etiam si enim sint, qui putant, pœnam capitalem ubiq; esse
imponendam iis, qui portas aut muros urbium hostili animo tran-
scenderunt, sive urbes essent municipales sive ipsum urbium caput,
Roma: eò quod ratio legis sub generalitate suâ includat etiam alias ur-
bes præter Romam, ad quas omnes commodâ applicatione pertineat
effatum, quod fraudulentum, hostile & abominandum sit aliâ viâ
quàm per portas urbem in- vel egredi, *l. 8. §. ult. ff. de R. D. l. 12. C. de*
religios. Hænon. lib. 1. disp. Jurid. 4. controvers. 5. & lib. 2. disp. 10. §. 1.
lit. p. Hahn. ad Wesenbec. de R. D. n. 1. verb. Sancta. Malcomes. ad
Wesenbec. de R. D. n. 2. verb. quia pœna capitis. tamen rectius sentire 3
videntur alii, qui pœnam capitis ad urbem Romam restringunt, sta-
tuendo mitiorem aliquam arbitrariam contra eos, qui portas, murosve
aliarum urbium & municipiorum transcendissent, *v. Vultej. ad §. San-*
cta.

et. Inst. de R. D. n. 2. non quidem ex hac ratione, quia in d. l. ult. ff. de R. D. dicatur, civibus *Romanis* aliâ viâ, quàm per portas egredi non licere, cùm *cives Romani* non soli esse censentur, qui ipsam Romanam incolunt, verùm omnes omninò qui sunt in orbe Romano, l. 17. ff. de stat. hom. l. 239. §. 2. ff. de V. S. neq; etiam ideò, quòd provocetur ad exemplum Remi, fratris Romuli, qui quòd murum transcendere voluisset, esset occisus: Etenim verisimile est, id exempli non restringendi, sed explicandi gratiâ fuisse appositum, sicut plerumq; exempla explicare, non restringere solent, *Hænon. d. loc. Carpzov. pract. crim. part. I. quest. 40. n. 20. & seq.* si modò non hoc exemplum haud sit per omnia adæquatum, neq; benè hic adjectum, eò quòd Remus, si eam mortem subiit, saltem non pœnam mortis sustinuit, ceu quem ferunt à Præfecto murorum retro in caput percussum, eòq; vulnere defunctum, cùm indignabundus factam fossam transiliret, ut argueret angustias congesti valli, ac tenuitatem munitionis, v. *Micral. Synt. hist. lib. 2. Sect. I. quest. 4.* Potius causâ posterioris sententiæ unicè firmanda in ipsâ supradictâ contrariæ sententiæ ratione generali de hostilitate depromptâ, saltem rectè intellectâ. Equidem vera & adæquata ratio, cur portæ & muri urbium specialibus & certis sanctionibus ab omni violatione sint muniti, v. *Franzk. ad §. Sancta. Instit. de R. D.* consistit in securitate & salute publica conservandâ publicoq; depellendo & avertendo periculo. Quo maius ergò periculum potuit Reipublicæ ex violatione securitatis publicæ accidere, eò severior pena eadem fuit coërcenda. Et quamvis nec hoc sensu videatur aliqua urbis Romæ ab aliis urbibus esse differentia, eò quòd olim municipia iisdem, quibus ipsa Roma, juribus fruerentur, quædam quidem absolutè & in supremo gradu, ut quoq; jus suffragii obtinerent & ad honores admitterentur; alia in gradu remissiori, absq; jure suffragii, quoad saltem jura commerciorum, connubiorum, successionum, & ut munera subirent, *Struv. Synt. Civ. Ex. 50. th 46.* velut etiam postea Imperatoris Antonini indulgentiâ municipibus jura civitatis Romanæ quoad commercia, connubia, & successiones concessa sunt, d. l. 17. de stat. hom. *Struv. d. Exerc. 50. th 47.* tamen ex hoc ipso apparet, nihilominus urbi Romæ præcipuam autoritatem, splendorem, decus, potestatem, jus suffragii, atq; sic omne id remansisse, in quo Romana Reipublicæ securitas præcipuè erat sita: indeq; rationem me-

morata sanctionis esse quidem in & per se generalem, ad quaslibet urbes adequatam, sed non in eodem numero seu gradu applicabilem: neq; tantoperè hostile & abominandum, ut in & per se tale sit, aliarum urbium & municipiorum portas vel muros violasse, quàm ipsius Romæ: Consequenter ex ipsâ contrariæ opinionis ratione rectè applicata sanctionem de pœna capitis præprimis pertinere ad urbem Romam, atq; sic pœnam illorum, qui portas transcendunt aut violant, vel muros, jure Romano esse arbitrariam, quæ nonnunquam quidem ad mortem veniat exasperanda, sed non ubivis præcisè sit mortis: simili ferè modo, ac etiam contra illos, qui aggeres fluminum rumpunt, eoq; securitati Reipublicæ nocent, pro modo & magnitudine periculi, toti Reipublicæ metuendi, statuitur pœna flammæ, *l. un. C. de Nil. agger. non rump.* at non præcisè semper & indistinctè, quippe quandoq; sufficiente aliquâ extraordinariâ arbitrariâ pœnâ, si eo crimine non adeò læsa esset publica securitas, *l. 10. ff. de extraord. crimin.* Huic applicationi insuper succurrit hodierna praxis, quando ii capite plectuntur, qui portas murosve Civitatum Imperialium, ubi Imperii secreta asservantur, item propugnaculorum, munitarum arcium, vel castrorum Principis, præsertim tempore belli, transcendunt: sicut quoq; ad eandem pœnam solet deveniri, ubi dolosi & hostilis animi enormitas tam flagigaret: E contra saltem arbitraria pœna pecuniaria, carceris, relegationis &c. decerni consuevit in aliarum urbium violatores, atq; in casibus, ubi ob tempora pacis vel ex aliis circumstantiis non deprehenditur aliqua doli & hostilis animi enormitas, *Schulz. Synops. Inst. lib. 2. tit. 1. lit. g. de R. D. fol. 76. Melon. thes. jur. feud. civ. & crim. tit. 49. n. 197. Hahn. d. loc. Theodoric. crim. c. 3. aph. 6. lit. b. n. 6. & seq. Klock. tom. 3. consil. 149. n. 67.* Etiam si verò quidam opinentur, talem mitiorem arbitrariam pœnam invenire quoq; locum, si quis urbis, quæ muricingulo esset destituta, valla lignea, *Vallisaden* / transcidisset aut violasset, *Theodoric. d. loc. n. 8. & 9.* tamen id vix procedet, ubi valla lignea essent circum fortalitium, arcem, castrum Principis &c. quippe distinctione criminis & pœnæ haud quærendâ ex materia munimenti, sed ex statu, salute & securitate Reipublicæ. Et obiter hîc notari velim, tam vallorum ligneorum, quàm murorum urbis lapideorum causam esse publicam, adeoq; etiam fas Magistratui, sicut pro muris & fossatis firmius reformandis accipere & annexare privatorum

orum domos ac hortos propinquos, ita pro muniendis urbibus aut castris ex vicinis nemoribus scindere arbores, aut de domibus capere ligna, ex quibus pali seu palinæ conficiantur, refuso tamen dominis lignorum ex publico pretio, *v. appendic. Petr. Jacob. ad Petr. de Ferrar. Papiens. prax. aur. rubric. 29. n. 9. & 10. add. h. Class. XI. Sect. 1. §. 9.*

§. IV.

- 1 **Q**uemadmodum hostile & abominandum plerumq; habetur, quando quis aliâ viâ urbem ingreditur, quàm per portas, ita præsumptio & pœna cessat, si appareret, quempiam tale quid fecisse in casu pietatis, necessitatis, vel evidentis utilitatis, ac sic ex bonâ intentione, v. gr. si peregrinus, ingruentibus hostibus, murum aut portam ascendendo, urbem defendisset, ac fortiter se gessisset, qui potius laudandus foret & præmio afficiendus, *v. Hahn. ad W. π. de legib. 4. verb.*
- 2 *ἐπὶ τὸ πλεῖστον: Hanon. d. lib. 2. disp. 10. §. 1. lit. q.* Nullam verò laudem, at saltem à pœna violationis portarum aut murorum excusationem meretur, qui carceris metu per urbium muros vel portas clapsus fugâ quæsitivit salutem, *v. Pfeil. consil. 150.*

§. V.

- 1 **E**X eo quòd saltem per portam ingredi urbem liceat, illaq; quasi sic quæ in urbem inducat, argumentum solidè deducitur, ut is, qui portæ dominus & possessor est, etiam urbem videatur possidere, aut mi-
- 2 nimùm aliquod jus, v. gr. aperturæ, in eâ habere, ut & ideò sæpius porta ponatur pro urbe, *Genes. c. 22. v. 17. Judic. c. 5. v. 8.* & si quæ urbs
- 3 victoriæ vel pacificationis jure extradenda sit, traditione portæ, ejusq; clavium, possessio urbis acquiratur, *arg. §. 45. Inst. de R. D. l. 9. §. 6. ff. de a. r. d. l. 1. §. pen. ff. de acquir. possess. l. 74. ff. de contrab. empt. quem-*
- 4 *admodum, quando Sebna, thesaurarius Regis Davidis, ab officio pulsus, ejusq; in locum Eliakim collocandus esset, ea officii collocatio fiebat clavium ad domum Regis Davidis traditione, quasi eo ipso Regia*
- 5 *domus administranda esset data, v. Jesa. c. 22. v. 22.* Cœterum de jure aperturæ consulendi, Sprenger. *in lucern. p. 353.* Fritsch *tr. de jur.*
- 6 *apertur. Struv. Synt. feud. c. 4. aph. ult.* hîc saltem quæstione interjectâ, an jus aperturæ dependeat quoq; seu competat ex jure advocatiæ, ut clientes teneantur Patrono ad se venienti claves urbium & muni-
- mento-

mentorū suorum, saltem honoris causā, statim eas recepturi, offerre, vel portas aperire? Respondetur, ex ipsa clientela ejusq; natura tale jus neatiquam deduci, sed Patrono demum ex aliā causā, e.gr. conventionē, consuetudinē, præscriptionē, competere: & ergo rem decidendam ex conventionum legibus aut moribus, *Bæckel. de jur. protect. clientelar. p.4. c.4. n.11.* ubi *n.12.* subjungit: Comites de Wertheim sibi, tanquam Protectoribus & Advocatis, vindicare oblationem clavium vacante Abbatia in monasterio Grumbach, cum possessione vel quasi custodiendi monasterium, item claves, & quicquid præterea ad defunctum Abbatem pertinuit, donec Conventualium unanimi consensu novus Abbas fuerit electus.

§. VI.

Sunt præterea urbium portæ privato hominum commercio & usu exemptæ, atq; hoc quoq; sensu quodammodò inter res sanctas, §.10. *Inst. & l.1. pr. ff. de R.D.* ut proinde in iis nil liceat facere, ædificare, superponere, conjungere, neq; eas reficere, vel habitare absq; permisso superiorum, *l.2. & 3. ff. ne quid in loc. sacr. l.9. §.4. ff. de R.D.* propter incendia fortuita, aliumve metum, aut aliud quodvis impedimentum usus rerum publicarum. Nulla etenim omninò operam moribus vel publicis operibus licet sociare, ex quibus vel incendium vel insidias reformidet vicinitas aut tota civitas, vel angustentur spatia platearum, vel minuatur porticibus latitudo, adeò ut potius talia facta oporteat dirui ac prosterni. *l.14. C. de operib. public.* hoc quidem posterius, si talia nemine prohibente facta opera (quippe facienda, ne fiant, rectè prohibentur, utut nihil noceant) publico usui forent impedimento, aut contra prohibitionem, quantumvis de cætero nil quicquam noceant, afficta: Secus enim eadem haud demoliri, ne urbs detorinetur, sed vectigal seu solarium iis imponi foret convenientius, *l.2. §.17. & 18. l. ult. ff. ne quid in loc. publ. vel itin. Klock. relas. Camer. 65. num. 89.*

§. VII.

Concessio & permissio Superiorum, de qua §. præced. actum, etiam tunc, quando cum incommodo & damno alterius expressè foret facta, nihilominus intelligenda & explicanda est absq; magno & sensibili damno, *l.2. §.10. & 16. ff. ne quid in loc. public. vel itin. ac*

- 2 hodie, ut impetretur, tunc demum videtur necessum, si non sit alia vicinorum seu concivium consuetudo, quâ stante uni non foret denegandum, quod aliis tacito assensu fuit permillum, *Theodoric. crim. c. 3. aph. 6. lit. b. n. 4.* nimirum si & hi, quod portis vel mœnibus superaedificassent, innixi fuerint antea existenti consuetudini: aliàs enim, si nullo jure fecissent, & saltem præscriptio supervenisset, *v. Klock. relat. Cameral. 65. n. 89.* eorum possessio & jus præscriptione quæsitum
- 3 haud posset proficere aliis. Quod autem, nullâ hanc in rem existente consuetudine, eam concessionem etiam facere jus habeat communitas, *v. Theodoric. d. loc. præterquam de civitatibus Imperialibus. Klock. d. loc.* dicere non ausim, neq; id evincere valet, *L. 12. C. de operib. public. in quâ (1)* nihil ultra disponitur, quàm quòd curare debeant Officiales Principis, ut ubi nulla mœnia sunt, ibi communitatum impendiis fiant, vel reficiantur firmitus, si quæ collapsa essent; neutiquam verò, ut in iis ponatur opus, quod publico officerer usui. (2) resectio & ædificatio potius procedit ad expressum & speciale Principis mandatum, dum Provinciarum Rectores s. Officiales *litteris moneri* speciatim jubentur, atq; sic non agunt secundum officium suum ordinarium. (3) Etiam si ordinario ipsorum officio talia essent commissa, tamen agerent nomine Principis, ut non videatur opus fieri
- 4 absq; Principis consensu, qui eo ipso potius se exserit. Sanè Principis propter publicam utilitatem & securitatem maximè interest, ne portis & muris tum aliarum urbium, quàm præcipuè fortalitionum, jungantur opera, quæ commodam defensionem quoquo modo impediunt: ut potius etiam tunc, quando alicubi foret alia consuetudo, eam restrictivè explicandam esse dixerim, quousq; saltem civium jus & commoditas versatur.

§. VIII.

- 1 **P**ortarum jure censentur valla, aggeres, & pontes propugnaculorum, de quibus vertitur quæstio, utrum è ligno fieri expediat? *vid. Theodorse. tr. de munition. & propugnac. membr. 2. q. 1. & 4. membr. ult.*
- 2 *quæst. 4. & 15. add. h. Class. XI. Sect. I. §. 10. n. 2.* Non absimiles quoque urbium portis in pagis sunt postelli, *die Dorff-Schläge/ Schläge-Bäume/* in quorum violatores itidem arbitraria obtinet pœna, *Me-lon. thes. jur. feud. civ. & crim. tit. 49. n. 197. verb. der Städt und Gles-cken. Gail. part. 1. consil. 7. n. 8.*

SECTIO IV.

De postellis jurisdictionalibus.

§. I.

Postelli lignei in viis publicis & alibi erigi consueverunt ad significandum aliquod jus Regale, itemq; ad denotandam jurisdictionem; vel etiam ad negandum talia superioritatis jura, si alius ea prætendat, unde postellorum positio refertur ad actus jurisdictionales, *Rosbach. process. judiciar. tit. 2. n. 57.* & videtur is, qui postellos ponit, 2 habere animum aliquid jurisdictionis ibi prætendendi, aut eerrè alteri prætensionem negandi. Horum postellorum quidam ex sua pecu- 3 liari externa forma & figura facillè cognoscuntur quid indigirent, veluti illa olim pro significandis limitibus jurisdictionis s. territorii posita solita lignea crux, *v. Class. 10. Sect. 4. §. 1. n. 2.* item patibula, rota &c. Alii notantur aliquo signo, & nonnunquam in lamellâ ad suprema- 4 tem postelli affixa apponuntur insignia ejus, cujus jura indicanda sunt, cum scriptura vel pictura significante: velut in postello, quo jus ve- 5 nandi, aucupandi & piscandi significandum est, cujusq; positio spectat ad jurisdictionem forestalem, *v. Knipschild. de obligat. dom. & vasall. p. 2. quest. 1. n. 1 & 3. & de jurib. ac privileg. Civitat. Imper. lib. 2. c. 7. n. 66.* depingi solent feræ, volucres, pisces, cancri &c. subnexâ picturæ scripturâ, hûte dich vor Schaden / & suprà picturam nomine illius, ad quem Regale spectat, saltem initialibus literis posito. Similiter po- 6 stellus, quo proponere volumus jus vectigalium, plerumq; habet nomen & insigne domini vectigalium, cum scriptura: *Uthier gibt mau Zoll / vel Gib den Zoll / vel Fürst. N. N. Zoll &c.* Observare quoq; licet in vico ad Electorem spectante Moguntinum, cui nomen est Ober-Erlebach, postellum in summitate, instar gazophylacii, excavatum, ferroq; & serâ occlusum pro colligendis portorii vectigalibus. Add. de hujusmodi inscriptionibus & signaculis infrâ part. 2. 7 Class. 6. Sect. 4. §. 17. & seq. usq; ad §. 25. inclusive.

§. II.

Etiam si furcæ, patibula, aliave suppliciorum instrumenta, secundum Saxonum consuetudines in finibus territorii taliter sint erigenda,

- genda, ne obumbrent vicinum territorium, atq; ut homines, quando executio fit justitiæ, in territorio exequentis circumcirca queant stare, *v. Oetting. de jur. limit. lib. I. c. 20. n. 10. & seq. Knipschild. de jur. Civit.*
- 2 *Imper. lib. 2. c. 6. n. 87.* id tamen juris, præcipuè ex posteriori ratione videtur tantummodò spectare ad instrumenta suppliciorum, neq; ex
- 3 solâ projectæ umbræ causâ ad quoslibet postellos pertinere: cum & furex ac patibula, si à vicinis finibus distent per viginti quatuor ulnas, neq; vicinus aliud, quàm umbræ projectionis, sentiat incommodum, haud censeantur contra jus & consuetudinem erecta, *Besold. thes. pract. voc. Galsg. Theodoric. crim. c. 4. aph. 3. n. 58. & 59. cujus tamen reliquam*
- 4 *ibi de via publica doctrinam non probaverim.* Licitè itaq; fieri potest, ut postellus, quo jura venandi, piscandi, conducendi, vectigalium &c. significari volumus, ponatur prope confinium diversorum territoriorum s' regionum. Quò verò sciant peregrinantes, cujus domini jura Regalia indicentur, oportet non solum faciem postelli, seu latus quod habet insignia & scripturam, convertere ad istud territorium, cujus jura proponuntur, sed & quandoq; præsertim in causa vectigalium, jungi consuevit lignea ferreave manus, quâ in specie locus, ubi vectigal solvendum, demonstretur certius: maximè ubi situs territoriorum ac loci vectigalis, utrumq; conjunctim efflagitat, ut scilicet postelli facies ad territorium sola, manus verò etiam sola ad locum dependendi vectigalis dirigenda sit.

§. III.

- 1 **S**I quis postellum jurisdictionalem erigit in loco ubi jus non habet, aut in scriptura vel pictura debito plus prætendit, licitè is, cujus possidentis interest, in continenti, aut saltem intra modicum tempus, protestatur, ac vi quoq; armatâ vel postellum concidit, vel pro evitandâ constitutione pignorationis ita evellit, ut integer postellus absq; confectione in territorio ejus qui illum erexit, reponatur. Porro
- 2 etiam pro tuendâ possessione permissum, eam scripturam picturamve significantem totam aut pro parte delere, vel lamellam eximere, aut partem abscindere aut saltem quoad id, quod sui interest, incurvare, atq; sic facto contrario jura sua turbata vindicare, *arg. l. 2. C. ut nem. priv. tit. prad. su. vel alien. impon. l. 1. C. ut nem. lic. sin. jud. autor. sign. reb. imp. alien. l. 22. §. 2. ff. quod vi aut clam. l. 3. §. 9. l. 17. ff. de vi & vi*

arm. c. 12. x. de restit. spoliat. Ordnung des Land-Friedens zu Wormbs
 de anno 1521. tit. Die poen aller Fried-Brecher. in f. verb. zu fri-
 scher That/ oder wann er seine Freund und Helffer haben mag. Gail.
 de pac. public. lib. 1. c. 16. Bocer. tr. de bell. lib. 2. c. 9. n. 3. & seq. Besold.
 part. 1. consil. 15. n. 2. & seq. it. n. 42. Klock. tom. 3. consil. 149. n. 332. 333.
 335. Struv. de vindict. priv. c. 6. aph. 7. n. 7. unde Princeps Hassiæ, li-
 neæ Darmstatinæ, cui per Wetteraviæ & aliena quoq; territoria, ex
 antiquo competit jus conducendi, v. Reinking. de regim. secul. lib. 1.
 Class. 5. cap. 4. num. 235. & 236. Georg. Theod. Dieterich. ad aur. bull. c. 1.
 §. Deinde. & §. pramissas. pag. 18. Limna. tom. 4. jur. public. in addit. ad
 lib. 5. c. 8. p. 869. & ad aur. bull. c. 1. §. 1. obs. 11. it. §. 11. obs. 11. & 12.
 Orth. de Regal. conduc. jur. c. 2. pag. 66. & 67. add. Oest. de jur. lim.
 lib. 1. c. 9. n. 24. & 25. Struv. S. F. c. 6. aph. 23. cum de eo non olim
 quæstionem movissent Comites Hanoviæ, manu forti concidi cura-
 vit postellos, qui ad præcludendum transitum erant positi, libereq; sic
 transeundo jus suum ejusq; possessionem vindicavit. Eodem ferè 4
 tempore, cùm ArchiEpiscopus & Elector Moguntinus in sui territo-
 rii finibus, ubi Hassiæ Landgravio jus erat conducendi, multos fieri
 curasset postellos cum scripturâ, Ehur-Mäynhisch Zoll und Blait/
 sub jure competente aliud turbare sibi; acquirere bonâ solertiâ cona-
 tus; Hassus pro tuendo suo jure fecit incurvari lamellas in postellis,
 ut obtegerentur saltem verba, und Blait: Dum verò Moguntinus 5
 nihilominus in novis lamellis priorem scripturam redintegrabat, to-
 tas lamellas eximi jussit Hassus, forsitan quia consultius putaverit to-
 rum possidere, & alteri ad partis restitutionem obligatum esse, quàm
 debitam sibi partem ab aliq; petere, arg. l. 84. ff. de R. I. nec verò eâ 6
 mente, ceu quam aliam in eo, quòd partem competentem reliquerit
 intactam, satis commonstrat, quasi Moguntinus abutendo concessâ
 potestate etiam id jus amiserit, quod aliàs jure possidebat, arg. l. un. C.
 de his qui potens. nom. tit. prad. affig. l. 4. C. fin. reg. c. 63. caus. XI. q. 3.
 c. 18. x. de Regular. qualis justitiæ modus de cætero neq; ipsi Deo vi- 7
 detur displicere, dum justâ ipsius providentiâ & directione plerumq;
 qui avidè alienis rebus inhiant & insidiantur, eam luunt poenam, ut
 querendo aliena, hæc non consequantur, ac insuper propria amittant:
 Cujus rei exemplum præbet Suantoslaus, magnus Dux Moscoviæ, a-
 pud Micrael. in Syn. hist. lib. 3. Sect. 6. q. 2.

§. IV.

- 1 **P**RO demonstratione licitæ defensionis suorum jurium adhuc aliquot exempla subjungere placet: Tempore, quo tenebam præfecturam Battebergicam, vicinus quidam Præfectus ArchiEpiscopi & Electoris Colonienſis conabatur in via publica, quæ ipsa constituebat confinium territorii Hassiaci & Colonienſis, struere aliquod ex dejectis arboribus opus, facturus etiam valla & postellos, & pro custodia appositurus aliquot centum armatos viros, quò facilius à finibus Colonienſibus arceret, & in terram Hassiacam averteret transeuntes milites: Huic conatui ex parte Hassiaca solitis contradictionibus, nec non forti manu fuit occursum, factumq; opus penitus destructum. Pari modo, quando filius Comitis de Wittgeſtein cum multis, quos secum habuerat, testibus, piscationem in flumine Ederæ ultra fines etiam in territorio Hassiaco exercuisset, non solum protestatio ab Hassiacis fuit incorporata, sed insuper contrario piscationis actu, in eodem flumine extra fines Hassiacos in Comitatum Wittgeſteinenſem, & ultra etiam illam, quæ Hassiacis Nobilibus de Hazfeld in territorio Wittgeſteinenſi ex pacto competit, piscationis meram porrecto, eoq; publicè multis præsentibus hominibus exercito, jura Principum Hassiæ vindicata sunt. Conf. etiam ad hanc materiam Besold. *thes. pract. voc. Balg. vers. Alioqui pars altera.*

SECTIO V.

De ligneis suppliciorum instrumentis.

§. I.

- 1 **A**D postellos jurisdictionales referuntur etiam lignea suppliciorum instrumenta, veluti cruces, atq; in harum locum surrogatæ, ab iis tamen diversæ furcæ, seu patibula, item rotæ &c. *v. Obrecht. de jurisdit. & imper. c. 7. n. 5. Kipping. instit. polit. lib. 2. c. 7.* quorum
- 2 instrumentorum erectionem curandam habet is, qui jurisdictione potitur criminali, quatenus eam tam executionem quàm cognitionem complectitur, sive de cœtero penes illum sint Regalia sive non: Eaq;
- 3 necessitas eidem incumbit propter publicam privatamq; utilitatem, quæ æquè in erectione instrumentorum supplicii, atq; in ipsa criminum

minum punitione obtinetur, cùm iis instrumentis renovetur memoria, ut tam à toto principio, ne delinquant, impii terreantur, quàm qui læsi, damnoq; & injuriâ affecti sunt, sibi habeant solatium, & alii securitatem, *Theodoric. crim. c. 4. aph. 3. n. 60 61. Besold. thes. pract. voc. Galy.* unde quoq; eorum usus est antiquissimus, *Deut. c. 21. v. pen. 4 & ult. Esth. c. 5. v. ult. c. 6. v. 4. c. 7. v. pen. & ult. c. 8. v. 7. c. 9. v. 13. 14. 25. Marc. c. 15. v. 13. 14. 15. 21. 24. 25. 27. 30. 32.* Utrum verò talia instrumenta suppliciorum habeantur infallibilia signa jurisdictionis criminalis, ita ut ex eorum existentia vel defectu ad positionem vel negationem ejus jurisdictionis validum desumatur argumentum, haud ubiq; expeditum est. Posse enim jurisdictionem criminalem haberi & ac retineri etiam sine istiusmodi signis, fortè quòd casus aliquem puniendi capitaliter haud contigerit nondum erectis, adeoq; non valere argumentum: *Furcas vel postellum non habet; Ergò jurisdictione criminali caret:* verissimè scribunt *Meichsner. tom. 2. lib. 2. decis. 4. n. 159. pag. 127. Besold. thes. pract. voc. Vehen. pag. 541. vers. inde criminalis jurisdictio &c.* At si instrumenta suppliciorum quis habeat in suo vel alieno territorio erecta, iisdem semper & ubiq; indigitari jurisdictionem criminalem, eamq; vel omnimodam, quæ etiam merum imperium & executionem contineat, vel saltem in certâ ejus parte, videlicet executione, pro verò mihi persuasum est: Nimirum omni-modà jurisdictio criminalis arguitur, quando ibi locorum tam executionis quàm cognitionis criminum potestas residet penes unum, aut etiam penes plures saltem pro indiviso: Sin verò jurisdictio criminalis inter plures esset divisa, ut unus haberet cognitionem causarum criminalium, alter meram executionem: seu quod secundùm alios eodem recidit, unus jurisdictionem criminalem, alter merum imperium, sicut ejusmodi sejunctiones partium jurisdictionis in Imperio non rarò contingunt, *Leipold. de concurrent. jurisdict. quest. 12. Krieb. de superiorit. territ. c. 1. §. 18. & c. 7. n. 58. Limna. de jur. public. lib. 4. c. 8. n. 188. Schüz. Colleg. jur. public. vol. 2. Ex. XI. th. 3. lit. C. vers. aut verò unus tantum habet.* tunc nihilominus istiusmodi signa probant jurisdictionem criminalem in ea parte, quæ circa executionem occupata est, ut saltem in oppositione seu relatione ad hanc queat videri, quasi propter furcas aliave suppliciorum instrumenta non dicatur quis præcisè habere jurisdictionem criminalem, *Besold. thes. pract. d.*

- loc. cujus aliàs summum argumentum ea signa omninò præbent, vid. Gothofr. ad l. 9. §. pen. ff. de R. D. Rosbach. process. judiciar. tit. 2. n. 57. Mascard. de probat. conclus. 947. n. 10. 11. Besold. p. 1. consil. 3. c. 1. n. 10. & 11. part. 6. consil. 270. n. 23. & 24. Knipschild. de jur. Civis. Imper. lib. 2. c. 6. n. 85. & seq. add. Sect. præced. 4. hic. §. 2. utut quoad furcas*
- I I** *numellarum, Stock-und Hals-Eiscu/controvertant Doctores, num ea præcisè criminalem, & non aliquando bassam jurisdictionem significant, v. Mynsing. decad. 2. Respons. 16. n. 30. Gylman. Symph. supplic. Cam. tom. 2. part. 3. tit. 10. vot. 2. n. 25. pag. 236. Manz. decis. Palat.*
- I 2** *quest. 88. & 94. ubi plura quoq; recenset lignea suppliciorum instrumenta, veluti cippum s. instrumentum ligneum bipatens, ex trabibus confectum, in quo fontium manus & pedes includuntur, quod ipsum tamen quandoq; saltem præstat usum arctius custodiendi captivi: item manicas ligneas, quibus adulteri aliiq; ante templa stant inclusi, Geigen: numellas versatiles Trillen. add. Wehner. pr. obs. voc. Zent. vers.*
- I 3** *Ad probandum autem merum imperium. Sanè quemadmodum ignis & aquæ interdictio, in pœnam quandoq; subditorum refractariorum aut rebellantium decerni solita, non rarò ex bassâ jurisdictione procedit, ita quoq; ligneus palus præ foribus illius, cui dominus aquâ & igne vult interdictum, in ejus rei signum fixus, non ubiq; superioris jurisdictionis*
- I 4** *præbet argumentum. Manz. decis. Palatin. quest. 19. n. 22. Eoq; etiam referenda lapidea columna, pro renore latæ in civem Francosurtensem rebellatorem, Vincentium Fettmilch, sententiæ in anno 1614. erecta in area dirutæ domus cum scriptura significante, & ut foret indicio, locum esse indignum, in quo unquam per reedificationem sit ignis aquæq; usus, eò quòd iste rebellator plurimum concivium seditionibus facem accenderat, ideoq; dignus visus esset, qui præ aliis correis ultra amissionem vitæ etiam omnem sui bonam memoriâ perderet. Verba sententiæ die 28. Febr. 1614. publicatæ ac ad executionem perductæ in passu concernente sunt: Dergestalt/das er dem Nach-Richter an die Hand zu geben/ durch das unvermünfftige Viehe auff die Nicht-Statt geschleppt/ und daselbst die zween förderste Finger an der rechten Hand ihm auff einem Stock abgeschlagen/ ferner er mit dem Schwerdt vom Leben zum Tod gerichtet/ der Körper geviertheilet/ und die Stücke auff vier gemeine Strassen aufgehendet/ der Kopf aber auff eine eiserne Stange in die Höhe auff dem Brucke Thurn*

Thürn auffgerichtet / ferner dessen Behausung / als confiscirt / in
 Grund niedergeworffen / und der Platz ewiglich öd und wüst unge-
 bauet liegen bleiben / darauff eine steinerne Seule / mit inscription
 seiner Mißhandlung und verwürckten Straffen zu immerwäh-
 render Gedächtnuß gesetzt / und sonst andere seine Güter u.

§. II

EXecutores poenarum levi maculâ, saltem opinione hominum, *arg. l. 1. c. 28. 29. 30. 31. 32. 37. 38. & seq. ix. 41. caus. 23. quest. 5. vi-*
 dentur notari, eò quòd carnifices sordidum vitæ genus, non solum pro-
 pter excoriationem demortuorum pecorum, sed & hominum ob cri-
 mina damnatorum horrendam carnificationem exercent, *Serv. S.C. Ex. 7. th. 20.* atq; olim cives non fuerint, sed censoriæ leges ipsos
 tam urbis domicilio, quàm foro, carere voluerint, *Jan. Gulielmi de*
Magistrat. pop. Rom. §. 30. in f. Hinc omnes horrerunt quicquam
 perficere vel ædificare, quòd ad maleficorum carnificationem quoquo
 modo tendit, ne hoc ipso carnificem æmulari ac in eandem cadere ma-
 culam videantur: Nemo patibulum aut construere voluit aut in al-
 tum porrigere! unde variæ locorum evenerunt consuetudines, ut ali-
 cubi hoc oneris incumbat sordidioris aut fraudulentioris vitæ homi-
 nibus, veluti textoribus, molitoribus, sanè non absq; iniquissima ma-
 cula, utut saltem opinata. Magis ferenda est consuetudo, quàm quidem
 lignatoribus, ceu qui lignandi artem profitentur, & optimo jure ad
 quasvis res pro mercede lignandas compelluntur, *arg. l. un. §. fin. verb.*
nec repellere potest. ff. furt. advers. naut. ibiq; Gothofr. impositum est
 onus extruendi & erigendi patibula, at non sine superstitione vitanda
 maculæ cautelâ, dum Magistratus s. Judex ligna prius manu tangit,
 aut gladio ferit, vel dum omnes illius districtus lignatores conjunctâ
 manu obligantur operari, qui mos vel in hoc satis iniquus est, quod ma-
 ximos requirat sumptus, nonnunquam ab ipso accusatore, contra o-
 mnem æquitatem, dependendos. Omnis igitur ea consuetudo jure
 Carolino fuit sublata, ac statutum, ut ex cunctis illius circuli lignato-
 ribus, ad locum judicii à Magistratu sub pœna convocandis, sufficiens
 duntaxat & necessarius eligatur numerus, quibus electis incumbat pro
 convenienti mercede, à domino jurisdictionis solvendâ, patibulum
 ædificare & erigere, salvo & illæso omninò honore, ac pœna in eos, qui

tale quid in contumeliam objecerint, imò & in eum constitutâ, qui injuriantem defendit vel absolvit: ut sic alio justiori modo nunc opinata macula suppressa sit, v. *Ord. Crim. artic. 215. 216. & 217.*

§. III.

1. **C**RUCIS pœnam jam olim à Constantino ex veneratione signi salutis nostræ esse sublatam, tradit Obrecht. *de jurisdict. & Imp. c. 7. n. 5.* item Boccr. *de jurisdict. c. 5. n. 21.* Stamm. *de servit. personali lib. I. tit. 3. cap. I. n. 8.* Quinam autem furcæ seu patibuli pœnam & ob quæ crimina patiantur, vid Boccr. *d. c. 5. n. 22.* Melon. *thes. jur. feud. civ. & crim. tit. 49. n. 201.* Hahn. *ad Wesf. π. de furt. n. XI. verb. Et qui in officio. in fin. item n. 15. per tot. Struv. S. C. Ex. 48. th. 21.*
3. 22. 23. Quorumq; nomina patibulo affigantur & inscribantur. Bechmann. *exot. ad A. B. Ex. 10. n. 9.* *Schwedisch Kriegs-Recht / artic 63.*
4. item qui rotæ pœnam subeant, Melon. *d. tit. 49 n. 83. 195.* Struv. *S. C. Ex. 49. th. 56. 58. & 79. add. supr. Class. 10. Sect. 2. §. 11. n. 1. & 2.*
5. Qui itidem pali ignominiosi, in quo publicè exponuntur, Melon. *d. tit. n. 201. per tot. Hahn. ad Wesf. d. n. 15. verb. non etiam in furtis pluribus modicis. ibi, secundum sed parvum.* Et deniq; qui illius lignei pali, quo transossus terræ affigitur *Ordin. Crim. art. 131.* Melon. *d. tit. 49. n. 98.* Knipschild. *de jurib. & privileg. Civitat. Imperial. lib. 2. c. 6. n. 49. 50.* Num quoq; cadavera suspensorum aut eorum, qui rotæ sunt impositi, tolli & sepeliri, saltem ad cœmiterii ostium, conveniat, nec rectè eadem aëri exponantur, *Genes. c. 4. v. 19. Deut. c. 21. v. ult. Jos. c. 8. v. 29. c. 10. v. 26. & 27. l. 11. C. de religios. Pseil consil. 154.* Hahn. *ad Wesf. de cadav. punir. Struv. Syn. Civ. Ex. 15. th. 82.*
8. *Ex. 49. th. ult. Naurath. tr. de vit. & mort. hom. theor. 66. & 67.* siquidem hæc omnia latius tangere non est mei instituti.

§. IV.

1. **P**ORRò suppliciorum instrumentis accensentur virgæ & fustes seu baculi. Olim pœna flagellationis erat servilis, neq; liberi homines flagellabantur, nisi fortè pater in filium, præceptor in discipulum & c. domesticâ vel scholasticâ uteretur disciplinâ, *l. 10. ff. de pan. l. 4. §. 1. ff. de incend. l. ult. ff. de injur. l. 17. §. 4. cod. l. 3. & 4. C. de patr. pot. l. un. C. de emend. propinq. l. 17. pr. ff. de furt. l. 3. §. 1. ff. quod met.*

met. caus. l. 5. §. ult. l. 6. ff. ad L. Aquil. Cum enim apud Romanos ea 2
inter alias quoq; esset debitorum miseria, ut creditoribus addiceren-
tur, multa tunc ignominiosa & miseranda, pluresq; servili more in ter-
go plagas patientes, huic miseriæ subvenire leges Porcia & Sempro-
nia, liberum corpus Romani civis virgis aliisve verberibus cædi vetan-
tes, *Calvin. lexic. jur. voc. Virgatores. Coras. lib. 3. Miscell. c. 18. n. 12.*
Et quamvis ferendæ legis Porciæ & Sempronix causa forsitan etiam 3
fuerit in eâ veterum crudelitate, quâ nudorum cervice furcæ insertâ,
corpus cædebatur ad necem, quæ proinde eatenus mitigata, ut damna-
to saltem exilium absq; cædibus permitteretur, *v. Lips. in descriptione*
L. Porciæ & Sempronix. tamen hoc certum est, apud Romanos, ratio 4
ne pœnarum irrogandarum, discrimen fuisse habitum inter statum
servilem & liberum, ita ut, si de cœtero paria fuissent utrorumq; deli-
cta, semper durior pœna tenuerit servos quàm liberos homines, ac ubi
hi fustibus, illi flagellis, plus doloris & cruciatus inferentibus, cæsi: aut
ubi servi flagellis, ibi liberi homines tantum fustibus fuerint cœrciti,
l. 4. §. 1. ff. de incend. l. 10. ff. de pœn. l. ult. ff. de injur. Neq; ratione 5
caret iste inter statum liberum & servilem selectus: Quemadmodum
enim inter ipsos quoq; liberos homines hæc servabatur differentia, ut
si qui ingenuitatis suæ, & quæ eidem connexa esse debebat, virtutis
obliti, quodammodò sordidiores, pejores ac delinquere essent soliti,
duriorem sustinerent pœnam aliis liberis hominibus, *d. l. ult. ff. de in-*
jur. d. l. 4. §. 1. ff. de incend. & d. l. 10. ff. de pœn. ita servos haud imme- 6
ritò semper gravior, atq; quoscunq; liberos homines, tenet pœna, tan-
quam quos ipsa sui infirmi & exigui ingenii malignitas in servitutem
conjecerit, *Prov. c. 12. v. 24. c. 19. v. 10. Nehem. c. 9. v. 28.* & qui ideo
credantur sordidioris, pejoris, ac ad peccandum proclivioris naturæ.

§. V.

CERTO igitur duntaxat respectu etiam ex conditione personarum; 1
præcipuè verò ex modo delicti ratione objecti, formæ ac finis æ-
stimato, statuebatur vel lenior vel gravior flagellatio, ita ut alii simpli-
ci fronde: alii colligatis multis frondium ramentis cæderentur: non-
nunquam etiam frondes & virgæ adhiberentur nodosæ, in aquis ad te-
nacitatem humectatæ, humatæ: additis non rarò plumbeis nodis, un-
de plumbatarum verbera, *v. l. 7. ff. de pœn. ibiq; Gothofred. l. 17. §. 4. ff.*
Ecc 3 de

- 2 *de injur. l. 2. C. de exact. tribut.* Ex quibus textibus simul apparet, dum flagellorum castigatio, *in d. l. 17. §. 4. de injur.* venit nomine verberationis, eos, qui in d. l. 7. de pœn. proponuntur flagellationum modi, non differre specie, sed gradu: ita ut mitior sit fustium, gravior flagellorum seu simplicium ramentorum, gravissima virgarum seu vinculorum, quod virgæ ex pluribus ramentis ligentur & vinciantur, verberatio, *v. Bocer. de jurisdict. c. 5. n. 38. add. l. 10. ff. de pœn. l. 52. §. 1. ff. ad L. Aquil. ubi etiam fustis s. baculus flagelli nomine venit. II. feud. 27.*
- 3 *pr. vers. si quis aliquem.* Et quamvis aliqui vinculorum verberationem loris & habenis factam fuisse existiment, *v. Hahn. ad Wesenb. π. de jurisdict. n. 6. verb. Sex gradus.* tamen diversa saltem gradu esse, *cadere habenâ & cadere ferulâ*, evincit, *l. 1. §. 33. ff. de Senatuscons. Silan.* ubi tormentorum, habenæ, & ferulæ fit distinctio: tormentorum quidem gradu in servo impubere planè prohibito, reliquis autem pro ratione circumstantiarum usurpandis, ut vel habena vel ferula adhibeatur.

§. VI.

- 1 **O**Mnibus istis casibus ea in flagellando moderatio servanda est, ne reus cadatur ad mortem, *l. 8. §. 3. ff. de pœn.* quam moderationem etiam præcipit ipsum jus divinum, neq; licebat in crimine quoq; atroci, ubi asperior flagellatio locum vendicabat, quadragesimum flagellationis ictum excedere, *Deut. c. 25. v. 3. II. Cor. c. 11. v. 24.* Etiam si
- 2 verò apud Romanos, qui morti erat addictus, virgis cadebatur, deinde necabatur, aut saltem, si facinus non erat grave, satis habebatur virgis cæcidiisse, *Calvin. Lexic. voc. Virgatores.* quemadmodum Appius, ubi arma, ubi signa essent, singulos rogitans inermes milites, signo amisso, signiferos virgis cæcos securi percussit, *referente ex Liv. lib. 2.*
- 3 *Malcomesio ad Wesenb. π. de re milit. part. 2. analyt. ad §. 13.* tamen in ejusmodi casibus vel ob plura & diversa delicta pœnæ concurrunt, quælibet principaliter, & primò quidem minor, ne majori consumatur, irroganda, *Carpzov. pract. crim. part. 3. quest. 132. n. 7. 8. 9. 10. 11. & seq.* vel ob atrocitatem unius delicti pœna recipit aliquod augmentum, *Carpzov. d. q. 132. passim. & part. 1. quest. 23. n. 6. & seq.* ac sic
- 4 utroq; casu pœna non consistit in flagellatione, sed ultrà ad mortem quidem progreditur, ast non ita ut flagellatio fiat ad mortem, verùm ut aliud sit pœnæ capitalis genus, *vid. Kipping. instit. polit. lib. 2. c. 7.*
- Multo

Multò minus unquam fustigatio ad mortem foret extendenda, quando propter delictum non mortis, sed fustigationis pœna esset imposita. Diverſus planè casus est, quando promeritæ capitalis pœnæ id genus 6 esse voluisset iudex, ut reus ad mortem caderetur, *v. Lips. de legib. Roman. in descriptione legis Porciae. Jung. annot. ad Constitut. militar. Brandenburgic. artic. 62. vers. Die Xénier. in corp. jur. militar.* Quò pertinet regium pœnarum genus in regno Siamensi, quando Principes regio sanguine prognati, qui capitis damnati fuerint, in sericum coceineum saccum deturbantur, fustibusq; ad mortem flagellantur, *vid. hist. & Orat. Siamens. in act. Erudit.*

§. VII.

EX prædictis satis liquet de antiquitate pœnæ flagellationis, quam 1 aliqui referunt ad tempora Tarquini Superbi, qui regnavit ab anno mundi 3417. usque ad annum 3442. ac sic ultra quingentos ante Christum natum annos, quasi is excogitaverit baculos ligneos, quibus fieret fustigatio, *v. Obrecht. de jurisdict. & imper. c. 7. n. 23. Hahn. ad Wesf. π. de jurisdict. n. 6. verb. Sex gradus. Micral. Synt. hist. lib. 2. Sect. 1. quæst. 11. pr.* quod facilem posset habere fidem propter 2 multam ejus tyrannidem, nisi jam lege Mosaicâ id pœnæ genus esset comprehensum, *Deut. c. 25. v. 2. 3.* ejusq; majorem antiquitatem evincerent metaphoricæ locutiones apud Jesa. *c. 10. v. 5. 15. 24. & 26.* qui tamen Propheta vixit ac docuit circiter annum mundi 3180. & sic ultra septingentos ante Christum natum annos. Forsitan credendum, Tarquinium saltem singularem aliquem fustigandi modum, aut fustium aliquod hætenus non usitatum genus excogitasse. Longa 4 post tempora non abſimilem flagellationem exercuerunt Philippenses in Paulum Apostolum, *Actor. c. 16. v. 22. 23. 37.* Neq; hodie id 5 genus pœnæ desit, utut vetus illa ser vitus formalis, non etiam quæ ipsâ quasi naturâ videtur constitui, sit abolita, *conf. Ziegler. in Grot. de jur. bell. & pac. lib. 1. c. 3 § 8 verb. id est, ad servitutem aptos.* quippe eam pœnam ob multifaria facinora adhuc hodie infligi, haud opus est demonstratione, sed remittendo lectorem ad varios practicarum criminalium scriptores, quasdam allegationes hîc faciam, saltem quorundam exemplorum causâ. *Conf. l. 3. §. 1. ff. de offic. præf. vigil. l. 13. §. ult. ff. de jurejur. l. 4. §. 1. l. 9. ff. de incend. l. fin. l. 17. §. 4. ff. de injur. l. 2.*

l. 2. ff. de term. mor. l. 10. ff. de pæn. l. 3. §. 16. ff. de remilitar. II. feud. § 3. §. 1. in fin. ubi add. l. 1. in f. ff. de pæn. & l. 7. §. 1 ff. de jurisdict. II. feud. 27. §. ult. Ordin. crimin. art. 113. 115. 123. 127. Gothofr. ad l. 7. ff. de pæn. Andr. Dom Flocc. de potest. ut. Rom. lib. 2. c. 6. 11. & 25. Wesenb. π. de offic. pref. vigil. circ fin. Melon. thes. jur feud. Civ. & crim. tit. 49. n. 195. & 196. Struv. S. C. Ex. 4. th. 17. Naurah. tr. de vit & mort. 6 hom. theor. 96. 97. & 98. Cùm verò hujusmodi pœna, ex hoc ipso, quòd tantùm servos & infimæ sortis, ob pessimam vitam sordidos & ignominiosos homines respicit, videatur non solum magnos dolores, sed etiam gravem continere contumeliam, hinc eodem consilio, quo Romani à flagellatione liberorum hominum, præsertim, aliquo modo digniorum, abstinuerunt, nunc etiam Germani cautelam adhibent, ut id genus pœnæ corrigat quidem etiam liberos homines, at solummodò eos, qui sunt humilioris ac sordidioris vitæ: Non etiam facilè, si de cœtero delicta sint paria, nobiliores, *Knipschild. de jurib. ac privileg. Civitat. Imper. lib. 2. c. 6. n. 60.* ceu quia nobiliores bonâ suâ famâ contaminatâ, majorem, quàm sordidi, lucrent pœnam, his non habentibus, quam perderent, famam: qualis pœnarum imparitas justitiæ neutiquam congrueret, nonnunquam quoq; periculosa foret Magistratui irroganti, docente id suo exemplo Childerico II. Rege Galliæ, qui, cum Bodilonem Nobilem curasset servilem in modum fustigari, ab eodem & aliis, eam rem ægrè ferentibus & in necem conspirantibus, in venatione unâ cum conjugè gravidâ fuit occisus, suâq; morte fratri Theodorico, in monasterium ante à se detruso, vacua ad regnum facta domus regia, v. *Micral. Synt. hist. lib. 3. Sect. 2. quest. 3. in descriptione Childerici II. & Theodorici.*

§. VIII.

HOc singulare est, si miles, etiam veteranus, ob crimen foret flagellandus, quòd à commilitonibus cædatur simplicibus frondium ramentis, numero cædentium pro modo delicti adaucto. Vigiliarum aut circuitionis neglectæ pœnam fuisse fustuariam docet *Polyb. dialog. 18.* addendo, talem esse eam pœnam: Fustem capiens Tribunus condemnatum leviter tangit & delibat, quo facto, omnes qui in castris sunt ferientes, alios fustibus, alios lapidibus, plerosq; in ipsis castris occidunt. Neq; hîc lictores ulli administri aut carnifex, sed Tribunus

bunus signum modò dat & obicit multitudini. Hodie, ut dictum, flagellatio non fit ad mortem, neq; per universam turbam, sed per certum e commilitonibus selectum numerum. Quæ pœna, utut propter numerum cædentium vix lenior sit illà, quæ virgarum flagellatione perficiebatur, quâ aliàs mitior reputatur. *l. 7. ff. de pœn.* tamen non adeò turpis habetur, velut non à carnifice seu virgatore inflicta: quemadmodum etiam ligneus in publico foro asinus, quo milites levius delinquentes dehonestandi & plectendi sunt, *Hölhern Pferd / v. Lüneb. Kriegs-Recht artic. 16. 28.* nullam infamiam continet. Et videtur is flagellandi modus ideò receptus, quia milites transcurfioni virgarum non rarò subjiciuntur ex causa non infamante, ut in suâ militiæ functione persistant; alii verò carnificis fustigationem haud unquam incurrunt, nisi ex causis infamantibus. Sicut ergò is qui militiâ missus est, quod itidem nonnunquam ex causâ non infamante accidit, infamiam non incurrit, nisi ignominia causâ esset missus, eaq; ignominia causâ vel nominatim expressa, vel implicite comprehensa, veluti quando militi insignia militaria detraherentur, *l. 1. pr. l. 2. pr. & §. 2. ff. de his qui not. infam. l. 19. C. ex quib. caus. infam.* ita quoq; transcurfio virgarum infamiam non infert, nisi appareat eam fieri ex causa infamante, de qua si constet, nihil quoad famam præcipuum habet miles, sed æquè ac alius, ex causâ infamante virgis cæsus infamis est, utut sententia de infamia nil dixerit, multò magis, si sententia infamiam expressè contineat, *d. l. 2. §. 3. ff. de his qui not. infam. l. 16. & 17. C. ex quib. caus. infam. l. 10. §. fin. ff. de pœn. Malcomes. ad Weseub. π. de re militar. part. 2. analyt. ad §. 13.* Breviter: Omnis qui cæditur ex causâ infamante, famosus est, sive sit miles sive alius; at non ubique miles ex causâ famosa cæditur, semper verò is alius, qui non nisi carnificis sustinet fustigationem, ut ideò miles cæsus non semper habeatur famosus, at flagellatio à carnifice inflicta ubiq; honoris contineat dispendium, *d. text. Diether. supplem. Besold. voc. Ruthen-Auszhaung. Knipschild. de jur. & privileg. Civit. Imper. lib. 2. c. 6. n. 60. nec non iurium Civitatis, v. Stamm. de servit. personal. lib. 1. tit. 3. cap. 1. n. 21. & cap. 2. n. 25.* Quibus nihil adversatur, si quandoq; quis privatim in carcere cædatur à lictore: Si enim id fieret ex causâ haud famosa, is prope accederet ad militem qui virgas ex causâ non infamante transcurrit; Sin ex causâ famosa, meram reservati honoris gratiam referet

judici, velut quoq; miles si quandoq; ex causa infamante saltem com-
 militonum virgas transcurrere condemnetur, *v. Carpzov. præf. crim.*
 10 *part. 3. quest. 129. n. 26. & 27.* Cæterum quænam sint causæ infamantes quæ infamiam ipso jure contrahunt, quarumq; aliquæ pro ratione circumstantiarum fustigatione puniri consuevère, studiosè collegit Zaunschliffer. *tr. de eo quod sit ipso jure. part. 2. th. 13. & 14.*

§. IX.

1 **E**X iis, quæ per §. 4. 5. 6. 7. & 8. sunt edocta, satis perspicitur, pœnam flagellationis & fustigationis procedere ex fonte jurisdictionis criminalis, quam alii nuncupant merum imperium. *add. Besold. part. 5. consil. 233. n. 38. Knipschild. de jurib. & privileg. Civitat. Imper. lib. 2. c. 6. n. 59.*

§. X.

1 **P**orrò inter lignea suppliciorum instrumenta reperiri licet soleas ligneas, in pœnam parricidii pedibus eorum, qui id patrâssent, apud veteres Romanos indui solitas, ne terram, communem omnium parentem, attractu improbo contaminarent, *v. Rosin. de antiq. Rom. lib. 8. post c. ult. in paralip. ad c. 24. 26. 29. 34. pag. 671.*

§. XI.

1 **D**Eniq; ligneis suppliciorum instrumentis annumerari possunt corbes tum ii, quos apud Bæotios obæratii debitores in foro sedentes, circumstante plebe, in ora accipere cogebantur, quâ nulla erat ignominia major, *Lenz. de nomin. & action. cess. c. 4. membr. 1. n. 4.*
 2 quàm illi, quibus direptores hortorum merguntur in aquas, *v. supr. Class. 4. Sect. 3. §. 3. n. 2.*

§. XII.

1 **I**sdem instrumentis forsitan ob quandam saltem analogiam accensere permittet lector fustem ligneum, qui adhiberi consuevit in ea, quæ per aquam olim fiebat, probatione innocentia, dum scilicet reus inculpatus, colligatis manibus & pedibus, interq; manus & pedes oblongo fuste transfixo, conjiciebatur in magnam aquâ repletam cuppam, ut vel ex submerfione culpa, vel ex pernatatione innocentia posset argui, cujus probæ constitutionem videre licet in descriptione ban-

ni ferini Dreyeichani (*v. Class. 2. Sect. 2. §. 12. n. 6.*) his verbis : Auch wer verlenmbd war umb lauffen und druehen / als recht ist / und hat nun Reumuth / will sich der verantworten / dem soll man sein Rechts-Tag sehen / weil er unschuldig wäre / So soll man ihme seine Hände binden zu hauff / und ihme einen Hainen-Knebel zwischen seinen Beinen und Armen durchstossen / und soll ihn werffen in ein Büdde von drehen Fudern Wassers : Fället er zu Grunde / so ist er schuldig : Schwebet er empor / so ist er unschuldig / das soll man drey werb thun.

SECTIO VI.

De usu baculorum in judiciis.

§. I.

Quomodo ejus curæ & custodiæ, quam pastor pro grege suscipit, æmulus Magistratus Politicus in signum jurisdictionis teneat sceptrum seu baculum, dicere anticipavi *Class. 10. Sect. 3. §. 2.* Eoq; sensu appellatione baculi simpliciter denotatur jurisdictionis, tribunal, ac judiciaria potestas, ut & vulgò dici consueverit, der gehört unter diesen oder jenen Stab / *v. Peller. ad Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 32. add. §. 3. hîc. n. 3.* In hâc lata significatione baculus continet non solam quandam inferiorem ruralem, sed quamcunq; jurisdictionem, ut quoq; sceptrum Imperiale, quod tenet judex Camera Imperialis, nec non judicii Rotwilensis, habeatur signum & insigne jurisdictionis, *Klock. tom. 1. consil. 50. n. 30. Stryck. de jur. sens. dissert. 7. c. 1. n. 42.* Aliquando saltem inferiorem ruralem jurisdictionem, seu modicam potestatem municipalem denotat ejusmodi baculus, veluti die Wege zu bauen: Ausschlag des Viehes zu ordnen und zu machen; wann Schade vom Viehe beschiehet zu straffen / schadhafft Viehe zu pfänden / und dergleichen. *v. Besold. thes. præct. voc. Hirten-Stab.* & tunc vel respicit duntaxat ea, quæ baculus pastoris pecorum naturaliter videtur continere secundum exempla modò data, *Peller. d. loc. Diether. supplement. Besold. voc. Hirten-Stab.* vel alia quævis ruralia damna, utut à pecoribus vel circa pecora non fierent; pluraq; similia, quæ ad inferiorem jurisdictionem referenda sunt:

quæq; idè in quibusdam locis ad dominum Centenæ & ad iudiciũ Scabinorum ruralium, alicubi etiam ad dominum Vogteje pertinent. *Peller. d. loc. Besold. thes. pr. voc. Rug. Ruge-Gericht.* Unde sub generali clausula vogteje, veluti, und anderer vogtenlichen Obrigkeit/ comprehendendi etiam volunt jus pastoralitium & conferendi bacillum s. virgam, vulgo *Hirten-Stab.* v. *Knich. de territor. jur. c. 4. n. 502. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 33. Besold. d. voc. Hirten-Stab.*

§. II.

AD inferiorem jurisdictionem referendi sunt in Hassia lignei baculi, qui iudiciis Scabinorum ruralium inserviunt. Dum enim Prætor, qui iudicio rurali præsidet, id solitâ præfatione inchoat, baculum ligneum manu dextrâ tollit, pulsandoq; ad mensam silentium & attentas ad propositionem aures præcipit, cõ usq; manu eum sursum tenens, donec iudicium consuetâ solenni formulâ, de cuius usu, vid. infr. part. 2. Class. 3. Sect. I I. §. 17. & seq. constitutum esset: postea apud se in mensa deponens, totiesq;, quoties silentium injungendum est, pulsans ad mensam. Finito iudicio denuò mensam baculo pulsat cum hac formulâ: *Weil dann Niemand nichts weiters vorzutringen hat; So wird das Gericht hiemit aufgeschlagen/ bis zu anderwärtiger Anordnung.* In iudicio rurali Blanckensteinensi hoc singulariter observare licet, quod baculus in supremirate habeat quasi dentem seu ramum, quò commodè possit in clavo suspendi: Ejus rei usus esse fertur, si contingat iudicium propter alium intervenientem actum, veluti prandii, uno actu non absolvi, ut tunc baculi in clavo suspensione significetur, iudicium nondum finitum, sed saltem suspensum esse, adeoq; Scabinis haud licere, è loco penitus discedere.

§. III.

AD superiorem jurisdictionem, eamq; criminalem, tam in Hassia, quàm alibi spectat baculus, in iudicio criminali adhiberi solitus: qui quatenus eum iudex manu tenet erectum pro constituendo iudicio, *das Gericht zu hâgen/* à priori nil differt, nisi saltem ratione gradus, v. *Carpzov. pract. crim. part. 3. quest. I 36. n. 14.* sicuti nec is, quem Prætor militaris, quando iudicium exercet, erectum habet in signum suæ potestatis, quique appellari consuevit *das Regiment/* denominationem

tionem præbens sub-officiario, si quem Prætor habet, ut vocitetur der
 Stabhalter / *Limna. de jur. public. lib. 8. c. 8. v. 17.* unde in constitutio-
 ne judicii militaris deprehendere licet hunc procedendi modum
 hasq; formulas: veluti post præstationem juramenti Assessorum,
 Hierauff setzen sie sich nun alle nieder / und nimt der Auditeur das „
 Regiment oder Stab in die Hände ic. porro in Prætoris interroga-
 tione: Als frage ich ic. ob der Tag zufrühe oder zu spat / zu heilig o-
 der zu schlecht seye / daß ich möge auffheben den Stab der Gerechtig- „
 keit / und neben Euch sambt Herrn Mit-Richter urtheilen über
 Leib ic. auch über alle dasjenige so heut diesen Tag für meinen „
 Stab kömmt. Item in responsione Assessorum, Daß Ihr wol auff
 heutigen Tag zu Recht sitzen möget / auch Recht und Urtheil sprechen „
 über alles / so für euren Stab bracht und geklagt wird / es seye über
 Leib ic. Ulterius tam in interrogat. quàm respons. daß der Audi-
 teur, so er durch zufällige Krankheit impediti würde / einem derer
 Assessoren den Stab anvertrauen / und dieser an seine Stelle richten „
 möge ic. Id verò in judicio criminali speciale est, quod multis in locis 4
 vigeat consuetudo, quâ judex criminalis, post peractam sententiæ pu-
 blicationem baculum ligneum frangit, ac fragmenta super conde-
 mnato in terram projicit, eoq; carnifici executionem sententiæ de-
 mandat: Cujus antiqui moris hæc ratio esse videtur, ut constet quasi
 signum, quò judex fidem facere censeatur, de reo condemnato jam
 actum esse, velut de baculo, reumq; vitam amisisse, *Carpzov. d. 9. l. 36.*
n. 37. Zieriz. ad Constit. Carolin. art. 96. Hæc consuetudo jure Caro- 5
 lino in tantum probatur, ut, ubi recepta, servari debeat, *vid. Ordin.*
Crim. d. art. 96. quod idem vult Ordinatio criminalis Halliaca, fol xv 11.

§. IV.

AD similitudinem sceptri seu baculi judicialis est sceptrum acade-
 micum, itemq; bacillus cujus exhibitione primi studii autoritas
 conceditur, ut & inde, qui eam nacti essent, baccalaureorum nomen
 sortiti dicantur, *Calvin lexic. voc. Baccalarii. vid. in. Conring de antiq.*
Academ. diff. 4 §. quicquid sit. pag 135. quasi baculus sit insigne repræ-
 sentans vel pastoris futuri officium, vel manumissionem, quæ per vin-
 dictas fiebat, & per quod Candidatus nunc videatur è servitute barba-
 rici dimissus, *Limna. de jur. public. lib. 8. c. 8. n. 15. & 16.* Add. quo-

- 2 ad manumissionem vindictâ seu virgulâ peragi solitam tit. ff. de manu-
miss. vindict. ibiq; Dd. *it. Brisson. sel. jur. civ. antiq. lib. i. c. xi. Stryck.*
de jur. sens. dissertat. 7. c. i. n. 49. ubi etiam n. 42. agit de baculo, in resigna-
tionibus mulierum super bonis cedendis, vendendis, aliove modo alienandis
adhiberi solito: de quoidem, & virgula fractione in repudiatione here-
ditatis olim usitatâ evolvere licet, Wehner. pract. obs. verb. Mit Mund
3 und Hand. Richter. decis. 69. n. 25. Porro ad id genus baculorum
referendi sunt ii, qui Marechallis aulicis in signum præminentix sunt
concrediti, Limna. d. c. 8. n. 17. Haugwitz. de regn. & aul. Marechalli
cap. 6. Sect. 2. num. 418. & seq.

§. V.

- 1 **U** Sum jurisdictionis in judicio, præcipuè citationis, præstant lignæ
tabulæ, ad templâ, ædes Senatorias, vel alibi, ubi confluxus ho-
minum esse solet, affixæ, ut in iis publicè proponatur, quod vi juris-
dictionis civilis aut feudalis, vel alterius cujuscunq; , publicè intiman-
dum est, vid. *ts. de alb. corrupt. Rosbach. process. judiciar. tit. 27. num. 2.*
2 Struv. S.C. Ex. 5. th. 12. Ex. 33. th. 55. Ex. 49. th. 94. Fuerunt hæ ta-
bulæ olim dealbatæ, ut in iis commodè pingi quirent literæ, indeq;
simpliciter Albi nomine veniebant, l. 7. & 9. ff. de jurisdict. ibiq; Hahn
ad Wesenb. n. 13. verb. Nunc quod. Struv. Synt. Civ. Exerc. 4. th. 82.
3 Hodie eædem sunt nigræ, in quibus beneficio chartæ cerâ agglutinatæ
aut clavis affixæ, fit publicatio: unde communiter eæ tabulæ appel-
lantur das Schwarze Bret/ quasi in iisdem plerumq; statuatur de de-
linquentibus, ut visum fuerit conveniens, malum animi candorem non
in candidâ, sed nigrâ tabulâ publicè propalare, velut etiam de eo, qui
Magistratui ob nimiam & frequentem petulantiam odiosus est, præ-
dicari consuevit, Er siehet am Schwarzen Bret. Edicunt autem
4 jura Romana de his tabulis, & mandatis in iisdem descriptis, non de-
lendis, aut ullo modo corrupendis, sub pœnâ, si edictum perpetuæ
jurisdictionis causâ esset propositum, 500. aureorum, actori applican-
dorum, vid. Hahn. ad Wes. n. de jurisdict. n. 13. per tot. Struv. Synt. Civ.
5 Ex. 4. th. 82. Hodie, saltem utili de albo corrupto actione competen-
te, Hahn. d. loc. verb. Directa. pœna statuitur arbitraria, Rosbach. process.
6 judiciar. tit. 2. n. 62. tit. 22. n. 53. tit. 27. n. 8. Similes sunt tabulæ nigræ,
quas in Civitatibus benè constitutis jussu Magistratus caupones, la-
nii,

nii, &c. ad suarum ædium fores, aut curiarum valvas, apponunt, albâq; cretæ scripturâ definitum à Magistratu pretium suarum rerum venalium faciunt publicum, *v. Damhouder. de magnificentia polit. Civitatis Brügensis, fol. 132.* quarum idè corruptores nec suam nequitiam impunè ferunt, sed arbitrariè puniendi sunt.

§. VI.

EUndem citationis usum & effectum habent in metallicis judiciis alicubi usitati bacilli fissi, *v. part. 2. Class. 3. Sect. 11. n. 4.* nec non lignum, quod tempore expeditionis Regum Francorum in campo Roncaliz porrigebatur in altum, scuto in eodem suspenso ad convocandos omnes Regis Vasallos, *v. Thom. Franz. disp. de orig. & progress. feud. th. 29. Struv. Syn. feud. c. xi. apb. 5. n. 3. circ. fin.* Cui ligno non absimilia sunt vexilla militum, de quibus verò dicendi campus hîc non est. Eoq; forsitan, quòd quidem extra iudicium, potestatem tam præ se ferat publicam, referri poterit pertica illa prælonga, cui Geslerus, Præfectus Alberti Austriaci, Altorfi in publico foro pileum suum imponebat, jubens eum tanquam se præsentem nudato capite flexisq; genibus venerari, ut modò deprehenderet illos, qui dicebantur clam pro Helveticâ libertate contra Imperatorem ejusq; Præfectos conspirasse, si eum honorem non exhiberent, *Micral. Syn. hist. lib. 3. Sect. 12. quæst. 6.* Equidem Geslerus dum plures suos, quos habebat, liberos opibus & multis provinciis studeret augere, libertati Imperii maximè insidiabatur, & quæ Imperii erant, suis Austriacis studiosè asseribat, *Micral. d. loc.* Ipso tamen eo sive dolo, sive ambitiosâ exactæ & strictioris venerationis postulatione incidebat in foveam, quam alteri paraverat. Cùm enim Wilhelmus Tellus pileum stipiti positum aliquoties præterisset, nullo reverentiæ aut honoris signo exhibito, atq; à Præfecto eam ob causam inculpatus & de inito contra Præfectos fœdere accusatus se excusaret, quòd non existimasset ullius id signum esse, evenit, ut Præfectus è liberis Tellii filiolum patri unicè charum deligeret, & hujus in vertice pomum sagittâ petere Tellium juberet, additis minis, nî illud dejiceret, capite pœnas daturum: At verò Tellus, quando, precibus atq; obtestationibus cunctis, quibus se potius mori paratum testificabatur, quàm ut sagittâ fortè aberrante feriret filiolum, per ultiores minas (nî jaceret, sibi unà cum filio per-

cundum) rejectis, exequenda ipsi cum discrimine filioli esset sententia lata, & ipse pomum e vertice filii deiecerat, paulò post Præfectum sagittâ confecit, à quo tempore movere lacertos libertas Helvetica cœpit, ac Præfectorum jugum excutere, *vid Simler. de Republ. Helvet. pag. 59. & seq. f. edit. in octav. de anno 1577. lib. 1. fol. 16. & seq.* Accedit ad similitudinem prædictæ perticæ apud Vallesios Marza, quâ dabatur signum conspirationis ad patriæ injurias persequendas contra eos, qui in Rempublicam videbantur peccasse, potentiores tamen erant quàm ut privatis adversus eos jure agere liceret. De ejus multiplici è ligno arboribusve figura, nec non de usu ejus haud laudabili, & insuper quandoq; præter malum in se usum accedente abusu, v. *Simler. in descript. Vallesia lib. 1. fol. 6. in f. & fol. 7. lib. 2. fol. 53. pag. 2.*

§. VII.

- 1 **N**on jurisdictionis, sed probationis usum in judicio, vel extra illud, præstant tesseræ lignæ seu bacilli scissi vel fissi, & transversim
 2 crenis incisi. Hi sunt duo sigilla, quorum unum ab altero sic recisum, ut juncta veterem totius referant figuram, quibus utrisq; unâ cæsura numerus inciditur, ut scissi seu fissi, si jungantur, probè respondeant, nec vel creditor, alterum sigillorum retinens, valeat plus incidere, vel debitor incisa radere, ideoq; continuò fraus appareat, si non in utroq; incisum esset aut rasum, v. *Diether. supplement. Besold. voc. Kerb-Hölzer.*
 3 *Almers. manual. jur. voc. Bacilli fissi.* Unde iisdem, tanquam improprie vel quasi instrumentis, utriusq; partis consensu confectis, ex consuetudine plena probandi tribuitur vis, ut habeant paratam executionem, *Besold. & Diether. thes. pract. voc. Kerb-Hölzer. Möller. lib. 4. semestr. c. 37. Treutl. vol 2 disp. 4. th. 2. lit. a. Carpzov. part. 2. Constit. 4. def. 7. Richter. part. 3. decis. 112. n. 12. Textor. decis. Palatin. 82. n. 9.*
 4 modò contineant nomen debitoris, & quid iisdem significetur, aut hoc aliunde queat probari, neq; eorum certitudini obstant aliæ probationes vel præsumptiones, atq; sic tunc demum, si vel confessi fuerint vel probati: secus enim, nec non si altera ligni pars deesset, tantummodò semiplena infertur probatio, quæ juramento partis ex circumstantiis sit supplenda, in quo juramento imponendo non minùs, quàm in æstimandâ bacillorum probatione, plurimùm valet & locorum consuetudo & prudentia ac religio judicantis, *Treutler. & Besold. d. loc. Rich-*

ter. vol. 1. part. 6. consil. 36. Textor. d. decis. 82. n. 8. & in notabilib. ibid. n. 1. 2. 3. & 4. Jure Würtembergico plenam tales bacilli habent probandi vim arg. verbor. in part. 1. tit. 34. Als auch zu zeiten unsere Untertthanen sich gegeneinander schlecht gemachter Kerb- Zettel oder Hölzer benügen und sättigen lassen / so fern dann jemand zu Beweisung seiner Schulden einig Kerb- Holz oder Zettel in Recht fürbringen / darneben von dem andern Theil die Gegen- Zettel oder Hölzer auch vorgezeigt und gleichstimmig befunden würden / solle demselbigen Glauben gegeben / und darauß durch unsere Gerichte erkannt werden. Similiter plena iisdem est fides ex jure Francofurtensi 6 part. 1. tit. 13. 14. Dieweil auch in dieser Stadt und fast allenthalben auff dem Land herum sehr bräuchlich ist unter dem gemeinen Mann / daß die contrahenten an statt Brieff und Siegel aufgeschnittene Zettel / deren jedem Theil einer (etwan auch mit ihren Händen unterschrieben) dergleichen an statt solcher Zettel Kerb- Hölzer / da der Schuld- Herr den Stock behält / der Einsatz aber und Gegen- Wechsel dem Schuld- Mann zugestellet wird / miteinander aufrichten. So dann auch dieselbe zu der Beweisung von dem Schuld- Forderer ein- und vorgebracht und begehrt würde / den Gegen- Theil seinen Gegen- Wechsel- Brieff oder Kerb- Holz auch beizulegen: So soll solches angenommen / und darauß der ander Theil angehalten werden / den begehrten Gegen- Zettel oder Einsatz auch beizulegen. Wann dann dieselbe also fürgelegt und gleichständig gefunden werden / soll denselben vollkömmlicher Glaube zu der Beweisung zugestelt / auch darauß endlich zu Recht erkannt werden. Würde aber der ander Theil keines Gegen- Zettels oder Kerb- Holzes geständig seyn / noch dieselbe vorzeigen wollen / in diesem Fall sollen die Schöpffen mit Fleiß erwegen / in was Wesen / Herkommen / Erbarkeit und Glauben eine jede Parthen seye / welche auch ihres Vorgebens bessern Behelf und stärckere Vermuthung vor sich hat / und also nach fleißiger Ermäßigung ermeldter und anderer Umstände zu ihrer der Schöpffen Erkantnuß stehen / ob einigem und welchem Theil / Klägern oder Beklagten / zu endlichem Endscheid der Sachen der Urd zu ertheilen sey ic. E contra in Marchionatu Brandenburgico-Onolzbacensi usus horum bacillorum est prohibitus, iug; ad probandum nullius sunt valoris, vid. Brandenb.

Osnobrachische Ambts-Ordnung de anno 1608. tit. 16. §. 3. Zum dritten sollen hinfüro alle Kauff- oder aufgeschüttene Korb-Zettel / wie man sie zu nennen pflegt / umb Vermeidung willen allerhand Unrichtigkeit und Zweifel / bey unsern Unterthanen und Angehörigen hiermit gänzlich abgeschafft / und hergegen angeordnet seyn / es mit Bekräftigung und Sieglung besagter Kauff-contract zu halten / wie in angeregtem tit. 16. ibid. verordnet. *Cæterum, ubi fissis bacillis inest vis probandi, cavebit debitor, ut factâ solutione alterum sigillum à creditore reposcat, aut corrumpat, ne vel ab eo sciente, vel illius hæredibus, non rarò ignorantibus, denuò conveniatur, vid.*

9 *Richter. d. consil. 36. n. 15. in fin.* Tandem hæc omnia intelligenda sunt de quocumq; debito, sive id procedat ex mutuo, sive ex administratione & rationum reddendarum obligatione, sive ex eo jure quo collectæ solvendæ sunt, tanquam in quibus omnibus est horum bacillorum usus, *v. Almers. d. loc.* nec non in metallifodinis ad consignanda metalla, eorumq; divisionem inter fodinarum dominos, quò inde rationes confici ac reddi queant, *v. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 143.*

§. VIII.

1 **N**Ullum jurisdictionis, neq; in judicio probationis, publicum tamen usum præbent, prædictis bacillis scissis non ablimiles Scytalæ, seu occultæ literæ & secretæ scriptiones, olim Lacedæmoniis usitatæ, de quibus ex Plutarch. in Lyfandro & Gellio Noct. Attic. 17. 9.

2 huc transcribere haud piguit sequentia: Lacedæmonii, cùm dissimulare & occultare literas publicè ad Imperatores suos missas volebant, ne si ab hostibus eæ captæ forent, consilia sua noscerentur, epistolas id genus factas mittebant. Surculi duo erant teretes, oblonguli, pari crassamento, ejusdemq; longitudinis, dersi atq; ornati consimiliter. Unus Imperatori in bellum proficiscenti dabatur, alterum domi Magistratus cum jure atq; cum signo habebant. Quando usus venerat literarum secretiorum, circum eum surculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem, quantum rei satis erat, complicabant, volumine rotundo & simplici: ita ut oræ adjunctæ undiq; & coherentes lori, quod plicabatur, coirent. Literas deinde in eo loco per transversas juncturarum oras, versibus à summo ad imum proficiscentibus, inscribebant.

Id

Id lorum literis ita perscriptis revolutum ex furculo, Imperatori, commentum illius conscio, mittebant. Resolutio autem lori literas truncas atq; mutilas reddebat, membraq; earum & apices in partes diversissimas spargebat. Propterea si id lorum in manus hostium incideret, nihil quicquam conjectari ex eo loro quibat. Sed ubi ille, ad quem erat missum, acceperat, furculo compari, quem habebat, capto, ad finem perinde ut debere fieri sciebat, circumplicabat, atq; ita literæ per ambitum eundem furculi coalescentes rursus coibant, integramq; & incorruptam Epistolam, & facilem legi, præstabant. Hoc genus Epistolæ Lacedæmonii *σκυάλων* appellabant, à *σκύτω* corio, ex quo lorum fiebat. Prout verò non nisi brevissimo contextu ejusmodi Epistolas scribere licuit, ita brevitatis specimen exhibet illa ad Pausaniam missa, quando ob suspicionem ab exercitu domum revocatus absq; permissu suâ sponte ad classem reverteretur, & consilia caperet patriæ inimica, quæ ita habuit: *Nisi domum reverteretur, se capitis eum damnaturos.* Hoc nuncio motus, ac in vincula conjectus est. Porro similitudinem quandam referunt globuli seu potius nummi lignei, qui tempore coronationis Imperatorum Romanorum loco missilium projiciebantur in populum, ut symbola & tesserae haberentur ejus v.gr. equi, jumenti, aurei vasculi, alteriusve doni, quod ex sparsione capienti obvenisset ac in ea lignea vel eborea tessera descriptum esset: quæ ideò lignea tessera ab eo, qui rapuerat, ad curatores ludorum erat ferenda, & ab his quæcunq; res inscripta accipienda, v. *Thülemar. de Octovirat. c. 28. §. 11.*

12. 13.

SECTIO VII.

De usu baculorum in exercitio juris forestalis.

§. I.

EX jure & jurisdictione forestali procedit lex, quâ canibus fustes ad colla appendendi sunt, v. *Meurer. Jagt-und Forst-Recht / part. 7. consil. Christi Redemptoris. vers. Et pro istis faciunt quoq; ea. pag. 177. in fin. Besold. thes. pr. voc. Forst. & part. 1. consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 5. & 14. Diether. supplem. Besold. voc. Forst. Knipschild. de obligat. dom. & vasall. p. 2. q. 1. n. 152. & de jurib. ac privil. civitat. Imperial. lib. 2. c. 7. n. 65.* Ea; sine dubio superioritatis territorialis ratio permovit Sc-

renissimum Ducem Brunsvicensem & Lüneburgensem, GEORGIUM WILHELMUM, ut sub hoc præcepto forestali comprehendi voluerit quoq; Nobilium Landsässorum subditos & opilioes, *vid. Gr. Durchl. Resolution der Lüneburgischen Landschaft erttheilt am 26. Novembr. 1686. ad gravam. 2. in verbis:* Und wie im übrigen/so viel insonderheit die Forst- und Holz- Brogen betrifft/ denen Forstern/ Holz- Knechten und Geschwornen nicht allein die Pfandung auch über der von Adel und übriger freyer Guts- Herren Diener/ wann sie dieselbe über einer Holz- Dieberey betreffen/ sondern auch Nachforschung und Verfolgung der Spur ohne dem frey siehet/ und sich deren keiner/ der im Holz fürnehmenden Pfandung zu widersetzen oder die Nachforschung zu verhindern bey unmachbleiblicher Bestrafung gelüsten lassen soll: also sollen auch deren Schäffer so wol/ als andere Bauren/ ihren Hunden/ bis hiernächst auch desfalls eine durchgehende andere Verordnung wird gemacht seyn/ Knüttel anbinden oder erwärtig seyn/ daß sie/ gleich den andern/ mit der auff die Ubertretung dieses gesetzten Straffe belegt werden. Nititur

2 verò ea forestalis lex suâ ratione, ne scilicet canes ad agros & sylvas excurrentes queant feras assequi, sed ut in cursu impediuntur ac venationi nullum fiat præjudicium seu damnum. Unde si canis absq; tali nummella in agris vel sylvis deprehendatur, dominus ejus ob neglectam legem subijcitur poenâ pecuniariâ. Quam in rem huc repetenda est ex Class. 2. Sect. 2. §. 12. n. 6. constitutio des Drey- Eicher Wild- Banns de anno 1338. & 1541. ibi, Und soll seinen Hund an einem Seil führen: wäre es aber/ daß er einen Wolff tåhen würde/ das mag er wol thun/ und wann sein Hund herwieder komt/ so soll er ihn

4 wieder an sein Seil nehmen. Haud dissimilem legem invenies in ordinatione Marburgensi, cujus mentio facta suprâ Class. 2. Sect. 2. §. 4. Soll auch ein jeder Schäffer/ oder wer der grossen Schaaf- rüdden hat/ dergleichen die Viehger/ so sie durch die Håge oder Wild- fuhr wandern/ und kein Thier am Strick haben/ ihre Hunde leiten/ die sollen/ so sie die Hunde ledig lauffen lassen/ ein Gûlden zu Straff

5 geben/ und fünffthalb albus Pfand- Schilling. Hujus legis auctoritate Præfecti sylvarum sub eadem poenâ præceperunt alligationem fustis ad colla canum, ceu quo medio dominus liberetur molestiâ canem manu ducendi, & certior quoq; reddatur terarum securitas. In quo

quo eodem approbationem Superiorum adinvenisse argumento est, 6
 quod id multæ genus annuis reddituum sylvæ rationibus fuerit illatum
 neq; improbatum. Hodie id minus habet dubii, propter expressam 7
 in ordinatione forestali Caroli, Hassiæ Landgravii, sanctionem de an-
 no 1683. quæ ita habet: Daß die Schäffer und Hirten ihren Hun-
 den Schleiff-Brügel von gehöriger Grösse anhängen / oder von je-
 dem ohne Knüppel betretenem Hund jedesmal ein Gulden / und
 wann selbige einig Thier oder wild Kalb erjagt hätten / zehen Gul-
 den zu Straff geben sollen. Meretur tamen dominus excusationem 8
 à pœna, si canis fustem appensum fortuito amisisset, dum in sylva aut
 agris deprehenderetur. v. *Meurer. Jagt- und Forst-Recht part. 2. tit.*
Was für Mittel/deren man sich in forstlichen Spänen und Sachen
nach Gelegenheit zu gebrauchen. vers. Daß mit den Hunden/da ei-
ner ungefehr einen Bengel verlöhre / oder darumb käme / mit dem
keine Gefahr/der Straff halber/gebraucht werde. Cujus excusa- 9
 tionis veritas probanda est ab allegante, satisq; videtur probata, si vel
 notorium esset vel vicini attestarentur, canem antea semper habuisse
 fustem collo alligatum.

§. II.

Non minus banni sui ferini, quàm territorii à transgressione vici- 1
 norum venatorum muniendi causâ, suoq; etiam modo in gra-
 tiam ipsorum venatorum, qui feras retibus implicatas aut vulneratas
 in vicinâ regione persequendi jus habent, recepta alicubi consuetudo
 est, ut ea persecutio non sit permissa, nisi ex certo retium genere, qui-
 bus fustes alligati sunt, constet de ferâ jam captâ in ejus territorio aut
 ferino banno, qui eam vult persequi. *Jung. supr. Claß. 4. Sect. 7. §. 1. n. 3.*
 Regulariter nulli potest licere alterius fundum ingredi feræ captæ vel 2
 vulneratæ persequendæ causâ, si ea in illum effugisset: at bene, ubi ita
 cum vicino foret pactum, aut talis facultas per præscriptionem quæsi-
 ta. Land-Gravii Hassiæ jus persequendi feras in suo territorio vul- 3
 neratas exercent in quibusvis adjacentibus Comitatibus ac dynastiis:
 & quamvis aliquoties vicini Comites contradicere, aut saltem reci-
 procum sibi jus in terris Hassiacis asserere præsumpserint, tamen hoc
 negando & impediendo, Hassiæ in possessione sua huc usq; defende-
 runt. Multò minùs Hassiacis Nobilibus & Landssassii tale quid in- 4

dultum est, nisi quòd Baronibus de Ridesel, qui duntaxat respectu certorum bonorum Hassiæ subsunt, quædam multis modis restricta species ejus juris persequendi ab antiquo sit concessa, quæ quidem potissimum hujus loci est. Observare etenim mihi contigit ex quodam protocollo, Hassiacos sylvarum Præfectos de ea consuetudine sequentia fuisse attestatos: Die Rideselische / wo Sie an die Hess'sche Wild-Baustossen/haben ihre Wälder mit Wild-Hecken oder Zäunen umgeben/weil aber in solchen Wild-Hecken an verschiedenen Orten offene spacia, Lücken oder Schlüffen/und in solchen Hecken unterschiedliche kleine Pforten/dardurch das Wild seinen Ab-und Zugang hat/so müssen die von Ridesel/wann Sie jagen wollen/solche offene spacia mit Wild-Garn/ und die kleine Pforten mit Garn-Säcken/ an welchen ein Seil/ daran ein starker Brügel über Zwerch gebunden/zustellen. Wann nun in dieselbe Garn-Säcke etwas einlieffe/ und damit auf Hessischen Grund und Boden durchbräche/ bliebe ihn der Garn-Sack am Hals und den fördern Beinen hängen/ und der Brügel folgte am Seil immer hinten nach/ bis es durch den Brügel in den Hecken oder zwischen den Bäumen gehemmet würde/ da dann diejenige/so auff die Pforten bestellet/nachfolgten/und das gehemmte Thier also in dem Seil oder Garn-Sack auf Hessischem Grund und Boden fiengen/ und dieses seye und heiße die Folge/ so man auf Seiten der Fürsten zu Hessen denen Rideseln gestunde: Und was bey solcher Folge gefangen/ mußte zuvorderst dem Hessischen Förster angezeigt werden/wann es alsdenn im Augenschein von demselben also befunden würde/so hätte man es ihnen von Alters her folgen lassen. Wann auch gleich der Hessische Förster nicht so bald bey der Hand gewesen/hätten doch die Rideselische solch Thier vom Hessischen Grund und Boden nicht ehender abführen dürfen/ es habe dann der Förster selbiges zuvor recognoscirt/und befunden/ daß es das Wahrzeichen der Folge/ nemlich den Garn-Sack/ Seil oder Brügel (so deshalben ein Folger genennet werde) am Hals gehabt habe. Solches alles hätten davor die von denen Rideseln producirte Zeugen einhelliglich miteinander deponirt und ausgesagt/ daher auch denselben keine andere Manier von Folge gestanden würde &c.

§. III.

Nihil ad jurisdictionem forestalem pertinet à Romanis antiquioribus ad Germanos deductus mos, quo Nobiles aliive flagro ligneo s. tabellâ super nates percutiuntur, nonnunquam à quodam scurra, si in formulas consueti venatorum sermonis, *de quibus vid. Meurer. in der dem Jagt-und Forst-Recht annectirten Jäger-Kunst. Frisch. supplem. Besold. voc. Waidwercks-Wörter.* impeerint, aut in exercitiis tormentorum vel balistarum à scopo aberraverint. Unde, qui eam percussione sunt perpeffi, capropter injuriarum agere nullum habent jus, cum per jocum & lusum haud inferatur injuria, *arg. l. 3. §. 3. ff. de injur. Besold. thes. pr. & Diether. supplem. Besold. voc. Waid-Messer schlagen.* etiam si tale quid factum in regione, quæ ejus moris esset, nescia, ceu quo casu major quidem ignominia accederet illi, qui ita percutitur, at quæ propter deficientem animum injuriandi, si percussio magis per jocum & lusum, quàm ad contumeliam processisset, pro injuria neutiquam sit habenda, *d. l. 3. §. 3. ff. de injur. Vid. tamen Diether. supplem. Besold. voc. Adel.*

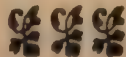
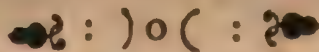
SECTIO VIII.

De usu lignorum in exercitio domesticæ
& scholasticæ disciplinæ.

§. unic.

Quemadmodum ligna varium præbent usum pro exercitio jurisdictionis & potestatis publicæ; ita quoq; illorum usus est in exercitio domesticæ & scholasticæ disciplinæ, quæ itidem potestas est publica, tanquam publicâ auctoritate pro bono publico concessa, ut ligna, quæ pro eadem exercendâ adhibentur, æquè in usum publicum usurpata videantur. Ad hanc disciplinam referenda patria ac dominica potestas, itemq; ea sub illis comprehensa, quæ competit tutoribus & curatoribus in pupillos & minores; propinquieribus senioribus in juniores: Præceptoribus in discipulos: marito in uxorem: Magistratui in subditos &c. Etiam si verò operæ foret pretium prius discutere, quousq; cuilibet eorum sit jus, etiam verberibus cum

cum castigandi, qui suæ disciplinæ est commissus, antequam de instrumentis ligneis, quâ illa castigatio perficitur, fiat mentio: ne tamen prolixitate materiæ nimium lector distrahatur ab eo, quod saltem tractationis est objectum, veniam spero impetrâsse, si eundem
 4 remiserim ad alios Doctores: adjecto hîc saltem monito, quod ne-
 tiquam aberratum fuerit à scopo, quando ad hanc de ligno tracta-
 tionem quoq; traducta est quæstio, utrum is, cui jure domesticæ
 vel scholasticæ disciplinæ potestas constat verberandi, uti queat
 5 etiam lignis, v. gr. virgis, baculis, fustibus &c. Cùm enim lignis
 occisio possit contingere vel vulneratio, ea; propterea inter tela
 sint & arma, ac faciant præsumptionem habiti de vulnerando vel
 occidendo animi, ut dicetur *Class. 12. Sect. 9. §. 1. & 2.* tantoperè
 de licito vel illicito eorum usu solliciti fuere Legislatores, ut vel
 dubitatum fuerit, liceatne eadem adhibere pro incitandis ad cur-
 sum pecoribus, *l. 1. C. de curs. public. junct. infr. Class. 12. Sect. 8.*
 multò magis, ut in suam curam expressim quoq; & nominatim
 inciderint quæstiones: Ex quibus demum causis marito sit per-
 missum, cedere uxorem flagellis vel fustibus, *Nov. 117. c. 14. ?*
 An tutor convenientis disciplinæ leges non videatur egressus, si
 puerum discentem parumq; benè facientem formâ calcei
 percusserit, *l. 5. §. ult. ff. ad L. Aquil. l. 13.*
§. 4. ff. locat. ?

CLAS-

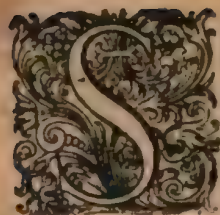
CLASSIS XII.

De speciebus ex ligno ad usum privatum efformatis.

SECTIO I.

De usu lignorum in usu conjugali.

§. I.

Secundùm ordinis ductum in Class. 9. constitutum, digressio facienda ad res, quæ è lignis in usus privatos factæ vel constructæ sunt, inter quas primò occurrunt ligna, quæ quid præstant in usu conjugali. Nota est Jacobi solertia, quando cum Laban de pul-
lis agnorum, qui ex albis à reliquis semotis agnis varii & diversi coloris gignerentur, mercedis loco habendis convenisset, & verò ex coitu omnium alborum agnorum parva & exigua merces speranda esset, quòd naturæ succurrerit, virgas & bacillos hinc inde decorticando, ad quarum quorumve intentum aspectum oves in venereo actu incalescerent, variiq; coloris ederent agnos; Et successit res feliciter, *vid. Genes. c. 30. v. 37. & seq.* Unde, cum etiam mulieres in titillatione veneris incalescant, eorumq; cum quibus coeunt, intenso amore in illos ipsos, aut res præ se politas, oculos quasi defingunt, non rarò solent Conjuges, quò formosiores gignant liberos, appendere ad lectum conjugalem artificiosissimam aliquam picturam, cujus aspectu voti sui fiant compotes. Si tale quid non fieret, sicut fieri non adeò decet, mulier nil amantius præ se haberet, in quod oculos amore confractos verteret, quàm ipsum illum, cujus congressu tantoperè incaluit: atq; ideo censent filium suo vero patri quoad faciem, capillos, lineamenta, plerumq; esse persimilem, indeq; firmissimam, aut saltem magnam, filiationis haberi conjecturam, si aliæ præsumptiones concurrant, *vid. Mascard. de probat. conclus. 793. Menoch. consil. 491. n. 29. 30. & rr.*

de *presumpt. lib. 6. pref. § 3. n. 45. & seq. Besold. part 6. consil. 296. n. 11. Hahn. ad Wcsenb. π. de agnosc. & alend. lib. n. 4. verb. nisi evidentissimis rationibus.* quam tamen valde fallibilem judicat Coraf. *lib. 2. Miscellan. c. 22.* cò quòd v. gr. adultera in coitu cum adultero adventum mariti (filia patris &c.) metuens, ac de eo cogitans, non vero patri, sed marito similem edere queat prolem. Alii conjecturæ rationem non in dicta imaginatione, impressione, aut cogitatione ponunt, verùm in eo, quòd naturaliter rei similitudo à natura rei habeat causam, v. *Hahn. d. loc.*

§. II.

1 **V**eneream voluptatem blanditiis excitari, deliciis advocari, atq; illecebris expleri, sciunt omnes: Eandem complexu molli, contactu leni, dulciq; osculo titillari; vel contra pressurâ comprimi, dolore infringi, mœrore ablegari, detrectat nemo. Sed quibus mediis illa excitabitur in viro, qui fortè à naturâ crassissimos obtinuit spiritus, nec non tactus organum obtusum & modici sensus: insuper genituram
 2
 3 crassio rem, torpidam, & nihil turgentem? Huic Medici putant pro leni vellicatione inservire verbera & virgarum flagellationes, quibus genitura ad orgasmum ageretur, torpentes hebetesq; spiritus excitarentur & attenuarentur, unde mox ad genitale facili negotio prorumpere valerent, ut sic, quemadmodum apud illos, qui exquisito tactus sensu præditi sunt, lenis manuum attritio & illecebrosus contactus veneris accendit igniculos, pari modo apud eos qui hebetiori aut obfiori imbuti sunt cortice, verbera & flagra perinde ac jucundæ frictiones pruritus excitarent, velut exemplo commonstrat Sinibald. *Genean-
 4 throp. lib. 3. tract. 4. cap. 6.* Alii ejus rei causam ascribunt non soli corporis & ingenii stupiditati, sed insimul ei, quæ ex quæsito in juvenili ætate perstringendorum hebetiorum spirituum medio paulatim roborari contingit, pravæ consuetudini, v. *Schenck à Grafenberg. observ. § medic. lib. 4. tit. de coitu observ. ult. pag. 588.* Non damno hoc virgeum
 5
 6 pharmacum, si qui approbati Medici id quandoq; virorum in conjugio degentium naturæ congruere existimaverint, quorum insensibilitas pro obtinendo conjugii fine nullâ aliâ ratione possit corrigi. Nec diu tunc hærebunt Medici super inventionem Pharmacopolæ, facile enim sui consilii executrices habebunt ipsas frigore astrictorum virorum uxores. Caveant verò talia remedia suppeditare scortatoribus, adul-

adulteris, aut eadem cuilibet porco objicere, eoq; efficere, ut impuri homines, quò magis sua genitalia membra fortelcant, iis abutantur, aut planè impudicæ meretrices assuescant virgis cedere illos cum quibus rem habituræ sunt, quò saltem impetuosius ardentiusq; in concubitum ferantur præcipites. Sanè non olim, ut mihi constanter relatum, impuræ cujusdam Viri ancillæ hunc suum dominum, antequam cum ipso concubuerat, eo sine virgis cedere fuit volupe, qui & ideò officii, quod circa verbi divini doctrinam gerebat, meritò subiit dispendium. Scrutabimini hîc corda, qui ob cœlibem, quam agitis, vitam, carnem 8 flagellis macerandi eoq; concupiscentiam domandi asciscitis consuetudinem, an non aliquando, saltem sub eo colore venerem stimulando, quærat placere meretricibus? aut, si virgis reprimi Venerem vobis, persuasum est, istas fieri curate de ligno buxi, cujus talem naturalem vim quidam perhibent, *v. Paulin. histor. Visbeccens. § 103. pag. 112.* Sub incudem revocate animum, qui pro majori excitandâ devotione, & quò mens fiat ardentior, ferulis castigatis corpus, *v. Paulin. histor. Visbeccens. § 64. pag. 72.* an non quandoq; sub tali saltem colore lateat ardentioris Veneris cupiditas?

SECTIO II.

De ædificiis ac de tigno juncto.

§. I.

INcolas Italiæ, glandibus velci & in sylvis degere solitos, ratio-
nem agri colendi & fabricandi domos docuisse fertur Satur-
nus, quando à filio pulsus regno, ad Janum, qui Italiam occupa-
verat, venisset. *v. Micral. Synt. histor. lib 2. Sect. 1. quæst. 3. pr.* Quæ in-
venta habitandi commoditas tantoperè fuit æstimata, ut ejus publica
necessitas & utilitas etiam publico videatur prosequenda esse favore,
ceu vel ex eo conspicitur, quòd is, qui pecunias nominatim in refectionem
ædium credidit, ex singulari legum provisione gaudeat non solùm
tacitâ hypothecâ, sed & jure prælationis: cùm videatur in eam rem
credidisse, quæ homini ad vitam commodè transigendam præ aliis re-
bus maximè sit necessaria, cujusq; reparatio, & consequenter pecuniæ
in eam mutuatio tum publicè, ne urbs ruinis ædium deformeretur, quàm

ipsis aliis hypothecariis proficeret, quippe per eam totâ pignoris causâ servatâ, *Treutler. vol. 1. disp. ff. 20. th. 15. Carpzov. part. 1. Const. 28. def. 105. 106. 107.* Quæ rationes, etiam ipsæ posteriores adæquatæ & proximæ, cum non deficient in eo, qui quidem non in universum ædificium reficiendum, sed tantum ad ligna pro ædificationibus cœmendanda pecuniam credidit, non video, quare is eodem juris favore & privilegio destituendus sit, utut forsitan alia causa foret illius, qui ad restorationem ædificii ligna sub habitâ de pretio fide vendidit, eò quòd venditor in mercibus venditis non habeat jus prælationis, *Klock. tom. 3. consil. 137.* nisi alicubi alia vigeat consuetudo vel statutum, venditori istud tribuens, *Klock. d. l. n. 12.* velut in Saxonia, *Carpzov d. const. 28. def. 154. n. 4.* superiori Lusatia, *Haberkorn. de concurs & prælat. cred. c. 4. n. 16.*

§. II.

1 **Q**Uamvis ædificia lignea habeantur viliora, *arg. l. 1 §. 8. ff. de vi & vi armat.* & insuper incendiis valdè sint obnoxia, adeoque præstaret, eadem in urbibus non tolerari, verum extrui lapidea, *Thom. Franz. disp. de orig. & progress. feud. th. 32.* quo nomine Augustus Cæsar gloriatus est, se urbem Romam invenisse lateritiam, relinquere marmoream, *Sueton. in Augusto. Micral. Synt. hist. lib. 2. Sect. 3. quæst. 13.*
2 tamen multorum paupertatis necessitas ex ligneis trabibus & columnis, tam in urbibus, quàm pagis, ædificia fieri cogit; & vel ipsæ lapideæ structuræ desiderant plurimas partes ligneas, quibus junctura commodè possit fieri: quæ trabes, columnæ, & similes ædium partes, veniunt appellatione tignorum, §. 29 *Inst. de R. D. l. 7. §. 10. ff. de a. r. d. l. 7. pr. ff. ad exhib. l. 62 l. 242. §. 1. l. 235. §. 1. ff. d. V. S. l. 1. §. 1. ff. de tign. junct. Coras. l. 3. Misc. c. 25. n. 1. & 2. Hænon. lib. 2. disp. ad Pandect. 4. th. 11. lit. a.*

§. III.

1 **Q**UID obtineat, si quis suis tignis in alieno solo ædificasset, facile apparet ex §. 30. *Instit. de R. D. l. 7. §. 12. ff. de a. r. d. l. 39 ff. de R. V.* ast, si tignum furtivum ædibus esset junctum, incidit quæstio,
2 utrum istud à suo domino queat solvi & eximi, aut vindicari, vel ejus nomine ad exhibendum agi? quod omne negatur propter L. XII. tab. quæ tignum furtivum ædibus junctumolvere & vindicare prohibet, potius-

potiusq; duplicatum pretium jubet reddi, l. 1. ff. de tign. junct. l. 98. §. fin. ff. de solut. l. 7. §. 10 ff. de a. r. d. l. 6 ff. ad exhib. ne sub hoc obtentu dirui ædificia ac rescindi opus sit, d. l. 1. ff. de tign. junct. ad urbis deformitatem, l. 2 & 3. C. de ædific. priv. l. 2. & 17. l. ult. ff. ne quid in loco public. l. 20. §. 10. ff. de op. nov. nunc. Verba legis XII. tab. ita refert Coras. l. 3 Miscell. c. 25. n. 3. Tignum junctum ædibus vineæve vindicato, nec solvito: Ex quibus verbis videtur vindicatio esse permissa, dominiumq; tigni ad jungentem non transiisse, sed tantummodò suspensus domini effectus, ut tantisper, quamdiu junctum est, solvere tignum vel eximere non liceat, add. §. 29. Instit. de R. D. l. 7. §. 10 ff. de a. r. d. l. 98 §. fin. ff. de solut. l. 23. §. ult. ff. de R. V. propter quod per-4 manens dominium actio ad exhibendum haud videtur deneganda; & extrinsecus quoq; , h. e. ipsius tigni, vindicatio permittenda, saltem in actu primo, arg. l. 1. §. fin. l. 2. ff. de tign. juncto. l. 23. §. 6. ff. de R. V. Verùm distinguendum (1) inter actionem ad exhibendum & rei vin-5 dicationem, (2) inter jungentem bonâ & malâ fide, (3) inter dominum materiæ scientem & ignorantem. Rei vindicatio ex sua na-6 tura nunquam potest competere, ceu quæ datur duntaxat de tali re, quæ in se est totum aliquod principale, non item de coherentibus rei principali partibus, ut talibus, de quibus primò ad exhibendum, ut separentur earumq; vindicationi via præparetur, oportet agi, l. 23. §. 5. ff. de R. V. Actio ad exhibendum vindicationis præparatoria, locum 7 non vindicat, haud quidem propter suam naturam, sed propter L. XII. tabularum: atq; sic, quatenus hæc præparatoria ex L. XII. tab. negatur, consequenter etiam vindicationem, aliàs quoq; suâ naturâ deficientem, facit cessare, ut quasi propter præparatoriam negatam non competat, quæ sanè præparatoriâ per L. XII. tab. haud impeditâ, dari statim, non demum in casu diruti ædificii, saltem coherentiæ obstaculo per actionem ad exhibendum remoto, potuisset. Et hoc respec-8 tu ambæ actiones, nimirum ad exhibendum & rei vindicatio, denegari propter L. XII. tab. dicuntur, d. l. 23. §. 6. ff. de R. V. l. 7 §. 10. ff. de a. r. d. §. 29. Instit. de R. D. l. 1. pr. ff. de tign. junct. indeq; sensus l. 98. §. fin. ff. de solut. talis faciliè evincitur: Lex XII. tab. tignum ædibus 9 junctum vindicari posse scit, nimirum præcedente ad exhibendum actione, & sic tigno non amplius juncto, ut vox, junctum, referatur ad tignum non junctum, sed ad jungentem, quasi dixerit Paulus, Si quis

junxerit: Etenim hactenus nihil impedit, quò minus vindicatio competat, neq; dominium mutatum est, de cujus translatione saltem dubium subortum, ob quod non habito ad L. XII. tab. respectu, de vindicatione competente, vel non, quærebat. Sed tamen propter *extrinsecam* urbis non deformandæ rationem lex solvi tignum actione ad exhibendum, aliàs naturâ suâ competente, consequenter etiam vindicari prohibuit, potiusq; pretium dari voluit, propositâ pro eo consequendo, ac depellendâ illâ, quæ & rem & pretium negâsset, iniquitate, *arg. §. 29. Instit. de R. D. l. 7. §. 10. ff. de a. r. d. speciali actione de tigno juncto, d. text. & tt. ff. de tign. junct.*

§. IV.

- 1 **I**N hâc speciali actione de tigno juncto oportet distingui inter jungentem bonâ & malâ fide, interq; tigni dominum scientem & ignorantem: Si domino sciente tignum furtivum malâ vel bonâ fide quis junxerit, lex XII. tabularum ita interpretanda & temperanda est, ut, qui junxit, non ad interesse, sed in simplam tigni æstimationem teneatur, *arg. l. 63. ff. de donat. int. vir. & ux. l. 98. §. fin. ff. de solut.* At ubi domino ignorante illud foret junctum, si quidem bonâ fide, obligatur jungens tam ad æstimationem tigni, quàm ad interesse, quod hic, ut in aliis causis, duplo æstimatur, vel propter culpam omisâ in tigni qualitate inquisitionis, vel quia domino invito & ignorante alter id sentit lucrum, quod aliàs ipse dominus perciperet, & quo nunc ipsum cum alterius lucro carere oportet, *l. 1. de tigno junct. l. 43. & seq. ff. de act. empt.* quâ posteriore ratione illud duplum non continet pœnam, sed saltem lucri cessantis compensationem; priori verò causâ pœnam quidem culpæ complectitur, at non meram, cum ipsius quoq; rei æstimatio insit, neq; proinde una actio alteram consumat, utut ad æstimationem etiam actio in factum possit competere, *l. 23. §. 5. ff. de R. V.*
- 2 *Hahn. ad Wesf. π. de tigno juncto n. 3.* Sin autem malâ fide tignum esset domino ignorante junctum, tenetur is, qui junxit (1) actione ad exhibendum, haud quidem verâ, sed sub colore, quasi jungens dolo desiderit possidere, *l. 23. §. 6. ff. de R. V. l. 1. §. fin. ff. de tign. juncto.* (2) speciali de tigno juncto actione merè pœnali, quam sive sub qualitate actionis furti non manifesti, cum verè furtum committatur, sive sub nomine specialis de tigno juncto actionis pœnalis exerceas, non inter-

interest l. 2. ff. de tign. junct. Hahn. d. loc. Neq; obstat, quod tunc s videatur suffecisse actio furti non manifesti ordinaria, neq; opus fuerit speciali de tigno juncto actione, ceu quæ adhuc necessaria erat in eo, qui bonâ fide junxisset, quo meritò non melior sed pejor putandus est, qui malâ fide junxit, ut utrâq; actione obligetur. *conf. Dd. ad tit. Instit. & ff. vi bonor. rapt.* Aliter Struvius *Synt. civ. Ex. 48. th. 30. 6* quoad jungentem malâ fide sentit, cujus de cœtero eadem est opinio quoad illum, qui junxit bonâ fide.

§. V.

QUando ædificium casu quodam esset dirutum tunc is, qui bonâ fide junxit, etiam verâ ad exhibendum actione & vindicatione obstringitur, si constante ædificio in factum aut de tigno juncto actione nondum fuisset conventus, §. 29. *Instit. de R.D. in fin. l. 7. §. 10. in f. ff. de a. r. d. l. 59. §. 2. ff. de R.V.* Qui verò malâ fide junxit, adhuc veram ad exhibendum actionem & vindicationem sustinet, utut furti vel de tigno juncto actione, ceu merè pœnali, esset conventus, modò non fictâ illâ ad exhibendum actione cum eo actum sit, l. 2. ff. de tigno junct. l. 59. ff. de R.V. l. 7. §. 2. ff. de except. rei judicat. Hahn. ad Wesenb. π. de tign. junct. n. 3. Neq; est, ut etiam diruto ædificio vindicatio tigni s videatur esse deneganda, quando dominus constante ædificio per L. XII. tab. in petitione succubuisse, quasi rursus idem petatur, & obstat exceptio rei judicata, arg. l. 27 §. 8. ff. de pact. l. 7. pr. ff. de except. rei judic. Etenim rei judicata exceptione submovetur, qui ædificium petierat, & postea stante ædificio tigna petiit, eò quòd partem petat, d. l. 7. pr. & ibid. ad §. 2. Gothofr. vel potius is, diruto quoq; ædificio, d. l. 7. pr. verb. excisas. à petitione repellitur, qui primâ vice à petitione totius planè erat remotus, nec in ullo habebat causam agendi, d. l. 27. §. 8. ff. de pact. l. 28. §. 6. ff. de jurejurand. Non autem qui, cum actionem s in actu primo haberet, nihilominus propter extrinsecum saltem obstaculum repellebatur, quo remoto admittendus est, d. l. 7. §. 2. de except. rei judic. l. 59. ff. de R.V. add. *supr. Class 6. Sect. 1. § 8.*

§. VI.

AN verò, qui bonâ fide tignum furtivum ædibus junxit, dupli condemnationem possit evitare, si id eximere paratus esset? *vid. Hahn.*

- Hahn. ad Wesf. π. de tign. junct. n 3. Struv. Synt. civ. Ex 48. thes. 31.*
 2 Item an dicta hæctenus de tigno furtivo obtineant quoq; in quovis a-
 3 lienno tigno ædibus juncto? Et an fabri quoq; lignarii teneantur, qui
 tignum furtivum seu alienum ædibus junxerunt? *v. Struv. d. Exerc.*
48. th. 28. Stamm. de servitut. personal. lib. 2. cap. 19.

§. VII.

- 1 **H**odie actio de tigno juncto in duplum exolevit, tigniq; domino
 consulitur actione in factum ad consequendum pretium, & id
 quod interest, *v. Struv. Synt. Civ. Exerc. 48. th. 31. in fin.*

§. VIII.

- 1 **O**bandem rationem, ne tignorum exemptione ædificia destruan-
 tur, & decus urbis vilescat, Senatus-Consulto cavetur, ne quis ti-
 gnum ædibus junctum, & quod absq; illarum injuria eximi nequit, *l. 21.*
§. 2. ff. de legat. 3. legato relinquat, l. 41. ff. de legat. 1. Ubi & varia habentur
 2 *exceptiones.* Cum verò tignum in se & naturâ suâ non sit res commer-
 cio hominum exempta, *d. l. 21. §. 2. de legat. 3.* sed saltem hæctenus, ut
 ædibus junctum eximere ad illarum ruinam haud conveniat, *ibid.* nihil
 est quod impedit præstari æstimationem, quam ideò testator, legando
 tignum junctum non commodè exemptibile, legare voluisse censetur,
 hæresq; solvere obstrictus, ac minimè eo liberatus est, sed potius pœ-
 nam patitur, si ipsum tignum velit eximere & præstare, *l. 43. d. t. de le-*
gat. 1. add. arg. l. 49. §. 3. de legat. 2. l. 40. l. 114. §. 5. de legat. 1. l. 34. ff.
 3 *de V. O.* Non obstat *d. l. 21. §. 2. de legat. 3.* Etiam si enim Senatus-
 Consultum de æstimatione solvenda nullam faciat mentionem, *ibid.*
& l. 41. §. 1. de legat. 1. cum tamen eam expresse non prohibeat, me-
 rito secundum præsumptam legantis voluntatem, & quia tignum jun-
 ctum in se ac naturâ suâ reputatur in commercio, explicata tuit, ut le-
 4 gata videatur æstimatio, *d. l. 43. pr. & l. 114. §. 5. de legat. 1.* Porro non
 adversatur *l. 41. §. pen. de legat. 1.* nam ibi extinguitur legatum, non
 quod res legata ædibus juncta sit à testatore, sed quia ex eo facta, & alia
 noviori rei legatæ destinatione, ipsius testatoris voluntas videtur mu-
 tata ac legatum revocatum: in eo autem qui rem legat, quæ jam ante
 5 ædibus erat juncta, alia facilè apparet voluntas. Utrum verò diruto
 ædificio legatum convalescat, ita ut legatarius petere queat ipsum ti-
 gnum? Disting. inter legatum purum & conditionale: Hoc, non il-
 lud,

lud, convalescere dicitur, *d. l. 41. §. 2. de legat. 1.* at hæc distinctio, c-6
 jusq; ratio, haud caret dubio, cum utiq; tale legatum, etiam purè fa-
 ctum, in actu primo & in se consistat, ac saltem effectus ejus ob extrin-
 secum obstaculum impediatur, quo remoto non tam ipsum legatum,
 quam nudus ejus effectus videtur convalescere, *l. 21. §. 2. de legat. 3.*
l. 98. §. fin. ff. de solut. Cœterum quid obtineat, si quis rem legatam
 eo contilio ædibus junxisset, ne præstare eam cogatur, facillè ex præ-
 dictis colligitur. *add. l. 41. §. pen. & ult. de legat. 1. junct. ibid §. 1. & 9.*
Item l. 43. pr. cod.

§. IX.

OB idem rationis non deformandæ urbis porrò Senatus-Consulto
 est prohibitum, domum siue propriam siue alienam, tigna ven-
 dendi causâ, destruere, aut negotiandi gratiâ ad demoliendum alteri
 vendere, pœnâ in emptorem constitutâ, ut duplum pretii conventi
 solvat fisco; in venditorem, ut irrita sit venditio, venditorq; emptori,
 jam pœnam suam ferenti, teneatur, tanquam contractu irrito, ad resti-
 tutionem pretii, si quod solutum esset, *l. 52. ff. de contrah. empt. Wesenb.*
π. de tigno juncto n. 4. Roberts. Marant. singular. & jur. notabil. lit. G.
vers. Qui eximit marmora, cujus tamen ibid. quoad legata opinio modò
dubia reddita. Paulo aliter pœna statuitur in *l. ult. ff. de damn. infect. 2*
 nimirum ut uterq;, venditor & emptor, quilibet tantum pœnæ loco
 solvat, quantum pretium est conventum, venditione nullam subisten-
 tiam habente. Omnis verò pœna cessat, quando emptor hâc inten- 3
 tione emisset, ut domum destructam mox velit in pristinum statum re-
 stituere, quippe deficiente ratione deformitatis urbium, *Stryck. de*
caut. contract. Sect. 1. c. 3. §. 26.

§. X.

INsuper prædicta deformitatis urbium evitandæ ratio efficit, ut do- 1
 mino non sit fas domum destruere, vel tigna haud commodè exem-
 ptibilia ad domus ruinam & deformitatem eximere eâ mente, ut ea-
 dem in aliam domum ædificandam vel reparandam queat transferre,
 si eo ipso aspectus urbis deformetur, *l. 2. & 7. C. de ædific. priv. Refor-*
mat. Wormatiens. lib 5. part. 4. tit. 19. libr. 6. part. 1. tit. 19. nisi non ad
 rura, sed in aliam ejusdem territorii urbem, ædificium esset translaturus,
 cum utrobiq; id esse publicum decus sit, *l. 6. C. de ædific. priv. l. 41.*
§. 5. in fin. ff. de legat. 1. aut nisi in publicum ejusdem vel alterius ci-

viratis opus id vellet translocare; *l. ult. ff. de damn. inf. l. 41. §. 5. de legat. 1. add. I. Reg. c. 15. v. 22.*

§. XI.

- 1** **Q**Uin ea domos destruendi, aliorum vendendi, aut transferendi, nec non in hortos mutandi, aut tigna in exstructionem stabulorum vel horreorum convertendi facultas, si non alia domus ad habitandum substituitur, etiam in pagis jure coarctetur ad consensum Magistratus, rationem habet publicæ utilitatis, tum eam forestalem, ne pro ædificandâ aliâ habitatione, venditis & translatis aliorum ædibus, ligna citra necessitatem sint præbenda, *conf. Class. 4. Sect. 17. §. 6.*
- 2** & *seq.* Quin etiam hanc, ne Principi seu Magistratui subtrahantur multifarii, qui domibus adhærent, redditus, operarumq; præstationes, quorum quarumve conservatio publicè necessaria est, *vid. Miscell. quæst. 4.*
- 3** Spectandum verò in concessione illiusmodi immutationis, num multoties antea tacito Magistratuum non prohibentium & vicinorum assensu eadem contigerit. *v. l. 3. C. de adific. priv.* Cæterum an inter annuos redditus, qui domibus adhærent, numerandæ quoq; sint gallinæ & avenæ, quæ pro licentia fumum habendi solent præstari, Rauch-Hüner/Rauch-Haser/ non est hujus loci.
- 5** Num etiam ædibus oppignoratis dirutis duret pignus in tignis aliorum translatis? *Vid. Struv. Synt. Civ. Ex. 26. ib. 49. in f.*

§. XII.

- 1** **E**Tiam si nec domino ædium, nec alii constet libertas, tignum ædibus junctum eximere, in tantum, ut contra non-dominum ædium eo nomine etiam locum habeat interdictum, quod vi aut clam, *v. l. 7. §. pen. & ult. l. 9. ff. quod vi aut clam.* tamen excipiuntur casus, (1) si
- 2** ob contumaciam motu & indignatione judicis ædes cujusdam dirui contingeret; adeò ut neq; judex neq; qui diruerunt, teneantur socio, cujus ædes communes propter contumaciam socii essent dirutæ, *l. 20. ff. commun. dividund.* quemadmodum etiam opus incenibus urbis vel portis contra expressam Magistratus prohibitionem junctum, ut ut nullum afferret impedimentum nec quicquam noceret; saltem pro autoritate Magistratus conservanda, oportet dirui, quod aliàs in eo indemnitatis casu fuisset tolerandum, *v. Class. 11. Sect. 3. §. 6.* (2) Si domus

domus immunda foret & leprosa, quam convenit destrui, lignaq; & tigna in locum immundum extra urbem portari, *Levit. c. 14. v. 45.* idq; utiliter hodie tempore pestis putaverim praticari, quando ædificii tigna, veneno à nequioribus & avaris vespillonibus illita, nullo alio modo quirent purgari. *Naurah. de vit. & mort. hom. theor. 33. 40. & 41. add. Class. 4. Sect. 11. §. unic. d. Class. 4. Sect. 18. §. 39. n. 7.* (3) Si alia subesset iusta & necessaria causa, veluti arcendi incendiis, *l. 7. §. 3. & 4. ff. quod vi aut clam.* avertendi periculi aut insidiarum hostium à civitate, *vid. Class. 2. Sect. 3. §. 2. n. 1. in fin.* item publicæ fabricæ inchoandæ, *d. §. 2. n. 1.*

§. XIII.

HActenus de iis quæ ad actionem de tigno juncto pertinent! Cùm autem contignandis, præsertim in urbibus, ædificiis non rarè opus sit, ut eadem vicinorum columnis aut parietibus superponantur, vel tigna in alterius ædes immittantur, & verò neutrum invito vicino liceat, *l. 8. §. 5. ff. si servit. vindic.* inde factum ut vicinis ædibus nonnunquam imponantur servitutes ōneris ferendi & tigni immittendi. Oneris ferendi servitus est jus in aliena columna, pariete, ædificio, constitutum, quo vicius patitur alienarum ædium ōnus suo ædificio, parieti, aut columnæ incumbere: seu, quo vicini paries aut columna aliarum ædium ōnus sustinet. Unde si ejusmodi columna corruat, obligatur ad reficiendum, qui servitutem debet, *l. 33. ff. de serv. urb. præd. nisi columnam habeat pro derelicto, l. 6. §. 2. ff. si servit. vindic.* quamvis enim hujus servitutis constitutio directè eò spectet, non ut quid faciat ejusdem debitor, sed ut quid fieri patiatur: scilicet ut ōnus alienarum ædium incumbat ædibus suis aut columnæ *l. 15. §. 1. ff. de servitus. l. 1. §. fin. ff. de aq. plu. tamen* quatenus columna ōnus sustinere nequit, nisi collapsa reficiatur, per consequentiam adstrictus est ad reficiendum, qui servitutem debet, *d. text. add. Capoll. de servit. urb. præd. c. 37. & 38. Francisc. Nigr. Cyriac. lib. 1. controvers. for. 27. n. 21. Servo. Syn. civ. Exercit. 13. thes. 9.*

§. XIV.

Tigni immittendi servitus est, quâ trabem, vel quid aliud, quo ædes contignantur, ex iisdem in parietem aut murum vicini ita licet

- mittere, ut in eo requiescat, l. 2. l. 6. l. 20. pr. l. 25. pr. ff. de serv. urb. prad. l. 242. ff. de V. S. Capoll. de S. U. P. c. 57. & 30. Coras. lib. 3. Miscell. c. 25. n. 5. 6. 7. Papo in Burbon. consuetud. tit. 31. §. 503. 506. 507. Henon. lib. 2. disp. ad ff. 4. th. 11. Struv. Synt. civ. Exerc. 13. th. 10. Similis est servitus tigni projiciendi & protegendi, quâ suprà alienam domum vel aream ædificatum aliquid ita provehitur, ut nusquam in ædibus vicini requiescat, d. l. 242. §. 1. ff. d. V. S. l. 29. §. 1. ff. ad L. Aquil. Coras. d. loc. 3 Capoll. d. tr. c. 31. 32. & 61. Struv. d. Ex 13. th. 11. Eandem similitudinem referunt etiam ponticelli, de quibus, quatenus huc spectent, judicandum ex dictis suprà Class. 11. Sect. 1. §. 11. n. 2. & seq. §. 10. & seq. 4 Item fenestra de ligno, s. balconus vel spera, quam quatenus aperire in publico suprà solum vicini liceat vel non, vid. Capoll. de serv. urb. prad. §. 62. n. 7. 10 & 11. De cætero in hisce servitutibus contingere potest, ut tignum aliquod grandius aut longius, quàm oportebat, immittatur vel projiciatur, ac sic mensore, qui id metiatur, opus sit, qui, si falsum modum renunciaverit, tenetur ad interesse, l. 6. ff. si mens. fals. mod. dix. 6 Et deniq; observandum, tigni immittendi servituti, & si quæ alia similis sit, haud amitti solâ non utentis negligentia, verùm opus esse facto domini prædii servientis contrario, ut scilicet foramen obturet, aut auferat die Krach-Steine. v. Klock. relat. Cameral. 65. n. 150.

§. XV.

- 1 DE tignis ædificio vel alicui structuræ junctis, aliisq; ædium partibus ligneis occurrit quæstio, an sint ædium & rebus immobilibus annumerentur? Item an ædificia, quæ ex meris tabulis conglutinata agitantur & moventur, veluti molendina pneumatica, navalia, manuaria, sint immobilia vel non? Conf. l. 66. §. 2. ff. de contrah. empt. l. 15. §. 6. ff. de usufr. l. 49. pr. ff. d. R. V. l. 23. ff. de usucap. l. 12. §. 23. & seq. ff. de instrum. legat. l. 7. in f l. 9. ff. quod vi aut clam. l. 1. §. 8. ff. de vi arm. l. 17. & 18. ff. de act. empt. l. 242. §. fin. ff. de V. S. Struv. Synt. Civ. Ex 23. th. 15. Exerc. 3. th. 83. Ex. 45. th. 105. & Synt. feud. c. 6. aph. 11. Schnobel. disp. feud. 4. th. 7. & ibid. ad th. 8. Beier. verb. Terra continentur. & verb. Loco moventur. Add. omnino Miscell. jur. quæst. x1.

§. XVI.

- 1 PORRò occasione materiæ de tignis ædificio junctis se offerunt quæstiones, (1) an illi, cui ad usucapionem tigni decem dies supersunt, si id in ædificium conjiciat, nihilominus procedat usucapio? v. l. 30.

de evict. præst. rat. tigni alieni ædib. vendit. juncti. 437

§. I. ff. de usucap. (2) An ædibus venditis, si vel diruto ædificio ipsum 2
tignum alienum evictum sit, vel tigni juncti æstimatione, ratione illius ti-
gni venditor emptori teneatur præstare evictionem, l. 23. §. ult. ff. de
R. V. l. 7. §. 11. ff. de a. r. d. ? Quod negatur, quia domo vendita non
intelliguntur singula cœmenta vendita aut empta, ut ideò venditor,
quasi evicta parte, l. 1. pr. l. 34 §. 1. l. 39. §. 2. ff. de evict. non teneatur,
l. 36. d. t. de evict. sed tamen potest competere actio empti, l. 23. §. 1.
ff. de usucap. cum emptio venditio sit contractus bonæ fidei, & in cor-
pore vendito etiam partes comprehensæ, Struv. Syn. Civ. Ex. 23. th. 15.

§. XVII.

INCidit etiam de tignis quæstio, si quis ad ædificandum tigna emisset, 1
eadem verò essent vitiosa, ut ædes inde collaberentur, quid juris sit?
In quâ quæstione erit distinguendum, an venditor sciens tigna vitiosa
& cariola vendiderit, qui præstabit interesse, nimirum ædium æstima-
tionem; an ignorans, & conveniri ex empto potest ad præstandum
vel restituendum id, quanti minoris emptor, si scivisset, emisset, l. 13.
pr. ff. de act. empt. add. supr. Class. 4. Sect. 17. §. 17.

§. XVIII.

CUM fabri lignarii haud rarò soleant tignis ædium inscribere ali- 1
quod dictum, proverbium, vel aliam enunciationem, quâ quan-
doq; qualitatem ædium significare intendunt, quæritur, utrum ejus-
modi inscriptio vel scriptura quid importet aut probet? Memini per 2
hanc occasionem cujusdam controversiæ, in Dicasterio Marburgensi
agitatæ inter Nobiles de Rodenhausen & pagum Grossen Seelheim/
de æde Senatoria, quam illi Prætorium, ein Gerichts-Haus; pagi
verò incolæ ædem universitatis Senatoriam, ein der Gemeinde eigenes
Rath-Haus/ asserebant. Etiam si verò prædicti Nobiles inter alia 3
argumenta, quæ pro suâ assertionem firmandâ & adversâ suppressendâ
facere videbantur, hoc quoq; allegarent, quòd super fores dictæ ædis
in tigno hæc extaret scriptura, Diligite justitiam, qui judicatis terram:
tamen his omnibus non attentis contra ipsos fuit pronunciatum anno 4
1658. d. 16. Decembris, forsitan quia fabri lignarii, præsertim in villis
& pagis, sæpissimè insciis aut non intelligentibus ædium dominis, ipsi
quoq; ignorantes, consueverunt tignis ædificiorum inscribere ejus-
modi

modi dicta saltem ad ædificiorum (suâ scilicet opinione) ornatum: vel quia amor justitiæ deceat quoq; illos, qui pro communi universitatis salute consultant, ut ideò nil certi ex tali inscriptione potuerit in-
 5 terri, *fac. l. 6. C. de religios.* Non obstat l. 27. ff. de condit. & demonstrat. quia ibi scriptura seu inscriptio monumenti non allegatur ad probandum, verùm duntaxat ad declarandum, demonstrandum, s. assignandum aliquod exemplum, ad cujus formam monumentum debeat fieri, adeoq; illa inscriptio non nisi nudæ demonstrationis ergò, eâq; cessante haud amplius, sed potius voluntas testatoris attenditur,
 6 atq; sic superior opinio plus firmatur. Eâdem ferè ratione, si dolium signatum sit ab emptore, ex eâ signatura non præcisè inferitur facta traditio, quia ista signatura potuit esse facta, & verisimiliter facta est ex alia causâ, v. gr. ne dolium summutetur seu aliud pro alio supponatur, l. 1. §. 2. ff. de peric. & commod. rei vendit. *Mascard. de probat. conclus.*
 7 1053. n. 10. & seq. Aliud dicendum, si de intentione scribentis appareat, tunc enim, quemadmodum alia signa, eo fine apposita, probant quempiam rei signatæ esse dominum, *Mascard. de probat. conclus.* 552. ita quoq; talis inscriptio in tignis ædificiorum nonnunquam pro intentione sculptoris haud secus indigitat eorum dominos, quàm insignia gentilitia iisdem affixa, de quorum probandi efficacia, *Mascard. d. loc. n. 3. & 4. add. Bald. vol. 5. consil. 310. it. infra part. 2. Class. 6. Sect. 4. §. 17. n. 4. 5. & §. 25. n. 7.*

§. XIX.

1 **O**ccasione inscriptionum in tignis ædificiorum ad mentem venit illa, nemini non nota, consuetudo, quâ executiones & immisiones, quæ in domum aliudve ædificium debitoris peragendæ sunt, solent perfici per refecationem frustuli & tigno, cui fores sunt impositæ, durch Aufhauung eines Spans / quod refecatum è janua seu foribus frustulum ligni traditur creditori, ut quasi per fictam traditionem habeat vim demonstrati & traditi ædificii, tribuatq; possessionem & do-
 2 minium. Prout ergò immissio facta vel ex primo, vel secundo decreto, ita frustuli refecatio è tigno est vel ad instar traditionis absolutæ, vel pro traditione fictâ sub conditione non secutæ solutionis, quæ demum in eum casum vim habet demonstratæ & traditæ domus, & non nisi in eum eventum tribuit possessionem ac dominium, ut saltem sit loco hy-
 pothecæ

potheca ac pro eo, quasi sub executione se soluturum debitor promiserit, *Richter. part. 1. conf. 65. n. 8. & 9.* Unde suapte sponte sequitur, 3
ejusmodi creditorem aliis chirographariis creditoribus, qui nullam
hypothecam vel prætorium pignus consecuti sunt, in concursu fore
præponendum, utut postea, propter insecutam inhibitionem, execu-
tor ratione immisionis ex secundo decreto, itemve respectu taxatio-
nis & adjudicationis, non amplius processisset, *Richter. d. loc.* Cœ- 4
terum alicubi talis frustuli è foribus rescatio suscipitur tantummodò
contra debitores morosos, qui se executioni contumaciter opponunt,
& quia tunc videtur redundare in illorum ignominiam, consultum
ipsis est eandem evitare consentiendo in executionem, qui consensus
perinde habetur, ac si realiter facta esset executio, v. *Wehner. pract. observ. voc. Spän.*

SECTIO III.

De suppellectile lignea.

§. I.

Non sufficiunt patrifamiliæ ædificia ad habitandum, sed pro
ædibus instruendis, aut fundo, vel officina, variis opus habet
instrumentis, quorum plurima quoq; è ligno efficiuntur, l. 7.
§. 1. ff. de suppellect. leg. Ad domum instruendam, & quotidianam, 2
eumq; familiæ communem, non alicujus artificii proprium usum ha-
betur varia lignea suppellex, l. 1. l. 6. l. 7. ff. de suppell. leg. l. 15. §. 1. l. 12.
§. 43. ff. de instrum. leg. veluti vasa escaria & patoria, mensæ pranden-
di & cœnandi causâ, *Coras. lib. 6. Misc. c. 10. n. 5.* scamna & sellæ, ses-
sitationis commoditati servientia, lecti, qui & ipsi olim habebantur ad
mensam discubitorii loco sellarum, *Coras. d. loc. rheda & sedularia,*
quæ omnia veniunt nomine suppellectilis, nisi quod sella curulis eò
non pertineat, de qua vid. l. 2. C. de Consul. & non sparg. ab his pecun.
Gothofr. ad l. 7. ff. de serv. rustic. pract.

§. II.

Non est ut mireris, curam hîc haberi vasorum escariorum & po-
teriorum è ligno! Tempore illius quasi interregni, quod pro-
pter impubertatem Vladislai, posthumi filii Imperatoris Alberti Au-
striaci

- striaci contigit, septem impostores, canitie venerabiles, in sylva illi pago vicina, unde Lybusiæ maritus, Primislaus, ortum traxerat, conderunt, quorum unus Regem Artum, qui è transmarinis locis illuc à Deo ad Bohemiam eadem felicitate, quâ quondam Primislaus, gubernandam missus erat, se professus, ex reliquis quatuor tanquam amicos, unum pro scriba habuit, perq; septimum, velut ministrum, cibos in ligneis vasis sibi præministrari curavit, *v. Micral. Synt. hist. lib. 3. Sect. 6.*
- 2 *quest. 9 sub Alberto Austriaco.* Pescennius itidem Niger, aliàs Fuscus, cum milites quosdam, tempore expeditionis, è caveo argenteo bibere vidisset, omne argentum de usu expeditionali submoveri, & ligneis vasis uti iussit, *Micral. Synt. hist. lib. 2. Sect. 3. quest. 26.* Utinam
- 3 hodiè Reges & Principes impostores; Duces militiæ Pescennii essent! Quamvis enim horum impostorum intentio de cætero nihil profus mereatur laudis, ea tamen prædicanda prudentia est, quâ regni felicitatem populo persuasuri frugalitatem simulabant, haud ignari, quantum Reipublicæ felicitatis ex favore & amore populi erga Regem accedat, quem verò non aliâ magis viâ, quàm suâ frugalitate Reges sibi conciliare; nullaq; ratione plus divellere, atq; in sui odium convertere possint, quàm si ex laboribus & contributionibus subdito-
- 4 rum sint prodigi. Nolo equidem Principes uti ligneis vasis escariis & potoriis frugalitate in sorditiem aut avaritiam immutatâ, verum saltem, ut abstineant ab omni prodigalitate, sæpius ita collatâ, ut neq;
- 5 sibi neq; Reipublicæ prosint. Pescennii quoq; institutum imitationem promeretur, cum facile futurum sit, ut hostis currus diripiat, eoque reddatur potentior, quò pretiosior præda fuit.

§. III.

- 1 **Q**uemadmodum olim vasa escaria & potoria immunda oportebat lavari & mundari, *Levit. c. 11. v. 32. Num c. 31. v. 20.* ita hodie eorum, qui peste obierunt, vasa lignea igni mandanda sunt, neq; venalia exponenda, sicut etiam alia quævis lignea suppellex, ceu facilis concipere & conservare pestis venenum. *Conf. Zach. quest. Medic. legal. lib. 3. tit. 3. quest. 4. n. 29. Naurab. tr. de vit. & mort. hom. theor.*
- 2 40. ubi etiam habet, quòd ex publico harum rerum pretium non sic domino refundendum. Sed vid. suprâ Class. 2. Sect. 3. § 5. & seq.

§. IV.

Mensa quoq; lignea non semper adeò viles sunt, ut de iisdem dicere pudor sit: Seneca à quibusdam solet imputari, quòd habuerit, dum aliorum luxum semper damnasset, quingentos tripodas de ligno cedrino, pedibus eburneis, similes & pares inter se, in quibus cenaverit, *v. Miscel. Sym. hist. lib. 2. Sect. 3. quest. 21.* Ex quo patet, quædam opera lignea haberi inter pretiosa, vel propter ligni materiam pretiosiore, velut lignum cedri, ex quo etiam templum Dei erat ædificatum, *I. Paral. c. 1 §. v. 1. r. 23. v. 4. & 14. r. 29. & 30. II. Paral. c. 2. I. Reg. c. 5.* pretiosius est ligno sycomorum, *Jesa. c. 9. v. 10.* vel propter inculptas artificiosas figuras, *Jesa. c. 44. v. 13. II. Paral. c. 2. v. 14. c. 3. passim. I. Reg. r. 5. v. 6. & ult.*

§. V.

Æ itidem mensæ, scamna, sellæ, & lecti, quæ quive ex vilioribus lignis fabricata sunt, in juris veniunt considerationem. Etenim si ex alienis tabulis talia essent effecta, nihilominus cederent fabricanti, maxime quando etiam partem materiæ præstitisset, & saltem quasdam alienas tabulas admiscuisset, §. 25. *Instit. de rer. divis. l. 26. §. 1. ff. de a. r. d. l. 23. §. 2. ff. de R. V. add. Miscellan. quest. 12.* Sic tulera seu 3 pedes, etiam ex alieno ligna addita, *v. num. preced. 2.* cedunt ipsis mensis, scamnis, sellis, lectis, tanquam parstoti, *l. 52. §. 5. ff. de legat. 3. l. 26. §. 1. ff. de a. r. d.* Nihil verò huc pertinent pedes lignei, quorum 4 beneficio homines cursum perficiunt, qui unum vel alterum pedem in bello vi fulminalis machinæ, aliove calu amiserunt, cum non sint suppellectilis, aut instrumentorum domus, sed amissorum crurum loco, censendi ideo eo jure, quod circa pedes hominum constitutum est, præcipuè etiam, ut non festinent ambulare illuc, quorsum absq; peccato ire non licet, sint autem prompti ad omne id perficiendum, quod bonum est, *v. Ecclesiastis c. 5. v. 1. Hiob. c. 31. v. 5.* Deniq; mensæ, scamna, sellæ, lecti, trahunt ad se, velut accessorium, addita ornamenta, scilicet inargentata, gemmas &c. *v. l. 3. pr. & §. 3. l. 9. §. 1. ff. de suppell. leg. l. 19. §. 13. & 14. ff. de aur. arg. leg.*

§. VI.

Rhedæ, & similia vehicula itineraria, quibus homines gestantur, *v. Coras. lib. 3. Miscell. c. 20.* sunt quasi habitacula itineraria, ut

2 ædificiis hæcenus benè comparentur. Sic Gomer è Scythia veniens
 in Italiam fertur docuisse Italos more Scythico curribus pro domo &
 urbe uti, unde Veji dicti, vocabulo Sago, quo Vegæ Plaustra vocan-
 3 tur, *Micral. Synt. hist. lib. 1. Sect. 2. quest. 3.* Hunc morem æmulari
 Magnates Germaniæ ipsemet vidi, dum vel recreationis vel commo-
 ditatis causâ in ipso vehiculo gestatorio ante fores diversorii, apporta-
 4 t is ex eodem cibus, prandium capere consueverunt. Quod idem de
 navibus quoq; sentiendum est, *Conf. Genes. c. 6. v. 14. Judic. c. 5. v. 17.*
 5 Tam verò hæ, quàm vehicula ad instructionem fundi seu villæ refe-
 runtur, quatenus usui domestico & rusticano, veluti ferendis oneribus,
 inserviunt, *II Sam. c. 24. v. 22. l. 29. ff. de Heredit. petit. l. 12. §. 1. & 10.*
ff. de instruct. leg. l. 55. §. 5. ff. de legat. 3.

§. VII.

1 PRædicta vehiculorum itinerariorum & navium cū ædificiis
 comparatio non efficit, ut eadem sint res immobiles, indeq; haud
 competit interdictum de vi & vi armata illi, qui rhedâ dejectus est,
 quemadmodum eodem gaudet is, qui ædibus fuit ejectus, *l. 1. §. 8. §. 5. & 7.*
 2 *ff. de vi & vi arm. l. 20. §. 4. ff. quod vi aut clam.* neq; venditione im-
 mobilium continentur ejusmodi vehicula & naves, *Gothofr. ad d. l. 1.*
§. 7. ff. de vi & vi arm.

§. VIII.

1 IN eâ civitate, in qua residet summus Princeps, non cuilibet est per-
 missum uti carrucâ seu excellentiori rhedâ, sed duntaxat illis, qui in
 dignitate militiæ vel Doctoratus constituti sunt, *l. un. C. de honorat. ve-*
hic. Halbritter. orat. de privil. Doct. vers. Est & illud, ex quo Doctorum.
 2 *add. arg. c. 15. caus. 33. quest. 3.* in primis illud vehiculi genus, quod
 carrucam, item quod pilentum, quodve lecticam seu sellam gestato-
 riam, nec non carrucam dormitoriam vocant, Râuffer/ item Geuffte/
 veteribus erat in deliciis, mulieribusq; valde usitatum, ut & ideò refere-
 tur inter ornamenta muliebria, *l. 13. ff. de aur. arg. leg. Coras. lib. 3.*
Misc. c. 20. ejusq; antiquitatem, *v. Jefa. c. ult. v. 20* etiam demonstrat
 illa metaphora, quâ templum Dei à Salomone ædificatum iisdem
 comparatur *Cantic. c. 3. v. 9. & 10.* sed postcâ mulieribus usum pilen-
 3 torum prohibuit lex Oppia, *v. Pompon. Lat. de legib. Rom.* Non autem
 solum

solùm voluptarii, sed quandoq; etiam morbidi, hi quidem majori æquitate, in ejusmodi carrucis se mollissimè circumgestari curant, imò apud antiquos Romanos lectica erat in duplici usu, ad mortuos ferendos & ad vivos. Sic Atticus, cùm è vita discessisset, sine ullà funeris pompâ in lecticula, uti ipse præscripserat, efferebatur, comitantibus tamen omnibus bonis, maximâ vulgi frequentiâ, *vid. Corn. Nep. in descriptione Attici.* atq; hunc antiquum morem testatur quoq; triste illud & sanguinolentum exemplum, quod sequitur: Ex Asia quandoq; missus est homo adolescens, qui per id tempus Magistratum non ceperat, pro Legato, cui, cùm in lectica ferebatur, obviam advenit bubulcus de plebe Venulina, & ignorans, quis ferretur, per jocum interrogavit, num mortuum ferrent? Ubi Legatus audivit, lecticam jussit deponi, & stupis, quibus lectica deligata erat, miserum hominem usq; ad eò verberari, donec animam efflaverit. Hodie mos ille dudum antiquatus 4 videtur reviviscere, alicubi magis ex quâdam se supra alios efferendi cupiditate, quàm ut velint mortales omnem funeris pompam abesse. Sed tolerabiliorem eam superbiam judicavit quispiam Theologus, 5 quàm quâ hodie fœminæ, utut in summo dignitatis gradu haud constitutæ, diebus feriatis ad domum Dei se lecticâ aut carpento ferri paterentur, eâq; pravâ consuetudine efficerent, ut aurigæ & famuli, dum cum equis & carpentis ante fores templorum finem concionis expectare, vel saltem domum abeuntes ante finitam concionem reverti necesse habent, nunquam doctrinæ catechetice aut verbi divini interessent, quem ideo morem iis duntaxat Magnatibus relinquere debuis- sent, quibus suppeteret copia famulorum & aurigarum, qui alternis vicibus quirent concionibus interesse. Culpam non levem eos contrahere censebat memoratus Theologus, qui animas fervorum suorum ita perdidissent.

§. IX.

TAli lecticâ, quâ homines circumgestantur, *Genffte* / uti potest per 1 alienum fundum etiam is, cui saltem servitus itineris in eo debetur, cùm ire, non agere videatur, l. 7. ff. de serv. rust. prad. Addatur de 2 hoc vehiculi genere l. 49. ff. de legat. 3. Porro occasione materię vehiculorum lubet monere, quòd is, qui vehiculum evertendo hominem quassaverit, utili Aquiliâ conveniatur, nec non in carrucarium, quod vehiculum mercenarium, ad omnium indigentiam pro certa merce-

de publicè institutum, evertisset, competat actio ex locato, nequicquam eum excusante obligatione celeriter homines ad destinatum locum transvehendi, cum nihilominus boni viri arbitrio temperare cursum debuisset, *l. 13. pr. ff. locat. Coras. lib. 3. Miscell. c. 20. pr.* Ulterius hîc observari meretur, si de rheda currente aliquid, non intelligentibus dominis, ceciderit, quòd dominus id non videatur habere pro derelicto, ideoq; committat furtum, qui illud animo lucrandi sustulerit, *§. ult. Instit. de rer. divis. l. 43. §. 4. ff. de furt.*

SECTIO IV.

De ligneis instrumentis domus.

§. I.

AD instruendam domum patrifamiliâs suppetunt varia instrumenta, sub quibus quidem in generali & lata significatione etiam suppellex comprehenditur, *arg. l. 12 §. 43. 46. l. 15 §. 1. ff. de instrum. leg.* ac proprio & stricto significato suppellex & instrumenta domus differunt, *l. 12. §. 20. & 15. l. 16. l. 19. §. 1. d. tit.* Suppellex enim, quæ non habetur ad munditiem seu ornatura, *l. 112 ff. de suppell. leg.* verùm ad quotidianum & necessarium domus seu familiæ usum, *d. l. 11. item l. 6. l. 7. de suppellect. leg. (quibus non abst. l. 9. §. 1. eod. vid. Sect. præced. §. 5. in fin.)* propriè urbanum præstat usum, & in ædificio habitationis; instrumenta verò domus etiam rusticum in stabulis &c. *d. l. 12. §. 18. 19. 21. 22. de instrum. leg.* Insuper instrumenta domus hoc sine habentur, ut ædificia qualibet ab injuria tempestarum & incendiorum queant conservari & liberari, atq; sic non ad usum quotidianum, velut suppellex, multò minus ad ædificiorum munditiem & ornatura, verùm ad eorum tutelam, *d. l. 12. §. 16. de instrum. leg.* Non obstat ibid. *§. 22. verb. munditiorem reddunt.* nam ibi perticæ, quibus araneæ deteguntur; spongiæ, quibus columnæ, pavimenta, podia exterguntur; scalæ, quæ ad lacunaria, araneas detergendicautela &c. admoventur, instrumenta domus esse dicuntur, *quia munditiorem domum reddunt*, quatenus ea mundities non simpliciter ad ornatum domus quaeritur, sed ad tutelam, ne immunda araneis &c. domus metuendum habeat periculum ignis, quem araneæ, aliaq; pavimenti immun-

immundities, v.gr. chartarum, straminum, frustulorum lintei &c. facile concipiunt, *arg. d. §. 16.*

§. II.

PRAETER enumeratas perticas & scalas, *d. §. 22. add. §. 18. ibid. ad 2* instrumenta domus porro referuntur perticæ, scalæ, harpagones, scopæ, ad extinguenda incendia paratæ, *d. §. 18. & §. 21. canales, eod. §. 21. Reformat. Wormatiens. libr. 5. part. 4. tit. 9. & 10. Non obst. §. 24. ibid. vid. num. 3. hic. specularia, pegmata ibid. §. 25. is. l. 15. §. 6. ff. de usufr. Capoll. de servit. urb. prad. c. 63. cancelli §. 26. & tigna ac fulcimenta quælibet ad tuenda ædificia, non alium usum, parata, §. 19. Haud verò iisdem accensentur vela, quæ frigoris causâ aut umbræ in 2 domo sunt, *d. §. 16.* aut quæ in hypethris extenduntur, §. 20. sed saltem ea, quæ ideò parantur, ne ædificia vento aut pluvîâ laborent, ut sunt cilicia, §. 17. *add. l. 17. §. 4. ff. de act. empt.* Neq; etiam ad instru- 3 menta domus pertinent tabulæ pictæ ad ejusdem ornatum, *d. §. 16. add. l. 17. §. 3. ff. de act. empt.* canales ad salientes aquas voluptatis causa habitæ, §. 24. *add. l. 11. ff. de suppell. leg. l. 17. §. 7. 8. 9. ff. de act. empt. statux, columnæ, §. 23. add. l. 17. §. 9. de act. empt.**

§. III.

QUÆ plura de scalis disponant leges, videre licet *ex l. 54. §. 4. ff. de i. furt. Capoll. de servit. urb. prad. c. 54.* juxta quæ etiam de iis scalis, quæ ad extinguenda incendia sunt necessaria, monendum est, ut ex sollicitudine & cura Magistratus in quolibet loco habeatur certus, pro numero ædificiorum sufficiens earum numerus. Ulterius quoq; de 3 tabulis pictis lectorem edocere potest, *l. 12. ff. de aur. arg. leg. Capoll. de servit. urb. prad. c. 61. & de canalibus ac fistulis, Capoll. d. r. c. 49. 67. & seq. jung. infr. par. 2. Class. 6. Sect. 2. §. 1. 2. 3. 4.*

SECTIO V.

De ligneis instrumentis fundi.

§. I.

AD instruendum fundum, fructuum ejus quærendorum, co- 2 gendorum, aut conservandorum gratiâ, paterfamilias parat varia lignea instrumenta, *l. 12. §. 11. verb. quia quærendu fru- ctus deferri iunt. l. 8. pr. ff. de instrum. leg.* Unde ad instrumenta fundi 2

referenda sunt duntaxat ea, quæ fructuum quærendorum, cogendorum vel conservandorum, non aliâ causâ, in fundo sunt, quamvis ad fundi instructionem, seu ut sit instructior, ornatio, alia quoque pertineant, ut ideò, si fundus instructus legetur, omnia contineantur legato, quæ in fundo, ut instructior sit, habentur, etiam ipsa ad quærendos, cogendos, conservandosve fructus parata instrumenta, secus atque si fundus cum instrumento esset legatus, *d. l. 12. §. 27. de instr. leg. l. 5. eod. l. 16. pr. ff. de us. & habit. §. 17. Instit. de leg.* Censetur verò fundus instructus legatus esse quoque tunc, si testator dixisset, *Fundus ut optimus maximus &c.* vid. *l. 22. pr. de instr. leg.* Non obstat. *l. 93. §. 4. ff. de legat. 3. qui nodus facile solvitur, si junxeris l. 69. §. 3. ff. de legat. 1. l. 90. l. 126. l. 169. ff. de V. S. ex quibus perspicere licet ambiguitatem in voce Optimus maximus, quæ verba in textu opposito non prædii instructionem, sed à servitutibus libertatem significant, v. Struv. resolut. LL. obstant. Ex. 35. ch. 57.*

§. II.

Accensentur fundi instrumentis ligneis pali, perticæ, aratra, ligones, torcularia, (de quibus add. infr. Class. 15. §. 6. n. 5.) corbes, rastra, dolia, cuppæ, mensæ, vasa escaria & potoria, quatenus fundi causâ habentur, item non obstante *l. 17. §. 2. ff. de act. empt. ligna combustibilia succisâ, tigna, asseres, cribra, plaustra, quibus stercus evehitur, sive oneraria fundi gratiâ parata, na ves, molæ manuaris, l. 8. l. 12. §. 1. 10. 11. 28. 35. 40. & 43. l. 15. §. 1. l. 16. §. 1. l. 18. §. 3. l. 26. §. 1. l. 27. §. 4. & 5. de instr. leg. tribula Jefa. c. 28. v. 27. 28.*

§. III.

DE his fundi instrumentis in genere tenendum, haud facile in ea porrigendam esse executionem aut pignorum captionem, ne impediatur agricultura, *arg. l. 7. 8. & seq. Auth. C. qua res pign. obl. add. 2 Constit. Frideric. II. §. 11. Klock. de contribut. c. 18. n. 42. nisi debitori alia bona non supersint, aut (&) instrumenta fundi sint speciatim obligata; vid. eadem hæc etiam ad suppellectilem extendentem Robertum Marantam, in spec. aur. part. 6. de execut. sentent. n. 30. 31. 45. & seq. Melon. 3 thes. jur. feud. civ. & crim. tit. 18. n. 47. & 48. Neque immerito cessat privilegium in casu deficientium aliorum bonorum, aut specialis hypothe-*

pothecæ in ejusmodi instrumentis constitutæ, siquidem posteriori casu verisimile est, debitorem jam tum alia bona non habuisse, in quibus aliàs longè securior creditori hypotheca fuisset quæsitæ: priori verò casu apparet certus & notorius aliorum bonorum defectus. Quorum 4 ergò proderunt agri instrumenta, aut quomodo agricultura capiet impedimentum apud eum, qui nullos agros possidet? Potius illa agriculturæ promovendæ ac publicæ utilitatis ratio obtinetur, si tunc ea instrumenta sint apud creditorem, vel eum, cui is vendiderit. Insuper 5 ratio publicæ utilitatis alterius juri speciali non præjudicat, quando eadem æquè, aut magis in alio subjecto seu possessore, quàm in priori domino obtinetur, præsertim si is aliquod jus in ea re vel ad eam haberet, propter quod priori domino, suo dominii jure cadenti & promovendæ publicæ utilitati non amplius sufficienti, esset præferendus, *vid. Miscell. jur. quæst. 2.* Hæcqu; eò fortius tenenda sunt ac locum inve- 6 niunt, quando creditor aliàs laboraturus esset inopiâ, cum in pari miserationis momento, atq; dum egendum est alterutri, æquius sit indigere debitorem, ceu qui certat de lucro captando, cum creditor saltem velit evitare damnum, *Coler. de process. execut. part. 2. c. 3. n. 126. Tabor. de præsid. deb. & alter. tant. part. 3. art. 8. §. 25.* Ast quæritur, an instru- 7 menta fundi, in casibus non deficientium aliorum bonorum, aut non constitutæ in iis hypothecæ, ab executionibus libera, eodem modo etiam non sint obnoxia arrestis? Ratio differentiæ & dubitationis videbatur, quòd ipsius debitoris persona ab arresto haud sit immunis, minus igitur multò immunitatis privilegio gaudere queant ejusdem bona. Crediderim tamen, tunc locum privilegio esse, quando ejus ratio militat quoq; & quadrat in arresto, veluti si arrestum in loco domicilii, ubi agricultura exercetur, imponendum esset, & (sub quâ conditione demum privilegium obtinet) alia bona suppeterent, pro debito exsolvendo sufficientia, vel si quis ea instrumenta secum abduxisset aliorum transportandi & faciendæ agriculturæ causâ, & tamen alia quoq; sufficientia bona in loco arresti secum haberet: Secus verò, si vel alia bona debitor in loco arresti non possideret, ac sic conditio privilegii deficeret, vel is instrumenta fundi secum tulisset, non ut alibi iisdem ad agriculturam uteretur, sed ut venderet &c. quo casu ipsius etiam debitoris agriculturæ, utut alia bona non decissent, haud fieret impedimentum, adeoq; cessante ratione, meritò viribus destitueretur ipsum privi-

- 8 privilegium. *Conf. etiam Mev. de arrest. c. 9. n. 53. & seq.* Cæterùm exceptionem à prædicto privilegio non tribuunt debita fiscalia, aut in solvendis decimis per quadrimestre tempus à die sententiæ commissa mora, utut alicubi contraria practica magis de facto, quàm ex firmatione juris servetur, *docente ex Choppin. Gothofr. ad l. 7. C. quæ res pign.*
- 9 oblig. lit. a. Cum enim eo casu, quo alia bona non defunt, (quippe aliàs privilegium cessaret non ob fisci aut decimatoris causam favorabilem, sed ex prædicta ratione) fisco decimarumve domino aliter possit satisfieri, & ea, quæ in causa fisci aut decimarum versatur publica utilitas & favor, æquè in aliis bonis obtineri, quid opus est contrariâ ratione efficere, ut altera res publicè utilis impediatur, *arg. l. 4. C. de execut. rei judic. verb. Cum rem judicatam possit alius rationibus exequi?*
- 10 Nec enim in concursu plurium publicarum necessitatum vel utilitatum una alteram debet impedire, vel una potior alteri præferri, quando utraq; potest obtineri, sed tunc demum, si unâ earum positâ altera necessariò defectura est, *vid. Miscellan. jur. quæst. 2.*

§. IV.

- 1 IN specie nunc adjicienda sunt, quæ circa materiam doliorum occurrunt, in quibus plerumq; vinum, quandoq; etiam frumentum, aliave res conditur, l. 206. ff. de V.S. Hæc, nec non serix, cuppæ, cadi & amphoræ, si perpetui usus causâ in fundo infossa & defixa, vel ad perpetuum usum destinata sint, habentur ejusdem fundi pars & portio, & veniunt sub pertinentiis fundi, adeoq; cedunt emptori vel legatario, si fundus esset venditus aut legatus, quemadmodum etiam usufructu fundi legato eorundem usufructus competit, nec usufructuarius is uti prohibendus est; E contrario, si vel non essent in fundo defossa & infixa, vel non ad perpetuum usum, sed propter commoditatem utendi, aliamve talem causam, quæ ad ipsius fundi perpetuam instructionem nihil pertineret, veluti si ibi haberentur saltem tanquam instrumenta, ad præsentem usum, tunc rutis casis forent annumeranda, neq; comprehenderentur sub pertinentiis fundi, adeoq; nec sub fundi venditione, aut legato, vel sub usufructus legato, l. 15. §. 6. ff. de usufr. l. 21. l. 26. l. 12. §. 23. 24. ff. de instruct. leg. l. 76. ff. de contrab. empr. l. 18. ff. de act. empt. Non obstant l. 17. pr. ff. de act. empt. l. 93. §. 4. de legat. 3. qui textus accipiendi sunt de doliis defixis quidem, at non perpe-

perpetui, sed præsentis usus gratiâ, *l. 12. pr. l. 26. ff. de instr. leg. l. 17. §. 7. ff. de act. empt.* quod idem sentiendum de torcularibus.

§. V.

Consequens etiam illi distinctioni est, quòd dominus seu locator villæ, ad præstanda omnia pro perpetuo fundi usu parata instrumenta obligatus, præstare teneatur, nisi aliter foret pactum, etiam dolia & torcularia, eademq; vitiata reficere; quæ tamen dolia à conductore ad præsentem usum sint picanda, isq; etiam, si suâ culpâ essent corrupta, ex locato obligatus eadem restituere, *l. 19. §. 2. ff. locat.* unde locator, si dolia vitiosa tradiderit, & vinum effluerit, poterit à conductore conveniri ad interesse, quamvis vitiositatem ignoraverit, *d. l. 19. §. 1. ff. locat.* Non obstant ea quæ dixi superius *Class. 12. Sect. 2. §. 17. ac Class. 4. Sect. 3. §. 21. & Sect. 17. §. 17.* Siquidem diversitas est inter emptorem & conductorem, qui posterior non potest obligari, ut rem conductam adeò circumspicere & sollicitè intueatur, cum emptori, qui perpetuum dominium quaesiturus est, incumbat in rei qualitatem accuratius advertere, quàm diligentiam omisâ habet, quod sibi imputet. Similiter in casibus *Class. 4. Sect. 3. §. 21. & Sect. 17. §. 17.* inevitabilis & excusabilis versatur ignorantia, cum scire quis absq; desidia culpâ nequeat, qualis in suo fundo herba sit, pestibilis nec ne? cum e contra indiligentiæ argumentum reputandum, vitiositatem doliorum suorum ignorare, quæ ideò crassa & supina patrisfamilias ignorantia excusationem non meretur. Porro præfatæ distinctioni innititur id, quòd, legato vino, non debeantur dolia, maximè si in cella defixa sint, aut propter magnitudinem difficulter queant moveri; secus ac si minora forent dolia, veluti cuppæ, amphoræ, quæ non perpetui usus causâ, velut instrumenta ad fundum perpetuò pertinentia adessent, *l. 3. §. 1. ff. de tritic. vin. leg.* Eadem ratione in venditione vineæ non comprehenduntur torcularia ac dolia, *v. Schepliz. consuetud. Brandenburg. part. 4. tit. 17. §. 1. n. 7.*

§. VI.

Ulterius de hac materia ex jure notasse meretur, si quis fundum cum certo numero doliorum inibi infossorum vendidisset, & plura dolia, quàm ad eum conventum numerum ibi invenirentur, quòd penes venditorem sit electio, quænam ex omnibus tradere velit, modò præstet integra; at verò teneatur præ-

stare omnia, qualia qualia ibi sint, si ultrà illum numerum nulla superes-
 sent, minimè obligatus pro non integris quicquam dare, aut de

```
2
```


 tio remittere *l. 54. §. fin. ff. de act. empt.* Item quòd dolia aliorum trans-
 portanda conducens & frangens, teneatur eo nomine, quemad-
 modum is, qui tignum transvehendum conduxerat, *l. 25. §. 7. ff. locat.*

```
3
```

add. Class. 7. Sect. 3. §. 1. Deniq; hâc occasione in mentem cadit quæ-
 stio, utrum qui decimarum vini debitores sunt, possint obstringi, ut
 mustum vini ex uvis colligant in doliis mensuratis, & quis in eum ca-
 sum ferat expensas, in mensurationem doliorum faciendas? Sed quia
 hæc quæstio magis incidit in materiam juris decimarum, quàm do-

```
4
```

 liorum, placuit lectorem remittere ad *Miscell. jur. quæst. 13.* Plura de
 doliis vid. *supr. Class. 8. §. 2. n. 11. Class. 12. Sect. 2. §. 18. n. 6.*

§. VII.

DE plaustris quoq; & vehiculis quædam tangenda sunt: veluti
 quòd ad exhibendum teneatur, qui vehiculo suo alienam jun-

```
2
```

 xerit rotam, utut civiliter non possideat *l. 7. §. 1. ff. ad exhib.* item quòd
 in casu, si duobus vehiculum commodatum, usus quidem videatur
 concessus dividiuus, at nihilominus quilibet commodatarius ratione
 culpæ teneatur in solidum, & alter alterius præstatione liberetur, quasi
 sint duo rei *l. 5. §. fin. junct. l. 21 §. 1 ff. commodat. Robert. Marant. ex-*

```
3
```

posit. ad d. l. 5. §. fin. Porro quòd illa consuetudo, quâ alicubi vehi-
 culum, culpâ aurigæ eversum, quo quispiam quassatus vel occisus es-
 set, item equi, & inpositæ curru merces aliæve res applicantur Fisco,
 sit damnabilis & subblata, *Ord. crim. art. 218.* ut nunc auriga saltem
 conveniri possit secundum dicta, *Class. 12. Sect. 3. §. 9. n. 3. & Class. 7.*
Sect. 3. §. 1. add. l. 52. §. 1. ff. ad L. Aquil. ubi notabilis habetur casus,
 si in clivo aut præcipitio duo plaustra onusta se invicem sequerentur, &
 inferius à superiore ita percuteretur, ut retrò rediret & quempiam

```
4
```

 supprimeret. Quid verò obtineat, si quis, dum fœnum curru depo-
 siturus est, perticam pro continendo fœno superius alligatam, den-
 tibus in terram projiceret, eâq; quempiam improvisò vel dolo-
 se occideret, facile colligitur ex dictis de eo, qui ramum ex arbore vel
 tignum ex ædibus dejecit, *arg. c. 14. de homicid. add. supr. Class. 5. Sect. 2.*
§. unic.

§. VIII.

U^lterius occasione de vehiculis materiæ videndum est de corun-
dem furto: Hoc quippe, sicut & aratrorum furtum quibusdam
habetur alio communi furto ignominiosius, ut fur, si quo dignitatis lo-
co collocatus foret, degradetur: Welcher einen Frembden und ei-
nes andern Wagen durch Dieberey abhändig macht / der wird vom
Krieg und Ruter-Stand abgesetzt. v. Melon. thes. jur. feud. Civ. &
Crim. tit. 49. n. 196. forsitan quia hujusmodi res non facile possunt 2
custodiri, sed necessitate quâdam extra ædes in villa rureve relinquen-
dæ sunt, atq; in mutuâ vicinorum probitate confidendum, quam mu-
tuam & quasi tacitè sibi invicem datam sponsonem ac fidem fefellisse
sit grave & abominandum, arg. l. 1. § 4. ff. de pos. l. 1. pr. l. 25. pr. ff. de
constit. pec. l. 1. pr. ff. de pact. Sed verò ea dispositio est juris militaris, 3
quod in multis aliis singularia quædam constituit. Similiter illa con- 4
stitutio juris provincialis Saxonici, quæ habetur lib. 2. art. 13. vers. Al-
le Mörder / und die den Pflug berauben ic. die soll man alle ra-
debrehen / non pertinet ad fures aratrorum, vomerum, aut equorum
ex aratro, quasi hi gravius, quàm alii fures, puniendi sint, rotâq; con-
tundendi, Reinhard. part. 5. diff. 2. sed potius ad raptores & prædo-
nes, aratra vel equos ex aratris non clam auferentes, potius palam di-
ripientes & violenter abducentes, sicut eam constitutionem postmo-
dum ipse Elector D. Augustus restrictivè explicat, volens fures ara-
trorum perinde, atq; aliarum rerum, puniri in Constit. Elect. 35. add.
Carpzov. pract. Crim. part. 2. quest. 88. n. 47. & seq. Quâ ratione, quan- 5
do Assessores & Scabini illius in Abbazia Corbeienli olim usitati pe-
culiaris de causis rurestribus judicii, des freyen Geld-Gerichts / juben-
tur in causis furtorum, quæ in aratris, vomeribus, aut vehiculis con-
tingunt, judicare usq; ad sanguinem, his verbis: Und da auf solchen
Glohren / Geldern und Aekern in das Corvenische freye Geld-Ge-
richts-Recht gehörend / ein Mord eines Menschen oder Viehes / oder
ein Diebstahl an Pflügen / Egen / Wagen / oder Viehe geschehen / mu-
ssen die Frey-Richter nach obbeimeldter form darumb richten / und
sprechen bis ans Blut / und alsdann den Ubertreiter der ordenli-
chen Hohen Lands-Fürstlichen Obrigkeit zum Blut-Urtheil und
zur peinlichen execution überantworten. v. Fritsch. supplem. Besold.
voc. Geld-Gericht. Dubium non est, quin hæc ipsa constitutio nihil
aliud

aliud velit, quàm quòd ea furta, velut aliarum rerum, criminaliter ad arbitriariam pœnam, nonnunquam usq; ad mortem exasperandam, debeant vindicari. Imò saltem videtur innuere constitutio, ut prædicti iudices in his casibus possint cognoscere duntaxat civiliter, relicta superiori iudici cognitione & executione, si delicti gravitas pœnam mortis efflagitet: vel ut ipsi quidem tunc dirigant processum criminalem & concipiant sententiam, ast hanc superiori confirmandam & executioni mandandam transmittant.

§. IX.

NON simpliciter damnanda videtur consuetudo, quâ alicubi equus ad rotam vehiculi, non aliam ejus partem, alligatus cedit lucro carnificis, cum is, qui alligavit, censetur equum, instar carnificis, crudeliter torquere & necare, qui scire poterat & debebat, equum posse currum movere, & rotis circumactis, colloq; sic torto & fracto, perire. Voluit itaq; consuetudo deterrere homines parùm providentes, quæ & idè in multis locis adhuc eatenus obtinet, ut carnifici permittatur equum rotæ alligatum capere & detinere, donec sibi ab eo, qui alligaverat, secundum propriam conventionem vel pro arbitrio iudicis esset satisfactum.

§. X.

DENIQ; ad materiam vehiculorum referendum est jus temonis immittendi, dñs *Reichsel-Recht*. Cùm enim haud rarò contingat, ut rustici, vel qui alii rura colunt, habeant horrea valde angusta, ut oblongum illud lignum, inter equos intermedium, jugumq; in curru s. plauastro continens, non queant in suo relinquere, solent cum vicinis convenire, quò liceat foramen aperire, & temonem in illorum areas vel horrea aliave loca porrigere. Huic conventioni nonnunquam adjicitur modus, ut saltem tempore messis, quo frumenta in horreum convehuntur, vicinus obstrictus sit temonis protensionem vel immisionem admittere. De cœtero hoc jus, sive conventionem sive præscriptionem vel alio titulo quæsitum, habetur pro servitute rustica reali seu prædiali, tanquam quod ad utilitatem alterius horrei constitutum est & debetur, *vid. Fritsch. supplem. Besold. voc. Reichsel / Reichsel-Recht*. Plura de jure vehiculorum vide suprà *h. Class. 12. Sect. 3 §. 6. & seq. Add. l. 1. §. 4. ff. de via public. & si quid. l. 1. in f. C. de excus. artis*.

§. XI.

Vehiculorum tam gestatoriorum, quàm onerariorum vicem in fluminibus subeunt naves, *l. ult. ff. de serv. rust. prad. l. 12. §. 1. de instrum. leg. l. 55. §. 5. de legat. 3. add. I Reg. c. 5. v. 9. c. 9. v. 26. & seq. c. 22. v. 49. 50. de quarum antiquitate simul ex iisdem apparet textibus, 2 quibus addi poterunt, Genes. c. 6. v. 14. c. 7. v. 17. 18. II. Paralip. c. 9. v. 21. Iesa. c. 18 v. 1. & seq. c. 23. v. 1. & seq. c. 60. v. 9. Jung. Naurabt. ad Hippoll. à Collib. de increm. urb. c. 5. lit. b. n. 1. ubi de multiplici na- 3 vium tractat usu, ad quem nunc porro etiam reponendus est, quando Imperator Nero navem componi curavit, quæ per artem in mari soluta matrem suam, Agrippinam, ejus rei ignaram, effunderet, v. *Micral. Synt. hist. lib. 2. Sect. 3. q. 21. de quali simili ponte dictum supra Class. I 1. Sect. 1. §. 10. n. 5.**

§. XII.

Etiam si navium usus sit in fluminibus, §. *praced. n. 1.* haud tamen flumen est pars navis, velut solum s. area ædificii, sed tantummodo navi subjacet tanquam solum acervo, *l. 10. ff. quod vi aut clam. indeq; in vindicatione non venit flumen, sicut in vindicatione ædificii 2 solum, l. 49. pr. ff. de R. V. l. 23. ff. de usucap.*

§. XIII.

Conveniens est præfato principio, quòd navis, si non ad perpetuum fundi usum habeatur, utut sit res amplissima, pertineat instar vehiculi ad res mobiles, *arg. l. 49. pr. ff. de R. V. l. 23 ff. de usucap. adeoq; 2 ratione ejus non competat interdictum quod vi aut clam, l. 20. §. 4. ff. quod vi aut clam. neq; etiam illi, qui de nave dejectus est, interdictum de vi & vi armata, l. 1. §. 7. ff. de vi & vi armat. quo casu tamen de- jiciens tenebitur L. Juliâ de vi publicâ vel privatâ, arg. l. 3. §. ult. ff. ad L. Jul. de vi public. Ex eâdem mobilitatis causâ etiam jus retractus 3 non habet locum in venditione navis, v. *Tiraquell. de retract. gentilit. §. 1. gloss. 7. num. 88. 89. 90. Utrum verò navis possessio relevet à satis- 4 datione, non convenit inter Doctores, quorum quidam affirmativam tenent, quòd navis propter molem suam non facîle queat occultari aut aliorum transportari, v. *infr. part. 2. Class. 2. §. 13. n. 6. alii negant, haud difficilem navis transportationem & celationem existimantes, v. Tiraquell. d. loc. n. 91.***

§. XIV.

- N** Avis ex alienis tabulis facta ædificantis est, l. 61. ff. de R. V. l. 26. pr. & §. 1. ff. de acq. rer. dom. cò quidem magis, si ex alienis tabulis quis navem suam refecisset, unam saltem vel alteram alienam tabulam jungendo, d. text. add. §. 25. Instit. de R. D. ita tamen ut dominus tabularum actionem habeat ad exhibendum, l. 7. §. 2. ff. ad exhib. 4 Struv. Synt. Civ. Ex. 41. th. 37. 40. & seq. Quod idem judicium ferendum de statua ex alieno ligno fabricata, Gorbosyr. ad l. 26. ff. de acq. rer. dom. Jung. l. 7. §. 2. ff. ad exhib. l. 14. ff. de aur. arg. leg. l. 23. §. 2. & §. ff. de R. V.

§. XV.

- S** quis, secundum prædicta, tabulam tanquam suam, in judicio petiisset & succubisset, tunc eidem easdem tabulas, navi dissolutæ, denuò petenti obstat exceptio rei judicatæ, l. 27. §. 8. ff. de pact. l. 7. pr. 2 m. f. ff. de except. rei judic. Non adversantur d. l. 7. §. 2. de except. rei judic. & l. 59. ff. de R. V. Responsio petenda ex diversitate ædificio- rum & navium, arg. l. 7. §. 2. & preced. Neq; contrarium evincit l. 88. §. 2. ff. de legat. 3. Etenim alia ibi est ratio, nimirum quod testator navem, atq; sic formam, legaverit; item quòd tabulæ post dissolutionem non amplius sint pars navis integralis: cùm hîc ratio sita sit in eo, quia non possit habere jus prætensi dominii in tabulis dissolutis, quem istud jam ante nunquam habuisse apparuit & judicatum est, conf. suprâ Class. 3. Sect. 1. §. 3. n. 1. Class. 6. Sect. 1. §. 8.

§. XVI.

- N** Avis à debitore facta ex sylva, quæ alteri erat oppignorata, haud est pignori, nisi vel aliter esset pactum, l. 18. §. 3. ff. de pignor. Negusant. de pignorib. & hypothec. pag. 34. n. 26. Melon. thes. jur. feud. Civ. & Crim. tit. 18. n. 14. vel debitor non foret solvendo, ut navem in subsidium pignori obligatam esse æquitas poscat, Capok. de serv. rust. prad. 2 c. 22. n. 7. ubi etiam n. 8. disquirit, num creditor debitorem queat prohibere, ne ex sylva oppignorata arbores cædat ad faciendam navem? add. supr. Class. 4. Sect. 5. §. 18. n. 3.

§. XVII.

- N** Avi venditâ, emprâ, singulæ ejus tabulæ non intelliguntur venditæ, emptæ, & membra, indeq; illarum evictarum nomine ven-

venditor emptori haud obligatur ad evictionem, sed ex empto actione, l. 36. ff. de evictio. Ad membra autem navis non refertur artemo, 2 l. 242. pr. ff. de V.S. neq; scapha, quæ navi, velut reliqua membra, gubernacula, malus, antemna, velum &c. non est conjuncta, verum per se parva navicula, l. 44. ff. de evictio. l. 242. ff. de V.S. Unde etiam in aliis casibus scapha separatim vindicanda l. 3. §. 1. ff. de R.V. vendenda, leganda &c. est, neq; habetur instrumentum navis, & navium in 4 strumento legata vel vendita haud comprehenditur, l. ult. ff. de instrum. leg.

§. XVIII.

NAvis alteri promissa, si dissoluta & rursus ex iisdem tabulis compacta, vel etiam, totâ carinâ manente, per partes resecta sit, eadem navis esse, neq; obligatio extincta, sed tantisper cessasse videtur, quando scilicet dissolutio eâ mente fuisset facta, ut navis rursus compingeretur: Secus si navis, ut in alium usum converterentur tabulæ, dissoluta, & postea, mutato consilio, rursus compacta foret, l. 98. §. ult. ff. de solut. l. 83. §. 5. ff. de V.O. l. 24. §. ult. ff. de legat. 1. Mascord. de probat. conclus. 1287. n. 24. Mantie. de conjectur. ult. vol. lib. 12. tit. 2. n. 7. & 8. Idem in d. l. 83. §. 5. de V.O. statuitur de ædificio diruto, & ex iisdem tignis restituto, add. l. 88. §. 2. ff. de Legat. 3. Robert. rer. judicat. libr. 4 c. 8.

§. XIX.

Cum navium usus consistat in navigando, consequens est, quod navis, quando ususfructus ejus legatus esset, navigatum mittenda sit, utut periculum naufragii immineret, l. 12. §. 1. ff. de usufr. indeq; usufructuarius, si tempore navigationis, Capoll. de servis. rust. præd. c. 29. n. 5. navem trans mare misisset, eaq; periisset, eo nomine haud teneatur, nisi eam commississet hominibus minù idoneis, ceu ad quam culpæ præstationem quilibet sit obstrictus, à quo navis potest repeti ac diligentia exigi, l. 16. §. 1. l. 36. §. 1. ff. de R.V. l. 6. C. de offic. Rect. provinc. Is verò, qui malâ fide possidet, si rei vindicatione conveniatur, ultrâ etiam obligatus est restituere fructus & vecturas, ex duplici æquitatis ratione, tum quod propter malam fidem non habeat jus possidendi, fructusq; ac vecturas percipiendi, quum quia non sustinet periculum, adeoq; nec debeat vecturæ commodum sentire, l. 62. ff. de R.V. junct. l. 10. ff. de R.F.

§. XX. Si

§. XX.

- 1 **S**I quid de navi dejectum esset vel effusum, alteriq; damnum inde illatum, potest competere utilis actio de dejecto, effuso, in eum, qui navi est præpositus, *l. 6. §. 3. ff. de his qui deject.*

§. XXI.

- 1 **Q**Uando cujusdam navis in alterius scapham impacta, dedisset damnum, dabitur actio L. Aquilæ, si culpâ nautarum tale quid acciderit, non si aliunde v. g. si funus foret ruptus, *l. 29. §. 2. ff. ad L. Aquil.*
 2 Similiter Aquiliâ agendum, si navis vi ventorum esset impulsâ in funes anchorarum, retia piscatorum &c. nautæq; cum alio modo se extricare potuissent, nihilominus præcidissent funes vel retia, damni estimatione faciendâ ob retia, non etiam nomine piscium qui capi potuissent, quia incertum fuit an caperentur, *d. l. 29. §. 3. ad L. Aquil.*
 3 Porro etiam in gubernatorem aut ducatorem actio est, si navis, quæ tamen ob magnitudinem temperari potuit, alteram contra se venientem
 4 obruisset, *d. l. 29. §. 4.* Itemq; in factum actio, si quis funem, quo navis religata erat, præcidisset, ut navis inde periisset, *d. l. 29. §. 5.*

§. XXII.

- 1 **S**I ictu fulminis navis depressæ armamenta, arbor, antemna &c. essent deusta, nauta verò statim tumultuaria armamenta coëmisset, ne vectores impedirentur, quæritur, utrum æquitas contributionis ex
 2 L. Rhodia inveniat locum? Talis certè æquitas hic nulla adest, cum non tam servandarum mercium, quàm instruendæ navis causâ sumptus fecerit nauta, *l. 6. ff. de L. Rhod.* Alia ratio foret, si communis periculi avertendi causâ arbor esset cæsa, vel aliud navis instrumentum, *l. 3. l. 5. §. 1. ff. de L. Rhod.*

§. XXIII.

- 1 **S**I ratis fluminum vi in agrum alterius fuerit delata, eam tollendi potestas non aliter conceditur domino, nisi de præterito quoq; damno caverit agri domino, *l. 9 §. 3. & §. ff. præced. ff. de damn. inf. l. 5. §. 4. ff. ad exhib. l. 8. ff. de incend. ruin. naufrag.* Et si forsitan nemo sit, qui ratem tollere velit, ejusq; dominus nesciatur, consultum volunt domino agri, ut faciat per Magistratum fieri proclamationes in locis vicinis, quò dominus ratem intra certum tempus tollat, secus eadem pro derelicto habent.

habendâ & occupanti concedendâ, vel potiùs, elapso aliquo post proclamationem tempore, distrahendâ, pretioq; pauperibus erogando, quâ viâ neq; domino agri nimis erit nocitum, neq; eum dominus ratis valet arguere furti, *l. 3. pr. ff. de incend. ruin. naufrag. Auth. Navigia C. de furt. c. 5. x. de usur. Cæpoll. de serv. rustic. præd. c. 27. n. 4. & 5. add. supra Class. 6. Sect. 2. §. 21. n. 1. item ibid. Sect. 1. §. 5.*

§. XXIV.

Occasione materix de navibus occurrit quæstio, utrum traditione instrumentorum navis censeatur tradi possessio ipsius navis? Quam quæstionem affirmant, quia sine istis instrumentis navis sit inutilis, hæcque sint, per quæ navis ducitur, & quodammodo repræsentatur, *v. Mascard. de probat. conclus. 191. n. 4. & 5.* Porro in specie de 2 navi rostrata adnotandum, eam veram navem esse, ideoq; conditionem promissioni adjectam, *si navis ex Asia venerit*, extitisse videri, quamvis navis rostrata venisset. *Hahn. ad Wes. n. de stat. hom. pag. m. 90. col. 2. & pag. 91. col. 2.* Id quoq; peculiare est in navibus bellicis, seu ad 3 utum belli habitis, quòd jus postliminii habeat locum, in aliis navibus, veluti piscatoriis, voluptuariis &c. neutiquam obtinens *l. 2. pr. ff. de captiv. & postlim. revers.* Plura de navibus collige ex dictis *suprà 4 Class. 11. Sect. 2. Add. Cæpoll. de servit. rust. præd. c. 29 & c. 44. n. 7. Marquard. de jur. mercat. lib. 2. c. 5. ubi multa de navibus habet singularia.*

§. XXV.

Conservandorum fructuum causâ, & quòd prædia ab incurso hominum ac pecudum sint tutiora, insuperq; præcaveantur lites & rixæ, quas prædiorum vicinitas solet excitare, paterfamiliâs eadem ligneis circumcingit sepibus, neq; prohiberi à vicino potest, utut prædia hætenus nunquam à se invicem aliquo sepimento fuissent sejuncta vel clausa, ceu quòd ea res, quæ juri Gentium haud repugnaret, sit meræ facultatis, haud ullo, etiam mille annorum, tempore præscriptibilis, nisi aliquando ad ulteriorem contradictionem acquievisset, qui nunc sepe m structurus est, *Cost. de quot. & rat. quæst. 46. n. 7. Fritsch. opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 22. §. 19. & 20.* Imò potiùs publicæ utilitatis gratiâ curandum à Magistratu, ut arbores pomiferæ, horti, sylvarum seminaria, arva & prædia sepibus & fruticibus spinosis muniantur, quò

minus vel hominum vel pecudum damnificationibus arborea, poma, gramina, aliive fructus subjaceant, *v. supr. Class. 2. Sect. 2. §. 11. add.*
 3 *Fritsch. d. §. 20. & ibid. §. 24. 36.* in tantum, ut jure quoq; cogatur alter dominorum, si commune sepimentum foret ruptum, partem ferre sumptuum, qui in refectionem impendendi sunt, aut pro rata eos, qui impensi essent, condomino restituere, *Fritsch. d. loc. §. 23.* utur alias, si non commune, sed proprium sibi sepimentum in suam principaliter utilitatem quis strueret, nil sumptuum conferre obstricti sunt vicini, quorum utilitas secundariò versatur, nisi ædificantem sublevare spon-
 4 te maluerint, *v. Reformat. Francofurt. part. 9. tit. 4. §. 8.* Alia est ea publicæ utilitatis ratio, cui innititur potestas venationum domini, quæ eidem cingere permissum sylvam venatoriam pro captura ferarum, etiam invito ejus domino, *v. supr. Class. 4. Sect. 7. §. 2.*

§. XXVI.

1 **A**D genera sepium illud quoq; referendum est, quo sylva cingitur non pro captura ferarum, sed ut ferae contineantur in sylvis, ne excurrant ad agros & prata, pabula ex frugibus quærendi causâ: Item
 2 sepimenta pro conservatione segetum & graminum facta in prædiis,
 3 quæ banni ferini situatione & districtu comprehensa sunt. Nullam equidem video rationem firmam, quâ proprietarii aliive possessores queant prohiberi sua prædia, etiam ea quæ aliàs sepibus non solent muniri, *die feiu Garten-Recht haben/* vel planè nullis vel saltem non altis
 4 sepibus vallare, *Meurer. citand. loc.* Non eam, quâ fundi dominus, velut glandes sylvarum, *v. Class. 4. Sect. 3. §. 11. & seq.* ita etiam segetes agrorum & gramina pratorum relinquere pabulis ferarum videbatur obstrictus, cum feris sat pabuli suppetat ex graminibus & arboribus sylvestribus, qualia idèò gramina in sylvis ad bannum ferinum destinatis, vel ex alia causâ à pastu pecorum munitis, non cedunt salario Officialium, verùm secanda & exsiccanda sunt, ut hybernis temporibus feris præbeant pabula, *v. Ordin. Hassiac. Ludov. 1616. & 1617. Knipfchild. de oblig. dom. & vasall. p. 2. q. 1. n. 147. & de jurib. ac privil. civit. Imper. lib. 2. c. 7. n. 60.* Etenim fructus segetum, nisi qui superflui aut inutiles in agris relinquuntur, sunt deputati ad conservationem hominis, magis necessariam quàm ferarum, *Exod. c. 23. v. 11.* ac in perditione agriculturae damnum publicum, & ipsius domi-

ni forestalis longè majus versatur, quàm si omnes perderet feras. *Conf. Lather. de cens. l. 3. c. 5. & 6. Klock. de arar. lib. 2. c. 1. Item tom. 1. conf. 30. n. 26. 27. 28. 29.* Non etiam contrarium evincit ratio, quàm me-
tus est, ne fundi possessor feras, quæ sepem altam transiliissent, fuget &
capiat vel occidat, si ob altitudinem sepium non facilè possent retro-
gredi, *Meurer. citand. loc.* nam cadit metus, si vigilantibus Officialium
sylvestrium curâ & pœnis in transgressorem, nec non pœnalibus man-
datis fundorum possesores obstringantur, ubi tale quid contigerit, rem
domino foresti, ejusve Præfectis denunciare, quò fera capiatur &c.
Et foret iniquissimum, si propter delictum unius vel alterius, cui aliò
modò obviari potest, aliis multis imponeretur onus ferendi tam im-
mense & toti Reipublicæ exitiale damnum, *Meurer. citand. loc. tit.*
Von dem Gebrauch oder Gewonheit. pag. 41. Merckelbach. Inter-
Conf. Klock. 30. n. 26. 27. 28. vol 1. Sanè is metus satis erit fugatus, si
observentur ea, quæ superius dicta, *Class. 4. Sect. 16. §. 5. n. 17. & seq.* si
itidem illius apud Naurathum ordinationis, præprimis ejus æquissimi
statuti habeatur ratio, ut bannum ferinum fossis & vivis sepibus, pro
conservatione legetum & fœni, circummuniatur: Verba sunt, **Bier-**
teus/ vor und an denen hohen Gewälden und der Wild-Bahn her
tieffe und hohe Wild-Graben auffwerffen / Zäune darauff setzen
und sel endlic Dörner oder ander Puschwerck daran legen und pflan-
zen/ und also eine beständige Wild-Hecke auffziehen. Eoq; nomi-
ne novissimè benignitatem suam & in subditos clementiam aternæ
gloriæ mancipavit Carolus, Hassiæ Landgravius, dum in ordinatio-
ne forestali de anno 1683. non solum permittit, sed etiam seriò de-
mandat talia fieri sepimenta, lignaq; in eorum constructionem gratio-
sissimè concedens, his verbis: **Unsere Beambten sollen auch den Un-**
terthanen anbefehlen/ daß sie umb die vor den Wäldern/ sonderlich
den Haupt-Wild Bannen/ liegenden Feldern tüchtige Zäune/ wo
sie keine lebendige Hecken oder Zäune darumb haben/ machen/ und
dardurch ihre Felder und Früchte vor dem Wildpret verwahren/ dar-
zu ihnen dann aus dem Lager oder anderein abständigen Gehölz die
Nothdurfft forstfrey gefolgt werden soll. Hoc saltem domino fore-
stali jus est, ut valeat prohibere possesores prædiorum, ne in eorum
munitionem sepem faciant nimis altam, vel etiam talem, cujus terræ
infixi pali in supremitate sint acuti, ut feræ, pabuli quærendi causâ

transilientes in iis desigantur, *Meurer. Jagt- und Forst-Recht / part. 2. pag. 39. §. Was vor und wie viel Beschwerden von wegen des Forsts. verl. Ersilichen ist es. verb. Desgleichen nicht spizial/und auch al o zu machen/das nicht das Wildpret / so des hinein kommt anständiget und gefällt werde: Item Tit. Wie die Zäune zu Beschüzung der Früchten und Ban-Güter wider das Wildpret zu machen. pag. 46. Besold. thes. pract. voc. Forst. ibi: Item Alschaffung spiziger Zäune. Idem part. 1. Consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 14. Knipschild. de oblig. dom. & vassall. p. 2. q. 1. n. 150. & de iurib. ac privileg. Civ. Imper. l. 2. c. 7. n. 63. Fritsch. opusc. var. iur. publ. & priv. tr. 22. §. 17. Naurath. de ratiocin. pag. 370.*

§. XXVII.

- 1 **S**epem quilibet in fundi sui termino struere jus habet, nisi fundus vicino debeat servitutem talem, cujus usus impediretur positione sepium: Unde banni ferini dominus haud potest impedire, quò minus possessores prædiorum, districtu banni ferini comprehensorum, pro conservatione segetum & graminum, eadem sepihus præmuniant, cum venationis commoditas nihilominus consistat, *vid. §. præced. hic.*
- 3 Similiter si jus pascendi competeret demum, postquam fructus collecti sunt (velut aliquando servitutis; incolatus autem jure semper contingit) minimè forent prohibendi possessores agrorum & pratorum pro conservatione segetum & graminum edificare sepimenta, saltem levia contra impetum, quæ postmodum, collectis fructibus, tollerentur, *Diether. supplem. Besold. voc. Zaun. ut sic, quousq; fructus percepti sunt, zu den geschlossenen und bis wieder zu offenen Zeiten/talia prædia gaudeant jure hortorum, quo aliàs naturâ suâ destituuntur, haben in so lang das Garten- oder Zaun-Recht / Diether. supplem.*
- 5 *Besold. voc. Garten-Recht.* Econtra nemini constat libertas sepire sua prædia, forsitan inculta aut desolata, in quibus per totum annum, incolatus vel servitutis jure pastus debet patere; sicuti nec illa post fructus perceptos, in quibus jus pascendi tunc competit, ne alterius sive incolatus sive servitutis juri fiat præjudicium, *Meurer. Jagt- und Forst-Recht / part. 2. tit. Wie die Zäune zu Beschüzung der Früchten verl. Wie nun der Sachen zu helfen. ibi: Wie keiner zu Schmäderung der gemeinen Waid. nisi quis pactus esset cum universitate,*

ut sibi liceret ea prædia sepire post factam renunciationem sui juris paculandi, quod tanquam incola habebat, *Diether. d. loc. voc. Zaun.* nisi etiam longissimo tempore ejusmodi prædia possedisset semper & 7 perpetuè clausa ac septa, ut sic jus septum habendi legitimè esset præscriptum, eaq; præscriptione libertas sui prædii ab onere pastus quaesita, *Meurer. d. loc. Diether. voc. Zaun. Frisch. opusc. var. jur. publ. & priv. tr. 22. §. 15. & 16.* Atq; secundum hæc in hoc §. monstrata juris principia causam terminandam esse judicavi, quæ præterito anno 1697. vertebatur inter Johannem Hafermehl ex pago Reinrod, Præfecturæ Alsfeldensis, appellantem, & Anthonium Eisenbach appellatum: scilicet quòd appellanti non quidem prædii sui hætenus nunquam septi pro constituendo horto pomario deneganda esset circumvallatio, at ut, si vivam sepem foret plantaturus, determinatum à confinio relinqueret spatium, nec non, sive vivam sive aliam sepem struere intentaret, ulteriori tanto spatio à confiniis relicto, quantum sufficiens quiret æstimari tum pro usu itineris inter utriusq; litigantis prædia per medium confinium transeuntis, quàm pro commoditate aratri vertendi, *Unvender's Berechtigkeit*/ hætenus recepta & à vicino usurpata. Insuper eam concessionem interpretandam fore existimavi cum reservatione ejus, quod forsitan ipsius universitatis interesset ob pastum post fructus collectos communem, ut nimirum hoc casu appellans cum universitate amicabiliter conveniret, vel saltem, si forte ratio publica magis pomarium quàm pastum illic loci suaderet, & universitas de suo jure remittere cogeretur, *conf. supr. Class. 2. Sect. 2. §. 8.* alià ratione damnum eidem allatum debite compensaret.

§. XXVIII.

SI quis, cujus fundus vicino debet servitutem, nihilominus in eo adificasset sepem, is tæcurnitate ejus, cui servitus debetur, prædii sui libertatem acquirit, modò non precariò eam posuerit, *l. 18. ff. quem admod. servitut. amitt. l. 17. ff. commun. prad.* Ast ea præscriptio, ne currat, facili negotio interruptitur, si dominus servitutis, sicut alius quisq;, cujus possidentis pro conservatione possessionis interest sepem vel planè non, vel saltem non in eo termino fieri, ad tuendam suam possessionem frangat sepem ac diruat, quod facere permissum est, *vid. §. 30. hic. n. 4. Mascard. de probat. conclus. 1397. n. 62. Klock. tom. 3.*

- consil. 149. n. 74. 330. in f. & 331. Besold. p. I. consil. 15. n. 2. & seq.*
 3 *item n. 42. & seq.* indeq; etiam nihil culpæ adscribendum illis universitatibus, quæ sollicitudinem habent de excidendis sepium vivarum radicibus & fruticibus, si in vias publicas nimium excise verint & porrectæ fuerint, modò excisio non fiat ex mera petulantia, aut etiam, utut sui nihil intersit, damnabili invidiâ, verùm de aliquâ urgente & necessariâ causâ, veluti pro conservando itinere, vehiculorum item & pecorum actu, zu Erhaltung der Wege/Strassen/Fährten/und Viehtrifften/ atq; cum tali moderamine, ne tangatur radicum pars, quæ jure soli ad vicinum pertinent, quarumq; sublatione contraheretur sepium vivarum interitus, v. *Tabor. de contract. & jur. colon. provincial. pag. 60. add. supr. Class. 3. Sect. 3. §. 4. n. 3.* Quæritur autem, si hujusmodi sepium destructio contingat inter eos, qui imperio immediatè subjecti sunt, num constitutio pignorationis locum inveniat etiam in casu, quando sepimentum duntaxat fuisset destructum, at de sepibus destructis nihil ablatum? Oportet judicem ex circumstantiis cujusq; contingentis casus arbitrari, utrum constitutioni locus sit vel non, adeoq; decisio quæstionis pendet ex arbitrio judicis, vid. *Schwanman. obs. Cam. 90. n. 7.* ubi inter alia considerandum esse docet, an sepes solo ita sit infixæ aut inædificata, ut pars soli & res immobilis habeatur, ad quam nihil pertineret constitutio pignorationis, saltem rebus mobilibus conveniens, *Schwanman. ibid. n. 6.* an verò leviter esset defixa, ut statu priori manente integro, queat transferri, quæ pro re mobili foret habenda, & tunc inspicendum, num ipsa sepis forma fuerit corrupta & destructa; an verò sepes, manente integro statu, saltem evulsa, ut priori casu locum sibi vendicet constitutio, non posteriori: cum quia posteriori casu pignorato nihil absit, & pignorans tantum jus suum fuerit tutatus; priori verò casu, utut ablatum nihil esset, in effectu tamen videatur ablatum, quod corruptione redditum est inutile. Paria enim judicantur quoad pignoratium, cujus potissimum ratio habenda est, & cui lex voluit consultum, an res eidem fuerit ablata, an inutilis reddita & saltem fraudulentâ intentione mentem constitutionis circumveniendi & offendendi relicta, quale in fraudem legis commissum non potest non parere legis effectum, *Schwanman. d. obs. 90. & præced.*
 8 *obs. 88.* Eadem obtinent, si alia quævis superficies solo infixæ, veluti

patibulum, item columna jus vestigialium, conducendi, venandi, aut simile indigitans, deiceretur, *Schwannman. d. observ. 90. pr.*

§. XXIX.

Non tenetur, qui in termino sui prædii sepem construit, aliquod spatium ab eo termino relinquere, quemadmodum is obstrictus est, qui maceriem, marum, aut domum ædificat, vel arborem aut sepem vivam plantat, *l. ult. ff. fin. reg. add. supra Class. 2. Sect. 3. §. 10. & 13.* cò quod in macerie ædificandà, vel domo aut muro, necessum sit ab utroq; latere ire, agere, fragmenta lignorum lapidumve deicere; quo lq; etiam vicinus non sit absq; servitute constituta obligatus, stillicidia alterius suscipere: cùm è contrario is, qui sepem struit, nihil ejusmodi oneris in vicinum conjiciat, ceteri qui sepem in suo facere possunt, ut fragmenta lignorum in suum duntaxat cadant fundum, *fac. l. 8. §. 5. ff. si servit. vindic. l. 1. §. 1. ff. commun. præd.* Unde nunc sponte sequitur præsumptio, quâ videtur sepem non vivam ædificans quasi declarare, se tantummodò id pro suo recognoscere & possidere, quod intra sepimentum clauditur, non ultrà. *v. Post. resolut. causar. Civ. 130. num. 61.* Aliiter tamen erit sentiendum de jure Civitatis Francofurtensis, quo neq; sepem, nisi certo relicto à finibus spatio, construere fas est, *v. Reformat. Francofurt. part. 9. tit. 4. §. 6. & 7.*

§. XXX.

Si verò qui sepem figit, fundi sui terminum excessisset, quod ex inspectione oculari judicis vel agrimensorum æstimandum, *Meloni. obs. jur. feud. civ. & crim. tit. 43. n. 3. verb. ut exstant.* olim quidem lis non amplius erat de finibus, neq; locum habebat judicium finium regundorum, sed de proprietate apud Magistratam ordinariam contendeatur interdicto, quod vi aut clam, *arg. l. 9. §. 3. l. 10. ff. quod vi aut clam. junct. l. penult. C. fin. reg.* At postmodum spatii finalis præscriptione summotà, *d. l. pen. C. fin. reus.* etiam finium regundorum judicium competere cæpit, & lis jure Romano apud agrimensores fuit seminanda, *arg. d. l. pen. ibiq; Goshoffr.* nisi quis sepem fecisset in fundo quidem alterius, sed non vicini, ceteri qui non transgressus esset fines, verum idèò, quòd in alieno ædificàrit, foret conveniendus ex interdicto quod vi aut clam, vel operis novi nunciatione. In his tamen omnibus casibus pro ratione circumstantiarum nonnunquam iuxta

damna

damni refarcitionem etiam malitia ejus, qui sepem ita protrahit, punienda est: Nec non interdum privata quoq; sepem destruendi potestas competit, *secundum ea quæ dixi §. 28. hic. add. Fritsch. opusc. var. jur. public. & priv. tr. 22. §. 21. & 22.*

§. XXXI.

- 1 **S**I quis sepem posuerit in alieno, quaeritur an jure inædificati sepes cedat domino soli, *arg. §. 30. Instit. de rer. divis.?* Pro negativa facit, quod sepes facile removeri integro statu possit, indeq; res videatur mobilis, non solo inædificata, *arg. l. 60. ff. de acquir. rer. dom.* Pro affirmativa stat *l. 17. ff. commun. prad. l. 9. §. ult. l. 10. ff. quod vi aut clam.*
- 2 Nimirum & negativa & affirmativa defendenda est secundum illas circumstantias, quæ traditæ §. 28. *hic num. 5. & Miscell. quest. XI.*

§. XXXII.

- 1 **P**ORRò de sepibus incidit quaestio, an vendito fundo etiam sepes comprehendatur venditione? quæ itidem per distinctionem venit expedienda, secundum ea quæ dixi superius §. 29. n. 2. & 3. *hic. it. Class. 2. Sect. 3. §. 13. add. l. 17. ff. commun. prad. l. 17. pr. ff. de action.*
- 2 *empt. Cost. de quot. & rat. quest. 46. n. 5.* Num verò sepimentum, quod inter duo prædia intercedit, præstet ut illa ipsa non habeantur sibi invicem vicina quoad effectum juris retrahendi ex capite viciniae,
- 3 decidendum esse puto pro cujusq; loci consuetudine. Si enim jus retractus magis ex causa confinii quàm vicinitatis esset receptum, quòd ratione ejus intersit non quemlibet habere confinem, cessabit, sublatà per sepem litium super confinii occasione, istud retractus beneficium, *arg. l. 4. §. pen. & ult. & l. 5. ff. fin. reg.*
- 4 Sin verò illud jus originem suam deberet vicinitati, interessè videtur, an ei occasionem dederit illa causa, ob quam non est indifferens hunc vel illum suo prædio habere proximè vicinum: num verò retrahendi consuetudo causam suam gratam ferat unioni prædiorum, quod vel olim quoq;
- 5 fuerint unia, aut certè nunc ea uniri expediat? Priori casu, quando quidem sepimentum esset ejus validitatis & altitudinis, ut non facile transcendatur, nec quicquam damnosum ex vicinitate metuendum sit, sepe sufficientem præbente contra cujuscunq; generis molimina fundi munionem, nihil jam amplius habet qui retractu usurus est, quod

quod pro sua intentione queat allegare: sicut nec eo casu, ubi quæstio foret de vicino non proximo, sed aliquantisper à suo prædio remoto, si aliàs statutum aut consuetudo hunc quoq; complecteretur. Posteriori casu, siue sermo sit de proximo siue aliquantisper remotiori vicino, si quoq; hic alicubi lege comprehendatur, neuiquam per sepem intermediam, utut eadem non tolleretur, sublata censetur quoad effectum retrahendi vicinitas. *Conf. Tiraquell. de retract. gentil. §. 1. gloss 9. n. 21. & 26. Id. Tiraq. de jur. primogenior. quest. 73. n. 4. in fin. Novar. decis. 140. Rocca. disp. jur. select. vol. 2. cap. 162. n. 3. & seq. item n. 12. 13. 14. 19. 24. c. 163. n. 6. 7. qui duo posteriores speciatim examinant jus retractus alicubi magis prædiorum cohærentiæ, quàm vel confinio vel vicinitati aut unionis favori innitens, quòd nimirum istud fluminis aut viæ publicæ alteriusve similis rei interjectione omninò impediatur.*

§. XXXIII.

EX ramentis seu virgis lignorum & viminibus in multifarium usum: patrisfamiliàs contextuntur etiam corbes: quorum quandoq; usus publicus conspicitur in militia & fortalitiis, sed vide de iis *Conrad. Theodoric. discurs. polit. de munition. & propugn. quest. 4. memb. 2. l. 1. §. ult. verb. per corbem. ibiq; Gorbos. ff. de peric. & commod. rei vend.*

§. XXXIV.

Non modò fructuum quærendorum, cogendorum & conservandorum causâ paterfamiliàs fundos suos instruit variis lignicis instrumentis, de quibus hætenus dictum, sed etiam ornatus gratiâ, ut cultiores sint & instructiores, l. 8. *pr. & §. 1. ff. de instr. leg. Non obstat l. 12. §. 16. eod. vid. supra §. 1. hic.* Sic enim habet topiarios, effingentes è lignis ductilibus varias figuras, veluti hominum, navium, ædium, avicularum &c. quæ figuræ in fundo ad ornatum positæ cum ipso topiario veniunt sub legato fundi instructi, l. 8. §. 1. l. 12. §. 42. l. 17. §. 2. *ff. de instrum. leg.* Non adversatur l. 60. §. ult. *ff. de leg. 3.* Vid. *Coras. lib. 5. Misc. c. 21. Add. de sculptoribus lignorum. l. 1. & seq. C. de ex-
cusas. artific.*

SECTIO VI.

De ligneis instrumentis officinarum & artificiorum.

§. I.

S Equuntur ex ordine suprà monstrato lignea instrumenta certæ alicujus artis, vel liberalis, *l. 18. §. 10. ff. de instr. leg.* vel illiberalis propriæ, *l. 6. ff. de suppell. leg. l. 13. §. 17. 18. ff. de instr. leg.* Ad illa referuntur armaria, bibliothecæ, tanquam instrumenta literatorum, de quibus *l. 52. §. 3. & 7. ff. de legat. 3.* Haud forsitan ineptè iisdem, si non dæmoniâcis artibus, annumeraverim baculum Augurum: Olim quippe Augures, dum quendam inaugurabant, dextrâ manu lituum seu curvum baculum tenebant, quo in cœlo regiones dividebant, septentrionem à sinistra felicem, à dextra meridiem infelicem statuentes, & quæ auguria venirent, prædicentes, *v. Pompon. Lat. de Magistr. Rom. l. 2. c. 5. Raph. Volateran. de Sacerdot. Rom. vers. Augurum disciplinam ab Accio. Solin. memorabil. part. 1. in descriptione auguriorum.* Eoq; etiam pertinet illa idololatriæ & divinationis per lignum species, quando particula ligni, in cujus uno latere detracta, in altero relicta erat cortex, projiciebatur in altum, ut rursus in terram decideret, sospitem, faustumq; rerum gerendarum eventum portendens, si primo jactu frustuli jam humi resupinati facies de corticata & candida appareret, secundâ autem projectione totum cortice opertum latus ostenderetur: nubilam viceversâ & miserabilem sortem denunciâns, ubi obscura facies primo, candida secundo jactu superior evenisset, & deniq; futurum inter utrumq; successum denotans, si utroq; jactu de-corticatum opertumve latus se obtulisset, *vid. Petr. Gregor. de Republ. l. 12. c. 20. §. 7.*

§. II.

A Ccenferi liberalium artium instrumentis etiam merentur ligna, quibus veteres, maximè ante inventionem chartæ, pro charta utebantur. *v. Ezech. c. 37 v. 16. & seq.* scribentes in tabulis dealbatis ut suprà ostensum *Class. 11. Sect. 6. §. 5.* Sic enim testamenta & contractus in ligneis consignabantur tabulis, quas qui falsaret, supprimeret, aut furto auferret, falsi furtive reus erat, velut si hodie tale quid in scriptis

scriptis chartarum committeretur, l. 1. §. 4. l. 7. l. 16. §. fin. ff. ad L. Cornel. de fals. l. 82. §. fin. ff. de furt. junct. l. 1. pr. ff. de bon. poss. sec. tab. Hinc prodire tituli ac rubricæ in Digestis, de bonorum possessione secundum, & contra tabulas, si tabula testamenti extabunt, de tabulis exhibendis &c. add. l. 4. §. 1. verb. tabulis. ff. de censib. l. 52. pr. de legat. 3. l. 203. ff. de V. S. ubi jung. Struv. Synt. Civ. Ex. 9. th. 24. n. 1. Conf. etiam Johan. de Arnono præf. judiciar. c. 3. n. 1. ubi tabelliones barbarè hodie dici Notarios existimat. Similiter leges Numæ ab Anco Martio in tabulis quæneis fuere inscriptæ, v. Pompon. Lat. de Sacerdos. Rom. c. x1. in fin. nec non lignæ apud Athenienses tabulæ legum Solonis in publico urbis Atticæ incendio leguntur conflagratae, v. Balduin. in L. XII. tab. præfat. pag. 3. & 11. Bibliotheca olim Fuldensis libros habuit in cortice betulæ conscriptos v. Saur. theatr. urb. in descriptione urbis Fulde, velut etiam quædam litania Corbeiensis in tali cortice descripta fuisse fertur, vid. Paulin. histor. Visbecens. §. 42. pag 45. Easq; cortices pro compactione quoq; librorum fuisse usurpatis testatur nominatissima Bibliotheca Wolferbytana, in qua Bibliorum corpus, quorum diversorum exemplarium magnus numerus est, betulæ cortice compactum reperiri licet. Add. de elephantinis & linteis libris Raph. Volateran. in descriptione quæstor. & de Sacerdos. in pr.

§. III.

DEniq; ad lignea liberalium artium instrumenta suo modo referri possunt Virgæ Geometricæ s. perticæ oblongæ, certum numerum passuum aut pedum spatium continentes, pro dimetiendis vel locorum distantis seu miliaribus vel fundorum latitudine & longitudine, Mesur. Rusticæ: Has tamen, si iisdem non uterentur periti Geometræ, sed aliqui de communi sorte mensores, unâ cum ligneis mercatorum ulnis ad instrumenta illiberalium artium rejecisse melius erit factum. De cætero, quomodo comparatae esse debeant & quatenus iustitia circa eas occupetur, videre licet apud Beierum, de colleg. opific. c. 9. n. 768. & seq. cui jungenda sunt quæ ab aliis de iustis mensuris ac ponderibus docentur. Add. infr. p. 2. Class. 3. Sect. 7.

§. IV.

ORdo nunc suggerit artium illiberalium & opificiorum instrumenta, veluti cauponæ instrumenta sunt, dolia, aliaq; vasa

ligna, l.13. ff. de instrum. leg. lanionum, mensa, trutina, l.13. cod. Su-
torum, formæ calceorum, vid. supr. Class.11. Sect.8. §.unic.

§. V.

- 1 **E**X ligneis instrumentis molarum præcipuè in juris consideratio-
nem veniunt versatiles earum rotæ, die Mühl-Räder / quæ cum
ipsa mola accensentur rebus immobilibus, Besold. thes. pract. voc. Mühl-
2 **len**. Cùm verò alicubi inter locatorem & conductorem de quantitate
annuæ pensionis vel canonis soleat conveniri secundum numerum
rotarum, dirimenta hîc erit quæstio, si cui locata esset mola, quatuor
rotis instructa, ut de singulis rotis annuatim præstaret decem modios,
atq; postea conductor ædificando adderet rotam quintam, num ratio-
ne hujus additæ quintæ rotæ ulterius decem debeantur modii? Affir-
3 **m**ativa habet æquitatem, ita ut locator restituere opus habeat impen-
sas factas in ædificationem rotæ, eò quòd conductori non tam per la-
borem & diligentiam ex fructibus rei conductæ, quàm beneficio ad-
ditæ novæ rotæ majores accedant è mola redditus pinguioraq; emolu-
menta & commoda. v. Noë Meurer. Wasser-Recht / tit. von Bann-
Mühlen. §. Wann einer eine Mühl mit vier Rädern bestanden.
Müller. dissert. de molend. Sect.4. th.37. Vid. tamen Jafon. in l. jus civi-
4 **le** ff. de justitia & jur. n.22. fol.12. col.2. Plus difficultatis cernitur in
quæstione, quando annua pensio non præcisè in singulas rotas, sed per
quandam transversionem secundum molæ proventus esset constituta,
an tunc propter additam rotam ea pensio proportionaliter augenda
sit? Negativam videtur suadere ratio, quod res consideretur secun-
dum quod est & apparet tempore contractus: E contrario pro affir-
mativa facit argumentum, quòd non minus per additam hanc rotam
increscat molæ emolumentum, quàm ubi ob vicina molendina deva-
stata duplicari lucrum contigisset, quo casu omnino fas foret, pro mo-
do augmenti fructuum etiam pensionem augeri. vid. Cost. de quot. &
rat. quæst.7. n.9. & seq.

§. VI.

- 1 **I**N genere de instrumentis literatorum & opificum norandum, (1)
quòd officinâ vel opificinâ cum instrumentis legatâ, contineantur
legato, cit. text. in §§. 1. & 3. hic. (2) quòd æquè in illa, atq; in sup-
pellectilem & instrumenta fundi, v. supr. h. Class.12. Sect.5. §.3. non
sit

fit dirigenda executio pignorumve captio, Robert. Marant. spec. enr. part. 6. de execut. n. 45. & seq. Melon. thes. jur. feud. civ. & crim. tit. 18. num. 50.

SECTIO VII.

De ligneis ludorum instrumentis.

§. I.

Recreationis & delectationis gratiâ paterfamilias varia habet è lignis confecta instrumenta Musica, quorum quædam ex ære quoq; aliâve materia conficiuntur, veluti tubæ: Sed eodem iure censentur & de politico illorum usu videre licet, Num. c. 10. v. 2. & seq. I. Reg. c. 10. v. 12. I. Sam. c. 10. v. 5. c. 16. & seq. ubi add. Nauracht. tr. de vit. & mort. hom. theor. 36. & 86. II Sam. c. 6. v. 5. II Paral. c. 9. v. 11. c. 13. v. 12. 14. Joh. c. 6. v. 4. Damhouder. de magnificencia politia Civitatis Brügensis fol. 125. 145. 146. Micral. Synt. hist. lib. 1. Sect. 1. quest. 13.

§. II.

EUndem finem præstant ludi globulorum, taxillorum & alearum, & Regel-Bret-und Schach-Spiel / de quibus vid. c. 15. x. de vit. & hon. Cleric. Damhouder. prax. crim. c. 126. Schepliz consuetud. Brandeburg part. 4. tit. 1. quest. 1. n. 22. & seq. Hahn. ad W. π. de extraord. crim. in f. Melon. rer. forens. & observ. indic. lit. A. voc. Aleator. tot. tit. ff. & C. de aleator. ibiq; Dd. Audiamus saltem hîc, quid de lusu alearum sentiat barbara gens Turcarum: Denjenigen so gern Wein trincken und gern im Bret spielen / soltu anzeigen / daß der gleichen Spiel und Getränck eine sehr grosse Sünde sey / und obwol diese Dinge / den Leuten wolgefallen / sie auch einen Nutzen davon bekommen / so ist es doch eine schädliche Sünde. Et denuò: Spielet nicht im Schach- oder Bret-Spiel / dann solches ist verboten / es ist eine invention, die von dem Teuffel herkommt / dadurch er Unermässigkeit und Zorntracht unter den Leuten anrichtet / sie vom Guten abhält und zum Bösen anreißet. v. Alcoran Machumed. l. 2. c. 8. & 19. ubi quispiam addidit hanc censuram: Das Bret-Spiel wird hie verboten / ohne vorhergehende oder gemeldte Ursach / es wäre dann Sach / daß

der Alcoran von des Königs in Frankreich Sohn/und des Herzogs in Normanden Sohn hätte gerweissaget: Dann als diese beide junge Prinzen über dem Bret-Spiel uneinig worden/ nannte der Königliche Prinz den jungen Herzogen ein Hurcu-Kind / welches den jungen Herzogen zu solchem Eyffer und Gram gebracht/ daß er dem Prinzen mit dem Breispiel eine zünliche Beule in den Kopff geschlugen/ darüber ein sehr bitterer Krieg zu vielem Blutvergiessen ist entstanden. Deswegen mag man das Bret-Spiel verboten haben. Ob aber die Leute aus dem Spielen einen Nutzen bekommen / findet sich nicht leichtlich/ es wäre dann in ehlich hundert Jahren der Hippolitus à Colliby, der an dem Fürstlichen Hoff zu H, so viel mit Spielen gewonnen/ daß er ein Haus von dem Gewinnerbauen mögen. Dieser Phœnix hat noch keinen Secunden gefunden. Hat nun der Mensch Nutzen von dem Spielen / und ist dennoch eine schädliche Sünde/ so muß der Nutz nur zeitlich / der Schade aber ewig seyn. Et porrò: Daß das Schacht- oder Bret-Spiel von dem Teuffel kommen/ ist nicht zu glauben; dann der Mißbrauch/ wann Zwietracht daunenhero entsteht / kan den rechten Gebrauch nicht schlechter Dunge auffheben. Man sagt / die Indier hätten diese Kurzweil in einer harten Belägerung erfunden / nur des Essens zu vergessen. Sed verò lex Turcica vel saltem abusum aleæ, vel propter hunc haud malè etiam usum prohibere videtur, quem abusum jam tunc fuissè nimium ex ipsis legis apparet verbis. Si enim cujusdam rei usus non præcisè necessarius est in Republica, neq; ex usu ejusdem commodum & utilitas Reipublicæ, sed magis ex abusu damnum accedit, quid obstat, quò minùs ea res, ut in se haud illicita, tollatur planè ex hominum usu, ne vel occasione inutilis rei plurima accendant mala, aliàs quidem potiùs pœnarum acerbitate impedienda, quàm ejus rei, quæ utilis Reipublicæ foret & honesta, usus tollendus penitus? Insuper non soli Turci, sed etiam veteres Christiani lusum alearum inventum crediderunt à Diabolo ac Ethnicis hominibus, renunciantes propterea in ipso S. baptismo operibus Diaboli, & nominatim alearum otio, v. *Dunt. cas. conscient. c. 10. sect. 2. quest. 78. add.* Scaccia de commerc. & Camb. §. 1. quest. 1. n. 85. Num igitur quando publicari jubetur domus, in qua retinentur ludentes ad ludum azardi, cumq; eâ omnes res ad lusum aptæ in eâdem existentes, id ipsum quoq;

quoq; extendendum sit ad lufum alearum? *vid. Guazzin. de confiscat. bonorum conclus. 13. ampliatur. 23.* Quibus omnibus ita præfuppositis 8 absq; ullâ hæfitatione valitura est ftipulatio pœnalis, fi luserit aleâ dabit centum vel aliam summam conventam, *v. Pfeil. consil. 36.* An vero 9 pœnam falsi incurrat, qui pro lufu alex fabricâffe convincitur falsam aleam, falsosve taxillos, aut qui falsâ aleâ falsisve taxillis in lufu ulius est? *v. id. Pfeil. consil. 28. add. Schepliz d. loc. n. 23. Item Ordinatur. provincial. Hennebergic. de anno 1539. lib. 6. tit. 4. cap. 3. lib. 8. tit. 7. c. 8.*

§. III.

AD materiam ludorum referendus etiam est lufus baculorum, 1 quos recreationis ergò viatores horumq; æmuli jaciunt in directum, ut alter alterius baculum feriat, atq; qui alterius baculum tetigerit & percusserit, quasi victor pro equo alio utatur. Si verò occasio- 2 ne hujus ludi contigerit homicidium, quid statuendum? Homicidia, 3 quæ in ludis vel occasione ludorum fortuitò contingunt, dolosa quidem non sunt, at tamen non ubiq; casualia, sed nonnunquam culpofa, in quibus locus fit pœnæ arbitrariæ ac debite satisfactiõni. Casualia 4 tunc reputantur, quando lufus effet licitus, fortitudinis vel agilitatis corporis ostentandæ gratiâ, aliamve honestam ob causam exercitus in loco consueto, cum debita omnis infortunii avertendi cautela: Cul- 5 pofa verò quando ludus foret illicitus, vel in loco non consueto exercitus, vel sufficiens diligentia pro cuiusq; securitate non adhibita. *Carpzov. pract. crim. part. 1. quest. 27 n. 9 12. 21. 22.* Facile proinde est judicium de casu præfenti *ex c. 8. x. de homicid. add. arg. l. 52. §. ult. item l. 11 ff. ad L. Aquil.*

§. IV.

NOn ineptè me facturum esse, si huc transferibam quod de mirabili spectaculo ligni in fronte portati, ac puerorum super illud ludentium refert Luitprand. *hist. lib. 6 c. 4. pag. 152.* his verbis: Venit 2 quidam viginti quatuor & eo amplius pedum longitudinis lignum sine manuum adimiculis in fronte gerens, quod cubitum à summitate inferius, bicubitum transversum in fronte habuerat. Adducti autem sunt duo pueri nudi, sed campestrati, i. e. succinctoria habentes, qui per lignum ascendentes, ita servaverunt immobile, ac si radicitus terræ esset affixum. Deniq; post unius descensum, alter qui remanserat, 3
codem-

codemq; solus luserat, ampliori me admiratione attonitum reddidit. Quoquo modo enim quoadusq; luserant, lignum per quod ascenderant, gubernabant. Unus verò, qui in ligni summitate remansit, quia ita se æqualiter ponderavit, ut & luserit ac sanus descenderit, ita me stupidum reddidit, ut ipsum etiam Imperatorem mea admiratio non lateret. Unde & accersito interprete, quid mihi cæteris mirabilius videretur, sciscitatus est: puerne qui se adeò moderatè rexerat, ut immobile esset lignum: an is, qui ipsum in fronte tam argumentosè tenuerat, ut puerorum neq; pondus, neq; ludus illud vel modicum flecteret. Quumq; me ignorare, quid mihi mirabilius videretur, edicerem, magno inflatus cachinno se similiter nescire respondit.

§. V.

- 1 **P**ORRò ad ludos baculorum, sed fabulosos & damnabiles, pertinere videtur, quando plebi persuasum est, ac si lamiz scopis vel baculis insidentes per aërem volitarent, *v. Aruma. ad Institus. Exerc. 20. th. 16.*
- 2 quemadmodum etiam ea superstitio inter magicas nugas habenda & damnanda est, quando maleficæ scopis in ostio positæ impedire conantur, ne persona, quam prohibere volunt, domo exeat, *v. Delri. dis-*
- 3 *quisit. magic. lib. 6. c. 2. sect. 1. quest. 1. §. 20.* Item quando ex Diaboli illusione scopas in aquam intingunt, cælumq; versus spargunt, vel trabes aut ligna in ripis fluminum transversè collocant pro concitandis in perniciem segetum tempestatibus, *Harpprecht. Consil. Tubing. vol. 1.*
- 4 *Consil. 7. n. 106.* Nec non ubi maleficii instrumenta, interdum lignea, occultant sub liminibus ostii, stabuli, præsepis, aut ubi adaquantur jumenta, *Petr. Gregor. de Republic. lib. 13. c. 31. §. 9.* Num verò & quatenus iisdem magicis nugis etiam frondes de salicibus aliisve arboribus accersendæ sint, quas mulieres villanæ primâ die Maji ante ortum solis exeuntes ex sylvis vel arboribus referunt, easdem ad modum circuli plectentes, ac in stabuli introitu suspendentes ad præservanda per totum annum jumenta illa à maleficiis, *v. Gregor. d. c. 31. §. 6.* Et deniq; quid judicandum sit de trunco vitis, itemve de baculis è corylo, quibus maleficas verberandas volunt, ut solvere cogantur illata maleficia? *Id. Petr. Gregor. d. c. 31. §. 20. Paulin. histor. Visbecens. §. 99. pag.*
- 7 *109. 110.* Quid itidem de suffumigatione ex ligno aloës, quâ dæmones accerseri & congregari; item de flagellationibus, quibus dæmones affici

affici & expelli posse credunt, v. *Delri disquisit. magic. lib. 2. quest. 29.*
Secl. 3. Albaspina. in canon. concilior. can. 34. Paulin. d. §. 99.

SECTIO VIII.

De usu virgarum pro incitandis pecoribus.

§. I.

EX materia ligni nonnunquam conficiuntur pro vario usu species, quæ ad certa instrumenta sive domus sive fundi sive officinæ aut artificii non commodè possunt referri, veluti virgæ & bacilli pro incitandis ad cursum pecoribus; Item tela lignea &c. Cavetur quippe in *l. i. C. de curs. public.* quòd equi cursui publico deputati non lignis aut fustibus, sed tantum nodò flagellis debeant agitari. Cùm verò 3 nomine flagellorum alibi veniant etiam virgæ, acutiorumq; frondium ramenta, *arg. l. 7. & 10. ff. de pæn. l. 4. §. 1. ff. de incend. l. ult. ff. de injur. nec non baculi, l. 52. §. 1. ff. ad L. Aquil.* posset videri, ac si in *d. l. i. de curs. publ.* prohibeantur duntaxat fustes & baculi grandiores, non etiam virgæ aut frondium ramenta. Verùm magis putandum est, omnem illam equorum cursoriorum agitationem, quæ lignis sive virgis sive fustibus, fieret, esse prohibitam, quia omni illà faciliè potest accidere equorum deterioratio, præcipuè quidem in oculis. Non quicquam adversantur, quæ in contrarium modò sunt allata, si memineris, flagellorum varia esse genera, alia lignea, alia ex corrigiis coriaceis, alia ex restibus compacta, *Gothofr. ad l. 7. ff. de pæn.* Non illa, sed hæc adhiberi lex vult.

§. II.

QUæritur autem, utrum lex prædicta sit restrictivè intelligenda 1 saltem de equis cursoriis? Sanè *Hornikg. tr. de jure post. c. 18. 2 theor. 20.* inter privilegia equorum cursoriorum primo loco refert, ut non lignis aut fustibus, sed flagellis, (per quæ intelligit funiculos aut virgas seu frondium ramenta) debeant agitari, cùm alios equos licitum sit urgere calcaribus, scuticis & crassioribus baculis: Subjungit ibidem 3 comparisonem immunitatis fustium, quæ veteranis compete-
bat, l. i. & 3. ff. de veteran. cum hâc ipsâ, quæ equis cursoriis concessa est. Sed nescio, an non benè queat reponi, quòd omne simile claudicat: Sicut & magna me tenet hæsitatio, utrum lex illa pertineat restrictivè, 4

& in qualitate privilegii, ad equos cursorios, quæ quidem de iis solis est concepta, sed vel ideò, quia de his saltem consultus fuerit Imperator, vel quia de equis cursoriis faciliùs cum conductore lis esse potuerit, domino culpam conductoris, equum ligno ferientis, allegante; conductore nullam culpam agnoscante, quòd iste lignorum usus esset consuetus nec prohibitus, *arg. Num. c. 22 v. 27. c. 2. in f. caus. 5. quest. 5.* ut ut posteriori citato loco non fiat flagellatio ad incitandum cursum, sed ad corrigendum, deductâ inde comparatione baculi pastoralis, de quo *suprà Class. 10. Sect. 3. §. 1. & seq.* Eadem planè ratio quadrat etiam in aliis equis, ut ideò, quemadmodum de periculo tenetur conductor, qui equum cursorium æquo duriùs tractavit, *Brunneman. ad tit. C. de curs. publ. n. 22.* idem statuendum videatur in casibus, ubi pastores pecorum, famuli domestici, aut conductores, etiam alios equos non cursorios aliave pecora, iniquâ flagellatione deteriorâssent.

SECTIO IX.

De telis ligneis.

§. I.

SI animalibus bruis ea gratia facta, ne lignis plus æquo verberentur, *v. Sect. preced.* multò magis fuit præcavendum, ne iisdem hominibus læderetur, neve eadem in hominis internecionem aut vulnerationem usurparentur: Unde injuriarum tenetur, qui quempiam, etiam Judæum, fuste, baculo, aut virga, contumeliosè animo injuriandi verberavit, *c. 9. x. de Jude.* Et cum fuste aut baculo etiam quis occidi possit ac vulnerari, *l. 7. §. 1. ff. ad L. Aquil. l. 1. §. 17. ff. de SCto. Silan. Exod. cap. 21. v. 20. Num. c. 35. v. 18.* meritò iidem numerantur inter tela & arma, *l. 41. l. 233. §. 2. ff. de V. S.* ut in SCto. Silaniano habeatur occisus, qui fustis ictu periit. *d. l. 1. §. 17. de SCto. Silan.* ac videatur armis & telis in furto diurno restitisse, adeòq; impunè occisus, qui fustibus se defendit, *l. 54. §. 2. ff. de furt.* vim publicam, quæ armis inferitur, fecisse qui fustibus usus est, *l. 11. §. 1. ff. ad L. Jul. de vi public.* armatâ vi possessione quem dejecisse, qui fustibus dejecit, *l. 3 §. 2. ff. de vi & vi armat. §. 6. Instit. de interdict.* ad effectum L. Aquiliæ actionis, & pœnæ homicidii quempiam occidisse, qui fustibus eum percussit,

cussit, §. 5. *Instit. de public. Judic. Exod. c. 21. v. 20. Num. c. 35. v. 18. l. 7.*
 §. 1. ff. ad L. Aquil. etiam quando dominus servum suum occidisset,
l. un. C. de emendat. servor.

§. II.

SI quis non aggressus, sed aggressor, dum alia ad occidendum aptio-
 ra magisq; detrimentosa tela secum non haberet, quempiam per-
 cussisset grandiori baculo seu fuste in periculosa corporis parte, veluti
 in capite, potest videri, & ex ipso genere telorum inferri, quòd ani-
 mum habuerit occidendi: E contrario occidendi animus neutiquam, 2
 sed potius, quantum ad ipsum genus teli attinet, non animus occiden-
 di, foret præsumendus, quando aggressor præsto habuisset alia magis
 detrimentosa arma, & nihilominus fuste haud crasso in loco non pe-
 riculoso quempiam percussisset, *Menoch. de præsumpt. lib. 5. præf. 40. n. 4.*
 & seq. usq; ad num. 14. inclusivè. *Theodoric. crimin. c. 7. aph. 1. lit. b.*
num. 31. 32. 33. 34. 35.

§. III.

Solent quidam baculis incedere, in quibus excavatis latentem ha-
 bent pugionem, atq; sic sub colore baculi ferre abdita in eodem ar-
 ma, quod baculorum genus, quatenus eo utuntur, quibus suæ defen-
 sionis causâ armorum gestatio convenit, in jure videtur approbari,
arg. l. 2. §. 1. ff. ad L. Aquil. ibiq; Gothofr. add. Calvin. Lexic. voc. Dolon.

§. IV.

Deniq; telorum ligneorum usus conspicitur in venationibus, quæ
 fieri solent per trajectionem baculi, sed de his dicetur Part. 2.
 Class. 6. Sect. 7. §. 7.

CLASSIS XIII.

De lignis combustibilibus.

§. I.

Rogredior secundum ordinem Class. 7. Sect. 1. §. unic. 1
 monstratum, ad tractationem de lignis combustibilibus,
 quæ ad comburendum succisa sunt vel dejecta, & in specie

ligni appellatione veniunt, sicut & sylva ad combustionis usum habitata, de quâ verò actum superius, & quæ insuper nonnunquam ex mente legantis vel contrahentis sub appellatione ligni potest non contineri, verùm duntaxat ligna ad comburendum rita cæsa, *d. l. 55. §. 2. ff. de legat. 3. l. 17. §. 2. ff. de act. empt.* Ligna autem combustibilia s. ad comburendum parata etiam sunt, quamvis nondum minuatim essent concisa, modò concidendo forent destinata, *d. l. 55. pr. & §. 2. ff. de legat. 3.*
 3 vel ad balnei, diatarum, hypocaustorum calefactionem, vel ad calcem, aliamve rem coquendam, *d. l. 55. §. 3. add. Fes. c. 44. v. 15. 16.*
 4 19. & veniunt hic omnia ea, quibus in nullam aliam rem nisi ad comburendum possumus uti, vel utimur, *d. l. 55. §. 1. it. pr. verb. paratum §. est. & §. 2. verb. destinatum.* veluti virgæ, carbones, *d. l. 55. §. 1. de pinu integri strobili, d. l. 55. §. ult. & l. 167. ff. de V. S. virgulæ, gremia, sarmenta, superamenta materiarum, vitium stipes atq; radices, d. l. 55. §. 4. de legat. 3. Sapient. c. 13. v. 12. Gothofr. ad l. 7 §. 12. ff. solut. matrim. junct. supr. Class. 4. Sect. 5. §. 2. & Sect. 18. §. 1. & Class. 7. Sect. 1. §. unic. spinæ, vepres, d. l. 55. §. 5.*

§. II.

1 **Q**Uod de vitium stirpibus & radicibus modò dictum est, accipi convenit de vitibus agrestibus, ad alium usum inutilibus, vel uti-
 2 libus demortuis aut torrefactis, *Ezech. c. 15.* cum frugifera & viventes. sint ad hominis escam, ac idcò nullo modo turbanda aut destruenda,
 3 *v. supr. Class. 4. Sect. 18. §. 1. n. 5. & §. 23. §. 25. n. 3. §. 26.* Non obstant. II. Reg. c. 4. v. 39. Judic. c. 13. v. 14. Ex priori enim textu desumptum argumentum potius firmat limitationem, dum inde patet, vitium agrestium fructus propter amaritudinem non fuisse comestibiles, donec
 Elisa amaritudinem miraculosè in dulcedinem convertisset, & ergo vites agrestes suâ naturâ comestitionis usui haud esse destinatas. Quod
 4 alterum textum oppositum attinet, Angelus Dei, quando uxori Manoh, viri de familia Danitarum, hætenus sterili, futurum filium Simonem prædicit, admonet eam, à quibus ipsa prægnans, nec non futurus filius, debeat abstinere, nimirum à nimio vini usu: Unde verò aliqua absoluta prohibitio omnis ejusdem usus neutiquam rectè infer-
 tur, *add. Numer. c. 6. v. 3. 4. item Censur. ad Alkoran. Mahum. l. 1. c. 24. 46.*

§. III. Quod:

§. III.

QUod §. 1. n. 5. & §. 2. n. 1. modò docui, lumen quoq; accendit qua-
 stioni, utrum radices arborum incisarum veniant sub appella-
 tione lignorum combustibilium & v. gr. pertineant ad eum, cui in a-
 liena sylva jus colligendi pro usu foci ligna arida constitutum est, ita
 ut eidem sit facultas radices è terra evellendi & in usum suum avehen-
 di? Sanè quousq; spes est ut cæsa arbor ex radicibus renascatur, haud 2
 quaestionem affirmaverim: At ubi radices vivere desissent, ut nulla
 repullulandi spes superesse queat, nihil video quod affirmantem sen-
 tentiam impediatur, radicibus in eum statum nunc deductis, ut nullum
 alium, quàm combustionis, præstent usum. Hoc saltem monuerim, 3
 quòd effossio seu evulsio radicum è terra perficienda sit absq; sensibili
 damno domini sylvarum, adeoq; vel eâ lege, ut fodina repleatur vel a-
 lio innoxio modo. Ita memini iudicatum in causâ universitatis seu pa-
 gi Burckhardsfell contra Monasterium Arnsburg.

§. IV.

AD ligna combustibilia referenda sunt etiã ea, quæ ad carbones r.
 coquendas & conficiendas parata sunt. Non adversatur l. 55. 2
 §. 7. de legat. 3. ceu obtinens in legato, cùm hîc tractatio sit de lignis
 in genere combustibilibus, extra considerationem alicujus contractus
 vel ultimæ voluntatis in propria sua significatione, l. 69. ff. de legat.
 saltem tamen, quia de sylva ad comburendum habita jam alio conve- 3
 nienti loco actum est, rutis cæsis, sub quibus ligna quoq; ad conficien-
 das carbones parata continentur, sicut & titiones, aliave ligna cocta,
 nec fumum faciant, quæq; aliàs in legato proprium genus consti-
 tuerint, nec lignorum nomine comprehenderentur, d. l. 55. §. 7. de
 Legat. 3. l. 167. ff. de V. S. Jung. Barbos. & Tabor. loc. commun. l. 6. c. 7.
 ax. 10. ubi ex eo, quòd factum & faciendum, quando hoc nondum deductum
 ad actum perfectioni proximum, non censeantur per paria, inferunt, non
 contineri sub carbonibus legatis ligna, quæ pro coquendis carbonibus essent
 destinata. Add. porrà Hahn vom Erl-meyer-Recht / p. 2. c. 21. n. 73.
 & seq: Unde carbones ad alium quàm foci usum paratæ, haud ve-
 niunt in ullo contractu aliove jure, quo ligna duntaxat pro usu foci
 conceduntur, vid. supr. Class. 4. Sect. 6. §. 14. Myler. Gamolog. person.
 illustr.

- 4 *illustr. c. XI. §. 6. circ. fin. vers. quod fructuarius arborum.* E contrario carbonēs fossiles, utut è ligno non fiant, sed coquantur ex terra, ac vocentur *Stein-Kohlen* / quasi ad duritiem lapidum proximè accedentes, *Peller. ad Klock. de arar. l. 2. c. 2. n. 21.* comprehenduntur sub appellatione lignorum ex consuetudine, more & usu illarum regionum, quæ iisdem pro lignis utuntur, *Habm. d. loc. quemadmodum de novo Castello ex Zeilero refert Besoldus thes. pract. voc.*
- „ *Holz.* Das Neu-Castel in Northumbria ein lustiger Ort und
- „ Stadt sey / aber Mangel an Holz habe / deswegen sie aus einem
- „ Berg Stein-Kohlen zum brennen haüeten / welche weit und breit
- „ zu Wasser und Land verführet würden / und nehme ein Bettler lieber ein Stück Stein-Kohlen / als ein Stück Brodt. *add. Klock. d. l. n. 17.*
- 5 ubi tamen num. 23. adnotat Pellerus, fabros ærarios & ferrarios, qui subtilia opera essent facturi, non uti hoc genere carbonum, nisi earum, quæ ex ligno coquuntur, magna foret penuria, eò quòd durum illud bitumen, suâ pinguedine inficiat ferrum, reddatq; fragile. Ex quibus dictis simul apparet, harum carbonum fossilium, propter magnam suam alicubi necessitatem & utilitatem, esse commercium, unde regioni & ærario ingens accedat utilitas, *Klock. d. 7 num. 17. & ibid. lit. B.*
- 6 An verò eadem inter metalla sint numeranda, & tanquam maximum regionis emolumentum, metallorum jure, præsertim hodie, habendæ ac censendæ? *v. Myler. de Princip. & Stat. Imp. part. 2. c. 69. §. 6. Fritsch. supplem. Besold. voc. Stein-Kohlen.*
- 8 nec non an hæ ipsæ coincidunt cum eo genere ligni subterranei, quod novissimè descripsit Seyfrid. *in medull. mirabil. natur. lib. 2. c. 5 §. 38.* an verò id singularem constituat ligni subterranei speciem, sive è pinguedine paludinosæ terræ enati, sive fortuito infra terram submersi, dijudicandum lectori relinquo ex iis quæ tradidi *supr. præfat. n. 27. it. Class. 3. Sect. 1. §. 2. n. 1. Class. 6. Sect. 1. §. 5. n. 10.* nec non ex ipsis Seyfridi verbis, quæ ita habent: In Italien in der Landschaft Umbrien / zu Aqua Sparta und Todil, wird eine Art Holzes / wie zu Tybur die Steine / aus der Erde gegraben / unterschiedlicher / doch meistens brauner Farbe / an Härte dem Eben-Holz sich gleichend; wird auch an dessen Stelle zu allerhand eingelegter Arbeit verbrauchet / dannes gar zierliche Streiffe / Aldern / und Vineamenten hat. Es ligt diß mineralische Holz in einer freidigten Erde:
- Man

Man findet auch Stücke / daran noch ein Theil rechte Kreid-Erde ; ein Theil aber allschon zu Holz geworden ist / und der Ueberrest schwarz / wie Kohlen / aussiehet. Wanns auff das Feuer geworfen wird / gibts zwar eine starcke Hitze. glummet aber nur gleich den Kohlen ohne Flamm. Man findet etliche Stücke dieses Holzes / die bereits halb zu Stein geworden / und die andere Helffte Holz geblieben.

§. V.

Balani, olivarum & alii nuclei, propriâ lignorum appellatione non continentur, l. 167. ff. de V. S. at in legato veniunt ex mente testatoris, l. 55. §. 1. ff. de legatis 3. Nimirum ex mente testatoris etiam ea sub nominatione ligni possunt comprehendi, quæ indubiè ligna non sunt, si modò testator iisdem pro lignis fuerit usus, velut herbulæ (de quibus add. supr. Class. 4. Sect. 18. §. 1. n. 14.) arundo, papyrus, editus bubum, d. l. 55. §. 5. & 6. de legat. 3. qualis tamen usus non facile contigerit, nisi in regionibus, quas lignorum premit penuria, quarum misera conditio facile colligitur ex eo, quòd Deus Judæis fuerit comminatus, ipsos panes suos pinsuros esse non lignis, sed fimo hominum ac boum siccato, Ezech. c. 4. v. 12. & 15. Eamq; miseriam sentire Eidoræstadeses refert Lather. de censib. l. 3. c. 6. n. 46. quòd scilicet non ligni quicquam, sed ne spinas quidem aut ullum aliud alimentum ferat ignis Eidoræstadia, utaturq; pro lignis fimo bubulo. Frisii itidem stercore boum ignes sovent, sed quorum ligni inopiam Deus admirabili benignitate compensavit in præparatione terræ, ut constet ex bitumine & sulphure, & effodiantur cespites ustibiles, qui tanquam pingues, uliginosi, & palustres, abrasâ superficie, in cumulos coacti, ac vento soleve exsiccati ignem facile concipiunt, diuq; servant, præbentes multò, quàm quodvis lignum, ardentiores carbonēs, Germanicè Torff / v. Klock. de arar. l. 2. c. 2. n. 19. Peller. ad eund. lib. 1. c. 14. n. 46. Lansf. orat. pro German. pag. 60. Myler. Gamolog. person. illustr. cap. XI. §. 4.

§. VI.

Cum igni mirabilis in purificando aëre adscribatur vis, suadent medici, ut tempore pestis, & aëre infecto, semper ignis in domibus & ligna combustibilia talia habeantur, quæ imprimis lepidum spar-

spargunt odorem & ad purificandum aërem sunt aptiora, velut ligna juniperi, *Besold. thes. pract. voc. Stauden.* quercus, pini, lauri, cupressi, &c. quibus quoq; sanctam illam salicem, cujus Paulin. meminit in *histor. Visbecens.* §. 126. pag. 123. commodè annumeraveris: E contra ligna putrida ac madida, quæ non solum tetrum vaporem & odorem, dum comburuntur, exhalant, sed & venenum pestibile facile concipiunt, ac in ædes emittunt, planè non sunt adhibenda, ne scus pestibilis morbus propriâ culpâ inhabitatoribus, (hactenus consilium Medicorum) accedat, majusq; periculum civitati (hoc respectu Politicorum est) immineat, *conf. Zach. quest. medic. legal. lib. 2. tit. 2. quest. 11. n. 10. & 11. lib. 3. tit. 3. q. 4. n. 7. & 8. Naurht. tr. de vit. & mort. hom. theor. 33. & 37.* Quia etiam domus peste infectæ clauduntur, ut inhabitatoribus fas non sit prodire in publicum, lignaq; parare combustibilia, *arg. Levit. c. 13. v. 46.* constituendi sunt à Magistratu, qui accepto ex publico salario, per pestium ædes discurrant ac requirant, quibus indigeant inhabitantes: quiq; ideò necessaria ligna combustibilia coëmant, vel à civibus mutuò sumant, ac domibus contagiosis præbeant: Atq; hæc mutuò à concivibus data opportuno tempore repetuntur, alicubi saltem è divitibus, pauperibus verò mutuata permanent & donantur, velut in Civitate Brügensi, *v. Danthouder. de magnificentia politia civitatis Brügensis fol. 141. sub rubr. Chirurgi tempore pestis.* ubi etiam docet, hos internuncios oportere in toga gestare partem panni rubri, quò ab aliis queant dignosci, & cum ipsis conversatio evitari. *Add. Levit. c. 13. v. 45. Naurht. de vit. & mort. hom. theorem. 41.*

§. VII.

¹ **A**D comburendum, velut ex præcedentibus paragraphis constat, sumuntur vel arbores succiæ, eructæ, dejectæ, vel saltem rami aridi collecti: Illæ quidem plaustris advehuntur, hi etiam gremio & ² humeris exportantur, *v. supra Class. 4. Sect. 5. §. 2.* Ultrà quæ ibidem tradita adhuc meretur notari, quòd facultas colligendi ramos aridos certis legibus jurisdictioni forestali innitentibus sit circumscripta, ac pro usu publico & venationum ita determinata, quò minùs terreantur & quiete destituantur feræ, ne etiam superflua ac nimia lignorum aridorum exportatio redundet in vastationem sylvarum aut lignorum com-

combustibilium publicam inopiam. Quod respicit illius, quæ *Clas. 2. 3*
Sect. 2. §. 4. allegata est, Ordinationis Marburgensis art. 1 §. Die Holtz-
 träger/so ins Lese-Holtz gehen/sollen die Woche zween Tage halten/
 und soll keiner weiter in Wald gehen/ und so jemand's darüber be-
 funden wird/ soll der jentae so fähret/ allemal dreyzehn albus: und
 eines das daträgt/ ein Orts Gulden geben/ so aber die Wälder gar
 verboten seyn/ sollen sie sich des Fahrens und Gehens gänzlich ent-
 halten/ bey unguädiger Straff. Plura talia quæ dominus forestæ 4
 non solum in sylvis propriis, in quibus subditi eam lignorum colli-
 gendorum facultatem ex contractu vel antiquâ consuetudine ob-
 tinent, sed etiam in sylvis subditorum jure statuit, repetere licet ex di-
 ctis *Clas. 4. Sect. 17. §. 2. & seq.* Quibus hîc adjicio, quod in terris Has-
 siacis, ubi subditis jus colligendi ligna arida in sylvis Principum sin-
 gulis annis pro certâ mercede consuevit locari, eo nomine solvendum
 sit aliquod laudemium, Aufdings-Geld / veluti de singulis florenis
 conventæ mercedis unicus albus, qui, si merces conventa non excedat
 viginti florenos, Præfectorum salario deputatus est, de summâ verò ex-
 cedente ærario Principis reservatus, vid. *Fürsil. Hessen-Darmstätt-
 tische Accidentalien-Ordnung de anno 1662. n. 52.* cujus ibidem ver-
 ba sunt: Wann eine Gemeinde Auflese-Holtz dinget/ von jedem
 Gulden dem Förster ein albus, biß auff zwanzig Gulden. Wans
 höher kömmt/davon sol Uns das Aufdings-Geld verrechnet wer-
 den.

§. VIII.

Quæritur autem, an quoq; die Sabbathi permissum colligere ligna
 combustibilia? Inter opera, quæ etiam die Sabbathi peragere
 fas est, referunt omnes unanimiter Theologi, ut liceat cibos coquen-
 do parare, unde videtur concedenda esse etiam lignorum appor-
 tatio, ceu sine quibus non foret ignis nec ulla ciborum coctio. At re-
 sponderetur in veteri testamento neutiquam licuisse diebus Sabbathi
 manna colligere, aut cibum ullum coquendo parare, *Exod. c. 16. v. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30.* multò minùs ligna combustibilia
 colligere, adeò ut is, qui ligna die Sabbathi collegerat, jubeatur lapi-
 dari, *Numer. c. 15. v. 32. & seq.* Etiam si verò, postquam vivus panis
 venerat de cœlo, *Joh. c. 6. v. 32. & seq.* & lex de ceremoniali Sabbatho

strictissimè observando saltem servientibus in Ægypto olim lata, *Deut. c. 5. v. 15.* defierat, *Hebr. c. 4. v. 3. & seq.* nunc in novo testamento legantur discipuli in die Sabbathi impunè collegisse cibos, *Matth. c. 12. v. 1. & seq. Marc. c. 2. v. 23. & seq. Luc. c. 6. v. 1. & seq.* tamen inde non rectè inferitur, vel quòd hodie cibos colligere die Sabbathi liceat, vel quòd lignorum combustibilium apportatio sit permissa. Etenim lex ceremonialis sublata quidem est, at non moralitas, volens adhuc hominem quiescere ab omni opera, quæ quoquo modo possit impedire cultum Dei, quò minus peragatur, ex motu ardentissimo, ex toto corde, totâ animâ, & omnibus viribus. Unde neutrquam homini relictum est, de conquirendis cibis & lignis combustilibus die Sabbathi esse sollicitum, utut peccatum haud censendum, cibos jam ante debito tempore conquisitos duntaxat coquendo præparare, lignaq; jam ante apportata saltem foco superponere, ceu quæ opera absq; animi distractione queat perfici. Discipuli Christi nullo præmeditato cibum quærendi studio exierant, sed Magistrum suum in itinere sequentes, stomachi satiandi causâ, spicas frugum decerpunt, comestum itatim in agro, neq; secum asportaturi, *d. d. loc. verb. uud assen.* quod nudum, non ciborum cum quadam solertia & sollicitudine conquisitionis, verum eorum, qui in via præstò erant, comestionis factum haud magis potuit esse peccatum, quàm si cibi etiam olim ex olla tolluntur & comeduntur. Et si vel maximè decerptionis factum in die Sabbathi fuisset inconveniens, id tamen peccati foret purgatum per singularem ipsius Dei, qui Dominus Sabbathi est, dispensationem, *Matth. c. 12. v. 6. & 8. Marc. c. 2. v. ult. Luc. c. 6. v. 5.* quæ verò dispensatio ad alios quosvis homines & casus non sit extendenda.

§. IX.

A Rbores ad comburendum rutæ casæ, quo commodius destinate combustionis usui adhiberi queant, hnduntur ac minutatim conciduntur, *l. 55. pr. & §. 2. ff. de legat. 3.* Postea vel in sylva vel inde evectæ & disiectæ in alio vacuo ac desolato loco, aut etiam in villa ad unum coguntur acervum, aëriq; exponuntur & exsiccantur, quo concipiendæ flammæ faciliores sint. Quando in sylva essent hiliæ aut minutatim concisæ, convenit sylvam purgari à fragmentis lignorum, *vid. artic. 9. & 19. ex ordin. Marburg. transcriptos supra Class. 2.*

Sect. 2.

Seet. 2. §. 12. n. 3. Add. ejusdem Ordinat. artic. 17. So er das Holz gehauen/ und nicht so bald rein auffgemacht / und es so lange gang im Wald liegen läßt / soll derselbe einen Gulden Straff geben. Quid verò obtineat, si quis, dum ligna findit vel scindit, quempiam adstantem aut praterentem improvise vulnerasset aut occidisset, dijudicari potest ex dictis *Class. 5. Seet. 1. 2. & 3.*

§. X.

AD ligna concisa in acervum siccandi causâ cogenda, in eine Arcke zu legen/ talis locus eligendus est, cujus per acervum lignorum obstructio in sylva non obstat plantularum vitæ & germinationi, *vid. Class. 2. Seet. 2. §. 12. n. 3.* aut aliter sic impedimento, *vid. art. 9. Ordin. Marburg. verb. Zu Haus oder auff Plätze und Eriescher. transcript. d. Class. 2. Seet. 2. §. 12. n. 3.* unde ejusmodi acervis lignorum non sunt obstructæ viæ publicæ, urbiumve plateæ, *vid. Class. 6. Seet. 1. §. 11. junct. l. 11. §. 4. ff. de via public. & si quid in ea factum.* atq; in benè constitutis Rebus publicis peculiaris Magistratus demandatam habet inspectionem platearum ac viarum publicarum, etiam in specie ne lignis, arboribus, aut ruderibus expleantur, *vid. Damhouder. de magnificentia politia Civitatis Brügensis fol. 136. in f. rubr. Amannus. fol. 138. in fin. & 139. pr. in descriptione Limarii. Sprenger. perspicill. orb. Christ. pag 13. & 28. Struv Synr. Civ. Exerc. 45. rh. 75. 76. 63.* Plura de locis, in quibus ligna reponuntur, dicta sunt, *d. Class. 6. Seet. 1. §. 11. & Class. 6. Seet. 2. §. 21.*

§. XI.

SI quis de tali acervo ligna, furandi causâ, abstulerit, tenetur furti, *1 arg. l. 25. §. 2 ff. de furt. lucens tam jure Carolino, quàm criminali Hassiaco, nec non Saxonico, talem pœnam, velut dicere anticipavi. Class. 6. Seet. 1. §. 9. & ibid. allegat. loc.* Sæpè laudata Ordinatio Marburgensis in eum, qui ligna in sylva Principis coëmpta & reposita furatus est, statuit junctam carceri pœnam pecuniariam, eamq; etiam præfinit emptori seu domino lignorum, si cum fure pacisci ac delictum reticere præsumperit. Verba ita habent: veluti artic. 31. Da einer dem andern sein gekauftt Bau-oder Brenn-Holz/ wie das Namen haben mag/ veruntrauen/ abstehlen oder sonst heimlich veräußern

würde/ soll derselbige vierzehn Tage mit dem Eburn/und mit fünf Gulden darzu gestrafft werden. Artic. 32. Da auch einer einen über seinem Holz befinden / und dasselbige nicht anzeigen / sondern heimlich sich mit ihme abfinden würde / soll einer wie der ander gehalten und gestrafft werden.

§. XII.

- 1 **E**Tiamsi verò ordinatio Marburgensis videatur respicere casum, quando arbor emptori demonstrata & malleo ferreo signata, eoq; ipso tradita, furtim esset cæsa, qualem furem ordinatio Mauritiæ, Hassiæ Landgravii, de anno 1593. obstringit ad pœnam & duplum pretii arboris: tamen arbitraria pœna etiam in eos obtinet, qui ligna fissa & dissecta furtim surripiunt, saltem ideò exasperanda, quòd fiat ablatio non solum lignorum, sed & impensorum laborum ac sumptuum.
- 2
- 3 Neq; est, ut præfatus articulus trigessimus secundus adversetur juri Romano, quo nomine lectorem remitto ad *Class. 4. Sect. 3. §. 4. n. 12. & Sect. 18. § 32. n. 5. Item Miscell. quest. 14.*

§. XIII.

- 1 **T**Am ligna combustibilia, quæ pro usu foci, quàm quæ ædificandi causâ, ad aulas Principum vehuntur, veniunt sub appellatione Hoff-Wied / so genennet wird alles Brenn-und Bau-Holz / so man zu einem Schloß über das Jahr gebraucht / *Besold. thes. pract. voc. Holz.* eoq; etiam referenda ligna combustibilia, Officialibus pro
- 2
- 3 salariis constituta. Hæc omnia regulariter ex sylvis Principum subministrari convenit, à subditis duntaxat operis, si eas debeant, in succidendo, findendo, & advehendo præstandis: Alicubi tamen subditi ex propriis universitatum sylvis ligna combustibilia pro focis anlicis & Officialium præbere ex consuetudine & conventionc sunt obstricti, aliquando quidem ad certam quantitatem, nonnunquam verò ad necessarium & sufficientem usum.
- 4

§. XIV.

- 1 **U**T clarius pateat, quousq; subditi sint obligati, vel ad ipsam lignorum combustibilium præbitionem, vel saltem ad operas præstandas, haud otiosus erit labor, si utramq; hanc obligationem ex veris suis

suis principiis demonstraverim. Operarum in lignis succidendis & advehendis præstationem non ex jure communi subditis, quâ talibus, incumbere, sed ex conventionibus procedere vel præscriptionibus, argumento sunt Rubrica & l. 1. C. ne rustic. ad ullum obseq. *Add. supr. Class. 6. Sect. 2. §. 5. n. 3. Class. 7. Sect. 2. §. 2.* Si itaq; conventio esset concepta de operis certis ac determinatis, vel etiam duntaxat determinatæ operæ forent præscriptæ & usitatæ, omninò in præstatione earum erit acquiescendum, neq; ulteriores exigendæ, quàm quæ conventæ sunt aut solitæ. Hinc subditi qui determinatè saltem ligna seu combustibilia cædere vel advehere obligati sunt, non tenentur cædere aut advehere pedamenta vel perticas pro excipiendo lupulo aut fabricandis sepibus: utut postea ea pedamenta advehere ipsis incumbat pro usu foci, si essent torrefacta & ad nullum alium usum, quàm combustionis, amplius idonea, *vid. Wehner. obs. præct. voc. Holzsparkunst. vers. Interdum sind die Unterthanen. & vers. Non autem. Just. Hahn. de jur. colonar. conclus. 292. und vom Erbiner-Recht / p 2. c. 21. n. 64. & seq. Confer etiam supra Class. 7. Sect. 2. §. 4.*

§. XV.

SI verò ex conventionem aut præscriptionem debitæ essent operæ indeterminatæ, tunc earum debitores jure obligantur cædere & advehere non solum ligna combustibilia, sed etiam materiam ad ædificandum aut fulciendum: ita tamen, ut earum operarum exactio fiat moderatè secundum antiquam consuetudinem & arbitrium boni viri, *v. supr. Class. 6. Sect. 2. §. 5. n. 3.* quâ moderatione servatâ etiam ex alieno territorio ligna advehenda sunt, *Carpzov. part. 2. Const. § 2. def. 5. Diether. supplem. Besold. voc. Holz. inf. add. supra Class. 7. Sect. 2. §. 3.*

§. XVI.

QUantum nunc alteram obligationem attinet, quâ subditi pro fisco Principis & Officialium ipsa ligna combustibilia ex sylvis suis subministrare obstricti sunt, videri quidem posset, ac si ea lignorum præbitio sit species quædam collectarum, ut non jure conventionis, consuetudinis, vel præscriptionis debeatur, sed instar collectarum toties queat imperari ab illo, penes quem summa potestas est, quoties

cam publica exigit necessitas, fortè quòd Principi non sint sylvæ, un-
 2 de vel foco alimentum, vel domui conservatio suppetat. Verùm hæc
 causa non præstat, ut id collectarum genus probandum sit, nisi & hoc
 pacto vel præscriptione esset quæsitum. Siquidem Princeps jam ante
 a subditis percipit vectigalia, tributa, collectas, aliosq; consuetos re-
 3 ditus, ut jus non sit ad quasvis insolitas rerum necessariarum exactio-
 nes sub publicæ necessitatis obtentu profluere. Unde ex ærario suble-
 vare necessitatem decet, justè saltem subditis cogendis, si propriæ sylvæ
 non suppetant, ut necessariam lignorum materiam sibi pro pretio
 vendant, *conf. Class. 4. Sect. 7. § 7. Class. 11. Sect. 1. § 9. & Sect. 3. § 3.*
in fin.

§. XVII

1 **Q**uo domino tam foresti quàm sylvæ, de necessaria singulis annis
 quantitate lignorum combustibilium constet, oportet orgyas
 ad certam mensuram ulnarum, seu pedum determinari, & quando li-
 gna nondum exsiccata ad certas ulnas forent definienda, quantitatem
 seu mensuram suppleri, ut lignis siccatis decrecentibus debita nihil-
 ominus remaneat mensura, nec eâ diminutione damnum afferatur illi,
 cui ligna apportanda sunt: ne etiam futurum sit, ut subditis, qui ligna
 2 vehunt, commissi furti suspicio facilè oriatur & obijciatur. De cæ-
 tero tamen aurigarum fraudibus, quibus non rarò ligna optima pro
 cariosis, nodosis & inutilibus permutant; vel furandi & oneris levan-
 di & equos non lassandi causâ, eadem surripiunt, aut currui non im-
 ponunt, summo studio obviandum est, legesq; terendæ pœuales, aut
 quæ saltem præsentiam Officialium requirant, tam ubi ligna cædun-
 tur & in acervos debitâ mensurâ reponuntur, quàm ubi advehuntur:
 Quo sapientiæ nomine celebratur Rex Salomo, constituens, quando
 pro ædificatione templi cæsores lignorum aliosq; operarios conduxis-
 set, multos Præfectos, qui vigilarent, quò quisq; operarius debite per-
 3 ficeret operam sibi commissam, *II Paralip. c. 2. v. 2. & ult.* Viceversâ
 ne subditi inordinatâ operarum exactioe ultrâ arbitrium boni viri
 premantur, *Struv. Synt. civ. Ex. 3. th. 24. Ex. 37. th. 64.* convenit pro-
 videre, ut subditis opportuna, nec adeò damnosa tempora pro cæden-
 4 dis & advehendis lignis præstituantur. Quæ omnia cum laudabiliter
 disponat & jubeat in sex prioribus articulis Ordinatio Marburgensis,
 neces-

necessum duxi ultra artic. 1. jam supra Class. 4. Sect. 16. §. 15. transcriptum, etiam reliquos hic inserere, qui ita habent: Artic. 2. Sollen die Claffiern zur Fürstl. Hoffhaltung / wie dann auch den Hoff-Dienern / so Bestallungs-Holz haben / die Claffier sechs Schuhe lang / sieben Schuhe weit / und sieben Schuhe hoch gemacht werden / dann es im Eindorren sich setzet / und nahe zusammen gehet. Artic. 3. Sollen die Beambten / als Schultheissen und Land-Ruechte / das Claffier-Holz sell sich oder durch ihre Vollmächtige zur Fürstl. Hoffhaltung / und den Dienern / liefern lassen / auch im Wald dabey seyn / daß es alle aufgeladen / und auff dem Wege nicht verunrauet werde. Artic. 4. Sollen die Unterthanen zu Herbstzeiten / wann die Saat geschehen / und die Feld-Arbeit herüber ist / das Claffier-Holz bey Zeiten zur Fürstl. Hoffhaltung liefern / ehe und zuvor die große Schnee einfallen / und ob sie schon auf neue liefern / soll es ihnen abgenommen werden / damit kein Mangel zur Fürstl. Hoffhaltung seye / wegen des unfussenden Wetters / wann es tieff oder das Gewässer groß ist. Artic. 5. Die breite Strut (sylva est magna in districtu Battenbergensi & Franckenbergensi) belangend / sollen die Unterthanen das Claffier-Holz bey Zeiten sich aus den Wäldern führen / auf einen gemeinen Platz / damit sie es den Winter über auf guter Bahn zur Fürstl. Hoffhaltung führen können / und nicht vorzuwenden haben / daß sie bey das Holz nicht kommen können / und soll jedes Dorff und Gemeind sein Holz verwahren / daß es nicht verstohlen werde / bey zehn Gulden Straff / welches der Tag- und Nacht-Wächter wol thun kan. Artic. 6. Soll auch keiner kein ander Holz zur Fürstl. Hoffhaltung führen / oder liefern / als was darzu angewiesen und verordnet ist / dann da einer ander untüchtig Holz bringe / soll demjenigen das Holz nicht abgenommen werden / und der Straff darzu gewärtig seyn.

§. XVIII.

Ubi subditi vel ipsa ligna præbere vel cedere aut advehere, ex pacto, consuetudine, sive præscriptione sunt obligati, ibi nihilominus à tali præstatione immunes sunt, qui propter dignitatem à sordidis ministeriis excusantur, ac propter concessum singulare immunitatis privi-

privilegium ligna aut carbones, nisi in casu publicæ necessitatis vel utilitatis, præbere neutiquam tenentur, l. 12. C. de excus. muner.

§. XIX.

Notum est, Principes ex jure Majestatis, superioritatis & Regalium habere facultatem assignandi militibus habitacula in ædibus subditorum, v. *Menoch. consil. 1201. n. 32. consil. 1197. n. 7. Klock. de 2 contribut. c. 17. n. 243. 244.* Unde vertitur quæstio, num sub onere hospitaturæ vel receptionis etiam contineatur lignorum combustibilium præbitio? Quamvis hospitatura s. onus recipiendi militem referatur inter munera patrimonialia, *Klock. d. c. 17. n. 206. Struv. Synt. 4 civ. Ex. 50. th. 66. in f.* tamen hoc oneris jure Romano consistit in nuda militis receptione, *Struv. d. l. & præbitione* saltem eorum, quæ habitationis causâ sunt necessaria, *Hahn. ad Wesenb. π. de muner. & honor. n. 3.* ut & idè ipsi domibus, sive possessoribus & inhabitatoribus, ut talibus, & respectu domuum, non fructuum, adhæreat ac reale sit, *nach den Geuer-Stätten / Menoch. d. consil. 1201. n. 39. Hahn. 5 d. l.* Unde consequitur, ligna combustibilia ad focum vel balnei calefactionem non esse sub nomine hospitaturæ comprehensa, neq; militibus à subditis præbenda, l. un. C. de Salg. im. hospit. non præst. l. 5. & 6. 6 C. de metat. adeò, ut tam miles exigens, quàm subditus spontè præbens puniantur, d. l. un. de Salg. hospit. non præst. d. l. 5. de metat. l. 2. in fin. C. ne rustic. ad ull. obseq. devoc. *Hahn. d. l. Bocer. tr. de bello. l. 1. c. 13. 7 n. 3. & 4. Tabor. de metat. part. 2 c. 5. th. 9.* eò quòd milites sua stipendia accipiant, quibus ipsos contentos esse oportet, nec fas est, ultra subditos gravare, l. 3. C. de erog. milit. annon. *Bocer. Tabor. & Hahn. d. loc. 8* ceu qui, dum ea stipendia conferunt, aliaq; plurima onera, præsertim belli temporibus, sustinent, eo ipso, quòd militibus plus debito, plerumq; non adeo ex liberâ, quàm per metum coactâ voluntate, d. l. 2. ne rustic. ad ull. obseq. offerant aut solvant, vel auferentibus conniveant, tam semetipsos quàm alios concives pauperiores, quibus vel nolentibus contribuendi præjudicium allatum, emungunt penitus cum publico damno Reipublicæ, maximè quidem, quæ spontanea subditorum præbitione milites futuri sunt animosiores ad plus petendum, & faciendas infinitas exactiones, *Tabor. d. loc.*

§. XX.

Hodie hospitaturæ onus plerumq; conjunctam habet cibariorum, præbitionem, *Servv. d. loc.* atq; sic reale quidem est adhuc, at non in eo sensu, quo jure Romano, cum non amplius in re, sed ex re s. rei fructibus præstetur. *Hahn. d. loc. in fin.* idq; proptereà videtur receptum, quòd hodie milites rarò accipiant stipendia, *idem ibid.* Quin² igitur hodie militibus etiam ligna combustibilia sint præbenda, vel eo ipso subministrentur, dum cibaria præbentur, nullam habet dubietatem: siquidem concessio penu continentur ligna combustibilia, quibus is conficitur, & concessis alimentis comprehenduntur etiam ligna pro calefactione hypocaustorum & aliis usibus necessaria, *v. infr. §. 26. hic.* Utut verò alicubi non indistinctè cuncta præbeantur cibaria, sed³ duntaxat sales, acetum, candelæ &c. tamen cum his plerumq; etiam ligna combustibilia præstanda sunt, veluti patet ex ordinatione Johannis Friderici, Ducis Brunsvicensis & Lüneburgensis, de anno 1675. in verbis sequentibus: Die Servizien anreichend / so ist unter denselben anders nichts als neben der Lagerstatt / Holz / Licht / Sauer / und Salz zu verstehen / und soll darüber vom Höchsten bis zum Geringsten nichts exigirt werden / es bleibt aber denen Bequartirten bevor / vor die vier letzte Posten / monatlich ein gewisses Geld zu entrichten und benamlich ꝛc. Porro: Rottmeister und gemeine Reuter und Knechte haben sich bey des Wirths Feuer und Licht zu betragen / und darüber keine absonderliche Servis-Gelder zu prætendiren ꝛc. Concordat Ordinatio Georgii Hassiæ Landgravii⁴ de anno 1646. cujus verba in passu concernente sunt: Damit auch der Servicien halber den Klagden und je zuweilen deswegen vorgehenden exorbitantien vorgebauet / und verhütet werden mögen / wollen Wir es damit folgender Gestalt gehalten haben / und es bey Unser verfaßten Verpflegungs-Ordinance simpliciter verbleiben lassen / daß nemlich darunter vom Höchsten bis zum Niedrigsten / außserhalb Holz / Liecht / Salz und Lagerstatt / im geringsten nichts verstanden / den Obrigkeitern und Einwohnern an besagten Orten / auch Krafft derselben hiemit frengestellet werden / vor sothane drey Posten den Officirern vom Höchsten bis zum Nie-

drigsten das Geld vor diejenige / so effectivè vorhanden / zu erstat-
 ten etc. Porro: Der gemeine Soldat soll sich mit seines Wirths
 Licht und Feuer / wie er solches in seinem Haus hat / und schaffen
 kan / begnügen lassen / und nichts absenderliches von ihm fordern
 oder begehren. Quod paulo post extenditur auff die Spiel-Leute
 5 und Gefrenge etc. Quid vero laudis mereantur juris antiqui im-
 mutationes, colligi poterit ex *Numer. c. 21. v. 21. Dent c. 2. v. 27.*
28. Luc. c. 3. v. 14. l. un. C. de Salgam. hospit. non prestand. Menach.
consil. 1197. n. 7. 8. conf. 840. n. 7. Klock. de contribut. c. 17. n. 208.
& seq. Naurabt. de jur. subdit. pag. 558. & seq. quibus antiquioribus
statutis maluit insistere Elector Brandenburgicus in Edicto, quod in
 6 anno 1672. curavit promulgari, cujus §. 3. sonat: In den Quar-
 tieren / wo die Soldatesque siehet / sollen so wol Officirer als Ge-
 meine mit demselben / was ihnen nach Aufweisung Unserer Ver-
 pflegungs-Ordonnance assignirt oder von Uns gezahlet wird zu
 frieden seyn / und darüber nichts an Victualien, Geld / hart oder
 rauhe Gutten von den Unterthanen / unter wasserley pretext und
 Namen es auch seyn möchte / auch nicht unterm Vorwand einer
 willigen Besteuer oder discretion nehmen oder fordern etc.
 §. 4. Was die Servicien belangend / solche seynd denen Officirern
 bereits bey ihrem tractament angewiesen / und stecken unter ihrer
 gage, dannenhero dieselbe sich mit dem bloßen Quartier / Lager-
 statt und Stallung vergnügen müssen / und über ihre gage we-
 der für Holz / Licht / Bette / leinen Geräthe / Kessel / Töpfe / Ge-
 sinde in die Küche / Gewürz / noch sonst etwas zu pretendiren /
 weniger aber dafür ein Gewisses an Geld zu fordern haben: Die
 Gemeine aber genießen die Servicien in natur bey ihren Wirthen /
 und müssen mit derselben Salz / Licht / Feuer und Lagerstatt / so
 gut sie es geben können / zu frieden seyn / haben auch ganz kein
 Geld / ob sie gleich verreisen oder verschickt werden / von denselben
 7 zu pretendiren. Conformia ferè sunt noviora Hassiæ Principum
 emissâ rescripta de annis 1678. & 1679. Sed ubiq; deficit legum ob-
 servantia, ut cum Menochio *d. conf. 1197. n. 8. concludendum sit:*
Utinam his forent milites contenti, nec tot tantasq; facerent extor-
siones!

§. XXI.

AD maleficos, qui igne concremandi sunt, non subditi, sed domi-
 ni jurisdictionis criminalis, aut etiam ipsi malefici, si sint sol-
 vendo, ligna præbere tenentur, nec non carbones, ad forcipes can-
 dentes, *v. Ordin. Crim. art. 153. 154. 204. & 215.* In quibus verò 2
 criminibus obtineat concremationis pœna, hic nullus dicendi cam-
 pus est. *vid. tamen Jos c.7. v.15. & 25. II. Sam. c.23. v.7. Levit. c.20.*
v.14. l.8. §.2. ff. de pœn. l.3. C. de Juda. l. un. C. de Nil. agger. non rump.
ibiq; Gothofr. Ordin. Crim. art. 125. & art. 116. Struv. Synt. civ. Ex.49.
tb.42. & 67. Sprenger. lucern. pag.539. circ. fin. pag.540. pr. Melon. tr.
jur. feud. civ. & crim. tit.49. n.195. Naurah. de vit. & mort. hom.
theor.66. jung. quæst. Miscell. ult. in fin.

§. XXII.

PER hanc occasionem quæritur, num is, qui ministrat ligna ad
 comburendum hæreticum mortuum, sit irregularis, quemad-
 modum ille, qui talia præbet ad comburendum hæreticum vivum?
 Quamvis nemo sit futurus, qui non desideret mortem hominum fa- 2
 cinorosorum, tamen non est tas, nisi publicis potestatibus, malos eâ
 afficere, *c.33. caus.23. quæst.8.* indeq; habetur homicida, qui sine 3
 potestate publicâ criminiosum, maleficum, sacrilegum, adulterum,
 vel alium excommunicatum occiderit, *d. c.33. & c.47. caus.23. q.5.*
 Imò ipse judex ejusq; minister sunt in reatu, quando magis suâ sponte 4
 & pro se, quàm ex ratione publicæ functionis pro Republicâ, quem-
 piam interfecerint, adeò ut minister judicis neutiquam sit excu-
 latus, si eum percussit suâ sponte, quem scit à judice ad mortem
 iri condemnatum. Unde appositè quis hîc dixerit: Legem æter-
 nam ita medio quodam loco posuisse aliqua hominibus, ut in eis
 usurpandis meritò reprehendatur audaciâ, in exequendis verò ju-
 re laudetur obedientia, *c.14.15. caus.23. q.5.* Haud igitur obscu- 5
 rè infertur, si quis pro comburendo hæretico vivo subministraret
 ligna, non jussu judicis, sed suâpte sponte ex quodam persequendi o-

dio, cum hâc ipsâ saltem culpâ contrahere irregularitatem, *Covarruv. relect. Clement. Si furiosus. part. 2. §. 4. n. 5. in fin.*

§. XXIII.

CUm sordidum & rusticum habeatur, urbiumq; civibus, præsertim honoratioribus, indignum, lignorum materiam manibus tractare, *l. 12. C. de excus. muner.* insuper urbium incolæ, opificiis intenti, agriculturæ & rei rusticæ deservire nequeant: nec non in urbibus ob civium & incolarum numerum major sit lignorum insufficientia, consueverunt rustici vel spontaneo & placente tempore, vel in nundinis hebdomadariis pro lignorum commercio institutis, *zu gewöhnlichen Holz- oder andern wöchentlichen Märkten*/ advehere ligna combustibilia venalia, quorum coëmptione civium indigentia subveniatur: His nundinis in civitatibus bene constitutis assignari solet peculiaris locus, vel qui aliis rebus venalibus est consuetus, *der gewöhnliche Markt-Platz*/ quò Magistratui facilior sit illius rei cura & inspectio, ne emptiones venditiones non justo & æquali pretio procedant, neve alter alteri ligna venalia præripiat, quâ emptionis flagellatione futurum sit, ut haud sine magno civitatis & Reipublicæ damno eveniat lignorum caritas, & in multis aliis rebus pretiorum augmentum. Siquidem pistorum panum, braxatores cerevisiæ, auri & ferrorum fabri suorum operum pretia æstimabunt, secundum impensam in coëmptionem factam lignorum: Imò omnes, dixerim, opifices merces suas & opera sub prætextu caritatis lignorum pretio vendent cariori, ceu quibus cunctis lignorum caritas gravio-rem & durio-rem conditionem fecerit cibos pro famulis parandi ac hypocau-*sta* calefaciendi, *conf. arg. l. 15. ff. de impens. in res dot. junct. l. 12. & ult. cod. l. 12. pr. ff. de instrum. leg.* quiq; idè, si modum pretii suorum operum statuere Magistratus velit, justâ ratione protestabuntur, donec & lignis æquale pretium fuerit constitutum. Unde quando in anno 1637. Hassiæ mercatores & opifices suas merces suaq; opera sub obtentu caritatis frumenti, indeque sumptuosæ institutorum & famulorum alimentacionis, carissimè

simè vendebant, ejus provinciæ Princeps, Georgius, prudenti consilio primùm sustulit frumenti caritatem, postea etiam mercatorum & opificum merces æquo definivit pretio: Æmulum se gerens laudabili patri Ludovico Hassiæ Landgravio, qui anno 1624. cum ex metu rursus aliquando decreverentis, non olim ad aucti monetæ valoris, caritas rerum venalium extitisset, primò augmentum valoris monetæ, deinde quoq; pretia rerum venalium diminuit, velut piissimorum Principum sanctionibus dictis annis fuit publicatum.

§. XXIV.

EX causis deductis cuiq; Reipublicæ est consultum, si nundinis hebdomadariis præficiatur peculiaris Magistratus, quemadmodum Romæ ad Præfectum urbi, *vid. Andr. Dom. Flocc. de potestat. Rom. lib. 2. c. 6. vers. Cura etiam rei macellariæ. Raph. Volaterran. de Mag. Rom. vers. De præfecto urbi in fin.* apud Venetos ad Duumviros lignarios. *vid. Sabellic. rapsod. hist. tom. 4. lib. unic de Venet. Magist. tit. de Duumviris lignariis pag. 297* ea speciatim lignorum cura pertinet. Sunt autem, qui lignorum commerciis præficiuntur Officiales fidelitatis juramento obstringendi, quò solertissimè vigilent, ne annona vel in lignis combustilibus fiat carior, eorumq; ideò desidiæ, negligentia, fraudi & avaritiæ condignis pœnis occurrendum. Apprimè huc faciunt, quæ de institutis Venetorum scribit Sabellicus d. loc. his verbis: *Ut pretiosis rebus, ita & iis, quæ viliora sunt, non inutiliter novum olim Magistratum veteres invenère: quanquam ne vile quidem dici potest, quod humanæ vitæ maximum præstat adjumentum. Duumviri hodie sunt, olim unus fuit, Christophoro Mauro, Principe, creatus, publicâ pecuniâ ligna ad domesticum utum, quæsitâ mercantur, aut ex publicis nemoribus accersunt, ac utrolibet modo comparata, quum hyeme mare est minùs tractabile, ne eorum inopiâ in urbe laboretur, diligenter prospiciunt. Distribuant, quum opus est, illa pauperibus, à quibus sine aliquo, majore incommodo debitam postea exigunt pecuniam.* Et quòd 4

ligna quoq; sub annonâ comprehendantur, quando de crimine fraudatæ annonæ quæstio est, licet videre apud Theodoric. in *crimin. c. 9. aphor. 2. lit. A. num. 3.* Plura de institutione & officio eorum, qui nundinis & annonæ præficiuntur, colligi possunt ex Ordinatione Philippi, Landgravii Hassiæ, sub rubric. *Markt-Meister. Add. t. 1. C. de monopol. Struv. Syn. civ. Ex. 23. th. 7. in fin. th. 68. Exerc. 48. th. 80. Ex. 49. th. 75. Item ejusd. dissertat. de annon. Sprenger. lucern. c. 11. §. 6. & seq. pag. 510. & seq.*

§. XXV.

- 1 **U**bi tota aliqua provincia lignorum combustibilium copiâ non afflueret, ibi & urbium & totius regionis indigentia ex aliis provinciis erit succurrendum, quod fit, dum vel ipsi indigentes ligna in aliis regionibus cœmunt, & in proprios usus advehunt: vel quando peculiare lignorum negotiatores ligna in exteris regionibus cœmpta ad regionem indigentem venalia apportant.
- 2 **U**troq; casu apportatio aut plaustris perficitur per terram, aut per aquas sive in navibus, sive ligna colligata fluminibus imponendo, ut ad regionem indigentem pernarent, unde jus grutiæ, de quo abundè actum, etiam quoad ligna combustibilia, superius *Class. 6. Sect. 2.* Hic saltem adjicienda quæstio, si v. gr. cuiquam esset jus braxandi concessum in feudum, isq; ad usum ejusdem à mercatoribus lignorum cœmisset ligna, at pretio nondum soluto decessisset vitâ, num ad solutionem pretii teneantur hæredes feudales vel allodiales, seu, an hoc debitum der *Gloß-Holz-Schuld* sit feudale vel non? Cum ligna non in perpetuam feudi utilitatem, sed ad fructuum ex feudo perceptionem sint cœmpta, debitumque ratione fructuum perceptorum contractum, qui ad hæredes & res allodiales pertinent, absq; ullâ hæsitacione amplector sententiam, debitum esse solvendum ab hæredibus allodii, *respondentibus ita Scabinis Hallensibus apud Struv. in Syn. feud. cap. 14. aph. 16. Obgleich ein Pfänner / wann er kein Holz hat / sein Pfann-Werck nicht brauchen kan ic. Jedennoch aber / weil das Gloß-Holz nicht ad perpetuam utilitatem feudi, sondern nur ad per-*

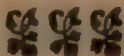
perceptionem fructuum verivendet wird / solche fructus auch zu dem Erbe gehören / und solches augiren / und deswegen mit den fructibus , auch die von dem Floß-Holz herrührende impense und Kosten nicht unbilllich zu compensiren seyn / als ist auch daher die Floß-Holz-Schuld pro debito feudali nicht zu halten / noch das Lehen darvor weder principaliter noch in subsidium anzustrengen. *B. R. B. Add. arg. l. 3. §. 1. l. 13. l. ult. ff. de impens. in res dot. Struv. Syn. civ. Ex. 10. th. 62. Ex. 11. th. 30. Ex. 30. th. 59.*

§. XXVI.

DEnique de lignis combustilibus meretur notari, quòd ea, quæ i
cibus coquendis & toco patrisfamiliàs proprio destinata, ne-
que venditionis aliave causâ parata sunt, veniant sub nomine pe-
nus, ideoq; penu legato contineantur ligna & carbones, quibus
is conficitur *l. 3. §. 9. ff. de pen. legat. Catell. Cott. memorabil. voc.*
Penoris legato. Unde inferunt, ei, cui alimenta debentur, ligna 2
quoq; præstari oportere, quibus pro culinâ & hypocaustorum ca-
lectatione, aliisve necessariis combustionum usibus in-
digeret, *vid. Besold. thes. pract. voc.*

Holz.

☞ :) o (: ☞

CLAS

CLASSIS XIV.

De collectatione sylvarum, aliorumve
arboretorum.

§. I.

Cum omnia subditorum bona, ex quibus fructus vel lucrum percipitur, censui sint obnoxia, atque ratione illorum Principi tributum pendendum, l. 2. l. 10. C. de annon. & tribut. l. 7. §. 2. l. 27. §. 3. ff. de usufr. Dd. ad tit. ff. de cens. & verò per totam hanc de ligno tractationem sit factum perspicuum, quàm multa & magna emolumenta dominis aliisve possessoribus ex arboribus & lignis accedant, haud absolum puto, sylvas quoq; aliave arbusta censui subjicere, add. supr. Class. 4. Sect. 2. §. 2. n. 3. adeoq; in arboribus æquè obtinent, quæ in aliis rebus ratione collectarum de iis pendendarum in genere jura disponunt.

3 Hic duntaxat ea sunt tangenda, quæ specialiter de arboribus collectandis scire oportebat. Generale principium in materia collectarum est, quòd imponi debeant secundum proportionem Geometricam, pro modo cujusq; patrimonii. Ex quo sequitur, non nudam fundi longitudinem & latitudinem esse spectandam, nisi quatenus ex hac ipsâ etiam fructus queant metiri & æstimari (veluti dasß man auff ein Morgen Lands so viel Malter oder Mötte säen und wieder davon haben köune) sed considerandum, quantum fructuum ex fundo possit percipi, l. 2. & 10. C. de annon. & tribut. l. 4. ff. de cens. Recess. Imper. de anno 1544. §. 27. & 56. Item

6 de anno 1542. §. 54. 55. Carpzov. 4. Resp. 72 & 73. Hinc in sylvis, hortis, vineis, &c. non sola longitudo & latitudo, neq; sola fertilitas aut sterilitas attenditur sicut in aliis prædiis, quorum fructuum quantitatem inde licet æstimare, verum simul respiciendum ad numerum arborum, quem proinde in librum censualem oportet

tet referri, ac secundum eum collectas imponi, l. 4. ff. de censib. utut postea alicubi ad evitandas ambages hortus aut sylva tot vel tot arborum comparari consueverit proportionaliter cum alio fundo tot vel tot jugerum per quandam aversionem, daß in dem Anschlag ein Garte oder Wald / nachdem er viel oder wenige / fruchtbare oder unfruchtbare Bäume hat / vor so oder so viel Morgen Landes proportionaliter gerechnet und angeschlagen werde.

§. II.

SI vites forent demortuæ, aut arbores quædam vento dejectæ vel aridæ factæ, num ratione illarum dominus censu debet relevari? Sanè æquitas id poscit, ab eo tempore, quo vites mortuæ, arbores dejectæ vel arefactæ sunt, etiamsi distributio collectarum ad totum annum ita esset directa, ut singulis anni mensibus certa quantitas de arboreto foret præstanda, v. gr. si quis de horto in quo centum arbores, singulis mensibus præstaret totidem obulos, ac sic de quavis arbore obulum, & verò aliquà mense viginti arbores essent absumptæ, poterit dominus in mensem sequentem deducere viginti nummos. Quod idem ratione pecorum demortuorum alicubi servari habeo compertum, daß ob schon der Satz und Auftheilung Monatlicher Contribution auff das ganze Jahr hinaus / nach der im Anfang desselben beschenehen Zehlung des Viehes gerichtet gewesen / dennoch wann nach Verfließung des halben Monats ein Vieh gestorben / dasselbe in folgendem Monat abgezogen worden. add. Class. seq. 15. §. 6. Hoc tamen in arboribus velim attendi discrimen, utrum aruerint ante fructus ex iisdem perceptos, vel postea? Siquidem posteriori casu, cum totius anni fructum dominus perceperit, totius anni censum merito præstabit, arg. l. 4. §. 1. ff. de cens. l. 26. & 58. ff. de usufr. l. 29. ff. de heredis. petus. Struv. Syn. civ. Ex. 12. tb. 19. Ex. 23. tb. 104. Ex. 24. tb. 7. add. §. seq. hic.

§. III.

NUM ergò prædicta jura etiam applicanda ad casum, si dominus minus arbores exciderit? Videtur distinguendum esse: Aut

R r r

caum

enim id fecit ex malitia, & censum pendet tamdiu, quamdiu veri-
 2 similiter arbores tulissent fructus: aut ex iusta causa pro suo usu, &
 in annos quidem sequentes censu erit relevandus, ejus verò anni,
 in quo arbores excisæ, totum censum habet præstandum, quia in
 usum suum eas excidendo jam illius anni integros fructus videretur
 percepisse, l. 4. §. 1. ff. & l. 2. C. de cens. add. §. præced. n. 4. Hanc
 3 distinctionem in Hassia servari memini etiam in pecoribus venditis,
 tam quoad collectas de iisdem pendendas, quàm ratione juris, quo
 in compensationem pascuorum, quæ subditis in certis sylvarum par-
 tibus sunt concessa, ex singulis quinquaginta (alicubi 75. 100.) o-
 vibus optimus agnus cedit Principi, Weyd-Samel vocant, ubi
 initio anni novi, postquam præteriti anni commodum in pascuis
 perceptum, facta numeratio attenditur, utut postea venditione a-
 liâve in usum suum conversione, non casu aut morte, is numerus es-
 set diminutus, donec circa tempora Paschatos Princeps per delega-
 tos Officiales illam quinquagesimam curet colligi.

§. IV.

1 Q Uemadmodum collectarum impositionem ad hunc intelle-
 xerim effectum, ut saltem arborum arbustorumve possessor
 pro modo facultatum ferat partem illarum collectarum, quæ toti
 universitati, quam ipse incolit, sunt indictæ; ita æquitati minùs
 congruere autumnò, si insuper territorii dominus singulis arbusto-
 rum arboribus vellet aliquam specialem gabellam seu accisiam, fi-
 sco suo immediatè inferendam, imponere, nisi forsitan urgentis-
 simæ necessitatis publicæ ratio quandoq; moderatum ali-
 quod vectigal suaderet, v. Frisch. op. var. jur.
 publ. & priv. tr. 22. §. 49.

CLASSIS XV.

De decimis arborum.

§. I.

Quando ter optimus maximus Deus nolebat¹
 Levitas curæ domesticæ incumbere, aut bona posside-
 re, & tamen eorum sustentationi erat consulendum, ac
 sancti sui laboris constituendum præmium, iisdem benignè assigna-
 vit decimas omnis generis fructuum, *Numer. c. 18. v. 21. 23. 24.* vel²
 uti etiam Magistratui ac dominis territoriorum pro conservatione
 sui status, & in eo publicæ utilitatis, jus decimandi concessit, *I. Sam.*
c. 8. v. 15. 17. *Add. Misc. quest. 2. n. 49. & seq.* æquum judicans, eos³
 qui in vineis Ecclesiæ & politicæ operarentur, pro labore referre
 partem multorum fructuum, quos ex divina benignitate Israëlitarū
 perciperent: atq; sic æquè in decimis attribuendis ad percep-
 tionem fructuum respiciens, quàm in constituendis Principi tributis.
 Jubet inde Deus, quia & arborum multi sint fructus, etiam de his⁴
 persolvere decimas, *Levit. c. 27. v. 30. Nehem. c. 10. v. 37. c. 22. x.*
de decimis. Cùm autem jus decimarum Laicis quoq; ab antiquo⁵
 concessum sit, aut si id solos Clericos spectâisset, nunc justè etiam
 ad laicos pervenerit, *vid. supr. Class. 4. Sect. 16. §. 9. & 10.* factum est
 ut in multis locis decimæ de fructibus arborum pendantur illis, ad
 quos pertinent decimæ minores. Unde etiam is, qui dominus est⁶
 decimarum minorum, der den Minut oder kleinen Zehenden ent-
 weder allein/ oder nebenst dem grossen Zehenden hat/ videtur ha-
 bere intentionem in jure fundatam quoad decimas ex fructibus ar-
 borum, Obs: Zehenden/ auch von Nüssen/ Kästen/ &c. *vid. Besold.*
thes. pract. voc. Obs/ Obs: Zehenden. & voc. Zehenden. Hahn. vom
Erbmeyer-Recht/ p. 2. c. 28. n. 87. Moneta de decim. cap. 6. n. 5. in tan-⁷
 tum ut illi, qui contrariam generalem consuetudinem vel præscrip-
 tionem allegat, quâ decimæ de fructibus arborum non sint præ-
 standæ,

standæ, incumbat suæ allegationis probatio. Si verò per eam probationem, aut aliter ex notorietate de tali consuetudine aut præscriptione appareret, quòd scilicet de fructibus arborum nullæ decimæ solvendæ, utut de cætero cuiuspiam deberentur decimæ minores, tunc secundum eam judicandum est, *vid. Besold. d. voc. Zehenden / vers. De præscriptione decimarum. Carpzov. jurispr. Consist. lib. 1. def. 13. Brunneemann. de jur. Ecclesiast. libr. II. c. 6. §. 13. ibiq. addit. Stryck. add. §. 4. n. 4. hic.*

§. II.

- 1 **A** St quid dicendum, si arbutum plantaretur in agris ratione segetum decimalibus, aut si arbutum extirpatione arborum converteretur in agriculturam, num priori casu decimæ fructuum tam de arboribus quàm de satis intra spatium arborum frumentis, spectabunt ad dominum decimarum minutarum, an verò ad alium, cui segetes in agris hætenus fuerant decimales: Item an altero casu decimæ segetum erunt præstandæ domino decimarum minutarum, qui antea eas de fructibus arborum perceperat, an verò illi,
- 2 qui in eo districtu est universalis decimator agrorum? Novi hanc quæstionem motam inter Capitulares Moguntinos & parochiam Lidebacensem in dynastia Epsteinenfi. Siquidem parochia, ad quam spectabant decimæ minutæ, prætendebat ex arbutis campestribus non solum decimas fructuum arborum, sed quoq; frumentorum, quæ sata essent in spatio intra arbores relicto: Has posteriores negabant competere Capitulares, tanquam domini des *grossen Zehendens* / contra quos parochia se conabatur tueri præscriptione. Sanè extra præscriptionis vel consuetudinis causam in priori casu videtur esse sentiendum, de fructibus arborum decimam acquiri domino des *kleinen Zehendens*; de frumentis satis verò manere eam prioris domini, eò quòd non præcisè certa aliqua quantitas, quæ semper una & eadem sit, respectu ipsius fundi debeat, sed saltem in certo fructuum genere decima eorum pars, quæ in fundo decimali nascerentur. Quæ ratio etiam efficit, ut posteriori casu decimæ fructuum satorum, si pomarium decimale esset excisum, nunc cedant domino des *grossen Zehendens* / *conf. Carpzov. jurispr. Consist. lib. 1. tit. 8. def. 126. n. 6. & 7.*

§. III. Quam

§. III.

QUAMVIS decimæ haud debeantur fructibus non natis vel perceptis, *Diether. supplem. Besold. voc. Zehend.* alicubi tamen, ubi loco decimarum de fructibus arborum certa annua pensio solvi consuevit, eadem pendenda est, siue arbores ferant fructus siue non, *Besold. d. voc. Obs. Zehend. Hahn. vom Erbmeyer-Recht / p. 2. c. 28. n. 93. & 94.* E contrario ejus pecuniæ debitores, si loco decimarum pecuniæ præstationem longissimo tempore fecerint, ac præscriptione se muniverint, postea compelli nequeunt, ut ipsas præstent fructuum decimas *arg. eorum qua tradit Kizel. de jur. monet. Claß. 4. quest. 2. Sect. 2. n. 10. Vide tamen Manz. decis. Palatin. quest. 29. in fine.*

§. IV.

CUM arborum fructus non saltem consistant in pomis aliisve glandibus, sed insuper in usu comburendi, ædificandi, vendendi &c. etiam de ipsis lignis decimæ præstandæ sunt, siue Ecclesiæ, *Rebuff. de decim. quest. 8. n. 27. Klock. tom. 4. conf. 1. n. 146. Brunnemann. de jur. Ecclesiast. lib. 2. c. 6. §. 13. ibiq; addit. Stryck.* siue alii, etiam Laico, ad quem istud decimandi jus pertinet: unde vel ex decem ligni fasciculis decimum fasciculum, vel ex decem arboribus decimam arborem, vel ex pretio inde redacto decimam ejus partem, *vid. Extravag. unic. vers. Declaramus etiam quod de sylvis. de decim. Monet. de decim. c. 3. n. 49.* oportet præstari, prout cujusq; loci fert consuetudo, *Diether. supplem. Besold. voc. Zehend. Hahn. d. c. 28. n. 88.* Hoc tamen decimandi genus, *Holtz-Zehend /* in plerisq; Germaniæ locis est inusitatum, adeoq; in terris Germaniæ ex universali jure decimandi haud rectè infertur fundata aliqua intentio quoad decimas lignorum, sicut quoad decimas aliorum fructuum, sed sylvarum seu lignorum domini & possesores ex quâdam universali longissima libertatis præscriptione ab eo onere facile tuti sunt, in tantum ut hæc suæ libertatis præscriptio ne quidem sub obtentu beneficii restitutionis in integrum possit impugnari, *Besold. part. 2. consil. 75. Quod idem de decimis fructuum arboris testatur Carpzov. in jurispr. Consist. lib. 1. def. 134. add. §. 1. n. 5. 6. & 7. hic.*

§. V.

SI hujusmodi decimarum jus foret feudale aut dotale, feudi verò vel dotis causâ in quo casu esset finita, incidit quæstio, num illud pertineat

tineat ad dominum vel agnatos, an verò ad hæredes vasalli? Item an ad maritum vel uxorem? *vid. Coler. de process. execut. part. 2. c. 3. n. 314. add. supr. Class. 4. Sect. 3. §. 8. n. 3. & seq. & Sect. 5. §. 16. n. 6.*

§. VI.

- 1 **P**ORRò in hac decimarum causa vertitur quæstio, num expensæ, quæ in restaurationem vineæ deterioratæ, ex quâ decimæ debentur, essent factæ, deducendæ sint de præventibus decimandis? Quod negatur per c. 28. x. de decim. Non obstat, quod Class. præced. §. 2. dixi de computatione tributorum ratione arborum aridarum. Alia quippe est ratio expensarum, quæ in rem fecit dominus ad suam, non verò nisi per accidens, decimatoris utilitatem, *arg. d. c. 28. verb. quia penes*
- 3 *dominum res permanent restaurata.* alia tributorum, quæ possessor expendit propter fructus & ratione fructuum, quos ex re percipit, quibus re extinctâ cessantibus meritò liberatur præstatione: quemadmodum etiam onere decimarum, si res decimis obnoxia non amplius extaret, aut nullos fructus, nec ergò etiam decimam partem, proferret. *vid. §. 3.*
- 4 *n. 1. hic.* Insuper moveri potest controversia, an debitores decimarum ex fructibus vitium obligati sint omne vini mustum colligere in doliis mensuratis, & quis ferat expensas in eam doliorum mensurationem & faciendas? Sed de hac quæstione actum in Miscell. quæst. 13. Et deniq; occurrit dubium, an decimarum vini causa efficiat, ut debitores earum à Magistratu jure cogantur uvas suas decimales nullibi alibi quàm in torculari bannario, cum in finem singulariter à Magistratu instituto calcare, de quâ quæst. *vid. Wesenbec. part. 5. Conf. 205. num. 27. 28.*

33. 34.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

PARS SECUNDA.
DE
L A P I D E.

PARTIS SECUNDÆ CLASSIS I.

DE

Lapidum generatione ac de occasione Legum de iisdem latarum.

§. Unic.

Uemadmodum ligna *part. 1. Class. 1. Sect. 1. §. 1.* ita & varii generis lapides ad usum hominis à Deo creati, Deique dona sunt, *Genes c. 2. v. 11. & 12. Deut. c. 33. v. 19. c. 8. v. 9.* aliqui quidem tam pretiosi, ut verbum Deif. Sacra Scriptura nomen eorum ob pretiositatis identitatem assumpsit, & metaphoricè gemma s. lapis pretiosus vocetur, *Matth. c. 7. v. 6. c. 11. X. de renunciat.* Sicut etiam Deus ligna creando nil mali creâsse, quòd occasionem peccandi præbere possint, suprà dictum est, *part. 1. Class. 1. Sect. 1. §. 3. & 4.* ita neque lapides mali dicendi sunt aut saxa, quòd occasione eorundem homicidia queant committi, Dii lapidei coli & c. *c. 8. Caus. 23. q. 5. add. Ezech c. 16. v. 17* Porro eadem occasio & causa de lapidibus ferendi leges fuit, quæ etiam de lignis, *d part. 1. Class. 1. Sect. 2. §. 1. & 2.* Ut autem, quæ de lapidibus jura disponunt, aut rationes politicæ suadent, ordine liceat invenire, placet lapides dispeſcere in vulgares & pretiosos naturâ: qui utrique, præsertim vulgares, arte vel usu accedente, novam quandoque accipiunt qualitatem, suâ naturali qualitate vel meliorem vel deteriorem, indeque variè de iis jura statuunt, prout homines in publicum sacrum vel profanum, aut in privatum usum iisdem utuntur vel abutuntur. Dicam ergò primò de iis, qui suâ naturâ pretiosi sunt, gemmis scilicet & metallis, & postea de vulgaribus ad varios usus adhibitis.

CLASSIS II.

De Gemmis.

§. I.

- Retiosissimi omnium lapidum sunt gemmæ & similes lapilli, quibus proinde germanicum nomen Edelgestein imponitur, & ipsum verbum divinum comparatur v. *Class. praced. §. unic. n. 1. add. lesa. c. 54. v. 11. & seq.* Quemadmodum autem lapidis appellatione in genere acceptâ, & viles, & pretiosi, & mediæ conditionis lapides ac lapilli continentur, quorum pretiosiores specificè gemmas appellari, cœterosque viliores simplici lapidum appellatione venire invaluit. v. *Almers. manual. jur. voc.*
- 3 Gemma, lapilli §. 1. junct. præfat. hujus tractat. n. 32.* ita gemmæ appellatio latiori significatu comprehendit quosvis pretiosos lapillos l. un. C. null. li.
- 4 cer. in fren. & eq. sell. l. 16. §. 7. ff. de publican.* At in significatione strictâ differunt gemmæ à lapillis, & ab his utrisque margaritæ, quod gemmæ sint perlucidæ materiæ, veluti Chrysolithi, amethysti, smaragdi, quos posteriores idèò à græco *μαρμαίρειν*, à splendore, & quia maxime nitent ac perlucidi sunt, omisso, sigmate, Maragdos pronunciari volunt; Lapilli autem contrariæ his naturæ ut obsidiani, vejentani: Margaritæ potius conchæ pars seu partus, quàm alicujus lapidis, l. 19. §. 17. & 18. ff. de aur. arg. leg. quemadmodum etiam Sabinus & Pomponius jure consulti margaritas nec gemmis, nec lapillis contineri satis constituisse
- 6 ajunt tit. 2. 34. Digestorum, & c. illamque distinctionem sequitur Spiegel. in Scholiis ad Perusin. Austriad. lib. 12. pag. 716. his verbis:* Mare rubrum duos complectitur sinus, Persicum scilicet & Arabicum. In Persico uniones, ist est margaritæ, laudantur, conchæ genus ex quo margaritæ unionesque velluntur, Berberion, & Berberi ab incolis nominantur, pinnae,
- 7 aut pectunculi effigie.* Nec non eam contra impugnatorem Laurentium Vallam defendit Andreas Alciatus, *ut videre licet apud Barbos. & Tabor. loc. commun. lib. 7. c. 5. ax. 1. Richter. velit. acad. 28. pos. 21. lit. b.* quam defensionem similiter suscipit Catell. Cotta in suis memorabilibus, voc.
- 8 Gemma.* Quia tamen gemmæ, lapilli, & margaritæ in plurimis eodem censentur.

cententur jure , ideò de omnibus his intelligenda sunt , quæ in genere de gemmis dicentur , nisi quid speciatim de margaritis moneatur.

§. II.

Nascuntur gemmæ aliive pretiosi lapilli in litore maris , *Genes. c. 2. v. 12. junct. c. 1. v. 10. add. §. preced. n. 6.* & ideò , cum mare sit omnibus hominibus jure Gentium commune , etiam lapilli & gemmæ liberæ cujuslibet occupationi subjacent §. 8. *instit. l. 3. ff. de R. D. l. 1. §. 1. ff. de acquir. poss. Richter. velit. Acad. 28. pos. 21. lit. b.* Non adversatur l. 2. ff. pro suo. Nam ibi quis usucapit pro suo , atque sic *usucapione* acquirit gemmam , non in litore maris natam & ab omni occupatione ad huc liberam , sed quæ jam fuerat alterius , & ab alio sub opinione , ac si nondum occupata & nullius esset , sublata *v. Struv. Synt. Civ. Ex. 43. th. 41. n. 1.* Ut autem quis gemmam sibi occupando acquirat , haud sufficit , quòd eam prior viderit , nec tamen sustulerit , adeoque alius eam apprehendo facit suam *d. text. Iason. in l. Possessio appellata. 1. ff. de acquir. poss. num. 13. fol. 45. Col. 2. Treutler. vol. 2. disp. 20. th. 2. lit. b. Richter. d. loc.* Non obstat l. 1. §. 21. l. 18. §. 2. ff. de acquir. poss. ubi ficta adhuc est apprehensio. *Conf. etiam Novell. Leon. 70.* Quâ verò arte gemmæ , præcipuè uniones , è mari extrahantur & earum fiat apprehensio *v. ap. Bizar. Histor. rer. Persic. lib. 12. pag. 405.*

§. III.

Hodie , quia ipsa maria eorumque litora accensentur Regalibus *Struv. Synt. Civ. Ex. 3. th. 79. & Synt. feud. c. 6. aph. 7. n. 1. & 2.* jus quoque litorum , & in iis legendi gemmas solis Regalium dominis accessit , ideoque nulli nunc privato gemmæ & lapilli immediatâ in litore maris occupatione acquiruntur *Struv. Synt. Civ. Ex. 41. th. 22.* ubi diversarum provinciarum jura hanc in rem adducit. *add. Richter. d. loc. Gryphiand. de insul. c. 11. n. 35. Just. Hahn. vom Erbmeier Recht part. 2. c. 24. n. 16.*

§. IV.

Quæritur autem , si non in litore maris , sed in fundo aliove loco gemma aut lapillus inveniatur , cujus sit ? Quando lapis reperitur in tali loco , ubi verisimiliter natus est , secundum quosdam dimidia pars ad dominum fundi , & altera dimidia ad inventorem spectat , adeoque etiam dimidia ad dominum Regalium , & altera dimidia ad inventorem pertinet , si lapis in via publica foret natus & inventus *v. Gothofr. in*

- l. 1. §. 1. ff. de acquir. poss.* quibus tamen casibus nihil inventori tribuendum alii existimant. Si verò gemma esset inventa in via, itinere, aliove loco, ubi eam non natam esse, sed casu vel amissione eò pervenisse credibile sit, nec tunc certò constaret, dominum eam habere voluisse pro derelicto, tunc restituenda erit suo domino, neque ab inventore
- 4 retineri potest absque maculâ furti *arg. l. 43 §. 4. & seq. ff. de furt.* atque si dominus nesciatur, libellus ab inventore publicè debet proponi, quo inventio publicetur, & gemmæ dominus ad receptionem invitetur *d. l.*
- 5 43. §. 8. *de furt.* qui eandem recepturus prius docere habet opus tam de externa quàm interna amissæ gemmæ figura & qualitate v. g. num smaragdus, hyacinthus, adamas &c. rotundæ vel quadratæ figuræ, hujus vel illius coloris, nitoris, magnitudinis, ponderis, &c. fuerit *arg. l. 6. ff. de rei vindic.* eaque perspicua probatio tantoperè requiritur, ut in ejusmodi rebus, quæ non ita de facili cognoscuntur, & quarum qualitas non statim sensu percipitur, *velut sunt gemma, lapilli*, testes etiam non rogati necesse habeant ad effectum probationis dicti sui & scientiæ reddere rationem *Mascardus de probat. vol. 4. Conclus. 1376. num. 34.*

§. V.

- 1 SI ad factam proclamationem nemo gemmam inventam reposcat, Saut dominium non satis à petitore esset probatum, jure eam sibi retinet inventor, præsertim si pauper sit; dives verò in eleemosynas pauperum eam convertendo facit meliùs *Treutler. d. th. 2. l. h.* ubi etiam docet de jure Saxonico, & quòd inventor à domino reposcente licitè & honestè indicinæ præmium accipiat, at inhonestè exigat *add. l. 1. §. 5. ff. de extraord. cognit.* jungatur de triplici in his casibus juris Saxonici à jure communi differentia *Carpzov. part. 3. Const. 31. def. 18. n. 8, & seq.*

§. VI.

- 1 ETiam si olim gemmæ & lapilli liberâ cujuslibet occupatione acquirebantur, tamen privatis non licebat quosvis lapillos aptare in proprium usum, qui in ornatu seu rebus quibusdam adornandis consisteret, verùm lapilli pretiosiores regiis deputari erant ornamentis *Conf. l. Para-*
- 2 *lip. c. 21. v. 2.* quòd pertinet, quòd in frenis & equestribus sellis, ac in balteis margaritas, smaragdus & hyacinthos aptare vel inserere nulli privatorum fuerit fas, quibus tamen erat permissum aliis gemmis frena, eque-

equestres sellas & balteos suos exornare, præterquam quòd de cucurniis, seu oreis vel illa freni parte quæ equorum oribus immittitur, *Mund. sicut* / omnem gemmarum habitum abesse oporteret, & fibulis duntaxat iis in chlamydis uti liceret, quæ solo auro & arte constarent. *l. un. pr. C. null. licer. in fren. & eq. sell.*

§. VII.

NE verò privati clam possent regia ex auro gemmisve ornamenta ¹ usurpare, nulli artificum (de quorum immunitate v. t. t. C. de excus. artif.) nisi palatinis in aula, concessum erat talia parare, in tantum ut neque aliquod regium ornamentum, aureum vel gemmatum, sub ² prætextu & colore, quòd principali Clementiæ offerri ceu munus aliquod deberet, præparare liceret, sed saltem permessa privatis ornamenta matronalia, & tam muliebrium quàm virilium annulorum habitum *d. l. un. C. null. licer. in fren. & eq. sell. add. Nov. Leon. 81.* cujus limitatio- ³ nis hæc ratio esse potuit, quòd mulierum vestes dissimiles sint vestibus imperialibus, vel quia Sexus infirmitati aliquid indulgendum *Brunnem. add. l. un. C. null. licer. in fren.* prout quoque voluit Augustinus, solis maritis permittendum esse fœminas ornari, secundum veniam non secundum imperium *C. 38. de consecrat. dist. 5.*

§. VIII.

Quia verò, ne quod omnino privatis ex auro & gemmis opus con- ¹ fiat, vetare, manifesta in Principe supra omnes se efferendi videtur ² cupiditas *Nov. Leon. 81.* cujus superbiæ evitandæ gratiâ quidam Principes penitus abstinuerunt ab ejusmodi ornamentis, veluti Annius Tacitus, senex optimus, vir Consularis, electus Imperator, permansit modera- ³ tissimus, gemmas, aurum, & clavatas vestes nec ipse gerens, nec uxori gerere permittens *Micral. Synt. hist. lib. 2. Sect. 3. Quæst. 33.* idèò privatis ³ quoque, nobilioribus tamen, talia ornamenta gerere postea permissum est, quæ supra privatam dignitatem & honorem non sunt *d. Nov. 81. inf.* Quatenus hodie gemmarum ornamenta Regibus, Principibus, Comiti- ⁴ bus, Nobilibus, Doctoribus, aliisve privatis, ac sic cujuscunque status hominibus, vel reservata vel relicta sint, præter modò dicta ex jure Romano, docent non obscure ex jure Romano-Germanico *Recess. Imper. de anno 1500. tit. 22. §. 1. & seq. usque ad §. 11. inclus. 22. Item de anno 1530. §. 98. & 99. Reform. Policey-Ordn. zu Augspurg de anno 1530. tit. 9. tit. 10. §. 1. 2. 3. 4. tit. 11. §. 1. 2. 3. 4. tit. 12. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. tit. 13.*

§. 1. 2. 3. tit. 14. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. tit. 15. tit. 16. §. 1. 2. 3. 4. tit. 17.
 §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. tit. 18. tit. 19. §. 1. 2. 3. 4. 5. tit. 20. 21. 22. Item de anno
 1548. tit. 9. 10. 11. 12. 13. 14. de anno 1577. tit. 14. In quarum tamen
 ordinationum, aut si quæ aliæ essent in provincia, transgressores sta-
 tuta poena obtinet solummodò in casu naturali & vero, si gemmæ, quas
 quis contra prohibitionem gestasset, forent veræ, nec saltem fictæ
Diether. supplem. Besold. voc. Edelgestein & voc. Jubilirer.

§. IX.

- 1 **N**on est ut frustra ad Nobiliores duntaxat pertineat gemmarum au-
 2 rique ornatus, sed ut eo ipso incitentur ad virtutem, quæ Nobili-
 tatis propria, imò ipsa Nobilitas est: Aurum enim pariter ac gemmæ
 naturales quasdam virtutes continere dicuntur, velut Reinhardus Co-
 mes de Solms in Beschreibung des Adels p. 10. effert: die Stein in den
 Ringen heist man dem Adelnach Edelgestein/ das man sagt/sie haben
 3 Tugenden in ihnen. v. Besold. Thes. pr. voc. Edelstein. Similiter Ge-
 orgius Nigrinus in der treuen Vermahnung vom rechten Adel und sei-
 nem Brauch. p. 6. Edel heist man das/ so etwas sonderliches ist/ und
 gilt für andern: das bessere Krafft und Tugend hat als ein anderes/das
 in gemein seinen Namen hat: als ein Demant/ Saphir/ Rubin/
 Smaragd und dergleichen heist man Edelgestein/ weil sie nicht allein
 schön von Farben/ sondern heimliche Tugend/ Krafft/ Art und Ei-
 genschaft in sich haben/ den Menschen zu dienen/und nicht so schlecht
 4 und gemein seynd/ wie Schiefer. und Kieselstein. Ut ut verò de his in-
 ternis gemmarum virtutibus suboriatut dubietas, quòd præter orna-
 tus commoditatem nullam aliam utilitatem in se habere expressè dicantur
 5 l. 25. §. 10. ff. de aur. arg. leg. tamen vel solus iste ornatus aliqualem
 vim & effectum habet cujusdam incentivi ad virtutem, quam assequi
 magis studebunt, qui pro consequenda ejus ornaminis licentia, ac virtu-
 te ex pulchro corpore gratiori reddendâ, nullam aliam perspiciunt viam
 6 Unde facilè non obstat c. 38. de consecrat. dist. 5. ceu quia modestus
 auri & gemmarum ornatus intrinsecam mentis indicat bonitatem, nimio
 saltem excessu efficiente, ut gemmarum nullus videatur esse valor
 §. 14. inf. hic.

§. X.

- 1 **C**um non cuivis terrarum Principi, à litoribus gemmiferis longius
 habitanti, nec privatis, qui jus legendi hodie non habent, suppetat
 facul-

facultas immediatâ occupatione gemmas acquirere, necessitate quâdam factum est, ut tales lapilli per perculiâres negotiatores in exteras regiones exportentur venales, ubi postmodum variis contractibus & titulis ab uno ad alium transferuntur. Unde iidem comprehenduntur sub nomine mercis, & objectum constituunt mercaturæ, sicut aliæ quævis res vendibiles, *Ezech. c. 27. v. 22. l. 16. §. 7. ff. de publican. Marquard. de jur. mercat. lib. 2. c. 1. n. 17.* Adeoque etiam subjacent, sicut aurum, 3 argentum, & pecunia numerata, contributioni ob jactum, ut ut navis exinde minimè aut parùm fuisset onerata *l. 2. §. 2. ff. de leg. Rhod. Marquard. d. tr. lib. 3. c. 3. n. 40. & c. 4. n. 17. 18. & 29.* cùm æquitatis in illa contribu- 4 tione servandæ ratio, quâ non rarò rerum viliorum, at graviorum, jactu pretiosiores servantur, non admittat, ut potiùs quantitas aut pondus spectetur quàm valor, *Brunneman ad d. l. 2. §. 2. ff. de leg. Rhod.*

§. XI.

Quòd gemmæ, postquam de mari in alias regiones exportatæ sunt, 1 rursus variis titulis ab uno possessore ad alium queant devenire, nullâ probatione indiget. Sic titulum legati demonstrat illa juris quæ- 2 stio, si quis mercatori vel alii mandasset, ut gemmas in usum uxoris suæ coëmeret, posteaque uxori legasset, *qua ejus causâ parata forent*, quid dicendum sit, quando vel post mortem testatoris, vel uxoris, aut postquam uxor divertisset, ab ignorante hos casus mandatario gemmæ essent coëmptæ? *v. l. 2. 3. 4. & 5. ff. de aur. arg. leg. Similiter de titulo pi- 3 gnoris venditionis & fideicommissi apparet ex l. 108. §. 13. de legat. 1. ubi talis habetur casus: Titius Cajo gemmam pignori dedit, postea filium suum hæredem instituit, filiam ex hæredat, deinde cavet ita: Caje fidei tuæ committo, ut gemmam vendas, & pretium, deducto tuo credito, superfluum filiæ restituas, atque deceditur, fidei commissum filiæ deberi. 4* Porro constitutione usus fructus gemmæ quodammodò ad usu fructuarium possunt transire, *arg. leg. 28. ff. de usufr.*

§. XII.

Cum gemmarum usus in solo consistat ornamento, *l. 25. §. 10. l. 32. 1* §. 7. ff. de aur. arg. leg. eadem censui non videntur esse obnoxia *Recess. Imper de annis 1542. & 1544. §. doch sollen in solchem Anschlag. Bocer. de jur. collect. c. 10. n. 67.* Si tamen non ornatus, sed commercandi causâ 2 habeantur, saltem vectigalia de iis pendenda sunt, *l. 16. §. 7. ff. de publi-*

can. aliaque plura ad easdem applicanda , quæ de metallis dicuntur.
Class. 3. Sect. 12. §. 3. & 4.

§. XIII.

- 1 **Q**uia gemmæ numerantur inter res pretiosas, consequens est, utra-
 2 tione earum, quando venduntur, emptori dupli stipulatione de
 eviçtione sit cavendum, *l. 37. §. 1. ff. de eviçtion.* Ob eandem pretiosi-
 tatis rationem non potest tutor extra mercaturæ causam gemmas aliena-
 re absque decreto Magistratus, utut sint res mobiles, & aliàs id decretum
 concernat saltem immobilia, ceu rebus mobilibus plerumque pretiosio-
 ra, *l. 22. C. de administrat. tut. Tiraquell. de retract. gentilis. §. 1. Gloss. 7. n.*
100. Simoncell. de decret. in alienat. minor. lib. 3. tit. 8. in spect. 2. n. 21. Hahn.
 3 *ad Wesenbec. ad Scit. Trebell. & Pegaf. n. 3. pag. m. 240. col. 2.* Siquidem
 ratio necessitatis decreti in alienatione rerum immobilium consistit in ea-
 rum pretiositate, & ei gò decreti eadem necessitas erit in rebus mobili-
 4 bus, at saltem pretiosis si quæ alienandæ sunt. Porro pretiositatis gem-
 marum causâ facit, ut eadem computentur in legitimam, & comprehen-
 dantur in restitutione fideicommissi, quamvis aliàs non ubique mobilia
 soleant computari, neque venire sub restitutione fideicommissi cò quòd
 usu consumantur ceu quæ ratio cesset in gemmis, quas probè quilibet
 servat nec adeò facilè atterit aut consumit *v. Merlin. de legitim. lib. 2. tit.*
 5 *2. Quæst. 6. n. 1. 2. & 18. Peregrin. de fideicommiss. artic. 10. n. 43.* Haud ve-
 rò ea pretiositas efficit ut in aliis causis, in quibus pretiositatis vel vilitatis
 nulla habetur differentia, gemmæ habendæ sint pro rebus immobili-
 bus, unde in earum venditione neutiquam locum invenit jus retractus
 gentilitii ex alia planè, quàm pretiositatis, ratione introducti *v. Tiraquell.*
d. gloss. 7. n. 10. & 102. Robert. rer. judicat. lib. 3. c. 9. vers. Sic licet mobilia
 6 *pretioso aliquo respectu. Crus. de jur. offerend. c. 18. n. 22. in fin.* Sicut nec
 gemmarum possessori ob earum pretiositatem contingit liberatio à sa-
 tisfactione, tanquam possessori rerum immobilium: Utut enim contra-
 rium velit Simoncell. *dict. loc.* tamen magis arridet eorum sententia, qui
 causam liberationis à satisfactione non in possessionum pretiositate, sed
 in eo ponunt, num eadem à parte iudicium fugitante non facilè queant
 celari aut transferri, qualem celandi transferendive difficultatem non
 tam in gemmis, quàm in aliis quibusdam mobilibus, quæ difficilè cела-
 ri aut transportari possunt & ideò nonnunquam liberationem à satisfac-
 tione præstant, invenire licet *Conf. Tiraquell. d. gloss. 7. num. 101.*

§. XIV.

IN Zuntatores, qui lapillos ignobiles pro pretiosis vendunt, ac miserè sæpius emptores decipiunt, sæverius animadvertendum, eosque puniendos esse, tanquam fures, vel etiam acrius, videre licet apud Melon, *Thef. jur. feud. civ. & crim. tit. 49. in 200. add. Diether. suppl. Befold. vor. Subiliter.* Mitiùs per facetias egit Imperator Gallienus cum quodam impostore, qui Imperatrici gemmas vitreas pro veris vendiderat, dum illum iussit comprehendi, quasi leoni objecturus, & expectante terribilem bestiam populo simul & captivo, emisit in caveam capum, ut sic, qui imposturam fecerat, passus esset *Micral. Synt. histor. lib. 2. Sect. 3. Quæst. 3 2. pr.* Si itaq; magnorum virorum non seria tantum sed & jocosa cognoscere operæ pretium est, & ex his quoque utilissima ad vitam exempla capiuntur *M. Anton. Murel. vol. 2. orat. 13. p. m. 425.* nihil fortassis foret Germaniæ nostræ Principibus ad parandas conservandasq; opes utilius, quàm si & hodie Imperatoris Gallieni sententiæ frequenter acclamarent, & intercederent, quò minùs ex nimis studiosa comparatione earum rerum, quæ plus voluptatis quàm utilitatis allaturæ sunt, & sub quarum fucato colore non rarò facile est decipere emptores, ærarii sui fructus deficient, & totius suæ regionis tollantur incrementa. At plurimi cum Helio gabalò *Lamprid. c. 19. p. 341. c. 23. 24. p. 342.* mensis argenteis, auratis & gemmatis vehiculis, cacabis aureis & calceamentis gemmeis utentes stolidâ prodigalitate ærarium exhauriunt, & sunt cum Julio Cæsare *Sueton. in Julio Cæsare §. 47.* famelici spe margaritarum petere Britanniam; sitientissimi comparare toreumata, signa, tabulas operum antiquorum, servitia recentiora & politiora, tam immenso sæpè & nimio pretio, cujus etiam ipsos non possit non pudere, si rationibus id illatum, & eâ ærarii sui, cujus quandoque incremento ipsi regionis incolæ omnibus facultatibus exuti sunt, malâ perditione ac in externos profusione, se omnemque suum honorem aliorum potentiæ cernant expositos, quorum longè ditiorum profusiones assequi & quasi mutuo accipere malè consueverunt, parum memores illius, quod de Annio Tacito §. 8. hic allatum est, exempli, & quòd omne nimium vertatur in vitium, sitque tunc in tali excessu verissimum illud commune, de cætero non verum, dictærium: *Ein Edelgestein seye so viel werth/als jeder Narr darvor gibt. add. supr. §. 9. hic.* Cæterum, hujusmodi Zuntatoribus, qui falsos lapillos pro veris venditant, comparare forsitan licet, si quis

arenas Anionis, fluminis Italiae, fraudulenter misceret aromatibus, emptores decepturus: Siquidem inter ejus amnis arenas leguntur quidam albi lapilli, exquisitè referentes amygdalam, anisum, sceniculum, cinnamoinum, aliasque species Indicae arundinis succo indui solitas. *Lanf. orat. contr. Italiam p. 766.* Impunè tamen hanc mixturam laturum eum judico, qui tale quid fecisset non decipiendorum emptorum causâ, sed ut in mensis apponendo illuderet convivis, qui se dulciaria tragemata sumere putant. *Lanf. d. loc.*

§. XV.

Quoniam gemmarum quædam commodè geri nequeunt, nisi alii Ornamento includantur *l. 25. §. 11. l. 20. ff. de aur. arg. leg.* idcò in sculptæ annulis, monilibus, armillisve aureis inferi consueverunt, quam pretiosos lapillos auro includendi primam inventionem tribuunt Jamxedo, Regi Persarum, cujus tempore etiam vestes sericæ dicuntur excogitatae. *Micræl. Syn. Hist. lib. 3. Sect. 9. Quæst. 1.* Quandoque tamen non commoditatis gerendi, sed auri magis ornandi causâ fit ea gemmarum inclusio, *ut statimparebit.* Sæpius verò gemmæ, dum in sculpuntur, aliisve ornamentis jungendæ sunt, franguntur, quod damni, si vitio materiæ contigerit, neque artifex periculum in se suscepit, fert dominus gemmarum, maximè quando ab artifice de periculo non suscipiendo vel præstando expressè foret cautum; artificis saltem imperitiâ aliæve culpa per actionem ex locato vindicandâ *l. 13. §. 5. ff. locat. l. 27. §. 29. ff. ad. L. Aquil.*

§. XVI.

Tria corporum genera recenset Pomponius *in l. 30. pr. ff. de usurp. et usucap.* Unum quod continetur uno spiritu, & græcè ἑνωμένον, i. e. unitum, vocatur, veluti Homo, Tignuni, lapis: Alterum, quod ex contingentibus, hoc est, pluribus inter se coherentibus, constat & συνυμμένον, i. e. connexum, dicitur, ut ædificium, navis, armarium: Tertium, quod ex distantibus constat, ut corpora plura non soluta, sed uni nomini subiecta, veluti populus, legio, grex. Postea in §. 1. ibid. ad secundum genus refert Pomponius anulum, cui gemma est inclusa, Unde duplex oritur quæstio, prima, an eâ connexionione factum sit, ut nunc unum, in substantia & qualitate aliud corpus constitutum videatur? Altera, quod nam ex illis corporibus connexis fiat alterius accessio? Quæ utraq; ex visu & usu rei, ac consuetudine & voluntate patrisfamilias erit judi-

judicanda *arg. l. 29. §. 1. ff. de aur. arg. leg.* Ex ipso quippe rei visu apparet 4
 eam annuli & gemmæ connexionem , etiam ita firmam ut gemma non
 sit commodè exemptibilis, fieri co modo, ut utrumque corpus adhuc
 sit integrum, adeoque non immeritò unumquodque, etiam dum co-
 hæret & non commodè exemptibile est , pariat eos effectus , qui
 magis occasione materiæ quàm formæ , aut certè æquè ratione mate-
 riæ quàm formæ, contingunt , veluti possessionem , usucapionem,
 qualitatem mobilitatis, &c indeque est, quòd adhuc rebus mobilibus 5
 ex sua natura annumerentur extra considerationē rei cui junctæ sunt *arg.*
l. 30. §. 1. ff. de usucap. Hahn. ad Wes. π. ad Scit. Trebell. nisi quandoque ap-
 pareret, patrem familiàs eâ intentione junxisse, ut in aliam illius corporis,
 cui junctæ sunt, substantiam converterentur, & eidem ceu pars perpetuò
 adhærerent. Similiter exinde profuit, quòd ipsæ gemmæ per se, si 6
 fortè alienæ nondum plenè usucaptæ forent inclusæ , possint usucapi
 ac tempora continuari *d. l. 30. §. 1. ff. de usucap.* Ex ipso quoque rei vi- 7
 su perspicitur, connexionem vel ita factam esse , ut unum corpus ab al-
 tero commodè queat separari, & tunc patrem familiàs voluisse præsu-
 mi, ut quodlibet suam substantiam & qualitatem retineat, ac per se sub-
 stantiam constituat; vel ita, ut commodè alterum ab altero eximi ne-
 queat , ac tunc cum non obscurè voluisse , ut ex pluribus unum aliquod
 in substantia novum corpus constitutum esse debeat, atque v. g. gemmæ,
 quæ vestibis aliis veribus intextæ sunt, priori casu adhuc inter ornamen-
 ta , quæ per se substantiam ornamenti constituunt , referendæ, neque
 cum vestibis legatis præstandæ sint : Posteriori verò casu veniant cum
 vestibis legatis, ut ut essent accessoria ipsâ re principali pretiosiora *l. 25.*
§. 11. l. 19. §. ult. ff. de aur. arg. leg. Merckelbach. tom. 4. inter conf. Klock.
10. n. 43. quemadmodum quoque posteriori casu, si v. g. gemmæ 8
 ante connexionem legatæ forent, sublatum eâ connexione censetur le-
 gatam, at non in casu priori *l. 6. §. 1. ff. de aur. arg. leg. junct. arg. l. 78.*
§. 4. ff. de legat. 3. Eaque omnia procedunt etiam, si de voluntate patris- 9
 familiàs aliunde constet, quòd nimirum eâ connexione aliquod in sub-
 stantiam novum corpus constituere aut noluerit, veluti si alteram eam rem
 junctam expressè legaret *l. 11. & 17. ff. de aur. arg. leg.* si itidem de ornamen-
 to legato gemmas inclusas expressè verbis factisve, veluti eas detrahendo,
 adimeret *l. 32. §. 8. & 9. cod.* aut voluerit, ut tunc legatum antea fa-
 ctum evanescat *d. l. 6. §. 1. ff. de aur. arg. leg.*

§. XVII.

- 1 **Q**Uod alteram quaestionem attinet, ea itidem non ex alterius corporis pretiositate *l. 19. §. ult. ff. de aur. arg. leg.* sed exinde decilionem recipit, utrum corpus alterius corporis causâ additum & connexum ex visu & usu rei, vel patrisfamilias destinatione, videri queat,
- 2 quod evincunt *l. 19. §. 13. & ult. l. 29. §. 1. ff. de aur. arg. leg.* ut mirum haud sit, quòd gemmæ, utut pretiosiores, cedant aureis annulis aureisque vasis, si auri ornandi causâ, ut ejus aspectus foret potentior, inclusæ essent: at non item, si vel ipsæ ut commodè & habiliter geri queant, forent inclusæ; vel ipsarum ornandarum gratiâ aurum fuisset additum *d. l. 19. §. 13. 14. 15. 20. l. 20. l. 29. §. 1. l. 32. §. 1. ff. de aur. arg. leg.*

§. XVIII.

- 1 **C**UM margaritæ & uniones ad ornatum commodè geri non possint, nisi perforatæ in lineam conjiciantur *l. 27. §. 30 ff. ad L. Aquil.* solent eadem ad filum coordinari, & ad unam seriem s. lineam pertudi ac con-
- 2necti *d. §. 30.* Unde resultant quaestiones (1.) si uxor margaritas nondum perforatas sibi à marito in usu datas perforasset, num teneatur Aquillia?
- 3 Ita decidiur, siue uxor diverterit, siue nupta sit *d. l. 27. §. 30. ad L. Aquil.* (2.) an lineâ triginta quinque margaritarum legatâ, si tempore mortis testatoris apud legatarium esset, restitui vel tota vel parte ejus debeat hæredi propter L. Falcidiam? Utrumque affirmatur *per l. 26. ff. ad L. Falcid.*

§. XIX.

- 1 **Q**Uatenus gemmarum ornamenta in Saxonia pertineant vel non ad Geradam, adeoque post mortem mariti ad viduam seu nobilem seu plebe jam, vel post mortem nobilis aut ignobilis mulieris, siue ea nupta siue soluta, virgo vel vidua sit, ad filias duntaxat vel proximas cognatas? Et quatenus cum aliis rebus hæreditariis ad hæredes? videtur astimandum & dijudicandum esse pro cuiusque loci consuetudine ex eo, an pro usu muliebri comparata & præparata sint, ita ut tantummodò mulieris iis consueverint uti: Item an tempore mortis fuerint in usu, possessione ex custodia mulieris; an verò pro muliebri usu non sint comparata aut præparata, aut etiam tempore mortis in possessione & custodia mulieris haud extiterint *v. Berlich. part. 3. conclus. 28. n. 4. & 17. Harim. 1 istor. lib. 1. Quest. 32. Carpzov. p. 2. Const. 14. def. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32.*
- 2 *Richter. p. 3. decis. 140. n. 25. & 26.* Ubi allegat Responsum Scabino-
rum Lipsiensium, quòd margaritæ, quæ nondum ad filium coordinatæ

aut in lineam pertusæ & connexæ sunt, in terris Saxonis ad geradam minimè referantur.

§. XX.

Sæpè hominum tanta est superba gloriæ aviditas, ut non solum vivi ¹pretiosissimis gemmarum ornamentis indui delectentur, sed & post mortem tam delicatè exornari vel velint vel soleant, quasi non in terram, unde venerunt, reverti & à vermibus consumi *Iesa. c. 14. v. 11. c. 50. v. 9. c. 51. v. 6. & 8.* Sed ad festiuitates & choreas duci debeant. Verum ²nudus homo mundum intravit, nudus inde discedet *Job. c. 1. v. 21.* nec efferet quicquam *1. Tim. c. 6. v. 7.* aut reprobabit de labore suo, quod venire fecerit in manum suam *Ecclesiastes c. 5 v. 14.* fasciis duntaxat linteis, quos vel ipsa honestas exigere videtur, cooperiendus, exemplo ipsius Salvatoris Christi *Matth. c. 27. v. 59. Marc. c. 15. v. pen. c. 46. de consecrat. dist. 1. & beati Lazari Ioh. c. 11. v. 44.* Hinc non immeritò, cum corporibus ornamenta condere, jam olim ³lege XII. tab. fuit vetitum *v. Balduin. in L. XII. tab. c. 31. pag. 146. & 147.* ceu quale factum stulta habeatur simplicitas *l. 14. §. ff. de religiof.* ut etiam inepta censeatur voluntas ejus, qui de ornamentis secum condendis in Testamento præcepit *l. 13. §. 5. ff. de legat. 1. junct. arg. l. 27. ff. de condit. & demonstrat. l. 7. ff. de ann. legat.* Unde quoque, si cui ornamenta le- ⁴gata forent omnia, modusque adjectus, ut ex iis quadam cum testatore humarentur, nec tamen ab hæredibus adjecta essent, omnia ad legatarium, non ad hæredes ulla, pertinent *l. 40. §. fin. ff. de aur. arg. leg. quippe* ⁵cùm hujusmodi vel sumptuositas vel simplicitas mortuis haud proffit, vivis verò ac Reipublicæ, noceat *Naurath. de vit. & mort. hom. Theor. 68.* Non obstant *c. 19. & 22. caus. 13. q. 2. c. 12. X. de sepultur.* Nec enim ⁶damnanda est honesta & celebris sepultura, sed saltem pompa immodica.

§. XXI.

Ipsa tamen sepulchra & monumenta, præsertim illustrium personarum, ¹pro cuiusque dignitate & facultate, non nimio modo nec immensâ sumptuositate, gemmis posse exornari, non contradixerim, cum ita publicè interfit *v. infr. Class. 4. Sect. 2. §. 1.* atque in spoliatores hujus- ²modi ornamentorum pœna sepulchri violati, vel etiam sacrilegii, statuatur, *l. 5. C. de sepulchr. viol. Naurath. de vit. & mort. hom. theor. 96.* Et si ³exemplis quadantenus judicare liceat, quanti pretii adamantes aliæve gemmæ celebrantur de magnificenuissimo sepulchro piæ Elisabethæ, Reginæ

- 4 Regina Hungariæ, quod in ejusdem templo Marburgi conspicitur! Mausoli, Regis Cariæ, quantum inter miracula mundi sepulchrum?
- 5 Quàm pretiosissima etiam plura alia lapidea sepulchra *v. Sabell. rapsod. hist. rom. 4. lib. 3. de rit. urb. pag. 274.* Certè tolerabilius est sepulchrorum monumenta gemmis exornari, quàm easdem cum corporibus humari, quia talis sepulchrorum ornatus mortuo ad præclaram stemmatis & fortunæ æternam memoriam prodest, ac vivis gemmæ non simpliciter creptæ sunt, quæ casu contingente ad priorem statum reverti, & commerciis aliisve usibus rursus destinari possunt *v. infr. Class. 4. Sect. 2. §. 6.*

§. XXII.

- 1 **B**reviter ultimò tangere lubet multorum locorum consuetudinem, quâ omnia ornamenta & gemmæ, quæ quasve reus criminis capitalis vel ante in tortura habuit, vel ad locum supplicii secum fert, vindicantur carnifici, si reus ultimo supplicio afficiatur *v. Damhonder. de magnificentia politia Civitatis Brügensis fol. 144.* Quæ
- 2 consuetudo non tantoperè vituperanda est ac illa, quâ alicubi ipsi iudices criminales, contra officii sui decus, carnificis jus sibi usurpant, reum quandoque etiam criminis non capitalis, statim in ipsa apprehensione, aut in primo examine, omni pecuniâ & ornamentis spoliantes, qualia potiùs, usque dum processus criminalis finitus, ac de reatu vel innocentia, luitione itidem poenæ & expensarum appareret, erant asservanda, quemadmodum etiam cultri aliave tela, quibus reus metu poenæ se ipsum in carcere trucidare facilè conaturus sit *Conf.*

Auth. Bona damnatorum C. de bon. proscript.

§. damnat.

CLASSIS. III.

De Metallis & mineralibus.

SECTIO I.

De metallorum generatione & utilitate.

§. I.

L Apides à Deo in hominis usum creatos ac divina dona esse dixi suprâ *Class. 1. Sect. 1. §. 1. n. 1.* id quod de pretiosis-
ribus, gemmis scilicet ac metallis, partim *Class. preced.*
demonstratum, & de cætero in metalliseo magis verum
est, quò majus lucrum inde homini divinitus accessit. Re-
gi sapientissimo, Salomoni, majores, quàm ulli alii Regi in terra, divitiæ
adscribuntur *1. Reg. c. 10. v. 23.* quòd ipsi essent maximi, præsertim ex
Ophir, metallici proventus auri, argenti & gemmarum *1. Reg. c. 10. v. 2.*
10. 11. 14. junct. c. 9. v. 26. & seqq. quam parem fortunam venatur, 3
non capit, Rex Josaphat *1. Reg. c. 22. v. 49.* Neque defunt alii plurimi 4
tam Reges, quàm privati, qui ex metallicis proventibus facultates mirum
in modum auxerunt. Elubopes, Rex in Colchide, ex metallicis fructi- 5
bus in provincia Sanneris, regii sui palatii cubilia aurea, columnas tra-
besque argenteas effecit. *Plin. lib. 3. c. 3.* Sabæi ex redditibus metallicis 6
portas domuum deaurarunt, vasisque esculatoriis & poculatoriis aure-
is & argenteis usi sunt *Plin. lib. 6 c. 28.* Philippus, pater Alexandri Ma- 7
gni, ad eò dives metallifodinarum fuit, ut singulis septimanis duodecim
millium coronatorum redditum, atque ex earum decimis ultra mille auri
talenta tulerit *Diodor. lib. 16.* Hannibal ex suis prope Chartaginem metal- 8
lifodinis, deductâ omni impensâ, trium argenti talentorum lucrum quo-
tidie reportavit. Similiter Thasii ex aurifodinis quotidie bis eentum 9
talenta auri lucrati sunt *Herodot. lib. 6.* Romani in provincia Hispaniæ 10
Terraconensi, quæ hodie Cataloniam, Castiliam & Navarram compre-
hendit, ex metallifodinis viginti mille libras auri quotannis acceperunt;

- Item ex provincia Carthaginensi duo mille & quingentos ducatos : nec non ex unica cujusdam in Dalmatia villæ fodinis quotidie quinquaginta libras auri. Otto , Marggravius Misniæ è fructibus metallifodinarum aliquot cœnobia & urbes, veluti Zell/ Pforten/ Peczia/ Eysenberg/ condidit , insuperque magnum auri & argenti thesaurum moriens reliquit. Henricus , Misniæ Marggravius , ex metallicis redditibus tam dives fuit habitus, ut totius Regni Bohemici æstimationem in numerata pecunia solvere posse crederetur *Besold. thes. pr. voc. Bergwerck.* Qui etiam in horto arborem fieri curavit , cujus rami & folia fuere aurea & argentea. Rohtlevv, fossor metallorum in Bohemia ante pauperrimus, ex invento metallo tam ingentes divitias congestisse fertur, ut aliquando Regem Bohemiæ, Wenceslaum, magnifico apparatu hospitem excipiens insuper eidem tonnam auri dono dederit ; ut itidem Regi Carolo, Romanam expeditionem pro capienda corona suscipienti, centum equites sumptibus suis armaverit, aliasque donationes fecerit : nec non Academia Pragensi necessarios redditus fundaverit. *Cum vom Glück/* pauperrimus olim fossor ex reperto metallo singulis septimanis mille & quingentos aureos suscepit. De pluribus vid. *Besold. Thes. Pract. voc. Bergwerck.* *Limna. de jur. public. lib. 3. c. 2. n. 11. Klock. de arar. lib. 2. c. 27. n. 10. & 11. ibique Peller.* Et quid ex longinquo utilitatem metallorum metiamur ? Ipsam nostram Hassiam purissimo argento non ita olim satis beatam testantur illi , qui ex probò & aurifero fodinæ Gladbacensis argento facti sunt thaleri : Neque forsitan postea utilissima metalla defuissent, nisi cum damno publico tantisper latuissent , & illi, quos maxime metallorum perquisitio decere potuit, pecuniam in tempore negligere nescientes, tantoperè hinc impensas morbumq; crumenæ, velut Chineses ex malignis terræ vaporibus morbos corporis *Besold. d. loc.* metuissent , saltem alicubi in excisionem ferri profusâ pecuniâ, nec habitâ ratione, quòd quævis regio & Respublica quotannis tantò futura sit ditior , quantò plus metallorum è terra singulis annis effossum est, quicquid etiam sumptuum in eam perquisitionem fuerit impensum, ceu qui nummi expensi permanent, utut non in crumena expendentis , tamen in ipsius Republicæ divitiis. Nihil certè utilitati metallifodinarum derogat libera ea oratio, quâ in istam invehit Arnisæ *de jur. Majest. lib. 3. c. 5. vers. Nam metallorum.*

§. II.

Quid multis opus est verbis? Rerum agendarum nervus, pecunia, unde? Deus ipse videtur prævidisse, homines post naturam corruptam futuros esse dolosos, ideoq; antiquiorem usum, quo post lapsum merces pro mercibus permutabantur, sine fraudibus & iniquitatibus non permanfurum, neque durabilem, aut commercandi usui satis adæquatam, cum quandoque una regio non affluat eo mercium genere, quo altera indiget. Hinc unâ cum & sub terra, sicut arbores & herbas fructiferas, ita quoque varia metalla creavit, tanquam aliquam materiam mediam, rebus ad vitam humanam necessariis absque iniquitate comparandis magis aptam & adæquatam, veluti est pecunia numerata è metallis confecta v. *Limn. de jur. publ. lib. 3. c. 2. n. 54. Gros. de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 12. §. 17. ibique variorum additiones.* Habemus enim ex largâ Dei beniguitate *Esa. c. 60. v. 17.* in arenis tectos & latentes thesauros *Deut. c. 33. v. 19.* fluvii egrediuntur ex Eden per totam terram, in quibus est aurum terræ optimum, bdellium & lapis onychinus *Genes. c. 2. v. 9. 10. 11. 12.* Terra nostra est optima, cujus lapides sunt ferrum & è cujus montibus excidi potest æs, *Deut. c. 8. v. 9. Hiob. c. 28. v. 1. 2. 3. 6.* ferrum & æs sunt calceamenta nostra *Deut. c. 33. v. 25.*

§. III.

Quò minus etiam creata metalla sub terris laterent, vel exempta non possent ad congruam materiam redigi, Deus benignissimus filium Lamech, Thubalkain, scientiâ & sapientiâ illustravit tum venas metallorum perferutandi, quum metalla exempta arte & igne ad puriorem materiam digerendi *Genes. c. 4. v. 22.* quòd artificium postea sine dubio ex ejusdem institutione & informatione ad posteros devenit.

§. IV.

In his igitur omnibus sumus divinitus benedicti, adeoque ut Deo offeramus aurum, argentum & æs, lapides onychinos & lapides plenitudinum, gratitudinis lege obstricti *Exod. c. 25. v. 3. 7. 11. 12. & 13. c. 35. v. 5. 9. 16. 27. Num. c. 31. v. 50. 1. Sam. c. 6. v. 4. 5. 8. 11. 17. 18.* Hoc fiet, si vero corde apprehendamus, hos divitiarum thesauros non nisi Dei dona esse: si debitis peractis gratiis eosdem in omni pietate & tranquillitate, semotis quibuscunque scelestis & impiis verbis, execrationibus, & rixationibus, perquiramus *Ordin. metallic. Wilhelmi Hassia Landgravis de anno 1653. §. 3.* Sibi utamur ad gloriam divinam amplifican-

dam, veluti in Bohemia & Hassia certa proventuum metallicorum pars ad pios usus laudabiliter deputata est *v. Transact. Prag. inter Regem & Status Bohemicos de anno 1574. vers. und nachdem auch die Christliche und schuldige Liebe. Ordinatio metallic. Mauriti, Hassia Landgravi, de anno 1616. part. 2. artic. 6.* Si itidem impendamus in sublevationem nostrarum, & proximi, necessitarum; non ad superbiam, aliorum tenuiorum suppressionem, inanem prodigaliratem & luxum *Deut. c. 8. v. 9. & seq. Proverb. c. 10. v. 16.* Sed pervicacior est hominum natura, quam ut felicitatem virtute, non fortunâ meriantur! Nimia felicitas, modum ferre nesciens, plerumque incitamento est ad peccandum: Sruitiâ sæpè patiuntur opes, & justâ ideò ratione videri posset exoptare, qui cum Klock. *de arar. lib. 2. c. 27. n. 1.* exclamaverit: Quam beata & omni pretio major esset vita, si nihil aliud quam suprâ terras & quod secum est, concupisceret? si in benignissimæ matris ventrem non sæviret, ejusque viscera cruentaret? scilicet secundum Ovid.

----- itum est in viscera terræ.

Quasque abscondiderat, stygiisque admoverat umbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

4 Absit verò ut summoveamus rem de cætero utilissimam, quia possit instrumentum & occasionem præbere peccandi *v. Part. 1. Class. 1. Sect. 1.*
5 § 3. Potius studendum & vivendum est, ne justâ Dei in abusum irâ contingat, ut illi ingrati hospites, divitiis à Deo sibi datis male utentes, rursus ejiciantur *Deut. c. 8. v. 19. Nehem. c. 6. v. 25. & 26.* ut aliquis alter Haman, in sua gloria & divitiis superbiens & fiduciam reponens
6 pereat *Esth. c. 5. v. 11. & seq. c. 7. v. 9. & 10.* ut cujusquam Hiskia, cætera pii, divitiæ, in quibus gloriatur, absumentur *II. Reg. c. 20. v. 17.* sicut exemplo suo comprobavitis, quem modò ex metalli fodinis ditissimum laudavi, Rohtlevv, qui cum summis opibus ad luxum tantoperè abuteretur, ut etiam uxori suæ visum fuerit vel Deo fore impossibile, se opibus suis rursus exuere, cuncta illicò perdidit, factusque fuit, quàm ante, pauperior.

7 E-gò cavebis, hæc videns, temerarium
Dictum, prophanumve in Deum effutias,
Nec insolescas, si vel ulli prænitescas &c.
Namque una tollit una deprimit dies
Mortalium res.

8 Quis non videt, arbores magnas diu crescere, unâ horâ extirpari?
Stultus

stultus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur. Vide ne dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas *V. 2. Curt. hist. lib. 7. c. 8. n. 714.* Sit potius exemplo 9 Agathocles, de quo

Fama est, scitilibus cœnâsse Agathoclea Regem,

Atque abacum Samio sæpe onerâsse luto.

Fercula gemmatis cum poneret horrida vasis

Et misceret opes pauperiemque simul,

Quærenti causam respondit: Rex ego qui sum

Sicania, figulo sum genitore satus.

Fortunam reverenter habe, quicunque repente

Dives ab exili progrediere loco.

Laudem quoque hoc nomine promeruit Weitmoser in montibus 10 Salisburgensibus olim metallorum fossor, qui pauperrimus & à creditoribus vexatus, dum jam fugam meditabatur, ex quibusdam ante fugam arreptam sibi allatis auriferis metallis factus fuit ditissimus: at ejus divini beneficii haud immemor, spem suam ac fiduciam in opibus haud reposuit, sed quando sibi ægotanti & moribundo denuò novæ repertæ metallorum species earumque viæ, demonstrarentur respondit: *Der rechte und schönste Gang ist mein Herr und Heyland Jesus Christus! auff den wil ich bald in das ewige Leben eingehen.*

SECTIO II.

DE

Metallorum & mineralium generatione & dominio ac juribus fodiendi.

§. I.

Meritò volui in Sect. præced. ut omnes totius orbis incolæ facili corde depromant ac concinant grates, ceu ad quos omnes indivisim ea divina gratia, per creationem metallorum cum & sub terra, redundavit *add. Genes. c. 1. v. 28.* ut ut postea inductis specialibus rerum dominiis, metallorum quoque dominium divisi- 2 vim pertineat ad dominos fundorum, in quibus ea reperiuntur

Struv. Synt. feud. c. 6. aph. 26. n. 1. quod iisdem rationibus æquum est, quibus quoque arboris dominium attribuitur domino fundi, in quo arbor radicata *v. part. 1. Class. 3. Sect. 1. §. 1.* cum etiam metalla ac mineralia ex succo terræ generari videantur & nutriri *arg. l. ult. ff. de fund. dot. l. 7. §. 13. ff. solut. matrim. Struv. Synt. feud. c. 12. aph. 4. n. 3. in f. Pastor. Floscul. hist. lib. 2. §. 6. de sole & mineralibus.*

§. II.

- 1 **S**unt igitur metalla ac mineralia pars fundi & fructus ejus naturales *L. 77. ff. de verb. signif. atque ad dominum fundi pertinent l. 13. §. 1. ff. commun. prad. & sic in locis publicis ad Rempublicum seu universitatem Arnise. de jur. Majest. lib. 3. c. 5. n. 4. vers. proinde jacobin.* hincque etiam lapis in confinio ita natus, ut vena ejus recto meatu per confinium transeat, ejusque extremitates scilicet latera per utrumque fundum extendantur *h. e. utrumque fundum tangant, communis est utriusque prædiorum domini pro diviso vel indiviso prout ipsa prædia pro diviso vel indiviso communia sunt l. 1. §. 1. ff. de acquir. rer. dom. l. 83. ff. pro soc. l. 19. pr.*
- 3 *ff. commun. divid. Cost. de quot. & rat. quest. 46. n. 2.* Si verò in transversum vena per utrumque fundum porrigatur, quatenus quidem confinium attingitur prædicta itidem obtinent; at nescio num juris-prudentiæ conveniens sit quorundam sententia, *venam unicam dici etiam sub*
- 4 *pluribus fundis continuatam, & communem esse omnibus dominis fundorum,* quamvis enim contingere possit, ut ejusmodi vena communis sit omnibus fundorum dominis, tamen ejus communionis causa non est, quòd vena sit unica continuata, sed quia ipsa fortè prædia sunt omnibus communia *d. l. 8. §. 1. ff. de a. r. d.* Neque est, ut id assertum procedat de communione pro diviso, quia quilibet partem suam accipit jure specialis & separati domini, nisi forsitan prædia in se indivisa ita tem quoad usum essent divisa, ut communio de vena metallica quoad ipsum jus
- 6 domini, non quoad ejus usum, queat prædicari: Sanè aliter eluderentur rerum dominia, & is, qui steriliorem haberet agrum, unde minus nutrimenti caperent metalla, æquales cum illo ferret fructus, cujus fertilior fundus meliora nutrirer metalla, quod ab æquitate foret alienum.

§. III.

- 1 **C**onsequens est præfato principio, quòd metalla & mineralia sint ejus, qui dominus fundi est, ut nulli alii licere queat ipso invito eadem cedere aut eximere *d. l. 13. §. 1. ff. commun. prad. Cæpoll. de servitut. rust.*

rust. præd. c. 22. n. 2. add. Sächsisch Land: Recht lib. 2. art. 35. Silber mag kein Mann brechen auff eines andern Mannes Gut/ ohne des Willen/ dessen die Stätte ist. Suâ verò voluntate suoque facto alii ea facultas 2 acquiritur, si fundum vendiderit, quâ venditione etiam metalla, quæ sub eo fundo sunt, transeunt ad emptorem, in tantum, ut si metalli fodina fuissent exceptæ, tamen secundum præsumptam contrahentium voluntatem & mentem non videantur exceptæ, quæ postea inveniuntur verum duntaxat quæ jam tempore venditionis erant, ne contra illam præsumptam utriusq; contrahentis voluntatem totum fundum vindicet venditor sub prætextu metalli fodinarum exceptarum, si fortè sub toto fundo postea lapis esset *l. 77. ff. de contrah. exemp.* Ob quam legem neque 3 beneficio *l. 2. C. de rescind. vendit. locum esse putaverim*, quod præterea etiam venditori, qui scire facile potuit sub fundo metalla latere, ex ea scientiæ ratione non prodest *l. 245. de R. I. l. 11. C. de rescind. vend. add. infr. h. Class. 3. Sect. 6. §. 13. n. 2. & seq.*

§. IV.

PORRò in casibus, ubi aliis quibuscunque modis dominus fundi alteri 1 licentiam fodiendi vel tacitè & generaliter sub concessione fundi, vel expressè & specialiter fecerit, ejusdem dominium in ea ipsâ concessione se exerit, ut alter ex sua voluntate utatur metalli fodinis pro modo ju- 2 ris concessi. Itaque inter eos, quibus sub concessione fundi tacitè permissio facta, se primo offert is, cui dominus agri usumfructum constituit, ad quem etiam metalla pertinent, ut ut post concessionem ususfructus demum essent inventa *l. 9. §. 2. & 3. ff. de ususfruct. Just. Hahn. von Erbmeier: Recht. p. 1. c. 9. n. 22.* Sed quia usufructuarius habet duntaxat 3 utendi fruendi facultatem salvâ rei substantiâ, illicò patet, ipsum non quævis metalla posse cadere, verum saltem ea, quæ renascuntur, ut salva maneat proprietas *l. 7. §. 13. ff. solut. matrim. just. Hahn. d. c. 9. n. 12.* alia verò solummodo vel ad refectionem ædium aliamve proprietatis perpetuam & permanentem utilitatem *l. 12. pr. ff. de usufr. vel ita moderate, ne proprietatem insigniter reddat deteriores* *l. 9. §. 2. ff. de usufr. junct. arg. l. 10. verb. ex non cadua in vineam. ff. eodem. l. 7. §. 13. & 14. & l. 8. ff. solut. matrim. Hahn. d. loc. Myler. Gamolog. person. illustr. C. XI. §. 4. vers. Limitatur. II. prædictæ sententiæ.* Ethactenus etiam ad ipsum perti- 4 nere puto ipsos proventus metallicos, seu pecunias ex metallis perceptas *arg. dd. text.* non attentâ eorum opinione, qui tunc demum metalla, vel 5 pecunias

pecunias ex iisdem redactas, ad usufructuarius spectare volunt, si forent talia, quæ renascerentur; secus eundem duntaxat percepturum usuras ex pecuniisquæ ex proventibus metallicis quæsitæ & in sortem constitutæ essent, salvâ manente ipsâ sorte, in tantum, ut quidam existiment, cum ejusmodi metalla quæ renascerentur, saltem in Gallia & Asia, nulla verò in hisce terris invenirentur, nunquam dari casum, ut usufructuarius lucraretur fructus metallorum, aut ipsas pecunias inde redactas, cò quòd in locum metalli eruti aliud minimè renasceretur, atque sic partes metallicæ ipso usu vel fructu sensim pederentimque, quod ad utilitatem & fructum attinet, penitus absumerentur, & paulatim abscedente usufructu inutilis tandem redderetur rei proprietates *v. Thoming. decis. 12. Faber de conjectur. lib. 1. c. 8. Myler. Gamolog. pers. illustr. c. XI. §. 3. & 4. Struv. Syn. Civ. Ex 12. th. 15. Just. Hahn. vom Erbmeyer Recht. p. 1. c. 9. n. 18. & 619.* Sed præterquam quod etiam alibi quàm in Gallia & Asia lapides ac metalla renascantur *v. Duaren. comment in tit. ff. solut. matrim. l. 7. §. 3. 7 verb. in Gallia & in Asia.* Item quòd earum quoque rerum fructus esse possit, quæ non renascentur, sed perceptione aliquatenus atteruntur, & ex quibus aliquid commodi percipitur salvâ saltem quoquo modo earum substantiâ *Duaren. ibid. verb. Renascentur.* Superior certè sententia de jure duntaxat Saxonico *v. Carpzov. p. 3. Const. 25. def. 3. 4. & 5. add. §. 19. n. 7. & seq. hic.* aut de communi jure eatenus procedit, quatenus metalla, haud renascentia, *secundum num. 3. hic.* non sunt in fructu *arg. l. 32. ff. de jur. dot. l. 7. §. 13. ff. solut. matrim.*

§. V.

¹ **S**I ab usufructuario, dum ususfructus finitur, quædam metalla secundum modum concessum forent licitè casâ, etiam hæc eidem acquiruntur, ut ut non essent exportata; insuperque ipsi, si ex metallifodinis fundus melior & fructuosior factus, atque ex facto fructuarii proprietati perpetua utilitas quæsitâ, impensa ejus perpetuæ utilitatis & permanentis commodi, non fructuum quarendorum cogendorumve causâ facta, ³ à proprietario refundenda est, secus atque si in agro forent quidem metalla, quæ usufructuario moderatè cadere licet, sed tamen unde proprietari constans & perpetuum emolumentum non accesserit, ita ut fundus non quidem deterior, nec verò etiam melior sit redditus, fructibus metallorum alios fructus, qui aliàs percipi poterant, vel saltem æquantibus, vel non perpetuis, ut facile agrum ad priorem culturam (cui per

exem-

De metallorum dominio ac juribus fodiendi. 25

exemptionem metallorum in profundo, aut sub lege replendi factam nihil impediementi allatum) oporteat destinare: quo casu quidem usufructuarius jure ususfructus, aut certè bonæ fidei possessoris, non propter factas impensas, metalla jam licitè cæsa, etiamsi nondum exportata, lucratur, at nullam impensam à domino recipit, velut intelligendas puto l. 7. §. 13. ff. sol. matr. l. ult. ff. de fund. dor. l. 13. §. 5. & 6. ff. de usufr. l. 13. ff. quib. mod. usufr. amis. l. 25. §. 1. ff. de usur. l. 78. ff. de R. V. l. 6. ff. de donat. Vid. tamen Faber d. c. 8. & Struv. S. Civ. Ex. 12. th. 15. Atque 4 hinc nunc sequitur, si cui metallifodinæ pro certo vectigali ab usufructuario essent concessæ conf. l. 12. §. 2. ff. de usufr. isque, dum usufructus finitur, metalla jam haberet exempta, etiam ratam pensionis, quatenus è metallifodinis aliàs ipsè percepisset, ad usufructuarium, ejusve hæredes pertinere pertradita Struvii in Syn. civ. Ex. 12. thes. 15. & 19. junct. §. 4. hic.

§. VI.

PRædictæ usufructuarii metalla perquirendi licentiæ videtur obstare, 1 quod fodiendo agri immutet faciem, impediatque agriculturam, atque sic ipsam proprietatem faciat deteriore. At faciliè responderetur, 2 usufructuarium posse metalla in profundo inquirere illasq̃ superficie, aut posse conveniri ut fodina, unde metalla eximuntur, repleatur l. 16. ff. præscript. verb. ut sic neque agri facies mutetur, neque agricultura 3 impediatur. Non obstant l. 6. C. de metallar. l. 24. §. 2. & fin. ff. de damn. infect. l. 98. §. ult. ff. de solut. l. 83. §. 5. ff. de V. O. Nam 4 quod duos priores textus attinet, ibi non jus proprietarii in quæstione vel impedimento est, verum tum publica utilitas, quàm alterius damnum, cum hic nulla versetur Reipublicæ ratio, neque proprietario fiat injuria, cuius voluntate vel expressâ vel tacitâ ususfructus spectat ad alium. In reliquis textibus oppositis planè diversi sunt casus & exem- 5 pla, cum hic ex eadem illâ antiquâ terrâ fodina repleatur, nec ideo quid novum effectum sit.

§. VII.

SI tamen facies agri mutetur, nec fodina repleatur, erit attendendum, 1 num uberiores nique constantes & perpetui redditus ex metallifodinis, quàm ex aliis agri fructibus queant haberi, ut ager quasi perpetuò melioretur; an verò vel minores, vel non uberiores, vel non perpetui 2 proventus inde sperentur? Posteriori casu usufructuario neutriquam

- potest licere faciem agri immutare, sed tantummodò illasâ superficie fodere in profunditate, aut certè cum conditione fodinam replendi, & propriis expensis l. 7. §. 13. ff. solut. matrim. Priori casu etiam agri cœlum corrumpere fas est, si proprietarius foret dives & potens sustinere necessarium apparatus, agro ad ipsum redeunte, ita ut verisimiliter ipse, nî ususfructus alteri constitutus oblitisset, tale quid fuisset factururus, quo casu insuper sumptus, quos usufructuarius in ipsam fodinæ institutionem, atque sic perpetuam utilitatem, impendit, ab illo sunt refundendi
- 4 l. 13. §. 5. & 6. ff. de usufr. l. ult. ff. de fund. dot. add. §. 5. hic. Divitias autem proprietarii ita accipio, ut etiam dives habeatur, qui cum aliis facile possit inire societatem, utut ipse solus tanto apparatui & sumptui non sufficeret arg. l. 1. pr. ff. quod cuiusque universit. nom. Nov. Leon. 102. add. infr. §. 21. hic.

§ VIII.

- 1 POST usufructuarium in ordine eorum, quibus sub concessione fundi licentia fodiendi tacitè permittitur, se sistit maritus, cum & is, qui agrum in dotem dedit, metalla concesserit illi, cui dotem constituit, nisi aliter esset conventum l. 8. pr. l. 7. §. 13. & 14. ff. sol. matrim. l. ult. ff. de fund. dot. ubi tamen add. l. 8. notat Gothofr. tale pactum non obstare,
- 3 si maritus ex aliis rebus haud queat sustinere onera matrimonii. Intellegenda verò hæc rursus sunt, quatenus metalla fructibus fundi accensentur secundum §. 4. hic. Unde si maritus ex lapidicinijs dotalis fundi lapidem, qui in fructu non sit, voluntate uxoris vendiderit nummi inde recepti sunt dotis, eamque ipso jure augment, ita ut maritus de tali sorte saltem lucretur usuras l. 32. ff. de jur. dot. add. §. 4. n. 5. infr. hic.
- 4 Jure Saxonico proventus metallici ex fundo dotali non habentur pro fructibus rei dotalis, sed pro bonis mobilibus paraphernalibus, indeque eodem jure censentur, quo alia bona mobilia ab uxore illara v. Carpz.
- 5 part. 3 Const. 25. def. 3. & 4. Maritum excipit uxor seu vidua ratione dotalitii, de cuius jure vid Myler. Gammolog person. illustr. c. 21. §. 3. & 4. Just Hahn. vom Erbneyer Recht p. 1. c. 9. n. 19.

§ IX.

- 1 SIMILIMODO, quando fundus foret concessus in feudum, etiam metalla ac mineralia, nisi excepta fuerint, transeunt ad Vassallum Wesenb. conf. 346. n. 9. 10. 26. 33. 34. Schnobel. disp. feud. 4. th. 9. & disp. 8. th. 22.
- 2 ipsique ea fodere fas est, ceu cui denegandum non sit fodinarum institu-

tione fundum feudalem facere fructuosiorem, aut saltem non deterio-
rem II. feud. 8. §. 1. *inf. Sixtin. de regalib. lib. 2. c. 16. n. 88. Rosenthal. de*
feud. c. 5. conclus. 91. n. 2. add. §. 6. & 7. hic. Unde etiam vasallo post Ca-
lendas Martias de mortuo, totius illius anni fructus metallici suis attri-
buuntur hæredibus, non domino feudi *Schrader. tr. feud. part. 2. part. 9.*
pr. Sect. 3. n. 49. Eadem, quæ de vasallo, jura servanda sunt in Em-
phyteuta ratione fundi emphyteutici *Zol. el. 2. diff. 42. Gothofr. ad ru-*
bric. C. de jur. emphyt. lit. r. Just. Hahn. vom Erbmeyer Recht. part. 1. c. 9.
n. 10. & seq

§. X.

ATque sic generali consensu sub concessione fundi permittitur etiam
metalla fodiendi facultas. Expressè & specialiter eandem licenti-
am fundi dominus tribuit, quando donationis causâ alteri saxum de
suo solo eximere concedit, quo ipso statim, cum vel ipse vel per ser-
vum aut mercenarium suum lapidem exemit, ejusdem dominium, qua-
si traditione factâ, acquirit, nec quicquam pœnitens fundi dominus
evellere prohibendo efficit *l. 6. ff. de donation.* Ad eosdem expressæ con-
cessionis modos etiam pertinet, quando quis alteri licentiam in suo fo-
diendi vendit aut locat *l. 77. ff. de contrah. empt. l. 52. §. 3. ff. de furi l. 17.*
§. 1. ff. de V. S. l. 11. C. de vectigal. Qui itidem ante, non post, exem-
prionem pœnitendo dominium lapidis servat, ut emptori conductori-
vel haud sit rei vindicatione sed saltem actione empti vel conducti con-
sultum *d. l. 6. ff. de donat. junct. l. 40. ff. de act. empt.* Sicut vecissim quoq;
venditori actio venditi competit contra emptorem, qui lapides è fundo
emptos tollere detrectat, ut tollat *l. 9. ff. de act. empt.* Quibus proinde
principiis haud immeritò fuit suffulta decisio S. Rotæ Romanæ 214 ad
Torre tr. de pact. futur. success. quòd nimirum Archipresbyter de Bene-
dictis lapides cædi curaverit præviâ concessione communitatis ad quam
spectabat fundus, neque ideò in attribuendo lapidum effossorum domi-
nio respiciendum fuerit ad nudam conventionem posteriorem, quam
de fodiendis lapidibus cum eodem lapidicida, nec verò cum domino
fundus, inierat Blasius de Alexandris.

§. XI.

PORRò expressis concessionibus accensendum est, quando quis alteri
servitutem cieta eximendæ, arenæ fodiendæ, calcis coquendæ, &c.
in suo prædio constituit *§. 2. justit. de servitut. præd. l. 5. §. 1. & l. 6. §. 1. ff.*
de

- ² *de servitut. præd. rust. l. 34. ff. de dol. mal.* Cum verò servitus absque fundo vicino, cui debeatur, haud soleat constitui *l. 1. §. 1. ff. comm. præd. l. 38. & 39. de servit. urb. præd.* neque etiam consistat ulla servitus ultra indigentiam prædii dominantis, *d. l. 5. §. 1. de servi. rust. præd. Cæpoll. de servit. rust. præd. c. 10. n. 2. Hugo de Stat. reg. German. c. 6. §. 16.* atq; ideo, si cuiuspiam concedatur in alieno fundo jus cretæ eximendæ, calcisve coquendæ, non ad utilitatem alicujus vicini prædii, sed ob aliam causam, veluti ut vasa figula venalia facere queat, jus tale non sit servitus, verum commoditas quædam ad similitudinem ususfructus *Cæpoll. d. c. 10. n. 4.* poterat videri ac si ejusmodi servitus constitui nequeat. Unique, nec enim ultra servitus realis constitui potest, quàm quatenus ad vicinum fundum, urbanum vel rusticum, opus est *d. l. 5. §. 1. ff. de S. R. P. Cæpoll. d. c. 10. n. 1. 2. & 4.* viciniâ illâ æstimandâ non ex contiguitate prædiorum, sed ex usu & commoditate utendi, utrum demum intermedium prædium noceat servituti, si liberum ejus exercitium, vel propter diversam prædiorum interjectorum qualitatem, vel per ipsius servitutis
- ⁴ conditionem impediatur *Struv. Synt. Civ. Ex 13. th. 32.* Potest verò servitutis dominus indigere calce ad prædium suum urbanum, velut ad ædificia, muros hortorum, &c. item ad rusticum, veluti ad granarium extruendum pro recipiendis fructibus agrorum; ad vasa itidem, quasi figlina pro exportandis agri fructibus *l. 6. pr. & §. 1. ff. de servit. rust. præd. Cæpoll. d. num. 1.* nec non ad refectionem rivorum, fistularum, aliorumque instrumentorum, quæ aquæductus causâ habentur *l. 11. §. 1. ff. commun. præd.* similiter cretâ, veluti ad cauponam, ad consignandos fascis stramentorum, modios frumenti, &c.

§. XII.

- ¹ Denique ad expressas concessionem referendum est, quando quis licentiam in suo fodiendi metalla, alteri legato reliquisset, quod legatum personale est, neque ad hæredes transmittitur *l. 33. §. 4. ff. de legat. 1.* Atque hâc occasione monere lubet, si quis, qui plures in fundo habet salinas, quasdam ad prorum usum, quasdam etiam salis vendendi causâ, uxori suæ salinas legato vel per fideicommissum reliquisset, quod videatur sensitse duntaxat de iis, quibus ad proprium usum utebatur, non etiam de cæteris *v. l. 32. §. 2. & 3. ff. de usufruct. leg.*

§. XIII.

IN concessione metallorum perquisitionis conveniri quandoque solet, ¹ ut fodina facta repleatur, quo casu fundi domino, si alter non repleverit, datur actio civilis incerti, seu præscriptis verbis, vel etiam actio ex contractu, quando dominus fodiendi licentiam sub lege replendi aliquo contractu constituisset: E contrario, si ille fodinam repleverit, nec ta- ² men fundi dominus metalla exempta patiatur tollere, etiam hic ex contractu, vel ad exhibendum actione tenetur *l. 16. ff. præscript. verb. add. l. 34. ff. de dol. mal.*

§. XIV.

QUæritur autem, si vel ipse dominus fundi, vel is qui ejusdem genera- ¹ li aut speciali concessione jus fodiendi obtinuit, nollit aut non posset metalla inquirere, an alii tertio vel extraneo id permittendum sit; Item si in agro communi alter de minorum fodere vellet, alter verò nollit aut non posset, an fodere volenti liceat sub alterius fundo transi- ² re? Affirmant utramque questionem si consuetudo permittat *l. 13. §. 1. ff. commun. præd.* aut si metalla essent nobiliora & talia, quæ eximi publicè intersit *l. 3. C. de metallar. Arnif. de jur. Majest. lib. 3. c. 5. n. 4. vers. Ideoque deficientibus impensis.* modò ea fodiantur absque insigni & ma- ³ gnâ læsione domini & pro licentia fodiendi solvatur aliquod vectigal s. solarium, aut etiam loco interesse damni decima vel alia pars proven- ⁴ tuum, ab illa decima, quæ jure Regalium nunc percipitur, diversa & separata *d. ll. add. Gæden. consil. 1. de Regal. n. 10. Arnif. de jur. Majest. lib. 3. c. 5. n. 4. in fin. Sixtin. de Regal. lib. 2. c. 16. n. 60. Hahn. vom Erbmeier Recht. p. 1. c. 9. n. 12. & 22. & infr. Sect. 4. hic §. 11. n. 3. §. 13. n. 1.* Un- ⁵ de illasâ superficie in profundo, vel sub conditione fodinam replendi oportet ea perquirere, aut pro integro agro pretium solvere vel quâdam permutatione aliud prædium æquivalens substituere, ut sic sub ejus fun- ⁶ do etiam si eum dominus vendere vel permutare recuset, non solum transire, sed & incipere liceat *v. Miscellan. quest. 2. n. 78. & seq. Gæden. citand. loc. n. 20. 21. Arnif. de jur. Majest. lib. 3. c. 5. n. 4. vers. ideoque alii. Klock. de arar. lib. 2. c. 27. n. 5. Cæpoll. de servit. rust. præd. c. 22. n. 2. & 4. & infr. Sect. 4. hic §. 11. n. 4.* Cujus Cæpollæ tamen distinctionem de ⁷ expensis jam factis vel nondum, saltem ut magis confirmantem rece- ⁸ perim. Etiam si enim eo casu, quando extraneus jam venam occu- ⁹ pavit & fodere cœpit, ob rem non amplius integram *arg. §. 12. instit. de*

- R. D. Paul. de Castr. conf. 3. n. 4. consil. 23. n. 1. part. 2. sumptuumque difficultatem de ipsius indemnitate tantoperè quidam defudent, ut eum quoque ipsi domino fundi tunc præferendum censeant v. Gæden. Conf.*
- 7 2. *de auri & argenti fodinis n. 19.* tamen ipsa hæc sumptuum difficultas argumento est, easdem fuisse impensas in lapides multum utiles, qui sine magna impensâ & labore non potuerunt inquiri, quos tamen eximi publicè fuerit utile, ut potius ratio publicæ utilitatis licentiæ fodiendi aperuerit januam, & nunc valdè iniquum futurum sit, si fossorem in jure semel legitimè quæsito turbandi constaret domino fundi libertas *Cæpoll. de servit. rust. prad. c. 22. n. 4.* Nullus igitur dubito, quando extræ publicæ utilitatis vel permittentis specialis consuetudinis causam extraneus impensas ejusmodi fecisset, nec verò dominus fundi diuturno silentio juri suo renunciâisset, quòd ille cedere habeat opus, si nunc ipse fundi dominus fossurus & expensas, quæ bonâ fide factæ essent, restitutus sit, ceu qui fodiendo publicam utilitatem æquè promoveret, ut contraregulam nulla amplius versetur exceptionis ratio, nec dominus suo dominijure absque causâ destituendus multò ergò minus prohibendus sit, quando confestim, ac de metallorum spe constitit & antequàm alijs venam occupaverit aut sumptus impenderit, fodere publicæque utilitatis legem implere paratus foret *v. Hermes. fascic. jur. publ. c. XI. n. 185.*
- 9 *quæst. 3.* nil quicquam in contrarium operante vel occupationis jure *d. § 12. instit. de R. D. vel publicæ utilitatis* suasionem quâ extranei alliciendi sunt, ut eò promptius fodiant *Gæden. d. loc. Sixtin de Regal. lib. 2. c. 16.*
- 10 *n. 32.* Siquidem occupationis jus versatur duntaxat circa res quæ sunt nullius, quales neutiquam habentur metalla, ceu cum ipso fundo, cui naturaliter adhærent, jam occupata, & quæ idèò sunt pars fundi, ac ad
- 11 dominum fundi pertinent *§ 2. hic.* Illud verò extraneos ad fodiendum alliciendi consilium tum demum utile ac necessum putandum, si ipsi fundorum domini metallorum perquisitionem negligant. Neque est, ut
- 12 pro jure occupationis porrò queat allegari *l. 1. §. 1. ff. de acquir. poss. itemque quod, sicut occupatione partis totum videatur prehensum l. 3. § 1. d. 1. ira ex eadem ratione vena occupata, tendens sub fundum alterius, tota sit inventoris Rosenthal. de feud. c. 5 conclus. 9. n. 8. Nam l. 1. § 1. de acq. poss. loquitur de gemmis, quarum alia ratio est atque metallorum v. supr. Class. 2. sect 1. §. 2. 3. & Rosenthalii. de cætero verum, assertum non procedit ex dicta, sed aliâ in h. nr. §. expressâ ratione*

De metallorum dominio ac juribus fodiendi. 31

tatione publicæ utilitatis & ob eam Magistratus dominii. Non quicquam
etiam obstat l. 34. ff. de dol. mal. Ratio quippe competentis in eo casu
de dolo malo actionis non consistit in erogatione sumptuum, sed quia
perfide & dolose videtur agere qui in suo fundo alteri fodere permisit
nec tamen causa metalla aut effossa mineralia tollere patitur, sed fossor-
em labore & sumptibus suâ voluntate impensis frustrare conatur.

§. XV.

Illud quoque haud intempestivè in quæstionem venit, si publicæ utili-
tatis causa jus faciat metalla perquirendi in alieno fundo, utrum con-
cessio Principis seu Magistratus debeat præcedere, sive, an ea fodiendi
facultas per Magistratum declaranda sit? quod affirmandum esse credo, 2
maximè si de jure fodiendi contradictio aut lis oriretur, cò quòd tota
ejus rei ratio sita sit in illo Magistratus dominio, quòd eidem in casibus
publicæ necessitatis vel utilitatis in bonis subditorum tributum v. *Mis-*
cell. quæst. 2. nec non quia, si vel maximè ea potestas competeret ipso ju- 3
re, tamen subortâ lite, evitandorum tumultuum causâ, non cuique
debeat permitti, quod per Magistratum fieri publicè expedit l. 176. ff. de
R. l. Taceo quod alii, qui contrariam sententiam amplectuntur, eam non- 4
dum satis demonstraverint: Quod enim fodinas in hoc passu credant
speciali jure niri, nullibi tale speciale jus expressum est. Et quamvis
de generali consuetudine Germaniæ testetur Reinhard. *diff. jur. civ. &*
Sax. 144. part. 2. facilè tamen obstat, quòd unus generalem consuetu-
dinem non probet, nisi alleget tales causas scientiæ, ex quibus verisi-
militer appareat, ipsum de eâ re satis fuisse informatum *conf. Wesenb.*
vel. 1. Conf. 13. n. 98. & seq. Barbof. & Tabor. loc. commun. lib. 4. c. 49. ax. 7.
Aliud quoque non evincunt II. feud. 36. & l. pen. C. de metallar. Aut 5
enim id regale jus in alieno fodiendi pertinet ad dominum territorii &
jurisdictionis jure superioritatis territorialis, & tunc nil agit absque con-
sensu Principis seu Magistratus, qui metalla in alieno perquirat: Aut ad
aliud extraneum ex præscriptione, qui verò in alieno territorio aut
fundo absque præseitu & consensu Magistratus vel domini fundi nil age-
re valet, nisi aliter esset possessum & præscriptum, quo casu aliud specia-
le jus aliave consuetudo luculenter appareret. Et quod d. l. pen. C. de 6
metallar. attinet, haud ea Imperatorum sententia est, quasi in casu qui-
dem proposito licentia in alieno fodiendi deneganda, & ergò regulariter
extra casus specialiter exceptos, ipso jure permissa sit, sed potius, quod

in aliis casibus, ubi duntaxat privatum domini fundi, non publicum interesse (velut in ruinis ædificiorum *v. §. seq. 20. hic*) versatur, ea licentia haud denegari, verum concedi debeat, quæ concessio, sicut denegatio, præsupponit cognitionem Magistratus, cum utraque non absolute ex certa quadam universali, ad omnes casus applicabili lege, sed pro ratione circumstantiarum ex arbitrio Magistratus decernenda sit *Conf. quest. miscell. 2. n. 75. 76. 78. & seq. ibique citat. ll. in quibus Magistratus cognitionem & decretum vel obfuscatis oculis cernere licet.*

§. XVI.

PER se nunc cadit inanis quæstio, num dominus fundi effossionem metallorum valeat per indirectum impedire, prohibendo in suum fundum fodiendi causâ ingressum *arg. §. 12. Inst. de rer. divis.?* Nam in d. §. 12. dominus fundi alterum impedit in tali re, quam pro suo privato commodo occupandi jus habet ideò, quia est nullius, & ergò id jus exercendum absque ullo fundi domini dissensu: **3** at in casu præsentis metallorum fossor agit ex speciali Magistratus ob publicam utilitatem, vi sui domini, factâ concessione ejus rei, quæ est alterius, nec occupationi subiacet, sed cujus dominio is cadit, qui eam cum damno publico negligit, ut propterea prior dominus eò minus ullo modo ipsum queat impedire, quò magis in tali publicæ necessitatis vel utilitatis casu dominium fundi non ad ipsum, sed ad Rempublicam, seu ejus nomine Magistratum, spectat, qui ideò rem nunc speciali dominio ad se pertinentem videtur inquirere *conf. Miscell. quest. 2.*

§. XVII.

DE cætero nihil crediderim interesse, utrum fundus alienus ad privatum quempiam civem, an verò ad universitatem vel collegium aliquod, aut etiam ad certum populum, ut usus sit singulorum, pertineat, modò is singulis civibus constans usus non sit Reipublicæ magis necessarius vel utilis, quàm metallorum, ceu quia in concursu plurium publicarum necessitatum vel utilitatum respiciendum sit ad eam, quæ **2** est potior *v. part. 1. Class. 2. Sect. 2. §. 13. n. 13.* Ex quâ unieâ ratione neq; fundi fiscales indistinctè erunt exempti, sed etiam hi pro inquisitione metallorum volentibus concedendi, si ipse fiscus metalla perquirere nolit, & tamen eorum exemptio Reipublicæ magis conducat, quàm **3** alius fundi usus. Cui sententiæ nequicquam obstant l. 13. ff. de publican. l. 11. C. de vectigal. quibus perimotus Heigius *1. quest. 13. n. 19.* statuit, jure civili in locis fiscalibus fodere privatis haud licuisse;

ibi enim ipse fiscus curat per alios metalla inquire, ut extraneorum operâ aut sumptibus in promovendâ publicâ utilitate non sit opus.

§ XVIII.

Si quis citra ejus cujus est fundus, consensum vel expressum §. 10. & seq. hic. vel generalem & tacitum §. 4. & seq. nec non extra illos speciales casus, quâ à regula juris communis & Saxonici v. §. 2. & 3. hic. quodammodo videntur, at suo modo & sensu non sunt, excepti §. 14. & seq. hic. metalla in alieno fodere præsumpserit, tenebitur interdicto quod vi aut clam, item actione furti, si lucrandi causâ metalla cassâ abstulerit v. l. 25. §. 2. l. 52. §. 8. l. 57. ff. de furt. l. 9 §. ult. ff. quod vi aut clam. Neque est, ut hîc involvi videatur aliqua contradictio: Etenim 2 interdictum quod vi aut clam competit ob factum effossionis quod in solo, ceu re immobili, contingit; ast furti actio ob metalla fossâ ablata, quæ sunt res mobiles d. l. 52. §. 8. ff. de furt.

§ XIX.

Quod de immobilitate metallifodinarum ac mobilitate cæforum metallorum modò dictum est, eò minus habet dubium, quò magis tam incorporales quàm corporales res, quæ rebus corporalibus immobilibus cohærent vel insunt, censentur immobiles l. 2. C. de servis. & aq. l. ult. in fin. C. de præscript. long. temp. & meritò rejicienda contrariâ mala 2 practica, quâ alicubi ipsæ fodinæ rebus mobilibus accensentur, tanquam quæ infirmis & ridiculis rationibus innititur, v. Wesenb. consil. 60. n. 23. in fin. Besold. thes. pr. voc. Bergwerck. Hahn. ad Wesenb. π. de R. D. n. 4. verb. per interpretationem. Berlich. part. 3. conclus. 35. Eckolt. comm. ad ff. de rer. divis. §. 17. add. infr. Sect. XI. §. 9. n. 4. Hinc metallifodinæ jure 3 Saxonico non cedunt, defunctâ uxore, marito tanquam hæredi uxoris mobiliari Berlich. d. conclus. 35. n. 6. Carpzov. part. 3. constit. 25. def. 1. ut ut ad eum, (cœteris tamen quæ quandoque in aliis etiam rebus ab hæ- 4 reditate excludunt vel eam restringunt, paribus, veluti si alia adessent pacta vel consuetudines, aut læsio in legitima contingeret) pertineant ipsi proventus metallici, jam tempore mortis uxoris percepti & separati, ceu qui in numero mobilium uxoris existerent, etiam nondum realiter apprehensi Carpzov. d. constit. 25. def. 2. & 3. & constit. 24. def. XI. n. 4. & 5. Berlich. d. l. n. 7. & seq. Hi verò metallici fructus, quamvis forent 5 percepti, constante adhuc matrimonio, atque sic ante mortem uxoris non sunt quoad proprietatem mariti, verum uxoris instar aliorum bo-

- norum illatorum , propterea unâ cum his post maritum defunctum restitutioni obnoxii & ad mulierem superstitem devenientes *Carpz. d. 6 def. 3.* intantum ut eorum , qui constante matrimonio consumpti essent , æstimatio debeat superstiti uxori ex bonis mariti præ omnibus aliis creditoribus expressam anteriorem hyphothecam non habentibus
- 7 *Berlich. d. l. n. 19. & seq. Carpzov. d. constit. 25. def. 4.* ceu quos maritus jure Saxonico non potuit , nisi ubi renascuntur & fructus sunt , percipere jure fructuum , sed saltem ex capite eorum mobilitatis uxore defunctâ
- 8 *v. supr. §. 4. n. 5. 6. 7. 8. hic.* Similiter ejusmodi proventus metallici quoad proprietatem non spectant ad patrem aliumve usufructuarium , verum duntaxat quoad usumfructum , ceu qui , nisi sint alicubi qui renascuntur , pro qualibus nascentibus à quibusdam habentur etiam decimæ de proventibus metallicis feudi domino jure regio debita *Berlich. d. l. n. 14. 15. 16. 17. 18. Carpz. d. def. 3. n. 9.* haud sunt in fructu , neque salvâ metallifodinarum substantiâ capi queunt , atque idèò peculiarem sortem & substantiam rei mobilis in pecunia indereducta , cujus usuræ ad fructuarium spectent , constituunt , finito usufructu salvi liberi restituendi *Berlich d. conclus. 35. n. 20. vers. sed defuncto marito pecunia. n. 21. & seq. Carpzov. d. constit. 25. def. 5. Sand. decis. Frisc. lib. 5. tit. 3. def. 2. Struv. S. C. Ex. 12. thes. 15.* ut propterea
- 9 etiam cautio usufructuaria meritò præstanda sit , præterquam à patre , qui se excusare potest *Berlich. d. conclus. 35. n. 23. add. §. 4. n. 4. & seq. hic.*

§. XX.

- 1 **U**T ad scopum juris fodiendi redeamus , naturali æquitati convenit , quod metalla , maximè in alienis fundis , perquiri debeant absque
- 2 læsione & damno alterius *l. 13. §. 1. ff. commun. prad.* unde fodiendi licentia deneganda est , si sub ædificiis alienis forent metalla , nec tamen possent absque periculo ruinæ inquiri , ut necessariò cuniculi in altum defodiendi sint , ex quo fundamenta ædificiorum labefactarentur *l. 6. C. de*
- 3 *metallar.* cum æquè , ac metalla perquiri , urbem ruinis ædificiorum non
- 4 deformari , publice intersit *v. part. 1. Class. 12. Sect. 2. §. 3. n. 2.* utut aliàs videatur duntaxat esse prohibitum , terram fodere cum periculo alienarum ædium ad usum privatum , veluti ad puteum faciendum vel
- 5 cellam *l. 24. §. fin. ff. de damn. infect.* Sanè jure metallico Palatino non quævis ædificia tali privilegio gaudent , verum duntaxat ea quæ habita-
- tionem

tionem præstant. *v. Ordinat. metallic. Friderici, Electoris Palatini, de anno 1548. artic. 3. vers. Sondern mögen nach ihrem Gefallen / im Haus / Hof / und allen Gütern / Erbz zu suchen einschlagen / und ist weiter nichts dann unter dem Tisch / Bett und Feuerstatt gesreyet.* Ob eandem 6
 damni non inferendi rationem haud fas est cuidam, nisi servitute constitutâ, in suo lapidem ita cadere aut metalla perquirere, ut fragmenta cadant in fundum vicini, quo nomine datur actio jus alteri non esse lapides ita cadendi *l. 8. §. 5. ff. si servit. vind.* atque ideò is, qui metalla 7
 cæsurus est, tenetur à vicino fundo tantum spatium à suo servare, quantum fodina veri similiter habitura sit profunditatis, ut pro modo ejus, quod inde eximendum, spatium relinquatur *l. ult. ff. fin. reg.*

§. XXI.

Quia metallorum perquisitio magnum apparatus opificum, legulo- 1
 rum, fossorum, &c. indeque non exiguos sumptus requirit, quibus unius facultates vix queunt sufficere *l. 13. §. 6. ff. de usufr.* ideò, ne cum 2
 damno Reipublicæ latentes thesauri maneant tecti, permissum est privatis, collegium & corpus metallifodinarum, nec non Syndicum seu actorem metallifodinarum constituere, aliisve Collegiorum & Corporum juribus frui, utut regulariter Collegia privatorum sint prohibita *l. 1. pr. junct. §. 1. & seq. ff. quod cujusque univers.* Quam in rem multum 3
 idoneè dixit Sixtinus *l. 2. de Regal. c. 16. n. 68.* Eam societatem requirere fodinarum utilitatem & necessitatem, ac consuetudinem firmare. *add. infr. Sect. 3. §. 3. & suprâ §. 7. n. 4. hic.*

SECTIO III.

DE

Jure Regali metallifodinarum.

§. I.

Non frustraneus erit labor, si paulò prolixiùs ostenderim, 1
 quatenus ea, quæ Sect. præced. dicta sunt, adhuc hodie obtineant vel mutata sint. Quod itaque primò metallorum ac- 2
 quisitionem attinet, ea non eadem hodie est, quæ olim,

- ur metalla sint ejus cujus est fundus, aut cui fundi dominus eadem concessit, sicut in præcedenti Sectione edoctum, & porro addi poterit l. 4. ff. de reb. eorum qui sub tut. Verum quia metalla & mineralia, tanquam aliquod peculiare, inter pretiosa terræ, *des Landes Schatz* / referenda videbantur v. *Gryphian. de insul. c. XI. n. 32. & seq.* factum est, ut eadem postea dominis fundorum non simpliciter fuerint relicta, sed certus canon metallicus eorum nomine coeperit solvi l. 1. & seq. C. de metallar. 4. l. 15. de publican. Ubi Cæsar insulæ Cretæ cotorias locat, additque in
 „ favorem conductorum hanc legem. Ne quis præter redemptorem,
 „ post idus Martias cotem ex insula Creta fodito, neve eximito, neve
 „ avellito. Et nunc subjicitur quæstio, si cujusdam navis onusta coti-
 „ bus ante idus Martias ex portu Cretæ profecta, vento relata in portum
 „ erat, deinde iterum, post idus Martias profecta, an contra Cæsaris le-
 „ gem post idus Martias ex insula Creta cotores exiisse, an verò jam ini-
 „ tio evectæ viderentur, quæ tempestate saltem in portum relata
 „ essent?

§. II.

- 1 **E**tiam si enim jam ante quædam commoditas Reipublicæ versaretur in lapidicinis, quæ à privatis institutæ essent, tamen æqua videbatur dispositio, quæ ex tanto thesauro & copioso fructu, Reipublicæ etiam directò & immediatè aliqua utilitas obveniret *Struv. Synt. feud. c. 6. aph. 26. n. 2.* ita ut privatis libera quidem in suis, vel *secundum §. 14. Sect. præced.* etiam in alienis fundis, sit fodiendi facultas, at Fisco solvendum aliquod vectigal seu decima, & territorii domino jus protimiseos constituendum in reliquo metallo excocto l. 1. 2. 3. & 5. C. de metallar. *Klock. de arar. lib. 2. c. 27. n. 9. Struv. d. aph. 26. n. 5. Beier. ad Schnobel. disp. feud. 4. th. 2. verb. Qua ante in fin. just. Hahn. vom Erbmeyer Recht. p. 1. c. 9. n. 16. 20. 21.* cujus decimæ quantitas, tam olim quam hodie, decima pars, plus minus pro locorum consuetudine, reputatur ejus rudis materiæ quæ effoditur, absque tamen ulla impensarum deductione, ceu quia in portione ejus generis metalli consistit, quod fossum est c. 7. 22. & 26. X. de decim. *Menoch. consil. 204. n. 21. Franchis decis. 114. n. 1. Amendol. ad Franchis decis. 103. n. 6. Carpzov. jurispr. Consist. lib. 1. def. 125. n. 15. def. 136. n. 1. & 2. Klock. tom. 4. consil. 1. n. 165, 262, 264.*

§. III.

§. III.

A Distud vectigal exigendum, & habendam inspectionem ne fiscus¹ eo defraudaretur, vel constitueretur procurator metallorum, *de quol. 4. C. de metallar.* vel id jus vectigalis percipiendi pro certa pecunia² in singulos annos aliis vendebatur aut locabatur, qui inde quasi à fisco quid conductum habentes *l. 1. §. 1. ff. de publican.* publicanorum nomine & jure fruebantur *l. 12 §. fin. l. 13. pr. ff. de publican. l. 11. C. de vectigal. l. 17. ff. de V. S.* quas tamen posteriores leges, si de metallis in prædiis fis-³ calibus alteri pro certo canone sive vectigali concessis quis malit intelligere, non contradixerim, *propter l. 1. §. 1. & l. 15. ff. de public. ac l. 11. C. de vectigal.* ubi non nisi à salinarum conductoribus sal emere, neque aliis⁴ quam conductoribus vendere permissum est, sub pœna amissionis salis & pretii conductoribus assignandi. Hoc saltem ipsa experientia & praxis commonstrat, etiam jus decimarum metallicarum esse alienabile, & v. g. oppignorari posse, velut exemplo evincit just. Hahn, vom Erbmeier Recht p. 1. c. 9. n. 20.

§. IV.

ID, quod dixi, metallorum Regalejus olim ad solum in toto Im-¹ perio pertinuit Cæsarem *l. 15. ff. de publican. Klock. de arar. lib. 2. c. 27. n. 3. 4. & seq.* quod velin super ex constit. Henr. 6. apparet, quam ex Gol-² dasto refert Buxtorff. *ad. c. 9. aur. bull. thes. 89. lit. b.* his verbis: cum (inquit Imperator) omnis argentifodina ad jura pertineat Imperii & inter Regalia nostra sit computata, nulli venit in dubium, quin ea, quæ nuper in Episcopatu Mindensi dicitur inventa, ad nostram totaliter spectet distributionem, posteaque duas ejus tertias Episcopo donat, reservato sibi reliquo. Id idem comprobat notabilis casus, quem idem Buxtorff,³ ibid. lit. c. subjungit ex Dubravio, nimirum Albertum Imperatorem à Wenceslao, Rege Bohemiæ, decimas argenti, quod in Bohemia crueretur, petiisse, quia eodem jure Imperio obligata sit Bohemia, quo ceteræ Principum in Germania provinciæ, quæ à Cæsare jurisdictionem suam acciperent, ut meritò Cæsar vicissim ab illis decimas metalli exigeret: Bohemo autem sub antiquæ libertatis prætextu petitas decimas solvere detrectante, ad arma deventum fuisse, indeque forsitan occasionem præbitam illi legi, quam ex aurea bulla mox in medium sum prolaturus,

§. V.

- 1 **P**OSTEÀ Regi Romanorum, tanquam Cæsaris vicario, atque vacante Imperio ipsis ejusdem Vicariis, ceu qui omnia, quæ non sunt specialiter prohibita, faciunt atque ipse Cæsar, nec non Regi Bohemiæ cæterisque Electoribus id Regale metallorum jus lege Imperii permissum est *v. Aur. Bull. tit. 1. §. prætereà. tit. 2. 4. §. 9. Buxtorff. d. loc. lit. d. Klock. de arar. lib. 2. c. 27. n. 5. 6. 7. ibique Peller. n. 1.* Tandem, instar aliorum Regalium, etiam ad reliquos Imperii Principes & Status per concessiones & investituras, itemve per consuetudinem & immemorales præscriptiones devenit *Buxtorff. d. loc. Kl. ck. d. c. 27. n. 8. ibique Peller. n. 2. Knipschild. de jurib. ac privileg. Civitat. Imper. lib. 2. c. 16. n. 54. Arnif. de jur. Majest. lib. 3. c. 5. n. 4. vers. Comprehendit autem. Struv. s. feud. c. 6. aph. 26. n. 4. Beier. ad Schnobel. disp. feud. 4. th. 9. verb. Fodina metallica.* Indeque nihil quoque dubii superesse videtur, quin Papa, quâ secundum communioem opinionem secularem potestatem & Regalia habet, eodem jure gaudeat *Rosenthal. de feud. c. 5. conclus. 1. lit. f. Sixtin. de Regal. lib. 1. c. 4. n. 116.*
- 4 Multò minùs hoc nomine quæstio movenda absolutis in sua potestate Regibus ac Reginis, sive electione sive successione talibus, neque igitur iis qui talia absoluta regna, ad quos Imperii Romani leges nil pertinent, jure vicariatus aut tutelæ administrant *arg. c. 26. §. prætereà d. v. 5.*

§. VI.

- 1 **U**Tut verò sint, qui metalla ac mineralia duntaxat quoad jus capiendi decimas ad Regalia relata esse velint *v. Wesenb. consil. 45. n. 24. & seq. Bruning. de var. Universit. speciebus. th. 26. lit. a. Arnif. citand. loc. quorum aliqui, sibi ipsis contrarii, rationem ponunt in privatorum insufficientibus tanto apparatus facultatibus; tamen verior est sententia, quâ ipsa metalla & mineralia, nisi alicubi velut in Hungaria, alia foret consuetudo Arnif. de jur. Majest. lib. 3. c. 5. n. 4. vers. ideoque alii. & vers. Atque hac omnia. ita ad Regalia referuntur, ut in ejus, penes quem hoc Regale residet, arbitrio consistat, vel suis sumptibus, in propriam utilitatem metallifodinas instituere, vel alii sub onere decimarum aut alterius canonis permittere fructuum ex metallis perceptionem *II. feud. 56. is. Aur. bull. d. loc. Engelbrecht. disquisit. de jur. Imp. th. 128. lit. b. Carpzov. p. 2.**
- 3 *Const. 53. def. 1. n. 10. Struv. Syn. feud. c. 6. aph. 26. n. 3. & 4.* Nihil certè in contrarium mover, quod metalla habeantur fructus prædiorum naturales, jure Gentium ad ipsorum dominos spectantes: Nihil etiam impedit,

impedit, quòd prædia, quemadmodum suprà terram usque ad summum seu cælum dominorum sunt, ita quoque infrà terram usque ad inum eorundem esse debeant *Buxtorff. d. th. 89. lit. c. Arnise. de jur. Majest. lib. 3. c. 5. n. 4.* cum id privatum dominium, de quo in Sect. præced. satis amplè actum, se vinci meritò patiatur à dominio, quod summo Magistratui in bonis subditorum potest competere ob publicam necessitatem vel utilitatem *v. Miscell. quæst. 2.* Porro nihil obstat, quòd 4 magis communiter de jure feudali videatur esse receptum, ut fodinæ non quoad ipsam proprietatem, quæ prædiorum dominis sit permanens, sed tantummodò quoad canonem inde debitum sint de Regalibus, ita ut, si quidem fodinæ in propriis Principum locis invenirentur, ipsi decimam, quæ olim Imperiali fisco pendebatur, queant retinere: aut si in locis subditorum, ipsi quoque illam decimam nunc percipere *Buxtorff. d. loc. Knipschild. de jurib. ac privil. Civitat. Imper. lib. 2. c. 16. n. 53. 56. 57. Schüz. colleg. jur. feud. c. 6. pag. 88. vers. Argentaria.* Sit enim, hæc ita se posse habere ubi necessitas vel utilitas publica non amplius posceret, tamen jus ipsum Regale non tantoperè constringendum est, ut non pinguiora ferre debeat commoda, si necessitas publica exegerit aut ita fuerit præscriptum *v. Miscell. quæst. 2.* Nihil igitur ponderis habet, nec responsione indiget argumentum, ea capitula, quæ habentur II. feud. 56. & Aur. Bull. tit. 9. non esse correctoria; item Regale metallorum, si quod esset, non inferre jus concedendi facultatem fodiendi, sed saltem ut investitus nanciscatur jus alios in fodiendo excludendi. Sanè 6 jus metallicum Palatinum satis expressè ad Regalia refert etiam concessionem earum fodinarum, quæ jam ante ab alio essent privato domini jure possessæ, so wol Schurff und Neufang / als alte Zechen / verlegene Gebäu / alte Schächte / Such- oder Erbstollen / auch Seiffenwerck. *v. Ordinat. metallic. Friderici, Electoris Palatini, de anno 1548. artic. 4.*

§. VII.

PER hanc occasionem prolabor ad quæstionem utrum Regale metallorum jus respiciat prædia duntaxat subditorum, an verò etiam fundos fiscales, de quibus ideò posset subdubitari, quia metalla in iisdem existentia jam tum proprietatis jure ad fiscum videntur pro Reipublicæ utilitate pertinere, *Sect. præced. §. 2. n. 1.* ut opus haud sit singulari Regalium jure eadem fisco in præfatum finem attribuere, aut correctoriam legem in præcit. loc. ad fundos quoque fiscales extendere *Rosenthal. de feud. c. 5.*

- ² *conclus. 88. n. 5. lit. e.* præsertim quia metallorum jus inter Regalia minora numeratur, quæ commodum aliquod fiscale secum trahunt, & in quibus idè Princeps s. dominus Regalium & Fiscus eodem numero ac jure censentur frui *Besold. dissert. de Regal. c. 9. §. 5.* Sed his nihil obstantibus putaverim, etiam in fundis ad Rempublicam seu fiscum spectantibus hodie Regale metallorum jus exerceri, atque metalla fiscum inde percipere non proprietatis, sed Regalium jure, eò quòd nova lex sit simpliciter correctoria, ut nunc amplius nulla metalla jure proprietatis sed superioritatis percipiantur, & quia præterea, si vel maximè adhuc hodie proprietatis aliqua ratio habenda foret ad effectum fodiendi, in ejusmodi causis mixtis attendendum sit ad id quod est dignius, principalius, & potentius *v. Iason. in l. Imperium. 3. ff. de jurisdict. n. 3. Schrader. in feud. part. 10. Sect. 4. n. 117. & sect. 4. n. 186. Sect. 11. n. 82. Sect. 18. n. 163. Barbo. & Tabor. loc. commun. lib. 4. c. 29. ax. 30. lib. 11. c. 5. ax. 5. lib. 14. c. 65. ax. 2.* Neque est, ut nihil interesse videatur, utrum Princeps metalla capiat jure proprietatis vel superioritatis: Etenim sicut id verum quidem est quoad acquisitionem metallorum, ita maximè falsum è contrario foret quoad alias commoditates, veluti ad effectum inducendæ superioritatis territorialis, quæ ex usu istius Regalis juris, sive is consistat in perceptione ipsorum metallorum sive decimarum aut alterius Canonis, satis validè arguitur *v. Klock. tom. 2. consil. 20. n. 8.*

§. VIII.

- ¹ **I**ntelligendum id regale metallifodinarum jus de omnibus omninò metallis, nullâ eorum specie exceptâ *Bruning. de var. universitat. specie. lib. 26. lit. a. pr. Arnif. de jur. Majest. lib. 3. c. 5. n. 4. vers. Comprehendit autem.*
- ² *tem.* Quamvis enim quidam eam foveant sententiam, quasi duntaxat illa metalla ex quibus fit moneta, sint Regalibus idè accensenda, quòd jus cudendæ monetæ esset de Regalibus, atque sic tantummodò auri & argentifodinæ; reliquis metallis ignobilioribus, veluti cupro, stanno, ferro et similibus exclusis & fundorum dominis relictis *v. Wesenbec. consil. 45. n. 24. consil. 60. n. 30. & 31. consil. 198. n. 20. consil. 292. n. 13. 15. 16. & seq.*
- ³ *Hahn. vom Erbmeyer Recht. p. 2. c. 28. n. 71.* tamen hæc distinctio nullâ firma ratione est suffulta: Siquidem argentariæ non statim ante vel post monetam referuntur inter Regalia tanquam correlativa, quorum unum alterum præsupponat, aut unum ad alterum habeat aliquem respectum; Sed utrumque id per se & principaliter, tanquam quodlibet eorum

eorum sit separata quædam Regalium species, Regalibus accensetur, multis aliis speciebus interjectis, quæ cum neutro eorum ullam aliam habeant affinitatem, nisi quod omnes sint species alicujus generis, scilicet Regalium. *v. II. feud. 56* Neque aliud suadet vox *argentaria*, seu 4 per quam, specie porissimâ pro genere positâ, frequentiori calculo intelliguntur metallifodinæ *Brunn. d. loc. Arnsæ. de jur. Majest. lib. 3. c. 5. n. 4. Vultej. de feud. lib. 1. c. 5. n. 7. § 16. Struv. Syn. feud. c. 6. aph. 26. n. 3.* Unde etiam aluminis & victrioli fodinæ Regalibus rectè annumerantur *v. Mynsing. decad. 4 Resp. 39 n. 8. & 10. item v. Salina ibid. n. 8. add. Gorden. consil. o. de salinis Besold. thes. pract. voc. Salispyram. Carpzov. p. 2. Const. 53. def. 2. Struv. d. aph. 26. n. 3 & 7. it. Syn. Civ. Exerc. 25. th. ult. pretiosæ lapidicinæ, veluti marmorum, gemmarum, quæ metalli nomine comprehenduntur *Myns. d. respon. 39. n. 9. add. Engelbrecht. disquisit. de jurisdict. imp. th. 128. lit. a. Struv. d. aph. 26. n. 6.* imò quoque aliæ quævis vulgares lapidicinæ & calcifodinæ *v. allegat. à Wesenb. d. consil. 292. n. 8.* quas itidem ad metalla & lapides terræ pretiosos referendas esse, vel illa metaphorâ argumento est, quâ utitur *Hiob c. 28. v. 3.**

§. IX.

Limitationem prædicta regula paritur in iis locis, ubi ex speciali privilegio vel consuetudine metalla ignobilia Regalibus non connumerantur: veluti in Bohemia singulari Regalis privilegii jure Regni Statibus in suis fundis relicta sunt metalla ac mineralia stanni, ferri, cupri, plumbi, argenti vivi, aluminis, victrioli, sulphuris *v. Transact. inter Regem & Statum mitam in annis 1534. § 2. & 1574. vers. Was aber außserhalb der Gölde und Silber.* nisi forsitan hoc exemplum ad limitationem regulæ nil pertineat, cum in hac ipsâ Regis concessione adhuc se exerat suum Regale jus & superioritas. Ita quoque commemorant aliqui inveteratam quandam Saxoniz consuetudinem, quâ Electori, aliisve Saxoniz Ducibus, si quendam de feudo in suis ditionibus cum mero & mixto Imperio investierint, atque in fundo feudali repertæ essent fodinæ, permanent Regalium jure ea metalla, aut saltem decima, vel quidvis aliud, quodeo nomine de iis venit præstandum, in quibus nobilior materia, aurum vel argentum, vincit ignobiliorem: sed illa vasallo absque ulla decimarum vel alterius canonis præstatione relinquuntur, quorum materia ignobilior, æs, stannum, plumbum, &c. copiâ aut valore superat aurum & argentum *v. Klock. de arar. lib. 2. c. 27. n. 6.* At sicut pro-

bari non posse eam consuetudinem, neque in pronunciando observatam, aut facile admittendam esse Carpzovius ait *ad part. 2. Constit. 53. def. 2. n. 8. & 9.* ita eandem si quæ fuisset, neglectam, & fodinas in universum Principibus assertas esse testatur Beier. *ad Schnol. el. disp. feud. 4. thes. 9. verb.*

4 *Salina.* Cum tamen in iisdem Saxoniae provinciis, aliisque locis Germaniae, lapidicinas vulgares, calcifodinas, itemve alicubi fodinas minarias, nitrarias, sulphurarias, & aliorum viliorum metallorum, nec non terræ ex quâ lateres compinguntur, *Ziegel Erde* / itemve ejus terræ bituminosæ seu famelicosæ de qua actum, *part 1. Class. 13. §. 5. n. 5.* non tantoperè curent Principes, sed easdem, etiam absque decimis ad dominos agrorum dimanare permittant, ut sic illæ de consuetudine certorum locorum ad dominos soli absque superioris concessione pertineant, nec ideò simpliciter & universaliter inter Regalia habenda sint, ideò cum aliis in eo sum unanimis, esse ratione earundem spectandam cujusque provinciae vel loci consuetudinem *v. Carpzov. d. def. 2. n. 10. & ibid. def. 3. Myler. Gamolog. person. illustr. c. XI. §. 4. vers. Hinc cum palus bituminosa.*

5 *Struv. Synt. feud. c. 6. aph. 26. n. 7.* Sanè in Hassia etiam lapides illos scissiles, quos Germani *Schifferstein* vocant, sibi vindicant Principes ejus terræ, qui tamen sub onere decimarum quoslibet ad fodiendum admittunt, insuper fossoribus libertatis ab oneribus personalibus gratiam facientes, & ligna ad fulciendam & muniendam fodinam, ne corruat, è sylvis suis gratiosè concedentes, solvendis duntaxat à fossoribus Saluario sportulis, *Stammgeld* à quibus debebant potius æquè esse immunes, sicut ab ipsius lignorum pretii solutione.

§. X.

- 1 **Q**Uod in specie salinas attinet, ex tanti pretii Regale esse videntur, ut Rex Bohemiae, quando Statibus Regni ignobilia mineralia ac metalla Stanni, cupri, plumbi, ferri, aluminis, victrioli, & sulphuris speciali privilegio reliquit *§. preced. n. 1.* easdem nihilominus inter Regalia sibi expressè reservaverit *v. Transact. Pragenses inter Regem & Status Bohemiae de anno 1574. vers. Was aber die Berechtigteit der Saltzberg-*
- 2 *werck. decimâ duntaxat fructuum seu proventuum parte ex gratia Regali concessâ domino fundi, in quo salinae existerent ibid. vers. doch haben*
- 3 *wir uns außs sonderen Gnaden. & earundem inventori promerito aliquo præmio promisso & assignato ibid. vers. Wir wollen auch gnädig-*
- 4 *lich bedacht seyn.* Plura de salinis tradit Rocca *disput. jur. select. vol. 1. C. 69.*

§. XI.

§. XL

Regale metallorum jus quandoq; etiam aliis acquiritur, quàm iis, qui illic locorum, ubi metalla vel mineralia sunt, ex superioritate territoriali possident Regalia, idque accidit vel jure concessionis, vel consuetudinis aut præscriptionis. Et ex concessione iterum vel generali vel speciali. Generali, veluti si cui per investituram Regalia in genere essent concessa, quâ generali concessione, nisi quæ specialiter in privilegium coronæ Principis reservata, aut aliàs maximè præjudicialia forent *Franchis decis. 275. n. 7. Wesenb. consil. 198. n. 31. cons. 109. n. 64. 65.* censentur translata omnia & singula, quæ concedens habuit & Regalia dicuntur. *Wesenb. d. cons. 109. n. 57. & seq. Klock. tom. 1. consil. 29. n. 225. 226. 227. 228. 229.* atque sic etiam jus metallifodinarum *II. feud. 56. Wesenb. consil. 346. & d. consil. 109. n. 43. & seq.* quod verò haud comprehensum est, si quis de mero & mixto Imperio, aut de omnibus utilitatibus feudi foret investitus, ceu sub quibus non comprehenduntur Regalia, nisi nominatim expressa, aut nisi consuetudine locorum & immemoriali præscriptione aliud inductum, veluti in Saxonia sub eâ tum meri mixtique Imperii, quum omnium feudi utilitatum concessione transit etiam Regale fodinarum jus exceptis nobiliorum metallorum, auri & argenti, fodinis *Wesenb. consil. 60. n. 1. 30. & seq. consil. 198. n. 17. 28. 52. 69. consil. 109. n. 56. consil. 292. n. 1. & seq. Sixtin. de Regal lib. 2. c. 16. n. 82. 83. Rosenthal. de feud. c. 5. conclus. 91. n. 3. 4. 5. & 6. Carpzov. part. 2. Constit. 53. def. 1. n. 9. & seq. ad fin. def. 2. n. ult. & def. 3. Richter. vol. 2. consil. 283. add. §. 9. hic n. 4.* Specialis concessio tunc adesse videtur, quando speciatim jus metallifodinarum in tali Regali qualitate quoquo titulo fuerit concessum.

§. XII.

Consuetudine & præscriptione regale metallifodinarum jus acquiritur, si cui ex consuetudine aut præscriptione vel omnia in genere Regalia essent quæ sita, vel in specie Regale metallorum. Requiritur autem ad eam præscriptionem tempus immemoriale neque ista minori tempore perficitur, nisi non sit quæstio de Regalibus per præscriptionem acquirentis ab illo, penes quem eadem jure superioritatis consistunt, sed de Regalibus formatis, seu per præscriptionem consequentis ab eo, ad quem à summo Principe jam ante essent devoluta *Klock. tom. 1. Consil. 22. n. 96. 97. cons. 28. n. 253. 254. add. Wesenb. d. cons. 60. n. 4. & seq. n. n. 16. 30.*

§. XIII.

- 1 **Q**uando Regalium dominus suum regale metallorum jus nulli alii concessit, neque id aliis consuetudine vel præscriptione quasi-
tum est, in ipsius libero arbitrio consistere jam ante dixi, utrum suis sum-
ptibus in suam unicè utilitatem velit metalli- fodinas instituire, vel alii
sub onere decimarum aut alterius canonis, fructuum ex metallis per-
2 ceptionem permittere *v. §. 6. hic. n. 2.* Certè hodie in plerisque Germa-
niæ provinciis consueverunt Principes, qui ipsi propriis impensis me-
talla non sunt perquisituri, publicè facere unicuique, qui velit, sub certis
conditionibus fodiendi licentiam, quarum conditionum præcipuæ esse
solent certi metallici canonis seu decimarum præstatio, atque jus proti-
miseos in reliquo metallo excocto *v. supr. §. 2. n. 2. & 3. hic. add. just.*
3 *Hahn. vom Erbmeyer Recht p. 1. c. 9 n. 10. p. 2. c. 28. n. 68. & seq.* Ita
in Bohemia ex concessione Regis cuilibet permissum est, etiam in alte-
rius fundo auri argenteve metalla inquirere, Rege & domino fundi de-
cimas metallorum participantibus, ac soli Regi reservato jure proti-
miseos pro certo convento pretio in reliquo auro & argento excocto
4 *v. Transact. Pragæ inter Regem & Status Bohemiæ de anno 1534. §. 2. 3.* quod
conventum pretium postea aliâ transactione Pragensi de anno 1574. ad-
auctum est, ne pretii exiguitas fodinarum inventores et conductores
cum damno publico territaret, neque etiam Rex videretur magis com-
mercandicausâ quam ad publicam utilitatem & necessitatem, veluti
ad cudendam monetam, tormenta conficienda &c. jus illud protimiseos
exercere *v. Besold. thes. præct. voc. Bergwerck.* His gemina statuit Lu-
5 dovicus VI. Hassiæ Landgravius per edictum in anno 1663. promulga-
tum, cujus integrum tenorem huc transcribere non piguit, eò quod in
multis tractationem meam magis illustret, & quasi nervosissimum sit
compendium prolixioris juris metallici tum Hassiaci quum Bohemici
& Palatini: Habet autem id Edictum ita:

In Gottes Gnaden / wir Ludwig / Land Graff zu Hessen /
Fürst zu Hersfeld / Graff zu Katzenelenbogen / Dietz / Zigen-
hain / Nidda / Schaumburg / Hienburg und Bidingen &c.
fügen männiglichem / weß Standes oder Würden die seyen / nechst ge-
wöhnlichen Entbieten / hiermit öffentlichen zu wissen; Als durch rei-
chen Segen und Verleihungen des Allmächtigen / in unserm Fürsten-
thumb /

thumb/ Landen und Gebieten an unterschiedlichen Orten/ etliche neue und alte Bergwerke/ auff Gold/ Silber/ Kupffer/ Bley/ Quecksilber/ Zinnober/ und andere Metallen und Mineralien/ sich erigen und befinden/ Welche alte Bergwerke zwar bey dem langwüirigen Verderblichen Kriegswesen in ziemlichen abgang gerathen/ nunmehr aber nach erlangtem Frieden/ beneben den Neuen wieder zuerbauen stehen. Damit danksolcher Segen Gottes nicht verborgen bleiben/ sondern zu beförderung des gemeinen/ auch unsers und unserer Fürstenthum und Landen/ so dann der jenigen/ welche die Bergwerke erheben und bauen Nutzen und Erspriesslichkeit/ durch gehörige ordentliche Mittel umb so viel mehr erreicht und gewonnen werden möchte. Daß wir demnach allen und jeden unsern angehörigen Verwanden und Unterthanen/ auch Auswärtigen und männiglichen erlaubt und zugelassen haben/ in unserm Fürstenthumb und Landen/ so weit sich unsere hohe und Lands Fürstliche Obrigkeit/ Gerichte und Gebiete erstrecken/ keinen Ort ausgenommen/ nach Bergwerks Klüfften/ Gängen und Plätzen zu schürffen/ und dieselbe zu eröffnen/ auch nach Waschwerck zu suchen/ dergestalt daß/ was ein jeder also erschürfft/ eröffnet und findet der oder dieselbige solches bey unserm Berg-Meister müthen/ und von uns das Gemüthete der Gebühr leihen und empfangen/ auch wegen Erschürffung neuer Gänge/ von Uns eine Verehrung zugewarten haben sollen

Auff daß aber auch diejenige/ so unsere Bergwerke zu noch mehrerem Auffnehmen erhaben und befördert/ auch die/ so Bergwerke zu bauen und auffzubringen geneigt/ in demselben ihrem Vorhaben ergetzt und erleichtert werden mögen: So geben und verleihen wir denselben nicht allein ins gemein alle Befreyungen/ wie das Bergwerks Recht und Gewohnheit ist/ und ein jedes frey Bergwerck haben soll/ sondern wir wollen sie auch nachfolgender Gestalt in specie ferner befreyen/ providiren und bedecken/ nemlich;

Daß von unsern Ober-Förstmeistern und Förstern ihnen nothwendig Holz zu Zimmer- und Erbauung der Schachte/ Stellen und Strecken/ Forst frey/ das übrige Holz aber/ was sie dessen zu Poch- und Hütten wercken (wosern wir dieselbe nicht selbst bauen lassen werden) Rest-Treib- und Rohtholz/ auch häuslichen und dergleichen Nothwendigkeiten/ bedürffen werden/ anfänglich auff etliche Jahr Forst-

Forstfren/ hernach aber gegen gebührlichen Forst/ alles an Ort und Enden/ da wir es verordnen/ und den Bergwercken und Hütten gelegen/ jederzeit angewiesen und gelassen werden soll.

Also sollen sie auch zu ihrer häußlichen Notturfft ihr Getränck (wofern sie solches nicht ausheucken oder verparthieren) von Accis oder Ungeld frey/ machen und haben/ auch ihnen alle andere zu ihrem Leibsunterhalt und täglichen Gebrauch gehörige victualia und Nothdurfft von allem Zoll und Ungeld frey gelassen/ und umb billiche Zahlung sicher zugetragen und zugeführt werden.

Alle/ die sich auff diese Bergwercke häußlich niederlassen/ und die bauen werden/ sollen umb keinerlei Schuld willen/ die daselbst nicht gemacht worden/ in denen ersten Vier Jahren beklagt und arretirt/ oder sonst executirt werden.

Würde Gott der Allmächtige seinen milden Segen verleihen/ daß die angebaute Bergwercke fründig gemacht und Erze gewonnen würden/ wollen Wir den Zehenden eine Zeitlang/ und zwar zum wenigsten Drey/ auch wohl Vier/ oder mehr Jahr/ nach Befindung und Gelegenheit des Bergwercks/ gnädigst nachlassen/ aber nach Ausgange solcher Zeit sollen sie uns/ von jedem gar geschmelzten Metall/ Kauffmansgut/ als von Silber die zehende Mark/ und von dem Kupffer/ Blei/ und allen Metallen und Mineralien/ den Zehenden/ unsern hierzu bestellten Zehendern/ die wir hierzu verordnen werden/ reichen und geben/ solang die Berawerck gangbarfftig seynd/ dargegen wollen wir/ wegen des Zehenden Pfennigs/ Hüttensteuer oder Zins/ Entrichtung/ dem Herkommen und aller Billigkeit nach/ beyzutragen nicht unterlassen. Was aber ausser Metallen und Mineralien/ andere fossilia, als Jaspis, Marmor/ Mablaster/ und dergleichen betrifft/ wollen wir von denselben entweder den Zehenden erheben/ oder nach Befindung/ mit denen Gewercken umb einen billigen Canonem handeln lassen.

Wir behalten uns auch vor/ daß/ so oft eine oder andere Zeche gemüthet und auffgenommen werden wolte/ gleich wie bey andern Bergwercken bräuchlich/ unter denen Hundert und Dreyßig Kuxen zur Ausbeute/ zwey Kuxen Kirchen/ Schulen und Armen zu gut kommen/ und unter denen Hundert Zwanzig Acht Kuxen zur Zubusse/ Uns/ als dem Grund-Herrn/ vor die denen Gewercken zu den Gruben-Gebäuen abfolgende freye Holzung/ vier Erb-Kuxen/ von der
Gewer.

Gewercken Zubusse/frey gebaut werden sollen/was wir aber über diese beinelte Erb Kuxen mitbauen werden/ davon wollen wir/ gleich andern Gewercken/die Zubusse Quartals weiß aus unsern Zehenden entrichten und berechnen lassen/gestalt Wir Uns dann expresse auch hiermit reserviren/ daß/ so oft Gewercken zu Auffnehmung ein oder andern Zeche sich angeben möchten/ solches Uns jedesmahl notificirt/ Uns auch frey stehen solle/über die vorangeregte Erb-Kuxen gleich den Gewercken/ so viel andere mehr Kuxen/ gegen unser Antheil Zubusse/ mit zubauen/ als Uns beliebt.

Was durch Gottes Gnad an allerhand Erz/ es sen Geld/ Silber/ Kupffer/Bley/Zinn/oder wie die Mineralia sonstigen Namen haben mögen/gesfordert und gewonnen werden wird/ darüber behalten Wir uns den Vorkauff dergestalt vor/ daß den Gewercken dieselbe jedesmal bey dem Quartal-Schluss (wie auff denen Meissnischen und Hartischen Bergwercken) baar auß Unsern Zehenden und Fürstlichen Rentz-Cammer bezahlt werden sollen.

Dafern Wir auch denen auffnehmenden Zechen durch die Stollen Wetter einbringen/und durch einige Erb-Stollen die Wasser erschroden würden/behalten Wir Uns/ auff solchen Fall/ billich die Stollen-Gerechtigkeit bevor.

Was auch Wir oder Unsere Vorfahren bereits an Eisen-Gruben/Schachten/Stollen/Kunst-Gräben und dergleichen erbauet/ solches alles verbleibt Uns billich allein/und soll/ohne unsere special concession, derselben sich niemand anzumassen haben.

Da auch sich Bergleute in Unserm Fürstenthum und Landen in wesentliche Häußliche Wohnungen niederlassen und begeben würden/ an Ort und Enden/da die Bergwercke am besten wären/ wollen Wir ihnen diejenige Erb-und Regalliche Gerichte und Gerechtigkeiten/ wie auff andern freyen Bergstätten gebräuchlich und gewöhnlich ist/ auß Gnaden zustellen/deren/ auff unsere fernere Anordnung und Bestättigung/haben zu gebrauchen.

Wir geben auch hiermit a'len und jeden/ die sich auff unsere Bergwercke häußlich oder sonstigen niederlassen werden/ einen freyen Zu-und Abzug/mit allen ihren Gütern/nun und zu ewigen Zeiten/versprechen ihnen auch ehrlichen Abschied/nach ihrem Wolverhalten.

Dessen zu Urkund haben wir dieses Patent eigenhändig unterschrieben/

ben/und mit Unserm Fürstlichen Inſigel bedrucken laſſen. Geben in
Unſerer Reſidentz-Stadt Darmſtadt den 9. Tag Octobr. Anno 1663.

Ludwig / 11.

(L.S.)

- 7 His gemina paucis abhinc annis publicavit, subinde etiam ex antiquiori Philippi Magnanimi edicto quædam decerpendo, Serenissimus Ernestus Ludovicus, Hassiæ Landgravius, cujus pia hæc in re vota juvet Deus!

§. XIV.

- 1 **Q**uemadmodum Regalium Dominus prædictis concessionibus constituit quidem aliquod jus in re & utile dominium, etiam ad alios quocunque titulo transmissibile, sed saltem circa fructus & emolumenta *Klock. tom. 1. consil. 22. n. 77.* non ipsum jus Regale, seu qualium jurium Regalium privati haud sunt capaces *Klock. tom. 1. consil. 21. n. 19. 20.*
2 *add. Wesenb. consil. 60. Knich. de jur. territor. c. 1. n. 121. 123.* ita is idem, vi istius regalis juris non concessi, adhuc tam personas, quam res metallicas certis legibus & juribus perinde comprehendit, iisque jus dicit, ac si ipse suis sumptibus metalla perquireret *arg. l. 1. C. de metall. Seckendorf. Deutsch. Fürsten-Staat p. 3. c. 3. Regal. 1. §. 3. vers. daher gebrauchen sich / &c. ibi. richten gewisse Bergordnung auf / bestellen alle Berg-Membter / und ertheilen durch dieselbe das Recht in strittigen Berg-*
3 *Sachen / &c. Klock. de arar. lib. 2. c. 34. n. 15. vers. Quin. imò, &c.* Operæ igitur pretium erit de hujusmodi concessionibus paulò prolixius dicere, seu in quam materiam hodie ferè omnis metallici juris doctrina incurrit, certè hæc æquè, atque si Princeps propriis sumptibus metalla eximi curat, occupata circa metallarios, judicium metallicum & similia, ut facile futurum sit, si de uno modo satis fuerit edoctum, etiam de altero posse judicari.

SECTIO IV.

DE

Concessionibus metallifodinarum per locationem perpetuam.

§. I.

Concessionibus metallifodinarum à Regalium dominis fiunt quandoque generaliter, ut unicuique volenti libera sit facultas metalla absque læsione tertii perquirere, & tunc jure Palatino & Hassiaco is, qui primus venam repertam aperit, gaudet jure primi inventoris, ut habeat principalem fodinam *die Fund-Grube* h. e. ut ipsi ea fodina sit præ aliis locanda, cum aliàs in locationibus præferendus esse videatur, qui primò se ad conducendum obtulit v. *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 8 Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616 part. 2. artic. 1. add. infr. §. 4. hic.* Similiter in Bohemia constitat unicuique libertas in agris alteri nondum locatis facere fodinas, modo si plures sint diversorum fossorum fodinæ, distent ab invicem certo spatio, ne una alteri sit impedimento: Qui verò tunc fodinam noviter aperuit, eo ipso ejusdem irrevocabile dominium, quoad benè usus fuerit & fodinam conservaverit, acquirit v. *Böhmisch Bergwerck lib. 2. c. 1. vers. die erste Weise & vers. und das Recht wollen wir.*

§. II.

Aliquando concessionibus metallifodinarum à Regalium dominis fiunt taliter, ut is, qui metalla in certo loco persiquiturus est, eam licentiam necdum fodinam inventam, pro certa proventuum parte specialiter impetret à domino Regalium per contractum perpetuæ locationis conductionis aut similem, in quali contractu domino Regalium alicubi quædam partes in ipsa fodina plenè, etiam quoad utile dominium, solent reservari. Hujusmodi locationem, tanquam publicè utilem lubentissimus in Bohemia concedit Regalium dominus, qui pro certâ determinata proventuum parte, minimisque saltem sportulis, magis locandi necessitatem imposuit, quam potestatem reliquit Officiali metallico, *dem Urbürer* / in tantum ut etiam

eo absente, ejusdem uxori, liberis, aliisve in officio substitutis, ea necessitas incumbat, aut si nec horum quidam præsto sint, conductor suam voluntatem coram aliis honestis personis queat declarare, quæ declaratio habitura sit effectum, ut ipse statim nanciscatur jus fodinæ quæsitum, & locationis conductionis postea perficiendæ tempus quâdam fictione retrorahatur ad tempus declaratæ voluntatis *v. Böhniſch Berg-Recht. lib. 2. c. 1. vers. zum andern erlaugtet einer sein Recht. vers. würde der je nige. vers. da aber berührter Personen.* Ferè similis obligatio in Hassia tenet Magistrum montium, den Bergmeister / ut nullo tempore, nulloque perenti locationem denegare fas sit, sed ut eam primo petitori pro minimâ quâdam sportulâ, lubens concedat, mutuumque de eadem instrumentum, quid, in quo monte, quibus conditionibus, quo die, quâque horâ locatum sit, perfici, ac singulis seprimanis in præsentia juratorum, der Geschwornen / omnes contractus & locationes, sicut & collectas, contributiones, dilationes, remissiones, cum omnibus suis circumstantiis in singulari libro per scriptorem distinctim annotari & consignari curet, nil prorsus valituris omnibus iis absque tali consignatione negotiis, cujus verò consignationis, aut eam duntaxat inspiciendi copia, à scriptoribus haud facienda est partibus litigantibus absque præseitu & consensu Montium Magistri *v. Ordin. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 2. part. 2. art. 2. 5. & 6.* In quibus ferè omnibus Constitutio Hassiaca æmula est juris metallici Palatini de anno 1548. *artic. 4. & seq. item. artic. 19. 20. 29. 30. 55. 64. 65. 127. & seq.* quo jure insuper jubetur montium Magister, ut in instrumento locationis, quò magis evitentur confusiones & rixæ, exprimat qualitatem fodinæ locatæ, obß neu Schurff / oder alt Pingen / Schächt / Such oder Erbſtollen / alt oder neu verlegene Zechen und Gebäu oder Massen: item ut unâ vice unoque locationis instrumento non plures concedat fodinas, dann nebenß der Fundgruben etwan die zwey nechste Massen; oder auch zu einem Such.

§. III.

CAvebit tamen locator, ne ad narrata conductoris sæpè obreptitia, locationem decernat, verum curet per peritos juratosque nuncios antea explorari, an talis nova metalli vena, quam conducturus renunciaverat, in eo loco reperiatur *Böhniſch Berg-Recht. d. c. 1. vers. Unſer Urbirer oder Verleyher.* quorum missorum relationem conscribi

De concessionib. metallifodinar. per locat perpetuam. si
in locationum libro faciat per Scriptorem fodinarum v. *Ordinat. metall.
Palatin. de anno 1548. artic. 64.*

§. IV.

Primus inventor & conductor in Bohemia hanc obtinet prærogati-
vam, ut per mensurationem postea faciendam consequatur duas
partes, *Zweylehn / Böhm. Berg-Recht. d. c. 1. vers. ein jeglicher Neu-
fänger. cum posteriores conductores, ejusque juris facti condomini, 2
mit Gewerkschaften / duntaxat unam partem nanciscantur ibid. vers.
Alle die so nach dem ersten.* Porro nulli alii est liberum, se in vito in 3
iisdem partibus metalla perquirere, nisi forsitan novas venas vellet ape-
rire, qui tunc juramento promittere opus habet, se nil facturum ad in-
vidiam primi inventoris, sed destitutum illico, ac novæ venæ præter il-
las, quæ à primo conductore repertæ sunt. non invenirentur *ibid. vers.
Und daß durch diese Gnade:* Unde etiam cedere rursus primo condu- 4
ctori per sententiam montium Magistri ac juratorum, appellatione
haud suspensam vel sublata obstringitur, si ipsius venæ legitimo à se
in vicem spatio in superficie detectæ, postmodum in profundo venam
principalem interfecuerint aut disjunxerint, vel per circulum quadrang-
ularem attigerint *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 2. artic. 33.*
quo tamen casu, si utraque vena, etiam infra quadrangulum, tam arctè 5
in profunditate cohæreret, ut propter ejus inseparabilem unitatem nil
infra consecuturus sit qui cedere jussus est, sive is pro ratione circum-
stantiarum foret principalis sive alius posterior conductor, hanc æqui-
tatem servat jus metallicum Palatinum ut communionem fodinarum
inducat v. *Ordinat. metallic. Palatin. de anno. 1548. artic. 17. & 24.* Sicut 6
& eo casu, quando posteriorum conductorum vena, debitâ constans
bonitate, interfecaret venam principalem cui adhuc ea fertilitas defice-
ret d. *Ordinat. Pal. artic. 25. & 26.* ubi etiam docetur *Wann eine Zech
oder Mafz findig oder Mafzwirdig geachtet wird.*

§. V.

Aliquando plures primi inventores, fodinas dividentes aut vicinas 1
invicem habentes, inter se, ut licitè possunt, conveniunt, si con-
tingeret alterius fodinam prius mensurari, atque sic cum pleno effectū
competere jure Bohemico, ut tunc reliqui, qui sub monte illo mensu-
rato habent fodinas, nihilominus easdem pro certa pensione aut pro-
ventuum parte retineant, vel ut omnes sibi invicem adjacentes se uni fo- 2

dinæ, cuius mensuratio præcipuè speratur, mancipent eâ conditione, ut sive mensuratio in illa principali sive alia eidem subiecta fodina contigerit, idem juris sit sine præiudicio *des Urbin oder Cammerguts v. Böhmisch Berg-Recht. lib. 2. c. 1. versf. und nach dem im Gebrauch versf. zum andern das sich viel.*

§. VI.

- 1** Potest itidem primus inventor & conductor plures alios in legem conductionis recipere, qui pro suis partibus iisdem iuribus conductionis fruantur, sed curabit, ut omnium nomina & partes consignentur, eamque consignmentem dolosè omittens obligatur ad præstandum
2 interesse, sicut etiam, si plures partes cuidam vendidisset, quam ipse habuit, quo casu, præsertim ubi præstare interesse & emptorem indemnificare non posset, insuper ejus fraudis meritam luit poenam *Böhm. Berg-Recht lib. 2. c. 1. versf. Es sollen auch alle und jede. & versf. Nach dem*
3 *auch die Neufänger.* In quo ipso jus Bohemicum plenius esse videtur jure civili communi, quod in casibus, si quid in mensura, quantitate, vel numero à venditore expresso deficeret, id tantummodò vult supplendum, aut tantum de pretio detrahendum, quantum valeret id quod deficit *Struv. Sym. Civ. Ex. 23. thes. 13.*

§. VII.

- 1** Quò magis locatio fodinarum primo inventori facta sortiatur effectum, jure Hassiaco necessum est, ut intra quatuordecim post locationem dies venam metallicam demonstret seu adificationem fodinæ incipiat, petatque confirmationem locationis conductionis: quam etiam Magister montium, post factam explorationem fodinæ bonitatis, si contractus stare possit, intra prædictum temporis spatium absque ullâ proractione, nisi ex justis causis impedimentū accessisset & unâ vel alterâ
2 vice terminus prorogatus esset, impertire tenetur, velut eo quoque casu, quando conductor in demonstratione venæ fuisset tempestatum aut aquarum vi impeditus, locatio confirmanda, & dilatio pro venæ demonstratione concedenda est, fodinæ ædificatione interim continuandâ. Hæc tamen
3 dilatio ultra binas vel ternas vices haud debet extendi, ac summo quoque jure, publicæque utilitatis ratione revocari, si intereâ alii fodinam
4 ducere & absque dilatione ædificare forent parati: Nulla autem omninò indulgenda iis, quorum negligentia putei ac cuniculi fodinarum intereunt aut collabuntur, neque etiam iis, quorum in ea functione seniorum par-

De concessionib. fodinar. per locationem perpetuam. 53

tes sunt, ut junioribus præsent, quo magis juniores ab illâ negligentia deterrantur. Et quidem tantoperè in Hassia necessaria est ea locationis confirmatio, ut eâ non secutâ nullam locatio habeat efficaciam sed fodina recidat ad dominum seu locatorem, nihil prorsus juvante contra posteriores conductores allegatione juris prioritatis *v. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 2. artic. 2. & 13.* in quibus ferè cunctis jus Hassiacum coincidit cum jure metallico Palatino, quo etiam certa sportula montium Magistro constituitur, quam pro confirmationis labore recipit *v. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. XI. 19. & 29.*

§. VIII.

HAud multum dissimili modo jure Bohemico primo inventori omnibusque aliis, qui in legem conductionis recepti sunt, sub amissione suarum partium est prohibitum, ante fodinæ mensurationem metalla sibi sumere, vel absque præscitu Regii Officialis è fodina extrahere *Böhmis. Berg-Recht lib. 2. c. 1. vers. Die Neufänger und ihre Mitgewerken add. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 45.* Verùm tenetur inventor post fodinam conductam, & jam ad sufficientes proventus præparatam & apparentem, nec verò antea dolosè ad præveniendum alios, petere mensores juratos, quibus & ideò solvere opus habet statutam mercedem, ut explorent, an fodinæ tales proventus futuri sint, de quibus post deductionem impensarum quarta pars pro lucro queat sperari. Si hoc mensores invenerint, officii ratione ipsis incumbit, ut montem seu fodinam dimetiantur: Quâ tamen mensuratione, si vena aliorum quam mensura comprehendit, se porrigat, nullum domino Regalium in suo locandi jure fit præjudicium *Böhm. Berg-Recht d. lib. 2. c. 2. vers. Wann der Neufänger seinen Gang. vers. Allhier tragen wir. vers. Wann nun alle Ding. add. d. Ordinat. Palat. artic. 51. & seq.* atque si contingat loca quædam inter mensurata manere vacua, eadem fisco cedunt *ibid. vers. Würde in gedachtem Vermessen.* locis ideò mensuratis per lapides finales terminandis & distinguendis *Böhmis. Berg-Recht lib. 2. c. 3. vers. Wir setzen und ordnen auch c. 4. vers. Weiter soll auch das Erbe.* cujus per lapides terminationis causam etiam descriptam reperiri licet in jure metallico Palatino. *v. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 27. 29. 30. 177. & seq.*

§. IX.

- 1 **H**is gemina disponit jus Hassiacum, nimirum ut lapides finales ponantur cum præscitu & consensu Capitanei ac montium Magistri, ad requisitionem conductorum, per constitutos peritissimos juratos mensores, pro conventâ aut prædictorum Officialium arbitrio determinandâ justâ mercede, cum eâ cautelâ, quâ conductores per Vicarium suum vel administratorem, *Durch den Behnträger/oder / da keiner vorhanden/durch den Schichtmeister/obligantur* jurare, se mensurationem in nulla alia, quàm sibi locata montium parte seu vena velle petere, eamque quam mensoribus demonstraturi forent, esse veram partem sibi locatam.
- 2 Hoc præstito juramento, montium Magister tenens restem seu funiculum insequitur fodinarum administratorem præeuntem, lineamque funiculo ducentem, pro capite quidem fodinarum *zur Fund-Gruben* per quadraginta duo, pro alia verò quâvis fodina, *zu einer Massen* per viginti octo orgyias, easque partes ad mensuratas, ut dictum, per juratos mensores lapidibus distinguere curat. Si quoque conductores fodinam, labra & funes injiciendo, incipiant ædificare, & ipsas fodinæ partes à se invicem, aut ipsius fodinæ profunditatem cupiant mensurari, id fieri provideat montium Magister, præviâ tamen de futura mensuratione ad cujusque, cujus interest, notitiam publicâ proclamatione.
- 3 Et quidem in profundo mensuratio facienda est ad perpendiculum, in capite fodinæ partim sursum & partim deorsum, *daß wo am Tage Rüssel und Seil eingeworffen / auffin Mittel des Ronnbauuns angehalten/ und die Fundgrube halb nauff und halb rab gemessen werde.* Si nunc in meriendo contigerit, *daß sich im Überschlagen nicht volle Massen ergeben/ und sich auffein Behr nicht erstreckt/* tunc montium Magister eas partes, *solche überseher/ Überschart* inter conductores fodinarum proximè adjacentium æqualiter dividit; quas verò
- 4 seorsim locat, *wo ein Behr oder drüber befunden würde.* Peractâ
- 5 mensuratione itidem lapides per mensores constitui facit finales. Tandem non minus in hac, quam supradicta mensuratione Magistri montium est prospicere, quò magis singuli lapides, ductæque lineæ, in omnibus suis circumstantiis per scriptorem fodinarum in certo libro accuratè
- 6 describantur. Mensores verò, si vel per imperitiam, vel per gratiam, aut odium dolosè, lineam falsò duxerint, lapidesque posuerint, & ejus doli vel erroris per alios peregrinos, in neutram partem propensiores
- 7 men-

De concessionib. metallifodinar. per locat. perpetuam. 55

mensores, quos tunc adhibere fas est, convicti fuerint, tenentur ad interesse, ac pro modo delicti ab officio remouentur, aliâve severiori poenâ plestuntur. Ne etiam, qui positi sunt, lapides finales, die 9
Fechsteine am Tage/ oder die Erb-oder Marscheide Stufen in der Grube/ implicentur vel oblivioni vel confusione, obstricti sunt veteres Scansores fodinarumque administratores eosdem commonstrare illis, qui in eo officio noviter assumpti sunt: Qui autem eos lapides dolosè 13
movisse, evulsisse, excidisse, terrâ lapideve obduxisse, aut alio modo corrupisse deprehenduntur, subituri sunt accusationem criminalem de termino moto. *Uti hæc omnia videre licet in Ordinat. metallic. Hass. de anno 1616. part. 1. artic. 9. part. 2. artic. 11. & 12. jung. quoad num. 2. 3. 4. 5. Ordin. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 23. 27. Ubi etiam reperiri licet, quot orgy iis constituatur ein Beer/ Item eine Masse/ in gleichem eine Fundgrube.*

§. X.

Mensuratione factâ conductor in montibus Bohemicis consequitur 1
jus pe petuum ein Erbschacht / Erblehnschafft/ Böhin. Berg-
Recht lib. 3. c. 1. vers. droben im andern Buch. & ratione utilium omnia 2
jura fodinarum, quæ ipse Regalium dominus esset habiturus, si propriis sumptibus easdem ædificaret, nisi tamen à Regalium domino aliqua jura in hâc perpetua locatione forent reservata, veluti in Bohemia Rex unam fodinæ partem retinet, sibi que ad mensurari curat Böhin. Berg-
Recht d. c. 2. vers. In einer jeden Fundgruben. & vers. da aber mit dem Vermessen. nec non jus protumiseos in reliquo metallo. *Scet. preced. 3. §. 13. n. 3. & 4.*

§. XI.

Aquè igitur conductor, atque Regalium domino permissum est, 1
totum mensuratum montem perfodere, viasque aperire, per quas ex una in aliam fodinam commodè transire liceat Böhin. Berg. Recht. d. lib. 2. c. 2. vers. Es sollen auch hiermit einem jeden Neufänger. *Besold. & Diether. ih. pract. voc. Bergwerck.* nec non ligna ad fulciendam fodinam 2
& coquenda metalla ex adjacente proxima sylva secundum modum assignationis cadere d. lib. 2. c. 3. vers. Es sollen auch die Berg Leute auß den Wäldern & quidem in Bohemia, nec non, quantum alienos fundos 3
attinet, in Hassia, absque ulla pretii solutione d. text. quia ibidem fundorum & sylvarum proprietarii partem fodinæ proventuum in

de concessionib. metallifodinar. per locat perpetuam. 57

fodina avertendam seu continendam relictum est, cædat. *d. c. 3. vers.*
Auch haben die Bergleuthe. sed ut potius pro ejusdem & fodinæ con-
servatione omnem impendat operam, ne suâ vel negligentia vel dolo vi-
cinis fodinæ partibus aliquod damnum inferatur, secus facienti neces-
sitate aquam extrahendi à judice metallico imponendâ, & si nec tum
jussui judicis foret paritum, eâ fodinâ cum omni jure in compensationem
damni assignandâ vicino cui nocitura, & nihilominus ipsius sumptibus
aquâ extrahendâ *ibid. vers.* Truge sichs zu. nisi aqua fuisset commu- 4
nis, nec uni soli posset negligentia imputari, quo casu sufficeret quemlibet
adstringere ad aquam ex suâ fodinâ extrahendam *ibid. vers.* Da aber be-
funden/das es ein gemein Wasser. Si verò accideret, ut ut diligentia omni 5
adhibitâ, nihilominus aquarum vi quasdam fodinas iri deperditas, nec
tamen vel conductores suas partes, neq; universitas suam, etiamsi ejus
noluntatis justas & legitimas causas non haberent, reparare vellent,
nec etiam jus suum legitimè resignare, tunc fodinis cum omnibus ad a-
quam arcendam habitis machinis, instrumentis & equis amissis, dominus
Regalium, ob interesse suum & publicum, curat easdem per suos Officia-
les rursus aliis de novo locari, & ubi nunc novi conductores fodinam in
Bohemia per sex septimanas, in Hassia per annum & diem possederint,
postea prioribus conductoribus omnis via ad suum conductionis
contractum unquam revertendi censetur præclusa, cum vel maximè in
materia metallifodinarum, propter damnum publicum, intersit, negli-
gentiam dominorum puniri, dominiumque fodinarum non diu fluctuari
ibid. vers. Auf das aber unser Bergwerck. *vers.* und so es also zuthun.
vers. Wann nun die Bürger. *vers.* und darunt. *vers.* Wann auch die
Raths. Geschworne. *vers.* und warlich. *vers.* Es wäre dann. *vers.* wir
setzen und ordnen auch. *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 2.*
artic. 3. vers. So aber ein Zech. Permanent tamen conductoribus equi 6
& ad depellendam aquam habita instrumenta, saltem rotis, ædificiis,
machinis tractoriis, aliisque infixis exceptis, si suum fodinæ jus legiti-
mè resignassent *d. vers.* Wir setzen und ordnen auch. Aliquando hujus- 7
modi fodinæ ob aquarum incommodum relictæ eodem perpetuæ loca-
tionis jure conceduntur iis qui easdem, ædificatis machinis ad aquam
ducendam, seu factis cuniculis, reparant, quorum jus denuò amittitur,
si aquam per annum non deduxerint, sed fodinam reliquerint Böhmi.
Berg-Recht. *lib. 2. c. 4. & 5. per tot. add. infr. §. 16. n. 5. §. 19. n. 1. E*

- 8 contrario nonnunquam contingit ut, aquâ ad fodinas profundiores penitus prolabente, reliquis superioribus necessaria aqua deficiat, quo casu superioribus fodinis subveniendum, & tantundem aquæ, quantum montium Magister & jurati æstimaverint, præstandum est, quò magis cunctæ fodinæ debitè queant conservari *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 50.*

§. XIV.

- 1 **D**e prædictis cuniculis ad aquam deducendam habitis adhuc quædam ex jure Hassiaco adjicienda sunt. Eo enim jure diversæ horum cuniculorum constituuntur species, *Als Erbstollen / Suchstollen /*
 2 *Raubstollen.* Hi postremi sunt prohibiti *Ordinat. metallic. Hassiac. de*
 3 *anno 1616. part. 2. artic. 25.* Illi medii generis vocantur, quamdiu unum vel alterum requisitum eines *Erbstollens* deficit. Satis itaque erit, si de prioribus illis, quos *Erbstollen* nuncupare consueverunt, di-
 4 xerim, quorum requisita sunt, ut (1.) aquam fodinis educant (2.) ærem iisdem immitant, (3.) habeant lege præscriptam profunditatem, *die Erbtieffe /* nimirum decem orgyias unamque Spithamam, & (4.)
 5 foramen intra puteum *einen Durchschlag in dem Schacht.* Jura horum cuniculorum, qui ita comparati sunt, in eo consistunt, ut metallum in fodiendo, *in dem der Stoll getrieben wird /* casum ad certam usque mensuram sibi acquirant & retineant ædificantes, videlicet unam orgyiam & unius orgyie quadrantem in altitudinem, etiam usque ad tectum; in latitudinem verò semiorgyiam, factâ septem pedum in quam-
 6 liber orgyiam computatione *d. Ordinat Hassiac. part. 2. artic. 24.* ut itidem à dominis fodinæ, cui serviunt & commodo sunt, cuncti ex eadem cæsi, vel etiam è terra egesta venditi metalli partem aut nonam, aut nonæ partis dimidiam, & insuper quandoque quartum quemque nummum; vel saltem ex arbitrio montium Magistri ac juratorum determinandum, pro ratione diligentie aut desidiæ augendum vel diminuendum, honorarium seu mercedem accipiant, prout alveo suo fodinam attrigerint, eique majore vel minore laboris molestiâ (ubi tamen si lapis ferè inexpugnabilis pulvere tormentario quassandus foret, opus est consensu montium Magistri) plus vel minus commodi in extrahenda aqua, &
 7 aëre immittendo, attulerint *v. latius d. artic. 24.* Cæterum si acciderit ut plures cuniculi inter se de jure des *Erbrechts* concertent, alter alterum eo jure non ante destituit vel exhereditat, nisi in præcipitio septem; in

De concessionib fodinar. per locationem perpetuam. 59

in planitie autem trium orgyiarum & unius dimidiæ profunditate cum superet, isq; qui ex planitie in præcipitium dilabitur, non solum ad trium orgyiarum ac unius dimidiæ profunditatem, sed & in longitudine ad ducentessimam orgyiam vel ultrà perductus sit: quæ verò profunditatis mensura haud præcisè requiritur, si non studio alterum exhæredandi, verum fortè fortunâ plures in pluribus fundis cuniculi fodiantur, quo casu, qui alterum quaquâ profunditate præcellit, id prædictum stollonis jus consequitur *d. Ordinat. Hassiac. part. 2. artic. 26.*

§. XV.

SI porrò contigerit, ut cuniculi metallorum venam transversim attin-
gant & rumpant, ù nihilominus, modò de cœtero adsint requisita
eines Erbstollens / jure suo in lucrando metallo cæso fruuntur, ita ta-
men ut fossores fodinarum in ædificando non impediant, cæsaque in
quadrangulo metalla permancant fodinarum dominis, mercedem labo-
ris dependentibus: Ubi verò nulla metalla in den Quergängen appa-
rerent, neque fodinarum domini ad denunciationem der Stöllner in-
tra quatuordecim dies cuniculum per venam ducerent, auß seiner Vie-
rung trieben und nach abgelegter Vierung den Stollen an seinem Vie-
deransetzen nicht hinderten / tunc ipsis cuniculorum fossoribus id permis-
sum est, & lucrum metallorum in quadrangulo cæsorum iisdem cedit.
Nullum quoque jus in fodinam prætereundere possunt cuniculorum fossor-
es, qui venam aut fibram, intermissâ debitâ locatione conductione, per
quatuordecim orgyias transcendunt, atque tum cuniculum detegunt,
vel eum ædificare desistunt *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 2.
artic. 27. 28. & 29.* Denique quandoque contingit ut pro usu fodinæ
cuniculi olim deserti adhibeantur, atque tunc, si quidem fodinæ con-
ductionis jus esset antiquius ipsis cuniculis, poterit fodinæ conductor
propriis sumptibus cuniculo absque ullo alio onere uti, nisi ut ex
arbitramento montium Magistri & juratorum domino cuniculi de-
pendat aliquod conveniens honorarium. Sin verò cuniculorum con-
ductionis jus antiquius foret fodinæ locatione, illorumque dominus
eos vellet in usum fodinæ ædificare, ac præstaret omnia requisita
eines Erbstollens / tunc quoque plenè foret fruiturus jure & utilitate des
Erbstollens *d. Ordin. Hass. part. 2. artic. 30.*

§ XVI.

- 1** IN montibus Palatinis requiritur ad constitutionem eines Erb-Stollen / der das Erb-Recht von allen Gebäuden darin er kompt / haben will / daß Er am untersten des Gebürge am Tag sein Mundloch auffschlage / und dahin Er kommen will / sein Wasserfaig ebenfölig einbringe ohn alles Gespreng / und nicht steigen lasse / also daß keiner an demselbigen Gebürg niederer noch tiefer kann noch mag unterkommen / und wann Er in eine Grube oder Schacht vierzehn Berg-Rachter unterm Rasen einkompt / nach Ganges fall / so behält Er das Erbrecht *v. Ordin. metallic. Palatin. de anno. 1548. artic. 36.*
- 2** Hinc conductor ejusmodi cuniculi, si foramen non aperiat in montis infima & exteriori parte, ne-
tquam gaudet jure desß Erb-Stollen, sed saltem iste cuniculus reputatur voreinen Such-Stollen / cujus titulo fossor consequitur, si quas-
dam venas novas ab alio nondum perscrutatas invenerit & aperuerit, ut
eadem sibi sint locandæ, qui inde fruiturus sit jure primi conductoris *d. Ordin. Palatin. art. 31.*
- 3** Sin verò cuniculorum fossione conductor, in
montem mensuratum aut fodinam incidens, præstitisset finem eines
Erb-Stollen / nemlich daß Er Wasser fällt und Wetter bringt /
Vierzehn Rachter tief unterm Rasen mit seiner Wasserfaig / tunc jus
potitur des Erb-Stollens / modo fodina sit plenæ fertilitatis *v. d. Ordina-
tis. Palat. artic. 26. 31. 36.*
- 4** Wäre aber die Zech oder Maß nicht stündig
v. d. art. 26. alsdan bekömpt Er nur den vierten Pfennig Stoll-
steuer / oder sonst nach Erkantnis des Berg-Meisters und Geschwornen
v. d. art. 31. Denique si fossione attingisset alterius fodinam,
& venas metallorum repertus esset, So mag Er fünfß Vier-
teleiner Berglachter in die Weit das Erb hauen und zu sich nehmen /
biß so lang daß Ihn ein ander Such-Stollen mit seiner Wasserfaig
Sieben Berg-Rachter untertiefft / und die Dörter auffeinander gebracht
sein. Kompt aber ein Erb-Stollen / und untertiefft sie beyde / es sey viel
oder wenig / so behält Er das Recht. Jungatur porro de jure & utilitate
der Such-Stollen / quando in fodinam desertam aliove modo vacuum
essent deducti *d. Ordinatio Palatina art. 34. 35.*

§. XVII.

- 1** Jura & utilitates der Erb-Stollen in montibus Palatinis sunt, ut ex fo-
dina, quam prædicto modo vierzehn Berg-Rachter unterm Rasen
tangunt, cuique inserviunt, nonam omnis emolumenti partem recipi-
ant;

de concessionib. metalli fodinar. per locat perpetuam. 61

ant; insuper cuncta sibi metalla ex tali fodina acquirant, quæcunque ad certam mēsuram, unam scilicet orgyiam & unius osgyiæ quadrantem in altitudinem, atque semiorgyiam in latitudinem cæciderint, quæ verò manent fodinæ dominorum, si jam ante ab his forent cæsa quàm cuniculus in fodinam esset perductus v. *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 36. junct. §. preced. hic. n. 4. & §. 14. hic. n. 3.* Porro cuniculorum fossoribus hoc jus est, ut liberè transire liceat omnem tam mensuratum quàm non mensuratum montem, etiam alienas fodinas, quas alii conductionis jure ædificant, in tantum ut horum operarii illis tantisper cedere sint obstricti donec stollones fuerint transfossi ac cæsura metallorum ad prædictam mensuram peracta d. *artic. 36.* quibus operariis è contra permissum omnem fodinæ aquam in cuniculos depellere *ibid.* Ultra stollonum dominis facultas est concessa pro extrahendis cæsis metallis cuniculum aperiendi, modò solvatur iis qui montem habent conductum, aliquod vectigal, nec in ædificatione fodinæ afferatur impedimentum d. *artic. 36.* Tandem hæc quoque stollonum fossores gaudent prærogativâ si planè novam venam aperuerint, ut ea sibi sit locanda jure primi inventoris d. *Ordinat. Palatin. artic. 37. 40.*

§. XVIII.

Si duo cuniculi, welche Erb-Stoll-Recht haben wollen / simultaneo 1 tempore incidant in fodinam, is eo jure potitur, qui alterum profunditate superat, quique in inferiori montis parte inceptus ac perductus est, sive foret prior sive posterior. *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 39. junct. supr. §. 14. num. 7. hic.* Ubi verò neuter eorum profunditate 2 præcelleret, sed uterque æquè esset profundus, tunc in attribuendo jure stollonis respiciendum ad prioritatem temporis, quæ cœpta ædificatio d. *art. 39.* & de cætero id jus restrictivè intelligendum in eo triangulo, 3 ubi cuniculi in fodinam delabuntur eamque transeunt, non etiam retrorsum in cuniculi parte, quæ jam ante fuit fossa d. *Ordin. Palatin. art. 32.*

§. XIX.

Communia jura der Such- und Erbstollen consistunt in eo, quod si 1 perducantur ad fodinam desertam vel alio modo vacuum, hæc ipsa quaratur stolloni qui prior fodinam attigerit ac finem depellendæ aquæ & inferendi aëris præstiterit v. *Ordinat. metallic. Palat. de anno 1548. artic. 33.* quem stollonem si postea insequatur ein Erbstollen / illumque profunditate 2 superet, saltem gaudebit suo jure sicut in aliis quibusvis fodinis, nec

- 3 *ultra quid consequitur d. artic. 33. Porro hoc utrique stolloni commune jus est, si dilabatur in fodinam, antequam debita adesset profunditas. v. §. 17. n. 1. hic. & reperta forent venæ metallicæ, quod in harum conductione præferantur fodinæ domini, post verò hos etiam cuniculorum fossores, qui aliàs non nisi stollorum juris fuissent participes d. Ordin. Palatin. art. 38. Nonnunquam tamen hoc casu communio metallorum ac*
- 4 *sumptuum erit statuenda d. Ordin. art. 46. E contrario commune utrique onus incumbit, ut stollonis jus conductione impetrandum sit, in quâ locatione conductione eadem servari convenit quæ in aliis metallifodinarum locationibus & conductionibus d. Ordin. Palat. artic. 43.*

§ XX.

- 1 *Supra §. 13 hîc per occasionem materiæ de obligatione conducto-*
- 2 *rum fodinæ ostensum est, quibus modis iidem jura sua abusu, negligentiâ, vel resignatione amittant: Inter illos modos Palatinum, nec non Hassiacum jus haud reputat, si coloni vel operarii fibras quasdam aut venas in fodiendo, ædificando, vel aliter præteriiissent. Tunc enim potius fodinarum administratoribus & Scansoribus earum partium ex communi sumptu ædificatio, ac negligentibus damni refarcitio incumbit, neque permissum est montium Magistro easdem aliis locare, nisi fodinarum dominos per juratos de eo certiorari curaverit, hi verò ædificationem intra quatuordecim dies non inceperint v. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 41. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 2. art. 9.*

SECTIO V.

DE

Concessionibus metallifodinarum per locationem temporalem.

§. I.

- 1 **A** *Liquando dominus Regalium vel fodinas quas noviter re-*
tus est, vel easquæ aliis locatæ at propter abusum fuissent am-
issæ, vel etiam per factam mensurationem sibi obvenientia in-
termedia loca, aut denique ipsas decimas ex fodinis in quibus
perpetua locatio constituta, alteri concedit itidem per locationem, non
quidem simpliciter & eo generali modo, quo in perpetua locatione, sed
vel

De concessionib. metallifodinar. per locat temp. 63

vel quoad frui possit, vel per locationem ad tempus perpetuam, & quasi mediam inter perpetuam & simplicem, quâ interdum utile dominium & jus in re, nec tamen ita forte sicut in perpetuâ locatione, acquiritur, indeque nulla superest dubitatio, quin ea, quæ de generali illa perpetua locatione, item de cuniculis pro extrahendâ aquâ ædificatis, in præcedenti Sectione sunt edocta, etiam ad hanc locationem temporariam & specialem suo modo, nimirum quadantenus in remissiori gradu, sint applicabilia, hucque commodis locis repetenda. Insuper speciatim notari hic convenit, si fodinæ propter abusum amissæ & ad dominum devolutæ aliis rursus veniant locandæ, quod curare & observare debeant Officiales metallici, ne quidam fossores, incumbentem certis diebus laborem fraudulenter negligentes, aliive homines dolosi, alteri jus suum per sub & obreptionem eripere audeant, inculpando priores conductores negligentia, & mentiendo malam fodinæ ædificationem, quò saltem ipsi sub tali obtentu fraudulentâ conductione eam obtineant. Inquirant igitur ante perfectam locationem Officiales metallici per missos quosdam juratos, num fodina rectè ædificata, an verò, & cujus facto aut culpâ, neglecta sit, atque tunc demum secundum eam juratam relationem ad novam locationem procedant. *Böhm. Berg. Recht..lib. 3. c. 5. vers. Und demnach wir auß angeborner Güte. vers. Welchem gefährlichen und gewaltsamen Beginnen vers. Und wann solches geschehen. vers. Ordnen wir / so oft jemand ein verlegen Lehn. vers. dann es trägt sich oftmals zu. add. Sect. præced. 4 §. 3. secus fraudulentâ illâ conductione nullas penitus vires habiturâ ibid. vers. dann es sagen die Rechte.* His gemina statuit jus metallicum Hassiacum: Cum enim & eo jure amissio contingat, si quis suam fodinæ partem non debite ædificaverit, Wann die Zechen ohne des Bergmeisters Zulassung drey ansahrende Schichten nicht bauhaftig gehalten worden / gestalten jeder seine Zundgruben und Massen nothwendig drey ansahrende Schichten / zu sechs Stunden mit richtiger Handarbeit halten muß / necesse habet is, qui quampiam fodinæ partem, tanquam amissam & vacuum, conducturus est, probare eam negligentiam per unum vel duos constitutos juratos, atque tunc demum locatio eo modo perficitur, quo apud primum fodinæ inventorem, ita tamen ut in continenti illam publicè in tabula per quatuor septimanas proponant, quò minus veteres primi conductores habeant quod querulentur, ceu quibus fodi-

narum

- narum partes, ratione quarum sumptus fecissent, ultioresque intra tempus reddendarum rationum impenso restituerent, ac ipsas partes debite ædificare parati essent, manent illæ, ut adeas queant redire, nisi per annum & diem quieverint ac fodinam deseruerint: Ne verò novus conductor eo ipso incurrat damnum, haud præcisè is obstringitur, verum in libero ipsius relinquitur arbitrio, utrum intra illud tempus reddendarum proximarum rationum eas fodinæ partes velit ædificare sumptusque impendere, vel non. Si easdem foret ædificaturus, observare opus habet; nî poenam incurrere malit, leges metallicas & arbitrium juratorum ac montium Magistri, teneturque post factam à juratis explorationem profunditatis fodere in profundo, non in aliis locis, sub illa veteris fodinæ novâ locatione haud comprehensis: Sub quâ itidem non continentur tumuli è fodinis egesti, die Hallen/ceu quos absque speciali Regalium domini iussu neque ipse montium Magister locare, vendere, aliove modo alienare jus habet, utut eidem de cœtero ex generali concessione ac vi officii facultas locandarum fodinarum competeret. Si autem jurati istam amissarum fodinarum ædificationem absque novâ locatione & præscitu montium Magistri conniventibus oculis permisissent, severè in eosdem quandoque quidem cinguli privatione, animadvertit lex jubet. E contrario cessat veteris fodinæ locandæ potestas, si quis ex alterius dolosa persuasione non omnem, verum duntaxat aliqualem fodinæ ædificationem intermisisset, als da nach Zeugniß der Geschwornen einer nur die dritte anfährende Schicht/ und aber zwei Schichten nicht gearbeitet oder gebauet hätte/doloso tunc persuasore potius severiori poenâ coercendo.
- Conf. Ordin. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 2. artic. 3. it. artic. 8. & 19.*
- 11** Jure metallico Palatino quoad ea, quæ modò num. 3. 4. 5. 6. dixi, planè idem statutum est *v. Ordin. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 14.*
- 12** & 18. at ratione tumulorum è fodinis egestorum *v. num. 8. hic.* aliqua diversitas deprehenditur: Siquidem eo jure concessum conductori tam veteris fodinæ juxta quam ejusmodi tumuli jam tempore locationis existunt, quàm ei qui è nova conductâ fodina tales tumulos egestit, iisdem pro commodo suo uti, modò etiam fodinam in profundo ædificet neq; ab ædificatione desistat: extra quam fodinæ conservationis causam nil juris in terræ tumulos habet conductor, nisi id à Magistro montium specialiter impetnaverit *v. d. Ordin. Palat. artic. 15. & 16.*

§. II.

Porro de hujusmodi locationibus fodinarum, ad Regalium domi-
 num quoquo supradicto modo spectantium, vel etiam decimarum,
 disponit jus Bohemicum, ne easdem Officiali metallico facere fas sit suis
 cognatis vel amicis: aut etiam ob corruptionem aliis pro minori, quam
 secundum modum fodinae fructuum æquum est, proventuum parte
 Böhm. Bergrecht lib. 3. c. 1. vers. Nach gemeinen üblichen Berg-
 rechten. & vers. und nachdem es richtiger und bequemer. Multò minùs
 eidem facultas relicta est sibi met certas partes metallicas in locationibus
 fodinarum reservandi v. infr. h. Class. 3. Sect. 6. §. 9. & 10.

§. III.

Eodem Bohemico jure etiam cavetur, ne ejusmodi locationes fiant in
 perpetuum, quas tamen, quousque conductores frui queant, rectè fieri
 placuit d. lib. 3. c. 1. vers. So wollen wir nicht. adeoque eadem, ab Offi-
 ciali metallico, penes quem ea potestas est, ritè factæ nequeunt in præju-
 dicium conductoris à successore in officio revocari ibid. vers. Sehen
 und ordnen hiermit. verùm servandæ sunt, quousque conductores bene
 utuntur d. vers. So wollen wir nicht. & ibid. vers. dann Vermögd der
 Rechte. qui è contrario fodinas haud debitè, secundum leges locatio-
 nis conductionis, ædificando, conservandove; nec non si inventa me-
 tallà dolosè tacuerint, aut quæ sita abstulerint, itemve decimas aliasque
 debitas partes non præstiterint, &c. jus suum, sicut in perpetua locatione,
 amittunt, insuperque promeritam luunt poenam d. vers. dann Vermögd
 der Rechte. vers. Wurden ehliche Bergleute. & seq. usque ad vers. doch
 sollen diese Mißhandlungen. inclusivè add. infr. Sect. 9. §. 17. n. 2. 3. hic.
 quæ tamen amissionis aliave poena, si ex pluribus conductoribus dun-
 taxat aliqui in eo abusu peccassent, non tenet socios & condominos
 innocentes, pro qualibus verò haud sunt habendi qui aliis delinquenti-
 bus consenserunt, scientesve tacuerunt, neque abusum impediverunt
 ibid. vers. Da aber einer oder mehr Gewerken.

§. IV.

Hæ fodinarum locationes fiunt vel simpliciter, vel sub conditione,
 vel ad certum tempus, vel etiam in certas duntaxat fodinae partes:
 Si simpliciter absque omni reservatione facta esset locatio, idem
 ferè ratione percipienda duntaxat utilium jus conductor nanciscitur &
 habet, quod etiam supra conductor perpetuus, nisi quòd eo casu,
 quando perpetui conductores, die Hauptgewerke / (quo

charactere aliquando etiam speciales temporales conductores ac juris fodinarum domini fruuntur in respectu ad eos quibus tale jus per quandam quasi subinvestituram concessum est, quique in relatione ad suos principales vocantur *Lehenhauer / Aßtergewercke*.) venam metallicam ex sua in novi aut specialis conductoris fodinam durch einen offenen Durchschlag insequuntur, hic ipse illis cedere sit obstrictus *Böhm. Bergrecht d. lib. 3. c. 1. vers. da die Rauter. Ordinat. metallic. Hassiac. de 3 anno 1616. p. 2. artic. 23*. si non in locatione conductione per additam clausulam expresse foret conventum *Alles Erbz / das sie mit ihrem Ort gewinnen würden / daß sie solches frey hauen und behalten mögen und machen. Böhm. Bergrecht d. loc. vers. und sollen nach ordentlichen Berg-*
 4 *Rechten*. qualis tamen cautela, si perpetui conductores non consentiant, eodem Bohemico jure improbatur, neque eam contractui adjicere licet, utur Officialibus metallicis generalis locandarum fodinarum potestas foret concessa *ibid. vers. Wir wollen aber hiermit & vers. Da aber diese clausul.*

§. V.

- ¹ **N**Um verò in tali illimitata locatione locatori, an conductori incumbat præstatio impensarum in funes ductarios, perizomata metallica, aliave necessaria, spectandum & servandum erit, quod hoc nomine actum aut conventum est, inque eo probando standum testimonio & relationi locatoris, non ut talis, sed tanquam Officialis, maxime si habeat aliquem contestem: Sin autem nulla lex contractus appareat, atque contractus magis ad simplicem locationem accedat, jus quidem in re, sed admodum debile continens, tunc ad locatorem hoc spectabit oneris, e contra ad conductorem, si jus constitutum quodammodo foret perpetuum & forte *Böhm. Berg. Recht d. lib. 3. c. 1. vers. Bis anher ist im Brauch. & seq. usque ad fin. cap. isem cap. 5. vers. da aber im Verleihen nichts Nahm haßtiges. add. Sect. seq. 6. §. 8. n. 2.*

§. VI.

Sub conditione fit locatio per adjectam clausulam, ut conductores, quamprimum fodinam principaliorum conductorum, *derer Haupt-Gewercke* attingunt, illicò se retrahere sint obligati, non attento quòd hi, velut fuisset necessarium, ad illorum fodinam non fodissent, keinen offenen Durchschlag gemacht hätten. *v. Böhm. Bergrecht. lib. 3. c. 2.*

§. VII.

§. VII.

QUando ad certum tempus concepta esset locatio, eo elapso finitur quidem locatio conductio: at si conductores fuissent impediti per principiorum conductorum fosiōres, quibus forsitan aliquantis percedere jure coacti sunt, tunc ex æquitate vel non computatur illud sine culpâ perditum tempus, terminusque conventus eatenus ultra extenditur; vel tantum temporis, finitâ præstitutâ die, conceditur & suppletur, quantum absque suo facta fuit frustraneum v. *Böhm. Bergrecht lib. 3. c. 3.*

§. VIII.

DEnique ubi in certas fodinæ partes locatio foret facta, & conductor amplius nolle stare in contractu, tunc oportet ipsum maturè contractum resignare, quam resignationem omittens tenetur ad præstandum omne quod interest *Böhm. Bergrecht lib. 3. c. 4.*

SECTIO VI.

De alienationibus quæ fiunt à conductoribus s. colonis in suis fodinæ partibus.

§. I.

HÆtenus actum de modis jus fodinarum acquirendi vel per talem contractum, quo à domino Regalium licentia fodinam perquirendi, eâque postea perpetuò fruendi conceditur; vel per talem quo fodinæ ab ipso Regalium domino repertæ, aut quæ per factam mensurationem obvenerunt loca intermedia, aliis locantur: Nunc etiam dicendum de variis contractibus, quibus illi, qui jus fodinarum prædicto aliquo titulo à domino Regalium consecuti sunt, id ipsum rursus ad alios transferunt, veluti locatione, venditione, donatione, cessione. &c. *Iust. Hahn. vom Erbmeyer. Recht p. 1. c. 9. n. 17.* Con-tingit autem ejusmodi translatio, vel quando omnes conjunctim fodinæ principales conductores, damnorum evitandorum & impensarum causa quasdam fodinæ partes aliis malint locare aut vendere; vel quando illorum unus alterve suam partem est venditurus, locaturus, donaturus, aliâve cessione translaturus.

§. II.

- ¹ **P**riori casu ex omnium consensu locationem facit Magister montium, der Berg-Meister / ceu ad cuius officium referendum est, tam ipsorum conductorum, quàm domini Regalium, commodum omni studio quærere & promovere, quique idè ex ipsis fodinæ conducto-ribus eligitur Böhmi. Berg-Recht lib. 1. c. 7. vers. d. rothalben ist unsere cruste Meinung. vers. Und auff daß es nicht unordentlich. vers. Wir verbieten hiermit allen Bergmeistern. Oportet ergò ipsum, ad eum consensum explorandum, omnes citare, ac propterea, vel omnibus vel quibusdam incitatis, aut citatis quidem sed ex justâ causâ per nuncium se excusantibus, nil quicquam suâ locatione præjudicat d. vers. Wir verbieten hiermit. ii. vers. Beschehe es auch daß ehliche Gewercken. & vers. Und darumb sollen unsere. add. l. 148. ff. de R. I. qualis tamen justa excusatio haud reputanda, si quis se longius habitare alleget, ceu qui neque citandus fuisset, verùm tantummodò ipsius Procurator, cum longius habitantes procuratores suos constituere sint obstricti, ne propter suam absentiam tam utilis res, quæ omnis moræ impatiens, damnosum capiat impedimentum ibid. vers. wären aber ehliche Gewercken nicht einheimisch. Sed si citati non compareant, neque se excusent, aut si malitiosè neçant moras, itemque si omnes quidem compareant, at in votis & declarationibus à se invicem differant, tunc Magister montium unâ cum Regis urbano vel montium Iudice perficiet locationem, ne tali diffensione publicæ & Principis utilitati noceatur ibid. vers. Die alte Weis se sagen. vers. Und darumb sollen Unsere. aut sanè votorum respiciet pluralitatem Ordin. metallic-Palatin. de anno 1548. artic. 82. 131.

§. III.

- ¹ **S**in secus, quàm modò edoctum, in locando processerit Magister montium, nihil agit, & locatio absque dominorum fodinæ consensu facta est irrita. Böhmi. Berg-Recht. d. c. 7. vers. Wir verbieten hiermit. potestque, quod actum est, intra unicum diem, à tempore scientiæ computandum, revocari, & denunciari conducto-ribus ut ab omni labore, sub periculo impensarum & laboris, desistant Böhmi. Berg-Recht. lib. 3. c. 5. vers. hätte Unser Bergmeister ehliche Vebuschafften.
- ³ Quod tantoperè habet locum, ut etiam actio sit & causâ perendi omnia metalla à conducto-ribus cassâ, hique ob dubium litis eventum obstrin-
- ⁴ gantur per fidei jussores vel pignora idonè cavere; Ultrâ quam cautio-
- nem

de alien. quæ fiunt à conduct. f. colon. in suis fod. part. 69

nem quandoque pro ratione circumstantiarum, si conductores de fuga vel aliunde forent suspecti, ipsa quoque cæsa metalla sequestranda sunt, sicut etiam eo casu, quando conductores non essent quidem suspecti, at tamen ad cavendum inopes Böhmi. *Bergrecht d. loc. vers. Mögen wohl alles das Erp. vers. Wann aber nun des Erbes. vers. gleicher gestalt solles auch.* modo actores jurent de calumnia, se non malitiosè petere sequestrationem, atque proximè apud judicem competentem jus suum esse deducturos: qui si jurare recusent, à linyne judicii repellendi sunt, nec non, si jus suum in proximo judicio non deducant, sequestratio cassanda *ibid. vers. ordnen und sehen hiermit vers. welcher sich aber. & vers. Ob berührt der Ind.*

§. IV.

UTut verò sequestratio decerneretur, tamen conductori ex casu metallo relinquendum est, quantum opus habet ad impensas fodinarum etiam sine juramento Böhmi. *Berg-Recht d. loc. vers. Lassen gleichwohl hiermit nach.* neque etiam eò usque contra conductorem procedendum est, ut jubeatur, donec lis finiatur, à labore desistere sed potius permitti eidem convenit labores suos vel cum periculo vel cum lucro juris in litem deducti continuare, quò minus interea utilissima res cum damno publico jaceat *ibid. vers. Allhier sollen auch alle unsere Bergleute. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1543. artic. 179.*

§. V.

Occasione materiæ sequestrationis ex jure metallico Hassiaco lubet¹ adjicere, si causarum extrajudicialium qualitas aliquod arrestum vel metallorum sequestrationem exposcat, quod tunc eadem per Magistrum montium ac juratos, quandoque etiam per mensores, cognoscenda, perque montium Magistrum expedienda, & Scansoribus indicenda, metalla quoque cum in finem decimatori tradenda sint, petitoris desiderio omninò rejiciendo ejusque calumniâ puniendâ, ubi nulla² sequestrationis justa causâ apparuerit *v. Ordinat. metallic. Hassiac de anno 1616. p. 4. artic. 2.*

§. VI.

Quemadmodum in aliis negotiis, ubi simplex consensus requiritur, ratihabitio est pro consensu actumque validat ab initio *Franzk. Exercitat. jurid. 3. quæst. 4. §. 7.* live verbis live factis fuerit declarata *Brunne-mann cent 1. decis. 8. n. 3. cent. 2. decis. 44. n. 4.* ita in præsentî causâ ad validitatem locationis sufficit, si condomini fodina postea ex illo locato pensio-

nem à conductore receperint, quo facto consensum ipsâ re declarâsse, ac locationem ratam habuisse censentur, nisi expressè fuissent protestati, se pensionem aut simile quid recipere absque omni sui juris præjudicio, quâ protestatione jus suum adhuc foret in salvo *Böhm. Bergrecht d. lib. 3. c. 5. vers. da aber die Verleiher den Gewinn und Genieß.*

§. VII.

- 1 **Q**Uando non fodinarum dominis cum conductore, verum ipsi locatori illarum partium, cum alio tertio seu extraneo de fodinæ proprietate lis esset, locatorque litem perderet, propter utilitatem publicam, & ne metallifodinæ ex metu dubilitis eventus indeque obvenientis damni nullos invenirent operarios, receptum & jure Bohémico cautum est, ut victor litis contractum à victo locatore initum implere, ac conductore, tanquam tertiis, jus suum illæsum servare obligatus sit *Böhm. Berg Recht d. c. 5. vers. Trüge sichs zu daß eine Grube.* nisi locatio foret jam motâ lite facta, quæ haud subsisteret *ibid. vers. da aber die Lehnenschaften allererß im schwebenden Hader.* quia quæcunque rei litigiosæ alienatio est prohibita, & quamvis non jure civili, saltem prætorio & ope exceptionis, infirmanda ac nulla *1. ff. & C. de litigios. ibique Malcomes. ad Wesenbec. add. infr. h. Sect. 6. § 24. n. 3.* hactenus ad huc hodie, ut maneat quidem res litigiosa, usque dum lis finiatur, apud possessorem, at postmodum executio sententiæ contra alienatorem latæ adversus ipsum possessorem, sive scientem sive ignorantem, quasi per jus prætorium nullo existente contractu & quasi nullâ possessione translata, absque novo & ulteriori processu, mandari queat & soleat *Gail. lib. 1. obs. 118. n. 2. Franzk. lib. 1. resol. 11 n. 95. & seq. Richter. vol. 1. part. 6. consil. 5. n. 113. Struv. Synt. Civ. Exerc. 46. th. 51.*

§. VIII.

- 1 **Q**Uæ de locatione fodinarum hactenus dixi, extensivè quoque de locatione ædificiorum aliarumque machinarum metallicarum interpretanda sunt *v. Böhm. Berg. Recht lib. 3. c. 5. vers. Alles das Recht vom*
 2 *Verleihen der Lehn und Lehnenschaften. & seq.* iterumque ad locatorem in dubio spectant impensæ funium similiumque instrumentorum etiam in locatione temporali; cum in illâ perpetuâ res careat dubio *ibid. vers. da aber im Verleihen nichts nahinhabftiges. add. Sect. præced. §. 5.*

§. IX.

de alienat. quæ fiunt à conduct. f. col. in suis fod. part. 71

§. IX.

DUm non rarò Magistri montium suâ potestate cum injuria conductorum damnoque publico abutuntur, sub obtentu contributionis sumptuum certam proventuum partem absque omni impensa sibi in locatione reservantes, hinc jure Bohemico severè est prohibitum, ne ulterius quicquam proventuum vel suâ vel aliorum impensâ reservare liceat, ceu quâ reservatione cum injuria reliquorum colonorum fierent locupletiores, qui jam tum tanquam condomini partem ferunt pensionis. Talis igitur reservatio, instar aliarum contra legum prohibitiones initarum pactionum *l. 5. C. de legib. l. 7. §. 7. & 16. ff. de pact.* pronuntiatur invalida, ac Magister montium officio, conductores verò hæc illicita promittentes jure suo cadunt, poenæque loco duplum omnis quæsitæ lucrisisco inferre coguntur *Böhm. Berg. Recht lib. 1. c. 7. vers. Uns tonunt glaubwürdig vor. vers. damit aber solchen arglistigen. vers. und dieweilen auch im Rechten verordnet. vers. Auf daß die Ubertreter. add. infr. Sect. 9. §. 27. n. 2.* Eaque prohibitio extenditur ad Scansores, quibus quandoque in absentia montium Magistri locationes perficere concessum est *Böhm. Bergrecht lib. 1. c. 9. vers. die Steiger haben ihren Namen. in fin.*

§. X.

CUm jure Bohemico in præfato passu coincidit jus metallicum Hassiacum, quo iidem prohibentur fodinarum administratores seu Præsides, itemque Scansores, die Schichtmeister und Steiger / daß an den Bedingungen sie keinen Theil oder Genieß bey Vermeidung schwerer Straff haben sollen. *v. Ordinatio metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 3. vers. In den Bedingungen. Concordat quoad fodinarum Præfectos & 2 Magistros, itemve juratos, Berg-Aumptmann / Bergmeister / und Geschworne / Ordinatio metallica Palatina de anno 1548. artic. 1. & 135.*

§. XI.

Progrediendum, juxta dispositionem §. 1. num. 2. & 3. hîc, ad 1 particulares alienationes, quæ ab uno vel altero condomino specialiter in suâ fodinæ parte fieri consueverunt, inter quas primò est venditio: cujus requisita in montibus Bohemicis sunt (1.) mutuus consensus (2.) judicialis resignatio. (3.) realis pretii solutio, aut ut fides de eo sit habita *Böhmisch Berg. Recht. lib. 3. c. 5. vers. Es wird aber ein beständiger Rauff & seq. usque ad vers. Detor.*

- 3 Derogleichen auch wo einer seine Theile. Unde, si mutuus consensus deficeret, necdum plenè foret declaratus, utut arrha intervenisset, alter poenitere potest & à contractu adhuc imperfecto recedere, ut tamen aliquando, si arrha data sit, ratione illius subeat poenam *d. vers. Es* wird aber ein beständiger Kauff. *vers. Würde einen Theil / entweder* den Käufer oder Verkäufer des Kauffs gerueu. *vers. doch wollen wir*
- 4 die Contràct: quæ sententia etiam jure communi & à plerisque Dd. probatur *v. l. 17. circ. fin. C. de fid. instrum. princ. instit. de empt. & vendit. l. 35. ff. de contr. empt. l. 11. §. 6. ff. de act. empt. l. ult. ff. de leg. Commisfor. l. 3. & 6. C. de rescind. vend. l. 2. C. quand. lic. ab empt. disced. Wesenb. π. de contrah. empt. n. 9. ibique & ad num. 6. verb. Mihi tamen places. Malcomesi. Carpzov. p. 2. Constit. 33. def. 14. Struv. Synt. Civ. Exerc. 23. th. 22. à quibus quadantenus abit Brunnemann. ad l. 17. C. de fid. instrum. & ad l. 2. C. quand. lic. ab. empt. disced.*

§. XII.

- 1 Similiter nulla est venditio, quando circa ipsam rem subesset error, Sita ut alia fodinæ pars pro alia fuisset vendita Böhmi Berg. Recht *l. 3. c. 5. vers. Und* dieweil nun erwiesen. *add. l. 9. pr. ff. de contrah. empt.*
- 2 Haud verò id obtinet, si error non foret in ipsa re, sed in solo nomine *ibid. vers. zu* Recht aber hat es diese Meinung. *add. d. l. 9. §. 1. ff. de contrah. empt. veluti si in determinatione pretii verba saltem obscura & dubia essent adhibita, nec tamen de ipso pretio error superesset, quo casu, obscuris verbis contra venditorem interpretandis, stat contractus ibid. vers. Man soll aber allhier lernen. & vers. und trägt sich vielmal zu. add. Lauterbach. comm. in ff. de contrah. empt. th. 29. Malcomes. ad Wes. π. de pact. n. 10. & lit. cc. is. ad tit. de contrah. empt. n. 6. verb. Error sit vel in corpore. inf.*

§. XIII.

- 1 EX eadem deficientis consensus ratione non subsistit venditio sub colore donationis absque pretio simulatè facta, cò quòd nullum subsistit pretium, de quo utrinque placitum potuerit intervenire; at nihilo minus stat venditio, si donationis causâ minori pretio pars metallica esset vendita Böhmi. Berg. Recht *lib. 3. c. 5. vers. würde jemand sein Berg.*
- 2 Theil. *add. l. 36 & 38. ff. l. 3 & 9. C. de Contrah. empt. ratione cujus minoris pretii silentio haud prætereundum hic credidi, si eo venditæ forent partes fodinarum extra donationis causam, quòd tunc locum inveniat*

de alienat. quæ fiunt à conduct. s. colon. in suis fod. part. 73

veniat beneficium l. 2. C. de rescind. vendit. *Vid. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 13.* Quod tamen haud eò usque porrigendum est, ut locum habeat querela, si partes metallicæ pretio fuerint comparatæ, quod tempore contractus secundum communem æstimationem *Berlich. p. 1. conclus. 83 n. 75.* & promodo tum temporis fructuum & reddituum (ceu ex quo rerum pretia æstimationem recipiunt *arg. l. pen. pr. ff. de reb. eor. qui sub tut. l. 92. pr. ff. de legat. 1. Berlich. d. conclus. 83. n. 73. & seq. & omnino Franzk. lib. 3. resolut. 2. n. 9. 12. & seq.*) erat iustum, utut brevi temporis spatio emptor exinde consecutus esset summam triplo maiorem, cum in æstimandâ læsione sit respiciendum ad tempus contractus: Similiter querela cessat, quando in fundo, qui juxta communem æstimationem iusto pretio erat emptus, postea inventa forent metalla, quip-
pel læsione æstimandâ secundum fructus & proventus non incertos, aut ab eventu dependentes, sed eos, qui tempore contractus sunt: Juxta quam rationem insuper æquitas poscit, ut tale lucrum sit emptoris, cujus etiam foret detrimentum, neque ut venditor sese immisceret, sperandum, si sumptuosam & incertam metallorum scrutationem destituis-
set successus *Lauterbach. comm. ad. ff. tit. de rescind. vendit. th. 10. & 11. atque ab eod. citat. Sand. lib. 3. decis. Frisic. tit. 4. def. 16. Richter. decis. 99. n. 142.*

§. XIV.

Verusitidem consensus haud videtur adesse in illo, qui venditiones suarum partium metallicarum facit in fraudem creditorum, non venditurus, nisi eâ fraude usus, quales venditiones proinde sunt irritæ *Böhm. Bergecht lib. 3. c. 5. vers. der gleichen auch wo einer sein Theil. add §. 6. instis. de action. 1. 1. ff. & C. qua in fraud. Cred. & de revocand. his quæ in fraud.*

§. XV.

DE cœtero quemadmodum in aliis quibuscunque causis utrique parti est liberum convenire, ne emptio venditio solo consensu, sed scripturâ perficiatur, atque scriptura ex placito partium sit de substantia contractus *Klock. tom. 3. consil. 149. n. 204. Struv. Syst. Civ. Ex. 23. th. 22.* velut in Polonia & Gallia omnes contractus fieri scripturâ interveniente testatur Sprenger. *perspicill. orb. Christ. p. m. 100.* Quemadmodum etiam alicubi in quavis aliâ venditione, quoad substantiam subsistente & utrinque effectum sortiente, nihilominus rei venditæ & traditæ domini-

- um eâ traditione non transfertur, atque sic venditio, de cœtero subsistens, destituitur effectu, nisi facta fuerit judicialis resignatio. Daß nemlich das Guth vom Verkaußer gerichtlich aufgelassen / und dem Käufer zugeschrieben werde. *Struv. Synt. Civ. Exerc. 23. th. 109.* ita hanc consuetudinem eò potius recepit jus Bohemicum in venditionibus metallifodinarum, quò magis in his causis solebant venditores fraudulenter agere, & pluribus easdem fodinæ partes, vel etiam plures, quàm ipsi habebant, vendere, emptoresque circumvenire *Böhm. Bergrecht lib. 3. c. 5. vers.*
- 5 **Es mögen auch die Käuffere.** *vers.* Und darum wollen wir. unde eo jure emptori competit actio adversus venditorem ut eam resignatio nem vel ipse vel per procuratorem seu mandatarium legitime faciat *ibid. vers.* **Es mögen auch die jenige.** & jure Palatino ac Hassiaco tenetur etiam ipse in eam rem constitutus Officialis, der Gegen- oder Bergschreiber ejusque fidejussores, de omni damno, si vel absque præscitu montium Magistri, vel absente venditore aut ejus procuratore, alium quasi emptorem inter fodinæ condominos consignaverit, eoque ipsos contrahentes, aut etiam alios quorum interest, fefellerit *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 99. & seq. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. art. 5.*

§. XVI.

- 1 **P**Ræter judicialem resignationem hisce & aliis venditorum fraudibus, veluti si de fodinarum bonitate & fructuositate, pro consequendo majori pretio, essent mentiti, alia quoque remedia in montibus Hassiacis sunt posita. Quamvis enim pro istis fraudibus evitandis, & ne earum metu utilissima fodinarum res negligatur aut omittatur, venditiones partium metallicarum regulariter sint prohibitz, neque liceat easdem celebrare, nisi per constitutos & specialiter juratos proxenetas seu Ruck's Krenbler / cum tamen easdem sæpè contra prohibitionem fieri contingat, constitutum est, si quispiam alius, præter dictos juratos, mentiendo de fodinæ bonitate emptorem fefellerit, ut pretium solutum restituat, & per quatuor septimanas carceris sustineat poenam; temporalem verò ad quosdam annos subeat è loco fodinarum relegationem, qui venditorem ratione soluti pretii non poterit indemnificare. Si quoque majori fraude quis partes fodinæ, quas nullas habuit, vendere præsumpserit, pretium & expensas restituet, subiturus per octo septimanas carceris, vel etiam, si pretium & expensas non refundat, æternæ è tota

de alienat. quæ fiunt à conduct. s. col. in suis fod. part. 75
è tota regione relegationis, ac insuper quandoque pro modo fraudis &
delicti, fustigationis poenam: idemque processus servatur contra ipsos 6
constitutos juratos, si tale quidpiam dolosè, contra juramenti fidem,
admiserint v. *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 13.*

§. XVII.

AD ea, de quibus modò docui, fraudum genera etiam hoc referen- 1
dum est, si quis resignationem fodinæ ejusve partis fecisset simulatè,
cujus tamen fructus ipse percepturus sit & retinere velit: qui eo malo 2
facto incurrit poenam, ut ista fodinæ pars nihilominus acquiratur ei, cui
resignatio facta est, vel si is fodinam habere & ædificare nolit aut non
possit, eadem tunc cedat Fisco, tanquam propter abnegationem ex spe-
ciali Palatina & Hassiacâ lege in causa caduci constituta *Ordinat. metallic.
Palatin. de anno 1548. artic. 101. 102. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno
1616. part. 2. artic. 6.*

§. XVIII.

EX ultimo venditionis requisito consequitur, quòd venditio, cœte- 1
ra consistens, pleno destituatur effectu, neque dominium rei ven-
ditæ & traditæ transferatur, quando solutio pretii non esset facta, nec fi-
des de eo habita *Böhm. Berg-Recht. lib. 3. c. 5. vers. Was nun dero-
gestalt verkauft wird.* Quid ergò dicendum, si venditio fuisset con- 2
tracta, & pars pretii soluta, vel arrha, in pretium postea computanda,
data cum hac reservatione, ut in emptoris sit arbitrio, prius de bonitate
fodinæ perquirere, & tunc vel stare contractui, vel renunciare, vel per-
dere datum pretium? Jus Bohemicum hoc casu statuit, ut emptor vo- 3
lens servare contractum, præstituto die paratus sit ad solutionem reli-
qui pretii, secus pretium ante datum perditurus, nisi aliter esset con-
ventum. *Böhm. Berg-Recht. lib. 3. c. 5. vers. Wann nun solcher Con-
tract und Kauff.* At si per venditorem stetisset, ejusque fraude foret fa-
ctum, quò minus emptor eo die solvere paratus esset, ut sic venditor 4
colorem aliquem, quasi emptor debito & convento tempore non sol-
visset, nactus esse videatur tam retinendi, vel perditum, solutum pre-
tium, quàm fodinam, tanquam contractu non impleto suam, tunc
emptor, ne fraus venditori profit, & sibi noceat, consultum habet, ut
statim desuper protestetur, reliquumque pretium præsentibus testibus
apud quendam juratum Officialem metallicum, aliumve virum hone-
stum, deponat, venditori tradendum: Equidem hoc ipso efficiet, ut so-

de alienat. quæ fiunt à conduct. f. col. in suis fod. part. 77

petita vel præstita sit, sterisset, aut emptor ex alia iusta causa eam petere fuisset impeditus: quale impedimentum sive petenda sive præstanda 3
evictionis, quando per absentiam unius vel alterius partis, emptori aut venditori, acciderit, uterque satiserit securus, si eam rem, nimirum qualiter vel emptor evictionem petat, vel venditor præstare velit, denunciaverit Capitaneo & montium Magistro, subiturus acerbio-
rem poenam ac fodinæ jacturam, qui fraudulentâ absentia simulatione do-
losè quid hoc nomine commiserit v. *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 103. 104. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 2. artic. 21.*

§. XXII.

Post venditionem succedit locatio, in quâ itidem requiritur utrinque 1
consensus de re & mercede seu pensione, eoque nondum perfecto
licet alterutri à contractu resilire: Consensu verò plenè existente quilibet 2
obligatur ad præstandum omne id, quod conventum est & placuit, adeò
ut neque sub obtentu minoris mercedis contractus suo effectu desti-
tuendus, verùm à locatore traditio fodinæ ad utrum, à conductore verò
solutio mercedis perficienda sit, itemque conveniat fodinæ locatæ non
deteriorandæ, aliave pacta adimpleri, atque convento locationis tem-
pore elapso eandem finiri *Böhm. Berg-Recht. lib. 3. c. 5. vers. Ueber o-*
ben angezeigte Weisse & seq. usque ad vers. Nach verfloßnenem Termin.
inclusivè. Quæritur autem, si dies in quem incidit finis locationis, ef- 3
set dies festus, an nihilominus finiatur locatio? quod ita meritò decidit
Jus Bohemicum d. c. 5. vers. Begeben sich aber daß den arbeitenden Tag.
Porro quæritur si conductor ante finitum locationis diem omnia à se cæ- 4
sa metalla nondum exportasset, cui cedant metalla nondum exportata?
Rectè mihi videtur jure Bohemico dispositum, si conductor ex legitimis
causis fuisset impeditus, quo minùs cæsa metalla potuerit exportare,
quòd tunc ad ipsum spectent ea metalla *d. c. 5. vers. Auf welche jetzt*
erzehlte Bedenken. imò etiam quòd eidem talia metalla acquirantur 5
simpliciter absque ullâ distinctione, quia aliàs cum damno conducto-
ris locator fieret locupletior, contra æquitatem naturalem *ibid. vers.*
Wir können auch nicht finden. Quâ enim firmâ ratione tandem subji- 6
ciatur distinctio, ut locatori cedere debeant metalla, quæ in ipsâ septi-
mana, quâ locatio finitur, cæsa fuissent nec exportata; conductori
verò ea, quæ antea cæsa & nondum exportata essent *ibid. vers. Befehl-*

len auch daß diesem Beschlus. viderit compilator ejus juris, qui quoque defendendam habet hujus declarationis extensionem ad locationem quâ Regalium dominus suas partes alteri concessit *d. vers. Befehlen* auch. Coeterum occasione exportationis metallorum ex jure Hassiaco meretur observari, quòd fieri debeat secundum leges & consuetudines metallicas in operis matutinis zur frühe Schicht / itemque cum præscitu Capitanei, montium administratoris & Magistri, atque post metallorum casorum ocularem inspectionem *v. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 2. artic. 9.*

§ XXIII.

- 1 **O**rdio nunc suggerit ad metalli fodinarum donationes procedere, ratione quarum id saltem Bohemico jure peculiariter statutum est, ut interveniat, sicut in venditione, resignatio judicialis Böhm. Berg-Recht lib. 3. c. 6. vers. Daß einer durch eine Ubergab. in fin. item c. 5. vers.
- 2 Und darumb wollen wir daß im Kauffen der Bergtheil. De coetero aequè hæ, ut aliæ donationes, fiunt vel inter vivos vel mortis causâ *d. c. 6. vers. Daß einer durch eine Ubergab. vers.* Über diese ist noch eine andere
- 3 Weiße. itemque hæ metallifodinarum donationes, instar aliarum donationum, inter conjuges sunt prohibita *ibid. vers.* Es haben aber die hochlöbliche. *vers.* und derowegen solchem vorzukommen.

§. XXIV.

- 1 **C**essiones metallifodinarum tunc videntur fieri, quando cujusdam procurator seu mandatarius, qui aliquas fodinæ partes emerat, emptori contra venditorem, eas tradere vel judicialiter resignare recusantem, cedit suas actiones, quâ cessione factâ emptor contra venditorem actionem, omneque jus venditum consequitur *v. Böhm. Bergrecht lib. 3. c. 7. vers.* Zu diesem capitul. Quemadmodum autem venditio aliæ quævis rei lingiosæ alienatio nullius est momenti, ita quoque cessio partium metallicarum vel fodinarum, quæ in litem jam ante erant deductæ, nullas habet vires, maximè si in quempiam potentiorum fraudulentum foret tunc facta, quando jam victorialitis desperabatur. *ibid. vers.* Die weilen aber im Rechten verboten. *add. supr. §. 7. hic.*

§. XXV.

- 1 **D**enique metalli fodinæ etiam dantur pignori, & quandoque in iis jus antichreticum constituitur. Cùm verò legalis pacti antichretici natura sit, ut percepti fructus immodici imputentur in sortem, incidit quæ-

de alienat. quæ fiunt à conduct. f. col. in suis fod. part. 79
 quæstio, an ea perceptorum fructuum in sortem imputatio locum ha-
 beat etiam in oppignorationibus metallifodinarum? Affirmant Docto- 3
 res, si venæ essent verè metalliferæ, ac redditus metallici qui deductis im-
 pensis obveniunt, non admodum incerti; negantes id idem, si proven-
 tus forent valdè incerti, utut immodici. *v. Richter. part. 2. decis. 74. n. 15.*
 ubi subnectit responsum Facultatis juridicæ jenenensis: Wann gleich dem 4
 Grabnern die Ruks als sein Eigenthum an statt der Zins zugebrauchen
 verschrieben / auch dieß Clauſul mit angehenget / daß Grabner we-
 der durch Euch / noch Eure Mutter / oder sonst jemandes / weder umb
 die Handschrift / Ruks / Rechnung / compensation, oder anders
 belanget werden solle: Dannoch dierweilen ihme die Ruks nicht recht.
 eigenthumblich / sondern nur an statt der Zinsen wegen der Haupt-
 Summen derselben Aufbeute einzunehmen verschrieben / So ist Er
 wegen hoher Uebermäßigkeit derselben solche Aufbeut in sortem zu com-
 putiren / oder ihm daran / nach abgezogenen Landüblichen interesse, ab-
 kürzen zulassen schuldig. B. A. W.

§. XXVI.

Ad modos metallifodinarum acquirendarum, de quibus hætenus la- 1
 tè actum, haud pertinet confiscatio, ceu cui metallifodinæ & proventus 2
 metallici, ex singulari privilegio, & rei metallicæ favore, per totum Impe-
 rium Romano-Germanicum recepta consuetudine, non subjiuntur,
 qualitercunque etiam delinquatur, velut testatur Besold. *in thes. pract. voc.*
 Bergwerck.

SECTIO VII.

De mensuratione metallifodinarum.

§. I.

IN præmissis Sect. 4. & 5. itemve infr. Sect. 9. §. 13. & Sect. 11. §. 3. n. 1
 6. aliquoties fit mentio mensurationis fodinarum *v. h. class. 3. sect. 4.*
 §. 4. 5. 8. 9. 10. 11. 14. Sect. 5. §. 1. Sect. 9. §. 13. Sect. 11. §. 3. n. 6. Quæ 2
 idè ibidem dicta huc erunt repetenda, & nunc porrò mensurationis
 necessitas inde æstimanda, quòd eorum qui jus fodiendi quoquo titulo
 habent, intersit ante sumptuum impensam verisimiliter de metallorum
 proventibus esse certiores. Quapropter etiam in hunc finem solent ad- 3
 huberi periti metallici seu mentores, qui virgulis metallicis tam principa-
 lium

lium quàm transversarum venarum externam magnitudinem, latitudinem, profunditatem, itemve intrinsecam qualitatem ac bonitatem explorant, atque de futura proventuum spe renuncient. Hi, si latâ culpâ vel dolo, alterum ad fodiendum persuadendi causâ, in metiendo sefellerrint, falsumve modum renunciaverint, ad præstandum omne, quod interest, jure obligantur *arg. l. 6. verb. lapidem. l. 7. ff. si mens. fals. mod. dix.* E contrario, si bene officio functi fuerint, promerita laboris sui debetur merces, sicut etiam eo nomine ipsi montium Magistro aliisve Officialibus, qui curam mensurationis sustinent, certæ sportulæ constitutæ sunt *v. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. §. 29. 30.*

§. II.

IN Hassiacis montibus internæ fodinarum qualitatis & bonitatis exploratio incumbit **dem Probirer** / qui ideò ex peritissimis constituendus & juramento fidelitatis obstringendus est, ut eam explorationem pro debità, ad certum modum determinatâ mercede, fideliter perficiat: Neque permillum est ulli alii, nisi in **Hütten denen Hütten-Schreibern** / se huic negotio vel gratis vel pro mercede immiscere, adeò ut clanculariî furtivi, ac fraudulentî exploratores, qui fodinarum dominos inani spe ad fodiendum dolosè inducere non erubuerint, è fodinis & regione penitus relegandi, aut deprehensi acriter puniendi sint *v. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 8.* Eadem & plura alia de officio horum exploratorum videre licet in *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 145. & seq.*

§. III.

Hisce defraudatoribus forsitan non injuriâ annumeraverim fodinarum Prædides, quandoque imagines & exempla eorum, qui ex metallifodinis rem fecerunt, ad parietes depicta dolosè appendentes, ut saltem plures ad faciendas impensas illectent, cum forsitan fodinarum infertilitatem jam ante habeant persuasam *v. Arnise. de jur. Majestat. lib. 3. c. 5. n. 4. lit. E.* Haud verò hoc fulmen etiam in eos conjecerim, qui solâ eorum, qui è re metallica divites effecti, raritate non perterriti, ex vera ubertatis metallorum spe, bonâ intentione & fide, alios plures in consortium suum attrahere studuerunt, laudem potius ideò promeriti, quòd rei publicè utilis promotores extiterint. Si enim, quæso, Imperii Constitutiones, quibus permittitur Principibus, qui in suis terris metallifodinas possident, separatim habere offi-

officinas monetarias, cum aliis, utut privilegio cudendæ monetæ de cætero gaudentibus, non nisi in officinis per singulos Imperii circulos singulariter constitutis & approbatis monetam cudere liceat, suam ideò merentur laudem, quod favorem promovendarum cum impensâ & sumptu metallifodinarum contineant *v. Recess. Imp. de anno 1570. §. 133. de anno 1571. §. 27. de anno 1594. §. 102. jung. quest. miscell. ult.* Si quoq; vitium non incurrunt, qui quandoque fodinas majori sumptu ædificant, quàm ex iisdem proventus sperare licet, eò quòd sumptus expensis permancant in commerciis hominum, & per culturam fodinarum provincia adhuc tantò reddatur opulentior, quantò plus metallorum, antea latentium, fuerit effossum ac ultrà in hominum commercium deductum? Quomodo vitio verterem illi, qui in causam publicè utilem, quandam suarum divitiarum partem sacrificare, pluriumque animis id æquissimum desiderium imprimere paratus esset?

SECTIO VIII.

DE

Collectatione metallifodinarum.

§. I.

Quemadmodum olim haud iniquum reputatum fuit, ut domini fundorum in quibus essent metallifodinæ, ratione earundem, ob maximam fundorum fructuositatem, dependerent tributum, eæque censui subjicerentur *l. 4. §. 7. ff. de censib.* ita hodie, ubi metallifodinæ Regalibus annumeratæ sunt, nullam habent iniquitatem decimæ, quæ ex fructibus metallorum domino Regalium persolvuntur *v. supr. h. Class. 3. Sect. 3. §. 1. 2. 6.* imò si penitiùs rem inspicimus, videri posset, utrumq; id præstandum esse hodie territorii Domino, nimirum & tributum & decimas, eò quòd illud immediatè & unicè ex superioritate territoriali pro sublevandis Reip. oneribus procedat, hæ verò in locum & recognitionem concessi metallorum utilis dominii, quod aliàs ad dominum Regalium ex eadem superioritate pertinuisset, surrogatæ sint, & nunc quasi proprietatis jure percipiantur. Sed nolumus nimiam subtilitate Principibus, non rarò in rem propriam quàm communem avidioribus, considerare quod publicè perniciosum futurum sit,

viamque queat aperire, ut metallorum perquisitio penitus omittatur. Potius deterritum volo quemcunque bonum Principem exemplo Lyfimachi jam olim in Troade vectigal salinarum instituentis: Ferunt enim naturam quasi salinarum id refugisse, & exaruisse salinas; at, remisso vectigali, rursus prodiisse. *v. Gothofred. ad. l. 8. §. 8. ff. de poen. lit. 1.*

§. II.

Nihil huc pertinent, neque decimis Regalium domini quicquam detrahunt, aliæ decimæ & vectigalia quæ dominis fundorum, in quibus aperiuntur metallifodinæ, itemque dominis sylvarum, è quibus ligna pro fulciendis fodinis suppetunt, penduntur in compensationem sui damni, non propter aliquod jus superioritatis *v. Supr. h. Class. 3. Sect. 2. §. 14. n. 3. sect. 4. §. 11.*

§. III.

Haud etiam eò referendæ sunt collectæ, quas domini metallifodinarum in earundem & cuniculorum ædificationem ac conservatio-
nem, inque mercedes Officialium & fossorum, aliasq; necessarias fodina-
rum impensas contribuunt, *Die Zubuñ v. Ordine metallu. Palatin. de anno 1548. artic. 22. Richter. velit. academ. 24. membr. 4. n. 162. aad. infr. b. Class. 3. sect. 9. §. 18. & seq.* Quemadmodum enim quælibet universitas, etiam ea quæ Regalibus & jurisdictione destituta est, saltē vi pacti & conventionis vel consuetudinis, pro inevitabili necessitate, absque licentia superioris, nisi alia consuetudo hanc exposcat, convocatis omnibus de universitate, semet ad voluntariam collationem validè obstringit *Michaël. de jurisdict. conclus. 137. Klock. de contribution. c. 5. n. 103. 104. 105. 106. 107. & seqq.* ita ex eodem fonte procedit prædicta in usum metallifodinarum contributio *Richter. d. loc.* quippe fruētibus fodinarum dominis jure universitatis, collegii seu corporis *v. supr. h. Class. 3. 4. sect. 2. §. 21.* unde verò aliqua jurisdictio vel Regale jus collectandi non resultat, adeoque ab illa contributione ad aliquam superioritatem territorialem non valet argumentatio vel
illatio *Klock. d. c. 5. n. 104. 105.*

SECTIO

SECTIO IX.

de

Officialibus & operariis metallicis.

§. I.

EX iis, quæ de jure metallico circa ipsas res sunt proposita, insimul ¹ apparet de quibusdam personis, quibus ea jura reddenda sunt. Cum verò hodie Regalium domini non ipsi, sed per Officiales ² & operarios sua fodinarum jura consueverint curare & administrare, imò & privati conductores, quandam quasi societatem & collegium instituentes, sine Officialibus qui eam dirigant, & operariis scopum attingere haud queant, ideò horum quoque jura & Officia certis legibus oportuit muniri. Præmittere lubuit, quæ ex jure Romano hanc ³ in rem colligi potuerunt, nimirum (1) si fossiores provinciâ, ex qua oriundi sunt, desertâ ad externam regionem migraverint, quod sine ulla temporis præscriptione cum uxore & sobole ad propriæ originis stirpem laremque queant revocari, nec Fisco quicquam ratione tributorum, vel personarum, si fortè homines proprii aut adscriptitii essent, decedat ob hoc quod privatorum metalla alibi fodienda conduxerint *l. ult. c. de metallar.* qui tamen etiam domino provinciæ, in quâ metallifodinarum conductarum gratiâ commorantur, homagium præstare jure obstringuntur, eodem iuribus solvendi si inde aliofsum discesserint, ligandi verò alterâ vice ubi commorandi causa essent reversi, velut in Comitatu princi-
pali dignitate fulgente Hennebergico, nec non in montibus Brunsvicensibus & Lüneburgensibus, expressis sanctionibus cautum est *v. Ordinat. provincial. Hennebergic. de anno 1539. lib. 1. tit. 1. cap. 4. & (quæ cum multis aliis nuper demum ad manus pervenit adeoque earum ad plures materia metallica locos accommodatio benevolæ &tori relinquenda fuit.) Ordinat. metallic. Brunsvicens. & Lüneburg. de anno 1616. part. 2. artic. 18. (2) si servus* metallarius, ut in plano seu superficie operaretur, esset commodatus, à commodatario autem in profundo aliove periculoso loco adhibitus, ut mortuus cecidisset, quòd commodatarius eo nomine teneatur; Sicut etiam, quando funium aut perticarum vetustate casus contigisset, utut hoc posteriori casu vel simpliciter, vel ut

in profundo quoque operaretur, fuisset commodatus: Econtrario penes commodantem periculum residet, si commodatarii nulla culpa versetur
 6 *arg. l. 1. §. 7. ff. commodat. (3)* quòd olim, quando ob modò dictum vel etiam spectrorum, in metallis fodinis faciliùs oberrantium *v. Præfat. num. 20.* periculum difficile erat operarios metallicos invenire, sæpius criminum rei, etiam qui fœminini sexus essent, in metallum & opus metalli fuerint damnati, ne ob fossorum aliorumve operariorum defectum tam pretiosum damno publico laterent thesauri, eaque pœna nec hodie alicubi inusitata est *v. l. 8. §. 4. 5. 6. 7. 8. 10. 12 l. 10. pr. & §. 1. l. 17. pr. & §. 1. l. 36. ff. de pœn § 3. instit. quib. mod. jus patr. pot. solv. l. 3. §. 7. ff. de sepulchr. viol. l. 1. ff. de jurib. balnear. l. 11. C. de in officios. l. 3. C. de incest. nupt. Nov. 22. c. 8. Andr. Dom. Flocc. de potestat. Rom. lib. 2. c. 6. pag. 69. Henric. Salmuth. in not. ad Panzir. de reb. memor. de per d. tit. de damnat. in metall. p. 709. Gryphiand. de insul c. 16. n. 43. 44. & 63. Stanim. de servit. personal. lib. 1. tit. 3. cap. 1. n. 10. & 11. Rosbach. process. judiciar. tit. 2. n. 11. Struv. S. C. Exerc. 15. th. 54. Naurah. de vit. & mort. hom. th. 97*

§. II.

1 **H**is ex jure Romano præmissis etiam ea tangenda sunt quæ de Officialibus & operariis; qui hodie ad fodinas necessarii sunt, in ple-
 2 risque montibus peculiari jure sunt disposita: Et primò quidem occurrunt Officiales metallici majores, quorum munus non in nuda rerum metallicarum administratione consistit, sed & in jurisdictione super
 3 personis & rebus metallicis. Et quidem prior muneris pars, quæ circa administrationem rerum metallicarum occupatur, est hujus loci; ad alium verò inferiùs locum, ubi de judicio metallico agitur, referendum id officium quod in jurisdictione versatur.

§. III.

1 **I**n Bohemia Urbariis, den *Urbürern*, hoc quoad administrationem injunctum est officium ut generaliter omnia curent fieri, quæ Regis & publica fodinarum utilitas poscit, impediant verò cuncta, quæ quoquo modo fodinarum jura & fructus possunt diminuire *Böhmi Berg-Recht*
 2 *lib. 1. c. 3. vers. Unser Urbürer sollen mit höchstem Fleiß.* Eaque cura generalis in montibus Hassiacis spectat ad Capitaneum, den *Berg-Haupt-Mann* / supremum judicem metallicum, cujus inspectioni & arbitrio reliqui Officiales subsunt & parere necesse habent *v. Ordinat. metallic.*
 3 *Hassiac de anno 1616. part. 1. artic. 1.* In Palatinatu id officii ac potestatis com-

commissum Praefecto montium dem Berg-Hauptmann. v. *Ordin. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 2.*

§. IV.

Porro Urbariorum est officium ut utiliter faciant locationes licentiae fodiendi metalla, item fodinarum regiarum, decimarum (quae p[er] urbura nomine olim venerunt v. *Arnif. de jur. Maj. lib. 3. c. 5. n. 4. vers. ideoq; alii*) aliarumque partium ad Regem pertinentium v. *Böhm. Berg-Recht lib. 2. c. 1. vers. zum andern vers. Würde derjenige. Item. lib. 3. c. 5. vers. Und demnach wir auß angeborner Güte. vers. Welchen gefährlichen. vers. Ordnen Wir. c. 9. vers. die Steiger haben ihren Namen* Ut itidem Magistros montium, die Bergmeister / aliosque Officiales juramento (cujus formulas tam generales, quam speciales ad officium decimatoris, montium Magistri, juratorum, Scriptoris fodinarum, administratoris fodinarum, Scanforum, metalli divisorum, Praefectorum officinae excoctoriae, item excoctorum & operariorum directas, suppeditant Ordinationes metallicae, Palatina de anno 1548. in fin. & Hassiac de anno 1616. part. 1. artic. 12.) astringant ad officii sui observantiam, removeantque in officio negligentes, si fodinarum conductores remotionem decerneret ergiverarentur v. *Böhm. Berg-Recht d. loc. vers. Sie sollen auch Krafft ihres Ampts. 1. lib. 3. c. 7. vers. und auß daß es nicht unordentlich. c. 8. vers. über diese sein noch c. 9. vers. Unser Röntg ich Gemüth & vers. fin. c. 11. vers. und wie alle. c. 12. pr. c. 17. qualis potestas constituendi & removendi alios Officiales tributa in montibus Hassiacis est Capitaneo, dem Berg-Hauptmann v. d. *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 1. & artic. 6. pr.**

§. V.

Denique Urbarii in Bohemia incumbit, ut procurent necessariam provisionem, praecipuis quidem impensas quae pro exsolvendis mercedibus operariorum, itemve pro aedificandâ & conservandâ fodinâ requiruntur, ne secus impedimentum aliquod obveniat utilissimo labori *Böhm. Berg-Recht d. loc. vers. Es sichet auch ihrem Ampt zu. add. §. 18. & seq. hic.*

§. VI.

Ad juratorum officium pertinet curare, quò victualia aliave necessaria (siquidem ultraneceffitat. in nil quicquam tale comparandum est v. *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 3. vers. Es sollen*

- die Geschwornen. *artic. 6. vers.* So ein Schichtmeister) *justo pretio,*
 2 vero pondere ac mensurâ vendantur: *add. §. 9. hic n. 1.* ut itidem pontes ac viæ publicæ, aliæve consuetæ, quandoque etiam noviter pro usu fodinarum specialiter constitutæ, quas vendere certis casibus jure obligatur fundi dominus, non præcludantur aliquo apposito opere, quò minus commodè ad fodinas transire, vehere, aut quid trahere liceat.
- Böhm. Berg. Recht *d. lib. 1. c. 5. vers.* Es will auch den Geschwornen. & *vers.* die Geschworne sollen treulich verhiüten. *Ordinat. metallic. Hassiac. de*
 3 anno 1658. §. 10. 11. 12. 13. 14. 16. Et denique ipsorum est advertere, quò locationes fodinarum ab Urbariis rectè fiant. *v. text. ex jure Bohemico citat. in §. 4.*

§. VII.

- 1 Uterius jure metallico Hassiaco juratis est impositum, ut singulis quatuordecim diebus, pro removendis quibuscunque impedimentis, & procurandis ac promovendis omnibus ad fodinam necessariis, instituunt visitationem fodinarum, alternisque semestribus, quò magis cunctas montium ac fodinarum partes habeant perspectas, permittunt
- 2 partes visitandas, inque eâ visitatione quasi alternent: Porro iidem cùm reliquis Officialibus habent præcavendum, ac diligentissimè inspiciendum, quò magis operarii lapidem debitè cædant, atque pro conventâ vel statutâ, aut ipsorum arbitrio determinatâ justâ & æquâ, nunquam ultra justitiæ cancellos in liberâ operariorum voluntate (cui conniventes Scansores cinguli amissionem patiuntur) relinquendâ mercede, affi-
- 3 duam præstent operam. Et denique ipsorum est providere, si nunc lapidis faciliori negotio queat cædi quàm poterat tempore conductionis, ut operarii conventam mercedem patiantur debitè moderari *v. Ordinat.*
- 4 *metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 3. & part. 2. artic. 14. 17.* qui tamen convenienti mercede haud sunt privandi, si quandoque per justam causam, quæ excusationem mereatur, ab opera & labore cessaverint *d.*
- 5 *Ordin. metall. Hass. de anno 1616. part. 2. artic. 14.* maximè sico nomine à Magistro montium veniam impetraverint, in quâ tamen concedendâ, nî gravissima urgeat causa, se meritò is præbet difficilem *v. Ordin. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 42.* De cœtero hæc omnia quæ de officio juratorum Bohemica & Hassiaca jura disponunt, sunt gemina iis quæ circa eorundem officium statuit Ordinatio metallica Palatina de anno 1548. *artic. 59. 60. 61. 62. 63. 64.*

§. VIII.

§. VIII.

Magistris montium, den Bergmeistern / tanquam qui reliquis inferioribus Officialibus & operariis præsumt, diligentissima adjuncta est cura atque inspectio, ut omnia fiant rite, ordine & utiliter, nihilque quod fodinis proficuum negligatur, ut etiam cuncta impedimenta prudenter declinentur aut removeantur, atque utilitas fodinarum omni studio & consilio, coque singulis septimanis cum reliquis Officialibus communicato, promoveatur *Böhmisch Berg-Recht lib. 1. c. 7. vers. Die Berg-Meister haben ihren Namen vers. Der halben ist unsere ernste Meynung. vers. der Bergmeister soll alle Wochen. vers. Und auff das es nicht unordentlich.* Unde ipsorum est providere operariis de convenienti mercede, quæ tamen non ex ipsis casis metallis præstanda aut sumenda est, nisi saltem pro quibusdam Officialibus & operariis, quibus certæ partes in salarium sunt assignatæ. De cætero hoc iuum Magister montium officium quod circa mercedem operariorum occupatum est, absolvit vel mercedis solutionem injungendo solvere retardantibus, vel operarios immittendo in partes metallicas eorum, qui mandato suo non paruerunt, utut aliàs propter alia debita, quæ non ratione ipsarum fodinarum essent contracta, immisionibus in metallifodinas haud sit locus *ibid. vers. Ferner sollen die Bergmeister. vers. Auch sol der Bergmeister nicht Hülffe. vers. Hiemit sollen. & vers. Die Bergmeister sollen auch cinerbar. add. infr. §. 17. n. 2. 3. §. 19. n. 2. hic.* quod tamen metallifodinarum ratione aliorum debitorum privilegium non obtinet in Palatinatu, ubi propter quæcunque debita procedit executio & immissio primò in pignora apud Magistrum montium in securitatem crediti deposita, deinde in fructus metallifodinarum, maximè si hæ oppignoratæ essent: denique etiam, ubi ex annuis fructibus debitum successivè extinguì posse non sit sperandum, in ipsas metallifodinas. *v. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 189. 190. 191.* In Palatinis & Hassiacis montibus solutio mercedum incumbit administratoribus fodinarum, denen Schichtmeistern / & quidem ut eam statis temporibus ac diebus, in præsentia Scantorum, faciant ipsis præsentibus operariis, absque ulla diminutione, non aliâ quàm in ea regione usitatâ pecuniâ, neque per quandam permutationem aut compensationem in mercibus, metallis, aut decimis. *v. Ordinat. metallie. Palatin. de anno 1548. artic.*

78. *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 6. vers. Bey Ab-
lohnung der Arbeiter. part. 2. artic. 18. add. infr. §. 20. hic.*

§. IX.

- 1 **P**ertinet quoque ad montium Magistris cura & provisio lignorum, aliarumque rerum, quæ pro usu fodinarum sunt necessariæ: inde prospiciunt, ne vel inutiles ac superflui fiant sumptus, vel necessarii & utiles negligentur *Böhm. Bergrecht d. c. 7. vers. die Bergmeister sollen nicht unterlassen.* add. quoad præcavendam superfluum expensam *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 28. Ordin. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 3. vers. Es sollen die Geschwernen. II. artic. 4. vers. der Zehender soll keinem.* ubi caveretur, daß so wol der Zehender über die Nothdurfft keine Auslage thun / als auch der Schichtmeister nichts übriges fordern / und dadurch gegen ihre Gewercke keine Schuld auff
- 2 sich laden sollen. *jung. supr. §. 6. n. 1. & 2. hic.* Similiter ipsis jure Bohemico demandatum est, ut expediant eam locationem, quam in quibusdam fodinæ partibus primi conductores unanimi consensu fieri decreverunt *v. supr. h. Class. 3. Sect. 6. §. 2. & seq.* In Hassia verò iisdem concessa est facultas locandilicentiam fodiendi in omnibus locis ac montibus suæ curæ commissis *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 1. artic. 2.*

§. X.

- 1 **D**enique coram Magistris montium in Bohemia, in Hassia verò bey dem *Gegen oder Berg-Schreiber* mit Vorwissen des Bergmeisters / facienda est resignatio ejus partis metallicæ, quam quis alteri venditurus est vel donaturus *v. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 1. artic. 5. Böhm. Berg-Recht lib. 1. c. 7. vers. Welcher Gewercke seiner Berg-*
- 2 *Theil viel oder wenig.* Ubi etiam & vers. seqq. agitur de ipsorum salario, & ut loco metallorum, quæ hætenus pro consuetudine singulis festis diebus fuere præbita, solvatur certa pecuniæ summa.

§. XI.

- 1 **I**n Bohemia Scriptorum urbura officium est; In Hassiacis autem montibus id muneris injunctum legimus dem *Zehender und Schichtmeister* / Item dem *Silverbrenner* / ut non minus sumptus impensos, quam omnes proventus metallicos, hos quidem cum specificâ expressione ipsius ponderis, quod singulis vicibus, quotiescunque cruda materia ad perfectiorem & puriorem statum fuerit liquefacta, repertum est, diligentissimè conscribant, fructusq; metallicos usq; ad debitam distributionem

tionem asservent, nihil planè, nisi cum debita præcautione solummodo pro necessitate fodinarum, expendentes, atque reddituri rationem de omni singularum fodinarum singulis diebus proventu & sumptu. Unde ad id officium eligendi sunt homines summâ fidelitate conspicui, qui sine ulla ambitione, amicitia, odio, metuve prospiciant, quid cuique, vel Regi vel fodinarum conductoribus, ex fructibus metallicis debeatur: ut etiam omnes fraudes præcaveantur ac præcidantur: nec non ut distributio collectarum, quæ quandoq; fodinis imponendæ sunt *v. Sect. præced. §. 3.* fiat justè pro cuiusque fodinæ bonitate *Böhmisch Berg-Recht lib. 1. c. 8. per tot. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 4. 6. 7. add. infr. §. 18. & seq.* Has omnes conscriptiones, de quibus in hoc & præced §§. mentio facta, nec non alias quasvis, quæ in locationibus conductionibus, resignationibus, alienationibus, &c. necessariæ sunt, in Palatinis montibus perficit Scriptor fodinarum *der Berg-Schreiber*: ac libri omnes, in quibus tale quicquam consignatum, asservantur in peculiari scrinio, pro quo occludendo & aperiendo tam Scriptor fodinarum quàm montium Magister habet clavem *v. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 59. 64. 65. 66. 67. 114. 204. 205.*

§. XII.

Scanfores, qui ex corpore robustis, artem lignatoriam & peritiam ex-
 Scandi lapides callentibus hominibus eligendi, scandent montes ac fo-
 dinas, perquirentes omnes defectus & impedimenta fodinarum. Si ta-
 lia deprehenderint remedia ponunt: itemque vacuas & locari necessa-
 rias repertas partes locari admonent Magistrum montium, aut eo absen-
 te ipsi ex jussu Urbarii locationem expediunt *Böhmisch Berg-Recht lib. 1. c. 9. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 108. 111. 112.*
 In Palatinis & Hassiacis montibus metallifodinis ipsis insuper deman-
 data cura est, quò magis quisque operarius debitum perficiat laborem,
 cariturus neglecti temporis mercede, qui vel ex justa vel irrelevante cau-
 sa eum prætermiserit, & ultrà promeritam apud montium Magistrum
 sustinens pœnam, qui suæ desidiæ nullam probabilem habuerit causam.
 Porro Scanforum vigilantia est conceditum, quò magis operarii sebum, s
 ferrum, & aliud quidvis, quod pro fodinæ necessitate acceperunt, in eam
 ipsam necessitatem expendant, nec verò ad proprios usus dolosè con-
 vertant *v. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 106. & seq. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 10. add. infr. §. 15. 16. 18. & seq.*

- 6 *hic.* quò etiam operarii cuncta metalla debitè cædant, colligant, & asservent, neque ulla vel in fodinis aut montibus relinquant, vel incuriâ quâdam cum terrâ è fodinis egesta misceri aut sub tumulis egestis obtegi
 7 sinant *v. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 45. 47. 83. 112.* ne denique operarii absque suo & montium Magistri præscitu ac consensu modum fodiendi, alias quærendo venas, aut aliud quicquam, quod ad ædificationem fodinæ pertinet, immutare præsumant *d. Ordin. Palatin. artic. 49. 113.*

§. XIII.

- 1 **M**ensorum Officium cernere licet quoties propter faciendas locationes, scrutandæ sive fodinas, aut ob lites de finibus fodinarum dirimendas mensuratione opus est. *Böhm. Berg. Recht lib. 1. c. 10. add. Sect. 7. supra.*

§. XIV.

- 1 **C**Arpentariorum est fodinas fulcire & munire, ne unquam damnosa accidat ruina *Böhm. Bergrecht lib. 1. c. XI. indeque non est dubium eosdem de damno teneri quod per suam negligentiam ex ruina contingit add. supr. §. 1. hic num. 5.*

§. XV.

- 1 **C**ustodes, qui ex optimis hominibus seligendi & ad præstandam per pignora cautionem astringendi sunt, oportet vigilare & observare, ut omnia probè conserventur, ut operarii sani ac robusti eligantur, debitumque singulis horis laborem, nec verò ultrà continuo motu duplicatum, *v. infr. §. 24. hic.* perficiant, aut pro unaquâque die neglectâ careant mercede: Item ne vel cæsa metalla, vel metallica instrumenta,
 2 aut aliud quidvis ex fodinis, furtim amoveantur: Ut quoque fabrii ferrarii pro acuendis & præparandis instrumentis metallicis sint unicuique operario, tam pauperi quàm diviti, pro certâ uniformi mercede, æquè prompti: ac denique ut carbones rectè conficiantur, neque inutiliter consumantur *Böhm. Bergrecht lib. 1. c. 12.*

§. XVI.

- 1 **I**d quod dixi operarios pro unaquâque die neglectâ carituros mercede, non minus, & quidem cum arbitrariâ pœna, statutum est iure metallico *Hassiac v. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 6. vers. Es soll auch der Schicht-Meister. item artic. 10. Ordinat. metallic. H. ssiac. de anno. 1658. §. 5. & seq. add. §. 12. hic. num. 4.* Pari modo in furtivas metallorum & me-

metallicorum instrumentorum, aliarumve rerum quæ ad fodinas spectarent, surreptiones insurgunt leges Hassiacæ, statuendo, ne liceat aurifabris vel aliis, si non parem cum fumbus aut surreptoribus subire velint poenam, comparare ulla metalla, aut metallica instrumenta, vel quid simile ab ipsis operariis metallicis, aliisve suspectis personis, ceu quibus nulla metalla relinquenda, verum decimatori tradenda sunt: Ne quo-
 3 que judæis permissum sit in metallifodinis pernoctare, secus receptore poenam arbitrariam, judæo autem confiscationem omnis pecuniæ mercisve apud ipsum inventæ incurrente, quæ pro dimidiâ fodinarum & territorii domino; pro altera dimidia illi, qui cum deprehenderit, applicanda sit. Atque is idem, si delictum iterare præsumpserit, gravi-
 4 ri pecuniariæ aut corporali poenæ subicitur *v. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 1. artic. 14. & 15. part. 2. artic. 9. vers. Zu welcher Zeit. vers. Es sollen aber. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1638. §. 8.* Eoque etiam
 5 pertinet prohibitio juris metallici Palatini, ne vel metalli divitiores aut cæsiores, vel alii quiquam operarii, unum alterumve lapidem cæsum secum manu sub quocunque prætextu ferant, *Hand. Stein von den Zechen zu tragen/in quam rem animadvertere commonentur* Scansores, quibus tamen relicta facultas, si quis fodinæ condominus lapidem petat, vel peregrinus metallarius aliquo lapide, *mit einem Stuff/* honorandus sit, ut catenus se queant, absque sensibili dominorum damno, præbere liberales *v. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1543. artic. 144. 145.*

§. XVII.

PROcuratores colonorum seu conductorum constituuntur vel ad
 1 ipsas fodinæ partes in præsentia Magistri montium & duorum colonorum seu fodinæ condominorum, qui omnem liberam de iis partibus disponendi habent potestatem, sicut ipse constituens; vel saltem ad
 2 sumptus expendendos, ob quos non impensos constituens haud amittit suas fodinæ partes, nisi qui omnibus colonis ad fodinam crediderunt, coram Magistro montium movissent actionem, atque hic solutionem frustra mandasset *Böhmisch Berg. Recht lib. 1. c. 14. add. supr. §. 2. n. 2. hic.* Non obstat h. Class. 3. Sect. 5. §. 3. n. 3. In montibus tamen Hassia-
 3 cis, ne propter sumptus sive ab ipsis Dominis sive ab eorum procuratoribus non impensos res publicè conducibilis diutius negligatur, partes

fodinarum ob eam causam amittuntur, reliquisque condominis accre-
 4 scunt, quorum nomine, & in quorum utilitatem Præsides & admini-
 stratores fodinarum, cum præfictu montium Magistri, easdem vel adi-
 5 ficari, vel vendi, aliisve addicicurant, competente in eâ venditione vel
 additione condominis fodinarum jure protimisceos, nec amplius, ut
 oim, libertate permiffâ eas partes amissas per viam Commissionis vel
 6 mandati recuperandi, nisi forsitan tam steriles & infructuosâ eadem ef-
 sent, ut emptores non faciliè invenirentur, satiusque foret prioribus do-
 7 minis illas relinqui. Ne verò procuratorum negligentia noceat dominis
 innocentibus, tenentur illi suâ pecuniâ fodinas à novis conductoribus
 redimere, insuper subituri negligentia arbitrariam poenam v. *Ordin. me-
 tallic. Hassiac. de anno 1616. part. 2. artic. 20.*

§. XVIII.

1 **H**is absentium colonorum Procuratoribus subjungere ex jure me-
 tallico Palatino & Hassiaco placuit administratores fodinarum, die
 Schichtmeister / quorum constitutio & remotio dependet ex arbitrio
 2 fodinæ dominorum quibus pro salario id officii præstant: constituti ta-
 men juramento fidelitatis obstringuntur à Magistro montium, insuperq;
 per fidejussores cautionem interponere compelluntur, aut si fidejussores
 non inveniant, ægrè non habent ferendum, quòd sibi alius ex collegio
 3 fodinarum in eo officio adjungatur. Tales de cœtero eligendi sunt, qui
 calleant artem scribendi, legendi, fodinis sese intromittendi easque
 scandendi: qui quoque cum Scansoribus nullam foveant cognationem
 vel affinitatem, neque cum operariis singularem familiaritatem, quos
 4 ideò etiam non possunt habere convictores seu commensales. Absti-
 nere itidem hi fodinarum administratores jubentur ab omni societate
 5 quæ fodinis ullo modo queat esse damnosa. Utrum verò uni in pluri-
 bus fodinis id muneris concedendum, an potius plures administratores
 super toto monte, singulis unus fodinis, aut quot constituendi sint, non
 habet certam legem, sed prudentia dominorum relinquendum est,
 quot quidem hi pluribus fodinarum partibus curandis sufficere putave-
 6 rint. Officium eorum consistit in eo, ut collectas pro ædificatione fo-
 dinarum aliisque usibus necessarias, neque ipsâ lege determinatas curent
 pacisci, atque per Magistrum montium & juratos singulis fodinarum
 partibus. Sie werden gebauet oder mit Fristen erhalten / v. *Supr. Sect. 4.*
 7 §. 7. imponi. Has collectas legitimè impositas postmodum ipsos oportet

ret singulis septimanis, aliisve statis temporibus absque ulla dilatione exigere, adeò ut conniventes vel cunctantes partem non solutam de suorationibus inferre teneantur. Dehinc pecunias acceptas pro fodinarum necessitate & utilitate rectè dispensent & expendant in mercedes operariorum, fodinarum ædificationes, coëmptionem sebi, ferri, plumbi, funium, labrorum, asserum, lignorum, & quæ plura necessitas utilitasve postulat: Singulis tribus mensibus cum specifica expressione per-sonarum, rei, ponderis, numeri mensuræ, pretii, anni & dierum &c. rationes reddituri de omnibus acceptis & expensis, nec non de proven-
tibus metallicis decimatori traditis aut inter fodinarum dominos di-
visis.

§. XIX.

Post earum rationum examinationem & justificationem inter con-
minos de ulteriori contributione pro fodinarum utilitate, *Von der
Zubusse* / ejusve quantitate solet conveniri ac desuper à Magistro mon-
tium in schedula attestari, secundum quam, si absentium colonorum
Procuratores nectant moras (quippe præsentibus absque ulla admoni-
tione solutio sub periculo amissionis suarum fodinæ partium injuncta
est) administrator fodinarum, *Der Schicht-Meister* / denuò facit ex-
actionem, facultate insuper eidem relicta, si ea contributio necessitati
non sufficeret, aut quidam dominorum solutionem cunctarentur, tunc
pro fodinæ utilitate cum præscitu & consensu montium Magistri, pecu-
nias mutuò sumendi, aut de suo credendi, restituendas omninò à fodi-
narum dominis, nisi eo nomine immiissionem in ipsas fodinas, proximè
post redditas sequentium trium mensium rationes, velint perpeti: Econ-
trà absque omni moræ indultu proceditur contra administratorem fo-
dinarum, *den Schichtmeister* / ejusque fidejussores, si ex rationibus plus
acceptum quam expensum appareat.

§. XX.

Si non ipse fodinarum administrator exigat pecunias conventas, ve-
rùm operariis pro sua mercede exigendas assignet, haud permissum
est fodinarum dominis vel absentium procuratoribus, ex singulis, quæ
plures sequuntur, collectarum indictionibus & assignationibus depen-
dere saltem minimam partem, quæ operarii ad futura longiora tempo-
ra magis sint obligati quàm iisdem pro laboribus satisfactum; sed te-
nentur vel singulis septimanis particulariter, vel ante redditionem se-

quentium rationum & novam contributionem integram assignatam summam, exsolvere sub poenâ amissionis suarum partium : ne secus operarii, privatione vel cunctatione mercedis pertæsi, fodinam cum
 2 detrimento Reipublicæ deferant, pro quo publico damno eò fortius depellendo ipse administrator, si ante factam solutionem nihilominus ex novis post redditas rationes indictis collectis novas expenderit assignationes, eam fert poenam, ut quasi acceptum rationibus inferre teneatur tantundem, quantum ex veteri indictione nondum fuit solutum.

§. XXI.

1 **Q**uin fodinarum administrator, der *Schichtmeister* / rationes acceptorum & expensorum, quas cum testationibus aliisque pertinentiis in peculiari scrinio obseratas asservari convenit, dominis fodinarum, quotiescunque placuerit, edere sit obstrictus, nullam habet dubitandi rationem.

§. XXII.

1 **P**orrò conveniens est officio administratorum fodinæ, derer *Schichtmeister* / ut singulis septimanis fodinas perlustrent & attendant, quò magis Scansores & operarii suis fungantur officiis, atque quò minùs fodinarum ædificatio aut quid aliud conducibile negligatur, secus carituri neglecti temporis mercede. Unde etiam ipsis ob incumbentium munus pluralitatem haud licet sine præscitu Præfectorum aliorum proficisci, aut vel minimo tempore è loco fodinarum abesse. Si verò officium suum neglexerint, aut per incuriam quid omiserint, vel etiam in omni eo munere, maximè in conscriptione rationum, fraudulenter & infideliter fuerint versati, præter damni resarcitionem fodinarum dominis faciendam, insuper subjiciuntur, quandoq; cum jactura ipsius cinguli,
 4 poenæ arbitrarie, etiam corporali. Neque ulla in eo superest hesitatio, quin jure astringantur denuò respondere de rationum redditarum defectibus, usq; defectus adhuc sint debitè secundum leges & consuetudines metallicas corrigendi, si tempore redditarum rationum nil quicquam neglectum aut fraudulentum, sed demum postea compertum fuerit.
 5 Quæ omnia de fodinarum administratoribus in §. §. §. §. §. 18. 19. 20. 21. & 22. prolata latius comprehendit *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 45. 48. 68. & seq. usque ad artic. 98. inclusive. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 6. part. 2. artic. 7. 18. & 19. junct. supr. Sect.*

Señ. 4. §. 9. Señ. 8. §. 3. Item h. nr. Señ. 9. §. 5. 7. 8. II. 12. 15. 16. Add. quoad num. 4. hujus. §. Munnoz. de ratiocin. administr. cap. 41.

§. XXIII.

MEtalli divisores sub juramenti ad officium præstiti fide, ac sub pœ-
na remotionis ab officio, cæsa metalla justo statutoque tempore
æqualiter inter omnes dividunt, primò Regi suam decimarum vel aliam
partem, deinde quoque fabris suam, in Bohemia nonam, portionem as-
signando, & postmodum reliqua metallainter cunctos fodinæ domi-
nos, absque ullo amicitia, cognationis, odii, aliove respectu æqualiter
distribuendo *Böhmisch Bergrecht lib. 1. c. 16. add. infr. §. 27. n. 3. hic.*
Eadem fidelitatis & æqualitatis obligatio tenet metallorum separatores, 3
quibus incumbit nobiliora metalla ab ignobilioribus separare antequam
extrahantur, & vel à semetipso vel ab alio peculiari divisore distribuuntur,
de quorum, & ipsorum etiam divisorum, officio plura docet Ordinatio
metallica Palatina de anno 1548. *artic. 137. & seq. usque ad artic. 143. in-*
clusivè. add. artic. 47. & 180.

§. XXIV.

HOrarum pronunciatores id habent officii, ut singulis operariis
denuncient horam quâ in unoquoque die quilibet operarius labo-
rem debeat suscipere, atque ut caveant, si modo hodiè hæc anxia cura
non sit supervacanea, ne quispiam operarius laborem, certis temporibus
distinctum continuo motu duplicatum perficiat, seque hoc ipso ad diu-
turnitatem laborum reddat inutilem *Böhm. Bergrecht. lib. 1. c. 18. item*
c. 12. vers. Es sollen auch die Hut. Pente gute Achtung darauff ge-
ben. add. supr. §. 15. & infr. §. 25. hic. In montibus Palatinis & Hassiacis 2
lex ipsa pro homine horas pronunciat, ita tamen ut ante horam quæ in-
cipiendis laboribus præstituta est, denunciatio quædam fiat per campa-
nas, pro quarum conservatione & pulsantis ministri salario quælibet fo-
dinarum partes singulis semestribus contribuunt & dependunt aliquod
vestigal: Siquidem Palatino & Hassiaco metallico jure constitutum est,
Daß man allzeit frühe zu Vier Uhren die erste Schicht / die andere zu 3
Zwölffen / und die Dritte zu Achten des Nachts anfahren / und also
jeßliche Schicht sieben (Acht) Stunde vollkömlich an der Arbeit blei-
ben / und zu jeglicher Schicht eine Stund zuver anlauten; So dann
auff welcher Zeihen nicht drey Schichten gearbeitet und gefahren wer-
den / die Nacht-Schichten nicht gestattet / und wo eine Schicht alle'n ge-
arbeitet

arbeitet wird / allewege die frühe Schicht gehalten werden solle / es geschehe dann aus Ursachen mit Zulassung des Bergmeisters / v. *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 115. & seq. ubi simul de feriis dispositum, quas observandas habeant metallarii vel non. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 2. artic. 16.* Quibus gemina habentur in Ordinatione metallicâ Hassiaca de anno 1658. §. 4. Es sollen auch alle Berg. Beampten und Diener ihren Pflichten gemäß / &c. die Arbeiter auch zu rechter Zeit des Morgens und Mittags an die Arbeit gehen / ihr gesetzte Maaße (wo siederer haben) oder Anzahl Hunde / Karu oder Kübel und Arbeit treulich zu Berck richten / auch zu gehöriger Stund und vor der Zeit nicht / Schicht machen lassen / gestalt sie dann ihre frühe Schicht dem gemeinen Bergwercks Gebrauch nach des Morgens umb vier Uhr antretten / und darvon zu zwölf Uhren wieder abgehen / die Mittags Schicht zu zwölf Uhren anfahren und zu acht Uhren / und ehe nicht enden / und dann da es nöthig die Nachts Schicht zu gebrauchen / alsd ann zu acht Uhren des Abends einfahren / und zu vier Uhren des Morgens wieder auffahren sollen. In denen Orten aber / da mit den Stunden und Schichten ein anders verordnet ist (als nemlich bey den Kohlbergwercken am Reichsener und Habichts Wald / wie auch den Allam Bergwercken zu Rauffungen / groß Allmerode / Ebteroda / Wickeroda / und sonst / woselbst die Arbeiter des Morgens umb vier Uhr an die Arbeit gehen / und des Morgens eine Stund zum Morgen Brod / und des Mittags eine Stund zum Mittagmahl haben / und dann wieder zu vier Uhren des Abends arbeiten / und vor vier Uhren von der Arbeit nicht gehen müssen) sollen sich die Arbeiter solcher Ordnung gemäß verhalten / derselben genau nachsetzen / und die verordnete Stunden vollkommenlich in fleissiger Arbeit bleiben / und da einer oder der ander entweder zu spate und nach gesetzter Stund an die Arbeit kommet / oder vor der Zeit / die ihme noch zu arbeiten gebühret / darvon abgehet / oder sonst betrieglicher Weise arbeitet / und sein Gesetz und Maaß nicht erfüllet / soll ihme solcher Schichtte Lohn abgezogen werden.

§. XXV.

1 **Q**uod de labore certis temporibus distincto non continuo motu perficiendo, ne eo ipso metallici operarii ad diuturnitatem laborum se reddant inutiles, ex jure Bohemico in §. præced. dictum est, non usque qua-

quaque videtur in Palatinatu & Hassia, sed potius hoc usitatum ac receptum esse, si qui fodinarum coloni seu domini plures alias æquæ sibi proprias haberent fodinas, quod tunc ipsis indulgendum sit easdem otiosis temporibus quotidie per quatuor horas ædificare, mit der Weil Arbeit alle Tag vier Stunden vor oder Nachmittag bauhafftig zu erhalten: quæ tamen fodinæ, quamprimum ad perfectiorem statum perductæ, Wann zwei Schichten vorgewercket oder die Zechstündig wurde / omnino secundum leges & consuetudines metallicas ædificandæ sunt v. *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 2. artic. 4.* Imò etiam permittitur in Palatinatu & Hassia operariis metallicis, ut otiosis temporibus aliis suam operam pro mercede queant locare, modò abstineant se in iis ipsis, quibus addicti sunt, fodinis, pro consequendo duplo mercedis, ad duplicatum laborem obligare v. *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 121. d. Ordinat. de anno 1616. part. 2. artic. 17.*

§. XXVI.

Metallorum mercatoribus severè sub pœna infamiæ ac confiscationis omnium bonorum interdicatur, ne pro consuetudine amplius inter se conveniant & clam paciscantur de pretio non nisi certo & minori, quam aliàs metalla essent valitura, solvendo Böhmisches Berg. Recht lib. 1. c. 21. vers. Wir tragen ein sonderbares Mißfallen. vers. und da einer oder mehr. add. l. un. C. de monopol. Recept. Imper. de anno 1512. tit. 3. §. 16. de ann. 1524. §. 27. de ann. 1530. §. 135. Policen. Ordnung zu Augspurg de anno 1548. tit. 18. §. 1. & seq.

XXVII.

Iure Bohemico in certis saltem casibus, & quibusdam duntaxat Officialibus, si contra Officii sui fidem deliquerint, pœna statuta est, veluti si urbarius per abusum potestatis indecentibus instantiis fodinarum conductores ad donationem æris perduxerit, qui id ipsum restituere, & insuper tantundem pœnæ loco Fisco inferre obstrictus est Böhmisches Berg. Recht lib. 1. c. 4. vers. Wir können auch euch Urbirern. vers. So wollen wir hiermit ernstlich. Similiter Magistri montium ob negligentiam Böhmisches Berg. Recht lib. 1. c. 3. vers. Sie sollen auß Krafft. c. 7. vers. Und auff daß es nicht unerdentlich. nec non propter reservationem in suam utilitatem quarundam fodinæ locatæ partium, removentur ab officio: posteriori casu ipsis, tanquam quodammodò infamibus & inhabilibus, omni ad alia officia aditu præcluso, & insuper conductoribus hanc

- pœnam ferentibus, ut jus conductione quæsitum amittant, ac duplum omnis lucri in fiscum perferre cogantur *d. c. 7. vers. damit aber solchen arglistigen. & vers. Und dielweil auch im Rechten. add. supr. h. class. 3.*
- 3 *sect. 6. §. 9.* Eâdem remotionis pœnâ cum quâdam infamiâ etiam plectuntur metallorum divisores, fidei suæ contravenientes *ibid. c. 16. vers.*
- 4 *Wenn man Erz. add. §. 23 hic.* nec non infamiæ ac bonorum confiscationis pœnam subeunt mercatores metallorum, de minori pretio illicitè inter se paciscentes *ibid. c. 21. vers. Und da ciner oder mehr. add. §. preced. hic.*

§. XXVIII.

- 1 **H**Aud tamen hæc certorum casuum & Officialium expressio restrictivè intelligenda, sed in casibus non expressis ad jus commune recurrendum & pœna pro ratione delicti infligenda est *Böhm. Berg Recht lib. 1. c. 15. vers. Befehlen darauff unsern Urbürern.* Unde in casu, quo v.g. Scriptor urburae aut fodinarum Præsides v. §. XI. XVIII. & seq. hic. proventus metallorum, aut pecunias indereductas, non retulisset in rationes, pœna criminis de residuis obtinet sicut in quovis alio Officiali, qui pecuniam publicam, quæ apud ipsum ex administratione fuit, retinuit nec in rationes intulit, velut non solum Electorali Saxonica Constitutione cautum, sed etiam ex rationis paritate deductum est à Carpzovio *in pract. Crimin. part. 2. quest. 85. num. 47. 48. 49.*

§. XXIX.

- 1 **U**Ltimò videndum de ea quæ fabris aliisque operariis metallicis concessa est potestas pignorandi colonos seu dominos fodinarum ob mercedem singulis septimanis & tertio quoquo post septimanam die sibi non solutam, aut non præstitam sibi deputatam proventuum partem, & quidem ad hunc effectum, ut ex partibus pignoratis Magister montium
- 2 solutionem procurer, modò pignratio statim in proximâ, postquam merces deberi cœpit, septimanâ processerit, ne secus ex collusione quorundam colonorum cum operariis, sibi amicitia vel cognatione junctis, ea quasi in amicos, pro acquirendis aliorum partibus, fraudulentâ astutiâ protrahatur, quæ fraus reliquis haud debet esse damnosa;
- 3 Ne etiam facilè operarii injustè offendantur, & vel ad discedendum vel in perniciem fodinarum cum aliis colludendum incitentur, cautum est jure Bohemico, ut ipsi quidem ad perficiendum laborem debitè astringantur, colonis verò haud permittatur pro suo lubitu, regulariter cuiq;
- libero,

libero, alium pro alio sine causa eligere, & si ex iustâ causâ quempiam operarium, maximè fabrum dimitti contingat, ut alius recipiatur non suspectus, aut qui cum vetere in damnum fodinarum sit collurusus *v. Böhm Berg. Recht lib. 1. c. 15.* In Palatinatis & Hassiacis montibus satis 4 se obtinuisse scopum crediderunt legislatores, si in legum transgressores, qui malitiosè fodinas deseruissent, aliove modo legem contractus subterfugissent, decernatur promerita poena, illique non amplius, nisi priorum dominorum consensu, recipiantur ad alias fodinas *v. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. art. c. 120. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 3. vers. In den Bedingen. part. 2. artic. 15. it. de anno 1658. §. 5. & seq.* qui insuper mercede privandi sunt, saltem eâ pro modo temporis & studiosi laboris solvendâ, si in sui vicem alium operarium pro tali mercede substituisent, quæ consuetam mercedem non attingeret, ut quod ex debita consuetâ mercede superesset, præstari sit æquum *Ordinat. metallic. Hass. de anno 1616 d. p. 2. art. 15. & d. Ordinat. Hassiac. de anno 1658. §. 5. & seq.* Quemadmodum verò inter fodinarum dominos aut eorum Officiales, & operarios debeant procedere conventiones super laboribus & mercedibus, ut firmitatem obtineant, id latius commonstrat Ordinatio metallica Palatina de anno 1548. *artic. 127. & seq.*

SECTIO X.

DE

Officinis metallariis excoctoriis.

§. I.

CÆsorum metallorum quædam pro usu humano ad lucidam materiam sunt arte & igne redigenda, ideoque ex jure Hassiaco de Officinis metallariis excoctoriis sequentes leges & observationes adjiçienda. Nimirum ut machinæ, ædificia & instrumenta 2 metallica, item alvei fluminum quorum impulsu rotæ veisuntur, & aquam continentia munimenta probè conserventur: ut etiam cum præfatu Capitanei eligantur ac juramento fidelitatis obstringantur ministri 3 & Officiales probi, industrii, fideles, reique metallicæ periti, quibus ipsarum fodinarum administratio non incumbit, quique nullas alias officinas excoctorias sibi proprias possident, neque earum, quibus præfici-

- untur, sunt participes : Porro ut nullus Officialium sine consensu Capitanei ab officio removeatur : Ut nemo vel Officialium vel Operariorum ad suscipiendum munus metallicum cogatur ; at verò etiam nemini, qui id suscepit, constet libertas munus susceptum pro lubitu, absque justa & prægnante causa, resignare : ut neuter Officinarum dominus alterius carbonarios, aliosve operarios ullis persuasionibus seducat, aut planè donis vel majoris mercedis, quàm in aliis Officinis usitata est, aut carbonum aliarumve rerum pluris pretii promissione alliciat : Ut Officinarum Scriptores penum constituent carbonum, plumbi, & aliarum rerum necessariarum, eaque res pro officinarum necessitatibus sine pretii augmento rursus concedant : nec non ut iidem, salario suo contenti, nullas ab operariis accipiant sportulas, & absq; ullâ diminutione unicuique promeritam solvant mercedem in iis ipsis nummis, quos eam in causam à decimatore acceperunt.

§. II.

- A**D officinarum metallariorum leges porro spectat, ut metalla non coquantur aut separentur, nisi specialiter factâ per schedulas certo signo impressas licentiâ : ut tunc Officinarum excoctoriarum scriptores, Præsides fodinarum, ac decimatores præsentes provideant, quò omnia dextrè, fideliter ac legitimè, præsertim in fine cujusque diei laborum, procedant : ut pondera sint justa, unoquoque trimestri spatio ad æqu pondium redacta, & ubique ab omni, quæ quandam ponderis iniquitatem adferre possit, immunditie purgata : ut lapides, plumborum vel aliarum rerum additamenta non nisi ponderata accipiantur, atque post eorundem excoctionem tum inutiles lapides, quum quævis inde redacta materiæ rursus ponderentur, eaque omnia cum specifica expressione personarum, fodinæ, aut terræ egestæ unde metalla desumpta, itemque numeri operarum diurnarum, accuratè & fideliter absque ulla fraude, quâ nonnunquam alter alterius partes sibi curat adscribi, consignata tradantur decimatori : ut operarii singulis diebus & horis debitum perficiant laborem, videlicet quotidie ab hora quarta matutina per octo horas, nisi aliquando Officinarum Scriptores & Magistri, itemque Præsides fodinarum, minus temporis æstimaverint utilius.

§. III.

- U**Ltrâ etiam hæ Officinarum metallariorum leges sunt, ut metallorum excoctores rectè operiant fornaces, & pro qualitate metalli vel æris

aris focos atque catinos debitè refrigerent, nec per imperitiam aut negligentiam quicquam committant vel omittant, sub arbitraria poena & damni resarcitione: ut quoque uno tempore, itemve eodem tempore, non nisi in una fornace metallorum excoctio procedat: Ut scoriarum utilitas dominis fodinarum & metallorum relinquatur, aut si eas habeant pro derelicto, eadem acquirantur Fisco, nec ulli alii sit permixtum quicquam de iis auferre & in usum suum convertere. Quas & alias plures observationes colligere licet ex ordinatione metallica Hassiaca de anno 1616. *part. 3. per omnes quatuordecim articulos: nec non ex ordinatione metallica Hassiaca de anno 1658. §. 10. & seq.*

§. IV.

PORRò ex jure metallico Palatino observari meretur, quòd montium Magistro constet facultas & ad officium ejus spectet, ut in promotionem rei metallica omnia ea queat locare quæ fodinarum & officinarum excoctoriarum utilitas postulat, als Hutschläg zu den Schmelzhütten / Hoffstätt zu den Puchwercken / Schmitten / und Häuser zu Behelungen / *re. v. Ordinatio metallica Palatina de anno 1548. artic. 56.* in qua locatione conductione deferendum illi est qui primò eam petierit *ibid. artic. 57.* ubi simul sportula determinata, quam Magistro montium dependendam habet conductor. Ex eadem publicæ utilitatis ratione omni curâ promovendi sunt necessarij ad officinas excoctorias aquæductus *d. artic. 56.* neque ulli omninò permittendæ destructiones machinarum & ædificiorum, quæ ad fodinas aut officinas excoctorias pertinent, nisi tale quid fiat cum præscitu & consensu fodinarum Præfecti ac Magistri desß Berg-Ambtmanns und Bergmeisters *d. Ordinatio Palatina artic. 58. junct. artic. 49. 113.* Plura de Officinis metallariis excoctoriis, de officio eorum qui illis præfecti sunt, de conficiendis & reddendis rationibus, de sportulis itidem, ac de operariis suppeditat. *d. Ordinatio Palatina artic. 145. & seq. usque ad artic. 176. inclusive. Item artic. 180.*

SECTIO XI.

DE

Iudicio metallico.

§. I.

HActenus satis amplè dictum est de iuribus, quæ circa res & personas metallicas constituta sunt vel usitata. Nunc pro applicatione eorum iurium, sicut in quibusvis aliis causis, opus est iudicio, quod hodie plerumque peculiare institutum habent illi, qui metallifodinarum Regali gaudent jure, & vocari consuevit Berg-
 2 Canßley / Berg-Stubel / Berg-Gericht. Consistit id iudicium, velut quodvis aliud, ex personis iudicium constituentibus, causâ in istud deduc-
 3 ta, ordine seu processu iudiciario, atque fine. Personæ, quæ principaliter iudicium constituunt, sunt actor, reus, & iudex: Accessoriæ Advocati, Procuratores, &c. v. *Böhmisch Bergrecht. lib. 4. c. 4. vers. In den sühgehenden Capiteln. vers. Wann nun das Gericht. & vers. seq. item c. 3. vers. Es mögen die Parthenen.*

§. II.

DEactore & reo in genere omne id observandum, quod in aliis quoque iudiciis obtinet, scilicet ut habeant legitimam personam standi in
 2 iudicio v. *Struv. S. C. Ex. 9. th. 5. & seq.* Item quod reus peculiare hoc forum sortiatur ex singulari personarum & causarum metallicarum privilegio v. *infr. §. 9. hic.*

§. III.

JUdicis competentia, ut modò dictum & infrà §. 9. ulterius demonstrabitur, æstimatur ex persona rei & causâ, an illa & hæc sit metallica. Cum verò quædam causæ, accidunt leviores, nullo ordine iudiciario indigentes, earum cognitio & decisio atque sic limitata juris dicendi potestas, relicta est Officialibus metallicis inferioribus. Etenim magistris montium, den Bergmeistern / est concessum, ut de rexis, quæ absque verberibus vulnera inferentibus inter metallicos suboriuntur,
 4 (conf. *Carpzov. pr. crimin. p. 3. q. 109. n. 26. 28. 32.*) cognoscant, easque componant & dirimant: Ad eorundem cognitionem etiam spectant lites, quæ ratione locationis fodinarum à se factæ contingunt, si causa non sit magna, nec personas concernat illustres v. *Böhmisch Berg-Recht lib. 1. c. 7. vers. Wir lassen dem Bergmeister auch zu. & vers. Des.*

desgleichen sollen sie auch Gewalt und Macht haben. *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 105. 136. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 192. 195. 196. 203.* Similiter Scanforibus, den Obersteigern/*relictum* 5 est, ut lites ratione finium cujusque fodinæ, item ratione aquarum ex una in alteram fodinam cadentium, componant & perimant Böhmisches Berg Recht *lib. 1. c. 9. vers.* die Obersteiger mögen alle Häder. *vers.* Und wie die Obersteiger die strittige Mark-Scheide zwischen den Gruben. *excepto unico casu, quando de nova metalli venâ in monte mensurato inventâ, ejusque finibus foret dubium, num eadem sub vena jam mensurata comprehendatur, an verò extra fines montis mensurati sese porrigat & extendat? Tunc enim fodinarum conductores seu domini jubentur eligere tres peritos mentores, nullarum fodinæ partium participes, qui unâ cum Regis Urbario causam mensurando cognoscant, suoque arbitrio decident, metallis lite pendente cæsis sequestrandis & causâ finitâ victori adjudicandis: atque horum arbitrio utrinque standum est Böhmisches Bergrecht lib. 1. c. 10.* Reliquæ causæ metallicæ non leves 7 pertinent ad Præfectos metallicos superiores, aut peculiare causarum metallicarum iudices Böhmisches Bergrecht *d. lib. 1. c. 15. vers.* Befehlen darauß unsern Urbirern. *c. 4. 5 & 6. per. tot. d. Ordinat. Palatin. artic. 183. 192. 193. 203. 212. Ordinat. provincial. Hennebergic. de anno 1539. lib. 2. tit. 2. cap. 3.*

§. IV.

IN montibus Hassiacis causarum metallicarum disceptationes primò ad 1 Magistrum montium, deinde ad eundem simul ac Capitaneum atque juratos, pro amicabili earum compositione, deferendæ, & demum, si hi 2 spe amicabilis compositionis frustrati essent, ad Consiliarios metallicos vel ipsum Principem remittendæ sunt, ubi tandem, desperato amicabilis compositionis successu, viam processus metallici ordinariam iudex admittit. *Ordinat. metallic. Hass. de anno 1616. p. 4. artic. 1.*

§. V.

HI omnes iudices cuncta ea habent observanda, quæ etiam aliarum 1 causarum iudicibus curæ sunt, ut nimirum in adeundo se præbeant faciles, at contemni non patiantur, neque eos, quos judicare debent, in æqualem familiaritatem & conversationem admittant Böhmisches Bergrecht *lib. 1. c. 2. vers.* Und es wil vernünftigen Regenten. *& seq. c. 5. vers.* Es wil auch den Geschwornen. *c. 6. vers.* der Berg-Richter soll sich gegen

gen den Reichen. *add. infr. §. 20. hic l. 9. §. 2. ff. de Offic. Proconsul. l. 19 pr. ff. de Offic. Præs. Utitidem iudicent secundum leges & approbatas consuetudines metallicas, atque secundum æquitatem, observato præscripto ordine judiciario Böhmisches Bergrecht lib. 1. c. 4. vers. diesen Gewalt zu richten. c. 5. vers. Und wie wir täglich aus gewissen Anzeigungen. vers. diesem Gebrechen vorzukommen. c. 6. vers. Nun wollen wir sagen. vers. Unser Berg-Richter soll mit höchstem Fleiß trachten. add. pr. Instit. de Offic. judic. l. 13. C. de sentent. & interloc. omni. judic. causâ satis cognitâ & ex maturo consilio d. vers. Unser Berg-Richter. ibid. vers. und darinn gebühret einem fürsichtigen Richter. c. 5. vers. Sie sollen auch ein Urtheil fällen. ejus rei peritorum & juratorum Assessorum d. c. 5. vers. dem Aupt der Geschwornen. vers. Sie sollen auch ein Urtheil fällen. c. 4. vers. Ordnen und setzen hiemit. add. Dd. ad tit. ff. de Offic. Assessor. & ad tit. C. de Assessor & domest. & Cancellar. judic. absque omni præcipitancia ibid. & sine ullis affectibus subortis ex superbia, abusu potestatis, corruptionibus, ira, odio d. c. 4. vers. Auch sollen sich die Urbirer. vers. diese Urbirer lassen wir uns gefallen. & vers. seq. Ordinatio metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 187. add. l. 40. pr. ff. de judic. l. 2. C. de pæn. judic. qui mal. judic. l. 1 §. 2. ff. de L. Cornel. de fals. Berlich. p. 1. conclus. 7. 18. 20. & seq. nimia & intempestiva misericordia Böhmisches Bergrecht. d. c. 5. vers. die Geschworne sollen in bösen Sachen. amore, gratia, amicitia, metu, levitate ibid. vers. die Geschworne sollen sich mit höchstem Fleiß hüten. add. d. l. 2. de pæn. judic. qui mal. jud. l. 2. C. de sentent. ex brev. recit. Berlich. p. 1. conclus. 7. n. 15. & seq. cognatione, ob quam potius à judicando abstinere, & aliis id munus committere debent Böhmisches Bergrecht d. c. 6. vers. Wir ordnen auch hiermit. aliisve causis, quibus animi iudicantium quoquo modo possunt flecti aut inconstantia subijci d. c. 6. vers. Es fordert auch das richterliche Aupt. add. l. 19. §. 1. ff. de Offic. Præs. Rosbach. process. judiciar. tit. 4. n. 18. 29. 30. 34. 39. & seq. passim. Haber-Korn. in sua justitia aduocum, c. 1. vers. Moribus verò mali sunt iudices.*

§. VI.

1 O Portet etiam metallicarum causarum iudices, sicut quosvis alios,
 2 nec non juratos ipsorum Assessores, elegi ex piissimis, dexterrimis, juriumque metallicorum peritissimis hominibus; nec verò aliqui infames, aut qui aliâ maculâ laborant, recipiendi sunt, ad eò ut illos, qui per ignorantiam macula fuere electi, removeri conveniat Böhmisches Berg.

Bergrecht *lib. 1. c. 5. vers.* die Geschwornen haben ihren Namen. *vers.* zu dem geschwornen Anpnt sollen nicht anruchtige und tadelhafte Personen *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 196. add. infr. §. 18. n. 1. hic l. 2. ff. de Senator. l. 12. §. 2. ff. de iudic.*

§. VII.

Pater & filius, Socer & gener, aut duo fratres in eodem tribunali haud sunt assumendi aut tolerandi iudices *v. Böhmisches Bergrecht. d. c. 5. vers.* zu dem geschwornen Anpnt soll nicht Vatter neben dem Sohn.

§. VIII.

De accessoriis in iudicio metallico personis, Advocatis & Procuratoribus, ea tenenda sunt, quæ in aliis iudiciis. *Conf. Böhmisches Bergrecht lib. 4. c. 3. vers.* Es mögen die Partheyen. *vers.* da auch etliche fürnehm. me Personen. *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 202 203. add. Dd. ad tit. ff. & C. de postul. & de procurat.*

§. IX.

Causa in iudicium metallicum deducitur nulla alia, quàm quæ est de re metallicâ *Böhmisches Bergrecht lib. 1. c. 4. vers.* die Urbrüer sollen nicht mehr / dann über Berg-Sachen / erkennen. *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 186. junct. artic. 183. 193. 212. 213. Ordinat. provincial. Hennebergic. de anno 1539. lib. 2. tit. 2. cap. 3. qualis res ex singulari privilegio hoc peculiare iudicium nanciscens non continetur sub iudicio universali, neque alibi tractanda venit quàm in peculiari iudicio metallico & in loco sitarum metallifodinarum v. supr. §. 2. & 3. hic.* Unde si filius vel filia universæ hæreditari paternæ in loco, ubi degit pater, renunciasset, ista renunciatio, nisi in locis montanis esset facta, ad partes vel fodinas metallicas non extenditur, sicut nec petitio hæreditatis, quæ duntaxat in locis ubi hæres degit aut hæreditas sita est, non verò in iudiciis montanis fuit instituta, ut vel exinde quoque de qualitate immobilitatis metallifodinarum appareat, cum ratione rerum mobilium ubique locorum, in quibus quis reperitur, contra cum sit actio *Berlich. part. 3. conclus. 35. n. 4. Franzk. lib. 3. resol. 15. n. 16. add. supr. Sect. 2. §. 19.*

§. X.

Succedit ordo & processus iudiciarius, utilitate & necessitate suâ in seo maximè conspicuus, quod ipsius observatio non sinat quempiam iudicem facile dilabi extra iustitiæ limites *Böhmisches Berg-Recht lib. 4.*

- 2 c. 7. *vers.* dann es bewegt uns allermeist. & *vers. seq.* quem ideo tam strictè convenit observari, ut eo neglecto sententia lata sit nulla *ibid. vers.* Gebietenden derhalben unsern.

§. XI.

- 1 **P**rima & præcipua processus iudicarii pars est citatio, facienda vel ab ipso iudice utriq; parti, vel ejus mandato per nuncium juratum, durch den Frohnbotten / oder den Bergbotten. v. Böhm. Bergrecht. d. lib. 4. c. 2. *vers.* diese Fürladung geschieht. & *vers.* die Fürladungen durch den
- 2 Frohnbotten: *Ordinat. metallic. H. ffac. de anno 1010. part. 1. artic. XI.* ubi etiam reliqua illius nuncii munera describuntur, quæ in exequendo, de-
- 3 nunciando, carcerando, &c. consistunt. Oportet autem citationem fieri ad minimum unico, eoque haud festo, ante terminum, non in ipsius termini, die, quò reo supersit tempus deliberandi, num cedere, an se defendere, & quomodo, velit: & ne secus deterioris sit conditionis quàm actor, qui ad agendum summâ deliberatione paratus accessit, Böhmisch Bergrecht d. c. 2. *vers.* die Fürladungen. *vers.* und dieneul der
- 4 Kläger. & *vers.* keine Fürladung. Sane in quibusdam regionibus receptum, ut Magister montium citationem perfici curet missione bacilli fissi, mittelst Zuschickung eines Kerbholzes / præsertim in causis crediti & debiti, ad quam bacilli missionem citatus comparere sub poena est obstrictus v. *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 189. 194.*

§. XII.

- 1 **F**acienda citatio vel parti præsentì, vel in absentis domum Böhm. Bergrecht. lib. 4. c. 2. *vers.* Wäre derjenige / den man fürladen will.
- 2 quo posteriori casu putant consultum, ut nuncius ante domum ejus, qui citandus est, publicâ proclamatione, ed vicinorum aliorumve notitiam
- 3 deveniente, citationem perficiat v. *ibid. vers.* gewisser iſts aber. Etiam si verò, ubi vel iudex nuncio commississet alternativè, ut citaretur ad domum aut in personam, vel etiam simpliciter mandasset citationem, ea tunc alternativa denotet ordinem, ut scilicet prius quærenda & citanda sit persona, & demum in subsidium citatio dirigenda ad domum, si personam invenire non liceat v. *Joan. Petr. de Ferrar. aur. prax. tit. 4. gloss. 2. §. 8.* tamen, cum prædicta forma alternativæ citationis in causis metallicis specialiter à lege sit præscripta, quæ aliquid ultra jus commune debeat operari, haud superest dubium, quin citatio, nullâ præcedente discussionione personæ, fieri queat ad domum *Ferrar. d. gloss. 2. §. 12.* eo quidem
- magis

magis, quò plus causæ metallicæ celerem requirunt expeditionem, ob quam etiam receptum est, si vel maximè prius persona foret investiganda, ut nihilominus videatur sufficere, quòd eadem in loco iudicii non reperiatur, utut antea nunquam fuisset in iudicio, quo casu aliàs in causis, quæ celeritatem non desiderant, insuper necessaria est absentia etiam à civitate *Ferrar. d. gloss. 2. §. 9.*

§. XIII.

Nuncio incumbit de citatione legitimè peractâ quamprimum Actuario referre, ut ad acta debitè consignetur *Böhm. Berg-Recht d. c. 2. vers. Nach geschעהener Ladung. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 1. artic. 11.* cui relationi, tanquam juratæ, standum est quoad probationem insinuationis, & legitimè factæ citationis *Böhm. Berg-Recht d. loc. vers. Diese Furladung geschicht. add. Gail. lib. 1. obs. 54. n. 4.*

§. XIV.

Reus citatus obstrictus est in iudicio comparere, & ad actionem propositam respondere ac exceptiones suas allegare, & quidem in Hassia statim in primo termino sub iuramento respondendorum, si exinde nullæ metuendæ ambages, vel etiam absque iuramento *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 4. artic. 4.* Si non compareat, contumaciæ eum accusat actor, & ius sibi contra absentem contumacem petit decerni: Quemadmodum etiam reus contumaciam actoris sine causâ absentis rectè accusat, petendo actorem in expensas condemnari & se ab instantia iudicii absolvi *Böhm. Berg-Recht lib. 4. c. 3. vers. Welcher gestalt Kläger und Beklagter. vers. Würde aber der gegenwärtige Kläger. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 197.* Insecuta tamen contumaciæ accusationem sententia viribus destituitur, si postea contumacia foret legitimè purgata, ceu quia sententia videtur sub conditione lata, nisi accusatus iustas non comparitionis causas queat probare, *bis auff ehehaft und behelfliche Widerrede. Böhm. Bergrecht lib. 4. c. 4. vers. Wann nun das Gericht obberührter Gestalt. vers. Doch soll dem Beklagten. vers. Wiederum auch wo der Kläger. add. Carpzov. p. 1. Constit. 9. def. 13. & preced. & infra §. 24. hic.*

§. XV.

Liberum partibus litigantibus relinquitur, vel comparere in propriis personis, vel per procuratores, modò hi sint habiles & legitimè constituti, ac caveant de rato *Böhm. Bergrecht. lib. 4. c. 3. vers. Es mögen die*

- 2 **Parthenen.** Si quoque plures forent litis Confortes, quidam per procturatore, reliqui in propriis personis comparere jus habent, at oportet quemlibet cavere se ratum habiturum quod à reliquis actum est. *ibid. vers.* Da auch etliche fürnehme Personen *add. l. ult. C. de Consort. ejusd. lit.*

§. XVI.

- 1 **C**omparentibus partibus, aut per contumaciam absentibus, ipsum iudicium inchoatur & constituitur, pro ratione causarum & circumstantiarum vel ordinarum servato juris & judicialis processus ordine; vel
2 extraordinarium per summariam causæ cognitionem & decisionem, sine multis ambagibus & absque solenni ordine judiciario, in causis aut levioribus, aut quarum protractio damnum allatura sit rei publicè utilissimæ
Böhm. Bergrecht lib. 1. c. 5. vers. die Geschworne sollen die Endschiede der Berg-Sachen lib. 4. c. 1. vers. Demnach wir unsern lieben Berg-Leuten. c. 4. vers. der Kläger hat seinen Namen c. 5. per. tot. Ordinat. metallic.
3 *Hassiac. de anno 1616, p. 4. art. 4. Brunnem. process. judiciar. c. 1. n. 22.* veluti sunt causæ mercedis operariorum & opificum, avertendarum è fodinis aquarum, finium fodinæ, &c. *Böhm. Bergrecht. d. C. 5.*

§ XVII.

- 1 **Q**uando iudicium ordinarium suscipiendum est, iudex montium cum juratis Assessoris in loco iudicii considens, id solenni quâdam, in aliis quoque iudiciis usitatâ, formulâ inchoat & constituit, qualis hæc esse solet: Der Berg-Richter fragt bey den sitzenden Geschwornen
2 umb / ob das Gericht auff diesen Tag und zu bequemer Stunden / wie gebühlich zur Gnüge besetzt / und ob er dasselbe halten möge: Wann nun die Geschworne urtheilen und sagen / daß der Tag und Stund zum Gericht benennt / bequem / kein Fevertag / und daß es bey auffsteigender Sonn am Tag sey / derhalben mög er dem Gericht wol versitzen und dasselbige halten / also dann soll der Richter das Gericht hagen: Und wann das Gericht obberührter Ordnung nach gezeht und gehäget / so soll der Richter / nach gewöhnlichem Gebrauch / den gerichtlichen Frieden öffentlich beträffigen und aufruffen lassen / daß sich die Partheyen erbar und Ehrerbietig fürs Gericht halten und erzeigen wollen / und daß ein jeder durch sich selbst / oder seinen Fürsprecher / was er zu klagen oder zu antworten hat / bescheidenlich vorbringe. *Böhm. Bergrecht. d. lib.*

d. lib. 4. c. 4. vers. das ordentliche Berg-Gericht. vers. Es soll aber das Berg-Gericht. vers. Wann nun die Geschworne. & vers. Wann nun das Gericht.

§. XVIII.

HÆc solennis præfatio & iudicii constitutio hunc finem habet & u-
sum, quò minus inter eos, quibus iudicandi manus est, sint homi-
nes, qui aliquâ maculâ laborent *v. supr. §. 6. hic.* & quò magis caveat ju-
dex diebus ad cultum divinum dicatis & festis quieticere à strepitu iudi-
ciorum *Böhm. Bergrecht lib. 4 c. 4. vers. Es sollen aber auch die Rich-
ter. add. Nehem. c. ult. v. 15. & seq. Jesa. c. 56. v. 2. c. 58 v. penult. ne in ipsum, 3
ceu aliquem Clodium, Cicero invehat: Illis Consulibus sedentibus atque*
in sp. stantibus laa lex est, ne auspicia valerent, ne quis obnunciaret, "
ne quis legi intercederet, ut omnibus festis diebus legem ferri liceret, &c."
quâ unâ rogatione quis est qui non intelligat, universam Rempublicam "
esse deletam? Et paulo post: iisdem Consulibus arma in templum Ca-
storis palam comportabantur: gradus ejusdem templi tollebantur, ar "
mati homines forum & conciones tenebant: nullus erat Senatus, nihil "
reliqui Magistratus, &c. v. Cicer. orat. pro. P. Sext.

§. XIX.

Porrò illius constitutionis iudicii usus est in eo, quò plus iudex stude-
at matutino tempore iudicium inchoari, ne opus sit istud usque in
tempora nocturna, quæ ad tumultus, seditiones, aliave mala concitan-
da longè quàm diurna, commodiora sunt, extendere & continuare
Böhm. Berg recht d. vers. Es sollen aber auch die Richter. Non enim quic-
quam pro majori temporis nocturni commoditate facit illud Arcopagi-
tarum institutum quo iudices noctu tenebantur iudicare, ut non in dicen-
tes, sed in ea quæ dicerentur, defigerent oculos, ac ne vel ipso personarum
aspectu à recto abducerentur *Crus. de præ eminent. sess. & præ d. c. 31. n. 47.*
Sitenim, cum Antonius M. Aquillium, manifesti repetundarum criminis
reum, moestum ac sordidatum produxisset, tunicamque ejus à pectore
discidisset, atque cicatrices adversorum vulnorum, quæ pro Republica
acceperat, ostendisset, eo artificio fuisse effectum, ut iudices, quem ab-
sentem fortè damnassent, cum aspectu commoti liberarint: Sic quoque, 4
quando Hyperides Phrynen meretricem pulcherrimam, quæ rei capita-
lis arguebatur ac ut argumentis purgari non posset tenebatur, post mul-
tam pro ea orationem, pectore papillisque nudatam in conspectu judi-

cumposuit, illum aspectum tantum valuisse, ut, quam omnium sententius damnatum iri opinio erat, omnium suffragiis absoluta discesserit
 5 *v. M. Anton. Murel. orat. 18. pag. 194.* tamen id prius iudicum vitium non tantoperè ex aspectu, quàm facilitate, quàm sibi falsa pro veris persuaderi patiebantur, processit: alterum iridem ex interno quodam præconcepto, nec demum ex aspectu superveniente, perverso amore originem traxisse verisimile est. Nec etiam ob unius vel alterius iudicis excessum protinus tollendum id, quod apud viros probos multam habet utilitatem, sed potius duntaxat excessus damnabilis & punibilis censendus est.

§. XX.

1 **D**Enique constitutionis iudicii ea quoque est utilitas, quo magis unus quisque cognoscat, sibi quidem ad explendum & proponendum desiderium suum apertam esse humanitatis & benevolentiae viam, at tamen maximam iudici & iudicio deberi reverentiam, ac omnia ordine & decenter esse proferenda *Böhm. Bergrecht. lib. 4. c. 4. vers. Wann nun das Gericht obberührter Ordnung nach geschet. add. supr. §. 5. n. 1. hñcl. 19. ff. de Offic. Præs. id.*

§. XXI.

1 **H**Ac præfatione finitâ, eâque iudicio rectè firmato, ac licentiâ postulandi factâ, unaquæque pars desiderium suum iudici explicat vel ipsamet in propria persona *Böhm. Bergrecht d. c. 4. vers. Wären die*
 2 *principal Personen oder Haupt Sacher.* vel per alios, veluti Advocatos, Procuratores, qui proinde quas quæq; pars vult, aut si ambo unum eligant, is primo eligenti & alterum in electione & petitione prævenienti, constituendi sunt *Böhm. Bergrecht d. vers. Wann nun das Gericht obberührter*
 3 *Ordnung nach. & vers. trüge sichs aber zu.* quandoq; etiam non petentibus ex officio, maximè pauperibus & inferioribus contra potentiores, qui aliàs optimè peritos Advocatos reliquis præriperent *ibid. vers. Und es erfordert die Gültigkeit.*

§. XXII.

1 **I**D oneris recusare haud permissum Advocatis, verùm ipsi vel ad petitionem partis vel ex officio à iudice iussi istud suscipere astringuntur, si simul in numerum Advocatorum se recipi verbis vel factò, veluti causam quampiam defendendam suscipiendo, declaraverint *Böhm. Bergrecht. d. vers. Und es erfordert die Gültigkeit. add. arg. l. un. §. 6. ff. furt. ad-*
 2 *vers. naut.* à qua tamen obligatione soluti sunt, quando contra proximos usque

usque in quintum gradum cognatos, item contra patres filiosve spirituales, ac compatres, eosque quorum ipsi sunt vasalli aut proprii homines, patro. inuni foret præstandum *Böhm. Bergrecht lib. 4. c. 4. vers. Gleichwol kan man die Advocaten oder Zursprecher.*

§. XXIII.

E Contrario, ne officium alius præstitum sibi sit damnosum, liberum ¹ est advocatis sufficientibus cautionibus sibi providere *Böhm. Bergrecht lib. 4. c. 4. vers. Die Advocaten so in den Kriegischen Sachen.* ac de ² cetero id officium habetur honorabile *d. vers. Die Advocaten & vers. præced.* Es ist auch das Ampt der Zursprecher *add. l. 14. C. de Advocat. divers. judic. l. 1. & 4. C. de Advocat. divers. judic.* ipsique Advocati, ³ modo sint viri probi, honesti & veraces, constituuntur sub tutela iudicis; quemadmodum è contrario mali, perversi & inutiles removendi sunt *Böhm. Bergrecht d. loc. vers. Über das wollen wir auch. & vers. Die untüchtige Advocaten aber. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 202.*

§. XXIV.

Illa pars, quæ quidem in persona vel per procuratorem in iudicio com- ¹ pareret iudici parerereculat, aut contumaciter è loco iudicii discedit, vel per contumaciam non respondet aut nullam proponit actionem æquè habetur contumax atq; illa, quæ citata se planè non sistit *Böhm. Bergrecht. lib. 4. c. 4. vers. Im Bergrecht wird einer v. erley Weisse. quod iure Hassiaco* porrigitur ad illum, qui non satis clarè aut apertè respondet: Siquidem ² eo iure, qui ambigüe vel obscurè respondet, eoque facto damnosæ liti-um protractioni, quæ in re metallica nullo modo ferenda, pabulum dare præsumit, habetur pro confesso *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 4. art. 4.* His igitur Calibus idem juris obtinet, quod de illa contuma- ³ ciæ specie, quæ citatus ad iudicium planè non venit, ostendere anticipavi supra §. 14. *hic.* nimirum ut reus contumax in omne id quod actor iure petiisse videtur, actor vero contumax in expensas condemnatur, reo ab instantia iudicii absolvendo: sed tamen sententia nihil valitura sit, quando ⁴ iustâ aliquâ causâ probatâ contumacia purgatur *Böhm. Bergrecht. lib. 4. c. 4. vers. Wann nun das Gericht oberhöhrter Gestalt beordnet ist. vers. doch soll dem beklagten. vers. Wiederumb auch wo der Kläger. vers. Im vierdten und letzten. add. supr. §. 14. hic.*

§. XXV.

- 1 **Q**Uæ causæ in iudicio metallico ritè constituto semel sunt coeptæ, eas-
dem ibi finire neque ad aliud iudicium avocari fas est, nisi per viam
appellationis Böhmi. *Bergrecht lib. 4. c. 4. vers. Ein jeglicher Kläger.*
2 ad quam tamen nunquam deveniendum, nisi prima prius instantia ejusq;
3 ordo finem suum acceperit, cujus ordinis post iudicium legitimè constitu-
tutum præcipua pars est petitio actoris seu libellus, quo actor breviter
quidem absque omni inutili circuitu, at tamen dilucidâ & clarâ factinar-
ratione proponit id quod petiturus est, itemque causam seu jus petendi,
& ipsam petitionem Böhmi. *Bergrecht lib. 4. c. 6. vers. des Klägers*
Bitten und Begehren. vers. Und nach demetwan im Gebrauch gewe-
4 *sen.* In qua rei petitione simul expressè petere opus habet etiam rei fru-
ctus, vel rem cum omni utilitate à possessore ex eadem percepta *ibid. vers.*
5 *auch soll der Kläger darben nicht vergessen.* ut in aliis causis iudex non
quidem ex præscripto, sed si velit, eam petitionem queat supplere, atq;
fructus & expensas, etiam parte non petente, ex officio adjudicare;
imò expensarum rationem habere omninò sit obstrictus, si ejus, qui vin-
citur, temeritas litigandi apparuerit *l. 79. verb. oportebit. ff. de judic. Zaun-*
schliff. de Offic. judic. supplet. part. 2. conclus. 14. §. 3.

§. XXVI.

- 1 **Q**Uæmodum in quovis alio, ita etiam in metallico iudicio, omnis
actio est vel personalis, ex contractu, pacto, aut delicto in personam
v. Böhmi. *Bergrecht lib. 4. c. 6. vers. Alles Klagen und Bitten. vers.*
2 *Wann nun einer einem andern.* vel realis, ex prætenso rei aut juris ali-
cujus dominio, cujus possessio est apud alium, veluti si quis rem jure
dominii à possessore petat, vel etiam debitam, ab altero negatam servi-
tutem, quâ per fodinam ejus aquam, extracta metalla, aut quidvis
aliud ad usum fodinarum pertinens, ducere, vehere vel trahere licet
ibid. vers. da aber einer von einem andern. vers. Wann nun Petrus
dasselbige Guth vers. gleicher Weise hält sichs auch. Cujusmodi servi-
3 tus seu jus aquæ ducendæ, metalli extrahendi, &c. eo casu, quando
alterius fodinæ nihil damni (ceu quod aliàs non minus in detrimentum
Reipublicæ redundaret) inde accideret, in Bohemia ex ratione publicæ
utilitatis com petiri ipso jure absque expressâ partium constitutione, ut &
ideò talicalu alter alterum non queat, nisi poenam & amissionem sua-
rum fodinæ partium sustinere velit, in eo jure impedire, sed æquè hoc
nomine

nomine detur actio realis, atque si de servitute inter ipsas partes esset conventum *d. vers. gleicher Weise & vers. da aber einer oder mehr.*

§. XXVII.

CUm in actione reali res petatur à possessore, atque ideò, si actio effectum debeat sortiri, ex parte rei conventi opus sit, ut rem, quæ quæstioni subijcitur, possideat vel dolo desierit possidere, qui posterior per fictionem juris pro possessore est *l. 131. ff. de R. l. conveniens* erit reum ante litem contestatam de possessione interrogare: Si eam falsò assereret, eoque efficeret ut lis frustrà contestetur, condemnandus foret actori ad omne interesse, juramento in litem æstimandum & definiendum; Sin verò pertinaciter possessionem, quam habet negasset, teneretur litem contestari, & possessio, si eam actor probaverit, eidem per sententiam iudicis tribuenda est, utut ipsius rei dominium nondum probaverit *Böhm. Bergrecht lib. 4. c. 6. vers. hätte aber der B. klagte das begehrte Ding. & vers. So lassen wir hiermit zu.* Cæterum ratione juramenti in litem, sicut de alio quovis juramento in causis metallicis, secundum jus commune statuendum, saltem tamen majori studio allaborandum est, ne exinde ullæ litium prætractiones aut damnosæ ambages suboriantur *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 4. artic. 4. in fin. add. infr. §. 31. n. 3.*

§. XXVIII.

Actoris petitionem sequitur rei defensio, vel per oppositas petitioni exceptiones dilatorias, easque sequentes replicas, duplicas, triplicas, &c. vel per legitimam reconventionem *Böhm. Bergrecht. l. 6. c. 7. vers. Wie im nechsten Capitul droben. vers. und mögen die Beklagte. vers. Und ist eine solche Helffrede. vers. Und gleicher Weise wie die Bitte. vers. Und in einer Summa. vers. Und nach dem es vermög. vers. Wann nun der Beklagte keine exceptiones.* Exceptiones dilatoriarum ante contestationem litis opponendæ, nec postea recipiendæ sunt, nisi post litem contestatam ad rei scientiam pervenerint, idque ipsum juramento fuerit obtentum *ibid. vers. Allhier soll ein jeder wissen.* aut nisi forent tales, quæ iudicium rendò redderent nullum, veluti quòd iudex vel actor esset bannitus, quòd falsus procurator intervenisset, quales exceptiones opponi queunt etiam post sententiam *d. c. 7. vers. Wären der Richter oder Kläger. vers. Auch mag die Exception des untüchtigen und falschen procuratoris. add. Brunne man. process. judiciar. c. 7. n. 24. Reus*

verò bannitus, ne poena sit ipsi lucro, litem suscipere tenetur, gaudens saltem legitimis, quas habet, exceptionibus *d. text.*

§. XXIX.

- 1 **S**imiliter reconventio ante contestationem litis protinus post propositam ab actore querelam interponenda, aut saltem de eâ postmodum
- 2 interponendâ declaratio, protestatio & reservatio in scriptis facienda est, quo casu etiam post litem contestatam recipitur *Böhm. Bergrecht. d. c. 7. vers. Gebiethen und befehlen derohalben diese Ordnung und Gebrauch. add. Carpzov. p. 1. Const. 7. def. 2. Brunnem. ad l. 14. C. de sentent. & interloc. n. 11. 12.*

§. XXX.

- 1 **L**ocum habet reconventio etiam contra actorem, qui aliàs metallico foro haud subjectus est, ut ad illam in eodem hoc iudicio, in quo actionem proposuit, respondere atque litem suscipere obligatus sit *Böhm. Bergrecht. d. c. 7. vers. Allhier ist auch sonderlich zu vermercken. add. l. 22. ff. de iudic. l. 11. §. 1. ff. de iurisdic. l. 14. C. de sentent. & interloc. omn. jud. c. ibique Authent. Et consequenter.* necessum tamen est, ut reconventio ex causa aliquâ actioni connexâ, & quodammodò ex eâdem origine, unde ipsa actio, profluat, neque ab eâdem commodè queat separari, ne secus non tam ad defensionem, & æqualitatem inter actorem & reum servandam, quàm litis malitiosè protrahendæ causâ videatur suscepta: Unde haud admittenda est, si ad sententiam quandam præjudicialem causæ principalis concluderet, vel si actorem, qui actionem civilem instituit, reus vellet reconvenire criminaliter, &c. *Böhm. Bergrecht d. c. 7. vers. In nachfolgenden Fällen aber soll die Widerkl. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 4. artic. 5. add. Brunneman. process. civ. C. 10. n. 16.* Quibus conveniens est, ut tunc demum, si de receptione reconventionis secundum prædicta jam constet, lis utrinque contestetur, primò quidem ad petitionem actoris, deinde quoque ad petitionem rei reconventionem, instituentis *Böhm. Bergrecht d. c. 7. vers.*
- 2 **N**ach solchem allem soll erst die Befestigung des Krieges, alternisque postea vicibus fiant probationes, aliæve causæ deductiones, quas denique sequitur sententia primum in causâ actoris, postmodum etiam in causâ rei seu reconventionis *ibid. vers. Folgende sollen beide Partheien. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 4. artic. 5. add. Carpzov. p. 1. Constit. 7. def. 1.* Et quemadmodum in aliis iudicii partibus, ita vel maximè in re-

con-

conventionem, ad præscindendas frivolas & malitiosas litium protractiones, necessaria est præmonstrati processus iudicarii observatio, sine qua nullas vires consequitur sententia Böhmi. *Bergrecht d. c. 7. vers. Und lass es ihm e seiner beschwerlich seyn & vers. seqq. usque ad fin. cap.*

§ XXXI.

Subinde, postquam de remediis contrainstitutam actionem dilatoriis dictum est, occurrit litis contestatio Böhmi. *Bergrecht lib. 4. c. 8.* in montibus Hassiacis statim post decretam citationem in primo termino à reo interponenda *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 4. artic. 4.* Post hanc iuramentum calumniæ Böhmi. *Bergrecht lib. 4. c. 8. inf. & c. 3. 9. pr.* ab utraque parte protinus post litis contestationem sine ullis ambagibus & rei metallariæ damnosis procrastinationibus præstandum *d. c. 9. vers. So setzen und gebieten Wir hiemit. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 4. artic. 4. add. supr. §. 27. v. 4.* in ea formula, quod credat se bonam causam fovere, quodque velit nihil calumniandi aut litem inaniter protrahendi causâ, sed cuncta bonâ fide ac veritate in iudicio agere, ad quasunque interrogationes non nisi vera respondere, nullis itidem falsis probationibus, nullisque corruptionibus uti Böhmi. *Bergrecht d. loc. vers. dis ist aber der Iyd. vers. Ordnen und setzen des halben. vers. Und erslich soll der Kläger. vers. demnach soll jedes Theil. vers. Item es soll auch jedes Theil. add. l. 2. pr. C. de iurejur. propt. cal. dand. ibiq; seqq. Authent. Ordn. der Notarien zu Wormbs de anno 1517. tit. 3. §. 2.* Erneuerte Ordnung des Cammer. Gerichts *de anno 1538. tit. 7. Recess. Imper. de anno 1654. §. 43.* Neque remittendum id iuramentum, ceu non privatorum sed publicæ utilitatis gratiâ adinventum Böhmi. *Bergrecht d. loc. vers. Und ist Warlich. & vers. seqq. add. l. 2. & 4. C. de iurejur. propt. cal. dand. ulli parti, & actor, si jurare nolit, cadit causâ; reus vero, si tale iuramentum præstare recusat, pro confessio & convicto habendus est ac condemnandus Böhmi. Bergrecht d. loc. vers. Und die weil dann berührter Iyd für Gefährde. add. Authent. Principales persona. §. 5. C. de iurejur. propt. cal. dand.* Insuper in montibus Hassiacis litigatorum temeritati & calumniis occurritur exactio cautionis de restituendis expensis, & certâ, vel iudicis a bitrio determinandâ poenâ incasum succumbentiæ solvendâ *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 4. artic. 3.*

§. XXXII.

- 1 **I**te utrinque contestatâ & juramento calumniæ præstato reus aut con-
 2 fitetur aut negat Böhlm. Bergrecht. lib. 4. c. 10. Si confitetur, pro
 3 convicto est & absq; omni aliâ probatione condemnatur, modò confes-
 sio facta fuerit in iudicio coram iudice competente, & parte adversâ ejus-
 ve procuratore præsentem Böhlm. Bergrecht. d. c. 10. vers. Und es ist am
 Tag und offenbar. vers. zum fünfften ist noth. vers. zum sechsten. vers.
 zum siebenden. Add. Rosbach. process. judiciar. tit. 53. n. 9. tit. 65. n. 3. 22. 25.
 & 31. Malcomes. ad Wesenb. n. de confess. n. 3. verb. domino absenti non nocet.
 4 Item, n. 5. 6. & lit. b. c. f. à tali persona, quæ completæ est ætatis & habi-
 lis stare in iudicio Böhlm. Bergrecht. d. c. 10. vers. zum ersten. Add. Ros-
 bach. d. tit. 65. n. 5. Brunne man. ad l. 6. ff. de confess. n. 8. Malcomes. d. l. n. 3.
 5 & lit. a. liberè absque omni vi & metu Böhlm. Bergrecht. d. c. 10. vers.
 6 zum andern. Rosbach. d. tit. 65. n. 9. & seq. Malcomes. d. l. n. 5. & lit. d. ex certa
 scientia sine ullo errore Böhlm. Bergrecht. d. loc. vers. zum dritten. Brun-
 nem. ad l. 2. ff. de confess. Rosbach. d. tit. 65. n. 14. & seq. Malcomes. d. l. n. 7.
 7 verb. Aut nisi errore. de eadem illâ, quæ in litem deducta est, re, cer-
 tâve ejus quantitate Böhlm. Bergrecht. d. c. 10. vers. zum achten. vers.
 zum neunten Rosbach. d. tit. 65. n. 28. Brunne man. ad l. 6. ff. de confess. n. 1.

§. XXXIII.

- 1 **A**liter, quàm modò dictum, qualificata confessio ad condemnatio-
 nem neutiquam præjudicat *dd. loc.* & ideò solertes Advocati habent
 quod caveant ubique in litis introitu fieri protestationem, quò magis in
 omni processu parte sibi liceat principalis sua jura tueri, erroneas &
 illegitimas confessiones revocare, & quò minùs etiam sua erronea con-
 fessio, allegatio, aliave culpa suo principali noceat, sed potius ut eidem
 jus suum vel per se vel per alium procuratorem deducere libera constet
 facultas Böhlm. Bergrecht. d. c. 10. vers. Es möchten allhier. vers. derges-
 talt dasz der Advocat. vers. dieweil aber die Wiederholung vers. Item
 Es protestirt der Advocat. vers. Auch haben die Advocaten diesen Articul.
 add. Brunne man. add. l. 6. ff. de confess. n. 7. & 8. Rosbach. d. tit. 65. n. 37.
 2 Unde si confessio esset facta extra iudicium, coram iudice incompetente,
 absente parte adversâ, ab impubere, ex vi, metu, errore, de re non liti-
 giosâ, ambiguâ, ejusve quantitate incertâ, liberum est, maximè ubi cau-
 tio seu protestatio fuisset interposita, tale quid illicò à tempore scientiæ
 erroris similisve causæ, ne secus tacendo in eam causam videatur con-
 sen-

sentire, usque ad sententiam allegare, probare & deducere: post sententiam eâ allegatione nihil valiturâ, neque admittendâ Böhmi. Bergrecht. d. c. 10. vers. das ist aber noth zu wissen. Brunne man. process. judiciar. c. 21. n. 9. Rosbach. d. tit. 65. n. 15. & 18.

§. XXXIV.

Quando reus petitionem actoris, vel actor exceptionem rei negat, ¹ deveniendum est ad probationes Böhmi. Bergrecht. lib. 4. c. XI. pr. & vers. die Beweissungen geschehen mancherley Gestalt. quæ actori, non ² reo simpliciter neganti, incumbunt, verum saltem eidem excipienti quoad suas exceptiones d. vers. die Beweissungen geschehen mancherley Gestalt. Rosbach. process. judiciar. tit. 53. n. 10. 11. 12. 13. Oportet autem pro- ³ bationes esse concludentes, atque in causa, de qua agitur, relevantes, impertinentibus ac irrelevantibus planè rejiciendis Böhmi. Bergrecht. d. c. XI. vers. Würde sich einer anmassen Beweissung zu führen. add. l. 21. C. de probation. Textor. prax. judiciar. part. 1. c. 9. n. 4. & 5. Rosbach. d. tit. 53. n. 14. & 15. Brunne man. process. judiciar. c. 20. n. 39. & 40.

§. XXXV.

Omnes probationes fiunt vel per testes, vel per instrumenta, vel per ¹ iuramenta, vel per sufficientes præsumptiones Böhmi. Bergrecht. lib. 4. c. XI. vers. Die Beweissungen geschehen mancherley Gestalt. Rosbach. process. judic. tit. 53. n. 9. & 10. tit. 64. princ. Testes etiam inviti ad di- ² cendum testimonium jure coguntur. Böhmi. Bergrecht. libr. 4. c. 13. add. l. 16. C. de testib. c. 1. & 3. de testib. cogend. Rosbach. process. judic. tit. 56. n. 11. Berlich. p. 1. conclus. 41. & per eosdem fit probatio tunc, quando sunt ³ habiles, neque testimonium dicere prohibiti Böhmi. Bergrecht. lib. 4. c. 12. Rosbach. d. tit. 56. n. 2. & 3.

§. XXXVI.

Jure metallico Bohemico sunt prohibiti & inhabiles propter vilissi- ¹ mum omnique libertate privarum statum servi: Item ob inconstantiam ² & animi facilitatem mulieres, quæ aliàs jure communi admittuntur v. l. 18. ff. de testib. Similiter impuberes, quod intellectum rei non habeant: ³ Furiosi & dementes, ceu qui intellectu destituti non valent discernere ⁴ verum à falso: Porro infames propter vilitatem: Paupères suspecti quod ⁵ se facile ad dicendum falsum testimonium patiantur corrumpi: Hæreti- ⁶ ci & qui fidem Christianam denegant, cum parum fidei illis queat ha- ⁷ beri, qui fidem nullam habent Böhmi. Bergrecht. d. c. 12. usque ad vers.

Auch werden im Zeugniß verworffen. *inclusivè. Add. Rosbach. d. tit. 56. n. 4. & seq. Brunnem. process. judiciar. c. 20. n. 2. & seq. Struv. Syn. Civ. Exerc. 28. th. 38. & seq.*

§. XXXVII.

- ¹ **H** Aud quoque ad dicendum testimonium quis admittitur in propria causa, & ex qua vel sperat lucrum vel metuit damnum Böhmi. Bergrecht d. c. 12. vers. keiner soll in seinen eigenen Sachen. l. 10. ff. & l. 10. C. de testib. Struv. d. Exerc. 28. th. 39. Rosbach. process. judiciar. tit. 65. n. 22. 23. Similiter arcentur à dicendo testimonio subditi in causis domi-
³ norum, item in quintum usque gradum cognati Böhmi. Bergrecht d. loc. add. Textor. prax. judiciar. part. 1. c. 9. n. 77. & 78. Carpzov p. 1. Constit. 16.
⁴ def. 48. 49. 51. 52. 53. & 64. Brunneman. process. judiciar. c. 20. n. 18. nec non domestici Böhmi. Bergrecht d. loc. vers. Item es wollen auch die Rechte. add. l. 24. ff. & l. 3. C. de testib. Carpzov. d. Constit. 16. def. 54.

§. XXXVIII.

- ¹ **R** Atione examinis testium requiritur, ut quilibet testis separatim examinetur, non omnes conjunctim, ne alter ex alterius dicto se queat informare Böhmi. Bergrecht d. c. 12. vers. Wir verwerffen auch hiemit. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 204. add. Rosbach. process. judiciar. tit. 58. n. 1. 2. 3. Brunneman. d. c. 20. n. 66. Struv. S. C. Exerc. 28. th.
² 45. De cætero permissum, ut personæ egæ, item debiles & ægroti, vel maximè pauperes à Commissario queant examinari in sua domo, aut etiam illustres personæ in alio quodam quàm iudicii, honesto loco. Böhmi. Bergrecht lib. 4. c. 11. vers. dieweil aber bey grossen wichtigen Sachen. c. 12. vers. Wir wollen auch nicht daß die Pliten. add. Marant. spec. part. 6. de test. product. n. 6. Richter. ad tit. decret. de test. & attestat. c. 8. n. 6. & seq. Item 11. de signif. ad verb. voc. Egregiè.

§. XXXIX.

- ¹ **R** Atione ipsius probationis necessum est, ut testes ad minimum sint duo Böhmi. Bergrecht d. c. 12. vers. final. & c. 11. vers. Infall aber da sie als einzelne. add. l. 12. ff. & l. 9. §. 1. C. de testib. Rosbach. process. judi-
² ciar. tit. 61. n. 9, iique jurati Böhmi. Bergrecht d. c. 11. vers. dergleichen auch wann sie ihr Zeugniß. vers. Alle und jede Zeugen sollen zuvor. l. c. 12. vers. Ist darauff unsere ernite Meinung. Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 204. l. 9. pr. C. de testib. Rosbach. process. judiciar. tit. 57.
³ habentes rationem scientiæ d. c. 11. vers. Und darumb schließen. add. Rosbach.

Rosbach. *process. judiciar. tit. 58. n. 16. 18. 20. 21. 22.* non singulares in di- 4
ctis suis d. *vers.* Zufall aber. *ibid. vers.* Es soll auch das Zeugniß unträf-
tig seyn Rosbach. *proc. d. jud. tit. 61. n. 9. 11. & seq.* neque fallis persuasione- 5
bus inducti aut corrupti *ibid. vers.* Über das sollen alle Beweissungen.
vers. Wir gebiethen auch hiermit. *vers.* Und ist unsere ernste Meynung
diese nachfolgende Regul. *add. Rosbach. d. tit. 61. n. 23.* Unde iudicem o-
porteret eas præferre probationes, quæ à testibus dignioribus & veraciori- 6
bus sunt prolatae Böhmi. Bergrecht d. c. 12 *vers.* Über diß alles seynd
noch etliche Stücke. & *vers. seq. add. l. 9. pr. C. de testib. Frantzke. lib. 3. resolut. 4.*
n. 64. Struv. S. C. Exerc. 28. th. 49.

§. XL.

Testium dicta haud sunt publicanda, donec utraque pars probationes
suas perfecerit, & ulterioribus probationibus renunciaverit, in quâ 1
tamen declaratione si partes neſtant moram, usd. in certus terminus 2
pro faciendâ declaratione ratione publicationis, & ad deductionem pro-
bationum suarum præfigitur Böhmi. Bergrecht d. c. 11. *vers.* Die Auf-
sagen der Zeugen sollen ehe nicht eröffnet. & *vers. seq. add. Rosbach. process.*
judic. tit. 60. n. 5. Nicola. process. judiciar. c. 64. n. 1. 8. 11. 13. 14. Struv. Synt.
Civ. Ex. 28. th. 47. isque plerumque brevior quàm in aliis causis. 3

§. XLI.

In iure Saxonico, ut in aliis causis ad deducendas & disputandas pro- 1
bationes concedatur terminus sex septimanarum à tempore acceptæ
attestationum copiarum, in causis tamen metallicis statim quinto die juridico
post nactam attestationum copiam, primum oportet exceptionem in
duplo, deinde replicam itidem quinto die, à tempore insinuaræ ex-
ceptionum copiarum computando, exhiberi, atque ab utraque parte tribus
positionibus in causa concludi Nicola. *process. judiciar. c. 65. n. 7.* Nec non 2
in montibus Hassiacis ab utraque parte duabus saltem post attestationum
publicationem & communicationem positionibus, iisque singulis intra
quatuordecim dies proponendis, concludendum est in causa v. *Ordinat.*
metallic. Hassiac. de anno 1616 p. 4. artic. 4. Jura Palatina utrique parti tres 3
indulgent positiones, quæ singulæ itidem alternis vicibus intra quatuor-
decim dies exhibendæ sint: Si tamen una pars duabus positionibus con-
tenta concluderet in causa, alteri parti tertia positio præſcinditur v.
Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 203.

§. XLII.

§. XLII.

- 1 **P**er instrumenta, quæ idè ad recognoscendum producenda sunt *Or. din. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 4. art. 4.* fiunt probationes, iure quidem metallico Bohemico non aliter, quàm si eadem duorum testimonio specialiter ad eum actum rogatorum, subscriptione atque cuiusdam Officialis metallici sigillo essent roborata, neque etiam ratione scripturæ aut sigillorum, aliove modo, corrupta vel corrola, vel sibi invicem contraria: valente interim actu seu negotio etiam absque scripturâ, quando aliis modis posset probari *Böhm. Bergrecht d. lib. 4. c. 14. per. 101. add.*
- 2 *Struv. S. C. Exerc. 28. th. 34.* Ad hoc probationis genus referenda etiam sunt privilegia, cæu quæ ab aliis instrumentis haud differunt nisi in eo,
- 3 quod hæc communem, illa specialem causam contineant. His privilegiis ille, contra quem producuntur, ad elitionem probationis potest opponere. v. g. privilegii causam esse finitam, privilegium propter abutum amissum, aut aliunde invalidum, ut idè benè perpendere habeat opus, num sibi forsitan aliqua talis exceptio queat competere *Böhm. Bergrecht lib. 4. c. 15. per. 101.*

§. XLIII.

- 1 **N**onnunquam solæ urgentes præsumptiones, quæ pro una vel altera parte, vel etiam contra unum aut alterum litigantem existunt, plenam in causis metallicis faciunt probationem, ita ut ad condemnationem vel absolutionem queat deveniri, præsertim in causis levioribus, & quæ citra strepitum iudicii celerem requirunt expeditionem *Böhm. Bergrecht lib. 4. c. 16. vers. Und ist eine Vermuthu. nicht anders add. Menoch. de præsumpt. lib. 1. quæst. 40. & 41. Berlich. p. 1. conclus. 36. n. 126.*
- 2 *& seq. usque ad n. 159. inclus.* veluti si præstitæ fodinarum dominis operæ essent notoriæ, hi verò conductionem earum operarum pro certa mercede negarent, qui nihilominus ad debitam, ejusmodi operariis pendî solitam, mercedem solvendam ex hac firmissima conjectura forent condemnandi, quâ quisque operarius non præsumitur, nisi aliud doceatur, operas suas facillè perdere, sed potius pro mercede locare *Böhm. Bergrecht lib. 4. c. 16. vers. Vermuthung macht zu Bergrecht selten. add. l. 25. pr. ff. de probat. vers. nunquam ita resupians*
- 3 *est, ut facile suas pecunias jactet.* Similiter in dubio pauper qui semper quietè vivere velle creditur. *arg. l. 3. C. de defensor. civitat.* quando agitur contra potentiores, præsumitur justiores fovere causam

sam Böhm. Bergrecht d.c. 16. vers. In den strittigen Sachen / so sich zwischen den Armen. Ast hanc præsumptionem per se solam haud sufficere ad condemnationem, verum ex vers. seq. Und darumb sollen unsere Berg-Richter &c. explicandam esse crediderim, ut saltem pro ad-miniculo aliarum probationum habeatur, & judicem deceat non unice ac præcisè ad has, sed insimul ad prædictam præsumptionem, aliasve varias in causa occurrentes conjecturas, flectere animum.

§. XLIV.

DEnique in casu deficientium probationum earum vicem subeunt juramenta à judice, vel sibi invicem à partibus delata aut relata *Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 4. art. 4. inf.* Unde secundum juramentum in quacunque judicii parte etiam die feriato (*v. tamen Rosbach. proc. judiciar. tit. 38. n. 10. 11. Brunne man. proc. judiciar. c. 6. n. 21. & seqq. Franzk. comm. in tit. ff. de fer. n. 23. 24. 25. 26. Malcomes. ad Wes. ff. de fer. n. 8.*) præstitum causa decidenda est, eaque decisio vim habet rei judicatæ, neq; sub obtentu perjurii potest retractari Böhm. Bergrecht lib. 4. c. 17. vers. Die weil der aufgetlegte Eyd vers. So wollen wir hier mit & vers. seq. add. *Ser. ser. de jurament. lib. 1. c. 25. n. 3. & 134 lib. 4. c. 7. n. 3. 18. 22. 3. 24. 32. 33. & seq.* ³ E contra is, qui jurare recusat, nec juramentum refert, & tamen solutionem facere detrectat, pro confesso habetur & condemnatur Böhm. Bergrecht d. loc. vers. seq. add. l. 34. §. 6. l. 38 ff. de jure jur. l. 12. §. 2. C. de reb. credit. ibique *Brunne man. n. 18. 20. 21. 25. & seq.*

§. XLV.

CAusam quocunque prædicto modo satis probatam & deductam sequitur sententia, in qua ferenda judex omni studio debet providere, ut sit justa, ideoque in qualibet, maximè verò in hac judicii parte, oportet cum timorem Dei habere præ oculis, atque à Dei benignitate sapientiam petere rectè judicandi Böhm. Bergrecht lib. 4. c. 18. vers. All. mächtiger Ewiger Gott und HErr. vers. Und derohalben haben wir add. II. Paralip. c. 1. v. 10. quò magis sententia procedat ex maturo omnibus affectibus vacuo consilio, in quo colligendo judici, dum vota inquirat, nihil à partibus in facto omissum supplere fas est, verum duntaxat, quod à partibus earumve Advocatis in jure prætermissum est Böhm. Bergrecht d. loc. vers. Auch soll der Richter in dem Umfragen. *Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 200.*

§. XLVI.

- 1 **A**D iustitiam sententiæ spectat, quod ferenda sit secundum leges præscriptas, vel consuetudines, aut iis deficientibus secundum veram æquitatem; vel si leges forent obscuræ aut causa difficilis, juxta interpretationem legislatoris ac iussum Principis Böhmi. *Bergrecht d. c. 18. vers. die Geschworne aber / als die insonderheit. vers. Würde ihnen aber et was zweiffelhafftes. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 4. artic. 6. add. pr. Instis. de offic. judic. l. 40. §. 1. ff. de iudic. l. 2. C. quand. provoc. non est necess.*
- 2 *l. 1. §. 3. ff. de leg. Cornel. de fals. ad factam utrinque conclusionem in causa, bi evissimo & nervoso contextu Böhmi. Bergrecht lib. 1. c. 6. vers. der Berichter soll sich gegen den Reichen. inf. item. lib. 4. d. c. 18. vers. das End Urtheit ist das. add. Brunnem. process. judiciar. c. 26. n. 1. nisi quandoque ob tergiversationem, aliamve iustam rationem, iudex causam, maximè metallicam ex officio habeat pro conclusâ, tanquam quæ summarie tractanda sit Brunnemann. d. c. 26. n. 2. & 3.*

§. XLVII.

- 1 **P**Ræter rem in litem deductam sententia continere debet etiam fructus, nec non expensas litis, ita ut possessor condemnatus simul quoque fructus rei restituere, atque is, qui temerè litigasse deprehenditur, expensas litis fufferre damnandus sit, deductis saltè de fructibus impensis, quæ necessariò aut utiliter essent factæ; non autem voluptuariis, nisi quod tunc rem factam absque læsione domini tollere permittatur. *Conf. Ordin. metallic. Palatin. de anno 1548. artic. 209.*

§. XLVIII.

- 1 **A**D æstimandam litigandi temeritatem notari hîc voluerim quasdam præsumptiones juris tam in prima quàm appellationis instantia; in
 - 2 hâc quidem tum ratione appellantis quàm appellati. Præcipuè & ferè semper litigandi pruritus præsumitur in appellante, si denuò in iudicio appellationis succubuerit, ceu qui duabus sententiis temeraria litigandi
 - 3 cupiditatis convictus & condemnatus est. Appellatum quod attinet, in eo nonnunquam, ut ut victus esset, temeritatis præsumptio cessat, veluti si non ex iisdem actis primæ instantiæ, verùm ex aliis probationibus noviter deductis fuerit convictus, aut alia probabilis litigandi occasio iudici, cuius arbitrio & discretionis causæ iustitia reliquenda est, apparuerit. Quoties verò sive in appellante sive appellato temeritatis præsumptio existit, toties inde resultat effectus, ut condemnatio in expensis generaliter facta com-
- pre-

prehendat quoque expensas primæ instantiæ specialiter non expressas. In prima instantia talis conjectura temeritatis per alias contrarias præsumptiones faciliori operâ eliditur, ideoque expensarum restitutio haud obtinet, si iuramentum calumniæ esset præstitum nec tamen aliquid in contrarium per evidentem calumniam factum ex actis appareret v. *Böhm. Bergrecht lib. 4. c. 19. per tot. add. c. 59. x. de appellat. Gail. lib. 1. obs. 152. n. 4. & seq. Brunneman. ad l. 1. 3. 4. c. de fructib. & lit. expens. is. process. judiciar. C. 15. n. 22. c. 28. n. 106. Berlich. p. 1. conclus. 78. Setzer. de juram. lib. 3. c. 8. n. 21. Menoch. lib. 2. præf. 37. & 88.*

§. XLIX.

Sententia rectè concepta cuique parti præsentī publicanda est *Böhm. Bergrecht lib. 4. c. 18. vers. der Berg-Richter soll das beschlossene und gefasste Urtheil add. tot. tit. C. quom. & quand. jud. sent. ibique Brunneman. Gail. lib. 1. obs. 109. pr. adeò ut contra illum, qui ex justa absens est causa, 2 veluti quòd morbo, quodve fluminum vi impeditus, aut ad aliud superius iudicium fuerit vocatus, lata sententia non sortiatur vires, sed oporteat condemnatum, mediante in integrum restitutione, ad plenariam suæ causæ deductionem rursus admitti *Böhm. Bergrecht d. c. 18. vers. Würde wieder einen Mann. add. Gail. & Brunnem. d. loc.**

§. L.

Non modò ferenda, sed etiam debito modo exequenda est sententia, ut vel absolutus ab omni actoris impetitione fiat securus, vel victori possessio & evictio rei litigiosæ immobilis, aut traditio rei mobilis acquiratur, aliove convenienti modo satisfiat, dirigendâ scilicet executione in actionibus personalibus primò in mobilia, deinde in immobilia, & nonnunquam decernendo arresto in ipsam ejus, qui victus est, personam, donec iudicato satisfecerit *Böhm. Bergrecht lib. 4. c. 18. vers. der Berg-Richter soll das beschlossene Urtheil. Ordinat. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 4. artic. 8. Gail. lib. 1. obs. 113. n. 1. & 16. Berlich. p. 1. conclus. 79. & seq. usque ad 84. Nicola. process. judiciar. pars. 3. per tot. Textor. prax. judiciar. p. 1. c. 14.*

§. LI.

Contra sententiam injustam concessum est appellare ad superiorem, 1 vel etiam declarationem superioris petere, si sententia saltem foret obscura aut dubia *Böhm. Bergrecht lib. 4. c. 20. pr. & vers. Tügesichs aber zu/ daß ein gestrafft Urtheil Ordinat. metallic. Palatin. de anno 1548.*

artic. 207. 208. Rosbach. proces. judic. tit. 73. & seq. Textor. prax. judiciar.
 2 part. 1. c. 12. Cum verò causæ metallicæ celerem requirant expeditionem
 Böhni. Bergrecht d. c. 20. vers. Item die Reich, worne sollen die appellan-
 ten. conveniens est, ut appellatio non nisi ex iustis & probatis causis reci-
 piatur, quippe quòd ejus receptio seu non rejectio pariat effectum differen-
 da executionis sententiæ Ordin. metallic. Hassiac. de anno 1616. part. 4. artic. 8.

§ LII.

- 1 O B eandem celeritatis rationem in Saxonia est receptum, ut gravatus
 in causâ metallicâ possit illicò stante pede appellare, quamvis in
 2 aliis causis iste modus haud amplius in terris Saxoniciis servetur. v.
 Nicola. process. judiciar. p. 2. c. 2. n. 2. Similiter is appellandi mo-
 dus obtinet in montibus Bohemicis, nec non penes gravatum
 est libera voluntas, etiam post intervallum intra tempus legitimum ap-
 pellationem interponere, quæ postea sub spatio quatuor septimanarum
 introducenda & deducenda, secus pro desertâ & nulla habenda est
 Böhni. Bergrecht. d. c. 20. passim. His omninò concordat jus metalli-
 3 cum Hassiacum, & appellato saltem unica, intra quatuor septimanas,
 proponenda, juris sui deductio conceditur, ad quam statim ferenda sen-
 tentia Ordin. metallic. Hassiac. de anno 1616. p. 4. artic. 7.

§ LIII.

- 1 Q Uò minùs quis vel temerè appellet, vel justè appellatus malitiosè &
 cunctandi causâ resistat, Bohemico jure statuitur ut is, qui in iudicio
 appellationis succubuerit, semper debeat ad restitutionem expensarum
 condemnari Böhni. Bergrecht d. c. 20. add. supr. § 48. hic. in quem finem
 2 etiam jure Hassiaco cautum legimus, ut appellans teneatur in iudicio de-
 ponere certam pecuniæ summam cujus quantitas nonnunquam ipsâ lege
 statuta, quandoque verò arbitrio iudicis pro conditione personarum ac
 3 modo causæ determinanda est: Hanc victor quidem recipit; at penitus
 amissurus & filco reliquam facturus est, si denuò succubuerit Ordin. metall.
 Hassiac. de anno 1616. p. 2. artic. 23 vers. Würde aber & p. 4. artic. 7.

§ LIV.

- 1 J Udex, qui scienter & dolosè malè iudicasse deprehenditur, tam parti-
 laritè ad interesse damnatur, quam ab officio cum infamiâ removen-
 dus, & insuper arbitrariâ poenâ plectendus est Böhni. Bergrecht d. loc.
 vers. Würde aber einer oder mehr aus den Geschwornen vers. Wir
 wollen auch hiermit zulassen. vers. Nichts desto weniger. add. tit. tit. C.

SECTIO XII.

DE

Metallis rutis cæsis in genere.

§. I.

Metalla & mineralia è terræ visceribus exempta *rutorum cæforum* 1 nomine veniunt *l. 17. §. 6. ff. de act. emp.* & inter res mobiles referenda sunt *arg. l. 52. §. 8. ff. de furt. junct. supr. Sect. 2. §. 18. & 19.* Num vero, quatenus effectum dominii attinet, lapis 2 in confinio natus & exemptus post exemptionem retineat priorem suam communionis vel pro diviso vel pro indiviso qualitatem, ita ut ejus nomine locus sit vel non sit communi dividendo judicio? *v. l. 8. §. 1. ff. de acquir. rer. dom. l. 83. ff. pro soc. l. 19. pr. ff. commun. divid. Cost. de quos. & rat. quæst. 46. n. 2. junct. supr. h. Class. 3. Sect. 2. §. 2. n. 2. & seq. Item part. 1. Class. 6. Sect. 1. §. 1. n. 10. & seq.*

§. II.

Metalla quædam & mineralia ulteriori post exemptionem digestionem 1 non indigent, sed statim vel ad proprium vel ad venditionis usum adhibentur, veluti marmora, cotes, creta: alia verò ad perfectionem 2 suam & lucidam materiam arte & igne redigenda sunt, nimirum metalla aurifera &c. ad quam artificiosam eorum perfectionem pertinet tota officinarum metallariorum, in quibus lapides coquuntur, doctrina, jam supra Sect. 10. præmissa. Nec tamen inconfuetum est, quin etiam 3 talia metalla, quæ per ignem in puriorem materiam convertenda sunt, pro illo usu vendantur in materia cruda & rudi: Quoad venditionem 4 quorumcunque metallorum observari meretur, utut Principes & Nobiles mercaturæ exercitium hæud deceat, quòd nihilominus metallorum ex suis fodinis venditio neutrquam sit dedecori, ceu cujus respectu non tanquam mercatores ipsi sint considerandi, sed ut boni parrestamiliās. Neque enim prohibitum aut dedecori esse cuiquam debet illorum rerum 5 commercium, quæ ex sui agelli proventu obtulerunt *v. Marquard. de jur.*

⁶ *mercator. lib. 1. c. 10. n. 63.* Qualiter de cœtero emptor metallorum sibi prospicere opus habeat, quando non cum ipso fodinæ domino contractum iniret, ne à quolibet indistinctè metalla comparet *v. supr. h. Class. 3. Sect. 9. §. 16. n. 2. 3. 4.*

§. III.

¹ **P**orrò commercatores metallorum cæforum observandas habent sequentes leges: Primò ne sub pœna capitis hostibus vendant talia metalla, ex quibus conficiuntur nummi, tormenta & arma, neque cotes
² quibus gladii acuuntur: Eaque prohibitio alicubi extenditur ad alios quoscunque externos, ceu quibus taliavendere haud ubique consultum *v. l. 11. ff. de publican. l. 2. C. de commerc. & mercator. l. 2. C. qua res exportare non deb. l. 3. & 4. C. qua res venit. Nov. Leon. 63. Gail. de pac. public. lib. 1. c. 1. n. 41. Tabor. armam. justinian. c. 2. n. 4. & seq. Carpzov. ad L. Reg. c. 8.*
³ *Sect. 9.* Deinde, ne metallis, quæ quidem per se sola etiam tempore pestis tutò ac sine periculo possunt venalia apportari, admixtæ sint res, quæ contagionem facilè concipiunt, veluti confectæ ex lino, canabe, sparto, cotone, lanâ, &c. *v. Zach. quest. med. leg. lib. 3. tit. 3. quest. 4. n. 29.*
⁴ *Naurath. tr. de vit. & mort. hom. lib. 40.* Terriò, ut mercatores de metallis cæsis vendendi causâ habitis, dependant consuetum vectigal, den Zell.
⁵ *l. 17. §. 1. ff. de V. S. l. 16. §. 17. ff. de publican.* Quamvis enim in Bohemia & Hassia ex singulari Principum gratiâ, publicæ utilitatis promovendæ & alliciendorum metallariorum favore, vectigalia sint remissa de rebus, quæ ad victum & amictum metallariorum, atque ad fodinarum adificationes pertinent *v. Transact. Pragens. inter Regem & Status Bohemicos de anno 1574. vers. Gleichfalls sollen auch die Bergwercks-Nothdurfftten und Viehwa- lien. junct. supr. h. Class. 3. Sect. 3. §. 13. n. 6.* tamen ratio horum privilegiorum cessat in exportatione cæforum metallorum ad vendendum *Marquard. de jur. mercator. lib. 2. c. 3. n. 72.*

§. IV.

¹ **O**cçasiõne metallorum cæforum commercii, de quo modò dixi, incidit quæstio, si talis marmorum lapidumve negotiator pecuniam ad lapides coëmendos, sub oppignoratione ipsorum lapidum, mutuò sumpsisset, postea quoque Cæsaris horrea conduxisset, & procurator Cæsaris ob pensiones non solutas officium suum vellet ad lapidum venditionem extendere, num potior sit habendus in pignore creditor, qui ad coëmptionem lapidum, sub expressâ eorum oppignoratione, pecuniam cre-

credidit? quod affirmatur *per l. ult. §. ult. ff. qui. pot. in pign.* Porro non minus mercatoribus metallorum, quam aliis eorum dominis, scire proderit, si lapides in navibus evchantur, at naufragio in aquas mergantur, quod quidem possessio illorum, sed non dominium, amittatur, ideoque postmodum extracti ad priorem suum redeant dominum *l. 13. ff. de acquir. possess.*

SECTIO XIII.

DE

Marmore & statuis imaginibusve marmoreis.

§. I.

Peractâ tractatione de metallis & mineralibus cæsis in genere, nunc porro agendum foret de quibusdam eorum in specie, nec non de rebus exinde effectis: Ne tamen hoc conamen in nimiam operis imænsitatem, haud valdè necessariam, cum radio lectoris, sese diffundat, veniam me impetraturum spero, si saltem succinctis remissionibus rem quoquo modo attigerim. Primò igitur de eo metallorum genere, quod ulteriori per excoctionem digestionem non indiget, & quidem de marmore, ac rebus inde factis pauca subiiciam. Præcipuè marmorum usus conspicitur in quibusdam ædium partibus *l. 41. §. 2. ff. de legat. 1.* item in variis speciebus suppellectilis, quæ inde fabricantur, nec non in statuis. De his omnibus in genere tenendum quòd appellatione marmoris non ubique veniant, quemadmodum res, quæ ex auro argenteve factæ sunt, auri argenteve appellatione comprehenduntur *l. 78. §. 4. ff. de legat. 3.* Unde si quis marmor legasset, testator verò postea statuam ex eodem fecisset, ademptum videtur legatum, secus ac si ex auro vel argento legato poculum fieri curasset *Siruv. Synt. Civ. Exerc. 35. rh. 82. n. 3.*

§. II.

Ex marmore fabricatæ statux, nonnunquam etiam æneæ vel argenteæ, eriguntur in illorum, qui præ aliis in quaque re benemeriti sunt, honorem & bonam memoriam *l. 1. C. de stat. & imag.* veluti Athenienses Beroso statuam cum aureâ posuere linguâ ut vel inde concludat Mæcræus in *Synt. histor. lib. 1. Sect. 2. quest. 3. pag. m. 29.* Berosum in multis ab alio notatum, fuisse virum gravissimum, qui magnum hono-

- 3 honorem sit promeritis. Ita, quando Julius Cæsar statuas Pompeji de-
 jectas reponebat, visum Ciceroni fuit, ob hanc in hostem clementiam
 ipsum Cæsarem suas sibi statuas ædificare *Id. Micral. lib. 2. Sect. 3. quest.*
 4 *5. in fin.* Similiter Imperatori Trajano ob res præclare gestas pretiosissima
 & magnificentissima statua fuit erecta *Micral. d. Sect. 3. quest. 24. p. 361.*
 5 362. Item Andreæ Aurix, Classis Gallicæ primum Præfecto, postea ad
 6 Carolum V. deficienti *id. Micral. lib. 3. Sect. 1. q. 10. p. 621.* Sigismundo
 III. Reg. Poloniæ *Micral. lib. 3. Sect. 6. quest. 3. p. 827. pr.* Podiebracio Regi
 7 Bohemiæ *Micral. d. Sect. 6. quest. 9. p. 857.*

§. III.

- 1 **N**on solum summo Principi, sed etiam ex ejus indultu cuilibet Magi-
 stratu subordinatedo & Collegii Antistiti, in suum honorem & me-
 2 moriam statuas erigere fas est *tot. tit. C. de stat. & imagin.* adeo ut ne-
 querelegatus statuis honorari prohibeatur *l. 17. ff. de interd. & relegat.*
 nisi ob crimen læsæ Majestatis foret relegatus, cujus statuæ etiam collo-
 3 catæ evertendæ sunt, *l. 24. ff. de poen.* Oportet autem, si fortè Collegium
 suo Antistiti statuam postulet eam propriis impensis ejus collocari, in
 4 cujus honorem erigitur *l. ult. C. de stat. & imag.* unde qui talem statuam
 ex collectis subditorum facit collocari, cadit cingulo magistratus & omni
 5 commodo inde percepto *l. 1. C. eod.* imò & ipsi Principi statuam fieri
 ex collatione subditorum habetur disconveniens, ne subditi in ea quid
 suum cognoscant *l. 3. C. d. r.*

§. IV.

- 1 **S**tatuæ Principum vel festis vel communibus diebus in præsentia Ma-
 gistratus jubentur erigi, absque tamen adorationis ambitioso fastidio
 2 *l. 2. C. de stat. & imag. jung. Sap. c. 14. v. 17. 19.* Unde Tiberius statuas inter
 ornamenta domus, non Deorum simulachra, voluit poni *Gothofred ad.*
d. l. 2. add. Petr. Gregor. de Republic. lib. 12. Cap. 7. § 5 & 6.

§. V.

- 1 **P**incipum statuæ hætenus habentur quodammodò sanctæ, quòd
 tutum præbeant illi præsidium, qui ad easdem ex iusta causa, non ad
 alterius invidiam, confugerit, in tantum ut nihil invidiosum commisisse,
 adeoque nec eo beneficio excludendus esse videatur, qui à potentiore
 detentus è vinculis aut custodia effugisset, cui venia tribuenda *l. un. C. de*
his qui ad stat. §. 2. instit. & l. 2 ff. de his qui sui vel alien. jur. l. 28. § 7.
ff. de poen. Qui verò ad injuriam alterius id præsidii quæsierit, ejus tale
 factum

factum & intentio quodammodò redundat ad ipsius Principis contumeliam *d. l. 28. §. 7. de pæn.* indeque carceris poenam patitur, qui imaginem 3 vel statuam Cæsaris ad alterius invidiam præferre præsumpserit *ibid. & l. 38. ff. de injur.* nec non actio de servo corrupto, & insuper extraordinaria cum tenet poena, qui servum alterius persuasit, ut domini infamandi causâ ad statuam confugeret *l. 1. §. fin. ff. de serv. corrupte. l. 5. ff. de extraord. crimin.* Plura de hac materia vid. apud Coras. *lib. 5. Miscell. c. 23. §. & lib. 7. c. 26.*

§. VI.

PROPTER sanctiorem harum statuarum qualitatem vix quicquam in iis 1 ad contumeliam committitur absque crimine læsæ Majestatis; ideoque læsæ Majestatis reus est, qui tales statuas jam consecratas, lucri faciendi causâ, conflavit aut vendidit *l. 5. §. ult. l. 6. ff. ad. L. jul. Majestat.* quod idem quodammodò extenditur ad monetam vultu & imagine Principis signatam *Gothofr. ad d. l. 6.* Similiter crimen læsæ Majestatis incurrit, qui 2 lapide jactato non incerto furtivo. sed studio statuam Principis impetiit. *arg. d. l. 5. §. 1.* Item qui statuas dejecit, simo injecto per plateas reptavit, 3 earum capita detruncavit &c. *v. Gothofred. citand. loc.* Cœterum ejusmodi 4 violationis poena maximè exacerbat in milites, quòd hi stipendiis Principum alantur *l. 7. §. ult. d. tit. ibique Gothofred.* Econtra remittitur & 5 condonatur illi, qui statuas vetustate corruptas refecit, qui nondum consecratas; vel etiam reprobatas, conflavit aut vendidit, quique eas lapide fortuito tetigit *v. l. 5. & l. 4. §. ult. d. 1. Conf. etiam de statuis in genere l. 14. ff. de aur. arg. leg. l. 23. §. 2. ff. de R. V.*

§. VII.

NON minus ex marmore, quàm ex ære, auro & argento fiunt imagi- 1 nes tum in honorem Principum, de quibus ex prædictis judicare licet, quàm ipsius Dei, itemque Reipublicæ: Unde testator in testamento 2 hæredem potest damnare, ut post mortem sui, in designato & præstituto loco, ponere obligetur tales imagines, per quas aliquis patriæ futurus sit splendor, & Civitati ornamentum *l. 6. in. f. l. 38. §. fin. ff. de aur. arg. leg. l. 7. ff. de ann. legat.* Inde etiam hæres, qui imaginem Dei in templo 3 ponere testamento damnatus est, si testator non expressisset qualitatem materiæ, nec tamen in illo templo aliæ, quàm æræ & argenteæ imagines essent, tenetur ponere imaginem argenteam *l. 38. §. fin. l. 31. ff. de aur. arg. leg. l. 19. §. 4. ff. de adil. edict. l. 35. §. 1. & seq. C. de donat.* Necque obstat, 4

quòd in dubio videatur esse sequendum id quod minimum est, quia in præ-
senti casu haud versamur in dubio, sed in eacertâ præsumptione, quâ quî-
libet ad pios usus facilius & largius dare velle creditur. *vid. tamen Con-*
stitut. Imperat. Theophili. Constitut. 1.

SECTIO XIV.

DE

Ære, auro, argento, &c. atq; de speciebus inde fabricatis.

§. I.

ORdo nunc suggerit id metallorum genus, quod arte & igne ad
puriorē materiā redactum est: Priusquam verò de rebus
quæ ex ære, auro, argento, &c. sunt, dicam, præmittere pauca
lubet de auro & argento in genere veluti (1.) quod auro argento-
ve simpliciter legato veniat omne aurum argentumve, quod tempore
facti testamenti esset *l. 7. l. 40. pr. ff. de aur. arg. leg. Non obs. l. 2. eod.* tam
factum quàm infectum, exceptâ pecuniâ numeratâ seu signatâ *l. 19. pr.*
§. 7. & ult. ff. de aur. arg. leg. cū quæ nec auro factō continetur, nisi alia
testatoris appareat voluntas *l. 27. §. 1. & 4. d. 1.* excepto itidem eo auro
vel argento factō, quod est suppellectilis *d. l. 19. §. 8.* itemque rebus sal-
tem inauratis vel inargentatis exceptis, aut quibus aurea emblemata sunt
addita *d. l. 19. §. 6.* (2.) quòd si quis omne aurum quod suum esset, legâs-
set, legato non contineatur id aurum, quod in credito est, nec vindicari
tempore mortis potest *l. 27. §. 2. & 4. l. 34. pr. ff. de aur. arg. leg. junct. l. 65.*
ff. de contrah. empt. & §. 4. Instit. loc. ar. (3.) quòd idem jus sit in casu, quan-
do argentum, quod tempore mortis testatoris in domo ipsius foret, fuisset
legatum: Neque enim tunc legato comprehenditur id argentum quod
erat commodatum aut perpetuæ custodiæ causâ depositum *l. 39. §. 1. ff.*
de aur. arg. leg. Portò (4.) si argentum esset legatum, quod tempore mortis
testatoris in fundo v.g. Tusculano esset, id quoque continetur argentum
quod ante mortem testatoris, ipsius jussu, in eum fundum fuit illatum *d.*
l. 39. §. ult. (5.) quòd tunc, quando certum auri argenteive pondus lega-
tum est, nec tamen aliqua species designata, magis videatur legata
quantitas, quàm argentum aliquod factum: ut idèò haud præcisè ipsa
materia

materia præstanda sit, sed etiam præsentis temporis assimatione libera-
rio contingat *l. 1. §. 1. l. 9. & 35. d. tit. nec non minuatur id legatum,*
quando testator de eo auro extra necessitatis causam quid alienasset; cui
verò nihil decedit, si alienatio necessitatis imperio fuisset facta *l. 34. §. 1.*
& 2. cod. (6.) si argentum infectum, quod suum est, fuerit legatum, 11
testator omne voluisse creditur, quod ita factum est, ut eo quod ad rem
comparatum est, sine refectione non possit uti, atque quod à testatore
infecti nomine fuit habitum *l. 27. §. 4. d. 1. de aur. arg. leg. adeoque & id,*
quod fractum est aut collisum *ibid. §. 3.*

§. II.

AUro argento facto legato continetur omne illud, unde quid effe- 1
ctum est, sive id suæ scilicet alterius usionis causâ paratum esset *l. 27. §.*
4. ff. de aur. arg. leg. ut ut aliàs in strictiori significatione argentum factum 2
saltem sit id, quod neq; in massa, neq; in laminâ, neque in signato, neque in
mundo, neque in ornamentis inest *d. l. 27. §. fin. junct. l. 1. ff. de suppell.*
leg. seu sit vas argenteum d. l. 27. pr. quod non est suppellectilis l. 19. §.
9. de aur. arg. leg. quamvis duntaxat fabricari coeptum foret d. l. 19. §. 11.
Auro autem facto legato, etiam materia alterius generis auro injecta de 3
betur *l. 29. pr. & §. 1. d. 1. atque si auri argenteve facti certa species lege 4*
tur, additâ petitione ut post mortem cuidam alii restituatur, non solus
usus fructus, verum ipsa proprietas, saltem sub onere fideicommissi cen-
setur esse relicta *l. 15. cod. junct. l. ult. §. 6. ff. de legat. 2. l. 25. & 39. ff. de*
usufr. leg. l. 12. ff. de usufr. ear. rer. An verò, si v. g. maritus uxori quasdam 5
species argenti per fideicommissum reliquisset, quasi propriæ fuissent
uxoris, comprehendantur etiam eæ, quæ ejus non propriæ essent? *v. l.*
18. pr. de aur. arg. leg. ubi etiam §. 1. statuitur, quòd uxor, cujus fidei 6
commissum erat, res ex testamento perceptas alii restituere, haud tenea-
tur restituere illas, quæ sui fuissent propriæ. At si in ejusmodi casibus, 7
quando plures species in testamento forent expressæ, eæ non omnes in hæ-
reditate invenirentur, num duntaxat continebuntur quæ sunt inventæ?
Resp. præstabuntur inventæ *d. l. 18. §. ult.* sed de cæteris cavendum u
præstentur, si inveniantur *l. 38. pr. cod.*

§. III.

SPECIES argenti facti in laxiori significatu intellecti, sunt variæ, velu- 1
ti (1) argentum signatum, seu pecunia, aut nummus. *v. Jos. c. 7. v. 21.*
judic. c. 9. v. 4. c. 17. v. 2. 3. 4. l. Sam. c. 9. v. 8. c. 17. v. 5. 7. II. Sam. c. 18. v. 11.

12. c. 24. v. 24. l. Reg. c. 16. v. 24. c. 20. v. 39. II. Reg. c. 5. v. 5. 22. 23. l. 28. ff. de usufr. l. 27. §. 21. ff. ad L. Aquil. l. 27. §. 4. ff. de aur. arg. leg. l. 16. §. 9. ff. de pæn l. 9. ff. de leg. Corn. de fals. l. 12. C. de excusat. mun. Covarruv. tr. de veter. numism. Molina tr. de usuris n. 686. & seq. usque ad finem. Lampad. discurs. de natura nummi per tot. & tr. de Republic. Rom. German. p. 3. c. 14. §. 4. 18. Carpozov. ad. L. Reg. c. 8. Sect. 9. Gail. 2. obs. 73. Coras. lib. 5. Miscell. c. 12. n. 5. lib. 3. c. 13. per tot. Robert. Marant. singul. & jur. nobil. lit. L. vers. Ludens ad par & impar. Melon. rer. forens. & obs. indic. voc. Wardain. Locamer. ad §. 2. instit. de donat. lit. L. Hahn. ad Wesenb. de usur. n. 5. pag. 34. inf. & 35. pr. it. ad tit. L. Cornel. de fals. n. 7. verb. Qui nummos. ubi add. Damhouder. prax. rer. crim. c. 123. n. 12. & seqq. Conf. porro ad materiam pecuniæ Struv. §. Civ. Ex. 16. th. 27. & seq. usque ad 35. inclus. Ex. 40. th. 16. n. 7. th. 70. in fin. Sprenger. lucern. p. 539. & perspicill. orb. Christ. p. 52. Cellar. System. polit. c. 25. Micr. el. Syst. histor. lib. 2. Sect. 3. quæst. 19. Kitzel. tr. de jur. monet. Thülemar. de octoviras. c. 28. per tot. jung. quæst. miscell. ult. (2) suppellex varia argentea l. 28. ff. de aur. arg. leg. ut sunt mensæ argenteæ vel inargentatæ aut lecti l. 3. & tot. tit. de. suppell. leg. Non obst. l. 19. §. 9. de aur. arg. leg. vasa escaria & potoria argentea d. l. 3. & tot. tit. de sup. leg. l. 19. §. 12. l. 21. pr. & §. 2. l. 32. §. 2. l. 36. de aur. arg. leg. Hahn. ad Wesenb. & Sect. Trebell. passim, ubi etiam disquirat, an hujusmodi vasa rebus mobilibus annumeranda sint. jung. de vasis sacris supr. part. 1. Class. 10. 11. Sect. 2. §. 13. Mantie. de conjectur. ult. volum. lib. 6. tit. 3. n. 37. Item Melon. thes. jur. feud. civ. & crim. tit. 49. n. 195. (3) Instrumenta coccinatoria l. 19. §. 12. 4 de aur. arg. leg. (4) variæ res argenteæ voluptatis gratiâ paratæ. l. 28. eod. § (5) Ornamenta, veluti monilia, in aures, armillæ, aureæ catenæ, viriolæ, annuli &c. l. 25. §. 10. ff. de aur. arg. leg. Hahn. d. loc. (6) mundus muliebris, e. g. specula matulæ, vasa unguentaria &c. d. §. 10. argentum balneare l. 32. §. 7. eod.

§. IV.

- 1 O Ccasione ejus, quod de aurea argenteave suppellectili, nominatim de mensa inargentata modò dixi, ipsa res videtur exigere ut de tali mensa inargentata in latiore explicationem me extendam eò quòd hæc tractatio insimul materiam ligni comprehendat, quæ in prima parte ad hunc
2 locum fuit rejecta. Incidit enim hîc juris quæstio, si ejusmodi mensa, quæ auro vel argento esset cooperta, ab ignorante venditore emptori quocunque ignoranti fuisset vendita pro solida aurea vel argentea, num valitura sit

sit emptio venditio? Resp. nullam eam esse & pecuniam eo nomine da-
 tam posse condici l. 41. §. 1. ff. de contrah. empt. Neque est ut in ipso corpo-
 re non videatur erratum l. 9. pr. ff. de contrah. empt. ac etiam is error, qui
 circa substantiam rei, ideoque & materiam constitutivam accidit, tum
 demum vitare emptionem venditionem, si planè & in totum alia ma-
 teria pro alia esset vendita d. l. 9. §. 2. ff. de contrah. empt. salvâ omninò
 emptione venditione, ubi saltem aliquantulum in puritate vel qualitate ma-
 teriæ fuisset erratum, veluti si duntaxat aurum deterius & impurius esset
 venditum, aut ita inauratum, ut nihilominus aureum potius sit quàm æ-
 neum, vel cui tantum parum æris admixtum esset, sicut in aurichalco,
 quod est verum aurum, chalco duntaxat permixtum & vilius: quod sa-
 nè eadem ratione æquum censendum, atque etiam subsistit contra-
 ctus, si mensa ex viliori ligno fabricata vendita esset pro cedrina s. citrea,
 quibus casibus, ipsâ emptione venditione consistente, emptor, comper-
 to errore de pretio nondum soluto tantum detrahit, in quantum per
 mixtionem vilioris materiæ laesus fuit, aut pretio jam soluto adversus
 venditorem, etiam ignorantem, agit, quanti interest se non esse dece-
 ptum l. 1. l. 14. §. 45. d. 2. de contrah. empt. l. 21. §. 2. ff. de act. empt. Mal-
 comes. ad Wesenb. 7. de contrah. empt. n. 6. verb. in quo dissensisse videtur.
 Siquidem in casu supra proposito planè diverso ipsimet mensæ materiæ,
 quæ pro solido corpore erat vendita, argentum vel aurum haud fuit admix-
 tum, sicut quidem fuisset necesse si soliditas debebat constare: multò
 minus aurum vel argentum in tanta copia & quantitate erat additum, ut
 inde aurea vel argentea mensa quiret haberi, sed potius eadem, ex alia
 materia, solo scilicet ligno constans, argenteâ saltem laminâ, tanquam
 quodam operimento, fuit tecta & quasi vestita, ut reverâ duo distincta
 corpora, seu potius diversæ materiæ existant v. Franzk. comm. in ff. de con-
 trah. empt. n. 52. Lauterbach. comm. in ff. cod. tit. 27. vers. Si vero de corpore
 consentiant. Brunnemann. ad l. 14. ff. de contrah. empt. Porro nil quicquam
 obstat, quod valeat stipulatio, itemque oppignoratio, quantumvis planè
 ac in totum in materia esset erratum, & v. g. pro auro æs, sive ab ignorante
 sive à sciente debitore, qui falsâ auri appellatione creditorem fallere co-
 natus est, oppignoratum; modò de cœtero in ipsum corpus ambo con-
 senserint: ut & ideo creditor saltem contrariâ pignoratitiâ actione con-
 sequatur id quod interest, ac dolosus oppignorator incurrat pœnam stel-
 lionatus l. 1. §. 2. l. 36. ff. de pignor. act. l. 22. ff. de i. o. Ratio diversitatis
 est,

est, quòd in emptione venditione ex natura contractus pretium oporteat esse æquivalens rei, ita ut inter pretium & rem venditam æqua sit portio, in qua propterea non ad solum corpus, seu ad id quod est in manu, aut solius formæ æstimationem; verùm ad ipsam quoque materiam
 10 respiciendum sit: cùm e contra stipulatio per se aliquod mutuum *συλλογισμα*. haud contineat, sed de eo duntaxat censeatur interposita quod expressum est, vel expresso comprehenditur *l. 99. ff. de V. O.* adeò ut ne quidem, si dolo circumventio facta, de eo quod interest competat actio, nisi stipulationi adjecta fuerit doli mali (sc. abscentis & absfuturi) clausulâ
 11 *d. l. 22. ff. d. V. O.* Similiter ex natura pignoris tam exacta æstimatio & portio ad creditum non requiritur, ceu quod solummodò in allècuracionem creditoris constituitur, cui actione in reliquum satis cautum est, si pignus postea tanto pretio non queat distrahi, quantum sufficit debito exsolvendò *l. o. §. 1. ff. l. 3. l. 5. & 9. C. de distract. pign. l. 10. C. de obligat. & act. l. 8. inf. C. si certi. pet. l. 28. ff. de reb. cred. l. 20. pr. ff. de furt. Franzk. d. l. n.*
 12 48. *Malcomes. d. loc.* Nihil autem secum pugnat Ulpianus in *l. 1. §. 1. ff. de pignor. act.* nam ibi dolosè pianè aliud corpus, quàm de quo contrahentes convenerant, nimirum æs, fuit substitutum in locum auri, quod quasi pignori datum erat ostensum; cuius subtracti auri nomine etiam actio furti locum habere potest *ibid. §. 2. junct. l. 36. eod. & d. l. 20. ff. de furt. & insuper respectu illius corporis, quod verè in oppignoracionem deductum, hæc ipsa non est irrita.*

§. V.

1 POrrò ex auro argentoque conficiuntur annuli ad varios humanos usus, veluti adornatum tam virilem quàm muliebrem *v. l. 25. §. 10. ff. de aur. arg. leg. c. 38. de consecrat. dist. 5.* qui & ideò cum reliquis ornamentis, v. g. aureis catenis, monilibus, inauribus, armillis, gemmis, &c. eodem jure consistunt, ut haud inaniter huc applicaverim, quæ superius Class. 2.
 2 de gemmis dicta sunt. Paucis tamen addere volui, quæ ibidem prætermisâ sunt, nimirum odiosam semper tam olim quàm hodie reputatam esse eam superbiam, quæ homini videtur in solis externis ornamentis
 3 consistere. Equidem jam olim opus erat legibus ultricibus, quæ fastum inanem prohiberent, atque modestum ornatum pro cujusque personæ
 4 statu & pro gradu nobilitatis temperarent: quemadmodum ab Oppio, quando apud Romanos tribunus plebis esset, lata lex Oppia fuit, ne superfluo ornatu mulieres Romanæ uterentur, neve pilentis i. e. rhedis pensilibus,

silibus, veherentur, neve plus unciâ in auribus appenderent *v. Pompon. Lat. de legib. Rom.* Similiter Constantius & Annibalius, patruï, quos Imperator Constantius, inter plurimos viros clarissimos, habuit Imperii quodammodo participes, tunc demum purpurâ utebantur & inauratâ veste, quando dignitatem nobilissimatus essent consecuti *Micral. synt. hist. lib. 2. Sect. 4. quest. 2.* quippe ad Senatum saltem pertinentibus Senatoriis ornamentis *l. 100. ff. de V. S. Hahn. ad VVesemb. π. de Senator. vers. S C. tantum in pedibus.* Gemina statura sunt jure Justiniano, ut scilicet nullis, nisi equestris ordinis, hominibus fas fuerit gestare aureos annulos, &c. atq; proinde servi manumissi, quando jûs aureorum annulorum impetrârant, hoc ipso videbantur nobilitatem esse nacti *VVesemb. π. de jur. annul. aur.* Hodie quoque non cuilibet constat sua libera ornamenta gestandi voluntas, verum duntaxat Nobilibus & Doctoribus, horumque uxoribus, & quidem stirpe nobilibus saltem iis, qui sunt Equites vel Doctores, concessum est, ornamenta aurea gestare, & quidem cum hoc moderamine, ne v.g. catena pretiositate excedat ducentos aureos *v. Recess. Imper. de anno 1500. tit. von Ueberflüssigkeit der Kleider. ibi: Die von Adel/so nicht Ritter oder Doctores sind/ sollen kein Gold noch Perlen öffentlich tragen.* Item *Recess. Imper. de anno 1577. daß solche Kette nicht über zweyhundert Gulden werth/ die sie doch mit einem Schnürlein umwinden oder durchziehen sollen/wie von Alters herkommen. jung. l. 1. 2. 4. C. de vestib. holob. Halbritt. orat. de privileg. Doctor. vers. Accedit nunc aliud privilegium. Bechman. Exoter. ad aur. bull. Exerc. 10. n. 54.* Atque hi ipsi Nobiles & Doctores abstinere jubentur ab ornamentis regiiis *v. tit. C. de vestib. holob. l. un. C. null. licet. in fren. add. supr. Class. 2. §. 6. & seq. præprimis, etiam Clerici se continere debent ab omni seculari ornatu c. 15. X. de vit. & honestat. Cleric. perpendentes olim quidem Sacerdotes fuisse aureos Exod. c. 28. & c. 39. hodie vei ðesse ligneos d. c. 15. add. supr. part. 1. Class. 10. Sect. 2. §. 13. n. 4.* quanquam ibidem etiam alio sensu Sacerdotes olim aurei, hodie ligni queant videri, quòd pro sustentatione suâ nunc tam amplas non possideant decimas, ceu quarum plurimæ ad ipsas ecclesias, nec non, frustra in ea r rem conquerentibus Pontificiis, ad Laicos dimanarint *Beier. ad Schnobel. disp. feud. 4. th. 2. verb. in Laicos.* Denique de ornamentis aureis notandum, quod censui haud sint obnoxia *Recess. Imp. de anno 1542. §. Doch sollen.*

§. VI.

- S**unt etiam annuli signatorii l. 25. §. 10. ff. de aur. arg. leg. eorumque
 1 usus est antiquissimus I. Reg. c. 21. v. 8. Esth. c. 3. v. 10. & 12. c. 8. v. 8. &
 2 10. Quatenus verò iidem in juris veniant considerationem v. d. l. 25. §.
 10. de aur. arg. leg. tot. tit. C. de excus. artific. §. 3. & 5. instit. de testam. ordinand.
 l. 21. C. de testam. l. 22. per tot. & l. seq. ff. qui testam. fac. poss. l. 4. & seq. ff. testam.
 quemadm. aper. c. 14. X. de excess. Pralat. (ubi add. t. tit. C. ut dign. ord. serv.
 l. un. C. de mutat. nom.) c. 2. X. de fid. instrum. c. fin. dist. 97. c. 2. de offic. ordin.
 in 6. Extravag. 1. verb. absque signatis apicibus. de elect. c. 1. de sentent. ex
 comm. in 6. c. 33. X. de offic. & pot. jud. de leg. c. 3. X. de crim. fals. ubi etiam ex
 jure civili. add. l. 9. §. pen. l. 16. §. 1. & 2. item Ord. crim. artic. 112. Conf. por
 rò Robert. Marant. spec. aur. part. 6. tit. de instrum. product. n. 40. Idem in singul.
 ac juris. notabil. lit. N. vers. Notarius debet uti: Ioan. de Arnono differ. jur.
 63. Damhoud. prax. rer. crim. c. 123. n. 10. 11. Gail. de pac. publ. lib. 1. c. 15. n.
 13. & seq. Mynsing. dec. ad. s. R. 21. n. 25. 28. 30. Halbritter. orat. de privileg. Doctor.
 vers. Verum ad Doctores. quod attinet. & vers. preced. ibid. Melon. thes. jur.
 feud. civ. & crim. tit. 26. n. 11. 12. 13. tit. 46. n. 41. & seq. usque ad 49. inclus.
 Hahn. ad Wesf. w. de fid. instrum. n. 1. verb. quare cum in statutis Struv. S. C.
 Ex. 32. th. 10.

§. VII.

- D**E annulis, qui arhæ nomine dantur in sponsalibus. v. c. 11. X. de
 1 præsumpt. Covarruv. de sponsal. part. 2. c. 3 §. 7. n. 6. 7. & seqq. Beust. tr.
 connub. part. 1. §. 5. 6. & 67. Kitzel. Synops. matrim. c. 5. th. 3. lit. d. & e. th. 6.
 2 lit. f. Coler. decis. German. 300. & de his qui in investituris Episcoporum
 adhibentur v. Thom. Franz. disp. de orig. & progress. feud. th. 14. inf. Struv.
 Synt. feud. c. 3. aph. 7. n. 7. inf. Beier. ad Schnobel. disp. feud. 5. th. 4. inf. Jung.
 3 c. 15. X. de vit. & hon. Cleric. nec non de illis, qui novi creati Doctoris di
 gito solent ingeri Halbritter. orat. de privileg. Doctor. passim.

§. VIII.

- U**ltimò supersunt annuli, qui discriminis habendi causâ gestantur à
 1 certo quodam hominum genere, quales saltem ex flavo panno con
 fectos gestare in togis damnantur judæi. Ordin. polit. Aug. de anno 1530. tit.
 Von der Juden Kleidung. c. 15. X. de jude. Klock. de arar. lib. 2. c. 62. n. 31.
 2 ibique peller. Item illi, qui ejusmodi discriminis ergò junguntur avibus,
 piscibus, aliis vè animalibus, de quibus quæritur, an qui capit avem si
 gnatam, eandem faciat suam, quasi custodiam signantis aufugerit &
 rursum

rursus in libertatem naturalem se receperit? v. arg. §. 12. & 15. *instit. de rer. divis. Coepoll. de serv. rust. præd. c. 21. n. 7.*

§. IX.

DE dactyliothecis s. capsulis, in quibus annuli asservantur *l. 52. §. 8. l. 53. §. 1. ff. de legat. 3.* nihil monendum occurrit, quàm quòd iisdem legatis annuli quidem veniant & comprehendantur, at non ipsæ, si annuli essent legati *d. l. 52. §. 8. & d. l. 53. §. 1. de leg. 3.* Neque obstat, quòd furtum committat, qui depositum sive annulum in digito sive dactyliothecam, animo lucrandi, inficiatus est *l. 67. ff. de furt. & quòd, qui dactyliothecam, annulorum gratiâ, furatus est, etiam dactyliothecæ nomine teneatur furti arg. l. 77. cod.*

§. X.

Indifferentem ex ære, auro vel argento conficiuntur campanæ, item tubæ: De usupolitico campanarum videre licet Damhouderium *tr. de magnificentia politia Civitatis Brügensis fol. 125. 126. 128. 135. 136. 142. &c. Wesenb. w. de in jus voc. n. 13. Carpzov. præf. crim. p. 1. quæst. 2. n. 13. Hahn. ad Wesenb. w. de cess. bonor. n. 6. verb. infamia saltem facti. Mollenbec. cent. 1. divis. juridic. 40. lit. e. Micral. Synt. hist. lib. 2. Sect. 5. q. 14. in f. Add. c. 30. infr. med. X. de elect. c. 11. X. de pœnitent. & remiss. c. 23. X. de homicid. De tubis verò lectorem remitto ad 11. Reg. c. 9. v. 13. jesa. c. 27. v. ult. judith. c. 15. v. 3. Raph. volater. de Magistrat. Roman. vers. Comitibus consularibus. verb. per cornicinem Wesenb. w. de in jus voc. n. 13. Hahn. ad Wesenb. de cess. bonor. n. 6. verb. infamia saltem facti.*

§. XI.

Ex ære constiterunt duodecim tabulæ, in quibus antiqua juris prudentia erat conscripta v. Coras. lib. 7. Miscell. c. 25. Micral. Synt. hist. lib. 2. Sect. 4. quæst. 17. quas tamen aliæ burneas fuisse referunt v. Pompon. Lat. lib. 1. de Magistrat. Rom. c. 22. Similiter Romæ in Lateranensi Basilica Senatus-Consultum æreis inscriptum fuit notis, quo data Vespasiano imperatori potestas cognoscitur v. Andr. Alciat. de Magistrat. Roman. vers. Concessum prætereà. Porro modii ænei s. lapidei cum sextariis ac ponderibus per mansiones singulasque Civitates jubentur collocari pro habenda justitia & facienda adæquatione aliarum mensurarum ac ponderum in *l. 9. C. de suscept. Præposit. Franc. Nigr. Cyriac. l. 1. Controv. for. 131. n. 2. 3. 4. Tormentis idem ænea nunc inventa sunt v. Thom. Franz. disp. de orig. & progress. feud. th. 32. Tabor. armam. justin. Beier. ad Schnobel. disp. feud. 4. th. 10. verb. Munitiones de quorum mobilitate vel immobili-*

rate consulendus Tiraquell. *de retract. gentilit.* §. 1. gloss. 7. n. 96. 97.
 98. 99. Tandem sigilla quandoque habentur æneal. 23. pr. ff. de aur. arg.
 leg. & horologia l. 12. §. 23. ff. de instrum. leg. ac de statuis & imaginibus
 æneis ex præcedenti Sect. 13. judicandum est.

§. XII.

1 **N**on minus ex ferro variæ prodeunt effectæ species, de quibus jura
 disponunt, veluti sunt gladii, lanceæ, hastæ, cultri, aliæve tela &
 arma v. l. un. inf. C. negotiat. ne milit. l. un. C. de gl. pen. toll. l. un. C. ne arm.
 us. inf. Princ. interd. Nov. 24. c. 1. inf. Nov. 85. per. 101. II. feud. 27. §. 5. Cæpoll.
 2 de servit. rust. prad. c. 21. n. 10. Tabor. armam. justin. In specie de cultris
 notari meretur Constitutio Comitum de Oldenburg apud Hahn. ad
 3 Wesehb. x. ad L. Cornel. de sicar. n. 31. Item de hastis, quatenus earum usus
 4 est in venditionibus, videre licet Danthouder. & Polt. tr. de subhastatio-
 nibus: & quomodo earundem usus olim fuerit in bellorum inductioni-
 bus, ut in alterius, qui bello petendus erat, territorium per Fœccialem
 trajicerentur v. Andr. Dom. Flocc. de potestat. Rom. lib. 1. c. 9. inf. & c. 10. in
 f. Raph. Volateran. de Sacerdot. Rom. vers. facialis, inf. in.

§. XIII.

1 **P**orrò ex ferro fiunt claustra, seræ, claves l. 17. pr. ff. de act. empt. c. 1. X. de
 2 custod. euchar. Zaunschliffer. de jur. clav. & claustr. Sigilla, annuli ferrei,
 aliæve res similes l. 17. §. 9. ff. de act. empt. l. 12. §. 23. ff. de instrum. leg. Cæ-
 3 poll. de servitut. urb. prad. c. 40. n. 14. inf. n. 15. & seq. ad quas etiam referendi
 sunt annuli ferrei numellarum Hallj. Eysen. v. Boccr. tr. de jurisdict. c. 5. n.
 4 42. Rosbach process. judic. tit. 2. n. 11. Item cornua cervina ferrea à furi-
 bus ferarum alicubi in pœnam publicè portanda Eiserne Hirsch-
 gewenhe. v. Melon. thes. jur. feud. Civ. & Crim tit. 49. n. 201. circ.
 5 fin. Denique de usu plumbi, ejusque jure vid. l. 5. §. 1. ff.
 de R. V. l. 242 §. 2. ff. de V. S.

CLASSIS IV.

DE

Lapidibus & rebus lapideis ad sacros
Ufus adhibitis.

SECTIO I.

DE

Partibus templorum lapideis.

§. I.

Uxta seriem jam Class I § 1. præmissam gressum facio ad
lapides vulgares, & quidem primò ad illos, qui ad pu-
blicum sacrum usum quoquo modo relati sunt. Ad ex-
structionem quippe templorum plerumque grandiores la-
pides adhibentur 1. Reg. c. 5 v. pen. & ult. sicut & altaria
in templis potius è lapide quàm ligno debent constitui v. Exod. c. 20 v.
25. Deut. c. 27. v. 5. & seq. 1. Sam. c. 14. v. 33. 35. 1. Reg. c. 18 v. 30 31 32.
Marth. 28. v. 2. c. 3 1. de consecrat. dist. 1. add. Jesa. c. 27. v. 9. c. 6 v. 3.
ubi quidem agitur de altaribus hæreticorum, tamen arque ac de vetera-
cris, ceu quæ sacra crediderunt hæretici v. Part. 1. Class. 10. Sect. 1 §. 3.
velut etiam, quando Simoni venefico altare esset constitutum cum in-
scriptione *Simoni Deo Sancto* v. Herberg. concion. domin. 25. post Trinit. part.
1. n. 1.

§. II.

Non minus altaria quàm templa in laudem & gloriam Dei ædifican-
tur *Tienef. c. 13. v. 4. & ult.* atque tam illòrum quàm horum erectio
pertinet ad jura Episcopalia c. 1. vers. *Ad Episcopum.* dist. 25 c. 4. dist. 68.
c. 3. caus. 26. quest. 6. c. 10. caus. 18. q. 2. c. 8. & 25. de consecrat. dist. 1. add.
Johann. c. 22. v. 10. & seq. ut & idè in nostris hodie ecclesiis eam non li-
ceat suscipere sine autoritate & consensu Principis, vel ejusdem Consi-

florii, per quod sua jura episcopalia curat exerceri, eò quòd nunc jura Episcopalia in imperio Romano Germanico adhæreant superioritati territoriali *v. c. 1. vers. Antea autem qui Reges erant, & Pontifices erant, dist. 21. Struv. Syn. Civ. Exerc. 3. th. 70. infim. Exerc. 9. th. 6. Exerc. 17. th. 80. & Syn. feud. c. 6. aph. 15. n. 1. & ult. aph. 17. n. 1. Mollenbec. cent. 1. divis. jurid. 74. lit. 6.* Imò nec altaria reficere licet absque autoritate Episcopali atque propterea altare ob lapidem additum non consecratum reconsecrari necessum est, quamvis ipsum totum templum capropter reconsecrandum non sit, *c. 1. 3. 6. X. de Consecrat. eccles.* si tamen non novus lapis, verum isidem, qui per ruinam remotus est, reponatur, videri potest, nullam reconsecrationem esse necessariam, eò, quòd lapis, qui per consecrationem semel sacer effectus est, retineat eam qualitatem etiam remotus, & quidem eò magis quia reponitur, ceu qualis, etiamsi non reponeretur, sacer esse haud decessisset, ut & ideò si fortè alienus absque voluntate domini foret inædificatus, non queat, etiam post remotionem, vindicari, nisi nondum functo opere, atque sic nullà adhuc factà consecratione, rursus esset detractus, quò vel illic vel alibi reponeretur *v. arg. l. 43. ff. de R. V. vid. tamen jason. in l. jus civile. ff. de justit. & jur. n. 20. fol. 12. col. 2. ubi templum reconsecrandum esse vult, quod funditus collapsum ex iisdem lapidibus restituitur, secus si saltem reficeretur.*

§. III.

AD templa & altaria olim solebant confugere, qui propter patratum maleficium, aliudve debitum civile sibi timebant, ut ibi tuti essent *l. Reg. c. 1. v. 50. & seq. c. 2. v. 28. & seq. Exod. c. 21. v. 13. 14. 101. lit. C. 2. de his qui ad eccles.* Sed de hoc jure asylorum alii consulendi Doctores. Velut etiam de juramentis, quæ fiebant apud altaria, videre licet *Stryck. de jur. sens. dissertat. 7. c. 1. n. 13. & 31.*

§. IV.

DE altaribus hæredicorum confringentis, & de Diis lapideis, facile est judicare ex iis quæ dicta sunt part. 1. Class. 10. Sect. 1. *Add. judic. 2. c. 2. v. 2. c. 17. v. 3. 4. jef. c. 27. v. 9. Sap. c. 13. v. 10.* Eoque etiam videtur pertinere is sacer lapis, quem matrem Deum incolæ appellabant, & qui per tres Legatos M. Valerium, L. Ennium, & C. Coecilium Galbam, Quæstoresque duos, Cn. Tremillium Flaccum, & M. Valerium Falconem, Romam deportatus, & tanquam Dea à P. Scipione Nasica exceptus fuit *v. Pompon. Lat. de sacerdot. Rom. c. 12.*

SECTIO II.

DE

Sepulchris & lapidibus Sepulchralibus.

§. I.

Etiamsi privati sit arbitrii lapideum sepulchrum ædificare & sepulchro lapidem sepulchralem imponere *arg. §. 9. Instit. & l. 6. §. 4. ff. de R. D. l. 7. C. de religiof. junct. l. 43. ff. de R. V. atque ad cuiusque ædificantis proprium honorem, non publici usus causâ velut templa, altaria, & cœmiteria, erigatur vel ædificetur ejusmodi lapis* *arg. l. 27. ff. de condit. & demonstrat.* Quia tamen religionis, & sic quoque publicè, interest, talia monumenta extrui & exornari *l. 1. §. 6. ff. de mort. infer. & sepulchr. adific. add. arg. l. 3. pr. & §. 8. verb. extraneo. l. 6. l. 8. in f. ff. de sepulchr. viol. junct. ad d. l. 8. l. 12. §. 5. l. 14. §. 4. ff. l. 5. C. de religiof. l. 8. C. de dignitat. propter quam religionis rationem loca religiosa, & quæcunque iisdem inædificantur, privato hominum commercio exempta, & sic divini, ac quasi publici, juris nunc facta sunt, quæ ab initio privati erant arbitrii & directò ad privatum honorem extructa* *§. 7. Instit. l. 6. §. 2. ff. de R. D. l. 43. ff. de R. V. l. 2. §. 7. 8. 9. l. 3. l. 12. §. 1. ff. l. 2. 6. 9. C. de religiof. l. 1. ff. si servit. vindic. idèò conveniens esse iudicavi, occasione rerum lapidearum sacrarum etiam de lapideis sepulchris ac lapidibus sepulchralibus pauca adjicere.*

§. II.

Lapidea sepulchra intelliguntur tum illi lapides excavati, in quos olim intulerunt mortuos *l. 7. §. 1. ff. & l. 2. C. de religiof. Marc. c. 15. v. pen. Jesc. 22. v. 10. quùm id monumentum lapideum, quod non in memoriam hominis sepulchri, verum muniendi ejus loci ergò exstruebatur, ubi quis suos sepeliebat* *arg. l. 37. §. 1. ff. de religiof.* Illi vel sunt foveæ in locis saxosis incisæ, vel lapides in sufficienti longitudine & latitudine è terra excisi, & postea excavatione in eam formam redacti, ut, qui sepeliendi sunt, in iisdem queant reponi, atque sic in terram cœmiterii unâ cum suo loculo detrudi *v. d. sext.* quales loculos è lapidibus cæsis excavatos ipsemet observavi in veteri cœmiterio prope arcem & pagum Rüsselsheim in comitatu Cattunelibocensi, quod olim pertinuit ad pagum in bellicis motibus

tibus subvastatum, qui appellabatur Scilfurt, & nunc hodiernis diebus per inundationes fluvii Mœnitantoperè minutum est ac decrevit, ut
 4 vix dimidia ejus cœmiterij pars superfit. Similiter eorum monumentorum lapideorum, quæ muniendæ sepulturæ gratiâ constructa leguntur, probabilitas apparet ex eo, quia quilibet paterfamilias poterat mortuos suos in suam possessionem inferre, qui verò, ne illatione mortuorum in plura diversa loca tandem omnem possessionem suam efficeret religiosam, eoque commercio ac profano usu exemptam certum saltem locum huic religioni destinare fuit solius, quem ab injuriâ hominum & pecorum lapideo monumento circumdari, atque in nœmoriâ sepulchrorum exornari curavit *l. 37. §. 1. ff. de religiof. l. 2. §. 1. verb. agro, a edificio. l. 8. §. 3. eod. vel pro suâ duntaxat familia, vel pro omnibus suis hæredibus, unde sepulchra familiaria & hæreditaria l. 5. l. 6. ff. l. 3. & 13. C. de religiof.*

§. III.

1 **Q**uicquid horum sit, res ipsa potius consideranda est. Quilibet certè in suo, vel ubi in alieno jus habuit, lapide vel agrio potuit sepulchrum lapideum ædificare multò magis reficere, dato contra prohibentè interdicto de sepulchro ædificando, ne vis fiat ædificanti, reficienti aut perficienti *l. 1. §. 5. 6. 7. 9. l. ult. ff. de mort. infer. quod & contra eum obtinuit, qui prohibebat lapides aliamve materiam ad ædificandum vel reficiendum sepulchrum conveyi d. l. 1. §. 8. de mort. infer. l. 1. §. 6. inf. ff. de riv. non autem contra illum, qui in suo lapides deponi impendebat, nisi hanc servitutem deberet arg. d. l. 1. §. 8. de mort. infer. junct. arg. l. 2. §. 5. ff. si servit. vindic.*

§. IV.

1 **Q**ui sepulchrum, ut in suo vel ubi jus habebat, ædificaturuserat, si quidem prope alienas ædes, determinatam relinquere tenebatur intercapedinem, secus ædium dominus poterat novum opus nunciare, vel etiam, opere factò, interdicto quod vi aut clam experiri *l. 3. pr. ff. de mort. inferend. l. 9. & 11. C. de adif. privat.* quod posterius còminus habet dubium, quia tam solum, in quo sepulchrum ædificatur, quàm sepulchrum eidem in ædificatum connumeratur inter res immobiles, quarum duntaxat nomine interdictum *quod vi aut clam* potest competere *v. Hahn. ad Wesenb. w. de rer. divis. n. 4. verb. N si per interpretationem si tamen*
 3 vicinarum ædium dominus sciens permiserat sepulchrum ædificari,
 mor-

mortuumque inferri, postea non supererat facultas prohibendi, quò minus alter plures mortuos illic inferret aut monumentum ædificaret l. 3. §. 1. ff. de mort. infer.

§ V.

SI quis in alieno, ubi ius non habet, ædificarit sepulchrum, itidem locus sibi fiat vel novi operis nunciationi vel interdicto quod vi aut clam *arg. textum citatorum in §. præced.* Non obstant l. 2. §. 1. l. 7. pr. & §. 1. ff. de religiof. quia diversa sunt hæc, *in alieno ædificare*, & *in alienum sepulchrum mortuum inferre*, ratione cuius illationis illicitæ dabatur actio in factum vel ad tollendum mortuum illatum, vel ad pretium loci aut ædificii sepulchralis solvendum *d. text.* quæ utilis actio etiam competebat, quando in sepulchrale ædificium, in quo adhuc mortuus non erat conditus, quis talem intulisset *d. l. 7. §. 1. ff. de religiof.* Non obstant l. 2. §. 4. l. 6. §. 1. l. 8 §. 3. cod. ceu qui textus accipiendi sunt de directa, non de utili actione l. interdicto.

§ VI

AT quid juris, si ex alienis lapidibus sepulchrum fuerat ædificatum? **Q**uemadmodum enim ædificia in deformitatem urbis non licebat obijungi a aliena tigna diruere, substitutâ in locum actionis ad exhibendum & vindicationis aliâ speciali actione de tigno juncto *V. supr. part. 1. Class. 12. Sect. 2. §. 3. & seq.* ita videbatur eadem actio huc extendenda, ne sepulchra destrui ad religionis dedecus oporteret *arg. l. 1 §. 6. ff. de mort. infer.* Verùm neganda quidem in tali casu lapidum domino erat ad exhibendum actio ac vindicatio, non tamen ob præfaram rationem, sed potius ideò, quia lapides in ædificati religiosi, divini ac publici juris effecti, coque ipso ab omni profano usu & commercio separati atque in nullius dominio amplius fuerunt, propter quam causam nec remoti lapides vindicari poterant, neque ulla distinctio admittebatur inter eum qui bonâ & illum qui malâ fide ædificasset, quæ tamen omninò attendenda in actione de tigno juncto *arg. l. 43. ff. de rei vindic.* Interim æquitati conveniens reputarunt legumlatores, ut domino lapidum esset prospectum actione in factum *d. l. 3. de R. V.* quâ hæredes quoque, quatenus locupletiores facti essent, tenebantur *arg. l. 52. ff. de rei vind.* Siverò mortuo nondum illato, & sic ædificio adhuc puro nec dum religioso facto l. 2. §. 4. l. 6. §. 1. l. 8. §. 3. l. 42. ff. de religiof. lapides rursus fuissent detracti, vel remoti, sive ut ibi, sive ut alibi reponerentur, eorum domino

competere potuit etiam vera ad exhibendum actio & vindicatio *d. l. 43. ff. de rei vindic.*

§. VII.

- ¹ Quando nunc sepulchri ædificati dominus, ejusve procurator, prohibebatur mortuum in istud, utut adhuc purum inferre, fas eidem erat vel interdicto utide mortuo inferendo *l. 1. pr. & §. 1. 2. 3. 4. ff. de mort. infer. vel aliorum mortuum inferre & postea in factum actione experiri ad id quod interfuit prohibitum non esse, veluti ad loci ædificiive pretium, mercedem, æstimationem, prout velemptum, vel conductum, vel propriis impensis constructum erat sepulchrum, competente hac actione etiam in hæredes l. 8. §. fin. l. 9. ff. de religiof.*

§. VIII.

- ¹ Quatenus impensæ in sepulchrorum ædificationes factæ pertineant ad impensas funerum, ut in actionem veniant funerariam vid. *l. 37. §. 1. ff. de religiof. l. 27. ff. de condition. & demonstrat.*

§. IX.

- ¹ Hodie hæc, sepulchrorum jura suo modo applicari possunt saltem ad sepulchra nobilium familiaria, & si qui alii adhuc in publicis cœmeteriis peculiaria sepulchra possident *v. Dd. ad tit. de mort. infer.*

§. X.

- ¹ Progrediendum ad lapides sepulchrales, qui ad sepulchra eriguntur duntaxat in memoriam ibidem sepulti, unde & monumenta sepulchrorum appellantur *Grabstein. l. 2. §. 6. l. 37. §. 1. l. 42. ff. de religiof. add. præfat. n. 6.* Ad eosdem referri quoque quæcunq; statuæ sepulchris Principum honoris & memoriæ gratiâ, impositæ, qualem columnam triumphalem cum Trajanus Imperator sibi dicatam morte præventus non vidisset, Senatus Romanus sepulchro ejusdem imponi jussit *Micral. Syns. hist. lib. 2. Sect. 3. quæst. 24.*

§. XI.

- ¹ Lapidum sepulchralium positio non est quidem improbanda *Genes. c. 35. v. 20. II. Samuel. c. 18. v. 18. Marc. c. 15. v. pen. l. 5. C. de religiof.*
- ² Non obstat Sap. c. 14. v. 15. ast eadem sumptuum impendendorum moderationem accipit ex dignitate & facultatibus defuncti, sicut ipsorum sepulchrorum lapideorum ex ædificatio *v. l. 37. §. 1. ff. de religiof. l. 27. ff. de condit. & demonstr. junct. l. 12. §. 5. l. 14. §. 4. ff. de religiof. Gothofr. ad l. 4. ff.*

comm. prad. Naurahs. tr. de vit. & mort. hom. sh. 68. in f. sh. 72. in f. & sh. 71.

§. XII.

Quemadmodum inscriptiones, quæ in lapidibus sepulchralibus fieri 1
consuevêre, laudibus suis atque etiam vi suâ probandi non sunt de-
stituendæ *v. Raph. Volaseran. de Sacerdot. Rom. Vers. Virgines Vestales. Mi-
cral. Syn. hist. lib. 2. sect. 4. quest. 21. in fin. Sect. 5. quest. 6. p. 501. in f. &
quest. 9. p. 512. Bald. vol 5. consil. 310.* ita eadem, si vanæ forent aut frivo- 2
læ, meritò damnandæ sunt *v. l. 6. C. de religiof. Naurahs. d. tr. sh. 71. &
in addit. pract. ad th. 91.* nec ullam probationem inducunt *v. Andler. 3
juris-prud. lib. 2. tit. 10. num. 100.*

§. XIII.

Lapides sepulchrales, ceu sepulchrorum accessiones & partes *l. 2. ff. 1
de sepulchr. violat.* accensentur rebus religiosis, indeque cum ipsis
sepulchris eodem jure fruuntur *l. 4. ff. comm. prad. l. 6. C. de religiof. l. 43.
ff. de R. V.* Non obstat *l. 7. ff. de R. D.* ceu quæ lex restringenda ad *Revorá- 2
Phi.* saltem memoriæ causâ positum, sub quo de cætero nullum corpus
humanum humatum sit *arg. l. 6 §. 1. & l. 42. ff. de religiof.*

§. XIV.

Consequens est præfato principio, quòd non minus sepulchrum 1
violasse videatur, & sepulchri violati actione conveniri possit, qui
lapidem sepulchralem, citra reficiendi necessitatem aliamve justam cau-
sam ex temeritate, lucro vel injuriâ, moverit vel evulserit, quàm qui i-
psum sepulchrū demoliendo, corrumpendo, habitando, alienando, illicitè
mortuum inferendo &c. violavit *l. 2. l. 3. §. 2. 8. l. 4. l. 7. ff. l. 1. 2. 4. 5. C. de se-
pulchr. viol. junct. l. 3. §. 3. & 6. eod.* Haud tamen sepulchri violati, verùm injuri- 2
arum actione tenentur, qui saxi aut virgis lapidem sepulchralem ad con-
tumeliam defuncti cædere præsumserint *l. 27. ff. de injur.* aut qui in lapide 3
sepulchrali quicquam infamandi causâ posuerunt, quòd etiam tollere
astringuntur, non secus atque si in lapideo sepulchro tale quid patrassent
l. 37. pr. & §. 1. ff. de injur. Memorabile est, statuam sive Niconis Tha- 4
sii sive Diomedis athletæ, ipsam talis injuriæ ultricem extitisse, dum
quendam, qui illam ad contumeliam defuncti & sub eâ conditi vel Ni-
conis vel Diomedis fustibus cædebat, spontaneo lapsu oppressit. *v. Cruf.
de indic. delict. p. 1. c. 27. n. 4. Naurahs. tr. de vit. & mort. hom. theor. 100.
add. infr. Class. 6. Sect. 2. §. 8. n. 12.*

§. XV.

¹ **Q**Uæritur autem, num hæc ipsa de violatione sepulchrorum etiam
² obtineant in sepulchris hostium, itemve judæorum? Quoad hostes
 lectorem remitto ad l. 4. ff. de sepulchr. viol. quam de violatione sepul-
 chri aut lapidis sepulchralis, non ipsius cadaveris, rectè interpretatur Nau-
³ rath *citand. loc.* In judæis præfata jura quoad ipsa cadavera simpliciter,
 quoad lapides verò eatenus procedunt, si iis nil inscripserint, pinxerint,
 aliudve fecerint ad contemptum Christianæ religionis *arg. lib. 4. & 11. C.*
de judæ. lib. 9. 10. C. de heret. c. 9. X. de judæ. Naurath. tr. de vit. & mort. hom.
theor. 97. circ. fin. th. 98. in med. ideoque à jure & justitia neutiquam alic-
 na putanda eam in rem alicubi judæis concessa specialia protectoria, qua-
 le protectorium in Electoratu Brunsvicensi Lüneburgensi non procul ab
 urbe Hannovera, quam Electoralis celebrat sedes, in vestibulo judaici
 Langenhagensium finium valde arenosi, ut natura fert terræ, sepulchre-
 ti erecto incisum lapidi, suâ sepulchrales judæorum erectos lapides al-
 titudine multum superanti. Tenor ita habet:

Der Juden Grabstatt und Schutz-Stein.

Mit Verwarnung wer ins künfftig dieselbe violiren oder mit Abführung
 des Sandes turbiren wird/das derielbe ohne einzig Ansehen SERENIS-
 SIMO CELSISSIMO Hertogen Johann Friderichen dem gnädigsten
 Lands. Fürsten in scharffe Straff verfallen seyn soll.

Urkundlich Lungenhagen den 11. Tag Septemb. Anno 1671.

Ad mandatum SERENISSIMI proprium

Melchior Albrechts Reichards.

⁴ Plura de violatione sepulchrorum tradunt Dd. ad tit. ff & C. de se-
 pulchr. viol. Item Naurath. *d. tr. theor. 96. 97. 98. 99.*

§. XVI.

¹ **R**eligiosis rebus annumerandi etiam sunt muri lapidei, quibus hodie
 cœmiteria solent circumcingi. Quam in rem, ut ejusmodi lapidea
 vel etiam lignea munimenta fiant, iisque cœmiteria ab incurso pecorum
 aliâque quâvis immunditie præserventur, in quibusdam provinciis ex-
 tant peculiæ sanctiones v. *Brunnemann. de jur. ecclesiast. lib. 1. c. 6. membr.*

12. §. 20. Non obſt. l. 2. §. 5. ff. de religioſ. Quemadmodum enim olim, 1
quando ſepulchrum cenſebatur quatenus corpus à patrefamiliâs in ſuo
fundo humatum eſſet d. l. 2. §. 5. ff. de religioſ. non excludebatur, ſed po-
tius continebatur illud munimentum, quod ejus loci muniendi cauſâ
erat conſtructum l. 37. §. 1. ff. de religioſ. ita hodie, ubi publicâ mor-
tuorum illatione totus ad eam deſtinatus locus mortuorum corporibus
repletus, ac ſic in omnibus ejus partibus humatum eſſe creditur d. l. 2. §. 5.
etiam continebitur munimentum, quo cœmiterium circumſeptum eſt
arg. d. l. 37. §. 1. de religioſ.

§. XVII.

TAm muri cœmiteriorum, quàm ſepulchra & lapides ſepulchrales 1
deſinunt eſſe res religioſæ, ſi ab hoſtibus exciduntur, capiuntur vel 2
occupantur, quibus tamen rurius diſcedentibus priſtino ſtatui reſtituun-
tur arg. l. 36. ff. de religioſ. atque ideò intermediotempore ejusmodi la- 3
pides convertere ad uſum profanum licet arg. tot. tit. C. de ſepulchr. Viol.

§. XVIII.

QUando ad ſepulchra ædificanda aut muros, itemve monumenta eri- 1
genda lapides convehendi, trahendi, vel ducendi ſunt, eadem pla-
nè jura circa eam rem ſunt, atque etiam ſi ad quodvis aliud profanum
opus lapides eſſent vehendi, trahendi vel ducendi, ut nimirum, qui ſal- 2
tem iter in alieno fundo habet vel actum, trahere lapidem non poſſit; at
id queat, qui viam habet, modò non lædat fructus: plauſtro verò la-
pides transvehere etiam illi fas ſit cui actus conſtitutus l. 7. ff. de ſervis. ruſt.
præd. Similiter in conductore, qui lapidem transportandum, 3
trahendum, vel vehendum conduxit, ſi ejus culpâ fractus eſſet, idem
ſtatuendum quod ſuprà part. 1. Claſſ. 7. Sect. 3. §. 1. ratione tigni fracti
edoctum eſt. Denique plauſtrarius ob lapides ex plauſtro cadentes, qui- 4
bus quid rumpitur vel frangitur, A quiliâ tenetur, ſi malè lapides compo-
ſuerit & ideò lapſi ſorent l. 27. §. 33. ff. ad

L. Aquil.

CLASSIS V.

DE

Lapidibus & rebus lapideis profanis
publicis.

SECTIO I.

DE

Pontibus, item de lapidibus indicibus milliarium.

§. I.

Uòd iter agentibus identidem se obiciant obstacula flumi-
num lacuum &c. adeoque pontes non solum lignei, sed
& lapidei s. saxei fluminibus superstruantur dictum est
superiùs *part. 1. Class. XI. Sect. 1. §. 1.* at eadem, quæ ibid.
& §. §. seq. de pontibus satis amplè præmissa sunt, etiam
huc repetere, foret hominis liberiore otio fruientis, cum juridicè nil diffe-
rant lignei & saxei pontes, verùm iisdem regulis juris censendi sint. Eorun-
dem autem iter agentium gratiâ apud Romanos milliaria notabantur
lapidum intervallis cum signis suis & numeris, sicuti Atticus juxta viam
Appiam ad quintum lapidem sepultus legitur *v. Cornel. Nep. descript.*
Attici, eoque illud Martialis referendum est.

Quò te bis decimus ducit ab urbe lapis.

Imò Romanis antiquior hic mos esse videtur, ut in viis publicis poneren-
tur lapides s. lapideæ columnæ, singulorum milliarium indices. *v. I. Sa-
muel. c. 20. v. 19.* jung. quoad morem Romanorum *arg. §. 16. Instit. ibique
jul. Pac. analys. l. 13. §. 1. 2. ff. de excusat. tutor. l. 1. §. 4. ff. de Offic. præfect.
urb. Brissou. se lect. ex jur. Civ. antiquit. lib. 4. c. 8.*

§. II.

Prædicta milliarium per lapides distinctio fiebat Romæ non à milliaro
urbis, quod prope ædem Saturni in capite fori Romani columna erat,
in

in quam omnes Italiae viæ terminabantur *Gryphiand. de insul. c. 14. n. 27.* sed à continentibus ædificiis *l. 154. ff. de V. S. ibique Gothofr.* Hodie moribus Saxonicis non à continentibus ædificiis, verum à porta urbis usque ad sepes pagi per viam regiam fieri computationem, ac milliaria mensurari rotâ, refert Malcomet, *ad Wes. w. de offic. Præf. urb.* daß ein jedes Rad im Umbugang eine Ruthe halten / und die Ruthe acht halb Eien lang seyn: Eine Meile sechzig Gerwende / und jedes Gerwende sechzig Ruthen haben solle.

§. III.

Lapides milliaria distinguentes, tanquam viarum publicarum accessio & pars, absque dubio eodem cum viis publicis jure constiterunt, ut ideo supervacanea futura sit opera, quæ in ulteriorem explicationem impenditur, cum de jure viarum publicarum satis constet ex præmissa de pontibus doctrina *in part. 1. Class. XI. Sect. 1.* Cum tamen circa verum intellectum §. 16. *Instit. & l. 13. §. 1. 2. ff. de excus. tut.* Doctores mirificè varient, necessum ac utile fore judicavi, si in illorum opinionibus tradendis & vero sensu eruendo fecerim periculum. Quidam hunc tradunt sensum, non cogi quempiam suscipere tutelam ultra centesimum lapidem seu milliare, sed posse se excusare, si is, cujus tutela suscipienda, habiter ultra centesimum lapidem *v. Wesenb. w. de excus. tut. n. 3. Perez. in prælect. Cod. eod. n. 5. Mynsing. decad. 6. Resp. 54. n. 7.* At ex dictis textibus minimè talis sensus inferitur, ceu qui satis apertè loquuntur de tempore præstituto illis, qui se à susceptione delatæ tutelæ volunt excusare, & ultra centesimum lapidem habitant, ut rectè hoc nomine Wesenbecium & Perezium corrigat Hahnus *in nos. ad Wesf. d. loc.* Verus illorum textuum intellectus potius est qui sequitur: Tutor datus, si velit ab eo onere se excusare, id facere opus habet intra quinquaginta dies, quibus effluxis non auditur *l. 38. ff. de l. 6. C. de excus. tutor.* At hoc saltem ob- tinet, quando vel in eadem civitate, ubi tutor datus est, vel intra centesimum lapidem habitat §. 16. *instit. & l. 13. §. 1. ff. d. tit.* Sin verò ultra centesimum habitat lapidem, in unamquamque diem numerantur Viginti milliaria itineri conficiendo, & ulterius triginta dies ad excusandum conceduntur *d. text.* quo ipso interdum ejus qui longius habitat, deterior conditio feri posse videtur, quàm ejus qui in civitate est vel propius habitat, cum tamen illi naturali ratione & æquitate suadente, plus temporis fuisset indulgendum: Scilicet minus dixit, quàm voluit legislator,

adeoque strictiora verba secundum sanam rationem & præsumtam legislatoris voluntatem extensa & explicata sunt à celeberrimis Juris-Consultis, Cerebodio Scævola, Julio Paulo, Domitio Ulpiano, &c. ut eo quidem casu, quando dies itineri conficiendo necessariæ, numeratis in unamquamque viginti milliaribus, & ultrà has triginta aliæ concessæ junctim quinquaginta dies haud conficerent, nihilominus extensivè quinquaginta dies permittantur, quasi talis non ita longè habitet, verum adhuc inter propius habitantes sit numerandus *arg. l. 3 ff. d. V. S.* at verò ubi quinquaginta dies eâ computatione excederentur, etiam hi plures largiendi sint tanquam longiùs habitanti, quo sensu nunquam deterioris, sed vel melioris vel saltem ejusdem cum proprius habitante conditionis est, qui longiùs habitat *l. 13. §. 2. ff. de excus. tutor. jul. pac. d. loc. & analys. C. eod. n. 20.*

§. IV.

- 1 **P**RO faciliiori intellectu computationis milliarium monendum duxi, quòd in singulos dies viginti millia passuum peragenda sint *l. 3. ff. d. V.*
- 2 *S.* quo passuum numero conficiuntur viginti millaria legalia s. Italica, cum mille passibus milliare, *arg. ipsius vocabuli Milliare*, quinque pedibus passus, & quindecim digitis pes constituatur *Mynsing. decad. 6. Resp. 54.*
- 3 *n. 8. Klock. tom. 1. consil. 10. n. 335.* Hæc autem viginti millaria Italica efficiunt quatuor millaria germanica, singulis quinque Italicis in unum
- 4 milliare germanicum computatis *Mynsing. d. loc.* Alii aliter computant in quodvis milliare germanicum quatuor mille passuum, ut viginti millaria Italica efficiant quinque germanica *v. Calvin. lexic. voc. mille passus.*
- 5 porro licet adhuc alium computationis modum ex §. 2. hîc, & per eam varietatem animadvertere, cujusque regionis morem & usum esse ratione commensurationis milliarum spectandum.

§. V.

- 1 **H**IS viarum lapidibus non absimiles sunt tonnæ marinæ, quas locandi, nec non contos seu bacas erigendi jus respicit quidem finaliter promotionem itinerum maritimarum in navigationibus, at quorum positio arguit possessionem jurisdictionis maritimæ in eo loco *v. Gryphian. 1. de*
- 2 *insul. C. 9. n. 34. & 35.* Eandem probandæ possessionis vim habent speculæ in insulis & portubus ad usum navigantium positæ *Gryph. ibid. n. 30.*

SECTIO II.

DE

Straturis platearum ac viarum.

§. I.

Via publicæ, nec non urbium plateæ, lapidibus sterni ac delapi-
dari consueverunt, suscipiente hanc curam Magistratu propter
publicam necessitatem & utilitatem *Nov. 17. c. 4. §. 1. Finifil.*
Osnabrigische Braunschweig. Lüneburgische Weg. Ord.
nung de anno 1691. per tot. præcipue præfat. & §. 3. 7. 11. 13. 19.
Haud verò ullus Civium, ne quidem dignitatis privilegio, immunis
est ab ista platearum delapidatione *arg. l. 7. C. de operib. public. l. 7. C. d. ss.*
eccles. l. 4. C. de privil. dom. Aug. neque ad reficiendam lapideam urbis
straturam tenetur solus Civis, coram cujus habitatione refectio est neces-
saria, sed publicam facere oportet collationem, ne inhabitatores pla-
tearum magis frequentium, per quas iis, qui toti civitati victualia adve-
hunt, frequentius ire, equitare, currus plaustrave ducere, eoque id la-
pideum stramentum disperdere contingit, præ aliis, quos plateæ angu-
stiores & obscuriores comprehendunt, nimis injustè graventur *d. text.*

§. II.

Si quis suâ culpâ eam structuram lapideam exarâisset, is eâ ipsâ culpâ se
solum ad refectionem obstrinxisse videtur *l. ult. ff. de via public. reficiend.*
atque si nomine refectionis etiam purgationem platearum velis comple-
ti *arg. l. 1. §. 1. ff. de via publ. refic.* cum distinctione erit loquendum, ut
quidem loca publica, v. g. forum, purgare teneantur omnes conjunctim
cives, dato alicui salario ex communi ærario, quòd horum locorum
immundities occasione nundinarum & publicæ utilitatis accedat, at verò
in reliquis plateis cuilibet coram suis ædibus purgatio incumbat ob præ-
sumtam propriam culpam, quemadmodum solus ad refectionem ob-
ligatus est, qui lapides exaravit *d. l. ult. ff. de via publ. refic.* & velut ad purga-
tionem viarum ab omnibus rebus, quarum positione usus viarum publi-
cus quoquo modo impeditur, solus tenetur is, cujus facto id impedimenti
allatum est, quod nunc removeri atque viam debitè construì seu ordi-
nari ac purgari convenit *l. 1. §. 3. ff. de via publ. & ne quid in loc.*

§. III.

§. III.

- ¹ Similiter quoad vias publicas dicendum est, quod non possessores vicinorum prædiorum, verum is qui habet Regalia, ob commodum vectigalis quandoque specialis *wegen des Weg-Gelds* *Ludovic. Rom. in suo sing.* 817. Vel non sufficiente ærario omnes conjunctim cives absque ullo dignitatis privilegio, ad refectionem obstringantur conferre *l. 7. C. de Oper. public. l. 7. C. de SS. eccles. l. 4. C. de privil. dom. Aug. l. 11. ff. de Vacat. & excus. muner. Nov. 17. c. 4. §. 1.* quibus tamen omnibus propter publicam utilitatem in usum refectionis ex sylvis proximis pro pretio concedenda sunt necessaria ligna *Besold. part. 1. consil. 3. c. 4. tit. 3. n. 8.*
- ² Non obstat. *l. 2. C. de immunit. nem. conced. ubi in diverso planè casu* haud iniquè ad reparationem aggeris fluminum tenentur vicini possessores, ceu ad quos etiam aliquod aggeris commodum, arborum scilicet inibi plantatarum proprietas, pertinet *v. part. 1. Class. 4. Sect. 15. §. 2. junct. l. 10. ff. de R. I.*

§. IV.

- ¹ DE cætero via publica ita reficienda est, ne fiat deterior, unde pristina altitudo, latitudo, longitudo, pristina quoque reficiendi materia servari debet, neque terrenæ viæ glaream injicere, aut lapide eam sternere, vel lapide stratam terrenam facere licet *l. 1. §. 2. ff. de via public. refic.*
- ² Ubi etiã Gorthoff. in notis differit, num conducatur vias publicas, itemque stabula &c. injectâ glareâ aut lapidibus sterni, quo nomine carmine Lampiniani Statii *Sylvar. lib. 4.* laudatur Domitianus, quod viam Appiam, quæ Româ Brundisium ducebat, at vetustate collapsis fossis viatoribus molesta erat, in gestis arenis & lateribus sternere fuerit aggressus.

SECTIO III.

DE

Muris urbium.

§. I.

- ¹ AD integram quandoque provinciam circummuniendam fieri muros tam pro earum defensione quàm ut ab aliis provinciis certis finibus distinguantur, exemplum docet Adriani & Severi, Imperatorum

torum Romanorum, qui in Britannia duxerunt murum, utut cespitium, octoginta millium passuum seu octoginta miliarium, quo Romani atque Barbari à se invicem dividerentur *Micral. Syn. histor. lib. 3. Sect. 10. quæst. 3. add. Isbrandt Reichs-Beschreibung nach China ap. Menzel. in Chronolog. Chines. nec non Scoti ac Picti à provincia Romanorum in Britannia excluderentur Id. Micral. lib. 3. Sect. 4. q. 1. & q. 3. sub Mongaldo, Donald. Fergusio & Eugenio II. Similem confecerunt murum Reges Sinarum 2 ad impediendas incursiones Tartarorum Micral. d. lib. 3. Sect. 10. quæst. 3.*

§. II.

Eodem modo ad tuitionem urbium construuntur alta munimina & 1 muri, hi quidem plerumque è lapidibus: Ast oportet, quantumvis 2 muri essent altissimi & crassissimi, accedere veram in Deum fiduciam, absque quâ vel muros Hierosolymitanos ascendens dirueret vulpes, quòd opprobrii frustrâ olim Hierosolymitanis, ceu confidentibus in Deo objecit Tobia Ammonites *Nehem. c. 4. v. 3.* Num verò urbs necessariò habeat 3 muros, ut hi ad ejusdem essentiam pertineant? *v. Levit. c. 25. v. 29-30. 31. Deut. c. 3. v. 5.* Item quales lapides potissimùm conducat in utum murorum adhiberi *v. Theodoric. discurs. polit. de munition. & propugnac. membr. 2. quæst. 5. & 6.* atque quæ forma, quæque crassitudo muris urbium conveniat? *v. Theodoric. d. tr. membr. ult. quæst. 5.* Et denique an expediat 5 velut muros, ita etiam valla propugnaculorum & aggeres, pontesque 6 fieri ex lapidibus? *v. Idem. Theodoric. membr. 2. quæst. 1. & membr. ult. quæst. 4. & 15. jung. part. 1. Class. XI. Sect. 1. §. 10. n. 2. & seq.*

§. III.

Muri urbium, nec non speculæ vigiliarum & custodiendæ urbis gratiâ habitæ eodem planè cum portis jure habendi atque censendi sunt, ideoque huc repetenda ea, quæ superiùs *part. 1. Class. XI. Sect. 3.* de portis latius edocui. *Add. h. Class. 5. Sect. 1. §. 5. n. 2. II. Sam. c. 18. v. 24. c. 20. v. 15. It. §. 10. Instit. d. R. D. l. 1. pr. l. 8. §. fin. l. 9. §. 3. & 4. l. ult. ff. de R. D. l. 13. §. 17. ff. de remilitar. l. 2. & 3. ff. ne quid in loc. sacr. Ordinat. provinc. Hennebergic. de anno 1539. lib. 3. tit. 4. cap. 3. Reformat. Wormatiens. lib. 5. part. 4. tit. 25. Hænon. lib. 1. disp. jurid. 4. controvers. 5. Item lib. 2. disp. 10. §. 1. lit. p. & q. Hahn. ad Wesenb. ff. de R. D. n. 1. verb. Sancta. in f. & tit. ne quid in loc. sacr. It. tit. de legib. n. 4. verb. ἐν τῷ πλάτῳ, Melon. thes. jur. feud. civ. & crim. tit. 49. n. 196. 197.*

§. IV.

1 **A** B instauratione & refectione murorum urbis nemo civium privilegio dignitatis excusatur, verum ad eam omnes certatim, facta operarum aut pecuniae collatione, debent instare *l. Reg. c. 9. v. 13. l. 7 & 12. C. de operib. public. l. 7. C. de SS. eccles. l. 4. C. de priv. dom. Aug.* quo nomine gloriatur Nehemias, quod populo sibi concedito minime extiterit molestus, praetendendo immunitatem à murorum instauratione & reparatione *Nehem. c. 5. v. 10.* cum econtra potentiores Thecoitarum se ab isto onere subdlexerint *Nehem. c. 3. v. 5.* Et quidem tanto perè omnibus sine ulla exemptione Civibus istud oneris jure Romano incumberebat, ut quoque liceret pecuniam ad ludos publicos & instaurandi agonis voluptatem à Civibus, utut potissimum à dignioribus & opulentioribus, collatam convertere in refectionem murorum, novà postmodum collatione in ludos faciendà *l. un. C. de expens. lud. public.* similiter à murorum vigiliis nullus Civium, neque dignitatis privilegio, immunitatem habet *c. 2. X. de immunitat. eccles.* Sed hodie ratione harum immunitatum tam à vigiliis, quàm à constructione & refectione murorum, spectanda cujusque loci consuetudo, quæ in multis provinciis à jure Romano deviat. De Coetero cura instaurationis & refectionis murorum urbis, ob publicam eorum necessitatem & utilitatem incumbit Magistratui *Nov. 17. c. 4. §. 1.* cui etiam in casu necessitatis fas est, pro muris & fossatis firmitus reformandis, accipere & annexare privatorum domos ac hortos propinquos, refuso dominis eorum ex publico pretio *v. appendic. ex Petr. Jacob. ad Petr. de Ferrar. Papiens. prax. aur. rubric. 29. num. 9. & 10.*

S E C T I O I V.

D E

lapideis instrumentis suppliciorum.

§. I.

1 **Q** Ue admodum lignea, ita varia lapidea habentur suppliciorum instrumenta tam ab antiquo quàm hodie: Valdè olim usitata fuit in republica judacia poena lapidationis *v. Exod. c. 3. v. 26. c. 17. v. 4. II. Paral. c. 10. v. ult.* Judæi ipsum nostrum Salvatorem eà poenâ afficere voluerunt, quod se Abrahæ præferret *Joh. c. 8. v. ult.*

nec non suos terræ, in quam ex Egypto migrabant, exploratores, quasi de terræ bonitate ac fertilitate fuissent mentiti *Num. c. 14. v. 10.* Lege Mosaciâ lapidari jubetur bos cornupeta, qui hominem occiderit *Exod. c. 21. v. 28. & seq. add. Miscell. quæst. 15.* Item homo qui è populo judaico quando dabantur à Deo decem præcepta, ultra terminum constitutum in verticem montis Sinai ascendisset *Exod. c. 19. v. 12.* quique die Sabbathi ligna collegisset aut operatus esset *Num. c. 15. v. 35. & seq.* similiter hæreticus & qui Deos colluisset alienos *Deut. c. 17. v. 5.* Falsus propheta, & qui Israëlitas à vero Deo ad hæresin abducere studuisset, adeò ut etiam liberi parentes lapidare fuerint cum omni reliquo populo obstricti *Deut. c. 13. v. 10.* quâ lege sine dubio, filii Juda palliarunt id impium suum facinus, quando à vero Deo deficerent, atque veros Dei Prophetas, quos nunc pro falsis ipsi habebant, lapidarent *II. Paral. c. 24. v. 21. Act. c. 7. v. 58. 59.*

§. II.

Porrò lapidationis poenam subibat, qui è filiis Israël de semine suo daret ipsi Molech *Levit. c. 20. v. 2.* Item blasphemus *Levit. c. 24. v. 14. 16. & ult.* atque is in quo esset pytho aut haruspicum spiritus *Levit. c. 20. v. 3. ult.* nec non sacrilegus *Ios. c. 7. v. pen. & ult.* filius epulo & potator, atque ad parentum correctionem inobediens obstinatus ac rebellis *Deut. c. 21. v. 21. add. Struv. Synt. Civ. Exerc. 49. th. 90. circ. fin.* Virgo quæ sponso Virginitatem non attulisse convicta fuerit, aut quæ de sponsata cum alio spontè concubuerit, quàm lex cum suo adultero vult lapidandam *v. Deut. c. 22. v. 21 & 24. Job. c. 8. v. 5.* in quâ tamen adulterii causâ maritus, si contra uxorem falsum dixisset testimonium, favore matrimonii sustinendi non erat lapidandus, sed aliter puniendus, & illi, quâ carere volebat, perpetuò adhærere jubendus *c. 14. c. 33. quæst. 5.* utut aliàs testis, qui falsum testimonium protulerit, eadè plectendus sit poenâ, quam sustineret is, contra quem testatus est, si testimonium fuisset verum. *Deut. c. 19. v. 16. & seq. Dan. c. 13. v. 62. Prov. c. 19. v. 5. 9. 28. l. 13. C. de testib. Ord. Crim. art. 63. & 107.*

§. III

Incidit hic quæstio de modo lapidationis: Judæi quippe non volunt Maleficos eo puniri genere, quo ipsorum corpora lacerantur, dissecantur, conquassantur, conteruntur, aliterque ita mutilantur, ut sanguis effluat ipsæve imaginem Dei, ad quam creata sunt, amittant, indeque statuant, non vivos olim lapidatos Maleficos, verum ad saxum perductos

à quodam, qui lictoris seu carnificis vicem egisset, taliter fuisse præcipitatos, ut in ipso præcipitationis actu singulari quâdam lictoris agilitate cervices frangerentur, quos sine effluxu sanguinis sic deturbatos & necatos, inque via publica ad ostium cœmiterii sepultos, universas populus lapidibus obruisset, magno quodam in medio lapidum tumulo erecto lapide, in quo lapidari nomen & crimen descriptum omni populo prætereunti ad territionem patefieret, quo sensu lapidatio non tam supplicium fuisset quàm supplicii consequens. Et quidem hæc judæorum opinio juvari posse videtur S. scripturæ textibus *II. Sam. 18. v. 17. Jos. c. 7. v. ult. c. 8. v. 29. c. 10. v. 17. Genes. c. 39. v. 19. 20. Matth. c. 28. v. 2.* nec non prohibitione Imperatoris Constantini, quando ob eandem rationem, quòd facies hominis ad similitudinem pulchritudinis cœlestis figurata sit non voluit in facie ejus, qui pro qualitate deprehensi criminis in metallum fuit damnatus, crimen describi, cùm in manibus atque in suris poena damnationis unâ inscriptione queat comprehendi *v. l. 17. C. de pœn.*

§. IV.

H Is objectionibus nihil moratus putaverim, quòd in vivum maleficum legitime condemnatum universus populus irruere, eumque *ipsis lapidibus* occidere non solum potuerit sed & debuerit, quia *hoc genus pœnæ seu mortis* Deus esse voluit, ut maleficus *lapidibus, non alio modo,* necaretur *fac. l. 8. §. 1. & 2. ff. de pœn. add. Peller. ad Klock. de arar. lib. 2. c. 126.*

2 *ad N. 2.* Ex quâ causâ etiam non omnino adæquata est aliorum judæorum opinio, qui volunt ejus mortis reum intra locum undique conclusum saltem lapidum injectu fuisse oppressum & quasi suffocatum: velut quoquo poena ignis de vera concrematione intelligenda, nec verò ita explicanda est, quasi maleficum oportuisset plumbum igne liquefactum absorbere atq; hoc modo combustionis poenam subire *Conf. Kipping. instit. politic. lib. 2. c. 7. §. 1. add. arg. d. l. 8. §. 1. & 2. ff. de pœn.* Temerè quidem ac petulanter etiam externa in homine Dei imago neutiquam mutilanda

4 est, at benè ex justa causa & propter delictum. Quantum enim ob hoc poenæ irrogationem attinet, imago Dei non præcipuè in externa hominis figura, verùm in divinis virtutibus, immortalitate, & dominio in creaturas consistit *V. Miscell. quæst. 7.* qualem imaginem cùm potius criminofus maleagendo abjiciat, quàm ut irrogatione poenæ absunatur, cur indignus retineret externam figuram? prostant quoque hanc in rem divini

jussus

jussus, nec non varia exempla, quibus Israëlitz comprobârunt mutilationes humani corporis ex justa causa: Sic David Philistæum nomine Je-6
hova aggressus in fronte ita percussit, ut lapis esset in fronte infixus, ac po-
steâ caput ejus præcidit gladio *I. Samuel. c. 17. v. 49. & seq.* Samuel ad A-7
gag ex jussu divino ita loquitur, quemadmodum orbavit mulieres gladius
tuus, sic orbabitur pater mulieribus mater tua *I. Sam. c. 15. v. 33.* Contri-8
vit Jehova Sifera, ejusque castra acie gladii *Judic. c. 4. v. 15.* Bilcam fili-9
um Beor divinatorem filii Israël occiderunt gladio *Jos. c. 13. v. 22.* Su-10
stulerunt Judæi lapides, ut jacerent in Christum *Johann. c. 8. v. ult. &*
ipsa experientia testis est, judæos adhuc hodie, si qui ipsorum feralem 11
sugerint sectam & ad Christianam religionem transferint, eos lapidibus
solere impetere, non aliâ, ut verisimile est, intentione, quàm ut amu-
latione quâdam antiquam lapidationem videantur exercere in illos, quos
suâ opinione habent pro hæreticis & talibus, qui Israëlitas à verò Deo
abducere studerent. Sed furiosæ nequitie poena flammæ præstituta est in
l. 3. C. de Juda. hodie arbitraria relegationis fustigationis &c. Non quic-12
quam etiam in contrarium facit prohibitio Constantini in *l. 17. de pæn.* si-
quidem inde tantummodò evincitur faciem hominis, quia ad imaginem
coelestis pulchritudinis figurata est, ac homo præcipuè ex ea parte cogno-
scitur, esse corporis humani principalem aliisque potiore partem, quæ
non sit deformanda aut maculanda propter solam magis poenæ indica-
tionem, quàm poenam ipsam, ceu quia solum illud poenæ irrogatæ indi-
cium, quale est inscriptio in facie criminosi, æquè commodè possit fieri
in alio corporis membro seu parte. Neutiquam ergò à Constantino pro-
hibetur ipsius poenæ irrogatio talis, quâ etiam facies hominis perit,

§. V.

Hodie lapidationis poena non amplius usitata est, præterquam
quod consuetudine quorundam locorum carnifex, si in executio-
ne poenæ capitalis aberraverit, permittatur lapidibus irrui à populo, ceu
qui duros ac nimios maleficorum cruciatus admodum ægrè ferat, sicut
suo exemplo Phalaris compertus est, lapidibus à civibus obrutus, cum
Zenonem in foro ad prodendos conjurationis socios tormentis crucia-
ret *v. Micral. Syn. hist. lib. 2. sect. 2. quæst. 17. p. m. 275.* Ast ea prava po-2
puli consuetudo merito damnatur in *Ord. crim. art. 97. & 98. add. Dam-
houder. prax. crim. c. 152. n. ult.*

§. VI.

- 1 **S**imile poenæ genus est præcipitatio maleficorum de saxo, quod inde-
 2 **S**ex Republica judaica originem videtur traxisse, postea etiam Græ-
 cis usitatum, & ab his ad Romanos devolutum, apud quos speciale ge-
 3 nus poenæ fuit habitum. Siquidem filii Juda cum mortis per præcipita-
 tionem de saxo inferendæ modum adhibuerunt, quando decem mille
 captivos de filiis Seir è vertice rupis præcipitârunt *I. Paralip. c. 25. v. 12.* si-
 militer Jehu præcipitari fecit Isabellam *II. Reg. c. 9. v. 33.* Et varia ex Græ-
 4 corum annalibus exempla recenset Rycq. *de capit. Rom. c. 4.* Apud
 Romanos malefici alto de saxo præcipitabantur ad mortem, quemadmo-
 dum lege XII. tabularum servos in manifesto furto prehenso, verberibus affectos, è saxo præcipitationem subiisse refert Coras. *lib. 7. Miscell. c.*
 5 *43. n. 5.* Item Rycq. *d. c. 4.* eandemque poenam tenuisse illos, qui falsi testi-
 monii fuissent convicti, itemve cives hostes patriæ, incestuosos, transfu-
 gas, (de quibus posterioribus *v. Mynsing. decad. 3. Respons. 21. n. 58.*) aliosq;
 quosvis fontes, testantur Gothofr. *ad l. 25. §. 1. ff. de pæn. Rycq. d. c. 4. Ro-*
sin. de antiq. Roman. lib. 8. c. 6. part. 2. L. XII. tab. §. 5. pag. 587. & 588.
 6 Atque hanc specialitatem generis poenæ magis postea confirmavit Impe-
 7 rator Tiberius *v. Gothofr. d. loc. & Romanorum hunc morem æmulan-*
 tes quoque aliæ gentes approbârunt, velut compertum habemus, quod
 apud Athenienses Theseus Scironem latronem in finibus Megaricis de
 saxo dederit præcipitem *v. Myral. Synt. hist. lib. 1. Sect. 3. quæst. 13.* nec non
 quod in regno Croatiae ejus provinciæ præses de saxo præcipitaverit ca-
 ptam in itinere matrem Mariæ, Hungariæ Reginæ, quæ Carolum Dyr-
 rachum parvum in arce Budensi strangulari curaverat *Id. Micral. Synt.*
hist. lib. 3. Sect. 7. quæst. 3. sub Maria.

§. VII.

- 1 **S**axum, è quo Romæ deturbabantur delinquentes, in Tarpejo monte,
 qui ante Saturninus mons, nunc capitolium dicatur, fuisse ex Plutarcho
 2 asserit Coras. *lib. 7. Misc. c. 3. n. 6.* cui hætenus alii contradicunt, quod
 Tarpejum montem, ante Saturninum dictum, non Capitolium, verum
 Capitolium seu arcem in Tarpejo monte, montem Tarpejum, à Tarpe-
 ja in monte isto juxta Capitolium sepulta, appellitare maluerint *v. Hen-*
ric. Decimat. Sylv. vocab. verb. Capitolium. & verb. Tarpejam. add. Just. Rycq.
 3 *de Capit. Rom. c. 3.* Imò secundum alios arx illa fuit in Capitolio, cujus
 Præfecti Tarpeji filia, eam prodidit Sabinis (quo tamen nomine excul-
 patur

Part. 2. Class. 5. Sect. 4. de poena præcipitationis de saxo 159
patur à Rycq. d. loc) & postea ab his ipsis contusa, indeque arx Tarpeja
dicta est. v. *Micral. Synt. hist. lib. 2. Sect. 1. quest. 5.* quo sensu capitolium
uti que fuit mons iste in quo arx erat sita, utut postea ipsa quoque arx capi-
olium dici cœperit *Micral. d. l.* Quicquid horum sit, certè præcipitationis
saxum in eo monte fuit, quem potius quàm ipsum saxum Tarpejum appel-
lare fas sit, quia cum hoc, scilicet saxum, dicimus, infamem ejus montis
partem propriè signamus, quam velut funestum locum noluerunt Roma-
ni cum reliquâ Capitolii parte conjungi. v. *Rycq. d. c. 3. circ. fin.* Idque quòd
saxum præcipitationis in Monte Tarpejo seu certa ejus parte fuerit, com-
probant exempla: Etenim de hoc saxo Tarpejo M. Manlius, qui Capi-
tolium à Gallis liberaverat, quòd ad plebem defecisset, atque,
senatu variis Calumniis proscisso, tyrannidem quæsiisset, præcipitatum
adjectamque hanc notam fuisse, *ne quis M. Manlius porro vocaretur*, seu, *ne*
quis gentis Manlie Patricius vocaretur Marcus, referunt Sleidan. *de quat. summ.*
imp. lib. 1. pag. 50. vers. paucis verò post annis &c. *Micral. Synt. hist. lib. 2.*
Sect. 2. quest. 4. in fin. paulò aliter, seu potius clarius, eam historiam re-
censet Joh. Philipp. à Vorburg. *hist. Rom. Germ. tom. 1. pag. 94. col. 2.* ubi
etiam *pag. 78. col. 1.* adhuc aliud profert exemplum. Quòd autem in
pœnam Manlii ea insuper conditio fuerit adjecta, ne quis M. Manlius
in posterum vocaretur, probabilem habet rationem: Quemadmodum
enim gloriam perpetuare videtur, qui in dignitate estultimus, neque suc-
cessorem, præsertim sanguine junctum, at virtute imparem, habet *Micral.*
Synt. hist. lib. 2. Sect. 3. q. 27. pr. veluti Athenienses, quò magis Codrus
nactam pietate atque virtute gloriam haberet æternam & durabiliorem,
post ipsum non alium Regem, sed saltem Prætorem, & quidem perpe-
tuum, constituebant *Micral. Synt. hist. lib. 2. Sect. 3. q. 14. pr.* ita è contra-
rio omnem bonam memoriam tollit, malorumque facinorum memo-
riam perpetuat, qui in vitiis malisque factis est ultimus nec habet succes-
sorem, cujus æquali aut maiori turpitudine futurum sit, ut sua propria
turpitudine quodammodo oblivioni tradatur & extinguatur, veluti Tibe-
rius Caligulæ, viro pessimo, non aliâ de causâ imperium reliquisse fertur,
quàm ut memoriam scelerum suorum majoribus Caligulæ sceleribus
obrueret *Micral. d. lib. 2. Sect. 3. q. 18.*

§. VIII.

Fœdam atque horribilem supplicii hujus consuetudinem, quâ male-
fici de saxo præcipitabantur, post latas leges, Porciam atque Valeriam,
fre-

frequentari desiisse, atque paulatim obsolevisse ex Petr. Fabro refert
 2 Rycq. *de Capitol. Rom. c. 4. in fin.* Certè jure justiniano id genus poenæ sublatum est atque prohibitum *l. 25. §. 1. ff. de poen.* neque etiam hodie amplius usitatum, ut idcò plura de eo dicere, foret supervacaneum.

§. IX.

1 EX lapidibus porrò construuntur patibula, nec non ille elatus supplicii locus in quo malefici decollantur, *Nichtstätt / Enthauptstätt / Rabenstein* / quâ postremâ appellatione utitur Salomo *in Prov. verb.*
 2 *c. 26. v. 8.* Hæc autem supplicii instrumenta ex ædificare & erigere tenentur fabri murarii eo planè modo, quo etiam fabri lignarii patibula lignea *v. Ord. Crim. art. 217. jung. supr. part. 1. Class. XI. Sect. 5. §. 2.*

§. X.

1 EST & aliud lapideum supplicii instrumentum lapis famosus sive scandalali, *der Easterstein* / cujus impositio fit triplici modo : Aut enim
 2 rei scapulis imponuntur duo lapides, aut jubetur reus vel rea unum duosve lapides in foro publicè circumgestare, aut in foro habetur locus è lapidibus elevatus ferreisque cancellis circummunitus, in quo reus, ignominioso vestitu, indutus, omni populo conspiciendus exponitur. Hoc poenæ genus, maximè in reis stupri, Germaniæ valdè usitatum esse, atque ad jurisdictionem criminalem, quam alii vocant merum imperium, pertinere docent Bocer. *de jurisdict. c. 5. n. 43.* Bescold. *part. 5. consil. 233. n. 38.*
 4 quod alii eò limitant, si in causa criminali & ob vindicandum aliquod maleficium quispiam ita condemnetur, eandem poenam ad jurisdictionem civilem, seu mixtum & merum imperium referentes, quando saltem modica coërcitio in contumaciâ per eam foret inferenda *v. Mynsing. decad. 2. Resp. 16. n. 25. Rosbach. process. judiciar. tit. 2. n. 11.* Alii, quibus certi jurisdictionis gradus arrident, hujusmodi poenam numerant ad parvum merum imperium, eamque in quibusdam Sueviæ Civitatibus receptam esse asserunt *v. Mynsing. d. loc. Gylman. supplic. Cameral. tom. 2. p. 39. tit. 10. vol. 2. n. 22. Melon. rer. forens. & observat. ind. tit. L. verb. Lapis scandalali.* Ut ergò appareat, quid certi hæc in re statuendum sit, operæ pretium erit, significationes jurisdictionis simplicis, meri, item mixti & meri
 7 imperii, paulò altius hîc deducere. Quemadmodum enim nihil novum est in jure Romano, ut sub generali alicujus rei appellatione multæ comprehendantur species ex eadem descendentes, quæ quidem ceu aliud nomen aliamque formam induentes, aliæ nunc res esse videntur, nec

tamen in concinnè adhuc sub generali appellatione continentur veluti in præfatione hujus operis ostensum, sub generali appellatione ligni comprehendimateriam, at propter hujus postea speciale nomen & quasi à priori nomine discessionem, ligni appellationem duntaxat in iis lignis remansisse, quæ aliud nomen non assumsissent; ita haud dissimili modo jurisdictionis, quæ est potestas judicandi vel reddendi *arg. l. 1. & l. 10. ff. de jurisdic. l. 1. §. 2. ff. quod quisque jur. in alt. stat.* latissimum nomen omnia illa involvit, sine quibus ipsa non potest explicari, atque idè etiam imperium & executionem *l. 1. & 2. ff. de jurisdic. l. 7. §. ult. ff. de offic. Pro Cons.* & quidem in omnibus omninò causis de quibus jus reddendum est, sicut arguit connexio sub sequentis legis teritiæ *ff. de jurisdic. ubi illud imperium in præced. l. 2. sub jurisdictione comprehensum, dividitur in certas quasdam species.* Sed quia non cuiusvis judici subordina-
 nato omnis de quibuslibet causis jurisdictio relinquebatur, verum pro magnitudine & qualitate causarum jurisdictionem vel reservabat is, qui summam in Republica tenebat potestatem & fons omnis jurisdictionis erat, vel certo alicui ordinario à se substituto Magistratui, simpliciter aut limitatè, concedebat, hinc demum enatæ sunt diversæ jurisdictionis, seu potius exercitii ejus, species, quarum quædam aliud nomen assumsunt & sub nomine jurisdictionis (ceu sub quo nunc nihil, nisi quod aliud nomen non recipisset, contentum) non amplius comprehenduntur *l. 3. l. 4. l. 11. 12. 16. 17. ff. de jurisdic. l. 19. §. 1. l. 20. eod. l. 2. §. 23. ff. de orig. jur. l. 26. ff. ad municipal. Nov. 15. c. 3. tot. tit. de offic. ej. cui mand. est jurisd. l. 31. ff. ad L. Corn. de fals.* Veluti, cum omnis dictio juris versetur in cognitione facti seu causæ, juris ad eam causam applicatione & redditione, atque juris redditu executione, quidam Magistratus habebant nudam notionem seu cognitionem facti, quidam juris dicendi potestatem, quidam exequendi, alii cognoscendi & exequendi, alii jus dicendi & exequendi, alii omnem hæc potestatem conjunctim: unde ortæ diversæ jurisdictionis species, quædam quidem aliud nomen v. g. meri imperii, meri & mixti imperii, jurisdictionis in specie ita dictæ seu simplicis, induentes d. text. add. omninò Lampad. de Republ. Rom. Germ. part. 1. §. 45. & seq. usque ad. §. 53. & part. 3. c. 15. à cuius tamen traditis dissentit Hahn. ad Wesf. de jurisdic. n. 2. verb. id proprie munus, & n. 3.

§. XI.

- 1** **E**X præmissâ doctrina facillè corrui tam ea quæ §. præced. num 4. tradita est identitas juris dictionis civilis cum mixto & mero imperio, quàm quæ ibidem num. 5. subsequitur distinctio jurisdictionis in certos
- 2** gradus: Quod enim illam attinet, mixtura nulla contingit in ipsis partibus jurisdictionis essentialibus, ita ut potestas statuendi sit etiam potestas exequendi vel contrâ; verùm duntaxat acciderit in Magistratibus, quibus quandoque potestas statuendi & exequendi simul conceditur ut sic *merum mixtumve* sit nomen potestatis, non objecti, ac merum imperium æquè in causis civilibus, itemve merum & mixtum imperium æquè in causis criminalibus esse queat v. *Lampad. de Republ. Rom. Germ. part. 3. c. 15. §. 31.* Hanc, scilicet graduum in iurisdictione distinctionem, quod
- 3** spectat, eadem eò minus recipienda est, quò plus ab illis ipsis rejicitur, qui juris dictionis materiam aliter considerant, quàm modò ex Lampadio demonstratum fuit v. *Hahn. ad Wesenb. w. de jurisdict. n. 6. verb. Sex. gradus.*

§. XII.

- 1** **A**D lapidem scandali seu famosum forsitan haud ineptè refertur etiam lapis ignominiosus, super quo alicubi debitores qui bonis cedunt, culo nudo insidentes, cessionem perficiunt: Romæ debitor obæratu leonem marmoreum, qui erat in pede scalari Capitolii, ascendebat, natibus percussis se cedere bonis enuncians *Diether. supplem. Besold. voc. Marmor.* Patavinum prætorium custodit lapidem cessionis bonorum
- 2** cum hâc inscriptione, *Lapis vituperii & cessionis bonorum.* cui obæratu posteriora denudatus insidet! In aliis Italiæ locis obæratu debitor in loco publico nudus nates ter ad lapidem vel columnam percutit, clamans: Cedo bonis v. *Diether. supplem. Besold. voc. Macket. jung. Marquard. de jur. Mercat. lib. 1. c. 14. n. 17. 18.* Nec minus alibi locorum receptum est ut cessio fiat cum solennitate actus ignominiosi *Gudelin. de jurispr. noviss. lib. 4. c. 16. circ. fin.* veluti ut debitor nudatus in publico saxo sedens palam proclamet se bonis cedere *Wesenb. w. de cess. bon. n. 5.* ut tubis per plateam ducatur, ut in loco publico vestem ab aliis distinctam aut pileum viridem gestare, vel campanam pulsare, aut lapidem columnamve percutere teneatur *Mev. theatr. concurs. Cred. c. 1. th. 37. n. 23.*

§. XIII.

§. XIII.

HUJUSMODI consuetudinem, si quævis, etiam fortunæ invidiâ, debitorum teneat, nimis duram & à juris scripti humanitate abhorrentem meritò reputat *Wesemb. π. de cess. bon. n. 5*, Eà enim juris benignitate levis inacula s. ignominiosa vita, quæ cessionem bonorum solet comitari, potius præcavetur, maxime quidem in iis qui fortunæ odio debitores facti sunt *Nov. 135. præfat.*

§. XIV.

QUEMADMODUM debitor, qui ante cessionem bonorum passus est quasdam pœnas corporales; ita quoque, qui tam ignominiosèculo nudo in lapide vituperii fecit cessionem liberatur in totum, neque amplius potest conveniri, utut postea ad pinguiorem fortunam pervenerit *v. Melon. thes. jur. feud. Civ. & Crim. tit. 13. n. 29*. Cùm aliàs, si eam non sustinisset ignominiam, rursus conveniri posset *l. 4. 6. & 7. ff. de cess. bon. §. ult. Instit. de action. Melon. d. loc.* Ast istud beneficii solummodò iis tribuendum, qui adversâ fortunâ debitores effecti eam in iuriam plus iniquè passi sunt: cùm qui propriâ culpâ vel planè dolo aliorum pecunias interceperunt, meritò culpæ vel doli luant pœnam, insuper ad fortius crediri solidam solutionem compellendi. Etiam si enim sint, qui simpliciter negant debitoribus tale beneficium comperere, eò quòd actus ignominiosus adhibeatur non tam in compensationem debiti, quàm ideò ne quis facilè in perniciem creditorum ad cessionem bonorum convolet *v. Gudelin. ac jur. noviss. lib. 4. c. 16. Menoch. de arbitr. jud. quest. Cas. 183. n. 20*. tamen hæc ipsa ratio efficit ut distinguendum sit inter decoctores & infortunio inculpabiles debitores. Illis meritò difficilior ad cessionem bonorum veniendi via constituitur, si non planè præceditur ne facile ad cessionem profiliant, ejusque fiduciâ temerè æs alienum contrahant. His autem, qui non sponte, sed cogente necessitate ad flebile & quodammodò ignominiosum cessionis beneficium deveniunt, favendum potius, idque quod in sui favorem adinventum *l. 1. & 7. C. qui bon. ced. poss.* facillimè aperiundum, nec denegandum vel impediendum est *arg. c. 15. de R. I in d. c. ult. X. de privil. & excess. prælat.* Ultrà ergò hanc æquitatem per importunitatem & acerbitem creditoris gravatus debitor ab obligatione liberatur merito, atque creditor id beneficium, quod sibi ex convenienti decentique cessione, ceu simul ipsius commodum

respiciente *d. l. i. C. qui bon. ced. poss.* obvenisset æquissimo jure perdit
cùm beneficium mereatur amittere, qui concessâ abutitur potestate *c. 18.
X. de Regular.*

§. XV.

UTut verò prædictæ consuetudines alicubi in Italia & Sabaudia adhuc
sint in usu, tamen eadem in Imperio Romano-Germanico haud
usurpantur, nec ulla in cessione bonorum solennitas requiritur, sed ea-
dem solâ voluntatis expressione, citatis creditoribus, perficitur *Mar-
quard. d. c. 14. n. 18.*

SECTIO V.

DE

Testimoniis ac juramentis per lapides.

§. I.

Lapidum usus etiam conspicitur in testimoniis ac juramentis, quan-
doque quidem in judicio, quo postèriori respectu de iisdem in
hâc quinta Classe erit agendum, qui aliàs, quatenus quisque pri-
vatus iisdem ad testimonia juramentave abuteretur, ad Classẽ
sextam fuissent rejiciendi. Ita olim, si Dioscoridi credendum, Sacer-
dotes licio amicti, panemque acrite lapide conditum in lance circumfe-
rentes inquisiverunt fures, quòd putarent eum panem à fure non posse
devorari, adeoque infallibile signum esse commissi furti *v. Balduin. in
L. XII. tabul. c. 12. pag. 60. & 61.* Similiter ferunt lapidem ante cujusdam
templi januam positum cunctis transcurrentibus ostendisse sanguinem Re-
gis Berengarii, perfidiâ Fiamberti occisi *v. Luisprand. histor. lib. 2. c. 20.*

§. II.

Ad Virgiliana Verba.

— & cæsa jungebant fœdera.

porca.

à Servio Grammatico curiosè annotatum legitur: Fœdera dicta esse à
porca, fœde & crudeliter occisa: nam cùm antè gladiis configeretur, à
Fœcialibus inventum, ut silice feriretur, eâ causâ quòd antiquum jovis
signum lapidis siliceni putaverunt esse: quibus verbis Servius vult non
reverâ silicem aut silicenum fuisse antiquum jovis signum, sed simpli-
ciores illos, colore figulinæ seu antiqui fictilis jovis Capitolini deceptos,
tale esse existimâsse. Ex qua opinione verisimiliter fluxit vetus mos jo-

vem lapidem adjurandi cum Tarpejum fictilem intelligerent, unde An-
 naxus Seneca de primigenia Romanorum simplicitate ait: *Tunc per fi-
 ctiles Deos religiose jurabatur, qui per illos juraverant, ad hostem morituri,
 ne fallerent, redibant.* conf. iust. Rycquium d. *Capitol. Roman. cap. 18. pag.
 228. 229.* Huic juri jurando execratio addi solebat, cujus formula hæc
 erat: *is qui lapidem juratus esset, silicem tenebat, ajens; Si sciens fallo,
 tum me Diespiter salvâ urbe arceque, bonis ejiciat, ut ego hunc lapidem
 Wesenbec. de jurejur. n. 6. Robert. rer. judicat. lib. 1. c. XI. v. Setser. de juram.
 lib. 1. c. 15. n. 25. Besold. thes. pract. voc. Stein.* ita quando Legatus populi
 Romani cum alio populo foedus percutiebat, hunc in modum jurabat:
 Illis legibus seu conditionibus foederis populus Romanus prior non de-
 ficiet, si prior defecerit publico consilio, dolo malo, tum me Diespiter
 ita populum Romanum ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam &c.
 id ubi dixerat, porcum saxo silice percutiebat *Raph. Volateran. de sacerdot.
 Rom. vers. Facialis.* Aliam formulam tradunt Covarruv. ad c. *Quamvis. de
 pact. part. 1 §. 1. n. 8. Stryck. de jur. sens. dissertat. 7. c. 1. n. 15.* Arabes quoque in
 ferendis foederibus lapidibus usos fuisse, ex Herodoto testatur Setserus
 d. c. 15. n. 26.

§. III.

Antiquissimum, solenne, ac sanctissimum illud juramentum per Jo-
 vem lapidem apud Romanos fuit habitum v. *Rycq. de Capitol. Rom. d.
 c. 18. p. 229. & 230. Setser. d. c. 15. n. 25.* Unde quoque nullum superest
 dubium cum qui per jovem lapidem juraverat, debuisse servare tale ju-
 ramentum, aut commississe perjurium, si per lapidem jurasset falsum l. 3.
*§. fin. l. 4. & 5. ff. de jurejur. c. 10. caus. 22. quæst. 5. c. 26. X. de jurejur. vers. Et
 quamvis non sit per creaturam jurandum, si tamen juretur per creaturam,
 servandum est quidem Covarruv. ad c. Quamvis. de pact. p. 1. §. 1. n. 8. Jung.
 de conscientia erronea obligante D d. Ethicos.*

§. IV.

Hodie in Rebus publicis Christianis vetus per lapidem jurandi mos
 non amplius servatur sed merito damnatur *Setser. d. c. 15. n. 36.*
 Cum non nisi per solum Deum sit jurandum *Exod. c. 23. Deut. c. 6. v. 13. 2
 & c. 10. judic. c. 11. 1. Sam. c. 12. v. 3 & 5. c. 19. v. 6. c. 20. v. 3. 21. 23. 42. c. 24.
 v. 13. 16. pen. c. 28. v. 10. c. 29. v. 6. c. 30. v. 15. 11. Sam. c. 3. v. 35. c. 12. v. 5. c.
 14. v. 11. c. 15. v. 21. c. 19. v. 7. 13. 1. Reg. c. 18. v. 10. 15. c. 19. v. 2. c. 20.
 v. 10. Jos. c. 23. Matth. c. 5. Ebr. c. 6. v. 16. 11. c. 26. X. de jurejur. Non ob-*

3 stat (1) Genes. c. 31. v. 5 2. & sim. Conf. infrà Class. 6. Sect. 4. §. 1. (2) Genes. c. 42. v. 15. I. Sam. c. 17. v. 55. c. 20. v. 3. II. Sam. c. 11. v. 11. in f. c. 14. v. 19. c. 15. v. 27. l. 3. §. fin l. 4. l. 5. l. 13. §. ult. ff. & l. 2. C. de jurejur. l. 47. C. de transact. Vid. Struv. Synt. Civ. Ex. 17. th. 7. in fin. (3.) Deut. c. 30. v. 19. c. 31. v. 28. c. 32. v. 1. Vid. Struv. d. th. 7. & ibid. th. 10. (4.) Nov. 8. in fin. rubric. jus jurandum quod præstatur, conf. Id. Struv. d. th. 10. & ibid. th. 8.

§. V.

Nihil huc pertinet metaphorica ac faceta locutio, quando Gellia, quòd nuniogemmarum flagrarer amore, jurare per easdem Martialividebatur, dum ad inordinatum cum Gellia affectum his alludit Versibus:

Non per mystica sacra dindymenes,
Nec per Niliacæ bovem juvencæ.
Nullos denique per Deos, Deasque
Jurat Gellia: sed per Uniones:
Hos amplectitur, hos deosculatur,
Hos fratres vocat, & vocat sorores,
Hos natis amat acrius duobus:
His si quo careat misella casu,
Victuram negat esse se nec horam.

CLASSIS VI.

DE

Lapidibus & rebus lapideis in profanum privatum usum.

SECTIO I.

DE

Ædificiis & tignis lapideis.

§. I.

Ædificia nonnunquam tota lapidea extrui quandoque tota
 lignea, nullâ eger probatione, teste satis experientiâ & l.
 18. pr. ff. de act. empt. l. 60. ff. d. a. r. d. l. r. §. 8. ff. de vi & vi
 arm. Amasis Rex Ægyptiorum domum ex solido saxo
 construxisse legitur, in qua ex lapidicinis ad templum Mi-
 nervæ traducenda duodecim hominum millia triennium consumpserint
 v. *Micrael. Syn. hist. lib. 1. Sect. 4. quest. 4.* Neque jam olim suffecisse Re-
 gibus aliisve Magnatibus domos habere lapideas, nisi præcipuæ quoque
 ædium partes è lapidibus constarent pretiosioribus, illud Ahasveri mar-
 moreis columnis & pavimenti magnificentiissimè instructum palatium
 demonstrat *Esth. c. 1. v. 6.* nec non aurea domus Neronis, descripta à Pel-
 lero ad *Klock. de arar. lib. 2. c. 103. num. 6.* Eam magnificentiam multos ad-
 huc hodie Reges & Principes æmulari, imò additis alicubi pretiosissimis
 gemmis superare studiosos esse, haud ignotum est. Ast meritò damnan-
 dus nimius luxus & improbanda Principum in ædificando prodigalitas!
 cui quæ non solum ærarium ex haurit, sed etiam subditis valde onerosa
 est, quorum pecuniis & operis Princeps abutitur, ut justa causa futura sit
 conquerendi ejusmodi ædibus, quòd ipsarum coementa sudore subdi-
 torum madescant, trabesque, parietes ac ligna subditorum sanguine cru-
 stata sint v. *Klock. de arar. lib. 2. c. 103. n. 3. 4. 5. & 6.* Proinde etiam ex
 præ-

præscripto æquitatis oportet operas, quas alicubi dominis debent sub-
 diti pro facilitate ædificandi, Baudientie / magis restringere, quam ex-
 tendere, vel ultra porrigere ac pro ipsis ædibus ædificandis necessarie
 7 sunt, quæ ratione subditi haud tenentur lapides ad complanandas vias
 vel pavimentandas cameras, neque ligna pro faciendis cuniculis, quibus
 aqua duceretur, convehere *Carpzov. part. 2. Conf. 52. def. 4.*

§. II.

- 1 **P**Leraque lignea ædificia nihilominus lapidum materiam habent jun-
 ctam, veluti fundamentum & infima pars eorum utiliter constat ex
 muro lapideo, ne limina, si murus lapideus non esset substratus, terræ
 madore & uligine, vel etiam paludum, pluviarum, cloacarum, sterco-
 liniorumve affluxu & vicinitate corrupta *l. 17. §. 2. ff. si servis vindic. ædi-*
ficiis faciant ruinam ad urbis deformitatem Conf. arg. l. un. §. 6. & 7. ff.
 2 *ne quid in flum. publ. tot. tit. de aq. pluv.* Eoque pertinet, quæ in priori tra-
 ctatus parte sæpius allegata est, ordinatio Marburgensis in artic. 39. qui
 ita habet: Sollen die Beanupten und Förster auch darauff sehen / daß
 die Schwellen vermög der Ordnung jederzeit zwey Schuh hoch unter-
 3 mauert werden. Gemina tradit Meurer. im Jagt- und Forst Recht
part. 1. pag. 8. his verbis: Vende umb des Landes Besserung / auch Ver-
schonung willen der Wälder und Hölzer / soll nicht bald zu einem gantzen
geschrottenen Bauholz gegeben / sondern vielmehr die Unterthanen da-
hin gewiesen und angehalten werden / daß sie die Ströcke und Fische mau-
ren und darauff zimmern / Es ware dann Sach daß es an ehlichen
Orten des Zeugs / Stein / und anderer Ursach halber nicht wol sein
könte / in welchen dann eine jede Obrigkeit sich der Bescheidenheit nach
weiß zu halten. add. Reform. Francos. part. 8. tit. 1. §. 5. & seq.

§. III.

- 1 **S**imiliter ædium tecta sapissime sunt lapidea, eumque in usum commo-
 dissimi habentur lapides cocti Ziegeln / quorum originem esse anti-
 quissimam, & jam olim propter utilitatem quam præstant ædificantibus,
 eorum coquendorum curam suscepisse Magistratum, argumento sunt
 2 *Genes. c. 11. v. 3. Jes. c. 65. v. 3. Judith. c. 5. v. 9.* Extrat etiam hodie de
 iisdem coquendis & in usum tecto: um adhibendis constitutio Philippi,
 Hassia Landgravii, de anno 1534. sub rubric. Ziegel-Hütten. Wir
 wollen auch daß alle unsere Anptleute Burgermeister und Rath groß
 Fleiß fürwenden / damit Ziegelhütten gemacht / Ziegel gebrand / und
 die

die Dachung von Ziegeln gemacht werden. Neque dubitandum quin publica hujus rei utilitas justam Principi faciat causam cogendi subditos, quorum facultates his expensis sufficiunt, ut testæ ædificiorum construantur ex ejus modi lapidibus. *v. Reform. Francos. part. 8. tit. 1. §. 3. & 4.* ipse-
 mer quandoque consului, ut viam publicam pro recipienda ad coquen-
 dos lapides terra liceret perfodere, constituta pro convenienti pretio
 aliâ viâ ex agro vicino, suffultus argumentis, quæ tradidi in *miscell.* quæst.
 2. Cœterum occasione horum lapidum incidit quæstio, num quid præ-
 stari ex damni infecti cautione oporteat, quando ex illius, qui damni in-
 fecti vicino repromisit, ædibus regulæ per vim ventorum, non vitio ma-
 teriæ, cecidissent in vicini tegulas, eæque inde confractæ essent? *v. l. 43. pr. ff. de damn. inf.* Alia plura de regulis occurrunt in part. 1. class. 4. sect. 6.
 §. 11.

§. IV.

PORRò columnæ, quibus ædificia innitantur, aliquando planè sunt
 marmoreæ, quæ columnæ & marmora aliaque quævis tigna post fa-
 ctum testamentum adjecta, ædibus legatis, comprehenduntur legato
 §. 18. & 19. *instit. de legat.* atque in genere de lapidibus & tignis ædificiorum
 meretur notari, quòd ædificium sit unum corpus ex coherentibus lapidi-
 bus, sicut grex ex distantibus capitibus, adeoque ædificio legato ita col-
 lapso ut vel unicus lapis supersit, etiam hic vindicari à legatario queat,
 quemadmodum ovium grege, quæ legata esset, decrescente, etiam una
 ovis superstes vindicari potest *d. §. 18. Instit. de legat. add. l. 30. pr. ff. de
 usufructu.* Non obstat l. 23. §. 6. ff. de R. V. quia loquitur de tigno juncto,
 & vindicatione quæ sulcipitur adhuc constante nec diruto ædificio *v.
 supr. part. 1. Class. 12. sect. 2. §. 3. n. 3. & seq.* Cœtera de lapidibus, quos
 quibuscunque ædificiis jungi contingit, colligenda sunt ex dictis superi-
 us *part. 1. Class. 12. sect. 2.* cum æquè hi, atque ligna, veniant appellatione
 tignorum. §. 29. *Instit. de R. D. l. 7. §. 10. ff. de a. r. d. l. 62. ff. de V. S. l. 7. pr.
 ff. ad exhib. l. 1. §. 1. ff. de ting. junct. Hænon. lib. 2. disp. ad ff. 4. ib. 11.
 lit. a.*

SECTIO II.

DE

Instrumentis ædium, fundorum, artificiorum, officinarum
 & lapideis, itemve suppellectile lapidea.

§. I.

C Anales & similia instrumenta inter lignea domus instrumenta re-
 tuli suprâ *part. 1. Class. 12. Sect. 4. §. 2.* Quod sint instrumenta
 domus, patet ex *l. 12. §. 21. 24. ff. de instrum. leg. l. 40. §. fin. ff. de
 contrah. empt. l. 47. 48. 49. cod. l. 17. §. 7. 8. 9. l. 38 §. 2. ff. de act.*
empt. quodque etiam, si aquæ non ad ædes, sed ad agros ducendæ cau-
 sâ habeantur, pertineant ad instrumenta fundi seu agri, adeoque hæc res
 ex destinatione & usu patris familiæ dijudicanda sit, *evincitur ex l. 78. pr.*
& §. 1. item. l. 77. ff. de contrah. empt. add. infra. §. 4. hic. An verò cana-
 les aliaque similia instrumenta, quæ aquæ ducendæ gratiâ habentur, que-
 ant esse lapidea, dubitaverit quis, quia domino servitutis aquæ ductus
 haud permissum aquam ducere per lapidem, nisi in constitutione
 servitutis expressè foret pactum *l. 17. §. 1. ff. de aq. pluv.* At cum
 aqua non semper jure servitutis per alienum, sed sæpius per proprium
 fundum domini jure ducatur, nec non in constitutione servitutis conve-
 niri possit, ut aqua ducatur per lapidem *d. l. 17. §. 1. de aq. pluv.* certè nil
 repugnat talia instrumenta etiam esse lapidea *jung. l. 1. §. 4. 5. 10. ff. de rivis*
ubi triplicia inveniuntur illiusmodi instrumenta, Terrena scilicet, lignea,
& lapidea. Terrena absque dubio sunt vel fossæ vel putei *d. l. 1. §. 5. vel*
fistulæ argillaceæ seu è terrâ figulinâ & laterariâ confectæ. d. l. 1. §. 10. Li-
 gnea cuilibet notissima sunt agricolæ, adderotas, quibus aqua è flumine
 agitur & tollitur *l. 2. ff. commun. prad.* Lapidea sunt incilia seu lapides in-
 cisi ad latus fluminis, unde aqua ducenda, positi ut aqua inde agi queat
d. l. 1. §. 1. item statuat ex quarum rostris aqua salire solet, & castella quæ
aquam inde salientem recipiunt l. 17. §. 8. & 9. ff. de act. empt. Eoque
 etiam referendus lapis incitus, in pariete ædificii inædificatus, per quem
 effundantur aquæ aliæque res immundæ, *Wasserstein / Gossenstein:*
 Quatenus autem ea effusio licita sit vel in publicum vel in privatum alie-
 num, vel etiam proprium fundum, & quousque talem lapidem in pu-
 blicum

blicum vel alienum fundum, ac quomodo, propendere concedatur, docere poterit Reformatio Wormatiensis *lib. 5. part. 4. tit. 8.* Item Reformatio Francofurtensis *part. 8. tit. 6. §. 3. 4. 5.*

§. II.

Tale instrumentum in alieno, aquæ per alterius fundum, & quidem per rivum, ducendæ causâ, habere vel ponere haud potest licere absque servitute constituta, adeo ut nec in fundo communi id permilsum, neque etiam fas sit in tecto vel pariete communi, absque servitutis jure, habere fistulam quæ aquam è coelo recipiat *l. 19. ff. de S. V. P. Coras. lib. 6. Miscell. c. 10.* Si verò hanc in rem servitus foret constituta, 2 saltem terrena instrumenta ponere concessum est, non lapidea, nisi de his expressè fuerit cautum *d. l. 17. §. 1. ff. de aq. pluvi.* Atque in eo servi- 3 tutis constitutæ casu, quando jus est aquam super alieno fundo per rivum ducendi, licitum quoque est, nullo ex novi operis nunciacione obstante impedimento, rivum cum fabris, ejus reficiendi gratiâ, adire, inque eum finem tenetur prædii servientis dominus spatium relinquere ad dextram & sinistram, quò magis alter, qui rivum refecturus est, adire, terramque, limum, lapidem, arenam, calcemve queat jacere. *lib. 11. §. 1. ff. commun. prad. interdicto de rivis contra eum habente locum, qui re-* 4 *ficientem aut purgantem impediverit in tali rivo, per quem priore ætate aquam duxerat aut fistulas, modò reficiens pristinum rivi servet statum, neque ex terrenis lapidea faciat instrumenta tot. tit. ff. de rivis. add. supr. Class. 5. Sect. 2. §. 4.*

§. III.

Etiam si ex alieno flumine aut castello aquam per rotam aliamve machinam aut incile tollere, non queat licere titulo servitutis, tamen is qui eam tollendi facultatem ab alio comparavit & acquisivit, ex æquo & bono in suo jure tuendus est *l. 2. ff. commun. prad. ibique Goshofr.*

§. IV.

Alia ædium fundive instrumenta, sive lapidea sive lignea aut terrena catenus sunt instrumenta domus, quatenus extinguendi incendi, aut fluminis vel aquæ pluviz à domo avertendæ causâ habentur, non verò, si voluptatis aut quotidiani usus ergò *l. 12. §. 16. 21. 24. ff. de instrum. leg. l. 11. ff. de suppell. leg.* posteriori tamen casu, modò perpetui usus gratiâ habeantur, sunt domus portio *d. §. 24. indeque domo venditâ vendi-* 2

rione comprehenduntur *l. 17. §. 7. 8. 9. l. 38. §. fin. ff. de act. empt. l. 40. §. ult. l. 47. 48. & 49. ff. de contrah. empt.* Non obstat *l. 78. eod.* quia ibi in lege contractus, ut fistulæ accederent fundo, dictum fuit superflue secum-
 4 dum. *l. 81. ff. de R. l. add. supr. part. 1. Class. 12. sect. 5. §. 4.* Similiter eadem venditione aut legato continentur, non quidem ut instrumenta sed tanquam domus pars & portio, si hæc cum instrumento foret vendita vel legata. Denique ad instrumenta fundi talia referenda sunt, siue voluptatis, siue usus perpetui, siue arcendi impetus aquarum causâ, in fundo habeantur *arg. l. 8. pr. & §. 1. ff. de instrum. leg. add. part. 1. Class. 12. Sect. 5. §. 1. & 34.*

§. V.

1 **A** Liis porrò usibus tam domesticis quàm in rure inserviunt lapides, veluti consedendi ante fores ædium causâ habentur grandiores
 2 positi lapides *l. 52. §. 1. ff. ad L. Aqu. l.* Olim, quoque super tumulo lapidum prandere & coenare fuit solitum *v. Genes. c. 31. v. 40. & seq.* Jacob lapide pro cervicali usus est, quem postea in ejus rei titulum seu memoriam erexit, effuso oleo supra summitatem ejus, locoque eo vocato Bethel
 4 *Genes. c. 28. v. 11. 18.* Moses lapidem pro sella habuit, lassus in eo requiescens *Exod. c. 17. v. 12.* atque adhuc hodie lapidibus urimur ad fontes aliasque res regendas & ab immunditie, itemve incursum animalium, conservandas, de quibus *Genes. c. 29. v. 2. 3. 8. 10. l. 17. §. 2. l. 13. §. fin. l. 14. ff. de act. empt.* interque talia lapidea opercula forsitan referendum est illud saxum, sub quo Ægeus, Rex Atheniensium, absconderat gladium *v. Miracul. Synt. hist. lib. 1. Sect. 3. quæst. 13. pr.* aliæve saxa, & lapides sub quibus quid abscondimus aut celamus. *v. Iesa. c. 2. v. 10. & seq. ad fin.*

§. VI.

1 **F**alcibus, cultris & gladiis acuendis, atque sic ad domesticum æquæ quàm rusticanum, vel etiam militiæ usum serviunt cotes, quas horum lapidum negotiatores venales apportant ex insula Creta, quæ in primis
 2 earum dives est *arg. l. 15. ff. de publican.* & solebat Cæsar, quando eidem adhuc hæc insula suberat, ejusdem civibus cotorias pro certo vectigali concedere *d. l. 15.* quâ ratione cotes inter lapides vulgares non sunt referendæ, sed in eo sensu de iisdem actum supra *Class. 3. Sect. 3. §. 1.*

§. VII.

1 **A**D villas, hortos, aliasve possessiones circummuniendas loco sementorum ligneorum, arctioris muniminis gratiâ, extruuntur quan-

quandoque murilapidei *v. Hiob. c. 5. v. 23. Jesa. c. 5. v. 2.* sed de his facile constat ex iis, quæ de sepibus dicta sunt *in part. 1. Class. 12. Sect. 5. §. 25. & seq. Jung. Coras. lib. 4. Miscell. c. 16. Cæpoll. de servit. urb. prad. c. 40. Papo in Consuetud. Barhon. tit. 31. §. 503. & seq. Reformat. Wormatiens. lib. 5. part. 4. tit. 5. 6. 7. 15. 16. Reform. Francof. part. 8. tit. 1. & 3. passim item tit. 4. & 8.*

§. VIII.

E Tiamsi verò quandoque contingat ut murus corruat ac prætereun-
tem occidat hominem, tamen idèò paterfamilias non est prohiben-
dus, murum construere vel habere, neque censetur reus mortis, si mu-
rus collapsus quempiam oppresserit *c. 8. caus. 23. quest. 5.* Sed quaeritur an
ipsi lapides corruentes & quendam perimentes subjaceant poenæ? Miran-
da videtur lex Draconis, etiam animâ carentia exterminans, si quid fortè
eorum corruens hominem occidisset. Cujus argumentum in oratione
Demosthenis contra Aristocratem hoc est: Si lapis aut ferrum, aut tale
quidpiam de lapsum quempiam percusserit, atque quis, à quo id conje-
ctum sit, ignoret, ipsum verò norit & habeat telum, quo cædes facta est,
his rebus in hoc loco iudicium dictatur *Hahn. ad. Wesenb. ff. de his qui de
jec. in fin.* Huic argumento accedit quòd lapides habeant animam vege-
tantem *v. prafat. hujus tractat.* Verùm anima vegetans consistit saltem
in eo, quòd lapis nutrimentum ex succo terræ attrahere, atque ex rece-
pto inde calore incrementum, ac sic, *quatenus crescens non in eodem manet
statu, se movere possit arg. l. 7. in fin. ff. de servit. urb. prad. junct. a. prafat.*
Non autem lapis inde se ipsum movere & corruiere valet, adeoque nec
anima vegetans est causa motionis & homicidii. Requiritur ad delicta
committenda, quoad effectum poenæ, voluntas, quam non habet lapis
*l. 13. pr. ff. de acquir. poss. qu. non loquitur Exod. c. 15. v. 16. nec audit. 10. in f.
caus. 22. q. 5.* Non obstat. *Jos. c. 24. v. 27.* quia ibi sermocinatio & auditus
prædicantur de lapide metaphoricè, quasi de foedere percussio lapis, qui
in ejus rei signum & testimonium erat positus, fidem rei gestæ ita facere
queat, atque si homo, qui verba tenoreque foederis audivisset de eo
ferret testimonium. De aconis lex admirationem nullam habet: Primò enim
concepia est de lapide non sua sponte collapsò, sed ab homine tublato,
moto, & malterius eadem jactato, qui illicitâ contrectatione ad nefan-
dum facinus adhibitus, tam infelix videtur factus, ut memoria ejus meri-

tò execranda sit, ne propinguiore occisi doleant eò magis, quando ex ejusdem conspectu crudelissimi facinoris recordantur, qui in casu fortuito fortè dolerent minùs. Deinde etiam in casu fortuito contingente haud injustè fieret lapidis exterminatio, utut eam non fieri absque peccato sit, quia non tam puniretur lapis, quàm ejusdem exterminatione & abolitione saltem memoria casus, ad minuendum propinquorum occisi dolorem, tolleretur. Neque enim apud Gentes quasdam inusitatum est instrumenta alicujus maleficii aut infortunii aboleri: Ex legibus Atheniensium lapidem, lignum, securim, & id genus alia, quoties homicidii instrumenta fuerant, in Prytaneo in judicium deducta velut in poenam, refert ex oratione Demosthenis contra Aristocratem, & Aeschinis contra Ctesiphontem Pufendorf. *de jur. nat. G. & Civ. lib. 2. c. 3 §. 3.* Item que quòd statuam Theaginis, quæ casu suo quempiam oppresserat, Thasi in mare protrahendam decreverint. Quæ statua forsitan fuit illa vel Nikonis Thassii, pugilis egregii, vel Diomedis Athletæ, quæ judicio publico necis damnata & in mare demersa fuit, quod quasi manium defuncti ultrix lapsu suo occidisset æmulum, fustibus se ad injuriam sub se condit vel Nikonis vel Diomedis cadentem *v. Crus. de indic. delict. p. 1. c. 27. n. 4. add. supr. Class. 4. Sect. 2. §. 14. n. 4.*

§. IX.

Sequuntur instrumenta lapidea certæ artis vel opificii. Ad illa, nimirum artis instrumenta, referendus est lapis Lydius s. Heraclius, qui usum habet in probatione monetæ. Hocque experimenti genus certius esse credunt, quàm illos modos, qui sunt per aquam Chrysulcam, per ignem, vel per auripigmentum, eò quòd in postremo modo sit nimium damni & intertrimenti; ignis autem nonnunquam intensioris, aliquando remissioris caliditatis, aqua itidem chrysulca interdum acrioris aut levioris temperaturæ, cùm e contra lapis Lydius semper uniformiter se habeat, de quo propterea Plin. *lib. 33. c. 8.* ait: His coticulis peritos cum è vena ut lima rapuerint experimentum, protinus dicere quantum auri sit in ea, quantum argenti vel æris, scrupulari differentia, mirabili ratione, non fallente *v. Molina. tr. de usur. n. 692. inf.*

§. X.

AD hæc, scilicet certi opificii vel certæ officinæ instrumenta pertinet rubrica lignariorum *v. jesa. c. 44. v. 13.* Item lapis molaris, de quo notari

notari meretur Constitutio Ludovici, Hassiæ Landgravii, de anno 1624. quâ sub rubric. Von Müllern / Mahlen / und Moltern / statuitur: Wann sie (die Müller) die Steingebauen / sollen sie die zuvor mit Kley ³ beschütten. ne scilicet arenulæ misceantur farinæ & panis inde coquatur haud comestibilis, quàm rationem expressis verbis adducit compiler der Fürstl. Bayerischen Ordnung des Mühlwercks artic. 11. cujus verba sunt: Ein jeglicher Müller / wann er die Mühle auffhebt durchpillens willen / oder durch welcherley Nothdurfft das seye / wann er die Stein auffhebt / und den Lauff wieder nieder gelegt hat / so soll er die Mühle mit sein selbst Getraid oder Kleihen bemahlen / also daß der Lauff voll werd / und damit einem anderen nach dem Behauen des Steins sein Meel nicht griessig werd. His gemina habentur in der Fürstl. Sachen Merseburgischen Wasser- und Mühl- Ordnung pag. 75. von Stein behauen und daß der Müller schuld: g seyn soll denselben anfangs mit Steinmeel oder sonsten wie gebräuchlich und hergebracht / zu beschütten / und che solches geschehen / sonst kein Getraid / zu nachtheil: gem Schaden der Mahlgäste / darauff zu mahlen. Unde iustâ ratione ⁶ futurum est, si molitores hanc legem contemnunt, eoque farinam corumpant, ut ex L. Aquilia, quasi de corrupto, possint conveniri l. 27. §. 20. ff. ad L. Aquil. qui insuper ob legis transgressionem vehementer increpandi aut arbitrarie poenæ subijciendi sunt, cum dolo non videatur carere, qui imperio non paruit Magistratus l. 199. ff. d. R. I.

§. XL

DE lapide molari insuper occurrit quæstio, num ejus impensâ incumbat molæ locatori vel conductor? Ad quam respondetur, ante ² omnia spectandam esse legem contractus, & hoc servari oportere quod actum est l. 34. ff. de R. I. Menoch. tom. 1. consil. 64. n. 1. In mola, quæ habetur prope urbem Batteberg, ad illam impensam expressâ conductionis ³ obstrictus est conductor, cujus contractus verba sunt: Verleihen thut auch dieselbe hiermit und in Krafft dieses / also und dergestalt / daß er solche mit thren in- und Zubehörung &c. unzert heilt und unzerrissen beysammen / und auff seinen selbst Kosten angelassen / Steinen und Bet: ten inwendig und außwendig in gutem tauglichen Bau und Besserung erhalten &c. Alibi, vel ubi in mola Cranichsteiniensi prope Darmstadium, ⁴ id oneris fert ex lege contractus, locator, ita tamen ut conductori incumbat

bar impensa saltem in conservationem lapidis molaris necessaria. Verba locationis sunt: Und förders auff sein Kesten an Dach/Fach und lauffendem Geichirr in redlichem und wesentlichem Bau und Besserung erhalten soll/was aber Grund und Haupt-Bau / wie auch die Mühlsteine anlangt/dieselbe sollen auff vorgehende Besichtigung ob und was deren vonnöthen/ auff Unserern Kosten gefertigt und gestellt / doch fortan von ihme gleichfals / dem Land-Brauch nach / in wesentlichem guten Bauen erhalten / auch was an Mühlsteinen vermaßlen wird / bezahlt werden / damit er zu Ausgang der 1 yhe Jahr solche Mühl / wie sie ihme gestellt/unverwisset wieder liefern könne.

§ XII.

- 1 Si nulla lex contractus appareat, consuetudo regionis observanda est arg. d. l. 34. ff. de R. l. junct. modo dictis & instrumento locationis Cranich-
- 2 steinien sis. Sincc de eâ constaret, onus impensæ foret locatoris, ceu qui usum molæ præstare obligatus est, & habet quod sibi imputet, quando legem contractui non dixit apertius, cum scire possit & debeat, talem impensam non fructuum sed ipsius rei esse, lapidemque molarem pro præcipua molæ parte reputari, atque cum ipsa mola locata venire, adeoque ejus esse onus impensarum, cujus est perpetua ejus rei, in quam impensæ factæ sunt, utilitas v. l. 55. §. 1. l. 61. pr. l. 15. §. 1. ff. locat. l. 39. ff. de pact. Menoch. d. consil. 64. n. 19. vers. quarta est species. Mer. part. 4. decis. 41. ubi allegat hanc in rem præjudicium, cujus verba in passu concernente sunt sequentia: Und wird ferner auff hinc inde beschehenes so mind als schriftliches Vorbringen vor recht erkandt/ daß der Rath den Werth der auff die Mühle bey geschafften Steinen/ jedoch ohne Zinsen/ dem Supplicanten zu erstatten und sich in der Rechnung kürzen zu lassen &c. add. Just.
- 3 Hahn. vom Erbmeyer-Recht. part. 2. c. 26. n. 20. & 21. Ex quibus videtur posse inferri, si ex tali impensâ, quæ quidem in ipsius rei utilitatem, at saltem pro tempore, fieret, veluti si in rotas aut lapides molarum quid expendatur, nulla locatori post contractum finitum accessura sit utilitas, quod tunc ad solum conductorem ea spectet: itemque quod duntaxat pro modo utilitatis restitutio impensarum à locatore sit facienda, quando contractu finito tantum aliqualis utilitas ad ipsum dimanaverit
- 4 Menoch. d. consil. 64. n. 17. vers. Tertia est species. Verum haud immerito dubitatur, an non semper ea impensa sit locatoris, non existente aliquo pacto

pacto vel consuetudine eò quod locator molæ usum teneatur præstare, qui verò nullus sit absque lapide molari, ut ideò hic ad ipsam molæ essentiam videatur junctus. Ob quam ipsam rationem, & quia ex ea destinatione lapis molæ jungitur ut perpetuò, quoad ipse durat, eidem seu pars cohareat & ad ejus constitutionem concurrat, etiam iste lapis, ut ut naturâ suâ mobilis, habetur pro immobili, atque cum ipsa mola. v. g. feudali pertinet ad successorem in feudo, non ad hæredem allodiale. *Carpzov. pars. 3. constit. 31. def. 5. in fin. jung. Miscell. quest. XI.*

§ XIII.

PORRò ad instrumenta opificii molaris referri poterit illud munimentum, non rarò lapideum, quod per transversum in flumine, aquæ coercendæ & ad molendinum declinandæ causâ ducitur, *Weer / de quo videre licet Beierum ad Schnobel. disp. feud. 4. th. 22. verb. adificare. ibique citat. Hering. de molendin. q. 19. item Beier. ibid. ad th. 8. verb. In aquis natantia. inf.*

SECTIO III.

DE

novi operis nunciatione per jactum lapilli.

§. I.

OCCasione materiæ ædificiorum, canalium, murorumque, de quibus in præced. sect. 1. & 2. actû, sapissimè contingit ut novum opus nunciandum sit, in quem ipsum novi operis nunciationis usum quandoque lapides adhibentur, ut necessum sit de eo opus novum nunciandi modo, qui fieri consuevit per jactum vel minimi lapilli *l. 5. §. 10. ff. de op. nov. nunc. l. 6. §. 1. ff. si. servit. vindic. l. 20. §. 1. l. 1. §. 6. ff. quod vi aut clam. quique pro symbolica, non propriâ, operis novi nunciatione habetur Textor. decis. palatin. 20. in. not. num. 5. pauca quædam interjicere. Olim hæc differentia servata fuit ut iste modus per jactum lapilli esset adhibendus, quando quis in alieno ædificaret, ad possessionem fundi servandam; operis verò nunciatio in specie ita dicta, quæ fit de nunciando, quâq; possessio fundi ædificanti non negatur sed tacitè conceditur ac saltem nunciantis jus conservatur *d. l. 5. §. 8. & 10. ff. de op. nov.**

nunc. l. 1. §. 6. cod. tunc quando in suo quis ædificat, & solummodò
 3 omissione seu neglectu legitimi spatii alteri nocet. Hodie ea distin-
 ctio non attenditur, verùm lapilli jactus indifferenter potest usurpari, &
 quidem coram Notario & testibus *Hahn. ad Wesf. æ. de nov. op. nunc. n.*
9. verb. cum in suo quidem ædificet. Struv. syn. Civ. Exerc. 39. th. 3. M. llen-
bec. divis. jurid. cent. 2. divis. 85. lit. b. aut si Notarii non habeatur copia,
 præsentibus saltem testibus *Hahn. d. n. 9. verb. Forma. nunciandi triplex est,*
in fin.

§. II.

- 1 **L**apilli jactus hoc fieri consuevit modo: is, in cujus præjudicium
 quid ædificatur, novum opus prohibet, additâ causâ sui juris vel
 damni, inque ejus rei solenne testimonium unum vel alterum lapidem;
 ex ipso opere aut aliunde assumptum, in locum vel opus controversum
 projicit cum testium appellatione & Notarii requisitione, inquiens:
 quòd nunciatus, utinon possit lapillum istum ponere seu figere, ita nec
 ædificium aliudve opus in eo fundo, qui non esset ipsius, sed nuncian-
 tis proprius. *Es werden ein / zwey oder drey Steine auß solchem neu-*
en Gebäu genossen / und über das Gebäu / in confirmationem beche-
hnet nunciation, getworffen. Hahn. d. loc. Melon. thes. jur. feud. Civ. &
 2 *Crim. tit. 22. n. 38. 39. 40* quâ spretâ nunciatione, si nunciatus ædificare
 pergat, ædificatum etiam propriâ autoritate licet destruere *Besold. part. 1.*
 3 *consil. 15. n. 6. & 43.* aut saltem eum, cui nunciatum erat, convenire ut
 opus factum demoliretur, unde incidit quæstio, si quis duas nunciatio-
 nes fecisset, unam per jactum lapilli, deinde adhuc aliam per Magistratum,
 & finaliter appareret de non jure nunciantis, utrum is, cui nunciatum est, ex
 solo contemptu primæ nunciationis queat condemnari ad demolien-
 dum; an verò alter per nunciationem sequentem jussu Prætoris videat-
 4 tur recessisse à nunciatione primâ: *v. Bald. vol. 2. consil. 245.* Porro quæ-
 ritur, an hisce casibus contravaliditatem primæ nunciationis quid pos-
 sint operari sequentes exceptiones, veluti quòd eadem facta fuisset non
 ipsi domino operis, verùm saltem fabris & opificibus; & his quidem
 absque expressione certi alicujus loci: Item quòd ea ipsa rursus
 fuerit sublata per quandam nunciantis responsionem ad positionem adver-
 sarii, quâ ipse profiteretur se non intendere turbare possessorem *Conf.*
 5 *Bald. d. consil. 245.* Plura de effectu nunciationis videre licet apud *Dd. ad*
tit. de oper. nov. nunciat.

SECTION IV.

DE

Lapidibus finalibus.

§. I.

Lapidibus utitur paterfamiliâs in discriminandis agrorum finibus ¹
Damhoud. prax. Crim. c. 127. n. 8. qui inde limites, limitanei seu
 finales lapides appellantur, *Grünz, Term-Marek oder Mahl-*
stein / ab aliis lapidibus novum nomen novamque qualitatem re-
 cipientes *§. penult. Instit. de offic. judic. Ruland. de Commissar. & Commis-*
sion. p. 2. lib. 6. c. 3. Hugo de stat. reg. German. c. 5. §. 3. Olim in Republi-
 ca judæorum in memoriam cujusque rei gestæ lapides ponere per erat fa-
 miliare: Ita Jacob & Laban erexerunt lapidem tumulumque lapidum
 in memoriam & testimonium fœderis percussit *Genes. c. 31. v. 45. & seq.*
 Idem fecit Jehosua cum suis Israëlitis *Ios. c. 24. v. 26. & seq.* Jacob titu-
 lum lapideum erexit in testimonium divini promissi & benedictionis in
 eo loco, ubi Deus hanc benedictionem fecerat *Genes. c. 35. v. 14.* Sa-
 muel lapidem posuit in memoriam auxilii divini *I. Sam. c. 7. v. 12.* Israël-
 itæ postquam transiissent Jordan ad terram promissam, jubentur erigere
 lapides non solum in testimonium siccati Jordanis *Ios. c. 4.* sed etiam ut
 præcepta divina in iis scriberentur atq; sic omnibus paterent *Deut. c. 27. v.*
2. 3. 4. Jacob erexit statuam in memoriam Rahelis, uxoris suæ, sepul-
 cræ *Genes. c. 35. v. 20.* Et quando terra promissa dividebatur secundum
 populum Israëliticum in duodecim tribus divisum, duodecim quoque la-
 pides erigebantur singulorum tribuum territoria ac fines ostendentes &
 discriminantes *Exod. c. 24. v. 4. Ios. c. 15. v. 6. junct. c. 22. v. 10. & seq. Judic.*
c. 19. v. 29. tandemque etiam agris ejusmodi lapides fuere positi *Deut. 9.*
c. 27. v. 17. ut hi quasi essent memoria & testimonium fœderis percussit
 cum vicino, vi cujus quilibet intra suos fines manere, nec alterius fundum
 deberet intrare *Genes. d. c. 31. v. 52.* ut forent testimonium, quousque qui-
 libet à Deo promissionem, benedictionem auxilium accepisset, seu quo-
 usque cuilibet à Deo datum esset, & quòd saltem eousque divinum au-
 xilium & benedictionem quiret expectare, nec ultra Dei gratiam

- ¹² sperare *Genes. d. c. 35. v. 12. 13. 14. I. Sam. c. 7. v. 12. 13. &c.* ut essent lapides, in quibus quasi scripta vicino extaret lex & pactum de finibus non transgrediendis *Deut. c. 27. v. 2. 3. 4. 17. &c.* ut quemadmodum lapis
- ¹³ sepulchralis indicium est sepulchri & termini mortis *Genes. c. 35. v. 20.* ita lapides limitanei essent indicium termini & finis agri, ob quam analogiam propterea, quod agrorum limites movere & evellere haud liceat, multò magis jure prohibentur limites & termini defunctorum hominum
- ¹⁴ violari *Naurah. tr. de vit. & mort. hom. th. 96. infr. med.* Aliis quoque hanc in rem arridet analogia, quòd quemadmodum per lapidem sepulchralem ejusve inscriptionem retinetur memoria ipsius hominis sepulti, ita lapidum finalium positione retineatur memoria finium *v. Mascard. de probat. vol. 1. conclus. 403. n. 23. Oettinger. de jur. limit. lib. 1. c. 17. n. 57. ibique lit. q. add. supr. part. 1. Class. 10. Sect. 4. §. 1. item Class. 4. Sect. 2. §. 5. n. 3.*
- ¹⁵ Sic apparet; primum initium lapidum finalium esse antiquissimum, quorum usum formalem & ad discretionem dominiorum aliorumve jurium applicationem jam tum docuerit etiam Numa Pompilius Rex Romanorum, quando Manasses esset Rex in Juda *Oettinger. de jur. limit. lib. 1. c. 17. n. 4. ibique lit. b. add. Ruland. de Commissar. & Commission. part. 2. lib. 6.*
- ¹⁶ c. 2. n. 4. Successu postea temporis jura Cæsarea, Romana, Germanica, item provinciarum particularia, multa de hisce lapidibus specialius determinârunt, de quibus nunc prolixius agere materiæ meretur dignitas, & quotidiana necessitas.

§. II.

¹ ETiamsi Romano jure finium regundorum judicium, & consequenter lapidum limitancorum positio, contingat propriè in finibus prædiorum rusticorum, non in vicinis prædiorum Urbanorum, veluti ædificiorum, hortorum &c. regendis, eò quòd urbana prædia parietibus, sepibus, aut muris, non lapidibus distinguantur, atque ratione eorundem interdictis vel actionibus confessoriis & negatoriis agendum sicut *l. 2. pr. l. 4. §. pen. & ult. l. 5. l. 6. ff. fin. regund. Vultej. ad §. Quadam actiones. 18. Instit. de actum. n. 23. & seq.* tamen cum non semper ædificia parietibus, hortique sepibus distinguantur, & sic eadem quodammodo rusticorum prædiorum externam habeant formam, utile finium regundorum judicium, lapidumque finalium collocatio quandoque etiam in his obrinet *l. 2. pr. l. 4. §. 10. ff. fin. reg. Vultej. d. loc. & qualitas illa, num scilicet prædia sint urbana*

urbana vel rustica, in causis finium regundorum haud æstimatur, sicut in servitutibus, ex usu seu genere & qualitate l. 198. ff. de V. S. Martin. Laudens. repetis. in l. Servitutes. ff. de servitut. n. 1. neque ex loco d. l. 198 de V. S. neque etiam ex eo, an quid vel nihil ex se gignant, velut in tacitâ oppignoratione l. 14. §. fin. ff. in quib. caus. tac. pign. verum exinde, an appareant distincta & separata ab aliis similibus prædiis l. 4. §. 10. ff. fin. reg.

§. III.

Idem utile iudicium Doctores accommodârunt ad fines jurisdictionum, territoriorum, aliorumque similium jurium, veluti conductus, asylorum, venationum piscationum, districtuum, cujusque Civitatis, pagi aut villæ, ita in pascuorum, decimarum, Viarum, Metallorum &c. 1
 ceu quæ omnia jura, ut uti naturâ suâ sint individua, discretione fundorum in quibus competunt, censentur distincta Noë Meurer, Jagt- und Forst-Recht part. 2. von Benarcken und Untersteinnungen forstlicher Obrigkeit. pag. 17. Struv. Syst. Civ. Ex. 14. th. 5 2. Sed an non potius dicendum erit, ratione hujusmodi jurium directum finium regundorum iudicium posse competere (1) quia distinctione fundorum censentur distincta, ut modo dictum. (2) quia plurima ea jura prædiis rusticis videntur adhærere & ad rusticas servitutes referri Capoll. de serv. rust. præd. c. 9. 21 & 42. (3) quia urbana vel rustica prædia in materia finium regundorum æstimantur inde, num appareant distincta & separata ab aliis, V. S. præced. n. 4. hic. ita ut ad prædia urbana numerari quidem possint ædificia, horti, eorumque nomine locum habere utile finium reg. iudicium, at non supradicta jura, quorum distinctio aliunde non apparet, adeoque directum fin. reg. iudicium dandum, neque opus est ut jura urbanorum prædiorum ad illa utiliter accomodentur. (4) quia eadem obtinet pœna contra eos qui terminos ejusmodi jurium moverint, quæ etiam contra motores vel corruptores aliorum quorumvis lapidum finalium Meurer. Jagt. und Forst Recht part. 2. von Benarcken und Untersteinnungen forstlicher Obrigkeit. pag. 18. Nimirum ferè hæc omnia stringunt in contrarium. Coeterum quamvis hujusmodi limites, quatenus iisdem non privatorum, sed Principum seu Rerum publicarum aut universitatum jura denotantur, magis videantur ad Class. præced. 5. pertinere arg. l. 5. §. 1. ff. de operib. public. l. 9. §. 2. ff. de administrat. rer. ad. Civitat. pertinent. Ruland. de commissar. & Commission. part. 2. lib. 8. c. 3. n. 17. 18. tamen commodior visus fuit tractationis locus sub hac Classe sexta propter materiæ connexitatem, 4

& quia in plurimis eodem jure habentur publici privatiq; finium termini, ut lectori facile futurum sit, ex modo dicendis de utrisque satis appositè judicare.

§. IV.

- 1** Quando igitur inter vicinos lapis limitaneus ponendus est, fundorum termini sunt vel dubii vel certi: Illo casu, antequam lapis ponatur, oportet fines ritè discerni & declarari. Quà occasione primò videntum est de judice, deinde de probatione ac dijudicatione finium,
- 2** Olim controversias finales non dirimebat judex loci ordinarius, sed erant lege XII. tabularum tres dati arbitri qui de iisdem judicabant *Rosin. de antiq. Rom. lib. 8. c. 6. pars. 3. L. XII. tab. §. 50.*
- 3** Hunc numerum ternarium per legem Maniliam ad unitatem fuisse contractum docet Struv. *Synt. civ. Ex. 15. th. 59.* Alii verò ex lege Manilia tres illos arbitros datos fuisse asserunt *v. Wesenb. w. fin. reg. n. 3. ibique*
- 5** *Hahn. de. Vultej. ad §. Quadam actiones. 18. instit. de action. n. 22.* Quicquid horum sit, olim certè controversiæ finales non coram judice ordinario, sed coram arbitris vel pluribus vel uno agitatae sunt *arg. l. pen. G. fin. reg. ibique Gothofr. l. 7. l. 8. pr. & §. 1. ff. fin. reg.* Hodie ea cognitio spectat ad Magistratum loci ordinarium *Hahn. d. loc. Aruma. ad ff. disp. 10. th. 10.*
- 7** quæ diversitas eò duntaxat referenda est, quòd hodie controversiis finalibus non sint positi speciales judices, sed easdem dirimant qui ex concessione Majestatis jurisdictioni ordinariè præsunt, utut forsitan limitatè & saltem jurisdictioni civili, nisi tunc unico illo casu criminali, quando id quod circa lapides finales admissum est, criminaliter foret vindicandum. Atque sic in omnibus casibus finalium controversiarum diremptio, jus de illis cognoscendi, statuendi, & exequendi, lapidesve ponendi, pertinet ad eum, qui in Republica summam habet potestatem, &
- 9** fons est omnis jurisdictionis. Unde quando aliqui positionem limitum, & quod circa eos committitur crimen, illicentæ parti, quæ jurisdictionem criminalem complectitur, seu jurisdictioni criminali adscribunt, alii verò ad jurisdictionem civilem, item ad superioritatem territorialem, si fortè in quodam territorio hæ ipsæ ab invicem separatæ diversis dominis comperant, talem de finibus cognitionem referunt *v. Oettinger. de jur. limit. lib. 1 c. 17. n. 47. 48. 49. ibique lit. n.* mihi utrumque verum est, at prius tunc demum, si de crimine enormi foret quæstio *arg. l. 4. §. 4. ff. fin. reg.*

§. V

Quandoque tamen etiam hodie alicubi ex jussu Magistratus ordinarii, qui eos ad petitionem actoris solet deputare, certi arbitri constituti jurati, seu agrimensores, *Unterzänger / Steinscher* / quaestiones finales suo arbitramento definiunt aut componunt *Struv. Synt. Civ. Exerc. 15. th. 19. inf.* Neque vitium me incurrere putaverim quando mihi appellatio arbitrorum & agrimensorum hic fuit indifferens, quia olim arbitri ex peritissimis Geometris & mensuris eligebantur, ut iidem mensores essent & arbitri, promiscuè ideò agrimensores & arbitri appellati *l. 7. & 8. ff. l. 3. C. fin. reg. l. 44. ff. de recept. qui arbitr.* ut itidem Geometrae, Geodactae, mensores, conditores, decempedatores, Metatores, architecti, redemptores & agrimensores arbitrari dicerentur. *Oettinger. de jur. limit. lib. 1. c. 16. lit. a.* Hodiernis moribus distincta sunt arbitrorum & agrimensorum officia, ut arbitri sint, qui in quoquo loco ex scabinis, senioribus, aliisque rei rusticae, geometriae & architecturae peritis à Magistratu constituuntur & juramento obstringuntur, ut quaestiones finales suo arbitramento definiant, lapidesque finales ponant, vocati *Unterzänger / Unibzänger / Stein-Scher / Land-Schieder* / quales in urbibus plerumque peculiare ad agrorum aliisque ad aedificiorum, servitutum aliorumve intra urbem jurium fines, omnes tamen eodem modo & juramento, constituuntur *Oettinger. d. c. 16. n. 3. & seq.* Agrimensores verò habeantur illi, qui ex peritis geometriae & quicam artem proficiuntur, à Magistratu constituti juramento ligantur, ut agros secundum veram suam mensuram fideliter dimeriantur, verisque demonstrationibus exploratam agrorum mensuram commonstrent *Oettinger. d. c. 16. n. 12. & seq. ubi etiam n. 15. refert. formulam juramenti agrimensorum.* qui si dolosè fefellerint, falsumque modum renunciaverint, tenentur actione edicti, siENSOR falsum modum dixerit. *Conf. Oetting. d. c. 16. n. 17. & seq.*

§. VI.

In Comitatu Solmensi controversias finales derimunt constituti jurati agrimensores, & demum ab horum arbitramento appellatur ad Magistratum seu judicem ordinarium *v. Solmsfelds Land Recht tit. 30. vom Stein sehen. vers. zum dritten* Item servatur in Ducatu Würtembergico, & quidem ut appellatio non fiat per saltum ad Judicem supremum, verum gradatim ad judicem inferiorem quali hic sit intermedius *v. Oetting.*

- 3 *zing. de jur. limit. lib. 1. c. 16. lit. f. De Consuetudine Hanoviæ & huic Comitatus subjecti districtus Bücher. Thal. diceretur infra §. 39. & 40. item §. 41. n. 8.*

§. VII.

- 1 **P**ROBATIO discretio & declaratio finium variis sit modis, veluti primò per ocularem Judicis aut mensorum aliorumve qui ejus rei experientes & à Judice missi sunt inspectionem *Francisc. de Cald. Pereyer. de integ. restit. minor. ad verb. Minoribus. pag. 174. n. 19. Stryck. de jur. sens. dissert. c. 1. n. 12. & seq.* quibus proinde incumbit judici exhibere ichnographiam, à quodam perito vel ex officio deputato, vel constituto & immatriculato ordinario utroque tamen jurato, pictore consecram *l. 1. §. 1. ff. l. 2. C. fin. reg. c. 6. caus. 16. q. 3. Knich. de jur. terri. or. c. 3. n. 86. & seq. usque ad n. 99.*
- 2 *inclus.* Sunt verò ad eam inspectionem ocularem citandi non solum litigantes, sed etiam omnes vicini quorum interesse potest, licet non compareant *d. l. 3. C. fin. reg. add. l. 46. C. de Decurion. Struv. Syn. Civ. Exerc. 14. th. 55.*

§. VIII.

- 1 **D**Einde ea finium probatio & dijudicatio perficitur per instrumenta & libros antiquos, durch glaubhafte und bekräftigte Bränh. Beschreibungen / quorum tamen fides vacillat, si varietate successionum & arbitrio possessorum postea fines, additis vel detractis agris, permutati esse probentur *l. 11. ff. & l. 2. C. fin. reg. Knich. d. c. 31. 12. & seq. Item n. 44. 45. & 46.*

§. IX.

- 1 **P**ORRò fines probantur per testes, item per famam aliasve præsumptiones & conjecturas *c. 13. X. de probat. Knich. d. c. 3. 1. 11. 48. & seq. It. n. 79.*
- 2 *usque 85. inclusive :* in qualibus probationibus respiciendum præcipue ad illos testes, quorum aliqua verisimilis hæc in re est notitia, veluti sunt vicinorum prædiorum possesores, pastores pecorum, seniores loci, Notarii aut scribæ qui fortè instrumenta conscripserunt finium vel etiam censualia &c. item Judices & arbitri qui antea in ea causa cognoverunt,
- 3 quod tamen omne suo certo modo & cum grano salis intellexerim: sicut & id non ita crudè accipiendum est, quòd limites videantur probati, si testes dicant se vidisse lapides vel terminos, und die Lochgruben / seque audivisse à majoribus, senioribus ac vicinis, per eos territorium ab adjacente regione esse distinctum, eosq; tamdiu, quàm ipsi recordarentur, à vicinis

vicinis & aliis pro limitibus esse habitos: Item si testes deponant quòd + viderint unam vel alteram partem à tali insigni vel lapide usque ad alium terminum possedisse: quòd itidem ita à senioribus audiverint nec unquam contrarium perceperint: nec non quòd lapides viderint olim unius vel alterius partis insignibus fuisse notatos. *Gylman. Symphor. supplic. Camer. tom. 2. p. 3. tit. 10. supplicat. 14. vol. 4. n. 31. & seq. usque ad num. 36. inclusive. pag. 247. & seq. add. infr. §. 25. hic.*

§. X.

DEnique finium dijudicatio & declaratio procedit vel per amicabilem + partium compositionem, vel per iudicis arbitrive sententiam *l. 11. verb. arbitrio possessorum. ff. l. 2. verb. vicinorum novi consensus. C. fin. regund. Knich d. c. 3. n. 41. 42.* Illam Iudex vel arbiter partibus litigantibus utiq; suadere, ac secundum illarum declaratum consensum arbitrari potest, at non pessimâ eâ solertiâ, quâ olim vel *Q. Fabius Labeo*, vel *Lacedæmonius Cleomenes*, aut quisquis alius ille fuerit, à Senatu Nolanis & Neapolitanis de finibus arbiter datus, cum utrisq; dum ad locum venisset, separatim loquebatur, nec cupidè quid agerent vel appeteret, atq; ut regredi quàm progredi mallerent, & cum utrique consensissent, aliquantumque agri in medio relictum esset, fines sicut ipsi dixerant terminabat, relictum verò in medio populo Romano ad iudicabat. Decipere hoc quidem, non iudicare est, quocirca in omni re fugienda talis solertia. *Cicer. lib. 1. offic.* Præmit-tenda potius tam in amicabili compositione quàm ferendo arbitrio est summaria aliqua cognitio, ut utraque pars jus suum vivâ voce summarie proponat, ut itidem testes audiantur, documenta ipsique fines & eorum signa inspiciantur, atque sic lis celerrimè finiatur: quippe cum maximè sit conveniens, eas causas quæ ædificia, servitutes, terminos, agros, aliasque controversias finales respiciunt, per ordinarios agrimensores & architectos humaniter, de plano & sine strepitu vivâ voce dirimi *v. Plebst. citat. ab Oettinger. de jur. limit. lib. 1. c. 10. lit. e.*

§. XI.

SI nunc fines per declarationem vel aliunde sint certi, tunc ad petitionem + partis constituti agrimensores jurati lapides finales ponunt, alicubi quidem præcedente jussu Magistratus. Quamvis enim privati omnino videatur esse arbitrii agros suos liminibus discernere, tamen quò magis limites auctoritatem & fidem publicam mereantur, jam olim non nisi auspiciis Centgraviorum per designatos agrimensores certo quodam

- 3 rituea res perfici consuevit v. *Knich. de jur. territor. c. 4. n. 359 360.* In terris Saxonice eam Magistratus auctoritatem ex aliâ in super ratione quidam putant necessariam: Tralatitium equidem est, in foro Saxonico haud licere bona immobilia alienare, seu potius alienata transferre, absque consensu Magistratus *Coler. de process. execut. part. 1. c. 10. n. 198. 199.*
- 4 Cùm itaque divisio rei communis, ceu quæ pro parte indivisim sua sit l. 239. §. ult. ff. d. V. s. l. 46. ff. de res. nupt. l. 74. ff. de legat. 3. non queat fieri citra alienationem, imò alienatio expressè dicatur & vicem obtineat emptionis l. 1. §. 1. ff. l. 7. pr. de reb. eor. qui sub tut. l. pen. C. de prad. & al. reb. minor. sin. decret. non alienand. l. 1. C. commun. utr. Iudic. tam fam. ercisc. quàm commun. dividund. inde inferri posse videbatur, ac si in illo foro subditis non sit unquam permissum, in scio Magistratu fines agrorum suorum distinguere, aut novos ponere limitaneos lapides. Verùm hæc juris Saxonici dispositio obtinet duntaxat in alienatione voluntaria, non necessaria, cò quòd ab omni dispositione videantur excepta, quæ urgente necessitate fiunt c. 11. de consecr. dist. 1. c. 2. X. de observat. jejun. Wesenb. w. de offic. ej. cui mand. jurisdict. n. 4. in f. & verò divisio censetur alienatio necessaria l. 29. ff. famil. ercisc. ut nihil obstat, quo minùs etiam in Saxonia subditi in scio Magistratu fines agrorum queant renovare, novosque terminos aut lapides finales ponere, modò dominis vicinorum agrorum nullum afferatur præjudicium aut damnum v. *Carpzov. part. 2. Const. 41. def. 17. ubi in sin. subnectu responsu.* Obwol die Unterthanen des Dorffs Grumberg ohne Vorbewußt Euer / als des Erb- und Lehns Herrn / sich unterstanden / neue Berechnungen zu machen / und Reimstiege zu setzen / da aber dennoch solches nur allein auff ihren Gütern geschehen und Euch oder andern dardurch an Euern Aekern mit Fortsetzung der Reimwege kein Schade oder Nachtheil zugesüget worden &c. So möchten Sie des wegen in einige Straffe von Euch nicht genommen werden B. R. W. De jure circa hunc passum Civitatis Francofurtensis v. *Reformat. Francofurt. part. 9. tit. 3. § 4. 5.*

§. XII.

- 1 Citari convenit, quando lapides finales ponendi sunt, vicinos, aliosve quorum interest, neque permittitur vel prædiorum dominis ad suam alienos terminos usurpandi cupiditatem lapides ponere, vel agri-
mensuris inconsultis ac non citatis partibus, aliisve quorum interest
v. *Solm*

v. Solmsisch Landrecht. tit. 30. vom Stein setzen/vers. die weil die Steinsetzung. in fin. vers. Es soll auch nun hinfürter kein Unterthan. vers. zum andern/so jemand sein Gut oder Gelände. Reform. Francofurt. part. 9. tit. 3. §. 2. 3. 5. Citati vero, si lapidum positioni non contradicant intra annum & diem. postea nisi minores vel absentes aliterve ignorantes fuerint, non audiuntur, sed lapis, ut positus, relinquitur Solmsisch Landrecht d. tit. 30. vers. Wann auch die gesetzte Steine über Jahr und Tag. Item vers. da sichs auch zutrüge daß der Gegentheil. vers. zum dritten/da die Steine. Reform. Francof. d. part. 9. tit. 3. §. 8.

§. XIII.

QUO magis lapides finales, in quibus nihil inscriptum vel depictum aut inculptum est, ab aliis lapidibus vulgaribus, si forsitan postea de iisdem moveatur quaestio, illique limites esse negentur, discerni queant atque cognosci, solent ipsis adjungi vel literæ, vel lapilli, cineres, aut carbones, qui sint testes non casu eo pervenisse lapidem, sed constitutum & pro limite positum esse, eosque lapillos aliave signa vulgò vocant Zeugen/Geheimniß/Merckzeichen/Pfostzeichen oder Jungen. *v. Solms. Landrecht d. tit. 30. vers. leßlich ordnen und wollen Wir. vers. da sichs aber zutrüge daß zwei Gemeinden Melon. thes. jur. feud. Civ. & Crim. tit. 43. n. 10. & 16. Knich. de jur. territor. c. 4. n. 360. Ruland. de Commissar. & Commission. p. 2. lib. 6. c. 3. n. 13. Item indices, quòd limitum significationem indicent Paris de Put. de finib. feud. C. 1. Itali Guardia appellant, quia lapidum notationem custodirent. Ruland. de Commissar. & Commission. d. loc. n. 12. At aliis ratio addendorum lapillorum, cinerum vel carbonum, adæquata non videtur, ut dignosci possint limites aliam figuram significantem non habentes, sed etiam ut simul liqueat, lapides finales rite fuisse positos Hieron. de Mont. fin. reg. c. 18. n. 1. quæ ideo causa efficit, ut jungendi sint ejusmodi testes, quamvis lapides finales habeant quandam externam formam distinguentem *v. Oettinger. de jur. limit. lib. 1. c. 17. n. 18. & n. 35. in fin. add. infr. §. 25. hic.* Id certè extra controversiam esse puto, melius & utilius fore, si limites utrisque tam occultis, quàm externis in quorumlibet oculos occurrentibus signis notentur, quia his quidem obtinetur, ut omnibus nota sit natura terminorum eorumque vel publicorum vel privatorum, & ne quisqui eos evulserit vel corruperit, iudicio de termino modo conventus excusationem ignorantia,*

- 3 ritu ea res perfici consuevit *v. Knich. de jur. territor. c. 4. n. 359 360.* In terris Saxonice eam Magistratus auctoritatem ex aliâ insuper ratione quidam putant necessariam: Tralatitium equidem est, in foro Saxonico haud licere bona immobilia alienare, seu potius alienata transferre, absque consensu Magistratus *Coler. de process. execut. part. 1. c. 10. n. 198. 199.*
- 4 Cûmitaque divisio rei communis, ceu quæ pro parte indivisim sua sit *l. 239. §. ult. ff. d. V. s. l. 46. ff. de rit. nupt. l. 74. ff. de legat. 3.* non queat fieri citra alienationem, imò alienatio expressè dicatur & vicem obtineat emptionis *l. 1. §. 1. ff. l. 7. pr. de reb. eor. qui sub tut. l. pen. C. de præd. & al. reb. minor. sin. decret. non alienand. l. 1. C. commun. utr. iudic. sam fam. ercisc. quàm commun. dividund.* inde inferri posse videbatur, ac si in illo foro subditis non sit unquam permissum, incio Magistratu fines agrorum suorum distinguere, aut novos ponere limitaneos lapides. Verùm hæc juris Saxonici dispositio obtinet duntaxat in alienatione voluntaria, non necessaria, cò quòd ab omni dispositione videantur excepta, quæ urgente necessitate fiunt *c. 11. de consecr. dist. 1. c. 2. X. de observat. jejun. Wesenb. w. de offic. ej. cui mand. jurisdict. n. 4. in f. & verò divisio censetur alienatio necessaria l. 29. ff. famil. ercisc. ut nihil obstat, quo minus etiam in Saxonia subditi incio Magistratu fines agrorum queant renovare, novosque terminos aut lapides finales ponere, modò dominis vicinorum agrorum nullum afferatur præjudicium aut damnum *v. Carpzov. part. 2. Const. 41. def. 17. ubi in fin. subnectit responsum.* Ob woldie Unterthanen des Dorffs Grunberg ohne Vorbewußt Euer / als des Erb- und Lehns Herrn / sich unterstanden / neue Berechnungen zu machen / und Reinsteine zu setzen / da aber dennoch solches nur allein auff ihren Gütern geschehen und Euch oder andern dardurch an Euern Aekern mit Fortsetzung der Reimwege kein Schade oder Nachtheil zugefügert worden &c. So möchten Sie des wegen in einige Straffe von Euch nicht genommen werden B. R. B. De jure circa hunc passum Civitatis Francofurtensis *v. Reformat. Francofurt. part. 9. tit. 3. §. 4. 5.**

§. XII.

- 1 **C**itari convenit, quando lapides finales ponendi sunt, vicinos, aliosve quorum interest, neque permittitur vel prædiorum dominis ad suam alienos terminos usurpandi cupiditatem lapides ponere, vel agri-
mensuris inconsultis ac non citatis partibus, aliisve quorum interest
v. Selm-

v. Solmsisch Landrecht. tit. 30. vom Stein setzen/vers. dieweil die Steinsetzung. in fin. vers. Es soll auch nun hinfürter kein Unterthan. vers. zum andern/so jemand sein Gut oder Gelände. Reform. Francofurt. part. 9. tit. 3. §. 2. 3. 5. Citati vero, si lapidum positioni non contradicant intra annum & diem. postea nisi minores vel absentes aliterve ignorantes fuerint, non audiuntur, sed lapis, ut positus, relinquitur Solmsisch Landrecht d. tit. 30. vers. Wann auch die gesetzte Steine über Jahr und Tag. Item vers. da sichs auch zutrüge daß der Gegentheil. vers. zum dritten/da die Steine. Reform. Francof. d. part. 9. tit. 3. §. 8.

§. XIII.

Quò magis lapides finales, in quibus nihil inscriptum vel depictum aut inculptum est, ab aliis lapidibus vulgaribus, si forsitan postea de iisdem moveatur quaestio, illique limites esse negentur, discerni queant atque cognosci, solent ipsis adjungi vel literæ, vel lapilli, cineres, aut carbones, qui sint testes non casu eo pervenisse lapidem, sed constitutum & pro limite positum esse, eosque lapillos aliave signa vulgò vocant Zeugen/Scheinnuß/Merckzeichen/Loszeichen oder Zungen. v. Solms. Landrecht d. tit. 30. vers. leßlich ordnen und wollen Wir. vers. da sichs aber zutrüge daß zwei Gemeinden Melon. thes. jur. feud. Civ. & Crim. tit. 43. n. 10. & 16. Knich. de jur. territor. c. 4. n. 360. Ruland. de Commissar. & Commission. p. 2. lib. 6. c. 3. n. 13. Item indices, quòd limitum significationem indicent Paris de Put. de finib. feud. C. 1. Itali Guardia appellant, quia lapidum notationem custodirent. Ruland. de Commissar. & Commission. d. loc. n. 12. At aliis ratio addendorum lapillorum, cinerum vel carbonum, adæquata non videtur, ut dignosci possint limites aliam figuram significantem non habentes, sed etiam ut simul liqueat, lapides finales rite fuisse positos Hieron. de Mont. fin. reg. c. 18. n. 1. quæ ideò causa efficit, ut jungendi sint ejusmodi testes, quamvis lapides finales habeant quandam externam formam distinguentem v. Oettinger. de jur. limit. lib. 1. c. 17. n. 18. & n. 35. in fin. add. infr. §. 25. hic. Id certè extra controversiam esse puto, melius & utilius fore, si limites utrisque tam occultis, quàm externis in quorumlibet oculos occurrentibus signis notentur, quia his quidem obtinetur, ut omnibus nota sit natura terminorum eorumque vel publicorum vel privatorum, & ne quis qui eos evulserit vel corrupe-

possit prætere; illis verò etiam, ne facillè occasio sit limites movendi
v. Ruland. d. 4. 3. n. ult.

§. XIV.

- 1 **Q**uod alicubi carbones pro tali testimonio lapidis ritè pro limite positi adhibeantur, rationem esse volunt, quòd nulla durabilior magisque perpetua censeatur materia, quàm carbonum sub terra desossorū.
- 2 v. Melon. d. loc. Aliam causam & originem ejus rei ex Flacco Siculo refert Oettinger. de jur. limit. c. 17. n. 10. & seq. his verbis: Andere gebrauchen darzu Ziegelsteine/oder Gläser/oder auch Kohlen / die man vor Alters vor gewisse Wahrzeichen der rechten Markstein gehalten / welche man doch außsondern Ursachen dabey gefunden hat/dann die Alte haben keine geheime Bezeugung der Stein / in Aufrichtung der Marken gebraucht / sondern die Herren der Güter welche auß h. v. d. n. e. m. e. m. Überglauben mit sonderbaren Ceremonien öffentlich gegeneinander setzen lassen. Sie pflegten aber für allen Dingen den Stein zu salben/ und mit Kränzen zu zieren/darnach in den Gruben, da man man einsehen würde/ein reines Thier zu schlachten und zu opfern / und brennende Fackeln darein zu werffen/darauff sie das Cyffer sampt Trunk / Getrand und Honigseim legten/und Wein gegossen/ und wann alles vom Feuer verzehret / ließen sie die Marksteine auff die warme Gluth und Aschen in die Grube ein/und befestigten selbigen mit gebrochenen Stücken von Steinen / damit sie desto steifer stehen blieben. Daher man nachgehends / wann man in vielen Jahren zu den Steinen geraumet und gesehen/die Aschen und Kohlen / als unverwerfliche Markzeichen angetroffen hat. add. Goshofr. ad l. 2. ff. de term. mot. lit. b. Knich. de jur. ter. rit. c. 4. n. 361.

§. XV.

- 1 **A**grimensores autem oportet occultò inter se convenire de testibus, num lapillos & quot, an verò cineres, carbones, aliudve quid jungere velint; neque permissum ipsis est, ullis aliis, minimè quidem alterius vici agrimentoribus, aperire aliterve propalare quomodo inter se convenerint Solms. Landrecht d. tit. 30. vers. Rethlich ordnen. Ruland.
- 2 de Commissar. & Commission. part. 2. lib. 6. c. 3. n. 13. 14. 15. 16. 17. insuper habent præcavendum, ut testes de quibus convenère, jungant limitibus, haud præsentibus ullis aliis hominibus, quam ipsis solis juratis & constitutis agrimentoribus: ideoque statim, dum hi terram fodere incipiunt, omnes

omnes alios procul discedere lex jubet *Solms. Pandrecht. d. tit. 30. vers.*
So bald die Geschworne ein Loch machen. ac si fortè contingat inter 3
 duos vicos ab utriusque agrimensore limitem poni, impendenda omnis
 opera est ac diligentia in occultationem testium ne alter alterius signa co-
 gnoscat: imò majoris securitatis ergò convenit alterum alteri, si forsitan te-
 stes suos videri acciderit, stipulatâ manu silentium promittere, in propala-
 torem arbitrariâ, officiiq; ac honorum dispendii poenâ statuendâ *Solms.*
Pandrecht. d. tit. 30. vers. da sichs aber zutrüge. Cujusmodi occultationes 4
 testium suam probabilem habent rationem, ne facile occasio sit extraneis
 vel vicinis limites movendi *v. Ruland. d. c. 3. n. fin. & c. 8. n. 4.* Et pro- 5
 ptercâ etiam non minori curâ prospiciendum, si lapides finales elevandi
 sint, ut testes tam ipsis partibus, quàm quibusvis aliis non patefiant *Ruland.*
d. lib. 6. c. 7. n. 9. & c. 8. in quem finem agrimensores extranei, qui soli
 aliquando impartialitatis gratiâ adhibendi, juramento speciali, quod su-
 per toto elevationis actu ipsis imponitur, etiam hoc promittere opus ha-
 bent, se testes secretos tum eos qui vel ab agrimensoribus loci vel ex se-
 creto protocollo judicii sibi pro actu expediendo detecti sunt, quàm eos
 quos ipsi lapidibus adjunctos deprehenderint, nulli unquam homini es-
 se detecturos aut propalatuos.

§. XVI.

AB hisce testibus diversi sunt lapides, quos veteres circumcaliatis 1
 nuncupârunt: Hi enim fuere fragmenta lapidum limitibus apposita
 & calcata ut firmitus starent *Ruland. de Commissar. & Commission. part. 2.*
lib. 6. c. 3. n. 13. illi verò sicut ex hætenus dictis apparet, ad ipsam limitum 2
 formalitatem pertinent, ita ut limites suam qualitatem & virtutem ex
 eorundem appositione consequantur *Ruland. d. loc. num. 11.*

§. XVII.

PRæter secreta limitum indicia insuper non rarò externa iisdem 1
 insculpuntur signa, veluti scripturæ, imagines, & similia: Olim la- 2
 pides finales tam territoriorum, jurisdictionis, aliorumve jurium, quàm
 privatorum, agrorum, plerumque notabantur cruce *Ruland. de Commis-*
sar. & Commission. part. 2. lib. 6. c. 3. n. 22. it. part. 2. formular. lib. 6. c. 2.
formul. 5. vers. Von jeht gedachtem Brunnem. add. supr. part. 1. Class. 10.
Sect. 4. §. 1. Hodie qui lapides privatorum agrorum terminos demon- 3
 strant, incisâ crenâ rectâ vel obliquâ, prout fines discernendi sunt, signan-
 tur, & nonnunquam, ubi per obliquum linea ducenda est, aliquod quasi

brachium, ex eodem lapide finali ita casum ut eidem junctum permaneat, certius commonstrat, quorsum significatio lapidis porrigenda sit, *Es wird ein Backen oder Stein aus und an demselben Markstein eingehauen / der dahin ziehet und weisset / wohin sich die Gränze per obliquum ziehen soll.* quem quandoque finem etiam præstant duo lapides juxta se positi, quorum alter teneat rectam lineam, alter verò commonstret, quorsum ultra per obliquum rendant fines. Territoriales verò & similium jurium limites inscriptione nominis & rei, item imaginibus vel insignibus domini illius juris quod indicandum est, notari consueverunt: Unde ratione lapidum, qui territorium & juris dictionem distinguunt, *Bann-Stein / Oberkeits-Stein / Gränz-Stein / Landstein* / observari meretur, quod notæ eorum significantes, scilicet insignia domini territorii aut jurisdictionis, quemadmodum in portis, muris, curiis, templis, aliisve locis depicta vel insculpta jus superioritatis & jurisdictionis (nisi alia denotatio, veluti aliquando in templo juris patronatus, appareret) arguunt, præsertim si versetur in antiquis *Bald. vol. 5. Consil. 310. Wesenbec. Consil. 13. n. 72. Conf. 21. n. 68. Klock. tom. 1. Consil. 9. n. 30. 94. 95. Conf. XI. n. 87. Conf. 16. per tot.* ita eodem planè modo in lapidibus finalibus habeantur notæ jurisdictionis & superioritatis territorialis, neque proinde ulli alii Principi permissum esse queat, in alterius ditione, ubi sua nulla jurisdictio vel superioritas est, privata sua bona & agros talibus limitibus terminare, quibus insculpta vel depicta sunt ipsius insignia *Oettinger. de jur. limit. lib. 1. c. 17. n. 16. & seq. ibique lit. h.* in tantum ut dominus jurisdictionis & territorii, si quid præjudicii inde metuendum foret, quod alius in ipsius territorio talia superioritatis insignia posuerit, eadem privatâ autoritate in continenti tollere ac removeere jus habeat *Klock. d. Consil. 15. n. 9. & seq. item n. 26. & seq.*

§. XVIII.

Lapidibus, qui sunt indices finium juris conducendi, *Blais-Stein / Blais-Steulen* / præter insignia domini juris conducendi insculpta esse solent verba, *Blaid: Oetting. de jur. limit. lib. 1. c. 17. n. 26. & seq.* ne ex solis insignibus appositis sit occasio, jurisdictionem vel superioritatem territorialem inferendi aut prætendendi, absque quâ sapissimè jus conducendi competit in alieno territorio *Klock. tom. 1. Conf. 9. n. 95.* At quia hujusmodi lapides finales eodem jure censendi sunt, quod superius

part.

part. 1. Class. XI. Sect. 4. de postellis seu columnis ligneis edocui, idèd
lectorem cō remitto.

§. XIX.

IS quandoque districtus lapidibus terminari consuevit, qui privilegiatus¹
est, ut vel ob crimen intra eundem patratum, quod aliàs duriori pœ-
na fuisset coërcendum, saltē civilis pecuniaria pœna statuenda sit, vel
ut cō confugiant qui casu fortuito quempiam occiderint, vel in quo non
liceat cuiquam rixas aut verbera movere nisi incurrere velit pœnam cor-
poris afflictivam, aut manuum amputationis: Atque hi lapides vocan-²
tur *Freyhungs-Stein*/ notati plerumque in signibus Imperialibus, vel
securi, vel amputatā manu, in iisdem depictis, addito verbo *Freyheit*
Oettinger. d. c. 17. n. 29. & seq.

§. XX.

ETiamsi juribus forestæ venandique, quæ absque jurisdictione fore-¹
stali competunt, terminandis commodiores habeantur colles, mon-
tes, sylvæ, arbores &c. tamen etiam eadem lapidibus distinguuntur,
quos appellant *Forst- und Jagt-Stein*. Illi quibus jus forestæ significa-²
tur, habent insignia domini forestæ cum verbo *Forst*; Hi verò, qui jus
venandi absque jurisdictione arguunt, aliis communibus signis notantur
*Noë Meurer. Jagt- und Forstrecht part. 2. tit. von Gemarcken und Un-
tersteinungen Forstlicher Obrigkeit. Oetting. de jur. lim. lib. 1. c. 17. n. 3 3 3 4.*

§. XXI.

Quemadmodum venandi, ita quoque piscandi jus, in alieno territo-¹
rio ad certum usque districtum competens, lapidibus, communi ali-
quo signo notatis, terminari solitum est, qui appellitantur *Wasserstein*
v. Oetting. d. c. 17. n. 42. Quamvis autem ejusmodi terminatio, cœu ad fi-²
nes territorii vel jurisdictionis non ubique pertinens, nihil finibus terri-
torii noceat, tamen omnis dubitationis tollendæ gratiā benè fit, si in de-
scriptione lapidum, quibus jus piscandi denotatum volumus, superflua
addatur cautela ne vel ipsi finibus territorii, vel hi illis unquam præju-
dicent. Talem clausulam salvatoriam licet deprehendere ex instru-³
mento cujusdam arbitrii, quod latum est in anno 1536. inter Comites de
Wittgestein & Nobiles de Hartzfeld, quodque integrum huc transferi-
pisse fortean in usum erit lectoris. Tenor ita habet: *Wir Wilhelm von*⁴
*Sayn/ Graf zu Wittgenstein/ Herr zu Homburg/ und Wir Gotthard/
Franz/ und Curt Daniel / Gebrüdere und Vettern alle von Hatzfeld/
Herrn*

Herrn zu Wildenburg/thun kund und erkennen öffentlich vor Uns und unsere Erben/und alle unsere Nachkommene / so und als eine zeitlich Speen und Irrungen sich des Wassers und der Fischey halber auff der Eder/sonderlich des Schalts nechstober Beddelnhäusen an / und das Wasser ziemlich lange und ferne herab / zwischen dem Haus Rübestein eines/und Hahfeld Wildenburg andern Theils/erhalten/welche Speen und Irrungen wir obgemeldete beide Partheyen zu endlicher Entcheid und Vertrag der Ehrenvesten und Würdigen / Hartmann Schlenern/Johann Klauwers/Herrn Johann Birgeln/ Canonici, und Johann von Hartingshausen Lintmann zu Amelburg gesetzt und gesetzt haben/dieselbe jetzt genahmte beeder Partheyen Berechtigkeit und Vortrag/was die auch bey den alten Männern derer Orten geessen weiter zu erkennen gewust/dessfals mit vielem Fleiß inündlich gehört / sonderlich auch die vernichte Mahlen jedes Theils augenscheinlich besichtigt / und darnach die nachgemelte Mittel / Anwand und Wasserscheidung zwischen beeden Partheyen gemacht / gezeichnet und gegeben/sonderlich zween Marcksteine/einen auf der Rospels Steede bunder dem Fohhole bey der grossen Buche hinwerts der Eder gestellt / den andern Marckstein schnur strack dargegen über / hinwerts der Eder in die Tiefe wider die Biese gestellt / und sollen die zween Steine gegen dem Berg / bunder Beddelnhäusen / genant die Hart / gestellt werden/und soll diese Wasser-Scheidung also verstanden werden / was ober den gesetzten zweyen Marcksteinen und den zweyen Bergen das Wasser hinauff genahunter Et a't und anders gar nichts aufgeschieden / mit seiner Herrlichkeit und Nutzung/ gehört zu dem Haus Rübestein/was bunder den zweyen Marcksteinen und genannten Bergen das Wasser hinab/mit einer Herrlichkeit und Nutzung/gar nichts aufgeschieden / gehört den von Hahfeld Wildenburg zu/ diweil nun bey der Part Wittgenstein und Hahfeld / Landcheidung / Gränts / und Anwand sich gar mit diese: Wasserscheidung nicht vergleicht / sondern fast ziemlich darbunder wendet / wie dann auch dasselbige gleichfals versteinet / verreinnet und vermahlet / laut Brieff und Siegel bey beeden Partheyen gelegen / soll hiernit dieser Marckstein-stellung und Wasser-Scheidung der obgemelten Gränts/Anwand und Landcheidung/auch gleichfals wiederum kein der andern gar nichts benommen haben / sondern jede Scheidung in ihren aufgerichteten Kräfften und Würden/

laut Brieff und Siegel / verbleiben / und wir obgemelte Graff Wilhelm von Wittgenstein / Gotthard / Frantz / und Carl Daniel von Hafseld / und unsere Erben, / sollen und wollen solcher Wasser Mittel und Scheidung also zu ewigen Tagen friedlich gebrauchen und was Gebrechen Speer oder Zerungen sich des halben bis hicher erhalten / sollen allesampt bey und absein / und hiermit gänzlich vertragen / Alles sonder gefahrde / und die weil dann obgemelte Wasserscheidung mit beedem unser Part vorgemelt Wissen und Willen beschehen und betheidigt / haben Wir Graff Wilhelm zu Wittgenstein / und Wir Gotthard / Frantz / und Curt Daniel obengemelt / unser jeglicher sein eigen Insiegel an diesem Vertrag der dann zween gleichlautend sein / wissentlich thun hangen / und zu mehrer Urkund haben Hartman Schleyer / Johann Klauer / Johann Birgeln und Johann Von Härtingshaussen / als gegebene Schiedsfrunde / jeglicher sein eigen Siegel bey die Unsrere hieran gehangen / das wir alle / wie jetho gemeld / Uns erkennen gethan haben / und geschehe nach Christi Unsrers Herrn Geburt / so man schrieb und zählte funffzehen hundert Dreyssig und Sechs auff Mitwochen nach Marien Himmelfahrt.

(LS.) (LS.) (LS.) (LS.) (LS.) (LS.) (LS.)

§. XXII.

QUando civitatum, pagorum, ac villarum fines lapidibus terminandi sunt, his ipsis insculpi consuevit nomen aliudve signum civitatis, pagi, aut villæ, cujus fines denotantur, quos lapides vocant *Markungs Stein v. Oetting. de jur. limit. lib. 1. c. 17. n. 35. 36.* Similiter lapides, quibus jura pascendi, quandoque in finibus alterius Civitatis, pagi aut villæ competentia, discernuntur, signari volunt inscriptione vocis *Waid* seu *Tratt* Hi nominantur *Waidstein / Trattstein* / nihil quidem præjudicantes finibus Civitatis, pagi aut villæ, at ratione quarum itidem dubitationis tollendæ causâ melius fit, si in descriptione finium superflua addatur cautela, qualem etiam in plerisque instrumentis hæc de re confectis licet reperiri. Quomodo tamen in dubio ex variis argumentis & conjecturis vera lapidum qualitas, num finium vel pascuorum sint indices, colligatur, prolixiori pennâ demonstratum est ad quæst. miscel. Jan. 8.

§. XXIII.

- 1 **L** Apides finales, quibus jus decimandi circumscribitur, olim cruce & calice, quod decimæ ad laicos pertinerent, signabantur: Hodie aliis signis pro placito illorum, ad quos decimæ spectant, notari solent *v. Oetting. de jur. limit. lib. 1. c. 17. n. 37. 38.*
- 2 Porro fines viarum tam publicarum quàm privatarum, atque hoc ipso etiam Regalia viarum publicarum jura, lapidibus terminantur, quos appellant *Begstein v. Oetting. d. c. 17. n. 41.*
- 3 Et denique jura ac partes metallifodinarum *v. supr. Class. 3. Sect. 4. §. 8. n. 6. & §. 9. Oetting. d. c. 17. n. 43. 44.*

§. XXIV.

- 1 **E** Tiam si nihil velim derogatum virtuti vel secretorum testium qui lapidibus finalibus adjecti sunt, vel externorum signorū, tamen iisdem certior tribui potest fides, si super positione limitum aliquod confectum fuerit instrumentum, ac in eodem singuli lapides finales descripti:
- 2 Olim mos erat Romanis, agrorum limitatorum monumenta publice custodire, inque tabulis æneis ad æternitatem fixis, quæ formæ dicebantur, eorum centuriationes condere ac incidere, in quibus forma & modus cujusque centuriæ & limitum complectebatur; imò quoque & gros à populo Romano cuidam Civitati vel universitati concessos nonnunquam in formam & tabulam æneam ad modum limitum concedere, ut uti ii agri limitati non essent, neque conditione & qualitate agrorum limitatorum gauderent *Oettinger. de jur. limit. lib. 1. c. 19.*
- 3 Hodie non minus sollicitâ curâ æquè illa, quæ ante limitum positionem ducitur, linea, quàm ipsi lapides finales, maximè qui territoria, jurisdictionem & similia jura terminant, ex variis circumstantiis accuratissimè describuntur, quinam scilicet sint principales seu præcipui, quinam intermedii cursores, *welche Haupt. Ort. Ecksteine oder Läufer Oetting. de jur. limit. lib. 1. c. 17. n. 7. & 8.*
- 4 Item ex loco ejusque situatione, ex figura, insignibus, imaginibus, inscriptionibus &c. cujusmodi descriptionis exemplum exhibet *Oetting. de lib. 1. c. 19.*

§. XXV.

- 1 **S** Italis descriptio nulla adsit, velut quidem plerumque in terminatione privatorum agrorum ea omittitur, tunc nihilominus vim probandi habent alia etiam lapidum finalium signa, unde ea qualitas possit colligi, tum externa, quàm secreta. Quod externa attinet, suboritur idcò dubium, quia talia haud sufficere dixi, nisi quoque secreti te-

Res apud limitaneos lapides conditi reperiantur, eò quòd per hostestatio
 fiat lapides ritè fuisse positos *v. § 13. hic n. 2.* quòdque ex his ipsis lapi-
 des finales succum & sanguinem, robur ac fundamentum videantur su-
 mere, arque idè omnium ferè agrimensorum constans sit opinio, si in
 lapidis elevatione contingat nullos inveniri lapillos, carbones, aliosve
 testes, cum lapidem planè rejiciendum neque in pristinum locum repo-
 nendum esse *v. Ruland. de Commissar. & Commission. part. 2. lib. 6. c. XI. n.*
1. & 2. Verùm id quod. d. §. 13. ex Octtingero docui, satis apertè eò 3
 tendit, quòd melius fiat in positione lapidum, si quoque testes secreti
 adhibeantur, utut lapis externam quandam haberet signaturam: haud
 verò limes, si omissa foret ea testium appositio, amittat suam veram
 qualitatem, modò hæc aliunde queat demonstrari. Agrimensorum 4
 præfata opinio concepta quidem de casu est, ubi lapis elevatus sine ullis
 omninò signis, etiam externis, fuisset inventus: sed eam opinionem nec
 tunc procedere, ac lapidem potiùs in suum pristinum locum reponen-
 dum esse, evincit *Ruland. de loc. n. 3. & seq.* eò quod lapis forsitan ali-
 quando fuerit signatus, ejusq; rei testes testimonium ferre queant, quodq;
 nunc lapilli vel casu vel dolo moti aut corrupti sint. Unde idem Ru 5
 land ibid. alias quoque admittit probationes qualitatis finalis, veluti per
 juramentum partis, per descriptiones finium, aliave signa, per testes &
 famam, quòd semper pro limitibus fuerint habiti. Et tralatitium est, 6
 in materia finium, maximè si versemur in antiquis, sufficere probationem
 imperfectam & saltem præsumptivam, ut satis probata qualitas lapidum
 finalis habeatur, si inveniantur immobiles atque terræ, instar termino-
 rum, inhaerentes, omnesque ita positi ut in certam partem directo sese
 invicem respiciant, ceu quos olim pro terminis ritè fuisse positos præsu-
 mendum sit, utut partes litigantes de positione nihil sciant, neque eos-
 dem pro limitibus habeant *Mascard. de probas. vol. 1. conclus. 400. add. supr.*
§. 9. hic. n. 3. & 4. & quæst. miscell. 8. item. 17. passim. Minus ergò dubii 7
 res habet, si ex inscriptione aliove externo signo appareat lapidem esse
 finalem *Ruland. d. lib. 6. c. 3. n. ult.* Quamvis enim quandoque in lapi-
 dibus sepulchralibus fiant inscriptiones inanes, nullam firmam probatio-
 nem inducentes *v. supr. Class. 4. Sect. 2. §. 12.* tamen in limitibus talem
 inscriptionem significantem haud inaniter factam, sed ita, ut scriptum
 reperitur, terminatum fuisse verisimile est, cum aliàs vicinus id publicè
 existens non minimum præjudicium *v. Octting. de jur. lim. lib. 1. c. 17. n.*

16. 17. neutiquam tolerâſſet, adeoque publicè in ipsius præjudicium extans scriptura pro publica & probante contra ipsum sit habenda *Maſcard. de probat. vol. 1. conclus. 399. jung. Bald. vol. 5. Conſil. 310. Durand. ſpecul. lib. 2. part. 2. de probat. n. 12.*

§. XXVI.

- 1 **I**dem judicium ferendum de aliis signis externis v. §. 17. & ſeq. hic itemque etiam de ſecretis teſtibus, de quibus dictum §. 13. & ſeq. hic
 2 Atque ſic, quocunque ſaltem modo conſtet lapidem olim pro termino fuiſſe ritè poſitum, hic idem in probandis finibus plenam habebit fidem, ac vim instrumenti *Melon. th. jur. feud. civ. & crim. tit. 43. n. 10. Struv. Synt. Civ. Exerc. 14. th. 55. ut & idcò ab ea, quam habent, probationis vi lapides finales audiant monumenta l. 11. ff. ſin. reg. Treutler. vol. 1. diſput. th. 5. lit. a. quaſi ad æternam memoriam perpètue diſtinctionis fundorum teſtes poſiti, juxta Virgil.*

Limes erat poſitus, litem ut diſcerneret agri

§. XXVII.

- 1 **T**anta quidem lapidis limitanei, de cœtero ritè poſiti, vis probandi eſt, ut huic ne quicquam decedat, quamvis lapis eſſet inciſus aut
 2 imago ejus deraſa v. *Struv. Synt. Civ. Ex. 28. th. 11. aut quamvis gravitate ſuâ demerſus infra terram quaſi ſepultus fuerit inventus arg: ſententia relata in ſin. Ordinas. judicial. Solmenſ. verſ. Nach dem Wir &c. die alte Mähle und Steine unter der Erden/zwischen bemelten zweyen Morgen Landes funden/nemlich zween groſſer alter Stein/ gleich Termſteinen nach Landes Gewonheit geſetzt/ſo erkennen wir zu Recht und ſprechen*
 3 &c. vid. §. ſeq. hic. E contra illa limitum probandi vis infringitur, ſi fortè poſteâ varietate ſucceſſionum & arbitrio poſſeſſorum fines permutatos, aut lapides novos poſitos eſſe probetur *l. 11. ff. & l. 2. C. ſin. regund. Oetting. de jur. limit. lib. 2 c. 1. n. 9 & 11.*

§. XXVIII.

- 1 **S**æpiſſimè accidit, ut lapides finales ſui ipsius gravitate ſubter terram mergantur, aut per vetuſtatem conterantur, quò minus appareant: Item ut fluminum irruptione aut tempeſtatis vi evellantur vel tranſlocentur: nec ut non quandoque per incuriam; non rarò etiam per temeritatem & dolosè moveantur, atque ſic eorum inſpectione & elevatione opus ſit, in quâ ipſâ non rarò quoque ſit ut fragantur aliove modo
 corrum-

corrumpantur. Si per sui gravitatem infra terram submersi, vel per vetustatem corrupti, dissoluri, aut absumpti forent, quo sensu iidem, de coetero nulli præscriptioni obnoxii *Besold. th. pr. voc. Marck/Marckstein.* senectutem, vitam & mortem pati dicuntur *v. Ruland. de Commissar. & Commission. part. 2. lib. 6. c. 4. n. 13. Oettinger. de jur. limit. lib. 2. c. 1. lit. i. & k.* tunc oportet fines renovare & vel novos limites constituere, vel juxta veterem lapidem, non nisi per excavationem terræ amplius apparentem, adhuc alium novum lapidem apponere, qui sit quasi testis lapidis antiqui *arg. sententia ex Ordin. Solmens. modo citata verb. sub seq.* So erkennen wir zu Recht und sprechen / daß die alte funden Mähl sollen stehen / und vor Mahlstein gehalten werden &c. und erklären weiter / daß bey die alte Mahl und Steine / zween neue Steine sollen aufgericht werden / die da scheinbarlich mögen gesehen und erkant werden / die alte Mahl und Stein ewiglich anzuzeigen. Idque adeò extra omnis controversiæ aleam positum, ut etiam Commissario, qui ad inspiciendos terminos datus est, competat facultas, fines saltem quadantenus obscuros, modò tamen eorum vestigia & origines verisimiliter inveniantur, redintegrare, sequendo vetera monumenta, utut ipsius Commissio non ad novos terminos constituendos, sed duntaxat ad veteres inspiciendos videatur se porrigere *Ruland. d. lib. 5. c. 12. n. 3. & 5.*

§. XXIX.

PRædicta obtinent, quando fines, & quantum vicino per confusionem decessit aut decreſcere potuit, apparent: Sin verò fines tantoperè deprehendantur absumptione limitum confusi, ut in pristinum statum dirigi nequeant, ante omnia judex dabit operam, ast non illam pravam & calidam de qua dixi in §. 10. hîc, ut partes amicabiliter de novis finibus conveniant, ut sic judicandi via sit novosque lapides finales constituendi secundum amicabilem compositionem *Oettinger. de jur. limit. lib. 2. c. 5.* Ubi, nullâ spe de amicabili conventionem reliquâ, decilio judici forer commitenda, hanc is servabit æquitatem, ut alteri ex alteriùs prædio adjudicetur, alter autem alteri in certam pecuniæ summam condemnetur, atque sic factâ adjudicatione & condemnatione novi fines declarentur, lapidesq; novi collocentur *l. 2. §. 1. l. 3. ff. fin. reg. §. pen. & ult. Inst. de offic. judic. Oetting. d. lib. 2. c. 4. Struv. Synt. Civ. Ex. 14. th. 56.* vel districtum litigiosum inter utramque partem dividet, cum iis casibus, quando diversa sunt probabiles opiniones, laudetur judex qui dividit per medium materiam divisibilem

5 *sibilem Boer. decis. 42. n. 39. Montan. de fin. reg. c. 101. n. 3.* Num verò, si antiquus lapis terminalis, ob cuius amissionem novi limites positi, postea inveniatur, is quasi reviviscere videatur, ut denuò secundum illum fines censendi, neque novi termini attendendi sint *v. Reformat. Francof. part. 9. tit. 3. §. 7.*

§. XXX.

1 **Q**Uando fluminum tempestatumve vi lapides ejeti, ac fines saltem aliquo qualiter inde confusi essent, eaque confusione vicino ex alterius agro quid accessisset, dabitur finium regundorum iudicium, quo is, qui damnum passus est, consequitur ut portio confusione occupata cum fructibus & interesse, propter fines hactenus latius habitos, restituenda sit, finesque ad antiquam formam redigi ac limites reponi oporteat *l. 4. pr. §. 1. 2. It. l. 7. l. 8. ff. fin. reg. Struv. Syn. Civ. Ex. 14. th. 58. ubi ex d. l. 4. advertendum, quatenus fructuum restitutio facienda sit.* Si verò non solum
2 lapides tempestate fuissent ejeti, sed etiam pars agri absumpta & alterius fundo adjecta, quid iudicandum? Fluminum certè vis haud valet naturaliter cuiquam intervertere dominum suæ rei alterique adjicere, adeoque si nihil aliud impedimento foret, unicuique etiam post eam violentam ablationem relinquendum esset quod ante fuit suum. At si non appareat quantum ex cuiuspiam agro decesserit vel alteri accreverit, eò quòd
3 non per vim & visibilem impetum, sed paulatim & latenter aqua terram abstulerit & alteri adjecerit, qui fieri potest ut cuiuspiam esse declaretur, quod an suum sit nullo modo apparet. Cùm itaque hoc casu tale incrementum vel cedat domino territorii aut fluminis, vel occupanti, vel vicino cui adjectum est, vel Fisco *v. Grot. de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 8. n. 11. Pufendorf. de jur. nat. & Gent. lib. 4. c. 7. §. 11. & seq. Struv. Syn. Civ. Ex. 41. th. 24. 25. 26. 27 & seq. idè secundum illa alluvionum ac insularum jura, pro ut ea in qualibet provincia obtinent, prædicti casus dirimendi sunt, iisque decisis nova finium terminatio facienda, prout cui liber ex agro per sententiam obtigerit Oetting. de jur. limit. lib. 2. c. 2. & 3.*

§. XXXI.

1 **Q**Uæ de casibus per limitum submersionem, vetustatem, fortuitam ejectionem aut translocationem contingentibus modò dicta sunt, applicare suo modo & cum grano salis licet etiam ad alios casus, quibus non
2 parentia lapidum indeq; finium confusio accidit, veluti quòd lapidum significat

gnificatio ex nullo signo certè possit colligi & à partibus reddatur dubia, alterà eosdem habente pro terminis agrorum privatorum, alterà pro finibus jurisdictionis, decimarum, pascuorum &c. item quòd varietate successionum effectum sit, ut lapides pro terminis non amplius habeantur, nec certi quicquam de iis constet *Oetting. de jur. limit. lib. 2. c. 1. n. 9. & 11.*

§. XXXII.

Porrò commodè applicantur prædicta jura, si quis per incuriam & absque dolo limites exarâsset, deiecisset aut corrupisset, ideoque nullus hæreo, si acciderit, dum limites ab agri mensuroribus elevandi sunt, ut lapis frangeretur, quin agrimensuroribus sit potestas in locum fractilapidis alium novum surrogandi, ut ut eorum Commissio esset ad lapides solum elevandos & inspiciendos restricta, ceu quia comprehenditur etiam positio in pristinum locum, quod de integro lapide reponendo accipiendum est, modò pristina forma, magnitudo, altitudo, latitudo, itemque linea quorsum debeat respicere probè conservetur *v. Ruland. de Commissar. & Commission. p. 2. lib. 6. c. 12. n. 8. & 10.* Cæterum quidam cum, qui per incuriam tale quid commiserit, ab omni reatu & poena in totum excusant *v. Melon. th. jur. feud. Civ. & Crim. tit. 49. n. 12.* alii quandam culpam eidem impingunt, propter quam illi, qui fortè damnum inde passus est, ad interesse teneatur, ac insuper pro modo culpæ quandam luat poenam *v. l. 2. inf. ff. de term. mot. Solins. Pand. Recht tit. 30. vom Stein sehen. vers. Item welcher dem andern vers. Item die gemeine Brüche und Grevel. vers. Item da sichs zutrüge Damhouder. prax. crim. 127. n. 7. Oetting. de jur. lim. lib. 2. c. 9. lit. g. inf. & lit. h. ibique cit. l. 1. C. de accus. & l. 1. ff. d. term. mot.*

§. XXXIII.

Per temeritatem ac dolosè lapides finales moventur vel solummodò damnum dandi animo, vel eâ mente ut quis lapides in usum suum convertat, nec vero ut eâ motione velit agros suos dilatare finibusque vicinorum detrahare *v. Oettinger. de jur. limit. lib. 2. c. 1. n. 9.* Plurimum vero ea res descendit ex pravâ cupiditate alienos vicinorum terminos usurpandi. Quem admodum enim in statu nunc corrupto ea hominum natura est, ut libentius faciliusque vitiis quàm virtutibus crescant, ita propriis virtutum obliviscuntur, quando vitia sibi lucrosa esse videntur *Prov. c. 1. v. 13. 14. 19.* Inde plurimi avaritiæ sunt dediti, nunquam suis contenti, quique divites se nihilominus pauperes esse credunt & egenos

Prov.

- 5 *Prov. c. 13. v. 7.* Hac cupiditate & avaritiâ ceu belluâ ferâ, immani, intolerandâ, & quò intendit oppida, agros, fana ac domos vastante, nihilq; nisi aliquando in comparatione meliorum viliora contemnente *2. Curt. hist. lib. 3. n. 322. & 627.* si qui se vinci patiantur, haud memores illius sinceri moniti apud Evangelistam Mathæum *c. 16. v. 26.* iis certè nil omninò nefas est, ac ferè impossibile non appetere ea, quæ sua non sunt ut etiam 6 sua fiant. Hinc alienis agris inhiando terminos movent aut corrumpunt; 7 aliena suis adiungunt ac miscent *Oetting. d. c. 1. n. 9.* quale factum necesse est pessimum esse vitium & crimen, quod vel ipsam societatem civi- 8 lem convellit penitus. Quippe justitiæ primum munus est, ut ne cui quis noceat, nisi laceffitus injuriâ, deinde ut communibus utatur pro communibus, privatis ut suis, &c. Et porro: Ex quo, quia suum cuiusque sit eorum, quæ natura fuerant communia, quod cuique obtigit id quisque teneat, cò si quis sibi plus appetet, violabit jus humanæ societatis *v. Cicer. lib. 1. Off. causamque rixis, imò bellis & seditionibus præbebit Knich. de jur. 9 territ. c. 4. n. 363.* Sanè tam humanæ quàm divinæ leges in detestandum crimen insurgunt, ipsumque Deum nonnunquam immediatâ ultione id prosequi, confestim patebit.

§. XXXIV.

- 1 **T**Erminorum dolosam motionem peccatum esse quod æternam mereatur damnationem jure divino expeditum est *v. Deut. c. 19. v. 14. 2 c. 27. v. 17. Proverb. c. 22. v. 28. c. 23. v. 10.* idque eo minus habet dubii 3 in hoc nefando crimine, quò plus damnatio æterna sequitur cujusvis alterius divinæ legis transgressionem *Deut. c. 27. vers. ult. neque aliud validè potest inferri ex Hiob. c. 24. vers. 2. & 12. in fin.* Si quidem ipse Hiob agnoscit peccatum esse terminorum motionem & usurpationem, dicens saltem, Deum non semper id criminis punire in hoc mundo, ast æternum: ut scilicet hoc argumento (quòd Deus non ubique puniat impios in hoc mundo) confutet Eliphaz errantem in eo, quòd putabat Hiobem non fuisse morbo correptum, nisi impietate suâ poenam fuisset promeritus, cum tamen divinæ prudentiæ & justitiæ haud sit insolitum, poenam impiorum mundanæ felicitatis permissione, at ejusdem subtractione benedictionem piorum dissimulare *v. Psalm. 73. Jerem. c. 12. v. 1. & seq. Actor. c. 28. v. 4. 9. Luc. c. 16. v. 19. & seq.* Insuper non raro 4 ultrix Dei manus conterit motores limitum etiam in hoc terreno campo, veluti iteratam magnæ cladis poenam perpessus est Perozes Rex Per-

Persarum, quando lapidem à Rege Euthalitarum Achschanvaro victore in confiniis regnorum positum, & juramento ne unquam ultra illum fieret transgressio confirmatum, spreto juramento ejecit, & currui impositum, cum restaurato bello denuò adesset, ante se vehi jussit *Micral. Synt. hist. lib. 3. Sect. 9. quest. 2. n. 464.* quâ divinâ justitiâ Perozem non potuit eximere calva excusatio, quasi Achschanvarus ipsum captivum astrinxerit ad juramentum, quia hoc justè factum ob turbatos sui territorii fines.

§. XXXV.

HAud minori rigore humanæ leges obviam iverunt limitum violationi, Plato in bene constituta Republica contra terminorum motus hanc legem putabat sanciendam: Nemo fines atque terminos agri moveat, nec civis vicini nec finitimi peregrini, si agri extrema possideat; sed putet id esse verè, quod dici solet: Hic immobilia movet, malitq; unusquisq; saxum ingens movere quàm parvum lapidem jure jurando à Diis firmatum, quo amicitia & inimicitia terminantur. Alterius enim Jupiter Contributis, alterius hospitalis est testis, qui hostili prælio semper insurgunt; Qui legi obtemperat indemnis utique sit; qui eam despexerit duplices poenas luat; primò quidem Deo vindice, deinde lege quæ jubet ut nemo sponte vicini agri terminos moveat. Eum verò qui moverit, quicumque voluerit, ad agricolas deferat, agricolæ ad judicium ducant, à quo damnatus, utpote terminorum clam vique turbator, reddat patiaturque, prout judices judicaverint *Oettinger de jur. limis. lib. 2. c. 9. lit. d.* Numa Pompilius, secundus Romanorum Rex, Jovi terminali lapides agros secernentes sacravit: postmodum Romani ejus pietatis monumenta conservârunt diu, terminos appellantes ipsos Deos, tanquam fidos agrorum finium custodes, ac terminalia celebrantes. Hinc qui terminos substulisset aut suo loco movisset, & tale quid patrare ausus esset, Deo sacrum esse sanxit Numa, ut cuilibet impunè eum interficere, tanquam grassatorem aut sacrilegum, liceret, aut saltem eadem poena cum ex lege Numæ tenebat, quæ grassatorem, furem, sacrilegum:isque qui arando terminum mutârat, unâ cum bobus erat detestabilis *Knich. de jur. territ. c. 4. n. 364. & seq. Oettinger. de jur. lim. d. c. 9. lit. c. Stryck. de jur. sens. dissert. 1. c. 1. n. 15.* Ex lege postea agrariâ Caji Julii Caesaris actio fuit popularis ad poenam quinquaginta aureorum, in singulos lapides motos constitutorum, fisco applicandam *l. 3. pr. ff. de term. mot. Damhoud. prax. rer. crim. c. 127. n. 5. ubi videtur d. l. 3. ad certum*

- 5 *Casum* testringere. Porro ex lege agraria D. Cocci Nervæ poena capitalis statuta fuit in servum, qui insciente domino terminos movisset, nisi dominus mulctam sufferre mallet *d. l. 3. §. 1. ff. de term. mot. at levior*, si ex mandato domini id facinoris commissum *Damboud. d. loc.*
- 6 *n. 6.* Post hæc leges insecutæ sunt Constitutiones Hadriani, item Alexandri Severi, quibus iudicium criminale de termino moto constitutum fuit ad poenam arbitrariam, pro ut quis vel ex merâ petulantia & temeritate alteri nocendi, vel animo lucrandi terminum movisse præsumitur & convictus fuerit *l. 1. & 2. is. l. 4. §. 4. ff. de termin. mot. l. 1. C. de accu. sat.* Insuper ex statuto Constantini dabatur condictio, quâ vicinus qui propriâ autoritate, antequam quæstio finalis per sententiam erat terminata, partem vicini agri controversiam irrupisset, non solum eam non consequeretur, actione cadens, sed & de suo agro tantum modum, quantum adimere tentaverat, amittebat *l. 4. C. fin. reg. Oettinger. de jur. limit. lib. 2. c. 9. lit. l.* quæ tamen condictio haud poterat competere contra eum qui non erat vicinus *Struv. S. C. Ex. 14. th. 50. & 53.* Plura poenarum genera vid. apud Knich. *de jur. territor. c. 4. n. 371.* ubi etiam subseq. n. 375. refert quandam Centenicam ordinationem, quâ ejus, qui scienter terminos movit, caput aratro desulcari jubetur, his verbis: *Wo einer wissentlich Marcksteine außgräbt / den soll man in die Erde graben bis an Hals / und soll dann nehmen vier Pferde die des Ackers nicht gewohnt seyn / und einen Pflug der neu ist / und sollen die Pferde nicht mehr gezogen / und der Pflug nicht mehr gehren / noch der Pflug. Halter nicht mehr den Pflug gehalten haben / und thme nach dem Halse ahren / bis so lange er ihme den Hals abgeahren hat.* At hanc poenam usu destitui & experimento testatur id Knich. *d. loc.*

§. XXXVI.

- 1 **D**Enique jure Romano Germanico in terminorum motores criminale iudicium confirmatum est à Carolo V. ut poena in eos statuenda corporis afflictiva arbitraria, carceris, relegationis, & quandoque, maximè si termini territoriales forent moti, fustigationis, wird peinlich am Leib gestrafft / v. *Ordin. Crim. ars. 114. Melon. thes. jur. feud. Civ. & Crim. tit. 49. n. 52. Hahn. ad Wesenb. w. de term. mot. (ubi & ad tit. de poen. n. 2. disquirat an differant Leibs und Lebens Straff)* *Struv. Syn. Civ. n. 2. Ex. 48. th. 110. & 85. in. f. add. §. 38. hic.* Ut ut verò omnes hæc criminales accusationes, quæ ex jure Cæsareo, Romano & Germanico, procedunt

cēdunt, se in vicem tollant & terminorum motor, qui unam sustinuit
 pœnam, ab alia liberetur *Oettinger. de jur. limit. lib. 2. c. 9. lit. m.* tamen
 nulla earum præjudicat civili finium regundorum judicio, quod tunc
 contra motorem potest institui si vicinus sit; sicuti vicissim illæ per hoc
 non valent absumi, quia actionis rei persecutoriæ & pœnalis datur con-
 cursus, ut etiam alterâ contra termini motorem queat experiri, qui jam
 unâ earum usus est §. *pen. Instit. de offic. judic. Oetting. d. loc.* Et quidem o-
 lim judex, qui de crimine cognoscebat, etiam de finibus judicare & qua-
 sitionem civilem dirimere poterat, quamvis aliàs finium terminatio &
 actio civilis coram arbitris à lege datis, non coram iudice ordinario, ex-
 pediebatur l. 4. §. 4. *fin. reg. junct. supr. §. 4. hic.* in qua civili actione
 nonnunquam contra terminorum motorem locum invenit juramen-
 tum in litem v. *Setzer. de juram. lib. 5. cap. 5. n. 50.*

§. XXXVII.

Jure Saxonico, qui ignorans terminum amovet, triginta solidis mul-
 ctatur; qui sciens, graviorem sustinet pœnam pro modo delicti, *Pand-
 recht lib. 2. art. 28. Wesenbec. n. de term. mot. in f. Theoderic. crim. c. 3. aph. 11.
 Carpzov. pract. crim. p. 2. quæst. 83. n. 67. & seq.* Jus provinciale Solmense,
 ignorantem, qui per incuriam lapidem movisset, quandoque absolvit,
 aliquando in eum statuit leviolem pœnam pecuniariam agrimensoribus
 solvendam, si non forte id, quod agrimensoribus dependitur, saltem
 habeatur merces pro labore lapides reponendi, propter incuriam feren-
 da ab eo qui fines confuderat: Si verò quis scienter & dolosè limites
 movisset, pœnam ista provincialis lex vult exasperandam ac Fisco appli-
 candam v. §. 32. n. 2. *hic. ibique allegat. loc. Item Solms. Pandrecht. tit. 30.
 vers. welcher ein Stein freventlicher Weise.* Insuper dicto jure termi-
 norum motor obstringitur ad cautionem de finibus in posterum non
 turbandis v. *formul. sent. in fin. Ordin. judicial. Solmens. verb. final. demt
 Kläger N. Gilden vor seinen erlittenen Schaden soll entrichten / und
 hinfürter des Ubertast sich enthalten / und dem Kläger darumb ge-
 bührlische Sicherheit thun / mit Erstattung &c.* in Hennebergico prin-
 cipali dignitate fulgente Comitatu terminorum motor, pro ratione cir-
 cumstantiarum, incurrit pœnam pecuniariam, corporis vel honoris af-
 flictivam v. *Ordinat. provincial. Hennebergic. de anno 1539. lib. 3. tit. 5.
 cap. 2.*

§. XXXVIII.

- ¹ **H**Aud sine iustâ ratione fieri puto, si is, qui terminos territoriorum
² movit, duriores incurrit poenam *v. §. 36. n. 1. hic*. Etenim hila-
pides non saltem ad Principis privatum, sed etiam ad totius Reipublicæ
commodum videntur haberi, cuius certè multum interest Principem
suum amplissimos possidere & conservare territorii fines, ut vel ex eo ap-
paret, quando Regnum Cappadociæ Romanis cessit in provinciam, &
nunc Tiberius, fructibus ejus levare posse centesimæ vectigal professus,
ducentesimam in posterum statuit *Micral. Syn. hist. lib. 1. Sect. 7. quest. 7. in*
³ *fin. add. quest. Miscell. 4.* Insuper hujusmodi limites, quibus plerumque no-
mina est insignia dominorum territorii aut similium Regalium jurium
in sculpra sunt, ferè triplicem recipiunt qualitatem, videlicet lapidum fi-
nalium, imaginum principis, portarum quasi & murorum Civitatis seu
provinciæ: Lapidēs finales excidisse & movisse pessimum factum est *l. 2.*
⁴ *ff. de term. mot. jung. §. 33. n. 7. & 8. hic*. Imaginem Principis injuriosè tra-
ctâsse ferè Majestatis crimen, cuius intuitu super turbatâ possessione in-
terdictum, nec non actio injuriarum habet locum *Gothfr. ad l. 6. & 7. ff. ad*
L. Jul. Majest. Klock. tom. 1. consil. 16. n. 7. & 8. Portas murosque Civita-
tis violâsse hostile & abominandum *l. ult. ff. de rer. divif.*

§. XXXIX.

- ¹ **S**atis de iis, quæ lapidum finalium positionem, efficaciam, motionem,
repositionemque, concernunt, reliquum est, ut de sumptibus impen-
² dendis adjiciam aliqua, quæ scire necessum. Merito agrimensores pro la-
bore, quem in lapidum finalium positionem, elevationem, aut exara-
torum vel ejectorum repositionem impendunt, aliquid mercedis vel
honorarii accipiunt *arg. l. 1. §. 1. ff. si mens. fals. mod. dix. c. 15. caus.*
³ *14. quest. 5.* Prout vel inter partes convenerit vel à Magistratu fuerit defi-
⁴ nitum, aut Majestaticâ determinatione cautum, veluti in Hassia. Von
einem Markt oder Scheid-Stein setzen zu lassen / dem Beampten/
wam er dazu erfordert wird / drey Albus: denen Landmessen und
Stein-Setzern von einem blossen Ausgang / ob sie auch schon einen
ganzen Tag mit solchem Steinsetzen oder Landmessen zu brächten /
ein halb Viertel Wein oder neun Albus dafür: Von jedem Stein ins
Feld zu setzen / es seye Noth- oder Scheidstein drey Alb. und soll künfftig
vom ersten Ausgang nichts weiter weder an Wein noch Geld gegeben
werden. Doch sollen die Stein-Setzer schuldig seyn / jedes mals, was

an Steinen gesetzt / schriftlich zu verzeichnen / und unter ihren Unterschriften den interessenten vor der Auszahlung auszuhandigen. Et hæc quidem ita, si in loco ubi agrimensores habitant, limitum positio contingat: Sin verò alibi ea peratur, aut aliunde majoris laboris circumstantiæ concurrant, merces pro arbitrio Magistratus superioris, bey Fürstlicher Cantzley / augmentum accipit v. Fürstl. Hessen. Darmbstädtische Accidentalien Ordnung de anno 1662. n. 3. & seq. Gemina statuta sunt in Comitatu Solmensi, Nämlich denen Landscheidern ein halb Viertel Wein / von einem Ausgang / von jedem Stein ins Feld zu setzen / Es seye Roth: oder Scheid: Stein / zwölf Pfenning. Item Stein zu rauffen halb so viel als einer Kost zu setzen. Item von einem Stein in Wiesen / Gärten und Weinbergen ein Turnos. Item von einem Stein in Flecken zwischen Bächen / zween Turnos. Der Ausheisch Wein soll so bald das Stein. Setzen über denselbigen Werth sich erstrecken / gefallen seyn / oder wo es sich nicht so hoch belauft / darauff gegeben werden / daß zum wenigsten das halb Viertel Wein dem Feld. Geschwornen vergütet werde v. Solmsisch Landrecht tit. 30. Vom Stein. Setzen. Zu Hanau vor die Ausheischung fünf Albus, von jedem Stein zu setzen zwölf Pfenning und wann die Grube gemacht ist / ob schon der Stein nicht gesetzt wird / doch sechs Pfenning. Im Rupp: Büchenthal (Comitatus Hanovici) Ein Schultheiß eines jeden Fleckens pflegt auff Begehren die Landscheider ins Feld zu bescheiden / da vor ihm derjenige / der Landscheid fordert / zwey Baken geben muß / den Landscheidern gebühret vor die Ausheischung ein Viertel Wein und vor drey Pfenning Weck: Von jedem Stein zu setzen / oder auch sonst ein Loch zu machen neun Pfenning / &c.

§ LX.

DE consuetudine Hanovix paulò clariùs hanc rem ab avo meo, D. Krebs, ad marginem juris provincialis Solmensis annotatam esse deprehendi his verbis: Wann einer der Landscheid in der Stadt Hanau bedürfftig ist / derselbe spricht den jüngsten unter den Landscheidern an / daß er ihme seine Gefellen die Landscheider an Ort und Ende so er bestimmt / aufheischen soll / und vor solche Ausheischung ist man ihm zu geben schuldig fünf Albus / und wann sie also hinaus kommen zu Landscheiden / so müssen sie ihme so lang / ohne einige fernere Auffforderung / doch an einem Stück verhelffen / als Er ihrer bedarff. Wann aber

derselbe fertig wäre und ein anderer trätte die Landscheider im Feld an/und begehrte von ihnen ein Stück oder zwey zu messen (idem erit im Stein. Setzen) welches sie vor Mittag oder Abend verrichten könnten / so sollen sie ihm auch verheiffen umb ihre Belohnung/und ist der selbige obberührte fünf Albus zu geben nicht schuldig. Und wann man im Samen-Feld soll Land scheiden / solches muß vor St. Vertrauden Tag geschehen / dann nach solcher Zeit die Landscheidung darin sender Schaden nicht geschehen kan / sondern muß biß nach der Ernde / altem Brauch nach / anstehen bleiben. Aber im Brachfeld / Weingarten und Gärten mag man durchs Jahr über Land scheiden. *Quid ratione mercedis determinet Reformatio Francofurtensis v. part. 9. tit. 3. §. 6.*

§. XLI.

- S**ed quis vicinorum aut litigantium erit obligatus ad sumptuum horum, aliorumve qui in lapidum pretia necessarii sunt, impensam? Sane statua expensis illius fabricanda & collocanda est, in cuius honorem & gloriam erigitur. *l. 4. in. f. C. de stat. & imag. & quemlibet actum convenit expediri sumptibus ejus qui eum fieri petit, cujusque gratia celebratur & cui prodest arg. l. 4. §. 1. ff. de edend. l. 11. §. 1. ff. ad exhib. l. 12. pr. & §. 1. ff. de pos. l. 10. §. 9. ff. mandat. l. un. C. sumpt. injunct. muner. ad*
- 2** *omn. Colleg. per. Unde de hujusmodi expensis jure provinciali Solmensi satis appositè tripliciter statuitur (1) quòd ejus, qui lapides finales collocari petit (2) quòd utriusq; partis, (3) quòd illius qui fines alterius injustè possedisse convictus fuerit, sumptibus constitutionem lapidum limitaneorum oporteat perfici v. Solm. Land. Recht tit. 30. vom Steinsetzen. vers. zum andern so jemand sein Gut. infr. med. & vers. So viel den Unkosten be-*
- 3** *langt. Nimirum sumptus facit petitor, si limitum positio ejus dunta-*
- 4** *xat respiciat commodum: Utraque pars, si vel amicabiliter de finibus dubiis per arbitros discriminandis, atque sic ad suam utriusque utilitatem, partes inter se convenerint, vel si limitum constitutio, ex officio per arbitros facta, ex postfacto utriusque utilitatem concernere videatur d. textib. vers. dasich aber die Nachbarn verglichen und in gemein miteinander länden und steinen wolten / so soll solches auff gemeinen ihren Kosten geschehen. Item verb. Da sichs aber zutrüge / daß die Steine in gleiche Forch gefielen / so soll jede Parthey denselbigen Kosten zum halben Theil entrichten add. Reform. Francofurt. p. 9. tit. 3. §. 7. & 13.*

Tantoperè verò hoc casu, ubi utriusque partis commodum versatur, ex æquo sumptus ab utraque parte contribuendi sunt, ut nihil intersit, etiam si limitum constitutio vel rectificatio ad instantiam & impetrationem petitoris fuisset facta, quia nihilominus perstat legis ratio v. l. 4. §. 1. ff. fin. reg. Ayres. process. histor. part. 1. c. 4. obs. 1. n. 5. 6. 10. 44. 45. 46. Oetting. de jur. limit. lib. 2. c. 7. n. 3. ibique lit. D. it. c. 8. n. 18. Denique is qui injustè alterius fines possedit, fert sumptus, si vel dolo vel per culpam aut incuriam alienos terminos in sui lucrum movisset; non verò, si nesciens eos usurpasset, veluti quos fluminum vis sibi fortuitò attulisset, tunc enim saltem reddit in quantum locupletior inde reperitur tempore litis contestatæ, sumptusque conferuntur à petitore. Quamvis enim ejus qui ex dolo suo vel culpa condemnatur, nulla sit utilitas, cum eam omnem restituere teneatur actori l. 4. §. 1. ff. fin. reg. tamen æquum est, ne ipsi sua caliditas profit l. 11. §. 1. inf. ff. ad exhib. ex quâ, vel actâ suâ culpâ, quod damnum incurrit non videtur sentire, sed jure sustinere l. 203. ff. de R. J. Atque in hoc passu concordat etiam consuetudo Hanoviæ, dann alda welche Partey der Landscheid verlustig/ die muß den Kosten ablegen/ Es wolt dann der Gegentheil etwas gutwillig daran bezahlen/ und wo der verlustig Theil den Kosten nicht erlegen wolte/ so haben ihn die Landscheider selbst darvor zu pfänden/ wird Er aber sich der Pfand weigern/ so ist Er in der Herrschaft und Gerichts Buß verfallen. jung. Reform. Francof. p. 9. tit. 3. §. 9. 11. 14. 15.

§. XLII.

Secundum præfata principia omnis ferè, etiam in variantibus circumstantiis, obvenientes casus posse dirimi, demonstratum dabo per extractum relationis & deductionis in causa civitatis Biddecapensis contra pagos villasque Enffa/ Derbach/ Engelbach/ Eckelshausen/ Wolschhausen/ Hoff/ Rosbach/ quæ in passibus concernentibus ita habet: Hier auff habẽ wir die auff solchen andern Tag wiederum vorbescheidene Gegentheile vorkommen lassen/ auch ihnen die specificirte Lufkosten von Posten zu Posten vorgelesen/ und ihre Erklärung/ ob sie jeder Post richtig oder unrichtig/ billig oder unbillig bedüncke / oder was sonst darwider zu erinnern/ darüber vernommen/ anben nicht unterlassen / denselben zu güthlicher Vergleichung satzame remonstration und Vorschläge zu thun/ wozu sich aber kein Theil der bemelten Gegentheilen bequemen wollen/ ausser der Gemeind Eckelshausen/ so der Statt Bidentopf funffzehn fl. 3 zu ihrem Antheil aller und jeder Kosten zu refundiren anerbotten/ welche

che dan jetzt gemelte Statt Biedenkopf/ weil der Streit mit Etelshausen gering gewesen und nicht viel Zeit und Kosten darauß gewendet werden dorffen/ auch wegen alzeit gespürter Nachbarichafft acceptirt, und es also mit dießer Gemeindt völlige Entschafft und Richtigkeit hat.
 4 Ingleichen ist zwar von der Breidensteinischen Wittib im Hoff Rosbach anfänglich eingewendet worden/ daß Sie oder die ihrige in dieser Sach nichts bestritten/ sondern bloß angezeigt/ daß der Hoff Rosbach ein Fürstl. Lehen seye/ und alles den Fürstlichen Commissariis heimgelassen/ deren darauß erfolgte/ von Ew. Hochfürstl. Durchl. confirmirte decision, auch nur allein ad utilitatem der Statt Biedenkopf/ und wieder den Hoff Rosbach/ ausgefallen wäre/ hernach doch hat sie sich erklärt/ dafern Ew. Hochfürstl. Durchl. Dero Lehnherlichen Interesse halber es nachgeben/ und ihr einiger Beytrag in den Unkosten Rechts- und Billigkeit wegen obliegen könnte/ sich alsdann ratione quantitatis lieber in Güte mit der Stadt zu vergleichen/ als einigen determinirenden Bescheids zu gewarten. Dieweil dann die von Ew. Hochfürstl. Durchl. und Dero Fürstl. Hauses interesse hergenommene ratio unerheblich ist/ und wann der Vasallus ratione sui utilis domini einige expensas litis verwendet/ solches dem dominio directo nichts præjudiciret/ auch im übrigen auß den Acten, besonders der vormaligen Commissarien relation vom 13. Julii 1681. num. 10. erhellet/ daß zwar kein Theil einige beständige Possession behaupten können/ aber beklagte Breidensteine vom Rosbach mit Anziehung einiger einseitig gemachter Mahlbäumen diese Sach vielfältig bestritten haben/ und endlich durch das der Stadt referirte, von derselben abgelegte Juramentum litis decisorium befunden worden/ daß ihrer derer Breidensteinen Mahlbäume inrichtig/ deren Abschaffung auch von ihrem Vatter Seel. selbst befohlen sey/ womit hin sie bißhero das jenige injuste possidirt gehabt/ was nun der Stadt Biedenkopf gehörig zu seyn erscheinet/ weßhalben sie jetztbesagter Stadt propter utilitatem perceptam und sonst ad interesse Rechts wegen gehalten *arg. l. 4 § 1. fin. reg.*

So halten wir bey diesem Ort unmaßgeblich unterthänigst darvor/ daß ihnen nach gegeben werden könne/ der Unkosten halber sich mit der Stadt Biedenkopf so gut sie können/ in Güte dem Erbieten nach zu vergleichen: Im verbleibenden Fall aber möchten diejenige Unkosten/ so diesen Ort angehen/ zu extrahiren, nach geschehener Liquidation.

zu moderiren, und besagte Breidensteine zu deren Erstattung pro dimidia an zuweisen sein.

Die Gemeindt Eyssa hat sich zu einiger Erstattung der Unkosten deswegen nicht verstehen wollen/ weil deme vom Oberforstmeister Rau und Huppmann Mylio, beeden Seel. auffgerichtete Recess sie jederzeit ohne Widerspruch nachgangen/ noch denselben in einigerley Weise in Disputat gezogen/ oder deme contravenirt, also die Biedenköpfer zu einiger Klage nicht veranlasset hätten/ über das durch jetzigen Recess zu nichts condemnirt seyen/ sondern dardurch einzig und allein der alte Recess confirmirt worden: Dagegen aber die Biedenköpfer vorgeendet/ daß sie Eyffer den in solchem alten Recess beschriebenen Gang disputirt, und hierdurch sie zur Klage veranlasset hätten. Die weil nun unter den vorhandenen Acten sich keine befinden/so dieser Verff. schafft halber verhandelt worden/als allein der dymalige letztere Recess, auß demselben aber so viel zu erschen ist/daß die Gemeindt Eyssa den alten Recess nicht bestritten/ sondern beym Augenschein alle Mahle noch richtig befunden worden/ und vielmehr die Stadt Biedenkopf durch Vorschub einiger vermeynter Zeugen Sage/und ihre offerirte Uebersetzung circa ein mehrers und weiters/als der alte Recess vermag zu prärendiren un einzulagen angemasset/essen aber ungeachtet es bey solchem alten Recess gelassen/ und nur bloß zu desto besserer und mehr beständiger Nachricht an statt der andern Mahlzeichen rechte Marksteine gesetzt worden/ also denen Eyffern weder Culpa, noch Genoss eines andern Guts/ zu imputiren, auch ihnen dymal durch den jetzigen Recess keine weitere utilitas zu kommen seye/ als nur/ daß an statt der alten gemeinen Mahlzeichen rechte Steine gesetzt/ und also die Mahle do beständiger/ad utriusq; partis utilitatem gemacht worden/ so halten wir vor billich, daß sie Eyffer zwar die Helfft der jenigen Kosten/so zu denen Steinen und deren Setzung auffgangen/ bezutragen haben; Von den übrigen Unkosten aber zu absolviren, und die Biedenköpfer solche allein zu tragen schuldig seyen.

Die Gemeindt Wolzhäusen verweigert deshalb einigen Beytrag/weil die Biedenköpfer durch sie convincirt worden/ also ihnen vielmehr/ wann sie allen Unkosten verwendet hätten/zu deren Erstattung gehalten seyen/dann daß sie die ihrer seits aufgelegte auch wieder fordern konten: Hingegen wenden die Biedenköpfer vor/daß sie Wolzhäuser/

nach Ausweis der Beilag n. 11. in dieser Sach Kläger seyen / und die Commission impetrit hätten / also folglich / wann die Comm. Mari nicht lieber der Bequemlichkeit halber in Biedenkopf hätten logiren wollen / sondern zu Wolzhäusern / Sie Wolzhäuser die Tractation hätten verschaffen müssen. Nachdem dann aus dem disjals allein vorhandenen neuen Recels zu sehen / daß die Wolzhäuser in ihrem Suchen und Klag befugt gewesen / die Biedenköpfer aber wider den alten Vertrag de anno 1525. sich desjenigen angemasset / was den Wolzhäusern gehörig gewesen / der gestalt die Biedenköpfer / wann die Wolzhäuser schon die Auslag der Kosten gethan hätten / zu deren Ersetzung hätten condemnirt werden können. So halten wir darvor / daß ermelde Biedenköpfer an sie Wolzhäuser solche verlegte Kosten nicht fordern können. Dieweil jedoch abermal durch die gesetzte Steine die alte Mühle erneuert / und mehr beständig / als vorhin gemacht worden / also in so weit und in hoc puncto eine neue utilitas denen Wolzhäusern mit zugewachsen / so seynd wir auch hier der Meinung / daß / so viel die Kosten der neuen Steinsetzung betrifft / beede Theile selbige zusammen zu tragen / und demnach die Wolzhäuser denen Biedenköpfern die Hälfte derselbigen Steinsetzungs Kosten / und über solche weiter nichts / zu refundiren schuldig seyen.

- 7 Endlich die Gemeinden Derbach und Engelbach anlangend / gleich wie dieselbe &c. betreffend aber disjmal den Punct der Unkosten / so erhellet aus dem Recels daß die Gemeind Engelbach vorhero dasjenige unrechtmäßig beissen / was den Biedenköpfern zugehörig gewesen / demnach es uniers Ercessens also mit ihnen zu halten seyn wird / wie oben
- 8 bey den Rosbächern eine eventual decision vorgeschlagen worden. Die Derbacher dann / ob sie schon gleichfals in toto eo, quod erat litigiosum, convincirt und anfangs condemnirt worden / nachdem jedoch der Güte halber die Theilung des streitigen Orts / die Engelhard genannt / vorgeschlagen und verordnet worden / also ihnen eine neue halbe Nutzbarkeit des streitigen Orts accrescirt, daran sie sonst von Rechts wegen nichts zu pretendiren gehabt / so können uniers Erachtens dieselbe sich auch derhalben Unkosten umb so weniger verweigern / sondern seynd / ihres Einwendens / daß die Biedenköpfer die Commission gesucht und impetrit hätten ungeachtet

arg d.l. 4. §. 1. ff. fin. regund. ubi add. Brunnem. n. 4.

zu refusion der Helfft anzunehmen / &c. Atque has causæ decisiones 9
 ratas habuit serenissima Hassiæ Regina ac tutrix in sequenti rescripto de-
 dato 18. Septembr. 1684.

Liebe Getreue. Wir haben eure unterthänigste Relation vom 16. Aug.
 nechst hin/samlt beygefügten Actis, empfangen/und darauß vernom-
 men/als bey Uns ohnlängsten Burgemeister / Rath und Gemeinere zu
 Biedenkopf/contradie Gemeinden Enffa / Engelbach/ Derbach/ Eckels-
 haussen Wolthausen/ und den Hof Rosbach / wegen Unterjuchung
 und proportionirter Vertheilung derer beyihren vorgewesenen Brantz-
 Streitigkeiten auffgegangenen Unkosten umb eine Commission nach-
 gesucht / und wir euch beide solche auffgetragen / swic ihr das Werck
 besunden/und wohn euer Gutachten/ ziehlet. Nachdem wir dann euer
 in obberührter Relation gethane Vorschläge der Billigkeit nicht unge-
 mäß erachten / als thun wir dieselb hiermit gnädigst ratificiren, &c.

§. XLIII.

E Ad idem juris regulas servandas esse in sumptibus & expensis, si qua- 1
 stio foret de terminis territoriorum similiumve Regalium jurium,
 nulla me manet difficultas: Cum verò lapidum, quibus nomina & insignia 2
 insculpta, pretiositas, nec non alia sumptuositas rationem expensarum
 multum adaugeat, dum plerumque Principum præcipui Consilarii cum
 magno Præfectorum & Saltuariorum comitatu finium rectificationes
 perficiunt, diversæ incidunt quæstiones, veluti (1.) an Princeps hujusmo- 3
 di sumptus ex proprio arario sufferre obligetur; an verò specialem sub-
 ditis hoc nomine collectam indicendi jus habeat? (2.) Si subditi quid 4
 conferre teneantur, num omnes totius Ducatus incolæ ad eam collatio-
 nem obstricti, an verò saltem ea provinciae pars, quæ prope consinium
 sita est? (3.) Si hæc, an integer, qui adiacet, districtus, an verò solummo- 5
 do pagi villæque ejus districtus, desselben Mupst / qui quæve consiniis
 proximè adjacent? (4.) Num etiam civitatum incolæ, nec solum rustici, 6
 ad eam collationem obligati sint? Puto distinguendos esse (1.) sumptus 7
 illos, qui in lapidum finalium coëmptionem, Officialiumque sustentatio-
 ne necessarij sunt, ab iis qui in lapidum appotationem & collocationem
 impenduntur (2.) Subditos à servitiis liberos ab iis qui operas debent.
 (3.) Limites illos quibus aliquod jus, cujus commodum sit solius Princi-
 pis, terminatur, ab iis, qui sunt talium jurium indices, quorum utilitas qua-
 dantenus vel directò & principaliter vel per consequentiam redundat

etiam ad subditos. Si utilitas terminari juris foret penes solum Principem, nec ullo modo redundaret ad subditos, hique à præstatione operarum essent liberi, æquum est ut Princeps omnem sumptum dependat; at tamen subditi ferendam habebunt impensam, quæ in lapidum apporationem & collocationem requiritur, si vel determinatè harum vel indeterminatarum operarum sint debitores, modo servetur arbitrium boni viri. Sin verò commodum ejus juris, quod limitibus distinctum est, spectaret simul ad subditos vel principaliter vel per consequentiam, ipsique à servitiis forent liberi, partem ferent sumptuum pro modo istius commodi quod ad ipsos redundat. Unde nullam patiuntur injuriam, si in casibus quibus non solius territorii jura, (adhuc tamen sibi per consequentiam proficua §. 38. n. 2. *hic*) nec privata Principum commoda, veluti venationum, piscationum &c. sed etiam suæ subditorum commoditates pascuorum, lignationum &c. principaliter terminarentur, ad dimidiam sumptuum partem essent condemnati: qui insuper haud immerito soli ad eos sumptus obligantur, quos pro lapidum apporatione & collocatione necessitas postulat, si debeant operas, ut nihilominus in reliquis sumptibus adhuc præstent ratam pro modo sui commodi. Prout ergo utilitas est vel omnium vel quorundam subditorum, ita de obligatione vel omnium, vel saltem paucorum sentiendum erit, & quidem ratione eorum sumptuum qui in operis indeterminatis consistunt, prout boni viri arbitrio vel pauci illi, qui eas debent, suffecerint, vel omnium operâ opus est *arg. l. 3. & 4. C. de stat. & imag.* Ceterum notari meretur cautela, si Princeps quædam ditiones possideret saltem jure revocabili, veluti pignoris, aut alio modo redimibiles, & quæ casu eveniente ad alium possent transire, ut collationi sumptuum, qui propter fines harum ditionum impensi sunt, non immisceat proprios subditos ob futurum præjudicium; propter quod verò pari æquitatis ratione proprietarius earum ditionum vigilandum habet, ne possessor easdem collationi sumptuum impleat, quos propter fines proprii territorii à subditis exigit.

§. XLIV.

¶ Et occasionem lapidum finalium saltem obiter tangendi etiam lapides pignoratii seu hypothecarii, qui apud Atticos in modum terminalium

um lapidum defigi constituique solebant in prædiis obligatis. Statim² enim atque fundus creditori erat datus hypothecæ, columellis inscriptis, quæ nomen suum, summamque & causam debiti præferrent, testabatur omnibus hoc prædium sibi esse obligatum, ut ideò tales in prædiis oppignoratis erecti haberentur indices ipsius obligationis *v. Calvin. lexic. juridic. voc. Hypotheca*. Quò pertinet quod Theophrastus in characteris³ mo sordidi & nimis parci hominis his profert verbis: Ille p^a tenacitate⁴, semper diffidens quotidie spectabat prædiorum titulo hypothecæ sibi obstrictorum, num quis eos refixerit aut evulserit. Utut⁴ verò aliqui illos Atticorum accipiant pro terminis, eosque etiam confundant cum titulis, seu inscriptionibus & insignibus prædiorum, de quibus lib. 2. tit. 15. & 16. Cod. ac alibi fit mentio, tamen alii istius modi lapides non habent indifferenter, quòd nullum ejus Attici apud Romanos recepti moris extet vestigium *v. Salmas. tr. de mod. usurar. cap. 15. pr.* quòdque tituli in prædiis Romanis, ut opinatur Hotomannus, fuissent potius ligneæ tabulæ, in quibus dominorum nomina vel insignia erant inscripta aut in sculpta, ut inde, ad quem prædia spectarent, & cui foro prædii dominus subesset, cognosceretur *v. Calvin. lexic. jurid. voc. Titulus. vers. Tituli in prædiis dicebantur. Add. argument. ex serie & connexione dictorum titulorum Codicis*. Nec est ut etiam in libris juris Romani videatur aliquod Græci moris deprehendi vestigium, dum res subsignatæ appellantur quæ obligatæ sunt *l. 5. §. 10. ff. de jur. immunitat. l. ult. §. 3. C. de adm. ministrat. tut.* Præterquam enim quòd in d. l. 5. §. 10. de jur. imm. intelligi queant notæ proprietatis, non oppignorationis; etiam ipsius vocis significatione nil ultrà denotatur quàm subscriptio *v. Calvin. lexic. & Briss. de verbor. signif. voc. Subsignare*. ut v. g. in l. ult. §. 3. de admin. tut. subsignata pro cautione, quæ litis causâ interponenda est, pupillaria prædia habeantur illa, quæ pro litis cautela tutor absque decreto Magistratus suâ subscriptione validè obligavit.

SECTIO V.

DE

Scopelismo.

§. I.

1 **N**unc de lapidum privato abusu ! Hactenus lapides collocati in agris sunt absque crimine ad discernendos eorum fines, nunc lapides in agro ponere more provinciarum crimen est; veluti in Arabia σκοπελισμὸν, i. e. lapidum positionem, crimen appellant, eò quòd lapidum positio, seu σκοπελισμός, ibi pessimo fieret animo, ceu cujus criminis admissum erat tale: Plerique inimicorum solebant (in Arabia) prædium inimici σκοπελιζειν, i. e. lapides ponere in prædium inimici, indicio futuros, quòd si quis eum agrum coleret, malo letho periturus esset insidiis eorum qui scopulos posuissent, quæ res tantum timorem habebat, ut nemo ad eum agrum accedere auderet, crudelitatem timens eorum qui scopelismum fecerant. Et hanc rem præfides exequi solebant graviter usque ad pœnam capitis (h. e. circumstantiis exigentibus etiam capitali supplicio irrogato) quia & ipsa res mortem comminabatur l. 9. ff. de extraord. cum Struv. Synt. Civ. Exerc. 48. th. 82. & 85.

§. II.

1 **E**x ipsissimis legis verbis firmissimè evincitur, hoc crimen esse speciem singularis dissidationis & minarum atrocium jung. A. B. c. 17. Ord. crim. artic. 128. 129. Recess. Imper. de anno 1515 §. Als sich dann auch zu vielmalen verb. etwan sonderliche Personen Abschlag oder Absag zu schicken / den an die Thor anschlagen. Struv. d. th. 82. & Synt. feud. c. 1. aph. 7. n. 7. c. 2. aph. 1. n. 5. c. 7. aph. 10. n. 2. Schnobel. diss. feud. 4. th. 4. verb. propria vassalli in f. quod ad dissidationes tunc referendum, quando fieret in agro publico toti alicui universitati; aut quidem in agro privato & particulari personæ, at tamen ita ut per consequentiam toti universitati periculum posset imminere: Ad minas verò pertinet, ubi respeceret singularem quandam privatam personam, ut nullum toti populo seu communioni, neque per Consequentiam, metuendum sit periculum arg. verb. legis, graviter usque ad pœnam capitis. ceu quia inter dissidationes ac minas hoc interest quòd hæc solis verbis, certæque singulari personæ; illæ verò non nisi toti populo seu

universitati, aut saltem rarò singulari personæ, ubique tamen aliquo reali & præfenti facto, veluti appensione literarum aliorumve signorum diffidatoriorum ac hostilium, fieri consueverint, atque in his quidem totis, non autem in nudis minis, diffidationis poena, nimirum gladii, obtineat *Carpzov. præct. crim. part. 1. quest. 37. Sprenger. decis. pag. 329. & seq. item. pag. 360. & seq. Martin. jurispr. crimin. c. 2. Sect. 3. n. 18. 20 37. & passim.*

§. III

Incidit hæc quaestio, num ager ob ejusmodi signa minantia sit relin-¹quendus incultus; an verò potius illi lapides viro justo & probo non sint formidandi, quòd ipsa hominis pietas potens sit excantare ominosos eos lapides, vanasque & omninò nullas reddere ponentium insidias? vid postèrius affirmantes refutantem Struvium *d. Exerc. 48. th. 84.* ad cu-²jus opinionem firmandam non parum proficit, ducto à contrario sensu argumento, hæc illatio: Si lex humana sub periculo vitæ obligat tunc demum, quando publica necessitas vel utilitas ita poscit *Danhavv. disp. de lege §. 182. in f.* sequitur è contrario, tanquam fortissimo in jure argumento *Klock. tom. 1. Conf. 29. n. 641.* eam neutiquam cum periculo vitæ obligare, ubi nulla urgeret publica necessitas vel utilitas *Jung. etiam*³ *argum. apud Johann. c. 8. v. ult. verb. Iesus occultavit se, exivit de templo. Item II. Reg. c. 8. v. 1. & seq. c. 36. caus. 7. quest. 1.*

§. IV.

Quidam Dd. d. l. 9. de extraord. crim. aliter explicant, scopelismum¹ definientes tale crimen, quo sub lapidibus aliâve materia mala absconduntur artes, ut accedentes malo letho pereant, quo sensu huc referunt quoque illos, quos Germani *Loosleger* vocant, de quibus *Speidelius*: *Loosleger werden diejenige genennet/die auff gewisse Personen/und zu gewissen Schäden an Beinen/Armen/Augen/Därmen &c. etwas unter die Schwellen graben/oder in Weg oder Steg legen.* Juvari au-²tem videntur, qui eam scopelismi explicationem tenent, sequentibus argumentis (1) quòd Arabes magiæ admodum fuerint dediti (2) etiam vindictæ cupidissimi (3) quod circa tempora Caroli Magni in Hispania ab Arabe Pseudo-Propheta Mahomete, insigni Mago, statua fabricata & posita, in qua Dæmoniacam legionem arte suâ magicâ sigillayerit, quam propterea Christiani absque periculo accedere haud potuerint, cum & aves, fortè super eam confidentes, illicò mortuæ ceciderint *Struv. d. Exerc. 48. th. 83.* Ast hæc rationes clara legis verba minimè intervertunt, & ne³ quidem

nequidem efficiunt ut duplex videatur crimen, illique denunciationi per lapidum positionem factæ adhuc aliud subesse censeatur crimen maleficum seu incantatio magica *Theodoric. crim. c. 3. aph. 12. lit. g. n.*

- 4 17. 18. 19. Quamvis enim etiam hoc quandoque acciderit, vel contingere possit, tamen lex loquitur de dissidatione & minis inferendæ mortis saltem violentæ, non clandestinæ *arg. verb. crudelitatem timens*
 5 *eorum.* Imò ex eo quòd Arabes vindictæ fuerint cupidi, tam prior & vera, quàm posterior explicatio rectè inferitur, cui accedit, quòd Arabes etiam rapinis & latrociniis valde fuerint assueti *Struv. d. th. 83. add. Nov. 102. prefat. verb. alii furta & rapinas ibid. c. 2. verb. convertunt in furorem & cades Micral. Syn. hist. lib. 3. Sect. XI quest. 5. vers. & ab hoc tempore Arabes.*

SECTIO VI.

DE

lapidibus in agros coniectis, itemve de grandinis lapidatione.

§. I.

- 1 **L** Apides agrorum fertilitati multum nocere argumento sunt metaphoricæ locutiones, *Feram ferrum pro lapidibus & c. tollite lapides & c. Conf. Jela. c. 60. v. 17. c. 62. v. 10* ibi de Ecclesia novi testamenti & spirituali agricultura sermo est, cui lapides spirituales impedi-
 2 mento sunt *Iesa. c. 61. v. 5. d. c. 62. vers. 8. & seq.* Unde accidit ut ab inimicis in agros vicinorum, damni inferendi causâ, conijciantur lapides, quandoq; quidem sub obtentu alicujus competentis, juris quò minus id facinoris sibi in pœnam damnique rescarcitionem queat imputari *l. 11. §. ult. ff. de aq. pluv.* si itaque aliquod opus factum in flumine ut ex rettagnatione aqua in fundos vicinos conjiceret, lapides aut glaream, siquidè
 3 ad invidiam & dolosè non solum opus tollendum, sed & damnum rescarciendum est, pœnamque nequitiz ferendam habet damnificator; qui verò saltem patientiam tollendi opus fundorum dominis præstare obligatus est, quando pro suâ necessitate vel commoditate opus struxisset *d. l. 11. §. ult. de aq. pluv. junct. l. 2. §. 1. s. 6. eod.*

§. II.

§. II.

A Liquando tamen, in pœnam impiorum ex iusta providentia divina bello illato, hostes iussu Dei obsessorum agros impunè & iustè lapidibus operiunt, atque sic dona divinæ gratiæ subtrahunt *II. Reg. c. 3. v. 19. 25. & seq. add. supr. part. 1. Class. 4. Sect. 18. §. 39. & 40.* quam pœnam iustus Deus ex æquissima commotione & ira non rarè infert immediatè, grandinis lapides in terram immittendo, quibus non minus homines quàm segetes arboresve conquassentur *v. Exod. c. 9. v. 18. & seq. Deut. c. 32. v. 39. Ios. c. 10. v. 11. psalm. 105. v. 33. Iesa. c. 29. v. 6. c. 30. vers. 30.* Ut proinde non placeat quando Imperatores constituerunt legem sequentis tenoris: Eorum est scientia puniendi & severissimis meritò legibus vindicanda, qui magicis accincti artibus aut contra salutem hominum moliti aut pudicos animos ad libidinem deflectissè deteguntur. Nullis verò criminationibus implicanda sunt remedia, humanis quæ sita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut ventis grandinisq; lapidatione quaterentur: quibus non cuiusquam salus aut æstimatio læderetur, sed quorum proficerent actus ne divina munera & labores hominū sternerentur *v. l. 4. C. de malefic. & mathemat. adversantur quippe huic Constitutioni tam divinæ quàm humanæ leges v. Levit. c. 20. v. 6. & ult. c. 19. v. 26. 28. 31. Deut. c. 18. v. 10. & seq. c. 28. v. 22. 23. 48. 52. c. 29. v. 23. I. Reg. c. 19. v. 11. II. Reg. c. 1. v. 6. II. Paral. c. 33. v. 6. 11. I. Sam. c. 28. v. 7. 8. 9. c. 31. v. 8. 9. psalm. 93. v. 3. 4. Prov. c. 20. v. 24. Sap. c. 16. v. 16. Matth. c. 8. v. 26. 27. Act. c. 19. v. 11. 12. 13. 15. 16. 19. Item. c. 9. 10. & 12. caus. 14. quest. 5. l. 1. §. 3. ff. de extraord. crim.*

§. III.

Pro eliminatione huius imperatorix Constitutionis accedit porrò argumentum, quòd ipsi magiæ professores non nisi naturalem magiam, quæ sit universæ naturæ contemplatio agnoscant; dānnent verò illam infamem alteram, immundorum spirituum comærciis inauspicatam, carminibus & nefariæ curiositatis arte concinnatam ac efformatam *v. Port. mag. natural. lib. 1. c. 2. pr.* Oportebat ergò, si peccatum evitandum erat, grandinis lapidationem impediri vel à frugibus averti tali re, quæ naturā suā grandinis lapidibus esset contraria, ut per illam naturalem antipathiam grandinis lapidatio impediretur vel averteretur *Port. d. lib. 1. c. 7.* qualem rem, cuius naturali vi id

efficiat, cum nullus Magus adhuc ostenderit, merito ejusmodi remedia ad illam damnatam, ^{17. 2. 2. v.} referenda sunt, donec Magi tantam eorum naturalem efficaciam demonstraverint. Grandinis ortus naturalis est: quippe quando vehementior calor solaris vapores, qui non penitus puri propter admixtas alias crassas materias ex se solis & propria virtute non possunt in altum elevari, vi sua attrahit, tunc ii vapores in aërem sublimiorem elevati à calore, ulterius in ipsis agente, separantur in partes leves & sublimes à crassis, exindeque pars sublimis à crassa separata magis forsum ascendit ibique illuminatur; pars verò crassa, quia gravior remanet & naturà suà frigida est, circumdata ab aëre calido, hanc caliditatem, ceu sibi inimicam, fugiens in globos se restringit, & ob separationem partium subtilium ac levium gravior effecta rursus in terram cadit, ut idè etiam contingat gradines fieri in tempore vehementissimi caloris. Si itaq; grandinis lapidatio per artem magicam licitè averteuda sit, res talis erit adhibenda, quæ naturà suà sit efficax aut impedit vapores, quò nulli sint, aut solis calorem, quò minus is vapores attrahat in aërem, ibique rursus separet, aliàs positis his omnibus ad agendum requisitis, non potest naturaliter non fieri grando. Sed ea talis res nulla hæcenus apparet, ergo neque possibile credendum, ut grando magiæ naturalis arte impediatur. Divinitatis ea potentia est, nec ullius hominis ex suà humanà potentiâ *Amos. c. 4. Sap. c. 16. v. 16. Marsh. c. 8. v. 26. & 27.* diaboli verò saltem, quousque eidem ex singulari divinâ providentiâ talis facultas relinquatur, qui sic ex Dei permissu agens, imò etiam non rarò dum ex causis naturalibus tempestates concitantur, hominibus ipsum sectantibus solet imprimere, ac si ipsi ex suà potentiâ & permissione tale quid peragerent, qualis magica & diabolica ars non potest non esse illicita *Dunst. cas. conscient. c. 10. Sect. 1. quest. 36. Harpprecht. Consil. Tübingens. vol. 1. consil. 7. n. 96. & seq. præcipue num 105. & seq.*

§. IV.

1. **Q**Uamvis autem aliqui, qui imperatorē excusare laborant, hanc constitutionem non de incantamentis, sed de lustrationibus agrorum quæ cum publicè decantatis litanis & solempnibus processionibus fiebant *Nov. 123. c. 32.* interpretentur *v. Brunneiman. ad l. 4. C. de malefic. & Mallemar.*
2. *n. 4.* tamen eam excusationem vel adulatoriam, vel ex reverentia erga Imperatorē magis detortam quam veram esse, facile deprehender qui ipsa legis

legis verba mentemque accuratius intuetur : Nec enim ibi de precibus 3
& supplicationibus communibus ad Deum, quales litanix sunt *Dartis*
Comment. in Decret. part. 3. de consecr. dist. 3. vers. Litaneorum usus similibus-
que mediis, quæ, si absit superstitio, vicem precum obtinent *Petr. Gregor. de*
Republ. lib. 13. c. 31. §. 6. & 10. junct. histor. eccles. Magdeburg. cent. 6. c. 3.
pag. 78. n. 50. agitur, ceu de quibus quin licitè adhibeantur, imò adhibe-
ri præcipiantur, Præfecto urbi nulla dubitatio aut quæstio potuit subo-
riri : Mensejus potius confundebatur per eorum scientiam, qui magicis
artibus remedia quærent, quatenus ea ejusve practica liceret vel non ?
Ad quam interrogationem rescribit Imperator distinguendo, quâ inten-
tione & in quem finem, bonum vel malum, tale quid fieret : Certè
haud memor, aliàs Christianissimus, divinorum præceptorum, illiusque
Apostolici effati, *Non sunt facienda mala ut inde eveniant bona.* Cujus 4
intuitu illicitas quoque esse magicas artes, quæ insanitatem agrotantium
adhibentur, pluribus commonstrat *Dartis comment. in Decret. part. 1. dist.*
15. & 16.

§. V.

EX deductis evincitur, defendendam, non impugnandã, esse Imperato- 1
ris Leonis sententiam, quã prædictam Justiniani Constitutionem ex
ipso legum fundo, ne vel vituperandi ansam quis habeat, voluit sublatam
v. Nov. Leon. 65.

SECTIO VII.

DE
Telis lapideis.

§. I.

Sæpiùs lapidibus abutuntur homines ad alterius hominis vulnera- 1
tionem & internecionem, unde lapides inter tela & arma numeran-
tur *l. 41. l. 233. §. 2. ff. de verb. signif. & in Scto Silaniano occisus ha. 2*
betur qui lapide percussus est *l. 1. §. 17. ff. de Sct. Silan.* nec non reatum 3
homicidii incurrit, qui lapide quempiam percussit *Exod. c. 21. vers. 18. Num.*

- 4 c. 35. v. 17. 23. §. 5. *Instit. de public. judic. l. un. C. de emendat. servor. 2c.*
 de vulnerato teneretur qui lapide vulneravit, *Exod. c. 21. v. 13. 19. l. 6 §.*
 6. ff. *de re milis ar.* Ubi statuitur, militem qui commilitonem lapide vul-
 5 neravit, militiâ rejici debere. Sic etiam fur diurnus restitit. 54. §. 2. ff.
 se adeoque impunè occisus esse videtur, qui lapidibus restitit. 54. §. 2. ff.
 6 *de furt.* & vi armatâ quem possessione dejecisse, qui lapidibus utius fuit
 7 §. 6. *Instit. de interd. l. 3. §. 2. & 4. ff. de vi & vi. armat.* crimenque Ma-
 jestatis commisisse, qui fecit quò armati homines cum telis lapidibusve
 in urbe sint, convenientve adversus Rempublicam l. 1. §. 1. ff. *ad L. lul.*
Majest.

§. II.

- 1 **Q**UOD dictum fuit eum qui lapide quem percussit, de occiso aut vul-
 nerato teneri, verum est si lapidem projiciens non dederit operam
 2 rei licitæ v. *Judic. c. 20 v. 16. Cov. irrur. relect. Clemens. Si furiosus. de ha-*
micid. in 6. part. 2. §. 4. n. 6. & seq. si tamen non ex defensionis necessitâ-
 te alterum lapide percusserit, qui in tantum excusatus est ut neque tene-
 3 tur, si lapis non in invasorem, sed alium fortuito adstantem aut prætere-
 untem cecidisset *Ordin. Crim. art. 145.* Porro si non ex jussu divino alte-
 rum lapide occiderit l. *Sam. c. 17. v. 40. & seq. II. Reg. c. 3. v. 25. ubi v. n*
den Schleudersteinen/ de quibus etiam vid. Hiob. c. 41. v. 19. II. Paralip. c. 10.
 4 *Richard. Bartholin. de bello Norico. lib. 7. pag. 594. ibi: Fustibulum Thermonia*
juvat, quo torques in auras saxa. & ibid. Spiegel. not. aut si non per furo-
 rem vel dementiam tale quid commiserit, qui furor dementiæve quan-
 doque ex eo ipso præiimitur, quòd quis non ludi aut exercitiî gratia,
 nec se defendendi ergò, verum inconsultò sine ulla causâ & discrimine,
 5 in fani hominis more, lapides tum publicè quàm privatim per vias plate-
 asve, projecerit *Mascard. de probat. conclus. 827. n. 32. 33. Menoch. lib. 6. pra-*
sumpt. 45. n. 25. add. miscell. quest. 16. Atque ideo is demum se crimini &
 6 pœnæ implicat, qui ex proposito & dolose in quempiam lapidibus irruerit
Nism. c. 35. v. 22. & seq. c. 37. dist. 50. l. 5. §. 1. ff. ad L. lul. Maj. prioribus ta-
 men quibusdam casibus, si quæ culpa intercedat, pro modo illius, alia-
 rumque circumstantiarum, competente L. Aquiliæ actione d. *text. & l.*
 45. §. 4. ff. *ad L. Aquil.*

§. III.

- 1 **S** qui ad effectum pœnæ requiritur vulnerandi vel occidendi animus,
 sicut aliis conjecturis probatur, ita quandoque ex ipsorum telorum genere
 præ-

præsumitur: unde si quis, qui aggressor erat & alia ad occidendum aptiora² arma præstò non habebat, quendam lapide grandiori & ponderoso, aut in loco periculoso veluti capite, percussisset, videtur habuisse animum occidendi. Idem Judicandum si quis ea mente ut occideret, alio telo accesserit, at dum non posset fugientem aggredi, lapidem projecit. E-³ contrario saltem vulnerandi, non occidendi animum verisimiliter ha-⁴ buit, qui illi, quem vulnerare volebat, fuit proximus aliaque secum præstò habuit tela ad occidendum aptiora, & nihilominus eundem lapide, in loco haud periculoso petiit *Menoch. de præsumpt. lib. 5. præf. 40. n. 4. & seq. usque ad n. 14. Theodoric. crim. c. 7. aph. 1. lit. h. n. 3 1. 32. 33. 34. 35. Carpzov. pract. crim. part. 1. quasi. 3. n. 46. & seq. usque ad fin.*

§. IV.

Merito execranda est lapidum pluvia, quæ non rarò ex merâ petulan-¹ tia & temeritate puerorum, & quandoq; ex invidia adultorum, cadit in judæos, in pecora &c. Unde quoq; ejusmodi petulantia damni dati re-² sarcitione & poenâ arbitrariâ, etiam ob omissæ disciplinæ culpam in parentibus, coërcetur *v. c. 9. l. de judæ. Hahn. ad Wesf. n. Si quadrup. pauper. fcc. n. 4.* ubi allegat Responsum academicum, quo puerorum quorun-³ dam, qui bovem lapidibus irritaverant ut prætereuntem mulierem irru- endo occidisset, parentes ad petitos ab hæredibus mulieris sumptus in curationem & sepulturam impensos, condemnati sunt, ipsi pueris carce- ris poenâ dictatâ.

§. V.

NUm verò iis casibus ubi lapidibus quis occisus fuit, ipsi lapides sub-¹ jaceant poenæ, dicere anticipavi *h. Class. 6. Sect. 2. §. 8.* quorum² lectorem remitto.

§. VI.

DE saxis & petris si quis alterum, vulnerandi vel occidendi causâ¹ vel etiâ per culpam aut casum, præcipitaverit, idem jus statuendum² est, quod in eum locum habere docui, qui lapide quem percussit *v. l. 1. §. 17. ff. de Scto Silan. l. un. C. de emendat. serv.* Si tamen quis se ipsum de³ saxo præcipitando quempiam prætereuntem improvise lapsu occidisset, is homicidiû reus haud putandus est *l. 7. ff. de sicar.* Servus verò, qui mortis³ consciscendæ causâ se ipsum de saxo præcipitabat, habebatur vitiosus,

adeo quæratione ipsius, si fuisset venditus, concedebatur emptori actio
 4 red hibitoria vel quanti minoris l. 23. §. 3. ff. de edil. edict. E contrario in
 laudem vertitur cuidam Valdensi virgini, cum pudicitia suæ viam para-
 tium militum manibus se extricasset, quod instantibus, iisdem præcipi-
 tem sese dederit è rupe prærupta, ut furentium grassatorum libidinem
 generosa morte eluderet *Stöcken, Thuan. enucleat. part. 4. in descriptione
 Valdensem. pag. 160.*

§. VII.

1 D Enique telorum lapideorum sicut ligneorum, ususest in venatio-
 2 nibus, indeque incidit quæstio, si statuto, pacto vel præscriptione sub-
 ditis permissa foret venatio per jactum lapilli vel baculi, num hoc ipso
 quoque concessum videatur, ut possint venari per tormenta manualia,
 ferasque bombardis trajicere? quam quæstionem affirmat

Klock, de contribut. c. 3. n. 200.

F I N I S.

INDEX

INDEX

IN TRACTATUM

DE

LIGNO ET LAPIDE.

In Quo

Primus numerus majusculus partem : secundus Classẽm : tertius Sectionem : quartus Paragraphum : sequentes reliqui numeros marginales denotant. Ubi autem Classes in Sectiones non sunt partitæ, ibi primo majusculo numero Pars : secundo Classis : tertio Paragraphus : reliquis sequentibus numeri marginales indigitantur.

Ab.

A.

Absentia.

Non attenditur absentia ejus qui etiam præsens ad quid ohstringi potest I. 2. 3. 6. 6. II. 3. 6. 2.

Absolon.

Ejus mors in ramis quercinis I. 1. 1. 3. 1.

Abusus.

Non tollit usum rei de cætero utilis I. 1. 1. 3. II. 1. unic. II. 3. 1. 4. 4.

Tollit usum rei inutilis, quamvis licitæ I. 12. 7. 2. 4. & seq.

Publicè interest, adeoq; Magistratus curat, ne quis re suâ malè utatur I. 2. 2. 11. 7. I. 4. 16. §. 2. I. 4. 17. 3. 1.

Abusu juris concessi hoc perditur I. 4 §. 3.

§. ibid. §. 12. & seq. I. 4. 6. 17. I. 4. 18.

11. 1. I. 11. 4. 3. §. 6. II. 3. I. 4. §. II. §.

4. 14. 6. II. 6. 4. 3 §. 7. add. sub voc Metallum.

Abusu prohibito non tollitur usus I. 4. §.

10. 11. I. 4. 16. 17. in fin. I. 4. 17. §. 3.

Quid intersit inter abusum rei s. deteriorationem in faciendo vel omittendo consistentem?

I. 4. §. 14. 1. ibid. §. 16. n. 3.

Accessorium.

V. Voc. Principale.

Accidens.

Quæ per accidens contingunt quatenus considerentur? I. 3. 2. 7. 4. §. I. 4. 18. 19. 7.

Quæ per accidens possunt contingere, quatenus.

Index in Tractatum.

A C

quatenus considerata in ferendis legibus I. 4. 18. 19. 7.

Quæ ex quadam actione remotè & per accidens sequuntur non imputantur agentibus neque ad malitiam neque ad bonitatem I. 5. 1. 4.

Actio.

Cui competit jus agendi, eidem multò magis competit exceptio I. 2. 3. 2. 4.

Quæ competat actio ubi nulla in specie seu nominatim jure prodita est: I. 2. 3. 8. 2. I. 3. 2. 2. 4. 5. I. 3. 3. 4. I. 4. 16. 13.

Actio confessoria vel negatoria quando competit? I. 2. 3. 10. 4. & seq. ibid. §. 11. n. 5. §. 14. n. 2. §. 17. n. 1. I. 4. 6. 5. 1. & §. 1. 4. 16. 13.

Actio ad exhibendum ubi competit? I. 3. 2. 1. 1. ibid. §. 2. n. 2. & 3. I. 3. 3. 6. 2. I. 4. 18. 13. I. 6. 1. 5. ibid. §. 6. I. 12. 2. 3. & seq. I. 12. 5. 7. 1. ibid. §. 14. n. 3. II. 3. 2. 1. 3. 2. II. 4. 2. 6.

Actio in factum competit, quando actionem dari æquitas possit I. 2. 3. 8. 2. I. 3. 2. 2. 4. & §. 1. 3. 4. 3. 4. I. 4. 16. 13. I. 4. 17. 7. 8. I. 12. 2. 4. 3. ibid. §. 5. n. 1. §. 7. II. 4. 2. 5. ibid. §. 6. 7.

Similiter actio utilis, ubi directæ nondatur, & tamen actionem dari æquum est I. 3. 4. 2. ibid. §. 3. n. 4. I. 4. 16. 13. I. 4. 18. 3. 2. ibid. §. 4. I. 11. 6. 5. 5. I. 12. 5. 20. II. 4. 2. 5. II. 6. 4. 3.

Melius est habere rem quam actionem I. 3. 4. 3. 5.

Actionum concursus quatenus cumulativè vel subordinatè sit intelligendus? I. 4. 3. 6. 6. I. 4. 18. 14.

Actio injuriarum v. voc. injuria.

Actio arborum furtim cæsarum v. voc. Arborea furtim cæsa.

Actio pluribus sociis aut condominis nata

A C

quomodo cuilibet in solidum competere intelligatur? I. 4. 18. 3. 3.

Quid intersit ratione diversorum juris effectuum inter actionem rei persecutoriam pœnalem, & mixtam: I. 4. 18. 3. 4. I. 4. 18. 6. ibid. §. 23. n. 2. §. 1. 12. 2. 4. ibid. §. 5. II. 6. 4. 36.

Actionum ex delicto natura I. 4. 18. 3. 4. ibid. §. 5. n. 3.

Actio aquæ pluviz arcendæ respicit damnum futurum. I. 4. 18. 3. 4.

Quatenus super actione ex delicto civili seu rei persecutoria liceat transigere? I. 4. 18. 8. 5.

Actio noxalis V. Voc.

Noxale judicium.

Num exceptione juris jurandi tutus sit qui juravit, & postea de eadem re aliâ concurrente actione convenitur? I. 4. 18. 14. 5.

Agendi causâ sublatâ nunquam obligatio aut jus agendi reviviscit I. 6. 1. 8. I. 12. 2. 5. 3. 4. §. 1. I. 12. 5. 15.

Quomodo quis & quando alteri cedat suas actiones? II. 3. 6. 24.

Actus.

Servitus Actus v. voc. servitus.

Administratio.

Quomodo teneantur administratores ob deteriorationem rei suæ administrationi commissæ. I. 4. 5. 12. ibid. §. 16. n. 5.

Administratores quam habeant cædendi facultatem in sylvis. I. 4. 5. 18. 2.

Administratores tenentur ad rationum redditionem I. 4. 17. 15. 4.

Num fraudulentæ administrationis indicium suppedirent rependinæ divitum: I. 4. 18. 38.

de Ligno & Lapide.

AD ÆD

Admonitio.

Quatenus admonitione opus in interdicto de arboribus cædendis priusquam ad iudicium provocetur? I. 2. 3. 14.

Quatenus itidem in privatione feudi ob ejusdem deteriorationem? I. 4. §. 14. & seq.

Adventitia bona.

Bonorum adventitiorum administratori quatenus sit cædendi facultas è sylvis? I. 4. §. 18. 2.

Advocatus.

Advocatos non decet mercatura I. 4. 17. 15. 1.

Ædificium.

è lignis & lapidibus simul consistit præf. n. 28. I. 10. 2. 1. 1. I. 12. 2. 2. II. 6. 1. 1. ibid. §. 2. 3. 4.

Ædificiorum favore quatenus arbuta non plantanda vel extirpanda? I. 2. 2. 8. 3. item ibid. §. 9.

Ædificiorum favor quandoque cedit majori favori agriculturæ vinearum, arbustorum I. 2. 2. 8. & 9.

Ædificiorum destructio pro signo iræ divinæ est I. 2. 2. 9. 2.

Publicæ fabricæ inchoandæ, aut ab incendio liberandæ causâ privatæ domus diruuntur aliave privata opera I. 2. 3. 2. 1. ibid. §. 26. n. 2. 4.

Nihil publicis operibus jungendum, unde incendium vel insidias urbs reformidat aut angustantur spatia platearum I. 2. 3. 2. 1.

In ædes si aliena arbor propendeat I. 2. 3. 10. 7. & seq.

Quatenus procedat comparatio ædificiorum & arborum? I. 2. 3. 17. 4. ibid. §. 18. n. 4. I. 3. 3. 6. 4. I. 3. 4. 2. 8.

Ædificium in fundo feudali extructum

ÆD

ad quem spectet? I. 3. §. 1. 6. & seq.

Homines olim sylvestres rupes & saxa, cavasque arbores inhabitaverunt I. 2. 2. 2. I. 12. 2. 1. II. 6. 1. 1.

Luxus ædificiorum quatenus damnabilis? I. 2. 2. 9. 2. item ibid. §. 10. n. 2. I. 4. 17. 19. 1. 12. 2. 2. II. 6. 1. 1. ibid. §. 4.

Plus est ædificatum destruere, quam prohibere ne ædificetur I. 2. 3. 2. 4.

Qui jussu Magistratus vel ex alia justa causa alterius ædes diruit, haud tenetur I. 2. 3. 8. 2. & seq.

Qui ex æmulatione ædificant aut contra prohibitionem legis vel Magistratus, destructionem absque refusione pretii patuntur I. 2. 3. §. it. ibid. §. 8. n. 3.

Ædificiorum favore permittum, deficientibus aliis idoneis lignis, cædere arbores quæ aliis non succiderentur I. 4. §. 2. 4. ibid. §. 5. n. 2. §. 7. n. 1. I. 4. 17. 8. ibid. §. 9. §. 13. n. 5. I. 6. 1. 2.

Quò suppetant ad ædificandum loca quandoque sylvæ extirpandæ I. 4. §. 8. §. ibid. §. 9. n. 4.

Ædificia quatenus habeantur inter meliorationes vel non? I. 4. §. 9. 7. ibid. §. 10. n. 3.

Quòdnam à termino finium spatium relinquendum in ædificando? I. 12. §. 29.

Quare non cuilibet ad libitum ædificare, sed certum saltem ædificiorum numerum habere concedatur? I. 4. 17. 19.

Publicè interest ut quilibet sua ædificia facta tecta servet I. 4. 17. 20. 1.

Nec non ut ædificia, quantum possibile, potius è lapidibus construantur quàm è lignis I. 4. 17. 20. 2. II. 6. 1. 2.

Index in Tractatum.

ÆD

Limina ædificiorum superponenda fundamento lapideo I. 4. 17. 20. 2. II. 6. 1. 2.

Aræ, quæ habentur pro reponendis simis, non sint liminibus ædificiorum vicinæ I. 4. 17. 20. 3.

Ædificare quomodo non ubique ad ædificia referatur, sed quandoque æquipol-leat, vocabulis, efficere, formare, con-struere. I. 7. 1. unic.

Ædicator si collapsâ machinâ ex alto de-ciderit v. voc. Machina.

Ædificia solo cedunt. I. 10. 2. 4. in alieno scienter ædificans sumptus donare vi-detur I. 10. 2. 4.

Ædificiorum origo & favor? I. 12. 22.

Qui pecunias in refectioem ædium, item-ve ad cõemptionem materiæ pro ista refectioe credidit, gaudet tacitâ hypo-thecâ & jure prælationis I. 12. 2. 1.

Num etiam venditor qui tale quid sub ha-bitâ de pretio fide Vendidit. I. 12. 2. 1. 4.

Ligna lapidesque è quibus ædificia con-struuntur veniunt nomine tignorum I. 12. 2. 2. II. 6. 1. 4. 4. add. voc. Ti-gnum.

Quare tigna ædibus juncta non liceat eximere? I. 12. 2. 3. & seq.

Quare itidem ea non queant legari? I. 12. 2. 8.

Neque ædificia ad demolendum vendi, vel ad translocandum alteriusve usus causâ destrui? I. 12. 2. 9. *ibid.* §. 10 & 11.

Quando ædes destruere jussè jubeat Magi-stratus? I. 12. 2. 12.

Quomodo immisiones fiant in ædificia? v. voc. *Missio*.

Ædificium promissum dirutum ex iisdem

ÆM ÆQ

tignis restitutum an debeat? I. 12. §. 18.

Ædibus legatis comprehenduntur tigna post factum testamentum adjecta II. 6. 1. 4. 1.

Ædificio legato ita collapso ut aliquod ti-gnum superfit, etiam hoc debetur. II. 6. 1. 4. 2.

Æmulatio.

Qui ex æmulatione ædificant, destructio-nem absque refusione pretii patiuntur I. 2. 3. 8. 3.

Plura vide sub. voc. inimicitia. voc. invidia;

Æquitas.

Non patitur quempiam locupletari cum damno alterius I. 2. 1. 3. 11. 1. 2. 3. 6. 2.

ibid. §. 20. n. 3. 1. 3. 2. 3. 5. 1. 3. 4. 3. 4. 1. 3. 5. 3. 1. 1. 4. 3. 1. 6. 2.

Poscit ut præstem alteri, quod eidem prodest & mihi non nocet I. 2. 2. 7. 6. 1. 2. 2. 13. 11. 1. 2. 3. 12. 3. 1. 3. 2. 8. 5. 1. 4. 3. 1. 5. & 6. *ibid.* §. 2. n. 2. & 3. 1. 4. 3. 13. 8.

Duabus rationibus æquitatis concurrenti-bus prævalet quæ potior est I. 2. 3. 12. 2.

Ad æquitatem reducuntur, quæ successu temporis crescunt in infinitum & red-duntur iniqua I. 2. 3. 12. 4.

Quæ ex speciali æquitatis & commiserationis ratione conceduntur, in regulam haud trahenda sunt I. 4. 3. 2. 3.

Æquitas juri stricto anteferenda I. 4. 5. 11. 1. 4. 6. 3. 3.

Plura vid. sub. voc. *Charitas Christiana*.

Ær.

Æris creatio I. 1. 1. 1. 2.

Horti peniles in aëre v. voc. *Hortus*.

Ær unde inficiatur ut pestem excitet I. 4. 3. 21. 5.

Ætarium

de Ligno & Lapide.

ÆR ÆS

Ærarium.

Ejus ratione in meritis habet Princeps I. 2.
2. 10. 5. & seq. I. 4. 17. 13. 3.

Ærario quantum proficiant sylvarum aliave
arbuta? I. 2. 2. 10. I. 4. 17. 1. ibid.
§. 13.

Æs.

V. Voc. Metallum voc. Imago.

Æstimatio.

Minoris æstimantur res, quæ ob onus ali-
quod adhærens inutiliores possessori
sunt I. 2. 3. 16.

Minoris æstimantur arbores in confinio!
I. 2. 3. 16.

In æstimatione rerum ab alio consumpta-
rum quatenus respiciatur vel ad verum
pretium, vel ad interesse, vel ad id quan-
ti dominus æstimaverit? I. 3. 2. 2. 3. &
seq.

Æstimatio meliorationum per quos, quo-
modo, & quibus expensis fiat? *V. voc.*
melioratio add. I. 3. 5. 5.

Æstimatio cujusque rei facienda per eos
qui in eâ periti I. 3. 4. 1. 2. I. 3. 5. 5.

Itemve per imparciales, neque commodum
sperantes, nec damnum timentes I. 3.
5. 5.

Modus æstimationum alicubi legibus de-
terminatur I. 3. 5. 5. I. 4. 5. 4. 4. I. 4.
16. 5. 13. I. 4. 18. 23. 3.

Æstimatio alicujus sylvarum secundum pro-
ventus glandium seu juris glandium,
quomodo fiat? I. 4. 3. 20. 6.

Æstimatio per juramentum in litem *v. voc.*
juramentum.

Minoris pretii æstimantur fundi ob ma-
lam vicinitatem I. 4. 18. 35. 4.

Æstimatio rei quatenus succedat in locum
ipsius rei? I. 6. 1. 1. 17. in f. I. 12.

AF AG

2. 3. & seq. ibid. §. 8. I. 12. 3. 5. I. 12.
5. 14.

Affectus.

Affectus tristitiæ, amoris, &c. quanto pere
animos hominum excœcent *Præf.* 8
16.

Africa.

Africa calidissima regio in qua generosissi-
mum vinum I. 1. 1. 3. 2.

Ager.

Ejus significatio I. 2. 3. 11. 4.
In agris oleriferis an admittantur sepes vi-
væ I. 2. 3. 9. 3.

Aggeres fluminum,

Piscinarum.

V. voc. Ripa voc. Piscina.

Agricultura.

Ejus laus & necessitas *Præfat.* n. 5. I. 2. 2.
1. & seq. I. 3. 2. 3. 3.

Conducibilis est ad salutem æternam I. 2.
1. 1. 2.

Quatenus agriculturæ ratio habenda? I. 2.
2. 8. & 9.

Per culturam agrorum conservatur posses-
sio I. 3. 2. 4. 3.

Fundi inculti quando acquirantur domino
territorii? I. 3. 1. 2. 1. I. 4. 16. 10. 6.

Agri stercoreatio qualitatem ejus, non domi-
nium mutat I. 3. 4. 5. 2.

Agricultores in vera ad Deum fiducia la-
borem impendentes benedictionis di-
vinæ fiunt participes I. 2. 2. 1. 4.

Agriculturam tanquam publicè utilem re-
ctè præcipit Majestas I. 2. 2. 1. & seq. I.
4. 16. 10. 7.

Agriculturæ causa quando prævaleat ra-
tioni sylvarum, ut hæ sint extirpandæ?
I. 4. 5. 8. 4. & seq. I. 4. 6. 15. I. 4. 14. 5.
I. 4. 16. 5. 5.

Agriculturæ favore alicubi rusticis con-
cellum

Index in Tractatum

AG. AH. AK. AL.

concessum ligna cedere in usum vehiculorum? I. 4. 6. 13. 3.

Agriculturæ favore instrumenta fundi privilegiata ab executionibus, pignorum captionibus, arrestis I. 12. 5. 3.

Plura v. sub voc. Fruges, voc. Frumentum, voc. Cultura.

Arboræus

Sunt omnes arborum fructus I. 3. 2. 3. 3.

Album.

De albo corrupto I. 11. 6. 5.

Alea.

De ludo aleæ I. 12. 7. 2.

Alienatio.

De decreto alienandi v. *voc. Tutela, add.*
II. 6. 4. 11. 3.

Alienatio reilitigiosa v. *voc. lit*

Alienum.

Quatenus rebus alienis immiscere liceat
Pres. n. 10. 21.

Jus alteri quæsitum non licet auferre vel
facere deterius I. 2. 2. 13. 10. & 12. *add.*
voc. jus quæsitum.

Quando liceat quid quærere & tollere aut
facere in alieno? I. 3. 2. 1. 1. & *seq.* I. 3. 3. 6.
2. I. 3. 4. 2. 4. & *seq.* I. 4. 7. *per tot.* I. 6. 1. 5.
I. 11. 7. 2. I. 12. 5. 23.

Ex alieno semine seu planta enata arbor
cujus sit? I. 3. 4. 1 & *seq. it.* § 4. & 5.

Planta in alieno solo posita ad quem pertineat? I. 3. 4. 3. & *seq.* I. 3. 5 *per tot.*

Ex aliena arbore aut vite quatenus fructus decerpere liceat? I. 4. 3. 2. 2. I. 4. 3. 10.

Utrum jus constitui possit in alieno spatia-
ri, cernere? I. 4. 3. 10.

Quatenus quid liceat in alieno, si nullum

AL.

inde alteri afferatur damnum? I. 4. 18.
9. 3. *ibid.* §. 19. n. 7.

Alimentum.

Arbores frugiferæ creatæ in hominis ef-
cam I. 1. 1. 1. 3. I. 1. 2. 1. & 2. I. 2. 3. 4.
3. I. 4. 18. 1. 5. *ibid.* §. 17. n. 15. 16.
§. 40.

Alimenta sibi quæret homo laboribus I.
2. 1. 1.

Alimenta Deus subtrahit in pœnam I. 2.
1. 3. 8. I. 4. 17. 1. 6. I. 4. 18. 40. II. 6. 6.
2. 1. 2.

Alimentum arbores habent ex succo ter-
ræ I. 3. 1. 1. 3. I. 3. 3. 1. 4. *ibid.* §. 4. 5.
& *seq.*

Arborum dominium æstimatur ex domi-
nio fundi, uide eadem alimentum at-
trahunt I. 3. 1. 1. 3. & *seq.* I. 3. 3. 1. II. 6.
4. & *seq.* I. 3. 4. 1. 2. *ibid.* §. 3. 4. & 5.

Quatenus necare videatur qui alimenta
subtrahit? I. 4. 18. 17. 15. 16.

An sub debito alimentorum continean-
tur quoque necessaria ligna combusti-
bilia? I. 13. 26.

Alius.

Ex alterius persona aliquando quis conse-
quitur, quod ex sua consequi nequit I.
3. 2. 9. 3.

Allmossen/Allmossen Stocck.
v. voc. Eleemosyna

Alluvio

Per eam quod adjicitur cujus sit? I. 3. 4.
2. 4. II. 6. 4. 30.

Per eam adjectæ arbores cum crusta terræ
ad quem pertineant? I. 3. 3. 6. 2. & *seq.*
I. 3. 4. 2. 4. & *seq.*

Sylvâ per alluvionem auctâ num jus li-
gnandi ad id augmentum extendatur? I.
4. 6. 3. 2.

Num

de Ligno & Lapide

AL

Num alluvionis jura impediuntur earum arborum plantatione, quæ id, quod adjectum est, à fluminis impetu præservant? I. 4. 15. 5. 5.

An potius eâ plantatione probetur dominium ejus quod alluvione adjectum est? I. 4. 15. 5. 5.

Aloe.

De hujus ligni efficacia I. 12. 7. 5. 7.

Altare.

Altari diruto & novo substituto an templum oporteat reconsecrari. I. 10. 2. 12. 5.

Altaria è lapidibus construuntur. II. 4. 1. 1.

Eorum erigendorum & reficiendorum cura pertinet ad jura Episcopalia II. 4. 1. 2.

Quatenus altaris reconsecratio sit necessaria ob additum in reficiendo lapidem non consecratum? II. 4. 1. 2.

Quid juris si in refectione altaris adhibitus lapis alienus? II. 4. 1. 2. 5.

Quomodo altaria gaudeant jure asylo- rum? II. 4. 1. 3.

De altaribus hæreticorum II. 4. 1. 1. 3. *ibid.* §. 4

De juramentis quæ fiebant apud altaria II. 4. 1. 3.

Alter.

Ex alterius persona aliquando quis consequitur, quod ex sua consequi nequit I. 3. 2. 9. 3.

Alteri per alterum non potest iniqua conditio inferri I. 3. 3. 1. 3.

Altius non tollendi servitus.

V. voc. servitus.

AL AM

Alytarcha.

Fuit Sacerdos in Syria ludis præfectus qui fierent in honorem Deorum I. 4. 2. 3. 4.

Quale jus Alytarcha habuerit in loco Daphnenli I. 4. 2. 3. 4.

Alternatio.

Quando locum inveniatur? I. 6. 1. 11. 5.

Ambitio.

Ambitioni minimè favendum.

Præloq. ad lector.

Quomodo ambitiones causam dederint imaginibus, simulachris ac Diis alienis effingendis & colendis? I. 10. 1. 1.

Amicabilis compositio.

Quatenus & quomodo inter partes litigantes tentanda? II. 6. 4. 10. *ibid.* §. 29.

Amicitia.

Bonorum amicorum defectus sub finem mundi I. 4. 17. 21. 6

Amissio.

Amissio jurium contingens per non usum & negligentiam, vel abulum *v. voc. Negligentia voc. usus voc. Abusus*

Amisæ & relictæ res in loco delicti quale suppedient indicium? I. 4. 18. 37.

Res amissæ quando cedant inventori? I. 12. 3. 9. 4. II. 2. 4. *ibid.* §. 5. *add. voc. inventio*

Amœnitas.

Amœnitas arborum umbrosarum & arbutorum I. 4. 2. 1. & *seq.*

Amœnitatis æstimationi quomodo sit locus? I. 4. 5. 10. 4.

Ff 3

Amor.

Index in Tractatum

AM AN

Amor.

Ejus efficacia *Praf. n.* 16.

Inordinata cupiditas descendit ex lapsu & inordinata cupiditate primorum parentum I. 1. 2. 1.

Amphora.

De amphoris I. 12. 5. 4.

Analogia.

Analogiz quatenus amplicandæ, I. 6. 1. 1. 16.

Animata & inanimata.

Quatenus earum rerum domini obligentur ratione damnorum ab istis alteri datorum? I. 6. 1. 5. 9.

Quatenus ipsæ res inanimatæ ob damnum datum subeant iudicium? II. 6. 2. 8. II. 6. 7. 5.

Anima vegetans.

Est in lignis & lapidibus *Praf. n.* 11. 21. 24. I. 2. 3. 18. 3. I. 3. 1. 3. 3.

Quos pariat in iisdem effectus *Prafat. n.* 21. II. 6. 2. 8.

Animal.

Editus bubum quomodo vicem subeant lignorum combustibilium? I. 4. 17. 1. 6.

Pignoriatio pecudum quatenus permittitur? *v. voc. Pignoriatio.*

Plura *v. sub voc. Animata. voc. jumentum,*

Animus.

Ultra animum vel cogitata contingentia reducuntur ad æquitatem I. 2. 3. 12. 4.

Annona.

Quarumque rerum necessariorum caritas omni studio evitanda I. 2. 2. 8. I. 2. 2. 13. 5. I. 2. 3. 20. 3. I. 4. 16. 5. 5. 1. 13. 23.

Speciatim quoque lignorum combustibilium I. 13. 23. *ibid.* §. 24. 25.

AN

Annulus.

De annulis ornamentis causâ habitis II. 3. 14. 5.

De annulis signatoris II. 3. 14. 6.

De annulis sponsalitiis II. 3. 14. 7.

De annulis usitatis in Episcoporum investituris II. 3. 14. 7.

Itemve in creatione Doctorum II. 3. 14. 7.

Annuli quibus discriminis causâ signantur homines, pisces, aves: II. 3. 14. 8.

Annulis legatis an veniant dactylithetæ, & contra? II. 3. 14. 9.

Aurei annuli, dactylithetæ, an censeantur res mobiles vel immobiles? II. 3. 14. 9.

Annus.

Si certi anni ex aliqua re debeantur fructus, num etiam præstandi ii, quos ea res in illo anno secundâ vice profert? I. 4. 3. 22.

Antichresis.

Qui sylvam jure antichreseos possidet, quatenus habeat facultatem percipiendi glandes arborum? I. 4. 3. 17.

Quatenus itidem jus cædendi ligna? I. 4. 5. 19. 3. I. 4. 17. 5.

Quomodo teneatur ob devastationem sylvæ oppignorata? I. 4. 5. 16. 5. I. 4. 17. 5. I. 4. 18. 22. 4.

Num ei contra alium, qui è sylva antichretica arbores furtim cæcidit, competat actio arborum furtim cæsarum, aut quæ alia? I. 4. 18. 3. 1.

Quomodo teneatur creditor, hortum antichreticum, dum debitor reluere veller, retinere cupidus ac ex invidiæ fervore arborescædens vel corrumpens? I. 4. 18. 22. 4.

Metallifodinis in antichresin, continuis an percepti

de Ligno & Lapide.

AP

percepti fructus in modici computentur
in sortem? II. 3. 6. 25.

Plura v. sub voc. Creditor.

Aperitura j.

Num dependeat ex jure Advocatiæ seu
clientelati? I. 11. 3. 5. 6. 7.

Ex possessione portæ quomodo inducatur
jus aperturæ? I. 11. 3. 5. 1. 2.

Appellatio.

Fit gradatim non per saltum II. 6. 4. 6.

De appellatione in causis metallicis *v. voc.*
metallum.

Apis.

Apes in arbore confidentes & favi quos
confecerint, num spectent ad domi-
num arboris? I. 4. 1. 2. & seq.

An verò cedant cuivis primo occupanti?
I. 4. 1. 2. & seq.

Apium eximendarum causâ non licet ar-
borum succidere, vel corrumpere I. 4.
1. 2. 4. ibid. §. 9. n. 1.

Quatenus apum foverumque quos confe-
cerint, furtum fiat vel non? I. 4. 1. 4.

Num communio apum, foverumque quos
confecerint statuenda inter dominum
arboris, & illum, qui apem in arbore
confidentem reperit vel è cujus custodia
evolavit I. 4. 1. 5.

Quid obtineat jure Saxonico ratione a-
pum in alterius arbore confidentium?
I. 4. 1. 6. ibid. §. 8. n. 3.

Quid itidem si duntaxat in ramo ex alte-
rius arbore in vicinum fundum impen-
dente confederint. I. 4. 1. 7.

Quid intersit ratione domini inter apes,
nondum occupatas & eas quæ inclusæ
rursus evolassent? I. 4. 1. 5. & seq. ibid.
§. 8. n. 2. & 3. ibid. §. 10.

Apes quæ custodiâ evolarunt quousque

AQ

maneant sui domini? I. 4. 1. 6. 3. ibid.
§. 8. n. 3. ibid. §. 10.

Et quid intersit num totum apium exa-
men alveo evolarit, an verò saltem ali-
quæ apes? I. 4. 1. 10.

Caliditas regionis quid conferat ad apum
generationem & multiplicationem?
I. 4. 1. 8. 2.

Facultas eximendi apes & favos, quos
confecerint, ex arboribus sylvarum ali-
cubi hodie refertur ad regale foresti jus
I. 4. 1. 9.

Quousque credantur apes consuetudinem
redeundi servare. I. 4. 1. 10. ibid. §. 5. §. 6.
n. 3. §. 8. n. 3.

Aqua

Aquarum guttis lapides & saxa atteruntur
Pref. n. 16.

Aquæ è saxis elicite *Pref. n. 17.*

Terra arenosa conducibilis aquæ *Pref. n.*
18.

Aqua ad purificandum utilis *Pref. n. 19.*

Aquæ lapique descendent, earumvis ligna i
lapides transmutandi *Pref. n. 27.*

Aquæ ductus quatenus impediatur plantatio-
nem arborum? I. 2. 3. 21.

Facultas ducendæ aquæ: item appulsus pe-
corum ad aquas, quatenus jure servitutis
possit constitui? I. 4. 3. 10. 12.

Aquæ è fluminibus hauriendæ libertas I. 4.
15. 2. 8. I. 6. 2. 3. it. §. 4. 5.

Aquæ haustum habenti non denegandum
iter eo ducens, & contra I. 4. 16. 17. 2.

Aquæ pluvie arcendæ actio respicit da-
mnum futurum I. 4. 18. 3. 4.

E flumine publico num absque territorii
domino aquam liceat ducere? I. 6. 2. 5.
1. Jung. ibid. §. 3. & 4.

Aquæ & ignis interdictio quomodo alicubi
fiat? I. 11. 5. 1. 13. 14.

Quomo-

Index in Tractatum

AR AQ

Quomodo probatio innocentie fieri solita
per immersionem in aquam? I. 11. §.
12.

De aquarum abusu in arte malefica I. 12.
7. §. 3.

Aque ductus causâ habita instrumenta v.
voc. Canalis.

Aquila Lex.

Voc. Lex Aquila.

Arabes.

Arabum studia in arte magica II. 6. §.
4. 2.

Eorum ulciscendi cupiditas II. 6. §. 4. 2.

Eorum assiduitas in perficiendis rapinis &
latrocinis II. 6. §. 4. §.

Aratrum.

De aratri. I. 12. §. 2.

Quomodo furta aratrorum punienda? I.
12. §. 8.

Servitus aratri vertendi I. 12. §. 27. 8.

Arbitrium boni viri.

Arbitrium boni viri locum habet in meti-
endo modo, quousque publica neces-
sitas vel utilitas quid exigit I. 4. 3. 15. 3.

Item in metendo modo quousque Vassallus
in sylva feudali, aliusve qui iure li-
gnandi gaudet, lignandi habeat faculta-
tem I. 4. §. 3. & seq. I. 4. 17. §. 3. I. 6.
1. 2. 3.

Nec non quousque venationibus sit noci-
tum lignorum incisionibus vel extir-
pationibus? I. 4. 16. §. 13.

Tale boni viri arbitrium quandoque legi-
bus ac consuetudine itemve conventio-
nibus ad certam quantitatem est reda-
ctum I. 4. §. 4. 4. I. 4. 16. §. 13. I. 4. 18. 23.
3 I. 6. 2. 17. 9. ibid. §. 20. I. 12. 2. 4.

Boni viri arbitrium tenet quoque ipsum
cujusque rei dominum, ut re sua

AR

utatur ad modum boni Patrifamilias
I. 4. 17. 3. ibid. §. 5.

Locum invenit in determinatione opera-
rum quas alias subditi deberent in de-
terminatas I. 6. 2. §. 5. 6. I. 13. 15.

Item in estimatione illius damni. I. 6. 2.
10. §.

In temperando cursu equorum, utur ad
cursum publicum deputatorum I. 12. 3.
9. 3.

Arbor.

Arbori quomodo comparatur Deus, eccle-
sia, religio, Magistratus, pii impii? Præf.
n. 7. I. 1. 2. 1. 8. I. 4. 1. 18. 17. 17.

Arbores frugiferae sunt in hominis escam
I. 1. 1. 1. 3. I. 1. 2. 1. & 2. I. 2. 3. 4. 3.
I. 4. 18. 1. §. 17. n. 15. 16. §.
40.

Arbores suspendendi præbent instrumen-
tum I. 1. 1. 3. 1.

Arbor scientia boni & mali I. 1. 2. 1. & 2.

Arbores quatenus referantur ad fructus
naturales vel industriales? I. 2. 1. 2. &
seq. I. 4. 3. 1. §. 6. ibid. §. 8. n. 4. &
seq.

Arborum plantatio & conservatio publice
utilis, & ideo curæ Magistratus incum-
bit I. 2. 2. 1. & seq. usque ad fin. I. 4.
14. 5.

Quam variis modis fiat plantatio & cultu-
ra arborum I. 2. 1. 2.

Arbores prope fortalitia v. *voc. Propugna-
culum.*

Arbores spinosis fruticibus à pecorum im-
petu conservanda v. *voc. plantæ.*

Arbores prope vias publicas quatenus
plantari possint? I. 2. 3. 9. 2. ibid. §.
11. n. 6.

Arbor

de Ligno & Lapide

AR

Arbor si in alterius fundum vel aedes pro-
pendeat quid juris? I. 2. 3. 10. & seq.

Arbores inter sese non satis longo spatio
distantes inutiliores sunt & minoris
estimantur I. 2. 3. 16. 3. 1. 4. 6. XI. 2. 3.

Arborum incrementum naturale est I. 2.
3. 18. 3. 1. 3. 1. 3. 3.

Arborum plantatio quomodo servitutibus
locorum impediatur? I. 2. 3. 17. & seq.

Arbor quousque radices & ramos præ-
sumatur emittere I. 2. 3. 21. 5. I. 3. 2.
5. 2. & 5.

Arboribus maritatæ vites I. 3. 2. 4. 3.

Ex radicibus vel intortis in humum ramis
pullulantes novæ arbores an censentur
secundum qualitatem arboris ori-
ginariæ? I. 3. 5. 6. 5. I. 3. 5. 6. 5. & 7.
I. 4. 13. I. 4. 14. 3. I. 4. 15. 3.

Quatenus procedat arborum & ædificio-
rum comparatio? I. 2. 3. 17. 4. *ibid.* 5.
18. n. 5. I. 3. 3. 6. 4. I. 3. 4. 2. 8.

Arbores quomodo sint res mobiles vel
immobiles? I. 3. 1. 3. 2. & seq. I. 4. 3. 6. 6.
ibid. 5. 8. n. 3.

Arbore in feudum concessâ num contine-
atur? I. 3. 5. 6. 5. 5. & seq.

Atque proinde duret feudum in fundo, si
arbor esset ablumpta I. 3. 5. 6. 5. &
seq.

Arbores cavæ hominibus fuere habitatio-
nis loco. I. 2. 2. 2. 4.

Arboris appellatione continentur vites I.
2. 3. 13. 1. I. 4. 18. 1. 5. *ibid.* 5. 25. n. 3.
5. 26.

Item sepes vivæ I. 2. 3. 13. 2. I. 4. 18.
26. 1.

Arbores sunt pars & fructus fundi in quo
radicatæ. I. 3. 1. 1. & seq. *add. ibid.*
Sect. 2. 3. 4. & 5. I. 4. 9. 2. I. 4. 13. 1.
I. 6. 1. 8.

Pars. II.

AR

Arborem radicatam esse quomodo probe-
tur? I. 3. 4. 1. 2.

Arbores quo sensu dicantur Vocales? I.
4. 2. 1. 3.

Arboris truncus inædificati lecti, mensæ,
scanina &c. I. 4. 2. 1. 4. *ibid.* 5. 4.

Quid intersit ratione diversorum juris ef-
fectuum inter arbores frugiferas & in-
frugiferas? *v. voc. Arbores frugifera, &
in frugifera*

Arbores quæ recreationibus duntaxat de-
serviunt num frugiferae censendæ? I. 4.
2. *per tot. add. voc. Arbores voluptuaria.*

Arborum earum, quæ nimis tardè cres-
cunt, neque succisæ repullulant, eò ma-
ior cura habenda est, quò minus succi-
dantur I. 4. 2. 3. 5.

Inter fructus arborum num sint referendæ
aves & apes in iisdem confidentes, item-
que ostreae, bombyces. I. 4. 1. 2. & seq.

Arbores nondum cæssæ an cedant heredi-
bus vasalli, an verò successoribus in feudo?
I. 4. 3. 8. 3. & seq.

Arbores sylvestres glandiferæ in præjudi-
cium domini venationis non possunt
succidi vel in pomiferas transmutari I.
4. 3. 13. 3. *add. voc. venatio.*

Arbor ex qua miles delinquens suspensus
num induat qualitatem supplicii instru-
menti? I. 4. 10. 5. *unic. n. 5.*

Quid ratione arborum observandum tem-
pore pestis? *v. voc. pestis*

Arbores non continentur sub appella-
tione manu fatorum I. 4. 12. 1.

Num sub venditione arboris continean-
tur superamenta ejusdem? I. 4. 17. 14.

De arboribus vitiosis venditis *v. voc.
Venditio*

Quid intersit ratione variorum juris effe-
ctuum an arbor radicata sit vel non? I. 3.

G g

1. 10

Index in Tractatum

AR

1.1. & seq. 1.3.2. item *Selt.* 3.4.5. per
tot. 1.4.3.9.2. L.4.13.1.1.4.18.1.6.
7.8.11.12.13.1.6.1.6. *ibid.* §.7.
8.9
De collectis ratione arborum dependen-
dis. v. *voc. Collecta.* De decimis arbo-
rum & fructuum arboris v. *voc. Decima.*
Arbor finalis. f.
terminalis.
Earum arborum synonymia I. 4. 14. 1.
1. & seq.
Signabantur olim cruce I. 4. 14. 1. 4. I.
10.4.1.
Item perforatione in medio crucis incisæ,
unde appellari consuevere *Loch Bäur-*
me I.4.14.1.4. & seq.
Quare ejusmodi signa sepius renovanda
sint? I.4.14.1.6.7.8.
Ipsæque arbores circumstantialiter descri-
bendæ? I.4.14.1.7.
Se pes vivæ qualiter censeantur jure arbo-
rum finalium? I.4.14.2.
Qualiter quandoque integre sylvæ termi-
nales, *Land-Weeren* I.4.14.2.3. &
seq. *ibid.* §.3.
Unde arguatur ea sylvæ qualitas in dubio?
I.4.14.3.
An licitum arbores finales aut talia arbo-
reta succidere? I.4.14.3. & seq.
Num liceat arborem finalem convertere
in arbustum? I.4.14.4.
An permissum sylvam terminalem aliudve
tale arbustum reducere in novale
aliave formam? I.4.1.4.4. & seq.
Quæ poenâ teneatur, quæve civili ad in-
teresse actione, qui arbores finales aut
arbuta quoquo modo corrumpit? I.
4.14.3. & seq.
Arborum finalium glandes seu fructus ad
quem pertineant? I.4.14.6.

AR

Arbores finales non in medio confinio, sed
in extremitate confinii extantes quali-
ter signandæ? I.4.14.6.3.
Plura v. sub voc. Fines. voc. Lapis finalis
Arbores in confinio vel prope.
Quatenus eas plantare liceat? I.2.3.9. &
seq. I.3.3.1.
Quid juris si arbor in alterius fundum vel
ædes propendeat, aut vento inclinata
sit? I.2.3.10. & seq. I.3.2.1. & seq. *ibid.*
§.5. I.4.18.2.4.
Quid idem si in viam publicam? I.2.3.
11.
Ex ramis impendentibus procidentibus in
vicinum fundum fructus cujus sint? I.
3.2.1. & seq.
Ubersall Recht unde coeperit I.2.3.15.2.
1.3.2.5.3. & *ibid.* §.6. & seq. *add. voc.*
Ubershang.
Arborum in confinio æstimatio tanta non
est quàm aliarum arborum I.2.3.16.
2.
Arbores in confinio natæ vel positæ cujus
sint? I.3.3.1. & seq.
An eandem ratione modi domini retineant
qualitatem, postquam succisæ vel
erutæ sunt I.3.3.2.
Arbor quæ saltem extremitates radicum in
vicinum fundum emittit, an sit com-
munis? I.3.3.4.
Arbor radicibus suis vicinum fundum pla-
nè non attingens, sed tamen ex succo e-
jus alienatū attrahens cujus sit? I.3.3.5.
Arbor si cum crusta terræ in vicinum
fundum prolabatur, quid juris? I.3.3.
6.2. & seq. I.3.4.2.4. & seq.
Arboris radices si quocunque impetu aut
facto in vicinum fundum depressæ
sint, quid obtineat? I.3.3.6.
Ex radicibus arboris vel intortis in hu-
mum

de Ligno & Lapide

AR

num ramis pullulantes in vicinum fundum novæ ardores cujus sint? I. 3. 3. 6. 5. & 6.

*Arbores in ripis fluminum,
& piscinarum aggeribus*

V. voc. Ripa, Salix, Sycaminon, piscina

Arbores voluptuaria

Num potius an frugiferae in Principum viridariis plantandæ? I. 3. 2. 10.

Arborum voluptuariarum quatenus fructus sit? I. 4. 2. 1. & seq.

Num earum fructus etiam sit in cædendo I. 4. 2. 2. 2. I. 4. 5. 5. 2.

Quomodo teneatur, qui arbores pro voluptate & gestatione habitas cæciderit sub obtentu alicujus juris I. 4. 2. 2. 2.

Et quid si id factum foret in fundo fiscali I. 4. 2. 2. 2.

Arbores voluptuariæ & gestationi deservientes nunc censui sint obnoxia? I. 4. 2. 2. 3.

De luo Daphnensi & similibus arbutis arboribusque voluptuariis I. 4. 2. 1. & 3. II. 3. 1. 12.

Quid juris habeat vasallus aliusve sylvæ usufructuarius circa arbores voluptuarias? I. 4. 5. 5. 2.

Arbores funestæ.

Arbores funestæ dicuntur sub quibus homines sepeliebantur I. 4. 2. 5.

Item cupressi, quales in cæmisteriis serere solebant I. 4. 2. 6.

Num ejusmodi arbores in cæmisteriis tollerandæ ac rebus religiosis accensendæ? I. 4. 2. 6.

Arbores subterraneæ.

De earum ortu ac dominio I. 3. 1. 2. 1. I. 6. 1. 5. 10.

Arbor litigiosa.

AR

v. voc. Sequestratio.

Arbores grandes & proceræ.

Quatenus eas cædere liceat vasallo, aliive sylvæ fructuario? I. 4. 5. 1. & ibid. 5. 5. n. 2. I. 4. 6. 1. 1. 2. I. 4. 17. 10.

Quid intersit etiam ratione aliorum juris effectuum inter grandes & viliiores seu inutiliores arbores? I. 4. 6. 1. 1. 2. I. 4. 17. 8. ibid. 5. 10.

Quare ad extremitates sylvarum in earum casura relinquendæ grandiores arbores? I. 4. 17. 10.

Quomodo in sylva quoque cædua grandiores arbores sint inciduæ? I. 4. 17. 10.

Arbores frugiferae & infrugiferae.

Arbores frugiferae sunt in hominis escam I. 1. 1. 1. 3. I. 1. 2. 1. & 2. I. 2. 3. 4. 3. I. 4. 18. 1. 5. ibid. 5. 17. n. 15. 16.

Adeoque earum infertilitas in ejusdem pœnam I. 4. 17. 1. 6. I. 4. 18. 40.

Arboribus frugiferis comparatur Deus, ecclesia, religio, Magistratus, pii homines *Præf. n. 7. I. 1. 2. 1. 8.*

Quid intersit ratione diversorum juris effectuum inter arbores frugiferas & infrugiferas? I. 4. 2. 2. 1. I. 4. 5. 2. 7. ibid. 5. 13. n. 1. I. 4. 9. 5. *unic. I. 4. 16. 3. 2. I. 4. 18. 1. 13. ibid. 5. 7. n. 4. 5. 18. 19. 5. 23. n. 1. 5. 25. n. 3. 5. 26. 5. 39. n. 6. 5. 40.*

Quæ differentia arborum frugiferarum & fructiferarum? I. 4. 18. 1. 3. ibid. 5. 19.

Arbores odoriferae, putridæ, venenosæ.

Quid intersit ratione diversorum effectuum juris inter arbores odoriferas ac putridas & venenosas. I. 4. 11. *unic. I. 13. 6.*

AR

Arbores vetustæ.

- Quid juris habeat sylvæ vasallus aliusve fructuarius circa arbores vetustas? I. 4. §. 5. 3. ibid. §. 6. n. 6. §. 15. n. 7. & 8.
- Arbores vetustate collapsæ *v. voc. Arbores casæ & c. voc. Rura, casæ.*
- Obarbores vetustas quæ ruinam minantur, quando locus cautioni de damno infecto? *v. voc. Cautio.*
- Jus conficiendi cinerem ex arboribus vetustis & inutilibus. I. 4. 6. 10.

Arbores cremiales, arida, emortua.

- Arbores cremiales s. gremiales quæ dicantur? I. 4. §. 2. 6.
- Quatenus Vasallus aliusve sylvæ fructuarius percipiat ex sylva feudali ligna cremialia & arida? I. 4. §. 2. 6. & seq. ibid. §. 5. 6. & 7.
- Num Vasallus aliusve sylvæ fructuarius tenetur in locum arborum demortuorum supplantare alias? I. 4. §. 6.
- Lignorum conservandorum ratio poscit ne cædantur arbores vivæ, donec emortuæ usui esse queunt I. 4. §. 7. 4. add. *v. voc. Forestum.*
- Quomodo jus lignandi quandoque sit restrictum ad ligna saltem arida & emortua? I. 4. 6. 6. & 7. I. 13. 7.
- Quomodo puniantur qui tunc arbores sanas corrumpunt quæ emoriantur? I. 4. 6. 6. 3.
- Arida ligna haud cedunt sportulis Officium I. 4. 6. 6. 2.
- Jus conficiendi cinerem de lignis cariosis & inutilibus I. 4. 6. 10.
- Num dominus sylvæ aut juris lignandi irre-

AR

at arbores aridas vel collapsas? I. 4. 16. 3. 3.

- Arbor emortua, quæ adhuc radicibus in terrâ continetur an in actione arborum furtim cæsarum contineatur sub nomine arboris? I. 4. 18. 1. 7. ibid. §. 4. §. 19. n. 3. 4. §. 6. 7. 8. 9.
- Ufu lignorum cremialium veluti aridorum & collapsorum, concessio, num contineantur arbores tempestate dejectæ? I. 6. 1. 3.

Arbores casæ, eruta, evulsa, dejectæ collapsæ.

- Quatenus Vasallus aliusve sylvæ fructuarius sit obligatus in locum arborum incitarum, itemve vel suo facto, vel fluminum ventorumve vi dejectarum, vetustate collapsarum, alias supplantare? I. 4. §. 6. I. 6. 1. 2. 7.
- Quatenus Vasallus aliusve sylvæ fructuarius percipiat arbores quæ inopinato casu sunt dejectæ, veluti fluminum aut ventorum vi? I. 4. §. 6. 6. & seq. ibid. §. 7. I. 6. 1. 2.
- Quousque itidem arbores vetustate collapsas? I. 4. §. 7. I. 6. 1. 2.
- Lignorum conservandorum ratio poscit ne cædantur arbores vivæ, donec collapsæ aut dejectæ usui esse queunt I. 4. §. 7. 4. I. 4. 6. 14. I. 4. 17. 9. I. 6. 1. 2. 4.
- Num dominus sylvæ aut juris lignandi irrequisito domino venationis tollere queat arbores collapsas? I. 4. 16. 3. 3.
- Quid intersit ratione venditionis inter arbores, quæ radicibus firmatæ stant integre, aut quæ quoquo modo collapsæ sunt? I. 4. 17. 13. 4.

de Ligno & Lapide.

AR

Arborum cæsarum, rutarum superamen-
ta. *v. voc. lignum.*

Num arborum furtim cæsarum actione
teneatur, qui arborem evulsit aut extir-
pavit? I. 4. 18. 2. 8. *ibid.* §. 8. n. 1.
§. 21. 22.

Occasione succissionis & dejectionis arbo-
rum contingentia homicidia I. 5. 1. *per*
tot. ibid. Sect. 2. 3.

Arbores cæsæ, erutæ, evulsæ, dejectæ col-
lapsæ aliterve solo non amplius cohæ-
rentes, veniunt sub nomine Rutorum
cæsarum. *Vid. ergo de his voc. Ruita cæ-*
sa.

Quid in arborum incisionibus observan-
dum? *v. voc. Forestum, voc. Vasallus,*
voc. ius. lignandi &c.

Plur. v. sub voc. Ruita cæsa.

voc. Span.

Arbores succensa, corrupta.

Arbores corrumpens fructuum furtim a-
vellendorum causâ quomodo teneatur?
I. 2. 2. 11. 5.

Ex alia causa arbores corrumpens vel suc-
cendens quibus variis mediis coërceat-
tur? I. 4. 18. 2. *ibid.* §. 8. §. 13. §. 16.
n. 8. §. 17. §. 22.

Arbores furtim cæsa.

Ob arbores furtim cæsas datur specialis ac-
tio arborum furtim cæsarum. I. 4.
18. 1.

Quid arboris nomine in ea actione veni-
at? I. 4. 18. 1. *ibid.* §. 26. n. 1.

Num in actione arborum furtim cæsarum
necesse sit arborem fuisse radicatam in
terra? I. 4. 18. 1. 6. 8. 11. 12. *ibid.* §. 20.
Itemque adhuc vivam? I. 4. 18. 1. 7. *ibid.*
§. 4. §. 19. n. 3. & seq. ad fin.

Num in ea actione quid intersit an tota ar-
bor vel saltem pars ejus fuerit cæsa? I.

AR

4. 18. 1. 10. *ibid.* §. 16. n. 4. artic. 23.

Quid in ista actione sit furtim cædere? I.
4. 18. 2.

Num requiratur animus furandi I. 4. 18.
2. 2. *ibid.* §. 7. n. 1. §. 8. n. 1. 4. §. 10.
n. 4. §. 12. n. 2. §. 13.

Num quoque ea actione vindicetur violen-
ta succisio sciente domino facta per vim
aut sub obtentu alicujus juris? I. 4. 18.
2. 3. 4. *ibid.* §. 8. n. 1. 2.

Quid in prædicta actione sit cædere? I. 4.
18. 2. 5. & seq.

Num quoque ad effectum dictæ actionis,
cædere videatur, qui saltem ferit cæ-
dendi causâ? I. 4. 18. 2. 5.

An etiam is, qui arborem amputatis ramis
aut abstracto cortice cingit & deglabrat?
I. 4. 18. 2. 6. *ibid.* §. 8. n. 1.

Itemve is, qui arborem serrâ secuit? I. 4. 18.
2. 7.

Nec non is qui arborem radicibus evulsit
vel extirpavit? I. 4. 18. 2. 8. *ibid.* §. 8.
n. 1. §. 21. 22.

Num actio arborum furtim cæsarum soli
pleno domino competat? I. 4. 18. 3.
1. *ibid.* §. 4.

An etiam Vasallo, emphyteutæ? I. 4. 18.
3. 1.

Itemve usufructuario, mulieri ratione ar-
busti dotaliti, colono, conductori. cre-
ditori &c. I. 4. 18. 3. 2. *ibid.* §. 4. §. 10.
§. 22.

Utilis arborum furtim cæsarum actio
quibus detur? I. 4. 18. 3. 2. *ibid.* §. 4.
10.

Actio arborum furtim cæsarum an ob ar-
bores cæsas Communes detur cuilibet
in solidum? I. 4. 18. 3. 3.

Num actio furtim cæsarum detur quoque hæ-

Index in Tractatum

AR

redibus ejus, cujus arbores furtim cæſæ ſunt? I. 4. 18. 3. 4.

An adhuc competat Domino fundi ex quo arbores cæſæ, ut ut is fundum poſtea vendidiſſet? I. 4. 18. 3. 4.

Quid interſit ad inducendam actionem arborum furtim cæſarum inter arborum dominium & juſ cadendi? I. 4. 18. 3. item §. 4.

Actio arborum furtim cæſarum an detur contra eum qui cædere alterum juſſit? I. 4. 18. 5. 1. ibid. §. 10. in fin. §. 12.

Num competat contra quemlibet in ſolidum ſi plures ſint qui cæciderint? I. 4. 18. 5. 2.

An detur contra hæredes cadentis? I. 4. 18. 5. 3.

Competit ea actio in duplum ejus quod intereſt I. 4. 18. 6. ibid. §. 14. §. 19. n. 8. §. 23. n. 3.

Quomodo fiat ejusdupliæſtimatio? I. 4. 18. 6. ibid. §. 14. §. 19. n. 8. §. 23. n. 3. §. 24. n. 2.

Quomodo itidem ſi arbor gemina foret cæſa, num illa pro una arbore ſit cenſenda an pro pluribus? I. 4. 18. 6. 4. & ſeq.

Quatenus actio arborum furtim cæſarum hodie uſu ſervetur? I. 4. 18. 16. 1.

Ob arbores furtim cæſas pæter ſpecialem actionem arb. furt. cæſ. aliæ quoque ſuppetunt actiones & remedia I. 4. 18. 7. 2.

Veluti ex L. XII. tabul. in 25. aſſes æris pro ſingulis arboribus I. 4. 18. 7. 3. judicium criminale ad pœnam quandam extraordinariam, quæ quandoque ad mortem quæſat exaſperari I. 4. 18. 1.

AR

14. ibid. §. 7. n. 4. §. 8. n. 1. 3. §. 12. n. 4. §. 16. §. 17. n. 4. §. 6. 7. 8. 17. §. 26. n. 2. §. 27. n. 1. 3. §. 28.

Interdictum quod vi aut clam aliaque ob turbatam poſſeſſionem interdicta poſſeſſoria I. 4. 18. 2. 3. ibid. §. 8. n. 1. 3. §. 9. 10. §. 15. §. 19. n. 8. §. 20. 21.

Actio ex lege Aquilia I. 4. 18. 8. 1. 3. ibid. §. 9. 10. §. 19. n. 8. §. 20. 21.

Ad exhibendum actio, condictio furtiva, item furti actio & pœna, ſi furandi animo arbor foret cæſa & ſublata I. 3. 1. 3. 6. I. 4. 18. 2. 2. ibid. §. 8. n. 1. 4. §. 10. n. 4. §. 12. n. 2. §. 13. §. 18. n. 3. §. 28. I. 13. 11. & §. 12.

Actio vi bonorum raptorum ac L. Julia de vi publica & privata I. 4. 18. 8. 2. 3. 4.

Actio injuriarum I. 4. 18. 8. 2. 3. Itemve de incendio I. 4. 18. 8. 3. ibid. §. 13. §. 16. n. 8. §. 17.

Nec non aliquando ſpecialis actio ex contractu, quo aliquod juſ in arboribus conſtitutum I. 4. 18. 8. 3. ibid. §. 10. n. 4. §. XI.

Quid interſit, quoad L. Aquiliæ & interdicti quod vi aut clam effectum, num cæſæ arbores fuerint maturæ vel immaturæ

ſeu

An dominus arboris aliquo damno affectus ſit vel non? I. 4. 18. 9.

Qualiter ob arbores cæſas aut corruptas juſ agendi habeant uſufructuarii, ſocii, coloni, creatores, jurium lignandi vendendi ac decimarum domini, aliaque quorum quoquo modo intereſt? I. 4. 18. 4. it. §. 9. 10.

Quomodo noxale judicium competat, arborum furtim cæſarum nomine, contra ſervorum dominos? I. 4. 18. 12.

Quan-

de Ligno & Lapide.

AR

Quando tunc dominus, si plures servi cecidissent, gaudeat, beneficio, sibi concesso in causis furti? I. 4. 18. 12.

Quatenus conveniant actio arborum furt. cæf. & legis Aquiliæ? I. 4. 18. 12. 3. *ibid.* §. 14. §. 19. n. 3. & *seq. præcipue* n. 8. *ibid.* §. 20. 21. 28.

Num quoque arborum furtim cæsarum nomine teneantur operarii ad incidendum ligna conducti? I. 4. 18. 12. 4.

Quomodo intelligatur concursus plurium actionum propter arbores furtim cæsas competentium? I. 4. 18. 14.

Quomodo præter actiones jure Romano proditas varia pro diversitate provinciarum statuta pœnalia in arborum incisores & corruptores reperiantur? I. 4. 18. 16. *ibid.* §. 27.

Veluti Constitutio criminalis Caroli V. I. 4. 18. 16. 2.

Constitutio criminalis Hassiaca I. 4. 18. 16. 3.

Statuta Hassiaca pœnalia ad pœnam pecuniariam, carceris, aliæve arbitrariam I. 4. 18. 16. 3. & *seq.* I. 13. 11. *ibid.* §. 12.

Statuta pœnalia der Homberger Marck I. 4. 18. 17.

Item der Eichelberger Marck I. 4. 18. 17. 7.

Item des Dren Eicher Wistbanns. I. 4. 18. 17. 8. 6.

Statuta & consuetudines Longobardorum I. 4. 18. 18. 1.

Constitutiones Saxonice Electorales & provinciales I. 4. 18. 18. & *seq.*

Nec non alia dyversarum provinciarum statuta, ac observationes practice I. 4. 18. 27. *ibid.* §. 28. n. 5.

Quid inter sit in actionibus ratione arbo-

AR

rum indebitè cæsarum aut corruptarum una vel plures arbores, vel plantæ integra arbutta corrupta sint? I. 4. 18. 24. 2. *ibid.* §. 26.

Quomodo indicia eruenda contra illos qui arbores furtim cæcidere aut corruperunt, id verò factum negant? I. 4. 18. 29. *ibid.* §. 34. & *seq.*

Quale tunc indicium faciat denunciatio domini sylvæ? I. 4. 18. 29.

Quale itidem denunciatio alterius tertii qui delinquentem deprehenderit? I. 4. 18. 29.

Quale porrò denunciatio custodum sylvæ? I. 4. 18. 34.

Quale in hac causa indicium suggerat mala & improba vicinitas? I. 4. 18. 35.

Itemve inimicitia? I. 4. 18. 36.

Juvidia? I. 4. 18. 37. 1.

Lis atque contentio de arbutto seu arboribus? I. 4. 18. 37. 2. *ibid.* §. 36 n. 2.

Inventio amissæ in loco delicti rei, ad quempiam spectantis? I. 4. 18. 37. 3.

Delinquentis malitia ac nocenti consuetudo? I. 4. 18. 37. 4.

Num contra ipsos sylvarum Præfectos faciat aliquod indicium, si repentinè essent ditati? I. 4. 18. 38.

Arborum seminarium.

Isseminatio stirpitus translata arbor, num in actione arborum furtim cæsarum veniat sub nomine arboris antequam radices egerit? I. 4. 18. 1. 6. 8. 11. 12. 13. 1

Num quoque talis arbor eruta antequam in terram fuerit reposita? I. 4. 18. 1. 7. 12. 13.

An quoque ejusmodi planta in seminario, antequam transplantationis causâ fuisset eruta? I. 4. 18. 1. 8. 11.

Index in Tractatum

AR

Et quid, si ea in ipso seminario nondum radices egerit dum caesa fuit? I. 4. 18. 1. 1. 1. 2. 13. *ibid* §. 10.

Aut adhuc adeo tenera sit ut herba loco habeatur? I. 4. 18. 1. 14.

Quatenus arbusculæ eo fine erutæ ut alibi reponantur veniant nomine rutorum casorum? I. 6. 1. 7.

Arboretum, Arbustum.

Arbustorum institutio & cultura quatenus utilis & curacorum habenda I. 2. 2. 1.

& *seq. usque ad fin.* I. 4. 17. 1. *ibid* §. 8.

Arbusta prope fortalitia *v. voc. propugnaculum.*

Num prope arbusta prælio dimicare consuevit? I. 2. 3. 3. I. 4. 17. 8. 9.

Arbustorum plantatio quomodo servitutibus locorum impediatur? I. 2. 3. 17.

& *seq.*

Arbustum potest dari in feudum ut tantummodo arbores intelligantur non ipsum solum I. 3. 3. 6. 5. I. 3. 5. 6. 8.

Arbusto vendito si arbores interea absumptæ essent vel dejectæ quid juris I. 3. 1. 2. 3. & *seq.*

Arbustum est res immobilis I. 3. 1. 3. 2.

Arbusto in feudum concessio num fundus quoque comprehendatur & feudalis sit? I. 3. 5. 6.

Atque ideo feudum consistat in fundo, si Arbustum extirpatum? I. 3. 5. 6.

Quid ratione arbustorum observandum tempore pestis? *v. voc. Pestis.*

Arboreta quibus termini finium constituentur *v. voc. Arbor finalis*

In arbustorum institutione & cultura quare eorum quoque viliorum lignorum cura habenda sit, quæ aliis videbantur contemnenda? I. 4. 17. 8.

Quando & quare in arbustorum institu-

AR

tionem & plantationem cura habenda, ut plantentur quoque ligna citius crescere solita? I. 4. 17. 8.

Arbusta quomodo quandoque integre regioni, instar alicujus muri, munimentum præstiterint? I. 4. 14. 2. 3. I. 4. 17. 8. 9. 10. 11.

Arborum seminaria *v. voc. Arborum seminarium.*

De collectis ratione arboretorum dependendis *v. voc. Collecta.*

De decimis arbustorum *v. voc. Decima.*

Plura *v. sub. voc. Salictum.*

Arborum Cortices?

Arborum Cortices deglubere quatenus prohibetur? I. 4. 6. 8.

Quandoque speciale jus est cortices arborum deglubendi I. 4. 6. 8.

Num actione arborum furtim casarum teneatur is qui arborem abstracto cortice deglabavit? I. 4. 18. 2. 6.

Quæ aliæ severiores pœnæ in eos statutæ, qui arbores abstractis corticibus deglabant? I. 4. 18. 17.

Item quæ aliæ arbitrariæ, scilicet pecuniariæ carceris relegationis fustigationis? I. 4. 18. 18. 4. *ibid* §. 21. n. 1.

Quomodo arborum cortices olim vicem chartarum corii præstiterint tam in usum scriptionis quam compactionis librorum? I. 12. 6. 2.

Arborum quarundam cortices materiam vestium subministrant? I. 4. 11. 5.

Arborum Folia. v. voc. Folium.

Arborum dominium.

Arbores sicut aliæ creature homini sub sunt I. 2. 1. 1.

Arborum dominium olim erat indivisum sicut

de Ligno & Lapide

AR

sicut omnis terræ I. 3. 1. 1. 1. & seq.
 Estimatur ex dominio fundi, in quo radi-
 catæ arbores I. 2. 1. 3. 4. & 8. 1. 3. 1. 1.
 & seq. I. 3. 3. 1. 1. 1. 4. 5. & 6. 1. 3. 4. 1.
 & seq. I. 3. 5. 1. & seq. I. 4. 15. 2. 1.
 Quatenus ad id constituendum faciat ope-
 ra in arborem impensa I. 3. 1. 1. 3. 1.
 3. 4. per tot. I. 3. 5. per tot. I. 4. 3. 8.
 4. & seq.

Arborum in confiniis vel prope ea posita-
 rum dominium v. voc. *Arbores in con-
 finio.*

Arborum dominii effectus in quo consi-
 stat? I. 4. 1. & Sect. seqq. per tot. I. 6.
 1. 1. 3.

Arbor ex alieno semine vel planta enata
 cujus sit? I. 3. 4. 1. & seq.

Arbor in alieno solo posita ad quem per-
 tineat? I. 3. 4. 3. & seq.

Stereorationes pro incremento arboris
 impense quatenus faciant ad ejus do-
 minium? I. 3. 4. 5.

Arbor in fundo feudali, emphyteutica
 superficiaria &c. posita vel enata cu-
 jus sit? I. 3. 5. per tot.

Arbores nondum cæsarum cedant Vasalli
 hæredibus, an successorum in feudo? I. 4.
 3. 8. 3. & seq.

Arbores in viis publicis enatæ cujus sint?
 I. 3. 1. 2. 1.

De arboribus subterraneis earumque do-
 minio? I. 3. 1. 2. 1.

De arborum finalium, item Sycamino-
 num dominio v. voc. *Arbor finalis. voc.
 Ripa.*

Arbores succisæ, erutæ, dejectæ, collapsæ,
 an quoad dominium maneat domini
 fundi? v. voc. *Roma. casa.*

Arborum subterraneorum, itemve sub
 mari aut aquis inventarum dominium

AR

I. 3. 1. 2. 1. 1. 6. 1. 5. 10.

Arborum fructus.

Sunt pro esca hominis, & ideo cura arbo-
 rum frugiferarum habenda I. 1. 1. 1.
 3. 1. 1. 2. 1. & 2. 1. 2. 2. 5. 1. 9. 7. &
 8. 1. 3. 2. 3.

Fructuum furtim avellendorum causâ
 corrumpens arbores aut hortorum sepi-
 menta quomodo teneatur? I. 2. 2.
 11. 5.

Fructus arborum pertinent ad eorum do-
 minos? I. 3. 1. per tot. I. 3. 2. per tot. I.
 4. 3. 1. & seq. I. 4. 14. 6.

Quando id fallat? I. 3. 2. 5. & seq. I. 4. 3.
 9. ibid. §. 10. §. 11. & seq. I. 4. 13. 1.

Fructus ex ramis impendentibus in vici-
 num fundum procidentes cujus sint? I.
 3. 2. 1. & seq.

Ob fructus suos per aliena pecora depas-
 stos quæ competat actio? I. 3. 2. 2. 2.
 & seq.

Arborum fructus glandis nomine veniunt
 I. 3. 2. 3. 1. & seq.

Et vocantur græcè *ἀργύριον* I. 3. 2. 3. 3.

Arborum sterilitas, aut fructuum arboris
 absumptio pœna habetur peccati I. 1.
 2. 2. 5. 1. 2. 1. 3. 8.

Distinctio Sommer, und Winter, Obs
 quem usum in jure habeat? I. 3. 2. 7. 8.

Ad fructus arborum num referendæ aves
 & apes in iis confidentes, itemque
 Ostræ? I. 4. 1. 2. & seq.

Lege Mosaiçâ filius Israël ex arboribus ter-
 ræ Canaan, non nisi quinti anni fructum
 & quem postea ex ferrent, percipere
 licuit I. 4. 3. 1. 1.

Eâdem lege in septimo quoquo anno, quo
 sabbatum terræ erat, neque vites am-
 putare neque uvas colligere licebat I.
 4. 3. 1. 2.

H h

Decime

Index in Tractatum

AR

Decimæ & primitiæ de fructibus arborum
v. voc. Decima.

Arborum fructus absque hominis cultu
naturaliter nascentes, num spectent ad
dominum fundi, an verò sint commu-
nes? I. 4. 3. 1. 5. & 6.

Arborum fructus consistunt etiam in usu
medicinæ, item in solo odore, amœnitate
aliâve quâvis commoditate I. 4. 3. 1.
6.

Quatenus ratione fructuum arboris decer-
ptorum competat actio furti? I. 4. 3. 2.
& seq. ibid. §. 19. n. 5.

Unde in eâdem furti actione deproman-
tur indicia, & quæ sufficiant vel ad tor-
quendum vel condemnandum? I. 4. 3.
4. 3. & seq.

Quatenus ob arborum fructus surreptos
actio furti, itemve condictio furtiva vel
soli domino, vel etiam alii cujus inter-
est, competat? I. 4. 3. 5.

Arborum fructus adhuc pendentes quate-
nus sint in dominio usufructuarii? I. 4.
3. 5. 2.

Ob arborum fructus ab alio, quàm qui jus
habet decerpere, nulla competit actio, si
fructus non essent maturi neque furandi
animo, oblatis, aut aliter corrupti I. 4. 3.
6. 1. 4. 18. 9.

Si verò fructus essent immaturi, aliterve
corrupti, aut furandi animo oblatis lo-
cum habet vel Lex Aquilia vel actio
furti. I. 4. 3. 6. 1. & seq. I. 4. 18. 9.

Num iis casibus etiam locum inveniat in-
terdictum quod vi aut clam & quate-
tenus? I. 4. 3. 6. 2. & seq. I. 4. 18. 9.

Num arborum fructus, & quatenus sint
res mobiles vel immobiles? I. 4. 3. 6. 6.
ibid. §. 7. & 8. 1. 6. 1. 9. 5.

AR

Num arborum fructus pendentes cedant
heredibus Vasalli, aut successori in
feudo? I. 4. 3. 8. 3. & seq.

Arborum fructus quatenus habeantur
pro fructibus naturalibus sine vel cum
humana cultura nascentibus? I. 4. 3.
8. 4. & seq.

Arborum fructus percipiendi facultas num
jure servitutis constitui possit? I. 4. 3.
10.

Arborum sylvestrium fructus quatenus
spectent ad dominum venationis? *v.
voc. glans. voc. Forestum.*

Utrum fructus arborum tempore vendi-
tionis maturi comprehendantur vendi-
tione sylvæ? I. 4. 3. 16. 1.

Sylvâ cæduâ in quinquennium venditâ,
cujus sint arborum fructus tempore in-
cisionis pendentes aut separati? I. 4. 3.
16. 2.

Fructus arborum num sint naturales cum
vel sine cultura hominis provenientes?
I. 4. 3. 16. 3.

Glandes sylvæ inciduæ num quærentur il-
li qui sylvæ fructum habet? I. 4. 3.
1. 7.

Arbores in uno anno bi-vel triferae & quid
circa eas juris? I. 4. 3. 22.

Arborum multiplices fructus I. 4. 1. 2. &
seq. I. 4. 3. 1. 6. 1. 4. 18. 1. 3.

Plura. vid. sub Voc. Glans.

Arborum fertilitas.

Arbores in uno anno bi-vel triferae? I. 4. 3.
22.

Si debeantur certi anni fructus ex arbori-
bus, num quoque in præstandi quos
arbores secundâ vice ferunt? I. 4. 3. 22.

Arborum infertilitas species pœnæ est *v.
voc. Arbores frugifera & infrugife-
ra.*

Arborum

de Ligno & Lapide.

AR

*Arborum ex stirpibus s. radicibus
pullulatio.*

Quomodo sylvarum fructuariis ita cadere
conveniat, ut ex stirpibus s. radicibus ar-
bores renascantur? I. 4. §. 3. ibid. §.
7. n. 3.

E radicibus vel stirpibus s. intortis in hu-
mum ramis pullulantes arbores an cen-
seantur secundum qualitatem arboris
originariæ? I. 3. 3. 6. §. I. 3. §. 6. §. &
7. I. 4. 13. I. 4. I. 4. 14. 3. I. 4. 15. 3.
Plura vid. sub. voc. Radix.

Arborum supplantatio.

Quando sylvarum fructuariis incumbat
in locum arborum cæsarum, rutarum
aut demortuarum supplantare aliàs? I.
4. §. 2. 1. & ibid. §. 5. n. 3. §. 6. per
tot. I. 4. 18. 4. §. 6. I. 6. 1. 2. 7.

Num dominus arboris in qua alteri ali-
quod jus constitutum, supplantatione
alterius arboris efficiat, ut illam liceat
succidere? I. 4. 15. 3.

Arborum insectæ.

Ne damnum arboribus afferant insectæ &
vermes curat Magistratus I. 2. 2. 11. 6.
& 7.

Pœna eorum qui maleficis artibus præsti-
terunt ut insectæ populenter arbores
I. 2. 2. 11. 8.

Quam ipsæ arborum insectæ patiantur
pœnam s. perditionem? I. 2. 2. 11.

Arca.

Num materiâ legatâ veniat arca, & contra?
I. 8. 1.

Arca.

Arca pro reponendis lignis v. voc. *Holzi
Stube.*

Arena.

Terram exurit & infœcundam reddit, ast

AR

sanat aquas putridas Præf. n. 18.

Arenas miscens aromatibus v. voc. *Aro-
mata.*

Argentum.

v. voc. *Aurum.*

Argumentum.

Argumentationes desumendæ ex causis
proximis & adæquatis, non remotis I. 3.
3. 6. 4.

Argumentum à sensu contrario quomodo
procedat? I. 4. 18. 19. 7. I. 6. 1. 1. 13.
II. 6. 5. 3.

Argumentum à minori ad majus, & con-
tra, v. voc. *Majus, voc. minus.*

Argumentum à simili quatenus procedat
v. voc. *Analogia, voc. Similitudo.*

Arma.

Armis quando se liceat defendere v. voc.
Possessio.

Armata manu quando hæretici conver-
tendi? v. voc. *Dens.*

Arma Clericorum v. voc. *Clericus.*

Quæ veniant nomine armorum? II. 3. 14.
I. 4. ibid. §. 12. II. 6. 7. 1.

Plura. vid. sub. voc. Telum.

Armamentum.

De armariis I. 12. 6. 1. 2.

Armilla.

Armilla aurea arbori inposita? I. 4. 2. 1. 2.

Aromata.

Quomodo teneatur qui aromatibus arenas
fluminis Anionis miscuerit & pro veris
aromatibus vendiderit? II. 2. 14. 6. 7.

Arrestum.

Quatenus arrestis obnoxia instrumenta
fundi, officinarum, opificiorum, nem-
ve supellet? I. 12. 5. 3. 7. I. 12.
6. 6.

H h 2

Nec

Index in Tractatum

AR AS

Necnon metallifodina & partes metallicæ
v. voc. Metallum.

Ars.

Artium liberalium & illiberalium instru-
menta? I. 1. 2. 6. *per tot.*

Artemo.

An navis membrum habeatur? I. 12. 5.
17.

Artifex.

Cuilibet in sua arte credendum I. 3. 4. 1. 2.
1. 3. 5. 5. 1.

De qua culpateneantur artifices, si per im-
peritiam damnum dederint? I. 7. 3. 1.
II. 2. 15. 4.

Artifices ad præstandam in sua arte pro
mercede operam cogi possunt I. 11. 5.
2. 5.

Asia.

Asia calidissima regio in qua generosissi-
mum vinum? I. 1. 1. 3. 2.

Asinus.

Deligneo asino *v. voc. Asinitia.*

Asseres.

Quare potius asseres conficere utile sit
quàm crudas arbores vendere? I. 8. 2.

Asylum.

Asyli privilegium in loco Daphneni I. 4. 2.
1. 5.

Asylorum occasio, origo & causa impulsiva
I. 5. 1. 1. 2. 3.

Quomodo statue Principum gaudeant ju-
re asylorum? II. 3. 13. 5.

Quomodo itidem templa & Altaria? II. 4.
1. 3.

De lapidibus finalibus eorumque signis
quibus termini juris asylorum claudan-
tur II. 6. 4. 19.

AU

Avaritia.

Quare & quomodo idolorum servitus
audiat? I. 10. 2. 1. 6.

Quàm magnum sit vitium? II. 6. 4. 33.
ibid. §. 44. n. 3.

Auflusio.

v. voc. Licitatio.

Aucupium, Avis.

Aves quomodo habeant usum lignorum
& lapidum? I. 1. 1. 2. 1. 1. 4. 1. 2. &
seq.

Avium capiendarum causâ quatenus lice-
at in sylvis habere Thonen oder
Schneiden I. 2. 2. 15. 4.

Avis quâ in arbore confidet num perti-
neat ad dominium arboris? I. 4. 1. 2.
& seq.

An verò cedat primò occupanti? I. 4. 1. 2.
& seq.

Aves quandoque ex putrefactione arboris
ejusque fructum nascuntur I. 4. 1. 2. 3.

An tunc ea generationis materia faciat
quid pro arboris domino ad afferendum
avium dominium? I. 4. 1. 2. 3.

Avium capiendarum causâ nemini con-
cellum arbores succidere aut corrumpere,
utut aves capiendi jus habeat? I. 4. 1. 2.
4. 1. 4. 7. 6.

Quatenus avium furtum fiat vel non? I. 4.
1. 4.

Num aucupium accenseatur juri forestali?
1. 4. 7. 6.

Avem signatam capiens an faciat suam?
II. 3. 14. 8.

Augurium.

Augurandi curiositas quatenus improban-
da? Præf. n. 17.

De baculis Augurum I. 12. 6. I. 3. 4. 1.
3.

Auriga.

de Ligno & Lapide.

AU

Auriga.

Qui lignum seu tignum aut dolium conduxit vehendum quomodo teneatur si id fractum esset? I. 7. 3. I. 1. 12. §. 6. 2. II. 4. 2. 18.

Quomodo teneatur auriga qui vehiculum evertendo quempiam quallavit? I. 12. 3. 9. 3. I. 12. §. 7. 3.

Quomodo itidem qui rem vehendam male composuit, si ejus lapsu quid rumpetur? II. 4. 2. 18. 4.

Aurum, Argentum.

Purificatur, sicut & argentum, per ignem Præf. n. 19. II. 3. 14. 1.

Aurum & argentum ab antiquo habitu in magno pretio pro rebus ornandis, quarum ornatus esset laudabilis? I. 10. 2. 13. 2. II. 2. 6. inf.

Templa olim, atque in iis columnæ aliæque partes auro argentove fuere obductæ I. 10. 2. 13. 2.

Nec non sacra vasa ex auro & argento confecta? I. 10. 2. 13. 2.

Calix & patena, quibus in Sacramento corporis & sanguinis Christi ecclesia utitur ex auro vel argento conficienda I. 10. 2. 13. 3. & seq.

Aurum & argentum pretiositate cedunt gemmis? II. 2. 6. in f.

Indeque non cuilibet, cui auri argenteve ornatus permissus, etiam gemmarum ornatus convenit II. 2. 6. in f. ibid. §. 7. 8. 9.

Aurum argentumve an subjiciantur contributioni ob jactum? II. 2. 10. 3. 4.

Aurifabris metalla comparare è metallicis Officialibus & operariis non licet. II. 3. 9. 16.

AU AX BA

Quid comprehendatur sub auro argentove legato? II. 3. 14. 1. 3.

Auro argentove suo legato an contineatur quod in credito est? II. 3. 14. 1. 7. 8. 9. 11.

Certo argenti pondere legato quid contineatur? II. 3. 14. 1. 10.

Auro argento facta legato quid veniat? II. 3. 14. 2.

Ære pro auro, inargentato pro solido argenteo vendito vel oppignorato, quid juris? II. 3. 14. 4.

Aurocheiria.

Quatenus impunibilis sit vel non? II. 6. 7. 6.

Axungia.

v. voc. Pix.

B.

Baccalaureus.

Unde ita appelletur & quæ ejus dignitas? I. 11. 6. 4.

Bacilli fiffi.

v. voc. Herb. Fölper.

Baciffen.

Furnorum in quaq; civitate aut vico paucitas ad quid conducat? I. 4. 17. 18. 3.

Baculus, Bacillus.

Baculi instrumenta homicidiorum I. 1. 1. 3. 1. I. 2. 9. 1.

Quomodo baculi veniant sub nomine ligni vel materiæ? I. 7. 1. unic.

Quomodo sub nomine materiæ ad fulciendum paratæ? I. 7. 2. §. 1.

Senes, valetudinarii & imbecilles quare utantur

Index in Tractatum

BA

- utantur baculis? I. 7. 2. §. I. 10. 3. 1.
 Cur non etiam juvenes, nisi ex alia quam se
 sustentandi causa? I. 7. 2. §. I. 10. 3. 1.
 Ex quibus variis causis geri soleant baculi?
 I. 7. 2. §. I. 10. 3. 1.
 Baculi gestatio quatenus conveniat Cleri-
 cis? I. 10. 3. 1.
 Quo sensu ea baculi gestatio pertineat ad
 ordinem & habitum Clericalem? I. 10.
 3. 1. ibid. §. 2. 3. 4.
 Quomodo baculi numerentur inter tela &
 arma? I. 10. 3. 1. 8. & seq. I. 11. 8. unic
 I. 12. 9. 1. & seq.
 In quem finem Pastores pecudum utan-
 tur baculis? I. 10. 3. 2. 1.
 Reges alique Magistratus, quomodo tene-
 ant baculum s. Sceptrum in signum
 jurisdictionis? I. 10. 3. 2. 2. & seq. pra-
 cipuè. 6. & 12. I. 11. 6. 1. & seq.
 Quomodo olim is baculus comprehen-
 derit tam ecclesiasticam quam politi-
 cam potestatem? I. 10. 3. 2. §. 12. ibid.
 §. 3. & 4.
 Quomodo postea ubi spiritualia negotia
 à politicis separata erant, baculus sit
 convenientius signum potestatis spi-
 ritualis? I. 10. 3. 2. §. & seq. ibid. §. 3. 4.
 Eius baculi pastoralis descriptio. I. 10. 3.
 2. 10.
 Quomodo Clericorum investitura tradi-
 tione baculi; Eorundem verò remotio
 sublatione ejus baculi perficiatur? I. 10.
 3. 2. 10. & seq.
 Quomodo tamen hodie etiam Episcopi
 non baculo sed gladio investiantur? I.
 10. 3. 4. II. 3. 3. §. 3.
 Quatenus baculi inserviant disciplinæ,
 domesticæ, Scholasticæ, opificum? v.

BA

- voc. Parentes, voc. Maritus, voc. Schola,
 voc. opificium.*
 De pœna verberationis quæ baculo infi-
 gitur I. 11. §. 4. & seq. usque ad §. 9. in-
 clusivè.
 Quomodo baculi jurisdictionales & judi-
 ciales significant jurisdictionem quan-
 doque inferiorem, nonnunquam supe-
 riorem & criminalem, aliquando mili-
 tarem, item academicam, aulicam? I.
 11. 6. 1. item §. 2. 3. 4.
 Quis eorum baculorum usus in judiciis
 constituendis suspendendis ac finiendis?
 I. 11. 6. 2. it. §. 2. 3.
 Quomodo etiam tali baculo judiciali
 committatur sententiæ criminalis exe-
 cutio? I. 11. 6. 3.
 Bacillus cujus exhibitione primi studii au-
 toritas s. dignitas baccalæ eorum con-
 ceditur I. 11. 6. 4.
 De bacillo quo manu missio vindictâ pera-
 gebatur I. 11. 6. 4. 2.
 Quem citationis usum in judiciis metalli-
 cis habeant bacilli fissi? I. 11. 6. 6. 1.
 De baculorum usu in venationibus I. 12.
 9. 4. add.
voc. venatio, voc. Baidmèsser.
 Num baculis agitare liceat equos aliave
 pecora? I. 11. 8. unic. I. 12. 8. 1. ibid.
 §. 2.
 Quomodo baculorum verberationibus
 supprimatur vel excitetur venus? I.
 12. 1. 2.
 De baculis Augurum I. 12. 6. 1. 3. 4.
 De ludis qui fiunt per baculos I. 12. 7. 3.
 ibid. §. 4.
 De baculorum abusu in arte venefica I. 12.
 7. §.

de Ligno & Lapide.

BA

Baculi excavati in quo latet pugionum genus? I. 12. 9. 3.

Balconus.

An veniat nomine tigni? I. 12. 2. 14. 4.

Bannum.

De pœnabanni? II. 6. 4. 35. 3.

Bannum ferinum Wildbann.

Ob grosse Herrn den Wildbann nur allein zur Lust / oder auch zum Nutzen gebrauchten sollen? I. 2. 2. 10. 10. I. 4. 16. 5. 20.

Banni ferini habendi causâ quatenus pastus pecorum in sylva prohibitus? I. 2. 2. 13. 7. & seq. I. 2. 3. 19. & 20. I. 12. 5. 26.

Banni ferini habendi causâ quando ipsæ feræ eodem arcendæ & expellendæ? I. 2. 2. 13. 7. & seq. I. 4. 17. 21. 2. 3. 4.

Vix ad Banna ferina ducentes prohibitz? I. 2. 2. 15. 3.

Bannum ferinum quandoque omittendum, quò magis sylvæ queant plantari aut succisâ renasci I. 2. 2. 6. 3. I. 2. 2. 13. 7. & 8. I. 4. 17. 21. 2. 3. 4.

Drey Eycher Wildbann? v. voc. Drey Enden.

Banni ferini causâ num sylvas cingereliceat? I. 4. 7. 2. it. §. 5. 6. I. 12. 5. 25. 4.

An eâ cincturâ feræ videantur occupatz? I. 4. 7. 2. 7.

Quomodo bannum ferinum sit habendum absque læsione frugum? I. 4. 16. 16. 5. 17. & seq. I. 12. 5. 26. ibid. 5. 27. n. 2.

Quomodo puniantur banni ferini Violatorias feras furandi causâ trajicientes? II. 3. 14. 13. 4.

BA BE BI

Plura v. sub. voc. Forestum voc. venatio.

Bellum.

Belli causâ num faciat licentiam cadendi alienas arbores? I. 4. 9. 5. unic. I. 4. 18. 39. 6. item §. 40.

Itemve agros alienos operiendi lapidibus? II. 6. 6. 2.

Quatenus iusta belli causâ sit hæresis? v. voc. *Deus.*

Stratagemata bellica v. voc. Stratagema.

Bellorum indictiones quomodo olim fiebant? II. 3. 14. 12. 4.

Capti ab hostibus in quo statu sint? II. 4. 2. 17. II. 6. 4. 34. 4.

Beneficium.

Beneficiis pro se introductis potest renunciari? I. 3. 3. 1. 2. & 3. I. 3. 3. 6. 3.

Non verò si non pro solo renunciante sint inducta, sed aliorum vel publicè in iisdem interlit? I. 3. 3. 1. 3.

Bergen in Hennegau.

Der schöne Spazier & las dasebst. I. 4. 2. 1. 6.

Bibliotheca.

De bibliothecis? I. 12. 6. 1. 2.

Bis.

Bis idem petens repellitur. I. 3. 1. 3. 1. I. 4. 18. 14. 5. I. 6. 1. 8. I. 12. 2. 5. 3. 4. 5. I. 12. 5. 15.

Bis ob idem delictum nemo puniendus I. 4. 18. 23. 6. & seq. ibid. §. 26. n. 5. 6.

Blasphemia.

Ejus pœna. II. 5. 4. 2. 2.

Bombyx.

Bombyces num habeantur interfructus arborum? I. 4. 1. 11.

Sericum an habeatur fructus bombycum? I. 4. 1. 11.

Bona

Index in Tractatum

BO BR CA

Bona fides.

V. voc. fides bona & mala.

Bos.

Editus bubum quomodo vicem subeant
lignorum combustibilium? I. 4. 17.
I. 6.

Breydebach.

Specialia quædam circa jurisdictionem
in districtu Breidebacensi I. 4. 3. 7. 6.

Brutum.

An bruta subiaceant pœnæ? I. 2. 2. 11.
8. II. 5. 4. 1. 4. II. 6. 4. 3. 3.

Quomodo teneatur qui brutum irritavit
quo magis nocuerit aut hominem im-
petierit? II. 6. 7. 4. 3.

C.

Cadaver.

Cadavera mortuorum s. hominum s.
pecorum facile aërem inficiunt, pe-
stemque excitant I. 4. 3. 21. 5.

Caducum.

Ob quam causam metallis fodinatum par-
tes constituantur in causa caduci ac
redeant ad fideum *v. voc. Metallum. in
amissione iurium conditionis.*

Cadus.

De Cadis? I. 12. 5. 4.

Calor.

Ejus vis in generatione lignorum Præf.
n. II. I. 1. 1. 2. & seq.

Aliarumve plantarum I. 1. 1. 2. & seq.
Item apium I. 4. 1. 8. 2.

Calumnia.

Juramentum calumniæ? *v. voc. juramen-
tum.*

Campana.

Decampanis II. 3. 9. 24. 2. II. 3. 14. 10.
II. 5. 4. 12. 5.

Canalis.

De canalibus varia I. 1. 1. 1. 5. 2. I. 12. 4

CA

2. ibid. §. 3. II. 6. I. 1. 7. II. 6. 2. I. ibid.
§. 2. 3. 4.

Cancelli.

De cancellis I. 12. 4. 2

Canis.

Ad Canum colla quare alligandi fustes?
I. 11. 7. 1.

Canon.

Præstatio annui canonis quatenus arguat
illius, qui eum recipit, dominium? I. 4.

3. 1. 3. & seq. I. 4. 4. 2. 4. I. 4. 16. 12. 2.

Itemve jurisdictionem? I. 4. 4. 2. 4.

Præscribuntur quandoque jura lignandi &
similia sub annui canonis præstatione

I. 4. 6. 1. ibid. §. 6. §. 8. §. 10. §. 11. §. 12.

§. 14. §. 15.

Plura vid. sub voc. Solarium.

Capillus.

Hominis versus in serpentes Præf. n. 16.

Capitolium.

v. voc. Roma.

Capra.

In primis frondium virgultis impasci gau-
det I. 2. 2. 11. 4. 1. 2. 2. 13. 5.

Et ideo non permittendum ut capræ pa-
scentur in hortis pomariis aut sylvis I. 2.

2. 6. 2. it. ibid. §. 11. n. 4. & §. 13. n. 3.

Imò nequidem ut in stabulis pabulentur
I. 2. 2. 14. 2.

Captivitas.

v. voc. Bellum.

Captura reorum.

Captura delinquentium quatenus permissa
propriario fundi in quo delictum per-
petratum? I. 4. 16. 18. I. 4. 18. 33.

Carbo.

Jus conficiendi in aliena sylva carbones,
I. 4. 6. 14.

Quæ leges teneant vel ipsum sylvæ domi-
num,

de Ligno & Lapide.

CA

num, vel alium, qui carbones vult conficere? I. 4. 6. 14.

De carbonibus fossilibus *Stein. Kehlen. I.*
I. 3. 4. 3. & seq.

Carcer.

Privati carceris prohibitio quomodo intelligenda? I. 4. 18. 33.

Captivus à carcere per portas murosve urbis ausugiens an incurrat pœnam eorum qui portas vel muros transcendunt? I. 11. 3. 4. 2.

Carnifex.

Num laboret infamiâ aut saltem levi maculâ? I. 11. 5. 2.

An carnificis lucro cedat equus rotæ vehiculi alligatus? I. 12. 5. 9.

An itidem gemmæ & ornamenta quas quævereus in tortura aut ad locum supplicii secum tulit? II. 2. 22.

Num carnificem lapidibus impetere liceat si in executione pœnæ capitalis aberraverit? II. 5. 45.

Castrum.

An sub concessione castri cum juribus & pertinentiis veniant prædia vicina? I. 7. 2. 2. 6.

Quid veniat sub nomine der Burgdienst? I. 7. 2. 2.

Casus fortuitus.

v. voc. Fortuitus casus.

Causa constituens.

Num ubique ex quibus causis quid constitutum est, ex iisdem dissolvatur I. 6. 1. 1. 4. 5.

Pluribus causis constituentibus concurrentibus respiciendum ad eam quæ dignior & principalior, quæque potentius influit II. 3. 3. 7. 3.

Cautela.

Superflua cautela non nocet I. 5. 2. §. un.

CA CE

n. 6. II. 6. 4. 21. 2. ibid. §. 22.

Cautio

Cautio de damno infecto habet locum, quando quis rem suam, quæ in alienum fundum prolapsa est, vult tollere I. 3. 2. 1. 3. I. 3. 3. 6. 2.

Item quando ex ruina arborum vetustarum damnum metuitur I. 4. 5. 6. 6. 7. I. 6. 1. 5. 2.

Quando vasallus aliisque fructuarius ob sylvæ vastationem adstringendus ad cautionem de reparando damno ac postmodum debite utendo? I. 4. 5. 12. 3. & 4.

Quomodo eadem cautio locum habeat contra dominum vastantem sylvas in præjudicium juris lignandi I. 4. 6. 4. 2.

Num cautio de damno infecto committatur si arbores tempestatum vi essent collapsæ? I. 6. 1. 5. 2.

Num à satisfactione de iudicio sisti liberet possessio navis? I. 12. 5. 13. 4.

An quoque possessio gemmarum II. 2. 13. 6.

An cautio de damno infecto committatur ob tegulas vi ventorum in tegulas vicinarum ædium dejectas? II. 6. 1. 3.

Census.

Num censui sint obnoxie arbores, quarum nullus alius quam amœnitatis fructus est? I. 4. 2. 2. 3.

Plura v. sub. voc. Tributum.

Ceremonia

Absque operibus & vera cordis pietate inutiles I. 1. 2. 2. 7.

Certitudo.

Certitudo vel incertitudo quid operetur? I. 4. 5. 9. 7.

Cessio bonorum.

Cessio bonorum quandam ignominiam continet II. 5. 4. 13. ibid. §. 14. n. 5.

Index in Tractatum

CHCI

Quàm variis ignominiosis modis cessio bonorum alicubi perficienda? II. 5. 4. 12.

An debitor qui cum solennitate actus ignominiosi cessit bonis, rursus possit conveniri si postea ad meliorem fortunam pervenerit? II. 5. 4. 14.

Quomodo hodie fiat cessio bonorum? II. 5. 4. 15.

Chalybs.

Virtus Chalybis? Præf. n. 11.

Charitas Christiana.

Possit ut præstem alteri quod eidem prodest & mihi non nocet. I. 2. 2. 7. 6. I. 2. 2. 13. 11. I. 2. 3. 12. 3. I. 4. 3. 1. 5. & 6. I. 4. 3. 13. 8. I. 4. 5. 2. 6. & 7. I. 4. 5. 8. 2. ibid. §. 9. n. 6. §. 11. per tot. I. 4. 16. 4. & seq. I. 6. 2. 3. 4. ibid. §. 4. n. 3. §. 13. §. 17. n. 10. I. 12. 2. 12. 2. Ordinata charitas incipit à se ipsa I. 6. 2. 11. §. ibid. §. 13. n. 5. I. 8. 1. 5.

Plura v. d. sub. voc.

Charitas.

Charta.

Quomodo veteres pro charta lignis fuerint usi? I. 12. 6. 2.

Item vendere? II. 3. 14. 11.

Cibus.

Olim homines glandibus vesciebantur v. voc. glans.

Ex esu carniū venatarum aut de morbo-
lis animalibus homini accidunt morbi
aut planè mors? I. 4. 3. 21. 6.

Plura v. sub. voc. Victus.

Cilicia.

De his I. 12. 4. 2. 2.

Cingere.

Cingere arborem v. voc. Arbores furtim
casse.

Cingere sylvas v. voc. Sylva, voc. venatio.

CI

Cinis.

Jus è cariosis & inutilibus lignis confici-
endi cinerem, Potaschen zu brennen?
I. 4. 6. 10.

Alicubi licentia cinerem è lignis in ipsa syl-
va conficiendi sub severissima pœna
prohibitum. I. 4. 18. 17. 8.

Cineris lucrandi causâ calefactoribus pu-
blicis haud indulgenda nimia lignorum
consumptio I. 4. 17. 18. 2.

Cippus.

v. voc. suppliciorum instrumenta.

Citatio.

Quando non sit necessaria? I. 2. 3. 6. 6.

Est defensionis species & juris naturalis I.
2. 3. 6. 6.

Quibus modis perficiatur citatio publicè?
I. 11. 6. 5. item §. 6.

Quomodo perficiatur citatio in judicio
metallico? I. 11. 6. 6. 1.

Civitas.

Civium erga concives & civitatem obli-
gatio quomodo procedat ex tacito cu-
jusque consensu? I. 2. 2. 7. 5. I. 2. 3. 6.

Civitas cum nave comparatio I. 2. 3. 6. 3.
& seq.

Civis pro totius civitatis utilitate vel ne-
cessitate quid perdens num reparatio-
nem ex publico recipiat? I. 2. 3. 5 & 6.

Civium dissensiones præcavendæ I. 3. 4.
4. 3.

Mutua civium erga concives & civitatem
fides I. 4. 18. 17. 14.

Num ubique, quod uni civium permis-
sum, etiam reliquis liceat? I. 11. 3. 7. 2.

Et quod uni fuit impune, etiam reliquos
nullipœnæ implicet? I. 11. 3. 7. 2.

Clavis.

Quomodo oblatione & traditione clavium
videa-

de Ligno & Lapide.

CL CO COE

videatur res tradi quæ sub clavium est custodia? I. 113.5.

Clerus, Clerici.

Num soli Clero conveniat jus decimarum? I. 4. 16. 8. & seq.

Ad quam ecclesiam spectent decimæ novahum, an ad parochialem vel aliam? I. 4. 16. 8. 3. & 4.

Clericis non decet implicare curæ domesticæ, sed condignè salarari? I. 4. 16. 9. 2. ibid. §. 10.

Eisdem non decet mercatura I. 4. 17. 15. 1. Clericis quomodo conveniat baculi gestatio? I. 10. 3. 1.

Quo sensu ea baculi gestatio spectet ad ordinem & habitum Clericalem? I. 10. 3. 1. ibid §. 2. & seq.

Num Clerici rectè secum tela gerant & arma? I. 10. 3. 1. 8. & seq.

An Clericos deceat potestatis secularis usurpatio? I. 10. 3. 2. 7. ibid. §. 3. 4.

Quomodo Clericorum investitura traditione baculi pastoralis; Eorundem verò depositio s. remotio ablatione ejusdem baculi perficiatur? I. 10. 3. 2. 10. & seq.

Quomodo tamen hodie Episcopi gladio investiantur? I. 10. 3. 4.

Coactio

excludit consensum I. 2. 2. 7. 2.

Quando & quomodo quis vendere cogatur? I. 2. 2. 7.

Cælum.

Ejus creatio I. 1. 1. 1. 1.

Cemiterium.

In cemiteriis quare cupressi serantur? I. 4. 2. 6.

Num tales cupressi, aliæve arbores in cemiteriis tolerandæ ac rebus religiosis accensendæ? I. 4. 2. 6.

Plura v. sub. voc. sepultura.

Cæna dominica.

CO

v. voc. Vasa Sacra.

Collecta.

Ad quid respiciendum in collectis imponendis & quæ servanda proportio? I. 14. 1. 15. 6. 2. 3.

Num quoque arbores & arbuta, horti, sylvæ, collectioni subjaceant? I. 14. 1.

Quomodo tunc, pro vera proportionem constituenda respiciendum tam ad numerum, quàm fertilitatem arborum? I. 14. 1.

Vitis quibusdam aut arboribus post impositam collectionem arescentibus, aut casu quodam dejectis, num pro numero earum censu relevandus sit dominus? I. 14. 2.

An ista à censu relevatio contingat quoque illi qui arbores in suum usum aut alià de causâ succiderit? I. 14. 3.

An ultra eam collectionem toti communitati impositam, cujus partem fert arborum vel arbuti dominus, adhuc aliquod speciale vectigal arboribus s. arbutis queat imponi, domino territoriali immediate dependendum? I. 14. 4.

Num gemmæ & ornamenta alia collectionibus subjaceant? II. 2. 12. II. 3. 14. 5. 11.

An quoque metallifodina? II. 3. 8. *per tot.* A collectis, quæ à quopiam collegio iis indicuntur qui sunt de collegio, in ejusdem utilitatem & conservationem, haud rectè inferitur superioritas territorialis II. 3. 8. 3.

An pro statua in honorem Magistratus erigenda subditi queant collectari? II. 3. 13. 3.

Quæ cautela in collectarum indictione adhibenda domino, qui quasdam ditiones possidet revocabili jure? II. 6. 4. 43. 13. 14.

Index in Tractatum

CO

Collegium.

Quatenus & in quibus causis permittatur privatis aliquod collegium inter se instituire? II. 3. 2. 21. II. 3. 8. 3. II. 3. 9. 1. 2.

Colonus.

Ad quem spectent arbores in prædiis colonariis? I. 3. 5. per tot.

Colonis fundi conceduntur sub lege meliorandi. I. 3. 5. 1. 4. & 5.

Prædio colonario ad dominum redeunte quid juris circa meliorationes? I. 3. 5. per tot.

Num colonus possit cedere ex prædio colonario arbores, quæ saltem amœnitatis causa ibi sunt? I. 4. 2. 2. 2

Colonus sylvam devastans quomodo teneatur? I. 4. 5. 16. 5.

Colono quatenus constet cædendi facultas è sylvis colonariis? I. 4. 5. 19. 1. & 2.

Num eidem competat actio arborum furtim cæsarum ob arbores ab alio in fundo colonario cæsas? I. 4. 18. 3. 2.

Quæ alia actio colono possit ob eam arborum cæssionem competere? I. 4. 18. 10. 1.

Quomodo colonus teneatur ei, qui litem super fundo colonario movit, de cæsis arboribus? I. 4. 18. 10. in f.

Quomodo itidem suo Domino de arboribus indebitè sine jure cæsis? I. 4. 18. 11.

Nec non de iis quas alius ex inimicitia erga colonum, vel ob aliam ejus culpam cæcidit? I. 4. 18. 11.

Color.

Rubri coloris virtus Præf. n. 11.

Coloris nivei in nigrum mutatio. Præf. n. 12.

Columna

De columnis varia? I. 1. 2. 4. 2. 3. add. voc.

Scæna, voc. Postellus.

Combustibilia.

v. voc. Ligna combustibilia.

CO

Comes sacrarum largitionum.

Ejus officium I. 4. 2. 3. 2.

Commiseratio.

Quod commiserationis ratione permittitur. non constituit regulam I. 4. 3. 2. 3.

Plura v. sub voc. Misericordia.

Commixtio.

Duorum corporum solidorum quatenus inducat communionem? I. 3. 3. 2. ibid. §. 5. n. 3. I. 6. 1. 1. 15. 17.

Quo sensu commixtio referatur ad genera acquisitionis dominii? I. 6. 1. 1. 17.

Commodatum

Quando licitè non restituatur? I. 4. 18. 40. 8.

Qualis culpa præstetur in commodato? I. 7. 2. 4.

Realiquâ duobus commodatâ quis præstet culpam? I. 12. 5. 7. 2.

Compromissum

Quando locum habeat in causis metallicis? II. 3. 11. 3. 6.

Communio.

Olim omnes res fuerunt communes I. 3. 1. 1.

Quomodo contingat ut quandoque arbor in privato agro enata fiat communis? I. 3. 1. 4.

In re communi potior causa prohibentis I. 3. 3. 1. 2. I. 6. 2. 13. II. 3. 2. 14. 2.

Communis pro diviso arbor aut lapis num fiat per succisionem vel exemptionem pro indiviso talis? I. 3. 3. 2. I. 6. 1. 1. 6. & seq. II. 3. 12. 1.

Arborem communem pro parte succidere jussus ob contumaciam nunc solus suis laboribus succidere tenetur. I. 3. 3. 3.

Communio duorum corporum confusorum quatenus inducatur? I. 3. 3. 2. It. §. 5. n. 3.

Num arbor censenda communis, si quis vel alienam plantam in suo fundo vel sua plantam

CO

CO

plantam in alieno fundo posuerit? I. 3. 4. 4.
 Item si & plantam & fimum ad stercorationem fundi contulerit? I. 3. 4. 5.
 In communi dividundo iudicio alteri res, alteri suæ partis æstimatio assignari potest, & quis in re præferatur? I. 3. 4. 4. 2. & seq. ibid. §. 5. n. 2.
 Ex rerum communione dissensiones aliæve incommoda solent oriri? I. 3. 4. 4. 3.
 Et ideò nemo tenetur invitus in communione persistere? I. 3. 4. 4. 3. ibid. §. 5.
 Communio non semper est pro partibus æqualibus. I. 3. 3. 1. 4.
 Fundamentum communionis & unde ea oriatur, quidve ad ejus constitutionem requiratur? I. 3. 3. 5. 3. I. 3. 4. 4. ibid. §. 5.
 Quatenus è sylva communi cadere jus habeat alter dominorum? I. 4. 5. 19. 2.
 Quid intersit inter usum publicum & communem? I. 4. 15. 2. I. 6. 2. 3. it. §. 4. 5.
 Sylva, quæ domino territorii cum aliis communis est, eradicatâ, novalium decimæ ad dominum territorii spectant; alius verò canon communis est I. 4. 16. 12.
 Ob arbores pluribus communes furtim casas num actio competat cuilibet in solidum? I. 4. 18. 3. 3.
 Ob communem arborem ab ipso socio furtim casam quam alter socius habeat actionem? I. 4. 18. 10. 4. & seq.
 Num etiam eo nomine teneatur socius, si quidē non ipse, sed aliusex inimicitia erga illum, arborem cæciderit? I. 4. 18. 10. 5.
 Aut si ob ejus contumaciam motu & indignatione iudicis arbuta communia essent succisa? I. 4. 18. 10. 5. I. 12. 2. 12.
 Pro diviso vel indiviso commune esse pertinet ad modum domini, non ad ipsum dominium? I. 6. 1. 1. 6. & seq. II. 3. 12. 1.

At ipsa communio rei spectat ad ipsum dominium I. 6. 1. 1. 6. & seq.
 An inter prædia pro indiviso communia sit aliquod confinium? I. 6. 1. 1. 11.
 Quo sensu communio referatur ad genera acquisitionis domini? I. 6. 1. 1. 17.
 Fluminis Regali ad plures dominos spectante, num socius invito socio habeat usum fluminis? I. 6. 2. 4. 5.
 Num quoque tunc socius in vitio altero queat alii usum fluminis concedere? I. 6. 2. 13.
 Quomodo res communis respectu partis habeatur pro aliena? I. 6. 2. 13. §. I. 12. §. 25. 3. II. 6. 4. 11. 4.
 In re communi si unus dominorum fecerit impensas, an eas pro vata à condomino recipiet? I. 12. §. 25. 3.
 De communione metallorum existentium in confinio II. 3. 2. 2. II. 3. 12. 1.
 De communione metallorum in fundo communio II. 3. 2. 2. ibid. §. 14. n. 2. II. 3. 12. 1.
 Quo sensu divisio rei communis habeatur pro alienatione II. 6. 4. 11. 4. 6.

Concessio.

Quomodo differat reservatum à non concessio? I. 4. 3. 2. 4.
 Quòd speciali ratione concessum, ad regulam haud trahendum est I. 4. 3. 2. 3.
 Concessionem faciens nec tamen eà postmodum uti permittens quomodo teneatur? II. 3. 2. 13. 2. ibid. §. 14. n. 13.
Plura v. sub. voc. Imperator voc. Tertius.

Conditio.

Conditio non facit rem abesse, sed tantum pendere I. 4. 3. 5. 2.

Conducendi jus.

Conducendi jus in alienis territoriis quandoque competit I. 11. 4. 3. 3. & seq. II. 6. 4. 18.

Index in Tractatum

CO

Quomodo Principes Hassiæ habeant jus
conducendi per wetteraviam? I. 11. 4.
3. 3. & seq.

Conductio.

An conductor cedere queat arbores ex
fundo conducto, quarum nullus alius
usus est, quam amœnitatis? I. 4. 2. 2. 2.

Si quis, qui hortum ab alio conduxit,
eorum hortorum fructus alteri ad
tempus conductionis legasset, hæres
ipsum tenetur tam legatario licentiam
fruendi, quam locatori pensionem
præstare I. 4. 3. 1. 3.

Sylvæ conductor an obligatus sit in locum
arborum cæsarum, rutarum, aut de-
mortuarum supplantare alias? I. 4. 5.
6. 2.

Quatenus conductori sit jus cædendi ex
sylvâ conductâ? I. 4. 5. 19. 1.

Quam culpam præstet conductor? I. 4. 7.
2. 4. & seq. I. 4. 18. 11.

Num conductori ob arbores in fundo
conducto furtim cæsis competat actio
arbor. furt. cæsarum? I. 4. 18. 3. 2.

Aut quæ alia? I. 4. 18. 4. it §. 10.

Quomodo conductor teneatur qui legem
locationis neglexerit aut eidem contra-
venerit? I. 4. 18. 11.

Conductor fundi fisci arborum indebitè
cæsarum nomine tenetur in quadru-
plum I. 4. 18. XI. in. f.

De operariis conductis *v. voc. opera.*

Conductor alicujus ligni aliorum trans-
portandi quomodo teneatur si id fra-
ctum esset? I. 7. 3. 1.

De locatore & conductore doliorum *v.*
voc. Dolum.

De locatione conductione molarum *v.*
voc. Mola, voc. Rota.

Conductores equorum I. 11. 8. 2.

CO

Confessio.

Confessio criminum quomodo per indicia
eruenta? I. 4. 3. 4. 3. & seq.

Confessionem rei sequitur condemnatio
I. 4. 3. 4. 11. 11. 3. 11. 32.

Quomodo confessionem oporteat esse
qualificatam? II. 3. 11. 32. ibid. §. 33.

Confinium.

In confiniis viarum publicarum num plan-
tatio arborum permittitur. I. 2. 3. 9. 2. ibid.
§. 11. n. 6. 7.

De arboribus in confinio *v. Arbores in
confiniis vel prope.*

Ratione controversiarum de confinio
datur actio finium regundorum I. 3.
3. 3.

Cognitio criminis in confinio commissi
ad quem spectet? I. 11. 1. 5. & seq.

Lupulus prope confinium plantatus cujus
sit? I. 3. 2. 5. 7.

Confinium num ubique utriusque partis
sit commune? I. 4. 14. 3. ibid. §. 6. n.
2. & 3.

De metallis in confinio? II. 3. 2. 2.

An aliquod confinium inter prædia pro
indiviso communia dici queat? I. 6.
1. 1. 11.

Plura v. sub. voc. fines, voc. Arbor finalis.

Confiscatio.

Agrorum cultura sub pœna confiscationis
eorum præcepta I. 2. 2. 7. 1. & 9. I. 4.
16. 10. 6. & 7.

Confiscationis pœnam quando emptores
lignorum incurrant? I. 4. 17. 11. 4.
ibid. §. 12. n. 4.

Confiscatio equorum & currum alicubi
obtinet contra illos qui ligna furan-
di causâ sylvis alienis cadunt aut ve-
hunt I. 4. 18. 17. 6.

Itemve

de Ligno & Lapide.

CO

Itemve contra aurigas, qui currum evertendo quempiam quatlarunt I. 12. §. 7. 3.

An metallifodinae ac partes metallica subiaceant confiscationibus? II. 3. 6. 26.

In quibus causis obtineat poena confiscationis? II. 3. 9. 16. 3. ibid. §. 26. II. 3. 11. §. 3.

Confusio.

Confusione duarum mallarum seu corporum liquidarum aut liquefactarum num inducatur communio? I. 3. 3. 2. I. 6. 1. 1. 15.

Quo sensu confusio referatur ad genera acquisitionis domini? I. 6. 1. 1. 17.

Congruus.

Si res vendita intra tempus venditionis & retractus casu quodam imminuta esset, num totum pretium a retrahente solvendum? I. 3. 1. 2. 4.

Plura v. sub voc. Retractus.

Conjugium

De usu Imaginum in usu conjugali I. 12. 1. 1.

Conscientia

Quatenus conscientia erronea obliget? I. 10. 1. 3.

Consecratio.

Quid sit consecratio, tam vera quam anomala? I. 10. 2. 12. I. 11. 3. 2.

Quomodo procedat consecratio templorum & partium templi? v. *voc. Sacrum. voc. Templum. voc. Altare.*

Num pontes consecrandi? I. 11. 1. 3. & seq.

An etiam portae ac muri urbium? I. 11. 3. 2.

Quomodo consecrationes occasionem dederint encenisi? I. 11. 3. 2.

CO

De consecratione statuarum Principis II. 3. 13. 4. ibid. §. 5. & 6.

De consecratione lapidum finalium II. 6. 4. 14. ibid. §. 35.

Consensus

Tam factis quam verbis de. laratur II. 3. 11. 22. 1. ibid. §. 33. 11. 2.

Consensum excludit coactio I. 2. 2. 7. 2.

Conservatio.

Cujusque rei obtinetur praecipiendo ea, quae ad illam conducunt, & prohibende quae obstant I. 2. 2. 11. 2.

Consuetudo

Certa & firma ratione destituta servanda est, si modò probabili causae innitatur I. 3. 2. 7. 9. I. 4. 17. 16. §.

Consuetudo spectanda est in jure glandium I. 4. 3. 15.

Contraria consuetudine subsecuta pacta tolluntur I. 4. 7. 1. 15.

Num consuetudo irrationabilis sit invalida? I. 4. 17. 16. §.

In materia vechgalium respiciendae locorum consuetudines I. 4. 17. 16. §.

Continentiacausa.

Quomodo jus lignandi habeatur res individua ad inducendam continentiam causae? I. 4. 6. 2. 3.

Contractus.

Verba contractus reducuntur ad aequitatem, si ex postfacto inde iniquitas resultet I. 2. 3. 2. 4.

Contractus obligatio transit ad haeredes, hisque obstat, quod ipsis contrahentibus obstitit I. 3. 2. 9. 2.

Contrarium.

Argumentum a sensu contrarium v. *voc. Argumentum.*

Contraria subsecuta consuetudine pacta tolluntur I. 4. 7. 1. 15.

Quomodo

Index in Tractatum

CO CR

Quomodo factis contrariis quis jura sua tueatur? I. 11. 4. 3. *ibid.* §. 4.

Contumacia.

Ejus pœna I. 2. 3. §. 1. *ibid.* §. 14. n. 2. I. 3. 2. 4. 2. I. 3. 3. 3.

Ob contumaciam expensæ ferendæ quas aliàs quis non sustineret I. 3. 3. 3.

Corbis.

Corbis seu immersionis in aquam pœna I. 4. 3. 3. 3. I. 11. §. 11.

De pœna corbi ignominiosi I. 11. §. 11.

Ce corbibus varia I. 12. §. 2. *ibid.* §. 33.

Corpus.

Corpora quæ unâ elementatione continentur, quomodo recipiant divisionem? I. 6. 1. 1. 16.

Quotupliciter aliquod corpus constituatur, vel ita dicatur? II. 2. 16. II. 6. 1. 4. 2.

Corporum plurium confusione quatenus inducatur communio? I. 3. 3. 2. *ibid.* §. 5. n. 3. I. 6. 1. 1. 15.

Correctio.

Sapientis est corrigere quod erravit *Præloq. ad Lector. pr.*

Cortices arborum.

v. Arborum cortices.

Corveyische freye Felds-Bericht.

De hoc judicio I. 12. §. 8. §.

Cos.

Novaculâ præscinditur *Præf.* n. 17.

An cotoris comprehendantur sub talibus lapidicinis quæ metallis tinatum jure censendæ? II. 3. 3. 1. II. 6. 2. 6

De lapide Lydio II. 6. 2. 9.

Creatura.

Omnis divina creatio tendit in gloriam Dei & hominis gratiam I. 1. 1. 1. add. *ibid.* §. 2. & seq.

Creditor.

CO CR

Creditor, cui sylva oppignorata aut in quam immisus est, quatenus percipiat glandes arborum? I. 4. 3. 17.

Quatenus itidem habeat jus cædendi ligna? I. 4. §. 19. 3. I. 4. 17. §.

Creditor quomodo teneatur ob devastationem sylvæ oppignoratæ I. 4. §. 16. §. I. 4. 17. §. I. 4. 18. 22. 4.

An creditori contra alium, qui ex sylva oppignorata arbores furtim cædit, detur actio arborum furt. cæsarum? I. 4. 18. 3. 2.

An creditor debitorem queat prohibere ne ex sylva oppignoratâ cædat ligna? I. 12. §. 16. 2.

Plura v. sub. voc. Amichresis.

voc. Pignus

Creditorum concursus.

An jure prælationis gaudeat qui in refectionem ædium pecunias credidit? I. 12. 2. 1.

An quoque is qui merces suas sub habitâ de pretio fide vendidit? I. 12. 2. 1. 4.

An qui in cœmptionem metallorum sub eorum oppignoratione pecuniam credidit, præferatur fisco ratione pensionis ex contractu locationis? II. 3. 12. 4.

Cremia.

v. voc. Arbores cremiales.

Cribrum

Decribris. I. 12. §. 2.

Crimen

Quare in cognitione criminum processus maturandus? I. 4. 3. 4. 2.

In quibus delictis sufficiat probatio levior? I. 4. 3. 4. 3. & seq.

Num in criminibus levioribus locum habeat inquisitio? *v. voc. inquisitio.*

De indicis criminum *v. voc. Indicium voc. Confessio.*

Qua-

de Ligno & Lapide.

CR CU

Quatenus quis teneatur indicare alterius crimina, quæ vidit perpetrari, aut scit esse commissæ? I. 4. 3. 4. 12. I. 4. 18. 16. 8. ibid. §. 29. n. 4. §. 32 I. 8. 2 10.

Quatenus super crimine liceat transigere? I. 4. 18. 8. §. ibid. §. 2. 3. n. 2. §. 32. n. 5, I. 13. 11.

Quatenus leviora crimina quandoque reliquantur impunita? I. 4. 18. 16. 6. ibid. §. 25. n. 5.

Non cuilibet relictum criminosos occidere, sed potestas puniendi publica est. I. 13. 22.

Crux.

De cruce supplicii instrumento *v. voc. Suppliciorum instrumenta.*

De cruce, quâ lapis decimarum finalis signari consuevit II. 6. 4. 23.

De imagine crucis in processionibus lytaniarum præferri solitâ, anque ejus efficaciam tempestates à segetibus avertantur? II. 6. 6. 4. 3.

De signo crucis in arboribus finalibus *v. sub. voc. Arbor terminalis.*

De imaginibus crucis in templo, in ædibus privatis, in plateis & viis publicis *v. voc. imago.*

De imagine crucis in sepulchris defunctorum *v. voc. imago.*

De imagine crucis in tessera finium jurisdictionalium *v. voc. imago.*

De imagine crucis fimeribus præferri solita *v. voc. imago*

Culpa.

In culpa est qui facit rem prohibitam I. 2. 3. §. 1. & seq. I. 5. I. 4.

Non videtur damnum sentire quod quis suâ culpâ sentit. I. 2. 3. §. 1. 4. 16. 11. in f. I. 6. 1. §. 4. II. 6. 4 41.

Ob culpam quomodo quis teneatur? I. 4.

CU

3. 21. 4. I. 4. 7. 2. §. 1. 4. 18. 16. 8. I. §. 1. per tot. ibid. Sect. 2. & 3.

Culpa præcedens casum fortuitum præstanda est I. 4. §. 6. 9. & 10. I. §. 1. 4. ibid. Sect. 2. & 3. I. 7. 2. 4. I. 12. §. 19.

Quid interfit inter culpam commissionis & omissionis? I. 4. §. 14. 1. ibid. §. 16. n. 3. I. 4. 18. 11. ibid. §. 16. n. 8. I. 15. Sect. 1. 2. 3. per tot. I. 6. 1. §. 4. 8.

Culpa vacat qui scit at prohibere non potest? I. 4. 7. 2. 4. & seq.

Qualem culpam præstet conductor? I. 4. 7. 2. 4.

Culpâ focii damnum contingens in re communi quomodo reparandum? I. 4. 18. 10. §.

Quomodo itidem à colono s. conductore id, quod suâ culpâ in re conductâ accidit? I. 4. 18. 11.

Culpa lata quatenus æquiparetur dolo? I. 5. 1. 4.

Bonarum mentium est etiam ibi timere culpam ac providè agere ubi culpa minimè reperitur I. §. 2. §. unic. n. 6.

Qui non facit omni studio & diligentiam quod facere debet, in culpa est I. §. Sect. 1. 2. 3. per tot. I. 12. §. 5. 3.

Cultura fundi.

In cultura fundi prohibitus censetur quoque in ejus possessione prohibitus I. 3. 2. 4. 3.

Cultura in rem impensa quatenus faciat pro afferendo dominio? I. 3. 1. 1. 3. I. 4. 3. 8. 3. & seq.

Culturæ fundi immutatio quatenus liceat vasallo aliivæ fructuario I. 4. §. 9. & seq.

Plura. v. sub. voc. Argiculture

Cupiditas.

v. voc. Amor.

Cuppa.

De cuppa I. 2. 3. ibid. §. 4.

Cuppa

Index in Tractatum

CU DA

Cupressus.

Cupressi quare in cœmiteriis serantur? I. 4. 2. 6.

Cupressi in cœmiteriis num rebus religiosis accenscantur? I. 4. 2. 6.

Curator.

Xerxes arbori Platano curatorem constituit I. 4. 2. 1. 2.

Plura v. sub. voc. Tutor.

Custos.

Xerxes arbori Plantano curatorem s. custodem constituit I. 4. 2. 1. 2.

Custodes Sylvarum. *v. voc. Officialis.*

Custodes agrorum pratorum *v. voc. Feld-Schützen.*

DA

Dammum.

Cum alterius damno nemo debet locupletari I. 2. 1. 3. 11. I. 2. 3. 6. 2. Ibid. §. 20. n. 3 I. 3. 2. 2. §. 1. 3. 4. 3. 4. I. 3. §. 3. 1. I. 4. 3. 1. §. & 6. I. 4. 7. 2. 2. Ibid. §. 5.

Et contra absque proprio damno alterius commoda promovenda sunt I. 2. 2. 7. 6. I. 2. 2. 13. 11. I. 2. 3. 12. 3. I. 4. 3. 1. §. & 6. I. 4. 7. 5.

Dammum quod quis suâ culpâ sentit, non videtur sentire I. 2. 3. §. 1. 4. 16. 11. I. 6. 1. §. 4. 11. 6. 4. 41. 7

Dammum infectum *v. voc. Factum. voc. Incendium.*

Damni infecti stipulatio quando videatur committi? I. 2. 3. 10. §. & seq

Damni infecti cautio præstanda ab eo, qui in alieno fundo quid quærere vult. aut tollere I. 3. 2. 1. 2. I. 3. 3. 6. 2.

Dammum quodcumque illatum compensationis æquitas poscit I. 3. 2. 6. 2, & §. 7. n. 6.

Daci.

Daci à Bære bisse in imperium suum redacti I. 1. 1. 3. 2.

DA

Dacorum torpor excussum per prohibitionem vini I. 1. 1. 3. 2.

Dammum non infert, nisi qui facit quod facere jus non habet I. 3. 2. 10. 2. Ibid. §. 2. n. 3. I. 4. 16. §. 4. & 14. I. 6. 1. 11. in f. I. 6. 2. 10. 2. Ibid. §. 1. 3. n. §. 11. 6. 6. 1.

Damni infecti cautio existit, si vitio aut vetustate rei collapsæ, non si aliunde damnum contigerit I. 2. 3. 10. 6.

De damno ex pecorum depastu illato *v. voc. Pecus.*

Damni infecti cautio locum habet, quando ex ruina arborum vetustarum metuitur damnum I. 4. §. 6. 6.

Non deteriorem sed meliorem alterius conditionem facere licet I. 4. §. §. 6. 8. 9. 10. I. 4. 18. 9. 3. Ibid. §. 19. n. 7, I. 6. 2. 12.

Damni non facillè reparabilis causa locum facit inhibitioni & mandato sine clausula I. 4. §. 10. 11. I. 4. 6. 4. 2.

Itemve sequelstrationibus I. 4. §. 10. 10. & 11.

Quomodo quis ob damnificationem s. deteriorationem rei, cuius usus apud ipsum est, teneatur? I. 4. §. 12. & seq.

Damni causa locum facit L. Aquilæ actioni, quæ non competit ubi nullum damnum illatum I. 4. 18. 9.

Quatenus damni illati quantitas consideranda in proportionandis pœnis? *v. voc. Poena.*

Quando alteri directò damnum impunè inferatur. I. 6. 2. 7. 3.

Daphne.

Descriptio lucus Daphnenfis I. 4. 2. 1. §.

Ejusdem privilegium asyli I. 4. 2. 1. §.

Ejusdem exemptio è privatorum commercio & licentia succidendi I. 4. 2. 3.

Plura

de Ligno & Lapide.

DE

Plurav. sub. voc. Lucrum. voc. invidia.

Debitor.

Num obdebita sive publica sive privata executio dirigi queat in sylvas? I. 4. 17. 5.

Debitorum creditoribus addictorum miseria I. 11. 5. 4. 2.

Debitorum obarratorum variaz pœnar, quæ quandam ignominiam continent I. 11. 5. 11. II. 5. 4. 12. & seq.

In pari miserationis gradu, & ubi alterutrigendum, æquius est egere debitorum I. 12. 5. 3. 6.

Decima.

Primitiæ & decimæ de fructibus arborum I. 1. 1. 2. 2. & 4. I. 4. 3. 1. 1.

Decimæ lignorum I. 1. 1. 2. 4. I. 4. 16. 11. I. 15. per tot.

Interesse decimarum num Principi tribuat justam causam ferendi leges? I. 2. 2. 7. 8.

Decimæ novalium ad quem spectent? I. 4. 6. 15. 1. I. 4. 16. 8. & seq.

Decimarum jus & commoditas an soli Clero conveniat? I. 4. 16. 8. & seq. I. 15. 1. 1. 5. II. 6. 4. 23.

Quomodo de decimis Clericorum participent pauperes, pupilli, viduæ, peregrini? I. 4. 16. 9. 1.

Quid juris Magistratus (Princeps habeat in decimis I. 4. 16. 9. & seq. I. 15. 1. 1.

Decimæ de segetibus I. 4. 16. 9. 1.

Decimæ vini I. 4. 16. 9. 1.

Decimæ de gregibus animalium I. 4. 16. 9. 1. I. 14. 3. 3.

Quota decimæ I. 4. 16. 10.

An & cui præstanda decima decimarum? I. 4. 16. 10. 3.

Num sylva decimali in culturam redactâ decimæ segetum debeantur domino de-

DE

cimarum ligni, anterritorii I. 4. 16. 11.

Quid juris habeat dominus foresti in decimis novalium & sylvis constitutorum? I. 4. 16. 11.

An domino decimarum in sylva aliove arbusto decimali ob arbores cælas vel corruptas competat jus agendi? I. 4. 18. 10. 6.

Quomodo alicubi in terris Evangeliorum cœnobîa, monasteria atque Capitula ad huc possideant decimas; at cum onere ædificationis templorum, ædium parochialium, item salarii ministrorum ecclesiæ, evangelicæ? I. 10. 2. 3. 5.

An debitor decimarum vini teneatur mustum colligere in doliis mensuratis? I. 12. 5. 6. 3. I. 15. 6. 4.

Num decimæ de arboribus earumque fructibus pendendæ referantur ad decimas minutas? I. 15. 1. 5.

Indeque dominus decimarum minutarum habeat intentionem fundatam quoad decimas arborum & fructuum arboris? I. 15. 1. 5.

Contra quam tamen admittatur probatio contrariæ consuetudinis? I. 15. 1. 5.

Quotam Germaniam recepta & notoria est, ut nunc illa fundata intentio non amplius procedat I. 15. 4. 3. 4.

Quid juris respectu decimarum si aliquid arbustum plantaretur in agris ratione segetum decimalibus? I. 15. 2.

Quid item, si arbustum extirpatione arborum converteretur in agros? I. 15. 2.

In locum decimarum de fructibus arborum certa annua pecuniâ s. pensione

Index in Tractatum

DE

substitutâ, ad eadem debeatur utut arbores decimales nullos fructus tulissent? I. 15. 3.

An domino decimarum libera constet facultas loco illius pecuniæ rursus decimas fructuum arboris in natura s. corpore exigere? I. 15. 3.

Jus decimandi arbores & arborum fructus feudale num finito feudo transeat ad successorem in feudo an ad hæredes alodiales? I. 15. 5.

Itemve an ad maritum vel uxorem, si esset dotale? I. 15. 5.

An impensæ in restaurationem deterioratæ vineæ decimalis factæ queant deduci de proventibus decimandis? I. 15. 6.

Fundo decimali extincto, aut fructus non ferente, an debeantur decimæ? I. 15. 3. ibid. §. 6. n. 3.

Num debitor decimarum vini possit cogi ut uvas faciat calcari in certo torculari bannario? I. 15. 6. in f.

De decima metallorum tam eâ, quæ domino fundi, quàm eâ quæ domino Regalium præstatur v. *voc. Metallum*.

Quomodo decimarum fines lapidibus terminentur? II. 6. 4. 3. ibid. §. 23.

Decisio.

Rationes decidendi de promendæ ex causâ proxima & adæquata, non remota I. 3. 3. 6. 4.

Defensio.

Vitæ defensio v. *voc. vita*.

Dejectum, effusum.

Quando locum inveniat actio de dejecto effuso? I. 12. 5. 20.

Delictum.

Ut locus pœnæ sit constare oportet de corpore delicti I. 4. 28. 3.

Plura v. sub voc. Crimen,

DE

voc. Pœna, voc. Actio,
voc. Arbores furtim casa,
voc. Furtum,

Denominatio.

Denominationes rerum sunt à causâ proxima & principaliter influente I. 2. 1. 3.

Plura v. sub voc. Nomen.

Dens.

Intervallum quod accidit per dentium carentiam, quomodo faciat indicium in causâ furti fructuum arboris? I. 4. 3. 4. 11.

Denunciatio.

Num ea, antequam ad iudicium provocetur, & quatenus necessaria in interdicto de arboribus cadendis? I. 2. 3. 14.

Denunciatio læsi num faciat per se indicium? I. 4. 3. 4. 3. & seq. I. 4. 18. 29. 4.

Denuncians quatenus teneatur ad probationem denunciationis? I. 4. 3. 4. 3. & seq.

Denunciatio creditoris moram auget debitoris I. 4. 5. 14. 1.

Num prævia denunciatio necessaria, quando Vassallus ob deteriorationem privandus est feudo? I. 4. 5. 14. & seq.

Aut quid tunc ea denunciatio operetur? I. 4. 5. 14. & seq.

Quatenus quisque teneatur indicare alterius crimina? v. *voc. Crimen*.

Quatenus quis officii ratione teneatur alterius crimina indicare? I. 4. 18. 32.

Quatenus tali denunciationi habenda fides? v. *voc. officialis*.

Derelictum,

Res pro derelicto habitæ cedunt occupanti I. 3. 2. 2. ibid. §. 8. n. 2. 3. I. 3. 3. 6. 3. & 4. I. 4. 17. 14. 3. I. 6. 1. 2. 6. I. 6. 1. 5.

de Ligno & Lapide.

DE

Pro derelicto quis censetur habere, qui non utitur remediis quibus rem conquire potest I. 3. 1. 4. 2. I. 3. 2. 2. I. 3. 3. 6. 3. I. 3. 4. 1. 2. ibid. §. 2. n. 5.

Quando quis presumatur quid habere pro derelicto? I. 3. 1. 4. 2. I. 3. 2. 2. I. 3. 3. 6. 3.

Quando quis & quomodo alterum possit obligare utrem habeat pro derelicto? I. 6. 1. 5.

Deus.

Quomodo comparetur arbori frugifera, viti? Præf. n. 7. I. 4. 2. 5. 1. I. 4. 18. 17. 17.

Ejus omnipotentia Præf. n. 16 pr. I. 1. 2. 1. 4. & seq.

Ejus ira flagrans Præf. n. 16. I. 4. 17. 1. 6.

Deus fabricator cœli & mundi I. 1. 1. 1.

Omnis ejus creatio tendit in sui gloriam I. 1. 1. 1.

Atque in gratiam generis humani I. 1. 1. 1.

Dei præscientia ac providentia I. 1. 1. 4. II. 1. univ. 2.

Quomodo quid fiat præter Dei intentionem? I. 1. 1. 4.

Deus aliquando agit non nisi per media, etiam si absque usagere aut juvare possit I. 1. 1. 4.

Deus quanto perè precibus flectatur & pietate? I. 1. 2. 2. 6 I. 2. 2. 1. 2. & seq.

Dei cultus non in externis ceremoniis sed in verâ cordis pietate consistit I. 1. 2. 2. 7.

Ex cultu Deorum alienorum quatenus doctrina haurienda, & illatio facienda sit ad cultum veri Dei? I. 2. 2. 1. 3. I. 10. 1. 3. in f.

DE

Dii alieni sub arboribus positi, arboresque ipsæ pro Diis habitæ I. 4. 2. 5. I. 4. 18. 17. 17.

Pœna eorum qui quid in Deos, utut alienos, ethnicorum patraverint I. 4. 18. 17. 17. I. 10. 1. 3. in f.

Deus supra leges est quascunque hæque omnes eidem subsunt I. 4. 18. 40.

Quæ solius Dei sunt, nullus homo sibi attribuire jus habet I. 4. 18. 40. I. 10. 1. 2. II. 6. 4. 34. 3. II. 6. 6. 3. 7.

Veri Dei cultus habet promissionem divinam omnis temporalis & æternæ beatitudinis I. 10. 1. 1.

E contra cultus Deorum alienorum, ligneorum & lapideorum, omnem maledictionem I. 1. 1. 3. 1. 1. 2. 2. 1. 3. I. 4. 2. 5. 1. I. 4. 18. 17. 17. I. 10. 1. 1. II. 4. 1. 4.

Num ii hæretici qui Deos colunt ligneos aut lapideos, comprehendantur sub pace religiosa? I. 10. 1. 2.

An non potius, si aliâ viâ eorum conversio nequeat obtineri, bello petendi & delendi seu forti saltem manu aggrediendi? I. 10. 1. 2.

Num qui per falsos, ligneos lapideosve Deos juravit, obstringatur juramento? I. 10. 1. 3.

Divinæ prudentiæ & justitiæ non insolitum pœnam impiorum mundanæ felicitatis permissione dissimulare II. 6. 4. 34. 3.

Nec non benedictionem piorum mundanæ felicitatis subrahi II. 6. 4. 34. 3.

In Deum fiducia non repugnat, quo minus quis à periculo imminente tibi caveat I. 10. 3. 1. 11 II. 6. 5. 3.

Kk 3

Diabolus

Index in Tractatum

DI

Diabolus

Ejus immisericordia Præf. n. 16.

Quâ arte accerferi, quâ itidem expelli possit credatur? I. 12. 7. 5. 7.

Dissidatio.

v. voc. Scopelismus. voc. Mine.

Dilapidatio

Ob dilapidationem quæ sint juris remedia? I. 4. 5. 10. 11.

Quomodo sylvarum vastatio æquiparetur dilapidationi? I. 4. 5. 10. 11.

Et quomodo ideò non præsumatur? I. 4. 16. 16. in fin.

Disciplina.

De disciplina scholastica *v. voc. Schola.*

De disciplina domestica *v. voc. Parentes. voc. Maritus.*

De disciplina opificum in famulos *v. voc. Opificium.*

Dissensio

Dissensiones inter concives præcavendæ I. 3. 4. 4. 3.

Dividuum, Divisum.

Rerum divisiones & dominia inducta. I. 3. 1. 1. 2.

Eadem ratio totius divisi ad partem divisam, quæ totius indivisi ad partem indivisam I. 3. 1. 1. 3.

Arbor aut lapis pro diviso communis, num fiat pro indiviso talis, si succisa sit vel lapis exemptus? 3. 3. 2. I. 6. 1. 1. 6. & seq.

Quòd quid ad aliquos spectet pro diviso, vel indiviso, pertinet ad modum seu qualitatem, non ad ipsum dominium. I. 3. 1. 1. 3. I. 6. 1. 1. 6. & seq.

Individuitas quando inducat effectum continentis causæ? I. 4. 6. 2. 3.

Prædia pro diviso vel indiviso communia *v. voc. Communio.*

Corpora quæ unâ elementatione conti-

DI DO

continentur, quomodo recipiant divisionem? I. 6. 1. 1. 16.

Divinatio.

Divinandi curiositas damnatur Præf. n. 17.

Divitia

Nemo debet locupletari cum alterius damno I. 2. 1. 3. 11. I. 2. 3. 6. 2. ibid. 5. 20. n. 3. I. 3. 2. 2. 5. I. 3. 5. 3. I. 1. 4. 3. 1. 5. & 6.

Eoque nomine competit actio utilis seu in factum in quantum alter locupletior factus est I. 3. 2. 2. 5. I. 3. 4. 3. 4.

Repentinæ administratorum divitiarum eos reddant suspectos? *v. voc. administrator.*

Quomodo divitiis rectè utendum, non abutendum? II. 3. 1. 4.

Dives nonnunquam habetur qui talis non est, at cum aliis societatem inire potest II. 3. 2. 7. 4.

Doctor.

Doctor alios allegare absque matura consideratione eorum, quæ ab ipso traduntur, haud consultum I. 3. 5. 1. 7.

Doctorum dignitas & privilegia I. 12. 3. 8. II. 2. 8. 4. II. 3. 14. 5. ibid. 5. 7.

Dodona.

Sylvæ prope urbem Dodonam amœnitas. I. 4. 2. 1. 3.

Dolium.

Quare dolia exteris non vendenda? I. 8. 2. 11.

Signatio dolii empti num inducat traditionem? I. 12. 2. 18. 6.

Quatenus dolia habeantur instrumenta fundi? I. 12. 5. 2. ibid. 5. 4. 5.

Quatenus itidem pertinentiæ fundi ac res immobiles? I. 12. 5. 4. ibid. 5. 5.

An locator vel conductor dolia locata reficere teneatur? I. 12. 5. 5.

Quis

de Ligno & Lapide

DO

Quis eorum eadem picare obligatus sit?

I. 12. §. 5.

Quomodo teneatur locator ob dolia vitiosa locata, si inde conductori damnum acciderit? I. 12. §. 5.

Vino legato an comprehendantur dolia?

I. 12 §. §. 4.

Item an legata vel vendita vinea. I. 12. §. §. 8.

Fundo vendita cum certo numero doliorum, quae dolia & quomodo praestanda, si vel venditus numerus vel ultra eum ibi inveniuntur? I. 12. §. 6.

Dolia aliorum transvehenda conducentis & frangens quomodo teneatur? I. 12. §. 6. 2.

Debitor decimae vini an mustum colligere teneatur in dolis mensuratis? I. 12. §. 6. 3.

Quatenus dolia sint cauponae instrumenta? I. 12. 6. 4.

Dolus.

Dolo videtur quis petere quod tamen redditurus est & ideo doli exceptione repellitur I. 2. 3. 2. 4 I. 3. 4. 2. 7. ibid. §. 3. n. 3.

Dolus dolo compensatur: seu, exceptio & replicatio doli pari passu ambulant I. 2. 3. §. 1 I. 3. 1. 2. 3. 1. 4. 3. 2. 1. 3.

Qui dolo delit habere, adhuc habere censetur I. 3. 2. 2. n. 2. & 3. I. 12. 2. 4. 4. ibid. §. §. n. 2.

Dolo non facit qui jure suo utitur I. 3. 2. 4. ibid. §. 10. n. 2.

Dolose videtur facere, qui facit, quod facere jus non habet I. 3. 2. 7. 8. ibid. §. 10. n. 2.

Dolose quod quis habere intendebat non videtur habere I. 3. 4. 2. 7. ibid. §. 3. n. 2.

DO

Exceptio doli stat contra eum qui rem petit, non soluturus in eam factas impensas aut meliorationes I. 3. 4. 2. 7. ibid. §. 3. n. 3.

Dolus suus nemini prodesse debet I. 3. §. 3. 2. II. 6 4. 4. 1. 7.

Dominium.

Dominia rerum inducta I. 1. 2. 3. I. 2. 1. 1. I. 3. 1. 2.

Dominium hominis in creaturas mundi I. 1. 1. 1. I. 2. 1. 1. & §. 3. n. §. I. 3. 1. 1.

Suarum rerum quatenus quis habeat liberum arbitrium vel non? I. 2. 2. 7. I. 2. 2. 11. 7. I. 2. 3. §. & seq. I. 3. 2. 4. 2 & 3. I. 4. 1. 1. I. 4. 7. per tot. I. 4. 10. unic. I. 4. 16. §. & per totam eam sectionem.

Res sua non licet abuci I. 2. 2. 11. 7. I. 4. 7. §. I. 4. 16. §. 2.

An ulum rei meae concedere debeam alteri, si illi profit & mihi non noceat? I. 2. 2. 7. 6. I. 2. 2. 13. 11. I. 2. 3. 12. 3. I. 3. 2. 8. §. I. 4. 3. 13. 8. I. 4. 7. §.

Olim omnia pro indiviso communia I. 3. 1. 1. I. & seq.

Qualitas domini pro diviso vel indiviso. *v. voc. Divisum.*

Pro constituendo rei dominio num quid faciat labor in eam impensus? I. 3. 1. 1. 3. I. 3. 4. per tot.

Quando liceat quid quaerere & tollere aut facere in alieno? I. 3. 2. 1. 1. & seq. I. 3. 3. 6. 2. I. 3. 4. 2. 4 & seq. I. 4. 1. 2. & seq.

Quatenus videantur in dominio, quorum occupandijus est? I. 3. 2. 1. 2. I. 3. 2. 8. 2. & seq. ibid. §. 9. n. 4. I. 4. 1. 2. & seq. I. 4. 7. per tot.

Nemo potest plus juris in alium transferre quam ipse habet I. 3. 2. 9. 2.

Pro constituendo rei dominio quatenus conducat partem aliquam pro ejus consti-

Index in Tractatum

DO

constitutione præstitisse? I. 3. 4. per tot.

I. 4. I. 2. 3.

Origo directi & utilis dominii I. 3. 5. I. 1.

Dominio res sua absque suo facto & consensu non potest auferri I. 2. 2. 7. I. 3. 3.

6. 3. & seq. I. 4. 3. 2. ibid. §. 9. §. XI. §.

15. n. 3. I. 4. 7. 7. I. 4. 16. 17. in f. I. 4.

18. 31. 2. ibid. §. 39. & 40. I. 6. 1. 1.

5. 17. ibid. §. 5. I. 6. 2. 6. ibid. §. 13. n.

5. I. 12. 2. 3. & seq. ibid. §. 12. I. 12. 3.

5. I. 12. 5. 14. II. 3. 2. 14. 8. ibid. §.

18.

Dominium Principis seu Reipublicæ in bonis subditorum *v. voc. Princeps. voc. Subditus.*

Rem speciali dominio suam quatenus quis querere & tollere possit in alieno? I. 3.

2. I. 3. I. 3. 3. 6. 2. I. 3. 4. 2. 4. I. 4. 1.

2. & seq. I. 6. 1. 5. I. 11. 7. 2. I. 12. 5.

23.

Dominii effectus consistit in libera potestate de re disponendi, vel alteri quid in ea permittendi aut prohibendi I. 4. 1. 1.

I. 4. 3. 2. I. ibid. §. 9. §. 11. n. 4. I. 4. 7.

4. I. 4. 10. unic. I. 4. 11. unic. I. 4. 16.

5. 2. & 9.

Materia generationis num partem faciat dominii in re ex ea generata? I. 4. 1. 2. 3.

Dominium rei quomodo arguatur ex ejusdem locatione? I. 4. 3. 1. 3.

Item quomodo ex alia quavis præstatione canonis? I. 4. 3. I. 4. I. 4. 4. 2. 4.

Dominii utilis potentia & effectus I. 4. 5. 6. 3. item n. 7. 8. ibid. §. 9. n. 2. & seq.

Ipse dominus videtur turbatus, si is qui ab eo rem possidet, in possessione turbetur I. 4. 5. 20.

Quomodo dominium fundi arguatur ex plantatione arborum? I. 4. 15. 5. 5.

DO

Quatenus unius rei plures queant esse domini? I. 4. 16. 9. 2.

Dominus rei vi suæ proprietatis constituere valet custodes ejus rei I. 4. 16. 15. & seq. I. 4. 17. 4.

Num actio arborum furtim casarum se fundet præcisè in jure dominii? I. 4. 18. 3. it. §. 4.

Quid intersit inter ipsum rei dominium & dominii modum? I. 6. 1. 1. 6. & seq.

Quid itidem inter dominium & modum utendi? I. 6. 1. 2. 6.

Dominium rei vel æstimationem ejus habere quando & quatenus idem sit? I. 6. 1. 1. 17. inf. add. *voc. Æstimatio.*

Pro constituendo rei dominio num quid faciant sumptus in ejus constitutionem impensi? I. 10. 2. 4. ibid. §. 8. n. 2. §. 9. *vers. Wer einen Stul* II. 3. 2. 14.

Quando quis cogatur vendere? *v. voc. Venditio. voc. Publica necessitas.*

Domus.

Domus instrumenta *v. voc. Instrumentum. Plura v. sub. voc. Edificium,*

Voc. Habitatio.

Donatio.

Inter virum & uxorem quos producat effectus? I. 2. 1. 3. 9. II. 3. 6. 23.

Donatio quando præsumatur vel non? I. 3. 4. 3. 3. I. 3. 5. 3. 1. I. 10. 2. 4.

Dos, Dotalegium.

Quatenus ad maritum pertineant lapides fundi dotalis? *Præf. n. 21.*

Impensæ factæ in res dotales quatenus restituendæ? I. 2. 1. 3. 11. I. 4. 5. 6. 11.

Laboris impensæ in res dotales quatenus habeatur ratio? I. 2. 1. 3. 11.

Maritus saltem ad fructuum onera obligatus

de Ligno & Lapide.

DR DU EB EC

gatus non fert sumptus qui in ipsius proprietatis conservationem sunt impendendi I. 4. §. 6. II.

Quatenus maritō in sylva dotali viduæve in dotalitiâ constet cædendi facultas? I. 4. §. 18. I.

Quatenus itidem sylvam extirpandi & ad culturam reducendi? I. 4. 16. §. 7. & 23.

Nam mulieri ob arbores in fundo dotalitio furtim cælas competat actio arborum furtim cæsarum? I. 4. 18. 3. 2.

Quatenus maritus ex sylva dotali percipiat arbores tempestate dejectas aut vetustate collapsas? I. 6. 1. 2.

De metallis odinis in fundis dotalibus, dotaliis v. voc. *Metallum*.

Plura v. sub voc.

Maritus.

Drey Eychen.

Drey Eycher Wudbann.

Ejusq; jura I. 2. 2. 12. 6. & 7. 1. 4. 17. 4. 6. I. 4. 17. 19.

Dubium.

In dubio medium tenendum, ut cuique parti de jure prætenso decedat I. 11. 1. 6. 4. II. 6. 4. 29. 3.

In dubio res litigiosa quandoque inter partes dividenda II. 6. 4. 29. 4.

E

Ebrietas.

Inimica pudori, quem abjiciunt plerumq; ebru I. 1. 1. 3. 1.

Ecclesia.

Quomodo comparetur vineæ? Præf. n. 7.

Ad quam ecclesiam pertineant decimæ novarium, parochialem vel aliam? I. 4. 16. 8. 3. & 4.

Quatenus ecclesia è redditibus suis teneatur

ED EF EL EM

ad impensas in ædificationes templorum, domuum parochialium &c. I. 10. 2. 1. 9. ibid. §. 3. n. 3.

Ecclesiarum splendor quærendus & promovendus I. 10. 2. 13.

Edera.

Num veniant nomine arboris? I. 4. 18. 1. 4.

Effectus.

Non semper, ubi effectus rei suspenditur, res ipsa abesse aut cessare videtur I. 4. 3. 9. §.

Effusum.

v. voc. *dejectum*, v. *Wasser = Stein*.

Elemosyna.

Sunt in institutionē & conservationem cultus divini ac sublevationem pauperum destinata I. 10. 2. 10. 2.

Ideoque res sacræ I. 10. 2. 10. 2.

Quarum cura maximè habenda I. 10. 2. 10. 3.

Eleemosynarum erogatio habet promissionem divinæ gratiæ I. 10. 2. 10. 3.

Earum furtiva surreptio verum est sacrilegium I. 10. 2. 10. 4.

Quomodo hoc sacrilegii genus puniatur? I. 10. 2. 11.

Arca in qua eleemosynæ solent asservari v. *Gazophylacium*.

Emphyteusis.

Jure emphyteutica quale dominium habeat emphyteuta & quale Vassallus? I. 3. §. per tot. I. 4. §. 6. n. 3. 7. 8. ibid. §. 9. n. 2.

2. & seq. §. 14. n. 2.

Ad quem spectent arbores plantatæ in fundis emphyteuticis? I. 3. §. per tot. I. 4. §. 13.

Prædia in emphyteusin conceduntur sub lege meliorandi I. 3. §. 1. 4.

Num fertiles agri dentur in emphyteusin? I. 3. §. 1. 4.

Index in Tractatum

EM EN

- Emphyteusi finitū ac ad Dominum redeunte quid juris circa refusionem & æstimationem in meliorationum? I. 3. 5. per tot.
- Ædificium in fundo emphyteutico extructum cuius sit? I. 3. 5. 1. 6. & seq.
- An emphyteuta obligatus sit in locum arborum casarum, rutarum aut demortuorum supplantare, alias? I. 4. 5. 6. 4.
- Quomodo teneatur emphyteuta ob devastationem arboreti emphyteutici? I. 4. 5. 17. 1. 1. 4. 18. 11. 1.
- Num emphyteutæ competat actio arb. furt. casarum ob arbores emphyteuticas furtim casas? I. 4. 18. 3. 1.
- Emphyteuta propter abusum jure suo cadit I. 4. 18. 11. 1.

Emptio, venditio.

- Si durante emptionis venditionis contractu res vendita casu quodam perempta vel imminuta esset, quid juris? I. 3. 1. 2. 3. & seq.
- Emptio est contractus bonæ fidei I. 3. 1. 2. 3. Et ideo dolum non admittit I. 3. 1. 2. 3.
- Emens rem prohibitam vendi æquè ac venditor puniendus I. 4. 2. 3. 4.

Plura v. sub. voc. Venditio, voc. Retrovenditio.

Encœnia.

- Encœniorum, quibus rerum sacrarum consecrationis solennitas postea memoriz causâ quot annis celebratur, ortum traxere à consecrationibus I. 11. 3. 2. 4.
- Itemve à consecratione anomala encœni illa, quibus festa anniversaria in memoriam urbium conditarum celebrantur. I. 11. 2. 4.
- Abusiva encœniorum significatio I. 11. 3. 2. 5.

EN EP

Ens.

- Non entis nullæ qualitates I. 3. 1. 2. 3. inf.

Enzanda.

- Quale arboris genus? I. 4. 1. 11. 5. 1. 4. 17. 8. 11.

Episcopus, Episcopale jus.

- Episcopus quid juris habeat in decimis? I. 4. 16. 8. 3. & 4. ibid §. 10. n. 8.
- Num jus Episcopale sit hodie annexum superioritati territoriali? I. 4. 16. 10. 8. 1. 10. 3. 3. 4. 5. 6. 11. 4. 1. 2.
- Ad Episcopum quando spectet impensa in ædificationes templorum, domuum parochialium &c I. 10. 2. 1. 9. ibid. §. 3. n. 3.

- Quatenus Episcopum concernere videatur dispositio de imaginibus crucis? v. *voc. imago.*

- Jus Episcopale & imperium politicum ex uno fonte procedunt I. 10. 3. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 9. 12. ibid. §. 3. 4. I. 11. 1. 1. 5.

- Quomodo separatio juris Episcopalis à politico imperio contigerit? I. 10. 3. 2. 5. 6. ibid. §. 3. 4. I. 11. 1. 1. 5. & seq.

- Quare post eam separationem Episcopi baculo; seculares verò Principes gladio investiantur? I. 10. 3. 2. 6. & seq. ibid. §. 3. 4.

- Et quomodo depositio Episcoporum ejus baculi pastoralis ablatione perficiatur? I. 10. 3. 2. 11.

- Ex qua ratione baculus pastoralis sit incurvatus? I. 10. 3. 2. 12.

- Quomodo tamen hodie etiam Episcopi gladio investiantur? I. 10. 3. 4.

Epistola.

- Quomodo beneficio scyptalarum fiant secretæscriptiones & epistolæ? I. 11. 6. 8.

Equus.

de Ligno & Lapide.

ER EV EX

Equus.

An baculis, fustibus vel virgis agitare liceat equos? I. 1. 2. 8. per tot.

Equestris sella *v. voc. Sella.*

Error.

Sapientis est revocare errorem *Præloq. ad Lector.*

Divinitatis est, non mortalitatis, in nullo errasse. peccasse *Præloq. ad Lector.*

Erronea conscientia *v. voc. conscientia.*

Eventus.

Toleratur quandoque factum, quamvis casu evenierit unde incipere non potuisset I. 2. 3. 4. 3. ibid. §. 1. 2. n. 2. I. 4. 1. 3.

Evenire solita non præbent excusationem I. 2. 3. §. 2.

Quæ ultra cogitata in infinitum crescunt, reducuntur ad æquitatem I. 2. 3. 12. 4.

Quæ per accidens contingunt, quatenus considerentur? I. 3. 2. 7. 4. & §.

Evictio.

Quando præstanda ratione tigni alieni ædibus aut navibus juncti? I. 1. 2. 2. 16. 2. I. 1. 2. §. 17.

Quando ratione gemmarum venditarum? II. 2. 13. 1.

Exceptio.

Multò magis danda est ratione rei, ad quam quis etiam jus agendi habere potest I. 2. 3. 2. 4.

Exceptio rei judicatæ obstat, si quis partem petat, in quo toto succubuerat I. 3. 1. 3. 1. 1. 6. 1. 8. 1. 1. 2. 2. §. 3. 4. §. 1. 1. 2. §. 15.

Exceptio doli *v. voc. Dolus.*

Melius est rem habere & exceptionem, quam actionem I. 3. 4. 3. §.

Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis I. 4. 3. 2. 3. 1. 4. 7. 1. 14.

EX

Exceptio juris jurandi *v. voc. juramentum.*

Excusatio.

Omissionis ejus, quod fieri debebat, justa excusatio locum facit fictioni ac si nil omisum I. 6. 1. §. 5. I. 10. 2. 6. 6. II. 3. 6. 2. ibid. §. 21. II. 3. II. 49. II. 6. 4. 12.

Executio.

Quando ab executione inchoandum? I. 4. §. 10. 11. I. 4. 6. 4. 2. ibid. §. 5. n. 7. I. 4. 16. 14. I. 4. 17. 3.

Num concessio aliquo jure concedenda etiam sint quæ pro executione ejus juris necessaria sunt? I. 4. 7. 1.

Executiones, etiam ob tributa Reipublicæ vel Principis, non facile, donec alia bona suppetunt, dirigendæ in sylvas universitatum aliorumve debitorum. I. 4. 17. §.

Executiones primò in mobilia, demum verò iis deficientibus in immobilia diriguntur I. 4. 17. §. II. 3. 11. §. 10.

Quomodo perficiantur executiones in ædificia? *v. voc. Missio.*

Num executiones pignorumve captiones dirigi queant in suppellectilem, itemve in instrumenta fundi, officinarum, opificiorum? I. 12. §. 3. I. 12. 6. 6.

Exemplum.

Exempli allegatio explicative non restrictivè intelligenda I. 11. 3. 3. §.

Expensa.

Expensas fert contumax, quas aliàs non ferret I. 3. 3. 3.

Expensas, quæ in quamque rem faciendæ, fert vel ille qui eam fieri desiderat, vel in cujus utilitatem vergit I. 3. §. 5. 4. add. *v. voc. Sumptus.*

Expressum.

Quatenus sub generali expressione continentur omnes species? I. 4. 3. 17. 2. & seq. Ll 2 *Plura*

Index in Tractatum

EX FA

Plura vel sub. voc. Tacitum.

Externa.

Damnatur ubi cordis interna non respondent I. 1. 2. 2. 7.

Externa forma *v. voc. Forma?*

Exterius.

Exteris non facile vendenda sunt unde ipsi reddantur instructiores & potentiores II. 3. 12. 3.

Plura v. sub. voc. Universitas, voc. Incola.

F

Facies.

Similitudo patris quam facie refert filius, an sit signum filiationis? I. 12. 1. 1.

Num id poenæ genus licitum quo facies hominis maculatur? I. 11. 1. 7. 8. II. 5. 4. 3. Ibid. 5. 4.

Factum, infectum.

Plus est factum destruere posse, quam ne fiat impedire I. 2. 3. 2. 4.

Facilius quid impeditur fieri, quam factum tollitur I. 2. 3. 4. 2.

Toleratur quandoque factum quod ab initio fieri non potuisset I. 2. 3. 4. 3. Ibid. §. 12. n. 2. I. 3. 3. 1. 3.

Ad faciendum obligatus num præstando interesse liberetur? I. 4. 16. 13. 6.

Fagus.

Fagorum à quercubus differentia, etiam ratione fertilitatis Præf. n. 26. I. 4. 3. 20. 6

Falsum.

An falsum committatur fabricatione falsæ alex, falsorumque taxilorum? I. 12. 7. 9.

An itidem venditione fictarum gemmarum pro veris? II. 2. 14.

Num quoque miscendo aromatibus arenas fluminis Anionis? II. 2. 14. 6. 7.

De falsis Prophetis *v. voc. Propheta.*

FA

De falsis testibus *v. voc. testis.*

Fama

Quid ad famæ vel bonæ vel malæ æternitatem conducat defectus hæredum scilicet successorum? II. 5. 4. 7. 7. 8. 9.

Fames.

Famis depellendæ causâ quatenus liceat ex alienis arboribus aut vitibus fructus decerpere? I. 4. 3. 2. 2. & seq.

Fames species poenæ ac iræ divinæ est I. 4. 18. 40.

Familia.

Concessio facta ad indigentiam familiæ num recipiat augmentum si ea familia per generationes in plures familias aut alio modo excreverit? I. 4. 5. 3. 2. & 3. I. 4. 6. 2. 3. & 5.

Quomodo usus, itemve ususfructus intelligatur saltem ad necessitatem familiæ vel ultra? I. 4. 5. 17. 3.

Jus in usum familiæ constitutum non transit ad quosvis, scilicet extraneos hæredes I. 4. 6. 2. 5.

Familiaritas.

Familiaritatis jure quæ permittuntur ad jus non trahuntur I. 4. 3. 10. 3.

Feldgericht.

v. voc. judicium.

Feldschus

Constitutio horum custodum dependet à Majestate & jurisdictione territoriali I. 4. 18. 30.

Quales personæ ad id officium eligendi? I. 4. 18. 31.

Quare eousque, donec in officio consistunt, usus sui juris jure incolatus aut alio competentis, sit suspensus? I. 4. 18. 31. 2.

Quomodo teneantur ob negligentiam, itemve ob omniam denunciationem damni-

de Ligno & Lapide.

FE

damnificantium? I. 4. 18. 3. 2. 3. 4.

Fenestra de ligno.

v. voc. Balconus, voc. Tignum.

Fera, Bannum ferinum.

v. voc. Bannum ferinum voc. venatio.

Ferrum.

Supernatans aquam Præf. n. 13

Fertilitas.

v. voc. Arborum fertilitas

Feudum.

E radicibus arboris feudalis vel intortisin humum ramis pullulantes novæ arbores num sint æque feudales? I. 3. 3. 6. 5. I. 3. 5. 6. 6. & 7.

Sylva, arbutumve ita potest in feudum dari, ut duntaxat intelligantur arbores non ipsum solum I. 3. 3. 6. 5. I. 3. 5. 6. 6. 8.

Arbores in prædiis feudalibus plantatæ ad quem spectent? I. 3. 5. per tot. I. 4. 3. 9. 3. I. 4. 5. 13.

Quale dominium in feudo habeat dominus directus & quale Vassallus? I. 3. 5. per tot. I. 4. 5. 6. ibid. 5. 13.

Vassallus meliorandi feudum habet potestatem. I. 3. 5. I. 4. 5. 2. 5. I. 4. 5. 6. ibid. 5. 8. n. 2. & 7. 5. 9. n. 1. 4. 6. 7.

In fundo feudali extructum ædificium ad quem pertineat? I. 3. 5. 1. 6. & seq.

Arbusto, sylva, vinea in feudum concessis, num solum quæque comprehendatur & feudale sit? I. 3. 5. 6.

Atque ideo extirpato arbusto vel vinea aut sylva feudum adhuc persistat in solo s. fundo? I. 3. 5. 6.

An idem si unica arbor esset in feudum data? I. 3. 5. 6. 5. & seq.

Culturae genus non mutat fundi feudalem qualitatem I. 3. 5. 6. 4. I. 4. 5. 9. ibid. 5. 10. n. 6.

Feudo finito & ad dominum redeunte

FE

quid juris circa meliorationes? I. 3. 5. per tot. I. 4. 5. 6. 5. it. n. 10. 11. 12. ibid. 5. 11. in fin.

Ligna nondum cæsa, item fructus arborum pendentes num cedant hæredibus vassalli, an vero successori in feudo? I. 4. 5. 8. 3. & seq.

Fructus ultimi anni quatenus spectent ad hæredes Vassalli vel successorum in feudo? I. 4. 3. 8. 4. & seq.

Num feudum sylvæ ita possit constitui ut fructus arborum spectent ad dominum directum? I. 4. 3. 9. 3.

Sylva in feudum dari potest I. 4. 3. 17. 1.

Sylvæ feudatarius quatenus glandes percipiat arborum sylvestrium? I. 4. 3. 17.

Sylvæ feudatarius quid juris habeat in perceptione ipsorum lignorum? I. 4. 4. 3. I. 4. 5. 1. & seq.

Hæres feudalis quomodo finito feudo restituenda sit in eadem bonitate quâ in feudum fuit accepta? I. 4. 5. 6. 1.

Jus feudi quatenus potentius usufructu aliisque similibus juribus? I. 4. 5. 6. 3. it. n. 7. 8. 11. 12. ibid. 5. 9. per tot. 5. 14. n. 2.

Num feudum extinguatur, re feudali in aliam formam mutatâ? I. 4. 5. 9. *add. voc. usus fructus.*

Feudi privatio quomodo locum habeat ob ejusdem abusum & deteriorationem? I. 4. 5. 12. & seq.

Num tunc, quo privatio obtineat, opus aliquâ præviâ denunciatione & admonitione? I. 4. 5. 14. & seq.

An ob deteriorationem partis totum feudum queat adimi? I. 4. 5. 15.

Et quid obtineat ratione privationis feudorum, si pars saltem foret deteriorata, aut verò pars meliorata? I. 4. 5. 15. 6.

Index in Tractatum

FI

Privationes feudorum quatenus hodie ab usu recessere? I. 4. §. 15.

In privationibus feudorum num attendenda quævis minima deterioratio? I. 4. §. 15. 10.

Feudum ob deteriorationem amissum ad quem devolvatur? I. 4. §. 16. 6.

Sub feudi constitutio quosque duret? I. 6. 2. 16.

Quid intersit inter feudi vel alium titulum in questione an concessio intelligatur privativè vel cumulative? I. 6. 2. 17.

De operis præstandis à subditis feudalibus *v. voc. Opera.*

In usum juris braxandi feudalis coëmptis sub habitâ de pretio fide lignis, an debitum solvere teneantur hæredes allodiales, an successor in feudo? I. 13. 25.

De metallifodinis in fundo feudali *v. voc. Metallum.*

Plura. v. sub voc. Vassallus.

Fictio.

Ob dolum fingitur quis habere quod dolo habere desit I. 3. 2. 3. 3. I. 12. 2. 4. 4. ibid. §. 5. n. 2.

Ete contra ob eundem quis fingitur non habere quod habere dolo se intendebat I. 3. 4. 2. 7. ibid. §. 3. n. 2.

Fictiones juris quando & in quibus causis locum habeant? I. 3. 2. 3. 3. I. 3. 3. 6. 6. I. 3. 4. 2. 7. I. 4. 3. 8. 4. & seq. I. 6. 1. 5. 5. & seq. II. 3. 4. 2. 2.

Ficus.

De foliis ficus primi parentes post lapsum fecerunt succinctoria I. 1. 2. 2.

Num idèo vel ob quam aliam causam ficus maledicta? I. 1. 2. 2. 4. & 5.

Fidei commissum.

An in restitutione fideicommissi veniant

FI

gemmæ? II. 2. 13. 4. add. ibid. §. 1. n. 3.

Fides.

Mutua fides inter illos qui nexu quodam particulari juncti sunt, exuberare debet I. 4. 18. 17. 14. II. 6. 4. 33. ibid. §. 35.

Fides bona & mala.

Bona fides non admittit quid dolo se fieri I. 3. 1. 2. 3.

Bona fides quid operetur, si in re aliena quid factum sit? I. 3. 4. 2. & seq.

Item quid mala fides? I. 3. 4. 2. & seq.

Quid utraque in causa repetitionis impensarum aut factarum meliorationum? I. 3. 4. 2. 7. ibid. §. 3. n. 2. I. 4. 3. 8. 4. & seq.

Bona fides vel mala quid operetur in causa de jiciendarum arborum quæ prope fortalitium plantatæ sunt? I. 2. 3. 5. it. ibid. §. 8. n. 3. inf.

Quid itidem in vindicatione plantæ in alieno solo radicatæ? I. 3. 4. 2. & 3.

Bona fides quid operetur in acquisitione fructuum? I. 4. 3. 8. 4. & seq.

Quid itidem in præscriptione jurium v. g. lignandi? I. 4. 6. 1.

Quid bona vel mala fides operetur in materia de tigno alieno ædibus juncto? I. 12. 1. 3. & seq. II. 4. 2. 6.

Quid itidem in præstando naufragio? I. 12. 5. 19.

Nec non in sepulchro ex alienis lapidibus constructo? II. 4. 2. 6.

Fides de pretio.

V. voc. Pretium.

Figura.

Insculptæ lignis lapidibusque figuræ *V. voc. Imago.*

Filiatio, Filius.

Filius, quem mulier sterilis at consilio Medici restituta fecundati peperit, non Medici

de Ligno & Lapide

FI

Medici sed mulieris filius habendus est. I. 2.

I. 3. 3.

Unde filius patri similis? I. 12. I. 1.

An ea similitudo faciat indicium paternitatis s. filiationis? I. 12. I. 1.

De filii inobedientis ac epulitoris pœna II. 5. 4. 2. 5.

Filius-Familias

Filiusfamilias possidens prædium jure colonario quam actionem habeat ob arbores cætas? I. 4. 18. 10. 2.

Fimus.

Fimus commixtus alienæ terræ s. fundo pro arboris incremento quatenus conferat ad ejus dominium? I. 3. 4. 5.

Stercoratio fundi qualitatem ejus, non dominium mutat. I. 3. 4. 5. 2.

Fimus quomodo præstet usum ligni combustibilis? I. 13. 5.

Fines.

Ratione controversiarum finalium datur actio finium regundorum I. 3. 3. 3. II. 6. 4. 4.

Finium regundorum judicium quatenus locum habeat ratione arborum prope confinium plantandarum I. 2. 3. 10. 1. & seq. ibid. §. 12. n. 1. & §. 15. 1. 3. 3. 3.

Quo sensu prædia dicantur urbana vel rustica in materia finium regundorum? II. 6. 4. 2.

Fines, confinium, districtus, territorium, jurisdictio, marcha, limites, fossæ. &c. quomodo synonyma? I. 4. 14. 2. 5.

Finium probatio quot variis modis fiat? I. 4. 14. 3. II. 6. 4. 7. & seq. ibid. §. 25. 42.

Num fines esse videantur inter prædia pro indiviso communia? I. 6. I. 1. 11.

Intelleram finium jurisdictionalium olim positæ lignæ cruces I. 10. 4. 1. I. 11. 4. 1. 3. II. 6. 4. 17.

FI

Quam analogiam tales cruces habeant cum crucibus sepulchralibus? I. 10. 4. 1. II. 6. 4. 1.

Si controversia oriatur de homicidio in finibus territorii commisso, ad quem spectabit cognitio & quid respiciendum? I. 11. 1. 5. & seq.

De postellorum positione prope fines territorii v. voc. *Postellus*, v. *suppliciorum instrumenta*.

Finium regundorum actio an locum habeat ob sepem ultra terminos finium, vel etiam in alieno solo positam? I. 12. 5. 30.

De jure retractus ex ratione confinii. v. voc. *Retractus*.

De metallorum perquisitione prope fines vicini fundi, itemve in confinio v. voc. *Metallum*.

Territoriorum ac regionum fines quomodo quandoque muris distinguantur? II. 5. 3. 1.

Quinam olim & hodie judices controversiarum finalium? II. 6. 4. 4. ibid. §. 5. 6. 36. inf.

Plura v. sub. voc. Arbor terminalis.

v. voc. *Confinium*.

Fiscus.

Eidem cedunt bona vacantia I. 2. 2. 7. I. & 9.

Et quæ per tempus immemoriale sunt inculti, ut dominus nesciatur I. 3. 1. 2. 1.

Usufructuarius fundi fiscalis, aut qui simile jus in eo habet, num possit cadere arbores saltem amœnitatis causâ habitas, & quomodo eo nomine teneatur in quadruplum? I. 4. 2. 2. 2. I. 4. 18. 11. in fin.

Fiscus succedens domino juris lignandi num hoc utatur pro indigentia copiosioris suæ

Index in Tractatum

FL

- suæ familiæ, an secundum antiquum modum? I. 4. 6. 2. 5.
 An res sit præscriptionibus obnoxia? I. 4. 16. 7. I. 6. 2. 14.
 Conductor fundi fiscalis ob arbores indebitè cæsas tenetur in quadruplum I. 4. 18. XL in fin.
 Poenarum commoda quatenus redundant ad fiscum? I. 4. 18. 16. ibid. §. 23. n. 5. 6. & seq.
 Num privilegium exemptionis instrumentorum fundi ab executionibus, pignorum captionibus, arrestis, pertineat quoque, ad ea quæ debentur fisco? I. 12. 5. 3. 8. 9.
 A fisco quid conductum habens veniebat nomine publicani II. 3. 3. 3.
 An fundi fiscales subiciantur exigentiæ publicæ necessitatis vel utilitatis? II. 3. 2. 17.
 An idèd jus Regale metallifodinarum in eis inveniat locum? II. 3. 2. 17. II. 3. 3. 7.

Flagellum.

- Quatenus flagella inserviant disciplinæ domesticæ, Scholasticæ, opificum? v. *voc. Maritus, voc. Parentes, voc. Schola, voc. Maritus.*
 De poena verberationis quæ flagellis infligitur I. 11. 5. 4. & seq. usque ad §. 9. *inclus.*
 Flagellationis usus in supprimenda vel excitanda venere I. 12. 1. 2.
 Qualibus flagellis liceat uti in agitatione equorum & pecorum? I. 12. 8, *per tot.*
 Sloss. Hoss.
 Antiquitas ejus generis navigii quo trabes connexæ ac sine fabrica compactæ flumine vehuntur I. 6. 2. 2.
 Ejusdem maxima utilitas I. 6. 2. 2. 3. 4.

FL

- Ea ratio traducendarum commoditas inter usus fluminum numeranda, adeoque fluminum jure censenda I. 6. 2. 3. 1.
 Indeque id gratiæ jus apud Romanos fuit in illius populi potestate, cujus ditio- nem flumen publicum perfluebat I. 6. 2. 3.
 Hodie est penes dominum territorii, seu cum ad quem Regale fluminis spectat I. 6. 2. 4.
 Qui vel ipse eo jure utitur, vel ejus usum aliis concedit, absque verò ipsius permisso, is nemini constat I. 6. 1. 5. ibid. §. 7.
 Regali fluminis ad plures dominos spectante, num unus eorum altero invito rates traducere jus habeat? I. 6. 2. 4. 5. ibid. §. 13.
 An subditi, domino territoriali utente gratiæ jure, debeant operas in lignis succidendis, ad flumen vehendis, & flumine extrahendis, purgandis ripis &c. I. 6. 2. 5. 3. & seq.
 Num dominus territorii jus gratiæ exercendæ habeat quoque in fluminibus privatis; aut in quibus alius habet jus piscandi? I. 6. 2. 6. ibid. §. 10. n. 2.
 An eidem constet facultas in agris privatorum facere fossas liminarias, *Hoss. Sloss. graben?* I. 6. 2. 6.
 Itemve in agris privatorum reponere ligna fluminibus traducta? I. 6. 2. 6. *inf.*
 Quæ remedia competant territorii aut fluminis dominis contra illos, qui absque suo consensu rates traducere præsumunt? I. 6. 2. 7. ibid. §. 8.
 Num territorii aut fluminis dominus obligatus sit alteri eam traducendarum rationem facultatem concedere, si hic consuetum vectigal obtulerit? I. 6. 2. 8.

Quo-

FL

Quomodo ex traductione ratiū, itemve ex prohibitione alterius, qui eas traducere volebat, inducatur fluminis dominium? I. 6. 2. 9.

Nec non superioritas territorialis ac Regalia? I. 6. 2. 9.

Expressæ territorii aut fluminis domini concessionēs, quibus alteri traductio ratiū permittitur, siue vicinitatis aut familiaritatis jure I. 6. 2. 8. in f. ibid. §. 10. n. 1. 3.

Sive tali speciali jure quod ad instar servitutis se habeat I. 6. 2. 10. 1.

Quatenus non istiusmodi concessionibus ratio habenda indemnitis eorum qui ad ripas prædia possident? I. 6. 2. 10. 2. & seq. ibid. §. 19. 20.

Eorumve qui in flumine jure gaudent piscandi? I. 6. 2. 10. 2. add. ibid. §. 6.

Quomodo ista indemnitas ex actione reversalium soleat præcaveri? I. 6. 2. 10. 3. & seq.

Iisq; simul caveri, ne actus ex concessione exerciti unquam vergant in præjudicium superioritatis territorialis, Regalium, domini fluminum &c. I. 6. 2. 10. 3. & seq.

An ejusmodi concessio à Domino territorii vel fluminis alit facta intelligatur privative vel cumulative? I. 6. 2. 10. 5. ibid. §. 17.

Quis posteriori casu præferendus, nūm concedens aut is, cui concessio facta? I. 6. 2. 10. 5.

Aut quo ordine quove modo uterq; ligna flumini imponere debeat, ne alter alteri sit impedimento? I. 6. 2. 10. 5.

Neque utriusque ligna commisceantur I. 6. 2. 10. 5.

Quomodo furta & direptiones lignorum præcavenda tam in ipsis fluminibus

FL

quàm in arcis in quibus reponuntur vel ante injectionem vel postquam traducta sunt? I. 6. 2. 7. in f. ibid. §. 10. in f. §. 19. n. 1. 2.

Num concessio ratiū traducendarum cum privilegio exercendi monopolii queat fieri? I. 6. 2. 11.

Num illi, quibus ratiū traducendarum jus constitutum, obligari queant, ut ligna vendant Civitatibus ad flumina sitis? I. 6. 2. 11.

An ea obligatio teneat quoque illos, qui rantes non commercandi causâ, sed in proprios usus flumine vehunt? I. 6. 2. 11. §.

Num incolæ regionis è qua ligna venalia ad externos transvehuntur, gaudeant jure promiscuos? I. 6. 2. 11. 3. 4.

Concessione facta jureiner Scheit-Flöße num quoque institui queat eine Züner-/Flöße / & contra? I. 6. 2. 12.

Num is, cui jus traducendarum ratiū concessum, id alii queat cedere? I. 6. 2. 12. ibid. §. 16.

Num in flumine communis unus dominus invito altero queat alii concedere facultatem traducendarum ratiū? I. 6. 2. 13. add. ibid. §. 4.

An, si plures socii à domino fluminum obtinissent in communionem jus traducendarum ratiū, unus socius invito vel ignorante altero, queat eo jure uti? I. 6. 2. 13. 7. & seq.

Quibus modis jus traducendarū ratiū tacite constituatur, & quatenus eò applicabilia sint, quæ de expressis modis edocta? I. 6. 2. 14.

Num id acquiratur præscriptionibus? I. 6. 2. 14. 2. & seq.

An jus traducendarum ratiū comprehendatur sub concessione Regalium? I. 6. 2. 15.

Ma

Num

Index in Tractatum

FL.

- Num quoque sub concessione hujus[vel] alterius juris Regalis, seu sub alia Regalium specie? I. 6. 2. 15.
- Num etiam sub concessione simplicis vel omnimodæ jurisdictionis? I. 6. 2. 15.
- An porro sub concessione fluminis? I. 6. 2. 16.
- An vasallus jure traducendarum rati-um, aut flumine &c. investitus, queat alii sub feudum constituere & quousque? I. 6. 2. 16.
- Quid intersit inter Vasallagii & alium titulum in quæstione, an concessio intelligatur privativè vel cumulativè? I. 6. 2. 17.
- Quomodo consultum ei, qui jus traducendarum rati-um quoquo titulo habet, ut ante exercitium ejus faciat aliquod experimentum? I. 6. 2. 18.
- Ut quoque opportuna ad cædendum, ex-ficcandum, & transvehendum ligna eligantur tempora? I. 6. 2. 18.
- Ut sylvæ eligantur fluminibus vicinæ? I. 6. 2. 18. 4.
- Ut præmoneantur aecolæ riparum, quò magis sua prædia & molendina ab omni damno præmuniant. I. 6. 2. 19. n. 1. 3. §. 20.
- Ut ripæ à fruticetis aliisve impedimentis antea purgentur? I. 6. 2. 19. n. 1. 3.
- Itidemque ipsa flumina à quibuscunque impedimentis? I. 6. 2. 19.
- Ut præcaveantur ruptiones eorum munimentorum Beer, quæ pro detentione ac commoda extractione lignorum flumini inædificata sunt? I. 6. 2. 19.
- Ut debita impendatur cura quò minus ligna surripiantur, comburantur, aliove modo corrumpantur? I. 6. 2. 19. add. §. 7. in f. §. 10. in f.
- Ut in tempore de loco prospiciatur in quo

FL

- ligna extracta reponantur? I. 6. 2. 20.
- Num in eum finem constet liber usus riparum? I. 6. 2. 20.
- An jus exponendi ligna in certo fundo quæsitum amittatur non ulu? I. 6. 2. 20.
- Si ligna fluminum impetu essent in alterius fundum delata, quibus remediis consultum sit tam domino fundi quàm lignorum? I. 6. 2. 21. I. 12. §. 23.
- Si factò naufragio ac solutâ lignorum fabricâ, ligna hîc illic essent dispersa & aquis submersa, an libera cuicunque eorum constet occupatio? I. 6. 2. 21. 2.
- Quæ remedia competant illis, qui quocunque titulo jus habent traducendarum rati-um contra illos qui ipsos in ejusdem usu impediunt aut turbant? I. 6. 2. 22.
- Plurav. sub voc. Flumen, Flumen.*
- Arbores quæ ripas fluminum continent, non cædendæ I. 4. 2. 3. §. I. 4. 15. per tot.
- Fluminum videjectæ arbores v. voc. *Arbores casa &c. it. voc. Ruta. casa. voc. Windfall.*
- Fluminum usus quatenus publicus sit aut communis? I. 4. 15. 2. I. 6. 2. 3. & §. 4.
- Flumina quo sensu sint proprietate tenus communia, publica vel privata? I. 6. 2. 3. ibid §. 6.
- Quomodo hodie tanquam Regalia ad dominum spectent territorialem? I. 6. 2. 4. ibid §. 6.
- Jure fluminum quomodo censeatur jus gratiæ? v. voc. *Stoffels.*
- Fluminis Regali ad plures dominos pertinente num socius invito socio usum fluminis habeat? I. 6. 2. 4. §. ibid. §. 13.

Absque

de Ligno & Lapide.

FL

Absque permisso fluminis domini num
aquam ex eo ducere liceat? I. 6. 2.
§. 1.

Num quoque in eo piscari? I. 6. 2. §. 1.
Aut molari aliudve opus in eo construere?
I. 6. 2. §. 1.

Itemve navigare: rates ducere? I. 6. 2.
§. 1. *add. voc. Glessholn.*

Territorii aut fluminis domino quo-
modo contra illos, qui absque suo per-
misso fluminis usum sibi arrogant, con-
stet impediendi facultas sive per ali-
quod injectum flumini munimentum
quo transitus præludatur, *Wet*, I. 6. 2.
7. *ibid.* §. 9.

Sive pignorationibus I. 6. 2. 7. *ibid.* §. 9.

Sive armatâ manu, I. 6. 2. 7.

Sive interpositis protestationibus I. 6. 2. 7.

Sive denegatione securitatis viarum pu-
blicæ? I. 6. 2. 7.

Num dominus fluminis ejusdem usum al-
teri concedere obligatus sit, si hic con-
suetum Vectigal dependere esset para-
tus? I. 6. 2. 8.

Quare interdicta, ne quid in flumine pu-
blico ripave ejus fiat, ut in flumine pu-
blico navigare, ratem agere, per ripâ ex-
onerare liceat &c. nil hodie pertineant
ad dominum territorii vel Regalium?
I. 6. 2. 9.

Quibustamen ipserecè utitur contra il-
los, qui ipsum in suo fluminum usu
impediunt aut turbant. I. 6. 2. 23.

Ex actibus in flumine exercitis quomo-
do probetur ejus dominium? I. 6. 2. 9.

Itemve territorialis superioritas atque Re-
galia? I. 6. 2. 9.

Fluminis domini consensus an sit requi-
rendus in ædificatione pontium? I. 11.
I. 2. 4. *ibid.* §. 13.

FL FO

Flumen an sit pars navis? I. 12. §. 12.

De fluminum abusu in arte malefica? I.
12. 7. §. 3.

Ex flumine alieno aquam per rotas ali-
amve machinam tollendi facultas num
jure servitutis competere queat? II.
6. 2. 3.

Quomodo teneatur qui opus aliquod in
flumine construxit, quo lapides & gla-
rea conjicerentur in vicina prædia? II.
6. 6. 1.

Mura v. sub. voc. Alluvie.

Fœdus.

Confœderationes de mutuis commerciis
v. voc. Mercatura.

Adjuratio lapidis in percutiendis fœderi-
bus II. §. 5. 2.

Fœderis percussu signum & memoria in
lapide erecto II. 6. 2. 8. 7. II. 6. 4. 1.

Fœtus

Fœtus in utero lapidescens *Præf.* n. 11.

Folium.

Laub streifeln verboten I. 2. 2. 14.

In gleichem das abgefallene Laub zu lesen
I. 2. 2. 15. 4. I. 4. 3. II. 2.

Fors.

Iter ad fontem habenti non denegandus
æquæ haustus I. 4. 16. 17. 2.

Fontium opercula lapidea II. 6. 2. 5.

Forestum.

Ad jus forestale pertinet prohibitio pa-
scuorum in sylvis I. 2. 2. 6. 2. & 4. I. 2.
2. 9. §. it. *ibid.* §. 12. 13. 14. I. 2. 3. 19.
& 20. I. 4. 17. 10. *ibid.* §. 11. n. 3. §. 15.
n. 2.

Foresti ratio aliquando poscit ferasæ sylva
arceri aut expelli I. 2. 2. 13. 7. & 8. I. 4.
17. 21. 2. 3. 4.

Ad jus forestale quatenus referenda utili-
tas graminum & glandium in sylvis?

M m 2

I. 2. 2.

Index in Tractatum

FO

I. 2. 2. 13. 2. & 8. I. 2. 3. 19. 2. I. 4. 3.
 11 & seq. I. 12. 5. 26.
 Quo sensu ad eam juris forestalis partem
 quæ circa conservationem lignorum
 occupata est, referatur prohibitio, ne
 gramina secare, aut folia arborum vel
 fruticum decerpere liceat? I. 2. 2. 14.
 ibid. §. 15. in fin.
 Ad jus forestale spectat facultas prohiben-
 di pastores pecorum, vel alios, ne ignem
 habeant in sylvis & arboribus I. 2. 2. 15.
 I. I. 4. 18. 16. 8.
 Item facultas prohibendi vicinorum præ-
 diorum possesores, ne prope sylvam in
 spinam suam, ejus comburendæ causâ,
 ignem die ventosâ immittant I. 2. 2. 15.
 2. I. 4. 18. 16. 8.
 Porro prohibitio, ne quis aviam capiendâ-
 rum causâ in sylvis habeat decipula ex
 fruticibus circumflexa I. 2. 2. 15. 4.
 Similiter prohibitio viarum per sylvas du-
 centium I. 2. 2. 15. 3. & 4. I. 4. 17. 10.
 Item prohibitio, ne quis ligna arida, aut
 folia arborum torrefacta colligat I. 2. 2.
 15. 4. I. 4. 3. 11. 2.
 Nec non prohibitio, ne quis arbores glan-
 diferas in sylva venatoria succidat, aut
 in arbores promiferas transmutet. I. 4.
 3. 13. 3. ibid. §. 19. n. 2.
 Porro lex ne quis suâ lignandi facultate, ex
 quocunque titulo competente abutatur
 inordinatâ lignorum succisione sylvam
 devastet I. 4. 5. 3. 4. ibid. §. 7. n. 4. §.
 12. & seq. §. 19. n. 3 I. 4. 16. 2. &
 seq. ibid. §. 13. & seq. I. 4. 17. per
 tot.
 Foresti ratio poscit, ne ad quempiam u-
 sum cædantur arbores vivæ, donec ad
 eundem aridæ aut collapsæ adhiberi
 queunt. I. 4. 5. 7. 4. I. 4. 6. 14. I. 4. 17.
 9. I. 6. 1. 2. 4.

FO

Itemve nec cædantur arbores grandiores,
 donec vel rami, vel arbores, aliis usibus
 inidoneæ, aut quæ propius stando aliis
 impedimento sunt, sufficere possunt I.
 4. 6. 11. 2. ibid. §. 14. I. 4. 17. 6. 8.
 11. ibid. §. 7. n. 3. 4. 5. 8. 9. 5. 13. n.
 5.
 Quas foresti ratio leges poscat in confici-
 endis carbonibus? I. 4. 6. 14.
 Foresti ratio quatenus obstat sylvarum ex-
 tinctioni? I. 4. 6. 15.
 Unde arguatur jurisdictio forestalis juri ve-
 nandi esse connexa? I. 4. 7. 1. I. 4. 16.
 1. 5.
 Venationis Domino quatenus constet facul-
 tas cædendi ex sylva Venatoria? I. 4. 7.
 1. it. §. 2. 3. 5. 6. II. 3. 4. 11. 5.
 Quatenus itidem facultas sylvam venatori-
 am cingendi? I. 4. 7. 2. it. §. 5. 6. I. 12.
 5. 25. 4. II. 3. 4. 11. 5.
 Itemve proprietarios sylvæ obligandi quò
 ligna cædant opportunis in pabulum fe-
 rarum temporibus? I. 4. 7. 3. I. 4. 16. 15.
 Num acupium censeatur jure foresti? I. 4.
 7. 6.
 Forestum quandoque denotat sylvæ pro-
 prietatem, quandoque jus forestale I. 4.
 16. 1. 2. ibid. §. 16. & seq.
 Posteriori sensu in lato significato com-
 plectitur quoque eam partem quæ ve-
 nationes respicit I. 4. 16. 1. 4. ibid. §. 15.
 16. 17. 18.
 Alia saltem curam conservationis ligno-
 rum I. 4. 16. 1. 3. ibid. §. 16. 18. I. 4.
 17. 2.
 In dicto lato significato differt à jure ve-
 nandi tanquam totum à parte I. 4. 16.
 1. 5.
 Non ubique juri venandi adhæret jus fo-
 restale, neque ab uno ad alterum rectè
 infertur I. 4. 16. 1. 5.

Multò

de Ligno & Lapide.

FO

Multiò minus ab uno eorum ad alias juris-
dictionis species I. 4. 16. 1. 6.

Foresti dominus quando & quousque ob
venationis commodum prohibere que-
at sylvæ aut juris lignandi possessorem
ab incisione arborum? I. 4. 16. 2. &
seq.

Num sylvæ aut juris lignandi dominus ir-
requisito domino venationum possit
tollere arbores aridas vel collapsas? I. 4.
16. 3. 3.

An dominus foresti aut venationis queat
impedire sylvæ extirpationem & in
culturam immutationem? I. 4. 16. 4.
& seq.

An facultas sylvam extirpandi queat præ-
scribi contra dominum venationis? I. 4.
16. 6. & seq.

Foresti dominus quid juris habeat in deci-
mis novalium & sylvarum eradica-
tum? I. 4. 16. 8. & 11.

Foresti domino quæ competant remedia
contra dominos sylvarum aliosve eas va-
stantes aut extirpantes? I. 4. 16. 13. &
seq. I. 4. 17. 3.

Et an tunc extirpator teneatur vel prædia
cultæ reducere in nemora, vel alias æqui-
valentes venationes concedere; an ve-
rò præstando interesse liberetur? I. 4.
16. 13. 6.

Jus forestale innititur superioritati territo-
riali I. 4. 16. 15. I. 4. 17. 2. 1. I. 4. 18. 30.

Ex foresti ratione rectè præcipitur, ut in
cæsura sylvarum prope vias relinquantur
grandes arbores I. 4. 16. 15. I. 4.
17. 10.

Itemve ut non relinquantur trunci uno
pede altiores I. 4. 16. 15. in f. I. 4. 17. 11.
2.

Nec non ut arbores cædantur eâ arte, quò

FO

ex stirpibus aut radicibus renascantur I.
4. 5. 5. 3. ibid. §. 7. n. 3. I. 4. 17. 11. 1.
I. 4. 18. 4. §. 6. I. 6. 1. 2. 3.

Num venationis domino constet facultas
custodes & saltuarios, lignorum conser-
vandorum causa, constituendi in aliena
sylva? I. 4. 16. 16. & seq.

An quoque facultas ædificandi in sylva
domum pro habitatione custodis? I. 4.
16. 19.

Foresti dominus quomodo ex sola publicæ
necessitatis & utilitatis ratione, quò sci-
licet sufficientia ligna ad varios huma-
nos usus suppetant, procuret conserva-
tiovem sylvarum, contra earum avertat
vastationem, tam propriarum, quàm ad
alios pertinentium I. 4. 7. 2. & per tot.

Quomodo tamen ea potestas ac dominium
in sylvis alienis intelligatur duntaxat
quoad proprietarium abusum, nec eo
usque ut iisdem quoq; liber suæ rei abs-
que prodigalitate usus ullo modo impe-
diatur I. 4. 16. 17. 3. 4. I. 4. 17. 2. 1.

Foresti ac conservandarum sylvarum ratio
poscit, ut ligna pro foco Principis aut sa-
lario Officialium deputata cædantur &
vehantur in præsentia Saltuvariorum I.
4. 17. 6. 2. I. 13. 17.

Itemve ut quandoque æstimatio præstetur,
non ipsa ligna I. 4. 17. 21. 5.

Ut itidem talia ligna, nec non quævis alia
quæ subditis concedenda aut aliorum
vendenda sunt, cædantur ac è sylva eve-
hantur certo præstituto tempore I. 4.
17. 6. 4. & §. I. 13. 7. ibid. §. 9.

Nec non ut talia omnia, quæ quotannis af-
signanda sunt, certis diebus prius consi-
gnentur quam fiat assignatio & conces-
sio I. 4. 17. 6. 6. & seq. ibid. §. 7.

Mm 3

Ut

Index in Tractatum

FO

- Ut nemini ligna concedantur ultra necessitatem I. 4. 17. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 19. ibid. §. 7. I. 10. 2. I. 3. I. 13. 7.
- Ut cuique concedantur talia ligna quæ suæ indigentiz & usui conveniunt I. 4. 17. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 19. ibid. §. 7. §. 8. 9. §. 13. n. §. 1. 6. 1. 3. 1.
- Ut cura habeatur, quò magis in eos usus ligna consumantur ad quos fuere concessa I. 4. 17. 6. 12. 19. ibid. §. 9. n. 3.
- Ut assignatio & concessio fiat in presentia tam Salsuvariorum quàm aliorum Officialium I. 4. 17. 6. 14. 19.
- Ut æstimatio seu taxa pretii lignorum venditorum determinetur non à sylvarum Præfectis sed ex Camera Principis secundum certam mensuram aut si per aversionem, æquè saltem I. 4. 17. 6. 16. 18. 19. ibid. §. 7. n. 8.
- Ut assignatæ arbores notentur aliquo signo seu malleo ferreo I. 4. 17. 6. 17. 19. ibid. §. 12.
- Ut certi jurati habeantur cæsores arborum & lignorum I. 4. 17. 6. 17. 19.
- Ut sepes habeantur vivæ, aut saltem plantentur in usum sepium itemve fasciculorum, struendarum viarum &c. salicæ aliæve dumeta I. 4. 17. 8.
- Ut ligaturæ stramentorum fiant è straminibus, non lignis, aut saltem inutilioribus I. 4. 17. 8.
- Ut nulla ligna putrefactioni relinquantur, adeoque nec arbores ad ædificandum cæse in sylvis exascientur I. 4. 17. 9. 2. 3. ibid. §. 13. n. §. 8. & §. 14. I. 6. 1. 4.
- Ut pro qualitate sylvæ vel hinc illie saltem quædam arbores, vel integra sylvæ pars vel tota sylva cædatur? I. 4. 17. 6. ibid. §. 10. §. 15. n. 2.

FO

- Parsque cæsa præmaniat, quò rursus repullulet I. 4. 17. 10.
- Eumque in finem, nec non ob venationis commodum, relinquantur in cæsuræ sylvarum ad earum extremitates grandiores arbores I. 4. 17. 10.
- Ut non cadantur arbores immaturæ adeoque faciliè emorituræ ut nulla renascendi spes super sit I. 4. 17. 11. 1.
- Ut non permittatur lignorum emptoribus aliisve cæsores, ita arbores dejicere quò aliis implicatæ eas secum trahant ac dejiciant I. 4. 17. 11. 4.
- Ut quoque iisdem non liceat alias vel plures, quàm concessas malleoque signatas cædere I. 4. 17. 11.
- Ut jurent, si ipsis ista per malleum signaturæ permittitur, se non alias arbores signaturos, quàm concessas I. 4. 17. 11.
- Ut non ipsæ arbores solum, sed & earum superamenta in convenientem usum consumantur I. 4. 17. 13. 4. §. ibid. §. 14.
- Ut omnis superflua lignorum consumptio præscindatur. I. 4. 17. 18. I. 4. 17. 21. §. I. 13. 7.
- Ut idèò ligna, quæ minutatim concidenda sunt, potius serrâ quàm securi dissecantur I. 4. 17. 18. 2.
- Ut calefactores cinerum lucratorum causâ non ultra necessitatem ligna absumant I. 4. 17. 18. 2.
- Ut in viarum reparationem potius lapides quàm ligna adhibeantur I. 4. 17. 21. §.
- Ut habeantur hypocausta, atque in iis fornaces anfractuose ponantur I. 4. 17. 18. 2.
- Ut in quaque civitate vel vico saltem sufficiens habeatur numerus furnorum ac officii-

de Ligno & Lapide.

FO

- officinarum pistoriarum omnibus incolis communium I. 4. 17. 18. 3. ibid. §. 19.
- Ut cuius incola saltem necessarius ædificiorum numerus permittatur I. 4. 17. 19.
- Ut cuius incola combustibilia ex communi universitatis sylva non nisi ad certam quantitatem advehere liceat I. 4. 17. 4. 6. 1. 13. 7.
- Ut quilibet sua ædificia sartatecta servet, neque eorum ruinam expectet I. 4. 17. 20. 1.
- Neque ædificia ad demoliendum vendat, aut ipse alterius usus causâ destruat I. 12. 2. 11. 1.
- Ut ædificia, minimum aliqua eorum partes, potius è lapidibus constuantur quàm è lignis I. 4. 17. 20. II. 6. 17.
- Ut quandoque negligatur res metallica I. 4. 17. 21. 1.
- Nec non banna ferina I. 4. 17. 21. 2. 3. 4.
- Ut præcaveantur furtiva, nec non violenta, nullius juris prætextu præsumpta arborum incisiones, aliæve corruptiones I. 4. 18. *per. sot. add. voc. Arbores furtim casæ.*
- Ut prius è sylva evehantur arborum rami & superamenta, quàm ipse truncus I. 6. 1. 3. *inf. add. voc. Lignum.*
- Ut arbores vetustate aut tempestatum vi collapsæ opportunis temporibus è sylvis evehantur I. 6. 1. 4.
- Ut ligna exteris non vendantur, si ipsa regio iisdem indigeat. I. 6. 2. 11. 3. I. 8. 1. 5. ibid. §. 2 n. 10.
- Ut exteris non vendantur dolia aliæq; è lignis efformata species, ad quarum constructionem multa exque grandiores & meliores arbores consumuntur I. 8. 2. 11. 12.

FO

Forestalis ratio exigit, ut ad canum colla appendantur fustes I. 11. 7. 1.

Quomodo juris forestæ termini lapidibus finalibus determinentur? II. 6. 4. 30.

Plura v. sub. voc. Lignum voc. sylva

voc. venatio

Forma.

Num rei v. g. feudalis in aliam formam immutatione, extinguatur feudum, usus fructus &c. I. 4. 5. 9. & seq.

Reducibilitas vel non reducibilitas ad primitivam formam quid operetur? I. 4. 5. 9.

Externa forma quatenus rem denotet s. qualitatem rei designet? I. 11. 4. 1. 3. & seq.

Addita forma materiam reddit pretiosior rem I. 8. 2. 1. 12. 3. 4.

Num in constituendo dominio forma præcellat materiæ, an hæc illi? I. 12. 3. 5. 1. 2. 1. 12. 5. 14.

Fornax.

Fornaces quare anfractuose poni conveniat? I. 4. 17. 18. 2.

Fortalitium.

v. voc. Propugnaculum

Fortuitus casus.

Num Vassallus, aliusve rei fructuarius præstet quoque casum fortuitum? I. 4. 5. 6.

Casus fortuitus, quem culpa præcedit, præstandus I. 4. 5. 6. 9. & 10. I. 5. 1. 4. I. 5. 2. §. unic. I. 7. 2. 4. I. 12. 5. 19.

Homicidium casuale *v. voc. Homicidium.*

Fortuitus casus ab eo præstandus qui in se recepit periculum I. 7. 3. 1. 4.

Haud verò ab eo, qui de periculo non suscipiendo superflue sibi expressum cavet II. 2. 15. 4.

Fortuna

Index in Tractatum

FO FR

Fortuna.

Fortunam reverenter oportet habere II. 3.
I. 4.
Fortuna non ubique signum divinæ gratiæ
II. 6. 4. 34. 3.

Forum.

De foro ratione delictorum commissio-
rum in viis & pontibus publicis, itemve
in finibus territorii seu confinio *v. voc.*
Via. Voc. Pons. voc. Fines.
Ob delictum in pluribus locis sortiens
forum, si in uno loco pœnam tulerit,
an denuo in alio loco queat conveniri?
I. 4. 18. 23. 7.

De præventionem *v. voc. Preventio.*

Fossa.

Fossæ terminales *v. voc. Fines.*
Fossæ in sylvis pro captura ferarum *v. voc.*
sylva. voc. forestum.
Fossæ liminatæ *v. voc. Gloss. Gloss.*
Fossis superstructi pontes *v. voc. Pons.*

Frenum

Num frena liceat gemmis, itemve auro
vel argento exornare? II. 2. 6.

Frigus

Ejus vis in tribuenda terræ densitate I. 1.
I. 1. & seq.
Item in producendis plantis I. 1. 1. 1. 2.
& seq.

Fructus.

In fructu quatenus reputandi lapides fun-
di? Præf. n. 21.
Fructus naturales & industriales quinam?
I. 2. 1. 3.
Lignaeorumque fructus ad fructus natu-
rales referuntur I. 2. 1. 2. & seq. I. 3.
I. 1. 3. I. 4. 3. 1. 5. & 6. ibid. §. 8. n. 4. &
seq. §. 16. n. 3.
Fructus tuorum agrorum, hortorum, aut
sylvarum vendens non exercet merca-

FR

turam I. 2. 2. 10. 6.

Fructus qui ex vicinâ arbore in alterius
fundum procidunt cujus sint? I. 3. 2. 1.
& seq.

Fructus in alienis agris naturaliter abs-
que hominis cultu nascentes num. &
quatenus omnium sint communes?
I. 4. 3. 1. 5. & 6.

Fructus pendentes habentur res immobi-
les I. 4. 3. 7. & 8.

Fructus sylvarum superflui feris pro pabu-
lo relinquendi I. 4. 3. 13. 8.

Fructibus unius anni debitis, an præstan-
di quoque illi, qui eodem anno secun-
dâ vice ex eadem re proveniunt? I. 4.
3. 22.

Frugalitas

Vetorum quanta? I. 2. 2. 10. 2. I. 3. 2. 3. 3.
Quam maximè decet Principes I. 12. 3. 2.

Fruges, Frumentum.

Ante ostensum usum frumenti homines
Vescebantur glandibus I. 2. 2. 2. 5. I.
3. 2. 3. 3.

Frumentorum dominium num. judicetur
ex dominio seminis vel fundi, in quo
sata sunt? I. 2. 1. 3. 4. I. 3. 4. 1. 1.

Quomodo & quatenus favor frumento-
rum præferendus favori pascuorum,
vinearum, arboretorum & sylvarum?
I. 2. 2. 8. & 9. I. 4. 5. 8. 4. & seq.

Fruges continentur sub appellatione ma-
nu satorum I. 4. 13. 1.

A frugibus feræ arcendæ I. 4. 16. 5. 17.
& seq. I. 12. 5. 25. ibid. §. 27. n. 2.

Fruticetum.

Ligna fruticosa & spinosa quem præstent
usum? I. 2. 2. 11. 4.

Fruticeta purganda à vermibus lignorum
I. 2. 2. 11. 7.

Plura *v. sub. voc. Arbustum. voc. Salix.*

Ful-

de Ligno & Lapide

FU

Fulcrum.

Fulcrum mensarum, scamnorum, lectorum
&c. I. 12. 3. 5.

Quatenus fulcimenta aliqua referantur ad
instrumenta domus? I. 12. 4. 2.

Plura v. sub voc. Materia. voc.

Lignum.

Fundus.

Fundi inculti & desolati quatenus in arbo-
reta & sylvas convertendi? I. 2. 2. 3. &
seq. item ibid. §. 8. & 9.

Pro fundi libertate tuenda datur actio ne-
gatoria I. 2. 3. 10. 4. & seq. ibid. §. 11. n.
§. 5. 14. n. 2.

Inter fundum incultum & frugiferum
quid intersit in interdicto de arboribus
cogendis? I. 2. 3. 10. & seq.

*Item in consuetudine des Ubersall.
Recht. I. 3. 2. 7.

Fundis quibusdam sol necessarius? qui-
busdam umbra grata est I. 2. 3. 10. &
11. item ibid. §. 17. n. 2. I. 3. 2. 7. 2.
& 5.

Fundi per tempus immemorabile inculti
acquiruntur domino territorii I. 3. 1. 2.
I. 1. 4. 16. 10. 6.

Fundi venditione comprehenduntur ar-
bores eidem coherentes, nisi excepta
I. 3. 1. 2. & seq. I. 4. 3. 9. 2. 1. 4. 13. 1.

Fundi stercoreatio qualitatē ejus, non do-
minium, mutat I. 3. 4. 5. 2.

Solum culturæ genus mutatum non mu-
tat fundi qualitatem feudalem I. 3. 5.
6. 4.

Quid intersit inter fundi partem & instru-
mentum? I. 6. 1. 8. §. 11. 6. 2. 4.

Arundineta & salicta quatenus habeantur
Vel pars Vel instrumenta fundi? I. 6. 1.
8. 5.

De aliis Variis instrumentis fundi I. 12.

FU

§. per tot II. 6. 2. 1. & seq.

Quænam pertineant non tam ad instru-
menta, quàm ad instructionem fundi?
I. 12. 5. 1. ibid. §. 34.

Quo diverso respectu dicatur fundus o-
ptimus maximus? I. 12. 5. 1.

In fundi instrumenta quatenus rectè diri-
gantur arresta, executiones. v. voc. Ar-
restum. voc. Executio

Furnus.

v. voc. Dactossens

Furca.

v. voc. Suppliciorum instrumenta.

Furor.

Ex furore delinquens quatenus sit im-
punis? II. 6. 7. 2. 4.

Quomodo quandoque furor inde præsu-
mat quod quis extra ludi aliamve
causam lapides per plateas projecit?
II. 6. 7. 2. 4.

Furtum.

Fit rerum duntaxat mobilium I. 3. 1. 3. 6.
I. 4. 3. 6. 2. 1. 6. 1. 9. II. 3. 2. 18.

Quatenus furti actio locum habeat ob ar-
bores furtim casas? I. 3. 1. 3. 6. add. voc.
Arbores furtim case.

Quatenus itidem ob aves, apesve ablatas,
vel favos ex arboribus quas quosve
jam alius occupaverat vel non? I. 4. 1. 4.
Porro quatenus ob fructus arborum aut
vitium surreptos? I. 4. 3. 2. & seq. ibid.
§. 19. n. 5.

Furti actio non solum domino competit,
sed cuique alii cujus interest rem non
esse surreptam I. 4. 3. 5. 1.

Condictio furtiva saltem domino compe-
tit, & quatenus quandoque etiam alii
cujus interest? I. 4. 3. 5. 2.

Num furti pœna ubique sit capitalis quan-
do æstimatio rei surreptæ excedit
N n valo-

Index in Tractatum

FU GA

- Valorem quinque solidorum ? *v. voc.*
Pena.
 Num quid ad effectum pœnæ inter sit in-
 ter furtum diurnum ac nocturnum ? I.
 4. 28. 2.
 Quando furtum impune committatur ? I.
 4. 18. 16. 6. ibid. §. 25. n. 5. 1. 6. 2. 7. 3.
 Quomodo furta vehiculorum, aratorum
 &c. puniendi ? I. 12. 5. 8.
 De furtiva effossione metallorum eorum-
 que casorum furtis II. 3. 2. 18.
Fustis, Fustigatio
 Fustes instrumenta homicidiorum I. 1. 1.
 3. 1. 12. 9. 1.
 Quomodo fustes veniant sub nomine ligni
 vel materiæ ? I. 7. 1. unic.
 Quatenus fustes inserviant disciplinæ
 domesticæ, scholasticæ Opificum, *v. voc.*
Parentes. voc. Maritus. voc. Schola. voc.
Opificum.
 De pœna verberationis quæ fustibus Vir-
 gisve infligitur I. 4. 18. 18. 4. ibid. §. 26.
 n. 1. 2. §. 27. n. 3. §. 28. n. 2. & §. 1. 6. 2. 21.
 2. 1. 11. §. 4. & seq. usque ad §. 9. inclus. II.
 3. 6. 16. §. 11. 6. 4. 36.

- De usu fustium in probatione innocentie
 per immersionem in aquas fieri solitâ
 I. 11. §. 12.
 Fustes appendere canum collis exigit ra-
 tio forestalis I. 11. 7. 1.
 Fustium usus in persecutione ferarum vul-
 neratarum extra territorium I. 11. 7. 2.
 Quomodo fustes habeantur inter tela &
 arma ? I. 11. 8. unic. I. 12. 9. 1. & seq.
 Num fustibus agitare liceat equos aliave
 pecora ? I. 11. 8. unic. I. 12. 8. 1. ibid. §. 2.

G

- Garten. Recte.*
 Non habent fundi servitutem pastus de-
 bentes I. 2. 3. 19. 4. 1. 12. §. 27.

GA GE

Gazophylacium

- In templis solet esse lignum aliquod exca-
 vatum, seu etiam arca, pro asservandis
 sacris eleemosynis. *Allmoissen. Stock I.*
 10. 2. 10. 1.
 Tale gazophylacium est aliquod templi
 sanctuarium & res æquæ sacra atque
 ipsum templum I. 10. 2. 10. 4.
 Quomodo puniendi surreptio eleemosy-
 narum facta cum effractione templi &
 gazophylacii ? I. 10. 2. 11.
 Si in reparatione gazophylacii confracti
 jungeretur aliquod lignum nondum
 consecratum tum, an idem templum
 oporteat reconsecrari ? I. 10. 2. 12. 4.
 Gazophylacium pro colligendis portorii
 Vestigalibus I. 11. 4. 1. 6.

Geigen

- De manicis ligneis *v. voc. Suppliciorum in-*
strumenta.

Gemina arbor

v. sub. voc. Arbores furtim casa.

Geminatio.

- Geminata delicta acrius puniendi I. 4.
 18. 26. 1.

Gemma

- Gemmae sunt lapides pretiosi II. 1. unic. II.
 2. 1. & per tot.
 Iis comparatur verbum divinum II. 1.
 unic. II. 2. 1.
 Gemmarum significatio comprehendit quos-
 stvis pretiosos lapillos II. 2. 1. 3. 8.
 In restrictiori significato differunt gemmae à
 lapillis, & ab his utrisque margaritæ II.
 2. 1. 4. & seq.
 Gemmarum generatio II. 2. 2.
 Earum dominium II. 2. 2. ibid. §. 3. & seq.
 Quâ arte à mari extrahantur ? II. 2. 2. 6.
 Quomodo jus legendi gemmas accensea-
 tur Regalibus ? II. 2. 3.

Quæ

GE

Quæ specialia observanda in probatione dominii aut possessionis gemmarum amissarum? II. 2. 4. 5. 6.

Gemmarum usus consistit in ornatu II. 2. 6. ibid. §. 9. 12.

De gemmarum internis virtutibus II. 2. 9.

Quomodo non cuilibet permissum ad ornatum uti gemmis pretiosioribus quæ Regiis duntaxat ornamentis conveniunt? II. 2. 6. ibid. §. 7. 8. 9.

Quomodo itidem non liceat ad luxum usque indifferenter quascunque res gemmis, utut non Regiis, exornare? II. 2. 6. ibid. §. 7. 8. 9. §. 14. n. 5.

Autoni & argentum pretiositate cedit gemmis II. 2. 6. inf.

Indeque non cuilibet gemmarum ornatus convenit, cui auri argentei ornatus permissus II. 2. 6. inf.

Quomodo laudabile sit, etiam Principibus & Regibus à nimio gemmarum ornatu abstinere? II. 2. 8?

An in legis prohibitionem ejusque pœnam quoque incidat, qui non veris sed fictis gemmis usus est? II. 2. 8. 5.

Gemmarum commercium II. 2. 10. ibid. §. 11. 12.

Num quoque gemmæ subjectæ sint contributioni ob jactum? II. 2. 10. 3. 4.

Casus quidam circa gemmas in causis mandati, emptionis, pignoris, legati, fideicommissi, ususfructus &c II. 2. 11.

Num gemmæ censui subiciantur? II. 2. 12. II. 3. 14. §. 19.

An quoque Vectigalibus? II. 2. 12.

Num ratione gemmarum venditarum emptori de evictione cavendum? II. 2. 13. 1.

Antutor gemmas, seu in se res mobiles, queat alienare absque decreto Magi-

GE

stratus? II. 2. 13. 2. 3.

Angemini computentur in legitimam? II. 2. 13. 4.

Angemmæ comprehendantur in restitutione fideicommissi? II. 2. 13. 4.

Num in venditione gemmarum locum inveniat jus retractus? II. 2. 13. 5.

Num possessio gemmarum liberet à satisfactione de judicio listi &c II. 2. 13. 6.

Quæ pœna teneat Zuntatores, qui gemmas fictas pro veris, aut ignobiles pro pretiosis vendunt? II. 2. 14.

Gemmæ insculpendi & auro includendi ars à quo inventa? II. 2. 15. 2.

Gemmâ, dum insculperetur aurove includeretur, fractâ, an teneatur artifex? II. 2. 15. 4.

Quid intersitan gemma auro includatur commoditatis gerendi causâ vel ad aurum magis ornandum? II. 2. 15. ibid. §. 16. 17.

Quatenus gemma auro inclusa maneat nihilominus in se aliquid principale corpus: aut verò eâ inclusione ex duobus corporibus nunc videatur unum aliquid corpus connexum constitutum, hocque pro alio corpore habendum II. 2. 16. 2. & seq.

Quatenus ergo gemma alii rei inclusa habeatur res mobilis vel immobilis? II. 2. 16. 4. 5.

Itemve an usucapio gemmæ inchoata queat continuari & compleri in eadem junctâ alteri rei? II. 2. 16. 6.

Nec non an gemmæ vestibus intextæ veniant sub vestibus legatis vel non? II. 2. 16. 7.

Num quoque gemmis ante connexionem legatis, inclusione legatum sublatum censeatur? II. 2. 16. 8.

Index in Tractatum

GE

An iudem gemmæ quoad sui dominium cedant rei cui junctæ sunt vel non? II. 2.

17.

An uxor teneatur ob perforatas margaritas, quæ non perforatæ sibi in usum à marito erant traditæ? II. 2. 18. 2.

Linca margaritarum legata, si tempore mortis testatoris apud legatarium sit, an hæredi restituenda propter Falcidiam? II. 2. 18. 3.

Quatenus gemmæ in Saxonia referantur ad geradam? II. 2. 19.

Num quoque mortuos gemmis exornare, aut cum his gemmas condere liceat? II. 2. 20.

An ideo servanda aut implenda testatoris voluntas, quâ de gemmis secum condendis præcepit? II. 2. 20. 3.

An vitietur testatoris voluntas ob eam in prædicto puncto non impletam; an potius illa catenus habeatur pro non scripta? II. 2. 20. 4.

Quatenus sepulchra defunctorum gemmis liceat exornare? II. 2. 21.

An actio sepulchri violati habeat locum ob spoliatas gemmas quibus sepulchra exornata? II. 2. 21.

An carnifici cedant gemmæ quas reus vel in tortura habuit vel ad locum supplicii secum tulit? II. 2. 22.

An iudici criminali cedant gemmæ in captura vel primo examine a fud reum inventæ? II. 2. 22. 2.

An & quando gemmæ veniant nomine metallorum? II. 3. 3. 8. 5.

De inordinato & nimio gemmarum amore II. 5. 5. 5.

Generatio.

GE

Omnis generatio requirit calorem & humiditatem seu frigus I. 1. 1. 1.

An & quatenus materia generationis partem faciat domini? I. 4. 1. 2. 3.

Unde sit similitudo inter generantem & id quod ab eo generatum est? I. 12. 1. 1.

Genitalia membra.

Tegere propter honestatem fas est I. 1. 2. 2. 3.

Plura v. sub. voc. Venus.

Gemilitia.

V. voc. insignia.

Genus.

Sub se comprehendit species *Præf. n. 31.*
32. I. 4. 3. 17. 2. & seq.

Geometria.

De virga geometrica certum numerum passuum vel pedum spatium continente
v. voc. Mensura.

Gerada.

Quatenus ad geradam referantur gemmæ?
II. 2. 19.

Berechtigt.

An sub concessione castri cum suis iuribus veniant prædia vicina? I. 7. 2. 2.

Gerichtes Stab.

V. voc. Baculus.

Elait.

V. voc. Conducendi jus. voc. Possellus.

Glans.

Propriè significat fructus arborum sylvestrium I. 3. 2. 3. 1. I. 4. 3. 20. 1.

Sed latè denotat omnem cuiuscunque arboris fructum I. 3. 2. 3. 2. & seq. I. 4. 3. 20. 1.

Glandibus sylvestribus olim vescabantur homines I. 4. 2. 2. 5. I. 3. 2. 3. 3.

Inter-

de Ligno & Lapide.

GE GL

GL

Interdictum de glande legenda quando competat? I. 3. 2. 1. & seq.

Glandium utilitas quatenus redundet ad dominum venationis atque pertineat ad jus forestale? I. 2. 2. 13. § I. 2. 3. 19. 2. I. 4. 3. 11. & seq. I. 4. 17. 1. 1.

Jus glandis legendæ ex alienis arboribus seu in aliena sylva; item jus glandis depascendæ, seu fues immittendi tempore glandium, quandoque præscriptione immemoriali acquiritur I. 4. 3. 1. 4. ibid. §. 1. 2. n. 4. §. 14. n. 2. 3.

Et quidem vel sine, vel sub annuâ præstatione I. 4. 3. 1. 4.

Num talis facultas glandis legendæ vel depascendæ jure servitutis possit constitui? I. 4. 3. 10. 11.

Glandes ad quem usum creatæ sint? I. 4. 3. 11. 2.

Glandium sylvestrium commoditas ad dominum venationis non ubique spectat ex jurisdictione forestali, sed quandoque ex pacto aut præscriptione I. 4. 3. 12. & seq.

Quid operetur distinctio glandium, quæ magis in cibo pecorum sunt, ab iis qui homini cibo esse possunt? I. 4. 3. 13. 6.

Glandium proventus quatenus sit species tributû? I. 4. 3. 14. 3.

Quomodo in Gallia Rex percipiat partem glandium jure gruatæ? I. 4. 3. 14. 3.

Glandes tempore venditionis maturæ num comprehendantur venditione sylvæ? I. 4. 3. 16. 1.

Sylvâ æduâ in quinquennium venditâ an fructus ex arboribus jam delapsi,

nec non tempore incisionis pendentes, sint emptoris vel venditoris? I. 4. 3. 16. 2.

Num glandes arborum sylvestrium habeantur fructus naturales cum vel sine cultura hominis nascentes? I. 4. 3. 16. 3.

Ob glandes arborum sylvestrium pignoratæ quatenus locum habeat constitutio pignorationis? I. 4. 3. 18.

Glanditeras arbores in præjudicium ejus, qui habet jus glandium, non licet succidere I. 4. 3. 13. 3. ibid. §. 19. n. 2. I. 4. 5. 10. 9. I. 4. 17. 1. 1.

Juri glandium non licet præjudicium inferre pecora immittendo, ut ut quis vel ex proprietate sylvæ vel aliunde haberet jus pascendi I. 4. 3. 19. 3.

Ob glandes furtim surreptas quod detur remedium? I. 4. 3. 19. 5.

Ob jus glandium ab alio turbatum quæ remedia competant? I. 4. 3. 19. 6.

Glandium pastio non cuius animalis conducibilis est I. 4. 3. 20. 1.

Glandium pastio præcipuè pro suis impinguandis servari debet I. 4. 3. 20.

Pro glandium depastione qualis pensio consueverit solvi? I. 4. 3. 20.

Quomodo numerus suum impinguandarum ex depastione glandium determinandus sit? I. 4. 3. 20. 4. & seq.

Quomodo obveniendum sylvarum præfectis, qui pro suis propriis ulibus glandes subditis præcipiunt? I. 4. 3. 20. 5.

Quomodo sylva æstimanda aut pretium ejus constituendum sit secundum proventus glandium? I. 4. 3. 20. 6.

Index in Tractatum

GL GO CR

Si sylva glandifera pro suis in pinguan-
dis eliet locata, aut usus glandium ven-
ditus glandes verò forent rancida, ali-
terve inutiles, aut venenosæ, quid sta-
tuendum? I. 4. 3. 21.

Quæ pœna obtineat contra eum qui glan-
des dolose venenavit? I. 4. 3. 21. 5.

Glandes sylvæ inciduæ num sint in fructu
ac pertineant ad eum qui sylvæ usum
dominii aliove jure habet? I. 4. 3. 1. 7.

Plura v. sub. voc. Arborum

fructus.

Globuli.

Deludo globulorum I. 12. 7. 2.

Gorgones.

Spectatores suos reddiderunt lapideos
Præf. n. 16.

Gosse Stein.

V. voc. Wasser-Stein.

Gramen.

Gramina pinguiora quandoque sunt noxia
pecori I. 2. 3. 20. 2.

Gramina sylvarum quatenus spectent ad
dominium Venationis, & accenseantur
juri forestali & quidem tam ejus parti
quæ circa venationem, quàm quæ circa
conservationem lignorum occupata
est? I. 2. 2. 13. 2. & 8. ibid. §. 14.

Gramina in agris privatorum naturaliter
absque hominis cultu nascentia quate-
nus omnium incolarum sint ad pastum
communis? I. 4. 3. 1. 5. & 6.

Gramina in sylvis aut prope eas incendere
prohibitum I. 4. 18. 16. 8. *add. voc. Fore-
stum.*

Gramina furandi causâ secans quomodo
puniatur? I. 4. 18. 18. 5.

Grando.

An veneficâ arte grandes queant concitari
in perniciem segorum I. 12. 7. 5. 3.

GR HA

Num quoque magica arte à segetibus li-
cité avertatur grandinis lapidatio? II.
6. 6. 2. ibid. §. 3. 4.

Grandinis causa & ortus II. 6. 6. 3.

Gratitudo.

Ad eam obligatus homo pro creatione
mundi I. 1. 1. 2. II. 3. 1. 4. II. 3. 2. 1. 1.

Imò pro quolibet beneficio sibi ab alio
præstito live activè live passivè dum ali-
us ob nostram causam subit aliquid
onus vel damnum I. 3. 2. 6. 2. ibid. §.
7. n. 6.

Gratitutum.

Aliquando tractu temporis cadit in debi-
tum I. 3. 2. 6. 2. ibid. §. 7. n. 8.

Cremiales arbores.

V. voc. Arbores Cremiales.

Grex.

Grege ovium legata etiam una ovis super-
stes debetur II. 6. 1. 4. 2.

Gröningen, arbs Frislandia.

Ejus obsidio & liberatio I. 2. 3. 7. 2.

Grossus.

V. voc. Adonera.

Gruaria jus.

Hoc jure Rex Galliarum fert partem omnium
proventuum ex sylvis Galliarum I. 4. 3. 14.
3. 1. 4. 17. 15. 3.

Ideoque dominis sylvarum nil licet agere
in præjudicium ejus juris I. 4. 3. 14. 4. 1.
4. 17. 14. 15. 3.

Grutia jus.

V. voc. Stof. Holz.

H

Habitatio.

Olim homines inhabitârunt sylvas ra-
pesque & cavas arbores I. 2. 2. 2. 4. 1.
12. 2. 1.

Qualis

de Ligno & Lapide.

HA HÆ

Qualis habitatio tempere pestis eligenda?
v. voc. Pestis.

Quid veniat sub concessione habitationis?
I. 15. 19. & §. 20.

Heres, Hereditas.

• Non est melioris conditionis, quam fuit is,
à quo jus in ipsum transit I. 3. 2. 9. 2.

In hereditaria divisione hortorum quo-
modo solcat conveniri, ut alter hæres
fundum, alius arbores earumve fructus
habeat? I. 4. 3. 9. 4. I. 4. 13. 1.

Si plures sint hæredes in jure lignandi, quo-
usque vel omnes in univèrsum vel sin-
guli eodem utantur? I. 4. 6. 2. 3. &
seq.

Si itidem plures sint hæredes aræ, in quâ
defunctus habebat jus reponendi ligna
sua rita casa, quomodo eadem utantur?
I. 6. 1. 11. 5. 6.

Quatenus hæredes teneantur de crimine
suorum auctorum? I. 4. 18. 5. 3.

Inter res hereditarias quatenus referenda
subsellia in templis? *v. voc. Subsellia
templorum.*

Jus repræsentationis *v. sub. voc. Holsz Stât.
re. voc. Subsellia templorum.*

Defectus hæredum quomodo conducat ad
fama sive bonæ sive malæ æternitatem?
II. 5. 4. 7. 7. 8. 9.

Hæreticus.

De hæreticis qui Deos ligneos colunt aut
lapideos *v. voc. Deus.*

Nam irregularitatem contrahat qui ligna
præbet ad comburendum hæreticum
vivum vel mortuum? I. 13. 22.

Hæreticorum pœna II. 5. 4. 1. 7. *ibid.* §. 2.
n. 1.

Halsz-Essen.

V. voc. suppliciorum Instrumenta.

HA HE HI HO

Harpago.

De harpagonibus I. 12. 4. 2.

Harundo.

An harundines veniant nomine arborum?

I. 4. 18. 1. 4.

An arundineta habeantur inter instrumen-
ta fundi? *v. voc. Fundus.*

Hassia.

Lignis abundat *Præloq. ad Lector.* I. 4. 18.
16. 6. 7.

Heer-Wagen.

Num contineatur sub debitis operis? I. 11.
1. 8. 10.

Helvetia.

Quâ occasione cœperit Helvetica libertas?
I. 11. 6. 6.

Herba.

Herbæ lapidescentes *Præf. n. 27.*

Herbæ in agris privatorum naturaliter abs-
que hominis cultu nascentes quatenus
omnium sint communes? I. 4. 3. 1. 5.
& 6.

Teneræ arborum plantæ, quæ adhuc her-
bæ loco sunt, num in actione arb. furt.
cas. veniant arborum nomine? I. 4. 18.
1. 14.

Num in aliis quoque actionibus aut dispo-
sitionibus? I. 4. 18. 1. 14.

Historia, Historicus.

Historici mendaces in rebus antiquioribus
proferendis. *Præf. n. 16.*

Sub figmentis veræ tegant *ibid.*

Hoff-Wid.

Hoc nomine comprehenduntur ligna ad
aulas destinata sive in foci sive ædifican-
di usum I. 13. 13.

Holsz.

Holszweat verbotten I. 2. 2. 15. 3. & seq.
Lese-Holsz *v. voc. Lignandi jus.*

Plura *v. sub. voc. Lignum.*

Holsz.

Index in Tractatum

HO

Holzhern Pferdt.

v. voc. *Militia*.

Holz-Stratte.

Quales loci eligendi si ruta ex cave ligna in
ipsis sylvis ad tempus reponi contingat?

I. 6. I. 11. I. 13. 9. ibid. §. 10.

Quales item extra sylvam in urbibus vel
vicis, aut prope, si ibi ligna ruta exsa
reponenda sint? I. 6. I. 11. 2. & in fin.
I. 13. 10.

Quatenus pro reponendis lignis rutis exsis
incolæ jure incolatus uti frui queant
locis publicis ad universitatem spectan-
tibus? I. 6. I. 11. 3. I. 13. 10.

Quomodo jus reponendi ligna ruta exsa
in alieno fundo quandoque veniat jure
servitutis aliove titulo particulari? I. 6.
I. 11. 4. 6. I. 6. 2. 20.

Num istud jure incolatus competens jus u-
tendi sit in commercio ac in alios cessi-
bile aut ad hæredes transitorium I. 6. I.
11. 5.

Necnon an alterum illud quod servitutis
vel alio particulari titulo competit? I. 6.
I. 11. 6.

Si vel illud vel hoc ad hæredes transitori-
um sit, num tunc locum inveniat jus
representationis? I. 6. I. 11. 5. 6.

Ad quem modum hæredes, si plures fue-
rint, tali jure utantur? I. 6. I. 11. 5. 6.

Quatenus quis tali jure uti, aut quoque in
suo proprio fundo vi domini ligna re-
ponere possit, si vicino aliquod incom-
modum inde accedat? I. 6. I. 11. in f.

Quomodo tale jus amittatur non usu? I. 6.
2. 20.

Homagium.

An operarii metallici, qui fodinarum cop-

HO

dictatum gratia, alicubi commorantur,
ejus regionis domino præstent homagi-
um? v. voc. *metallum*.

Homburger Marc.

Homburger Marc ejusque jura I. 4. 18.
17.

Homicidium.

Quomodo proximis occisi permissa fue-
rit vindicta privata? I. 5. §. 1. 2. 3.

In formali homicidio, ad effectum poenæ
homicidii itemve licitæ privatæ persecu-
tionis homicidæ, requiritur animus oc-
cidendi I. 5. I. 1. 2. 3. 4.

Quatenus homicidium casuale sit impune?
I. 5. I. 1. & seq. ibid. Sect. 2. & 3.
I. 12. §. 7. 4. I. 12. 7. 3. I. 13. 9. 4. II.
3. 9. I. 5. II. 6. 2. 8. II. 6. 7. 2. 2. ibid.
§. 6. n. 2.

Quomodo coërceatur homicidium culpo-
sum? I. 5. I. 2. & seq. §. 4. ibid. Sect. 2.
& 3. I. 7. 2. 4. I. 12. §. 7. 4. I. 12. 7. 3.
I. 13. 9. 4. II. 3. 9. 1. 5.

Unde arguatur occisorem habuisse ani-
mum occidendi vel non? I. 5. I. 2. &
seq. I. 5. 2. §. unic. ibid. Sect. 3.

Habens saltem animum vulnerandi si occi-
derit, an teneatur homicidii? I. 5. I. 4.

Quomodo in homicidio culposo locum
habeat lex Aquilia, itemque in Saxonia
Weergeldum? I. 5. 2. unic. I. 7. 2. 4.

Non temerè credendum prætextui homici-
dii casualis aut saltem culposi, sed in
his quoque rigor divini juris, ad effectum
probe inquirendi, considerandus I. 5. 3.
§. unic.

Quodnam homicidium verè sit casuale? I.
5. 3. unic.

Si de loco ubi homicidium inventi occisi
corporis

de Ligno & Lapide.

HO

corporis commissum, foret controversia, quid respiciendum in exuendo illo loco? I. 11. 1. 5. & seq.
 Arque ad quem in dubio spectabit cognitio? I. 11. 1. 5. & seq.
 Quomodo in causis homicidii ex ipso genere telorum arguatur animus occidendi vel vulnerandi? I. 12. 9. 2. 11. 6. 7. 3.
 De homicidio necessitate defensionis commissio II. 6. 7. 2. 2.
 An homicidii teneatur qui non suum aggressorem sed alium fortuito prætereuntem percussit? II. 6. 7. 2. 2.
 An quoque qui sese ex alto præcipitando quempiam percussit? II. 6. 7. 6. 2.
 Quatenus quis impunè se ipsum occidat? II. 6. 7. 6.

Homo.

Peccare humanum est & divinitatis magis quam mortalitatis in nullo peccasse *Præloq. ad Lector.*

Homo in lapidem, serpentem versus *Præf.* n. 16.

Homo unde vocetur terra? *præf.* n. 30.

Hominis gratia omnia creata I. 1. 1. 1. 1. & seq. usque ad f. I. 2. 1. 1. 1. 3. 1. 1.

Humana socialitas *v. Respublica.*

Hominis dominium in creaturas mundi I. 2. 1. 1. ibid. §. 3. n. 5. I. 3. 1. 1. 1.

Homo alimenta sibi quæret laboribus I. 2. 1. 1. 1. 2. 2. 1. & seq.

Animæ & corporis actiones in homine I. 2. 1. 1. 2.

Homines sylvas rupesque & cavas arbores olim habitârunt I. 2. 2. 1. 4. I. 12. 2. 1.

Homo ignavus, stupidus & ferus quomodo lapidi & ligno comparetur præfiat. n. 13. I. 2. 2. 2. 4.

E lapidibus homines fingere I. 2. 2. 2. 4.

HO

Homines olim glandibus vescébantur I. 1. 2. 1. 2. I. 2. 2. 2. 5. I. 3. 2. 3. 3.

Hominis status ante lapsum I. 1. 2. 1. & 2.

Homo quatenus omnipotens videri possit I. 1. 2. 2. 6. I. 2. 2. 1. 2. & seq.

Hominum natura pervicacior est, quam ut suo pte motu utilitati suæ consulant I. 2. 2. 1. 1.

Ex idèò quandoque cogendi sunt ad id, quod tibi & publicè utilè est I. 2. 2. 1. 1.

Quando in iure respiciendum ad principalitatem membrorum corporis humani? I. 11. 1. 5. & seq. præcipuè etiam §. 7. n. 5.

Quid operetur imago Dei in homine? I. 11. 1. 7. 8. II. 5. 4. 3. ibid. §. 4.

An pœnarum genus tolerandum quo facies hominis maculatur? I. 11. 1. 7. 8.

Homo generat facie sibi similem I. 12. 1. 1.

Horologium.

De horologiis II. 3. 14. 11. 5.

Hopsen Stangen.

v. voc. Pedamentum. voc. Lupulus.

Hortus.

Hortus in Eden, ejusque cultura I. 1. 2. 1. & 2.

In hortis pomariis quatenus licitus pastus pecorum? I. 2. 2. 3. 2. I. 2. 3. 19. 4. ibid. §. 20. n. 5.

Hortorum plantatio & cura quatenus habenda? I. 2. 2. 3. it. ibid. §. 10. & seq.

In hortis Principum num frugiferæ an saltem umbrosæ infrugiferæ arbores plantandæ? I. 2. 2. 10.

Horti sepibus muniendi I. 2. 2. 11. 4.

Sepimenta hortorum non convenit rumpi I. 2. 2. 11. 5.

Arbores hortorum & sepes quomodo à

Oo

vermi-

Index in Tractatum

HO

- vermibus & insectis purgandæ? I. 2. 2.
11. 6. & 7.
Horti prope propugnacula *v. voc. Propugnaculum.*
Horti pensiles in aëre quatenus permittantur? I. 2. 3. 9. 1.
Hortorum plantatio impeditur per jus pascendi I. 2. 3. 19. & 20.
Et ideo fundi pastum debentes non habeant jus hortorum *Gartenrecht.* I. 2. 3.
12. 4. *ibid.* §. 20. n. 5.
Horto vendito si interim arbores absumptæ vel dejectæ essent, quid juris? I. 3. 1. 2. 3. & seq.
Hortus pomarius etiam ratione arborum est res immobilis I. 3. 1. 3. 2.
Hereditariorum hortorum divisio quomodo fiat inter cohæredes? I. 4. 3. 9.
4. I. 4. 13. 1.
Ex horto feudali num vasallus licitè cædat arbores? I. 4. 5. 1. 1.
Quid ratione hortorum observandum tempore pestis? *v. voc. Pestis*
Arborum seminaria *v. voc. Arborum seminarium.*
Damnificationes quæ fiunt in arboribus hortorum I. 4. 18. per tot. præcipue §. 26.
De collectis ratione hortorum dependentis *v. voc. Collecta.*
De decimis hortorum *v. voc. Decima.*
Hospitatura militum.
v. voc. Militia.
Hostis.
An & quatenus hostilitatem alienas succidere arbores? I. 4. 9. §. unic. I. 4. 18. 39. 6. *ibid.* §. 40.
Nec non alienos agros operire lapidibus? II. 6. 6. 2.
Quare hostibus non sit vendenda ligno-

HU HY IE IG

- rum aliæ materia, aut tales res, quibus ipsi reddantur instructiores & potentiores I. 6. 2. 1. 4. 1. 8. 1. 5. II. 3. 12. 3.
Quomodo hostibus insidiæ struantur per varia stratagemata? I. 11. 1. 10. 5.
Hostis arcendi causâ an licitè ædes destruantur? I. 12. 2. 12. 4.
Num hostium sepulchra violare fas sit? II. 4. 2. 15.
Hürte. Garten.
v. voc. Ovile.
Hypocaustum.
Hypocaustorum necessitas ac utilitas I. 4. 17. 18. 2.
Hypochrysis.
Comparatur arbori virenti, at non fructiferæ I. 1. 2. 2. 7.
Est Deo diola I. 1. 2. 2. 7.
Hypotheca.
Hypothecam tacitam in ædibus habet qui ad earum refectionem pecunias credit I. 12. 2. 1.
De lapidibus hypothecariis seu pignoriis II. 6. 4. 44.
Plura v. sub. voc. Pignus.
I.
Jena.
Das jensische Paradies I. 4. 2. 1. 6.
Tiliarum plantæ juxta sedem Ducalem *ibid.* I. 4. 2. 1. 6.
Jesajas Propheta.
Circa quæ tempora vixerit ac docuerit I. 11. 5. 7. 2.
Ignis
Igneitas in lignis unde? *Præf. n. 11.*
Quæ res per ignem purificentur? *Præf. n. 19.*
Ignem in sylvis habere non licet, imò nec die ventoso prope sylvas I. 2. 2. 15. 1. & 2.

de Ligno & Lapide.

IG IM

Ligna combustibilia *v. voc. Ligna combustibilia.*

De ignis pœna *v. voc. Pœna.*

Ignis & aquæ interdictio quomodo alicubi fieri soleat? I. 11. §. 1. 13. 14.

Ignorantia.

Ignorantia quatenus excuset à pœna? I. §. 1. 1. ibid. §. 2.

Ignorantia vincibilis & invincibilis I. 12. §. 5. 3.

Plura v. sub. voc. Scientia.

Imago.

Imaginum ac simulachrorum efformationes originem & causam suam debent ambitionibus hominum I. 10. 1. 1.

Excogitatio simulachrorum initium colendorum Deorum alienorum fuit I. 10. 1. 1.

Hominis brevitatem mundanæ vitæ & gloriæ simulachris perpetuare conati sunt I. 10. 1. 1.

Inde patres luctu filiorum ereptorum permoti imagines fecere, mortuos nunc ut Deos colentes I. 10. 1. 1.

Regesq; & Principes suas imagines sculptas tanquam se ipsos venerari præceperunt I. 10. 1. 1. 11. 6. 6. II. 3. 13. 6. ibid. §. 7.

Ipsi quoque artifices pro captanda Regum gratia & hominum admiratione studiosè eam rem promoverunt I. 10. 1. 1.

Adoratio imaginum & simulachrorum damnable est I. 10. 1. 1. II. 3. 13. 4.

Nec non Deorum ligneorum ac lapideorum *V. voc. Deus*

Imagines crucis in templis, ædibus, plateis, viis publicis positæ quatenus approbationem mereantur? I. 10. 2. 14. I. 10. 4. 2.

Itemve ex quæ sepulchris defunctorum

IM

imponuntur; quæque alicubi funeribus defunctorum præferri solent? I. 10. 4. 1.

Quatenus de iis crucibus dispositio videatur pertinere ad jura Episcopalia? I. 10. 2. 14.

Ubi in tesseram finium jurisdictionalium ponebantur lignæ cruce? I. 10. 4. 1. I. 11. 4. 1. 3.

Quæ inter has & cruce sepulchrorum sit analogia? I. 10. 4. 1.

De usu imaginum in exercitio venereo ac usu conjugali I. 12. 1. 1.

Inculptæ lignis figuræ eadem reddunt pretiosa I. 12. 3. 4. I. 12. §. 34.

Num imagines habeantur inter instrumenta an ornamenta domus? I. 12. 4. 2. 3. ibid. §. 3. n. 3. II. 3. 13. 4.

Quatenus imaginum usus sit laudabilis legibusque munitus? II. 3. 13. per tot.

Quomodo teneatur qui imaginem Principis injuriosè habuit? II. §. 4. 38. *add. voc. Statua.*

Immemoriale tempus.

Fundus per immemoriale tempus inculcus, nec dominum habens, pertinet ad dominum territorii I. 3. 1. 2. 1.

Plura v. sub. voc. Prescriptio.

Immissio.

v. voc. Missio.

Immobilia.

v. voc. Mobile.

Immundus.

Fructus arborum terræ Canaan, quomodo prioribus tribus annis filiis Israël habebantur immundi? I. 4. 3. 1. 1.

Impensa.

Impensa in res dotales *v. voc. Dos.*

Impensas num repetat, qui eas dolosè aut malâ fide fecit? I. 3. 4. 2. 7. ibid. §. 3. n. 2. I. 3. 6. 3. 1.

Index in Tractatum

IM

- Quomodo sibi consulat, qui impensas bonâ fide fecit? I. 3. 4. 3. 3. & seq. I. 3. 5. 3. 2.
- Impensæ factæ num partem faciant domini? I. 3. 4. 4. & 5. I. 4. 3. 8. 3. & seq. I. 10. 2. 4. ibid. 5. 8. n. 2. 5. 9.
- Impensæ ex lege contractus factæ non habetur ratio I. 3. 5. 2. 2.
- Nec ejus quæ superflue facta est I. 3. 5. 3. 2.
- Ratione impensarum bonâ vel malâ fide factarum quatenus competat vel actio, vel retentio vel exceptio doli? I. 3. 4. 2. 7. ibid. 5. 3. I. 3. 5. 3. 2.
- Quatenus impensæ restituendæ Vasalli hæredibus, si arbores, itemve pendent arborum fructus transeant ad successorem in feudo? I. 4. 3. 8. 3. & seq.
- Impensæ restituendæ quas quis extra obligationem bonâ fide fecit I. 4. 5. 6. 5. it. n. 10. 11. 12. 11. 3. 2. 14. 8.
- Quid, & quando, interlit inter impendia in ipsam proprietatem aut saltem fructuum gratiâ facta? I. 4. 5. 6. 11. & 12. 11. 3. 2. 5.
- Impensæ restitutio quare ab usu fructuario statim; à Vasallo autem demum, postquam feudum finitum est, petatur? I. 4. 5. 6. 13.
- Quibus casibus Vasallo aliive fructuario impensæ restituendæ quæ in sylvarum extirpationes factæ sunt? I. 4. 5. 11. 3. & 5. 5. 5. *præced. plura v. sub voc. Sumptus.*
- voc. Melioratio.*
- Imperator.*
- Imperator non præsumitur concessione suâ præjudicare voluisse tertio I. 4. 16 5. 6.
- An imperator queat suâ concessione alii

IM IN

- præjudicare si de ejus voluntate constet? I. 11. 1. 11. 5. 6.
- Imperitia.*
- v. voc. Peritia.*
- Impietas.*
- Impii spinis ac lignis torrentibus comparantur Præf. n. 7.
- Impietatem hominum Deus punit alimentorum subtractione I. 2. 1. 3. 8. I. 4. 17. 1. 6. I. 4. 18. 40. 11. 6. 6. 2. 1. 2.
- Impietatis hominum punitio per illationem belli non homini relicta est sed solius Dei arbitrio servata I. 4. 18. 40. 11. 6. 6. 2. 1.
- Plura v. sub. voc. Malitia.*
- Inanimata res.*
- v. voc. Animata res.*
- Incendium*
- Sylvarum quomodo præcaveatur & puniatur? I. 2. 2. 15. 1. & 2. I. 4. 18. 8. 3 & seq.
- Incendium unde vicinitas reformidat, tollendum est I. 2. 3. 2. 1. ibid. 5. 26. n. 2.
- Incendium culposum I. 2. 2. 15. 1. & 2.
- Incendens quid eo animo & in eum finem, quò exeuntium ad delenda incendia domos ac vicina prædia queat deperdari, quomodo teneatur I. 4. 18. 8. 4.
- Incendii arcendi causâ num liceat diruere ædes vicinas? I. 12. 2. 12. 4.
- Instrumenta arcendorum incendiorum causâ parata I. 12. 4. per tot.
- Incestus.*
- De pœna incestus 11. 5. 4. 6. 4.
- Incola, Incolatus.*
- Quomodo iis, qui jus incolatus noviter acquirunt, incumbat onus plantandarum? I. 2. 2. 6. 4.
- Quomodo id ipsum aliis quibusvis incolis incumbat? I. 2. 2. 5 item ibid. 5. 6. n. 4
- Pascen-

de Ligno & Lapide.

IN

Pascendi jus jure incolatus competens v.

voc. Pasena

Num parochus utatur jure incolatus quoad usum sylvarum communium? l. 4. §. 18. inf.

A jure lignandi quod incolatus jure competit, non sit extensio ad id quod universitati titulo servitutis constitutum l. 4. 6. 3. 1.

Qualiter incolæ utendi & cædendi jus habeant in sylva universitatis? l. 4. 17. 4. ibid. §. 19.

Quare id jus utendi non exerceant agrorum ac sylvarum custodes donec eo custodiæ officio funguntur ut tamen lux necessitati aliter satisfiat? l. 4. 18. 3. 1. 2.

Universitatis incolæ quale jus utendi habeant in locis publicis ad universitatem spectantibus? l. 6. 1. 11.

Num in istreponere queant ligna sua ruta cæsa? l. 6. 1. 11.

An istud jus utendi sit per successiones ad hæredes, vel per cessiones ad alios transmissibile? l. 6. 1. 11.

Incolæ regionis è qua vel per quam ligna venalia ad externos transportantur, num gaudeant jure protimiseos? v. *voc. Protimiseos jus*.

Quomodo alicubi fieri soleat ignis & aquæ interdictio? l. 11. §. 1. 13. 14.

An metallifodinis addicti homines gaudeant jure incolat? & quatenus l. 3. 4. 12.

Indicium.

Denunciatus tenetur suppeditare indicia l. 4. 3. 4. 3. & seq.

Indicia quatenus sufficiant ad inquirendum, captivandum, torquendum, vel planè condemnandum? l. 4. 3. 4. 3. & seq.

Unde depromantur indicia in causa furti fructuum arboris? l. 4. 3. 4. 9. & seq.

Itemve in causis arborum furtum cæsa-

IN

rum? l. 4. 18. 29. it. §. 34. & seq.

Quatenus indicia non concludentia attendenda? l. 11. 1. 6. & seq.

Individue meliorationes.

in. voc. Melioratio.

Individuum.

v. voc. Divisum.

Infamia.

Quæ genera poenarum contineant infamiam? l. 11. §. 8. 11. 3. 9. 27.

Plura v. sub voc. Fama.

Infinitum.

Reducuntur ad æquitatem, quæ tractu temporis futura sunt infinita & iniqua l. 2. 3. 12. 4.

Inimicitia.

Quando per inimicitiam erga socium alteri socio damnum illatum in re communi, quomodo huic consultum? l. 4. 18. 10. §.

Itemve quando tale quid accidisset in re conducta, quomodo locatori contra colonum? l. 4. 18. 11.

Quale in causis arborum furtim cæsarum depromatur indicium ex inimicitia? l. 4. 18. 36.

Quale tidem in causis homicidii? l. 5. 1. 2.

Inimicitias decet esse mortales l. 5. 1. 2.

Inimicorum dissidationes & minæ. v. *voc. Scopelismus.*

Initium. v. *voc. Eventus*, *voc. Factum*, *infectum*

Injuria

Actio injuriarum quatenus detur sylvæ domino? contra prætendentem jura lignandi? l. 4. 6. 5. §.

Injuriarum actio quando ob arbores cæsas inveniat locum? v. *voc. Arbores furtim cæsa.*

Contumeliosa verberatio species injuriæ l. 12. 9. 1. 2.

Index in Tractatum

IN

An iudæo inferatur Injuria eoque nomine
competat actio injuriarum? I. 12. 9. I.
2.

Innocentia.

Quomodo probatio innocentie fiat per
immersionem in aquas? I. 11. 5. 12.

Quomodo itidem per panem actite lapi-
de conditum? II. 5. 5. 1.

Nec non per alios lapides? II. 5. 1. 3.

Inquisitio.

Quæ indicia sufficiant ad inquirendum? I.
4. 3. 4. 4. & seq.

Quomodo & per quæ varia indicia inqui-
rendum in delicta? I. 4. 3. 4. 3. & seq.
usque ad n. XI. inclusive.

Num inquisitio locum habeat in delictis
levioribus? I. 4. 3. 4. 8.

Inscriptio.

Quatenus inscriptiones rerum faciant pro-
bationem dominiæ aut cujusdam juris?
I. 11. 4. 1. 3. & seq. I. 12. 2. 18. II. 4.
2. 12. II. 6. 4. 25. 7. ibid. §. 44.

Insecta.

Arborum v. voc. *Arborum insecta* v. *sepes*.

Insidæ.

Insidias hostibus struere v. voc. *Hostis*.
Facile quis in foveam incidit quam alteri
paraverat I. 11. 1. 10 5. I. 11. 6. 6. 5.

Insignia.

Appositio insigniorum quatenus arguat
dominium, jurisdictionem, Regalia,
aliudve jus? I. 11. 4. 1. 3. & seq. I. 12.
2. 18. 7. II. 6. 4. 17. 4. & seq. ibid. §.
44.

Insignia militaria v. voc. *Militia*. v. *Vexil-
lum*.

Inspectio Ocularis.

v. voc. *Ocularis inspectio*.

Instructum.

v. *sub. voc. Fundus*.

IN

Instrumentum.

Instrumentum supplicii v. voc. *supplicio-
rum instrumenta*.

Instrumenta fundi v. voc. *Fundus*.

Instrumenta domus I. 12. 4. per tot. II. 6.
2. 1. & seq.

Instrumenta navis v. voc. *Navis*.

Instrumenta artium, officinarum, Opificio-
rum I. 12. 6. per tot.

Instrumenta ludorum. I. 12. 7. per tot.

Instrumentum quo quid consignatum est.

Num talis instrumenti vicem subeant ac-
tum probandi habeant bacilli fisci die
Kerb-Hölzer? I. 11. 6. 7.

De instrumentorum, quibus quid confi-
gnatum est, probandi vi? II. 6. 4. 14.

Interdictum.

Deglande legenda v. voc. *glans*.

Uti possidetis v. voc. *Possessio*.

Quod vi aut clam v. voc. *Vis*.

De arboribus cadendis I. 2. 3. 10. & seq.

Interdicta possessoria v. voc. *Possessio*.

Unde vi v. voc. *Vis*.

Interdictum de loco publico fruendo v.
voc. *universitas*.

Ne quid in loco publico v. voc. *Publicum*.
fundus.

De via publica reficienda v. voc. *Via*.

Ne quid in flumine publico ripare &c.

Ut in flumine publico navigare

- - - - - ratem agere,
- - - - - per ripam o-
- - - - - nerare & ex-
- - - - - onerare liceat

v. voc. Flumen.

De sepulchro ædificando v. voc. *Sepultura*.

De mortuo inferendo v. voc. *Sepultura*.

Derivo reficiendo v. voc. *Rivus*.

Interesse.

Obligatus ad quid num præstando inter-
esse

de Ligno & Lapide.

IN

esse liberetur? I. 2. 3. 20. 7. I. 4. 16. 13. 6.

Interesse taxatur juramento in litem I. 3. 2. 2. 3. I. 4. 16. 13.

Adinteresse in quibus casibus fiat condemnatio? I. 3. 1. 2. 3. I. 4. 3. 21.

Litigans cum nil intersit, à foro arce-
dus I. 4. 5. 11.

Quoties cujusdam quoquo modo interest,
eidem dari actionem æquitas suadet I.
4. 18. 4. ibid. §. 10. n. 6.

Interna

Externis correspondere debent I. 1. 2. 2.
7. I. 10. 2. 13. I. 10. 3. 1.

Interpretatio.

Pacta & privilegia ad æquitatem reducen-
da si ex postfacto crescerent in inini-
tum & redderentur iniqua I. 2. 3. 12.
4.

Interpretatio statutorum ac jurium pro-
vincialium quomodo fiat? v. *voc. juris-
prudencia.*

Inventio.

Quid juris aut domini in re inventa ha-
beant inventor & dominus fundi in quo
quid inventum? II. 2. 4.

Quid obtineat si inventio facta in via pu-
blica s. Regali? II. 2. 4. 2.

Quid statuendum si verisimiliter appare-
at rem inventam ibi non esse natam, sed
casu vel amissione eo pervenisse? II. 2.
4. 3.

Quid faciendum inventori si de domino
rei amissa non constet? II. 2. 4. 4.
add. I. 6. 1. 5. 7. I. 12. 5. 23.

Quid itidem domino rei amissa incumbat
ante receptionem? II. 2. 4. 5. 6.

Quid juris si facta proclamatione publica
nemo rem reposeat? II. 2. 5. add. I. 6.
1. 5. 7. I. 12. 5. 23.

IN

An inventor rei amissa à domino repo-
scente licite & honeste indicia præmi-
um accipiat? II. 2. 5. 2.

Invidia.

Invidiosum est nolle præstare alteri, quod
eidem potest & tibi non nocet I. 2. 2.
7. 6. I. 2. 2. 13. 11. I. 4. 16. 4. & seq.
I. 6. 2. 8.

Invidia quantum valeat mutare vel ipsas
quandoque leges? I. 3. 2. 8. 9.

Invidia non præsumitur quidem, at nihil-
ominus in ferendis legibus ad casus e-
ventuales respicitur I. 4. 16. 16. in f. ibid.
§ 17.

Quomodo vindicetur damnum ex invidia
fervore illatum? I. 4. 18. 22. 4. II. 6.
6. 1.

Quale in causis arborum furtim cæsarum
aut corruptarum indicium deponatur
ex invidia? I. 4. 18. 37. 1.

Nihil invidiosum est in eo, qui suo jure
utitur, utut alteri inde per consequen-
tiam damnum illatum v. *voc. Damnum,*
vers. Damnum non inferi nisi qui &c.

Plura v. sub voc. Emulatio.

Jocus.

Quatenus quis impune ferat quod per jo-
cam patravit? I. 11. 7. 3. II. 2. 14.
7.

Quomodo nonnunquam ex jocosis utilis
doctrina hauriatur? II. 2. 14. 3.

Ira.

Ejus quanta vis? Præf. n. 16. I. 5. 1. 2.
Quomodo coërceatur damnum iracundia
fervore illatum? I. 4. 18. 22. 4.

Quale indicium in causis arborum
corruptarum aut furtim cæsarum faciat
iræ fervor? I. 4. 18. 36. ibid. § 37.

Quale itidem in causis homicidii? I. 5.
1. 2.

Judicia.

Index in Tractatum.

JU

Judeus.

- Judicia Respublica sublata I. 1. 1. 2. 3.
 Judæorum synagoga *v. voc. Synagoga.*
 An judæo injuria inferatur eoque nomine
 actio competat I. 12. 9. 1. 2. II. 4. 2.
 15. II. 6. 7. 4.
 Judæis non permillum in metallifodinis
 pernoctare II. 3. 9. 16.
 Num judæorum sepulchra violare liceat?
 II. 4. 2. 15.
 Judæorum converforum securitas II. 5. 4.
 4. 11.

Judex, judicium, judicatum.

- Ad judicia non provocandum quando
 denunciatione jus suum consequi licet
 I. 2. 3. 14. I. 3. 2. 4. 3. ibid. §. 5. n. 5.
 Imploratio officii judicis quando locum
 habeat? I. 2. 3. 8. 2. ibid. §. 2. 1. n. 1.
 I. 4. 16. 13.
 Exceptio, rei judicatz *v. voc. Exceptio.*
 Litigia de rebus vilibus quatenus in judi-
 cio admittenda? I. 3. 2. 7. 4. ibid. §. 8.
 n. 6.
 Missio in possessionem ex causa judicati
 quem finem & effectum habeat? I. 4. 5.
 16. 5. ibid. §. 19. n. 3.
 Satius est se in possessione defendere quam
 ad judicium provocare? I. 4. 6. 5. 6. I.
 4. 18. 33. 5. & seq.
 Omni studio cavendum ne quis partes a-
 ctoris & probationem suscipere cogatur
 I. 4. 6. 5. 6.
 Judicis moderatio quando locum habeat
 in æstimatione per juramentum in litem
 factâ? I. 4. 16. 13.
 Judiciorum constituendorum s. inchoan-
 dorum solennis formula, Hågung
 der Gerichten I. 4. 18. 17. 3. I. 11. 6.
 2. ibid. §. 3. n. 3.

JU

- De baculis judicialibus *v. voc. Baculus.*
 De judiciis ruralibus I. 11. 6. 1. ibid. §. 2.
 3. 4. I. 12. 5. 8. 5.
 De judicio metallicâ *v. voc. Metallum.*
 Num judicia habenda diebus festis? II. 3.
 11. 18.
 Itemve temporibus nocturnis? II. 3. 11.
 19.

Jumentum.

- An jumentum ducere queat, qui servitu-
 tem viâ habet aut actus? I. 6. 1. 10.

Plura v. sub voc. Animal.

Juramentum.

- Quatenus homo se valeat juramento ob-
 stringere ad id, quod solius divinæ po-
 tentiæ esse videtur, non humanæ? I. 2.
 2. 1. 2.
 Calumniæ præstandum, ab eo, qui suam
 rem in alieno quaesiturus est aut collere
 vult. I. 3. 2. 1. 3.
 In litem locum habet in æstimatione rei
 suæ ab alio dolosè consumptæ I. 3. 2. 2.
 3.
 Itemve in æstimatione cujuscunque da-
 mni illati? I. 4. 16. 13. II. 3. 11. 27. II.
 6. 4. 36. 5.
 Juramentum in litem quando adhuc ad-
 mittat moderationem judicis I. 4. 16.
 13.
 Juramentum Officialium *v. voc. Officialis.*
 Quale juramentum in Gallia præstent li-
 gnorum emptores? I. 4. 17. 11.
 Quatenus juramento standum sit ejus, qui
 rem se vehere asserit vectigalibus haud
 obnoxiam? *v. voc. vectigal.*
 Qui super facto negato juravit num exce-
 ptione jurisjurandi tutus sit, si postea de
 eodem facto aliâ concurrente actione
 conveniatur? I. 4. 18. 14. 5.

Jurans

de Ligno & Lapide.

JU

Jurans per Deos falsos, ligneos aut lapideos, num obligetur juramento? I. 10. 1. 3. II. 4. 1. 1. 3. II. 5. 5. 3.

An talis, si juraverit falsum, perjurii reus habendus? I. 10. 1. 3. II. 5. 5. 3.

De juramentis quæ fiebant apud altaria II. 4. 1. 3.

De juramentis quæ fiebant per lapidem II. 5. 5. 2. ibid. 5. 3. 4. 5.

De perjurii crimine & pœna II. 6. 4. 34. 4.

An juramentum obliget quod præstitum à capto ab hostibus? II. 6. 4. 34. 4.

Jurisdicctio.

Specialia quædam circa Jurisdictionem in districtu Breidebacensi I. 4. 3. 7. 6.

Jurisdicctio militaris quatenus licitè exerceatur in territorio alieno? I. 4. 10. unic.

Jurisdicctio quatenus idem sit cum finibus territorii? v. voc. *finis*.

Ab una jurisdictionis specie num rectè inferatur ad aliam? I. 4. 16. 1. 6.

Jurisdictionis voluntaria prorogatio I. 4. 18. 17. 10. 11.

Sub concessione jurisdictionis vel simplicis vel omnimodæ an comprehendantur Regalia? I. 6. 2. 15. I. 11. 1. 4. 7. II. 3. 3. 11.

Ex summæ jurisdictionis fonte tam spiritualis quàm secularis potestas descendit I. 10. 3. 2. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. 12. ibid. 5. 3. 4. I. 11. 1. 1. 5. & seq.

Quâ occasione politica potestas à spirituali

JU

separata & quodnam nunc cujusque signum jurisdictionis? I. 10. 3. 2. 5. 6. & seq. ibid. 5. 3. & 4. I. 11. 1. 1. 5.

Fines jurisdictionales v. voc. *Fines*.

Quando plures domini in jurisdictione conjunctim exercendâ concurrant? I. 11. 1. 3. 4. ibid. 5. 5. & seq. I. 11. 5. 1. 8.

Quando iste in jurisdictione concursus se habeat ita ut unus hanc, alius aliam habeat jurisdictionis speciem? I. 11. 5. 1. 9.

An ad dominum jurisdictionis spectet cognitio criminum in via publica, pontev. publico commissorum? I. 11. 1. 4.

Quando dubium foret an delictum in via vel ponte, an verò in adjacente territorio esset commissum, ad quem tunc spectet cognitio? I. 11. 1. 5. & seq.

Quomodo in jurisdictionalibus locum habeat præventio? v. voc. *Præventio*.

Quomodo postellorum positio sit signum jurisdictionis? v. voc. *Postellus*.

Quomodo ex instrumentis suppliciorum arguatur jurisdicctio criminalis? I. 11. 5. 1. 5. & seq. II. 5. 4. 10.

De baculis quibus jurisdicctio denotatur v. voc. *Baculus*.

De jurisdictione simplici itemve mixto & mixto imperio II. 5. 4. 10.

Juris prudentia.

Ejus commentatores quatenus novitates debeant evitare? *Præloq. ad Lector. & Pref. n. 7. 22.*

Index in Tractatum

JU

Juris periculum graviter & de rebus arduis lo-
qui aut scribere decet Praef. n. 2.

Juris Consultus quatenus consideret, quae
principaliter ad aliam disciplinam per-
tinent? Praef. n. 21. Praeloq. ad Lector.
n. 4.

Interpretatio statutorum provincialium
ita facienda, ut quam minimum fieri
potest laedatur jus commune I. 4. 18.
23. 4. ibid. §. 26. n. 3. §. 28. n. 4.

Jus.

Distinctionis usus inter jus ipsum & ejus
effectum, qui quandoque negatur utut
ipsum jus competat I. 3. 2. 9. 3.

Jus congrui.

v. Voc. Congruu. jus.

Jus quasi.

Non licet auferre vel facere deterius I. 2. 2.
13. 10. & 12. I. 2. 3. 20. 3. I. 3. 2. 7.
8. I. 3. 2. 10. I. 3. 3. 1. 3. I. 4. 3. 13. 3.
ibid. §. 14. n. 4. §. 19. n. 1. 2. 3. I. 4.
16. §. 14. ibid. §. XI. n. 2. I. 11. r. 2. 6.
ibid. §. 4. n. 4. I. 11. r. 11. 3. I. 12.
§. 27.

Juri suo quatenus quis queat renunciare? I.
3. 3. 1. 27. & 3.

Quomodo quandoque uterque de jure suo
cedere habeat opus? I. 11. 1. 6. 4.

Jussus.

Qui quid fieri jussit, num ubique, etiam in
poenalibus sit pro eo qui ipse perfecit?
I. 4. 18. §. 1. ibid. §. 10. in f.

K.

Kalter.

Num torcularia habeantur pro partibus seu
pertinentiis domus? I. 10. 2. 3. 5.

An ideo illi, cui incumbit impensa in edi-
ficationem domus parochialis, quoque
injungenda edificatio torcularium? I.
10. 2. 3. 5.

KA KE KI LA.

Quomodo torcularia referantur inter in-
strumenta domus? I. 12. 5. 2.

Itemve inter instrumenta nec non perti-
nentias fundi? I. 12. 5. 4. in f. ibid.
§. 5.

An torcularia veniant sub venditione vi-
nae? I. 12. 5. 5. 5.

De torculari bannario *v. voc. Decima.*

Verb. Hölger.

Horum bacillorum usus in citatione quo-
que faciendi in judicio metallico I. 11. 6. 6.
1. II. 3. 11. 11. 4.

Eorundem usus in creditis aliisque debitis
consignandis ac probandis I. 11. 6. 7.

Nec non in consignatione ac divisione
metallorum I. 11. 6. 7. 9.

Quomodo talibus bacillis non absimiles
illi, quorum beneficio sunt secreta scri-
ptiones? I. 11. 6. 8.

Itemve nummilignei loco missilium pro-
fici soliti? I. 11. 6. 8. 5.

Rien. Ruff.

Quatenus ex arboribus colligere liceat? I.
4. 6. 10.

L.

Labor.

Pena primi peccati est I. 2. 1. 1.

Laboribus suis homo debet vivere. I. 2. 1.
1. I. 3. 1. 1. 3.

Etiam ante statum corruptum I. 2. 1. 1.

Laboribus homo consulit suae aeternae salu-
ti I. 2. 1. 1.

Laborum fructus Deus aufert in poenam
impiorum I. 2. 1. 3. 8.

Ut quisque faciat laborem suum, Magi-
stratus recte praecipit I. 2. 2. 1. 1. 1. 2. 2.
II. 7.

Labor impensus num quid faciat pro con-
stituendo rei dominio? I. 3. 1. 1. 3. 1. 3.
4. per tot. I. 4. 3. 8. 3. & seq.

Ejus

de Ligno & Lapide

LA LÆ

Ejus laboris, quem quisque pro suo officio & statu impendit, benedictionem divinam sperare potest I. 2. 2. 1. 4.

Dignam quoque mercedem, quam omnino præstari æquum est I. 4. 16. 9. 2. bd. §. 10. I. 4. 17. 7. 8. II. 6. 4. 39.

Labra.

Significatio hujus vocis L. 2. 3. 17. 1.

Læso.

Querelæ læsionis ultra dimidium an sit locus in caulis metallicis: II. 3. 2. 3. 3. II. 3. 6. 13.

Landweer / Landgrabe.

v. voc. Arbor finalis.

Lapidatio.

De pœnalapudationis *v. voc. Pœna.*

Lapis, Lapidicina, Lapilli.

Lapidum utilitas & inutilitas Præf. n. 2. & seq. II. 1. unic. II. 6. 6. 1. ibid. §. 2.

Lapidum utilitas in medicina Præf. n. 6.

Lapidi similis homo ignavus, stupidus Præf. n. 13. I. 2. 2. 2. 4.

Lapidibus quomodo comparetur ecclesia, verbum divinum, Magistratus? Præf. n. 7. II. 1. unic. II. 6. 6. 1.

Lapidum generatio, anima vegetans Præf. n. 11. 21. 24. & 27. II. 1. unic. II. 6. 2. 8.

Lapidum gravitas Præf. n. 13.

Lapidum durities Præf. n. 16. 17. 26.

Lapidi similis est nimia tristitia, ira, amore aliove affectu percitus Præf. n. 16.

In lapides versi homines Præf. n. 16.

Lapides novacula dufecati Præf. n. 17.

Lapides num sint in fructu reputandi? Præf. n. 21.

Lapidum & lignorum convenientia Præf. n. 23. & seq.

Causa impulsiva, quare in hoc tractatu

LA

lignorum & lapidum materia conjuncta Præf. n. 23. & seq.

Lapidum humiditas Præf. n. 25. 26.

Lapidum appellatione quæ veniant? Præf. n. 19. 30. 32. & seq.

Lapidum usum quomodo bestię habeant & aves? I. 1. 1. 2. 1.

Lyra saxa ducere & è lapidibus homines fingere I. 2. 2. 2. 4.

Lapis patefactionis Præf. n. 17.

Lapides de cœlo in Thraciam decedentes Præf. n. 17.

Lapis qui erat in fundo pro diviso communis num post exemptionem è terra fiat pro indiviso communis? I. 3. 3. 2. I. 6. 1. 1. 6. & seq.

Lapidei Dii *v. voc. Deus.*

De gemmis & lapillis *v. voc. Gemma.*

Lapides quomodo præstent usum sellarum, mensarum, cervicalium? II. 6. 2. §. Nec non operculorum fontium &c. II. 6. 2. §.

De lapide molari *v. voc. Asola.*

Lapides erecti in memoriam rerum gestarum II. 6. 4. ¶

Lapidum abusus in scopelismo, minis, ac disidationibus II. 6. §. per tot.

Quomodo teneatur qui opus aliquod in flumine fecit, quò lapides & glareæ conjicerentur in vicinos agros? II. 6. 6. 1.

De gradinis lapidibus *v. voc. grando.*

Lapides quomodo inter tela & arma numerentur? *v. voc. Telum.*

Lapis finalis s. terminalis.

Lapides finales quatenus prohebent I. 4. 7. 1. 12. 16. II. 6. 4. 26. & seq.

Quomodo lapides finales quandoque non in medio confinio, sed in utraque confinii extremitate ponantur? I. 4. 14.

Index in Tractatum

LA

Lapidum finalium origo & antiquitas II. 6.4.1.
 De eorum anomala consecratione II. 6.4.14. ibid. §. 35.
 Eorum comparatio cum lapidibus sepulchralibus II. 6.4.1.
 Lapidum finalium usus an quoque sit in prædiis urbanis? II. 6.4.2.
 Itemve in distinctione territoriorum, jurisdictionis, similibusve jurium? II. 6.4.3. ibid. §. 21.
 Veluti juris conducendi II. 6.4.3. ibid. §. 18.
 Juris asylorum II. 6.4.3. ibid. §. 19.
 Juris forestæ & venandi II. 6.4.3. ibid. §. 20. 43.
 Juris piscandi II. 6.4.3. ibid. §. 21. 43.
 Juris pascendi II. 6.4.3. ibid. §. 22. 43.
 Juris decimandi II. 6.4.3. ibid. §. 13.
 Districtuum cujusque Civitatis, pagi aut villæ II. 6.4.3. ibid. §. 22.
 Viarum II. 6.4.3. ibid. §. 23.
 Metallifodinarum II. 6.4.3. ibid. §. 23. add. *voc. Metallum.*
 Quomodo teneantur ac puniantur qui lapides finales quoquo modo moverunt aut corruerunt? II. 6.4.3.3. ibid. §. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38.
 Qualitas lapidum finalium unde probetur? I. 4.7.1. 12. 16. II. 6.4.9. 3.4. ibid. §. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 27. 28. 31.
 Per quos fiat positio lapidum finalium? II. 6.4.11. ibid. §. 32.
 Num ad eam opus autoritate Magistratus? II. 6.4.11.
 Ad lapidum finalium positionem citandi vicini aliive quorum interest II. 6.4.7.2. ibid. §. 12.
 Intra quod tempus lapidum finalium positioni queat contradici ab illo cujus

LA

interest? II. 6.4.12.
 De carbonibus, lapillis aut aliis testibus, qui lapidibus terminalibus jungi consueverunt II. 6.4.13. ibid. §. 14. 15. 16.
 Num tales testes jungendi utut lapidis finalis qualitas ex inscriptione vel alia externa figura appareret? II. 6.4.13. ibid. §. 16. 25.
 Atque an ideò lapis rejiciendus, in cujus elevatione ejusmodi testes haud inventi? II. 6.4.25.
 Quà tolerantia occultandi lapidum finalium testes tam in eorum positione quam elevatione? II. 6.4.15.
 De lapidibus circumcalciatis s. fragmentis lapidum limitibus appositus ut firmius starent II. 6.4.16.
 Lapidum finalium descriptio quam probandi vim habeat? II. 6.4.24.
 De inspectione & elevatione lapidum finalium II. 6.4.28. ibid. §. 32.
 De eorum rectificatione & renovatione si aliquis in eis defectus reperiatur II. 6.4.28. ibid. §. 29. 30. 31. 32.
 Quo tempore in campis frugiferis lapidum finalium positio perficienda? II. 6.4.40.2.
 Cujus partis sumptibus lapidum finalium positio aut renovatio perficienda? II. 6.4.41. & §. 42.
 Quis ferat impensas in positionem vel renovationem lapidum quibus territoria ac jurisdictiones, aliæve territorialia jura terminantur? II. 6.4.43.
 Lapides finales an præscriptionibus obnoxii? II. 6.4.28.2.
Lapis Lydius
 De hoc II. 6.2.9.
Lapis scandalis.
 De poena lapidis famosi v. *voc. Poma*
Lapis

de Ligno & Lapide.

LA LE

Lapis sepulchralis.

v. voc. sepultura.

Laub / Laub streiffeln.

v. voc. Folium.

Lectus

Lecti truncis arborum in ædificati I. 4. 2. 1.

4. ibid. §. 5. n. 1.

An lecto talis arbor cedat ut fulcrum? I. 4.

2. 4.

An ejusmodi lectus suppellectili annumerandus? I. 4. 2. 4.

Plura de lectis I. 12. 3. 1. ibid. §. 5.

Legatum

Rei conductæ fructus quatenus possint legari? I. 4. 3. 1. 3.

Quando rei legatæ æstimatio præstanda? I. 12. 2. 8.

De signo juncto legato I. 12. 2. 8.

An legatum tempore mortis testatoris existens apud legatarium restituendum sit hæredi ob Falcidiam? II. 2. 18. 3.

Legitima.

An gemmæ computentur in legitimam? II. 2. 13. 4.

Lese holz.

Id genus ligni colligere non ubique permisum I. 2. 2. 15. 4. *add. voc. Lignandi ju.*

Lex

Leges constituunt ordinem & Rem publicam I. 1. 2. 1. & 2. I. 2. 2. 1. & seq.

Legum occasio de lignis & lapidibus I. 1. 2. 1. & 2. II. Class. 1. 6. univ.

Lex de non comedendo fructu vetitæ arboris I. 1. 2. 1. & 2.

Cessante legis ratione, ipsa cessat I. 9. 2. 9. & 10. I. 4. 18. 19. 4. ibid. §. 3; n. 6. I. 6. 2. 11. 5.

Contra legis prohibitionē facta quandoque subsistunt & toleranda sunt I. 3. 3. 1. 3.

Legislator tenetur suā, quam tulit legē I.

LE LI

4. 17. 5. 1.

Legislator quatenus respiciat ad ea quæ per accidens contingunt? I. 4. 18. 19. 7. Num legem ferre liceat diebus festis? II. 3. 11. 18.

Lex Aquilia

Quando legis Aquiliæ actioni locus sit ob arbores casas vel corruptas? *V. voc. Arbores furtim case.*

Legis Aquiliæ actio damnum respicit, nec competit ubi nullum damnum illatum I. 4. 18. 9.

Quatenus convenient actio arborum furt. cas. & legis Aquiliæ? I. 4. 18. 12. 3. ibid. §. 14. 6. 19. n. 3. & seq. præcipue 8. ibid. §. 20. 21. 28.

Lex Aquilia quando locum inveniat in homicidio culposo? I. 5. 2. univ.

Lex julia de vi publica & privata

v. voc. Arbores furtim case. voc. Vis.

Lex Moisaica

Quatenus sublata hodie? I. 1. 1. 2. 3.

Lex Rhodia

Locum habet quando jactu mercium unius vel alterius reliquorum merces servantur I. 2. 3. 5. & seq.

Item quando unus civium pro tota civitate quid perdit I. 2. 3. 5. & seq. I. 4. 11. univ.

An quoque si navis armamenta ictu fulminis essent deusta & nauta statim tumultuaria armamenta coemisset? I. 12. 5. 22.

Num gemmæ, aurum, argentum, pecunia numerata, subjiçiantur contributioni ob jactum? II. 2. 10. 3. 4.

Liber

Librorum compilatores quid habeant observandum? *Præloq. ad Lector. n. 4. Pref. n. 2. 21. 22. I. 3. 5. I. 7.*

Index in Tractatum

LI

Quid itidem lectores librorum? I. 3. 1.7.

Liberi.

v. voc. Parentes.

Liberi homines.

v. voc. Servus.

Libertas.

Prædiorum defenditur actione negotiorum I. 2. 3. 10. 4. & seq. ibid. §. 1. 1. n. 5. §. 1. 2. n. 2.

Libertas à præstatione debiti oneris quanto tempore præscribatur contra fiscum? I. 4. 16. 7. 4.

Plura v. sub. voc. Servitus.

Licitatio.

Quomodo in Gallia venditiones lignorum à sylvis regis perficiantur per auctiones & licitationes publicas? I. 4. 17. 12. 2. & seq. ibid. §. 1. 3. n. 4. & §. 5. §. 1. 5.

Ad quas tamen non admittantur Prædictorum affines vel cognati I. 4. 17. 15. 1.

Neque si venditio mercaturæ causâ fiat, personæ nobiliores I. 4. 17. 15. 1.

Ligna combustibilia.

Intelliguntur sola ligni appellatione Prædict. n. 30. I. 7. 1. unic. I. 8. 1. 3. 1. 1. 3. 1.

Lignorum combustibilium inopia in prædictam regionis esse videtur I. 4. 17. 1. 6.

Lignorum combustibilium vicem subeunt eductus bubum I. 4. 17. 1. 6. I. 13. 5. 2. & seq.

Qualia ligna in usum combustionis consumenda? I. 4. 17. 8. ibid. §. 9. §. 13. n. 5. §. 14. I. 6. 1. 2. it. §. 3. I. 13. 1. ibid. §. 2. 3. 4. §. 6. 7.

Quatenus ligna combustibilia succisa referantur ad instrumenta fundi? I. 12. §. 2.

An lignorum combustibilium nomine

LI

veniant etiam sylvæ ad combustionis usum habitæ? I. 13. 1. 1. ibid. §. 4. n. 2.

An verò saltem ligna ruta cæsa? I. 13. 1. 1. ibid. §. 4. n. 2.

Quæ sub nomine lignorum combustibilium veniant? I. 13. 1. ibid. §. 2. 3. 4. §. 6. 7.

An comprehendantur ligna nondum minutatim concisa? I. 13. 1. 2.

An quoque vitium stirpes ac radices? I. 13. 2.

Num etiam grandiorum arborum incisarum radices? I. 13. 3.

Itemve ligna ad conficiendas carbones parata: ipsæ quoque carbones, titiones? I. 13. 4. 2.

An quoque carbones fossiles Stein-Rohsen? I. 13. 4. 2. & seq.

An nuclei fructuum arboris? I. 13. 5.

Lignorum combustibilium vicem quomodo subeat papyrus, arundo, herbæ? I. 13. 5.

Itemve cespites uliginosi vento soleve exliccati, Torff? I. 13. 5. 11. 3. 3. 9. 4.

Quibus lignis combustibilibus utendunt tempore peitis? I. 13. 6.

An diebus sabbathi liceat colligere ligna combustibilia? I. 13. 8.

Lignorum ad usum foci dissectorum furtum I. 13. 11. & §. 12.

Si occasione concisionis lignorum ad usum foci occisio contigerit I. 13. 9. 4.

Ligna combustibilia pro focis aularum, itemve officialium deputata comprehenduntur sub nomine Torff. Wied I. 13. 13.

Talia quandoque ex universitatum sylvis præstanda I. 13. 13. ibid. §. 16.

Quandoque saltem à subditis operæ præstandæ in iis succidendis, minutatim concis-

concidendis, advehendis I. 13. 13.
ibid. §. 14. 15.

Si subditi obligati essent ad certas determinatas operas interque eas ad cædendum & advehendum ligna combustibilia, num quoque ligna cædere & avehere teneatur pro usu ædificandi vel fuleiendi? I. 13. 14. 4.

Si subditi qualescunque operas debeant in cædendis & vehendis lignis, quinam tunc eorum gaudeant immunitate à præstatione operarum? I. 13. 18.

Num ligna combustibilia comprehendantur sub hospitatura militum? I. 13. 19. & §. 20.

Item sub concessione penus vel alimentorum? I. 13. 20. 2. ibid. §. 26.

Quomodo lignorum combustibilium commercium rectè instituendum ut evitetur annona? I. 13. 23. ibid. §. 24. & 25.

Et quam multum in ea re situm sit? I. 13. 23. ibid. §. 24.

In usum juris braxandi feudalis sub habità de pretio fidei coemptis lignis num debitum solvere teneantur hæredes allo-diales an successor in feudo? I. 13. 25.

Lignandi jus.

An aliquod lignandi jus inde inferatur, quòd cujusdam universitatis incolæ ex aliena sylva frondes & viridia collegissent ad instruendas festo Christi plateas? I. 4. 3. 10. 3.

Jus lignandi quomodo expressâ conventionione constituatur? I. 4. 4. 2. I. 13. 7.

Lignandi jus quomodo tacitè constituatur? I. 4. 4. 3.

Jus lignandi præsumitur potius jure servitutis & proprio, quàm familiaritatis, gratiæ, aut vicinitatis competere I. 4. 4. 2. 6.

Quomodo ex gratuita concessione plerumque subditi gaudeant jure lignandi in sylvis Principum. I. 4. 5. 3. 2. I. 4. 6. 6. 3. & seq.

Quousque jus lignandi siue definitè siue indefinitè constitutum sit intelligendum? I. 4. 5. 2. it. §. 3. & seq. I. 4. 6. 3. 3.

Quomodo jus lignandi sit servitus realis & quousque tunc se porrigat? I. 4. 5. 3. 2. I. 4. 6. 2. 4.

Quando jus lignandi præsumatur constitutum & instar servitutis realis? I. 4. 6. 2. 4.

Jus lignandi in usum familiæ constitutum num recipiat augmentum, si per generationes familia in plures familias transeat? I. 4. 5. 3. 2. & 3. I. 4. 6. 2. 3. & 5.

Jure lignandi moderatè utendum ut ut id indefinitè foret constitutum I. 4. 5. 3. 4. ibid. §. 4. per tot. I. 4. 6. 3. 3. ibid. §. 11.

Jure lignandi abutens ac sylvam vastans, eodem cadit I. 4. 5. 3. 5. ibid. §. 12. & seq.

In præjudicium juris lignandi sylva haud vastanda I. 4. 5. 10. 9. I. 4. 6. 4. 2.

In jure lignandi impeditus de turbata possessione potest conqueri I. 4. 5. 20. I. 4. 6. 5. 1.

Jus lignandi quanto tempore præscribatur? I. 4. 6. 1.

Quomodo jus lignandi restrictivam habeat interpretationem? I. 4. 6. 2. 2.

Quomodo jus lignandi habeatur res indivisibilis? I. 4. 6. 2. 3.

Jus lignandi an & quando transeat ad quosvis, etiam extraneos hæredes? I. 4. 6. 2. 5.

Quomodo hæredes jure lignandi utantur? I. 4. 6. 2. 3. & 5.

Quo-

Index in Tractatum

LI

Quomodo itidem fiscus successor. I. 4. 6. 2. 5.

Lignandi jus pro usu foci constitutum haud extenditur ad usum ædificandi, vel ad carbonem conficiendas in alium quam quotidianum usum I. 4. 6. 2. 6.

A jure lignandi, quod jure incolatus competit, non fit extensio ad id quod universitati servitutis titulo in alieno competit I. 4. 6. 3. 1.

Sylvæ per aliuionem adaucta num jus lignandi ad istud augmentum extendatur? I. 4. 6. 3. 2.

Lignandi jus quomodo intelligendum ad sufficientem saltem usum? I. 4. 6. 3. 3.

Quomodo lignandi jus ex æquitate possit restringi ad aliquas saltem sylvæ partes? I. 4. 6. 3. 3.

An & quando per constitutionem vel præscriptionem juris lignandi exclusus ab usu videatur ipse sylvæ dominus? I. 4. 6. 4.

Quando è contrario vel simul admittendus sit vel etiam præferendus? I. 4. 6. 4.

Sylvæ dominus quomodo teneatur si dominum juris lignandi in suo usu impedierit? I. 4. 6. 4. 2.

Quid tunc obtineat si jus lignandi inter eum qui id prætendit, & dominum sylvæ foret controversum? I. 4. 6. 5.

Lignorum incisionibus quomodo probetur juris lignandi & aliquando ipsius sylvæ possessio? I. 4. 6. 5. I. 4. 3. 10. 3.

Jus lignandi non præsumitur, sed probandum est à prætendente I. 4. 6. 5. 2.

Quando jus lignandi probetur per famam aliamve leviolem demonstrationem? I. 4. 6. 5. 3.

Quatenus in materia juris lignandi admit-

LI

tantur testes de universitate? I. 4. 6. 5. 3.

Lignandi jure sequestrato num sequestris eodem utantur, & ad quem finem & effectum? I. 4. 6. 5. 4.

Qualia media suppetant domino sylvæ contra illum qui jus lignandi in ea prætendit & via facti prætensionem firmare tentat? I. 4. 6. 5. 5.

Quomodo juris lignandi domino consultum, se in possessione potius defendere quam ad judicium provocare? I. 4. 6. 5. 6.

Quomodo lignandi jus quandoque ad ligna saltem arida & emortua sit restrictum? I. 4. 6. 6. & 5. 7. I. 13. 7.

Pœna eorum qui tunc arborescenas corumpunt, quo enervantur? I. 4. 6. 6. 3.

Lignandi & similia jura quandoque præscribuntur sub annui canonis præstatione I. 4. 6. 1. ibid. 5. 6. 8. 10. 11. 12. 14. 15.

Jus lignandi quandoque competit saltem ad proprium usum, aliquando etiam ad vendendum I. 4. 6. 6. 5.

Jura lignandi aut similia an extinguantur sylvæ interitu? I. 4. 6. 16. I. 6. 1. 2. 8.

An tunc sylvæ dominus obligatus aliam sylvam pro usu lignandi substituere eoq; extinctam sylvam compensare? I. 4. 6. 16.

Num jura lignandi reviviscant sylvæ restituta? I. 4. 6. 16.

Quomodo eadem amittantur non usu itemve abusu? I. 4. 6. 17.

Nec non omittendo eam sylvæ curam quæ ipsis incumbit? I. 4. 8. 5. unic. I. 8. 2. 10.

Lignandi

de Ligno & Lapide.

LI

Lignandi juris domino quæ actiones & remedia suppetant contra illos qui ex ea sylva futim cædunt aut arbores corrumpunt? I. 4. 18. 10. 3.

Quare usu competentis juris lignandi carere jubeantur, qui in custodiam sylvarum constituti sunt, ut tamen suæ necessitati aliter sit provisum? I. 4. 18. 31. 2.

Concesso usu lignorum cremialium, veluti arborum, aridarum, & vetustate collapsarum, num comprehendantur arbores tempestate dejectæ? I. 6. 1. 3.

An juris lignandi prouusu foci dominus capere queat etiam radices arborum emortuas? I. 13. 3.

Num inferatur jus lignandi ex sola perceptione lignorum ex aliena sylva? I. 4. 3. 10. 3.

Lignator.

Lignatores occasione succissionis & dejectionis arborum: Itemve diffissionis lignorum quempiam opprimentes quomodo teneatur? I. 5. 1. per tot. ibid. Sect. 2.

Lignatores si collapsa machinâ deciderint v. voc. *Machina*.

Lignum.

Lignorum utilitas *Præloq. ad. Lector. n. 6. Præf. n. 5. & seq. I. 1. 1. 1. 3. I. 4. 17. 1. & seq. I. 4. 18. 19. 4. 1. 13. 24.*

Lignorum utilitas & inutilitas *Præf. n. 2. & seq. I. 10. 2. 13. 1. 13. 24. 3.*

Lignorum superfluitas & inopia *Præloq. ad Lect. n. 3. & Præf. n. 7. I. 4. 17. 1. 6. 1. 13. 5.*

Lignorum comparatio cum Deo, ecclesia, religione, Magistratu, itemq; piis & impiis hominibus *Præf. n. 7.*

Item cum homine ignavo, fero & stupido I. 2. 2. 2. 4.

Lignorum generatio, anima vegetans *Præf. n. 11. 24. I. 1. 1. 1. 3.*

LII

Lignorum caliditas & qualitas pro concipiendo igne *Præf. n. 11.*

Lignorum odor *Præf. n. 11. I. 4. 3. 1. 6.*

Lignorum putrefactio *Præf. n. 11.*

Lignorum levitas, crassitudo *Præf. n. 14. 26. 27.*

Lignorum & lapidum convenientia *Præf. n. 23. & seq.*

Causa impulsiva, quod in hoc tractatu lignorum & lapidum materia conjuncta *Præf. n. 23. & seq.*

Lignorum humiditas *Præf. n. 25. & seq.*

Lignorum in lapides mutatio *Præf. n. 27.*

Lignorum appellatione quæ veniant? *Præf. n. 29. 30. 31. 33. 34.*

Eorum appellatione aliquando veniunt saltem combustibilia ligna *Præf. n. 30. 31.*

Ligna ad ædificandum fulciendumve parata veniunt sub nomine materiz *Præf. n. 30. 31. I. 1. 1. 1. 3.*

Atque sic aliquando ligna non sunt ligna *Præf. n. 31.*

Et econtra lignis annumerantur quæ non sunt ligna *Præf. n. 33. I. 4. 17. 1. 6.*

Lignorum creatio in hominis usum I. 1. 1. 1. 3. I. 1. 1. 2. & seq. usque ad f.

Lignorum usum quomodo bestiz habeant & aves? I. 1. 1. 2.

Lignorum decimæ v. voc. *Decima.*

Lignorum abusus I. 1. 1. 3. & 6.

Lignorum plantatio & conservatio an vero extirpatio magis conducatur? I. 1. 3. add. voc. *Melioratio.*

Legum de lignis occasio I. 1. 2. & 2. I. 2. 1. & seq.

Ligna ad fructus naturales referuntur I. 2. 1. 2. & seq. I. 4. 3. 1. 5 & 6. ibid. 5. 8. num. 4. & seq.

Ligna plantari & conservari publice interdictum I. 2. 2. 1. & seq. I. 4. 17. 1. & seq.

Index in Tractatum

LI

- Et ideò ea cura Magistratui incumbit I. 2. 2. 1. & seq usque ad fin. I. 4. 17. per tot.
- Ligna fruticosa & spinosa quem præstent usum? I. 2. 2. 11. 4.
- Lignorum insectæ I. 2. 2. 11. 6. & 7.
- Lignorum conservandorum ratio quandoque poscit feras è sylvis expelli I. 2. 2. 13. 7. & 8.
- lese Hols/ v. voc. lese Hols.*
- Ligna nondum cæsa num cadant hæredibus vasalli, an verò successori in feudo? I. 4. 3. 8. 3. & seq.
- Lignorum conservandorum ratio poscit ne cadantur arbores vivæ, donec emortuæ aut collapsæ usui esse queunt I. 4. 5. 7. 4. *add. voc. Forestum.*
- Lignorum cæsarum superamenta cui usui deputanda? I. 4. 17. 13. 4. 5. *ibid.* §. 14.
- Quare à superamentis arborum cæsarum purgandæ sylvæ? I. 2. 2. 12. 3. & seq. I. 4. 17. 9. 2. *ibid.* §. 14. I. 13. 9.
- Superamenta arborum num comprehendantur sub earum venditione? I. 4. 17. 14.
- Superamentorum colligendorum jus in aliena sylva competens I. 4. 6. 6. I. 4. 17. 14. 3. *in f.* I. 13. 7.
- Ejusmodi superamenta cæsarum lignorum alicubi accedunt sportulis Officialium I. 4. 17. 14. 5.
- Ligna quatenus subjaceant vectigalibus *v. voc. Vectigal.*
- De lignis vitiosis venditis *v. voc. Venditio.*
- Lignorum defectus sub finem mundi I. 4. 17. 21. 6.
- Occasione incisionis lignorum quempiam occidens quomodo teneatur? I. 5. 1. *per tot. ibid.* §. 2. I. 3. 9. 4.

LI

- Quæ circa venditionem arborum ad cædendum observanda, & sub voc Forestum, voc. Lignum, voc. Sylva, voc. Venditio, tradita sunt, ea quoque tenenda de venditione lignorum rutorum cæsarum *v. voc. Rota, cæsa voc. Glos, Hols.*
- Ligni nomen generale est I. 7. 1. unic. I. 8. 1. 3.
- Dividitur in materiam, quæ ædificandi fulciendive causâ paratur I. 7. 1. unic
- Et lignum in specie, quicquid ad comburendum est paratum I. 7. 1. unic. I. 8. 1. 3.
- Quomodo in dicta descriptione materiæ vox. *ædificare* sit latè accipienda? I. 7. 1. unic.
- Sub nomine materiæ ad fulciendum paratæ veniunt pali, perticæ, pedamenta, quæ vitibus, arboribus, lupulo, fabis, substernuntur I. 7. 2. 1. 1.
- Num talia veniant sub ligno legato I. 7. 2. 1. 2.
- Quatenus vineæ esse censeantur aut fundi? I. 7. 2. 1. 3.
- Quomodo sint instrumenta vineæ? I. 7. 2. 1. 4.
- Quatenus censeantur jure tignorum ædificii? I. 7. 2. 1. 4.
- Quatenus earum rerum efformatio & advectio incumbat iis, qui operas debent? *v. voc. opera.*
- Sub materia ad fulciendum parata quatenus veniat machina, in qua ex alto operari queat *v. voc. Machina.*
- Item baculi *v. voc. Baculus.*
- Lignum aliquod vehendum conducens quomodo teneatur si id fractum fuerit? I. 7. 3. 1.

Materia

de Ligno & Lapide.

LI

Materia legatâ an veniat arca, navis &c.
& contra? I. 8. 1.

Stante prohibitione venditionis lignorum
num etiam navem vendere prohibitum
sit? I. 8. 1. 2. & seq.

Prohibitio venditionis lignorum extra
territorium quàm variis niti queat rati-
onibus? I. 8. 1.

Lignum in rudi & cruda materia vendere
extra territorium haud consultum I. 8. 1.
§. ibid. §. 2.

Necubique species inde efformatas I. 8.
1. §. ibid. §. 2. n. 10.

Lignei Dii v. voc. *Dens*.

Ligni materia quo sensu sordida aut vilis
habenda? I. 10. 2. 13.

Quomodo una materia ligni aliam precio-
sitate superet? I. 12. 3. 4.

Insculptæ in lignis figuræ I. 12. 3. 4. I. 12.
§. 34.

Quomodo materia ligni olim chartæ ac
corii vicem præstiterit tam in scri-
ptionis quàm compactionis librorum
usum? I. 12. 6. 2.

De vario lignorum abusu in arte malefi-
ca I. 12. 6. 1. 3. 4. I. 12. 7. 5.

Lignorum furta v. voc. *Arbores furtim ca-
sa. voc. Ruta casa.*

*Plura v. sub. voc. Arbor, voc. Forestum, voc.
Sylva.*

Ligo

De ligo nibus I. 12. §. 2.

Limen

v. voc. *Edificium.*

Limes

v. voc. *Fines, voc. arbor finalis, voc. Lapis fina-
lis.*

Lines.

Significatio vocis I. 2. §. 17. 1.

LI

Lis, Litigiosum.

Lites evitanda, si actor denunciatione vel
admonitione jus suum possit conse-
qui I. 2. 3. 14. 1. 3. 2. 4. 3. ibid. §. 5. n.
§.

Litigia de rebus vilibus num admitten-
da? I. 3. 2. 7. 4. ibid. §. 8. n. 6. 1. 4. 3.
4. 1.

Res litigiosa quando possit sequestrari?
I. 4. §. 10. 10. & 11. II. 3. 6. 2. &
seq.

Litigans, cujus nihil interest, a foro arcen-
dus I. 4. §. 11.

Satius est in possessione se defendere quàm
ad iudicium provocare I. 4. 6. §. 6.

Quilitem movit super aliquo arbusco, an
habeat jus agendi ob arbores furtim
casas aliterve corruptas? I. 4. 18. 10.
6.

Quale indicium in causis arborum furtim
casarum aut corruptarum oriatur ex
contentione & lite super arbusco vel ar-
boribus? I. 4. 18. 36. ibid. §. 37.

Qualiter tunc puniatur ipsum tale delictum
ex ea causâ commissum? I. 4. 18. 22. 4.

Quatenus rei litigiosæ alienatio subsistat?
II. 3. 6. 7.

Quid hoc nomine specialiter receptum in
causis metallicis? II. 3. 6. 7. ibid. §. 24.
II. 3. 11. 3. 6.

Quomodo lites amicabili compositione
dirimendæ? II. 6. 4. 10. ibid. §. 29.

Quando res litigiosa inter partes dividen-
da? II. 6. 4. 29. 4.

Litera reversales.

Dari consuetæ in causis traducendarum
per flumina publica ratium v. voc. *Stes-
Hols.*

Index in Tractatum

LO LU

Locatio.

Locator rei locatæ fructus adhuc videtur percipere in mercede seu pensione aut canone I. 4. 3. 1. 3.

Locator sylvæ glandiferæ ad quid teneatur, si glandes deprehenderentur rancidæ, inutiles, aut venenosæ I. 4. 3. 21.

Locationes metallifodinarum *v. voc. Metallum.*

Locuples, Locupletatio.

Nemo debet cum alterius damno locupletari I. 2. 1. 3. 11. I. 2. 3. 6. 2. ibid. §. 20. n. 3. I. 3. 2. 2. §. 1. 3. 4. 3. 4. I. 3. 5. 3. 1. I. 4. 3. 1. 5. & 6.

Lucrum.

Quid intersit ratione diversorum juris effectum inter damnum & absens lucrum? I. 4. 16. §. 14. I. 6. 2. 13. §. 1. 12. §. 3. 6.

Plura v. sub. voc. Damnum.

Ludus.

De ludo globulorum, taxillorum, alex I. 12. 7. 2.

De ludis qui sunt per actionem baculorum, indeque contingentibus homicidiis I. 12. 7. 3. ibid. §. 4. §.

Lumen.

Servitus luminum & ne luminibus officiat *v. voc. Servitus.*

Lupulus.

Lupuli plantatio num fieri possit in fundo pastum debente? I. 2. 3. 20. §.

Lupulus prope confinium plantatus ad quem spectet? I. 3. 2. §. 7.

Jus cædendorum pedamentorum pro excipiendo lupulo I. 4. 6. 11.

Alia de iis pedamentis *v. voc. Lignum, voc.*

Opera.

Lutum.

Lutum lapidescens *Præf. n. 27.*

LU MA

Luxus.

Luxum in cibo & potu quam maxime evitârunt veteres? I. 3. 2. 3. 3.

Luxus quandoque arboribus impensus I. 4. 2. 1. 2. II. 3. 1. 1. 12.

In luxu quando simplicitas aut planè fatuitas I. 4. 2. 1. 2.

Luxus de usu expeditionis militaris summovendus I. 12. 3. 2. 2.

Luxus in Principe quoque damnabilis I. 12. 3. 2. II. 2. 8.

Luxus in ornatu gemmarum, auri, argenti &c. II. 2. 6. ibid. §. 7. 8. 9. 14. II. 3. 1. 1. 12. ibid. §. 4. n. 2. & seq.

Lytania.

De lytaniis II. 6. 6. 4.

M.

Maceries.

v. voc. Murus.

Machina.

Machina, in qua fabri lignarii & murarii alique architecti queant in alto operari I. 7. 2. 4.

Perticæ quæ pro construenda tali machina adhibitz, veniunt sub nomine materiæ ad fulciendum paratz I. 7. 2. 4.

Si talis machina vitio perticarum alteriusve materiæ esset collapsa, indeque oppressus servus ad operandum commodatus, quid juris? I. 7. 2. 4.

Magia.

Improbata, ejusque pœna *Præf. n. 17. II. 6. 6. 3.*

Num magicâ arte possit præstari ut suæ segetes lætius proveniant quam aliorum, item ut grandinis lapidatio de segetibus avettatur &c. I. 2. 2. 1. 4. II. 6. 6. 2. ibid. §. 3. 4.

Pœna eorum quis magicis artibus præstiterunt ut insectæ populentur sata, arbores &c. I. 2. 2. 11. 8.

Quate-

de Ligno & Lapide.

MA

Quatenus magia naturalis ac licita sit? II.
6.6.2. ibid. §. 3.

Magistratus.

Ejus comparatio cum arboribus, saxis & petris Præf. n. 7.

Eidem quomodo tribuatur quædam omnipotentia? I. 2.2.1. & seq.

Jussu Magistratus quid faciens excusationem habet I. 2. 3. 8. 2.

Jussui Magistratus non obtemperans pro contumace est I. 2. 3. 5.

Non tenetur qui jussu Magistratus alterius ædes diruit I. 2.3.8.2. I. 12. 2. 12.

Magistratui quanta constet potestas, poscente æquitate? I. 4. 6. 3. 3.

Magistratus officium ac potestas pro conservatione sylvarum I. 4. 17. 2. & seq. add. voc. *Forestum.*

Magistratuum autoritaris conservandæ ratio poscit, ut quæ contra ejus prohibitionem facta sunt, destrui conveniat utut nemini nocerent I. 11. 3. 6. I. 12. 2. 12.

Plura v. sub voc. Princeps.

Majestas.

Plura v. sub. voc. Princeps. voc. Rebellio.

Majus & Minus.

Cui licet quod plus est, eidem quoque licet quod minus est I. 2. 3. 2. 4.

Non magna deterioratio haud attendenda in feudorū privationibus I. 4. 5. 15. 10.

Plura v. sub. voc. Minimum, Minus.

Malleus signatorius.

v. voc. Signatura.

Maleficus.

Sub arte malefica comprehensa augurandi & divinandi curiositas Præf. n. 17. I. 12. 6. 1. 3. 4.

An crimen læsæ Majestatis committatur in Principis imagine? II. 3. 13. 6. II. 6. 4. 38.

MA

Pœna eorum qui maleficis artibus præstiterant ut insectæ populentur sata, arbores &c. I. 2. 2. 11. 8.

De vario lignorum & lapidum abusu in arte malefica I. 12. 6. 1. 3. 4. I. 12. 7. 5. II. 6. 5. 4.

Plura v. sub. voc. Magia.

Malitia.

Malitia denunciari quatenus pro indicio habeatur? I. 4. 37. 4.

Malitia delinquentis quid faciat ad pœnæ aggravationem? v. voc. *Pœna, Mandatum.*

Qui quid fieri mandavit, an ubique, etiam in pœnalibus, sit pro eo, qui ipse perfecit? I. 4. 18. 5. 1.

Mandatum cum & sine clausula.

Mandatum sine clausula in causa pignorationis v. voc. *Pignoratio.*

Mandatum sine clausula quando decerni solet? I. 4. 5. 10. 11. I. 4. 6. 5. 7. I. 4. 16. 14. I. 4. 17. 3. I. 6. 2. 23.

Quando mandatum sine claus. decernatur ob devastationem sylvarum? I. 4. 5. 10. 11. I. 4. 6. 5. 7. I. 4. 16. 14. I. 4. 17. 3.

Mandatum sine clausula respicit abusum, nec tollit usum I. 4. 5. 10. 11. I. 4. 6. 5. 7. I. 4. 16. 14. I. 4. 17. 3.

Manumissio.

De manumissione per vindictam I. 11. 6. 4. 2.

Marcha.

v. voc. Fines.

Mare.

Maris dominium I. 6. 1. 5. 10. I. 6. 2. 3. 3. I. 11. 1. 4. 3. II. 2. 2. II. 5. 1. 5.

Jurisdictio in mari I. 11. 1. 4. 3. II. 5. 1. 5.

Quomodo mare accenseatur Regalibus? II. 2. 3.

De tonnibus marinis, itemve speculis ad usum

Index in Tractatum.

MA

navigantium in insulis & portubus erectis II. 5. 1. 5.

Num ex earum positione arguatur iurisdictiono maritima? II. 5. 1. 5.

Mareschallus

Mareschallus conceditus baculus in signum præminentiae I. 11. 6. 4. 3.

Margarita

v. voc. *Gemma*.

Maritus

Quatenus ad eum pertineant lapides fundi dotalis? *Præf. n. 21. add. voc. Dos, voc. Metallum.*

Donatio inter virum & uxorem v. voc. *Donatio.*

Maritus vel uxor ex re donata quatenus fructus faciat suos? I. 2. 1. 3. 9.

Maritus num habeat jus cædendi ex fundo dotali arbores tales, quæ saltem æternitatis gratiâ ibi sunt? I. 4. 2. 2. 2.

Maritus repetit sumptus in ipsam reidotalis proprietatem impensos I. 4. 5. 6. 11.

Marito quousque constet facultas cædendi ex sylva dotali? I. 4. 5. 18. 1.

An maritus in castigandâ uxore queat uti baculo vel fuste? I. 11. 8. unic.

Maritus quid juris habeat in metallifodiinis sub fundo dotali inventis v. voc. *Metallum.*

Marmor

Ex marmore legato effectâ specie an legatum videatur ademptum? II. 3. 13. 1.

De statuis marmoreis in honorem & memoriarum memoriam erectis II. 3. 13. per tot.

Materia

Quatenus à materiato diversa sit? *Præf. n. 29. 30. I. 8. 1.*

Quatenus sub nomine materie etiam

MA

comprehendatur materiatur & contra? *Præf. n. 29. & seq. I. 2. 2. 9. I. 1. 8. 1. 12. 5. 15. 3.*

Materiæ appellations veniunt ligna ad ædificandum fulciendumve parata *Præf. n. 30. 31. I. 7. 1. unic. add. voc. Lignum.*

Quomodo tunc intelligendum vocabulum, ad ædificandum? I. 7. 1. unic.

Denominatio speciei aliquando fit à materia, unde effecta est *Præf. n. 30.*

Præsertim si species ad materiam facile possit redigi d. *Præf. n. 30.*

Materiarum superamenta v. voc. *Lignum, voc. Span.*

Materia legatâ num veniat arca, navis? I. 8. 1.

Navi legatâ an contineatur materia, si forte navem dissolvi contigerit? I. 8. 1.

Stante prohibitione venditionis lignorum num quoque navem vendete prohibitum sit? I. 8. 1. 2. & seq.

Materiam rudem & crudam, ad certam aliquam speciem nondum traductam, quare non concedatur vendere extra territorium? I. 8. 1. it. §. 2. ibid. II. 3. 12. 2. 3.

Quare etiam quandoque speciem è ligni materia efformatam? I. 8. 2. 10.

Num in dominio constituendo materia præcellat formæ; an hæc illi? I. 12. 3. 5. I. 2. 1. 12. 5. 14.

Maturitas

Maturitas vel immaturitas arborum & fructuum arboris quomodo in diversis juris effectibus consideranda? I. 4. 3. 6. I. 4. 17. 11. 1. I. 4. 18. 9.

Maza

Ejus descriptio I. 11. 6. 6. 6.

de Ligno & Lapide.

ME

Medicina

Lapidum usus in medicina Præf. n. 6.

Mediocritas.

In omni reservanda I. 2. 2. 8. & 9. I. 1. 2.

13. §. I. 11. 1. 6. 4. II. 6. 4. 29.

Mel.

v. sub voc. Apis.

Melioratio.

In meliorationum æstimatione non tanta habetur ratio arborum in confinio quam aliarum I. 2. 3. 16. 2.

Item illarum, quæ non satis longo spatio à se invicem distant I. 2. 3. 16. 3.

Meliorationes repetere num possit, quæ eas malâ fide fecit aut dolosè? I. 3. 4. 2. 7. ibid. §. 3. n. 2. I. 3. §. 3. 2.

Quomodo sibi consulat, qui meliorationes bonâ fide fecit? I. 3. 4. 3. 3. & seq. I. 3. §. 3. 2.

Meliorationes & impensæ num partem faciant dominii? I. 3. 4. 4. & §. I. 4. 3. 8. 3. & seq.

Meliorandi potestatem habent Vassallus, emphyteuta, superficialarius, colonus I. 3. §. 1. I. 4. §. 6. ibid. §. 8. n. 2. & 7. it. §. 9. n. 1. 4. 6. 7.

Ædificiorum in fundo feudali extructorum non habetur jure Saxonico ratio, sicut aliarum meliorationum I. 3. §. 1. 9.

Meliorationis non habetur ratio, quæ ex lege contractus fuit impensâ I. 3. §. 2. 2. I. 4. §. 6. 12.

Neque ejus quæ superflue facta est I. 3. §. 3. 2.

Meliorationes separabiles quatenus liceat tollere & secum auferre? I. 3. 4. 3. 3. I. 3. §. 3. 2. ibid. §. 4.

ME

Meliorationum non commodè separabiliū æstimatio præcisè solvenda, nec eas tollere permittendum est I. 3. §. 4.

Meliorationum æstimatio per quos & quomodo fiat? I. 3. §. 5.

Et quorum sumptibus? I. 3. §. 5.

Alicubi ea æstimatio legibus determinata est I. 3. §. 5.

Ratione meliorationum quæ remedia competant? I. 3. 4. 2. 7. ibid. §. 3. n. 3. & 4. I. 3. §. 3. 2.

Ob ligna nondum cæsa, arborumque fructus pendentes, ad successorem in feudo transeuntia, quatenus impensæ restituendæ hæredibus Vassalli? I. 4. 3. 8. 3. & seq.

Meliorationes quas quis extra obligationem bonâ fide fecit, restituendæ I. 4. §. 6. §. it. n. 10. 11. 12.

Meliorationum restitutio quare ab usufructuario statim; à Vassallo autem finito feudo petatur? I. 4. §. 6. 13.

Inter meliorationes quatenus ædificia habeantur vel non? I. 4. §. 9. 7. ibid. §. 10. n. 3.

Quomodo sylvarum extirpatio habeatur inter meliorationes? I. 4. §. 11. 3. & ibid. §. præced. ibid. §. 15 n. 8. 1. 4. 6. 15. I. 4. 16. 4. & seq. ibid. §. 13.

Quando procedat compensatio meliorationum cum damno per deteriorationem illato? I. 4. §. 15. 6.

Quando meliorationes, utut bonâ fide extra obligationem factæ, non restituantur? I. 4. §. 16. 2.

Memoria

In memoriam rei gestæ erecta monumenta II. 6. 4. 1. ibid. §. 26. add. voc. Statua.

Plura

Index in Tractatum

ME

Plura v. sub voc. Immemoriale tempus.

Mendacium.

Sub figmentis vera teguntur Præf. n. 16.

Mensa.

Mensæ arboribus inædificatæ I. 4. 2. 1. 4.

An mensæ cedat ejusmodi arbor. tanquam fulcrum seu pes? I. 4. 2. 4.

An talis mensa & arbor veniant sub nomine suppellectilis? I. 4. 2. 4.

Plura de mensis I. 12. 3. 1. ibid. §. 4. 5. I. 12. 5. 2. I. 12. 6. 4. II. 3. 14. 3. 2. ibid. §. 4. II. 6. 2. 5.

Menstruum.

Menstruo fluxu lapis niveus niger effectus Præf. n. 12.

Mensura, Mensuratio.

Varie mensuræ, quibus carbones lignaque conceduntur I. 4. 6. 14. I. 4. 17. 6. II. §. 7. n. 8. §. 14. n. 1. I. 13. 17.

Mensores falsum modum renunciantes quomodo teneantur? I. 4. 17. 7. 8. I. 12. 2. 14. 5. II. 6. 4. 5. 5.

Ad certam mensuram venditis lignis ultra eam mensuram nil venit sub venditione I. 4. 17. 14. 1.

Cui incumbant impensæ mensurationis si quæ res mensuranda sit? I. 12. 5. 6. 3.

De virgis geometricis certum numerum passuum aut pedum spatium continentibus in usum mensurationis I. 12. 6. 3.

Mensuratio metalli fodinarum v. voc. Metallum.

Mercatura.

Non decet Principes & Nobiles I. 2. 2. 10. 6. I. 4. 17. 13. 2. ibid. §. 15. n. 1. II. 3. 12. 2. 4.

Eam non exercent, qui fructus suorum agrorum, hortorum, sylvarum &c. ven-

ME

dunt I. 2. 2. 10. 6. I. 4. 17. 13. 3. II. 3. 12. 2. 4.

Mercibus tempore naufragii è navi dejectis quatenus locum habeat contributio legis Rhodiæ? I. 2. 3. 6.

Mercaturæ, præsertim commercii lignorum, favor I. 6. 2. 1. add. voc. Ræcafa.

Quando lignorum commercium laxari, & quando restringi conveniat? I. 6. 2. I. 8. 1.

Quomodo lignorum, in primis combustibilium, commercium rectè instituendum pro evitanda annona? I. 13. 23. ibid. §. 24. 25.

Confæderationes mercaturam respicientes sunt favorabiles I. 4. 17. 16. I. 6. 2. 1.

Continent quandoque, quò magis commercia promoveantur, immunitatem vestigialium reciprocam I. 4. 17. 16. I. 6. 2. 1.

Quando monopolia queant licere? I. 6. 2. 11.

Quando iidem stipulæ? I. 6. 2. 11.

Mercatores merito certis legibus subjiçuntur prout publica necessitas vel utilitas postulat I. 6. 2. 11. II. 3. 9. 6. ibid. §. 16. & 26. II. 3. 12. 3.

Mercaturæ ratio poscit ut nonnunquam de pretio habeatur fides I. 6. 2. 13. 13.

Quare eo habitæ de pretio fidei casu haud iniquum, si venditor sibi de majori quantum prospexerit? I. 6. 2. 13. 13.

Prohibitio venditionis lignorum extra territorium quàm variis titi queat rationibus? I. 8. 1.

Gemmarum commercium v. voc. gemma.

Antiquus commercandi modus quo merces

de Ligno & Lapide.

ME

ces pro mercibus permutabantur II. 3.
I. 2.

Merces.

Mercedes laborum maximâ nituntur æ-
quitate I. 4. 16. 9. 2. ibid. §. 10. I. 4.
17. 7. 8. I. 15. I. 1. II. 3. 9. 7. ibid. §. 8.
20. 29. II. 3. 11. 43. 2. II. 6. 4. 39.

An merces debeatur ejus temporis quo o-
perarius ex justa causa à labore cessavit?
II. 3. 9. 7. 4. §. ibid. §. 12. n. 4. §. 15.
§. 16. §. 22. n. 1. §. 24. in fin. §. 29. n.
4.

Merlinus

Merlinus vates Præf. n. 4.

Mespitiuni

Quomodo conducatur ad sananda vulnera
Præf. n. 11.

Metallum, Metallifodina.

Metalla purificantur per ignem Præf. n.
19. II. 3. 1. 3. II. 3. 10. 1. II. 3. 12. 2.
2.

In metallifodinis libentiùs spectra oberrant
Præf. n. 20. II. 3. 9. 1. 6.

Quando res metallica potiùs negligenda
quam promovenda? I. 4. 17. 21. 1.

Metallorum defectus sub finem mundi I.
4. 17. 21. 6.

Num ad metalla referendæ metallicoque
jure censendæ carbones fossiles *Ström-
Rohlen*? I. 13. 4. 7.

Metalla sunt maxima divina dona, quorum
permagna est utilitas II. 3. 1. 1. ibid. §.
2. 3. 4. II. 3. 2. 1. 1.

Exempla eorum qui ex proventibus metal-
licis facti ditissimi II. 3. 1. 1. II. 3. 7. 3.

Quomodo metallorum perquisitio publi-
cè utilis sit utut proventus metallici
haud adæquent impensas? II. 3. 1. 1.
17. II. 3. 7. 3. 4.

ME

An metallifodina obnoxia immissionibus,
arrestis sequestrationibus? II. 3. 6. 3.
ibid. §. 4. §. II. 3. 9. 8. 2. 3. ibid. §. 19.
n. 2.

Scientia venas metallorum perscrutandi &
metalla exempta ad puriorem materi-
am redigendi II. 3. 1. 3. II. 3. 10. 1.
II. 3. 12. 2. 2. II. 3. 14. 1.

Metallorum perquisitio in pietate & tran-
quillitate suscipienda II. 3. 1. 4. 2.

Metallorum divitiis utendum ad gloriam
divinam amplificandam II. 3. 1. 4. 2.

Indeque certa proventuum pars ad pios
usus deputanda II. 3. 1. 4. 2.

Impendendæ quoque inde quæsitæ divi-
tiæ in sublevationem propriarum &
proximi necessitatum II. 3. 1. 4. 2.

Neque iis ad superbiam & luxum abuten-
dum II. 3. 1. 4. 3. & seq.

Metallorum dominium II. 3. 2. per tot. Sect.
3. per tot.

Metalla sunt pars fundi & fructus ejus natu-
rales II. 3. 2. 2. II. 3. 3. 1. ibid. §. 6. n. 3.

Metallorum in confinio existentium com-
munio II. 3. 2. 2. II. 3. 12. 1.

Num absque consensu domini fundi ali-
us metalla queat fodere? II. 3. 2. 3. 1.

An sub venditione fundi veniant metalla?
II. 3. 2. 3.

Num, metallis in venditione fundi exce-
ptis, excepta quoque videantur quæ po-
stè inventa sunt? II. 3. 2. 3.

Num ob metalla post venditionem fundi
inventæ locus sit beneficio I. 2. C. de re-
scind. vendit? II. 3. 2. 3. 3. II. 3. 6.
13.

An sub concessione ususfructus fundi con-
tineantur metalla, etiam postè inventa?
II. 3. 2. 4.

Rr

Quomo-

Index in Tractatum

ME

- Quomodo utatur usufructuarius metallis renascentibus? II. 3. 2. 4. ibid. §. 19.
- Quomodo itidem metallis non renascentibus? II. 3. 2. 4. ibid. §. 19.
- An metalla exempta, tempore finiti usufructus nondum exportata acquirantur usufructuarii heredibus; itemve cessionario cui is ad vitam sui usufructum concesserat? II. 3. 2. §. 5. ibid. §. 19. II. 3. 6. 22. 4. §. 6.
- Num impense in metallifodinarum institutionem ab usufructuario factae à proprietario sint refundendae? II. 3. 2. §. 5. ibid. §. 7. II. 3. 3.
- An usufructuario fundi constet potestas metalla ita inquirere ut inde agri facies immutetur? II. 3. 2. 6. it. §. 7.
- An cautio usufructuaria habeat locum ratione metallifodinarum? II. 3. 2. 19. 9.
- Ad quem spectent metalla in fundo dotali? II. 3. 2. 9. II. 3. 3. 9. 2. 3.
- Cui acquirantur proventus metallici ejus anni, quo feudum finitum? II. 3. 2. 9. ibid. §. 19.
- Itemve in fundo dotalitio? II. 3. 2. 8. §. 5.
- Nec non in fundo feudali, emphyteutico? II. 3. 2. 9.
- Quomodo fundi dominus variis titulis alii faciat concessionem metalla perquirendi? II. 3. 2. 10. & §. seq.
- Veluti donationis, venditionis, locationis? II. 3. 2. 10.
- Quousque tunc liceat poenitere ac concessionem revocare? II. 3. 2. 10. ibid. §. 14. n. 13. §. 13. n. 2.
- Quomodo servitus constituatur v. g. Cretae eximendae, arenae fodiendae, calcis coquendae? II. 3. 2. 11.
- Quomodo concessio perquirendorum in alieno fundo metallorum fiat quoque

ME

- titulo legati vel fideicommissi? II. 3. 2. 12.
- An tale legatum transmittatur ad heredes? II. 3. 2. 12.
- Salinis legatis num intelligantur saltem ea quas testator habebat ad proprium usum; an quoque quas vendendi salis causa possederat? II. 3. 2. 12.
- Concessione fodiendi facta sub lege replendi fodinam, quae actio competat ob conditionem non impletam? II. 3. 2. 13.
- Quid si fodina sit repleta nec tamen dominus fuit? Metalla exempta pateretur tollere? II. 3. 2. 13.
- Si dominus aliusve possessor fundi nollet aut non posset metalla perquirere, an Magistratus licebit alii tertio eam facere licentiam? II. 3. 2. 14. ibid. §. 15. 16. II. 6. 1. 3.
- An itidem in fundo communi, nolente uno domino, alteri fodiendi licentia danda sit? II. 3. 2. 14.
- Quid iis casibus intersit inter metalla nobiliora & ignobiliora? II. 3. 2. 14. 2.
- An praedictis casibus domino, itemve communi domino solvendum aliquod solarium, aut ejus loco decima vel certa pars proventuum? II. 3. 2. 14. 3. II. 3. 3. 10. 2. ibid. §. 13. II. 3. 4. 11. ibid. §. 13. n. 1. II. 3. 8. 2.
- Vel an dominus fundi cogendus eum vendere aut pro alio permutare? II. 3. 2. 14. 4.
- An jus fodiendi queat praescriptione obtineri in alieno fundo? II. 3. 2. 14. 8.
- An praescriptione nondum impleta in casu non factae publicae concessionis bona fidei possor se queat in possessione manutenere contra dominum fundi nunc fodere

MF

- dere volentem sub obtentu erogatarum impensarum? II. 3. 2. 14. 8. & seq.
- An vena in suo fundo inventa & occupata, etiam quò se per alterius fundum extendit, tota sit inventoris, ut hic fossionem quoque in alienum fundum queat porrigere? II. 3. 2. 14. 12.
- An in casibus ubi ex publicæ utilitatis ratione alieni agri perfodiendi sunt, id liceat ipso jure, an verò decreto Magistratus sit opus? II. 3. 2. 15.
- Num in tali casu publicæ utilitatis dominus fundi fossorem queat impedire per indirectum, prohibendo ingressum in fundum? II. 3. 2. 16.
- An ista fodiendi licentiæ ex ratione publicæ utilitatis competens extendenda sit ad fundos fiscales aliosve publicos locos? II. 3. 2. 17.
- Quomodo teneatur qui in alieno, ubi jus non habet, fodere præsumpsit? II. 3. 2. 18.
- Metallifodinæ, itemve metalla cæsa an rebus mobilibus vel immobilibus accenseantur? II. 3. 2. 18. ibid. §. 19. II. 3. 11. 9. 4.
- An metalla perquirere liceat sub ædificiis, maximè his qui habitationem præstant? II. 3. 2. 20.
- Num in suo fundo ita cadere metalla liceat ut fragmenta cadant in alterius fundum? II. 3. 2. 20. 6.
- Aut verò an fossor teneatur aliquod spatium à finibus vicini fundi relinquere? II. 3. 2. 20. 7.
- Quomodo pro sufferendo apparatu & sumptu permissum sit privatis aliquod metallifodinarum Corpus s. collegium instituere? II. 3. 2. 21.

ME

- Quomodo metallifodinarum jus ad Regalia fuerit relatum? II. 3. 3. 1.
- Saltem tamen primis temporibus quoad aliquod vestigial vel decimam, quod quamve Cæsari dependere oportebat II. 3. 3. 1. ibid. §. 2. 3.
- Itemve quoad jus promissæ in reliquo metallo excocto II. 3. 3. 2.
- Decima illa intelligenda ejus rudis materiæ, quæ effoderetur II. 3. 2. 1.
- Quomodo id Regale saltem ad Cæsarem in toto Imperio pertinuerit? II. 3. 3. 4.
- Postea verò primò Regi Romano ac Vicariis, itemve Electoribus; tandem quoque aliis Principibus ac Statibus Imperii fuerit quæsitum? II. 3. 3. 5.
- Adeoque etiam Papæ, nec non exteris Regibus competat? II. 3. 3. 5.
- Quomodo nunc Regale metallorum jus non quoad solam perceptionem canonis aut decimæ; sed quoad ipsa metalla intelligatur, aut libertas constet vel ea perquirere vel aliis licentiam facere fodiendi? II. 3. 3. 6. ibid. §. 13.
- Intantum ut id non sit restringendum ad solam potestatem alios à fodiendo excludendi, sed quoque contineat facultatem fodiendi? II. 3. 3. 6. 5.
- Atque complectatur alicubi etiam fodinas jam ante ab aliis possessas II. 3. 3. 6. 6. II. 3. 4. 2. 5.
- Extensionem quoque patiatur ad fundos fiscales II. 3. 3. 7.
- Neque ulla admittenda sit distinctio inter metalla nobiliora & ignobiliora, quasi saltem illa, non hæc, ad Regalia pertineant nisi alicubi contraria esset consuetudo II. 3. 3. 8. item §. 9. 10.

Index in Tractatum

ME.

Quomodo Regalium domini vi sui Regalis juris, si ipsi fodere nolint, aliis licentiam fodiendi concedant? II. 3. 3. 13.

Plerumque sub onere decimarum & juris protimiseos in reliquo metallo excocto? II. 3. 3. 13. II. 3. 4. 10. in f.

Quomodo eâ concessione transferatur aliquod jus in re & utile dominium, at saltem circa fructus & usum, non ipsum jus Regale? II. 3. 3. 14. II. 3. 4. 10. ibid. §. 11. 12. 13.

Indeque ad dominum Regalium etiam in concessis metallifodinis pertineat potestas, tam personas quàm res metallicas certis legibus comprehendere? II. 3. 3. 14.

Prædicto jure protimiseos haud commercandi causâ, sed pro bono publico uti debet regalium dominus II. 3. 3. 13. 4.

Decimam verò in quamcunque suam utilitatem potest impendere, eamque aliis cedere, opignorare &c. II. 3. 3. 3. 4.

Æquitati convenit, si Regalium dominus suis sumptibus velit fodinas ædificare, ut earum inventori solvatur indicinæ præmium II. 3. 3. 10. 3.

Concessio Regalium domini quomodo fiat generaliter ita, ut unicuique sub onere decimarum &c. sit fodiendi libertas? II. 3. 4. 1. 1.

Quam prærogativam quidque juris tunc habeat primus inventor? II. 3. 4. 1.

Antali libertate fodiendi concessâ liceat quid agere in præjudicium fodinarum jam ante existentium? II. 3. 4. 1. 2.

Quomodo talis concessio libertatis fodiendi, necdum fodinæ inventæ, fiat specialiter petenti per contractum perpetuæ locationis vel alium similem? II. 3. 4. 2.

ME

Cui officiali metallico incumbat eam locationem perficere? II. 3. 4. 2. 2. 3. ibid. §. 7.

Quomodo sibi consulat conducere volens, si Officialis esset absens aut neceret moras? II. 3. 4. 2. 2.

Quomodo ejusmodi locatio cum omnibus conditionibus & circumstantiis ab Officiali sit consignanda actisque publicis inferenda? II. 3. 4. 2. 3. 4. 5. ibid. §. 6.

Neque plures locationes & fodinæ uno instrumento comprehendendæ? II. 3. 4. 2. 6.

Nun istâ conscriptione omissâ locatio sit nulla? II. 3. 4. 2. 3. 4.

Quando & à quibus copia ejus consignationis detur partibus petentibus? II. 3. 4. 2. 3. 4.

Quatenus Officialibus metallicis permittitur sportulæ? II. 3. 4. 1. ibid. §. 2. §. 7. n. 6. §. 8. II. 3. 7. 1. 5. II. 3. 9. 10. 2. II. 3. 10. 1. 8. ibid. §. 4. n. 2. 5.

Non tumultuariè decernenda fodinæ locatio, sed prius in renunciationem ejus qui conducturus est, inquirendum II. 3. 4. 3. ibid. §. 8.

Eaque exploratio itidem consignanda II. 3. 4. 3. 2.

Tali speciali concessione factâ, qualem prærogativam præ reliquis conductionis Consortibus habeat primus fodinæ inventor? II. 3. 4. 4.

Quomodo ipso non consentiente nulli alii constet libertas in iisdem partibus fodiendi? II. 3. 4. 4. 3.

Nisi quis novam venam perquisiturus esset absque præjudicio primi conductoris? II. 3. 4. 4. 3.

An tunc si nihilominus in alterius venam principalem inciderit, cedere sit obstrictus? II. 3. 4. 4. 4.

An

de Ligno & Lapide

ME

ME

An potius hoc casu communio statuenda?

II. 3. 4. 4. 5. 6.

De pacto plurium inventorum quo se omnes mancipant illi fodinæ, cujus mensuratio primò contigerit II. 3. 4. 5.

Mensurationis fodinarum effectus II. 3. 4. 5. ibid. §. 8.

Quomodo primus inventor plures queat in legem conductionis recipere? II. 3. 4. 6. ibid. §. 8. n. 1.

Quid verò tunc habeat observandum? II. 3. 4. 6.

Quomodo teneatur primus inventor, si cuiuspiam plures partes vendidisset quàm ipse habuit? II. 3. 4. 6. 2.

Conductor intra certum post locationem tempus ædificationem fodinæ incipere ac demonstrare tenetur II. 3. 4. 7.

Nec non petere confirmationem locationis II. 3. 4. 7.

Quâ confirmatione non secutâ nulla est locatio, & fodina recidit ad locatorem, nil prorsus posterioribus conductoribus obstante jure prioritatis II. 3. 4. 7. 5.

Ex justis tamen causis una vel plures dilationes ad impetrandam confirmationem conceduntur II. 3. 4. 7.

Quæ dilationes nonnunquam, utat petita, deneganda sunt II. 3. 4. 7.

Alicubi fodina mensuranda est antequam metalla quæquam inde extrahantur II. 3. 4. 8.

Venâ se aliorum, quàm mensura comprehendit, porrigente, nullum domino Regalium sit præjudicium II. 3. 4. 8. II. 3. 11. 3. 6.

Loca inter mensurata adhuc vacua cedunt fisco II. 3. 4. 8.

Singula loca mensurata lapidibus finalibus terminanda & distinguenda sunt II.

3. 4. 8. 6. 7. II. 6. 4. 3. ibid. §. 23.

Cujus auctoritate, à quibus, quomodo quibusque observandis observatis lapides finales ponendi, eaque positio consignanda sit? II. 3. 4. 9. II. 3. 11. 3. 5. 6.

Quomodo teneantur mentores si quid per imperitiam vel dolose commiserint? II. 3. 4. 9. 8.

Quomodo iidem is qui lapidem finalem moverunt, aliove modo corruerunt? II. 3. 4. 9. 10

Quomodo novis assumptis Officialibus lapides finales commonstrandi sint? II. 3. 4. 9. 9.

Aliquando dominus regalium non solum decimas & jus protimiseos sed etiam partem fodinæ sibi reservat, absque suo onere reliquorum condominorum sumptibus ædificandam II. 3. 4. 10.

Fodinarum dominis permissum aperire vias per quas ex una in aliam fodinam transire liceat II. 3. 4. 11.

Itemve ex sylvis proximis pro pretio cedere necessaria ligna II. 3. 4. 11. 2.

Aut sine pretio, si domino sylvæ in compensationem certa proventus fodinæ pars constituta esset II. 3. 4. 11. II. 3. 8. 2.

Fodinarum domini ac fossiores quâ gaudeant immunitate? II. 3. 4. 12. 1.

Quomodo iis competat jus protimiseos in coëmptione victualium, aliarumve rerum necessariarum pro ædificatione fodinæ? II. 3. 4. 12. 2.

Nec non commoditas sua pecora pascendi in campis vicinis ad certos fines pastuum determinatis? II. 3. 4. 12. 3.

Iisdem acquiruntur instrumenta metallica in fodina mensurata reperta II. 3. 4. 12. 4.

Rr 3

Quomo.

Index in Tractatum

ME

Quomodo universitatibus in compensationem pascuorum aliorumve communium commodorum debeat aliquo proventuum pars? II. 3. 4. 13. 1.

An locatori vel conductoribus fodinarum incumbant impensæ instrumentorum metallicorum? II. 3. 4. 13. 2. II. 3. 5. 5. II. 3. 6. 8.

Quid cuique conductorum incumbat pro conservatione ejus munimenti, quo aqua à fodinis arcentur aut in iis continentur? II. 3. 4. 13. 3. & seq. II. 3. 10. 4. II. 3. 11. 16. 3.

Quibus variis modis fodinarum jus amittatur? II. 3. 4. 7. 5. ibid. §. 13. 20. II. 3. 5. 1. ibid. §. 3. 8. II. 3. 6. 17. ibid. §. 21. II. 3. 9. 17. ibid. §. 19. n. 1. §. 20.

Quibus incumbat onus aquam à fodinis extrahendi? II. 3. 4. 13.

Publicè interest fodinas debite conservari & edificari neque, diu sub quocunque obtentu relinquere in edificatas II. 3. 4. 13. 5. II. 3. 6. 2. ibid. §. 4. 7.

Quid faciendum si aqua ad fodinas profundiores prolabente, superioribus necessaria aqua deficeret? II. 3. 4. 13. 8.

Quotuplices sint cuniculi quibus aqua à fodinis extrahitur? II. 3. 4. 14.

Quid requiratur in eadem Erb. Stoll? II. 3. 4. 14. ibid. §. 16.

Quo jure quibusque commodis fruatur der Erb. Stoll? II. 3. 4. 14. ibid. §. 16. 17. 18. 19.

Quid si cuniculus veham metalli transversim attingat & rumpat? II. 3. 4. 15. ibid. §. 16. n. 4.

Quid si pro usu fodinæ adhibeantur cuniculi olim deserti? II. 3. 4. 15. 4.

Quo jure quibusque commodis fruatur

ME

der Erb. Stoll? II. 3. 4. 26. 2. 5. ibid. §. 19.

Quid juris si duo cuniculi simultaneo tempore in fodinam incidant? II. 3. 4. 18.

Cuniculorum jura per conductionem oportet impetrari II. 3. 4. 19. 4.

Cuniculorum fossoribus quatenus liceat lapidem inexpugnabilem pulvere tormentario, qualare? II. 3. 4. 14. 6. ibid. §. 16. n. 1.

Num conductores cadant iis venarum partibus quas infodiendo prateriverunt? II. 3. 4. 20.

Locatio fodinarum temporalis media quædam species est inter locationem perpetuam & simplicem II. 3. 5. 1.

Tribuit aliquod jus in re, at non ita forte quam perpetua II. 3. 5. 1. ibid. §. 4. 5.

Fieri solet super fodinis existentibus, sive noviter sint reperta? II. 3. 5. 1.

Sive intermedia in mensuratione relicta loca II. 3. 5. 1.

Sive fodinæ amissa? II. 3. 5. 1.

Item super ea decima, quæ ex fodinis perpetuo locatis percipitur II. 3. 5. 1.

Quid specialiter observandum in locationibus fodinarum, quæ quoquo casu dicuntur amissa, ne sub & obreptionibus prejudicetur earum dominis? II. 3. 5. 1.

Sub locatione veteris amissæ fodinæ an comprehendantur tumuli à fodinis egesti die. Hassen? II. 3. 5. 1. 8. 12. II. 3. 9. 12. 6.

Tales locationes temporales non potest Officialis metallicus facere suis cognatis, neque ob corruptionem aliis pro minori proventuum parte quam æquum est II. 3. 5. 2.

Neque sibi in locatione quasdam fodinæ partes

de Ligno & Lapide.

ME

ME

partes servare II. 3.5.2.3. II. 3.6.9. ibid.
§. 10.

Non sunt hae locationes temporales in
perpetuum II. 3.5.3.1.

At bene eousque donec conductores frui
queant II. 3.5.1.1. ibid. §.3.

Quales ritè factae nequeunt à successore
locatoris in officio revocari II. 3.5.3.

Ob quas tamen causas conductores jus
suum locatione temporali quassum
amittunt? II. 3.5.3. ibid. §. 8. II. 3.6.9.2.
ibid. §. 17. 21. II. 3.9. 17. ibid. §. 19. n. 1.
§. 20.

Quibus conditionibus quandoque fiat
temporalis locatio II. 3.5.4. ibid. §. 6.

Hauptgewerke / Aßtergewerke / Lehen-
hauer qui dicantur? II. 3.5.4.

Num conductores temporales cedere sint
obstricti conductoribus perpetuis ve-
nam ex sua in illorum fodinam infe-
quentibus? II. 3.5.4. ibid. §. 6.7.

An & quomodo caveri per reservationem
possit ne talis persecutio venae licet? II.
3.5.4.

Locatione ad certum tempus facta an de-
ducatur illud spatium quo conductores
absque sua culpa fuerunt in usu impe-
diti? II. 3.5.7. II. 3.6.22. 3.

Resignatione quando opus in locatio-
ne temporali? II. 3.5.8.

Quibus variis modis & titulis fodinarum
conductores jus suum alii queant cede-
re? II. 3.6. per tot.

Vel ita ut totum Corpus seu Collegium
quasdam partes fodinae aliis locet aut
vendat? II. 3.6.1.

Vel ut unus aut alter suam partem alienet
II. 3.6.1.

Priori casu talem contractum perficit Ma-
gister montium II. 3.6.2.

At ex omnium & singulorum fodinae do-
minorum consensu II. 3.6.2. ibid. §. 3.

Quid verò si quidam eorum absentes? II.
3.6.2.

Aut fodinae domini inter se dissentiant. II.
3.6.2.

An ejusmodi contractus haud ritè factus
sit nullus, & à conductoribus omnia re-
cepta restituenda? II. 3.6.3.

Eoque, nomine ab ipsis cavendum? II. 3.
6.3.

Aut etiam sequestratio metallorum casu-
rum decernenda & quomodo? II. 3.
6.3. ibid. §. 4. 5.

Quomodo in quacunque alia causa me-
tallica arresta decernenda sint aut se-
questrationes, vel non? II. 3.6.3. ibid.
§. 4. 5. II. 3.11.3.6. ibid. §. 50.

Quando in supradicta alienationis causa
rati habitio sit pro consensu? II. 3.6.6.

Quomodo & quando subsistat talis aliena-
tio ut locatori cum alio tertio de fodi-
na lis esset? II. 3.6.7. ibid. §. 24.

Ex quibus causis cessionarii seu novi do-
mini jura sua amittant? II. 3.6.9.2.

Particularis alienatio, quam unus vel al-
ter fodinae dominorum in sua parte fa-
cit, sit itidem variis titulis, ritè secun-
dum constitutiones metallicas se habentibus
II. 3.6.11. & seq.

Veluti venditione II. 3.6.11. ibid. §. 12.
13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 24.

Locatione II. 3.6.22.

Donatione II. 3.6.23.

Cessione actiones II. 3.6.24.

Oppignoratione II. 3.6.25.

An in venditione vel locatione poenitendo
liceat à contractu rescire? II. 3.6.11.
ibid. §. 22.

Quid si in venditione error vel circa ipsam
rem

Index in Tractatum

ME

- rem vel in solo nomine intervenerit? II. 3. 6. 12.
- An subsistat venditio partium metallicarum sub colore donationis absque pretio facta? II. 3. 6. 13. 1.
- An eadem subsistat si donationis causâ minori pretio esset facta? II. 3. 6. 13. 1.
- Num in venditione partium metallicarum quæ extra donationis causam minori pretio facta esset, locum habeat l. 2. C. de rescind. vend.? II. 3. 6. 13. 2. & seq.
- An subsistat venditio partium metallicarum quæ sit in fraudem creditorum? II. 3. 6. 14.
- Num venditionis contractus sit in scriptura perficiendus? II. 3. 6. 15.
- An ad venditionis itemve donationis subsistentiam requiratur judicialis resignatio? II. 3. 6. 15. ibid. §. 23. II. 3. 9. 10.
- Quid si talis resignatio simulatè in fraudem esset facta? II. 3. 6. 17.
- Quomodo alicubi venditiones partium metallicarum non aliter celebrandæ quàm per constitutos proxenetas iuratos? II. 3. 6. 16.
- Quomodo teneantur qui emptores mentiendo fefellerunt aut plures partes vendiderunt quàm ipsi habuere? II. 3. 6. 16.
- An dominium fodinæ venditæ transferatur non soluto pretio nec fide de eodem habitâ? II. 3. 6. 18.
- Parte pretii solutâ cum reservatione ut in emptoris sit arbitrio prius de bonitate fodinæ perquirere, & tunc vel stare contractui vel cum perditione soluti

ME

- pretii ei renunciare, quid statuendum? II. 3. 6. 18.
- An & quanto tutor queat partes metallicas pupillares absque decreto Magistratus alienare? II. 3. 6. 19.
- Venditione, procedente in ea septimana quâ rationes redditæ novæq; collectæ stipulatæ, an has ferat venditor vel emptor? II. 3. 6. 20.
- Quid obtineat circa præstationem evictionis in venditionibus partium metallicarum? II. 3. 6. 21.
- Locatione ad certum tempus factâ eoque tempore indicente in diem festum, an nihilominus finiatur locatio? II. 3. 6. 22.
- Quid juris circa metalla quæ tempore finitæ locationis essent casâ, at nondum exportata? II. 3. 6. 22. 4. 5. 6.
- Quomodo, cujus autoritate & quando metalla casâ e fodinis sint exportanda? II. 3. 6. 22. 7.
- Donationes partium metallicarum inter conjuges prohibita? II. 3. 6. 23. 3.
- Emptus metallicis partibus per mandatarium hic emptori contra venditorem cedit actiones? II. 3. 6. 24.
- An metallifodinis in antichresin constitutis percepti immodici fructus computentur in sortem? II. 3. 6. 25.
- Num metallifodinæ ac partes metallicæ subiaceant confiscationibus? II. 3. 6. 26.
- Mensurationis fodinarum necessitas ac utilitas? II. 3. 7. 1.
- Quomodo mensuratio fodinarum perficiatur atque virgâ metallicâ venarum magnitudo &c. exploretur? II. 3. 7. 1. ibid. §. 2.
- Quomodo teneantur mensores & exploratores ob renunciatum falsum modum?

de Ligno & Lapide.

ME

- II. 3. 7. 1. 4. ibid. §. 2. n. 3. §. 3. per tot.
 lis pro labore debetur merces II. 3. 7. 1. 5.
 Quid sentiendum de iis, qui alios ad fodien-
 dum alliciunt? II. 3. 7. 2. 3. ibid.
 §. 3.
 Quomodo privilegiati Principes metalli-
 fodinarum possessores, ut queant pro-
 prias instituere officinas monetarias?
 II. 3. 7. 3. 3.
 Quâ aequitate nitantur decimæ domino
 territorii de proventibus metallicis præ-
 standæ? II. 3. 8. 1.
 Itemve collectæ de iisdem eidem depen-
 dendæ? II. 3. 8. 1.
 Quomodo tamen consultum ut territorii
 dominus alterutro sit contentus, si pe-
 nes ipsum sit Regale metallifodina-
 rum? II. 3. 8. 1.
 De collectis quas ipsum fodinarum colle-
 gium indicit earum dominis pro susti-
 nendis impensis fodinarum ædificatio-
 nis II. 3. 8. 3. II. 3. 9. 11. 2. ibid. §. 18.
 n. 6. 7. 8. 9. §. 19.
 Num operarii metallici emigratione desi-
 nant esse subditi, si alibi metalla fodien-
 da conduxerint? II. 3. 9. 1. 4.
 Anverò nihilominus sufferant onera in ea
 regione unde oriundi sunt? II. 3. 9. 1. 4.
 Et queant à domino regionis, unde oriun-
 di, revocari? II. 3. 9. 1. 4.
 Num tamen etiam domino regionis, in
 quâ fodiendi causâ commorantur, tene-
 antur præstare homagium? II. 3. 9. 1. 4.
 Operatio metallico commodato vitio ma-
 chinæ decidente, quomodo teneatur
 commodatarius? II. 3. 9. 1. 5.
 Itemve si operarius fuisset commodatus ad
 operandum in plano; at adhibitus in
 profundo? II. 3. 9. 1. 5.

ME

- Quæ occasio & causa fuerit pœnz damna-
 tionis in metallum? II. 3. 9. 1. 6.
 De Officialibus metallicis majoribus qui-
 bus non nuda rerum metallicarum ad-
 ministratio sed & jurisdictio commissæ
 II. 3. 9. 2. II. 3. 11. per tot.
 De Officialibus quibus præcipuè rerum
 metallicarum administratio incumbit II.
 3. 9. per tot.
 De urbanis eorumque potestate & offi-
 cio II. 3. 4. 2. ibid. §. 8. II. 3. 6. 2. 4. II. 3. 9.
 3. ibid. §. 4. 5. §. 6. n. 3. §. 12. n. 3. §. 27. n.
 1. II. 3. 11. 3. 6. 7.
 De Capitaneis montium eorumque pote-
 state & officio II. 3. 4. 9. II. 3. 5. 2. 4.
 ibid. §. 10. n. 2. §. 22. n. 7. II. 3. 9. 3. 2.
 ibid. §. 4. n. 3. II. 3. 10. 1. II. 3. 11. 3. 7.
 ibid. §. 4.
 De præfecto montium ejusque potestate
 & officio II. 3. 9. 3. 3. ibid. §. 22. n. 2.
 II. 3. 10. 4. 4. II. 3. 11. 3. 7.
 De juratis eorumque potestate & officio
 II. 3. 4. 13. 8. ibid. §. 14. n. 6. §. 15. n. 4.
 §. 16. n. 3. §. 20. II. 3. 5. 1. 3. 4. 7. 9. II. 3.
 6. 5. ibid. §. 10. n. 2. II. 3. 9. 6. ibid. §. 7.
 §. 18. n. 6. II. 3. 11. 4. 1. ibid. §. 5. n. 3.
 §. 6. §. 17.
 De Magistris montium eorumque pote-
 state & officio II. 3. 4. 2. ibid. §. 7. 9. §.
 13. n. 8. §. 14. n. 6. §. 15. n. 4. §. 16.
 n. 3. §. 20. II. 3. 5. 1. 4. 7. 8. 9. 12. II. 3. 6.
 2. ibid. §. 3. §. 9. 10. §. 22. n. 7. II. 3. 7. 1.
 §. II. 3. 9. 7. §. ibid. §. 8. 9. 10. §. 11. n. 3.
 §. 12. n. 3. 4. 7. §. 17. §. 18. n. 2. 6. §. 19.
 n. 1. 2. §. 24. n. 3. §. 27. n. 2. §. 29. n. 2.
 II. 3. 10. 4. II. 3. 11. 3. ibid. §. 4. 5. 11.
 n. 4.
 De scriptoribus urbium s. fodinarum,
 eorumque potestate & officio II. 3.
 4. 2. 3. 4. ibid. §. 3. n. 2. §. 9.
 §. 5

n. 7. 11.

Index in Tractatum

ME

- n. 7. II. 3. 6. 20. II. 3. 9. 10. ibid. §. 11. §. 28. n. 2. II. 3. 10. 2.
- De scanforibus eorumque potestate & officio II. 3. 4. 9. 9. ibid. §. 20. II. 3. 6. 5. ibid. §. 9. 10. II. 3. 9. 7. 2. ibid. §. 8. n. 4. §. 12. §. 16. n. 5. §. 18. n. 3. §. 22. n. 1. II. 3. 11. 3. 5.
- De menforibus eorumque potestate & officio II. 3. 4. 8. ibid. §. 9. II. 3. 6. 5. II. 3. 7. per tot. II. 3. 9. 13. II. 3. 11. 3. 6.
- De carpentariis eorumque officio II. 3. 9. 14.
- De custodibus & eorum officio II. 3. 9. 15.
- De procuratoribus colonorum s. dominorum fodinae absentium II. 3. 9. 17. ibid. §. 19. n. 1.
- De praesidibus seu administratoribus fodinarum eorumque potestate & officio II. 3. 4. 9. 9. ibid. §. 20. II. 3. 6. 10. ibid. §. 22. n. 7. II. 3. 7. 3. II. 3. 9. 8. 4. ibid. §. 9. & 11. §. 17. n. 4. §. 18. §. 19. 20. 21. 22. §. 28. n. 2. II. 3. 10. 2.
- De metalli separatoribus & divisoribus eorumque officio II. 3. 9. 23. ibid. §. 27. n. 3. & §. 16. n. 5.
- De horarum pronunciatoribus eorumque officio II. 3. 9. 24.
- De decimatoribus & eorum officio II. 3. 6. 5. II. 3. 9. 9. ibid. §. 16. n. 2. II. 3. 10. 2.
- De exploratoribus II. 3. 7. 2.
- De metallorum mercatoribus II. 3. 9. 16. ibid. §. 26. §. 27. n. 4. II. 3. 12. 3.
- Quomodo his non liceat inter se convenire de pretio non nisi minori quam equum est, pro metallis solvendo? II. 3. 9. 26. §. 27. n. 4.

ME

- Quomodo aurifabris non liceat metalla comparare ab operariis metallicis aut Officialibus jus vendendi non habentibus? II. 3. 9. 16. 2.
- Quomodo judaïs idem interdictum neq; in fodinis pernoctare permissum? II. 3. 9. 16. 3.
- De juramento fidelitatis quod ab officialibus metallicis praestandum II. 3. 7. 2. II. 3. 9. 4. 2. ibid. §. 18. n. 2. II. 3. 10. 1.
- Penes quem stet constitutio & remotio Officialium? II. 3. 9. 1. 1. 2. ibid. §. 4. n. 2. 3. §. 18. n. 1. II. 3. 10. 1. 4.
- De poenis Officialium qui contra officii sui fidem deliquerunt *v. allegata aqua quemlibet eorum. add.* II. 3. 9. 27. ibid. §. 28.
- De conventionem mercedis inter fodinae dominos & operarios II. 3. 9. 29. 5.
- De favore mercedis operarium, & quomodo ob hanc non solutam operariis pig norandi potestas concessa? II. 3. 9. 7. ibid. §. 8. 20. 29. II. 3. 11. 16. 3. ibid. §. 43. n. 2.
- Quare merces operariorum non in metallis, sed in pecunia numerata illic locustata sit solvenda? II. 3. 9. 8. ibid. §. 10. n. 2. II. 3. 10. 1. 8.
- Quid observandum si solutio mercedis fiat per assignationes? II. 3. 9. 20.
- Quomodo operariis injunctum labores suos non continuo motu, sed distinctis temporibus perficere? II. 3. 9. 24. II. 3. 10. 2. 6.
- An itaque iisdem permissum mediis otiosis temporibus sese aliis laboribus vel etiam aliis fodinis mancipare? II. 3. 9. 25.

An,

de Ligno & Lapide.

ME

An, si quorundam partes metallicæ ob indictas collectas sumpensas non solutas aliis addicendæ vel vendendæ sint, condominis fodinarum competat jus protimiseos? II. 3. 9. 17.

De officinis metallariis excoctoriis earumque Officialibus & operariis II. 3. 10. I. ibid. §. 2.

De variis legibus quas observandas habent Officiales & operarii in officinis excoctoriis II. 3. 10. per tot.

De peculiari judicio metallico II. 3. 11. I.

De actore & reo II. 3. 11. I. ibid. §. 2. §. 28. n. 4. §.

De iudice ejusve competentia II. 3. 11. I. 3. ibid. §. 3. 4. §. 6. 7. §. 18. n. 1. §. 20. §. 28. n. 4.

De Advocatis & Procuratoribus II. 3. 11. 8. ibid. §. 15. §. 17. 21. 22. 23. §. 28. n. 4. §. 32. n. 3 §. 33. 45.

Unde qualitas causæ metallicæ æstimanda, ut ad nullum aliud quàm metallicum judicium pertineat? II. 3. 11. 9.

Renunciatio hæreditatis in loco domicilii aut rei sitæ facta, nec etiam in locis montanis, ad partes metallicas non extenditur II. 3. 11. 9. 3.

Similiter petitio hæreditatis II. 3. 11. 9. 3. Processus judiciarii metallici utilitas II. 3. 11. 10.

Ejusdem necessitas, ut eo non observato sententia sit nulla II. 3. 11. 10. ibid. §. 30. n. 6.

De citatione II. 3. 11. 11. ibid. §. 12. 13. 14.

De comparitione & responsione sub vel sine juramento II. 3. 11. 14. ibid. §. 15.

ME

De contumacia ejusque accusatione & purgatione II. 3. 11. 14. ibid. §. 24.

Cautio de rato II. 3. 11. 15.

Processus summarius & ordinarius II. 3. 11. 16.

Judicii metallici solennis constitutio, ejusque constitutionis formula & usus II. 3. 11. 17. ibid. §. 18. 19. 20. 21.

De libello II. 3. 11. 25.

De actione vel personali vel reali II. 3. 11. 26. ibid. §. 27. 50.

Judicium possessorium II. 3. 11. 27.

De juramento in litem II. 3. 11. 27.

De causarum avocationibus II. 3. 11. 25.

De litis contestatione II. 3. 11. 27. ibid. §. 28. 29. §. 30. n. 4. §. 31.

De exceptionibus dilatoriis & peremptoriis, replicis, duplicis, &c. II. 3. 11. 28.

De reconventionem II. 3. 11. 29. ibid. §. 30.

De juramento calumniæ II. 3. 11. 31. ibid. §. 48. n. 5.

De satisfactionibus II. 3. 11. 31. 6. ibid. §. 53.

De confessionibus II. 3. 11. 32. ibid. §. 33.

De probationibus II. 3. 11. 34.

De testibus II. 3. 11. 35. ibid. §. 36. 37.

De examine testium II. 3. 11. 38.

De effectu probationis dictorum testium II. 3. 11. 39.

De publicatione attestatorum II. 3. 11. 40.

De disputationibus attestatorum; replicis, duplicis, conclusionibus super iisdem II. 3. 11. 4. 1.

De probatione per instrumenta II. 3. 11. 42.

Index in Tractatum

ME

Itemve per conjecturas & præsumptiones II. 3. 11. 43.
 Nec non per juramenta II. 3. 11. 44.
 De conclusione in causa II. 3. 11. 46.
 De sententiæ conceptione & publicatione II. 3. 11. 27. ibid. §. 30. n. 5 §. 45. §. 46. 47. 48. 49.
 De appellationibus & supplicationibus II. 3. 4. 44. II. 3. 11. 48. ibid. §. 51. §. 2. 53.
 De expensis in prima & appellationis instantia II. 3. 11. 47. ibid. §. 45. 48. 53.
 De executione sententiæ II. 3. 11. 50.
 De officio judicis suppletorio II. 3. 11. 25. §. 12. §. 45.
 De iudice qui scienter & dolosè malè iudicavit II. 3. 11. 54.
 Metalla è terra exempta veniunt nomine rutorum cæsorum II. 3. 12. 1.
 Metallorum rutorum cæsorum dominium II. 3. 12. 1.
 Metallorum rutorum cæsorum commercium II. 3. 12. 2. ibid. §. 3. & 4.
 An vectigal de iisdem pendendum II. ? 3. 12. 3. 4. & seq.
 Num qui in coëmptionem metallorum sub eorum oppignoratione pecuniam credidit, in concursu creditorum præferatur fisco ratione pensionis quæ eidem ex conducto debetur? II. 3. 12. 4.
 An metallorum naufragio submersorum dominium videatur amissum? II. 3. 12. 4.
 De marmore *v. voc. Marmor.*
 Quomodo Officialibus & operariis metallicis prohibitum è metallis quicquam, ne manu quidem, secum auferre *Hand. Stein von den Bechen zu tragen?* II. 3. 9. 16. §.

ME MI.

Quatenus licitum advenas & peregrinos uno vel altero lapide honorare? II. 3. 9. 16. §.

Metus

Vanus non considerandus I. 2. 3. 3. §. ibid. §. 4.
 Justus metus excusationem præbet I. 2. 3. 8. 2.

Militia.

Quatenus militiæ Dux jurisdictionem licite exerceat in territorio alieno? I. 4. 10. unic.

Militum Præfecti jus vitæ ac necis exercentes absque ullo iudicio, in milites peccantes I. 11. 3. 3. §.

Militum transitus quatenus possit impediri? I. 11. 4. 4.

De pœna militum quæ virgis perficitur I. 11. 5. 6. 2. ibid. §. 8.

De pœna militum, quâ in ligneo asino publicè dehonestantur I. 11. 5. 8. 4.

De pœna militum quâ ipsis insignia militaria detrahuntur I. 11. 5. 8. 6.

Quare de usu expeditionis militaris cuncta pretiosa tollenda, & lignis valis utendum? I. 12. 3. 2. 2.

Militum dignitas I. 11. 5. 6. I. 12. 3. 8.

Militaria jura sunt planè singularia, non ubique applicabilia I. 12. 5. 8. ibid. §. 24. n. 3.

Quid comprehendatur sub hospitatura militum? I. 13. 19. ibid. §. 20.

Miliare

v. voc. Via.

Mina.

De minis ac diffidationibus II. 6. §. per tot.

Num minæ timendæ, ideoque cavendæ, viro

de Ligno & Lapide.

MI

viro probo & pio? II. 6. §. 3.

Minimum.

De rebus minimis non convenit altercari vel litigare I. 3. 2. 7. 4. ibid. §. 8. n. 6.

add. voc. Lii.

Non magna feudi deterioratio num attendenda in privatione feudi? I. 4. §. 15. 10.

Minorum res

v. voc. Tutela.

Minus.

Cui plus licet, eidem quoque licet quod minus est I. 2. 3. 2. 4.

Quomodo à minori ad majus valeat argumentum? I. 6. 1. 1. 9.

Quando & quomodo sequendum id quod minimum est, seu per quod minimum læditur? I. 11. 1. 6. 4.

Misericordia.

Immisericordes lapidibus similes Præf. n. 16.

Personarum miserabilium favor & quomodo participant de decimis Levitarum? I. 4. 16. 9. 1.

Missilia.

De nummis ligneis loco missilium projici solitis ut essent symbola ejus inscriptæ rei quæ foret accipiendâ I. 11. 6. 8. 5.

Missio.

Missio in possessionem quotuplicem finem, usum & effectum habeat? I. 4. §. 16. §. ibid. §. 19. n. 3.

Missus in possessionem sylvæ, quomodo teneatur ob ejus devastationem? I. 4. §. 16. §. 1. 4. 17. 5.

Missio in bona debitoris quo ordine expedienda? I. 4. 17. 5.

Missio in possessionem ædium quomodo fiat per rescationem frustuli ligni è ti-

MO

gno cui fores sunt impostæ? I. 12. 2. 19.

Quid juristalis missio tribuat creditori? I. 12. 2. 19.

Quomodo evitetur in consentiendo in executionem ut habeatur profacta? I. 12. 2. 19. in f.

An & quatenus metallifodinæ immisionibus obnoxia? II. 3. 9. 8. 2. 3.

Mobile, Immobile.

An res immobiles referuntur arbores radicata & solo coherentes I. 3. 1. 3. 2. & seq. I. 4. 3. 6. 6. ibid. §. 8. n. 3. 1. 6. 1. 9.

Et rami quoque arborum I. 3. 1. 3. 5.

Item sylva, vinea, hortus, arbutum I. 3. 1. 3. 2.

Ad res mobiles referendæ arbores succisæ, dejectæ I. 3. 1. 3. 6. 1. 6. 1. 9.

Mobilitas quomodo consideretur physicè & juridicè? I. 3. 1. 3. 3. & 4. 1. 6. 1. 9.

Fructus arborum quatenus sint res mobiles vel immobiles? I. 4. 3. 6. 6. ibid. §. 7. & 8. 1. 6. 1. 9. 5.

Tigna ædibus juncta; molendina pneumatica, navalia, manuarum an mobilibus vel immobilibus rebus accenseantur? I. 12. 2. 15.

Vehicula, naves quatenus rebus mobilibus vel immobilibus annumerentur? I. 12. 3. 7. I. 12. 5. 13.

Item dolia, amphora, serici, cuppæ, cadi? I. 12. 5. 4.

Nec non sepes? I. 12. 5. 28. §. 1. 4. 3. 7. 6.

Itemque rotæ molarum lapidesque molares? I. 12. 6. §. II. 6. 2. 12. 6.

Tormenta & munitiones? II. 3. 14. 11.

SS 3

Gemma?

Index in Tractatum

MO

- Genæ? II. 2. 13. ibid. §. 16. n. 4. §.
 Metalla: Metallifodinæ? II. 3. 2. 18. 19.
 II. 3. 11. 9. 4.
 Vasa aurea & argentea, annuli aurei? II.
 3. 14. 3. 2. ibid. §. 9.
 Sepulchra? II. 4. 2. 4.
 Quomodo in Saxonia rerum immobilium
 alienatio restricta sit ad decretum Ma-
 gistratus? II. 6. 4. 11. 3.

Modus

- Quid intersit inter rem ipsam & rei
 modum? I. 6. 1. 1. 6. & seq. ibid. §.
 2. n. 6.

Moenia.

v. voc. Murus.

Mola, Molendinum.

- Num in flumine publico molam ponere
 liceat absque consensu domini territo-
 rialis? I. 6. 2. §. 1.
 De molarum utilitate quibus arbores in
 asseres dissecantur I. 8. 2.
 Molitoros fraudulentioris vitæ homines I.
 11. 5. 2. 4.
 Molendina pneumatica, navalia, manualia
 an rebus mobilibus vel immobilibus
 accenseantur *v. voc. Mobile.*
 Quatenus mola manualis annumerentur
 instrumentis fundi? I. 12. §. 2.
 De rotis molarum *v. voc. Rota.*
 De munimento lapideo quod per trans-
 versum in flumine aquæ ad molendi-
 num declinandæ causâ ducitur, Weer.
 II. 6. 2. 13.
 An devastatio vicinarum molarum justam
 locatori præbeat causam exigendi aug-
 mentum annui canonis? I. 12. 6.
 §. 4.
 Lapide molari acuto oportet eum ab are-
 nulis pargare antequam molantur fru-
 ges II. 6. 2. 10.

MO

- An locatori vel conductori mola incum-
 bant impensæ in lapidum molarium
 cœmptionem & conservationem faci-
 endæ? II. 6. 2. 11. ibid. §. 12.
 Num lapis molaris habeatur pro re mo-
 bili vel immobili? II. 6. 2. 12. 6.

Moneta.

- Probæ monetæ defectus sub finem mundi
 I. 4. 17. 21. 6.
 Monetæ adulteratorum pœna I. 4. 17.
 21. 6.
 Grossorum Saxoniorum valor I. 4. 18.
 24.
 Augmentum valoris monetæ provisiona-
 le omnium rerum annonam promovet
 I. 13. 23. in f.
 De probatione monetæ per lapidem Ly-
 dium aliosvè modos II. 6. 1. 9.
 Officiarum monetariorum in quoquo
 imperii Circulo certus numerus esse
 debet II. 3. 7. 3. 3.
 Quomodo tamen privilegiati sint Princi-
 pes, qui metallifodinas possident, ut
 queant proprias habere officinas mone-
 tarias? II. 3. 7. 3. 3.
 De monetis II. 3. 14. 3.

Monopolium.

- Monopolia lignorum *v. voc. Stofsholz.*

Mons.

- Quomodo pontibus superentur monti-
 um voragines præcipitia &c. *v. voc.*
Pons.

Monumentum.

- In memoriam rerum gestarum erecta mo-
 numenta II. 6. 4. 1. ibid. §. 26. *add. voc.*
Statua.

Mora.

- Ubi moræ periculum est, ibi extra ordi-
 nem statuendum pro eo avertendo, &
 postea de causa cognoscendum I. 2. 3.
 6. 8.

Aforali-

de Ligno & Lapide.

MO MU

Moralitas.

Morale legum Mosaiicarum permansit Re-
publica judaicâ sublatâ I. 1. 1. 2. 3.

Morbis, Morbosus.

Ex esu carnum venenatarum, aut de mor-
bosis animalibus, morbi sæpè contin-
gunthomini aut planè mors I. 4. 3. 21. 5.

Morus.

Morus alimentum præbet bombycibus I.
4. 1. 11.

Mulieris ornatus.

v. voc. Ornatus.

Mundus.

Creatio mundi I. 1. 1. 1.

Sub finem mundi quæ res humanæ sociali-
tati necessariæ sint defecturæ? I. 4. 17.
21. 6.

Municipium.

Municipia quomodo urbium capiti, Ro-
mæ, ex æquata sint tam in suffragii
quàm aliis juribus? I. 11. 3. 3. 9.

Murus.

Venit sub nomine lapidis *Pres. n.* 30. *inf.*
Muris urbium nihil jungendum, unde ur-
bes incendium vel insidias reformi-
dant aut angustantur spatia platearum I.
2. 3. 2. 1. *add. voc. Porta.*

Murorum vicem quandoque præstant syl-
væ, aliæ arborescunt I. 4. 14. 2. 3. I. 4.
17. 8. 9. 10. 31.

Murorum urbis consecrationes *v. voc. Con-
secratio.*

Quo sensu muri urbium habeantur inter
res sanctas? I. 11. 3. 2. II. 5. 3. 3.

De pœna eorum qui muros urbium, ca-
strorum, propugnaculorum, transcen-
dunt I. 11. 3. 3. *ib. § 4.* II. 5. 3. 3. II. 6. 4. 38.

Num ea pœna teneat quoque illos qui
urbium, castrorum, propugnaculorum,

MU

munimina lignea Palisaden / tran-
scendunt? I. 11. 3. 3. 15. II. 5. 3. 3.

Num & criminis sum è carcere per mu-
ros urbis aufugientem? I. 11. 3. 4. 2.

Pro muris & fossatis urbium sicmius refor-
mandis annexari queunt vicinæ ædes
hortique I. 11. 3. 3. 16. II. 5. 3. 4.
7.

Nec non ligna è propinqua sylva succidi
ad conficiendas pro munimine palinas
Palisaden I. 11. 3. 3. 16.

Quomodo valla & aggeres propugnacu-
lorum censeantur jure murorum urbis?
I. 11. 3. 8. II. 5. 3. 2.

In muro ædificando vel macerie quodnam
spatium à termino finium relinquen-
dum? I. 12. 5. 29.

Muris quandoque regiones à se invicem
distinguuntur II. 5. 3. 1.

Nonnunquam integræ regiones muris cir-
cummuniantur ad arcendos hostes II.
5. 3. 1.

An urbs necessariò habeat muros? II. 5. 3.
2.

Quales lapides conducant in usum struen-
dorum murorum? II. 5. 3. 2.

Quæ forma & crassitudo muris urbium
conveniat? II. 5. 3. 2.

Cujus sumptibus muri urbium construen-
di? II. 5. 3. 4.

Mure jure sepium censeantur II. 6. 2. 7.

Num murum habere non liceat quòd cor-
ruendo quem opprimere queat? II. 6.
2. 8.

Num, si murus corruendo quempiam op-
presserit, lapides subjaceant pœnæ? II.
6. 2. 8.

Musicalia instrumenta.

De his I. 12. 7. 1.

Na-

Index in Tractatum

NA

N.

Navis, Navigatio,

Naufragium.

Navis cum civitate comparatio I. 2. 3. 6.
3. & seq.

Itemve cum vehiculis I. 12. §. 11.

Tempore naufragii mercibus è navi dejectis quatenus locum habeat contributio legis Rhodiæ? I. 2. 3. 6.

Quid juris in ripis fluminum, ac circa arbores riparum habeant, qui gaudent libertate aut juri navigandi? I. 4. 15. 2.

Navigationis usus quatenus hodie sit communis aut publicus? I. 4. 15. 2. *add. voc.*

Flumen.

Naves inserviunt commoditati transportandorum lignorum, indeque lignorum vectrices audiunt I. 6. 2. 2. 1.

Navigationi correspondet ratium per flumina traducendarum commoditas *v. voc. Glof. Holz.*

Navigiorum tam antiquitas origo & occasio, quam etiam maxima utilitas I. 6. 2. 2. I. 12. §. 11. 2.

Naufragium lignorum seu ratium quæ flumine traducuntur *v. voc. Glof. Holz.*

Materia legatâ an veniat navis? I. 8. 1.

Navi legatâ num veniat materia si navem dissolvi contigerit? I. 8. 1.

Stante prohibitione venditionis lignorum num quoque navem vendere prohibitum sit? I. 8. 1. 2. & seq.

Quatenus naves præstent usum viarum & pontium, eodemque cum viis & pontibus jure censeantur? I. 11. 1. 1. I. 11. 2. unic.

Scalæ navales quibus vectores excipiuntur & exponuntur *v. voc. Pons.*

Quatenus naves annumerentur vel sup-

NA

pellestili vel instrumentis fundi I. 12. 3. 6. I. 12. §. 2.

Quatenus rebus mobilibus vel immobilibus? I. 12. 3. 7. I. 12. §. 13.

Naves dissolubiles ad struendas infidias I. 12. §. 11. 3.

Flumen non est pars navis I. 12. §. 12.

Quod remedium competat illi qui de navi dejectus est? I. 12. §. 13.

Num in venditione navis locum habeat jus retractus? I. 12. §. 13. 3.

An polleßio navis relevet à satisfactione? I. 12. §. 13. 4.

Navis ex sylva oppignorata facta an sit pignori? I. 12. §. 16.

Navi venditâ an comprehendantur singula membra? I. 12. §. 17.

Navis promissa dissoluta & rursus compacta an debeatur? I. 12. §. 18.

Navis usufructu competente num ea navigatum mittenda sicut naufragii periculum immineret? I. 12. §. 19.

Navis dominus aut fructuarius quando teneatur de naufragio? I. 12. §. 19.

Si quid de navi dejectum vel effusum, coque alteri damnum datum sit, quæ detur actio? I. 12. §. 20.

Si navis impulsâ in alterius navem vel scapham, in funes anchorarum, retia piscatorum, quid juris? I. 12. §. 21.

Si navis armamenta ictu fulminis essent deusta, nauta verò statim tumultuaria armamenta coemisset, an lex Rhodia habeat locum? I. 12. §. 22.

Si navis vi tempestatum in fundum alterius esset delata quomodo consultum tam navis quam fundi domino? I. 12. §. 23.

An traditione navis instrumentorum videatur possessio navis tradita? I. 12. §. 24.

Num

de Ligno & Lapide.

NA

Num navis rostrata comprehendatur sub simplici appellatione navis? I. 12. 5.

24.

Quomodo post liminii jus locum habeat in navibus bellicis, non aliis, veluti piscatoriis, voluptuariis &c. I. 12. 5. 24. 3.

Plura de navibus I. 12. 5. 24. 4.

An metallorum naufragio submersorum dominium videatur amissum? II. 3. 12.

4.

De tonnīs marinis, item de speculis positīs in insulis & portubus ad usum navigantium II. 5. 1. 5.

Plura v. sub voc. Flumen.

Necessitas

Non habet legem I. 2. 3. 6. 8. I. 4. 3. 2. 2.

II. 6. 4. II. 6.

Negligentia

Rerum suarum non cuiuslibet I. 2. 2. 11. 7. I. 4. 16. 10. 7.

Negligentia quatenus quis jus suum amittat? I. 3. 2. 2. I. 3. 3. 6. 3. I. 3. 4. 1. 2. ibid. 5. 2. n. 5. I. 4. 5. 12. & seq. I. 4. 16. 17. I. 4. 16. 6.

Per negligentiam accidens casus, utitur fortuitus, præstandus est I. 4. 5. 6. 9. & 10.

Quid intersit inter rei abusum s. deteriorationem in faciendo vel omittendo consistentem? I. 4. 5. 14. I. ibid. 5. 16. n. 3.

Nemo præsumitur suum velle negligere I. 4. 16. 16. in f.

Nimium.

Omne nimium vertitur in vitium I. 2. 2. 8. & 9.

Nobilitas.

Nobiles quatenus deceat mercatura? v. voc. Mercatura.

Nobilitas quid in multis proficit? I. 11. 5.

NO

7. ibid. 5. 8. 6. in fin. I. 12. 3. 8. II.

2. 6. ibid. 5. 7. 8. 9. II. 3. 14. 5. II. 4. 2.

9.

In quibus causis par nobilium cum alii conditio? I. 11. 1. II. 5. 3. 4.

Nomen.

Denominatio speciei aliquando fit à materia, unde ipsa effecta est vel provenit Præf. n. 30. & seq.

Nomina rerum desumuntur aliquando ab usu Præf. n. 31.

Nomina rerum desumenda à causa proxima & principaliter influente I. 2. 1. 3. & seq.

Denominationes rerum quando fiant à principali? I. 11. 1. 7. 5. & seq.

Plura v. sub voc. verborum significatio.

Non.

Diectio negativa Non, præposita verbo potest, omnem videtur negare potentiam I. 4. 3. 10. 2.

Novalia.

Quatenus fieri conducatur? I. 2. 2. 8. & 9. I. 4. 6. 15. I. 4. 14. 5. I. 4. 16. 4. & seq.

Acquiruntur domino territorii I. 3. 1. 2. 1. Concessio juris extirpandi ne mora in usum agriculturæ I. 4. 6. 15.

An liceat novellare in sylva terminali? I. 4. 14. 4.

Num in sylva venatoria liceat novellare? I. 4. 16. 4. & seq.

Decimæ novalium ad quem spectent? I. 4. 16. 8. & seq.

Novalium descriptio I. 4. 16. 8. 2.

Plura v. sub voc. Decima.

Novitas

Solet offendere præloq. ad Lector. n. 4. Quatenus laudanda? præloq. ad Lector. n. 4.

& præfat. n. 7. 22.

Tc

Noxale

Index in Tractatum

NO NU

Noxale iudicium

Quomodo habeat locum ob arbores à servo furtim casas? *v. voc. Arbores furtim case.*

Quomodo itidem ob damnificationes, quas cujusque animalia alii intulerunt? I. 6. 1. 5. 9. II. 6. 7. 4. 3.

Nucleus.

Nuclei fructuum arboris an nomine lignorum combustibilium veniant? I. 13. 5.

Nuditas corporis

Quomodo in statu innocentiae fuerit indifferens, at nunc illecebras carnis promoveat? I. 1. 2. 2.

Nummi.

Denummiis ligneis *v. voc. Missilia.*

Numerus.

Ad certum numerum facta venditione quid praestandum si ultra numerum in veniatur? I. 12. 5. 6. 1.

Certo numero legato, si non tantundem inveniretur, quid juris? II. 3. 14. 2. 7.

Nunciatio novi operis

Competit contra plantantem arbores in fundo serviente I. 2. 3. 17. 2.

Item contra dominum sylvae, qui eam vastando aut mutando alterum in usu lignandi impedierit I. 4. 6. 4. 2.

Nec non in aliis pluribus casibus struendorum aedificiorum aliorumque operum I. 12. 5. 30. 3. II. 6. 3. per tot.

De nunciatione novi operis per jactum lapilli II. 6. 3. per tot.

Duabus nunciationibus factis, & finaliter apparente nunciantis injusta causa, an nunciatus ad demolitionem teneatur ob solum contemptum primae nunciationis? II. 6. 3. 2. 3.

NU OB OC

An contra validitatem primae nunciationis quid faciant sequentes exceptiones? II. 6. 3. 2. 4.

Num operis novi nunciatio validè quoque fiat operariis? II. 6. 3. 2. 4.

Nundina.

An nundinas habere licitum in diebus Sabbathi? I. 11. 3. 1. 4. 5.

Peculiares nundinae hebdomadariae pro lignorum combustibilium commercio I. 13. 23. ibid. 5. 24.

Nutritum.

Arbores habent ex terra, in qua radicatae I. 3. 1. 1. 3.

Arborum dominium aestimatur ex dominio fundi, unde nutrimentum attrahunt I. 3. 1. 1. 3. & seq. I. 3. 3. 1. is. Sect. 4. 5. per tot.

Nux.

Jus colligendi & percipiendi nuces ex alienis fruticibus quomodo praescriptione vel sine vel sub annua praestatione, acquiratur? I. 4. 3. 1. 4.

Facultas colligendi nuces ex alienis fruticibus quatenus unicuique sit libera I. 4. 3. 1. 5. & 6.

Facultas colligendi nuces ex alienis fruticibus quomodo jure servitutis possit constitui? I. 4. 3. 10. 11.

O

Obligatio.

Obligatus ad quid an praestando interesse liberetur? *v. voc. Interesse.*

Obs

v. voc. Arborum Fructus.

Obs ichend

v. voc. Decima.

Occupatio.

Qua liberæ occupationi subjacent, quatenus

de Ligno & Lapide.

OC OD

tenuis videantur in dominio esse? I. 3. 2. 2. I. 3. 2. 8. 2. & 3. I. 3. 3. 6. 3. & seq.

Earum rerum, quæ nullius sunt, primâ occupatione acquiruntur earundem dominium I. 4. 1. 2. 2. I. 6. 2. 2 I. 2. II. 2. 2. II. 3. 2. 14. 10.

Prohibendo alteri accessum ad rem occupandam jam occupasse prohibens censetur I. 4. 1. 3. 1. ibid. §. 8. n. 3.

Similiter si jam rem eo animo signasset ut hoc ipso velit occupatam & suam esse I. 4. 1. 3. 2.

Non verò si rem saltè primus viderit, at alius eam primò sustulerit vel signaverit II. 2. 2. 4.

Occupasse feras videtur qui earum causâ sylvam cinxit I. 4. 7. 2. 7.

Ocularis inspectio.

Locum habet in causis sepium ultra finium terminos positum I. 12. §. 30.

Item in quibuscunque aliis causis finalibus II. 6. 4. 7.

Odiolum.

Odiola restringenda sunt, non extendenda I. 4. 16. §. 6. I. 7. 2. 2.

Odor.

Odoris quoque fructus est I. 4. 3. 1. 6.

Quæcunque tetrum spargunt odorem, facillè aërem inficiunt pestemque excitant v. voc. *Pestis*.

Oeconomia.

Oeconomix regula est considerare quinam fructus aut non proveniant, cum provenire possint, aut cum exigui sint, an augmentum admittant I. 2. 2. 9. 4. & ibid. §. 10. n. 1. in f. I. 8. 2.

Oeconomix rationem etiam Principes habent I. 2. 2. 10. I. 4. 17. 13. I. 8. 2.

OF

Oeconomiam, non mercaturam exercet, qui fructus suorum agrorum, hortorum aut sylvarum vendit I. 2. 2. 10. 6. I. 4. 17. 13.

Oeconomica totius regionis ratio poscit, materiam rudem & crudam, unde species efformari possit, extra territorium non vendi I. 8. 1. §. 2. ibid. §. 2.

Officialis.

Officiales sylvarum Præf. n. 9. I. 4. 16. 1. & ibid. §. 15. 16. 17. 18.

Quò minus Officiales magis propriis commodis quàm utilitati publicæ studerent, providere oportet Comitem sacrarum largitionum I. 4. 2. 3. 2.

Officialibus sylvarum num pro accidenti s. sportula cedant apes in sylvis repertæ? I. 4. 1. 9. 2. & 3.

Num quoque arida ligna & arbores ventorum alteriusve tempestatis videjctæ? I. 4. 6. 6. 2. I. 6. 1. 3. 3.

Itemve superamenta casorum lignorum? I. 4. 17. 14. 5.

Quatenus Officialibus sylvarum concedendæ sportulæ de arboribus venditis, Gramm. Geld I. 4. 16. 17. 4. I. 4. 17. 2. 1. ibid. §. 6. n. 18. §. 7. n. 2. 4. & seq.

Quales sylvarum Officiales eligendi? I. 4. 17. 2. 6. ibid. §. 6. n. 8. §. 7. I. 4. 18. 31.

Constitutio custodum ac Officialium sylvarum ad quem spectet? I. 4. 16. 15. & seq. I. 4. 17. 4. 2. I. 4. 18. 31. it. §. 34.

Per quem iidem juramento fidelitatis obstringendi? I. 4. 17. 4. 2. I. 4. 18. 31. ibid. §. 34.

Officiales non decet mercatura I. 4. 17. 15. 1.

Officiales eorumque cognati & affines non admittuntur ad emptiones rerum quarû vendi-

Index in Tractatum

OF

- venditio sibi commissa I. 4. 17. 15. 1.
II. 3. 5. 2.
- Officiales administrationis suae rationem
reddere opus habent I. 4. 17. 15. 4. *add.*
voc. Rationes.
- Custodes agrorum & sylvarum quare suo
jure utendi, incolatus vel alio titulo
competente, arceantur donec in se
officio constiterint, ut tamen aliter suae
necessitati sit provisum? I. 4. 18. 31.
2.
- Custodes agrorum, pratorum & sylvarum
quatenus obstricti denunciare eos quos
damnificantes invenire? I. 4. 18. 32.
- Quatenus iidem teneantur ob neglectum
officium, aut ob celationem delinquen-
tium? I. 4. 18. 32.
- Quatenus suis denunciationibus habeatur
fides? I. 4. 18. 34. II. 3. 5. 5. 1.
- Quomodo teneantur si denunciationibus
suis fuissent calumniati? I. 4. 18. 34.
3. 4.
- Officiales subito ditescentes num inde
aliquod fraudis indicium contra se
contrahant? I. 4. 18. 38.
- Officialium scientia & negligentia quate-
nus noceat principali? I. 6. 2. 14. 3.
I. 11. 3. 7. 3.
- Officialium usui destinata in templis sub-
sellia *v. voc. Subsellia templorum.*
- De Officialibus metallicis *v. voc. Metallum.*
- An gramina sylvarum earundem Praefectis,
tanquam sportula, relinquenda? I. 12.
5. 26. 4.
- Quam sportulam in Hassia Praefecti sylva-
rum recipiant ab universitatibus quibus
jus colligendi ligna in usum foci pro
certo canone constituitur? I. 13. 7. 4.
- Num Officialis absque causa, saltem pro
lubitu domini, jussu ab officio removea-

OF OL OM ON

- tur? II. 3. 9. 29. 3.
- An contra Officialis pro lubitu absque
causa queat officium resignare? II. 3.
10. 1. 5.
- De juramentis Officialium *v. voc. Meral-
lum. add. II. 6. 4. 5. ibid. 5. 6.*
- Officina.*
- Officinarum pisteriorum multitudo quare
resecanda? I. 4. 17. 18. 3.
- Officinarum varia instrumenta I. 12. 6.
per tot.
- Officina monetaria *v. voc. Moneta.*
- De officinis metallatis *v. voc. Metallum.*
- Officium.*
- Præstitum non debet esse damnosum
I. 2. 1. 3. 11.
- Officium judicis.*
- Imploratur, quando nulla nominatim ju-
re prodita actio est I. 2. 3. 8. 2. *ibid. 5. 21.*
n. 1.
- Oliva, Olivetum.*
- Olivâ, itemve oliveto in feudum concel-
so, num contineatur fundus, ut etiam
hic feudalis sit? I. 3. 5. 6.
- Olea stirpes an veniant nomine arborum
in actione arborum furtim caesarum?
I. 4. 18. 1. 8. 13.
- Quid intersit quoad competentis actionis
effectum an oliva matura vel imma-
tura decerpita sit? I. 4. 3. 6. I. 4. 18. 9.
- Olus*
- In agris oleriferis an permittatur planta-
tio sepium vivarum? I. 2. 3. 9. 3.
- Omnipotentia*
- Quomodo & quatenus praedicetur de
homine? I. 1. 2. 2. 6. I. 2. 2. 1. 2. &
seq.
- Onias.*
- Onias summus sacerdos, in luco Daphnenfi
prodi-

de Ligno & Lapide.

OP

proditus & necatus I. 4. 2. 1. 5. & ibid. §. 6.

Opera, Operarius.

Opera impensa quatenus faciat ad asserendum rei dominium? I. 3. 1. 1. 3.

Num operarii ad incidendum ligna conducti teneantur arborum furtim casarum nomine I. 4. 18. 12. 4.

Quid observandum habeant qui operantur in alto, ne dejectione materiarum quempiam opprimant? I. 5. 2. §. unic. I. 12. 5. 7. 4.

Operæ subditorum cui causæ constituenti suam debeant originem? I. 6. 2. §. 4. ibid. §. 19. in f. I. 7. 2. 2. I. 13. 14.

Quomodo & quâ moderatione iis utendum? I. 6. 2. §. 5. I. 7. 2. 2. ibid. §. 3. I. 13. 14. ibid. §. 15. §. 17. n. 3.

Num sint connexæ juri grutiæ, quod dominus in flumine publico exerciturus est? I. 6. 2. §. 3. & seq. ibid. §. 19. in f.

Quid comprehendatur sub nomine der Acker, und Wiessen, Diensten? I. 7. 2. 2.

Quid idem sub nomine der Burgo, Diensten? I. 7. 2. 2.

An sub uno vel altero operarum genere, quod modò dictum est, comprehendantur opæ sequentes, veluti Baum Gärten und Pfählhauen / machen / führen / und darmit jäumen; Hopfen, Stangen hauen / führen / senen / item Hürte Gärten hauen / führen &c. I. 7. 2. 2.

Quare opæ magis restringendæ quàm extendendæ? I. 7. 2. 2. II. 6. 1. 1. 6.

Num opæ quoque præstandæ extra

OP

territorium: I. 7. 2. 3. I. 13. 15. 2.

An vassallus, cui subditi feudales debent operas, eas præcisè in utilitatem feudi impendere teneatur? I. 7. 2. 3.

An verò habeat jus exigendi operas ad quamcunque suam necessitatem, veluti die Wandienste in ulum ædificiorum non feudalium? I. 7. 2. 3.

Quomodo tunc dominus feudi provideat, ne opæ à subditis feudalibus in usum ædificiorum non feudalium præstitæ censeantur jure alicujus servitutis perpetuæ, sed saltem fructuum feudalium? I. 7. 2. 3.

Operarius in alto ædificans si collapsâ machinâ deciderit v. voc. *Machina*.

Num sub debito operarum contineatur jus sequelæ, & præstandorum currum pro usu exercitus? I. 11. 1. 8. 10.

An sub operarum debito comprehendatur viarum publicarum ac pontium resectio? I. 11. 1. 8. 10.

Operarii ad ædificandum conducti an teneantur actione de tigno juncto? I. 12. 2. 6.

Quò quisque operarius perficiat operam sibi commissam, non immerito vigilat is cui ea opera præstanda venit I. 13. 17.

Quando subditi ex quoquo titulo debent operas, quinam eorum gaudeant immunitate à præstatione operarum, I. 13. 18.

De operariis metallicis v. voc. *Metallum*.
Sub debito operarum pro facilitate ædificandi,

Op

candi Boudienſte / an comprehendatur apportatio lapidum ad complanandas vias vel pavimentandas cameras? II. 6. I. 1. 7.

Num quoque apportatio lignorum pro faciendis cuniculis quibus aqua duceretur? II. 6. I. 1. 7.

Plurav. ſub voc. Merces.

Opificium.

Quatenus in uſum opificiorum liceat cortices arborum deglubere? I. 4. 6. 8.

Opifices qui in alto operantur quid obſervare habeant opus, ne defectione materiarum quempiam opprimant? I. 5. 2. 5. unic.

Opifices ad præſtandam in ſuo opificio pro mercede operam cogi poſſunt I. 11. 5. 2. 5.

Num ſutor in caſtigazione ſamuli queat uti formâ calcei? I. 11. 8. unic. I. 12. 6. 4.

Opifices ad ædificandum conducti an teneantur actione de tigno juncto, item arbor. furt. caſ. ? I. 4. 18. 12. 4. I. 12. 2. 6.

Opificiorum varia instrumenta I. 12. 6. pertor. II. 6. 2. 10. & ſeq.

De aurifabris *v. voc. Aurum.*

Opus

Publicum *v. voc. publicum opus.*

Operis novi nunciatio *v. voc. Nunciatio novi operis.*

An flumini publico aliquod opus inædificare liceat absque domini territorialis conſenſu? I. 6. 2. 5. 1.

Optio

Quando habeat locum? I. 12. 5. 6. 1.

Ordo.

OR

Rem effuſe poſitam ad decentem ordinem redigere laudabile *Præloq. ad Lector. n. 4. & Præf. n. 7. 2. 2.*

Ordo quantum valeat in regnis & Imperiis? I. 2. 2. 1. & ſeq.

Ornamentum, Ornatus.

Ornamenta arbori impoſita I. 4. 2. 1. 2.

Ornatus templorum *v. voc. Templum.*

Ornatum præcipuum ab antiquo præſtat aurum & argentum I. 10. 2. 13. 2. II. 2. 6. in f. ibid. 5. 7. 8. II. 3. 14. 3. 5. 6. ibid. 5. 5.

Ornatus externus quatenus laudabilis? I. 10. 2. 13. I. 10. 3. 1. II. 2. 9. II. 3. 1. 5. II. 3. 14. 5.

De ornamentis muliebribus I. 12. 3. 8. II. 2. 7. II. 3. 14. 3. 6. ibid. 5. 5.

Quatenus cuique auri & argenti gemmarumve ornatus permittendus? II. 2. 6. ibid. 5. 7. 8. 9. 14. II. 3. 14. 3. 5. 6. ibid. 5. 5.

Quatenus mortuos atque ſepulchra exornare ſas ſit? II. 2. 20. & 5. 21.

An ornamenta cenſui obnoxia? II. 3. 14. 5. 11.

Oſtea.

Num oſtea habeantur inter fructus arborum? I. 4. 1. 2. 1.

Orium.

Quare ſummopere fugiendum? I. 2. 1. 1. Otia non toleranda I. 2. 2. 11. 7. I. 4. 2. 3. 6.

Ovis, Ovile.

Ovei abortire facit glandium depaſtio I. 4. 3. 20. 1.

De pedamentis in uſum efformationis ovilium campeſtrium I. 4. 6. 11. I. 4. 18. 16. I. 7. 2. 2.

de Ligno & Lapidè

PA

P.

Pactum.

Reducitur ad æquitatem, quando ex post facto inde resularet iniquitas I. 2. 3. 12.

4.

Pacta per subsecutam contrariam observantiam tolluntur I. 4. 7. 1. 15.

Palus

v. voc. Lignum, voc. Pæna.

voc. Pedamentum.

Par.

Par in parem non habet imperium I. 4. 3. 11. 4.

Parentes

Quatenus parentes teneantur ob delicta liberorum? I. 4. 3. 4. 13. II. 6. 7. 4.

Qualem disciplinam habeant parentes in liberos? I. 11. 5. 4. 1. 11. 8. unic.

Parricidium.

De pœna parricidii I. 11. 5. 10.

Parochia

Quatenus Parocho constet facultas cædendi ex sylva parochiali? I. 4. 5. 18. 4. & seq.

Parochus num utatur jure incolatus quoad usum sylvarum communium? I. 4. 5. 18. in fin.

An decimæ novalium spectent ad parochialem, an verò aliam ecclesiam? I. 4. 16. 8. 3. & 4.

Parochianis quatenus incumbat impensa in ædificatione templorum, domuum parochialium &c. I. 10. 2. 1. 9. ibid. 5. 3. n. 3.

Et quænam tunc quoad impensam ædificationis habeantur pro partibus & pertinentiis templorum ac ædium parochialium? I. 10. 2. 3.

PA

Pars.

v. voc. Torum.

Parsimonia.

Parsimonia veterum laudatur I. 3. 2. 3. 3.

Pascua pecorum

Quatenus prohibita in hortis pomariis, vineis, sylvis? I. 2. 2. 3. 2. item ibid. 5. 6. n. 2. 5. 9. 11. 12. 13. 14. I. 2. 3. 19. & 20. I. 4. 17. 10. ibid. 5. 11. n. 3. 5. 15. n. 2. I. 12. 5. 26.

Quatenus impediunt plantationem vinearum & arborum? I. 2. 2. 8. it. 5. 9. & 13. I. 2. 3. 19. & 20.

Jus pascendi pro certo annuo censu competens I. 2. 2. 13. 1.

Pastus jure incolatus competens intelligitur post fructus perceptos I. 2. 2. 13. 9. & 12. item I. 2. 3. 20.

Pascendi jus intelligitur ad necessarium dumtaxat usum I. 2. 2. 13. 11. & passim in illo 5. I. 2. 3. 20. 6.

Tempore glandium pascua in sylvis omitenda utut quis vel ex proprietate sylvæ vel aliunde jus pascendi, nec simul glandium, haberet I. 2. 3. 19. 2. I. 4. 3. 19. 3. & seq.

Pascua quatenus in arbuta, vineas vel culturam frumentorum possint converti? I. 2. 2. 8. & 9. I. 2. 3. 19. & 20.

Pecorum pabulis quandoque non conducunt gramina pinguiora I. 2. 3. 20. 2.

Ob damnum à pecoribus depascendo datum quæ competat actio? I. 3. 2. 2.

Ex quibus multifariis, justis injustisve causis, domini forestales impediunt pastum in sylvis? I. 2. 3. 19. & 20. I. 12. 5. 26.

Pascuorum favor quid valeat pro evitanda carniæ annonæ? I. 2. 3. 20. 3.

Quæ

Index in Tractatum

PA

Quæ actio competat ob pascua in aliam culturam mutata, num ea præcisè in pristinum statum restituenda, vel saltem interesse præstandum? I. 2. 3. 20. 7.

Pascendi commoditas quatenus jure servitutis constitui possit? I. 4. 3. 10. 12.

Ob pascua venenata quæ pœna obtineat? I. 4. 3. 21. 5.

In præjudicium juris pascendi alteri competentis sylvæ, haud devastanda? I. 4. 5. 10. 9. I. 4. 17. 1. 1.

Juris pascendi domino quid curæ incumbat in sylva pascua? I. 4. 8. 5. unic.

Quatenus jus pascendi impedimento sit quò minus prædia sepibus queant muniri? I. 12. 5. 27.

Quomodo sepium positione juri pascendi præscribatur? I. 12. 5. 27. 7. ibid. 5. 28. n. 1.

Quomodo in recognitionem pascuorum, subditis Hassiacis in sylvis ac campis publicis concessorum, præstetur quotannis quinquagesima agnorum? I. 14. 3.

Quomodo metallariis competat jus pascendi in campis vicinis? *v. voc. metallum.*

Lapides finales juris pascendi II. 6. 4. 3. ibid. 5. 22.

Pastoralis baculus

v. voc. Baculus.

Paterfamilias.

In patrefamiliâ sollicitudo suarum rerum præsumitur I. 4. 16. 16. in f. add. alleg. sub voc. arbitrium boni viri.

Patibulum.

Reus suspensus, si rupto laqueo rursus deciderit, num dimittendus sit? I. 4. 18. 17. 12.

PA PE

Qui subeant pœnam suspendii? I. 10. 2. 11. I. 11. 5. 3.

Quorum nomina patibulis affigantur? I. 11. 5. 3.

De patibulorum erectione *v. voc. Suppliciorum instrumenta.*

Num cadavera suspensorum lepelienda? I. 11. 5. 3. 7.

Plura v. sub voc. Suppliciorum instrumenta.

Patronatus jus

Quatenus Patronus ecclesiarum incubat impensa in adificationes templorum, domuum parochialium? I. 10. 2. 1. 9. ibid. 5. 3. n. 3.

Paupertas

Pauperibus in primis relinquenda sunt, quæ cujusvis occupationi subjacent, at à divitibus non tantoperè curantur I. 4. 1. 8. 2. I. 6. 1. 5. 7. I. 12. 5. 23. II. 2. 5.

Pauperes quomodo cum sacerdotibus concurrant in jure decimarum? I. 4. 16. 9. 1.

Quomodo curæ Magistratus pauperibus providendum de lignis combustilibus? I. 13. 6. ibid. 5. 24.

Quatenus pro paupere, si agat contra potentiorē, stet præsumptio bonæ causæ? II. 3. 11. 43. 3.

Plech

v. voc. Pix.

Pecunia

Est unicus rerum in Rep. agendarum nervus I. 8. 2.

Cujus regionis divitiæ inde æstimandæ, num quotannis plus pecuniæ numerataz in eam inferatur quam inde exportetur I. 8. 2. II. 3. 1. 17. II. 3. 7. 3. 4.

de Ligno & Lapide.

PE

An pecunia numerata subjiatur contri-
butioni ob jactum? II. 2. 10. 3. 4.

Pecuniæ numeratæ occasio & necessitas II.
3. 1. 2.

De pecunia II. 3. 14. 3.

Pecus.

De damno ex pecorum depastu illato quæ
detur actio? I. 3. 2. 2.

Pecorum pascua *v. voc. Pascua pecorum.*

Pecorum appulsus ad aquam *v. voc. A-
qua.*

Pecorum pignoriatio ob damna illata *v. voc.
Pignoriatio.*

Num pecora agitare liceat baculis, fusti-
bus vel virgis? I. 12. 8. per tot.

Pedamentum.

An, vasallus aliusve sylvæ fructuarius lici-
tè cadat pedamenta? I. 4. 5. 5. 1.

Jus cadendi pedamenta & perticas pro
excipiendis vitibus, lupulo &c. I. 4. 6.
II.

Alia de pedamentis *v. sub voc. Lignum.*

Item ve de perticis & palis varia I. 12. 4.
I. 4. ibid. §. 2. I. 12. 5. 2. ibid §. 7. II.
4. I. 12. 6. 3.

Pegma.

De pegmatibus I. 12. 4. 2.

Penus.

An sub concessione penus veniant ligna
combustibilia? I. 13. 20. 2. ibid. §. 26.

Peregrini.

Peregrinorum favor & quomodo partici-
pent de decimis Levitarum? I. 4. 16. 9.
I.

Perjurium

v. voc. juramentum.

Peritia, Imperitia

Culpam fert, qui adhibuit operam impe-
riti in arte I. 4. 5. 16. 4. I. 7. 3. 1. 3.

Plura v. sub. voc. Artifex.

PE

Persona.

Ex alterius persona aliquando quis con-
sequitur, quod ex sua consequi ne-
quit I. 3. 2. 9. 3.

Personalis servitus *v. voc. Servitus.*

Personarum miserabilium favor *v. voc.
Misericordia.*

Pertica

v. voc. Pedamentum. voc. Lignum.

Pertinentia.

An sub concessione castri cum suis juribus
& pertinentiis veniant prædia vicina? I.
7. 2. 2. 6.

Pertinentiæ fundi quæ habeantur? I. 12.
5. 4. ibid. §. 5.

Pes.

Pedum vestigia terræ aut pulveri impressa
num præbeant indicium in causa furti?
I. 4. 3. 4. 9. & 11.

Pedes mensarum, scamnorum, sellarum,
lectorum I. 12. 3. 5.

Pedes lignei hominum I. 12. 3. 5. 4.

Pedes s. passus milliarius, ac in alios men-
surationum usus I. 12. 6. 3.

Pestis.

Pestis unde excitetur? I. 4. 3. 21. 5. I. 4.
II. unic.

Pestis tempore fugienda habitatio quæ ar-
bores vel arbusta habeat prope I. 4. 11.
unic. I. 4. 18. 39. 7.

Num tempore pestis excidere liceat arbo-
res urbi vel vico vicinas? I. 4. 11. unic.
I. 4. 18. 39. 7.

Num quoque destruere ædes peste infe-
ctas? I. 12. 2. 12. 3.

Quomodo tempore pestis sibi cavendum
de lignea suppellectili aliave materia li-
gnea? I. 12. 3. 3.

Quibus lignis combustilibus utendum
tempore pestis? I. 13. 6.

Uu

Quo-

Index in Tractatum

PE PI

Quomodo Magistratui incumbat contagiosis domibus de lignis combustibilibus prospicere? I. 13. 6.

Quomodo internuncii, qui domibus contagiosis ministrant, habitum & vestitu ab aliis hominibus distinguendi? I. 13. 6.

Quatenus metallorum materia tempore pestis tuto advehatur? II. 3. 12. 3. 3.

Petra

Ei comparatur Magistratus Præf. n. 7.

Pia causa.

Ad pias causas quisque facilius donare præsumitur I. 10. 2. 4. II. 3. 13. 7.

Pictura

v. voc. *Imago.*

Pietas.

Pii comparantur cum arboribus frugiferis & virentibus Præf. n. 7.

Pietas hypocritica similis arbori virenti at fructus non ferenti I. 1. 2. 2. 7.

Piorum labores à Deo benedicti I. 2. 2. 1. 4. II. 6. 4. 34. 3.

Quatenus homini pio nihil timendum? I. 10. 3. 1. 11. 11. 6. 5. 3.

Pignoratio.

Constitutio pignorationis locum habet ob rem tertiam pignoratam, non verò si ipsa res controversa esset pignorata I. 4. 3. 18. 2. & seq. I. 4. 6. 5. 7.

Quatenus constitutio pignorationis & ex eadem decerni solitum mandatum sine clausula, locum inveniat ob glandes arborum sylvestrium pignoras? I. 4. 3. 18.

Itemve in materiam juris lignandi ob ligna caesa pignorata nec non ob equos & currus pignoratos, quibus ligna vehuntur? I. 4. 6. 5. 6. & 7. I. 4. 18. 33.

PI

Pignoratio pecorum in damnificatione deprehensorum quatenus licita aut eo nomine inveniat locum mandat. sine clausula? I. 4. 18. 33.

Quatenus personas in delicto prehasas detinere permillum? I. 4. 18. 33. I. 6. 2. 7.

Quatenus res illius, qui per alterius territorium non jure transit, detineri queant? I. 6. 2. 7.

Quatenus cujusdam res, quibus alteri damnum illatum aut inferri metus est, queant detinere donec de damno satisfactum fuerit vel cautum? I. 6. 1. 5. I. 6. 2. 7. ibid. 5. 9.

Quæ cautela adhibenda in remotione postellorum jurisdictionalium in sui præjudicium erectorum, ut evitetur constitutio pignorationis? I. 11. 4. 3.

Pignus

Quatenus is, cui sylva oppignarata est, habeat jus glandes legendi aut percipiendi? I. 4. 3. 17.

Quatenus iidem ligna cædendi aut percipiendi? I. 4. 5. 16. 5. ibid. 5. 19. n. 3.

Ædificio oppignorato diruto an duret pignus in tignis aliorum translatis? I. 12. 2. 11. 5.

Ex sylva oppignorata facta navis num sit pignori? I. 12. 5. 16.

An creditor debitorem possit prohibere ne ex sylva oppignorata cædat ligna? I. 12. 5. 16. 2.

Quo sensu in materia oppignorationis prædia habeantur urbana vel rustica? II. 6. 4. 2.

Plura v. sub. voc. Antichresis,

voc. Hypotheca.

Pileus.

Pileus representans hominem I. 11. 6. 6.

Pileo

de Ligno & Lapide.

PI PL

Pileo caput nudandum erga eos quibus honor debetur & reverentia I. 11. 6. 6.

Piscatio.

An sine domini territorialis consensu liceat in flumine publico piscari I. 6. 2. 3. it. §. 4. & §.

Num dominus juris piscandi valeat dominum fluminis s. territorii impedire quò minus rates flumine traducat? I. 6. 2. 6. ibid. §. 10. n. 2.

Piscandi jus quandoque competit in alieno territorio I. 11. 4. 4. 3.

Quomodo juris piscandi fines lapidibus finalibus terminentur? II. 6. 4. 21.

Piscina.

Quid juris circa saligneas arbores in aggregibus piscinarum? I. 4. 15. §.

Pistoria Officina

v. voc. Officina.

Pix.

De jure colligendi ex arboribus & raticibus arborum picem atque exungiam I. 4. 6. 9.

Pix fossilis inter metalla refertur I. 4. 6. 9. 3.

Planta, Plantatio.

Plantæ lapidescentes Præf. n. 27.

Plantatio lignorum publicè utilis & à Magistratu præcipienda I. 2. 2. 1. & seq. usque ad fin I. 4. 17. 1. ibid. §. 8.

Plantatio lignorum prope fortalium I. 2. 3. 1. & seq.

Item prope vias publicas I. 2. 3. 9.

Prope vicinos fundos vicinasve ædes I. 2. 3. 10 & seq. add. voc. Confinium.

Arbores inter se non satis longo spatio plantatæ inuoliores sunt & minoris

PL

æstimantur I. 2. 2. 15. in f. I. 2. 3. 16. 3. I. 4. 6. 11. 2. 3.

Plantatio arborum quomodo servitutibus fundorum impediatur? I. 2. 3. 17. & seq.

Plantatio num quid faciat pro constituendo arboris dominio? I. 3. 1. 1. 3. 1. 3. 4. 3. & seq.

Plantæ dominium num quid pro eo contribuat? I. 3. 4. 1. & 2.

Planta in alieno solo posita ad quem pertineat? I. 3. 4. 3. & seq.

Novellæ arbores seu plantæ quomodo ab impetu pecorum conservandæ? I. 2. 2. 3. 2. it. ibid. §. 6. n. 2. §. 9. 11. 12. 13. 14. I. 2. 3. 19. & 20.

Quomodo iudem ab alia damnificatione I. 2. 2. 14. & 15. I. 4. 3. 11. 2. I. 4. 18. 1 & seq.

De variis modis arbores plantandi & transplantandi I. 2. 1. 2. I. 3. 3. 6. §. I. 4. 17. 8. 9. 10. 11. add. voc. *Arborum. seminarium.*

Plantatio arborum in ripis fluminum num obstat juri alluvionis? I. 4. 15. §. 5.

An tali plantatione probetur dominium ejus quod alluvione adjectum est? I. 4. 15. §. 5.

Sub appellatione manu satorum non comprehenduntur arborum aut vitium plantæ I. 4. 13. 1.

Plura. v. sub voc. Arboretum.

Platanus.

Platanis maritabantur vites I. 3. 4. 2. 3.

Arbor sterilis est, at jucunda & umbrosa I. 4. 2. 1. 2.

Quam magni à quibusdam habita & æstimata? I. 4. 2. 1. 2.

Uu 2

Platan

Index in Tractatum

PL PO

Platea

Urbium platearum nullis omnino operibus obstruenda vel angustanda I. 2. 3. 2. 1. ibid. §. 9. n. 1. 2. I. 6. 1. 11. I. 11. 1. 11. 5. 6. ibid. §. 12. 13. I. 11. 3. 6. & §. 7. I. 13. 10.

In plateis ponenda signa ab iis qui operantur in alto, quod sibi caveant pratercuntes I. §. 2. §. unic.

Platearum straturam seu delapidationem Magistratus habet curandam II. §. 2. 1.

Cujus sumptibus platearum delapidatio, ejus straturae resectio, nec non purgatio platearum perficienda? II. §. 2. 17 & seq.

Plaustrum

v. voc. Vehiculum.

Plenitudo potestatis

v. voc. Princeps.

Plumbum

Purificatur per ignem Praef. n. 19.

De plumbo II. 3. 14. 13. §.

Plus, Minus

v. voc. Majus & minus.

Pena.

Pœna quomodo habeatur pro beneficio? I. 2. 1. 1. 3. I. 4. 18. 25.

Non potest pœnam petere qui ipse in crimen incidit I. 2. 3. §. 1. I. 4. 17. §. 1. I. 4. 18. 17. 6. 10. 11.

Pœnarum arbitrarium varia genera I. 4. 3. 3. I. 4. 18. 16. & seq. I. 10. 2. 11. II. 3. 14. 13. II. §. 4. 4. 11.

Pœna furti non ubique est capitalis ut rei subractæ æstimatio quinque solidos excederet I. 4. 3. 3. I. 4. 18. 26. 2. & seq. §. 28. n. 2. & seq.

Pœna quatenus quemque teneat saltem ob culpam propriam? I. 4. 3. 4. 13.

PO

I. 4. 18. §. 3. ibid. §. 10. n. §. §. 16. n. 8.

§. 17. n. §. II. 3. §. 3. 4. II. 6. 7. 4.

Pœna adulteratorum monetæ I. 4. 17. 21. 6.

Pœna flammæ quos teneat? I. 4. 17. 21. 6. I. 10. 2. 11. I. 11. 3. 3. 13. I. 13. 21. II. §. 4. 4. 11.

Quem oporteat ligna subministrare pro exequenda pœna flammæ? I. 4. 17. 21. 6. I. 13. 21.

De modo quo fit executio pœnæ concretionis II. §. 4. 4.

De pœna suspendii *v. voc. Patibulum.*

An pœnam quoque patiat qui delictum fieri mandavit? I. 4. 18. §. 1.

An si plures deliquerint singuli in solidum teneantur? I. 4. 18. §. 2.

Num hæredes delinquentium ferant pœnam suorum autorum? I. 4. 18. §. 3.

Quomodo pluribus delictis concurrentibus una pœna alteram in executione consumat vel non? I. 4. 18. 8. 4. I. 11. §. 6. 3.

Pœnarum plurium ob idem delictum concursus I. 11. §. 6. II. §. 4. 6. 3. 16. 6. 4. 36.

In pœnis proportionandis num respiciendum ad magnitudinem vel levitatem damni quod læso illatum? I. 4. 18. 16. 6. ibid. §. 17. n. 13. §. 19. n. 2. 3. & seq. §. 25. 26.

Item yead gradus majoris vel minoris malitiæ delinquentium? I. 4. 18. 17. 13. 14. ibid. §. 26. n. 1. I. 11. 3. 3. 14. I. 11. §. 4. §. 6.

Nec non ad statum servilem vel liberum? I. 11. §. 4. ibid. §. 7.

Aut ad conditionem nobilitatis vel ignobilitatis? I. 11. §. 7. ibid. §. 8.

Sive

de Ligno & Lapide.

PO

Sive ad quid aliud præcipue? I. 11. §. 5.

I.

Quatenus quandoque in delictis, levioribus poena queat dissimulari? I. 4. 18.

16. 6. ibid. §. 25. n. 5.

Reus suspensus, si rupto laqueo rursus de-
viderit, an dimittendus? I. 4. 18. 17.

12.

Pœnarum atrocium genera I. 4. 10. unic.

I. 4. 18, 17. I. 10. 2. 11. II. 6. 4. 35.

Condigna videtur poena esse quo quis
punitur in eo, in quo visus est deliquisse

I. 4. 18. 17. 15. II. 5. 4. 2. 7.

Pœna tonsuræ & decalvationis quos tene-
at? I. 4. 18. 18. I.

In quibus casibus poena pecuniaria appli-
canda actori, & an tunc ultra eam
quoque locus sit poenæ in commodum
fisci? I. 4. 18. 23. 4. §. & seq. §. 25. §.

26. n. 4. §. 6.

Ob idem delictum an quis pluries queat
puniri? I. 4. 18. 23. 6. & seq. ibid. §.

26. n. 5. 6.

Pœnarum necessitas & utilitas I. 4. 18.

25.

Qui non habet in ære luat in corpore, seu,
Transmutatio poenæ pecuniariæ in cor-
poralem I. 4. 18. 25. 6.

Pœnarum exacerbatio in eos qui delicta
saepius iteraverunt I. 4. 18. 26. I.

Ad poenam mortis infligendam necesse est
ut constet de corpore delicti I. 4. 18.

28. 3.

In poenalibus judiciis quatenus ignorantia
& imprudentia excuset? I. 5. I. I. ibid.

§. 2.

Quos teneat poena rotæ? I. 10. 2. 11. I.

11. §. 3. 4. 7.

Quos idem poena damnationis in me-

PO

tallum? I. 10. 2. 11. II. 3. 9. I. 6. II.

§. 4. 3. 3.

De genere poenæ, quo facies hominis ma-
culatur I. 11. I. 7. 8. II. 5. 4. 3. ibid.

§. 4.

De poena crucis I. 11. §. I. I. ibid. §. 3. n.

I.

De poena pali ignominiosi in quo quis pu-
blice exponitur I. 11. §. I. I. ibid. §. 3.

n. 5. II. 3. 14. 13.

De poena pali quo quis terræ affigitur I.

11. §. 3. 6.

De poena cippi, manicæ lignæ, numellæ
versatilis, pali vel columnæ, quo quæve
igne & aqua interdicitur I. 11. §. I. 12.

13. 14.

De poenis verberationis, flagellationis, fu-
rigationis v. voc. *Fustis*. v. *Virga*. v. *Baculus*.

De poena solcarum ligneorum I. 11. §.

10.

De poena corbis I. 11. §. 11.

De poena lignei afini I. 11. §. 8. 2.

De poena discriptionis per duas colligatas
arbores I. 4. 10. unic. 6.

Potestas puniendi criminosos publica est,
non cuivis competens I. 13. 22.

Quos teneat poena lapidationis? I. 13. 8. 2.

II. §. 4. I. ibid. §. 2.

De modo quo executio poenæ lapidationis
peracta, II. §. 4. 3. ibid. §. 4.

Quatenus hodie hoc poenæ genus obtine-
at? II. §. 4. 5.

De poena præcipitationis de saxo II. §. 4.

6. ibid. §. 7. 8.

De poena lapidis famosi seu scandali II. §.

4. 10. & seq. I.

Plura v. sub voc. *Suppliciorum instrumen-*
ta.

Index in Tractatum

PO

Pœnitentia.

Pœnitentia quid operetur in puniendis delictis? I. 5. 1. 3.

Ex non pœnitentia quatenus inducatur rati habitio? I. 5. 1. 3.

Pœta.

Pœtæ mendaces Præf. n. 16.

Sub figmentis vera teguntur ibid.

Politia.

Num futura fuisset in statu innocentia? I. 1. 2. 1. & 3.

Pomponius, Læmus.

Notatur Præf. n. 3.

Laudatur ibid. n. 4.

Pomum.

Pomum decerpendi facultas num jure servitutis constitui possit? I. 4. 3. 10.

Pomum in propria sua significatione fructum arboris saltem homini comestibilem denotat I. 4. 3. 10. 9.

Pondus.

De cura quæ circa justitiam ponderum habenda est II. 3. 9. 6. II. 3. 10. 2. II. 3. 14. II. 3.

Pons.

Ubi viæ fluminibus rumpuntur, viarum vicem præstant pontes, ut hi quasi sint viæ per aquas ac viarum jure censeantur I. 11. 1. 1. 2. ibid. §. 2. n. 1. §. 5. n. 3.

Pontium tam ligneorum quam lapideorum struendorum & reficiendorum cura incumbit Magistratui I. 11. 1. 1. 2. & seq. II. 5. 1. 1.

Num in eorum constructione adhibenda aliqua consecratio? I. 11. 1. 1. 3. 4. 5.

Quomodo pontes referantur ad Regalia? I. 11. 1. 1. 7. ibid. §. 2. 3. 14.

Statuta loquentia de maleficiis commissis in via publica pertinent quoque ad crimina in pontibus commissa I. 11. 1. 2. 1.

PO

ibid. §. 5. n. 3.

Quomodo pontes sint publici vel privati Respectu viæ flumine interruptæ & beneficium pontis continuatæ? I. 11. 1. 2.

Quomodo itidem respectu ipsius fluminis? I. 11. 1. 3.

Num ad ædificandum pontem requirendus consensus domini fluminis? I. 11. 1. 2.

4. ibid. §. 3. n. 2.

Num pons cedat flumini tanquam aliqua superædificata superficies? I. 11. 1. 3. 2.

Ad quem spectet cura & jurisdictio pontis, quando ad alium jure Regali spectaret via, ad alium verò flumen? I. 11. 1. 3. 4.

Utrum ad dominum jurisdictionis spectet cognitio criminum in ponte publico commissorum? I. 11. 1. 4.

Indubio utrum delictum commissum in ponte ubi alter Regalia; an verò in adjacenti territorio ubi alius jurisdictionem habet, ad quem spectet cognitio? I. 11. 1. 5. & seq.

An tunc in causa v. g. homicidii pro erigendo loco delicti respiciendum sit ad certa membra corporis prostrati? I. 11. 1. 5. & seq.

Quis ferat impensas in ædificationem & refectionem pontium? I. 11. 1. 8. ibid. §. 10. n. 1.

De vectigali s. portorio quod vocant Brückengeld I. 11. 1. 8.

Num tale portorium ipso jure continuetur, si in loco veteri pons rehciatur? I. 11. 1. 8. 12.

Pro usu ædificationis aut refectionis pontium publicorum ligna ex sylvis proximè adjacentibus sunt vendenda I. 11. 1. 9.

Quare pontes qui progugnaculorum fossis

PO

PO

sis, aliisve ad arcendum hostem fluminibus superstruuntur, potius lignei quam lapidei esse debeant? I. II. I. 10. I. II. 3. 8. II. 5. 3. 2. 6.

Quomodo pontes quandoque ita fiant ut pro lubitu queant dissolvi hostisque in eorum insidias attrahi? I. II. I. 10. 5.

De pontibus qui fossis siccis superstruuntur I. II. I. II. 1.

Num fabricæ in urbibus solo impendentes & diversarum ædium superioribus partibus junctæ, ut ex una æde in alteram transire liceat, pontium jure censendæ? I. II. I. II. 2. & seq.

An tales fabricas fieri sit permillum? I. II. I. II. 4. & seq.

Quatenus in urbibus permittæ tales fabricæ, saltem usque quò stillicidia se protendunt, porrectæ? I. II. I. II. 4.

Quando duo ejusmodi ponticello ex ædibus suis vellent propendere, unus ex una, alter ex altera parte strætæ, quousque quilibet se queat extendere? I. II. I. 12.

Quid hoc casu juris si solum, supra quod ædificatur, esset commune? I. II. I. 12.

An servitus viæ alteri debita impedimento sit quò minus dominus soli servientis talem ponere queat ponticellum? I. II. I. 12.

Nam quoque talis ponticellus fieri possit super flumine per urbem discurrente, si ab utraq; parte ripæ quis habeat ædes? I. II. I. 13.

An tunc unâ domo venditâ comprehendatur venditione ponticellus requiescens in altera domo? I. II. I. 13. 2.

Si in ejusmodi ponticellis commissum foret crimen, an cognitio spectabit

ad dominum jurisdictionis, an ad dominum Regalium? I. II. I. 14.

An pontium significatione comprehendantur etiam structuræ quæ de monte fiunt ad montem pro superandis montium asperitatibus, voraginibus & precipitiis? I. II. I. 15.

An quoque viæ aggeratæ lignisque strætæ in locis paludosis? I. II. I. 15. 2.

Aut excavatæ arbores, canales ac ponticelli, qui habentur ad arcendas à viis publicis aquas? I. II. I. 15. 2.

Item scalæ in apparatu navali, quibus excipiuntur aut exponuntur vectores? I. II. I. 15. 3.

Porrò viæ Augustæ per quas populus Romanus in Campo Martio discedebat in ovile ad ferenda suffragia? I. II. I. 16.

Nec non particulæ pontium, supra flumen ex ædibus propendentes ad hauriendum aquas vel lavandum pannos? I. II. I. 16. 2.

An etiam naves? I. II. I. 1. 2. I. II. 2. unic.

Pontes propugnaculorum quomodo portarum & murorum jure censeantur? I. II. 3. 8.

Ponticelli ædibus juncti ut ex una in aliam ædem transire liceat an veniant tignorum nomine? I. II. 2. 14. 3.

Pontifex

Quo sensu à ponte ita appelletur? I. II. I. 14.

Pontificis potestas tam politica quam spiritualis I. 10. 3. 2. ibid. 5. 3. & 4.

Populus.

Populis maritabantur vites I. 3. 2. 4. 3.

Porta

Index in Tractatum

PO

Porta.

- Portarum necessitas I. II. 3. I. 2.
 Earum custodia I. II. 3. I. 3. & seq.
 Earum tempore nocturno oclusio I. II.
 3. I. 4.
 Quare portas diebus Sabbathi ocludere
 conveniat? I. II. 3. I. 4. 5.
 Portarum consecrationes I. II. 3. 2.
 Quo sensu portæ habeantur sanctæ I. II.
 3. 2. ibid. §. 6.
 Non aliā, quam per portam, viā urbem
 in-velegredi licet I. II. 3. 2.
 Quomodo puniendus qui portas urbium,
 castrorum, fortalitiarum, transcenderit?
 I. II. 3. 3. ibid. §. 4. II. 6. 4. 38.
 Num quoque eam pœnam subeat crimi-
 nosus e carcere per portas aufugiens? I.
 II. 3. 4. 2.
 Quomodo ex dominio vel possessione por-
 tæ inducatur possessio urbis, itemve jus
 aperturæ? I. II. 3. 5.
 Quomodo traditione portæ vel clavium
 urbs videatur tradi? I. II. 3. 5.
 Nemini privatorum absque permissu supe-
 rioris fas est portis aliquod opus su-
 perponere aut conjungere, unde peri-
 culum reformidet vicinitas, aut an-
 gustentur spatia platearum &c. I. II. 3.
 6.
 Num talem permissionem facere jus ha-
 beat etiam communitas? I. II. 3. 7. 3.
 Quando superiorum consensus non sit ne-
 cessarius? I. II. 3. 7. 2.
 Num opera vel absque superioris consen-
 su vel contra prohibitionem in portis
 aut mœnibus extructa oportet adiri, si-
 ve publico usui impedimento sint
 sive non? I. II. 3. 6. 3. 4. I. 12. 2.
 12.

PO

- Quando potius toleranda, certo vestigali
 seu solario imposito? I. II. 3. 6. 4. 5.
 Quomodo portarum jure censeantur pon-
 tes propugnaculorum? I. II. 3. 8.
 Itemve postelli lignei in pagis & villis, vel
 etiam urbibus, positi ad vias publicas per
 quas itur in pagos villasque aut urbes,
 die Schläge/ Schlagbäume? I. II. 3.
 8. I. II. 4. 3. 3.
Portorium
v. voc. Pons. voc. Via, voc. Postellus.
Possessio potentia.
 Dictio negativa *Non*, præposita verbo *pos-
 sest*, omnem videtur negare potentiam
 I. 4. 3. 10. 2.
Possessio, Possessor.
 Possessor rei vindicatione conventus qua-
 tenus restituat fructus nondum collectos
 I. 2. 1. 3. 10.
 Interdictum uti possidetis competit contra
 eum, qui alterius vites in suas arbores
 transduxit I. 3. 2. 4. 3.
 Possidere prohibitus videtur, qui colere
 fundum prohibitus est I. 3. 2. 4. 3.
 Possessio quid conferat, si quis in alieno
 fecerit meliorationes? I. 3. 4. 3. I. 3. 5.
 3.
 Ob turbatam possessionem quæ compe-
 tant remedia? I. 3. 4. 3. 2. I. 4. 5. 20.
 I. 4. 6. 4. 2. ibid. §. 5. I. 4. 18. 9. ibid. §.
 10. n. 4. §. 15. I. 6. 2. 23. I. II. 4. 3.
 ibid. §. 4.
 Melius est possessionem remnere, quam
 ab alio repetere I. 3. 4. 3. 5. I. 3. 5. 3. 2.
 I. II. 4. 3. ibid. §. 2.
 In possessione interdictis tuenda non re-
 spicitur aliquod jus, sed saltem factum
 possessionis I. 4. 3. 10. 7.

Tantum

de Ligno & Lapide.

PO

Tantum videtur præscriptum, quantum
possessum I. 4. 3. 13. 1. ibid. §. 15. n.

2.

Quatenus quis in possessione non turban-
dus? I. 4. §. 10. 11.

De turbata possessione potest conqueri
qui in suo jure lignandi turbatur I. 4. §.
20. I. 4. 6 §.

Interdictum uti possidetis & unde vi quo-
modo competant contradominum syl-
væ alterum in usu lignandi impedi-
entem? I. 4. 6. §. 1.

Quomodo itidem interdictum de loco
publico fruendo? I. 4. 6. §. 1.

Possessio sylvæ quomodo probetur per fa-
ctas lignorum incisiones? I. 4. 6. §. 1.

Quomodo licitum & quoque consuetum
sit, potius se in possessione, etiam pri-
vatæ autoritate, defendere quàm ad ju-
dicium provocare? I. 4. 6. §. 5. & 6. I. 4.
18. 33. §. & seq. I. 6. 2. 7. I. 11. 4. 3.
ibid. §. 4. I. 12. §. 28. 2. 3. & seq. ibid.
§. 30. n. 4. 11. 6. 4. 17. 6.

In possessione, aliquo interdicto, se fun-
dans, eam probare habet opus I. 4. 6.
§. 6.

Bona vacantia v. voc. *Vacantia bona.*

Quid inter sit num actio contra quempi-
am instituta respiciat nudam possessio-
nis turbationem, an verò etiam da-
mnum illatum, aut delicti coercitionem
I. 4. 18. 9. ibid. §. 15.

Num suam possessionem liceat armatâ
manu defendere? I. 6. 2. 7. I. 11. 4. 3.

Ex actibus possessoris quomodo probetur
superioritas territorialis ac jura Rega-
lia? I. 6. 2. 9. 11. 3. 7. 4.

Posta.

Quousque intelligenda obligatio, quâ ve-
hiculus mercenariis homines celeriter

PO

transvehendi sunt? I. 12. 3. 9. 3.

Quomodo teneatur qui vehiculum mer-
cenarium evertendo quempiam qualifi-
cat? I. 12. 3. 9. 3.

Quomodo equi cursui publico deputa-
ti privilegiati sint, ut baculis, fustibus,
virgis, iplos non liceat agitare? I. 12.
8. 1. ibid. §. 2.

Postellus.

De postellis portarum loco in pagis ac
villis, vel etiam urbibus, positis ad vias
publicas per quas itur in pagos, villas
aut urbes, vel inde exitur v. voc. *Porta.*

In vis publicis & alibi positi postelli quo-
modo sint signa jurisdictionis aut juri-
um Regalium? I. 11. 4. 1.

Indeque eorum positio referatur ad
actus jurisdictionales? I. 11. 4. 1. 2.

Quam variè soleant signari ut pateat, quæ
species jurisdictionis vel Regalium iis-
dem significetur? I. 11. 4. 1. 3. 4. 5. 6. 7.
ibid §. 2. n. 5.

Quodnam spatium à vicino territorio re-
linquendum, si ejusmodi postelli eri-
gantur prope confinium? I. 11. 4.
2.

Quæ remedia competant illi in cujus præ-
judicium ejusmodi postellus positus
est? I. 11. 4. 3. ibid. §. 4. I. 12. §. 28.
8.

Postelli in agris positi ad denotandum
agrorum dominium II. 6. 4. 44. 4.

Postelli excavati pro colligendis vectigali-
bus I. 11. 4. 1. 6.

Postliminii jus

Locum habet in navibus, at saltem bellicis
I. 12. §. 24. 3.

Postaschen

v. voc. *Cinis.*

Xx

Potestas

Index in Tractatum

PO PR

Potestas

v. voc. Princeps.

Prælationis jus

v. voc. Creditorum concursus. voc.

Præmissos jus.

Præsum.

Num prope sylvas aut arbuta prælio dimicare consultum? I. 2. 3. 3. I. 4. 17. 8. 9.

Præsum.

v. voc. Râster.

Præscriptio.

Interdictum de glande legenda triduo conclusum est, certo tamen modo etiam annale tempus conceditur I. 3. 2. 1. & 2.

In præscriptionibus quatenus adesse videatur voluntas ejus contra quem præscriptum est? I. 3. I. 4. 2. I. 4. 3. 11. 1. I. 6. 2. I. 4.

Præscriptio immemorialis requiritur in jure glandium I. 4. 3. 1. 2. 4.

Quomodo præscriptione acquiratur jus lignandi? I. 4. 4. 2. 6. & ibid. §. 3. n. 1. I. 4. 6. 1.

Num in præscriptionibus attendenda distinctio causæ continuæ vel discontinuæ? I. 4. 6. 1. I. 4. 16. 6. 1. 6. 2. 20. 5. I. 10. 2. 6. 6.

Num etiam bona fides, itemve titulus possessionis? I. 4. 6. 1.

Tantum videtur præscriptum quantum possessum I. 4. 3. 13. 1. I. 4. 6. 2. 3. I. 4. 7. 5.

Num præscribi queat contra venationis dominum facultas sylvam extirpandi? I. 4. 16. 6. & seq. ibid. §. 11. in fin.

An præscriptionibus obnoxia Regalia & res Fisci? I. 4. 16. 7. I. 6. 2. 14. 11. 3. 3. 12.

Præscriptio immemorialis habet vim legis

PR

ac privilegii I. 4. 16. 7. I. 6. 2. 14.

Neque summo vetur verbis generalibus præscriptionem excludentibus I. 4. 16. 7. I. 6. 2. 14.

Libertas ab onere quodam debito quanto tempore contra fiscum præscribatur I. 4. 16. 7. 4.

An res meræ facultatis sint præscripibiles? I. 6. 2. 20 §. 1. I. 2. 5. 25.

Præsentia.

Non exigitur præsentia, ubi quis si præsens esset, nihilominus posset jure ad quid faciendum obstringi I. 2. 3. 6. 6.

Præsumptio

Quando quis tacite quid velle præsumatur *v. voc. Voluntas. voc. Taciturn.*

Quando quis præsumatur quid habere pro derelicto? *v. voc. Derelictum.*

Præventio.

Præventio num habeat locum in cognitione criminis commissi in confiniis territoriorum I. 11. 1. 6. 6.

Duobus de jurisdictionis competentia disceptantibus num præventioni locus sit? I. 11. 1. 6. 6.

Præcarium

Num quandoque tractu temporis cadat in debitum? I. 3. 6. 2. ibid. §. 7. n. 8.

Præcarium non præsumitur I. 4. 4. 2. 6.

Præces.

Quomodo per præces homo videatur omnipotens I. 1. 2. 2. 6. I. 2. 2. 1. 2 & seq.

Præces sunt catenæ quibus Deum ligamus ad nos juvandum I. 2. 2. 1. 3.

Præmium.

Absque pretio nemo tenetur vendere I. 2. 3. 6. 8. I. 4. 7. 7.

Imò.

de Ligno & Lapide.

PR

Imo nec pro pretio ubi nulla versatur publica necessitas vel utilitas I. 4. 7. 7. *add. voc. Publica necessitas.*

Unde inducatur habita de pretio fides, & quid ea habita fides operetur? I. 4. 17. 12. 6. & seq.

Rem habere aut ejus pretium quando habeatur indifferens & quatenus? I. 6. 1. 1. 17. in fin.

Ut nonnunquam fides de pretio habenda sit, pro utilitate mercaturæ consuevit fieri I. 6. 2. 13. 13. *add. voc. Mercatura.*

Principale.

In constituendo dominio principali cedit accessorium I. 4. 2. 4. I. 12. 3. 5. 3. 5. II. 2. 17. II. 4. 2. 13.

Princeps

Eidem quomodo tribuatur omnipotentia quædam I. 2. 2. 1. & seq.

Quantum valeant ejus ad Deum preces, piave & recta consilia? I. 2. 2. 1. & seq.

Principis dominium in bonis subditorum I. 2. 2. 7. I. 2. 3. 6. I. 4. 2. 3. I. 4. 3. 11. I. 4. 6. 3. 3. I. 4. 7. 1. I. 4. 16. 5. 10. *ibid.* §. 9. n. 2. §. 10. n. 2. §. 17. n. 3. 4. I. 4. 17. per tot. I. 4. 18. 39. I. 6. 2. 6. *ibid.* §. 17. n. 11. I. 10. 2. 8. 1. I. 11. 1. 9. I. 11. 3. 3. 16. I. 12. 2. 3. & seq. *ibid.* §. 12. I. 13. 16. *ibid.* §. 19. n. 1. II. 3. 2. 14. *ibid.* §. 15. 16. 17. II. 3. 3. 6. II. 3. 11. 26. 3.

Principem obligat jus naturæ I. 2. 2. 7. 3.

Princeps in hortis suis etiam voluptuariis arbores frugiferas plantari curet I. 2. 2. 10.

Princeps oeconomiae meritò habet ratio.

PR

nem I. 2. 2. 10. 5. & seq. I. 4. 17. 13. I. 12. 3. 2.

Princeps vendendo fructus suorum agrorum, hortorum, sylvarum, nullum patitur dedecus I. 2. 2. 10. 6. I. 4. 17. 13.

Mercatura Principem non decet I. 2. 2. 10. 6. I. 4. 17. 15. 1.

Principis potestas nulla, nisi quæ rectè se habet secundum justitiam & æquitatem I. 2. 3. 7. 1.

Absoluta plenitudo potestatis Principis non agnoscitur I. 2. 3. 7. 1.

Neque consultum ubique est eadem uti I. 2. 3. 7. 2.

Quam potestatem Principi faciat publicæ necessitatis vel utilitatis ratio *v. voc. Publica utilitas & necessitas.*

Princeps impunibilis in hac terrâ, at Deum habet ultorem I. 2. 3. 7. 1.

Num Princeps rectè prohibeat subditis quæ saltem gestationibus deserviunt, ipsosque otio assuescere faciunt I. 4. 2. 3. 6.

Princeps concessionibus suis non censetur præjudicare voluisse tertio I. 4. 16. 5. 6.

Antamen præjudicare possit si velit? I. 1. 1. 1. 11. 5. 6. I. 11. 3. 7. 1.

Princeps tenetur legibus à se latis I. 4. 17. 5. 1.

Principem decet frugalitas I. 12. 3. 2.

Principi consultum subditorum sibi conciliare amorem; contra præcavere sibi de eorum in se odio I. 12. 3. 2.

Principem decet humilitas omnisque superbia evitatio II. 2. 8.

Principum imagines & statuae *v. voc. Imago, voc. Statua.*

XX 2

Privata

Index in Tractatum

PR

Privata autoritas.

Privata autoritate nihil debet fieri quod
jussu Magistratus desiderat I. 2. 3. 14.
II. 3. 2. 15. II. 6. 4. 11.

Privata autoritatis usus quandoque per-
mittitur jure, lege, vel consensu Magi-
stratus, & tunc non est privata autori-
tas I. 2. 3. 14. I. 3. 2. 4. 2. ibid. §. 5. n. 5.
I. 4. 6. §. 5. & 6. I. 5. 1. 1. 3. I. 11. 4. 3.
ibid. §. 4. 1. 12. §. 28. ibid. §. 30. n. 4.
II. 6. 3. 2.

Quomodo privatâ autoritate se liceat in
possessione defendere? I. 4. 6. §. 5. & 6.
add. voc. Possessio.

Quomodo vindicta privata fuerit permessa
proximis occisi hominis? I. 5. 1. 1. 3.

Privatio.

Privatio feudi *v. voc. Fendum.*

Privilegium.

Privilegii indefinita verba reducuntur ad
æquitatem, si ex postfacto iniquitas in-
de resulet I. 2. 3. 12. 4.

Quid contra allegationem privilegiorum
queat opponi? II. 3. 11. 42. 3.

Privilegium amittit qui concessa abutitur
potestate I. 1. 1. 4. 3. 5. II. 6. 4. 35. 7.

Probatio.

Probationes leviores & imperfectiores
quando & in quibus causis ac crimini-
bus sufficiant? I. 4. 3. 4. 3. & seq. I. 4. 6.
§. 3. I. 4. 18. 34. 3. 4. II. 6. 4. 25. 6.

Omnistudio cavendum ne quis probatio-
nem in se suscipere obligatus sit I. 4. 6.
§. 6.

Probare opus habet qui contra commu-
nem regulam quid prætendit I. 4. 6.
15. 4.

Probatio delictorum quomodo perficia-
tur? I. 4. 18. 29. 34. & seq.

PR

Quando ad effectum probandi testes opus
habeant dicti sui rationem reddere? II.
2. 4. 6.

Processus.

Processus summarius locum habet in cau-
sis & criminibus levioribus I. 4. 3. 4. 1.

Processus summarius obtinet, ubi metus
est reum posse aufugere, aut testes sub-
ornare vel detertere, si causa non cele-
riter agatur I. 4. 3. 4. 2.

In quibus causis civilibus locum habeat
processus summarius? *v. voc. Metallum.*
add. II. 6. 4. 10.

Prodigalitas.

Nemo præsumitur suum velle jactare I. 4.
16. 16. in f.

Plura v. sub. voc. Dilapidatio.

Prohibitio.

Constituit in mala fide I. 2. 3. 5. 1. II. 6.
3. 2.

Contra prohibitionem facta quando tole-
randa sint & subsistant? I. 2. 3. 4. 3.
I. 3. 3. 1. 3. I. 11. 3. 6. I. 12. 12. 12.

Minus est prohibere ne quid fiat, quam
quod factum est destruire I. 2. 3. 2. 4.
II. 6. 3. 2.

Par ratio est ejus quod ipsâ lege generali-
ter, ac ejus quod speciatim à Magistra-
tu prohibitum est I. 2. 3. 5.

Qui alterum prohibet à cujusdam rei
occupatione, jam ipse eam occupasse
videtur I. 4. 1. 3. 1. ibid. §. 8. n. 3. I.
4. 3. 11. 4.

Prohibitio quandoque arguit superiorita-
tem prohibentis I. 4. 3. 11. 4. I. 6. 2. 9.

Quando à prohibitionem queat inchoari?
I. 4. 5. 10. 11. I. 4. 6. 4. 2. ibid. §. 5.
n. 7.

Pro-

de Ligno & Lapide.

PR

Prohibere non licet eum qui facere jus
habet I. 4. 7. 2. §. & seq. ibid. §. 4. I. 4.
5. §. 3.

Culpā vacat qui scit at prohibere non po-
test I. 4. 7. 2. §. & seq.

Quatenus prohibentis causa in re commu-
ni potior? v. *vac. Communio.*

Propheta.

Falsorum prophetarum poena II. §. 4. I. 8.

Proprii homines

Tales sunt plerique pagorum Hassia inco-
lae I. 2. 2. 7. 9.

Eorum conditio I. 2. 2. 7. 9.

Specialia circa jurisdictionem in homi-
nes proprios eorumque bona in distri-
ctu Breidebacensi I. 4. 3. 7. 6.

Propugnaculum.

Prope propugnacula quatenus liceat vi-
neas, sylvas, arbusa aut arbores planta-
re? I. 2. 3. 1. & seq.

Propugnaculorum utilitas & favor I. 2.
3. 2. 2.

Quatenus arbusa prope fortalitia liceat ex-
cidere? I. 2. 3. 2. & seq. I. 4. 11. unic. I. 4.
18. 39. 6.

Quatenus legis Rhodiae æquitas applice-
tur ad casum, quando ad liberandum
obsidione propugnaculum unius vel al-
terius arbusa essent excisa? I. 2. 3. §.
& seq.

Propugnaculi Gubernatorem oportet esse
providum I. 2. 3. 4.

An in usum munitionis contra propugna-
culum obsidendum liceat obsidendo-
rum arbores cadere? I. 4. 9. §. unic.
I. 4. 18. 39. 6. §. 40. n. 1.

Pontes qui fossis propugnaculorum super-
struuntur v. *vac. Pons.*

Ad promovendam propugnaculorum
munitionem vicinæ ædes hortique

PR

possunt annexari, è propinquis sylvis
ligna succidi &c. I. 11. 3. 3. 16.

Quomodo valla, aggeres, pontes fortali-
tiorum conseantur jure portarum &
murorum? I. 11. 3. 8.

Prospectus

v. *vac. Servitus.*

Protestatio

Protestationibus plerumque se tueri solent
inferiores contra potentiores I. 6. 2. 7.
I. 11. 4. 3. it. §. 4.

Protestationibus quis servat sua jura in
salvo II. 3. 6. 6. II. 3. 11. 29. ibid. §. 33.

Protimiseos jus.

An incolæ regionis, è qua vel per quam
ligna venalia ad externos transportantur,
gaudeant jure protimiseos? I. 6. 2. 11.
3. 4. I. 8. 1. 5.

Jus protimiseos in redemptione subsellio-
rum templi v. *vac. Subsellia templorum.*

Jus protimiseos in metallo excocto v.
vac. Metallum.

Jus protimiseos in coemptione victualium
v. *vac. Metallum*

Siquæ partes metallicæ ob impensas non
solutas aliis addicendæ vel vendendæ
sint num fodinarum condominis com-
petat jus protimiseos? II. 3. 9. 17.

Plura v. sub voc. Retractus.

Proximum.

Ex causis proximis & adequatis depro-
mendæ rationes decidendi I. 3. 3. 6. 4.

Publicanus.

Publicani qui olim fuerint? II. 3. 3. 3.

Publica utilitas & necessitas

Poscit lignorum pl. n. et onem & conser-
vationem v. *vac. Lignum, Sylva, Fore-
stum.*

Ob eâ civis assumptione civitatis qualibet
videtur velle, quæ ad eâ conducunt I. 2. 2.

Index in Tractatum

PU

7. §. 8. & 7. I. 2. 3. 6. I. 4. 3. 11.
 Major publica utilitas vel necessitas præ-
 valet minori I. 2. 2. 13. 6. & seq. it. ibid.
 n. 13. I. 4. 7. 6. I. 4. 16. §. 5. I. 4. 18.
 40. in fin. I. 12. §. 27. 8. II. 3. 2. 17.
 ibid. §. 20.
 Ast tunc demum si non utraque queat ob-
 tineri, sed unâ earum positâ altera defe-
 ctura sit I. 12. §. 3. 10.
 Publicæ utilitatis & necessitatis prævalen-
 tia I. 2. 3. 2. 1. & seq. I. 3. 2. 1. 3.
 Ob eam bona subditorum sunt in dominio
 Principis *v. voc. Princeps. voc. Subditum.*
 Ob eam licet in alieno quid facere I. 3. 2. 1.
 3. I. 4. 3. 11. I. 4. 7. 1. & seq. usque ad
 fin. I. 4. 16. & 17. per tot.
 Ob illam cogitur quis rem suam vendere
 I. 2. 2. 7. I. 4. 7. 7. I. 6. 2. 6. 3. 4. ibid.
 §. 11. n. 3. 4. I. 11. 1. 9. I. 12. 2. 3 &
 seq. I. 13. 16. II. 3. 2. 14. ibid. §. 15. 16.
 17. II. 3. 4. 11. II. 3. 9. 6. 2. II. 3. 11.
 26. 3.
 Ob istam receditur à regulis juris commu-
 nis I. 2. 2. 7. 1. 2. 2. 13. 10.
 Non ultrâ porrigenda ea potestas est, quæ
 rationi publicæ necessitatis vel utilitatis
 innititur, quântquousque illa necessitas
 vel utilitas publica tendit I. 2. 2. 13. 4.
 I. 4. 3. 13. 1. & n. §. ibid. §. 15. n. 3.
 & seq. I. 4. 7. §.
 Num pretium refundendum sit ei, cui pro
 communi necessitate quid ablatum I. 2.
 3. §. 8. & 6.
 Quomodo metiendus sit modus, quous-
 que se porrigat aliqua publica necessitas
 vel utilitas? I. 4. 3. 15. 3. & seq.
 Quid si is modus jam esset pacto vel con-
 suetudine determinatus? I. 4. 3. 15. 4.
 Publicæ utilitatis ratione quando sylva-

PU

- rum extirpatio permessa? I. 4. §. 8. 4.
 & seq. ibid. §. 10. n. 8. I. 4. 6. 15.
 Publicæ utilitatis rationi innititur Regale
 venandi jus I. 4. 7. 1. it. §. 6. I. 4. 16.
 2.
 Publicæ utilitatis ratione quatenus cedere
 permisum venationis domino in sylva
 venatoria? I. 4. 7. 1. ibid. §. 2. §. 6.
 Quatenus eadem sylvam venatoriam cin-
 gere? I. 4. 7. 2. it. §. 5. 6.
 Non quævis alicujus civitatis vel regionis
 indigentia vim & effectum habet publi-
 cæ necessitatis I. 4. 7. 7.
 Publicè interest tempore pestis remove-
 re arbores urbi aut vico vicinas I. 4. 11.
 unic.
 Publicæ utilitatis ratione dominus vena-
 tionum impedit dominum sylvæ aut
 juris lignandi ab incisione arborum I. 4.
 16. 2. & seq.
 Publicè utiles sunt prohibitiones venditi-
 onis materiæ rudis & crudæ extra terri-
 torium I. 8. 1. §. ibid. §. 2.
 Publicæ utilitatis ratio alterius juri specia-
 li non præjudicat, si illa æquè aliâ viâ
 queat obtineri I. 12. §. 3. §. II. 3. 2. 8.
 11.
 Publica pax & securitas
 Publicè interest commeari per itinera sine
 periculo & metu I. §. 2. §. unic. add.
voc. Via.
 Ubi publica securitas læditur, pœnas oportet
 exasperari I. 6. 2. 19. 2. I. 11. 3. 3.
 8. 14. 15.
 Quomodo pacem publicam violenti qui
 Deos colunt ligneos aut lapideos? I. 10.
 1. 2.
 Publica via, Publicus
 pons.
v. voc. Via. voc. Pons.

de Ligno & Lapide.

PUBLICA

Publica aedes

v. voc. Edificium.

Publicum opus.

Publicæ fabricæ inchoandæ aut ab incendio liberandæ causâ privatæ domus aliave opera diruuntur l. 2. 3. 2. 1. & seq. l. 12. 2. 12. 4.

Operibus publicis non licet quid ita adiungere ut urbs incendium vel insidias reformidet, aut angustentur spacia platearum l. 2. 3. 2. 1. 1. 11. 3. 6. ibid. 5. 7. l. 12. 2. 12. 2.

Publicus fundus.

Num quid intersit in casu, quo quis per dejectionem rami ex arbore alteriusve rei ex alto, occisus fuit, inter locum publicum & privatum? l. 5. 2. 5. unic. Item an illic loci deambulatio esse soleat vel non? l. 5. 2. 5. unic.

Quid intersit inter fundum publicum & privatum, in quem aliena arbor, prociiderit? l. 6. 1. 5.

Interdictum ne quid in loco publico quando locum habeat? l. 6. 1. 5. 2. 3.

De usu fundorum publicorum *v. voc. Incola, voc. Helzstædt.*

Num fundi publici subijciantur exigentiæ publicæ necessitatis vel utilitatis? II. 3. 2. 17.

Plura *v. sub. voc. Universitas, voc. Viapublica.*

Publicus usus.

v. voc. Communio. voc. Universitas, voc. Publicus fundus.

Pudicitia.

Pudiciæ tuendæ causâ num sibi ipsi mortem consciscere liceat? II. 6. 7. 6. 4.

Pulchritudo.

Concitat amorem Præf. n. 16.

Pupillus.

QUARA

Pupillorum favor & quomodo participant de decimis Levitarum? l. 4. 16. 9. 1.

Q.

Quercus.

Quercui comparatur ecclesia Præf. n. 7. Querneum mespilum conducit pro sanandis vulneribus Præf. n. 11.

Sub quercibus sepulti homines, unde quercus Rectus l. 4. 2. 5.

Quercus fertiliores sunt quam fagi in proferendis glandibus l. 4. 3. 20. 6.

Quærela.

Quærela partis lætæ quatenus faciat ali-quod iudicium? l. 4. 3. 4. 3. & seq.

R.

Radix.

Radice in alterius fundum vel ædes se porrigente quid juris? l. 2. 3. 10. 9. l. 2. 3. 14. 2. l. 4. 1. 11. 4. & seq.

Quid itidem si in viam publicam porrigatur? l. 2. 3. 11. 7.

Arbor quousque præsumatur radices emittere? l. 2. 3. 21. 5. l. 3. 2. 5.

Arbore ejus est, in cujus fundo radicata l. 3. 1. 1. & seq. l. 3. 3. 1. 11. 4. & seq. it. Sect. 4. 5. & 6.

Arbor an quousque ramos, eousque etiam radices porrigat & contra? l. 3. 2. 5. 2. 5.

Si radicum extremitates saltem fundum vicinum attingunt quid juris? l. 3. 3. 4.

Item si non attingant alterius fundum, sed tamen ex eodẽ succum attrahant? l. 3. 3. 5.

Ex radicibus pullulantes novæ arbores an censeantur secundum qualitatem originariæ arboris l. 3. 3. 6. l. 3. 5. 6. 5. & 7.

l. 4. 13. l. 4. 14. 14. 3. l. 4. 15. 3.

Quomodo probetur arborem radices egisse l. 3. 4. 1. 2.

Quomodo sylvarum dominis itemve fructuariis conveniat eâ arte cædere arbores

Index in Tractatum

RA

- res, quò ex radicibus renascantur? I. 4. §. 3. ibid. §. 7. n. 3. I. 4. 17. 11. 1.
- Quid intersit arborem radicatam esse vel non? I. 3. 1. 1. & seq. I. 3. 2. item Sect. 3. 4. §. per tot. I. 4. 3. 9. 2. I. 4. 13. 1. I. 4. 18. 1. 6. 7. 8. 11. 12. 13. §. 20. I. 6. 1. 6. ibid. §. 7. 8. 9.
- Arbor emortua adhuc radicata num arboris nomine veniat in actione arborum furtim cæsarum? I. 4. 18. 1. 7. ibid. §. 19. n. 3. & seq.
- Radices arborum emortuæ num habeantur inter ligna combustibilia? I. 13. 3.
- Ramms.*
- Ratione ramorum in alterius fundum vel ædes impendentium quid juris? I. 2. 3. 10. & seq. I. 3. 2. 2. & seq.
- Cujus sint fructus, qui ex impendentibus ramis in alterius fundum procidunt? I. 3. 2. 2. & seq.
- Arbor an quousque ramos cõusque etiam radices extendat, & contra I. 3. 2. §. 2. & §.
- Rami arborum fundo coherentium sunt res immobiles I. 3. 2. 3. 2.
- In ramo ex vicina arbore in alterius fundum impendente confidentes apes cuius sint I. 4. 1. 7.
- Ramos arborum quatenus licitè cædat vasallus aliussve sylvæ fructuarius? I. 4. §. 5. 1. I. 13. 7.
- An sub venditione arboris contineantur ejusdem superæ? I. 4. 17. 13. 4. §. ibid. §. 14.
- Quomodo sylva à iuperamentis arborum cæsarum purganda? I. 2. 2. 12. 3. & seq. I. 4. 17. 9. 2. ibid. §. 14. I. 13. 9.
- Num ob ramos arboris furtim cæsos locum habeat actio arborum furtim cæsarum? I. 4. 18. 1. 10.

RA

- Num eadem vel aliâ simili actione teneatur, qui amputatis ramis arborem cinxit? I. 4. 18. 2. 6. ibid. §. 16. n. 4. artic. 23. it. n. §.
- Rami dejectione quempiam opprimens quomodo teneatur? I. 5. 2. §. unic.
- Quare rami ante truncum arboris è sylva evehendi? I. 6. 1. 3. inf.
- Rastrum.*
- De rastris I. 12. §. 2.
- Ratihabitio.*
- Ratihabitione non secutâ, an cadat negotium sub eâ gestum? I. 4. 7. 1. 14.
- Num ex non pœnitentiâ inducatur ratihabitio delicti I. 5. 1. 3.
- Quatenus in maleficiis ratihabitio æquiparetur mandato ac simplici voluntati? I. 5. 1. 3.
- Ratihabitio tam factis quàm verbis declaratur II. 3. 6. 6.
- Est pro consensu, ac si hic ab initio esset interpositus II. 3. 6. 6.
- Ratio.*
- Rationes decidendi ex causâ proxima, non remota petendæ I. 3. 3. 6. 4. I. 3. 4. 2. 8.
- Rationes*
- De redditione rationum super proventibus aliis vereditibus I. 4. 17. 15. 4. II. 3. 9. 18. ibid. §. 19. 20. 21. 22. II. 3. 10. 2. ibid. §. 4. n. §.
- Num administrator obligatus de defectibus rationum redditarum postea compertis denuò respondere? II. 3. 9. 22. 4.
- De pœna Officialium qui circa rationes quid dolosè aut per culpam commiserunt II. 3. 9. 28.
- Ratis.*
- Ratium per flumina traducendarum commoditas v. voc. Strophols.

de Ligno & Lapide.

RA RE

Raupen / Unsteter

Wie es an den Bäumen / Zäunen / und
Gesträuchen zu verrichten? I. 2. 2. II. 6.
& 7.

Realis servitus

v. voc. Servitus.

Rebellio.

Rebellionis poena I. II. 5. I. 13. 14. II.
5. 4. 6. 4. ibid. 5. 7. n. 6. II. 6. 7. 1. 7.

Recreatio.

Quæ commoda sint decentis recreationis?
I. 4. 2. 1. 1.

Num ad recreationem servitus possit con-
stitui? I. 4. 3. 10. 3. & n. 7.

Reditus annui.

Interesse reddituum num Principi tribuat
iustam causam ferendi leges? I. 2. 2.
7. 8.

Regalia.

In quem finem Regalia Principibus con-
cessa? I. 4. 3. 11. 5.

Quenam Regalia majora, quænam mino-
ra? I. 4. 3. 11. 5.

Jus venandi num referendum inter Rega-
lia? I. 4. 3. 11. 5. ibid. 5. 12. & 17.

In concessione Regalium quatenus com-
prehendantur species non expressæ? I.
4. 3. 17. 2. & seq.

Regalia num sint præscriptibilia? I. 4. 16.
7. 1. 6. 2. 14. II. 3. 3. 12.

Ad Regalia quomodo spectent flumina
publica? *v. voc. Flumen.*

Unde Regalia arguantur & prohibentur?
I. 6. 2. 9. II. 3. 3. 7. 4.

Num privati sint capaces Regalium? I. 6.
2. 14. ibid. 5. 17. n. 1. 2. 3. 4. II. 3. 3.
14.

An sub concessione Regalium intelligan-
tur singulæ Regalium species? I. 6. 2.
15. II. 3. 3. 11.

RE

Num sub concessione alicujus Regalis juris
comprehendantur etiam reliquæ Rega-
lium species? I. 6. 2. 15.

Num Regalia veniant sub concessione vel
simplicis vel omnimodæ jurisdictionis
aut omnium feudi utilitatum? I. 6. 2.
15. I. 11. 1. 4. 7. II. 3. 3. 11.

Regale viarum ac pontium *v. voc. Pons, voc.
Via.*

Quomodo postellorum positio sit signum
competentiæ Regalium jurium? *v. voc.
Postellus.*

Regale jus legendarum gemmarum *v. voc.
Gemma.*

Regale jus metallorum *v. voc. Metallum.
Religio, Religiosum.*

Religiosis rebus quatenus accenseantur in
coemiteriis cupressi, aliæve sub quibus
sepulturae fiunt, arbores? I. 4. 2. 5. & 6.
Res religiosæ commercio hominum ex-
emptæ sunt I. 4. 2. 6. 2.

Contra pacis religiosæ violatores quomo-
do procedatur? I. 10. 1. 2.

An sub pace religiosa comprehendantur
qui Deos ligneos aut lapideos colunt? I.
10. 1. 2.

Plura v. sub. voc. Sepultura.

Religiosus locus.

v. voc. Camiterium, voc. Sepultura.

Remotum

v. voc. Proximum.

Renunciatio.

Juribus pro se introductis quatenus quis
possit renunciare? I. 3. 3. 1. 2. & seq.
I. 3. 3. 6. 3.

Representationis jus

v. voc. Heres, Hereditas.

Reservatum.

Y y

Que-

Index in Tractatum

RE

Quomodo differat à non concessio? I. 4.
3. 2. 4. ibid. §. 9. n. 5.
Reservatio arguit jus reservantis I. 4. §. 19. 2.
& 3.

Respublica

Num futura fuisset in statu primævo? I.
1. 2. 1.

Humana societas originem dedit ordini
& consequenter Reipublicæ I. 2. 2. 2. 4.

Virorum ad Respublicas gubernandas
idoneorum defectus sub finem mundi
I. 4. 17. 21. 6.

Nec non aliarum in rebus publicis ne-
cessarium rerum I. 4. 17. 21. 6.

In Republica à laborandum quò ex affluat
pecuniâ numeratâ v. voc. Pecunia.

Resentio

Facilior & consultior est quàm repetitio
I. 3. 4. 3. 5.

Locus habet ob meliorationes & impen-
sas I. 3. 4. 2. 7. I. 3. 4. 3. 3. & 4. I. 3. 5.
3. 2.

Itemve ob consequendam damni illati
restitutionem, ac cautionem de futuro
I. 6. 1. 5. I. 6. 2. 7.

Retractus.

Si res vendita intra tempus contractus &
retractus casu imminuta esset quid ju-
ris? I. 3. 1. 2. 4.

An emptor sylvæ à retrahente queat pro-
luberi ne medio tempore cadat ligna?
I. 3. 1. 2. 4. I. 4. 5. 19. 5.

Sidui quiescente retrahente sylva cædua
vendita intermedio tempore facta foret
procera, cui ea utilitas cedat? I. 3. 1.
2. 4.

Num emptoris nimius sylvæ abusus & ob
eundem juris sui amissio præjudicet re-
trahenti? I. 4. 5. 19. 6.

RE

An retractus inveniat locum in arboribus
caduæ cadendum venditis necdum succi-
dis; item veratione sylvæ caduæ ad in-
cidendum venditæ? I. 6. 1. 9.

Num quoque retractus locum habeat ra-
tione fructuum arboris venditorum ad
huc pendentium? I. 6. 1. 9. 5.

Autidem in venditione navis? I. 12. 5.
13. 3.

Quid interfit in jure retractus ex causa vi-
cinitatis competente inter confinem &
vicinum? I. 12. 5. 32. 3.

Quid item, an jus retractus magis vicini-
tatis quàm confinni ratione competens,
innitatur rationi quòd interfit non
quemvis habere vicinum I. 12. 5.
32. 4.

An verò ei causæ, quòd prædia fuerint an-
teà unita, aut saltè nunc uniri expe-
diat? I. 12. 5. 32. 4.

Quid porro interfit inter vicinum proxi-
miorem & remotiorem? I. 12. 5. 32. 5. 6.

An sepes, quæ inter duo prædia intercedit,
efficiat ut illa prædia sibi invicem non
habeantur vicina ad effectum retrahen-
di ex capite vicinæ? I. 12. 5. 32. 2. &
seq.

An ratione gemmarum venditarum locum
inveniat jus retractus? II. 2. 13. 5.

Plura v. sub voc. Proximis jus.

Retrovenditio.

Quomodo teneatur ob devastationem syl-
væ cui sub pacto de retrovendendo ea-
dem vendita? I. 4. 5. 16. 5. ibid. §. 19.
n. 6.

Qualem cædendi potestatem habeat is, cui
sylva sub pacto retrovenditionis vendi-
ta? I. 4. 5. 19. 4.

An

de Ligno & Lapide.

RE RI

An emptoris sub pacto de retróvend. nimirum sylvæ abusus, & ob eundem juris sui amissio præjudicet venditori? I. 4. §. 19. 6.

Reversales

v. voc. *Litteræ reversales.*

Revocatio.

Sapientiæ est revocare quod male locutum fuit *Præloq. ad lecttor. pr.*

Rex

Quomodo comparatur cum arbore, petra &c.? *Præf. n. 7.*

Jus regium à Samuele descriptum verum jus regium est I. 4. 16. 9. 1.

Rheda

v. voc. *Vehiculum.*

Rhoda Lex

v. voc. *Lex Rhodia.*

Ripa.

Arbores, quæ riparum fluminis continentium causâ habentur, non sunt cadendæ. I. 4. 2. 3. §. I. 4. 15. pertot. I. 4. 18. 26. 1. 3. I. 11. 3. 3. 13.

Ad quem eadem spectent quoad proprietatem & usum? I. 4. 15. 2. I. 6. 2. 20. 11. §. 2. 3. 4.

Ripæ se habent ad flumen, non ut pars ad totum, sed ut continens ad contentum, ideoque spectant ad eos, quorum prædiis adhærent I. 4. 15. 2. 1.

Riparum reparationis onus ad quem spectet, quæve ad plures proportionem? I. 4. 15. 2. 2. I. 6. 2. 19. 3. II. §. 2. 3. 4.

Num saligneæ arbores quæ præstant quò minus id quod alluvione adjectum, à fluminis impetu sit liberum, eodem jure censendæ quo arbores riparum continentes flumen? I. 4. 15. §. 4.

An ejusmodi saligneæ arborum plantatio obstat alluvionis juri, an potius

RI RO

dominium probet? I. 4. 15. §. 5. Quatenus in exercitio navigiorum & rati-um traducendarum habenda ratio indemnitatis eorum qui ad ripas prædia possident? I. 6. 2. 10. 2. & seq. ibid. §. 19. 20.

Num adhuc hodie navigantibus aut ratem ducentibus constet liber usus riparum, ad onerandum & exonerandum? I. 6. 2. 20.

Riparum fluminis abusus in arte venifica I. 12. 7. §. 3.

Plura v. sub voc. Piscina.

Rivum.

Interdictum de rivo reficiendo II. 6. 2. 2.

Roma, Civis Romanus.

Quis habeatur civis Romanus? I. 11. 3. 3. 4.

Quomodo municipia exæquata urbi Romæ? I. 11. 3. 3. 9.

De Capitolio Romano ac Tarpejo monte II. §. 4. 7. ibid. §. 12. n. 2.

Rota.

De pœna rotæ. v. voc. *Pœna.*

Vehiculo suo alienam jungens rotam. I. 12. §. 7. 1.

Num equus rotæ vehiculi alligatus cedat lucro carnificis? I. 12. §. 9.

An rotæ molarum accenseantur rebus immobilibus? I. 12. 6. §.

Num conductori plures rotas molæ, quàm erant tempore conductionis, ædificanti impensæ à locatore restituendæ? I. 12. 6. §. 3.

Num certo annuo canone in singulas rotas, secundum numerum rotarum constituto, augeatur annuus canon, si ultra aliqua nova rota fuerit addita? I. 12. 6. §. 2. 3.

Index in Tractatum

RO RU

An quoque talis annua pensio propter ad-
ditam novam rotam augeatur si illa non
secundum numerum rotarum, sed per
aversionem esset constituta? I. 12. 6.
5.4.

De rotis quibus aqua è flumine agitur &
tollitur II. 6. 2. 1. 7. ibid. §. 3.

Rotten / Rottzehend.

Jus extirpandi alienas sylvas, aut certam
earum partem I. 4. 6. 15.

Quatenus permittenda extirpatio sylva-
rum? I. 4. 6. 15.

Decimæ novalis I. 4. 6. 15. 1.

Rubrica.

Rubrica quale præbeat argumentum de
re sub eadem contenta? I. 4. 3. 10. 7.

Rubrum.

Virtus rubri coloris Præf. n. 11.

De rubrica lignariorum Rottelstein II. 6.
2. 10.

Rura.

Ratione rerum quæ in rure relinquendæ
sunt, quasi publica fides est & confiden-
dum in publica securitate I. 6. 2. 19. 2.
I. 12. 5. 8.

add. voc. Publica pax & securitas.

Rusticus.

Innocens & quieta rusticitas I. 2. 1. 1. 2.

Rusticis credendum in rebus ad agricultu-
ram pertinentibus I. 3. 4. 1. 2. I. 3. 5.
5. 1.

Rustici non tantoperè conscientiosi, ubi
commodum sperant I. 3. 5. 5. 1.

Rutacasa.

Arbores glandiferas, quæ per procillas de-
jectæ sunt, tollit sylvæ proprietarius, ut
ut aliushaberet jus glandium I. 4. 3.
19. 2. *add. voc. Windsall.*

Quare à rutis casis purgandæ sylvæ? I.

RU

2. 2. 12. 3. & seq. I. 4. 17. 9. 2. ibid. §.
14. I. 6. 1. 3. in f. ibid. §. 4. I. 13. 9.

Superamenta casarum arborum v. *voc.*
Lignum.

Ruta casæ quænam dicantur? I. 6. 1. 1.
1.

Arbores casæ, erutz, evulsæ, dejectæ, col-
lapsæ, aliterve solo non amplius radici-
bus coherentes veniunt sub nomine ru-
torum casorum I. 6. 1. 1. 2.

Adeoque fundi amplius non sunt I. 6. 1. 1.
1. 2. ibid. §. 6.

Scilicet quoad saltem illos effectus qui ex
coherentia cum fundo dependent I. 6.
1. 1. 2. ibid. §. 6.

An arbores tales quoad dominium mane-
ant adhuc domini fundi? I. 6. 1. 1. 4. 5. &
seq. ibid. §. 2.

An arbor, quæ erat pto diviso vel indiviso
communis, post suam à terra separatio-
nem maneat talis; num verò arbor pro
diviso communis per exemptionem fiat
talis pro indiviso ad effectum judicii
communi dividundo? I. 6. 1. 1. 6.
& seq.

Concesso usu lignorum cremialium, ve-
luti arborum aridarum, collapsarum,
an comprehendantur quæ tempestate
dejectæ sunt? I. 6. 1. 3.

Arbores quæ fluminum ventorumve vi
dejectæ sunt, an cedant sportulis Præfe-
ctorum? I. 4. 6. 6. 2. I. 6. 1. 3. 3.

Arbores vetustate aut tempestatum vi col-
lapsæ è sylvis opportuno tempore ac
modo evehenda I. 6. 1. 3. in f. ibid
§. 4.

Quatenus cautio de damno infecto com-
mittatur ratione arborum vel vetu-
state vel tempestatum vi collapsarum?
I. 4. 5. 6. 6. I. 6. 1. 5. 2. 6.

Quando

de Ligno & Lapide.

RU

- Quando arbores sive vetustate sive fluminum ventorumve vi in alienum fundum fuere dejectæ, quomodo consultum tam domino fundi quàm arborum? I. 6.1.5.
- Quid si arborum flumine allatarum dominus tunc nesciatur? I. 6.1.5.7.
- Quomodo hæc ipsa remedia tam fundi quàm arborum domino competentia applicentur ad arbores subterraneas, itemve sub mari aut aquis inventas? I. 6.1.5.10.
- Venditione fundi num comprehendantur arbores quæ tempore venditionis erant rutæ casæ? I. 6.1.6.
- Rutæ casæ, item quæ fundi non sunt, sunt pro uno habenda I. 6.1.6.
- Si interim, quod arbutum venderetur, maxima arborum pars esset collapsa, quid juris? *v. voc. Venditio.*
- Rutorum casorum nomine quatenus veniant arbores eo sine crutæ ut reponantur? I. 6.1.7.
- Num dominus plantæ in alieno solo positæ eam possit vindicare postquam crutæ est? I. 6.1.7.
- Arbores rutæ casæ referuntur inter res mobiles I. 6.1.9.
- Adeoque finito feudo cedunt hæredibus vasalli, non successori feudali I. 6.1.9.
- Atque ob eas surreptas locum sibi vindicat actio furti I. 6.1.9. I. 13.11. & §. 12.17.
- Quatenus & quando arbores ad cadendum venditæ, quoad effectum juris retractus, habeantur etiam antequàm incisæ fuerint, pro rutis casis? I. 6.1.9.
- Num arbores rutas casas vel trahere per alienum fundum vel plastro transvehere liceat, si cui per istum fundum

RU

- servitus viæ vel actûs competeret? I. 6.1.10.
- De arcis in quibus ligna rutæ casæ reponuntur *v. voc. Nolestârre.*
- Quæ de venditionibus arborum ad cadendum sub voc. Forestum, voc. Lignum, voc. Sylva, voc. Venditio, sunt tradita, applicari quoque poterunt ad venditiones arborum ac lignorum rutorum casorum I. 6.2.1.1.
- Omni illi arborum ac rutorum casorum commercio adhuc porrò communis est ejus antiquitas I. 6.2.1.2.
- Item ejus commercii favor, quod quandoque immunitate vestigialium, præsertim inter confœderatos, sit promovendum I. 6.2.1.3. ibid. §. 22.
- Contra hostes verò potius restringendum I. 6.2.1.4.
- Lignorum commercium quomodo promoveatur navium, itemve ratium traducendarum commoditate? *v. voc. Navis, voc. Sloss, Nolestârre.*
- Num incolæ regionis, è qua vel per quam ligna venalia transportantur, gaudeant jure protimiseos? *v. voc. Protimiseos jus.*
- Rutæ casæ ligna quomodo dividantur in materiam & lignum? *v. voc. Lignum.*
- Lignum aliquod vehendum conducens quomodo teneatur si id fuerit fractum? I. 7.3.1.
- Prohibitio lignorum venditionis extra territorium quàm variis nitatur rationibus? I. 8.1.
- Metalla exempta veniunt nomine rutorum casorum *v. voc. Metallum.*

Plura v. sub voc. Arbores casæ,

crutæ &c.

Index in Tractatum

SA

S

Sabbathum.

In sabbatho terræ, quod quoquo septimo anno erat, filiis Israel haud licuit arborum vitiumve cultura aut fructuum inde perceptio I. 4. 3. I. 2.

An nundinæ in diebus Sabbathi queant tolerari? I. II. 3. I. 4. 5.

Sabbathum omninò sanctum habendum I. 12. 3. 8. 5. II. 3. II. 18

An die Sabbathi cibos conquirere liceat? I. 13. 8.

An eisdem coquendo præparare, lignaque combustibilia colligere? I. 13. 8. II. 5. 4. I. 6.

Sacerdos

Quomodo è lapide super pectus summi Sacerdotis Israelitarum pendente, fulgor exierit, quo futura detecta Præf. n. 17.

Quomodo Sacerdos comparetur luminii in candelabro? I. 10. 2. 1.

Plura v. sub voc. Clerus. voc. Episcopus.

Sacrilegium

Quid sit, ubi & in quibus rebus committatur? I. 10. 2. 10. 4. ibid. §. 11. n. 3.

Quæ ejus pœna? I. 10. 2. 11. II. 5. 4. 2. 4.

Sacrum.

Quomodo res per consecrationem fiat sacra? I. 10. 2. 12.

Num si in reparatione templi, subsellii, arcæ elemosynariæ &c. jungeretur aliud quod tignum non consecratum templum sit reconsecrandum? I. 10. 2. 12.

Si templum consecratum deponi contingat in quem usum deputanda tigna? I. 10. 2. 12. 6.

Sacra Vasa v. voc. Vasa Sacra.

SA

Quo sensu pons videatur res sacra esse? I. II. I. I. 3. & seq.

Plura v. sub voc. Consecratio.

Sala, Salina, Salus, Sacten.

Sal terram exurit, aut aquas putridas sanat Præf. n. 18.

Sales ubi condendi in pabulum ferarum? I. 4. 16. 5. 18.

Plura v. sub voc. Metallum.

Salarium.

Salaria maximâ nituntur æquitate I. 4. 16. 9. 2. ibid. §. 10. I. 4. 17. 7. 8. I. 15. 1. 1.

Salix, Salictum.

Quid juris circa saligneas arbores in aggeribus piscinarum? I. 4. 15. 5.

Itemve in aggeribus fluminum? I. 4. 15. 5. *junct. §§. præced.*

Salictorum plantatio & conservatio in quos varios usus necessaria? I. 4. 15. 5. I. 4. 17. 8.

Num salices & salicta in actione arborum furtim casarum veniant sub nomine arborum? I. 4. 18. I. 4.

Num quoque saligneæ virgæ, instituenti salicti causâ defixæ, antequam radices egerint? I. 4. 18. I. 11. 12. ibid. §. 20.

Quid intersit quoad I. Aquilæ actionem & interdictum quod vi aut clam, an salictum maturum vel immaturum à quopiam fuerit casum vel corruptum? I. 4. 18. 9.

Quatenus salictum habeatur pars vel instrumentum fundi? I. 6. 1. 8. 5.

Sanctum

Quo sensu portæ ac muri urbium habeantur inter res sanctas? I. 11. 3. 2.

Itemve statux Principum? II. 3. 13. 5. ibid. §. 6.

Sanitas

de Ligno & Lapide.

SA SC

Sanitas.

Sanitati conducit decens recreatio. I. 4. 2.

I. I.

Saxum.

Comprehenditur nomine lapidis. Præf. n. 32.

Saxorum usum etiam aves habent & be-
stia I. I. I. 2. I.

E saxi elicita aqua Præf. n. 17.

Saxa hominibus fuere habitationis loco I.
2. 2. 2. 4. II. 6. I. 1.

Ex solido saxo constructa domus II. 6. I. I.

Pœna præcipitationis de saxo. v. voc. *Pana.*

Præcipitatio sui ipsius de saxo II. 6. 7. 6.

Scala.

De scalis varia I. 12. 4. I. 4. ibid. §. 2. §. 3.

Scamnum.

Scamna arboribus inædificata I. 4. 2. I. 4.

An talis arbor cedat scamnis tanquam ful-
crum seu pes? I. 4. 2. 4.

An ejusmodi arbor & scamna veniant sub
nomine suppellectilis? I. 4. 2. 4.

Plura de scamnis I. 12. 3. I. ibid. §. 5.

Scanfores

v. voc. *Metallum.*

Scapha

Non est membrum navis sed per se parva
navicula, I. 12. 5. 17.

Sceptrum

v. voc. *Baculus.*

Schindeln

Jus cædendi ligna pro tabulis in usum re-
ctorum I. 4. 6. 12.

Schlagbaum.

v. voc. *Porta.*

Schneisse.

Avium capiendarum causa num liceat ha-
bere in sylvis? I. 2. 2. 15. 4.

Schneidmühl

De harum molarum utilitate I. 8. 2.

SC

Schnell-Korb

v. voc. *Corbis.*

Schreibtag

De his I. 4. 17. 6. 6. & seq. ibid. §. 7.

Schola, Scholastica disciplina.

Qualem disciplinæ facultatem habeant

Præceptores in discipulos? I. 11. 5. 4. I.

I. 11. 8. unic.

Schotten.

Quale jus lignandi in usum reparationis
vehiculorum constitutum incolis distri-
ctus Schottani? I. 4. 6. 13.

Scientia.

Scienti & volenti non fit injuria I. 2. 3. 5.
I. 3. 4. 2. 5.

Scientia & ignorantia quid operetur in ca-
su, ubi durante contractu res vendita ca-
su quodam esse absumpta? I. 3. 1. 2. 3.

Itemve in casu ubi res vendita vel locata
esset vitiosa reperta? I. 4. 17. 17. I. 12.

2. 17. I. 12. 5. 5. 2. 3.

Quid interfit si quis in alieno quid fecerit
scienter aut ignoranter? I. 3. 4. 2.

Quid operetur scientia vel ignorantia in
vindicatione plantæ, quæ in alieno solo
posita? I. 3. 4. 2.

Quid itidem in locatione sylvæ glandiferæ,
aut venditione glandium, pro impin-
guandis suis, si glandes deprehende-
rentur esse rancidæ, inutiles, aut vene-
nosæ, indeque damnum illatum? I. 4. 3.

21.

Scientia vel ignorantia quid operetur in
materia præscriptionum? I. 4. 6. 1.

Quid scientia vel ignorantia, illaque vel ge-
neralis vel specialis, operetur quando
quid in societatis causa gestum ab uno
sociorum? I. 6. 2. 13. 8. & seq.

Quid scientia vel ignorantia operetur in

mate-

Index in Tractaturn

SC SE

materia detigno alieno ædibus juncto?
 I. 12. 2. 3. & seq.
 Scientia vel ignorantia quid operetur in
 delictis, eorumque pœnis? *v. voc. Ho-*
miciidijum, add. II. 6. 4. 32. *ibid.* §. 33. 41.
Scope.
 De scopis I. 12. 4. 2. I. 12. 7. 5.
Scopelismus.
 De crimine scopelismi ejusque pœna II.
 6. 5. per tot.
Scriptura.
 Quomodo fiant secretæ scriptiones? I. 11.
 6. 8.
Scytala. v. voc. Epistola.
Sedularium.
 De sedulariis I. 12. 3. 1. 2.
Seges.
 Sub appellatione manufactorum intelligun-
 tur segetes frugum. I. 4. 13. 1.
 An veneficâ arte tempestates queant conc-
 citari in perniciem segetum? I. 12. 7.
 5. 3.
Plura v. sub voc. Arborum insecta.
Sella.
 De sellis I. 12. 3. 1. *ibid.* §. 5.
 Num liceat equestres sellas auro, argento,
 vel gemmis exornare? II. 2. 6.
 Sellarum vicem præstant lapides II. 6. 2. 5.
Semen, Seminatio.
 Num dominium satorum frumentorum
 judicetur ex dominio seminis an verò
 ex dominio fundi in quo hoc factum est?
 I. 3. 4. 1. 1.
 Num sub appellatione manufactorum com-
 prehendantur arbores aut vites? I. 4. 13.
 1.
Seminarium arborum. v. voc. Arborum
seminarium.
Senectus.
 Senectus arborum *v. voc. Arbores vetustæ.*

SE

Quo sensu lapides senectutem pati dicun-
 tur? II. 6. 4. 28. 2.
Sepes.
 Sepimenta hortorum dirumpere sub pœna
 prohibitum I. 2. 2. 11. 5.
 Eadem à vermibus & insectis lignorum
 purganda. I. 2. 2. 11. 7.
 Sepes viva an & quomodo possit plantari in
 confinio viæ publicæ? I. 2. 3. 9. 2. &
ibid. §. 11. n. 6. & §. 13. n. 2.
 Quomodo itidem in vineis & agris oleri-
 feris? I. 2. 3. 9. 3.
 Item quomodo in confiniis aliorum fun-
 dorum? I. 2. 3. 13. 2. I. 4. 14. 2.
 Sepes viva an comprehendatur appellatio-
 ne arboris? I. 2. 3. 13. 2. I. 4. 18. 26. 1.
 Sepi intextus lupulus ex vicino agro cujus
 sit? I. 3. 2. 5. 7.
 Sepimenta sylvarum pro continendis vel
 capiendis feris I. 4. 7. 2. *ibid.* §. 5. I. 12.
 5. 25. 4. *ibid.* §. 26. §. 27. n. 2.
 Ob sepem vivam corruptam quod reme-
 dium suppetat? I. 4. 18. 26. 1.
 Sepes viva quatenus censeatur qualitate &
 jure arboris terminalis? I. 4. 14. 2.
 Num sepes contineantur & mensurande
 sint in venditione fundi, I. 4. 14. 2. 2.
 Qualia ligna consumenda in usum sepium?
 I. 4. 17. 8.
 Sepium vivarum præ aliis utilitas I. 4.
 17. 8.
 Quomodo sepes vivæ integræ aliquando
 regioni munimentum præstiterint? I. 4.
 17. 8. 9.
 Pali & pedamenta quæ in usum sepium
 sunt, quo jure censeantur? *v. voc. Li-*
gnum, voc. Opera.
 Sepium necessitas & utilitas I. 12. 5. 25.
 Earum struendarum curam Magistratus
 subire debet I. 12. 5. 25.

Sepium

de Ligno & Lapide.

SE

Sepium struendarum libera facultas in locis ubi nunquam sepes fuerunt I. 12. §. 25. ibid. §. 27. n. 8.

Ea facultas, tanquam meræ facultatis, quatenus sit præscriptibilis? I. 12. §. 25.

Si communem sepem ruptam unus dominorum refecerit, an alter impensas pro rata restituere obligatus sit? I. 12. §. 25. 3.

Sepem quilibet in fundi sui termino potest construere, nec tenetur aliquod spatium à termino relinquere I. 12. §. 27. 1. ibid. §. 29. n. 1.

Nisi plantet sepem vivam I. 12. §. 29. 1. ibid. §. 27. n. 8.

Aut nisi fundus debeat servitutem talem, quæ positione sepis impediretur I. 12. §. 27. 1. 8.

Quatenus jus pascendi sive incolatus sive servitutis jure, ac sive per totum annum sive demum post collectos fructus competens impediatur sepium positionem? I. 12. §. 27.

Quomodo sepium positione præscribatur juri pascendi? I. 12. §. 27. 7. ibid. §. 28. n. 1.

Quomodo ea præscriptio interrumpatur sepium evulsionem aut confractionem? I. 12. §. 28.

Quomodo talis sepium destructio cuique liceat in cujus præjudicium illæ posita I. 12. §. 28. 2.

Quatenus universitatibus permissum refecare sepium vivarum radices & frutices si in vias publicas aut vicinales nimium excreverint? I. 12. §. 28. 3.

An si ejusmodi sepium destructio vel refectio contingat inter immediatos, constitutioni pignoracionis fiat locus,

SE

utut sepes saltem essent destructæ, nec quicquam de iis ablatum? I. 12. §. 28. 4. & seq.

An sepes rebus mobilibus vel immobilibus annumerandæ? I. 12. §. 28. §. 30. 31. I. 4. 3. 7. 6.

Quomodo sepem non vivam ædificando declaretur, fundi dominium non ultra terminum sepis se porrigere? I. 12. §. 29. 3.

Sepe ultra terminos finium vel etiam in alieno fundo positâ an locum habeat actio finium regundorum? I. 12. §. 30.

An quoque eo nomine competat interdictum quod vi aut clam? I. 12. §. 30.

Item veni novi operis nunciatio? I. 12. §. 30. 3.

Nec non privata destruendi potestas I. 12. §. 30. 4.

An non quoque punienda sit malitia ejus qui ita non jure sepem posuit? I. 12. §. 30. 4.

Sepes in alieno fundo posita an quoad dominium cedat solo? I. 12. §. 31.

An venditione fundi comprehendatur sepes? I. 12. §. 32. 1.

An sepes, quæ inter duo prædia intercedit, efficiat ut illa prædia non habeantur sibi invicem vicina ad effectum retrahendi ex causâ vicinitatis? I. 12. §. 32. 2. & seq.

Sepultura.

De more antiquo quo mortui sepeliebantur sub arboribus I. 4. 2. 5.

De more antiquo, quo in publicis cœmeteriis cupressos serere solebant I. 4. 2. 6.

Z z

Quate-

Index in Tractatum

SE

Quatenus tales eupressi aliæve arbores rebus religiosis accenseantur? I. 4. 2. 6.

Apud Colchos mortuorum cadavera suspendebantur in arboribus I. 4. 2. 6. 2.

Demore antiquo quo mortui in lectica s. carruca absque pompa efferebantur I. 12. 3. 8. 3. 4.

Sepulchrales lapides præprimis nobilioribus eriguntur Præf. n. 6.

Quid sentiendum de crucis imagine alicubi funeribus defunctorum præferri solita I. 10. 4. 1.

Quid itidem de crucibus imponi solitis mortuorum sepulchris? I. 10. 4. 1.

Quæ analogia intercedat inter has sepulchrales & illas cruces ligneas quæ olim in tessera finium jurisdictionum ponebantur? I. 10. 4. 1. II. 6. 4. 1. 13. 14.

Quando corporis dissecti membra in diversis locis essent sepulta, ubi tunc defunctus censeatur esse sepultus ad effectum constituendi loci religiosi? I. 11. 1. 7. 4. & seq.

Num cadavera suspensorum aut rotæ impositorum sepelienda? I. 11. 5. 3. 7.

Quatenus mortuos, itemve mortuorum sepulchra gemmis aliterve exornare fas sit? II. 2. 20. & §. 21. II. 4. 2. 1. ibid. §. 2. n. 4.

Quatenus sepulchrorum ac lapidum sepulchralium causa sit publica vel privata? II. 4. 2. 1. ibid. §. 2. 3. 6. 9. 16.

Quomodo sepulchra & lapides sepulchrales locis & rebus religiosis accenseantur & commercio hominum eximantur? II. 4. 2. 1. ibid. §. 2. 6. 13.

Quotupliciter fiant lapidea sepulchra? II. 4. 2. 2.

SE

Sepulchra familiaria & hæreditaria II. 4. 2. 2. in fin. ibid. §. 9.

Interdictum de sepulchro ædificando II. 4. 2. 3.

Prope alienas ædes ædificaturus sepulchrum quodnam relinquere teneatur spatium? II. 4. 2. 4.

Quomodo sepulchrum referatur inter res immobiles? II. 4. 2. 4.

Quæ remedia competant ob ædificationem sepulchri in alieno? II. 4. 2. 5.

Quæ itidem ob illationem mortui in locum ubi jus non est? II. 4. 2. 5.

Quid juris si ex alienis lapidibus sepulchrum ædificatum? II. 4. 2. 6.

Interdictum de mortuo inferendo II. 4. 2. 7.

Impensæ in constructionem sepulchri factæ an referantur inter impensas funerum? II. 4. 2. 8.

Quatenus antiqua sepulchrorum jura hodie applicabilia? II. 4. 2. 9.

De lapidibus sepulchralibus II. 4. 2. 10. & seq. II. 6. 4. 1. 7.

De sumptuum, qui in ædificationem sepulchrorum & lapidum sepulchralium impendendi sunt, moderatione II. 4. 2. 11.

De inscriptionibus quæ sunt in lapidibus sepulchralibus II. 4. 2. 12. II. 6. 4. 25. 7.

Lapis sepulchralis accessorium sepulchri est & pars II. 4. 2. 13. ibid. §. 14.

Sepulchrorum ac lapidum sepulchralium violatores quibus actionibus teneantur? II. 4. 2. 14.

Num hæ actiones quoque locum habeant contra illos qui hostium itemve judiciorum sepulchra aut lapides sepulchrales violarunt? II. 4. 2. 15.

de Ligno & Lapide.

SE

Muri aliave sepimenta, quibus cœmiteria cinguntur, rebus religiosis annumerantur II.4.2. 16.

Quomodo talia sepimenta, itemve sepulchra & lapides sepulchrales definant esse res religiosæ? II.4.2.17.

Sequela jus.

Sequelæ venatoriæ jus I. 4. 7.1.3. I.11. 7. 2.

Num sequelæ jus contineatur sub debito operarum? *v. voc. Opera.*

Sequestratio.

Sequestrationi quando sit locus ob Vastationem sylvarum? I.4.5. 10. 10. & 11. I. 4.6.5.4.1.4.17.3.

Sequestrato lignandi jure num sequestrati eodem mutantur & ad quem finem? I.4. 6.5.4.

Quando sequestratio in metallifodinis habeat locum *v. voc. Metallum.*

Serie.

De his I. 12. 5.4

Sericum.

Serici conficiendi ratio, & num id fructibus arborum accensendum? I.4. 1.11

Serpens.

In serpentes versi capilli Præf.n.16.

Serra.

Serrâ arborem secuisse & cæcidisse an differant ratione actionis arborum furtim cæsarum? I.4.18.2.7.

Servitus

Qualibet intelligitur ad usum duntaxat necessarium I. 2. 2.13. 11. I.2.3.20.6. II. 3.2.11.

Servitus, ne liceat quid positum habere in fundo, utrum impediatur arborum plantationem? I.2.3.17.1.

Servitus ne luminibus officiat an impediatur arborum plantationem? I. 2. 3

SE

17. 2. & ibid. 5. 18. I.4.13.2.

Item an servitus ne prospectui officiat? I. 2.3.17.3.

Item an servitus altius non tollendi? I. 2. 3.17.4. & 5.18.

Servitutes quando non usu amittantur? I. 2. 3. 17. 4. I. 4. 16. 6. I. 6. I. 10. 3. I.6.2.20. I.12.2. 14.6.

Quando ultra non usum requiratur factum aliquod contrarium? I. 2. 3. 17. 4. I.4. 16.6. I.6.2.20. I.12.2. 14.6. I.12. 5. 27. 7. ibid 5. 28. n.1.

Servitutis domino quæ dentur actiones oburbationem? I.2.3.17.1. & 2. it. 5. 20. n.7.

Servitutis species esse videtur tolerare arborem impendentem vel radices emitentem in suum fundum I.2. 3. 10. 4. & 9. I.3.2.6. it 5.7.

Ratione servitutum aut similium jurium quomodo competant actiones, confessoria & negatoria? I.2.3. 10.4. ibid. 5.11. n.5. II.6.4.2.

Num servitus constitui possit, quâ arborum fructus decerpere liceat I.4.3.10.

Item quâ permittatur in alieno spatium, cœnare &c. I.4.3. 10. 1.

Porrò quâ liceat pecora pasci, itemve ad aquam appellere? I.4. 3. 10. 12.

Ad servitutis constitutionem quid requiratur? I.4.3.10.3. ibid. n.6. II.3.2. 11.

Quomodo servitus sit personalis vel realis? I.4.3. 10.3. & seq. I.4.4. 2. 3. II.3. 2. 11.

Servitutis personalis species quænam sint? I.4.3.10.4.

Servitus anomala quænam sit? I.4.3.10. 5. II.3.2. 11. 2.

Servitus personalis num ad voluptatem possit constitui? I.4.3.10.3. it. n.7.

Index in Tractatum

SE

- In servitutum constitutionibus vel actionibus respicitur aliquod jus, non nudum factum possessionis I. 4. 3. 10. 7.
- De servitute quâ jus ligandi constitutum I. 4. 4. 2. 3. 1. 4. 6. 1.
- Quid operetur distinctio usus continui vel discontinui in materia servitutum ? I. 4. 6. 1. 4. 16. 6. 1. 6. 2. 20. 5.
- Servitus realis unde & quando præsumatur ? I. 4. 6. 2. 4.
- Servitus non præsumitur sed probanda est I. 4. 6. 5. 2.
- An contra servitutem, ne luminibus officiat, factum videri queat, si quis arborem deponendo plus solis attulerit ? I. 4. 13. 2.
- Servitus itineris ad fontem complectitur jus hauriendæ aquæ, & contra I. 4. 16. 17. 2.
- Num qui habet servitutem viæ vel actus per alterius fundum, queat ligna lapidesve trahere vel plauistro transvehere ? I. 6. 1. 10. II. 4. 2. 18.
- Quatenus vel ex una vel altera dictarum servitutum, viæ & actus, liceat sive jumentum sive vehiculum ducere ? I. 6. 1. 10.
- Servitute quâdam, aut quodam jure ad instar servitutis constituto, num ea concessio intelligenda privativè vel cumulativè ? I. 4. 6. 4. I. 6. 2. 10. 5. ibid. 5. 11. n. 5. 5. 17.
- Num servitus viæ impedimento sit quò minus servientis prædii dominus queat ponticellum supra illud solum ædificare ? I. 11. 1. 12. 3.
- Servitus oneris ferendi, tigni immittendi, tigni projiciendi *v. voc. Tignum.*

SE SI

- Qui servitutem saltem habet itineris, num lecticâ vel carrucâ queat uti ? I. 12. 3. 9.
- Servitus temonis immittendi I. 12. 5. 10.
- Servitus eximendæ cretæ, fodiendæ arenæ, coquendæ calcis II. 3. 2. 11.
- Quomodo in servitutibus ratione requisiti vicini prædii intelligenda Vicinitas, anque noceat prædium intermedium ? II. 3. 2. 11.
- Quando servitus constituta videatur ipso jure absque partium conventionem ? II. 3. 11. 26. 3.
- Quo sensu in materia servitutum prædia dicantur urbana vel rustica ? II. 6. 4. 2.
- Servitus ænatri vertendi I. 12. 5. 27. 8.
- Servus.*
- Quæ actio competat ob arbores à servis furtim casas ? *v. voc. Arbores furtim case.*
- Quæ distinctio quoad pœnarum irrogationem olim habita inter liberos homines & servos ? I. 11. 5. 4. ibid. 5. 7.
- Siam.*
- Quomodo in regno Siamensi puniantur Reges capite damnati ? I. 11. 5. 6.
- Signatura, Signum.*
- Signatura quæ fit animo rem occupandi, idem præstat quod actualis occupatio I. 4. 1. 3. 2. I. 4. 17. 12. 1. 12. 2. 18. 6.
- Qualiter malleo ferreo signandæ arbores venditæ aliove titulo cuiquam assignatæ & concessæ ? I. 4. 17. 6. 17. 19. ibid. 5. 12.
- An ea signatura arborum habeatur ubique pro traditione, etiam ad effectum habitæ

de Ligno & Lapide.

SI SO

habita de pretio fidei? I. 4. 17. 12. 6. & seq.
I. 12. 2. 18. 6.

Nec non ad effectum actionis & poenae furti, si arbor signata esset furtim ablata?
I. 13. 12.

Signa in plateis poni solita ab iis qui in alto operantur quò sibi praeceant praeceant
I. 5. 2. § unic.

Capiens avem signatam vel talem piscem an faciat suam? II. 3. 14. 8.

Significatio Verborum

Quatenus ex eorum proprietate vel usu loquendi, vel etiam posthabita proprietate ex voluntate dicentis sumenda?
Præf. n. 33. 34. I. 4. 18. 1. 14. 1. 7. 1. unic.
I. 8. 1. 6. 1. 13. 4. 2. ibid. §. 5.

Sermo generalis & indefinitus trahitur ad æquitatem, quando cresceret in infinitum & iniquum I. 2. 3. 12. 4.

Similitudo.

Quatenus procedat argumentum à simili?
I. 6. 1. 1. 16.

Similitudo patris, quam facie refert filius an sit indicium filiationis? I. 12. 1. 1.

Simulachrum

v. voc. Imago.

Soboles.

Soboles quâ ratione & analogia dicatur de arbore ex alterius arboris radice pullulante I. 3. 3. 6. 6.

Societas.

Quatenus sit societas inter illos quorum merces in navim recepta sunt, quoad reparandum damnum, quod unus eorum sustulit reliquarum mercium servandarum causâ I. 2. 3. 6. 4.

SO

Ob arbores pluribus communes furtim eas num cuilibet socio detur actio in solidum? I. 4. 18. 3. 3.

Num quoque socius contra socium qui communem arborem furtim exciderit, habeat actionem & qualem? I. 4. 18. 10. 4. & seq.

An quoque eo nomine teneatur socius, si quidem non ipse, sed ob ejus inimicitiam aliamve culpam alius arborem communem exciderit? I. 4. 18. 10. 5.

Aut si ob suam contumaciam motu & indignatione judicis arbuta communia forent succisa? I. 4. 18. 10. 5.

Majus est peccatum quod socius contra socium molitur, quàm si tale quid ab extero patratur? I. 4. 18. 17. 14.

Quatenus socius obligetur ex iis quae ab altero socio in societatis causâ gesta sunt? I. 6. 2. 13. 7. & seq.

Sol.

Solem in quibusdam fundis non esse gratum est, aliis verò fundis sol planè necessarius I. 2. 3. 11. 2. & seq. ibid. §. 17. n. 2.

Plura v. sub voc. calor.

Solarium

Quando constituatur in recognitionem dominii fundi in quo ab alio ædificatum? I. 11. 3. 6. 5.

Itemve in recognitionem dominii fundi in quo alius metalla vult perquirere? II. 3. 2. 14. 3.

Solutum, insolutum.

Num unicuique permittendum quod fieri haud insolutum est I. 4. 16. 5. 8.

Index in Tractatum

SO SP

Sors.

Per sortem quæ causæ dirimendæ? I. 6. 1.
11. 5. 1. 10. 2. 6. 4. *ibid.* §. 9. *vers.* Worbey
dann auch.

Span.

Gerechtigkeit in den Wäldern die Späne
und Reißholz von gemachtem Claßier-
oder Zimmer-Holz zu lesen I. 4. 6. 6. 1. 4.
17. 14. 3. & seq.

Num sub venditione arboris comprehen-
dantur ejusdem superamenta? I. 4. 17.
14.

Quare sylvæ à superamentis caforum li-
gnorum purgandæ? I. 2. 2. 12. 3. & seq.
I. 4. 17. 9. 2. *ibid.* §. 14.

Span Aufshauung è tigno cui fores sunt
impositæ *v. voc. Missio.*

Species.

Species si ad materiam sit redigibilis, quid
operetur Præf. n. 30.

Sub enumeratione specierum quatenus
contineantur etiam species non expres-
sæ? I. 4. 3. 17. 2. & seq.

Ab una specie ad aliam an rectè infera-
tur I. 4. 16. 1. 6. 1. 6. 2. 15.

Plura v. sub. voc. Materia voc. Forma.

Spectrum.

Spectra facilius oberrant in metallifodi-
nis Præf. n. 20.

Specula.

De speculis in insulis & portubus ad usum
navigantium positis II. 5. 1. 5.

De speculis vigiliarum & custodiendæ
urbis gratiâ habitis II. 5. 3. 3.

Specularia.

De his varia I. 12. 4. 2.

Spina.

Quomodo spinis comparentur impii Præf.
n. 7.

SP ST

Quem præstent ligna spinosa usum I. 2. 2.
11. 4.

Spinam comburere prope sylvam die ven-
toso non licet I. 2. 2. 15. 2.

Spongia.

De spongiis I. 12. 4. 1. 4.

Sponsa.

De sponsæ pœna, quæ sponso virginitatem
non attulit II. 5. 4. 2. 6.

De sponsæ pœna quæ se adulterari fuit pas-
sa II. 5. 4. 2. 6.

Sportula.

v. voc. Officialis.

Stamm: Geld.

Quatenus permittendum Officialibus syl-
varum? I. 4. 17. 2. 1. *ibid.* §. 6. n. 18.
§. 7. n. 2. 4. & seq.

Stannum

Purificatur per ignem Præf. n. 19.

Stapula.

De jure stapularum *v. sub. voc. Stöckholz.*

Statua.

De statu marmoreis, argenteis, æneis quæ
in cujusdam honorem & meritorum
memoriam eriguntur Præf. n. 17. II. 3.
13. per tot.

De statu Principum, nec non aliorum
Magistratuum subordinatorum II. 3.
13. 3. II. 4. 2. 10.

An propter harum impendia subditi pos-
sint collectari? II. 3. 13. 3.

Quando & quomodo statuæ Principum
erigendæ? II. 3. 13. 4. *ibid.* §. 6.

Quomodo Principum statuæ gaudeant
jure asylosum? II. 3. 13. 5.

De pœna eorum, qui in statuam Principis
quid contumeliosè commiserunt? II.
3. 13. 6.

Statutum.

v. voc. jurisprudentia.

Stercus,

de Ligno & Lapide,

ST SU

Stercus, Stercoratio. V. voc. Fimus.

Stillicidium.

Quodnam à termino finium spatium relinquendum in ædificando propter stillicidia? I. 12. §. 29.

Ponticelli eousque, quo stillicidia se extendunt, porrectæ v. voc. Pons.

Stratagema.

De stratagematibus in bello & alibi adhibitis I. 11. 1. 10. §. 1. 12. §. 11. 3.

Suprum.

Diis odiosum Præf. n. 16.

Ejus pœna *ibid.*

Subditus.

Subditorum bona quatenus sint in dominio vel jurisdictione Principis? I. 2. 2. 7. 1. 2. 3. 6. 1. 4. 2. 3. 1. 4. 3. 11.

Subditi num impunè transeant in aliorum Principum tutelam vel religionem I. 2. 2. 7. 3.

Num subditi rectè interdicantur, quæ saltem voluptati aut gestationi deserviunt? I. 4. 2. 3. 6.

Quomodo subditi plerumque in sylvis Principum gaudeant jure lignandi? I. 4. §. 3. 2. 1. 4. 6. 6. 3. & seq.

Ob sævitiam in subditos quando vassallus privetur feudo? I. 4. §. 14. 1. *ibid.* §. 15. n. 4.

Subhastatio.

Quatenus sylvar subhastationibus obnoxie? I. 4. 17. 5.

Subsellia templorum.

Eorum usus pro cultu divino promovendo necessarius est I. 10. 2. 3. 1.

Ideoque tam secularis quàm ecclesiasticus Magistratus habet curandum quomagis in templis constant I. 10. 2. 3. 2.

Quorum impensis sint fabricanda? I. 10. 2. 3. 3. & seq. *ibid.* §. 8. n. 2. §. 9. vers.

SU

Wer einen Eul. vers. Wann aber von der Obrigkeit.

An pro partibus & pertinentiis templi habenda, ut cui impensa ædificandi templi incumbit, quoque ferat impensas in ædificationes subselliorum? I. 10. 2. 3. 4. 5.

Ad quem spectet proprietas subselliorum templi? I. 10. 2. 4. *ibid.* §. 8. §. 9. n. 2.

Ad quem itidem usus eorum? I. 10. 2. 4. in f. *ibid.* §. 5. §. 9. n. 2.

Num sint in commercio ut alienari aliterve cedi queant? I. 10. 2. 5. *ibid.* §. 6. 7. 9.

Quomodo eorum usus respiciat tantummodò illos qui sunt de ea parochia? I. 10. 2. 5. *ibid.* §. 6. n. 1. 2. §. 6. 7. 5. 9. vers. Es sollen auch an den Orten.

Indeque morte vel emigratione finiat I. 10. 2. 6. *ibid.* §. 7. 9.

Quomodo concedatur subselliorum usus vel gratuito, vel mediante locatione aut venditione? I. 10. 2. 5. *ibid.* §. 9.

Ast minori pretio I. 10. 2. 5. *ibid.* §. 8. n. 2. §. 9.

Num in eorum concessione habeatur respectus ad nobiliores & digniores, itemve eos, qui ad pias causas fecerunt donationes, nec non ad Patronos ecclesiarum, Officiales loci? I. 10. 2. 5. 4. *ibid.* §. 8. n. 3. §. 9. vers. Worbey dann auch.

An quis subselliorum usu queat destitui, utut adhuc sit parochianus? I. 10. 2. 6.

Num subselliorum usus transeat ad hæredes? I. 10. 2. 6. *ibid.* §. 7. §. 9.

An hæredibus in redemptione subselliorum templi, quorum usus morte vel emigratione sui autoris finitus est, competat jus protimisceos, & quo ordine? I. 10. 2. 6. *ibid.* §. 9.

Num

Index in Tractatum

SU

Num in eo protimiseos jure locus sit juri representationis? I. 10. 2.6.

Quid statuendum si plures gradu pares concurrant, nec tamen usus simultaneus omnibus sufficiat? I. 10. 2.6.4.

An in eo protimiseos jure admittantur quoque hæredes exteri, s. non parochiani? I. 10. 2.6.5.

Intra quod tempus isti protimiseos juri locus sit? I. 10. 2.6.6. ibid. §. 9.

Num hæredibus id protimiseos jus queat aliquâ possessorum cessione vel dispositione interverti? I. 10. 2.6.3.

Alienatio subselliorum proprietatis in dubio non præsumitur I. 10. 2.7.1.

An, subselliorum usu ex consuetudine ad hæredes transunte, intelligantur omnes hæredes parochiani, aut saltem descendentes? I. 10. 2.7.3. ibid. §. 9. vers. *Wer einen Stuhl.*

Num talis consuetudo ad cuncta defuncti subsellia sit porrigenda, utut hæredes non omnibus indigerent? I. 10. 2.7.4. ibid. §. 9.

An subsellia templorum habeantur pro pertinentiis domuum possessoris? I. 10. 2.7.5. ibid. §. 8. n. 1. §. 9. in fin.

Quomodo alicubi Nobilium domibus & castris perpetuò adhæreant? I. 10. 2.8.

Quid tunc statuendum si Nobilibus eorum ulus non esset necessarius? I. 10. 2.8.

Non faciliè ab Episcopo concessio subselliorum quoad eorum proprietatem facienda I. 10. 2.5. ibid. §. 8.

An publica Officialium usui destinata subsellia quoad proprietatem sint ecclesiæ, aut verò perpetuò videantur abdicata? I. 10. 2.8.2. & seq.

Num Officialium hæredes proximitatis jure queant redemptionem istiusmodi

SU

publicorum subselliorum prætere? I. 10. 2.8.4.

Quomodo alicubi impensis in fabricationem sumptus efficiant, ut subsellia transcant sine redemptione ad hæredes descendentes saltem in primo gradu? I. 10. 2.9. vers. *Wer einen Stuhl.*

Num in redemptione subselliorum templi masculinus sexus fœminino præferendus? I. 10. 2.9. vers. *Es sollen auch vor sich.*

Ex pluribus redemptionem subsellii petentibus præfertur is qui primò ad redemptionem se obtulit I. 10. 2.9. vers. *Worbey dann auch.*

Aut si omnes vel plures simul se obtulissent, arbitrio antistitum ecclesiæ, & quandoque sorti locus est I. 10. 2.9. vers. *Worbey dann auch.*

Si in una civitate plura forent templa, in quoquo templo præferuntur in redemptione subselliorum, qui eidem addicti sunt I. 10. 2.9. vers. *Es sollen auch an den Drten.*

Ubi tamen aliqua subsellia forent superflua, admittuntur quoque qui alii templo sunt addicti I. 10. 2.9. vers. *Es sollen auch an denen Drten.*

Quando in locum hujus vel illius subsellii aliud novum esset substitutum, num ideò templum reconsecrari oporteat? I. 10. 2.12.4.

Successor

Non est melioris conditionis, neque plus juris habet, quàm is à quo res in ipsum transit I. 3. 2.9. 2.

Quid ad famam conducatur non habere successorem? II. 5. 4. 7. 7. 8. 9.

Suggestus in templo

Quare in alto ponendus? I. 10. 2.2.

Sumptus

de Ligno & Lapide.

SU

Sumptus.

Sumptus qui in quamque rem necessarii sunt, fert velille qui eam fieri desiderat, vel in cuius utilitatem vergit I. 3. §. 5. 4. I. 11. 1. 8. II. 6. 4. 4. I. ibid. §. 42. 43.

Superamenta casorum lignorum

v. voc. Lignum.

Superbia

Etiā Principem dedecet II. 2. 8.

Superficies

Participat de ipso rei dominio I. 3. §. 1. Ad superficiarium quatenus spectent arbores in prædiis superficiariis? I. 3. §. per tot. I. 4. §. 17. 1.

Superficiarium meliorandi habet potestatem I. 3. §. 1. 4. §.

Superficie ad dominum redeunte quid iuris circa meliorationes? I. 3. §. per tot.

Quomodo teneatur superficiarius ob deteriorationem rei superficiariæ? I. 4. §. 17. 1.

Superficies solo inædificata eidem cedit I. 10. 2. 4. I. 11. 1. 3. 2. I. 12. §. 31.

Quando solarium constituatur in recognitionem domini fundi, in quo ab alio fuit ædificatum? *v. voc. Solarium.*

Superfluitas.

Superfluitas rei poscit ut relinquam alteri quod eidem prodest & quo ipse non indigeo I. 4. 3. 13. 8. I. 10. 2. 7. 4. ibid. §. 8. n. 1. I. 12. §. 26. §.

Superflua cautela *v. voc. Cautela.*

Suppelle.

Suppellestilis nomine an veniat arbor cui lecti, mensæ aut, scamna inædificata? I. 4. 2. 4.

Quæ plura veniant sub nomine suppellestilis? I. 12. 3. per tot. I. 12. 4. 1. II. 3. 14. 3. 2. ibid. §. 4.

SU

In suppellestilem quatenus dirigi queant executiones? I. 12. §. 3.

Supplantatio arborum

v. voc. Arborum supplantatio.

Suppliciorum instrumenta.

Num arbor, ex qua miles delinquens suspensus, induat qualitatem supplicii instrumenti I. 4. 10. §. unic. n. §.

Quodnam spatium relinquendum à vicino territorio, si instrumenta supplicii ponantur prope confinium? I. 11. 4. 2.

Quæ remedia competant illi, in cuius præjudicium suppliciorum instrumenta erecta? I. 11. 4. 3. ibid. §. 4. I. 12. §. 28. 8.

Publicè interest erecta habere supplicii instrumenta, neque expectare calum executionis I. 11. §. 1. 2.

Cui incumbat eorum erigendorum cura itemve imposita? I. 11. §. 1. 2. ibid. §. 2. n. 6.

Antiquitas talium instrumentorum I. 11. §. 1. 4.

Num ex iis arguatur jurisdictio criminalis? I. 11. §. 1. §. & seq.

Ad talia instrumenta referuntur cruceæ, furcæ, patibula I. 11. §. 1. 1.

Num furcæ numellarum Stoc & und Halsseisen / ubique significant jurisdictionem criminalem? I. 11. §. 1. 11.

Ad lignea suppliciorum instrumenta quomodo referantur cippi, manicæ lignæ, numellæ versatiles? I. 11. §. 1. 12.

Quatenus item ligneus palus lapideæ columna præ foribus illius cui dominus igne & aqua vult interdictum? I. 11. §. 1. 13. 14.

Cui hominum generi incumbat ædificatio

Index in Tractatum

SU SY

- f. constructio & erectio patibulorum ?
I. 11. 5. 2. II. 5. 4. 9.
- De saxo præcipitationis II. 5. 4. 6. & seq.
- De lapide scandali II. 5. 4. 10. & seq.
- De soleis ligneis I. 11. 5. 10.
- De ligneo alino I. 11. 5. 8. 2.
- De corbibus I. 11. 5. 11.
- De duabus arboribus ad terram curvatis,
ut sursum resiliendo reum alligatum dis-
cerpant I. 4. 10. unic. 6.
- Pœnarum genus quod Reges Siamenses
habent sustinendum si capite fuerint
damnati I. 11. 5. 6.
- Sus.*
- Glandium pastio tantummodò pro suis
impinguandis servanda est I. 4. 3. 20.
ibid. 5. 19.
- Sus.*
- Suarum rerum quatenus quis arbiter ? I.
2. 2. 7. I. 4. 16. 5. 2. & 9. *add. voc. Domi-
nium.*
- Suam rem non potest quis pro lubitu ne-
gligere vel ea abuti I. 2. 2. 11. 7.
- Suum an dicatur, quod liberæ occupa-
tioni subjacet I. 3. 2. 1. 2. I. 3. 2. 8. 2.
& 3.
- Sua res quæ dicatur ? I. 4. 16. 5. 10. & seq.
- Sycaminon.*
- Sycaminones sunt arbores in aggeribus &
ripis fluminum, pro continendis aquis
I. 4. 15. 1.
- De earum jure v. *voc. Ripa.*
- Sylva.*
- Sylvæ merentur leges Præf. n. 9. I. 2. 2. 4.
& seq. I. 4. 17. 1. & seq. ibid. 5. ult. n. 6.
- Sylvarum utilitas Præf. n. 5. & 9. I. 2. 2. 1. 1.
I. 4. 17. 1. & seq.
- Sylvarum plantatio, cultura & conservatio
quomodo & quatenus Magistratus cu-
ræ incumbat ? I. 2. 2. 4. & seq. usque ad

SI

- fin. I. 4. 2. 3. 2. & seq. I. 4. 17. per tot.*
- Pascua in sylvis quatenus licita ? I. 2. 2. 6.
2. it. ibid. 5. 9. 11. 12. 13. 14. I. 2. 3. 19.
& 20.
- Sylvarum plantationi quatenus obstat
pascua ? I. 2. 2. 9. 4. & seq. it. 5. 8. 12.
& 13. I. 2. 3. 19. & 20.
- E sylvis quandoque arcendæ feræ I. 2. 2.
13. 7. & seq.
- Prope sylvas vel in sylvis quatenus ignem
habere liceat I. 2. 2. 15. 1. & 2.
- In sylvis quatenus habere liceat avium ca-
piendarum causa Schneiden oder Thon-
nen : I. 2. 2. 15. 3.
- Via per sylvas ducentes prohibita I. 2. 2.
15. 3. & seq. *add. voc. Via.*
- In sylvis quatenus liceat colligere ligna
arida Lese Holz ? I. 2. 2. 15. 4. *add. voc.*
Span. voc. Arbore cremiales.
- In sylvis quatenus permittatur colligere
folia arborum tum virentia, quum tor-
refacta I. 2. 2. 14. it. 5. 15. n. 4. I. 4. 3.
11. 2.
- Sylvæ prope fortalitia v. *voc. Propugnacu-
lum.*
- Num prope sylvas prælio dimicare con-
sultum ? I. 2. 3. 3.
- Sylvarum plantationi quatenus obstat
servitutes locorum ? I. 2. 3. 17. & seq.
- Sylva potest dari in feudum, ut tantum-
modò arbores intelligantur, non ipsum
solum I. 3. 3. 6. 5.
- Sylva enata in loco per tempus immemo-
riale inculto acquiritur domino terri-
toriali I. 3. 1. 2. 1.
- Sylva vendita, si arbores interea absum-
ptæ vel dejectæ essent, quid juris ? I. 3.
1. 2. 3. & seq.
- Sylva est res immobilis I. 3. 1. 3. 2.
- Sylvæ in feudum concessa num fundus con-

de Ligno & Lapide.

SY

contineatur & feudalis sit ? I. 3. 5. 6.
Acidè feudum duret in fundo sylvæ ex-
tirpatâ I. 3. 5. 6.

Sylvarum inhabitatores olim fuère homi-
nes I. 2. 2. 2. 4.

Sylvæ purgandæ sunt à superamentis li-
gnorum aliisve lignis rutiis cælis I. 2.
2. 12. 3. & seq. I. 4. 17. 9. 2. *ibid.* §. 14.

Sylvarum gramina & glandes quatenus
pertineant ad dominum venationis ? I.
2. 2. 13. 2. & 8. I. 2. 3. 19. 2. I. 4. 3. 11.
& seq.

Sylvarum incendia quomodo præcaven-
da I. 2. 2. 15. 1. & 2. *add. voc. Incendium.*

Sylvæ pascuæ quatenus possint ad cultu-
ram reduci ? I. 2. 3. 19. 3. I. 4. 14. 5. I.
4. 17. 1. 1. *ibid.* §. 15. n. 2.

Sylvæ ad amœnitatem habitæ I. 4. 2. 1.

Lucus Daphnensis prope Antiochiam o-
jusque amœnitas & asyli jus I. 4. 2.
1. 5.

Apes in sylvis inventæ cujus sint ? I. 4. 1. 2.
& seq. *ibid.* §. 9.

Num pro accedenti s. sportula tales apes
cedant Officialibus sylvarum ? I. 4. 1.
9. 2. & 3.

Num jus venandi competat jure sylvarum
proprietas seu domini: live an sit fru-
ctus domini sylvæ ? I. 4. 3. 11. 2.

In sylva venatoria non licet arbores glan-
diferas succidere aut in pomiferas trans-
mutare I. 4. 3. 13. 3. *ibid.* §. 19. n. 2.

In Gallia quomodo partem ferat Rex o-
mnium emolumentorum quæ ex sylvis
perciuntur I. 4. 3. 13. 3. & 4.

Sylva venderetur fructibus jam maturis,
num hi venditione contineantur ? I. 4.
3. 16. 1.

Sylvâ cæduâ in quinquenium venditâ,
an fructus ex arboribus jam delapsi aut

SY

separati, itemve tempore incisionis ad
huc pendentes sint venditoris vel em-
ptoris ? I. 4. 3. 16. 2.

Fructus sylvarum num habeantur natura-
les cum vel sine cultura hominis na-
scentes ? I. 4. 3. 16. 3.

Sylva in feudum dari potest I. 4. 3. 17. 1.

Sylvæ feudatarius, aut cui ea oppignorata
est, quatenus percipiat glandes ? I. 4.
3. 17.

Sylvæ æstimatio secundum proventus
glandium quomodo fiat ? I. 4. 3. 20. 6.

Glandes sylvæ inciduæ num quarantur
illi qui sylvæ fructum habet ? I. 4. 3. 1. 7.

Sylva subterranea I. 3. 1. 2. 1.

Quenam sylva habeatur cædua, & quæ
incidua ? I. 4. 5. 1.

Quid intersit inter sylvam cæduam & inci-
duam ratione variorum juris efectus-
um ? I. 4. 3. 1. 7. I. 4. 5. 2. & seq. I. 4. 14.
4. 6. I. 4. 12. 10. 1. I. 4. 18. 4. 5. *ibid.*
§. 9. I. 6. 1. 2. *ibid.* §. 9. n. 7.

Sylvæ feudatarius aliisve fructuarius quid
juris habeat in perceptione lignorum ?
I. 4. 5. 1. & seq.

Num ligna percipiendi jus habeat saltem
in usum proprium, an etiam ad venden-
dum ? I. 4. 5. 4. 3. *ibid.* §. 5. n. 1. §. 7. n. 2.
& 3.

Sylvarum feudatariis aliisve fructuariis
quando incumbat in locum arborum
cæsarum, rutarum, demortuarum, sup-
plantare alias ? I. 4. 5. 2. 1. *ibid.* §. 5.
n. 3. §. 6. per tot. §. 15. n. 7.

Quomodo sylvarum dominis itemve fru-
ctuariis conveniat eâ arte cædere arbo-
res quò ex stirpibus aut radicibus re-
nascantur ? I. 4. 5. 5. 3. *ibid.* §. 7. n. 3.
I. 4. 17. 11. 1.

Index in Tractatum

SY

Sylva feudalis, finito feudo, in eodem statu ac bonitate, quo quæve accepta in feudum est, restituenda I. 4. § 6. 1.
 Num idem juris sit in quovis alio sylvæ fructuario? I. 4. § 6. 2.
 Sylvarum conservandarum ratio poscit ne cædantur arbores vivæ donec emortuæ aut collapsæ usui esse queunt I. 4. § 7. 4
 Num vasallo aliæ sylvæ fructuario permissum eandem extirpare & ad culturam reducere? I. 4. § 8. & seq. ibid. §. 15. n. 8. I. 4. 6. 15.
 Ob devastationem sylvarum quæ suppetant remedia? I. 4. §. 10. 10 & 11. ibid. § 16. I. 4. 6. 4. 2. ibid. §. 5. n. 4. 7. I. 4. 16. 13. & seq. I. 4. 17. 3.
 Quomodo publicè interfit sylvas non devastari? I. 4. §. 10. 8. I. 4. 17. per tot.
 Quomodo itidem domini venationum, glandium, lignandi, pascendi? I. 4. §. 10. 9. I. 4. 6. 4. 2. I. 4. 16. per tot.
 Quatenus sylvarum extirpatio habeatur inter meliorationes? I. 4. §. 11. 3. & ibid. §. præced. ibid. §. 15. n. 8. I. 4. 6. 15. I. 4. 16. 4 & seq.
 Jus cædendi in sylva dotali, pupillari, parochiali universitatis &c. I. 4. §. 18. I. 4. 6. 3. I. 4. 16. §. 7. & 23. I. 4. 17. 4.
 Jus cædendi in sylva conductâ colonaria, communi, hypothecaria, sub pacto retrovend. vendita &c. I. 4. §. 19.
 Sylvæ possessio quomodo probetur per factas lignorum incisiones? I. 4. 6. §. 1.
 Concessio juris extirpandi sylvam I. 4. 6. 15.
 Sylvæ interitu num extinguantur jura lignandi & similia? I. 4. 6. 16.
 Num eadem reviviscant sylvâ restitutâ? I. 4. 6. 16.
 An dominus sylvæ extinctæ aliam teneatur

SY

in usum alterius juris lignandi substitueret? I. 4. 6. 16.
 In sylva venatoria qualis potestas cædendi, aut sylvam cingendi, constet domino venationis? I. 4. 7. 1. it. §. 2. & seq. I. 12. §. 25. 4.
 Sylvæ cincturâ num occupatæ videantur feræ? I. 4. 7. 2. 7.
 Qualem sylvæ curam habere oporteat jurium lignandi, pascendi, venandi &c. possessoribus? I. 4. 8. §. unic.
 Quid ratione sylvarum observandum tempore pestis? *v. voc. Pestis.*
 Sylva terminalis, Land. Beer / I. 4. 14. 2. 3. & seq. ibid. §. 3. 4. 5.
 Quomodo sylvæ quandoque præstent munimentum regionis? I. 4. 14. 2. 3. I. 4. 17. 8. 9. 10. 11.
 Sylvæ venationum commoditati magis serviunt quàm campi aperti I. 4. 16. §. 23.
 Officiales sylvarum I. 4. 16. 1. & ibid. §. 15. 16. 17. 18. *add. voc. Officialis.*
 Quatenus sylvæ debitorum obnoxii immisionibus, subhastationibus, aliis executionibus? I. 4. 17. 5.
 Incæsurâ sylvarum quare relinquendæ ad extremitatem illarum grandiores arbores? I. 4. 17. 10.
 Furtivæ arborum incisiones, exustiones & corruptiones quomodo præcavendæ? *v. voc. Arbores furtim case. voc. Arbores succensa, corruptæ.*
 Quid interlit inter sylvam maturam & immaturam ratione diversorum juris effectuum? I. 4. 17. 11. 1. I. 4. 18. 9.
 In quos publicos usus ligna sint vendenda ex sylvis proximè adjaecentibus? I. 11. 1. 2. I. 11. 3. 3. 16. 11. 3. 4. 11. 11. 5. 2. 3.

de Ligno & Lapide.

SY TA

Ex sylva oppignorata facta navis num sit pignori? I. 12. 5. 16.

An creditor debitorem queat prohibere ne ex sylva oppignorata cadat ligna? I. 12. 5. 16. 2.

De collectis ratione sylvarum dependen-
dis *v. voc. Collecta.*

Item de decimis lignorum *v. voc. Deci-
ma.*

Sylvæ inciduæ glandes an sint in fructu &
spectent ad eum, qui domini aliove ju-
re sylvam possidet? I. 4. 3. 1. 7.

Synagoga

Judæorum quomodo comparetur arbori
virenti at infrugiferæ? I. 1. 2. 2. 7.

T

Tabula, Tabellio.

Jus cædendi ligna pro tabulis in usum te-
ctorum I. 4. 6. 12.

De tabulis albis vel nigris in quibus publi-
cè sunt citationes, edicta, determina-
tiones pretii rerum venalium &c. I.
11. 6. 5.

Tabulæ pictæ *v. voc. Imago.*

Tabulæ utum chartarum præstantes I. 12.
6. 2.

Lignæ tabulæ agris infixæ, quarum
inscriptionibus dominium agriciuique
pateret II. 6. 4. 4. 4.

Tacitum.

Idem operatur quod expressum I. 2. 3. 5.
2. I. 3. 3. 1. 2. & 3. ibid. 5. 6. n. 3. & seq.
1. 4. 3. 17. 2. & seq. II. 3. 11. 26. 3.

Tacitè quis velle videtur, quod sibi lucro-
sum est I. 2. 3. 6. 5. & 7. I. 3. 5. 1. 4. ibid.
5. 2. n. 3.

Item ad quod jure obligatus est I. 2. 3.
6. 6.

Quando ex taciturnitate inducatur con-
sensus? I. 3. 3. 1. 3.

TA

Tacitè videtur rem abjicere, qui, eum eam
consequi posset, non utitur concessis
remediis *v. voc. Derelictum.*

Tarpejus mons.

De monte Tarpejo II. 5. 4. 7.

Tarquinius superbus.

Circa quæ tempora regnaverit? I. 11. 5.
7. 1. 2.

Taxatio.

v. voc. Estimatio.

Taxilli

De ludotaxillorum I. 12. 7. 2.

Tectum.

Jus cædendi ligna pro tabulis in usum te-
ctorum I. 4. 6. 12.

Num ejusmodi tecta conducant? I. 4. 6.
12. 2.

Quomodo tecta fieri expediat è lapidibus
coctis? I. 4. 6. 12. 2. I. 4. 17. 20. 2.
I. 10. 2. 3. 5. 11. 6. 1. 3.

Quid observandum habeat tegularius ne
dejectione materiarum quempiam præ-
teruntem offendat? I. 5. 2. 5. unic.

Num damni infecti cautio sortiatur effe-
ctum ob tegulas, quæ per vim vento-
rum in vicinarum ædium tegulas deje-
cta sunt? II. 6. 1. 3. 5.

Telum.

Telis annumerantur fustes & baculi I. 1.
1. 3. 1. I. 10. 3. 1. 8. & seq. I. 12. 9. 1.
& seq.

Itemve lapides II. 6. 6. 7. per tot.

Quomodo ex ipso genere telorum argua-
tur animus occidendi vel vulneran-
di? I. 12. 9. 2. II. 6. 7. 3.

Quædam quæ nomine telorum veniunt
II. 3. 14. 12.

Num ipsa tela, quibus quis conficitur
subiaceant pœnæ? II. 6. 2. 8. II. 6. 7. 1.

Index in Tractatum

TE

Temo, Zetichsel, Rechts.

Temonis immittendi servitus I. 12.5.10.

Temperamentum
v. voc. Mediocritas.

Templum.

Templa Deorum stupris contaminata
Præf. n. 16.

Num templa ad cultum divinum sint necessaria, an verò eorum structuræ pro operibus superfluis habendæ? I. 10. 2. 1.

Anque idè eorum struendorum favore ligna concedenda: an potius in eum ulum nulla lignorum præbitio faciendæ? I. 10. 2. 1.

Cui incumbat impensa in ædificationes templorum? I. 10. 2. 1. 9. ibid. §. 3. n. 3. & seq.

Quò magis templa extruantur curat Magistratus tam politicus quàm ecclesiasticus I. 10. 2. 3.

Inter templi partes ligneas refertur suggestus *v. voc. Suggestus.*

Item subsellia *v. voc. subsellia templorum.*

Nec non gazophylacium *v. voc. Eleemosyna, voc. Gazophylacium.*

Quomodo procedat templorum consecratio? I. 10. 2. 12.

Tigno aliquotempli fracto igneve absumpto si aliud substituendum sit, an de novo templum veniat consecrandum? I. 10. 2. 12.

Si templum penitus deponi, novumque ædificari contingat, in quem usum consumenda tegna templi depositi? I. 10. 2. 12. 6.

Templorum ornatus quare querendus & promovendus? I. 10. 2. 13.

Vasa templorum *v. voc. Vasa sacra.*

Imagines crucis in templo *v. voc. Imago.*

TE

Tempus, Temporale.

Triduum itemve certo modo annale tempus præstitutum domino arboris colligere volenti fructus qui in vicinum fundum prociderunt I. 3. 2. 1. & ibid. §. 2.

Tractu & successu temporis aliquando abeunt in debitum, quæ initio gratuito concessa I. 3. 2. 6. 2. ibid. §. 7. n. 8.

Quæ tractu temporis creiscunt in infinitum & redduntur iniqua, reducenda sunt ad æquitatem & veterem normam I. 2. 3. 12. 4.

Tempus immemoriale *v. voc. immemoriale tempus.*

Quæ ad certum tempus sunt placita, num durent post temporis lapsum? I. 4. 7. 1. 14.

Termini finium

v. voc. Fines voc. Arbor finalis,

v. voc. Lapis finalis.

Terra

Ejus creatio quomodo contigerit? I. 1. 1. 1.

Ejus densitas & immobilitas I. 1. 1. 1. 2. & 3.

Succus terræ non nisi cum ea unitus & commixtus vim nutriendi habet I. 3. 1. 1. 4. I. 3. 3. 5. I. 3. 4. 5. 2.

Et idè arbori nutrimentum tribuit sucus illius terræ, in qua ea radicata, non illius unde succus defluit I. 3. 3. 5.

Terræ pars & fructus arbor est I. 3. 1. 1. 4.

Territorium.

Domino territoriali acquiritur sylva in fundo per tempus inmemoriale inculto enata I. 3. 1. 2. 1.

Quatenus quid, quod jurisdictionem faciat, fieri possit in territorio alieno? I. 4. 10. §. unic. I. 4. 16. 8. 1.

Nam

de Ligno & Lapide.

TE

Num suspensio militis in territorio alieno sit in præjudicium territorii? I. 4. 10. unic.

Territorium quomodo idem cum finibus seu confinio? *v. voc. Fines.*

Territorii dominus quid juris habeat in decimis novalium? I. 4. 16. 8. & seq.

Territorii domino quid juris competat in prædiis incultis, itemve vacantibus? I. 4. 16. 10. 6.

Superioritati territoriali annexum hodie jusepiscopale I. 4. 16. 10. 8. *add. voc. Episcopus.*

Quomodo flumina publica spectent ad dominum territorii? I. 6. 2. 3. it §. 4. 5. 9. *add. voc. Flumen.*

Unde arguatur & probetur superioritas territorialis? I. 6. 2. 9. II. 3. 3. 7. 4.

De finibus territorii *v. voc. Fines, voc. Arbor terminalis, voc. Lapis finalis.*

Tertium.

In causa pignorationis requiritur ut res tertia, non ipsa controversa pignoriata sit *v. voc. Pignoratio.*

In præjudicium tertii nihil ab aliis agendum I. 4. 5. 8. 2. ibid. §. 9 n. 6. §. 10. n. 6. 7. 8. 9. 10. I. 4. 16. 5. 6. & 23. L. 1. 1. 1. 1. 5. 6.

Testis, Testium dicta.

Testes de universitate quando admissibiles? *v. voc. Universitas.*

Quando ad effectum probandi testes opus habeant dicti sui rationem reddere? II. 2. 4. 6.

Falsi testis pœna II. 5. 4. 2. 7. ibid. §. 6. n. 4.

Textor.

Textores fraudulentioris vitæ homines I. 11. 5. 2. 4.

TH TI

Tignorum

Num habere liceat in sylvis? I. 2. 2. 15. 4. *Tignum.*

Quomodo pedamenta vinearum censeantur jure tignorum? I. 7. 2. 1. 4.

Tignum aliquod vehendum conducens quomodo teneatur si id fuerit fractum? I. 7. 3. 1. 1. 12. 5. 6. 2. II. 4. 2. 18.

Tigni nomine in ædificiis quid veniat? I. 12. 2. 2. II. 6. 1. 4. 4.

Quatenus tigna habeantur instrumenta domus aut fundi? I. 12. 4. 2. I. 12. 5. 2.

Suis tignis in alieno ædificans I. 12. 2. 2.

Quid juris si tignum furtivum ædibus esset junctum? I. 12. 2. 2. & seq. usque ad §. 7. *inclus.*

Aut si quodvis tignum alienum, utut non furtivum? I. 12. 2. 6.

De tigno juncto legato I. 12. 2. 8. II. 6. 1. 4.

De ædificiis, tigna vendendi causâ non destruendis; neque ad demoliendum vendendis I. 12. 2. 9. ibid. §. 11.

Neq; etiam demoliendis & aliorum translucandis I. 12. 2. 10. ibid. §. 11.

Ædificio oppignorato diruto an duret pignus in tignis aliorum translatis? I. 12. 2. 11. 5.

Quando ædificia eorumve tigna destrui conveniat? I. 12. 2. 12.

De inscriptionibus in tignis ædificiorum I. 12. 2. 18.

De servitute oneris ferendi I. 12. 2. 13.

De servitute tigni immittendi I. 12. 2. 14.

De servitutibus tigni projiciendi & protegendi I. 12. 2. 14.

Quomodo tignorum nomine veniant ponticelli ædibus juncti ut ex una in aliam ædem transire liceat? I. 12. 2. 14. 3.

Item

Index in Tractatum

TI

Item fenestra de ligno s. balconus ? I. 12.
2. 14. 4.

Quare tigna quandoque metienda sint ? I.
12. 2. 14. 5.

An tigna ædibus juncta accensenda rebus
immobilibus ? I. 12. 2. 15.

An usufructio in tigno inchoata continue-
tur in eodem postea ædibus juncto ? I.
12. 2. 16. 1.

Quando ratione tigni alieni evicti præ-
standa sit evictio ? I. 12. 2. 16. 2.

De tignis vitiiosis venditis aut cariosis I. 12.
2. 17.

De resecatione frustuli è tigno cui fores
impositæ v. voc. *Missio*.

Ædificium promissum dirutum ex iisdem
tignis restitutum an debeatur ? I. 12.
5. 18.

Ædibus legatis comprehenduntur tigna
post factum testamentum adjecta II. 6.
1. 4. 1.

Ædificio legato ita collapsio ut aliquod ti-
gnum supersit, etiam hoc debetur II. 6.
1. 4. 2.

Topiarius.

De topiariis qui è lignis ductilibus varias
effingunt figuras I. 12. 5. 34.

Torcular.

v. voc. *Râster.*

Torff / Turff.

v. voc. *Ligna combustibilia.*

Tormenta.

De his II. 3. 14. 11. 4.

Totum.

Argumentum à toto ad partem & contra.
v. voc. *Divisum.*

In toto pars continetur I. 3. 1. 1. 3. ibid.
5. 3. n. 1. I. 6. 1. 8. I. 11. 1. 4. 2. I. 12. 2. 16.
in I. 12. 5. 15.

Etideo exceptio rei judicatz ei obstat, qui

TO

partem petit in quo toto succubuerat I.
3. 1. 3. 1. I. 6. 1. 8. I. 12. 2. 5. 3. 4. 5.

Parte feudi deteriorata num totum seu-
dum queat adimi ? I. 4. 5. 15.

Et quid obtineat ratione privationis feudi,
si pars saltem deteriorata, alia verò pars
meliorata sit ? I. 4. 5. 15. 6.

Ripa ad flumen num se habeat tanquam
pars ad totum ? v. voc. *Ripa.*

Jus venandi ad jus forestian se habeat ut
pars ad totum ? v. voc. *Forestium.*

Num in ætine arborum furtim cæsarum
quid intersit an tota arbor, vel saltem
pars ejus cæsa sit ? I. 4. 18. 1. 10.

Quid intersit inter totum & partem in rei
vindicatione & actione ad exhibendum ?
I. 12. 2. 3. 6.

In constituendo dominio pars cedit toto I.
12. 3. 5. 3.

An occupatione partis totum videatur
prehensum ? II. 3. 2. 14. 12.

Translatio.

Num translatio facta videatur per rei si-
gnationem ? I. 4. 17. 12. 6. & seq.

An translatio rei venditæ inducat animum
habendi fidem de pretio ? I. 4. 17. 12. 6.
& seq.

Transf.

Appulsus pecorum ad aquam, itemve fa-
cultas ducendæ aquæ pro pecoribus,
quatenus jure servitutis constitui possit
I. 4. 3. 10. 12.

Transactio.

Quatenus super actione ex delicto mixta,
sc. rei persecutoria & pœnali, liceat
transigere ? I. 4. 18. 8. 5. ibid. 5. 23. n. 9. 5.
32. n. 5. I. 13. 11.

Transplantatio arborum.

v. voc. *arborum seminarium.*

Tri-

de Ligno & Lapide.

TR TU

Tribulum.

De tribulis I. 12. 5. 2.

Tributum.

Interesse tributorum num Principi tribuat causam ferendi leges I. 2. 2. 7. 8.

Interesse tributorum justam Principi facit causam providendi quomodo magis agri sint culti I. 2. 2. 7. 8.

Tributis num obnoxia arbores, quarum non alius, quam amoenitatis, fructus est, I. 4. 2. 2. 3.

Proventus glandium in sylvis alicubi habentur pro specie tributi I. 4. 3. 14. 3.

Pro tributorum exactionibus quatenus executiones dirigi queant in sylvas universitatum aliorumve debitorum? I. 4. 17. 5.

Trillen.

v. voc. *Suppliciorum instrumenta.*

Trutina.

De his I. 12. 6. 4.

Tuba.

De tubis II. 3. 14. 10. II. 5. 4. 12. 5.

Turbatio.

Contra turbantem in quocunque jure competente quoniam competant remedia v. voc. *interdictum. voc. Possessio. add.* I. 4. 3. 19. 6.

Turcia.

Apud Turcas vini usus prohibitus I. 1. 1. 3. 2.

Tutela, Tutor.

Tutor, curatorve quomodo teneatur ob devastationem sylvarum sibi commissam? I. 4. 5. 16. 5.

Tutori quatenus constet cædendi facultas è sylvis pupillaribus? I. 4. 5. 18. 2.

An tutor gemmas minorum queat alienare absque decreto Magistratus? II. 2. 13. 2. 3.

TU TY VA

An itidem metallifodinas pupillares s. minorum? II. 3. 6. 19.

Tutor à susceptione tutelæ se excusaturus intra quod tempus id facere opus habeat? II. 5. 1. 3.

Tyrannus.

Tyrannorum, non Regum est, alteri suum auferre I. 2. 2. 7.

V.

Vacanti bona.

Cedunt Fisco I. 2. 2. 7. 1. & 9. I. 4. 16. 10. 6. & 9. ibid. 9. 11.

In fundo per immemorabile tempus inculto enata sylva acquiritur domino territorii I. 3. 1. 2. 1.

Vacuum.

Terra initio vacua creata I. 1. 1. 2.

Vallum.

In vallis fortalitorum & urbium quatenus arbores plantare vel habere liceat? I. 2. 3. 1. & seq.

Vasa escaria & potoria.

Vasa escaria & potoria lignea I. 12. 3. 1. 2. ibid. 9. 2. 3.

Quatenus talia vasa referantur inter instrumenta fundi? I. 12. 5. 2.

Vasa escaria & potoria aurea & argentea II. 3. 1. 6. II. 3. 14. 3. 2.

Vasa escaria & potoria aurea vel argentea an habeantur inter res mobiles vel immobiles? II. 3. 14. 3. 2.

Vasa sacra.

Quomodo olim ex auro & argento omnia constiterint? I. 10. 2. 13. 2. II. 3. 14. 3. 2.

Vasa sacra, calix & patina quibus in sacramento corporis & sanguinis Christi ecclesia utitur, num è ligno constare queant? I. 10. 2. 13. 3. & seq.

Index in Tractatum

VA

An quoque ex vitrea materia? I. 10. 2. 13. 5.

Num ex ære aut orichalco? I. 10. 2. 13. 8.

An potius debeant confici ex auro argenteo? I. 10. 2. 13. 3. & seq.

Vasallus.

Vasallus quale in re feudali habeat dominium, qualemve possessionem? I. 4.

4. 3. 2. ibid. § 6. & 9. § 14. n. 2.

Sylvæ vasallus quatenus percipiat ligna? I. 4. § 1. & seq. add. voc. *Sylva*.

Num vasallo concessum ex horto feudali succidere arbores? I. 4. § 1. 1. ibid. § 13. n. 1.

Vasallo haud licet feudo abuti, eoque proprietatem s. substantiam deteriorare I. 4. § 2. 9. I. 4. § 3. § 1. ibid. § 4. § 10. § 14. I. 6. 1. 2.

An vasallo ob arbores feudales furtim cæsas competat actio arborum furtim cæsarum? I. 4. 18. 3. 1

Plura v. sub. voc. Fendum.

Vaticidium

v. voc. Angurium.

Uberhang / Uberfall. Rechte.

Unde cœperit nunque ejus consuetudinis receptione interdictum de arboribus ædendis sublatum? I. 2. 3. 15. 2. I. 3. 2. 5. 4. & seq. ibid. § 6. & seq.

In qua parte fructuum consistat I. 3. 2. 5. 4. it. § 6. n. 1. § 7. n. 2. 3. & seq.

Num habeat locum, si fructus non per agitationem arboris excutiantur sed manu decerpuntur? I. 3. 2. 6. & 7.

Num in omnibus omninò arborum fructibus obtineat? I. 3. 2. 7. 2. 3. & seq.

Item an in iis fructibus qui in fundum incultum aut desolatam procidunt? I. 3. 2. 7. 2. & 4.

An quoque in iis, qui in viam publicam

VE

aut publicum fundum procidunt? I. 3. 2. 6. & 8. 9.

Et quid si persona singularis possideat fundum publicum? I. 3. 2. 6. & 9.

An propter jus des Uberfalls possit dominus arboris prohiberi, ne eam succidat, vel alteri vendat succidendi causâ? I. 3. 2. 10.

Vestigal.

Num de lignis, quæ e regione aliorum venalia exportantur, vestigalia dependenda? I. 4. 17. 16. 1. I. 6. 2. 1. 3. ibid. § 22.

An quoque de lignis quæ aliunde in regionem venalia advehuntur? I. 4. 17. 16. 2. I. 6. 2. 1. 3. ibid. § 22.

Necnon an etiam de lignis quæ non commercandi sed proprii usus causâ quis aliunde advehit? I. 4. 17. 16. 3. 5.

Et quomodo tunc super eo, an in proprium an verò negotiationis usum ligna advehat, standum sit ipsius juramento? I. 4. 17. 16. 4.

In materia vestigalium respiciendæ locorum consuetudines I. 4. 17. 16. 5.

Num pro traducendis raibus liber usus fluminis constet illi, qui vestigal consuetum dependere paratus est? I. 6. 2. 8.

Angemmar vestigalibus obnoxia? II. 2. 12.

An itidem metalla venalia? II. 3. 12. 3. 4. & seq.

Vehiculum.

jus ædendi ligna pro reparatione vehiculorum & curruum I. 4. 6. 13.

Alicubi vehicula cum equis cadunt in commissum, si quis ligna furandi causâ alienam sylvam cum curribus intraverit I. 4. 18. 16. 6.

Mukò minus damnanda consuetudo, quâ ob

de Ligno & Lapide.

VE

- ob tale delictum currus & equi saltem pignori capiuntur I. 4. 18. 33.
- Num vehiculum ducere liceat, si cui per alterius fundum servitus viae vel actus competat? I. 6. 1. 10. I. 12. 3. 9.
- Quatenus rhedæ, vehicula, currus, accenseantur vel suppellectili vel instrumentis fundi? I. 12. 3. 6. ibid. §. 8. I. 12. 5. 2.
- Quatenus rebus mobilibus vel immobilibus? I. 12. 3. 7.
- Num dejecto de rheda competat interdictum quod vi aut clam? I. 12. 3. 7. I. 12. 5. 13.
- Num omnibus indifferenter liceat uti rhedis excellentioribus? I. 12. 3. 8. II. 3. 14. 5.
- Quomodo teneatur qui evertendo vehiculum quempiam quassaverit? I. 12. 3. 9. 3. I. 12. 5. 7. 3.
- Furtum committitur in re, quæ non intelligente domino de rheda cecidit I. 12. 3. 9. 4.
- Vehiculo duobus commodato, quis præstet culpam? I. 12. 5. 7. 2.
- Perticam pro continendo fœno superius alligatam è plauastro dejiciens quomodo teneatur si quempiam offenderit? I. 12. 5. 7. 4.
- Furta vehiculorum quomodo punienda? I. 12. 5. 8.
- Temonis immittendi servitus I. 12. 5. 10.
- Plura v. sub voc. Rosa.*
Velum.
- De his I. 12. 4. 2. 2.
- Venatio.*
- Ob venationis commodum pastus pecorum non ubique licitus I. 2. 2. 13. n. 2. 7. 8. 9. & seq. I. 2. 3. 19. I. 12. 5. 26.
- Venationis commodum quandoque postponendum pastui, item lignorum ne-

VE

- cessitati I. 2. 2. 13. 6. & seq.
- Nec non necessitati & favori ædificiorum I. 2. 2. 9. 3.
- Venationum commodum quatenus cedant fructus arborum sylvestrium? *V. vsc. Forestum.*
- Venatio num sit fructus domini sylvæ, ut eo domini jure competat sylvæ domino? I. 4. 3. 11. 2.
- Feræ bestię olim erant nullius, adeoque cujusvis occupationi obnoxie I. 4. 3. 11. 4. ibid. §. 12.
- Jus venandi quatenus referatur ad Regalia? I. 4. 3. 11. 5. ibid. §. 12. & 17. I. 4. 7. 1.
- Quibus aliis, quàm Regalium titulis competat jus venandi? I. 4. 3. 12. & seq. I. 4. 7. 1. I. 4. 16. 1. 5. ibid. §. 2.
- In sylva venatoria non licet arbores glandiferas succidere aut in pomiferas transmutare I. 4. 3. 13. 3. ibid. §. 9. n. 2. I. 4. 16. 3. 2.
- Neque sylvam in præjudicium venationis vastare vel extirpare I. 4. 5. 10. 9. I. 4. 16. 4. & seq. it. §. 13 & seq.
- Regale venandi jus innititur publicę utilitatis rationi I. 4. 7. 1. I. 4. 16. 2. ibid. §. 5. n. 16.
- Quatenus cadere permissum venationis domino in sylva venatoria? I. 4. 7. 1. ibid. §. 2. 3. 5. 6. II. 3. 4. 11. 5.
- Vonder Jagtfolge I. 4. 7. 1. 3. I. 11. 7. 2.
- Unde arguatur jus venandi vel ex jure Regali aut territorii, vel aliunde competere? I. 4. 7. 1.
- Venationis domino quatenus permissum cingere sylvam venatoriam pro captura ferarum? I. 4. 7. 2. ibid. §. 5. 6. I. 12. 5. 25. 4. II. 3. 4. 11. 5.

Index in Tractatum

VE

- Quatenus itidem fossas aut aliud quid in eâ facere, itemve sylvam ingredi? I. 4. 7. 4. I. 12. §. 26.
- Venationis dominus quid facultatis habeat pro constituendo pabulo ferarum? I. 4. 7. 3. ibid. §. 5. I. 4. 16. 3. 2. ibid. §. 5. n. 18. 21. I. 12. §. 26.
- Quâ moderatione uti debeat venationis dominus in exercendo suo jure erga sylvarum proprietarios aliorumve juri-um posseditores? I. 4. 7. 2. ibid. §. 5. 6. I. 4. 16. 3. 2. ibid. §. 5. n. 17. & seq. §. 17. in fin. I. 12. §. 26.
- Ad quem spectent ligna sepimenti sylvarum postquam id vetustate ruptum est? I. 4. 7. 5.
- Ad quem item ligna arborum pro pabulo ferarum incisarum? I. 4. 7. 5.
- Qualem sylvæ curam habere oporteat venationis dominum? I. 4. 8. §. unic.
- Jurigenandi non ubique adhæret jus forecti, neque ab uno ad alterum, rectè inferitur I. 4. 16. 1. §. ibid. §. 16. 18.
- Multò minus ab uno eorum ad alias jurisdictionis species I. 4. 16. 1. 6.
- Quid intersit ratione diversorum juris effectuum, utrum jus venandi competat Regali jure territorii, an alio particulari titulo? I. 4. 3. 12. & seq. I. 4. 7. 1. I. 4. 16. 2. ibid. §. 5. n. 15. 22. §. 6. n. 2. §. 15. n. 1.
- Venationis dominus quando & quousque queat prohibere sylvæ aut lignationis dominam ab incisione arborum? I. 4. 16. 2. & seqq.
- Num irrequisito domino venationis queat sylvæ aut juris lignandi dominus tollere arbores aridas vel collapsas? I. 4. 16. 3. 3.
- Num venationum libertatis ademptio

VE

- odiosa, adeoque ad alias dominii fundorum partes non extendenda sit? I. 4. 16. §. 6. & 16. ac seq.
- Quomodo se gerere debeat venationum dominus in arcendis à frugibus feris? I. 4. 16. §. 17. & seq. I. 12. §. 26.
- Venationibus sylvæ commodiores sunt quàm campi arboribus nudati I. 4. 16. §. 23.
- An facultas sylvam extirpandi contra dominum venationis possit præscribi? I. 4. 16. 6.
- Jus venandi quandoque in alieno competit territorio I. 4. 16. 8.
- Venationis domino quæ competant remedia & actiones contra dominos sylvæ aliosve qui sylvas venatorias vastant vel extirpant? I. 4. 16. 13. & seq.
- Et an tunc extirpator prædia culta teneatur reducere in memoria, aut alias æquivalentes venationes concedere; an verò præstando interessè liberetur? I. 4. 16. 13. 6.
- Venationis in aliena sylvæ domino num constet facultas, lignorum conservandorum causâ, constituendi custodes ac Saltuarios? I. 4. 16. 16. & seq.
- Venationis dominus an habeat jus agendi ob arbores in sylvæ venatoria furtim cassas, aliterve corruptas? I. 4. 18. 10. 6.
- Venationis ratio postulat ut ad colla canum appendantur fustes I. 11. 7. 1.
- An & quomodo liceat feram vulneratam aut è retibus aufugientem persequi extra sylvam venatoriam, aut planè extra territorium? I. 11. 7. 2.
- Waidmesser v. voc. Waidmesser.
- An venationis dominus vicinorum præ-

de Ligno & Lapide.

VE.

prædiorum possessores queat prohibere
quò minus sua prædia sepiant? I. 12. §.

26. ibid. §. 27. n. 2.

Ne etiam sepes nimium altas construant,
aut cum palis in supremitate acuatis?

I. 12. §. 26.

Quomodo juris venandi fines terminen-
tur lapidibus finalibus? II. 6. 4. 20.
ibid. §. 43.

Concesso venationis exercitio per jactum
lapis aut baculi an contineatur facul-
tas feras bombardis trajiciendi? II. 6.

7. 7.

*Plura v. sub voc. Bannum ferinum,
voc. Forestum.*

Venditio.

Vendere quando quis jure cogatur? I. 2.
2. 7. I. 4. 7. 7. *add. voc. publica neces-
sitas.*

Absque pretio nemo cogitur vendere? I. 2.
3. 6. 8. I. 4. 17. 12. 7.

Venditione fundi comprehenduntur ar-
bores in eo radicatz nisi exceptæ? I. 3.
1. 2. 2. I. 4. 3. 9. 2. I. 4. 13. I. 1. 6. 1. 6.

Venditâ sylvâ aut horto, si interim dum
venditio fieret, arbores essent vento
dejectæ vel igne absumptæ quid juris?
I. 3. 1. 2. 3. I. 6. 1. 6. §.

Si sylva venderetur fructibus jam maturis,
num etiam hi venditione contineantur?
I. 4. 3. 16. 1.

Sylvâ carduâ in quinquennium venditâ, an
fructus ex arboribus jam delapsi aut se-
parati, itemve tempore incisionis pen-
dentes sint venditoris vel emptoris? I. 4.
3. 16. 2.

Venditis glandibus, aut locatâ sylvâ pro
impinguandis suis, quid obtimeat, si
glandes essent rancidæ, inutiles, aut ve-
nenosæ? I. 4. 3. 21.

VE.

Quæ leges in venditionibus lignorum ob-
servandæ tam venditori quam emptori
I. 4. 17. *per tot.* I. 6. 2. *per tot. add. voc.*

Forestum, voc. Lignum, voc. Ruta, casa.

Fides in venditionibus de pretio habita v.
voc. Pretium.

Si venditæ arbores post incisionem reperi-
antur cariosæ aliterve viciosæ, quid juris?
I. 4. 17. 17.

Si itidem tigna vendita? I. 12. 2. 17.

De jure retractus v. *voc. Retractus.*

Venditione factâ ad certam mensuram,
quantitatem vel numerum, quomodo
teneatur venditor si quid deficiat? II. 3.
4. 6. 2. 3.

Quid tali casu in legato? II. 3. 14. 2. 7.

Quid juris si in corpore vel etiam in mate-
ria error intervenerit & aliud pro alio
venditum sit? II. 3. 14. 4.

Veneficium.

V. voc. Magia, voc. Maleficium.

Venenum.

Ob pascua venenata aut glandes quæ
actio, quæve pœna obtineat? I. 4. 3.
21. §.

Ventus.

Ventorum vis *Præf. n. 16. pr.*

Ventorum vi inclinatâ arbore in alterius
fundum quid juris? I. 2. 3. 10. §.

Vento dejectæ arbores v. *voc. Windfäll.*

Venus.

Quid præsent picturæ & imagines in exer-
citio venero? I. 12. 1. 1.

Quomodo flagellorum, baculorum aut
virgarum verberationibus supprima-
tur, quomodo quoque iisdem excutetur
venus? I. 12. 1. 2.

Verbum.

Verbis non perficitur, ubi re opus est? I. 1.
2. 2. 7.

Index in Tractatum

VE VI

Plurav. sub voc. Significatio verborum
Verisimilitudo

Quantum valeat ad arguendam intentionem agentis? I. 4. 17. 12. in f.

Itemve in probatione per testes? II. 6. 4. 9.

Quandam habeat efficaciam in constituenda probatione per conjecturas & indicia? I. 4. 3. 4. 5. & seq. II. 6. 4. 9.

Vermis

v. voc. Arborum infecta, voc. Sericum.

Vestis, Vestitus.

An sub vestibus legatis veniant gemmæ iisdem intextæ? II. 2. 16. 7.

Vestitus ignominiosi pœna II. 5. 4. 10. 2. ibid. §. 12. n. 5.

Vexillum.

De quibusdam vexillorum anomalis I. 11. 6. 6.

Via

Via per sylvas ducentes prohibita I. 2. 2. 15. 3. & seq. I. 4. 17. 10.

Super viam publicam quatenus ædificare aut quid ponere liceat? I. 2. 3. 2. 1. it. ibid. §. 9. n. 1. 2. I. 6. 1. 5. 3. ibid. §. 11. I. 11. 1. 11. & seq. I. 13. 10.

Viarum usus quomodo publicus? I. 3. 2. 8. 2. ibid. §. 9. n. 4. I. 6. 1. 11. I. 11. 4. 4.

In viam publicam ex vicina arbore præcidentes fructus cuius sint I. 3. 2. 8.

Prope vias publicas quatenus arbores vel sepem vivam plantare concessum? I. 2. 3. 9. 2. ibid. §. 11. n. 6. 7.

Via publicæ haud sunt obstruendæ, quominus per eas commeari aut vehere liceat I. 2. 3. 11. 6. 7. I. 6. 1. 11. I. 13. 10. II. 3. 9. 6. 2. II. 5. 2. 2.

Arbores in viis publicis enatæ cuius sint? I. 3. 1. 2. 1.

In usum struendarum ac reparandarum

VI

viarum an & qualia ligna consumenda? I. 4. 17. 8. ibid. §. 21. n. 5.

Publicè interest commeari per itinera sine periculo & metu I. 5. 2. §. unic. I. 6. 2. 19. 2. I. 11. 1. 1. 7. ibid. §. 4. n. 5. 6.

Quid igitur incumbat ei qui quid ex alto in viam projicit, ne quis præteriens opprimatur? I. 5. 2. §. unic.

Si aliena arbor in viam collapsa fuerit quid juris? I. 6. 1. 5. 2. 3.

Interdictane quid in loco publico, item de via publica reficienda quando habeant locum I. 6. 1. 5. 2. 3.

Via servitus *v. voc. Servitus.*

Viarum publicarum usus atque securitas quando justè denegetur? I. 6. 2. 7. 3.

Viarum per flumina interruptionem suppleant pontes ac naves, adeoque quatenus omnium idem usus est, eodem jure censentur *v. voc. Pons, voc. Navis.*

Via publicæ quomodo ad Regalia referantur? I. 11. 1. 1. 7. ibid. §. 4. n. 5. 6.

Quænam viæ sint publicæ, vicinales & privatæ? I. 11. 1. 2.

An ad dominum jurisdictionis spectet cognitio criminis in via publica commissi? I. 11. 1. 4.

In dubio, utrum in via vel ponte ubi alius Regalia; an verò in adjacente territorio ubi alius jurisdictionem habet, delictum sit commissum, ad quem spectet cognitio? I. 11. 1. 5. & seq. add. *v. voc. Pons.*

Quis ferat impensas in refectionem viarum publicarum? I. 11. 1. 8. II. 5. 2. 3.

De vestigali s. portorio quod vocant *Weg-Geld* I. 11. 1. 8. I. 11. 4. 1. 6. II. 5. 2. 3.

Pro usu refactionis viarum publicarum ligna vendenda sunt & sylvis proximè adjacentibus I. 11. 1. 9. II. 5. 2. 3.

Qua-

de Ligno & Lapide.

VI

Quatenus in viarum reparatione antiquam formam liceat immutare? II. 5. 2. 4.

Quomodo olim ad vias publicas positi lapides milliarium indices? II. 5. 1. 1. & seq.

Quomodo fiat computatio milliarium? II. 5. 1. 2. ibid. §. 4.

Viarum fines quomodo lapidibus finalibus terminentur? II. 6. 4. 3. ibid. §. 23.

Plura v. subvoc. Platea, voc. Pons.

Vicinitas.

Vicinitas unde damnum reformidat, an tollendum I. 2. 3. 2. 1. ibid. §. 8. n. 2.

In vicinum fundum aut ædes propendentibus arborum ramis vel radicibus quid juris? I. 2. 3. 10. & seq.

Mala vicinitas quale iudicium faciat in causis arborum furtim cæsarum? I. 4. 18. 35.

Ob malam vicinitatem prædia habentur vilioris pretii I. 4. 18. 35. 4.

De jure retractus ex capite vicinitatis v. *voc. Retractus.*

Vicinitas prædiorum in servitutibus quomodo intelligenda? II. 3. 2. 11.

Victus.

Apud veteres quàm parcus fuerit victus in cibo & potu I. 3. 2. 3. 3.

Num quæ ad victum & amictum pertinent, à vectigalibus sint libera? I. 4. 17. 16. 3. 4. 5.

Quibus competat jus protimiseos in coemptione victualium? II. 3. 4. 12. 2.

Vicus.

Vicinales viæ v. *voc. Via.*

Vidua.

Viduarum favor & quomodo participant de decimis Levitarum? I. 4. 16. 9. 1.

VI

Vigilia

De immunitate à vigiliis II. 5. 3. 4. 5.

Vindicatio.

In rei vindicatione quid obtineat circa fructus nondum collectos? I. 2. 1. 3. 10.

Quatenus domino plantæ in alieno fundo radicata vindicatio competat? I. 3. 4. 1. & seq.

Quatenus itidem domino tigni alienis ædibus juncti? I. 12. 2. 3. & seq.

Quæ differentia inter rei vindicationem & actionem ad exhibendum? I. 12. 2. 3. & seq.

Vinea, Vitis, Vinum.

Vitibus comparatur Deus, Magistratus, & vineæ ecclesia Præf. n. 7.

Vites creatæ ad recedendos lassos hominum spiritus I. 1. 1. 1. 3.

Vini abusus I. 1. 1. 3. I. 2. 11. I. 13. 2. 4.

In Turcia & alibi vinearum ac vini usus prohibitus I. 1. 1. 3. 2. I. 2. 2. 2. 1. I. 2. 2. 8. I. 13. 2. 4.

Num conducatur vineas plantare & conservare, adeoque etiam Magistratui ea cura incumbat? I. 1. 1. 3. I. 2. 2. 2. 6. *seq. usque ad fin.*

In vineis quatenus prohibita pascua pecorum I. 2. 2. 3. I. 2. 3. 19. & 20.

Vineæ prope fortalitia v. *voc. Propugnaculum.*

Num prope vineas prælio dimicare consultum? I. 2. 3. 3.

In vineis num plantatio sepium vivarum admittenda? I. 2. 3. 9. 3.

Vites quanto spatio à confinio plantanda sint? I. 2. 3. 13. 1.

Vinearum institutio quatenus per jus pascendi impediatur? I. 2. 3. 19. & 20.

Vites

Index in Tractatum

VI

- Vites olim arboribus maritabantur I. 3. 2. 4. 3.
 Num liceat alterius vites in suas arbores transducere I. 3. 2. 4. 3.
 Vineæ etiam ratione vitium coherentium est res immobilis I. 3. 1. 3. 2.
 Vineâ vel parte vineæ in feudum concessâ an fundus contineatur & feudalis sit I. 3. 5. 6.
 Atque proinde feudum duret in fundo vineâ extirpatâ I. 3. 5. 6.
 Vinum pro irrigandâ arbore effusum I. 4. 2. 1. 2.
 Vites in uno anno luserz & quid circa eas Juris? I. 4. 3. 22.
 Jus cædendi pedamenta pro excipiendis vitibus I. 4. 6. 11.
 Alia de iis pedamentis *v. voc. Lignum.*
 An sub appellatione manusatorum contineantur vites? I. 4. 13. 1.
 Decimæ vini *v. voc. Decima.*
 Vites veniunt sub nomine arboris, etiam in actione arborum furtim cæsarum I. 2. 3. 13. 1. I. 4. 18. 1. 5. ibid. §. 25. n. 3. §. 26.
 Quid intersit inter vineas crudas uvasque immaturas, atque maturas corruptas? I. 4. 3. 6. I. 4. 18. 9.
 Vinolegato num comprehendantur dolia? I. 12. 5. 5. 4.
 Vineâ venditâ num contineantur torcularia & dolia? I. 12. 5. 5. 5.
 Vini decimarum debitor an multum colligere teneatur in doliis mensuratis? I. 12. 5. 6. 3.
 Detrunco vitis quo veneficæ verberantur quo solvant veneficia illata I. 12. 7. 5. 6.

Plura, v. sub voc. Uva.

VI

Virga.

- Virgæ quomodo sub nomine ligni vel materiz veniant? I. 7. 1. unic.
 Quatenus virgæ inserviant disciplinz domesticæ, scholasticæ, opificum? *v. voc. Parentes, voc. Maritus, voc. Schola, voc. Opificum.*
 De poena verberationis, quâ quis virgis cæditur I. 4. 18. 18. 4. ibid. §. 26. n. 1. 2. §. 27. n. 3. §. 28. n. 2. & §. 1. 6. 2. 21. 2. I. 11. 5. 4. & seq. usque ad §. 9. *inclus.*
 Quomodo virgarum verberationibus supprimatur; quomodo quoque usdem excitetur Venus? I. 12. 1. 2.
 Num virgis uti liceat ad agitationem equorum & pecorum? I. 12. 8. 1. ibid. §. 2.
Plura, v. sub voc. Baculus, Fustu, Fustigatio.
Viridarium.
 In viridariis Principum num frugiferæ, an verò saltem umbrosæ infrugiferæ arbores plantandæ I. 2. 2. 10. 1. 4. 2. 1.
 Viridariorum quis fructus? I. 4. 2. 1. & seq.
Vitis.
 Interdictum quod vi aut clam competit ratione rerum immobilium I. 3. 1. 3. 5. I. 4. 3. 6. 2. & seq. II. 3. 2. 18. II. 4. 2. 4.
 Et ergo si quid in arbore solo adhuc coherentem factum sit I. 3. 1. 3. 5. I. 4. 2. 2. 1. I. 4. 18. 2. 3. ibid. §. 8. 9.
 Item ratione alienæ plantæ in suum fundum malâ fide transpositæ I. 3. 4. 2. 7.
 Nec non ob sepem ultra terminos finium, vel in alieno fundo positam? I. 12. 5. 30.
 Ratione arborum infrugiferarum interdictum quod vi aut clam saltem Domino competit, non usufructuario I. 4. 2. 2. 1.

Ufa.

de Ligno & Lapide.

VI. UL. UM.

Usufructuario tamen etiam id datur ratione arborum, quæ saltem amœnitatis quendam fructum ferunt? I. 4. 2. 2. 1.

Num & quatenus interdictum quod vi aut clam competat ob fructus arborum decerptos aut corruptos? I. 4. 3. 6. 2. & seq. I. 4. 18. 9.

Interdictum unde vi datur contra dominum sylvæ, qui alterum in jure lignandi impedit? I. 4. 6. 5. 1.

Violenta arborum succisio an quoque actione arborum furtim casarum cohibeatur? I. 4. 18. 2. 3. 4. ibid. 5. 8. n. 1. 2.

Itemve actione vi bonorum raptorum, lege julia de vi publica aut privata? I. 4. 18. 8. 2. 4.

In interdicto quod vi aut clam quatenus respiciatur vel sola possessionis turbatio, vel etiam flatum damnum vel delicti quoque coercitio? I. 4. 18. 9.

Vita.

Vitæ defensio cuiusvis homini, etiam Clerico; permixta est? I. 10. 3. 1. 11. II. 6. 7. 2. 2.

Cum periculo vitæ quatenus quis obligatus vel non? II. 6. 5. 3.

Vitiositas.

Quid intersit num rei venditæ vitium sit internum, an verò visibile? I. 4. 17. 17. I. 12. 2. 17. I. 12. 5. 5. 2. 3.

Ultimus.

Ultimum esse nec successorem habere quomodo gloriam, nec non malam famam perpetuet? II. 5. 4. 7. 7. 8. 9.

Ultio.

Ulciscendi cupiditas quidvis solet moliri I. 5. 1. 2.

Umbra.

Quandoque grata est, quandoque nocet fundis? I. 2. 3. 10. & 11. ibid. 5. 17. n. 2. I. 3. 2. 6. & 7.

UM. UN.

Num arbor toleranda, quæ obumbrat alterius prædium? I. 2. 3. 10. & 11. ibid. 5. 17. n. 2. I. 3. 2. 5. 3. it. 5. 6. 7.

Umbrosæ infrugiferæ arbores in viridariis num plantandæ an verò frugiferæ? I. 2. 2. 10.

Umbrosæ arbores voluptati & recreationi deserviunt? I. 4. 2. 1.

Num arbores umbrosas deponendo nocitum videri queat servituti ne luminibus officiat? I. 4. 13. 2.

An licitum postellorum jurisdictionalium prope confinium erectione obumbrare vicinum territorium? I. 11. 4. 2.

Universitas.

Num gaudeat jure desliberfallis / ratione fructuum ex alterius arbore in fundum publicum aut viam procidentium? I. 3. 2. 8. & 9.

Locis ad universitatem spectantibus, quomodo quisque jure utatur? I. 3. 2. 8. 2. & 6. ibid. 5. 9. n. 4. I. 6. 1. 11.

Fructus locorum communium num in capita incolarum; an verò pro modo cujusque onerum publicorum dividendi? I. 3. 2. 8. 6. I. 4. 17. 4. 3.

Qui fundum publicum conduxit aliove titulo possidet, jure universitatis fruitur? I. 3. 2. 9.

Qualis usus constet parochis in sylvis ad universitatem spectantibus? I. 4. 5. 18. in fin.

Interdictum de loco publico fruendo quando competat juris lignandi domino? I. 4. 6. 5. 1.

Testes de universitate quando & quatenus in materia juris lignandi admissibiles? I. 4. 6. 5. 3.

Qualis usus constet incolis in sylva ad universitatem spectante? I. 4. 17. 4. ibid. 5. 19.

Index in Tractatum

VO

Quatenus quæque universitas obligata sit præcavere & advertere quò minus in suis finibus fiant delicta aut damnificationes; & quomodo teneatur si eam curam neglexerit? I. 4. 18. 16. 8. ibid. §. 17. n. §. 1. 13. 17. 4. artic. §.

Plus peccat incolæ qui in re ad universitatem spectante damnum dat, quàm si id ab extero esset patratum I. 4. 18. 17. 14. I. 8. 2. 10.

Quomodo quandoque ex sylvis ad communitates spectantibus præstanda ligna combustibilia pro foco aulico & Officialium? I. 13. 13. ibid. §. 16.

Plura v. sub. voc. Incolæ.

Voluntas.

Voluntati obest coactio I. 2. 2. 7. 2.

Item veignorantia & imprudentia I. §. 1. 1. & seq.

Volenti non fit injuria I. 2. 3. §.

Velle quis creditur, ex quo sibi lucrum accidere vel damnum averti potest I. 2. 3. 6. §. & 7. I. 3. §. 1. 4. ibid. §. 2. n. 3.

Velle quis creditur, ad quod jure obligatus est I. 2. 3. 6. 6. I. 4. 18. 39.

Ultra voluntatem aut cogitata quæ contingunt, reducuntur ad æquitatem I. 2. 3. 11. 4.

Voluntas tacita idem operatur quod expressa I. 2. 3. §. 2. I. 3. 3. 1. 2. & 3. ibid. §. 6. n. 3. & seq.

Non videtur quis nolle quod vel publicè vel sibi est utile I. 4. §. 2. 8. I. 4. 18. 39.

Plura v. sub. voc. Significatio verborum

Voluptas

Voluptuosi facillè incurrunt seductiones & tentationes Satanz I. 2. 1. 1.

Voluptuariz arbores *v. voc. Arbores voluptuarie. voc. Viridarium.*

VO UR US

Ad voluptatem num servitus possit constitui? I. 4. 3. 10. 3. & n. 7.

Vorum

Votorum pluralitas quando attendenda? II. §. 6. 2. 4.

Urbanus

v. voc. Metallum.

Urbs

Muris urbium nihil jungendum, unde incendium vel insidias urbes reformident, aut angustentur spatia platearum I. 2. 3. 2. 1. 1. 2. 3. 9. 1. *add. voc. Murus.*

Urbis non deformandæ gratiâ non licet hortos peniles s. murales habere nimis prominentes I. 2. 3. 9. 1.

Urbis ornandæ nec deformandæ ratio poscit favorem ædificandi & ædificia conservandi I. 12. 2. *per tot. add. voc. Ædificium.*

Urbis non deformandæ ratio quid operetur in tigno alieno ædibus juncto non eximendo? I. 12. 2. 3. & seq.

Item in tigno juncto non legando? I. 12. 2. 8.

In ædificiis ad demoliendum non vendendis? I. 12. 2. 9. ibid. §. 11.

Neque destruendis & aliorum translocandis? I. 12. 2. 10. ibid. §. 11.

Quibus casibus non attentâ urbis deformatione, licitè ædes destruantur? I. 12. 2. 12.

Usuaris.

Ad constitutionem seu essentiam usus quid pertineat? I. 4. 3. 10. 4.

Usuario sylvæ qualis constet usus: I. 4. §. 17. 3. 4.

Usucapio

In tigno inchoata num continetur in eodem postea ædibus juncto? I. 12. 2. 16. 1.

Item-

de Ligno & Lapide.

US

Itemve in gemma inchoata an continuetur
in eadem alii rei inclusâ? II. 2. 16. 6.

Usus.

Usus quatenus tollendus propter abusum
v. voc. Abusus.

Non utendo quatenus quis jus suum amittat? I. 3. 2. 2. I. 3. 3. 6. 3. I. 3. 4. 1. 2. ibid. §. 2. n. §. I. 4. 6. 17 I. 4. 16. 6. I. 6. 1. 10. 3. I. 6. 2. 20. §. I. 12. 2. 14. 6.

Quid intersit inter usum publicum & communem? I. 4. 15. 2.

Quid intersit inter usum continuum & discontinuum in materia servitutum, & quotupliciter dicatur usus discontinuus? I. 4. 6. 1. I. 4. 16. 6. I. 6. 2. 20. §.

Usu cujusdam rei concessio num intelligatur concessio privative vel cumulativæ? I. 4. 6. 4. I. 6. 2. 10. §. ibid. §. 11. n. §. 5. 17.

Ususfructus.

Ad usufructuarium quatenus spectent lapides fundi? *Præf. n. 21.*

Usufructuario quatenus competat ratione cæsarum arborum interdictum quod vi a. clam & L. Aquiliæ actio *v. voc. vis add. I. 4. 18. 10. 1.*

Num quoque actio arborum furtim cæsarum? I. 4. 18. 3. 2. ibid. §. 10. n. 1.

Num usufructuario permittitur cedere arbores, quarum non alius, quàm amœnitatis fructus est I. 4. 2. 2. 2. *add. voc. Arbores voluptuaria.*

Usufructuario quatenus competat vel actio furti vel condictio furtiva ob rem usufructuariam surreptam? I. 4. 3. §.

Usufructuarius fructuum dominus fit de mum perceptione I. 4. 3. §. 2. I. 4. 18. 4.

An tamen id dominium ante perceptionem, instar rei sub conditione lega-

US

tz, videatur magis pendere quàm abesse? I. 4. 3. §. 2.

Ad constitutionem s. essentiam usufructus quid pertineat? I. 4. 3. 10. 4.

De diversitate jurium usufructus, feudi, emphyteuseos &c. I. 4. §. 6. ibid. §. 9. §. 14. n. 2. §. 17. 18. 19. I. 6. 1. 2

An usufructuarius sylvæ obligatus sit in locum arborum cæsarum, rutarum, aut demortuarum, supplantare alias? I. 4. §. 6. I. 4. 18. 4. §. 6. I. 6. 1. 2. 7.

Num usufructus extinguatur rei in aliam formam immutatione? I. 4. §. 9. I. 6. 1. 2. 8. II. 3. 2. 7.

Num etiam ob deteriorationem rei usufructuaria? I. 4. §. 17. 2.

Ususfructus navium *v. voc. Navis.*

De usufructu in metallifodinis *v. voc. Metallum.*

Utilitas.

Utilitas alterius promovenda quatenus absque proprio incommodo fieri potest I. 2. 2. 7. 6. *add. voc. Charitas Christiana.*

Utilitas publica *v. voc. Publica utilitas.*

Uva.

Quatenus ratione uvarum decerptarum competat actio furti? I. 4. 3. 2. & seq.

Quatenus item condictio furtiva, Lex Aquilia, interdictum quod vi aut clam? I. 4. 3. §. & 6.

Uvæ in vitibus pendentes habentur res immobiles I. 4. 3. 6. 6. & ibid. §. 7. & 8.

Concessio uvarum ex vinea quomodo jure servitutis fieri possit? I. 4. 3. 10. 10.

Quid intersit inter avas maturas & immaturas corruptas? I. 4. 18. 9.

Vulnus.

Pro sanandis vulneribus conducibile mespilum querneum *Præf. n. 11.*

Ccc 2

Habens

Index in Tractatum

VU UX WA WE WI.

Habens saltem animum vulnerandi, si occiderit, num teneatur homicidii? I. 5.

I. 4.

Vulnerandi animus quomodo arguatur ex ipso genere telorum? I. 12. 9. 2. II. 6. 7. 3.

Uxor.

Donatio inter virum & uxorem *v. voc.*
Donatio, voc. Maritus.

W.

Waidmesser.

Hoc flagro ligneo percutiuntur qui in consuetas venatorum formulas impegerunt I. 11. 7. 3.

Num ob eam percussione[m] habeant jus agendi in iuriarum? I. 11. 7. 3.

Wasserstein.

De tali lapide parieti inædificato per quem aquæ alizque res immundæ effunduntur II. 6. 2. 1. 9.

Beer.

v. voc. Flumen, voc. Flossholz, voc. Mola.

Weergeld.

In Saxonia locum habet in homicidio culposo I. 5. 2. unic.

Widbann / Wildhecken / Wildgraben
V. voc. Bannum ferinum, voc. Venatio

Windfäll.

Arbores glandiferas vento dejectas tollere potest sylvæ proprietarius, ut ut alius in eâ haberet jus glandium I. 4. 3. 19. 2.

Quatenus vasallus aliusve sylvæ fructuarius sit obligatus in locum arborum, quæ vento dejectæ sunt supplantare alias? I. 4. 5. 6. I. 6. 1. 2. 7.

Quousque vasallus aliusve sylvæ fructuarius percipiat arbores vento dejectas? I. 4. 5. 7. I. 6. 1. 2.

Arbores vento dejectas quatenus percipiat dominus juris lignandi? I. 4. 6. 6. 2. I. 6.

WI XE ZI ZU Zw

I. 2. ibid. 5. 3.

Num arbores vento dejectæ cedant sportulis Officialium? I. 4. 6. 6. 2. I. 6. 1. 3. 3.

Num sylvæ aut juris lignandi dominus irrequisito domino venationis queat tollere arbores venato dejectas? I. 4. I. 6. 3. 3.

Concesso usu lignorum cremialium, veluti arborum aridarum & collapsarum, an comprehendantur quæ vento dejectæ sunt? I. 6. 1. 3.

Quatenus committatur damni infecti stipulatio ratione arborum vento dejectarum? I. 6. 1. 3. 2. 6.

Si arbores venatorum vi in alienum fundum dejectæ, quomodo tam domino fundi, quam arborum consultum? I. 6. 1. 5.

Plura v. sub vñc. Rura, casa.

Wißbaum

v. voc. Vehiculum

X

Xerxes

Ejus delectatio ex arbore platano I. 4. 2. I. 2.

Z

Ziegelstein

Quomodo tecta fieri expediat è lapidibus coctis? I. 4. 6. I. 2. II. 6. 1. 3.

Quomodo talium lapidum coquendorum cura incumbat Magistratui? II. 6. 1. 3.

Zuntator

Quomodo puniendi Zuntatores qui pro veris gemmis fictas, aut pro pretiosis ignobiles vendiderunt? II. 2. 14.

Zweig, Recht.

Quatenus venationum domino sit facultas ex sylva venatoria cædere frondes pro expandendis retibus & conficiendis operculis? I. 4. 7. 1.

Itemve in usum persequendi feram vulnèratam? I. 4. 7. 1. 3.

FASCICULUS
QUÆSTIONUM
MISCELLANEARUM,
IN THEORIA ET PRAXI
MAXIME UTILIUM,
Præcipuè in maiorem editi
DE
LIGNO ET LAPIDE

Tractatus elucidationem

adornatus

à

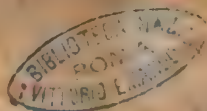
PHILIPPO HELFRICO KREBS.

—————
AUGUSTÆ VINDELICORUM,

Apud LAURENTIUM KRONIGERUM,

& Hæredes THEOPHILI GOEBELII.

A.O.R. MDCC:

ELENCHUS

QUÆSTIONUM MISCELLANÆARUM.

I.

N politia fuisset in statu primævo?

II.

Quatenus Princeps solutus legibus, & quanta ejus potestas in bonis subditorum?

III.

Quatenus quis præstare tenetur, quod alteri prodest & sibi non nocet?

IV.

An Principi justa statuendi causa sit, si ob

†

tribu.

tributa, collectas, decimas, aliosve redditus
fui interfit?

seu,

An causa reddituum sit privata vel publi-
ca, ita ut Princeps propter eam statuendo fa-
ciat officium Principis?

V.

Num herbæ aliæve res è terra absque ac-
cedente hominis industria naturaliter pro-
venientes adhuc hodiè post inducta rerum
dominia in agris privatorum sint omnium
hominum communes?

V I.

An & quatenus in Imperio hodierno Rō-
mano-Germanico alter in alterius Status ter-
rito-

ritorio possit quid peragere, quod jurisdictionem sapiat?

V I I.

Vtrum dominium hominis in res à Deo creatas solidè probetur ex Psalm. 8. adeoque hujus Psalmi allegatio in tr. de ligno & lapide *Part. 1. Class. 4. Sect. 3. §. XI. n. 3.* jure subsistat?

I I X.

Quibus variis modis probetur dominium sylvarum, finium, pascuorum, lignationum?

I X.

Quæ fuerit occasio distinctionis dominii in directum & utile?

X

Num structuræ templorum ad cultum
divinum sint necessariae,

X I.

Quænam res propriè & naturâ suâ sint
mobiles vel immobiles?

feu,

Quænam sit vera descriptio rerum mobi-
lium & immobilium?

X I I.

Ex aliena materia effectæ speciei domini-
um cui acquiratur, num fabricanti, an verò
domino materiæ?

X I I I.

Num qui decimas debent ex fructibus
viti-

vitium, obligati sint uvas & omne vini mustum colligere in doliis mensuratis, & quis ferat expensas in doliorum mensurationem faciendas?

X I V.

Quatenus quis impunè non indicet vel celet alterius crimina?

X V.

An & quomodo poena cadat in bruta?

X V I.

An & quatenus quis obligetur ratione eorum quæ gessit in furore?

X V I I.

Quatenus vel sylvæ proprietario vi sui dominii, vel domino territorii aut jurisdictionis

ctionis forestalis, constet facultas sylvam
præmuniendi à pastu pecorum, & impedi-
endi dominos juris pascendi quò minùs pe-
cora in sylvam pascuam immittant, quæque
eonom ine competant actiones? item quo-
modo probetur territorium ejusque fines, si
de iis foret controversia;

X I I X.

Quibus remediis obviandum confusio-
nibus in re monetaria, & quomodo succur-
rendum probæ monetæ defectui, num ma-
gis conducat externi valoris augmentatio,
an verò internæ bonitatis ac ponderis dimi-
nutio?

MISCELLANEORUM

Quæstio I.

An politia fuisset in statu primævo?

Politia hîc non accipitur pro Republica populari in specie sed in genere pro quâvis Republica, recta tamen, quæ dicitur *πολιτεία* à civitate, tanquam Reipublicæ subjecto, *quasi res publica*, h. e. ad publicam utilitatem spectans, nihilque aliud est quàm ordo civitatis tùm aliorum Magistratuum, quùm præcipuè illius, qui summam habet potestatem, utilitatis gratia: atque sic politia constat hisce substantialibus: (1.) ordine (2.) imperantium & parentium (3) ad utilitatem publicam. Ordinem aliquem in statu innocentiae futurum fuisse, demonstrare licet, *ex c. ult. dist. 39.* ubi dicitur: Nullam universitatem aliâ ratione posse consistere, nisi eam aliquis differentiae ordo servaret, & quamlibet creaturam in unâ eademque qualitate gubernari aut vivere non posse, idque nos instruere vel cœlestium militiarum exemplar, quia dum sunt angeli, & sunt Archangeli, liqueat, quòd non sint æquales, sed in potestate & ordine differat alter ab altero; Porro: Ipsius divinæ dispensationis provisionem gradus diversos constituere & ordines distinctos, ut, dum reverentiam minores exhiberent potioribus, & potiores minoribus impenderent dilectionem, vera fieret concordia & ex diversitate contextio, & rectè officiorum singulorum gereretur administratio: at è contrâ, si puer in senem, stupidior in sensu nobiliorem invale-

[A]

sceret,

„ sceret, non esset, nisi ut humanæ societatis ruinam sperare liceat,
 4 *Ies. c. 3. v. 5. & 6.* Gemina scribit *Andr. Dom. Flocc. de potest. Rom. in*
 „ *præfat. ad Brandem, Cardinalem Placentinum:* Rem ergo ipsam jam
 „ dudum considerans, naturâ ac ratione rerum introductum esse ob-
 „ servavi, ut potioribus semper ea, quæ sunt humiliora magisque im-
 „ becilla, obsequantur, ceu existimare videantur, salutem suam eorum
 „ in præsidio repositam esse, qui viribus, quiq̃ consilio excellere
 „ Quamobrem eos semper tauros armenta sequi cernimus, qui ro-
 „ bore ac ferociâ cæteris longè antestare videntur. Quod & in apibus
 „ cernere perspicuum, quæ corporis animique viribus ampliorem &
 „ squamis illustriorem conspiciat, illi cedunt, illi obsequuntur,
 „ illum verentur, atque in omni quidem prosequuntur disci-
 „ mine: Illo tandem incolumi, vires animique ad prælia infracti,
 „ eodem occiso passi palantesque effunduntur: quibus quis non ve-
 „ stigia aliqua mentis consiliiq̃ inesse arbitretur? Cæterum cum ab
 „ initio humanum genus neque legibus neque institutis, neque ullius
 „ imperio regeretur, sed passim per agros ritu pecudum vagaretur,
 „ humanæ gentes nactæ plerosque, ut fit, elegantioris ingenii ac præ-
 „ stantionis naturæ viros, quorum oratione prudentiâque allectæ
 „ & delinitæ, è specubus atque arborum libris ad tecta tuguriaque
 „ molienda compulsæ, civilesque societates incundas, quibus humanæ
 „ conditioni bene consuleretur, venerari illos, imperioq̃ dignos judica-
 „ re cœperunt &c. Et porrò: Felicia profectò ea secula appellârim, qui-
 „ bus (non dico res, cum essent inter mortales universæ communes)
 „ non potentiores (cum nemini milites ac satellites essent) cæterum
 „ meliores eloquentioresque duntaxat potestate sunderentur: quo-
 „ rum sola eminens virtus, & oratio præstantior, quæ cæteris imperi-
 „ tarent, digna fore crederentur. Ex quo id eveniebat, ut eatenus dun-
 „ taxat posse hi sibi persuaderent, quatenus decere ipsos per justitiam
 „ integritatemque animadverterent, neque suarum partium esse ar-
 „ bitrarentur, quod non & decori & communi usui consonum duce-
 „ rent. Quos sanè homines ea tempestate Posidonius putabat fuisse
 „ sapientes, sequebantur enim *naturam*, optimam vivendi ducem,
 „ cujus ope si quædam insita innataque virtutum semina prosequere-
 „ mur, ad beatam nos prope vitam ipsa producerent. Eos tandem
 5 Magistratus jure Gentium institutos &c. Ex quibus vel unice simul de
 impe-

Imperantibus & parentibus, itidemque de communi s. publicâ utilitate satis constat. Etenim adhuc hodiè post statum primævum corruptum duplex est, velut legis, ita cujuslibet imperantis, qui viva lex est, *Nov. 105. c. 2. inf.* vis & modus imperandi, directio nempe seu imperium aliquod quasi, & imperium coactivum, ita ut omnis generis virtutum directio in universitatis statu ad commodam & tranquillam societatem, atque sic hominem perficiens non modò in respectu ad seipsum, sed & in relatione ad universitatem conservandam, concordiam fovendam &c. non minus adhuc hodiè quam in statu innocenti, sit pars aliqua politix, vel certè politix aliquod simile genus, quod quidem antea erat sufficiens, nunc verò opus etiam virtute armatâ seu lege, tanquam quia post statum corruptum pertinacior sit hominum natura, quàm ut solo virtutis amore rectè agat, atque in salute publica pronunciandâ omnes suo pte motu & nixu sponte laborent, ethicisque suasionibus acquiescant. *Danhavv. disp. de lege thes. 3. § 179.* Sic hodiè quos divinus timor à malo non revocat, nec spiritalis disciplina corrigit, quique virtutis amore non refrenantur (en aliquam directionem & politix partem, quæ olim per se erat sufficiens) eos saltem temporalis cohibet pœna à peccato, ut formidine pœnæ à suæ temeritatis audacia refrenentur *c. 13. x. de vit. & hon. Cleric. c. 10. x. de heret. c. 18. de prebend. in 6.* Eoque etiam spectat *pr. Nov. Leon. 61.* Si rectam æquitatis semitam mortales ingredi vellent, sanè quàm magna tum beatitudo, quùm salus communi vitæ accederet. Non enim austeritatem præ se ferre legislatoribus opus esset, nec ultrices leges in periculorum difficultates aliquos conjicerent. Nunc verò &c. Imò etiam in statu innocentix verum coactivum imperium videtur adfuisse: (1.) quia vis illa directiva in homine probo, qualis tunc omnis fuit, operatur, ut quâ talis non possit non agere virtuosè, atque sic virtus ipsum quasi cogat eique imperet ita agere: in quo certè imperio saltem hætenus coactio est, ut quid politix simile appareat, non ut etiam humanæ libertati, ad virtutem restrictæ, decedat. (2.) propter legem de custodiendo horto in Edem & non comedendo fructu vetitæ arboris. Fuisse ergò futurum aliquem ordinem in statu primævo politix similem putaverim, accipiens argumenta, quæ pro contraria sententia solent allegari, de formali & perfectâ politia.

Quæstio II.

Quatenus Princeps solutus legibus, & quanta
ejus potestas in bonis subditorum?

- 1 **Q**Uamvis Princeps, nimirum summus qui superiorem in terra non habet, hætenus legibus solutus sit, ut propter earum transgressionem poenam aliquam in hoc mundo non ferat. magis jurisdictione & executione quàm jure deficiente, ac proinde possibilitate facti, vel legis quoad ejus vim coactivam, valeat etiam sine causa subditis auferre bona; tamen neminem puto negare, vim legum directivam quæ sit à Deo & Principe superior, etiam Principem obligare, cumque, si contra leges agat, peccare, & poenam terrestrem seu temporalem promereri, saltem ob defectum jurisdictionis non luere, at nihilominus à Deo metuendam habere & accipere *v. Monner. de matrim. c. 5. n. 7. & 8. Arnisa. de jur. Majest. lib. 1. c. 3. § 5. ibid. § 12. vers. Nam licet eos.*
- 3 *Torre de pact. successor. lib. 1. c. 10.* Quin enim legi divinæ scriptæ sit subjectus, *Rom. c. 3. v. 19. 20. Psalm. 2. v. 10. 11. add. Deut. c. 10. v. 17. II. Paral. c. 19. v. 6. 7. Hiob. c. 34. v. 19. Sap. c. 6. v. 2. 4. 5. 6. 8. 9. Coloss. c. 3. v. pen. & ult. [quem ultimum alii v. 1. c. 4. constituent]* si non velit vitâ & beatitudine frustrari æternâ, *Lev. c. 18. v. 5. Nehem. c. 9. v. 29. Ez. ch. c. 20. v. 11. Rom. c. 10. v. 5. Gal. c. 3 v. 12.* nullam plane habet dubitationem.
- 4 Quin etiam lex illa, non in libris extrinsecus aut tabulis, sed à Deo per inditam intus rectam & animatam rationem in corde cujusque hominis scripta, humanâ scriptâ lege multo dignior, cum principe converteretur, ejusque sit observatrix & imperatrix, nullus in orbe Princeps diffitebitur, nisi qui semet ipsum rectæ rationis expertem laudare, aut valentem velleret ipsi Spiritui sancto resistere, qualis vero nullus erit, qui hoc dignè possit. *c. 2. quæst. 2. caus. 19. c. 18. x. de regular. Engelbrecht.*
- 5 *de jurisdict. Imper. th. 85. lit. c.* Unde illud, quod quilibet homo per inditam divinitus rectam rationem tam sibi ipsi fit lex, quàm legibus divinis scriptis subditus, ut non minus contra illum, quàm contra has agens peccet & damnationi subjiciatur, *Rom. c. 2. v. 14. 15. & 27.* æquè pertinet ad Principem atque alios homines *ibid. v. 11. & paulo supra v. 3. cit. text. Bibl.* seu cujus autoritas neutiquam faciat, ut Princeps non sit animal rationale mortale: *v. Tiraquell. de retract. gentilis. §. 1.*

gloss. 14 n. 39. illaque animata in homine ratio est Regina omnium mortalium, *Lancellot. de jure publ. lib. 1. c. 1. §. 3. Summar. Legibus vi. vere. n. 1.* quemvis bonum Principem obligans, ut eatenus duntaxat posse sibi persuadeat, quatenus decere per justiciam integritatemque animadvertet, neque suarum partium esse arbitretur, quod non & decori & communi usui duxerit consonum. *v. l. 15. ff. de condit. instit. Lancellot. d. Summar. Legibus vivere & ibid. Summar. contractus juris G. observare. Summar. Plenitudine potestatis uti cum causa n. 1. et. §. 4. Summar. statuit contra jus nat. & gent. ex causa Summar. jus divinum ex caus. limit. Summar. Rescripta concedit etiam contra jus.* Nulla quoque distinctio admittenda, an conclusiones juris naturæ ex eodem fluant saltem disjunctivè, ad eum effectum, ut Princeps lege naturæ solutus dicatur, ceu qui obstrictus nihilominus esset ad alteram conclusionum disjunctivarum, quam utramque sine peccato non potest omittere. A veritate quidem haud alienum est, quod Princeps unâ ex disjunctivis conclusionibus sit solutus, dum ipsi liberum arripere alteram, quo sensu etiam dicitur contra jus naturæ posse statuere, non tollendo quidem, sed interpretando, limitando & determinando, dum scilicet, quando unam disjunctivarum conclusionum amplectendo determinat, alteram eo ipso respuit, qualia sua statuta magis determinationes juris naturæ vocari, & à conclusionibus ejusdem distingui consueverunt *v. Lancellot. d. loc. Arnif. de jur. Majest. lib. 2. c. 3. §. 13. Danhavv. diss. de Lege §. 176. & 186.* sed tamen exinde facile perspicitur, Principem ea determinatione nihil facere contra jus naturæ, quod potius sequitur, dum æque hæc, quam determinavit, atque altera quam rejecit, conclusio, & quidem ut unam illarum observasse sufficiat, procedit ex jure naturæ, utramque alternativè vel præcipientem vel permittentem, cum si altera conclusio esset juris naturalis permittentis, altera præcipientis, Principi haud libera foret determinatio, sed operteret eum amplecti conclusionem præcipientem. Quantum denique leges humanas seu civiles scriptas attinet, utut non negem, illas quâ tales, seu quatenus à Principe constitutæ sunt, & propter eam constitutionem, Principem haud obligare tanquam ex affectu obedientiæ erga superiorem, cum nemo in parem, vel etiam se ipsum habeat imperium, *l. 51. ff. de recept. qui arbitr. l. 13. §. 4. ff. ad Sc. Trebell. v. 11. Arnif. de jur. Majest. lib. 1. c. 3. §. 6.* adeoque Principem iis quâ talibus

- & quatenus nudam constitutionem attinet, tam quoad vim directivam, ex sola constitutione resultantem, quam multò magis coactivam esse solutum, *l. 31 ff. de legib. Nov. 105. c. 2. in f. l. 3. C. de testam. ibi, solennibus juris Imperatorem solverit l. 23. in f. ff. de legat. 3. Lampad. de Rep. Rom. German. part. 1. §. 43. Struv. Synt. civ. Exerc. 2. §. 8. & 9. add. illud Gallicum, volonté de Roy n'a point de loy.* haud tamen diffitendum est, vim illarum directivam, ex alio quam solæ constitutionis principio promanantem, veluti ex affectu illius virtutis aut causæ finalis, propter quam lex lata fuit, vel ex alio juris naturæ principio, Principem obligare, *Tiraquell. d. num. 39. Danhaw. d. §. 176.* Siquidem omnis lex, etiam civilis, est inventum & donum Dei, *l. 2. ff. de legib. add. Nov. 6. prefat. Rom. c. 13. v. 1.* & ergò cum Princeps non contemptor, sed cultor divinæ gratiæ ac gloriæ audiat, *Deut. c. 17. v. 19. I. Reg. 2. v. 3 c. 10. v. 9. II. Reg. c. 11. v. 12. ibi: gab ihm das Zeugniß. II. Paral. c. 23. v. 11. c. 9. v. 8. c. 19. v. 6. Esra. c. 6. v. 8. c. 7. v. 20. c. 8. v. 25. Ps. 2. v. 10. & 11. d. Nov. 6. prefat. c. 23. caus. 23. quæst. 8.* etiam ipse sibi putet dictum, quod *in d. l. 2. de legib.* Marcianus ex Demosthene scribit: *Lex est, cui omnes obtemperare convenit, tum vel maximè eò, quod omnis lex inventum ac munus Dei est.*
- ¹⁰ Porro cùm lex sit virorum prudentum consultum ac decretum *d. l. 1.*
- ¹¹ & *2. ff. de legib.* quid Princeps non sequeretur prudentiam? & cum sit Reip. sponso *d. l. 1. & 2. de legib.* Princeps autem sub Rep. contineatur, ejusque sit membrum principale & caput, quod ipsâ Reip. susceptione eam communem sponzionem amplectitur, quidni ejus neglectu se vellet à Republicâ divellere? Sic etiam quando lex civilis singulari sollicitudine occupata est circa vera Dei dogmata, sacrarum regularum observationem, aut aliud quicquam Deo præcipuè amabile, qualis lex rerum divinarum regina describitur *in d. l. 2. de leg.* certè iterum Principem obligat vis ejus directiva promanans ex affectu & obligatione, quem, quamve Princeps habet in observatione legum divinarum *v. supr. n. 3. hic.* & omni eo promovendo, quod ad cultum divinum proficit *v. n. 9. hic & ibi cit. Nov. 6. pref.* Similiter quando lex civilis est coërcitio delictorum, quando præses bonis & malis, quando regula justorum & injustorum, *l. 1. & 2. ff. de legib.* illius utiq; vis directiva etiam Principem tenet non ex legis constitutione, sed ex eo affectu descendens, quo Princeps imitando Deum, *1. es. c. ult. v. 14.* cujus est vicarius *Sap. c. 6. Rom. c. 13.* justitiam, omnium perfectissimam virtutem

Nov. 69 pr. recte colere, impiosve reprimere, pios verò ac justos defendere ac tueri gaudere debet, *Genes. c. 9. v. 6. 1. Reg. c. 10. v. 9. II. Paral. c. 6 v. 22. 23. c. 9. v. 8. Hiob. c. 29. v. 12. & 17. Psal. 101. Proverb. c. 17. v. 15. c. 18. v. 5. c. 20. v. 26. & ult. c. 29. v. 14. Ies. c. 5. v. 20. 23. Ierem. c. 22. v. 3.* quoque non vult, secus se gerendo, malorum & impiorum occultus socius *Pf. 50. v. 18.* aut, trahentibus subditis faciliè in exemplum, quod agitur à Prælatiis, *Prov. c. 29. v. 12. Ierem. c. 2. v. 8. c. 7. x. de vot. & vot. redempt. II. dist. 83. per tot.* ac vel in desperatione virtutis commodorum illud, cum vitia profunt, peccat qui rectè facit, canentibus, planè dux audiri, aut certè talis qui malorum impunitate incentivum tribuerit delinquendi *c. 13 x. de vit. & honest. Cleric. c. 5. extravag. commun. de pænit. & remiss.* Innititur quippe hujusmodi lex naturali ac divinae rationi, quæ ut Principem per se sola obligat, sicuti jam n. 4. dictum fuit, ita quando est ratio legis civilis, tanquam vis ejus directiva: Quemadmodum enim qui naturâ ducuntur, agunt, quæ sunt legis ad naturalem & divinam rationem scriptæ, ostentantes opus legis scriptum in cordibus suis, ita qui lege ad naturalem & divinam rationem scriptâ ducuntur, agunt ea, quæ sunt naturæ, ostentantes opus naturæ scriptum in lege, seu legem secundùm naturalem rationem scriptam esse, neutro horum plus faciente quam altero, & transgressore tam hujus, quàm illius æquè damnabili *Rom. c. 2. v. 14. 15. & 27.* Indeque est, si Imperator in testamento scriptus foret hæres, quod jure communi in hoc utatur, quò testatori maneat libera judicii mutandi facultas *l. 6. & 7. C. qui test. fac. poss.* ne ante mortem, ad quam testator respexit, ipsi auferatur, quod adhuc suum *l. 11. ff. de R. I.* Hinc etiam justitiæ convenit, ut Princeps rem cum eo onere, ac in eo statu accipiat quo fuit apud eum, à quo res in ipsum transit *l. 60. §. 1. ff. de condit. & demonstr. l. 6. ff. de jur. fisc.* cum naturaliter nemo possit plus in alium transferre quàm ipse habet *l. 54. ff. de R. I. l. 177. pr. cod.* Similiter inde fluit, quod Imperator litis causâ non queat hæres institui *l. 91. ff. de hered. instis.* aut ipse litis donationem accipere *l. 22. §. 2. ff. de jur. Fife. 1. 1. C. Ne Fiscus vel Resp. procurat.* dum eo ipso maximè læderetur justitia, Principi divino & naturali jure præcepta. Idem sentientium de legibus respicientibus utilitatem Reip. ita ut earum neglectus Remp. offendar, ceu quæ non minus rationi naturali innituntur, quàm quisque homo obstringitur ad cultum pacificæ humanæ socialitatis, ideoque

8 Quæst. II. quomodo Princeps solutus legibus?

ideoque magis Princeps, quem tanquam caput Reip. potius pro humanâ pacificâ socialitate conservandâ omnem curam in se suscipere *Nov. 8. præf.* ejusque everforum sceleri legibus & judiciis resistere decet. *Cic. pro P. Sext.* quam propriâ audaciâ omnem justitiam, cujus fundamenta sunt, ne cui noceatur, & ut communi utilitati serviat, *Cic. lib. 1. Offic.* eoque ipsam Rempublicam evertere. *v. Wurmser. Exerc. jur. publ. 3. quæst. 1. vers. à legum igitur fundamentalium. Engeltbrecht.*
20 *de jurisdict. Imper. th. 65. lit. c.* Denique quando lex civilis quid statuit, quod aliàs sine lege esset indifferens, ut quiret sine peccato observari vel omitti, veluti sunt quorundam civilium negotiorum solennia, à jure civili inducta, rursus ejus vis directiva tenet Principem, impellens eum ad legis observantiam non ex ejusdem constitutione, sed ut eo ipso, quod sibi licere non patitur, aliis indicet: quò pertinet digna vox Majestate regnantis, quando legibus alligatum se Princeps profiteretur, eoque quod sibi licere non patitur, aliis indicat *l. 4. C. de legib.* Item quod decens sit tantæ Imperatoris Majestati eas servare leges, quibus ipse solutus esse videtur *l. 23. ff. de legat. 3.* (in cujus vocis, videtur, proprietate frustra hæret Gothofred. *ibid. & ad Nov. 105. c. 2. in f.* sicut apparet ex modo sequente *l. 3. C. de testam.*) Porro quòd etiamsi lex imperii solennibus juris Imperatorem solverit, nihil tam proprium sit imperii, quam legibus vivere *l. 3. C. de testam.* quòdve Romanæ sedis Pontifices canonibus, sive à se sive ab aliis suâ autoritate conditis, exhibeant reverentiam, & eis se humiliando eosdem custodiant, ut aliis observandos exhibeant *c. 16. vers. His ita respondetur caus. 25. quæst. 1.*
21 Et quantum quidem ad leges ab ipso Principe latas attinet, accedit tunc hæc quoque vis directiva quæ fluit ex naturæ „ dictamine: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris, & quod alteri „ justum statuis, etiam tibi justum credas, ac patere legem, quam ipse „ tuleris, neque pete, cujus contrarium non esses ab aliis postulaturus, *Matth. c. 7. v. 12. Luc. c. 6. v. 31. Tob. c. 4. v. 16. c. 6. x. de constitut. c. 2. dist. 9. Klock. tom. 3. consil. 149. n. 70. Arnise de jur. Majest. lib. 1. c. 3. §. 7. 8. 9. 10. & lib. 2. c. 3. §. 14.* ut sanè aurea & quovis pio ac Christiano Principe digna vox fuerit, quâ Romanorum Imperator Trajanus tantum se improbitatis & injustitiæ osorem præstitit, ut quandoque coram suis Proceribus strictum enssem tradiderit Præfecto Prætorii, his „ verbis: Cape hunc enssem, & si bonus fuero, pro me; sin malus, contra

contra me utitor. v. *Bizar. histor. Persic. lib. 1 pag. 24. vers. Nam sicut ille infirmiora animalia retinentes.* Quibus modò dictis nil quicquam obstat illud Lampadii p. 1. §. 43. quòd scilicet multæ leges sint antiquatæ, & adhuc hodie deceat Legislatorem non usque adeo esse timidum, ut ad superstitionem usque veteribus inhæreat, quamvis conceptæ sint sub clausula de lege perpetuò servandâ. si Reip. causâ nunc aliter poscat, quia perniciosum foret navi, si vectori ingruente tempestate gubernacula convertere non esset liberum, *conf. V. feud. 10. in fin. Nov. Leon. 24. pr. Carpz. de leg. Reg. Germ. c. 3. Wurmser. Exerc. Iur. publ. 3. quæst. 1. circ. fin.* nam hoc ipso, quod status Reip. mutatus aut populi ingenium aliam ex poscat legem, cessat etiam directivè obligans antiqua legis vis: dum utilitas Reip. quidem perstat stabilis, at lege antiquâ non amplius obtinetur, verùm nova, ut Princeps pro conservatione utilitatis publicæ non antiquæ, sed novæ legis directioni se habeat submittendum, nec necessum sit ut vel talis lex, vel qualis tradita n. 20. aut earundem vis directiva, perpetuò, sed saltem ut pro conditione status Reipublicæ, item ingenii populi duret, atque ea Princeps, quousque durat, & nunc etiam novæ legis vi directivâ se regi patiatur: Et hoc ipsum est quod alii dicunt Principem legibus solutum esse secundum potestatem suam extraordinariam, v. *Wurmser. d. loc.* Nihil quoque obstat *Nov. 105. c. 2. inf.* ubi Imperator suam Majestatem eximit ab observatione illius legis, quâ Consulibus sparsio missilium certo modo fuit restricta, ex ratione quod ipsas Deus leges sibi subjecerit. Hæc enim posteriora verba, velut subsequenter demonstrant, in hunc sensum accipienda sunt, quod Deus, dum Imperatorem ceu legem animatam mittit hominibus, ejus Imperio terrestri subjiciat leges ad eum effectum, ut easdem secundum dictamen rectæ rationis custodiat, augeat, minuat, immutet aut limitet, prout Reipub. aliave ratio postulaverit: quodque propterea Imperatori constet potestas istam legem, quæ circa dignitatem & splendorem Consulatus ex rationibus congruentibus ad alias Consulium personas erat lata, in sua ipsius Consulis persona tollere vel augere ex rationibus ad suæ majestatis personam spectantibus: Quemadmodum enim leges particulares, quæ certas personas aut earum ordinem & officia respiciunt, ad Imperatorem si in illo ordine aut officio non sit, nil ultra pertinent, quàm ut iis solutus esse dicatur, nisi fortè eo casu, ubi antea in illo ordine stetisset, & nunc foret liberatus *conf. Rom. c. 7. v. 2. & 3.*

- Danhavv. d. §. 176. in fin.* ita lex lata circa aliquod officium, quatenus id geritur à certis personis, live ex rationibus ad certas personas congruentibus, potius circa istas personas, quàm ipsum officium data, ideoq; personalis esse censetur, ad alias personas idem officium gerentes, ad quas verò illius legis rationes non quadrant, nil pertinens, neque impediens, ut non eo magis, omnis dubitationis tollendæ causa *v. l. 81. ff. de R. l.* easdem nominatim lege eximere licere queat Mæjæstati. Olim
- 26 Consules Regum dignitate & autoritate pollebant, qui propterea, translato utut in Cæsares Imperio suaque autoritate non parum imminuta, nihilominus non pauca pristinæ dignitatis & splendoris vestigia retinuerunt, velut Principes spargentes in vulgus pecuniam, §. 46.
- 27 *Instit. de R. D. Thulemar. de Officiis. c. 28. §. 7.* Quam sparsionem Valentinianus & Martianus abrogârunt quidem, constituendo ut loco missilium centena pondo auri in opera publica singulis Consulatibus præstarentur *l. 2. C. de Consul.* Eandem verò denuò Consulibus volentibus permisit Justinianus, ut duntaxat argentum in minoribus nummis spargerent, eoque Consulum munificentia, nec non conjugis matrisve eorum, ad certam quantitatem, certumque numerum dierum seu spe-
- 29 ctaculorum esset restricta: Excepit tamen ab hac lege restringente, ut etiam auri ac majorum nummorum sparsio sine determinatione quantitatis & dierum quiret fieri, si Imperator (ut quidem plerumque Imperatores Consulatum gerebant, & ipse Justinianus quinto cum
- 30 gessit) Consulatu fungeretur, *v. d. Nov. 105.* Rationem singulorum hujus constitutionis capitum subjungit, & quidem primò, quare non vellet, sicut Marcianus, Consulibus omnem sparsionem pecuniæ, si quidem ii eam profundere vellent, prohibitam, ne scilicet Consulibus munificentiam in totum *d. Nov. c. 2 §. 1.* omnemque occasionem conciliandi sibi populum abnegaret, *ibid. §. 3.* Deinde quare nollet Consules vel ultra voluntatem suam ad sparsionem pecuniæ astringendos, vel iisdem licentiam indulgendam pecunias ad omnem immensitatem spargendi, & quare potius hanc causam ad decentem mediocritatem perduxerit, ut scilicet honor Consulatus omnibus bonis dignisque viris foret accessibilis, & non periclitaretur Consulum nomen, quod ex temporibus ita prolixis cum Romanorum Republica pullulaverat, *d. Nov. præfat.* ne etiam dandorum immensitate Consulatus deficient, sed ut Imperatori jugiter sint Consules, causæ immensitatem non for-
- midan-

midantes, nec Consularum tanquam certissimum periculum refugientes & averſantes *d. Nov. c. 2. §. 2.* præſertim cùm is ſaltem eſſet annuus *d. Nov. c. 1. pr.* quem idcò nihilominus immortalem Reipub. ſtatueret voluit Imperator *d. §. 3. in fin.* Quæ rationes ſicut non quadrant ad ipſum Imperatorem ſeu Principem, cui ſoli aurum contemnere præſtat fortunæ faſtigium *d. Nov. c. 2. §. 1.* ita nec ipſa conſtitutio ſeu Lex ad eum pertinere potuit, adeoque nec pro univerſali lege, æquè principem obligante, nec pro lege particulari ad ipſum Conſulatus officium reſpiciente, itidemq; Principem Conſulem tenente, ſed pro lege habenda eſt, quam ſaltem ad perſonas quæ officium conſulatus gererent, easque privatas referri, quamque legem perſonalem vocitari oporteat. Multò plus potuit Imperator ex ea poteſtate, quam in leges eum habere dictum eſt, ſuæ Majeſtatis perſonam eximere ab ejusdem obſervantia, ex ratione ad ſuam Majeſtatem congruente, quod ſcilicet fortunæ faſtigium Principi præſtet aurum contemnere, *d. Nov. c. 2. §. 1.* eumque potiùs deceat inſtar ſolis, cunctis, quæ illuſtrat, calorem impertientis, omnes quos aſpicit, miſericordiâ dignari, *Proverb. c. 19. v. 6. Micral. Synt. hiſt. lib. 2. Sect. 4. quaſt. 16.* ac ſic imitando in patientia laborum, prudentia conſiliorum, humanitate, ac pecuniarum erogandarum liberalitate Alexandrum Magnum, ejusdem quoque fortunam aſſequi, *Micral. Synt. hiſt. lib. 1. Sect. 6. quaſt. 2.* ut & idcò, ac propter dignitatem Principum, eorundem donationes latiffimam pro donatariis recipiant interpretationem *l. 34. in fin. princ. C. de donat. Wefenbec. Conſil. 109. n. 5. Conſil. 121. n. 11. Conſil. 148. n. 2. & 3. Conſil. 301. n. 27. Richter. v. 1. part. 4. Conſil. 43. n. 25.* nec unquam exceſſivæ dicendæ, *Menoch. conſil. 201. n. 32.* aut certis limitibus & cancellis coërcendæ vel claudendæ ſint, *Merckelb. tom. 3. inter conſ. Klock. 102. n. 64.* Quamvis verò adhuc alia ſuæ exemptionis ratio videatur ſubeſſe, nimium præcellentia Imperatoriæ dignitatis & ſplendoris, *d. Nov. c. 2. in fin.* tamen juſta foret ea exemptio, atque lex ligaret duntaxat alias Conſulum perſonas, cùm pro ratione & modo dignitatis ea quoque ſint diſpenſanda, quæ faciunt ad ejus dignitatis externum ſplendorem, ceu qualia ad ſolum Principis majorem ſplendorem pertinentia non ſimpliciter improbantur, & ne quidem ſparſio pecuniarum, *vid. Eſth. c. 2. v. 18. & paſſim.* Et quæſo, quare non haberet dignam ſuâ prærogativâ fortunam, qui ſuis conſiliis ſuiſque laboribus pro toto orbe dienoctue laborat,

- 35 *l. 3. in fin. C. d. quadrien. præscript.* Neque est ut Imperator se cohibere debuisset ab observantia hujus legis ex aliis rationibus, quæ ab illorum utilitate depromuntur qui dona accipiunt, & quæ æque Imperatorem videntur stringere, quasi scilicet tantò plures futuri essent suscipientes si sparsio fieret in nummis minutioribus *d. Nov. c. 2. § 1.* quodque tunc maximè debitâ moderatione servatâ, haud quaquam seditiones movebunt de non magnis lucris decertantes, neque venturi sint ad alternas plagas vel in ipsa accipiendorum sparsorum decertatione, vel dum ea postmodum in potationes inutiliter expendunt: Et denique, quòd solâ ad populi conciliationem sufficientiâ relictâ, spes majoris lucri adimatur iis, qui eâdem ducti præexpendere solent, & si postea nihil aut parum accipere contingat, damnum & debitum sunt habituri *ibid. §. 3.*
- 36 Imperator enim talia non recenset tanquam rationes legis, quas alias jam tradiderat, sed velut præconceptas responsiones ad præsumptam objectionem, quâ quis fortè hanc legem putaret ad injuriam populi esse latam, ostendendo nullam inde populo, qui jus exigendi non haberet, fieri injuriam, sed potius in certis eventibus multam ei accedere utilitatem: qualis verò saltem eventualis & accidentalis utilitas, quæ insuper in sola absentia alicujus damni propriâ culpâ contracti consisteret, tantoperè non valeret ligare Imperatorem, ut eam potiori suæ exemptionis rationi anteponeret, quam etiam ne quidem in aliorum Consulum personis potiori rationi prætulit, tanquam Consulibus observandam, sed saltem, ut replicaret ad populi putativam injuriam. Ex
- 37 quibus dictis insimul apparet, haud adeò necessum esse, ut *l. 31. ff. de legib.* secundum illius inscriptionem (quæ quidem aliàs in dubio pro explicatione rei utiliter attenditur *Menoch. lib. 6. præf. 1. Molina. comment. in Codic. lib. 1. tit. 1. pr.*) ad L. Juliam & Papiam de caducis legatis restringatur, sicut vult *Danhaw. disp. de lege §. 176.* aut si vel propter inscriptionem, vel propter ea, quæ specialius in materia caducorum ad eandem L. Juliam & Papiam scribunt Gajus & Junius Mauricianus *in l. 56 & 57. ff. de legat. 2.* talis restrictiva interpretatio foret admittenda, tamen eò debiliior futura esset, ex *d. l. 31.* illatio contra doctrinam modò datam, quia tunc dicta lex contineret saltem exceptionem L. Juliae &
- 38 Papiæ, & sic esset particularis. Nec enim absurdè lex Julia & Papiæ de caducis legatis ad Principem haud pertinet, sed potius ea Principis exemptio congruit rationi & causæ finali dictarum legum, quæ erat fisci augendi

augendi *l. un. pr. C. de caduc. toll.* Siquidem dictâ lege Juliâ & Papiâ
constitutum erat, si legatarius vivo testatore post testamentum decederet,
aut etiam ante existentem conditionem, ut tunc legatum, quod
esset sub conditione vel in certum diem (*v. l. un. §. 7. C. de caduc. toll.*)
relictum, foret in causa caduci, seu in eodem jure quo verè caducum,
& deveniret ad fiscum, *d. l. un. §. 2. de caduc. toll. Malcomes. ad Vles. &*
de his quæ pro non script. habens. Hâc certè lege haud erat opus, quando
Princeps, ut talis, esset legatarius *d. l. 56. ff. de legat. 2. l. 31. ff. de legib.*
Siruv. Syn. Civ. exerc. 36. 6. 47. utpote quia tunc magis Imperio, cui
Princeps præest, seu dignitati, & sic ipsi fisco (cum quo in eodem nu-
mero Princeps est ut Princeps, *v. l. 6. in fin. ff. de jur. fisci*) legatum vide-
atur, quod etiam ipsius imperii seu fisci, in Principis successore, sit per-
mansurum, ut ut Principis persona vivo testatore, vel antequam con-
ditio aut dies legati cessisset, foret defuncta, *d. text. add. l. 20. §. 1. ff. de*
ann. legat. Gothofr. ad. d. l. 56. de legat. 2. Neque obstat, quod aliud statu-
atur in Principis uxore, si ea legataria ante mortem testatoris decel-
sisset, ut tunc legatum sit in causa caduci *l. 57. ff. de legat. 2. adeoque*
l. 31. de legib. Principem & ejus uxorem æquiparans, non queat perti-
nere ad materiam Juliæ & Papiæ caducitatis. Propriè enim & ordinario
jure, si Principis uxori quid legatum sit, haud potest videri Imperio
legatum, ceu cui illa non præest, ideoque si fiscum augeri voluerimus,
alia quam in Principe, necessitas fuit caducitatis, sicut in quibusvis ali-
orum legatis. inducendæ *d. l. 57. ff. de legat. 2.* & Augustæ lege Juliâ &
Papiâ non solvendæ *d. l. 31. ff. de legib. verb. Augusta autem licet legibus*
(sc. Julia & Papiæ) soluta non est. Cum tamen ex Principum speciali pri-
vilegio, eorum uxores, non solum dignitatis maritorum, sed & eorum
planè participes factæ fuerint, quæ vel ad Imperii splendorem, *Nov. 105.*
c. 2. pr. vel ad ipsum Imperium *Nov. 8. c. 1. pr.* vel ad ea in quibus Prin-
ceps & fiscus eodem numero sunt *l. 6. in fin. ff. de jur. fisci.* pertinent, nullum
amplius superest dubium, quin etiam id, quod Principis uxori legatum
est, videatur Imperio seu Imperii dignitati, cujus illa est particeps, lega-
tum esse, adeoque legatariâ ante testatorem demortuâ, absque cadu-
citatibus invento, acquiratur ei, penes quem est Imperium, & quidem
ut tali, seu ipsi imperio, tanquam id sit pro successore. Nihil igitur
moveret, quod non tam Principis uxor, atque ipse Princeps, habeat suc-
cessorem in Imperio, dum in ejus locum nulla alia eligitur, Principe

- aliquando aliam uxorem non ducente, aut si quæ ducatur, illâ non jure
 44 successionis adscitâ. Breviter *l. 37. de legat. 2.* spectat ad jus ordinarium, quo Principis uxor legibus, Juliâ & Papiâ, non est soluta, ob rationes extra privilegii causam suæ personæ congruentes: *L. 31. de legib.* ad privilegium, quo Principis uxoriisdem legibus eximitur, ob rationes tunc
 45 ex privilegio eò quadrantes. Satis de primo quæstionis membro quatenus Princeps solutus sit legibus! Cum itaque, quod alterum ejus membrum attinet, lex illa, quâ suum cuiquam invito nequit auferri, quâque cujuslibet, etiam inviti & ignorantis, conditio quidem melior at non deterior, potest reddi, innitatur rationi naturali, ac sit universalis *l. 11. & 206. ff. d. R. l. l. 39. ff. de negot. gest.* & verò Princeps tam jure naturæ, quàm legibus civilibus naturali rationi innitentibus obligetur, *num. 4. 14. & seq. hic.* sequitur, ipsum haud valere suum cuiquam eripere, & secus agendo peccare, ac pœnam Dei æternam habere metuendam, *Gail. lib. 2. obs. 56. n. 9. & seq. Gæhaus. part. 1. peric. Acad. 4. quæst. 27. & 28.* quemadmodum Achab hoc nomine pœnam accipit non ab
 46 homine, sed à Deo *1. Reg. c. 21. 11 Reg. c. 9. v. 26.* Quibus nil derogat, quòd disputare de principali judicio non liceat, *l. 3. C. de crim. sacrileg.* ad quam objectionem non quidem concesserim sufficere, si distinguatur inter potestatem & voluntatem Principis, ita ut non de illa, utique verò de hac disputare permittatur, an nimirum Princeps ita voluerit, uti statuerit? cùm potius præsumatur velle nihil, nisi quod æquum & justum est, ac si aliud statuerit, putandum sit, id per importunitatem partis, sub- & obreptitiè contigisse, neque Principem tale quid facturum fuisse, si certam scientiam habuisset. *v. Gail. lib. 1. obs. 14. n. 6. VVesemb. p. 7.*
 47 *consil. 303. n. 89.* Nam hâc ipsâ distinctione fieret, ut dicendum sit, non oportere de Principis facto disputare tunc, quando de ipsius voluntate expressè constat, adeoq; penes ipsum contra omne jus futuram infinitam imperii potestatem, liberamq; facultatem disponendi adjectâ clausulâ, Non obstante. *Gail. d. loc. per l. ult. C. si contr. jus vel util. publ. Ayres. process. hist. p. 1. c. 10. obs. 1. n. 6.* quod ipsum tamen est, quod quæritur, quodque antea de possibilitate juris, & nisi quatenus mutatio legis justâ ratione fieri posset, *vid. n. 6. & 22. hic.* fuit negatum, *vid. VVesemb. d. consil.*
 48 *303. n. 86.* Rectius forsitan ita: Haud concessum esse Principi *per l. 3. C. de crim. sacril. & l. ult. C. Si contra jus vel ut. publ.* ut queat, possibilitate scilicet juris & sine peccato, quicquam facere contra jus, justiciam & æqui-

& æquitatem: nec etiam in iis legibus inveniri, quod tale quidpiam ab Imperatore factum sit aut approbatum, ita ut omnia alia, quæcunque Princeps committeret injusta, pro iustis sint habenda, verum potius, Principem statuisse quod iustum est, at quod saltem injustum quibusdam appareret, *add. infr. n. 53. hic in fin.* ut tunc conveniens sit datus à se iudicibus suisque subditis, de iustitiâ suarum legum factorumve non dubitare, sed persuasum sibi habere, Principem iustam statuendi habuisse causam & factum ejus iustum esse, *v. Besold. part. 5. consil. 249. n. 21.* E contra in nostro casu minimè dubia est causæ iustitia, sed notoria injustitia, ideoque diversissima quæstio, an scilicet Princeps possit sine peccato agere, quòd notoriè injustum est? adhuc porrò benè negatur per *l. 11. & 16. C. de judic. l. 3. & 7. C. de prec. Imper. offer. l. 4. & 5. C. de emancip. liber. c. 8. dist. 9. c. 11. caus. 35. q. 1.* His autem nihil adversatur *l. Sam. c. 8.* non 49 quidem ex hac ratione, quâ ibi non verum jus Regium, sed tale describi putant, quod peculiariter Regi à Deo erat concessum in pœnam populi temerè petentis Regem, verum ideo, quia illud verum jus Regium intelligendum sit in casibus exigentis publicæ necessitatis, vel utilitatis. Quod enim illam causam attinet, poterat ea verisimilis videri, eò quod 50 populo Israelitico justè quidem permissum, postquam filii Samuelis à recta via declinaverant, neque spes suæ per ipsos liberationis ab irruente Rege filiorum Ammon futura esset *d. c. 8. v. 3. c. 12. v. 12.* petere alios iudices & Magistratus, sed verò, quando ad morem aliorum populorum præcisè Regem seu statum Regium peteret, *d. c. 8. v. 5. 19. 20.* cum tamen hætenus sine Rege & in alio statu se in omni iustitia absque ullâ querelâ gubernatum, toties quoque à manu hostium liberatum esse non ignoraret, *d. c. 12. v. 3. 4. 5. 6. 7. & seq. d. c. 8. v. 8.* nihil aliud eo temerario ausu fuerit actum, quàm quod ipsum Deum, autorem omnis humanæ socialitatis, in cujus solo consistit arbitrio, quomodo & per quos inque quo statu & forma velit populum regnare, abjecerit, & quâdam levitate, sepositâ in Deum fiducia, eidem præfinire præsumpserit suæ ab hostibus liberationis & rectæ gubernationis modum ad instar aliorum populorum, utut eam liberationem hætenus æquè in alia Rei publicæ forma obtinuiſſet, *d. c. 8. v. 8. d. c. 12. v. 12.* Nihilominus hæc 51 vera causa juris Regii non fuit: nam etiamsi ea populi levitas, temeritas, diffidentia, & inordinata Regium statum habendi cupido displicuerit & exosa fuerit Deo, *d. c. 8. v. 8. d. c. 12. v. 12. 17. 18.* haud tamen id populi

16 Quæst. II. de potestate Principis in bonis subditorum.

populi malum factum effecit, ut aut status Regius constitutus, aut Regi peculiariter talia in subditos jura concessa fuerint saltem in pœnam, quasi vel Deo status Regius esset exosus, vel prædicta regia jura aliis Regibus non competere, ac potius superent tyrannidem: Prius enim, nimirum quod Deo Regius status in se displicuerit, tam alienum à veritate est, ut non solum in præsentī Israheliticæ Reip. casu Deus ad populi preces benignè respexerit, propter ipsam illius ab hostibus liberationem Regem dando, *1. Sam. c. 9. v. 16.* sed & in novo-testamento Christus expressè regium statum confirmaverit, jubendo reddere Cæsari, quæ sunt Cæsaris. *Matth. c. 22. v. 21.* Unde quoque B. Lutherus in *postilla domestica super Evang. D. XXIII post Trin. conc. 1.* per ea quæ Cæsaris esse dicuntur *Matth. d. c. 22. v. 21.* ipsa illa jura Regia à Samuele *c. 8.* descripta intelligit, debitoremque Cæsaris *Matth. d. loc.* ad debita Regibus jura *1. Sam. 8.* remittit. Alterum, quasi quidem Deus, ne statum Regium in se odisse magis quàm adamasse videatur, Regem dederit in liberationem ab hostibus aliave commoda populi, *d. c. 9. v. 16. & c. 12. v. 20.* attamen ex justa ratione, quâ quis puniendus sit in eo, in quo visus est deliquisse, *Esrac. 6. v. 11. c. 11 circ. fin. x. de excess. Pralat. c. 13. vers. præfatum x. de tempor. ordin. c. 2. inf. x. ne Cler. vel Monach. sec. neg. c. 17. x. de Iude. c. 29. inf. x. de jur. patron.* in pœnam temeritatis, diffidentiae & inordinatæ cupidinis concesserit in certis casibus talia jura, quæ alios Reges non decerent, verùm ad tyrannidem accederent, velut voluerit quosdam casus exceptos, in quibus Regiâ protectione & Regii status commodo non deberet populus frui, ac nunc de bonis sibi ablatis frustrâ conqueri, qui antea nunquam eam querelam habuerat

52

53

d. c. 8. v. 18. c. 12. v. 3. itidem errorem involvit: Equidem Deus prædici curat populo jus Regium de cœtero verum ac in jure naturæ & rectâ homini à se inditâ ratione fundatum, ut saltem ostendat, idem jus, quod in alia Reip. forma Magistratui competit, etiam in Regio statu justè pro Reip. necessitate & utilitate exerceri, & tunc fore, ut populus, necessitatis vel utilitatis publicæ rationem non ubique capiens, æquè frustrâ queribundus sit, atque si in alio statu (in quo quidem ob deficientes casus hætenus nihil tale contigerat) quid factum fuisset quod captum suum superaret & duntaxat externam quandam injuriæ speciem præ se ferret *add. supr. n. 48. hic.* Insuper Deus nudam temeritatem ac diffidentiam populi sibi displicentem non aliter punit quam increpando,

Quæst. II. de potestate Principis in bonis subditorum. 17

d. c. 8. v. 8. eoque ipso, quando non permittit electionem, sed Regem
denominat & præficit d. c. 9. v. 17. c. 10. v. 24. c. 12. v. 13. nec non mira-
culosâ suæ potentia, etiam post Regem creatum ostentatione d. c. 12.
v. 18. 19. Regisque nihilominus approbatione, *ibid.* v. 20. & seq. popu-
lum docendo, quod absque se nullus sit Rex, ac in sua sola potestate &
prudentiali consistat, quemque populum vel per Reges vel alios iudices
aliove modo æquè rectè iudicandi: de cætero autem verum Regem 55
populo constituit, ei que verum jus Regium attribuit, & denuò, impro-
batâ saltem per increpationem & miraculosam potentia ostentationem
supra scripta temeritate ac diffidentia, approbat, ut meritiò illud jus Re-
gium, si non aliquâ lege Regiâ aut capitulatione à subditis in Regem
translatum v. d. c. 10. v. 24. certè ab ipso Deo Regi in subditos & eorum
bona, *pro modo necessitatis vel utilitatis publicæ*, concessum putandum
sit, eidem & cu vis ali Regi proinde ipso jure competens, ad eum qui-
dem etiam effectum, quo quis Princeps, si quandoque pactis ab eo jure
discesserit, videtur quasi vi aut metu ad talem capitulationem adactus,
ut eadem irritâ juri sibi à Deo datum retineat *Schroter. in dem Anhang*
seiner Fürstl. Schatz- und Rent-Cammer. Neque aliud evincitur ex 56
Deut. c. 17. v. 15. & seq. Ezech. c. 46. v. 18. Hiob. c. 31. v. 38. & 39. d. Sam.
c. 12. v. 3. ubi saltem bona subditorum non abstulisse per violentiam glo-
ria & è contrario peccatum est, si ea per violentiam à Rege forent
ablata, non item si ex justa publicæ necessitatis vel utilitatis causâ. Por-
rò non subsistit traditum, quasi *in d. c. 8. Samuelis* videatur jus Regium 57
duntaxat ad populum à petendo Rege deterrendum esse propositum
in gratiam Samuelis, non reverà datum, cum aliud ex eo solo perspi-
ciatur, quo post actualem Regis constitutionem lex illa Regni denuò
populo prælecta, in libro descripta fuerit ac reposita *1. Sam. d. c. 10. v. 24.*
& 25. Plura tam in hanc, quàm aliam aliorum sententiam vide apud 58
Gerhard. tom. 6. loc. de Magistratu §. 125. Danhaw. diss. de lege 1h. 1.
§. 172. Carpzov. de lege Reg. German. c. 1. Sect. 5. Arnix. de jur. Majestat.
lib. 2. c. 1. §. 4. Kipping. instit. politic. lib. 1. c. 12. Quemadmodum verò 59
non absurdè, ut opinor, demonstratum est, jus Regium à Samuele in
c. 8. descriptum esse verum jus Regium à Deo cuiusvis Magistratui con-
stitutum, ut possit pro modo publicæ necessitatis vel utilitatis illis iuribus
frui, quæ extra talem causam saperent tyrannidem, ita nunc, si vel maxi-
mè in dicto loco nullum verum jus Regium foret constitutum, ulte-
rius

18 Quæst. II. de potestate Principis in bonis subditorum.

- 60 rius evincendum est, quod nihilominus Principi in casu publicæ necessitatis vel utilitatis competat jus aliquod Regium & dominium in bonis subditorum ex concessione Dei atque ex propria subditorum ad divinam & naturalem rationem regulatâ voluntate: Quin enim Deus
- 61 flagret studio & amore conservandi humanum genus, non modo testatur Jesaias Propheta *in c. 40. v. 11 & seq. c. 41. c. 42. v. 5. c. 43. & 44. pr. item v. 3. & 4.* sed quoque à posteriori ipse effectus, dum illud patitur, nec tollit: Tutissimum igitur illius conservationis medium, nimirum
- 62 pacificam humanam socialitatem, *Matth. c. 5. v. 43 & seq. c. 7. v. 12. c. 22. v. 39. 40. Luc. c. 6. v. 31. Tob. c. 4. v. 6. Rom. c. 13. v. 8 9. 10. Iesai. c. 19. v. 2.* implantavit homini per rectam rationem naturalem, eique naturam ac rationem indidit, per socialitatem se invicem in pace & bono ordine conservandi, cum tanto quidem affectu, ut etiam in statu primævo, ubi tamen socialitatem contra malitiosos, qui nulli erant, se defendendi gratiâ, nulla necessitas exigebat, homo nihilominus ex divino præceptam rationem indito præcepto & instinctu esset obligatus sese præbere socialem & amabilem erga omnes, quò vel eatenus inter homines foret saltem aliquis rationalis ordo commodiùs & tranquillius vivendi, ac quisque eò melius sciret, quid sui esset officii, atque ad id præstandum magis magisque excitaretur. *Libenthal. polit. Exerc. 1. quæst. 15. Ex.*
- 63 2. q. 1. Hæc eadem divinitus concessa recta ratio, post statum primævum nunc corruptum, eò fortius homini suavit socialitatem, & velut
- 64 necessariam omninò præcepit: Siquidem homo ex natura corrupta existit malitiosus, petulans, faciliè irritabilis & ad noxam inferendam promptus ac validus, adhuc tamen etiam illâ divinitus inditâ rectâ ratione præditus, maximeque idoneus ad mutua commoda promovenda, per se verò sine tali mutuo adjumento egenus ac ad sui conservationem ineptus & insufficiens; ne ergò alter ansam accipiat alterum lædendi, sed potius rationem habeat ejus commoda servandi aut promovendi, opus est, ut alter erga alterum se gerat socialem pacificum
- 65 & quietum *Pufendorf. de jur. nat. Gent. & Civ. lib. 2. c. 3. §. 15.* ideoque Deus, quò magis rectâ ratione, quàm externis legibus, homines inter se viverent, illamque socialitatem verè colerent, eandem satis expresse, & quidem sub pœna æternæ damnationis, præcepit, etiam erga eos exercendam, qui suâ temeritate istam violare auferint *Matth. d. c. 5.*
- 66 v. 44. & seq. Eoque ipso, quòd congregatio universi alicujus populi seu

seu tota aliqua civitas reputetur tanquam vir unus. *Nehem. c. 7. v. 66.*
I. Sam. c. 11. v. 7. & quod dissensio inter semetipsum commodissimum
videatur etiam Deo medium populi evertendi *Iesa. c. 19. v. 2.* commo-
nemur omnes ad universalem quandam socialitatem, tanquam in qua
ipsius generis humani consistat stabilitas, & verò in dissensionibus exi-
tium. Sicut autem Deus humano generi, ad sui conservationem per 67
rectam rationem præcepit quandam universalem socialitatem, ad quam
homo sola humanitate, seu quia homo est, solâque sui similem diligen-
di & conservandi inclinatione ducitur, ita eâdem naturali ratione ho-
mini implantatum fuit, ut alios præ aliis ex superveniente causa utili-
tatis, paritatis morum, virtutis, proximitatis sanguinis &c. magis amet,
peculiaremque cum iis colat amicitiam, quâ tamen illa universalis so-
cialitas neuiquam excluditur, sed potius ex eodem fonte procedit, &
saltem propter supervenientem particularem amandi causam plus ex-
crescit, in eum usque effectum, ut quod omnibus in universum debetur,
præstetur etiam, quoad fieri potest, omnibus at quibusdam præ-
cipuè & magis. Cum verò illa communis socialitas videretur quasi 68
infinita & remota, ac ad cujusvis utilitates promovendas sæpius insuffi-
ciens, nec non peculiaris inter duos vel paucissimos amicitia nimis
angusta; cœpit particularis amicitia latius se extendere in eum nu-
merum, qui esset fini assequendo adæquatus, coëuntibus multis in
unum, ad utilitates sui conservandi causâ promovendas, & eligentibus
ex iis Principem, qui tanquam Dei, humanæ socialitatis autoris, vicarius
Rom. c. 13. Sap. c. 6. pro publica omnium devinctorum salute initium
amicitiæ & socialitatis fœdus imperio suo custodiret, unde Respublicæ
enatæ. Hæc socialitatis humanæ colendæ ratio nequaquam tollit uni- 69
versalem socialitatem, sed facit saltem excreescere erga concives, ita ut
magis præstando præstetur æquè, quod universalis socialitas requirit,
manente obligatione etiam erga alios universos, quoad fieri potest, ho-
mines, atque sic, dum utraque ex divino & naturali jure, seu recta divi-
nitus homini inditâ ratione profluit *Proverb. c. 8. v. 15. 16. ubi sapientia*
Spiritus sancti adscribuntur regna, & eorum administratio. II. Paral. c. 1. v. 8.
10. 11. Rom. c. 13. v. 1. etiam tenenda est, ut ut non speciali electione, sed
vel successionē hæreditariâ vel bellicis victoriis regnum foret con-
stitutum, quia quilibet videtur habere voluntatem, quæ ad rectam à
Deo inditam rationem sit accommodata. Hinc obstrictus est imperans

- 70 seu Princeps, omnia sua iussa & leges d. rigere ad totius Reip. quietem, utilitatem & stabilitatem; subditi verò, ut iusto huic imperio pareant *Rom. c. 13.* ipsique & bona sua omnia *pro necessitate & utilitate Reip.* tanquam pro maiori ac suo privato bono *c. 18. x. de regular.* sub sint imperio Principis, imò bona ipsorum sint aliquando per Principem Reip. aut Principis ut talis, non quidem, velut extra publicæ necessitatis aut utilitatis causam, quoad saltem jurisdictionem in protegendo & tuendo occupatam *Meurer. Sagt. und Forstrecht part. 4. consil. Ob eine hohe Obrigkeit pr. pag. 99.* sed etiam quoad liberam administrationem pro ea necessitate vel utilitate publicâ, seu quoad jurisdictionem occupatam circa administrationem pro tali publicâ necessitate aut utilitate; & aliquando planè quoad ipsam proprietatem, indeque resultantem dominicam potestatem, quâ vel alienatione vel alio modo pro necessitate & utilitate Reip. iis queat dominari *Lampad. de Rep. Rom. Germ. p. 3.*
- 71 *c. 9 §. 5.* Negari quippe non potest, & modò fuit evictum, Principem in casum publicæ necessitatis vel utilitatis habere dominium & imperium in omnium subditorum bona in universum, ita ut, quemadmodum locietas civilis est propter se & suam conservationem, sic totius locietatis omnia bona pro illâ suâ conservatione & utilitate sint ipsius Reip. seu
- 72 Principis ut talis. Si itaque contingit, ut omnia totius locietatis civilis bona in universum pro publicâ necessitate aut utilitate forent necessaria, eo casu satis apparet, hæc cuncta esse in dominio Principis, ut talis, quoad ipsam proprietatem, indeque si vel bona vendi acciderit, & Princeps pretium pro Reip. necessitate sublevandâ aut promovendâ utilitate receperit, vel nulla venditione intercedente civium omnia bona ob illam causam alio modo essent consumpta, haud locum habet per contributionem pretii refusio, ceu quia id consumptum, quod pro
- 73 eâ publicâ causâ erat obligatum & in Reip. dominio. Neque obstat quicquam illud Lancellot. *de jur. publ. lib. 1. c. 1. §. 1. Summar. Imperator est dominus mundi n. 12.* quòd non possint unius rei esse plures domini in solidum, dominio singulari & formali *l. 5. §. ult. ff. commod.* Non enim plures sunt domini, sed cessat subditorum dominium in casu publicæ necessitatis & utilitatis, atque omne tunc est Principis, ut talis, adeoque hoc casu nihil agit Princeps contra regulas juris *in l. 11. & 206. ff. de R. l.*
- 74 *l. 39. ff. de negot. gest.* verùm dominatur re suâ seu Reipublicâ. Sin verò non omnia totius civilis locietatis bona in universum ad publicam cau-

causam essent impendenda, sed saltem hujus vel illius civis, cum non ejus solius, at omnium civium bona pro Reip, causâ afficiantur, conveniens erit, ut ejus concivis bona pro eâ causâ in dominio Reipub. censeantur saltem pro rata, ac pro eâ portione nulla fiat pretii refusio, ceu quia in communi contributione etiam hic suam partem habet conferendam. Quia tamen totam eam rem publicæ necessitatis vel utilitatis causâ alienari aliove modo consumi contingit, utique ratione reliquarum partium, quæ non existunt in dominio Reipub. statuere videtur Princeps non vi dominii, sed jurisdictionis, occupatæ circa bonorum rectam pro Republicâ administrationem, sibi concessam ipsâ societatis civilis assumptione, seu eo ipso, dum quis in illa societate civili vivit, ut quasi non sine omni voluntate domini princeps ita agat. Hocque eò magis elucescit perspicienti, quod huiusmodi casibus propter partes, quæ in Reip. dominium nondum cesserunt, at tamen in utilitatem ejus subministratæ sunt, fiat pretii refusio vel per communem contributionem, si directò utilitas Reipublicæ versetur, aut si saltem per consequentiam Reipub., principaliter verò hujus vel alterius civis commodum subsit, ab illo solo cive, ita ut partes Reip. non quæritas, saltem propter publicam utilitatem dominus cogatur vendere pro pretio, vel ipsi Reipublicæ, vel illi civi, quem illam rem habere publicè interest. Quod Principis exercitium non dominii est, sed jurisdictionis & administrationis, quâ ex una parte quasi ex communi omnium civium consensu, aut saltem secundum cujusq; civilis societatis præsumptam voluntatem, & sic velut ex obligatione, communem utilitatem antefert in statuendo privatae *l. un. §. 14. C. de caduc. toll. c. 18. x. de regular. Cicer. lib. 2. offic. pag. 111.* ex altera verò parte etiam præcipit refusionem pretii, quatenus non hujus solius civis bona erant pro causâ publicâ obligata. Atque hoc sensu placet ob causam publicæ utilitatis à communi jure esse recedendum, ac legislatorem non semper respicere, nec respicere debere, quod huic vel illi civi, vel etiam sibi ipsi, sed quod toti Reip. est proficuum, ut ut catenus, quatenus quidem pro pretio, at tamen cogatur civis vendere, videatur tale quid Princeps agere cum nocumento aut jactura civis *d. l. un. §. 14. de caduc. toll. add. Gail. 2. obs 56. Danhaw. disp. de leg. 6. 1. §. 171. 9. 3. §. 182.* Cujus rei exempla in jure nostro passim sunt obvia: ita ob sepulturæ publicum favorem *Carpz. jurispr. Consist. lib. 2. def. 373. & 388* *Naurahi. de vit. & mort. hom. theor. 65.* quo permoti Thebani Epami-

22 Quæst. II. de potestate Principis in bonis subditorum.

- nondam intuitu inopiæ, in qua decessit, publico funere sepelierunt
Microel. Synth. hist. lib. 1. sect. 5. quæst. 7. rectè cogit Magistratus vendere
 iter ad sepulchrum *l. 12. pr. ff. de religiof. Struv. Synth. Civ. Ex. 15. th. 74.*
Ex. 48. th. 88. Ex. 23. th. 7. sicut etiam jure vendit pro sumptibus funeris
 79 consequendis ex hæreditate *d. l. 12. §. ult. l. 14. ff. de religiof.* Similiter
 publico libertatis favore *§. ult. instit. de donation. vers. cujus favore anti-*
quos legumlatores. l. 24. §. 10. ff. de fideicom. libert. jubet partem, quam
 quis in servo communi habet, vendere socio manumittere volenti *d. §.*
ult. Inst. de donat. l. 1. & 2. C. de commun. serv. manum. itemve vendere
 servos, in quos domini intolerabilem lævitiam exercent, eò quòd Rei-
 publ. expediat, ne quis resuâ malè utatur *§. 2. Inst. de his qui sui vel alien.*
 80 *jur.* Eodem modo, ne fundi sint cum damno publico inculti, cogit
 vendere aditum vicino ad prædium confinibus prædiis non servien-
 81 tibus undique circumdatum *Struv. S. C. Ex. 13. th. 29.* nec non publicæ
 necessitatis vel utilitatis causâ fundum aut domum ad necessarium Ec-
 clesiæ vel Reipublicæ usum, veluti ad templum, cœmeterium, Regis
 palatium *l. 41. l. 2. §. 7. ff. de religiof. l. 17. ff. de usufr. Hahn. ad VVesenb. ff.*
 82 *de empt. vend. n. 5. Struv. Synth. Civ. exerc. 23. th. 7. Exerc. 50. th. 80.* fun-
 dum quoq; ad viam publicam fluminis impetu fortè amissam *l. 14. §. 1.*
ff. quemadmodum servit. amitt. Struv. Ex. 23. th. 7. & Ex. 45. th. 56. in fin.
 83 Idem porro perspicitur, si ob cessationem tributorum venditio facta jure
 subsistit *l. 1. C. si prope. publ. pensit. vendit. fuer. celebr. l. 11. ff. de evictio.*
 84 Si bona privatorum benè merentibus à Magistratu in præmia assignen-
 85 tur *l. 11. ff. de evictio.* si metalla, quæ jure civili sunt pars fundi & fructus
 ejus naturales, *l. 77. ff. d. V. S. ad fundi dominum pertinentes l. 13. §. 1.*
ff. commun. prad. l. 7. §. 13. & 14. ff. solut. matrim. l. 52. §. 8. ff. de furt. l. 9.
§. 3. l. 13. §. 5. ff. de usufr. alteri non domino excidere consuetudo, etiam
ab antiquis temporibus, permittat d. l. 13. §. 1. commun. prad. l. 3. C. de
 86 *metallar.* Si propter dotem permittantur alienari res, quæ restitutioni
 87 sunt obnoxie *Auth. Res quæ. C. commun. de legat.* Si tempore annonæ
 quis emere, atque sic pecuniam suam expendere pro annonæ caritate
 evitandâ cogatur *l. 2. C. ut nem. lic. in empt. spec.* aut etiam vendere fru-
 mentum aliave victualia egenti, in quantum indiget *l. 1. & 2. d. tit. l. 1.*
§. 11. ff. de offic. Præf. urb. Hahn. ad VVes. ff. de empt. vend. n. 5. Struv. d.
 88 *Exerc. 23. th. 7.* vel si alio quovis tempore quis non voluntario, sed sta-
 tuto pretio vendere *l. 1. §. 11. ff. de offic. præf. urb.* aut in negotiationibus
 & mer-

& mercaturis certa statuta observare teneatur *Marquard. de jur. mercat. lib. 2. c. 2. n. 22.* Plura simili videre licet *in Nov. Leon. 102. c. 19. dist. 54.* 89
 Quibus deniq; adjiciendum, quòd si Principiis modò traditis omni- 90
 nò sit conveniens, si dux vel plures publicæ necessitates vel utilitates
 concurrant, nec tamen ulla sint media quibus eæ omnes simul queant
 obtineri, ut tunc eam præferre oporteat quæ potior est *v. rr. de ligno &
 lapid. part. 1. cl. 3. 2. Sect. 2. §. 13. n. 6. & seq. it. n. 13. cl. 12. Sect. 5. §. 3. n. 10.*
 maximè ubi a diversis subjectis eadem essent perficiendæ, & unus co- 91
 rum insuper aliquo speciali jure niteretur *d. cl. 12. Sect. 5. §. 3. n. 5.*

Quæstio III.

Quatenus quis præstare teneatur, quod alteri
 prodest & sibi non nocet?

Quemadmodum stricto jure civili nemo potest cogi, ut rei suæ
 alium alteri concedat, etiam si nihil sui intersit *l. 17. §. 3. ff. commodat.*
l. 2. §. 5. ff. de aq. plu. nec quisquam tantopere lucrum alterius promo-
 vere, quàm saltem ei damnum non inferre, obligatus est *d. l. 2. §. 5. de aq.*
pluv. ne quidem ex æquitate tunc, quando cum proprio incommodo
 aut proprii lucri intermissione alterius commoda forent promovenda
l. 26. ff. de damn. inf. l. p. n. ff. ad exhib. ita è contrariò sponte sequitur,
 æquitatis rationem obligare unumquemque ad promovenda alterius 2
 commoda, quatenus sine proprio damno, proprii ve lucri perditione
 queat fieri *d. l. 26. ff. de damn. inf. et. add. quæst. preced. n. 62. & seq.* &
 usum rei suæ alteri concedendum esse ex dictamine æquitatis, quando
 sui nihil interest: idque non modò in casibus, ubi quæstio vertitur de
 restituendis iis quæ jam sunt facta *d. l. 2. §. 5. de aq. plu. Vvesemb. part. 7.*
consil. 346. n. 15. & 29. sed etiam, quando agitur de iis, quæ noviter facien-
 da sunt vel concedenda, velut apparet (1) ex prædicto argumento à con-
 trario sensu *l. 26. de damn. inf. l. pen. ad exhib.* quarum legum ratio non
 ponitur in novitate operis, sed in perditione proprii lucri, proprio ve
 damno. (2) ex generalitate *l. 7. C. de precib. Imper. offerr.* (3) ex ratione
 æquitatis, quæ impatiens est invidiæ, quâ etiam unusquisque, ceu na-
 turali instinctu, doctus diligit proximum tanquam seipsum, ut velit
 semper cum juvare, in quantum absque proprio incommodo possit
 fieri,

- fieri *v. quæst. præced. n. 62. & seq.* quæ tanè æquitatis ratio æquè se exerit, ubi de novo quid concedendum est, quàm ubi de restituendis, quæ facta sunt, agitur: ut & ideò Welsenbec. in casu proposito non magno-
 4 perè confidat huic distinctioni, eventualiter se fundando in alia ratione, nimirum quòd alterius intersit *d. conf. 348 n. 23. 29. & in fin.* quo veto calu neque æquitatis rationem poscere concessionem antedictum est.
 5 Stat ergò universalis regula: Concedendum esse, utut non stricto po-
 sitivo jure, saltem ex æquitate naturali, quod alteri prodest & sibi non nocet, *add. Covarruv. præf. quæst. c. 37 n. 1. circ. fin. 16. n. 2. & 3. Ayres. process. histor. p. 1. c. 10. obs. 2. n. 4. Noë Meurer. Sagt. und Forstrecht*
 6 *part. 2. von General- und gemeinen Regeln. reg. 6. pag. 53.* Unde ex hoc principio omnes res quoad illum utum, quem uno uturpante aliis quoq; sufficientem præbent, videntur esse communes *v. Franzk. Exerc. 4. quæst. 1. §. 2.* veluti fluminum certiusus, dominis eorum nihil nocentes, omnibus patent hominibus, etiamsi flumina olim ad populum dun-
 7 taxat ejus ditionis, quam perfluunt, & hodie ad dominos Regalium ac superioritatis territorialis pertineant. Multo magis Princeps secun-
 dum eam æquitatem, & quasi propriam domini voluntatem, quâ quisque bonus nihil, nisi quod æquum est, velle, neque invidere proximo, quo ipse frui nequit, censetur, statuendi jus habet, ut quis præ-
 stet alteri, quodeidem prodest & sibi non nocet, eoque ipso nullam infert injuriam ei, qui præsumptivè volens est aut certè pro volente ha-
 bendus.

Quæstio IV.

An Principi justa statuendi causa sit, si ob tri-
 buta, collectas, decimas, aliosvè redditus sui intersit?

Seu,

An causa reddituum sit privata vel publica, ita
 ut Princeps propter eam statuendo faciat officium Principis?

- 1 **S**unt qui putant, Principi consultius esse, subditorum facultates multâ
 tributorum & collectarum exactione extenuare, eoque omnem
 rebellionis occasionem & potestatem ipsis præcludere: Sed præterquam
 quòd

quod id consilii sit tyrannicum, oppido falluntur omnes, qui id persuasum habent. Ea enim tyrannide omnium odium in se excitat Princeps, dum cives lentiunt parum de sua salute, at multum sollicitum esse Principem de proprio commodo, insidiantes propterea ipsiustum personæ quum regno, *conf. Micral. Syn. hist. lib. 2. Sect. 4. quæst. 24. vers. Sed ob novas exactiones. quæst. 25. pr. vers. suis eam ob causam invisus lib. 3. sect. 5. quæst. 5. pag. 783. vers. Ostanus II. F. propter exactiones graves. pag. 788. vers. Aliterius Megapolitanus.* Præterea subditi omnibus facultatibus exuti, nilque amplius, quod amittere possint, reliquum habentes, contra hostem quandoque ingruentem pugnabunt segniter, aut spe lucri ad hostem facile deficient, ob quem unice metum Romani nullis hominibus infimi census in bello utebantur *Micral. d. tr. lib. 2. sect. 1. quæst. 10. Puffendorf. Einleitung zu der Histori der Reiche und Staaten in Europa c. 1 §. 13. pag. 29. 30.* Econtra Principem, qui pro Reip. saltem necessitate collectas & tributa modestè suscipit, omnes amant cives, perspicientes non aliam census exigendi rationem, quàm suam propriam stabilitatem & salutem; Nemo erit qui se ipsum oderit aut talem bonum Principem velit eversum, lætantem nunquam lucro quo provincialis opprimeretur. Subditi non excoriati penitus, sed facultatibus pollentes, sæpius dando parum, plus dabunt successivè, quàm semel dederunt exhausti, insuperque erunt semper valentes liberare quocunque tempore & casu Principem & Rempubl. ab omni periculo, nunquam etiam negligentes Reipublicæ salutem, in qua suam & bonorum suorum cernunt securitatem. Saniores itaque sunt, qui consulunt, Principis magnopere interesse pingues & locupletes habere subditos, tanquam thesauros & nervos Reipublicæ, adeoque ad Principis curam omnino spectare, prospicere subditis de omni via, quâ licitè & honestè facultates suas queant augere, unde postmodum valeant tributa, census, aliave debita præstando, Reipublicæ necessitates sublevare, in tantum ut non relinquendum sit cujusvis cerebrinæ libertati aut pigrifici, eam viam negligere, *conf. Merckelbach. tom. 1. inter cons. Klock. 10. n. 865. 866. tom. 3. consil. 149. n. 316. 317. 321. per §. 2. Inst. de his qui sui vel alieni jur. l. 2. C. de omn. agr. desert. l. un. §. 14. in fin. C. de caduc. tollend. Menoch. consil. 28. n. 23. [qui tamen ibidem ex l. 1. ff. de bon. damnat. minùs congruè & piè argumentatur, quasi ideo facultatibus subditorum prospicere deberet Princeps, ut in casum ob delicta confiscationis eò majus sit unicum lucrum, non aliâ intensione, quàm si*

- tyranni solent providere subditis, ut pingues uno immodica contributione istis penitus expungerent, & quod sinistra deidissent, fortiori dextra auferrent manu*] Wesenb. part. I. consil. 45. n. 12. It. per l. 13. C. de nups. & l. ult. vers. commodis subditorum prospicientes. C. de religiof. id. Wesenb. part. 7. consil. 303. n. 69. Bocer. de jur. collect. c. 1. n. 14. 15. 16. Hocque ipsum est, in quo bonum quemque Principem videmus quotidie occupatum & desudantem, ut nimirum in Republica sua sit agrorum, vinearum, hortorum, sylvarumque cultura; floreat varia artificia, quibus omnis materia rudis ad artis speciem tam pro incolarum necessitate, quam pecuniâ aliunde dehinc quærendâ redigitur: ut itidem bene se habeant commercia. Et breviter, ut sint viæ multæ, quibus suæ Reipublicæ cives & incolæ honestè ditescant, ne vel unquam non sint habiles sufferre Reipublicæ onera, vel planè occasionem nanciscantur ex desperatione fortunæ quicquam moliri rebelles contra Magistratum, imperium ejus declinando aliove modo imperii habenas detrectando *vid. Schröters Fürstl. Schatz, und Rent-Cammer passim. Pufendorffs Einleitung zu der Histori der Reichen und Staaten in Europa c. 1. §. 16. pag. 41. & 42.*
- 7 Quantum etiam ad decimas aliosve Principum redditus attinet, haud obscurum ulli est, quo ampliores cuique Principi sunt proventus & annui redditus, eo majorem quoque cenleri ejus potentiam & splendidiorē auctoritatem apud externos. Cùm autem subditorum & Reipublicæ interfit, sub potentiore Principe majori gaudere securitate & protectione *Menoch. consil. 32. n. 26. Merckelbach, tom. 1. interconsil. Klock. 20. n. 239. & 240.* utique etiam Principis curæ ex publicæ utilitatis & securitatis ratione incumbit, ut redditus proventusque provinciales omni justâ viâ adaugeat, & potissimum, qui sunt, conservet: Qualis via nulla justior esse potest, quàm quâ culturam agrorum præcipiendo, tum Reipublicæ in decimis quùm agri domino, eumque ditando iterum Reipublicæ
- 10 consulit, eoque nomine non parum laudis meretur Hassiæ aliquando tutrix & Regina, Serenissima Domina Elisabetha Dorothea vidua Ludovici Sexti, dum ad cujusdam Nobilis de incultis civium agris querelam (de quibus decimarum certa pars Principi, reliqua Nobili competebar) ad præfectum loci emisit tale mandatum: *Lieber Getreuer. Wir geben dir durch die Beylage gnädigst zu vernehmen/ wessen bey uns N. über die Bürger zu N. sich beschweret und bittet. Nachdem wir nun dieses Anmassen/ wann es geklagter massen beschaffen/ zu unsers*

Qu. 5. de dominio herbarū sua sponte è terra nascentiū. 27
 unserẽ geliebten ältern noch minderjährlgen Sohns Ed. Nachtheil
 gar nicht gestatten können oder wollen; So ist hienit unser gnädig.
 ster Befehl/daß du die Sach auß dem Fundament untersuchest/und
 da sich selbige also verhält/alsdann die Beklagte dahin anhaltest/daß
 sie die zehendbare Felder nicht ungebauet liegen lassen/ sondern der
 Gebühr anbauen/und die Schuldigkeit davon abrichten. dat. Darm.
 statt den 3. Febr. Anno 1681.

Quæstio V.

Num herbæ aliæve res è terra absq; accedente
 hominis industria naturaliter provenientes adhuc hodie post
 inducta rerum dominia in agris privatorum sint omni-
 um hominum communes?

C¹ontendunt id aliqui sub obtentu, quod domini agrorum priva-
 torum, postquam fructus satos collegerint, haud valeant prohi-
 bere, quò minùs sui concives aliique incolæ pecora immittant ad de-
 pascendum herbas quæ ex iis agris sponte nascerentur, idque per æqui-
 tatis rationem, quâ quis, quod sibi non nocet & alteri prodest, pati ob-
 ligatus est. v. Covarruv. præf. quæst. c. 37. n. 1. vers. sed & in hoc tractatu.
 Ex quo certè tradito sequi foret necessum, ut illa communis regula, ²
 quâ omnis fructus non jure seminis, sed jure soli percipitur, quâque im-
 pensa opera non facit partem dominii, v. tr. de ligno & lapide part. 1.
 Claß. 3. Sect. 4. §. 1. omnino suum perdere videatur officium ac potius
 invertenda esse, dum sic fructus, humanâ aliquâ industriâ quæsitæ perti-
 nerent ad dominum fundi non jure dominii, sed propter impensum ³
 laborem, & si hujusmodi fructus communioni subjicerentur, ipse operâ
 frustratus afficeretur damno, quale vero nullum pateretur in herbis
 sponte nascentibus, ceu in quibus nullum, quem perdere possit, laborem
 suâ impenderit. Similiter frutices arboresve sua pte sponte in cujusdam ⁴
 privato agro provenientes quoad usum forent communes, Covarruv. d. c.
 37. n. 3. vers. Alioqui sequeretur. Quemadmodum etiam non videmus ⁵
 à dominis fundorum prohiberi illos, qui ex fruticibus naturaliter enatis
 colligunt nuces, similesve fructus, quorum perditio non tantoperè do-
 mino

28 Qu. 5. de dominio herbarum sua sponte terra nascentium

- 6 mino fundi esset damnosa. Verum erronea sunt hæc tradita, neque
satis inde probantur, quod collectis frugibus pastus sit communis, quod-
7 ve æquitas ita suadeat. Siquidem ista æquitas tunc demum procedit,
quando ipse fundi dominus iis fructibus non velit uti, adeoque ratio
potius postulat, si dominus agri herbam naturaliter nascentem, ac jure
soli suam, vellet vendere, locare, propriisve animalibus pascendis illam
servare: Si ipse vellet nuces è fruticibus colligere, lignis in suo
fundo natis ad medicinam, odorem vel aliter uti, quòd tunc aliis non
dominis talis usus minimè proftet, sed eos à suo fundo prohibere ipsi sit
liberum, cum his casibus eidem ex communi usu accideret damnum,
nec amplius quiret allegari sua indemnitas. *Covarruv. d. c. 37. n. 2. & 3.*
8 Quòd etiam collectis frumentis pastus pecorum in agris privatorum
omnibus incolis sit communis, id ex speciali publicæ necessitatis & uti-
litis causâ, dominium tunc Reipublicæ ejusve Rectoribus ex præ-
sumpta civium voluntate tribuente, *v. supra quæst. 2. n. 70. & seq.* rece-
ptum, neque ad alios dissimiles casus, ubi nulla causa publica interce-
dit, trahendum, aut ex casu speciali universalis regula constituenda est,
9 *arg. l. 162. ff. de R. l. c. 78. cod. in 6.* Perspicitur autem publica necessitas
in eo, quòd uberius & facilius sit pastus pecoribus pro publico victu car-
nium, propter quam rationem vel prohiberi privati agrorum domini
possent, ne in suis agris novellarent, si aliunde frumentorum esset copia,
at pastuum inopia *Covarruv. d. c. 37. n. 5.* multò magis, ne collectis
frugibus herbas in agris sponte nascentes vendant, aliove modo in usus
10 suos colligant & convertant *Covarruv. d. c. 37. n. 3. vers. octavo probatur.*
11 *ibi: Quicquid sit jure communi.* Sanè extra publicæ necessitatis causam,
si talis prohibitio vel planè non, vel saltem certis temporibus esset ne-
cessaria, nulla superest controversia, quin domini agrorum, jure suæ
proprietas, illo quidem casu semper, hoc verò usque ad prohibita
tempora, herbis sponte in agris nascentibus liberè fruantur, ex quo satis
12 superque de suo earum herbarum dominio liquet. Equidem Reipubli-
cæ in bona subditorum dominium duntaxat eò usque particulare do-
minium absorbet quousque se porrigit publica necessitas vel utilitas:
13 Et hoc est quòd alicubi, ubi aliunde pascua sufficiunt, nulla talis sit
prohibitio, nihilque impediat agrorum dominos gramina in iis nascentia
14 sibi solis servare: alibi verò, ubi quidem aliunde pastus sunt, at insuf-
ficientes, qui saltem aliquale augmentum desiderant, prohibitio restrin-
gatur

Quæst. 5. de dominio herbarū sua sponte è terra nascentiū. 29

gatur ad certa anni tempora, quibus demum, nec statim collectis fructibus, agri privatorum sint relinquendi ad pastum communem, veluti à die Michaelis aut Martini usque ad diem Petri, Georgii, paschatos &c. quo casu denuò dominis agrorum libera foret intermediis temporibus post collectos fructus satos etiam graminum perceptio. Et denique quòd in aliis locis, ubi pastuum inopia poscit, prohibitio sit absoluta, nimium ut statim post fructus satos desecatos pastus in agris privatorum fiat communis, quo unico casu ex publicæ necessitatis ratione dominium particulare quoad gramina sponte nascentia penitus evanesceret. Hoc ipsum ampliacionem recipit, utut forsitan alicubi etiam posteriori casu certa tempora essent præfinita, at non ex ea causa, quòd pastus antea non tantoperè foret necessarius, verum ex aliis planè rationibus: veluti ne quis in secandis & exsiccandis graminibus pro usu sceni sit usque ad hyemem negligens, eoque ipso futurum, ut herbarum, quæ postmodum ex agris nascerentur, in præjudicium pastus corrumpantur frigore: aut si quandoque quis ex iusta causa fuisset impeditus, quò minus opportuno tempore, dum alii scena siccant, id ipsum perficere scenæque pratis evehere potuerit, ne statim communi pastu ipsi suum auferatur vel corrumpatur &c. Unde illis agrorum dominis, qui fortè maturius fructus suos secarunt, haud permissum tali casu puto depastum, aliamve perceptionem herbarum, quæ postea sponte nascerentur, & ad pastum communem spectarent, ceu statim post fructus collectos competentem, & saltem ob alias causas in certa tempora protractum. Obiter hinc interjicio, antequam aliis pro contrariâ sententiâ argumentis satisfaciam, quòd hæcenus dicta suo modo adhuc procedant in casibus, ubi pastus competeret jure servitutis, cum expressa temporum præfinitione constitutæ: Siquidem dominus servitutis præsumitur sibi prospexisse de sufficienti usu, adeoque ultra ea tempora, ullum pascendi jus non videtur constitutum, *v. Responsum & judicatum apud Besold. in thes. pract. voc. Waid.* Digredior nunc ad aliam causam, quâ communio- nem herbarum in agris privatorum sponte nascentium putant firmari, quòd scilicet viatori permittatur equum suum, reficiendi gratiâ, pabulare in alieno agro, in quantum juxta viam stans queat arripere: Sed ex hac, etiam in fructibus industriâ aliquâ quæsitis, concessâ licentiâ deprompta illatio facile corrui ex iis quæ dixi in tr. de ligno & lapide *part. 1. Class. 4. Sect. 3. §. 2. n. 2. & seq.*

Quæstio VI.

An & quatenus in Imperio hodierno Romano-Germanico alter in alterius Status territorio possit quid peragere, quod jurisdictionem sapiat?

- 1 **O**Mnis jurisdic^tio, tam criminalis quam civilis, in Majestate indubiè residet, *v. passim Lampad. de Rep. Rom. Germ. pars. 1. §. 45. 49.*
- 2 *51. 63. &c.* Etiam si verò in nostro Imperio Romano-Germanico, prout istud ut una aliqua Civitas consideratur, Majestas sit penes omnes Status conjunctim, *Lampad. d. 1r. p. 3. c. 8. §. 7. inf. §. 12. 13. 14. 20. c. XI. §. 15.*
- 3 *& seq. Engelbrecht. de jurisdic^t. Imp. th. 69. & seq.* indeque jurisdic^tio ab omnibus junctim sumptis exerceatur per judicium aulicum & Cameræ, *Struv. Synr. Civ. Exerc. 4. th. 79.* in omnes qui imperio, ita considerato, subiecti sunt. *Id. Struv. Exerc. 2. th. 10.* atque sic Imperii Statui, *ut tali,* in alterius Status territorio, *sicquam parte illius universalis territorii Romano-Germanici,* aliqua universalis jurisdic^tio, seu potius indivisim aliqua jurisdic^tionis pars, videatur competere, præsertim Imperatoriaratione illorum jurium quæ ipse solus divisim exercere jus habet, *Lampad. d. part. 3. c. 3. §. 7. 13. & 20. in fin. add. Cluten. Syllog. rer. quotid. th. 20. & seq. Engelbrecht. de jurisdic^t. Imper. th. 65. & seq.* nec non præcipuè etiam aliis Statibus tunc, quando unus à reliquis vel conventionè impeditus, vel votorum pluralitate victus, non valet liberè in suo territorio agere, *Lampad. d. loc.* tamen dicendum est Principes ac Status Imperii, etiam quoad ea ipsa, quæ in Comitibus ab omnibus statuuntur, in suis ditionibus independentem, primariam ac Majestaticam habere administrandi potestatem & jurisdictionem particularem, *Lampad. d. c.*
- 6 *3. §. 16. & seq. & part. 1. §. 62.* multò minùs dubitare licet, iisdem in rebus ad Comitibus non spectantibus separatam ac particularem competere jurisdictionem territorialem, *Struv. Synr. feud. c. 14. aph. 29. n. 5. p. m. 538. pr.* ideoque in his alterum in alterius territorio neutiquam quid statuere posse, neque ullum actum jurisdictionalem exercere; Sanè Principes hanc suam independentem particularem jurisdictionem non modò a ceteris possessoris, veluti delictorum in suis territoriis commissorum cognitione, coërcitione, variorum supplicii instrumentorum erectione &c.

stabi-

stabilire *Lampad. p. 1. §. 52.* verum etiam ab aliis prætenfam protestando aliisve mediis declinare tantoperè allaborant, ut nec captivum per suas provincias ducere, exindeve remitti, sine datis reversalibus, patiantur, *Hahn. ad VVes. w. de religios. n. 5.* ne scilicet potissimum de hodierna consuetudine *v. Orth. de jur. conduc. c. 8. vers. Queritur hic: An vicinus.* tales actus alteri prosint ad jurisdictionis præscriptionem. *Hahn. ad VVes. w. de jurisd. n. 12. vers. Etiam si Barthol.* Imò amplius Principes jurisdictionem in suo territorio ob negotiorum multitudinem subordinatis iudicibus committendam *Lampad. d. tr. p. 1. §. 49. part. 3. c. 15. §. 4. & 12.* saltem ratione administrationis ita dividunt, ut cujusque subordinati Magistratus imperium ad certos territorii limites sit restrictum *Lampad. d. loc. verb. Object. non sibi contrarius in dict. §. 12. junct. p. 1. §. 60. p. 3. c. 14. §. ult.* quos nec hic transgredi valet, nec alius, utut ab eodem Principe dependens, irrepere jus habet, ne si fortè districtum quendam ad alium transferri contingat, tale quid allegetur in præjudicium veteris aut novi domini *arg. c. 18 inf. x. de decim c. 4. caus. 7. q. 1. c. 1. caus. 9. quæst. 2. c. un. caus. 13. quæst. 1. Gail. 1. obs. 3. n. 6. obs. 4. n. 3. Knich. de jur. territ. c. 4. n. 43. Mollenbec. cent. 1. divis. jurid. 35.* Atque ex hac potissimum causâ actibus jurisdictionalibus magni momenti exercendis plerumque deputatum cernimus certum, eumque præcipuum territorii locum, qui non facile alienetur, quò scilicet magis tanta jura servantur territorio. In Ducatu Wolferbyitano mihi ad metropolim tot patibula, tot rotas, tot in iis suspensos fractosque maleficos aliquando miranti relata ejus rei causa hæc fuit, quod omnes malefici, qui in eo Ducatu crimen admisissent, ad metropolim plectendi ducerentur, quod idem etiam in Hassia observare licet. Neque est, ut ejusmodi administrationis divisioni objiciatur, jurisdictionem in se, ratione substantiæ seu ipsius juris, esse individuum. Etenim illa, utut quoad exercitium seu usum divideretur, adhuc manet in universum individua, imò etiam apud singulos in solidum in suis districtibus *Hahn. ad VVes. w. de jurisdic. n. 4. verb. individuum.* eodem planè modò, ac si cui non omnis jurisdictio, sed certa species v. g. inferior & civilis, foret concessa, qui eam speciem in solidum exerceret *l. 3. C. de defens. Civit.* Obiter ei, quæ *num. 7. & seq.* data est doctrina, adjecerim quod effert *Hahn. ad VVes. w. de jurisdic. n. 12.* his verbis: Præscriptis actibus jurisdictionalibus in provincia, “ censeret eosdem præscriptos in reliquis locis & pagis istius provinciae “

32 Quæst. 6. de jurisdic. unius Status in alterius territorio.

- 13 , uni eidemque jurisdictioni subjectis. Quibus non obstant C. 16. & 17.
x. de privileg. ubi in exemptione monasterii à jurisdictione Episcopi non videntur comprehensæ capellæ eidem monasterio subjectæ.
- 14 Siquidem exemptionis privilegium in eo casu singulariter est directum ad monasterii principale membrum & caput, adeoque nullam patitur extensionem ad membra inferiora, quæ tanti fulgoris ac honoris non sunt. In nostro autem casu non de titulo privilegii, sed præscriptionis sermo est, quæ fundamentum habet in possessione, ut tantum videatur præscriptum quantum possessum, ideoque etiam possessione capitis provinciæ, tanquam clavis & portæ ad eandem, tota provincia
- 15 *v. tr. de lign. & lap. part. 1. Class. XI. Sect. 3. §. 5.* tam quoad commoda, quàm etiam ratione incommodi, veluti ut quis retortionis jure pertotam provinciam id patiatur jus, quod ipse in provinciæ capite, non quidem ex speciali loci statuto vel consuetudine, sed ex generali principio aut toti provinciæ communi jure, aliis reddi curavit, quasi caput possidendo totius provinciæ possessor habendus sit. Idque retortionis jus etiam in eum casum velim intelligendum, ubi utraque provinciæ pars
- 16 non à se invicem, at tamen ab eodem domino dependeret. Exemplo res fiet clarior: Contigit aliquando, dum Hassiæ præfecturam Batterbergensem tenebam, ut ex vicina Civitate Hallenbergensi, ad Archiepiscopum Coloniensem spectante, quidam incolæ in finibus Hassiacis feras essent persecuti: Ob id facinoris petebatur remissio delinquentium ad locum delicti, quam Regimen Arnsbergense denegabat, saltem certam pecuniæ summam pro satisfactione offerendo, eo quòd ferarum jaculatio in provincia Coloniensi non reputaretur tale crimen, cujus nomine accusatio criminalis, sicut in Hassia, haberet locum, quodque ideo duntaxat transgressio territorii foret consideranda. Cùm autem brevi post prædictæ Civitatis Hallenbergensis Administratores remissionem quorundam incolarum pagi Bromskirchen peterent, qui in nundinis Hallenbergensibus deliquerant, eandem præfectus denegavi. Instabant illi his suarum Epistolarum verbis: *Dienweil aber*
- 17 „ *Bürgermeister und Rath alhie unser Bürger Verbrechen dermaßen nicht/ sondern das Churfürstl. Gericht concernirt/ auch im geringsten damit nichts zu schaffen/ dieser casus aber Uns (vermögg*
- 18 „ *Churfürstl. gnädigst ertheilten Marktt privilegii) einzig und allein angehet/ als sehen nicht/ wie wir der angeschlagenen Brücken entst*
- „ *het*

het werden können. Also ersuchen nochmals ꝛ. Ad quas respondi: "Na: bdem aber sothane angeführte Ursach und vermenntliche Un-
terscheidung derer ex uno fonte dependirenden Gerichtbarkeiten ein
widriges nicht erhebet / auch heutiges Tages ohne das derglei. "
den remissiones de jure nicht necessariæ seynd ꝛ. So hat man ge-
stalten Dingen nach/ bey vorig überschriebener Erklär. und Ent-
schliessung es nochmals betwenden lassen müssen ꝛ. Cœterum ea, "
quæ hactenus de non exercenda jurisdictione in alterius territorio de-
monstrata sunt, ac regulam constituunt, officium suum perdunt in ca-
sibus exceptis, de quibus videre licet tr. de ligno & lapide *part. 1. Class. 4.*
Seç. 10. §. unic. add. Knich. de jur. territ. c. 4 n. 27. n. 49 & seq.

Quæstio VII.

Utrum dominium hominis in res à Deo crea-
tas solidè probetur ex Psal. 8. adeoque hujus Psal. allegatio
in tr. de ligno & lapide *part. 1. Class. 4. Seç. 3. §. XI.*
n. 3. jure subsistat?

Opponere quis posset, dictum Psalmum non de homine, sed de
Christo esse conceptum: Sit ita! Cùm tamen Imago Dei, ad
quam homo creatus, talis sit non solum ratione figuræ externæ, *Genes.*
c. 1. v. 1. sed etiam respectu plenæ cognitionis rerum divinarum ac hu-
manarum *Genes. c. 2. v. 20. Syr. c. 17. v. 5. 6. & seq. Coloß. 3. v. 10.* Item na-
turalis ad bonum cognitum propensionis & liberæ voliti executionis
Syr. cap. 15. v. 14. Eph. c. 4. v. 24. nec non egregiæ cupiditatum & affe-
ctuum cum recta ratione conformitatis *Genes. c. 2. v. 25.* ac totius ho-
minis immortalitatis *Sap. c. 2. v. 23. Rom. c. 5. v. 12.* & denique etiam
quoad externum in res creatas dominium *Genes. c. 1. v. 26. 28. Syr. c. 17.*
v. 3. & 4. nihil video, quod impediatur illud Christo in creaturas attribu-
tum dominium, propter imaginem Dei, etiam homini tribuere. Neque
obstat, quòd hæc imago Dei primævo lapsu videatur amissa, ceu quæ
Christi adventu ac saluatione humano generi restituta est. *Dunt. cas.*
conscient. c. 5. quæst. 2. pr.

Quæstio VIII.

Quibus variis modis probetur dominium sylvarum, finium, pascuorum, lignationum?

- 1 **D**ominii probationem admodum esse difficilem, adeoque rarò nisi
 2 saltem conjecturis & indiciis fieri posse, copiosè tradit Mascard.
 3 *de probat. conclus. 536. & seq.* Quæritur ergò, num sufficientem ad pro-
 4 bandum sylvarum dominium præsumptionem inferat earum usus &
 5 possessio? Cujus quæstionis affirmativa cùm non rarò procedat etiam
 6 in possessione simplici *Menoch. de præsumpt. lib. 1. quæst. 48 n. 6. & 7. lib. 4. præsumpt. 116. n. 36. & seq. lib. 6. præf. 63. n. 8. & seq. Mascard. de probat. conclus. 540.* eò magis locum invenit in possessione, ex qua resultat præ-
 7 scriptio *Menoch. d. præf. 63. n. 20. Mascard. d. conclus. 540. n. 20. 25. 26.*
 8 & idèd plus multò in possessione inducente præscriptionem inimemo-
 9 rialem *Cothmann. vol. 4. consil. 1. n. 35. & seq. usq. ad 45. Menoch. de præsumpt. lib. 3. præf. 131. n. 41. Mascard. conclus. 549. Capoll. de serv. rust. præd. c. 22. n. 19. & 20. Wesenb. consil. 301. n. 104. 107. 111. & seq. usq. ad 126.*
 10 *Item n. 136. 139. 140. 141. 143.* in quo Wesenbecii consilio reperiri licet
 adhuc multas alias conjecturas ac modos, quibus dominium sylvæ pro-
 batur, cui haud sine fructu jungi poterit non absimile consilium apud
 Meurerum im *Jagt-und Forstrecht part. 7.* quod incipit: *Alforthält sich ein Fall/te.* Remittens propterea lectorem ad prædictos Autores
 unicè transcribo id notabile, si quis haberet plures sibi invicem vicinas
 sylvas, quasdam duntaxat revocabili jure, quòd, finibus promiscuo usu
 obscuratis, præsumatur ea pars ad ipsum irrevocabili jure & dominio
 pertinere, cujus arboribus magis pepercit, at ea pars revocationi subja-
 cere, ex qua liberiùs solebat cædere: Item quòd ille districtus videatur
 proprius & irrevocabilis, cujus usum, etiam ante acquisitionem revoca-
 bili titulo reliquarum partium, probasset. Unde simul apparet, per ligno-
 rum incisionem, itemque per pasculationem pecorum in sylvis, probari
 earum possessionem, tanquam hi actus sint tales, qui non consueverunt
 fieri nisi à sylvæ domino vel alio possessore, *Mascard. de probat. vol. 3. conclus. 1196. n. 1. 2. 3. Post. de manusen. poss. summar. observ. 23. n. 14. 15. &*
 11 *decis. 469. Item decis. 498. n. 3.* quòd tantoperè procedit, ut quoque uni-
 versi-

universitatis possessio satis censeatur probata, si quidam incolarum ligna universitatis nomine ex sylva cæciderint, aut pecora pasti essent, modo tale quid ex mandato universitatis processerit, aut saltem, dum adhuc lis non esset, & fictio temporis rati habitationis ad tempus lignationis vel pasculationis translativa posset habere locum, rati habitio fuerit secuta, aut minimum administratores Civitatis scientiam habuerint eamque rem universitatis nomine fieri passi sint; *Mascard. d. conclus. 1196. n. 11. 14. 16 & seq. Adynsing. decad. 2. Respons. 19. n. 34. & seq. Capott. de serv. rustic. præd. c. 9. n. 26. Post. de manuten. poss. summar. obs. 36. n. 13.* Hæc dominii sylvarum, finium ac pascuorum per varias conjecturas probatio clariùs 10 patefiet, si veniam benevolus concesserit lector, ejus rei deductionem huc apponere, jam olim à me perfectam, dum de quibusdam sylvis & pascuis contentio erat inter Civitatem Bidecapensem ab una, & pagos Derbach und Engelbach ab altera parte, ejusque causæ cognitio sylvarum Præfecto, Domino de Lindeman, ac mihi commissa; duxi verò operæ pretium eam meam & prædicti Concommisarii relationem, ceu secundum quam judicatum fuit, & quæ idè in his aliisve causis consilii ac sententiæ loco esse possit, huc integram transcribere, quæ ita habet: Als bey Euer Hoch. Fürstl. Durchl. Burgermeister und Rath 11 zu Biedenkopff wider die Gemeinde zu Derbach/ der zwischen ihnen streitigen so genannten Pfingswaid halber/ hierbey zurück kommende Appellations Klag/ und nachgehends kurtz darauff unterthänigste Bittschrift/ so dann hingegen die Gemeinde Derbach eine Exception- Schrift saint Beylagen übergeben/ haben Eu. Hoch. Fürstl. Durchl. weil auch dabevor bey der mir dem Ober. Forstmeister und dem verstorbenen Regierungs-Rath Dr. Kranzen seel. auffgetragenen Commission das Werck vorgewesen/ und von Eu. Hoch. Fürstl. Durchl. am 4. Junii 1683. in einem Rescript an mich den Ober. Forstmeister und Dr. Kranzen auff gewisse Maß ein Bescheid ergangen/ solche Sach an uns mit Beyschluss derer zu Darmstadt und Giessen befundenen Acten remittirt/ und sub dato 28. Junii 1685. gnädigst befohlen/ alles fleißig zu durchlesen/ zu erwegen/ und mit wieder Zurucksendung der Acten unsern unterthänigsten Bericht/ und sonderlich ob vorer- nantes Eu. Hoch. Fürstl. Durchl. gnädigstes Rescript vom 4. Junii 1683. denen Parthenen publicirt worden/ mit angehenckten unmaß- geblichem Gutachten/ zu erstatten und einzuschicken. Wir haben 12

zuforderst die Momenta dieser Biedenköpffischen Appellation von dem am 10. Martii 1683. zu Gießen publicirten Interlocut, auch deren Derbächer Einwendung dargegen angesehen / und befinden sothane Appellation in formalibus beständig / als nach Besag des Gießischen protocolli vom 15. und 17. Martii 1685. intra decendum interponirt / darzu in scriptis, und cum expressione causæ, so entweder in appellatione ab interlocuto nöthig / oder wann dieses vim definitivæ haben sollte / als dann in arbitrio appellantis, und derselbe nicht verbunden gewesen / præcisè stante pede & vivâ voce zu appelliren.

Marant. spec. part. 6. de appellat. n. 136. 138. 142. 153.

Rosbach. process. judiciar. tit. 73. n. 26.

Gail. lib. 1. obs. 130.

Ingleichen seynd die gravamina appellationis ferner specialius am 4. Aprilis, nondum effluxis 25. diebus, überreicht worden. Die materialia belangend / exprimiren die Appellanten in ihrer den 15. Martii 1685. fibergebenen Apellations-Schrift / und nachgehends den 4. Aprilis 1685. eingereichten gravaminibus appellationis, hauptsächlich nachfolgende Ursachen der vorgenommenen Appellation, nemlich (1.) die Sach gehöre ad forum Commissionis, und seye bey der Commission pendent, (2.) Tieffe derer Derbächer angemachte und erkante Gegen-Beweis wider ihr eigene vor Aukt gethane Bekantnuß (3.) wider die vorhandene Instrumenta publica, deren (4.) eines die Begenthelle jurato zu ediren hätten und darauff (5.) billich der Augenschein einzunehmen gewesen wäre / (6.) seye in puncto probatorio die Zeugen-Sag publicirt und zu der Begentheilen Wissenschaft gelanget. (7.) Wären die gegenseitige Zeugen auß ihrem eigenen Mittel und in idoneis (8.) dessen allen laut protocolli vom 24. Novembr. 1684. item 17. und 26. Febr. 1685. beschenehen Einwendens / auch der interponitten Appellation ungeachtet / seye gleichwol mit dem erkanten examine fortgefahren worden: Welche causæ appellationis dannenhero / ob und wie weit sie erheblich seyn möchten / zu erwegen seynd. Betreffend die erste / so ist diese Sach zu der jenigen Commission, welche uns der auffgangenen Unkosten / item der außgeworffenen Steinen halben / gnädigst auffgetragen worden / nicht gehörig / auch könten die Biedenköpffer sich sothaner exception litis pendentiz seu præventionis nicht bedienen / weil bey Fürstl. Regierungs-Cantley sie sich in Verhör / Ingleichen mit

mit Beweisführung und anderen Handlung/ auch so gar mit submission der Sach ad definitivam, wirklich eingelassen. Sollte es 15
dann die Meinung auff diejenige Fürstl. Commission haben/ welche
ich der Ober-Forstmeister und der abgelebte Regierungsrath Dr.
Kranz seel. gehabt/ ist dieselbe vor Anfang dieses über die Pfingstwaid
entstandenen Streits schon geendigt gewesen/ und würde es dahero
mehr pro exceptione litis finitæ, dann pendentia seu præventionis
geachtet werden können und kein Theil nöthig haben/ sich mit ferneren
Beweisung oder andern Handlung zu beladen/ sondern bloß die
manutention desjenigen was verglichen oder decidirt worden/ contra
turbantes zu begehren. Daher dieser Punct auff zwey Fragen auß- 16
läufft: (1.) Ob der jetzige Streit/ die Pfingstwaid betreffend/ in obbe-
meldte auff mich den Ober-Forstmeister und Dr. Kranzen seel. er-
kant gewesene Commission mit eingelauffen/ und folglich dadurch mit
decidirt sey? (2.) Ob dann die Parthenen durch fernere Handlung 17
sich præjudiciret/ und eo ipso der vorigen decision begeben/ also nun-
mehr weitere Ausführung zuthun/ und darüber eine fernere decision
zu erwarten haben? Die erste Frage ist in so weit billich zu affirmiren/
als zwar nicht expresse dieser Pfingstwaid gedacht/ doch solcher Ort/
der situation nach/ nothwendig includirt wird/ cum confinia rem desi-
gnent, & quicquid intra est, includant.

Vvesenb. conf. 301. n. 78. add. arg. l. 58. ff. d. V. O.

Dann entweder die bey solcher Commission vom Helffenstein an 18
über die Enzelhard und fürters theils neu gesetzte/ theils nach dem
Recess de Anno 1536. confirmirte Steine und Mahlen bedeuten der
Biedenköpffer Angeben nach/ bloß den Waidgang/ daß so dann die
Gränge oder Gemarkung in dieser Gegend sich nach dem Recess
de anno 1656. verstehe/ oder wie die Derbächer wollen/ zugleich die 19
Gräng und die Hude: Ersteren Falls abermals entweder eine Mit-
hude nebst denen Biedenköpffern/ als denen die Gemarkung zustän-
dig/ oder die Hude mit Ausschließung der Biedenköpffer/ consequenter 20
käme priori casu die Pfingstwaid quæst. als zwischen der im Recess
de año 1656. beschriebenen Gräng und dem anno 1536. gemachten/ año
1682. theils confirmirten/ theils neu determinirten Hudensteid gele-
gen/ in Biedenköpffische terminen/ und hätte Derbach den Waidgang
darauff/ vel privative oder mit denen Biedenköpffern/ jure servitutis

- 21 aut simili. Letzteren Falls aber sothane Hude jure finium, und zwar/ weil Biedenkopff einige Waid in Derbächischer terminen nicht prætendirt/ ganz allein: Und wäre also hoc ipso durch die Commission implicite, auch die Hude auff der Pfingstwaid/ tanquam parte sub constitutis limitibus comprehensâ, erörtert und decidirt.

d. l. 58. ff. de V. O.

Wesenb. d. n. 78.

- 23 Daß dormalen die Parthenen nicht nöthig hätten/ weiter um die Hude auff der Pfingstwaid zu streiten/ sondern (1.) um die Qualität der Steinen (2.) ob in eventum die Hude privative competire/ oder nebst den Biedenköpffern? also um interpretation der alten und neuen Recessen/ wodurch dann jezt besagter massen (so fern auch de cætero sothane alte und neue Recessen in Kräfften bleiben würden) der Streit auff der quæstionirten Pfingstwaid von sich selbst fiel/ und es einer weiteren Handlung nicht bedürffte/ welche momenta billich ante inchoatum processum zu consideriren/ und exceptio litis finitæ zu opponiren gestanden/ anernwogen/ ob gleichetwa dergleichen exceptiones litis finitæ, si de iis non certò constet, & altioris sint indaginis, in judicio possessorio nicht attendirt/ sondern ad petitorium rejicirt zu werden pflegen.

Klock. tom. I. Conf. 29. n. 916.

- 25 Dennoch lite per commissionem finitâ & certis limitibus, ad minimum juris pascendi, constitutis & apparentibus, weiter ohne Noth gewesen/ vel de toto, vel de parte sub illis limitibus, iisque jam noviter constitutis & confirmatis, comprehensâ, ein neu possessorium anzufangen/ oder darin zu handeln/ sondern man hätte solche notorische exceptionem litis finitæ, tanquam quæ exclusisset omnem actionem, etiam in petitorio, possessorium absorbente, bereits dero Zeit füglich einwenden können/ als zum erstenmal im Julio 1682. wiederum de parte sub limitibus comprehensâ sich Streit hervor gethan.

l. 3. l. 5. l. 7. pr. & §. 4. ff. de except. rei jud. l. 58. ff. d. V. O.

Brunnem. process. judic. c. 16. n. 5.

Nicolai process. judic. p. 1. c. 31. n. 5.

Wesenb. d. conf. 301. n. 78.

- 26 Es scheint aber auch/ so man die extrajudicial Verhör zwischen den Parthenen vom 16. Julii 1682. ansichet/ daß hoc ipso diese exceptio (wie

(wiewol eventualiter in effectu wider sich selbst) eingewendet worden/ indem sich die Biedenköpffer auff die Recessen / mit hin auch auff die darin enthaltene decisa bezogen/ und zu deren production so gleich erbiethig gemacht haben.

vid. Brunnem d. l.

Mev. part. 3. decis. 225. n. 7.

Also/ um auff die zweyte Frag zu kommen/ do weniger præjudicirlich 27 seyn mag/ daß solche hernach tacite præterirte Exception ferner post litem coeptam zwar nicht ad litis ingressum impediendum, sondern in vim peremptoria (wann gleich eventualiter in effectu wider sich) opponirt worden.

Nicolai d. l. n. 8.

Mithin ante conclusionem causæ

Brunnem. d. c. 16. n. 2.

ante quam etiam instrumenta & documenta ad faciendas declaran 28 dasve probationes validè producuntur.

Mascard. de probat. quæst. 6. n. 130. 134. 135. & conclus. 927. n. 1. & seq. ideoque multò magis ea, quæ non tam ad faciendas probationes, quàm ad litem perimendam conducunt.

cir. Autor. & Mascard. conclus. 1236. n. 63.

Dann obgleich in præsentî casu einige probation, cum protestatione & 29 salvâ interpositâ primâ appellatione, unternommen worden/ so haben doch hernach/ ante factam ab utraque parte vel iudice conclusionem, die Biedenköpffer die Recessus nicht weiter ad probandum producirt/ sondern tanquam continentes exceptionem litis finitæ, quâ nunc tota lis, utur eventualiter contra se ipsos, esset perempta, eoque etiam Dex- bacensium intentata contraria probatio exclusâ. Ob aber sothane 30 Recessen (1.) nebst der Hude auch die Gränz scheiden/ und (2.) in even- tum die Hude privativè, darvon ist hauptsächlich der Zweifel/ also mehr de qualitate der Hude/ dann von der Hude an sich / und ob solche pro lite perimenda kräftig allegirte Recessen auch in der Sach selbst vor oder wider Biedenkopff seyen/ und denenselben victoriam ipsius causæ bringen können? Der Recess de anno 1536. ist occasione einer beyin 31 Hof. Gericht wegen der Viehtrifft oder Juden und Holzung Recht. hängigen Sach erfolgt/ und haben beyin damaligen Augenschein beyde Theile nicht so wol hauptsächlich die Gränz. oder Bemerkung/ als das jus lignandi & pascendi abgegangen/ nicht weniger scheidet der

Der Recels directò & principaliter anders nichts als solche beyde jura in distinctis paragraphis, als in §. ist hierin erslich abgeredet ꝛ. das jus lignandi, & in §. und dieweil dann in den zweyen ꝛ. das jus pascendi add. in princip. Recessus, verba betreffend etliche Juden und Viehetrifft und Gehölz ꝛ. item §. Erslich nachdem ꝛ. §. item darentgegen ꝛ. & ibi verba finalia, das haben sie gehalten vor ihren Gebrauch/ item verb. daß sich die von Biedenkopff der zweyen Wälden ꝛ. wie ihr Gang (sc. illorum universitatis jurium, de quibus erat quaestio) mit sich bringt ꝛ. Gleichwol aber ist auß solchem gemachten Holzungs- und Judenscheid/ und also occasione desselben, der Biedenköpffer Eigenthum und Grantz oder Gemarkung per necessariam consequentiam beweislich: Dann obgleich (1.) die obbemeldte Worte/ Sollen sich die von Biedenkopff der zweyen Wälden gehalten/ quoad saltem jura pascendi & lignandi, de quibus erat quaestio, zu verstehen seyn möchten/ arg. verb. wie ihr Gang/ so nicht de finibus, sondern von den streitigen juribus gewesen/ mit sich bringt; und ob auch schon (2.) sichs ansehen lässet/ daß darab/ weil sie bemeldte Wälder der Stadt Biedenkopff zum besten Forsten und Hagen/ und deren Verwüstung præcaviren mögen/ keine Gemarkung noch dominium præcisè zu inferiren stehe/ indem dergleichen Macht auch demjenigen zukommen kan/ so in aliena sylva das blossè jus lignandi vel glandium, quocunque titulo herbracht hat/ in tantum ut ipsum sylvæ dominum, quò minus nimia arborum succisione sylvam devaster, aut in aliud culturae genus commuter, suoque jure lignandi aut glandium præjudicet, impedire, ac ad damnum datum refarciendum, & amplius in suo jure non turbandum, aut re adhuc integrâ & saltem cœptâ, ad inhibendam sylvæ vastationem agere, vel novum opus nunciare possit.

l. 2. ff. si usus fr. pet. l. 13. ff. quod vi aut clam.

Klock. tom. 4. conf. 50. item conf. 70. n. 161.

Brunnem. cent. 4. decis. 38.

Iust. Hahn. de jure colonar. conclus. 289.

In welchem sensu dann/ auch beyden Dorffschafften nachgegeben zu seyn scheinen könte/ eben solche Wälder zu ihrem gebührenden Theil/ sc. juris lignandi & pascendi, in guter Hage zu halten. Wosern auch gleich (3.) jemanden bedüncken wolte/ daß zu Erhebung einiger Gemarkung/ die denen Biedenköpffern in oft erwehntem Recels gegeben

bene potestas pignorandi, item Bussen und Abtrag zu nehmen/ ebenfalls in/ sufficient seye/ weil dergleichen Pfändung an vielen Orten dem proprietario aliudve jus habenti zugelassen wird/ so daß das Wort Bussse alhier einerley mit dem Wort Abtrag zu achten/ und pro re-sarcitione damni aufzulegen/ einfolglich das Wort und explicativum seu declarativum wäre/ wie so wol sonst sonthane vocabula dergleichen interpretation recipiren/ als besonders in præsentem casu, die nachfolgende Worte/ worzu ihnen von wegen U. G. S. und H. verholffen werden soll/ zu Tag legen.

So fallen jedennoch diese Einwürffe eadem, quâ afferuntur, facilitate wieder überein hauffen: massen der ienige, so das bloßse jus lignandi hat/ oder auch nur proprietarius sylvæ ist/ die devastation nicht propriis præceptis, mandatis aut statutis verhindern kan/ sondern per institutam actionem apud eum, qui habet jurisdictionem, wie auß denen allegirten II. & Dd. zu sehen. Allhie aber hat die Stadt Biedenkopff ihr noch disseit der Hudensteinen gelegenes Antheil beyder Wälder selbst zu forsten und zu hagen ad impediendam devastationem, einfolglich ad sylvarum conservationem dienliche Ordnung zu halten und die Ubertreter zu pfänden und zu straffen.

v. Besold. voc. Forst & part. 1. consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 5. & 14.

quæ potestas pignorandi & multam imponendi so gar noch deutlich exprimirt ist/ und also obige Worte/ Forsten/ Hagen/ in der vorher habenden Bedeutung desto mehr erkläret. Hujusmodi autem cura & custodia sylvarum potestasque pignorandi & multandi, probant dominium, possessionem & jurisdictionem

Wesemb. consil. 301. n. 99. 102. & 103.

Besold. part. 1. consil. 3. cap. 4. tit. 4. n. 4. & 5. 15. 16.

ita ut per quandam anomaliam hæc jurisdictio, civitati Biedenkapenßi expresso vel tacito consensu Principis, tanquam fontis jurisdictionis, ex consuetudine vel pacto competens

Bocer. de jurisdict. c. 8. n. 85. & seq.

ad suos fines eodem planè modo restricta esse videatur, quemadmodum jurisdictio ipsius Principis ad territorium, tanquam subjectum occupans, cui ceu nebula super palude inhæret

Bocer. d. c. 8. n. 17.

Klock. tom. 3. consil. 149. n. 214.

42 Qu. 8. de jure & probatione finium, pascuorum, lignandi &c.

- 43 Dann auch verstehet sich der Recels ratione beyder Dorffschafften Antheils an solchen Wäldern nicht de jure lignandi, sed de parte proprietatis, also daß ebenfalls sie die Dorffschafften solche Wälder zu ihrem Theil vi dominii & finium haben mögen/gestalten hierunter den Recels de anno 1536. nicht allein der Biedenköpffer eigene Gränz Beschreibung/ibi: über (nicht um hinder/oder bey) das Hasenrod/über den Ronsberg/scheidet das höchste beyde Theil 2c. sondern auch ein bey hiesigem Ober-Forstampt befindliches anno 1641. abgeschriebenes Waldbuch de anno 1603. adjuviret und bestärcket / als darin ein Theil der beyden Wäldern der Gemeind Derbach/ der Inhang aber derselben Waldungen/so auch noch disseit der Hudensteinen nach Derbach zu gelegen/der Stadt Biedenkopff proprietariè bengeschrieben wird. Und ob zwar die Pfandungen an einem oder andern Ort dem proprietario aliudve jus habenti de consuetudine erlaubt seynd/so müssen doch solche dem domino jurisdictionis aufgeliessert werden/ eoque ipso arguuntur adhuc ex jure pignoriandi jurisdictionis & fines

Coler. de process. execut. p. 1. c. 3. n. 120. & 130.

Carpz. p. 2. constit. 7. def. 1. 2. & 3.

Richter. part. 1. decis. 5. n. 5. & seq.

Jung. Klock. tom. 3. conf. 149. n. 60. ubi v. g. jus apprehendendi delinquentem privatis aliquando concessum, respectu illorum privatorum dicit esse non jurisdictionis, sed quandam juris permissionem sine jurisdictione, eoque ipso indigere, salvam adhuc esse jurisdictionem suo domino.

- 45 Daß aber die Worte Busse und Abtrag alhie einerley seyen/ kan der Anhang/weil ihnen darzu von wegen Fürsil. Dorffschafft verholffen werden soll/nicht erheben/ als welcher den Verstand hat/ weil die Dorffschafften nicht unter der Stadt Biedenkopff jurisdiction seynd/ daß in zutragenden Fällen die Delinquenten ad poenam & damni resarcitionem der Stadt angewiesen werden sollen: Dahero dann solche Worte in ihrer rechten ordentlichen Bedeutung billich gelassen werden/ um so mehr als die vorhergehende Worte/ Forsten/Hägen/Pfänden/ schon an sich dergleichen mulctam seu poenam importiren/ und solche hernach so fort deutlich exprimirt wird. Ferner erscheinet noch disseit des Holzungs- und Hudenscheids derer Biedenköpffer dominium ihres Antheils an beyden Waldungen darauf klar.

Qu. 8. de jure & probatione finiu, pascuorū, lignandi, &c. 43

klärlich/ weil darinnen denen Dorffschafften bloß das jus pascendi & lignandi constituirte wird: Qui enim non potest arbores sanas, fructi- 47
feras & grandiores incidere,, sed duntaxat emortuas, aridas & cremia-
les, die abgange Störren/dürre Aeste/Bröt und gefallen Holz/ oder
wie im Recess stehet/liegende Ubr. Holz/ dürre Stöcke/ unfruchtbare
Bäume/ und kein grün Holz ausser allein Bindreideln/ is videtur
saltem jus lignandi, non ipsam sylvam seu dominium habere, cum res
sua ita servire non possit

Oetting. de jur. limit. lib. 1. c. 10. n. 30. ibique lit. D.

Wesenb. conf. 301. n. 81. & seq.

atque ipsi sylvæ domino laxior sit potestas, arbores incidendi, sylvam
quoque ad aliud culturæ genus redigendi, quatenus eo ipso non præju-
dicat vel publicæ necessitati & utilitati, vel alterius juri quæsito, veluti
venationis, glandium, lignandi &c.

Oetting. d. c. 10. n. 2. 21. & seq. ibique lit. V. & seq.

Naurath. ad Hippol. de collib. de increm. urb. c. 3. lit. f.

Welchem allem obiges Waldbuch nicht entgegen ist/ sondern es viel. 48
mehr bestärcket/ weil der Inhalt beyder Waldungen ebenfalls noch
disseit der Hudensteinen nach Derbach zu gelegen/ und gleichwoln der
Stadt Biedenkopff im Waldbuch quoad proprietatem benegschrie-
ben ist/ wirthin in demselben Biedenköpffschen/ im Recess und Wald-
buch vermeldeten/ Antheil denen Dorffschafften auß dem Recess bloß
das jus ligandi zuseint.

Ob dann zwar/ so viel die übrige im §. de jure pascendi, benannte 49
Orte anlanget/ nemlich vom Helffenstein über die Engelhard/ &c.
worunter nach Derbach zu die Pfingstwald gelegen ist/ und darvon
für dißmals ratione solcher Pfingstwald am meisten die Frage seyn
wird/ es sich ansehen läffet/ als ob man de dominio & finibus ganz
ungewiß und zweiffelhafft gewesen/ so ist doch zu wissen/ daß die
Gänge/ welche damals beyderseits geschehen/ und einander nicht ein-
gestanden werden wollen/ nur den usum lignorum & pastuum concer-
nirt haben; einfolglich hier abermals hauptsächlich das jus pascendi
determinirt worden sey/ worbey jedoch per consequentiam auch der
Biedenköpffer dominium & fines erscheinen: und zwar nicht allein
am Inhang vom weissen Wald/ wo sich die Engelbacher mit den
Biedenköpffern nachbarlicher Huden; sondern auch in specie am

- Gefäll/ wissen die Dörbächer mit den Biedenköpffern sich im Urholts/ Viehtritt und Mastung/ gebrauchen mögen: nem an der Engelhard und durch den Kessel/ da Phi-ippes Döring seinen Bau gemacht hat/ ic. als unter welchem Bezirk der Engelhard und absonderlich des Gefälls die quæstionirte Pfingstwald nacher Derbach zu
- 51 gelegen ist. Dann da steht ja klar/wann selbige Wälder Schweinemast hätten/solten sich die Dörbächer der Juden mit Schafen und Schweinen enthalten/ biß auff Vergünstigung der Biedenköpffer: Muß also folgen/dasß besonderlich an diesem Ort des Gefälls/ Engelhard und Kessel (welche alle nebst dem Beltersberg/ Heinbold und Helfenstein in vorbemeldtem Waldbuch der Stadt Biedenkopff zugeschrieben sind) noch disseits der beschriebenen und versteinerten Juden nach Derbach zu es Biedenköpffisch Eigenthum und Terminen seyn müsse/ folglich sothane Versteinung bloß den Weidgang respicire/ unerachtet in solchem Recels und Waldbuch eben nicht ausdrücklich zu befinden/ noch dardurch aufgemacht ist/ wie weit disseits nach Derbach zu solch Biedenköpffisch dominium und Terminen sich erstreckt/ und wo dann eigentlich in dieser Gegend die Terminen und Gemeinung zwischen Biedenkopff und Derbach sey? Dieses aber wird hernachmals ratione der jeho quæstionirten Gegend durch den vom Oberforstmeister Rau. und Amptmann Mylio, beyden seel. in anno 1636 zwischen Biedenkopff und Enffa aufgerichteten Recels mit diesen ausdrücklichen Worten klärlicher determinirt: Demnach die Stadt
- 52 „ Biedenkopff ihren bißherigen Brantgang vom Hämelschen über den Scheid den Creutzberg hinan über Johannes Wagners Acker ic. biß an den Helfenstein/ mit beglaubten Zeugen/ Waldbüchern und andern gnugsam behauptet/ Gegentheile auch selbstem eingestanden/ als sollen sie Biedenköpffer bey solchem ihrem Brantgang uncurbiret bleiben/ und hergegen die durch den Gefällgraben hinauff heimlich angebauene Zeichen cassiret und aufgehauen werden/ ic. Welche Beschreibung/ wie auß dem unten beigefügten Extract einer ferneren Relation umständlichen erhellet/ mit dem in anno 1536. von den Biedenköpffern gegen Derbach prärendirten Gang übereintrifft S. Erstlich nachdem ic. verb. nach dem Hämelschen hinab und dann fürters folgendß über den Scheidbunder dem Hadamer herauff/ nach dem alten Weg hinauffen nach dem Acker auff dem Donnerfeld ic. Und
- 53 also

also auß beyden Recessen und dem Waldbuch endlich dieses erfolget/
 daß (1.) in der Gegend des Gefälls, Engelhard/ Kessel Beltersberg/
 Heimboltz und Helfenstein/ worunter die Pfingstweid gelegen/ die
 Biedenköpffsche Gemarkung auch noch disseits der Steinen per
 presumptionem ex proprietate desumptam (die unten ex Wesenb.
 conf. 101. n. 64. demonst. irr werden wird) so weit als solche proprietas
 sich erstreckt/ auß dem Recess de anno 1536. und dem Waldbuch erho-
 ben/ aber durch den Recess de anno 1656. ex dictis testium aliisve pro-
 bationibus noch weiter heraus nach Derbach zu/ auch auf der Der-
 bacher proper Güter/ specificē determinirt werde/ und in solcher Ge-
 gend darnach zu achten; Forthhin dann (2.) weil der Recess de anno
 1656. weiter nichts determinirt oder ändert/ sondern im übrigen der
 Recess de anno 1536. und das Waldbuch in Kräftten bleiben, vom Hä-
 melchen dorthinauß wieder nach sothanem Recess de anno 1536. zu ver-
 stehen sey/ nemlich auf den Zuhang des Hasenrods/ und foters auf
 den Zuhang des Konigsbergs inclusive, als quousque sich die Bieden-
 köpffer obdeducirte proprietät und jurisdiction ungezweifelt porri-
 girt. Und wann gleich gegen den in dieser bisherigen deduction vor
 die Biedenköpffer in selbiger Gegend angezogenen Recess de ao. 1656.
 eingewendet werden möchte/ daß solcher inter alios, nemlich zwischen
 Biedenkopff und Eissa aufgerichtet seye/ und denen Därbächern als
 tertiis nicht präjudiciren könne/ so wird doch nicht allein auß denen in
 parenthesis darin vermeldeten/ und von den Biedenköpffern vor sich an-
 gezogenen verbis enunciativis, (doch vorbehältlich derer Därbacher
 mit Vergünstigung derer Biedenköpffern gehägter Pfingstwalde)
 sondern auch und am meisten/ auß obiger vorhergehender Be-
 schreibung der erwiesenen Grantz/ und nochmaliger Bestättigung
 derselben/ die Biedenköpffsche Gemarkung solcher Gegend mit Be-
 stand inferirt werden können/ weil solche außs Hämelche beschrieben
 wird/ so nicht zwischen Biedenkopff und Eissa/ sondern zwischen Bie-
 denkopff und Därbach scheidet/ und im Recess de anno 1536. eben also
 wider Derbach prætendirt/ und nun jeto/ als in so weit erwiesen, con-
 stituir worden/ consequenter in diesem letztern Recess auch eines
 Stücks der terminen zwischen Biedenkopff und Derbach gedacht
 wird/ und um domehr dargethan ist/ als bereits obdeducirter massen
 der Recess de anno 1536. so viel importirt/ daß noch disseits des damal

46 Quæst. 8. de jure & probat. finium, pasc. lignandi. &c.

beschriebenen Hудenscheids Biedenköpffisch Eigenthum und terminen seyn müsse/ und selbige nunmehr in anno 1656. determinatē zur Gnüge erwiesen worden/ welches letztere sonst allein einen gnugsamen Beweis machte: Etiam si enim aliās instrumentum tertio non præjudicet, aliud tamen obtinet in antiquis & finibus, aliisve negotiis cum jure tertii connexitatem quandam habentibus, probandis, quippe tunc sufficientibus verbis instrumenti enunciativis, etiam incidenter & propter aliud prolatis, ergo magis in præsentī casu dispositivis, & quia plura hic instrumenta concordant.

Conf. Mascard. de probat. conclus. 394. passim conclus. 1274. conclus. 373. n. 8. conclus. 541. n. 12. 13. 14. & quæst. 6. n. 16.

Menoch. consil. 147. n. 3. 4. & seqq.

Molina. ad auth. si quis. C. de edendo. circa finem. ibi: quia verba enunciativa in antiquis &c.

- 57 Insonderheit da theils der in anno 1656. abgehörten Zeugen auß dem Dorff Derbach gewesen/ und solch Zeugniß gethan haben sollen/ welche/ ob sie gleich wegen des in Biedenköpffischer terminen habenden Waidgangs durch ihr Zeugniß gesucht haben möchten/ die Biedenköpffische Bemærkung gegen Eysa zu extendiren/ und in so weit nicht omni exceptione majores zu achten/ dennoch vermuthlich den terminum à quo gegen Eysa/ oder ad quem gegen Derbach/ nemlich vom Hämeln über den Scheid/ 2c. zu ihrem selbst eigenen grösseren præjudiū nicht würden bezeuget haben/ so dieselbe anderst in ihrem Zeugniß desselben termini à quo expressè gedacht/ und nicht etwan bloß die übrige Gränz gegen Eysa zu extendendo bejahet hätten/ de quo verò ipsorum aliorumve restium testimonio (weil sothane Zeugen-Sage sich nirgends finden wil) nil amplius constat, als daß
- 58 in oft angezogenem Recess de anno 1656. sich darauff bezogen wird/ wannenhero zwar hierwieder abermals angeführt werden könnte/ quod instrumentum referens non probet sine relato

Auth. si quis C. de edendo.

Novell. 119. c. 3.

ac judici super processu seu actis, utur in sententia enunciatis, non credatur, nec pro eo præsumatur, nisi quatenus in causa legitimis constituerit documentis, seu quatenus in actis scriptum & annotatum reperitur,

tur, ac sic justo saltem ordine sit pro eo præsumptio, quando exactis de processu causæ & ipsius constat.

c. 11. in fin. x. de probat.

Nachdem aber selcher Einwurff nur statt hat/ wann auß dem allei-
nigen instrumento referente keine gnugsame vollkommene Wissen-
schafft des tenoris instrumenti relati zu erlangen ist/ nisi etiam exhi-
beatur instrumentum relatum

Wesenb. conf. 41. n. 1. 9.

auch sonst/ gleichwie perduto instrumento, das in demselben beschrie-
bene negotium nicht null ist/ si de eo aliter appareat.

Wesenb. consil. 211. n. 57.

also gleichfalls per instrumentum referens etiam inter alias quàm con-
trahentes personas, probatio efficax inductirt wird/ si illud contineat
relationem certam, specificam & claram negotii in relato contenti.

Molina. ad d. auth. si quis C. de edendo.

Mascard. de probat. conclus. 929. n. 6.

Carpzov. p. 1. c. 17. d. 4. n. 8.

Berlich. part. 1. conclus. 43. n. 14.

Stryck. de cautel. contract. sect. 2. c. 7. §. 13.

Und dann im gegenwärtigen casu die Brantz/ worvon die Frag ist/ 61
fatis specificè & clarè, und so deutlich/ als wann die dicta testium voll-
kommen bey Hand wären/ beschrieben wird/ so mag sothane objection
anhero nicht gezogen werden/ und zwar um so weniger/ als noch meh-
rere probationes coadjuvantes, darauff sich mit bezogen wird/ nemlich 62
die Waldbücher/ der Recess de anno 1536. &c. in promptu seynd/ und
daß die Orte/ Helffenstein/ das Gefäll/ Engelhard/ Kessel/ &c. auch disseit
der Hudensteinen in Biedenköpffsche terminen gehörig und Bieden-
köpffsch Eigenthum seyen/ bestärcken/ mithin adminiculiren/ daß ge-
genwärtiges instrumentum referens auch ratione der angezogenen
Zeugen/ Sage eine verisimilitudinem, quæ per se sola, uti in voluntate
contrahentium interpretandâ ad contractus validitatem & infirmita-
tem, ita ad instrumenti fidem plurimum facere potens est.

Menoch. consil. 13. n. 12. consil. 80. n. 38. conf. 113. n. 12. consil. 380. n. 16.

Klock. de arar. lib. 2. c. 84. n. 81. & seq.

nach sich führet/ ex veritate unius aut alterius relati capituli etiam alte-
rius veritate ed magis inductâ, quò minus instrumenti salutas per se
præ-

præsumitur *Menoch. l. b. 5. præsumpt. 21. n. 12. & 21.*

- 64 Wie dann ein jedes instrumentum publicum, als gegenwärtiges in/an und vor sich selbst/ auch respectu eorum, de quibus se refert ad aliud, præsumptionem veritatis & solennitatis für sich hat/ maxime si sit antiquum, & ab ejus confectiōe triginta anni elapsi.

Wesemb. b. conf. 14. n. 7. conf. 42. n. 16. conf. 238. n. 10. conf. 327. n. 9.

Strauch. ad 50. decis. differt. 1. c. 2. n. 4.

- 65 Und weil allhier das instrumentum referens von publicis Officiis ibus Principis aufgerichtet/ auch ab ipso Principe ratihabirt und confirmirt ist/ mithin alles dasjenige/ was darinnen enthalten/ præsumptiv also befunden worden/ und sonst die confirmatio Principis nicht erfolget seyn würde; *Wesemb. conf. 213. n. 4. conf. 217. n. 4.*

Meru. consil. 52. n. 95.

So adjuviren dergleichen præsumptiones desto mehr/ ut pro isto instrumento referente sit judicandum

Menoch. conf. 422. n. 42.

- 66 Hiernächst ist Därbächischer Seiten auch sonst nichts erhebliches gegen mehr. bemeldte Recessen/ zu deren Entkräftigung mit Bestand angeführet worden. Dañ obgleich Hoch. Fürstl. gnädigste Herrschafft diejenige Waldungen/ so in Därbächische terminen fallen/ meistens/ etiam quoad proprietatem, allein hat/ in der Biedenköpffischen terminen aber selbige Stadt in dominio zu $\frac{2}{3}$ concurrirt/ also die Hoch. Fürstl. Herrschafft oder Dero Fiscus procurator, tanquam pars hätte mit zugezogen werden sollen worvon doch ex nullo Recessu etwas erscheinet/ so ist aber (1.) solches jus tertii, dessen endlich die Hoch. Fürstl. Herrschafft sich contra die Stadt Biedenkopff gebrauchen könte/ da deroselben ichtwas zu præjudiz und Nachtheil in denen Recessen verhänget worden wäre/ und kan sich das Dorff Därbach damit nicht behelffen/ zumal da selbiges den Recess de anno 1536. selbst vor sich allegirt und acceptirt/ wie dessen am 19. Martii 1691. übergebene Supplic klärlich besaget. (2.) Ist derer Biedenköpffers Gerechtsamkeit dieser Gegend in anno 1656. gnugsam erwiesen/ wie obdeducirt/ also Hoch. Fürstl. Herrschafft wieder Recht nicht verkürzet. (3.) Seynd die Recessen von Dero verpflichteten Officialibus, und zwar ex speciali Commisione Principis, ejusque Regiminis, locum ipsius teneatis, aufgerichtet/ nichts seithero dagegen gesprochen/ sondern vielmehr (4.)

diurnâ patientiâ, ja gar expressâ Principis ratihabitione confirmirt, wie ratione des Reccesses de anno 1536. auß mehr angezogener Relation vom 2. Maji 1681. und darauff rescribirten Fürstl. Resolution vom 16. ejusdem und 28. Octobris 1681. so dann ratione des Reccesses de anno 1656. auß der sub dato Battenberg den 3. Septembris 1656. befindlichen Fürstl. Ratihabition, mit mehrerm zu erschen/ de qualibus momentis

vide Menach. conf. 1000. n. 66.

Vesemb. conf. 301. n. 112.

Merv. p. 3. decis. 229. n. 6. p. 6. dec. 44. n. 6. 7. 8. & conf. 34. n. 29. 30.

Klock rom. 1. conf. 29. n. 444 conf. 33. n. 20. rom. 2. conf. 4. n. 129. 130.

Wann auch schon ferner das originale des Reccesses de anno 1536. von den a. tis wegkommen und nur vidimirte copia desselben anjeho producirt wird/ so haben doch nach Besag protocoll vom 16. Febr. 1685. die Därbächer ein gleichmäßiges original exemplar, und dasselbe denen Biedenköpffern/ als zumal in hac causa reis, zu ediren/ ceu quod ad reorum exceptionem prodest.

Rosbach. proc. judic. tit. XI. n. 27.

Da sie aber solches zu ediren dolosè vel culposè recusiren/ so bestehet gegen sie billich gedachte copia.

Moline. ad auth. si quis C. de edendo. Fallent. 3.

Und zwar desto mehr/ weil dieselbe antiqua ist/ à Notario publico facta & subscripta, & ex Archivo publico hiesigen Ober-Forstampts/ nec à partium, aut suspectatertii domo, producta

Molin. d. loc. Fallent. 6. Carpz. p. 1. c. 17. d. 38.

Weiter seynd zwar zwischen der obbeschriebenen Grantz und denen gemeldten Wälden dem Helfenstein/ Gefäll/ Engelhard und Kessel/ einige denen Därbächern quoad dominium zuständige Acker und Wiesen/ und zwar um und neben der streitigen Pfingstwald/ gelegen/ so auch nach Därbach versteuret werden/ und läst sich demnach ansehen/ als ob auß dem Recess de anno 1536. und mehr bemeltem Waldbuch der Biedenköpffer dominium und fines nach disseit der obbeschriebenen Hudensteinen nur so weit zu demonstiren stünde/ als die bemeldte Wälder gehen; Hingegen seye ex dominio, proprietate und der Versteuerung deren in dem ferneren Bezirck nach Därbach zu gelegenen Acker und Wiesen die Därbächische Gemarkung zu arguiren/

50 Quæst. 8. de jure & probat. finium, pasc. lignandi, &c.

also daß solcher Gestalt die Biedenköpffische terminen zwar noch
disseits der Hudensteinen/ aber nicht so weit dann im Recess de anno
1656. beschrieben/ sich erstreckt:/ consequenter die Pfingstwaide in die
Derbachische terminen fiel/ und alhier sothane præsumption um so
72 mehr zu attendiren seyn möchte/ weil das Dorff Derbach vor Alters
nicht Hessisch gewesen seyn solle/ und billich statt finden muß/ quod
civitates & pagi non præsumantur habere bona sita in territorio fini-
busque alienis. *Wesenb. d. conf. 301. n. 64.*

73 quodque sicut jus collectandi, ex jure superioritatis competens, terri-
torio annexum est, indeque ratione rerum in territorio sitarum com-
petit, ita videantur fines cujusque universitatis eò se porrigere, quousq;
illius collectioni bona subijciuntur.

v. Klock. rom. 1. conf. 9. n. 51.

Besold. thes. pr. voc. Steuer vers. villa & vicus.

Oetting. de jur. limit. libr. 1. c. 8. lit. N.

Richter. decis. 70. n. 36.

74 Allein es finden solche præsumptiones nur statt in dubio, si non aliud
appareat, gestalten die experientz zu Tag leget/ daß eyliche forenles die
Versteuerung in loco domicilii; an andern Orten aber in loco rei sitæ
zuthun pflegen/ ja daß jeweils beydes zugleich an einem Ort/ respectu
diversorum bonorum, gewöhnlich sey/ wie dessen ein Exempel zwi-
schen der Thur. Mainzischen Stadt Höchst und Hessen. Darmstät-
tischen zur Herrschafft Epstein gehörigen Dorffschafft Ederbach
vorhanden/ da theils Höchster Bürger ihre in Ederbacher terminen
habende Güter in loco rei sitæ, nach besagtem Ederbach/ andere aber
die Ihrige in eben solcher Gemarckung possidirende Güter in loco
domicilii zu Höchst versteuren. Und was noch mehr ist/ gibts Exem-
pel/ daß forenles gewisse Güter weder in loco domicilii noch rei sitæ,
sondern ganz an einem andern Ort/ da weder der possessor wohn-
hafft noch das Gut gelegen ist/ in den Steuern und oneribus verhal-
ten müssen/ als benantlich ein Inwohner zu Wollmar/ jeho Hessen.
Casselschen Ampts Wetter / genannt Holzapffel/ eine in selbiger
Wollmarischen Gemarckung gelegene Wiese/ so wol vorher/ da
Wollmar annoch zu dem Hessen. Darmstättschen Ampt Batten-
berg gehöret gehabt/ als biß dato nicht bey das Dorff Wollmar/
wo gedachter Possessor wohnhafft und die Wiese lieure ist/ sondern
bey

ben das Dorff Holzhausen/Ampts Battenberg/versteuret: Derglei-
chen Exempel auch zwischen denen Dorffschafften des besagten Amts
Battenberg/Bergshofen/Kennertenhausen/Brinckhausen (welch
letzteres nunmehr Casselisch und dem Ampt Franckenberg incorpo-
rirt ist) zu observiren seynd. Wannenhero dann hierin einzig die
consuetudo cujusque loci zu attendiren.

Richter. d. decis 70 n. 39. Er seq.

und darab nicht allemal præcise die Gemarkung zu inferiren stehet/ 75
sondern vielmehr zu weisen/ si de finibus aliunde constet, ut in præsent
calu ex Recessu de anno 1656. ein solch special Herkommen ratione col-
lectarum zu præsumiren ist. Dierveil nun bey derjenigen Commission, 76
so von mir dem Ober-Forstmeister und Dr. Kranhen seel. expedirt
worden/ die vorgemeldte Recessen allerdings in ihren Kräfften geblie-
ben/ so gar/ daß es auch ratione der damal allein bestrittenen Engel-
hard bey dem buchstäblichen Inhalt des Recesses de anno 1536. an-
fänglich gelassen worden/ und Krafft dessen die Derbächer nicht um-
sondern über die Engelhard die Hude haben sollen/ doch endlich/ so
viel solchen Ort betrifft der Streitt gemittelt/ hingegen im übrigen
nichts verändert/ sondern mehr confirmirt worden/ wie so wol auß
solchem neuen Recess selbst/ als der am 2. Maji 1681. erstatteten
Relation zu erschen/ und darbeneben die Derbächer/ so dormalen 77
obigen Hudenscheid vor die Gränz selbst halten/ und in beständiger
possession allein seyn wollen solthane possessionem vel præscriptionem
finium noch nicht erwiesen haben/ vielmehr ihnen hiebey die klare
Recessen im Weg stehen und allen falsch vitiosum initium suæ posses-
sionis arguiren würden; So kan nicht anders judicirt werden/ als daß
in anno 1536. und 1682. hauptsächlich nicht die Gränz oder Gemarkung 78
sondern allein die Holzungs- und Waidens Gerechtigkeit der
Derbächer abgesteinert/ die Gemarkung aber in der jetho streitigen Ge-
gend nach dem Recess de anno 1656. zu verstehen/ und einfolglich un-
streitig die Pfingstwaid quæst. (wann sie schon etwan gleich andern
drum her gelegenen Aeckern quoad dominium denen Derbächern zu-
ständig/ und hoc respectu im Recess de anno 1656. ihre Pfingstwaid
genennet seyn möchte) in Biedenköpffischer terminen gelegen/ auch
deshalb mit Vergünstigung der Biedenköpffer zu einer Pfingst-
waid gehäget/ und mit dem übrigen zwischen der Gränz und den Hu-

- densteinen befindlichen Bezirk hactenus und so viel die Bemerkung
 79 antrifft/ ejusdem qualitatis zu achten sey. Ob dann nun wol vor
 dishmal unser Bedencken alleinig der streitigen Pfingstwald halben
 erfordert worden/ und genug wäre in puncto der Bemerkung gezei-
 get zu haben/ in welcher Gränz selbige gelegen/ und daß die Bemar-
 ckung dieser Gegend schon davor durch auffgerichtete Recellen er-
 dteret sey: Diweil jedoch auch diejenige Gränz/ so in dem von mir
 dem Ober-Forstmeister und dem Regierungs-Rath Dr. Kranhen
 seel. zwischen Biedenkopff und Engelbach in anno 1682. auffgerich-
 tetem Recess beschrieben worden/ biß dato nicht allein von den En-
 gelbäckern/ sondern auch wegen der mit Engelbach vermdg. Recelles
 de anno 1575. im Pferdbach habenden Koppelhude von den Derba-
 chern bestritten und widersprochen wird/ so haben wir/ ehe und be-
 vor zur andern Frag der privativè oder cumulativè constituirten Hude
 geschritten wird/ Gelegenheit genommen/ auch in dieser ferneren
 80 Gegend die Bemerkung zu consideriren. Der contradicirenden
 Dorffschaften argumenta könten seyn folgende: (1.) Seye nur in
 commissione, testium examine, eorum attestationibus, Commissa-
 riorum relatione, und Eu. Hoch. Fürstl. Durchl. darauff erfolgten
 decision gewesen/ ob der Engelbacher Hudens Gerechtigkeit noch
 über den Hudenscheid bey der Ulin weiterfort/ wie prätendiret wor-
 den/ gehen solle oder nicht/ und wäre also diese Gränzbeschreibung
 und Steinsetzung extra commissionem, mithin vor so thanen neuen/
 biß dato widersprochenen Recess solche argumenta, wie vor die übrige
 81 alte Recessen/nicht vorhanden. (2.) Stünde auß keinem alten Recess
 die Bemerkung weder per expressam constitutionem noch per fir-
 mam argumentationem & illationem, weiter als biß auff den Inhang
 des Ronsbergs zu erheben/ sondern es würde im Recess de anno 1536.
 der utrinque prätendirte/ und schon dainal nicht eingestandene Gang
 in der ferneren Gegend gänzlich undecidedt gelassen/ auch könten die
 Biedenköpffe keine weitere proprietatem darthun/ so daß neq. per con-
 sequentiam vor die Biedenköpffe etwas erfolgte/ sondern die Gränz
 vom Inhang des Ronsbergs fúrters nach beyden letzten Hudensteinen
 im Bartseiffe und bey der Ulin dergestalt zu richten seyn würde/
 daß nicht allein der weisse Wald/ sondern auch das Arnest und die
 Büßlung Pferdbach (deren Bezirk/ wo nicht weiter hinauff/ sich
 dannoch

dannoch wenigstens / nach der Biedenköpffer eigenem Geständniß /
 bis an den Ulmenstein porrigirt) nicht in Biedenköpffische / sondern
 in Derbachische und Engelbachische terminen können / die aber alle zu
 Eu. Hoch. Fürstl. Durchl. Nachtheil durch die in anno 1682. neuerlich
 gesetzte Gränzsteine in die Biedenköpffische terminen gebracht wür-
 den / worin gleichwol Eu. Hochfürstl. Durchl. nur $\frac{1}{2}$ an den Wal-
 dungen hätten. Und dieses wäre so wol obigem Recess, der die Gränz
 nicht weiter dann bis auf den Inhang des Rossbergs per conse-
 quentiam erhebt / als auch dem solchen Recess adjuvirenden obbemeld-
 ten Waldbuch / ingleichen dem Biedenköpffischen Saalbuch de anno
 1593. fol. 481. schnurstracks zuwieder: allermaßen in sothanem Wal-
 buch alle der Stadt Biedenkopff eigenthümlich zuständige und in
 ihrer terminen gelegene Waldungen / und zwar obdeducirter massen
 dem Recess de anno 1536. gleichförmig und gemäß / specificirt seynd /
 darunter aber mit nichten weder der weisse Wald / noch das Arnest /
 sondern vielmehr jeztbesagtes Arnest ganz ausdrücklich unter denen
 alleinigen Fürstl. Waldungen befindlich seye / und ex proprietate præ-
 sumptio finium wenigst so lang genöthen werden müste / bis die Stadt
 Biedenkopff eine andere Gränz beweisen würde: Belangend den 82
 Pferdebach / ob gleich in der Heampten Bericht vom 20. Martii 1683.
 und der Commissarien Relation vom 20. Maji 1683. darvor gehalten
 werden wil / als ob das Saalbuch keine Gränz oder Gemarkung
 melde / item als ob der Pferdebach in Biedenköpffischer terminen ge-
 legen sey / so wären doch auf dem Saalbuch die ganz klare Worte
 leichtlich anzumercken / im Ampt Biedenkopff und dessen Gericht
 Derbach gelegen zwischen ic. quæ situatio fines arguit.

vv. senb. conf. 301. n. 78.

Item die Worte / neben gebührendem Dienst / auf welcher Ver. 83
 haltung bey die Dorffschafften præsumptio finium, da hergegen keine
 andere Gemarkung gezeiget werden kan / oben ex Klock. Befold.
 Oetting. Richter. demonstrirt worden. Ferner / daß der Zehende im 84
 Pferdebach in den Engelbächischen / halb der Pfarz und halb den
 Schwarzbischen modò Leutischen Erben zuständigen Zehenden ge-
 höre / worauf abermals Engelbachische Gemarkung importirt wird.

vid. Befold. thesaur. pract. voc. Zehend / & part. 2. consil. 75. n. 37. & seq.

Welchem nach durch die in dem Saalbuch beschriebene Situation, 85

86. Verhaltung/ und Zehenden/ des Gerichts Derbachs terminen genugsam zu behaupten stünde/ sufficientibus præsertim pluribus coadjuvantibus probationibus per conjecturas in finibus probandis.

Menoch. consil. 147. n. 1.

Mascord. de probat. conclus. 397. & 403.

Besold. p. 4. consil. 180. n. 158. 159. 160. & 161.

- 87 Und könnte gegen solches alles (3.) nichts machen/ weder die in obb. erwihntem Recess de anno 1682. angezogene Gränz. Beschreibung/ als welche der Biedenköpffereigene scriptura privata, so autoritate publicâ & fide destituirt/ und zu Entkräftigung obiger starcken argumentationen ex publicis instrumentis insufficient: noch (4.) die in selbigem Recess beineldte Zeugen. Sage/ dann zu geschweigen/ daß solche Zeugen. Verhör der Hude halber/ worin der Recess de anno 1536. richtigen Weg gewiesen/ etwan nicht nöthig gewesen seyn möchte/ so seynd vorse erste die Zeugen ex ipsa universitate Bidentcapensi, welche in materia pascuorum ganz verwerfflich/ auch in materia confiniorum sine aliis habilibus keinen Glauben machen. Dann vorse zweyte seynd dieselbe nicht wegen der Gränz. abgehöret worden/ sondern allein von der in quæstione gewesenen Hude noch weiter über den Hudenscheid bey der Ullm/ und zwar bloß super possessione momentanea sothanen Waidgangs.

- 89 So viel nun die verificirung obiger argumenten quoad allegata facta antrifft/ so ist die bey dem ersten angezogene Beschaffenheit auß dem in anno 1682. zwischen Biedenköpff und Engelbach aufgerichtem Recess klar: Und möchten imgleichen das 3te und 4te kräftig bestehen. Die bey dem zweyten beschehene asserta, daß nemlich das Arnest und Pferdsbach nicht zur Biedenköpffischen/ sondern zu des Gerichts Derbach terminen gehörig seynd/ ebenfals richtig/ wie auch daß der Weissenwald nicht unter denen im Waldbuch beschriebenen Biedenköpffischen Wäldern befindlich: Wann nun auch die übrige angeführte Stücke salvirt werden möchten/ daß nemlich weiter/ als bisß auß den Inhang des Ronsberges/ vor die Biedenköpffter weder einige proprietas noch Gemarkung/ expresse oder per argumentationem erscheine/ item, daß die Wüstung Pferdsbach sich bisß an den Stein bey der Ullmerstrecke; So wäre kein Zweifel/ daß ungeachtet der Biedenköpffischer privat Gränz. Beschreibung und einseitigen Gränz.

Gränzgängen / obige ex publicis instrumentis depromirte starcke argumentationes vorzuziehen / und die Bemerkung vom Inhang des Ronsbergs fürters auff die Steine im Bartsseifen und bey der Ulm / mithin ferner biß an den Hainstein / so denen Biedenköpffern nach Befag des Waldbuchs zuständig / einzurichten / und demnach der im Recess de anno 1536. und dem Waldbuch denen Biedenköpffern benzeschriebene Inhang des Ronsbergs / als welcher rund umher seine Inhänge hat / nicht nach der ganzen Länge des Ronsbergs / sondern pro substrata materia nach dem vorbeschriebenen Bezirk des Pferdabachs biß an den Ullenstein auf dasjenige zu interpretiren seyn würde / was so dann solchem Bezirk nach / annoch vom Ronsberg nach Biedenkopff zu inhänget. Und möchte hiergegen nichts thun / die vom Statthalter Licentiat Reudeln denen Biedenköpffern in anno 1553. vergünstigte Hängung eines Wassenplacken / als welche Vergünstigung sich auff das denen Biedenköpffern verimög Recesses de anno 1536. am Ronsberg zuständige Antheil gründet / und denn superstruirt ist / mithin da die Biedenköpffer / nach obiger ex pluribus instrumentis gemachten deduction, in selbiger Gegend am Ronsberge nichts hätten / sothane nullo velerroneo fundamento innitrende Vergünstigung null und unkräftig zu achten.

Vant. de nullit. sent. ex def. process. n. 128. & seq.

Aber die obbemeldte beyde Stücke seynd nicht extra dubium, sondern es kan der Biedenköpffer proprietät und Bemerkung noch weiter / als biß auff den Inhang des Ronsbergs / und daß auch noch der weisse Wald includirt sey / auß dem Recess de anno 1536. per firmam argumentationem behauptet werden: Dann in sothanem Recess §. ist hierinertlich abgeredet, ic. wird die proprietät und nach obiger deduction die Bemerkung des Ronsbergs und Hasenrods der Stadt Biedenkopff dergestalt zuertant / wie ihr Gang mit sich bringt / und ist also hactenus in dieser Gegend der Biedenköpffer Gang dergestalt approbirt / daß er die proprietät und Bemerkung in solcher Gegend nach sich führet / wie jetzt vorher beschrieben. Nun aber war in §. erstlich nach dem die von Biedenkopff ic. der Gang vom Born oben Pferdabach, als terminus à quo, fürters den Ronsberg hinauff über die Höhe ic. wornach also der ganze jenseitige Inhang nach der Länge des Ronsbergs / worzu auch das Waldbuch einstimmet / folglich eben.

56 Quæst. 8. de jure & probat. finiū, pascuor. lignandi, &c.
ebenfalls der Weissenwald includirt worden/als welcher solcher Gestalt
in der Biedenköpffischen Gränz gelegen/und ob schon nicht expresse,
doch jetzt besagter massen implicite (wie auch ferner erhellen wird)
unter der Stadt Biedenkopff Wälden/ keines Wegs aber unter den
Fürstl. oder auch der Dorffschafften Waldungen befindlich ist/ *argu-
mento traditorum*

à VVesenb. consil. 301. n. 72.

- 93 Ferner steht im Recels, daß die von Engelbach in dem jenigen/ was
der Inhang vom weissen Wald mit sich bringt/ mit denen von Bie-
denkopff sich nachbarlicher Hude gebrauchen solten/ und zwar/ nach-
dem vorher denen Dorffschafften in Biedenköpffischer terminen der
Waidgang biß über den Inhang des weissen Walds hin und biß bey
die Ulln jure servitutis constituit war/ ist durch obigen Anhang so-
thane constitutio am Inhang des weissen Walds wiederum auf
eine Mit- oder Koppelhude mit denen von Biedenkopff limitirt/ und
denen Biedenköpffern solche reservirt worden/ folglich dieser Anhang
nichts anders als eine limitatio aut qualificatio constituit servitutis,
ipsam servitutem non tollens, sed saltem modificans. Worauff dann
da solcher Gestalt die Gemeind Engelbach nur qualificatam seu modi-
ficatam servitutem pascendi am Inhang des Weissenwalds hat/ aber
mals derer Biedenköpffer proprietas an demselben Inhang/ cum res
sua nemini serviat, erscheinet/ und obiges destomehr bestärcket/ daß
nemlich auß dem Recels de anno 1536. der Biedenköpffer proprietat
und Gemarkung noch weiter als auß den Inhang des Rossbergs/
sondern noch fõrters mit Einschließung des Weissenwalds biß auß
den Born boberm Pferdebach, erhoben werde. Daß dann auch die
94 Büßung Pferdebach (so obdeducirter massen unzweiffentlich in
des Gerichts Derbach/ und nicht Biedenköpffische terminen gehörig)
sich biß an den letzten alten anno 1536. beschriebenen Hudenstein auf
der Seiten nach dem Weissenwald zu nicht erstrecken/ noch der in oft
gedachtem alten Recess also genante Born boberm Pferdebach bey
gedachtem Ullnstein seyn könne/ sondern derjenige Born verstanden
werde/ worbey anjcho in anno 1682. zwischen Biedenkopff und Engel-
bach der erste Bränckstein gesetzt ist; Ingleichen daß durch den im
alten Recess gemeldtem Inhang des Weissenwalds nicht ein klein
Stück desselben bober dem Ullnstein/ sondern der rechte Inhang
bunder

bunder dem Ullenstein, zu verstehen sey/ wird alles klärlich dahero er-
 wiesen, weil (1.) nach obiger deduction auß dem Recess de anno 1536.
 ein intervallum seyn muß zwischen dem Born boberm Pferdsbach/
 wohin als terminus à quo der Biedenköpffer Gang approbirt/ und der
 Ullm/ biß dahin die Hudens servitut abgesteinert ist: Sonsten/ und
 wann der gedachte Born bey der Ullm verstanden seyn solte/ keiner be-
 sondern Hudens constitution nöthig gewesen wäre. (2.) Weil in dem
 eigenen Derbächis. alten Abriß/ so wegen des zwischen ihnen und den
 Engelbächern dabey stehenden Pferdsbach gemacht worden/ sich ge-
 dachter Born ebenfalls nicht bey der Ullm/ sondern under dem Arnest/
 an dem Ort/ wo in anno 1682. zwischen Biedenkopff und Engelbach
 der erste Gränzstein gesetzt worden/ befindet; (3.) weil die den Dorff-
 schaften constituirte/ und namentlich am Inhang des Weissenwalds
 inodificirte servitus pascendi sich nicht allein nach dem in anno 1682.
 zwischen Biedenkopff und Engelbach aufgerichteten neuen/ sondern
 auch schon vorher nach dem alten Recess de anno 1536. nur biß an den
 Ullenstein porrigirt, also der Inhang des Weissenwalds under
 und nicht bober demselben nothwendig verstanden werden muß. Ge- 95
 gen welches alles nichts versagen mag/ daß auff Befragen ehliche
 Bürger auß Biedenkopff bey dem Augenschein selbst berichtet/ als
 ob der Pferdsbach biß an den Ullenstein gehe/ weil (1.) die übrige
 contradicirt; (2.) jene selbst sich hernach anderst explicirt/ daß sie es
 respectu des Weidgangs gemeinet/ (3.) sonst obige absurda auß 96
 den Recessen erfolgen müßten. Es ergibt sich demnach endlich auß
 allem/ gleich wie der Biedenköpffer proprietät und Bemerkung vom
 Born boberm Pferdsbach/ als terminus à quo, biß auff den Helffen-
 stein/ als terminum ad quem, im Waldbuch/ Recessen de annis 1536.
 und 1656. gnugsam fundirt/ daß auch selbige/ wann der Helffenstein
 pro terminus à quo gesetzt wird/ biß auff den Born boberm Pferds-
 bach mit Einschließung des Weissenwalds begründet/ und hierdurch
 denen Dorffschaften (wie auch noch über das auch die Borte/ bo-
 berm Pferdsbach/ an sich selbst arguiren) an dem Pferdsbach
 nichts benommen/ sondern derselbe/ so viel die Seite nach dem Weis-
 sentwald zubetrifft/ weiter hinab gelegen sey/ und in des Gerichts Der-
 bach terminus verbleibe. Wie dann auch die Gemeind Engelbach/ 97
 derer Derbächer beharlichen contradiction ungeachtet/ denen Bie-

denköpfen die Gemarkung mit Vorbehalt ihrer Hude und Holz-
 hung/ dem Recels de anno 1535. gemäß/ biß hieher/ als welches in so-
 thanem Recels terminus à quo, selbstn nachgiebt / und gedachten

- 98 Recels de anno 1536. nachmals acceptirt und genehm hält. Allein ver-
 meynet dieselbe darin beschwehrt zu seyn/ weil in dem neuen Recels de
 anno 1682. (den sie auch deßwegen nicht annehmen wil) der Born
 boberm Pferdsbach nun auch zur andern Seiten pro termino à quo
 gesetzt und gleichsam per lineam rectam die Grantz biß oben auff die
 Hasenhart weiters neuerlich gezogen/ und ebenfals die Hude weiter
 als auff den Ulmenstein per lineam rectam auf den Hainweg neuerlich
 abgesteinert worden/ da doch selbiger Seiten weiter nichts im Recels
 vor die Biedenköpffer befindlich/ noch sie jemals dahin etwas gehabt/
 und also daselbst weder Grantz- noch Waldsteine zusehen befugt ge-
 wesen/ sondern/ da ihre proprietät sich hier endiget/ sie billich ihren Gang
 wiederum dahin/ wo ihre proprietas sylvarum sie hinführet/ zu ziehen
 hätten/ nemlich nach dem letzten Hudenstein bey der Ulm an der
 Seiten des Weissenwalds hinauff auff die Wetterhöf / und fürters
 vor dem Hainstein/ einem Biedenköpffischen Wald her / über den
 99 Hainweg auff die Hasenhart. Wornach so dann dieser neuerlich ab-
 gesteinerte Bezirk/ so zum theil in wüsten Aekern/ auch einigen Ench-
 bäumen und Gepüsch bestehet/ entweder zum Arnest/ welches unfrei-
 tig Eu. Hoch. Fürstl. Durchl. allein zuständig/ oder zum Pferdsbach/
 der sich solcher Gestalt auff dieser andern Seiten nebst dem offge-
 meldten Born auch dem Ulmenstein hinweiter hinauff/ und die Born
 boberm Pferdsbach nur auff die andere Seite nach dem Weissen-
 wald zu verstünden/ zu referiren/ und weil so wol das Arnest als der
 Pferdsbach in des Gerichts Derbach terminen kommen/ vor Derbä-
 chische und Engelbächische Gemarkung und respectivè proprietät zu
 achten seyn würde. Dargegen zwar wenden die Biedenköpffer ein/
 100 (1.) es seye anno 1536. kein weiterer district. in quæstione gewesen/ hab-
 also nichts ferner decidirt werden können/ daher aber nicht folge/ daß
 sie auch nichts weiter hätten; (2.) ihre Grantz-Beschreibung/ (3.) die
 im Recels de anno 1682. angezogene Zeugen-Sage/ mit nicht gestand/
 daß dieser Bezirk entweder zum Arnest oder zum Pferdsbach ge-
 gehöre/ und seye derselbe eben so nahe beim Hainstein / so der Stadt
 101 zusetzet/ als bey dem Arnest/ daß es auch darzu gehören könne. Aber

das erste indchte wol etwan seyn thut doch nichts zur Sach. Die Gränzh. Beschreibung ist privativa scriptura, und die Zeugen. Sage propter inhabilitatem testium ex ipsa universitate, so fern dem Angeben nach niemals in das examen testium consentirt worden/ tam in materia confiniorum, quam multo magis pascuorum, von schlechter Bürde. Concernirt auch nur/ wie auß dem Recess selbst erscheinet/ die Hude heber dem Ulmenstein / und also auff jener Seiten nach dem Weissenwald zu. So ist der Bezirk quæst. dem Arnest näher als der Hahnstein/ und können die Biedenköpffer demselben keinen besondern Namen geben/ als die Hasenhart/ des Namens Waldung sie aber in ihrem Waldbuch nicht haben. Es bleibt demnach diese Ge- 103 gend annoch ziemlich zweiffelhafft: und so viel von der Bemerkung auch solchen übrigen Bezirks saltem occasionaliter.

Nundann zur andern Frag zu schreiten/welche zum jetzigen Zweck 103 wegen der Pfingstwald gehörig ist/ ob nemlich denen Dorffschafften in Biedenköpffischer terminen die Hude/so weit sie abgesteinert ist/und auch denen Derbächern in specie auf der in solchem Bezirk gelegenen streitigen Pfingstwald/ privativè und mit Ausschließung der Biedenköpffer vergünstigt sey/und sie solche also herbracht haben/oder aber cumulativè mit den Biedenköpffern? So erscheinet so viel/dass im Recess de anno 1536 beyden Dorffschafften/ Derbach und Engelbach/ die Hude in Biedenköpffischer terminen biß an die damal gesetzte Waldsteine privative und mit exclusion der Biedenköpffer constituirte sey/ in dem anfänglich beyden Dorffschafften in Biedenköpffischer terminen biß an die beschriebene Steine die Hude absolute vergünstigt/ und gleichsam pro regula gesetzt wird/ daß die Derbächer und Engelbächer ihre Hude haben solten &c. ohne Meldung derer Biedenköpffer. Nechst deme werden hernach nur etliche Orte selbiger Gegend bena- 104 met und excipirt oder reservirt und vorbehalten/ wo denen Biedenköpffern als dominis finium die Wirthude und Viehetrifft durch diese Hudens constitution unbenommen seyn solle/als erstlich am Inhang vom Weissenwald/wo allein die Engelbächer; dann (2.) im Gefäll/wo 105 allein die Derbächer nebenst den Biedenköpffern die Hude haben sollen/ (3.) an den spengen Orten. Und ist bey dem ersten darab/daß allein die Engelbächer benamet werden/ wahrzunehmen/ obgleich keine ausdrückliche reservation, wie an den übrigen zweyen Orten/ geschie.

60 Quæst. 8. de jure & probat. finium, pasc. lignandi, &c.
geschiehet/ daß gleichwol solche jetzt besagter massen/ und da die præce-
dencia auff beyde Dorffschafften gehen/ zur Gnüge/ und noch ferner
daher erscheine/ weil schon vorher die Hude jure servitutis gegen dem
Zuhang des Weissenwalds/ mithin auch in demselbigen constituit
war biß an die Uhm: Hernach aber solche im Zuhang des Weissen-
walds auff eine Mithude modificirt worden. Nun aber ist bekanten
Rechtens/ quod omnis exceptio (qualis est præsens reservatio, v. Me-
noch. *conf.* 1281. n. 15.) declaret & confirmet regulam in casibus non
exceptis, qui sunt de eâdem regulâ.

Schrader. tr. feud. p. 8. c. 7. n. 52. & p. 10. Sect. 15. n. 39.

Franchis. decis. 561. n. 5.

Klock. tom. 3. consil. 149. n. 174.

quodque reservatio parificetur exceptioni, in cæteris non reservatis
firmans regulam in contrarium

Merckelb. tom. 3. inter-consil. Klock. 104. n. 80.

Struck. consil. 1. n. 531.

ac limitans concessionem, & ostendens omnia alia non reservata esse
concessa

Klock. d. tom. 3. consil. 155. n. 16.

- 106 Und wird übrighens vorgedachte reservation der bemeldten Orten kei-
nes weges durch den von mir dem Ober-Forstmeister und Dr. Kran-
gen seel. in anno 1682. zwischen Biedenkopff und Dersbach auffgerich-
teten Recess auffgehoben/ sondern sie bleibet annoch billich in Kräfften.
107 „ Dann obgleich darin die klare formalia eingerucket seynd/ soll hiers
„ nechst kein Theil den andern mit der Hude über die be-
„ schriebene gesetzte Steine turbiren oder Eingriff thun/
„ also es sich ansehen lasset/ daß hinfort die Dersbacher auch in dieser Ge-
gend des Gefälls/ so an der Enghelhard gelegen/ die Hude allein und
108 mit exclusion der Biedenköpffer haben sollen; So ist doch/ wann man
der bemeldten Commissarien relation vom 2. Maji anno 1681. ansieht/
und den statum der damaligen controversiæ darauff betrachtet/ klar
am Tag/ daß alleinig die Frag/ ob die Hude um oder über die En-
ghelhard gehe/ also terminus, non qualitas, juris pascendi, durch Ver-
mittlung decidirt; im übrigen aber der Recess de anno 1536. in seinen
109 Kräfften allerdingß gelassen worden/ mitfolglich vorbesagter Zuhang
und clausul dem Recess de anno 1536. gemäß/ und nach der Commissarien
auf

auf besagter Relation erscheinenden Intention, dahin verstanden werden müsse/ daß weder die Derbächer die Biedenköpffer mit Annah-
 sung weiterer Hude/ als diese Steine determiniren noch diese jene mit
 prohibirung der Hude disseit der liminum ferner turbiren sollten. Zum ¹⁰⁹
 gleichen hingegen/ wann ermeldte Commissarii an andern nicht excipit-
 ten oder reservirten Orten dennoch von einer Koppelhude Meldung
 thun/ ist ein error oder saltus ultra commissionem & decisionem
 leicht begreiflich/ massen auf allen erstatteten Relationen satzsam
 erhellet/ daß/ wie vorgedacht/ nur die quæstio, ob die Hude sich um
 oder über die Enßelhard verstehe/ oder wo es über die Enßelhard
 heiße/ keines Weges aber de qualitate der Hude gewesen/ auch nur
 jene Frag/ und nicht diese qualität decidirt/ sondern in allem übrigen
 der Recest de anno 1536. unverändert gelassen worden/ mithin alles
 übrige demselben/ als darin die Biedenköpffer annoch sich gefunden/
 gemäß verstehen müsse. Ob aber die jehostreitige Pfingstswaid unter ¹¹⁰
 solchen zur Mithude reservirten Orten begriffen sey/ darauff kommet
 annoch die Frage an: und läffet es sich zwar also ansehen/ weil das
 Gefäll (woran die Pfingstswaid gelegen) und was darzu gehöret/
 reservirt zu seyn scheint/ und durch solche Zubehörungen pro subtrata
 materia nichts anders verstanden werden kan/ als die nechst angele-
 gene Orte/ so quoad hunc usum darbey gebraucht/ oder ohne deren Be-
 rührung die Mithude im Gefäll nicht füglich exercirt werden könnte.

Besold. thes. pract. voc. Zugehörung & part. 1. conf. 3. cap. 4. tit. 4. n. 11.

Richter. vol. 2. conf. 27. n. 14. & conf. 80. num. 4. it. vol. 1. p. 4. conf. 23. n. 13.

Zumal da in dieser Gegend die Derbächer ihre eigene Güter unter ¹¹¹
 menget liegen haben/ und also zu der vorgedachten reservation und
 exception solchen districts von der sonstigen jure servitutis constituirten
 Hude/ und daß vielmehr alhier eine Koppelhude jure condominii aut
 servitutis saltem ratione finium, perpetuò gut befunden/ bewegliche
 Ursachen gewesen/ wie sonst in gemein auf denen vermenget lie-
 genden Gütern Gelegenheit zur Koppelhude gegeben zu werden
 pflegt. Aber dieses alles thut nichts zur Sach/ daß die Pfingstswaid ¹¹²
 quæst. unter dem zur Mithude reservirten/ also genannten Gefäll be-
 griffen seyn solte/ cum (1.) non sufficiat, ut concedens vel reservans ge-
 nerali utatur verbo pertinentiarum, sed necessum sit, ut in specie illa-
 rum faciat mentionem, quæ etiam insuper quoties ad aliquid pertinere

62 Quæst. 8. de jure & probat. finium, pasc. lignandi, &c.

negantur, probandæ sunt, nec non quòd ad illum usum, tanquam pertinentiæ, destinatæ aut possessæ fuerint.

Richter. d. Conf. 80. n. 19. & d. conf. 23. n. 31.

Stryck de cautel. contract. sect. 2. c. 3. §. 20. & 21.

- 113 Boranes aber (2.) denen Biedenköpffern bis dato ermangelt/ als welche nicht einmal darauff articulire/weniger einige possession der Mithude/wodurch die Pfingsstwald unter die pertinentien des Gefälls gesetzt werden könnte/ oder wodurch der Recess de anno 1536. und die darin enthaltene constitutio exclusiva præscribirt seyn möchte/ beständig erwiesen haben/ angesehen die auß ihrem eigenen Mittel angegebene Zeugen in materia pascuorum, so gar auch in possessorio summarissimo, ganz und gar verwerfflich sind/ ita ut neque per testes habiles queant habilitari, mithin selbige in præsentem casu um so weniger zu admittiren oder zu attendiren seynd/ wo ad inferendas pertinentias vel præscriptionem probatio continuatæ possessionis erfordert wird.

Farinac. de testib. quæst. 60. n. 14. & 501.

Mev. conf. 73. n. 17. & 23.

- 114 Ueber das deponiren die testes extranei, auch theils de universitate, ad art. 8. nur von einem einhigen novissimo actu der Behütung auf Pfingsten 1682. der noch darzu nach Aussag test. ulterioris secundi nicht ohne Pfändung geblieben/ also destoweniger zur Sach thun mag: und findet sich im übrigen (3.) bey den actis eine anderwärtige Bekantnuß der Derbächer nicht/außer was einige Biedenköpffische verwerffliche Zeugen/darvon unvollkommen vorgeben; vielmehr aber (4.) restringirt der Recess selbst sothane reservirte Mithude allein auff das Gefäll/ „ indem darin nicht stehet/ daß die Biedenköpffer die Mithude oder „ nebst ihnen die Derbächer die Hude auch des Gefälls Zubehörungen „ haben sollen/ sondern nur/ daß im Gefäll/ und was darzu gehört/ „ abgeredet sey/daß die Biedenköpffer die Mithude im Gefäll haben solten/ also zwar bey reservation der Mithude die Zubehörungen des Gefälls mit in quæstione gewesen/ die resolution aber und Abrede allein auff das Gefäll aufgefallen/und hoc ipso die pertinentien des Gefälls von sothaner reservation aufgeschlossen/und ejusdem qualitatis cum cæteris locis, in quibus jus pascendi constitutum, gelassen worden:
- 117 Deme (5.) zu statten kömt/ daß die Biedenköpffer selbst in dem Recess de anno 1656. den streitigen Ort derer Derbächer mit Vergünstigung ihrer

Ihrer der Biedenköpffer gehägte Pfingswaid nennen/ darmit hin/ ob sie gleich als domini confiniorum solche Hågung vergünstiget/ ja eben dardurch noch absonderlich & denuò, denen Derbächern an diesem Ort die Hudens Berechtigkeith/ wie sie schon vorher Krafft des Reccesses de anno 1336. gewesen/ privativè constituirten. Und wann gleich eben ¹¹⁸ so wenig der von den Derbächern unternommene Gegenbeweiß als die Gegentheilige Biedenköpffische Betweisung/ auf diesen Punct des Begriffs der pertinentien eingerichtet/ und in so weit/ wie unten erhellen wird/ verwerfflich ist/ so bestärcket solchen doch/ zumal per aliquos extraneos testes, nicht wenig/ was auß den Reccessen selbst bißhero angeführet worden/ mithin wird solche Zeugen-Sage/ so weit sie denen Reccessen conform ist und selbige adjuviret, tanquam tale adjumentum billich considerirt, und ist derselben auch beyzufügen/ was einer der eigenen Biedenköpffischen Zeugen/ Namens Johannes Manckel von Holszhausen/ deponirt hat. Plus enim creditur testibus instrumentum adjuvantibus, quàm contra illud testantibus; ¹¹⁹

Mascard. de probat. quæst. 6. n. 67.

& probat instrumentum, etiam minus solenne, tantò magis, si secundum illius tenorem deinceps fuerit possessum & observatum, wie obige Zeugen bestärcken.

Vesemb. cons. 301. n. 108.

Besold. part. 5. consil. 239. n. 16. item consil. 199. n. 50. 51. 52. consil. 212. n. 59. 60. 61. 62. consil. 236. n. 18. part. 6. consil. 270. n. 17. & 42. part. 3. consil. 91. n. 22. 23.

Diesem nach härte auch die zwenste Frag auß den Reccessen ihre Erörte- ¹²⁰ rung/ daß nemlich die denen Derbächern und Engelbächern in Biedenköpffischer terminen biß an die Steine constituirte Hude mit exclusion der Biedenköpffer zu achten sey/ außser in dem von solcher exclusion excipirten Inhang des Weißenwalde/ item, dem Gefäll/ und den spengen Orten/ durch welche spenge Orte außser Zweifel diejenige ¹²¹ verstanden werden/ wo etwa diese Hudens-constitution denen Biedenköpffern etwas nahe komt/ also daß ohne die alsdann habende Mithude in loco constitutæ servitutis, ihnen ihr übriger district, so von der servitude pascendi noch unbeschwert/ zur Waidung des Viehes insufficient wäre: dann obgleich es scheint/ daß die Biedenköpffer ¹²² nicht die Hude/ sondern bloß die Trifft in den spengen Orten haben sollten/

- solten/ und also diese zu achten seyen/ worüber sie nothwendig und unumgänglich auff ihre übrige Gräng und pascua treiben müssen/ so erschiene doch ex hoc ipso eine exclusiva juris pascendi constitutio eo magis, weil sie auch nur bloß über etliche reservirte Orte treiben dürften: Und nechst dem erhellet auß der gleich nachfolgender reservation des Gefälls und etlich mal vorher/ daß in diesem Recels das Wort Viehetrifft/einerley mit der Hude/und da nur an dergleichen spengen Orten die Mithude reservirt worden/ hoc ipso an den übrigen Orten
- 123 der Waldgang exclusivè constituirr sey. Zu welcher exclusiven Huden constitution vermutlich erhebliche bewegende Ursachen schon damals/ wie noch gewesen / um derentwillen sothaner an und vor sich deutlich exprimirte Verstand der Recessen destomehr warscheinlich ist/ nemlich weil die Stadt Biedenkopff einen grossen Überfluß an Holzung und Wald hat/ auch dessen Huden district wegen der Entlegenheit langsam und wenig/ oder gar nicht mit der Hude nutzen kan. Hingegen das Dorff Derbach/ wann es solche Holzung und Hude nicht hätte/ oder die Hude durch der Biedenköpffer Mitgenosß geschmäleret würde/ fast biß an das Dorff eingeschränckt wäre/ und nicht wol
- 124 bestehen könnte/ in welchen Fällen ohne das die Billigkeit erfordert/ ut patiat fundi dominus, alterum quempiam ex suo fundo percipere, quod eidem prodest, & sibi non nocet.

Covarruv. pract. quæst. 37 n. 1. circ. fin. & n. 2.

- 125 Wie dann eben um solcher Ursach willen das jus pascendi cum exclusionem ipsius domini fundi vel finium constituirr zu werden pfleget/ so gar daß jeverellen/ wann die Wald dem domino servitutis nicht zureichig und durch die Mithude des domini fundi vel finium zu sehr geschmäleret würde/ der dominus fundi auch derselben nicht hoch bedürffte/ dergleichen Huden constitution an und vor sich selbst/ wann es schon nicht/ und doch auch keine Koppelhude/ exprimirt wäre/ ad exclusionem domini fundi zu verstehen ist: Gleichwie hingegen/
- 126 so dem domino fundi die Wald unentbehrlich wäre/ die interpretation dahin zu machen/ daß derselbe mit dem domino servitutis (in massen hier an solchen spengen Orten expressè reservirt worden) zum compascuo gelassen/ oder wol gar dieser in suo jure pascendi in so weit zurück gesetzt würde/ uneracht dieses oder eine Sambthude nicht exprimirt/ und ob auch schon gar das jus pascendi cum exclusionem domini
- her.

herbracht wäre, so es nur nicht ausdrücklich cum tali exclusione constituit oder interveniente expressâ prohibitione præscribirt worden/ quo saltem postremo expressæ constitutionis exclusivæ casu, qualis in præsentem est, dominus utut ipse indigens, maneret exclusus

Covarruv. d. c. 37.

Wesemb. conf. 113. n. 19. & 42.

Aderckelb. tom. 1. interconf. Klock. 21. n. 137. & seq.

Iustus Hahn. de jure colonar. conclus. 270. 271. 272. 273. 288. 289.

Besold. p. 5. consil. 239. n. 19. & 20.

117

argumento sic à contrario sensu casus expressi deducto, quod in jure solet esse fortissimum, seu efficiens, ut casus à contrario sensu non censeatur omisus, sed comprehensus in casu expresso.

Klock. tom. 3. conf. 130. n. 27.

118

Es scheint dennoch auß der bisherigen umständlichen deduction zur Gnüge/ daß die streitige Pfingstwaid Krafft der alten und neuen Recellen zwar in Biedenköpffischer terminen gelegen sey/ aber die Hude darauff denen Derbächern mit exclusion der Biedenköpffer competire/ und dergestalt da lis in petitorio finita, gar nicht nöthig gewesen/ solchen in possessorio wieder anzufangen/ Beweisung und 119
Gegenbeweisung zu führen. Wannenhero dann auch die Biedenköpffer/ ob sie gleich einigen Beweis und Handlung vorgenommen/ gleichwol noch der Derbächischen angemessenen Gegenbeweisung die exceptionem litis finitæ ad eum effectum, ut processus perimatur,füg- lich opponirt haben/welche exception jedoch eben nicht wircken mag/ ut etiam in causa vincant, sondern es wäre in der Sach selbst bey denen zwar für sich auch in puncto der Hude allegirten/ aber respectu der selben wider sie stehenden Recellen allerdings zu lassen/ und darwider keine fernere Beweisung per testes zugestatten gewesen/ als nur solche/ wodurch zu erheben gestanden/ daß die bemeldte Recellen ex falsa, erronea vel aliter vitiola causa erfolget/ mithin unkräftig oder an und vor sich falsch/ oder dasjenige/ so darauff resultirte/ anderst beschaffen seye.

Mascard. de probat. quæst. 6. n. 23. & seq. usq. ad n. 67. conclus. 906. n. 6.

& 7. conclus. 907. n. 2. conclus. 914.

Wesemb. conf. 158. n. 21.

Klock. tom. 1. conf. 11. n. 158. & seq.

Franchis decis. 361. & 367. ibiq. Viscont.

[1]

Daran

66 Quæst. 8. de jure & probat. finitū, pascuor. lignandi, &c.

130 Daran es aber in allem in gewisser Maaß auff beyden Seiten steht/ dann (1.) ist hierauff von keinem Theil articulirt/ weniger de tenore instrumentorum, am wenigsten aber de eo integro, wie nöthig gewesen/ von den Zeugen deponirt.

Mascard. d. quæst. 6. n. 72.

131 (2.) Wären beyderseits auß ihren Gemeinden denominirte Zeugen in materia pascuorum ganz unzulässig und inhabiles, ita ut neque per testes queant habilitari.

Farinac. de testib. quæst. 60. n. 14. & 501.

Mev. conf. 73. n. 17.

132 auch in materia confiniorum sine aliis testibus habilibus nicht beglaubt.

Farinac. d. quæst. 60. n. 487. 536. & seq. usque ad num. 543.

133 und ob schon etliche testes extranei concurrirten/ so seyen gleichwol theils derselben in denen Gemeinden geboren und gezogen/ und also ebenfalls nicht omni exceptione majores, oder capabel, die übrige völlig zu habilitiren.

Menoch. lib. 5. præsumpt. 12.

134 Auch deponirten selbige der Gemareckung halber nichts beständiges/ sondern nur de proprietate bonorum und von der Hude/ so alles nicht
135 wider die Recessen/ und vielmehr denselben gemäß ist. Wann dann auch gleich der erste Derbächische Zeuge/ Euns Pusch/ den stehenden Articul affirmirt/ so gibt doch dessen übriges Zeugniß in allem/ daß er solches allein auff die proprietät der Güter und Behütung der
136 Pfingstwald verstanden/ von der Gränz aber und den Steinen ihm keine Wissenschaft benwohne/ also diese seine Aussage absque ratione scientiæ sey/ welche doch nicht weniger als die gänzliche habilität der Zeugen/ in præsentī casu, um so mehr nöthig gewesen/ als die Beweissung contra publica instrumenta gerichtet werden sollen.

Menoch. conf. 380. n. 11. & seq.

Mascard. d. quæst. 6. n. 68. & 71. item conclus. 920. per tot. conclus. 1376. n. 43.

137 Ab welchem allem zugleich die Erheblich. oder Unerheblichkeit auch 2. 3. 4. und 7. gravaminis appellationis zu dijudiciren stehet.

138 Daß nun das obgesetzte 8te gravamen appellationis nicht unerheblich sey/ ist ebenfalls auß der bisherigen deduction am Tag. vermög deren die

die situation des quæstionirten Orts/ ob nemlich derselbe in denen Reccessen mit begriffen und decidirt sey oder nicht/ in Augenschein zu nehmen/viel nöthige. und dienlicher gewesen/als der unternommene überflüssige und unerhebliche Beweis. und Gegenbeweisthum per testes: Wann jedoch solcher Gegenbeweis im übrigen zulässig wäre/ 139 hätte er bloß um deswillen/ weil in puncto probatorio die attestata publicirt und auß übergebener probationschrift didicirt worden/nicht hintertrieben werden mögen/ in Erwägung/ daß denen Derbächern noch keine copia attestatorum ertheilt gewesen/ und sie also eine vollkommene gänzliche Wissenschaft dictorum testium nicht erlangt gehabt/ dannenhero auch das obgesetzte 6te gravamen appellationis vor sich allein/wann mehrere nicht vorhanden/ in keine consideration zu ziehen.

Gail. lib. 1. obs. 105. n. 2.

Ingleichen wäre das jetztvermeldete 8te gravamen, da sonstn lib. 140 gens der Gegenbeweis zulässig gewesen/ vor sich allein nicht zu attendiren/ *cò quòd appellatio sit interposita non à definitivâ, sed ab interlocutoria, qualis non ligat manus judicis à quo, quin possit procedere ad ulteriora, donec per judicem appellationis fuerit prohibitus. Potius* 141 eidem fas est, etiam usque ad definitivam inclusivè, procedere ante inhibitionem, nihil obstante appellatione, adeò ut nec in ullo, ad sententiam usque, actu requiratur citatio partis, tanquam quæ videatur appellando se facere contumacem, & declarare animum, quod non velit comparere, ita tamen ut omnia hæc attentata revocentur, si pronuntiatur benè esse appellatum,

Conf. Marant. spec. aur. p. 6. de appell. n. 171. & 172.

Diesem allem nach wäre unsere unterthänigste ohnmaßgebliche 142 Meynung/ ob schon die Biedenköpffer bey dieser Sach in possessorio sich wieder eingelassen und eintgen Beweisthum per testes zu führen übernommen/ mithinebenfalls die Derbächer zu Vornehmung des Gegenbeweises durch jene veranlasset worden/ daß gleichwoln hernach solcher intendirten Gegenbeweissung sie Biedenköpffer die instrumenta publica, und daß solche angemäße reprobation denenselben zu widerlieffe/ mit Zug und Recht entgegen gesetzt/ und weil sie dergestalt ad perimendam ipsam actionem solche exceptionem litis finitæ ante causæ conclusionem angezogen/ so wenig die vorgenommene Gegen-

bereisung in der Maas wie sie anbracht/ als der Stadt Biedenkopff
 Beweisung/ sondern wann je einige/ alleinig solche/ welche die mehr-
 mals gedachte instrumenta publica zu entkräften vermögensam seyn
 können/hätte admittirt und esbiß dahin und so lang bey den Recessen
 gelassen werden sollen/ aber da solches nicht geschehen/nummehr so-
 thane Beweisung nicht weiter/ als in so weit die Recessen dardurch
 adjuvire werden/ zu attendiren/ mithin dahin zu sprechen sey/ Da es
 bey obigem Inhalt oftgemeldter Recessen und des Waldbuchs noch-
 mals allerdings so lang/biñ ein oder ander Theil contra ipsa hæc in-
 strumenta vorbesagter massen zu deren Entkräftigung etwas erhebli-
 243 ches bengebracht haben würde/ verbleiben solle. Wernachdann (1.)
 der Eigenthum aller obbenannten Waldungen/ item die Holzungs-
 und Mastgerechtigkeit/ nach dem dißfals klaren Inhalt des Recess
 244 de anno 1536. und vorangezogenen Waldbuchs/ (2.) die Bemerkung/
 und davon ausser der constituirten Holzungs- und Hudens. Berech-
 tigkeit/ auch dem in Verhaltung der Güter biñhero üblichen Herkom-
 men/ dependirende jura, als Pfandungen/ Bussen/ &c. Nach dem
 Recess de anno 1656. förterß vom Hämelschen nach dem Recess de
 anno 1536. und dem Waldbuch über das Hasenrod und über den
 245 Konßberg auff den Born boberim Pferdsbach zu achten. In der
 fernerer zweiffelhafften Gegend aber eine gütliche Vergleichung (wel-
 che extra commissionem/ so bloß auff Erwegung der Sach gerichtel/
 nicht versucht werden können) ferner möglichst zu tentiren/ auch end-
 lich bey deren Entstehung auß der im Recess de anno 1682. angezoge-
 nen/ bey den actis nicht befindlichen Zeugen. Sage/ ob selbige diesen di-
 strict oder nur die andere Seite nebst dem Weissenwald boberim dem
 Ulmenstein betroffen/ oder da solche nicht bey handen/ sonstn weitere
 Erkundigung/ wer biñhero des Orts in possessione gewesen/ einzuzie-
 hen und förterß nach Befindung zu statuiren seyn würde: Weiter
 246 wäre (3.) die Hudens. Berechtigung nach dem Vergleich de anno 1536.
 und dem zwischen Biedenkopff und Derbach in anno 1682. der Entel-
 hard halben gemachten Recess dergestalt zu erklären/ daß die zween
 obgedachte Dorffschaften in der Biedenkopffischen terminen biñ an
 die in solchen beyden Recessen beschriebene Hudensstein: Folglich
 auch die Derbacher auff der Pfingstwald quæst. die Hudens. Berech-
 tigkeit allein und mit exclusion der Biedenköpffer; In denen zur
 Put.

Mithude reservirten spengen Orten aber / item die Engelhäcker am Inhang des Weissenwalds / und die Derbächer im Gefäll / solche ne-
benst und mit den Biedenköpfen haben solten. Durch dergleichen ¹⁴⁷
Ausspruch geschichet was obdeducirter massen recht und den alten
Recessen gemäß ist / auch bleibet dardurch denen Biedenköpfen die
Gemarkung in den übrigen nutzbaren partibus in salvo, und wird
denselben durch den Abgang des ziemlich entlegenen und langsam
brauchbaren Waldgangs / worzu sie gleichwol noch einen überflüs-
sigen grossen Bezirk behalten / geringer Schade zugefügt / hingegen
denen daran Mangel leydenden beyden Dorfschaften ein billich-
mässiger Vorthail zugewendet. Welche intention und equitable con-
sideration etwan schon bey Aufrichtung der alten Recessen gewesen
seyn mag.

Belangend das Fürstl. Rescript vom 4. Junii anno 1683. darvon ¹⁴⁸
Eu. Hoch. Fürstl. Durchl. Bericht verlangen / ob es beyden Theilen
gebührend publicirt worden / ist solche publication wegen Dr. Kran-
zen seel. Absterben unterblieben / auch das original bey den acten nicht
befindlich : Wir haben jedoch seither auß dem bey den actis liegenden
concept den Parthenen Vorhalt gethan / dahero unsers Erachtens
noch zur Zeit / nach Inhalt desselben gegen die Derbächer nichts vor-
zunehmen sondern die Sach vor erst nach obigen Vorschlägen / oder
wie es sonst gut befunden werden möchte / zu decidiren seyn wird.

Wir remittiren anben / gnädigst anbefohlener massen die acta, ¹⁴⁹
und verharren ic. Sign. Battenberg den 18. Junii anno 1686.

Extract einer ferneren Relation, supra ad num. 53 gehörig.

Unerachtet quousque auß dem Recess de anno 1536. nicht so wol in ¹⁵⁰
dieser / als der Gegend des Ronßbergs und des Hasenrods mit auß-
gedruckten Worten erscheinet. Weil jedoch von dem Hasenrod / biss
dahin vom Born boberm Pferdsbach an die Gemarkung ex dicto
Recessu klar ist / nach dem Helffenstein / ceu termino pascuorum à quo,
an und vor sich eben der jenige Zug und Linea ist / wie hernach in dem
Recess de anno 1656. vermeldet wird / nemlich es hätten die Bieden-
köpfer ihre Gränß mit Zeugen / Waldbüchern und sonstem gnug. "
sam erwiesen vom Hasenrod außs Hämelschen / vom Hämelschen "
über den Scheid den Creutzberg hinan über Johannes Wagners "

70 Quæst. 8. de jure & probat. finium, pasc. lignandi, &c.

Ueber 2c. Item weil bereits in anno 1536. von Seiten Biedenkopff in dieser Gegend solcher Gang; Derbächischen theils aber der jennige/ wohin damals die Waidseine können, pretendirt, und gleich wol denen Derbächern biß dahin nur die Hude/Uhrholz und Maß/auch die Hude tempore gladium limitatè, concedirt, und folglich quoad dominium & fines, denen Biedenköpffern ihr Gang gelassen worden; So seye an dem Inhalt und Gültigkeit des Recesses de anno 1636. um destoweniger zu zweiffeln/als eben solches/auch in dieser Gegend/auff dem Recell de anno 1536. sich jezt besagter massen klärtlich deduciren läßt.

151 Postscriptum, so der vorhergehenden Relation vom 18. Junii 1686. annoch beygefüget worden.

Als diese Relation bereits aufgefertiget gewesen/ hat man auff demjenigen Extract des Recesses de 20. 1536. welchen Goar Dickhaut seinem an den Statthalter Lt. Reudeln abgelassenen Berichtschreiben inserirt/wahrgenommen/als ob die in dieser Relation, der reservirten Biedenköpffischen Mithude halber/ angezogene spenge Orte/ die spänige oder damals streitige/ nemlich zwischen der Stadt Biedenkopff Gränz und derer Dorfschafften Waidgang gelegene Orte seyen/ und daß folglich in der allegirten beyin hiesigen Ober. Forst. Ampt liegenden Abschrift gedachten Recesses/ vor Spänige Spenge ver-schrieben seyn müsse/ so jedoch/ weil das originale dieses Recesses er-
152 mangelt, in dubio bleibet. Wann aber das originale wieder zur Hand zu bringen/und darin befindlich wäre, daß es nicht spenge/ sondern spänige Orte hieße/so würde die in relatione vorgeschlagene decision der zweyten Frag/daß nemlich die Hude exclusivè constituirte sey/gäng-lich zu invertiren/und dahin zu schließen seyn/daß durch sothanen recess denen Biedenköpffern die Mithude an allen spänigen oder damals streitigen und in quæstione gewesen Orten/mithin auch auf der in solchem Begriff gelegenen Pfingstward expressim reservirt und vorbehalten
153 worden. Und diesem nach wäre der Recess von den Biedenköpffern tam ad perimendum processum quàm ut in causa, & quidem non solum ratione finium, sed & compactus, vincant, kräfttig und wol allegirt, auch darnach sine omni ulteriori processu, probatione & reprobatione (nisi quæ ad ipsum illum Recessum infirmandum afferri posset) die
154 Sach zu erklären und zu erörtern. Vorgegen solchen Falsch/ wann nem-

nemlich nicht spenge/ sondern spänige Orte verstanden würden/ nichts hinderte/ (1.) daß so dann unnöthig gewesen wäre/ der gleichen reservation noch absonderlich im Gefall und bey dem Zubang des Weissenwalds zu thun / als welches entweder *omnis dubitationis tollendæ causâ non ineptè*

l. 81. ff. de R. I.

oder um deswillen geschehen/ weil der general Vorbehalt beyde Dorf-
schaften/ die zwey special reservata aber jedes Dorff besondertlich in
einem Bezirk concerniren/ und also diese letztere nicht so wol ipsum
us pascendi modificiren / als die streitende Partheyen. (2) Die in 155
relatione angeführte Zeugen. Sage ratione der Pfingstwald / item
derselben im Reces de ao. 1656. vergünstigte Nägung: Gestalten we-
der die Biedenköpffsche noch die Derbächische Zeugen. Sage ist suffi-
cient ad Reversum infirmandum, und duntaxat ad adjuvandum ist so
wol ein und anders dienliches vor die Biedenköpffer ratione suæ com-
pensationis darin befriedlich: als vor die Derbächer/ daß dergestalt, da
der Revers entweder den Bestand auff spenge oder die spänige Orte
hat/ vor ein oder andern Theil das dienliche nur ad adjuvandum zu
tendiren: das widrige aber utrinque ad infirmandum insufficient ist/
wie ex deductione superiori mit mehrern erscheint. Auch wäre die 156
vergünstigte Nägung der Pfingstwald/ gleich wie sie nach dem Ver-
stand des Reverses auff spenge Orte ad excludendum explicirt wor-
den/ hingegen ad nullam exclusionem, seu non expressam, zu deu-
ten/ wann im Revers die spänige oder quæstionirte Orte gemeynet
seyn solten/ sondern müste sich alsdann nach diesem Revers de anno
1536. verstehen/ zumal da nicht gemeldet wird/ daß es eine concessio
perpetua seyn solle.

facit arg. l. 67. ff. d. R. I.

3.) Die ex Covarr. und Wesenb. Merckelb. Hahn. angeführte ratio. 157
nes æquitatis indeque sumptæ præsumptiones: massen solche in dubio
statt finden/ nicht aber in casibus, darinnen eine ausdrückliche conven-
tio & reservatio der Mithude vorhanden.

Unseres unmaßgeblichen Erachtens wird nöthig seyn/ die Der- 158
bächer/ weil sie auch ein original des alten Reverses haben solten/ zu
dessen producirung anzuhalten/ und dafern darinn/ wie in der Ab-
schrifft/ die spenge Orte gemeynet / alsdann nach obiger Unserer
Rela-

- 159 Relation und darin gethanein Vorschlag zu statuiren; aber im Gegenfall darin die Spänige Orte stünden/ würde so dann der in unserm voto n. 3. gethane Vorschlag auf der Biedenköpffer Mithude an sothane in anno 1536. Spänig oder in quæstione gewesenenen Orten/ solglich auch auff der in solchem Begriff gelegenen Pfingstwald/ zu inuiciren/ jedoch etwann solches fals darbey zu versuchen seyn/ weil die
- 160 Stadt Biedenkopff überflüssige Hude hat/ auch ihr die Pfingstwald und die Enzelhard entlegen seynd/ ob einige gütliche Vergleichung getroffen werden möchte/ daß etwann gedachte Stadt Biedenkopff/ salvo jure finium/ denen Dorffschafften an etlichen entlegenen und ihrowenig brauchbaren Orten die Hude exclusivè, entweder ohne oder gegen einige jährliche Vergeltung für sothane ad tuam exclusionem gemachte extension, nachgeben thäte.

Und wir verharren/ ut in literis.

- 161 Porro lubuit ad confirmationem hujus postscripti addere, quæ in alia postmodum subsecuta relatione fuerunt adducta, & ita habent: nun aber ist notorium und augenscheinlich/ so Supplicanten nit verläugnen können/ daß die Pfingstwald quæstionis gleich unterm Gefäll mitten zwischen dem vom Hämelschen über den Scheiden Creußberg hinan beschriebenen Gränzgang/ und denen vom Helfenstein an über die Enzelhard und durch den Kessel stehenden Waidsteinen/ gelegen seyn/ und zwar eben an dem jenigen Ort und Wasserbächlein/ wo der Viehtränck halber die Gemeind Eissa vermögd des gedachten Recess de anno 1656. denen Biedenköpffern/ als dominis finium ein jährliches
- 162 in recognitionem finium entrichtet. So ist über dem Recess de anno 1536. weil dessen original wider bey Händen im geringsten kein disputat mehr zu halten/ daß darin denen Biedenköpffern an allen Spänigen/ oder daniel in quæstione gewesenenen Orten die Mithude expressè reservirt sey; item erhellet darauß/ daß die jenige Orte in quæstione gewesen/ so zwischen beyder Parthenen prætendirten Gängen/ deren der Biedenköpffische endlich auff die Gränz oder Bemerkung (wie auß dieser und voriger deduction vom 18. Junii 1686. zu sehen) der Dörbachische aber auff die Hude und Holzung verglichen worden/ situiert
- 164 seynd. Also folget auß dem Recess de anno 1536. so wol allein/ als auch mit Beziehung des Recess de anno 1656. unwidersprechlich/ daß (1.) die Pfingstwald in Biedenköpffischer terminen gelegen/ (2.) denen Vie:

Biedenköpffern die Mithude darauff vorbehalten sey: mithin daß die Biedenköpffer/obschon auff deren Bekantnuß des denen Derbächern darauff competirenden Waidgangs vor die Derbächer in anno 1682. a possessorio zu Sicßen gesprochen worden/das im Bescheid enthaltene reservat, nemlich die Beweifung der Mithude/ gnugsam/ und so gar in petitorio, bengebracht sey/um so mehr als noch diese Recessen 165 durch die Biedenköpffische Zeugen adjuviret werden/und hingegen/wie in besagter unserer Haupt Relation satzsam dargethan/derer Derbächer vermeyntliche Gegenbeweifung zu Stürzung dieser Recessen viel zu schwach ist, in dem vom tenor der Recessen nichts/noch vielweniger e illorum falsâ aut nullâ causâ, articulirt, im wenigsten aber von den Zeugen deponirt worden/ oder auch wegen alte und antiquität der Recessen sine perjurio deponirt werden können/ die Zeugen auch theils gar verwerfflich/ theils nicht omni exceptione majores-seynd/ diese letztere über das nichts ratione der Gräng/sondern nur allein von proprietät einiger Aecker und Wiesen/item von der Derbächer Hude (so nicht gelängnet wird) aber nichts von der Biedenköpffer exclusion, auch nur etwa attestiren/ daß sie selbige nicht da hüten sehen/ wodurch noch nicht erhoben wird/ daß sie auch nicht allda gehütet haben oder zu hüten befugt seyen/ welches Biedenköpffischen theils durch die Recessen erwiesen wird/ und zugleich daß die jeztweilige Abgung der Pfingstwaid vor die Derbacher allein/aus derer Biedenköpffer Bergünstigung geschehen/und ein blosses precarium gewesen. Ferner ist in erwehnter Haupt Relation gezeigt/ daß die Bertheu- 166 ung einiger an der Pfingstwaid gelegener Güter nach Derbach dist. rial/da man in dubio finium nicht verliert, contra Biedenkopff nichts erfangen könne &c.

Quæstio IX.

Quæ fuerit occasio distinctionis dominii in directum & utile?

Dominii præcipuum effectum consistere in libera potestate de re suâ disponendi, vel alteri in ea aliquid permittendi aut prohibendi, nullus ambigo, lectorem remittens ad l. 21. C. mandat. l. 8. & 9. C. de iudic. l. 9. §. 3. ff. d. a. r. d. l. 2 ff. si à par. qui maxum. l. 11. ff. si serv. vindic.

- l. 70. ff. de R. V. l. 239. §. 9 ff. de V. S. l. 8. ff. de in lit. jur. l. 9. ff. rer. amot. l. 3. pr. & §. 1 ff. de L. lul. de annon. l. 11. & 14. C. de contrah. empt. l. 6. C. de reb. al. non alien. l. un. C. rem al. ger. non interdicit. l. 1. C. de SS. Eccles. Nov. 22. v. 2. Struv. S. C. Exerc. XI. lib. 4. Exerc. 41. lib. ult. & Synt. feud. c. 2. aph. 3.
- 2 n. 4. Hahn. ad Wesenb. ff. de a. 2. d. n. 3 & 12. Quamvis enim domini ratio formalis neutiquam videatur in eo esse ponenda, quod quis habeat liberam de re disponendi, vel alteri in ea aliquid permittendi aut prohibendi potestatem, ceu quâ non gaudeat pupillus aut minor, neque is, qui in sua re alteri aliquod jus v. g. usus fructus, servitutis, pignoris, concessit, qui tamen sint & maneant ejus rei domini; quâque è contrario potiantur procuratores, tutores, administratores, quamvis non domini; ut idèò magis in ipso proprietatis jure domini substantia & ratio formalis sita esse dici queat, v. Zigler. in Gros. de jur. bell. & pac. lib. 2.
- 3 c. 2. §. 6. tamen accuratiùs rem perpendendo, cùm ista libera proprio suo nomine administrandi potestas non nisi ex jure proprietatis descendat, & ubi illa invenitur, necessariò hæc veniat præsupponenda, non est unquam, ut non sufficiens proprietatis & domini nota habeatur, si cui constet libera facultas proprio suo nomine de re disponendi, alterique
- 4 in ea pro lubitu quicquam permittendi vel prohibendi. Pupillis ac minoribus de rebus suis disponendi potestas in actu primo non negatur, saltem ejus exercitium ex ratinabili causa ad certum tempus suspenditur vel restringitur. In concessionibus jurium vel libero rei usui, vel
- 5 ipsi dominio ejusque effectibus decedit ex proprio pacto & voluntate, in quo ipso pacto & jurium in sua re constitutione liberam deprehendere licet disponendi facultatem, quæ nunc eatenus, quatenus abdicata
- 6 & alteri concessa est, exercetur ab altero. Et vel quicquid sit circa compatibilitatem domini ac liberæ facultatis disponendi, certe hæc potestas proprio nomine exercita inter domini effectus, si quidem plures florent, omnino venit numeranda. Cæterum ex hac ipsa libera
- 7 disponendi facultate, sive ex dominio, seu jure in ipsam rei vel corporis substantiam competente, fluxit, ut illa jura quæ virtualiter dominio primitus inerant, ab eodem postea separarentur, ac formalia quædam jura, propriam nanciscunt substantiam, efficerentur, veluti hæreditas, pignus, possessio, usus fructus, servitus, feudum emphyteusis, dos, &c.
- 8 quæ jura, ceu à dominio per tributam propriam substantiam separata, ab eodem differunt, velut reipsâ & essentiâ, ita etiam nomine: quia ra-

nen ex dominio exorta, & materialiter considerata ejusdem partes sunt, sedè improprie & lato sensu iis quandoque tribuitur nomen domini, *Hahn. d. n. 3. & ad tit. de R. D. n. 4. verb. Incorporales proprie nec trahuntur.* Cum verò dominus ea jura dominio virtualiter insita spontaneè ex sua disponendi libera facultate ab eodem divellat, ac formalia iura constituat, vides cum hætenus voluntario dominio suo *jurique ipsam rei substantiam competentem*, indeque resultanti liberæ dispositioni intrahere, jusque suum mutilatum efficere, alterique etiam non internum concedere, & prout ipse vel majus vel minus concesserit, eatenus ipsum vel majus vel minus ex propria & spontanea pactione retinere, nec sibi amplius pro libitu de suo disponere licere propter interesse alterius, cui jus constitutum; nec tamen etiam huic propter jus domini, quidem excellentius, reservatum idem permissum esse, *conf. Hugo de stat. region. German. c. 6. §. 15.* Concedit autem dominus alteri jus ali- quod vel in ipsa rei substantia, scilicet proprietate sive dominio ipso, vel saltem in ejus accidentibus & qualitatibus: Illud contingit, quando cum plenissima potestate utendi fruendi constituitur rem ipsam alienandi jus, cum quâdam perpetuitate conjunctum, per qualem concessionem is, cui tale quid datum, participat de ipso dominio, ut uterque dominium habeat minus plenum; quia tamen concedens retinet superius & excellentius dominium, cui ratio domini formalis, nimirum insit in ipsam rei sive corporis substantiam, *das mehrere Eigenthum/ das stracke/ rechte Grund Eigenthum/* magis insit, idè apud eum manere dicitur dominium directum, quod propterea etiam absoluto nomine domini venit in legibus *l. 8. pr. ff. de reb. aut. jud. possid. l. 1. ff. de l. 1. C. si ag. vectig.* apud eum verò, cui jus constitutum, esse dominium utile, *die nußbarliche Eigenschaft/ Struv. Synt. Civ. Ex. XI. th. 55.* consistens in plenissimo usu fructu, etiam ad hæredes transmissibili, & quodammodò perpetuo, itemque in quadam restrictâ, scilicet ad domini consensum, alienandi & disponendi facultate, ac naturali possessione: cum dominium directum in jure nudæ proprietatis & restrictâ alienandi facultate subsistat. *Hahn. ad Wesf. d. n. 12.* Ejusmodi concessio fit in feudi, emphyteuseos, & superficiei constitutione, *Struv. d. 55. & Exerc. 45. th. 125. & seq. Synt. feud. c. 2. aph. 3. n. 3. 4. c. XI. aph. 1. c. 12. h. 9. n. 1. c. 13. aph. 1. Hahn. ad Wesf. Si ag. vectig. n. 1. & 2. & tit. de superficieb.* item in dote, per quam ad maritum rei dotalis transfertur dominium,

- adhuc angustius eo utili, quod modò explicatum est, seu cuius vi maritus saltem potitur naturalem possessionem plenissimum usumfructum, vocationem & quidem etiam alienandi ac disponendi facultatem, verum hanc duntaxat ob favorem rei alienandæ singulariter privilegiatam, adhuc restrictam *l. 3. C. de jur. dot. l. 21. ff. de manumiss.* itemque ad uxoris consensum, non simplicem *pr. inst. quib. al. lic.* sed vel iteratum, eumque coarctatum *Auth. si ve à me. C. ad SCt. Vellej. Non obst. Auth. Si qua. c. vel juratum c. 28. x. de jur. jur. c. 2. eod. in 6.* hodie ad cognitionem & decretum Magistratus limitatam. *Struv. Synt. civ. Ex 30. th. 22.* In per id dotis dominium conceptum est ad certum tempus, soluti scilicet matrimonii, quo elapso plenum redit ad mulierem ipso jure absque retrotraditione, indeque etiam mulier quodammodò & naturaliter dominium retinuisse videtur. *Hahn. ad Wesf. de jur. dot. n. 7.* quod ipsum tamen haud sine effectu apud mulierem relinquitur, sed in iis operosum est, quæ ex nuda proprietate activè & passivè resultant, neque jure fructuum percipiuntur, veluti thesaurus in fundo dotali inventus non irrevocabiliter est mariti, sed mulieri ejus dimidia concedenda, quasi censeatur in alieno inventus. *l. 7. §. 12. ff. solut. matrim.* Similiter periculum spectat ad mulierem, tanquam quod propter jus domini & nudæ proprietatis sustinetur, *Schnobel. disp. ff. 14. th. 25.* aliaque omnia commoda & incommoda fert mulier, quæ ex jure domini & proprietatis accipiuntur vel propter istud sustinenda sunt. *Struv. Synt. civ. Ex. 30. th. 14.*
- 14 *Synt. feud. c. XI. aph. 1.* In rei saltem accidentibus & qualitatibus concessio fieri intelligitur, dum quis in suo quid alteri constituit, ut ad eam duntaxat pertineant fructus vel ex re, vel occasione rei provenientes, nihil verò essentia domini decedat, neque alteri jus aliquod, quod si species domini constituenda foret, quæretur, *Hahn. d. n. 3. Struv. d. th. 14.* quale jus in rei accidentibus & qualitatibus tributum, quandoque
- 15 xius est, propius ad dominium accedens, cui nomen dicitur juris in re, veluti quod in fructibus ex ipsa re provenientibus, e. g. ususfructus vel in alio quomodolibet & emolumento extra rem, at occasione ejus percipiendi constituitur: e. g. servitus, pignus, in quo emolumentum curatitatis, possessio, unde varia detentionis commoda. *Hahn. d. n. 3.*
- 16 Nonnunquam verò concessio fit magis restrictivè saltem in modo temporali usu rei ejusque fructibus, instar juris solummodò ad reus veluti per locationem, commodatum &c. Non dissentit *Struv. d. th. 14.*

Quæstio X.

Num structuræ templorum ad cultum divinum sint necessariae?

Sunt qui negant, cò quòd Deus ubiq; & in omnibus locis sit orandus & adorandus *Ps. 102. v. 22.* preprimis verò magis in occulto & conclavi, quàm publicè in plateis & conventibus *Matth. c. 6. v. 5. & 6.* quòd etiam Apostolus Paulus hortetur populum, ut ubique orent, an allen Orton/
I. ad Tim. 2. v. 8. adeò ut bene factum sit, si & die & nocte sine intermissione (& igitur in omnibus locis) fundamus preces *Psal. 22. v. 3. Luc. c. 18. v. 1. & 7. I. Thessal. 3. v. 10. I. Timoth. cap. 5. v. 5. & 17. II. Timoth. 1. v. 3. Act. c. 10. v. 2. Eph. c. 6. v. 18. Col. 4. pr.* quemadmodum Rex David admodum intensè orat noctu in lecto *Psal. 6. v. 7. Job in terra Job. c. 2. v. ult.* Moses in mari *Exod. c. 14. & 15.* servus Abraham apud fontem *Genes. c. 24. v. 12. & seq.* Hiskia in lecto *Iesa. c. 38. v. 2.* Jonas in ventre ceti *Jon. c. 2. v. 2.* Daniel in lacu leonum *Daniel. c. 6. v. 16. & seq.* Sadrach, Mesach & Abednego in fornace *Daniel. c. 3.* latro in cruce *Luc. c. 23. v. 42.* Paulus & Silas noctu in carcere, *Act. c. 16. v. 25.* obsessus ab impuro Spiritu: Item Jairus, nec non mulier sanguinis profluvio laborans: Insuper leprosus, & Centurio è Capernaum, in via & itinere *Matth. c. 8. & 9. Marc. c. 5.* ipse Christus cum Apostolis & populo in monte, quem conscenderant *Matth. c. 5.* & quæ plura similia ex historiis colligere licet exempla, *v. hist. ecclesiast. Magdeburg. cent. 7. c. 6 pag. 154 & seq.* Unde
Eustachianorum doctrina, quòd templa sunt superflua, & ecclesia propriè in unitate fidelium, non in structura templorum consistat, ac liceat precationi ubique æquè vacare: Hinc Messalianorum, item Fratriculorum seu Pseudo-Apostolicorum eadem opinio: posterioribus impudentissimè loquentibus, templum non plus valere ad orandum, quàm stabulum equorum. Nihil ab ea opinione abeunt Petro-Brussiani, quorum sententià templa superfluo fabricantur, quòd ecclesia Dei non constet multitudine coherentium lapidum, sed unitate congregatorum fidelium. Eoque etiam referendum Zenonis Cittici Philosophi effatum: Sacella ac templa construere nihil esse necesse, quia sacrum nihil prorsus existimandum sit, nec majoris quidem faciendum, nec pro sancto habendum, quòd struxerunt homines. Similiter Persæ nulla Diis

- templa conderenda esse crediderunt, ut & Xerxes bellum indixerit Græcis, quod parietibus includerent Deos, quibus omnia deberent esse patientia & libera, quorumque omnis mundus esset templum ac domicilium. *Æmuli Germani non cohibere parietibus Deos ex magnitudine cœlestium arbitrabantur. Verùm meliùs saluti nostræ erit consultum, si non ore saltem & corde cum sanioribus credamus, sed etiam re ipsâ contestemur, ac quantum in nobis est adjuvemus* *I. Paralip. c. 23. v. 17. 18. 19. c. 29. & 30.* ne ulla civitas, nullusve locus sit sine templo, in quo publicè colatur Deus. *Conf. hist. ecclesiast. Magdeburg. cent. 1. lib. 2. c. 10. pag. 571. in fin. centur. 5. c. 6. pag. 641. & seq. cent. 7. c. 6. pag. 134. & seq.*
- 9** Nec enim quidem damnandæ sunt cujusque orationes & preces in quocunque loco quocunque tempore piè factæ, sed potius laudibus celebrandæ tanquam in essentia sua sufficientes: nihilominus ad totum orationis officium penitus explendum amplius eundem, & Deus publicè (non quidem pietatem vel in plateis *Matth. c. 6. v. 5. & 6.* vel etiam in templis *Ierem. c. 7. v. 4. & seq. Iesâ. c. ult. v. 1. Act. c. 7. v. 49.* simulandi animo, sed in piis ad verum divinum cultum initis conventibus) colendus est ac adorandus, tum propter expressum Dei mandatum, ad quod
- 12** Moyses fecit tabernaculum, & sacravit cum mensa, altari, vasisque pluribus: in cujus obsequium etiam Salomo ædificavit templum: quùm quia nihil præstantius, nihil ad religionem utilius, atque si omnes ad orandum conveniant in idem loci, si una communis sit precatio, una mens, una spes, in charitate & fide inculcata in Christum Jesum, *Ephes. cap. 4. v. 3. & seq.* ut alter alterius vocis beneficio ædificetur & in ejusdem orationis participationem admittatur. *Act. c. 12. v. 5.*
- 13** *Herberger. concion. Dominic. 19. post Trin. part. 3. pag. 770.* Hujus divini præcepti ac laudabilis instituti æmulus Salomo populum congregavit ad consecrandum templum *I. Reg. c. 8.* Hiskia & Josias ad celebrationem festi paschatos *II. Paralip. c. 23. & 30.* Josias & Esra ad audiendas leges divinas *II. Reg. c. 23. Nehem. c. 8.* quos sectatus Rex Ninive populo indixit jejunium & preces *Ion. c. 3.* imò ipse Christus pro docendo populo conscendit montem *Matth. c. 5.* Quibus denique Simplicianus omninò accensendus est: Dum enim Victorinus, S. Hieronymi Præceptor, se Christianum jactaret, ac Simpliciano, eum talem, donec in templo conspiceret, credere nolenti, reponeret, num cohærentes lapides parietesq; efficerent Christianum? eidem Simplicianus inculcavit Matthæi Apostoli

stoli effatum c. 10. Wer mich verleugnet für den Menschen ꝛc. præstans
 eo ipso, ut Victorinus improvisò templum accederet, ac fidem publicè
 profiteretur Christianam. v. *Augustin. lib. 8. confess. c. 2. Conf. etiam Carpz.*
jurispr. Confist. lib. 2. tit. 23. defin. 359. n. 1. & seq. Neq; est, ut adhuc quis 17
 ideò hæsitet, quasi talis precatio communis æquè fieri possit in monti-
 bus, campis, aut alibi: quam equidem ibi locorum satis rectè & com-
 modè perfici negaverim. Siquidem vox prædicantis nullis certis finibus
 conclusa, & in longum latumque aëre in distracta, haud facile percipitur:
 insuper ventorum tempestatumve vi non rarò fiet, ut nulla super sit vel
 loquendi vel auscultandi facultas, aut saltem ut auditorum mentes &
 cogitationes disturbentur, quo minus precatio procedat ex toto corde,
 toto animo, & omnibus viribus. Necessitate itaque quâdam eò ventum 18
 est, ut templa fuerint ædificata, quam adauget jussus, quem dixi, divinus.
 Nunc civitas non habens templa omni villâ vilior est, & quacunque 19
 spelunca ignobilior: Anathema sit, qui docuerit domum Dei contem-
 ptibilem esse, aut conventus qui in ea celebrantur.

Quæstio XI.

Quænam res propriè & naturâ suâ sint mobiles
 vel immobiles? seu, Quænam sit vera descriptio rerum
 mobilium & immobilium?

CAlvinus describit res mobiles, quod tales præcipuè appellantur, quæ
 animâ carent; item quæ supellectilis, quæq; instrumenti penusve
 nomine continentur, v. *Ejusd. lex. voc. Mobiles res.* At, quod priorem 2
 descriptionem attinet, Calvini mens fuit non tam definire res mobiles,
 quàm saltem ostendere, quomodò propriè differant res mobiles & mo-
 ventes, illæque passivam, hæ activam significationem respiciant. Etiam si 3
 enim moventium & mobilium appellatione idem significetur l. 39. ff. de
 verbor. significat. ceu quæ in eo conveniunt, quòd ambo moveantur,
 sive motio fiat à se ipsi sive ab alio, *Gothofr. ad d. l. 93.* adeò ut animalia 4
 mobilium l. 3. §. 13. ff. de acquir. poss. moventium verò nomine fructus
 l. ult. §. 2. ff. de requir. vel absent. damnand. & supellex l. 2. ff. de supell.
 leg. veniant, imò quandoque animalia sub moventium nomine non
 contineantur d. l. 2. de sup. leg. nonnunquam promiscuè moventia &
 mobilia dicantur l. 15. §. 2. ff. de re judic. ac mobilium appellatione tam
 ani-

- animalia, quàm ea quæ animâ carent, comprehendantur *l. 1. §. 1. ff. de R. V. eodemque jure moventia & mobilia in multis habeantur l. 1. pr. ff. de adil. edict. l. 30. pr. C. d. jur. des. l. un. §. 7. C. de rei ux. act. l. 2. pr. l. 3. verj. & nemo audeat. C. de quadrienn. præscript. l. 49. §. 2. C. de Episc. & Clerico l. 13. C. de servitut. l. 4. C. famil. Ercisc. l. 2. pr. vers. Sed ubi quarta. C. quante & quib. quart. pars deb. atque toties præ iisdem accipiantur, quoties non alia mens constat dicentis d. l. 93 ff. de V. S. Mantio. de conject. ult. vol.*
- 5 *lib. 9. tit. 3. n. 1.* tamen promiscua harum dictionum usurpatio (ut multoties accidere consuevit *v. l. 7. §. 1. ff. de supp. leg.*) non tam ex ipsa
- 6 latinitate procedit, quàm usu: vel ut etiam *in d. l. 93. d. V. S.* Celsus non vult propriè eadem esse moventia & mobilia, verùm duntaxat, nos illo-
- 7 rum appellatione idem solere significare. Quippe differentia & in citat. II. disjunctiva significatio, secundùm veram latinitatem satis pater non solum ex vocabulo *sen*, sed quoque inde, quòd non minus immobilia eodem jure, in multis censcantur, *d. l. 1. pr. ff. de adil. edict. l. 30. pr. C. de jur. des. l. 2. & 3. C. de quadrienn. præscript.* quorum tamen diversa signifi-
- 8 catio in aprico sit. Imò ex hoc ipso, quando eorundem jurium applicatio contingit vel in rebus moventibus & mobilibus, vel in rebus moventibus, mobilibus & immobilibus, implicatur harum omnium vocum inter se diversitas quoad significationem, ut hætenus non ineptè propriæ significationis diversitatem potius demonstraverit Calvinus,
- 9 quàm res mobiles definierit. Altera ejusdem descriptio defectum patitur sufficientis enumerationis exemplorum, adeoque non universalis
- 10 & adæquata, sed minus angusta est: Quis enim non videt lapides in terra jacentes, item cæla metalla, tignaue ædificii ab eodem separata, esse res mobiles. *conf. l. 1. §. 4 junct. l. 9. pr. ff. quod via aut clam*, nec tamen supellectilis, instrumenti, penusve nomine contineri *arg. l. 1. l. 6. l. 7. §. 1. ff. de sup. leg. l. 12. pr. ff. de instruct. & instrum. leg. l. 3 ff. d. pen. leg.* Quibus traditis nihil adversatur, quod differentia constituatur inter legatum
- 11 der *Fahruß* & legatum aller beweglichen Güter / ut priori casu sub legato immobilium ex hodierna consuetudine & usu loquendi non veniant, nisi utensilia & supellectilia domus, der *Haußrath* / posterius verò legatum sit latius, quod etiam fructus, aurum, nummos &c. complectatur. *Mantic. de conject. ult. vol. lib. 9. tit. 3. n. 8. Klock. tom. 3. consil. 125.*
- 12 Nihil quoque impedit consuetudo, quâ alicubi pro rebus mobilibus, für *Fahruß* / tantùm res expeditoriæ, habentur, als *Haußrath* und

dergleichen/ v. Besold. thes. pr. et. voc. fahrende Haab in fin. postrema enim hæc significatio respicit particularem consuetudinem, quæ propriæ universali significationi neutiquam præjudicat: Ad priorem verò
 objectionem respondetur, in præsentī nullam moveri quæstionem de
 definitione der Fahrniß/ oder der beweglichen Güter/ quatenus solche
 ex communi usu loquendi species der Mobilien seynd/ sed de definitio-
 ne seu adæquata descriptione mobilium in genere secundum significa-
 tionem non usualem, sed propriam, sive agatur de rebus mobilibus quæ
 existunt in cuiusdam patrimonio, & bona vocantur mobilia, sive de aliis
 quibuscunque rebus mobilibus. Mihi itaque secundum propriam
 vocis significationem omnia ea erunt mobilia, de quibus prædicari
 potest motus & translatio ex uno in alium locum priori statu manente
 integro, v. Mantie. de conject. ult. vol. lib. 9. tit. 3. n. 1. Thoming. decis. 22.
 n. 2. Struv. Synt. Civ. Exerc. 3. Th. 82. Quemadmodum verò proprie-
 tas verborum nunquam valet tantum, ut melior sensu existat, indeque
 verba impropranda toties sunt, quoties ex voluntate dicentis aut com-
 muni consuetudine & usu loquendi alia significatio apparet v. l. 7. §. 1.
 ff. de supell. leg. add. tr. de lign. & lapid. præfat. n. 34. ita non raro con-
 tingit, ut res naturâ suâ mobilis nihilominus ex destinatione domini,
 nec non consuetudine locorum habeantur immobiles, idque nullum
 habet dubium, quando de ea consuetudine, itemve de voluntate ac de-
 stinatione domini apertè constat, aut ea satis validè ex perspicuis argu-
 mentis queat inferri. Conf. tr. de lign. & lap. part. 1. class. 6. Sect. 1. §. 9. n. 4.
 & 5. part. 2. Class. 2. §. 13. Num verò talis destinatio & voluntas ex eo solo
 semper & ubique veniat colligenda, quod res mobiles aliis immobilibus
 sint affixæ & per affixionem iisdem cohæreant, quæstio non expedita
 est, velut quidem aberrant nonnulli, qui indistinctè inter immobilia re-
 ferunt, quæcunque immobilibus rebus sunt affixæ. Sanè in hac re non
 ad nudam affixionem solamq; cohærentiam, sed ad destinationem do-
 mini respiciendum est, quâ scilicet is affixionem fieri curaverit: vel spe-
 ctanda erit consuetudo, & quâ intentione pleriq; ejusmodi rem soleant
 habere affixam: In quam rem unicum istud sufficit argumentum, quod
 verbatunc demum impropranda sint, si ex mente dicentis vel com-
 muni usu impropria significatio queat elici, v. n. 15. hic & l. 69. pr. ff. de
 legat. 3. quam idèd impropriationem haud ubique inferat sola affixio,
 seu quæ ex multiplici causa possit fieri, pro cuius diversitate res mobiles

- affixa aliquando habenda sint pro partibus & pertinentiis earum rerum, quibus affixa sunt, ut eandem recipiant qualitatem; nonnunquam verò constituent aliquod totum & principale corpus per se, quod propterea suam priorem retineat qualitatem. Ita statuz basilibus struclilibus affixæ, tabulæ religatæ catenis aut erga parietem fixæ, nec non cohærentes lychni, si ornatus saltem causâ parentur, non quò ædes perficiantur, ædium non sunt: potius autem tanquam corpora quædam per se principalia, adeoque mobilia, æstimanda, *l. 245. ff. de V. S.* cùm econtra opus factum ex tabulis quæ ætate tollerentur & hyeme ponerentur, si perpetui ædium usus gratiâ foret paratum, ad ædium partes & pertinentias referendum, adeoque immobile censendum sit, utut interim tolleretur *l. 242. §. ult. ff. de V. S.* sicut & non rarò propter destinationem ad perpetuum usum pro portione domus habentur statuz affixæ *l. 12. §. 23. ff. de instruct. leg.* Eâdem ratione dolia, etiamsi defossa sint, seriæ, cuppæ, cadi & amphoræ non veniunt sub pertinentiis fundi, si non perpetui usus causâ in fundo fuerint defixa, sed saltem propter commoditatem utendi aliamve talem causam, quæ ad ipsius fundi perpetuam instructionem nihil pertineret *l. 15. §. 6. ff. de usufr.* cùm econtra ad fundi pertinentias spectent, si in perpetuum ejus usum forent destinata *l. 21. ff. de instruct. leg.*
- Similiter fornaces, fenestraz, imò plane claves, quantumvis per se res mobiles, ad immobilia referuntur, tanquam ad perpetuum domus usum & ad domum perficiendam destinata, & velut ejus portio *l. 12. §. 24. ff. de instruct. leg.* Haud igitur ubique & absolute procedit, quod plerique venditant, sub venditione domus comprehendi omne affixum vel injectum, *Was Erd. Nied. und Nagelfest ist l. 9. §. 2. ff. quod vi aut cl. junct. l. 1. §. 4. l. 7. §. 5. & ult. cod. Carpz. part. 2. Const. 33. def. 20.* ceu qualia per se potius non comprehenduntur, nisi domus foret vendita expressè cum omni co, *was Erd. Nied. und Nagelfest ist/* vel alia mens & voluntas ex destinatione & usu posset colligi, *d. l. 245. ff. de V. S. add. Responsum Lipsiense ap. Carpzov. d. loc.* ut proinde, quando aliquoties, me judice, quæstio mota de magnis ferreis ollis, in domibus ad pavimenti & parietis superficiem muro affixis, quibus loco alienorum pro coquendis hyberno tempore pecorum pabulis utuntur rei rusticæ & pecuariæ cultores, non potuerim non improbare illorum de jure responsa, quibus indistinctè propter solam affixionem eas pro partibus domuum habuerunt & ad immobilia retulerunt. Præterquam enim,

quod affixio potuit facta esse eo fine, ne v. g. olla, ahenum &c. quiret facile à furibus auterri aut corruendo daninum accipere, *Franzk. ff. de act. empt. n. 206. Lauserbach. ibid. §. 1. n. 17.* etiam hæc affixionis causa mihi persuasa est, ut ignis quasi in fornace conclusus portorem & ingentiorrem haberet calefaciendi vim, quo magis lignis parcatur, quorum alias magna copia non sufficeret fervefaciendæ tam crassæ ferreæ ollæ: nec non, ut eo melius omne ignis periculum avertatur, metuendum omnino, si ex lignis tam largè, uti necessum foret, apposisis ascendentes flammæ non cohiberentur. Ex quibus omnibus causis ejusmodi olla, utut muro affixa, portio domus non sit, sed remanet, aliquod principale corpus, quod integro suo statu potest moveri. Aliud dicendum, si appareret, ollam pro perpetuo usu in domo haberi, veluti si hæc præcipuè haberetur pro pascendis & alendis pecoribus, ut verisimile sit, patrem familiars ollarum positione prospicere voluisse perpetuo domus usui, nec solummodo suæ personæ, seu utilitati, quam pro sua persona ex re pecuaria habiturus sit, als zum Exempel: wann einer besondere Viehe-Mehereyen/ und darinnen zu solchem Behuff dergleichen Stütze-Töpfen stehen hätte / quo casu ejusmodi ollæ, si affixæ essent siue non, absque dubio forent habendæ pro pertinentiis domus. Ex quibus dictis nunc etiam facile judicium est de molis pneumaticis, navalibus, manuariis, olivariis, & his similibus prælis, von den Kältern/ item de horreis frumentariis compactis ex tabulis ligneis, quod nimirum secundum propriam rerum mobilium significationem, non attentâ affixione, sint res mobiles, referendæ tamen nonnunquam ex destinatione & usu inter res immobiles, si ideo ædificatæ vel affixæ fuerint, ut partes ædificiorum essent aut fundi *arg. l. 21. ff. de instruct. legat. Tiraquell. de retract. part. 1. §. 1. gloss. 7. n. 92. & seq. Vvener. observ. pr. voc. Fahreniß vers. Domus & horrea. & vers. Molendina.* Nihil itaque rationis est, ut errorem patiat Lipiensium responsum, quo molendinum pneumaticum infundo feudali extructum retulerunt inter pertinentias feudi, successoribus in feudo adjudicandum, *Carpz. part. 3. Const. 31. def. 4.* Etiam si enim molendinum pneumaticum solo feudali non semper imponatur eo fine, ut perpetuò ibi habeatur, indeque non apparente tali destinatione & usu secundum propriam ejus naturam respondendum, idque instar rei mobilis hæredibus in allodio assignandum videatur, *Carpz. d. loc. Vvener. obs. pract. voc. Fahreniß vers. Molendina.* tamen aliquando

84 Quæst. 12. de dominio speciei ex aliena materia effectæ.

fieri potest, ut propter voluntatem & destinationem ædificantis aliud sit dicendum, *arg. d. l. 21. ff. de instruct. leg. si non indistinctè etiam molendinum pneumaticum pro re immobili habendum, v. Barbos. & Tabor. loc. commun. lib. XI. c. 52. axiom. 1. Reinking. de retract. quæst. 3. n. 112. & seq.*

Quæstio XII.

Ex aliena materia effectæ speciei dominium cui acquiratur, num fabricanti, an verò domino materiæ?

- 1 **D**iversa diversorum hæc de re fuit opinio. Proculus, ejusque assessor, effectæ ex aliena materia speciei dominum constituunt fabricatorem, quia quod factum est, antea nullius fuerit ac materia perierit.
- 2 Sabinus & alii naturalem rationem magis efficere existimant: ut materiæ dominus nanciscatur quoque ejus rei dominium, quæ inde facta est,
- 3 quia absque materia nulla queat effici species. Causam mediam approbare, eamque etiam Imperator eligere videtur sententiam, quâ res judicanda sit ex prævalentia siue materiæ, siue formæ artificialis prævalentiâ eâ æstimandum ex eo, an species ad priorem rudem materiam sit reducibilis vel non, ut priori casu materia; posteriori forma videatur prævalere, & secundum eam prævalentiam de dominio statuendum esse: quum etiam exinde, si specificator ultra operam insuper partem materiæ præstitisset, ut tunc habeatur dominus speciei ad pristinam materiam non reducibilis, *v. §. 25. instit. de R. D. ibique Franzk. in fin. l. 7. §. 7. l. 26. pr. ff. de acquir. rer. domin. l. 78. §. 4. verb. ea materia potentia victa.*
- 4 *de legat. 3. Struv. Syn. Civ. Exerc. 41. th. 37.* Ex eadem materiæ reducibilitatis ratione procedit, quod legatum videatur ademptum, si ex materia legatâ efformata esset species ad eam materiam non commodè reducibilis, nisi appareret aut probari à legatario posset, voluntatem testatoris nihilominus durare: cum è contra legatum persistat ac debeatur, si species ad materiam legatam quiret redigi *l. 49. §. 5. l. 88. ff. de legat. 3. l. 44. §. 2. ff. de legat. 1.* Sed verò, ut ut eo casu, quo specificator constituitur speciei dominus, qui præter operam partem materiæ præstitit *d. §. 25. instit. de R. D. facillè concesserim rationem prævalentiæ, Comm. comment. jur. Civ. lib. 3. c. 6.* altero certè casu, quo saltem materiæ reducibilitas distinguitur, nulla cujusdam prævalentiæ adest ratio, verum potius

Quæst. 12. de dominio speciei ex aliena materia effectæ. 35

potius hæc, quòd in casu reducibilitatis censeatur pristina materia adhuc existeret neque per inductionem novæ formæ periisse, adeoque etiam priorem suum dominum non exuisse; quæ verò, ubi species haud valeret reduci ad pristinam materiam, etiamsi non sit penitus extincta, *Zigler. ad Gros. d. jur. bell. & pac. lib. 2. c. 8.* saltem hætenus videatur interuisse, quatenus specificatione effectum, ut sub nova formâ res quasi nova & alia existat, quam ideò peremptâ materiâ, adduci conveniat specificatori, *Pufendorf. de jur. nat. & Gent. lib. 4. c. 7. §. 10.* Cui sententiæ nihil adverlantur in *d. l. 78. §. 4. de legat. 3.* verba: *materia potentia vieta.* Etenim materia appellatur saltem eo respectu potentior, quatenus non interit, sed adhuc in tali gradu extat, ut easdem habeat vires, ac si nulla immutatio intervenisset: velut arguunt tam verba subsequencia, *numquam vires ejus effugiunt*, quàm initialia, quando & nomen manere & sub appellatione materiæ species ex eadem facta, at reducibilis, contineri dicitur. Quicquid horum sit, sanè neutrum caret omni dubio. Si enim ex prævalentia res foret decidenda & spectandum, plusne sit pretii in opera aut in materia, ita ut, quod pluris est, trahat prævalentiâ suâ ad se quod minus est, tunc, præterquam quòd id naturale sit facti, non juris, haud indistinctè erit verum, quòd specificator, quando præter operam etiam partem materiæ præstitit, sit effectæ speciei dominus, quasi plus præstitit, *velut vult Imperator in d. §. 25. instit. d. R. D.* cùm aliquando pars materiæ, quæ aliena erat, pretiositate vincat, multumque superet & operam & partem materiæ à specificatore additam. Si verò sententia ferenda ex reducibilitate ad pristinam materiam, multoties eveniet, ut alter summâ afficiatur injuriâ, dum vel dominus materiæ levissimi & minimi pretii potior foret illò, qui magnoperè æstimabilem operam contulit; vel etiam is, qui minimi pretii operam impendisset in materiam nobilissimam, anteponeretur materiæ domino. Unde juri naturæ, cui tamen juris Civilis dispositio nil repugnet, convenientiorem Grotius existimat speciei communionem, & quidem pro rata ejus quanti unum quodque, species scilicet seu forma & materia, est, seu pro rata ejus quod quisque contulit, *v. Gros. de jur. bell. & pac. lib. 2. c. 8. n. 19. Cost. de quot. & rat. præmiss. 3. n. 8.* At aliis neque communio ubique commoda aut æqua videtur, qui propterea volunt, ut præter reducibilitatem aut majorem pretiositatem aliarum quoque circumstantiarum habeatur ratio, propter quas aliquando pro specificatore, non nunquam pro do-

86 Quæst. 13. de decima vini ex doliis mensuratis præstanda.

II *mino materix, quandoque verò pro communione pronunciandum sit v. Pufendorf. d. 9. 10. Cæterum in casibus, ubi vel specificator vel dominus materix in dominio præfertur, alter propterea suam operam vel materiam non perdit, sed æstimationem recipit ab eo, qui speciei dominium nactus est, nisi specificator fuisset in mala fide. Groz. & Pufendorf. d. loc. Struv. d. Exerc. 41. th. 39.*

Quæstio XIII.

Num, qui decimas debent ex fructibus vitium, obligati sint uvas & omne vini mustum colligere in doliis mensuratis, & quis ferat expensas in doliorum mensurationem faciendas?

I **H**Æc controversia non olim fuit agitata inter Moguntiz Capitulares equestri dignitate conspicuos, quibus à fundatore nomen dicitur Sancti Albani, decimatores ex una; & universitatem Hassiaci pagi Rüßelsheim, decimandam ex altera parte. Causæ tandem cognitio Præfesto loci, domino de Freudeberg, & mihi commissa, ac postmodum Serenissimo judici, Hassiæ Landgravio, loco relationis deductio ejusdem exhibita fuit ut sequitur:

Rationes pro negativa

3 (1.) Sene die Eichung derer Büdden und Fässer/ worinnen zur Zeit der Weinlese die Trauben oder Most eingeführt werden/ niemals Zeit Menschen Bedenckens geschehen: die decimandi dessfalls in immemoriali possessione libertatis, mithin nicht allein in possessorio, sondern auch per præscriptionem immemorialem in petitorio, gegen klagendes Ritterliches Stift gnugsam fundirt.

4 (2.) Dingenen wäre ein alt Herkommen/ daß klagende decimatores, wann die decimandi den Most in die Keller gebracht/ ihren Zehendheber in eines jeglichen decimandi Keller geschickt/ und nach derjenigen Anzahl Eßgel oder Gefäß/ so derselbe eingekellert zu haben angezeigt/ den zehenden Eßgel erheben und ablangen lassen/ wie solches nicht allein die Älteste auß der Gemeinde Rüßelsheim/ sondern auch des klagenden Stifts Hoffmann/ und zwar dieser/ daß Namens besagten Stifts er selbst den Zehenden auß denen Kellern abgelanget/ bezeugeten.

(3.) Und

(3.) Und ob zwar vor nicht gar langen Jahren/ als der vorhero in geringer Morgenzahl bestandene Weinbau sich des Orts vermehret/ auff der decimatorum Ersuchen um d precario die Beflagte dahin eingewilliget/ daß der Zehende seither an der Pforte/ oder bey'm Thor/ in eine dahin gestellte Zehend. Büdde entrichtet worden; So wäre doch auch solche Abstattung des Zehendens nach Anzahl derjenigen Fögel oder Gefäß bißhero geschehen/ welche ein jeder in dem auffgehabten Faß oder Büdde geladen zu haben angezeigt: Bey welcher Art dann die decimatores, als welche den zehenden Fögel darauf empfangen/ nicht gefährdet würden/ oder doch ihnen/ da jemand in der Anzeig Gefährde gebrauchte/ die action ad interesse & poenam gegen selbigen bevor stünde. Welcher Bewandnis nach die decimandi bey solcher uralten Gewonheit und Herkommen um destomehr billich zu lassen/ als fürnemlich in causis decimarum, und zwar nicht allein respectu des Zehenden selbst/ sondern auch ratione mensurationis & modi colligendi, die Gewohnheit jeglichen Orts zu attendiren.

Christin. vol. 1. decis. 236.

Francisc. Marc. decis. 17. part. 1.

Carpzov. jurispr. Consist. lib. 1. tit. 8. def. 127. n. 4. & 5.

(4.) Würde durch die neuerliche prætendirende Art denen decimandis ein neu onus oder Kosten aufgebürdet/ indeme jegliche Ohm zween Albus zu eichen kostete/ worzu gleichwolten dieselbe weder dar. durch obligirt werden könten/ daß ein jegliches Zehendrecht sich ablg; ulla deductione sumptuum in rem decimandam impensorum verstehe/ mithin die decimandi auch zu obigen Eichungskosten verbunden wären/

arg. c. 7. 22. 26. 28. x. de decim.

noch um deswillen/ weil ein jeder/ obgleich nicht stricto jure, dennoch auß æquitat pflichtig wäre/ seines Nächsten commoda zu befördern/ und den Gebrauch des Seinigen demselbigen zu solchem Ende zu concediren und nachzugeben.

l. 17. §. 3. ff. commodat.

l. 2. §. 5. ff. de aq. plur.

l. 26. ff. de damn. infect.

l. pen. ff. ad exhib.

Dann so viel die erste in contrarium vermeintlich angezogene ration anlanget/ reden selbige canones juris nur von denjenigen Kosten/ welche

88 Quæst. 13. de decima vini ex doliis mensuratis præstanda.

welche die Eigenthums Herren oder Besizere der Zehendbaren Güter entweder zu deren perpetuirlicher Erbetterung oder pro quarrendis & colligendis fructibus, und also principaliter zu ihrem eigenen/ allein aber per accidens & consequentiam auch zu des Zehend. Herrn Nutzen verwenden: Vor dergleichen dann die Kosten der streitigen Entscheidung gar nicht zu achten/ als welche einzig und allein zu mehrerer Versicherung ipsius decimæ, folglich principaliter zum Nutzen der decimatorn angesehen und gerechtig/ also billich von denenselben/ da sie schon de cœtero zu ihrer neuerlichen prætension befugt seyn könnten/ zu übernehmen wären/ cum, æquitate poscente, quisque ejus negotiû sumptus habeat ferendos, in cujus honorem vel utilitatem id gestum est vel gerendum, ac quilibet actus expediendus sit sumptibus illius, qui eum fieri petit, cujusq; gratiâ is celebratur aut perficitur, & cui prodest,

arg. l. 4. §. 1. ff. de edend.

l. 11. §. 1. ff. ad exhib.

l. 12. pr. & §. 1. ff. deposit.

l. 10. §. 9. ff. mandat.

l. 4. C. de stat. & imagin.

l. un. C. sumpt. injunct. muner. ad omn. colleg. pertin.

- 10 Ingleichen als viel das angeführte zweyte argument betrifft/ versterhet sich selbiges kundbarlich nur auff denjenigen Fall/ wann eine solche Beförderung des Nächsten absq; proprio incommodo geschehen kan/ dan sonst und ausser dem nicht einmal die æquitat darzu verpflichtet/

d. l. 26. ff. de dam. infect.

d. l. 15. ff. ad exhib.

sondern es billich darbey bleibet/ quod ordinata charitas incipiat à se ipsa, neque reprehendendus sit, qui secundum eum charitatis ordinem suam causam facit potiore, ut eo ipso, saltem per accidens & indirectum, nec ullo invidiæ animo, alteri nocuerit, aut alium in perceptione cujusdam commoditatis impedierit.

Levit. c. 19. v. 18. Deuter. c. 22. v. 1. 2. 3. 4. Proverb. c. 24. v. 8.

Matth. c. 19. v. 19. c. 22. v. 39. Marc. c. 12. v. 31. Luc. c. 10. v. 27.

Rom. c. 13. v. 9. Galat. c. 5. v. 14.

l. 6. C. de servitut. & aq. ibique Schneidvvin.

Bæckel. de jur. prot. client. p. 1. c. 3. n. 27.

Vesembec. consil. 34. n. 17.

(1.) Seye allhier keine Frag von den decimis oder deren quota
selbst/ noch auch weiter von dem Ort/ ob solcher in ipsa vinea oder
nach der Einführung zu præstiren/als welches letztere hergebracht zu
seyn beklagte nicht verneynen/ sondern der Zweifel waltet allein von
dem modo der Einsammlung/ ob nemlich/ da die beklagte Gemeind
Rüsselsheim, besag der acten und des jezigen protocoll, des zehenden
Theils nach der Einführung in Kellern oder am Thor selbst geständig
ist/ dem decimatori frey stehet/ solchen zehenden Theil auff eine andere
Art/ dann bißher geschehen/ zu colligiren/ und einsammeln zu lassen?
jenes nemlich die exaction und præstation des Zehenden oder dessen
quota selbst/ auch des Orts/ ist nicht ein Ding/ so in mera facultate
bestehet; und hat daimenhero, nach dem im übrigen die ex capite in-
capacitatis laicorum herfließende exclusio cujuscunque præscriptionis
vel contrariæ consuetudinis nicht weiter im Weg lieget/ darinnen so
wohl die præscription als andere Gewonheit ihre Krafft und Wür-
kung/ also daß/ wenn die exaction oder præstation über vierzig Jahr
cum titulo aliquo præsumpto, oder ohne Titul über Menschen Geden-
den und Rechtsverwährte Zeit unterlassen/ oder in alia minori quam
decima parte, v. g. duodecima, vigesima, trigesima &c. ingleichem nicht
in ipso vinea agro, sondern nach der Einkellerung oder Einführung
geschehen/ oder auch dergleichen beständig Herkommen des Orts vor-
handen/ alsdann bey solcher respective Verjährung oder Gewonheit
allerdings beruhet werden müsse.

Menoch. consil. 291. n. 41. & seq. item consil. 402. n. 21. consil. 1092.

Hartman. lib. 2. obs. 10. n. 1.

*Coler. de process. execut. tom. 2. c. Ad causam & c. de quarta n. 9. & seq.
n. 47. & seq. de præscription.*

Mev. part. 8. decis. 66.

Richter. part. 1. decis. 21. n. 50.

Dieses aber/ nemlich die Art und Weise den geständigen Zehenden
oder geringeren Theil nach der Heimführung zu colligiren, ist res mera
facultatis, also daß dem Zehend. Herrn frey stehet/ auff diese oder eine
andere Art den gebührenden Zehenden oder anderen Theil zu erhe-
ben/ worbey gnug ist/ daß der modus colligendi dem juri decimandi

90 Quæst. 13. de decima vini ex doliis mensuratis præstanda
convenient sey e/und dadurch denen decimandis in re ipsâ ultra partem
debitam keine Beschwehrung zuwachse.

Mev. d. dec. f. 66.

- 14 Wannhero im gegenwärtigem Fall denen decimandis kein ius
prohibendi dardurch acquirirt worden/ ob schon der decimator sich
nur einerley Art der Einsamlung über tausend und mehr Jahre
gebraucht hätte/ und nunmehr mit Hindansetzung der bisherigen
vermeintlichen Gewohnheit einen andern/doch dem Zehendrecht selbst
nicht ungemäßen modum colligendi einführen wolte: Es seye dann/
daß demselben eine allgemeine Satzung oder Statutum, oder auch
nicht so wol die bisherige ex libertate naturali hergefllossene particular
Gewohnheit des Zehend-Herrn/ als vielmehr eine gemeine durchge-
hende und Satzungs-Krafft habende universal Gewohnheit/ oder ein
besonderes pactum entgegen stünde/ oder endlich der Zehend-Herr/ da
er etwann mehrmals solchen ex naturalis libertatis facultate competi-
renden modum colligendi gebrauchen wollen/ auff derer decimando-
rum interponirte prohibition, darvon abgestanden/ und fütters dreyßig
biß vierzig Jahr acquiescirt hätte/ quibus casibus propter legem vel
consuetudinem publicam, aut intervenientem prohibitionem & pro-
hibiti diuturnam patientiam, meritò deficeret actuum meræ facultatis
effectus, quo scilicet tales actus, ceu qui nullâ morali perficiendi vel
omittendi necessitate circumscripti sunt, quosque facere vel omittrere
salvâ justitiæ staterâ perinde est, nullam pariunt obligationem, nullam
etiam constituunt possessionem, adeoque nec ullius longissimi temporis
præscriptioni subjacent.

Cravett. de antiquit. temp. part. 4. argum. Expressio alicujus actus. n. 99.

Covarruv. in c. Possessor. de R. l. in 6. part. 2. §. 4. n. 6.

Cæpol. de servit. urb. præd. c. 50. n. 2.

Gryphiand. de Insul. c. 25. n. 73.

Gail. 2. obs. 18. n. 4. in f. observ. 60. n. 9.

Mev. part. 1. decif. 60. & consil. 3. n. 42. cons. 108. n. 129. 130. & 131.

- 15 Aber dergleichen Satzung/ Statut, Gewonheit/pactum, oder legitimẽ
vollbrachte præscription ist allhier nicht befindlich. Dann obwohlen die
decimandi einig pactum dissfals anziehen und vorwenden/ als ob auff
der decimatorn Ersuchen/ denenselben precariò vergünstiget worden/
eine Zehend-Büdde an das Thor zu setzen/ und daselbst von allem
ein-

zuführenden Most oder Wein den Zehenden zusammen/ da sie ihn vorher in eines jeden Keller abgeholet hätten: So sind doch die Zehend-Herren solchen gegenseitigen asserti nicht geständig/ sondern dieselbe wollen durch die Gelegenheit/ da nach Vermehrung des vorher geringen Weinbaues die Zehend-Sammlung in den Kellern zu beschwerlich/ und nicht wol möglich gefallen/ zu solchem andern modo auß der competirenden natürlichen Freyheit/ ohne die angezogene Ersuch- und Vergünstigung geschritten haben/ wordurch eben solche facultas hujus vel illius modi desto mehr bestärcket worden/ und noch über das um so klarer am Tag lieget/ weil darauß verschiedene sententiae erfolgt/ auch bey andern Gemeinden eben desselben Umpts/ und in mehreren benachbarten Orten gewöhnlich ist/ daß wegen des Zehend Weins aller Most in gerichten Gefäßen eingeführt werden muß/ de qualibus actuum subsecutorum, sententiarum, & viciniae consuetudinum momentis videre licet

101. tit. de re judicat.

Besold. p. 3. consil. 91. n. 22. 23. consil. 199. n. 50. & seq. consil. 212. n. 59. & seq. consil. 236. n. 18. conf. 239. n. 16. part. 6. consil. 270. n. 17. & 42.

Cravett. de antiq. temp. part. 4. argum. Transco nunc ad quartam partem n. 49. 50. 51.

Menoch. consil. 9. n. 22.

Klock. tom. 3. conf. 149 n. 28. tom. 4. conf. 1. n. 133. 169. 170. conf. 79. n. 176. 177.

(2.) Wie nun jezt gedachter massen denen Zehend-Herren keine 16
Satzung/ Statut, oder dergleichen entgegen stehet/ warum dieselbe nicht diesen oder einen andern modum colligendi zur Hand nehmen möchten; also ist auch keine erhebliche Ursach vorhanden/ eine solche neue Satzung einzuführen/ dadurch ihnen ihre libertas naturalis constringt, oder auß einen bißhero gebrauchten modum colligendi limitirt würde: Gestalten die decimandi in keiner Abrede seynd/ daß sie den zehenden Theil des in ihren zehendbaren Weingärten erziehenden Weins oder Mostes/ und zwar nach der Heimführung/ schuldig seyen/ also können sie præter meram invidiam & fraudandi cupidinem, quæ aliorum jura & commoda in se derivare student, im geringsten kein rechtmäßiges interesse damni darben haben/ wann der Zehend-Herr einen solchen modum colligendi gebrauchet/ wordurch kein mehrers als debita decima pars præstirt wird. Ea verò, quæ libertatis publicæ

92 Quæst. 13. de decima vini ex doliis mensuratis præstanda:

aut naturalis facultatis sunt, nemini nisi ex gravi & legibus comprobata causa esse prohibenda docet

Mev. consil. 51. n. 71.

- 17 (3.) Dergleichen rechtmässige Ursach aber mit nichten seyn/ noch pro interesse damni geachtet werden kan/ daß die decimandi auff die Eichung einigen geringen Kosten verwenden müssen/ als wordurch sie gleichwolens nichts weiters præstiren dann die Schuldigkeit: Gestalten der Zehend-Wein oder Most nicht in den Weingärten und beyim Einschöpfen/ wie sonst nach Eigenschaft des Zehend-Rechts sich gebührte/ und alsdann jedesmal das zehende Gefäß oder Eßgell/ darmit die Einschöpfung geschiet/ genommen werden könnte/ daß keine Eichung des Gefäßes nöthig wäre/ sondern ex consuetudine confessatâ in den Kellern oder am Thor zu erheben stehet/ mithin ohne Eichung der Gefäßen darinn der Most eingeführt wird/ keine Gewißheit zu haben ist/ ob decima pars præstirt werde. *Eo autem ipso, quod decimæ partis in certo loco debitores sint decimandi, etiam debitores sunt iilius mensuræ, quâ debita decima pars dimeriatur, ceu sine qua in eo loco non possit præstari quod debetur, cum tamen comperente aliquo jure etiam concedenda & præstanda sint, sine quibus id explicari nequit.*

l. 2. ff. de jurisdict.

l. ult. § 1. ff. de offic. ej. cui mand. jurisd.

l. 3. §. 3 ff. de servit. rustic. præd.

l. 1. §. 1. ff. si usus fr. per.

Gail. 2. obs. 68. n. 4.

- 19 & concessio sine, concessa censeantur omnia, per quæ ad finem devenitur

arg. c. 13. x. de penitent. & remiss.

Wesenb. consil. 301. n. 90.

Et in terminis decimarum Franchus decis. 114.

- 20 omnisque qui ex quovis contractu aliâve obligatione quid debet ad certam mensuram, præsertim si hæc non nudæ demonstrationis, sed taxationis causâ esset in obligatione, eique præcisè ac restrictivè daret modum & respectum ad certam quantitatem, obstrictus sit rem tradere aut debitum præstare in ea mensura, adeò ut contraveniens teneatur ad præstandum tantundem, quantum adhuc deest illi mensuræ, quæ est in obligatione,

l. 40 §. 2. ff. de contrah. empt.

l. 4 §. 1. & l. 42. ff. de act. empt.

l. 69. §. ult. ff. de evict.

Quæst. 13. de decima vini ex doliis mensuratis præstanda. 93

nec videatur obligatione solutus aut res tradita vel præstita esse, antequam in debita mensura integrè absq; diminutione sit præstitum quod debetur 21

d. text.

Covarruv. pract. quæst. c. 3.

Marquard. de jur. mercat. lib. 2. c. 10. n. 27.

Stryck. de cantel. contract. Sect. 2. c. 2. §. 31.

imò etiam unusquisque alius, quod spondit vel debet, suo impendio dare obligatus sit, 22

arg. l. 18. l. 20. pr. ff. de oper. libert.

(4.) Seynd die decimandi zu vorbesagten Eichungs-Kosten auch 23
deshalben verbunden/ weil die Zehenden pro oblatione quâdam zu
richten/und aber alle oblationes von selbstem ohne des andern Annah-
mung und Kosten absque ulla diminutione sich verstehen/ folglich die
Zehenden ohne Abschen nicht allein derer auß die Bauung und Auf-
stellung/sondern auch aller anderer usque ad completam earum præ-
stationem nöthiger Kosten in debita integra parte præstirt werden müs-
sen.

Franchis d. decis. 114.

Carpzov. jurispr. Confist. lib. 1. def. 135.

um so mehr als klagenden decimatoribus die Beschwerde obliegt/auß
dem Frucht- und Wein Zehenden/ davon die Frag ist/ derer decimando-
rum Kirchen- und Schulgebäu zu erhalten/ und ihren vorgesehten
Pfarrern und Schuldienern ein gewisses darauf pro salario zu rei-
chen/ut haud videatur conveniens decenti ob collatum olim beneficium
gratitudini, onus sibi incumbens expensarum ad decimatores transferre.

Franchis decis. 124. n. 1. & 2. ibique addit. Amendol. & Ric.

(5.) Ist auß den actis zu ersehen/ daß denen klagenden Zehend- 24
Herren die decimandi mit gebrauchter Vervorthellung und Betrug
selbstem Gelegenheit und Ursach gegeben/ die Eichung der Gefäßen
zugehören/ indem deren etliche befunden worden/ daß sie bey der
Einführung weniger Pögel außgeladen zu haben angezetzt/ als sie in
der That gehabt/ auch daß sie jewellen in der Anzeig variirt/ wodurch
die Zehend Herren destomehrern Anlaß bekommen in Kraft ohne dem
competirender libertät etnen andern zulänglichen modum colligendi
zu ergreifen/wordurch sie des gebührenden zehenden Theils desto bes-
ser versichert seyn könten. Sumptus autem ejus rei, cujus origini occa- 25
sionem præbuit cujusquam dolus aut fraudulenta machinatio, haud

94 Quæst. 13. de decima vini ex dolis mensuratis præstanda.

injuriâ fert is, qui fraude suâ eam provocavit, utut aliàs non ipse, sed adversarius ad ejusmodi sumptus fuisset obligatus, cum nemini sua calliditas debeat prodesse, & damnum haud sentire censetur, qui suâ culpâ sentit.

l. 11. §. 1. ff. ad exhib.

l. 203. ff. de Reg. jur.

- 26 Cui hæstenus deductioni ad dirimendam nostram quæstionem nihil scio quod adjiciendum sit, nisi quod judex causæ, Serenissimus Hassiæ Landgravius, in ejusdem trutinazione ponderosiora æstimaverit argumenta, quæ pro sententiâ affirmativâ fuere adducta, ex quibus etiam pro decimatoribus contra decimandos fuit judicatum die vigesima secunda Mens. Septembr. anno 1690. Hoc saltem pro majori illustratione tam
- 27 hujus judicati quàm affirmativæ ad ipsam quæstionem resolutionis non fuit omittendum, quando jam olim terè similem defraudationem decimarum vini admisissent incolæ pagi Seeheim, quod tunc Landgravius Hassiæ lineæ Darmstadiæ, qui sibi in eo pago jus centenæ omnigenæ ac jurisdictionem superiorem cum certis inde fluentibus redditibus vindicat, domino Vogteje, Comiti de Erbach, solâ inferiore jurisdictione cum redditibus ordinariis relictâ, amicabiliter cum laudato Comite conveniret de nova ferendâ ac publicandâ lege, quâ per mensurationem doliorum fraudibus decimandorum esset occursum, & insimul modus
- 28 mensurandi præscriptus. Verba ejus amicabilis conventionis, quæ peracta die vigesimo octavo mensis August. 1585. in passu concernente sunt: Damit dann demselben allem bey Zeiten vorgekommen/ und nicht allein die Unterthanen zu Einbringung des Jhriegen desto schleuniger gefördert/ sondern auch den Herren der gebührliche Weinzehend richtig gegeben/ und vortheilhaftiger Weise nicht unterschlagen werden möge; Als haben sich der Durchleuchtige Hochgebohrne Fürst und Herz/ Herz Georg/ Landgraf zu Hessen/ Graf zu Katzenelnbogen/ Dietz/ Rigenhain/ und Nidda/ ic. und der Wohlgebohrne Herz Georg/ Graf zu Erbach/ und Herz zu Breuberg/ ic. unser gnädiger Fürst/ auch gnädiger Herz/ hierin nachfolgender Ordnung mit.
- „ einander verglichen; Nämlich/ daß nun hinführo alle Wege zu
- „ Herbst-Zeiten die Unterthanen zu Seeheim/ und ein jeder/ so in der
- „ selben Gemarkung Weinwachs hat/ ihre Fass/ Züßer und Büdden/
- „ so sie zu Heimführung des Mosts brauchen wollen/ mit dem gewöhnlichen Cent. Eichämmer durch die geschworne Eicher/ in Bey-
- seyn

seyn zweyer Bergschöffen/eichen/ und dieselbige Eich mit der Anzahl “
 der Eich. Einer/ so viel dero ein jedes Fass/ Zuber oder Büdde/ hal- “
 ten wird/ außwendig ordentlich und fleissig/ auch inwendig/ wo die “
 Eich sich endet/ eigentlich brennen und auffreissen lassen sollen/da- “
 mit die verordnete Wein Zehendwärter im Heimführen an ge- “
 wöhnlichen Orten und Enden des Dorffs/ dahin die Zehend Büd- “
 den gestellt werden sollen/ desto besser erkennen und sehen können/ “
 was und wie viel ein jedes Fass/ Zuber oder Büdde halte/ und also “
 den gebührenden Zehenden desto gewisser darauf nehmen/ und “
 männiglich auffß geschwindest fördern mögen. Es soll aber auch “
 ein jeder sein Besinde anhalten/ und daran seyn/ daß die Trauben “
 recht gemostert/ und der Most biß an das inwendige Brennzeichen “
 des Fasses/Zubers oder Büdden/und nicht darüber eingeladen wer- “
 de. 20. Ex quibus nihil jam huc pertinet examinatio, num ipsa decima 29
 vini utrique prædictæ parti fuerit communis, an verò alteri propria? nec
 non utrum jus statuendi de mensurarum reificatione dependeat à su-
 periore vel inferiore jurisdictione; aut verò an, lite desuper motâ, utriq;
 jurisdictionis in diversis gradibus domini maluerint conjunctim rei ne-
 cessariæ providere, quam propter dubiam jurisdictionis competentiam
 eandem in confusione relinquere? At nihilominus hoc inde apparet, 30
 quòd decimarum & jurisdictionis domini, tum ex libertate naturali
 quum propter fraudes decimandorum, haud iniquum crediderint sibi
 arrogare potestatem condendi legem, quâ omne vini mustum, ob de-
 cimas inde debitas, futuris temporibus sit colligendum in doliis mensu-
 ratis, utut antea talis lex vel consuetudo nulla extitisset; quæ nunc or-
 dinatio, & si quæ plures similes in aliis vigent locis, argumentum ali-
 quod suppeditare possit in vicinia.

Quæstio XIV.

Quatenus quis impunè non indicet vel celet
 alterius crimina?

Nihile a; quâ eodem cum fure loco habetur qui de re surreptâ cum
 eo pacisci ac delictum reticere præsumpserit, constitutio, cujus
 mentio facta in tr. de lign. & lapid. part. 1. Class. 13. §. XI. adversatur juri
 communi Romano, v. l. 1. §. 2. l. 3. ff. de fugitiv. l. 39. ff. ad L. Falcid. l. 18.

96 Quæst. 14. de obligat. in deferendis Magistr aliorū crimin.

C. de transact. l. 4. §. fin. l. 5. ff. de condict. ob turp. caus. l. 15. ff. præscript. verb. l. 4. ff. de jur. fisci. l. 27. l. 45. §. 1. ff. de R. l. l. 38. l. 7. §. 14. l. 17. §. 1. l. 27. §. 4. ff. de pact. l. 50. §. 4. ff. l. 13. C. de furt. tot. tit. de receptat. c. 1. caus. 5. quæst. 5.

- 2 Neque aliud evincitur ex l. 48. §. 1 ff. de furt. c. 19. caus. 2. quæst. 1. Quamvis enim jus civile Romanum haud obstringat quempiam, cui alterius occulta crimina nota sunt, ut eadem indicet, tamen eam indicationem permittit, ac liberam cuique relinquit: imò, si fiat, laudibus præmiisque dignam celebrat, *d. text. & d. l. 48. §. 1. ff. de furt.* Nullam quoque importat contrarietatem, si cuipiam videatur puniendus quidem esse is, qui alterius crimina non indicat, ast non pari poena cum ipso delinquente aut furtum celante, *d. l. 48. §. 1. ff. de furt.* Ut ut enim lex in modo cit. l. 48. §. 1. ad paria judicet furem & eum qui furtum celaverit, ut uterque teneatur furti, tamen eadem absolvit illum, qui saltem scit furtum & non indicat, ut furti non teneatur: unde verò neutiquam rectè infertur, quasi is tantummodò liberetur à poena furti, meritò tamen incurrat aliam arbitrariam mitiorem, cum textus de ulla non indicantis poena ne quicquam dicat, adeoque interpretationem, quâ nulla poena statuenda sit, eò magis recipiat, quo clarius, ex aliis juris civilis textibus apparet, quod liberum sit alterius crimina non indicare, haud verò, eadem celare;
- 4 v. n. 1. hic add. *Gothofr. ad d. l. 48. §. 1.* Quando igitur supradictâ constitutione, quæ num. 1. fuit allegata, cautum est quidpiam tale, quod quidem jure Romano non invenitur præceptum, nihilominus autem justum habetur ac laudabile, quod etiam delinquentis saluti, indicantis conscientie, ac publicè conducibile judicatur, nihil sanè erit, ut sanctio laudabilis ullo modo impugnetur, & non potius justum eidem obsequium præstandum sit, quod nunc cerè propter legem latam denegari absque criminis consortii suspitione haud poterit. *Iung. tr. de lign. & lapid. part. 1. Class. 4 Sect. 3. §. 4. n. 12.* Eadem sententia ferenda de Jure Canonico, quod itidem à Jure Romano quadantenus videtur recedere, & propter majorem æquitatem, publicam utilitatem, bonarumque conscientiarum conservationem magis receptum est, v. c. 6. verb. imò si potest & negligit. de sentent. excommun. in 6. item dist. 83. per tot. ibiq. *Dartus. c. 1. caus. 5. q. 5. & ibid. Dartis add. Crus. de indic. delict. part. 1. c. 65. n. 4.*
- 6 Denique in opposito c. 19. caus. 2. quæst. 1. alia & diversa vertitur quæstio, nimirum hæc, si solus judex sciat crimen aliis ignotum, qui aliàs, si ejus non essent ignari, denunciationem suo testimonio firmaturi, & ideo

Jure

Jure Canonico denunciare obstricti essent: an tunc iudici constet potestas condemnandi criminolum ex propria sua scientia; an verò conveniat eum tolerare & secretò debitâ admonitione arguere? *v. Darts ad d. c. 19. caus. 2. q. 1. junct. c. 87. de penitent. dist. 1.*

Quæstio XV.

An & quomodo poena cadat in bruta?

IPSâ quæstionis propositione me obligatum, credo, ut ad materiz altior
rem inquisitionem me deponam. Jus naturale à veteribus Juris Consultis describitur, quod natura omnia animalia docuit, & quod non humani generis proprium, sed omnium animalium commune est, quæ in terra marique nascuntur: ex quo ideo descendat maris & foeminae conjunctio, liberorum procreatio & educatio. Ab eodem distinguunt jus hominibus proprium, quod naturalis ratio inter omnes homines constituit, jus Gentium vocatum, veluti erga Deum religio, ut parentibus & patriæ pareamus, ut vim atque injuriam propulsemus, item manumissiones, bella, dominiorum acquisitio & distinctio, contractus &c. Ab utroque diversum constituunt jus civile, quod quæque Civitas aut populus sibi constituit, quasi illius civitatis proprium *§. ult. Instit. de justit. & jur. pr. & §. 1. 2. Instit. de jur. nat. Gent. & Civ. l. 1. §. 3. & 4. l. 2. 3. 4. 5. 6. ff. de iustit. & iur.* Ex tali hypothesei juris naturalis videntur esse illa, in quæ æquè bruta atque homines communiter ferri, & à quibus abhorre deprehenduntur *Pufendorf. de jur. nat. & Gent. lib. 2. c. 2. §. 2.* At hoc omne se habet improprie & tropicè propter analogiam actuum humanorum, quæ quadantenus etiam in illiusmodi actibus brutorum conspiciuntur. Equidem observare istam analogiam licet non solum in omnibus omninò actibus, qui procedunt vel ex naturali necessitate, v. g. spirare, mori *Ecclesiast. c. 3. v. 19. 21. Psalm. 49. v. 13. & ult.* vel ex naturali inclinatione, velut edere, bibere, &c. sed etiam in illis, qui præter simplicem naturæ instinctum vim quandam æqui bonique continent: quo pertinent supra recensita maris & foeminae conjunctio, liberorum procreatio & educatio: itemque formicarum, cuniculorum, locustarum, & aranearum providentia, industria, & regiminis ordo *Proverb. c. 30. v. 25. & seq. Melch. jun. quæst. polit. 7. pag. 38. inf.* ceu in quibus actibus æquè bruta ac homines cum quâdam significatione finis operantur secundum com-

- menfurationem sibi in æstimatoria naturali, inditam, utut non cognoscant proportionem mediorum ad finem. Atque hi posterioris generis actus non naturæ tantum, sed & juris naturalis esse à veteribus JCis dicuntur tam ratione brutorum, quàm hominis, quatenus non minùs brutum, ac homo, secundum eam naturam agens facit justum & bonum, & quatenus è contrario aliquid non facit, quod naturæ suæ convenit, & per se bonum ac æquum est, quando agit contra suam naturalem inclinationem, quæ insuper quamdam æquitatem & bonitatem continet, v.g. omittendo curam sui fœtus, non abhorrendo à commixtione maris cum mare &c. unde etiam magis peccat homo & reprehendendus est, similia patrando vel omittendo, ceu cui per rationem datum, cognoscere insuper proportionem mediorum ad finem, actusque bonitatem aut malitiam. *conf. Franzk. ad pr. inst. de jur. nat. gent. & civ. n. 6. & seq.*
- 11 Multum igitur rationis habuit, juris naturalis in hoc quam in libidinum genere observantior, Meroë seu Arsinoës, soror Cambyfis Regis Persarum, quando videns canem adversus leonem à fratre catello adjutum, illachrymata est, quòd Smerdis à fratre Cambyse occisi fratris nullus extaret ultor. *Microb. Synt. histor. lib. 1. Scēt. 4. quæst. 4. circ. fin.* quasi diceret: Hi canes fratres quandam cognationem suam cognoscunt, eaque se ad mutuum auxilium devinctos intelligunt, quantum ergò peccaverit Cambyfes frater (qui tamen etiam ultricem Dei manum haud effugiebat, v. *Bizar. histor. Persic. lib. 1. pag. 23. & 27.*) fratrem Smerdin non juvando, sed plane occidendo. Imò ipse Deus querelam movet, hominumque malitiam reprehendit institutâ ad brutorum actus comparatione in expressis verbis: cognovit bos dominum suum & alius præsepe domini sui, Israël autem non cognovit, & populus meus non intellexit, *Esa. c. 1. v. 3.* Æmulatur hanc comparationem Ambrosius, quando divortia ac conjugatorum dimissiones increpat sequentibus verbis: Horrendus & incultus est vir: Semel placuit: Nunquid vir frequenter est eligendus? Comparem suum & bos requirit & equus diligit: & si mutetur alius, trahere jugum nescit compar alterius, ac se non totum putat. Tu jugalem tuum repudias, & putas sæpe mutandum? & si uno defecerit die, superdueis rivalem, & statim, incognitâ causâ, quasi cognitam pudoris exequeris injuriam? *v. c. 17. caus. 32. quæst. 5.* Ex quibus perspicitur, istud ipsum, quod homo ex obligatione rectæ rationis perficit, & respectu sui propiè jus est, ratione brutorum videri quendam quasi

quasi ordinem, à creatore constitutum potissimum circa ea, quæ ad
conservandam naturam, i. e. speciem & individua animalium, faciunt:
quem ordinem improprie etiam jus vocare veteribus JCris placuit,
veluti præsumere licet ex subjectis exemplis, scilicet maris & foeminae
conjunctionis, liberorum procreationis & educationis, v. *Pufendorf, de*
jur. nat. & Gent. lib. 2. c. 3. §. 3. circ. fin. Aliàs enim proprie loquendo, ne
quidem posterioris generis actus brutorum sunt juris naturalis, aut bruta
dici queunt vel haberi subjectum juris naturalis sive activum sive passi-
vum. Nam utut bruta multoties id agant, quod æquum est & bonum,
abhorreantque naturaliter ab eo, quod malum & iniquum vel injustum
est, tamen id omne contingit non tam ex cognitione boni & æqui, mali &
injusti, quàm unice ex hac causa, quòd utilia & jucunda, inutilia vel inju-
cunda videantur ex appetitu sensitivo. *Struv. Synt. civ. Exerc. 1. th. 50.* At
non statim omnis actus, æquitatem vel iniquitatem continens, jus dici
meretur, & ut agens justè vel injustè (quamvis justum vel injustum perfe-
cerit) egisse dicendus sit, sed tunc demum, quando vel recta à Deo insita
ratio, vel lex humana positiva supervenit & illud æquū seu bonū tanquam
ad socialitatem humanam conducibile, præcipit; aut malum & injustum,
ceu socialitati humanae perniciosum, prohibet. Appositè hanc in rem *Vul-*
teij. ad pr. inst. de j. N.G. & C. inquit: Sed non omne, quod æquitatis est na-
turalis, idem etiam est jus naturale: jus est ars æqui, & æquitas fuit ante
illam artem, neque omnis æquitas artis imagine expressa est. Æquitas,
si in artem redigatur, revera non est amplius æquitas, sed æquitatis no-
men amittit, ejusque loco juris nomen assumit. Proinde etiam in pro-
prio sensu non sufficit dicere, jus naturale materialiter, quantum ad
actus, brutis commune esse, at non formaliter quoad rationem, *Covar-*
ruv. in c. Peccatum de R. I. in 6. §. 11. n. 4. seu, ut quidam ex Cujacio re-
spondent, jus naturæ dici commune etiam brutis, non quod jus repe-
riatur in illis, sed quod in ipsis deprehendatur id, quod, quando in ho-
mine est, jus dicitur. *Danhavv. disp. de lege th. 2. §. 174. in fin.* quippe non
solus iste actus materialiter sumptus, etiamsi bonum vel malum con-
tineat, efficit jus, sed tunc demum, si formalis juris accesserit, nimirum
ut ex recta ratione, & intellectu boni vel mali, justi vel injusti, atque
sic ex obligatione necessariò peractus sit, quo casu aliud quoq; nomen,
scilicet *juris naturalis*, induit. Cùm verò recta ratio non brutis, sed soli
homini à Deo tributa sit & insita, inque eà ipsa homo præstantior brutis

Hiob. c. 35. v. 11. quomodo poterit ad bruta pertinere jus naturale, cujus forma in recta ratione, atque ex eadem proveniente obligatione, consistit? Non quicquam in contrarium faciunt S. Scripturæ leges, quibus videtur lex & pœna statui tum ipsis brutis, quum iis, qui brutis injuriam faciunt. *conf. Genes. c. 9. v. 5. Exod. c. 19. v. 13. c. 21. v. 28. Levit. c. 18. v. 23. c. 20. v. 15. & 16. Deut. c. 13. v. 15. c. 22. v. 6. & 7. Esa. c. ult. v. 3.* Rem quidem non exhaurit communis interpretatio *cit. v. 5. ex Gen. c. 9.* quasi Deus velit ulcisci necem homini illatam non solum manu aut telo, sed & instigatâ in occisorem feroci bestiâ, qualis ante diluvium hominis impii habebant, ut eorum ope alios, sibi non obtemperantes, lacerarent; vel quasi Deus homicidii pœnam etiam per feras bestias exacturus sit: vel quasi illud omne vivens de solo homine accipiendum, & sensus sit, quod nullus homo cædem humanam impunè foret laturus, *vid. Pufendorf. de jur. nat. & Gent. lib. 2. c. 3. §. 3.* Siquidem omnis hæc interpretatio ipsi textui non quadrat. Quamvis enim Deus soleat pœnam peccatorum ab hominibus exigere etiam per feras bestias *v. Levit. c. 26. v. 22.* tamen hîc nullibi textus habet, quod Deus per feras seu per manum ferarum aut animalium, sed potius quod de manu omnis viventis requisiturus sit sanguinem hominis: **Und wils an (nicht durch oder mit) allen Thieren rächen/ oder von allen Thieren fordern.** Unde etiam Ben. Arias Montanus in versione interlineari vertit: *De manu omnis bestia.* Latina vulgata & Osiander: *De manu cunctarum bestiarum.* Alii, *de manu cunctorum animalium.* B. Lutherus in commentario germanico super Genesin, qui exhibetur Tom. IV. Jen. germanicè ita reddidit: **Dann ich wil euer Blut/ darinnen eure Seele ist/ von aller Thier Hande fordern.** juncta explicatione: **das ist so viel gesagt: Wer Blut vergeusset/ wer es auch sen/ davon wil ichs fordern/ auch wann es ein Thier ist:** postmodum subjungit: **Das ist ein seltsamer Spruch/ darbey man sihet/ das diß Gebott eigentlich dahin sihet/ das es dem Mord und Todschlag wehre.** Ex quibus dictis nunc facile etiam tertia corrumpit interpretatio, quasi per omne vivens saltem homo intelligendus sit, cui interpretationi insuper adversatur textus originarius Hebraicus, quo quidem significatur vivens sive animal, at qui non raro usurpatur de bestia s. fera, quam postremam denotationem in presenti casu arguit separata in sequenti commate hominis mentio, & quod minimè decens sit putissimo Sancti Spiritus stylo aliquam tautologiam impingere.

Taceo quodd supradictam interpretationem etiam non admittat vox, *omnis*. Nihil in contrarium movet opinio eorum qui priora verba, *de manu omnis viventis*, restringunt & explicant per sequentia, & *de manu hominis, de manu viri fratris*. Nam conjunctio ET, regulariter, quando alia mens loquentis non apparet (quæ verò alia divina voluntas hîc colligi nequit, *ut modò ostensum*) non explicativa, sed copulativa est, quâ unum alteri adjungimus, non hoc per illud explicamus *l. s. ff. de instrum. leg.* Coeterum, ut ad scopum redeam, etiam retentâ modò explicatâ verborum proprietate, ex illo textu, sicut etiam ex lege *Exod. c. 21. v. 28.* non evincitur aliqua formalis pœna, quæ bestiæ hominem occidenti præter culpam sit infligenda, verùm saltem, quòd Deus in detestationem facti, (si homo patraret, peccati:) ac pro majori conservatione generis humani, ad suam imaginem creati, velut quoq; bestiam è medio tollendam, ne quæ ferox & offendere solita est, amplius nocere, aut suo aspectu indignam facti memoriâ apud homines refricare queat, quò vel ipsi ad patranda similia incentivum capiant, vel propinquorum occisi renoventur dolores *v. Crus. de indic. delict. p. 1. c. 27. n. 4.* ob quas non refricandæ memoriæ causas, ne scilicet brutum suo aspectu homines alios ad idem libidinis provocer, aut hominis supplicio affecti memoria cum ignominia refriceretur, etiam occiditur & è medio tollitur bestia, cum quâ homo coierit *Levit. c. 18. v. 23. c. 20. v. 15. 16. conf. c. 4. caus. 15. q. 1.* qualis nuda potiùs exterminatio, quam punitio, eò plus perspicitur considerando, quod bruta absque ullo ætatis discrimine jubeantur interfici, cum tamen id discriminis in hominibus utriusque sexus, tantoperè observandum vellent Hebræi, ut, si puer novennium aut puella triennium non excederet, neque ipsis neque bestiæ qualiscunque ætatis ex hac lege mors esset infligenda, quia ante eam ætatem coitum in lege interdictum fieri non admittebant *v. Pufendorf. cit. §. 3.* nec est, ut bruto per talem sublationem, haud absque dolorifica passione contingentem, aliqua fiat injuria, cum Deus, brutorum creator, in facti detestationem ita jubeat, & aliàs quoque, si bestia ex quacunque causa, aut planè temerè ab homine, cui subdita est *Genes. c. 1. v. 28. c. 9. v. 23. Psalm. 8. mactetur, ipsi fiat injuria vel pœna Danhavv. disp. de lege th. 2. §. 174 circa fin. Non obst. Genes. c. 33. v. 13. Exod. c. 23. v. 4. & 5. Deut. c. 22. v. 1. & 4. & cap. 5. v. 14. Num. 22. v. 32.* in quibus textibus non adeò ipsorum brutorum, quàm hominis commodum, quod ex animalibus percipit, respicitur, & in casu

- Nam. 22. v. 32.* non inculpatur Bileam ob asinæ percussionem, sed quòd
 31 cam agitârit ad eundem, quo tamen proficiat ipse non debebat. Quod
 attinet locum *Deut. c. 13. v. 15 & 16.* non puniuntur ibi bruta, sed homi-
 nes, jubenturque propter suâ idololatriæ crimina deleri omnes habita-
 tores urbis cum tota substantia & omnibus rebus, quas in bonis & urbe
 habent: quale pœnarum genus, in perditione facultatum & subtra-
 ctione alimentorum, quorum præcipua pars sunt animalia consistens
 haud novum, sed Deo usuratum ab antiquo est, *Levit. c. 26. v. 22. Deut.*
c. 28. v. 51. veluti etiam ipsa terra ob lapsum primorum parentum male-
 dicta atque tentorium unâ cum supellectili Achani combustum fuit
 32 *Ios. c. 7. v. 25.* Idem poterit responderi ad *Exod. c. 19. v. 13.* Similiter, qui
 33 nidum avis invenerit, in quo sunt pulli & mater cubans super illos, sal-
 tem pullos capere jus habet; matrem verò dimittere jubetur *Deut. c. 22.*
v. 6. & 7. non quasi si matrem caperet, ei injuriam facere videatur, sed
 quia damnum infert generi humano, perdendo avem quæ plures alias
 34 genitura sit ad hominis escam. Denique quando is, qui bovem mactat
 & (absque fide ac pœnitentia) immolat, perinde esse, seu perinde pec-
 care judicatur, atque is qui interficit virum, istud non hunc habet sen-
 sum, quasi temere mactando bovem quis adeò peccet ac percutiendo
 hominem, sed quòd, qui bovem mactat & sine decenti fide verâque pœ-
 nitentia immolat, eâque simulatâ religione Deum fallere conatur, tam
 huic sit exosus quam est homicida *v. n. 24.* hîc. scilicet non propter
 mactationem bovis, sed ob falsum & simulatum sacrificium, quod unice,
 35 non mactatio bovis, damnatur. Haud tamen impugnatem senten-
 tiam, si quis vellet, non temere occidenda esse bruta, quod hominis in
 illa dominium intelligatur ad usum, non ad abusum.

Quæstio XVI.

An & quatenus quis obligetur ratione eorum,
 quæ gessit in furore?

- 1 **N**ihil quidem hic distinguo inter furiosum & mente captum seu
 dementem, qui posterior differt à priori saltem in eo quòd sine
 tumultu & clamore desipiat *l. 28. C. de Episcop. audient. l. 25. C. de nupt.*
l. 2. ff. de inoffic. testam. Zach. quæst. medic. legal. lib. 2. tit. 1. q. 9. n. 15. Fran-
cisc. Nig. Cyriac. lib. 2. controvers. forens. 329. n. 43. & seq. Beier. ad Schnobel.
 disp.

disf. feud. 3. th. 7. verb. Mente captis. at bene inter eum, qui continuâ mentis alienatione omni intellectu l. 14. ff. de offic. Præs. atque sic etiam voluntate, quæ intellectum consequitur, caret l. 40. ff. de R. l. & suus non est l. 7. § 9. ff. quib. ex caus. in poss. eat. atq; illum qui intervallis quibusdam sensu saniore fruitur d. l. 14. ff. de offic. Præs. nec non eum qui quidem mente captus & omni tempore demens est, sed non in eo gradu, ut non quodammodò intelligat quid agat. Sanè ille, quemadmodum nullum negotium contrahere, imò nullum planè actum, in quo quidem intellectus, voluntas, animus & affectus agentis requiritur, peragere potens, sed in omni eo quiescentis & absentis loco est l. 7. §. 9. ff. quib. ex caus. in poss. eat. l. 124. §. 1. ff. de R. l. l. 2. §. 3. ff. de jur. Codicill. Richter. velit. acad. 6. th. 8. velit. 15. th. 13. velit. 30. th. 7. n. 2. velit. 37. Sect. 1. §. 5. velit. 43. c. 4. vers. Naturâ. Ita quoque ad effectum pœnæ non videtur delinquere, sed convenit de modo pœnæ ipsius dissimulari d. l. 14. ff. de offic. Præs. eumque ob fati infelicitatem excusari, qui furore ipso jam satis punitus est. d. l. 14. ff. de Offic. Præs. l. 9. §. fin. ff. de parricid. l. 12. ff. ad L. Cornel. de siscar. Clem. un. de homicid. sive delictum sit atrox d. text. & l. 23. §. 2. ff. de edilit. edict. Theodoric. crim. c. 10. aph. 4. n. 30. Hænon. ad l. 5. ff. de R. l. verb. Furiosorum. jung. dissentiens. Cras. de indic. delict. p. 1. c. 27. n. 3. & 11. sive level. 5. §. 2. ff. ad L. Aquil. l. 60. ff. de R. V. l. 3. §. 1. & 2. ff. de injur. l. ult. ff. de administrat. tut. inf. l. 7. §. 9. ff. quib. ex caus. in poss. eat. Damhouder. prax. crim. c. 84. n. 6. 7. 8. Hahn. ad VVesenb. w. de pœn. n. 10. modò de furore, & quod inde delictum absque ulla dementia simulatione processerit, evidenter & liquidò constet d. l. 14. de offic. Præs. quæ aliàs furoris probatio obtineri potest ex variis præsumptionibus & argumentis, quas quæve latius subministrat Mascardus ~~et~~ probat. conclus. 827. ex quibus nominatim hic referre placuit eam præsumptionem, qua nonnunquam, si e. g. lapide percussio facta, ex ipsa lapidum projectione dementia deprehenditur, idque magis in casu, ubi neminem projiciens offenderit; veluti si testes eum viderint non ludi aut exercitii gratiâ, nec se defendendi causâ, sed inconsultò absque ulla ratione & discrimine, insani hominis more, lapides tum publicè quum privatim per viam plateasve projicere. Mascard d. conclus. 827. n. 32. 33. Menoch. lib. 6. præf. 45. n. 25. add. tr. de lign. & lapid. part. 2. class. 6. Sect. 7. §. 2. n. 4. Mantie. de conjectur. ult. volunt. lib. 2. tit. 5. n. 14. De altero, ad quem nunc descendendum, furioso, qui vel ante furem supervenientem, vel dum quibusdam inter-

- intervallis saniore mente frueretur, deliquerit, incidit quæstio, an postea
 7 in ipso furore queat puniri? Affirmat hoc Damhouder. *d. c. 84. n. 2.* eamque affirmativam tenent etiam alii, præsertim locum habere volentes poenam carceris aut pecuniariam. *v. Gøthaus. part. 3. peric. acad. 6. quæst. 33. Malcomf. ad Wesenb. w. de pæn. n. 10.* eò quòd in pœnis delictorum attendatur conditio rei quæ fuit tempore admissi criminis *l. 1. ff. de pæn. l. 31. ff. d. injur.* atque in pœnis infligendis haud requiratur puniendi consensus, sed judicia reddantur quoque in invitos *l. 83. §. 1. ff. de P. O.* At, si vel maximè concesserim eo casu, ubi furor demum supervenisset aut rediisset post completum processum informativum, vel etiam defensivum, aut plane post latam sententiam, poenam pecuniariam imponi vel impositam exequi posse *Carpzov. pract. crim. p. 3. q. 145. n. 26.* multa tamen me tenet hæsitatio, an unquam, siue furor ante siue post formatum processum supervenerit aut redierit, locum inveniat pœna aliqua corporalis, ut vel dictetur, vel dictata executioni mandetur; siquidem contra eum qui postea furere cœpit, eoque indefensus est, nullus formari aut institui potest processus, insuper in tali furioso aut demente præcipuus pœnarum deficit finis, nimirum ut afflictione & dolore puniendum afficiant, eumque corrigant ac reddant cautiorem: Accedit, quod ipso furore jam satis videatur punitus, quòdque demens habeatur pro absente & mortuo, ut non magis pœnæ corporali eum subjici æquum sit ac etiam absentem aut vità defunctum. *v. Covarruv. relect. Clem. Si furiosus. de homicid. p. 3. pr. n. 2. Tiraquell. de pæn. temperand. aut remittend. caus. 2. & 3. Theodoric. crim. c. 10. aph. 4. n. 25. Crus. de indic. delict. p. 1. c. 28. n. 9. Carpzov. d. q. 145. n. 18. Richter. velit. acad. 21. th. 37.* Atque hanc opinionem hodierna praxis *v. cit. Autor. add. Gail. lib. 2. obs. 110. Carpzov. de quæst. 145. n. 22. 24. Malcomf. ad Wesenb. de pæn. n. 10. verb. etiam post commissum.* in tantum, ut mitius puniendum velit humanior docentium sententia etiam eum, qui cessante furore delictum commisit, ac eodem non redeunte meritò pœnæ lubjiciendus est. *v. Crus. d. c. 28. n. 7.* Nihil adversum continet *l. 14. ff. de offic. Præs. d.* Etenim non dicunt Imperatores, quod demens, qui quibusdam intervallis saniore mente fruitur, & in iis intervallis deliquit, postea in ipso redeunte furore puniendus sit, verùm saltem, tunc non ita, ac si in ipso furore planè ignorans deliquisset, veniam morbo, per vices abeunti & redeunti, ideoque etiam medio sanitatis tempore duranti,

esse dandam aut facinus penitus impunitum relinquendum: sed potius ob præsumptionem ex dilucidis intervallis voluntariæ actionis iustitiam requirere, ut omnes circumstantiæ diligentissimè explorentur, an possit videri demens eo tempore sanioris mentis fuisse, voluntario ac deliberato animo egisse, aut planè dolosè furorem simulasse, ut tunc, prout vel ex longo vel propinquo spatio furor abire ac redire solet, & prout delinquens eo tempore vel in medio furoris ac sanitatis confinio constitutus, vel furori sive abeunti sive redeunti proximus fuit, aliisque ex circumstantiis & delicti qualitate ejusdem gravitas æstimetur, atque delinquens pro modo delicti ita æstimari vel excusetur potissimum in delictis levioribus, vel quandam nonnunquam ordinariam luat poenam eo tempore, quo furor per vices abiens & rediens rursus alterâ vice discesserit. Quâ temperatione erit præstitum, ut non morbo, qui propter furoris reditum etiam medio tempore durare & adesse videtur, venia concedatur, nec tamen finis poenæ, nimirum afflictio & emendatio, deficiat. Confer in hunc sensum ipsa legis connectentia verba: *Si verò diligenter explorabis: saniore: ut æstimemus: an per immanitatem facinoris, si cum possit, videri sentire: supplicio afficiendus:* Add. omninò *l. 6. C. de curat. furios. l. 9. verb. qui in ipso actu testamenti adversâ valetudine tentus est. verb. & hoc sanâ mente inceptit & consummaverit nullo tali morbo interveniente. C. qui testament. fac. poss. Covarruv. d. loc. & de sponsal. p. 2. c. 2. n. 5. 6. 7.* Porro nequicquam obstant rationes *n. 7.* hîc allegatæ: quarum prior de tali conditionis mutatione accipienda, quâ non in internis animi bonis quid contigit, & intellectu, ac poena seu afflictionis sensu quis privatus est, sed quâ saltem conditio sui status mutata. Altera præsupponit talem invitum, qui tamen habilis sit poenam sentire *arg. verb. alioquin semper negabit se consensisse.* Cœterum iis casibus, quibus furiosus à poena excusatur, oportet eum in privatis carceribus aut vinculis, vel aliter custodiri, non quidem in poenam delicti, sed ne quid perniciosum in se ipsum aut alios moliat, sufferentibus onus custodiæ & alimentationis proximis agnatis vel cognatis, utut hæreditati renunciasent: in subsidium verò ipso Fisco idoneis subeunte *Carpzov. d. quæst. 145. n. 41. & passim. Philipp. us. præct. lib. 3. eclog. 55.* Gradum ultimo loco facio ad id furiosorum genus, qui mente continuò capti adhuc quandam suarum actionum habent intelligentiam. Hi delinquentes, ne ansa peccandi videatur suppeditari; parumque attendi quòd

106 Quæst. 17. de probat. finium, territorii, pascuorum, &c.
pœnarum irrogationem magna & publica suadeat ratio, ne utiquam ab
omni pœna immunes, sed puniendi sunt pro modo culpæ extraordinariæ & mitius. *Carpzov. d. quæst. 145. n. 47. & seq. add. num. 10. hic.*

Quæstio XVII.

Quatenus vel sylvæ proprietario vi domini, vel domino territorii aut jurisdictionis forestalis, constet facultas sylvam præmunendi à pastu pecorum, & impediendi dominos juris pascendi, quo minus pecora in sylvam pascuam immittant, quæque eo nomine competant actiones?

Item quomodo probetur territorium, si de eo foret controversia?

Non omnem quidem quæstionis decisionem exhaurit ejus quæ sequitur causæ deductio, at cum saltem præstet quandam elucidationem nonnullis materiis in tractatu de ligno & lapide expositis, satis me scopum tetigisse arbitror, si in nuda illius causæ nondum decisæ deductione acquieverim, & vel hanc ipsam absque cujusque partis præjudicio intellexerim.

Species facti.

Das Gräfliche / jezo Fürstliche Haus Neusing hat ein Gehölz oder Gepüsch / die Traghans / genannt / dessen proprietät jetzt gedachtem Haus Neusing unstreitig und von dem Widerpart / selbst zugestanden / aber das territorium, so dasselbige des Orts ebenmäßig prætendirt / von dem Fürstlichen Haus Standart und den Gräflichen Wurlebigischen und Wustenbergischen Condominis der unter selbigen gemeinschaftlichen Herrschaft Grebelet bestritten wird: In gedachtem Gehölz ist der nunmehr Grebeletischen Dorffschafft Boberranderford / als sie in anno 1609. noch Wurlebigisch gewesen / und mit der ebenmäßig Wurlebigischen / nun aber Neusingischen Dorffschafft Wackbisbergne / des Weidgangs halber / vor die zur Grebeletischen Ober. Berthor Depurirte (damal allein Wurlebigische) Råthe in Streit gerathen / das jus compascui durch vorgangene Vergleich und Steinsetzung ausdrücklich constituirr / und lauten die Worte des Ber.

Vertrags oder arbitramenti in passibus concernentibus also: Und solle also beyde Theile sich hinführo überzehlen zwischen ihnen der " Trifft halber gemachten Richtigkeiten und Entschieds/nemlich die " Bachbisvergner auß der Seite der Stein nach Bachbisvergner/ " und die Boberrandforder nach Boberrandford oder Grebelet zu " richtig halten/ dawider kein Theil den andern ferner nicht beschwe- " ten/ noch Eintrag zufügen/ sondern sich in diesem und anderem mit. " einander friedlichen begeben und betragen/und solle den Boberrand. " fordern mit ihrem Rindvieh die Mitbetreibung und Waidens " gerechtigkeit in der Traghang beneben der Bachbisvergnern un- " benommen/ ebenmäßig den Bachbisvergnern der Ort/die Reburg " genannt/ an der Traghang herunter allem zu betreiben und zu be- " waiden zugelassen seyn. Und ist darbeneben zu Erhaltung Fried " und Einigkeit ferner verglichen/dennach etliche Orte an der Trag- " hang außgerottet und zu Wiesen gemacht/ daß hinführo kein Theil " ohne den andern diese Wiesen am ersten betreiben/ sondern wann " Waid darinnen zu suchen/beyde Theil sich eines Tags vergleichen " und zugleich miteinander darin fahren sollen. Erporro: Allerseits " interessirten Herrschaffen an dero Gränzen Gemarckungs- oder " andern Rechten und Berechtigkeiten durch diese Vergleichung/ " Entscheid und Steinsatzung im geringsten nichts begeben oder " benommen/ &c.

Nun wird dieses den Boberrandfordern constituirtes jus com-
pascui Neusingischer Seiten nicht disputirt/ sondern der Vertrag oder
arbitrament biß dato vor gültig und kräftig angenommen: Aber das
Haus Neusing ist dermalen intentionirt auß solchem Gebüsch einen
Hochwald anzurichten/ zu dem Ende das Gebüsch aufzubauen und
abzukohlen; Hingegen die junge Eichenbäume zu Erwachung eines
Hochwalds aufschneiteln zulassen/ doch selches alles ohne mercklichen
Abgang oder Schmälerung vorbemeldten Waidgangs einzurich-
ten/und für Anfang nur ein Theil oder Stück des besagten Gehölzes
zuerbauen und wegen der geschneittelten Eichen auß drey oder vier
Jahr lang in Häge zu legen/ fürterst hiernechst auch die übrige Theile
anzugreifen/ und jedesmal nach Ablauf dreyer oder vier Jahre den
geschlossenen Theil nebenst denen noch offenen zum Waidgang wie-
derum zu eröffnen: wie dann selbiges Haus Neusing mit einem

Stüct den Anfang würcklich machen/ in selbigem gebägten Theil die Viehetrifft und den Waldgang verbiethen lassen/ auch gegen die Boberrandforder/ als sie ungeachtet solcher prohibition, zu tuirung ihrer possession und Gerechtigkeit das Viehe dennoch eingetrieben/ unterschiedlich Pfandungen vorgenommen/ wannenhero nun nachfolgen- de Fragen resultiren und disputirt werden/ als nemlich:

1. Welche das territorium zuständig und welcher Theil dessfalls den stärcksten Beweissthum oder præsumption für sich habe/ auch wie demnach in hoc puncto zu decidiren sey?

2. Ob das Fürstl. Haus Neusing in dem jenigen Fall/ wann das territorium Grebelekisch/ gleichwohl vi nudæ proprietatis befugt seyn könne/ das Gehölz quæst. auff die gedachte Art zu einem Hochwald anzurichten?

3. Und wann solches nicht/ ob dasselbe nicht dennoch es zuthun vermöchte da ihm auch das territorium zuständig/ oder wenigstens nicht certò Grebelekisch/ sondern streitig zu seyn befunden würde?

4. Was einem oder dem andern Theil pro suo jure tuendo vor remedia competiren/ und ob in specie die Pfandungen zulässig gewesen oder annoch seyen?

Ad quæst. 1.

- 1 Hujus quæstionis intricata difficultas dum enodanda est, ferè mihi accidit, ut potius amicabili compositioni locum assignâsem, quàm legitimo Marte debellandum esse judicâsem. Equidem utraque pars probabilibus pugnat argumentis, at neutra satis scopum videtur assequi.
- 2
- 3 Non contemnendum habetur argumentum, quod provinciæ Grebelekenensis domini ex ipsis oculariter apparentibus limitibus & lapidibus finalibus depromunt: Cùm enim lapides, qui pro terminandis pascuis ex arbitramento judicum in anno 1609. fuere positi & descripti, repariantur ex latere Boberrandfordensium; & verò alii insuper lapides terminales ex latere Wachbisvergnensium se invicem æquè longâ & rectâ lineâ excipientes admodum verisimile est, hos posteriores lapides esse limites territorii, ultrà quos usque ad limites pascuorum Wachbisvergnensibus sit constitutum jus pascendi, v. *Frisch. supplem. Besold. voc. Flur-Recht. vers. probari autem potest.* Hanc verisimilitudinem juvat magnoperè, quòd in præfato arbitramento de anno 1609. Wachbisvergnenses partes videantur sustinuisse ætorum; Boberrandfordenses autem
- 5

autem reorum, adeoq; illi in horum finibus jus pascendi postulâsse, velut arguunt tum verba initialia, *zwischen der Gemeind zu Wachbisver. " gne an einem und der Gemeind zu Boberrandford am andern "* Theil: quàm etiam h. c. quod illic locorum, ubi limites pascuorum ab aliis è regione existentibus aliquo intermedio spatio sejuncti sunt (quippe in quibusdam locis illi cum his coincidunt) expressâ reservatione fuerit cautum, ut Boberrandfordensibus jus compascui esset salvum. Neque est, ut quis existimet, iis arbitramenti verbis Boberrandfordensibus saltem constitutam in fundo Wachbisvergnensi servitutem compascendi *arg. verb. Mitbetreibung und Waidens. Gerechtigkeit. verb. beneben denen Baldbisvergnern.* aut certè jus compascui ab antiquo competens, *v. der Boberrandforder und Wachbisvergner supplicatione de anno 1597. bey den actis.* denuò ipsis fuisse reservatum. Cum enim nulla de finibus fuerit quæstio, sed duntaxat de pascuis, atque hæc in quibusdam locis saltem eo usque, quo territorii fines se porrigunt utriq; parti essent determinata, alibi verò, etiam in loco quæstionis, ulterius extensa & lapidibus discretæ, cum expressa declaratione, ut neutri parti liceret ultra limi res progredi, post quam demum declarationem reservatio subsequuta compascui in loco, de quo nunc controversitur, facilimis sanè oculis perspicitur, eam compascui reservationem in loco controverso idèò fuisse adjectam, ne Wachbisvergnensibus jus pascendi etiam in eo loco videatur exclusivè constitutum. Breviter: Regula est, quod ultra limites juris pascendi neutri parti liceat pecora immittere: Ab ea regula excipitur locus quæstionis, ut ibidem constitutâ aëtoribus Wachbisvergnensibus prætensâ servitute pascendi, non excludantur Boberrandfordenses, sed iisdem pastus jure finium competens maneat illæsus. Qui sensus eò magis elucescit, quando in loco proximè vicino, *die Eburg genannt/* per quandam quasi reservationis exceptionem, Boberrandfordenses à compascuo, quod sine dubio reconventionem quâdam postulârunt, penitus excluduntur, quasi illic loci sit terminus finium, ac nullo colore quid in alieno retinere aut reservare potuerint Boberrandfortenses. Accedit ei verisimilitudini quoque hoc argumentum, quod lapides, de quorum qualitate lis est, se invicem æquè longâ & rectâ serie, atque etiam lapides pascuorum, excipiant, iique ipsi in locis & partibus, ubi cum terminis juris pascendi coincidunt, ab utraque parte agnoscantur esse limites tum territorii quàm simul pascuorum, ut

- plus quàm manifestò constet, tales lapides in iis partibus, ubi termini pascuorum paulisper à linea abscedunt & separati sunt, non quidem duplicem istam qualitatem, at tamen finium habere, cum diverso jure neutiquam censendi lapides in una serie collocati; nisi aliud appareat, velut in præsentī causā in quibusdam partibus de separatis pascuorum
- 11 limitibus evidenter constat. Hæcque res eò minus habet dubium, quia in aliis quoque partibus, ubi lapides controversi à limitibus pascuorum paulisper distant, nominatim *am Birgtsch*/tales actus jurisdictionales fuere exerciti, unde illic locorum territorii fines, adeoque lapides territoriales esse faciliè queat deprehendi. Siquidem ex actis n. 24. percipere licuit, cum ante viginti & aliquot annos à Magistratu Neusingenſi ad Grebelekenſem captivus fuisset remittendus, & Neusingenſes cum voluissent sistere in confinio pascuorum, quod Præfectus Grebelekenſis, Hermanad, contradictione suā ac finium demonstratione obrinuerit, ut captivus apud quintum in ordine lapidem controversum fuerit exhibitus. Quo sane actu jurisdictionali *v. Theodoric. crim. cap. 4. aphor. 3. lit. d. n. 81. Carpzov. præct. crim. p. 3. quæst. 110. n. 58. Hahn. ad VVeſenb. w. de religioſ. n. 5.* eò potiùs terminini finium territorii arguuntur, quò magis non solùm jurisdictio extra limites territorii, tanquam subjecti sui occupantis, regulariter haud exercetur, eaque signum territorialis superioritatis est, *l. fin. ff. de jurisdict. Boccr. de jurisdict. c. 8. n. 17. Krich. de jur. territ. c. 1. n. 1251. & seq. c. 3. n. 11. in fin. n. 143 & passim. Mascard. de probat. vol. 1. conclus. 395 n. 31. 32. 33. conclus. 403. n. 2 & seq. Klock. tom. 3. consil. 149. n. 214. Malcomes. ad VVeſenb. w. de jurisdict. lit. S.* sed etiam quòd in præsentī casu fines vel expressā vel tacitā adversariorum voluntate fuerint obtenti. Dum enim quidem initio Neusingenſes de his finibus protestati sunt, & nihilominus, ut ab eorum penderet, voluntate captivum remittere vel non, eundem in iis finibus exhibuerunt, celebrantes actum protestationi contrarium à suo solo facto non dependentem, sed cum aliis transactum, certè juvabit etiam unicus iste protestationi contrarius actus, qui insuper diuturno postea silentio, & quia Neusingenſes tam contradictioni quàm ipsi actui suæ protestationi contrarius huc usque acquievère, magnoperè sit confirmatus, *v. Mascard. de probat. vol. 1. conclus. 47. n. 12. Besold part. 6. consil. 258. n. 34. consil. 270. n. 21.* Unde per propriam confessionem & jurisdictionis exercitium solidè evincitur, eos controversos lapides, qui in quibusdam partibus cum terminis juris
- pascendi

Quæst. 17. de probat. finium, territorii, pascuorum &c. 11

pascendi coincidunt, nec non eos prope quos facta remissio captivi, esse limites territoriorum, quos cum reliqui in loco quæstionis, in der Traggang, unâ serie & ordine excipiant, atq; sic omnes conjunctim constituent aliquod universale & integrale corpus illius juris quod iisdem significatur, non minùs hi ipsi terminales finium præsumendi sunt, ceu qui itidem membra habeantur ac partes ejus totius integralis, v. Mascard. de probat. vol. 1. conclus. 79. n. 17. 24. Menoch. lib. 3. præf. 91. n. 62. & seq. Insuper non parùm adminiculatur hoc, quòd aliquoties, quando utraq; 16 pars pro inspectione & visitatione lapidum terminalium convenisset, Boberrandfordenses eundo lineam finium duxerint per omnes lapides litigiosos cum expressâ declaratione & conditione, Sie wolten nicht allein die Hudens-Gräntz/ sondern auch zugleich die Hobeit begangen haben: Et verò quòd Wachbisvergnenles, qui per lapides juris pascendi suam duxêre lineam, nullâ aliâ quàm hâc responsione, Sie begiengen den Waidgang, imò ipsâ eâ responsione satis apertè videantur in prætenso Boberrandfordensium fines consensisse, v. acta n. 19. 24. 61. 63. Juvat denique quod ipsa natura per fluentem ibi aquam, per 17 locorum itidem evidentiam ac situationem, finium terminos videatur ostendere, Mascard. de probat. vol. 1. quæst. 3. n. 13. 14. conclus. 393. n. 6. 9. conclus. 403. n. 5. Besold. thes. præf. voc. Marckstein. Quin 18 verò ex his plurimis se invicem adjuvantibus argumentis satis evictum sit, lapides controversos esse terminales finium territorii, adeoque territorium probare, Mascard. conclus. 400. in hoc videri potest eò minus hæsitandum fore, quò plus in probandis finibus sufficiunt demonstrationes imperfectiores, ex variis præsumptionibus & argumentis saltèm verisimiles, v. Mascard. de probat. vol. 1. conclus. 393. n. 2. 3. conclus. 397. Ast 19 cum id ipsum procedat, nisi alia in contrarium argumenta efficiant, ut earum demonstrationum vis & efficacia quodammodò vacillet ac lenervata sit, Menoch. lib. 6. præf. 43. n. 4. Mascard. de probat. vol. 2. conclus. 826. n. 19. reliquum erit dispicere, num non etiam ex parte Neusingenium præstò sint conjecturæ, quibus territorium in loco litigioso, in der Traggang, queat vindicari. Taceo nunc assertum quasi lapides, qui in arbi- 20 tramento de anno 1639. descripti sunt, distinguant tam fines territorii quàm pascuorum, eò quòd ex ipsis verbis, præcipuè etiam ex adjuncta finium ac territorii salvatoria clausula, contrarium in aperto sit. Et 21 quamvis in quibusdam mediis partibus limites pascuorum ineiderint inter-

- in terminos territorii, id tamen contigit per accidens præter intentionem arbitrorum, qui saltem fines juris pascendi erant descripturi. Neque est ut ex his paucis lapidibus, simul pascua & territoria discernentibus, ad cæteros pro eadem duplici qualitate inferendum sit, *v. supr. num. 15. hic.* quia in aliis mediis partibus, potissimum quidem in loco controverso, per sæpe dictum arbitramentum evidenter distincti apparent termini pascuorum à lapidibus, super quibus vertitur quæstio *v. supran. 4. 7. 10. hic* ut idèò illatio non aliter procedat, quàm ut à lapidibus, quibus communiter pascua & territoria denotantur, ratione qualitatis pascuorum depromatur argumentum ad reliquos in ea serie lapides, qui causam suam gratam ferunt juri pascendi & satis luculenter, ac distinctim descripti sunt: respectu verò significationis territoriorum ad cæteros in eo ordine lapides, ultra quos separati limites pascuorum constituti sunt, & qui idèò, ceu ab his distincti, termini territoriales esse meritò præsumuntur *v. supr. n. 4. hic ibique citat. Frisch.* Porro silentio facile involvitur argumentum, quo exinde, quòd locus controversus ad Neusingenfes titulo venditionis pervenerit à Dominis de Heinstat, verisimilè illi putant, eos lapides olim fuisse terminales inter dominos de Heinstat & Comites de Neusing ratione nuda proprietatis Heinstatenfis *v. act. sub num. 45.* quippe probatione id assertum, eaque divinatio, adhuc indiget,
- 24 absque quâ neutiquam valebit infringere superiora argumenta. Ast efficacius videtur argumentum, quando in anno 1597. domini de Heinstat locum controversum, itidem emptionis titulo sibi quæsitum, adhuc possidebant & ipsorum permissu nonnulli incolæ quasdam sylvæ partes eradicatûri essent, ac propediem in prata redacturi, quòd tum Boberrandfordenses quàm Wachbisvergnenses, suæ cujusque universitatis nomine, adierint præfectum Comitis Philippi, implorando ejus officium pro inhibendâ sylvæ eradicatione, tanquam sibi utrique in communi pascendi jure jam tum ab antiquo competente damnosâ: imo quòd in ipsa ea imploratione expressim agnoverint dicti Comitis superioritatem territorialem, nec non, quòd in ea sylva constitutum haberet insigne bannum ferinum ferarumque latibulum. Verba implorationis sunt: Wie wir beyde Gemeinden Wachbisvergne und Boberrandford einen sämptlichen Viehtrieb und Waidgang auff unsers Gnd. Hn. Graf Philipsen Obrigkeit und ihrer Gnd. Grund und Boden/ in der Traghansß genannt/ herbracht/
- wel,

welchen Strauch/ jetzt gemeldte Traghanß/ dann vor kurz verschie-
 neuer Zeit der Edel und Beste/ Johann Marquard von Heinstatt
 seliger/ käuflichen an sich bracht/ und nunmehr dessen hinterlassene
 Wittib in solchem Strauch ehlichen Nachbarn zu Boberrandford
 ehliche Orte verliehen/ welche solche unterstehen aufzureuten und
 Wiesen des Orts zu machen/ dardurch dann nicht allein beyder
 unser Gemeinden Waidgang geschwählet/ sondern auch wolge-
 dachtem unserm Gn. Herrn (als welcher des Orts einen stattlichen
 Wildfang) an demselbigen Abbruch und Verhinderung geschicht/
 mit dem stetigen daselbst arbeiten/ auch Ab- und Zurensens das
 Wild gescheucht und verjagt wird. Et porro: unser unterthänige
 Bitt/ wolten von Ampts- und Obrigkeit wegen/ hierin ein billiches
 Aufsehen haben/ und solche Neuierung des Aufreutens auff mehr
 wolgedachten unsers Gn. Herrn Obrigkeit nicht gestatten/ sondern
 vielmehr solches zu halten/ wie solches von alters von undencklichen
 Jahren hero/ in massen es auch der von Heinstatt bekommen/ und
 bleiben lassen. Neque etiam hic præterire fas erit, quod Præfectus
 eradicationem prohibuerit his verbis: Derowegen wird ihnen bey-
 den Gemeinden im Namen und von wegen des Hoch- und Wohl-
 gebornen Grafen und Herrn/ Herrn Philippen/ Grafen zu N. N.
 meines gnädigen Herrn/ hiermit erlaubt und zugelassen/ auch gebot-
 ten/ daß sie an berührtem Ort/ als gemeinem ihrem Waidgang
 und jetzt wolermeldtes meines gnädigsten Herrn Oberkeit Grund
 und Boden/ uneracht der Hagung oder Befreyung/ ihren Waid-
 strich wie von Alters/ suchen und bewaiden/ &c. Etiam si enim hodie
 prorogationes jurisdictionis desiderint, neque subditi sua confessione aut
 in alienam jurisdictionem consensu quicquam præjudicent domino.
Bocer. de jurisdic. c. 7. n. 49. Garl. lib. 1. obs. 40. Klock. tom. 3. consil. 149.
n. 167. 168. tamen vix credendum est, prædictarum universitatum inco-
 las vel dolosè vel per errorem Comiti Philippo tribuisse loci superio-
 ritatem, nisi eidem jure fuisset debita: quippe à dolo ipsos excusante
 tum simplici rusticitate quæ non facile potentiori litem suscitatura sit
Menoch. consil. 406. n. 73. quum quod palam & publicè eam rem ad Ma-
 gistratum detulerint petendo mandatum inhibitorium, cujus impetra-
 tione offensos iri adversarios facile scire potuerunt ac persuasum habere
 eosdem rem esse propalatos, eoque se in periculum & longam pote-

114 Quæst. 17. de probat. finium, territor. pascuor &c.

- 29 statis manum conjectos *Menoch. d. consil. 406. n. 75.* Non minus omnis videtur abfuisse error, cum non præsumantur ignorasse dominum jurisdictionis ac finium, qui quotidie in isto nemore pecora pasculabantur
- 30 *Mascard. de probat. vol. 1. conclus. 395. n. 2.* potissimum etiam, quia asserti sui apponunt rationem, nimirum dominium juris venandi, quod plerumque volunt à jurisdictione, velut fructum quendam, dependere, ac in dubio jurisdictionem sequi ejusque limitibus claudi, v. *Knich. de jur. territor. c. 4. n. 460. Klock, vol. 1. consil. 29. n. 60. & seq. Frisch. supplem. Besold. voc. Flur. Recht. pag. 749.* scilicet acceptâ voce *jurisdictionis* in latissimo & abusivo significatu, quatenus quodammodò idem est cum territorio sive superioritate aut jurisdictione territoriali, *Knich. de jur. terris. c. 3. n. 104. 107. 108.* ceu à qua porius, quàm à simplici jurisdictione, jus venandi tanquam regale hodie dependet, *Besold. dissertat. de Regal. thes. 1. §. 3. 4. 5. it. c. 9. th. 6.* adeoque regulariter non secus territorii finibus adhæret, quàm in iisdem non modò jurisdictio communis, sed etiam superioritas territorialis indeque profluentia Regalia radicata sunt, *Knich. de jur. terris. c. 3. n. 101 & seq. & disput. inaugural. de superiorit. terris. c. 7. n. 59. 60. 67. add. supr. num. 13. hîc.* Plus roboris subditorum assertioni accedit per planè similem ab ipso Præfecto insertam ei quod supplicantium votis præbuit decreto inhibitorio, quâ sanè insertione nihil fraudulenter egisse. *Menoch. d. consil. 406. num. 75.* sed tanquam Officialis ex certa scientia dixisse præsumitur, præjudicans suâ assertioneeò magis, quò plus ea publicè in scripturis prolata est, & vel ipsos dominos Grebelekeneses, aut saltem eorundem Præfectos non potuit latere, quippe quòd dominus territorii censetur non ignorare ea quæ in suo territorio vel à suis subditis; imò etiam quæ in aliena vicina regione aut à vicinis publicè fiunt, & tanquam notoria non queunt non pervenire ad notitiam Principis, *Knich. de jur. terris. c. 3. n. 149. 150. 170. & seq.*
- 32 Dum itaque in præsentī causa de nulla Grebelekenesium sive dominorum sive Officialium contradictione apparet, utique nocebit sua diuturna patientia, *Knich. d. c. 3. n. 173. & seq. Cravest. de antiquis. tempor. part. 4. §. Absolutis n. 24. & seq. Menoch. consil. 1000. n. 66. Klock, tom. 1. consil. 29. n. 444. Myler. de Principib. & Stat. Imper. p. 2. c. 41. th. 4. Brunnem cent. 5. decis. 80. & verba quoque supplicationis ac sententiæ enunciativa, inter alios propter aliud prolata, in tam antiqua causâ ad effectum probationis finium & talis rei, quæ cum jure tertii quandam habet connexitatem,*

tem, appositè allegabuntur *v. Molina. ad Auth. Si quis. C. de edend. circ. fin. Mascard. de probat. conclus. 394. passim.* maximè quidem, quia ipsi do- 34
mini Grebelekenses adhuc hodie non solum in aliis argumentis, sed
etiam in eodem præfato mandato inhibitorio suam haud licitè eradica-
tionis exceptionem fundant, *v. apud acta der Stamdartischen Râthe*
relation vom 28. Septemb. 1688. atque sic non obscure consentitur, suam
olim taciturnitatem ac patientiam postea ipsius mandati usum & effe-
ctum in hæc usq; tempora accessisse, *Knich. d. c. 3. n. 151.* si non planè di-
cendum sit, eos nunc ratam habere sententiam fundando in eadem suam
exceptionem. Porro hoc ipso iudicis mandato & eradicationis prohi- 35
bitione videtur exercitus actus jurisdictionalis, isque diuturnâ patientiâ
& nunc planè rati habitatione non parùm confirmatus, ceu quia ista pro-
hibitio non fundatur in jurisdictione cui rea, vidua de Heinstat, fuerit
subjecta, sed in ea quæ ratione rei sitæ competit. Exercitio autem actu-
um jurisdictionalium probari fines territorii suprâ demonstrare antici-
pavi *num. 13.* Neque forsitan audiendi erunt Grebelekenses, si velint 36
documentum supplicationis & decreti inhibitorii produxisse saltem in
puncto non eradicandæ sylvæ, haud verò etiam in aliis partibus sibi
præjudicialibus, eò quod productio & allegatio absque ulla interposita
protestatione ac limitatione processerit, neque post eam ab adversa
parte aliqua impugnatio fuerit insecuta: quod etiam non diversa vide-
antur sententiæ capita *jus territoriale & eradicationis* prohibitio, ceu
quam posteriorem, magis propter jus compascendi quàm lignorum pro-
prietatem, ex jurisdictione & jure territoriali profluxisse apparet. Siqui- 37
dem in apico est, iis omnibus casibus, scilicet non interpositæ protesta-
tionis aut ab adversario non insecutæ impugnationis, nec non ubi haud
diversa forent instrumenti capita, cum quialiquâ ejusdem parte pro se
utitur, haud injustè pati id idem contra se valere in cæteris non diversis
tam enunciativis quàm dispositivis partibus: imò quandoque interpo-
sitam protestationem quis rectè æstimaverit frustraneam, si iudex etiam
reliquarum partium veritatem queat præsumere *v. Mascard. de probat.*
vol. 2. conclus. 916. Menoch. lib. 2. præf. 45. Coler. de process. executiv. p. 17.
p. c. 8. n. 62. 63. Carpeau. part. 1. Constit. 17. def. 7. Eaque instrumenti pro- 38
ducti retorſio ampliationem recipit etiam quoad scripturam privatam,
Menoch. de præf. 45. n. 47. ac de cætero tantoperè, ut re postmodum non 39
amplius integrâ haud queat producere documentum revocare, aut

- productioni renunciare vel errorem allegare, sed ferat suam tumu'tuariz considerationis culpam *Mascard. de conclus. 916. n. 2. 5.* Quibus ita deductis non leve videtur Neusingenſium argumentum, quod à num. 24. huc usque operoso studio explicavi: at facile id corrui, si memineris, Comitatum N. in ao. 1597. fuisse indivisum, atq; tam Boberrandfordenses quàm Wachbisvergnenses paruisse uni domino, qui verò nunc, comitatu in plures lineas distincto, ac varietate successionum possessorumq; arbitrio dominiis mutatis, diversos agnoscant dominos. Plus ponderis Neusingenſium prætensionì videtur accedere ex noviori cujusdam actus jurisdictionalis exercitio. Dum enim is qui Principi Neusingenſi pro custodia sylvæ controversæ inservit Saltuarius, duo ibidem sita, olim verisimiliter è sylvæ partibus per eradicationem constituta prata, quæ hæcenus quibusdam incolis Boberrandfordensibus pro certa annua pensione erant concessa, sibi & successoribus in officio vindicare sub hoc obtentu præsumpsisset, quasi modernorum possessorum autor eadem gesti officii ratione & pro vel sine annuo canone salarii loco possedisset, eò quidem injustâ impetitione ventum est, ut Saltuarius privata autoritate possessorum expellere laboraret tum pecora sua immittendo quum gramina secando: at gravati partes judicis implorantes faciliè manutentioniam obtinuere. Adierant verò illi hoc nomine, cum præscitu Præfectorum Grebelekenſium, Magistratum Neusingenſem, cujus sententia de manutentione ita habet: *In Sachen herzschafftlichen Jägers zu Wachbisvergne contra Johann Sch. und Johann H. von Boberrandford/ zwen Wiesen/ die S. und S. H. G. genannt/ wird erkannt/ daß nach dem von beyden Boberrandfordern dargethan/ daß solte Wiesen von H. H. herrühren/ und sie dieselbige an sich ererbet/ selbige also ferner darben ruhig zu lassen/ und von angestellter Klag allerdingß zu*
- absolviren seyn. Neusing den 13. Martii 1683. v. 107. n. 61. Ex qua incolarum Boberrandfordensium spontanea fori electione, Præfectorum itidem Grebelekenſium approbatione, & huc usque post latam sententiam patientia denuò omnia militant argumenta, quæ superius à num. 24. usque ad num. 40. fuere adducta. Imò si verba sententiæ tum initialia quum finalia, von angestellter Klag zu absolviren seyn/ penitus inspiciantur, videri posset ac si non possessorum pratorum, sed Saltuarius vices actoris subierit, quo casu de jure Neusingenſium appareret certius, cum rei Boberrandfordenses ratione domicilii dominis Grebelekenſibus sint subjecti, ac ideo tanquam rei ad forum Neusingenſe non

non nisi respectu rei sitæ vocari potuerint *Struv. 17. de judic. c. 4. th. 13.*
 & 17. Nullius igitur momenti videtur esse Grebelekensum præ- 44
 textus, quasi prædicti pratorum possessores de turbata sua possessione
 & commisso spolio turbantem convenerint in loco domicilii, &
 eatenus se, non ultra, consensum impertiisse *v. Act. num. 61.* Etiam si 45
 enim silentio involvam verisimilitudinem, quâ possessores pratorum
 suam possessionem, ac dominos Grebelekeneses jus suum territoriale,
 potius pignorationibus ac continuatæ possessionis facto, itemque pœ-
 nis & petitionibus pro remissione delinquentis ac turbantis, conservare
 quam sumptuosas & valde dubias vices actoris subire voluisse sit credi-
 bile, potissimum quidem cum domini Grebelekeneses numero ac po-
 tentiâ sint majores. *Klock. tom. 1. consil. 37. n. 374. 375. Besold. part. 1.*
consil. 15. n. 2. & seq. tamen ex ipsa sententia luculenter constat posses- 46
 sores pratorum non actores, sed reos fuisse: pro qua sententia usque
 ad contrariam probationem meritò præsumitur, modo ex protocollo
 & actis ita, non aliter, appareat, cum justo saltem ordine pro Judice
 ac veritate enunciatorum in sententia sit præsumptio, quatenus sci-
 licet in actis scriptum & annotatum reperitur, atque sic ex actis de
 processu causæ & ipsius constat *c. n. x. de probat. in fin.* Neque forsi- 47
 tan est ut quis malit opinari, reum de turbata possessione, illaro damno
 & spolio conventum per reconventionem ratione ipsius domini præ-
 torum sumpsisse partes actoris, & Judicem, quando eundem in prætenso
 dominio laud fundatum deprehenderit, in ipsa ea principali causa tulisse
 sententiam cum majori commodo & securitate possessorum: Etenim
 nulla de hac re fit mentio, nec verisimile videtur, possessores admisisse
 reconventionem ejusque sumptuosum processum, quam quemve in
 turbatæ possessionis ac spoliis causa bene potuissent declinare, *Brunne-*
man. process. judiciar. c. 10. n. 8. imò ex ipsa sententia contrarium eluce- 48
 scit, cum in reconventionem ab ipso reconveniente jus suum ac dominium
 fuisset probandum, nec tamen judex sententiam fundet in defectu aut
 non præstatione illius probationis, sed satis expressè in summaria posses-
 sionis demonstratione quàm rei conventi, non tam ex interlocuto
 judicis susceperunt, quàm pro verificanda sua exceptione & elidenda
 actoris prætensione ad iudicium sponte secum tulerunt. Sanè hæc 49
 omnia, non satis validant Neusingensium prætensam jurisdictionem &
 superioritatem: Quis enim saltuarium putaret actorem, qui dejectis
 possessoribus pratorum jam ipse possessione ejusque fructu gaudebat?

Quis non videt dejectos, fuisse in damno & causam habuisse querendi remedium? Utut verò ipsis pro tuenda possessione, nec non dominis Grebelekenensibus pro defendenda jurisdictione, suppetiissent etiam alia commodiora remedia, tamen in illorum fuit arbitrio, relictis iisdem ad Judicem provocare, quod forsitan in hac hypothese habuerunt consultius, quam pignorationibus offendere Officiale, qui etiam solius proprietatem vi, quæ suo domino in sylvam controversam competit, sibi in jure pascendi negotia facessere potens sit. Domini Grebelekenenses nihil suæ jurisdictioni præjudicarunt vel omittendo requisitionem remissionis, vel consentiendo in eam, quæ facta est, implorationem Judicis. Hæc quippe non alia fuit, quam de turbata possessione & spolio, instituenda omninò in foro domicilii rei conventi. Negavit sine dubio reus in punctourbationis & spoli adversariorum possessionem, tanquam quæ desisset quam primùm autor ipsorum non amplius officio Saltuarii functus esset: Excepit è contrade jure dominii quod ipsi saltuariorum officio competeret: Replicarunt actores de vera possessione eaque titulo hæreditario sibi quæsitæ. Opus sanè actores habuerunt demonstratione possessionis, quam turbatam aiebant, alter negabat. Ultrò susceperunt probationem, quæ ipsis etiam omni jure fuisset injuncta: Plus in probatione præstantes, quàm erat necessarium, totamque suam replicam verificantes, ac exceptionem adversarii quâdam contrariâ demonstratione elidentes, nihil peccârunt, saltem causam certiores reddiderunt. Non inconcinne judex sententiam fundavit in tali actorum demonstratione: Satis appositè judicavit de actoribus in possessione manutenendis: Malè tamen omisit restitutionem fructuum, si non sola manutenentia, sed etiam hæc fuisset petita. Perversè præterivit expressionem, quâ quis actor quisque reus fuerit, nominare debuisset, & quis non suspicaretur malâ solertiâ id factum, quò magis aliquando sententia speciem jurisdictionis præseferret, ad quam solertiâ sine dubio etiam referenda verba, von angestellter Klag zu absolviren sehen/ explicanda vero omnino, etiam cum impropriatione significationis, secundum verum causæ processum, & quatenus actores ab ea, quæ per modum exceptionis proposita fuit, petitione fuere absolvendi. Certè Judex, si se suspicione liberare aut ex sententia pro firmandâ jurisdictione ratione rei sitæ quid velit inferre, opus habebit super totius causæ processu integra & non mutilata, nec alio modo suspecta edere acta.

Insuper considerandum erit quousque incolæ Boberrandfordenses suo facto præjudicassent dominis Grebelekenensibus, qui de nulla alia scientia & expresso vel tacito consensu hætenus convicti sunt, quàm quòd putârunt & approbârunt implorationem Judicis domicilii super facto turbationis & spoliis. Nunc ad reliqua Neusingenensium argumenta gradum 50 faciendo, examinanda venit ea quæ prætenditur in sylva litigiosa venatio, item pratorum adjacentium collectatio & admensuratio, nec non reddituum annuorum de iis perceptio *v. act. n. 50. n. 61. pag. 4. & 5. n. 73. protocoll. pag. 4. & 5.* Juris venandi negatam competentiam Neusingenenses satis demonstratam voluit per ea quæ jam suprâ *num. 24. & 25.* sunt allata, nec non per constitutionem Saltuarii *v. num. 41. 42. hic.* si tamen ad mutationem status præteriti attendas, secundum *num. 40. hic,* nihil erit probatum per argumentationem ex *d. num. 24. & 25.* deprom- 52 ptam: velut etiam ex Saltuvariorum & custodum sylvæ constitutione 53 non præcisè infertur jurisdictio forestalis, ceu quæ constitutio etiam nudis sylvarum proprietariis possit competere *Meurer. Jagt. und Forst. Recht part. 2. tit. Ob der Forst. oder Eigenthums. Herr mehr 2c. pag. 29. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 43. & seq. Item tom. 1. consil. 29. n. 479. & seq.* Pro merito autem asserto est habendum, necdum probatum, quòd 54 Neusingenensium Saltuvarius non solius lignorum conservationis, sed etiam banni ferini gratiâ habeatur. Et quamvis domini Grebelekenenses nul- 55 lam unquam sylvæ controversæ curam per constitutos Saltuarios suscepissent, tamen ea sola omissio potius exercitii quàm juris non efficeret, ut jurisdictio in ea parte, multò minus in alia, sit alterius. Et si vel ma- 56 ximè ex parte Neusingenensium ulterior probatio prætensi juris venandi susceperetur, integrum nihilominus foret adversæ parti pro sua territoriali superioritate repetere superiora argumenta, eoque efficere ut Neusingenensi Principi venatio competere videatur non jure territorii, sed præscriptionis aliove speciali titulo. *Conf. 1r. de lign. & lapid. part. 1. Class. 4. Sect. 7. §. 1. n. 5. 6.* Idem reponendum ad eam, quæ ex jure collectandi 57 facta est, illationem, si prius ipsum illud jus ratione earum partium demonstratum fuerit, quæ habentur pro pertinentiis sylvæ controversæ. Utur enim in dubio cujusque territorii fines eò videantur se porrigere, quousque bona subjiciuntur collectationi, *Klock. tom. 1. consil. 9. n. 51. Besold. thes. pract. voc. Steuer. vers. villa & vicus. Oertinger. de jur. limit. lib. 1. c. 8. lit. N. Richter. decis. 70. n. 36.* tamen in præsentî causâ Grebeleken-

lekenſium ſuperioritas territorialis per ſuperiora hætenus non elifa
 argumenta tantoperè videtur demonſtrata, ut Neuſingenſium colle-
 ctandi juſ, ſi quod in loco controverſo probari queat, non tam ex jure
 territoriali quàm præſcriptione, conſuetudine aut pacto deſcendere
 putandum ſit, quale non rarò etiam in alieno territorio competere; nec
 non ſæpiſſimè in diviſionibus regionum paſci ſolet, ut per eaſdem
 nihil innovatum cenſendum ſit ratione collectarum, quâ reſervatione
 omninò futurum eſt ut collectæ quandoque ſolvendæ ſint extra terri-
 torium. *Conf. ſupra quæſt. 8. num. 73. 74. 75.* Quod menſurationem bono-
 rum attinet, nimirum pratorum proximè adjacentium ex parte Neu-
 ſingenſium in actis *num. 50.* allegantur hæc verba; ſondern es werden
 ihnen auch alle dieſe gemelte Wieſen/ welche den Ort quæſt. faſt ganz
 umſchließen/ und alſo noch vor der Traghansj liegen/ von meinen Un-
 terthanen auff ihr Nachſuchen mit der Wieſruthe dargemeſſen. Aſt
 ante omnia aſſertum probatione adhuc indiget. Si hæc præceſſerit,
 videri poſſet Neuſingenſium juridiſtio inde firmata eſſe. Aut enim
 illi ſubditi Neuſingenſes, qui ad menſurationem perſecerunt, fuere ad-
 hibiti tanquam conſtituti ordinarii agrimenſores, aut extraordinariè
 miſſi ut menſurationem peragerent: Priori caſu ipſa agrimenſorum
 conſtitutio dependet à juridiſtione arguitque conſtituentis juridi-
 ctionem eò uſque, quò ipſe illis utitur; Poſteriori quoque caſu extra-
 ordinaria miſſio præſupponit ejus, qui mittit, aliquam juridiſtioneſ,
 tam olim, ubi ſpeciales arbitri controverſias ſinales judicabant, quàm
 hodie, ubi ea cognitio ſpectat ad Magiſtratum ordinarium *l. 2. pr. & §. 1.*
ff. l. 3. C. ſin. regund. l. 44. ff. de recept. qui arbitr. l. ult. ff. de juridiſt. 82.
 quidam in præſenti cauſa Neuſingenſium juridiſtio etiam ex eo cla-
 reſcit, quod miſſi agrimenſores fuerint ſubditi Comitum, nunc Principis,
 de Neuſing, qui à nullo alio mitti potuère quam à ſuo domino *d. l. ult.*
ff. de juridiſt. Gail. lib. 1. obſ. 40. n. 5. Facile tamen hæc omnia officium
 perdunt quoad illationem juridiſtioneſ in re menſurata, ceu ex quibus
 non niſi juridiſtio in perſonam agrimenſoris eluceſcit. Sanè non mi-
 nus hodie ac olim agrimenſores, etiam ii ipſi quorum officium propter
 conſtitutionem habetur ordinarium, juſ habent faciendi menſurationes
 ad petitionem privatorum, etiam exterorum, abſque juſſione Magi-
 ſtratus, præcipuè quidem tunc, quando quiſpiam alteri quoquo titulo
 concedit fundos aut agros, qui idcò ad menſurandi ſint. *Conf. 17. de lign.*

Et lapid. part. 3. Class. 6. Sect. 4. §. 4. & 5. In qua re nihil occurrit jurisdictionis nisi in constitutione, quâ agrimensior habetur pro ordinario & approbato artifice: Omne reliquum, scilicet locatio suæ operæ pro certa mercede, privati est arbitrii. Et quamvis nonnunquam dominus provinciæ requirendus sit, ut agrimensiorem sibi subditum velit aliorum, extra territorium, mittere seu commodare, inde tamen eidem non alia nisi in personam agrimensioris nascitur jurisdictio, neuequam verò super re extra territorium mensuratâ, ceu quæ mensuratio unicè processerit ex conductione operæ artificis, ac si ex privato pacto seu contractu. Et si vel quicquam in præsentī causa Principi Neusingensi tribuat ad mensuratio, dominium seu proprietas erit pratorum, ex sua sylva per eradicationem constitutorum, & nunc aliis pro certo secundum cujusque mensuram determinato canone concessorum. Unde simul 61 perspicitur, ut nonnunquam census præstatio arguat jurisdictionem & bona censuica præsumantur de territorio ejus cui census præstatur, si jurisdictionis & territorii capax sit ac habilis, *Knich. de jur. territ. c. 3. n. 386. 387.* nec non in dubio quis non censeatur habere bona sita in territorii finibusque alienis, *Wesemb. consil. 301. n. 64. & 78. Mascard. de probat. vol. 1. conclus. 393. n. 15.* tamen in nostro casu non nisi proprietatem pratorum ex impositione anni canonis posse evinci *v. Menoch. lib. 3. præsumpt. III.* Dehinc conjecturam quandam pro se allegant Neusingen- 62 ses exinde, quod aliquoties, quando finium inspectio & visitatio habita, Wachbisvergnenses separatam per alios lapides finales duxerint lineam, Boberrandfordensium prætensioni expressè contradicendo, testantibus actis num. 24. ibi: *Deßen aber ungeachtet hätten die Neusingische an diesem Ort ihnen niemals die Hobeit gestattet.* Ue proinde aliâ suâ responsione, sie begiengen den Waidgang/*v. supr. n. 16.* si vel maxime ea quiret probari, non tam adversariorum prætensioni tacitè accesserint, quàm potius finium saltem inspectionem ad ejus rei terminos, in qua utrique convenirent, limitando, reliquam Boberrandfordensium asserti partem quasi sub lite & jam interpolatâ contradictione reliquerint, & nunc tam eâ contradictione quàm enumeratis actibus possessorii etiam territorii fines præscripserint, *v. Mascard. de probat. vol. 1. conclus. 402. 403. Knich. de jur. territ. c. 3. n. 133. & seq. n. 182. & seq. Item disp. inaug. de superior. territ. c. 3. th. 26.* Sed verò actus possessorii hæcenus satis elisi sunt, & non minus Boberrandfordenses quàm Wach-

- bisvergnenses, separatam ducendo lineam & contradicendo, jura sua defenderunt, ut potius, quòd Boberrandfordensium actus possessorii sine ulla enervatione stent firmiter, argumentum videatur inverrendum, aut sanè ejus roboris non esse, quo Grebelekensium & Boberrandfordensium fundamenta infracta aut substrata sint. Valdè quoque debilis, in causa Grebelekensium satis demonstrata, est nimium generalis præsumptio, quâ ex ipsa compascui per transactionem de anno 1609. constitutione, & eidem ratione pratorum adjectâ clausulâ, *daß nemlich zu Erhaltung Fried und Einigkeit kein Theil ohne den andern diese Wiesen am ersten betreiben/ sondern wann Waid darinn zu suchen/ beyde Theile sich eines Tags vergleichen/ und zugleich miteinander darein fahren sollen/* videtur verisimile, jam tum temporis inter utramque partem non potuisse de proprietate & territorii finibus conveniri, neque unam alteri voluisse cedere, sed pro pace & concordia servandâ ad interim, usque, dum ab una vel altera parte clarior fieret demonstratio, provisionale in communi utriusque usu remedium amplecti, velut plerumque compascuorum jura originem suam gratam ferunt vel honorum in situatione commixtioni, vel proprietatis aut finium confusione ac incertitudini, v. §. 27. *instit. de rer. divis. l. 7. §. 9. ff. de a. 2. d.*
- 64 *Mev. part. 1. decis. 28. Diether. suppl. Befold. voc. Roppelwald.* Sic admodum operose utriusque partis jura deducta sunt, & sicut ratione primi quæstionis membri præcellere videntur Grebelekensium, & Boberrandfordensium rationes, ita secundum eam præcellentiam facile decisionem capit etiam membrum alterum. *Mascard. de probat. conclus. 225. n. 15. Post. de manutenend. observ. 71. n. 77. 78. 79. Mev. part. 2. decis. 247. n. 15.* Sitamen cuiquam non satisfacerent elisiones eorum, quæ ex parte Neusingensium adducta fuere, argumentorum, ut non minus de his quàm de adversariorum fundamentis videri queat, quòd plures, ex diversis quidem factis, at eodem fonte & fundamento ad eundem finem tendentes præsumptiones non levem territorii ac finium probationem constituunt *Menoch. lib. 1. de præsumpt. quæst. 40. & 43. junct. supr. n. 18. 19.* tunc sanè quæstio de territorio non foret expedita, inque ea dubietate & probationis paritate adhuc dispiciendum, cui parti clarior demonstratio incumbat? Tenenda forsitan erit regula, quod tamdiu, donec res dubia est & litigiosa, is qui prætendit docere habeat opus, eò quòd stante paritate probationis nihil videatur probatum, & adhuc actori,

actori, quasi ab integro causa disceptetur, onus probandi incumbere, non reo, qui semper sit præferendus non solum in decisoriiis, sed quoque in præparatoriis, *Post. de manutenend. d. obs. 71. n. 124.* Num vero interea, 67 donec actor probationem ulteriorem perfecit, reus etiam in possessione rei litigiosæ, super quâ æqualis hætenus utriusque partis existeret probatio, erit manutenendus? Ita statuunt qui reum ubique, tam in decisoriiis quàm præparatoriis, præferunt. Alii sequestrationem possessionis; alii divisionem suadent: Aliis interdictum uti possideris, ita possideatis; aliis alia remedia arrident: *v. Post. d. obs. 71. n. 124. obs. 73. n. 21. Mev. part. 1. decis. 139. part. 5. decis. 231. part. 8. decis. 450.*

Ad quæst. 2.

Ne videat liberiore frui otio, lectorem remitto ad tr. de lign. & lapid. 68 *part. 1. Class. 4. Sect. 1. §. 5.* saltem hic inquirens quousq; præsens causa sit diversa & ea, quæ dicto loco docentur, jura applicabilia? Nihil quidem 69 me moratur Neusingenfis Principis prætextus, quasi Comes de Wurlebig in talem sylvæ immutationem consensisset, *v. act. num. 16.* Contrarium siquidem apparet ex rescripto à Consiliariis Wurlebigensibus ad Præfectum loci remisso *v. act. n. 15.* Insuper talis consensus, si foret probata, non præjudicaret reliquis condominis *arg. l. 148. ff. de reg. jur.* At 70 in eo adhuc vertitur quæstio, num ista sylvæ immutatio vergat in alterius præjudicium & damnum non modicum? Negat hoc Princeps de Neusing, eò quòd non fieret totalis eradicatio sylvæ, ejusque in aliam culturam redactio, verùm saltem earum inutilium fruticationum, quæ vicinis arborum utiliorum plantis, meliorem spem de se præbentibus, essent impedimento, quò minus in arbores proceras excreverent: Insuper prohibitio pastuum non se haberet absolutè, neque uno eodemq; tempore per totam sylvam, sed duntaxat eò usque, donec utiliorum arborum plantæ per incrementum suum non amplius pecorum arrosionibus subjacerent, & quidem successivè per partes: Ex adverso 71 autem objicitur, adhuc formam rei, seu qualitatem sylvæ pascuæ, mutari in præjudicium dominorum juris pascendi, eò quòd sub fruticum umbrâ gramina lætius proveniant, ipsorum quoque fruticum virentia folia pecoribus pabulum subministrant, quibus demptis & frondes & gramina defectura sint. Et vel ex hoc solo apparere, quod sub obtentu pastuum suspensionis eorundem quærat interitus, & successivo tempore sylvæ à pascendi servitute libertas. Suspicionem augere illam soler-

124 Quæst. 17. de probat. finium, territor pascuor &c.

- tiam, quâ Neufingentis partem quidem saltem sylvæ, at eâ arte, à pastu pecorum præclulit, ut eo ipso etiam reliquæ partes, quas pastui adhuc patere venditabat, sint occlusæ. Insuper ex parte Boberrandfordensium opponitur ea, quæ jam ante hâc facta fuit. eradicationis prohibitio &
- 72 compascui perpetua ac omnimoda conservatio, *v. supr. n. 25. hic.* Taceo de cætero quòd jus venandi adhuc sit controversum *v. supr. n. 51. 52. hic.* ideoque in eventum etiam ratione hujus habeant interesse damni domini Grebelekeneses, si ad ipsos cum territorio jus quoque venandi pertinere deprehendatur, eò quòd t. li sylvæ immutatione eadem redderetur nimis perlucida & ferarum occultationi minus idonea. Ut ut verò quoad primam objectionem non usquequaque in factò videatur expeditum, num sub fruticum umbrâ gramina proveniant lætius, an non potius eâ ipsâ præfocentur, in quâ re pro cujusque fundi qualitate ac naturâ erit statuendum, tamen in eo adhuc damnum versatur, quòd excisis fruticibus & iis paucis, qui relinquuntur, in altitudinem excre-scentibus, deficiat pecoribus commoditas depascendi virentes fruti-
- 74 cum frondes. Totâ tandem res eò recidit, utrum fundi qualitas ita comparata sit, ut dempra fruticum umbrâ nihilominus gramina, pastui sufficientia sint germinatura, & quidem satis præmaturo tempore ac in tanta copia, quò necessitas pascuorum nihil quicquam sit attenuata, nec
- 75 opus in viridibus arborum frondibus quærere levamen. Quo sanè calu nil video, quod impediât talem suæ proprietatis absque alterius damno
- 76 meliorationem. Eadem tamen omnis damni præcavendi ratio servanda etiam est in ipsis mediis, sine quibus proprietatis melioratio non potest obtineri: quocirca pastuum suspensio quidem non erit neganda, at ita moderanda, ut tanta semper sylvæ pars relinquatur aperta, quantum pastuum sufficientia requirit, *vid. tr. de lign. & lapid. part. 1. Class. 2. Sect. 2. §. 13. n. 12.*

Ad Quæst. 3.

- 77 Ex utraque parte iteratas video eas considerationes quæ ad quæst. præced. 2. n. 68. & seq. huc usque præmissæ sunt, quibus ex parte Neufingentium addita universalis quædam Germaniæ observantia, cui etiam superstructa sit expressa Principis Ordinatio forestalis. Ne verò actum denuò agam, provocare licebit ad tr. de lign. & lapid. *part. 1. Class. 2. sect. 2. §. 13. n. 1. & seq. usq. ad num. 11. inclus. item num. 13. & ratione casus, ubi territorialis superioritatis causa esset ambigua supr. num. 77. hic.*
- Ad

Ad Quæst. 4.

Pro justificatione prohibitionis pastuum & pignorationis Princeps 78
 Neusingenſis potiſſimum allegat. (1.) præviam denunciationem & re-
 quifitionem, quo aliquantisper, per tres vel quatuor annos, in partem
 ſylvæ prohibitam pecora non immitterentur; (2.) damnum, quod ex pe-
 corum depaſtu plantulis accideret irreparabile; (3.) pignorationem
 ſuam protuenda territoriali ſuperioritate, nec non eventualiter retor-
 ſionis jure proceſſiſſe, quod & domini Grebelekenſes, aut ſaltem Prin-
 ceſ Stamdarienſis, ſuum territorium pignoratione turbâſſent, v. *act.*
n. 24. & 49. Ut verò propoſitæ quæſtioni ſatis fiat ſaltem remiſſionibus 79
 ad alios locos, diſtinguendi erunt caſus: Aut enim territorium ſpectat,
 minimùm provisionaliter, ad dominos dynaſtiæ Grebelekenſis, vel
 etiam ad ſolum Principem Stamdartenſem, quod poſterius aliquando
 aſſertum, nondum probatum eſt; aut ad Principem Neusingenſem: aut
 ejus poſſeſſio utrinque eſt turbida, obſcuſcata, vel ſaltem planè dubia.
 Quæ primò caſum territorii ac venationum, quam paſtuum dominis 80
 contra proprietarium exidentem competant eo caſu, ubi damnum
 aliquod verſatur vel intereſſe, remedia, hauriri licet ex tr. de lign. & lap.
part. 1. Claſſ. 2. Sect. 3. §. 20. n. 7. Claſſ. 4. Sect. 3. §. XI. 12. 18. Sect. 16. §. 13. 14. 15.
Sect. 17. §. 3. add. h. nr. quæſt. num. 74. & ſeq. Klock. tom. 3. conſil. 149 num. 35.
 Altero caſu ſylvæ proprietario, ſimul territorii ac venationum domino, 81
 contra depaſtum plantularum, ſi de cœtero ſufficiens paſtus relinqua-
 tur, eadem ferè media tribuenda ſunt, ideoque præſuppoſitis præſuppo-
 nendis nihil vitioſitatis in ſe haberent, quibus Neusingenſis Princeps
 jure fuiſſet uſus. Qualia verò in tertio caſu ſeligenda, jam ſuprà tetigi 82
num. 66. & 67.

Quæſtio XVIII.

Quibus remediis obviandum confuſionibus in
 re monetaria, & quomodo ſuccurrendum probæ monetæ de-
 ſectui, num magis conducatur externi valoris augmentatio, an
 verò internæ bonitatis ac ponderis diminutio?

H Aud injuria quis mirabitur, quâ audaciâ deciſionem quæſtionis
 ineam fecerim, jam ante occasione ejus, quæ per aliquot annos in

Comitiis Ratisbonensibus suscepta est, consultationis à peritioribus satis superque ventilatæ? At facilè veniam concesserit ipsorum meliùs consulentium benevolentia, si cœpti mei occasionem, & quod vel inde quædam scientiæ guttula ad lectorem nunc queat derivari, sibi persuaderi patiantur. Equidem dum in anno 1690. pro faciendâ super hâc materia in Comitiis declaratione consilium capiendum esset Regimini Darmstatio, meaue in votando sententia præter opinionem non in novas aliquas leges, sed in veteram tenderet executionem, jussus fui à Præside Consilii, eam rem firmis rationibus comprobare. Feci periculum, magis jussui, quam rei exigentiæ, cui me omninò imparem lubens agnosco, satisfactorius. Cùm tamen nunc deprehenderim, id ipsum experimentum inter illas, quæ in tr. de lign. & lapid. *part. 2. Class. 3. Sect. 14 §. 3. n. 1.* factæ sunt remissiones, commodè posse numerari, nec non inde nonnula ad materiam metallorum applicari, eum saltem in finem istud pro resolutione propositæ quæstionis subjungere placuit, quod ita habet:

Rechtliches Bedencken in puncto des Münzwesens aufgesetzt im Jahr 1690.

¹ **D**ie materi vom Münzwesen und darauß entstehenden Fra-
gen/ wie leicht sie etwa anfangs gewesen/ nun post multam
monetarum corruptionem gar schwer und sehr disputirlich sey/
ist ein altes assertum der Münzverständigen/ durch die Erfahrung
selbst zur Gnüge bestärcket; Massen als sich schon mit Anfang des
vorigen seculi und H. Röm. Reich fast gleichmäßige Zerrüttung des
Münzwesens/ worin man sich jehzo abermals implicirt sihet/ hervor
gethan/ hat es sehr grosse Mühe und Zeit gekostet/ daß nach denen
vielsältigen zur remedirung in annis 1500. 1512. 1524. 1526. 1529. 1530.
1532. 1541. 1542. 1543. 1548. 1551. 1555. und 1559. gehaltenen Reichs. Be-
rathschlagungen/ endlich in bemeldtem letzteren Jahr etwas haupt-
sächliches statuirr worden: Da dieses selbst/ ob es gleich zur Grundhei-
lung des bisherigen Unwesens zulänglich geschienen/ hat dennoch
seine Vollkommenheit nicht dergestalt erreichen indgen/ daß es nicht
nach der Hand in annis 1566. 1570. 1571. und so fort biß ins folgende
seculum in einem und dem andern erläutert und verbessert werden
müssen/ wordurch es dann zu einer solchen Vollkommenheit gebracht
wor.

² Deprava-
tio mone-
tæ jam o-
lim exorta.

³ Remedia
contra
eam deprava-
tionem.

Vollkom-
menheit
der Reichs-
Münz-
ordnungen

worden/ daß bey jeweiligen mehrern Reichs- Conventen die Stände und deren ansehnliche Botschafften und Gesandten nichts mehr zuzulegen oder zu erfinden gewußt/ als einzig und allein/ daß solche heilsame Ordnungen zur Würcklichkeit gesetzt und in gebührende durchgehende Observantz gebracht würden. Möchte demnach nicht unbillig admirirt und angemercket werden/ daß bey jetziger abermaliger Zerrüttung auff neue Ordnungen und Satzungen gedacht wird/ da etwan die alte dem Ubel zu steuren gnugsam anreichig/ so sie nur der Gebühr observirt und exequirt würden. Ich wil zwar nicht sagen/ daß in vorfallenden Nothen/ da irgend einem im gemeinen Wesen einreißendem neuem Ubel vorzubiegen ist/ der Gesetzgeber sich mit einer allzugrossen timidität constringiren / und gleichsam abergläubisch davor halten solle/ ob seye ihm in keinerley Wege/ wann auch schon die sonst an sich selbst ständige und unbewegliche ratio & causa des gemeinen Bestens propter novum nunc populi genium vel aliam antiqui Reip. status mutationem nicht mehr durch Würckung der vorigen Satzungen obtinirt werden könnte/ sondern vielmehr neue Verordnungen/erforderte/ zugelassen von den vorigen alten Gesetzen abzuweichen/ als welches eben eine solche superstitio und Thorheit wäre/ gleich wann jemand davor halten wolte/ dem Schiffmann oder Führer des Schiffes seye nicht erlaubt/ wann sich der Wind drehet/ und die Fortschiffung in dem genommenen Cours nicht mehr zu erhalten stehet/ alsdann zu Beförderung des vorgenommenen Lauffs die Segel nach dem Wind zu kehren; Allein dieses wird verhoffentlich niemand abläugnen/ so lang der Zweck eines Dings durch die einmal wol bedächtlich gesetzte Mittel zu erhalten stehet/ daß so dann die Abweichung darvon und neue Erfindung anderer Gesetzen/ wo sie nicht etwa auß einem verdäunlichen und dem publico schädlichen particular-interesse herfließet/ doch mehr eine bloße ambitio und unzeitiger pruritus, als dem gemeinen Wesen damit gedienet/ und zumal in der jetzigen bey der Reichs-Versammlung angetragenen Verbesserung des zerrütteten Münzwesens eine neue Gelegenheit und Veranlassung seye von solcher materi und neuem emergenti etwan abermals per totum aliquod seculum zu consultiren/ wordurch die höchstnöthige Beschleunigung des heilsamen löblichen Vorhabens zu unterdrücklichem Schaden protrahirt würde. Dannenhero ich des vorgesteckten

4
Neue Ordnungen ob
nöthig?

5

6

7

Ziele

Ziels nicht verfehlet zu seyn eracht: wann zu Erreichung einer vollkommenen rectification des zerfallenen Münzwesens die alte wohlbedachte Ordnungen nochmals pro norma & regula gesetzt/ und weil es meistens oder gar allein auff der application beruhet/ bloß noch versucht würde/ ob der alte modus applicandi heutiges Tages zulänglich/ oder im Gegenfall/ ein oder der andern jetzigen Beschaffenheit nach/ auff neue Mittel und Wege/ und welcher Gestalt zu gedencken seye? Gleich wie nun die Alten vernünftig judicirt/ daß in dergleichen materi mit denen jeweils ergriffenen particular Vergleichen ein oder anderer Craissen und benachbarten Ständen/ zumalen wann solche auff kein perpetuirlich Wesen/ sondern nur ad interim provisorialiter eingerichtet worden/ nicht aufzulangen/ *v. R. Imp. de anno 1512. §. 19.* sondern die unumgängliche Nothdurfft zu seyn erachtet/ daß ein universal/ auch perpetuirliches und beständiges vollkommenes Werck durch das ganze Röm. Reich/ und wo möglich mit Einziehung derer benachbarten Landschaften/ worinn sich des Römischen Reichs oder Theils desselben Angehörungen Commercica erstrecken/ gemacht werden müste: Gestalten die Erfahrung schon mehrmals gelehret/ daß wegen ein und anderer Ständen und Craissen difformität obbesagte vortreffliche Ordnungen zum erwünschten effect nicht gelangen mögen/ *v. Receß. Imper. de anno 1500. tit. 21. §. 1. de anno 1566. §. 150. & 156. de anno 1570. §. 120. de anno 1576. §. 65. 68. de anno 1582. §. 66. 68. 71. de anno 1598. §. 49.* Also ist auch unlaugbar/ und durch die neue Erfahrung bestärcket/ wann ein oder ander particular Reichsstand oder Craiß zu Wiedererlangung richtiger Münz die geringhaltige Sorten verruffen oder in geringern valor setzen lassen/ hingegen in andern Landschaften und Craissen/ worinn zumalen Communication der Commercien gewesen/ nicht dergleichen geschehen/ sondern solche Sorten in völliger Gültigkeit gelassen worden/ daß durch den alsdann beyden Theilen darab zugewachsenen mercklichen Schaden man genöthiget worden/ bald hernach von solchen Ordnungen wieder abzuspringen und nachzulassen/ mithin lieber in der einmal radicirten Unordnung zu verbleiben/ als den Arztlohn/ worzu allenfalls/ und wann die indemnification in andere Wege nicht zu erlangen/ das ganze Reich zu concurriren pflichtig/ allein zu tragen: Wassen kein anderer effect solchen Anstalts seyn können/ oder annoch seyn möchte/ als

8
Particular-
Vergleichen
ungen ein
un anderer
Stände/
so dann in-
terims-oder
provisio-
nal-Mittel
wie weit sie
anreichig?

9

10

als daß alle Handelschafft/ und nicht weniger darmit/ dann durch Verwechselung/ der ganze Vorrath Gelds in diejenige Landschafft-ten sich ziehen würde worin dergleichen geringhaltige und devalvirte oder veruffene Sorten vor vollen aufzugeben die Gelegenheit gelassen ist: Wor mit zwar gedachte Landschafften einen Theil der Commer-cien/ nemlich den Verkauf/ gewinnen und an sich bringen; den andern Theil aber, nemlich den Einkauf/ entweder gänzlich verlieren/ oder darzu nicht anderst als mit senderbarem Verlust und Schaden ge-langen können: Ebenfalls würde derjenige Theil/ so die Sorten ver-ruffen oder devalviren lassen/ durch häufige Ausführung derselben alles Geld. Vorraths zu mercklichem Abbruch und Schwächung der Commerciens verlustig. Es erfordert demnach die höchste Noth-
durfft noch heutiges Tages ein durchgehend und universal, auch beständig und perpetuirliches Wesen. Und ob zwar auß Betracht des Röm. Reichs und der Stände Beschaffenheit solches ein unnüg-lich Ding zu seyn scheint/ und sich dem Ansehen nach so universal nichts machen lassen dürfte/ daß nicht darbey so wol auß der benachbarten als ein und anderer Craissen oder Ständen particular interesse refle-ctirt, oder auch den Craissen und Ständen in ihren Landen eine beson-dere Landmünz/ ingleichen absonderliche Münz-ordnungen nach-gegeben werden müssen/ wie solches allbereits die alte practica bezeu-get hat/ *vid. Recess. Imper. de anno 1551. §. 36. 48. & 52. Münz. edict de anno 1559. §. 12. 19. & 30. R. l. de anno 1566. §. 55. de anno 1570. §. 123. de anno 1571. §. 9. & 34. de anno 1576. §. 65 68. & 72 de anno 1582 §. 68. & 71. de anno 1594. §. 104. de anno 1598. §. 49. 50. & 54. de anno 1603. §. 54. 56.* So mag doch solches das Vorhaben einer durchgehenden Gleichheit eben nicht zurück setzen/ wann nach Anleitung vorbemeldter Reichs. Abschieden die benachbarten Lande und Stände/ wohin sich Deutschlands Commer-cia erstrecken, mit eingezogen/ so daß denen Craissen und Ständen die Ausmünzung der Landmünz nicht absolute, sondern allein nach Nothdurfft und Ermessung des Craisses auß gewisse Anzahl/ und gleichwol darbeneben in Reichs. Constitution-mässigem Gehalt ver-stattet/ mithin auch keine andere particular Münzordnungen in ihren Landen zugestanden würden/ als welche denen allgemeinen Reichs-Edicten und Constitutionen in einigerley Wege nicht entgegen/ son-dern mehr zu deren Bevestigung gereichig seynd. Am meisten noch

11
Universal
rectificati-
on nöthig.

12

Particular
interesse,
auch Land-
münz und
absonderliche Land-
münzord-
nungen/
wie weit zu
consideri-
ren?

13

[R]

dürfte

14

Mangel
des surro-
gandi,

15

Remedia
zu Bepo-
bringung
des surro-
gandi.
Occasio zu
Erfindung
des Leipsi-
ger Fußes.

16

17
Occasio zu
Erfindung
der Erhö-
hung des
äusserlichen
valors.

dörffte solcher durchgehenden Reichsmünz Gleichheit und beständi-
gen universal rectification im Weg liegen/ daß für jetzt das ganze
Römische Reich mit so grosser Menge ausgeprägter geringhaltigen
Münzen angefüllet/ und dadurch so wol der Vorrath guter alter
Reichsmünzen dermassen verringert/ als der Silberkauf erstiegert
seyne/ daß es gar gewiß an einem zu den Commerciën und sonst an-
länglichen Vorrath tüchtigen und Reichs-constitution-mässigen
Gelds ermangeln würde/ wann die geringhaltige Münzen/ wie zu
obtinirung einer universal rectification præcisè nöthig/ entweder gar
verruffen oder deren valor nach proportion des innerlichen Gehalts
und Gültigkeit reducirt werden solten. Dannenhero zu Außsinnung
eines surrogandi unterschiedliche Meynungen auff die Bahn gebracht
worden/ deren eine auß Betracht des Hippia Anstalt bey den Athe-
nern/ v. *Aristot. 2. æcon.* wiewol mit einer andern mehr ehrlichen und
redlichen Art und Intention, und wie etwa auch den alten Römern/
Spaniern und Franzosen durch die Kriegs-Beschwerden/ Gelegen-
heit darzu gegeben worden/ v. *Myler. de Princip. & Statib. Imper. part.*
2. cap. 71. S. 16. erfonnen zu seyn scheint/ und dahin ziele/ daß noch
zur Zeit biß zur vollkommenen Richtigkeit wieder zu gelangen/ zwi-
schen die beyde extrema, nemlich die gute alte denen Reichs-constitu-
tionen gemässe und die jetzige gänzlich deteriorirte Münz ein solch
Mittel und temperament gesetzt werde/ wordurch eines Theils den
bisherigen corruptelen in etwas gesteuert/ auch andern theils durch
eine noch etlicher massen passirliche Münz der nöthige Vorrath
Gelds beybehalten seye: Hierzu nun wil diensam erachtet werden/
daß derjenige Fuß/ dessen sich unlängst Chur-Sachsen/ Chur-Brän-
denburg und die Hoch-Fürstl. Pünenburgische Häuser zu Leipzig ver-
glichen/ und worinnen die Marck Silber auff zwölf Reichsthaler
oder achtzehn Gulden aufgemünzet wird/ durch das ganze Römische
Reich ad interim eingeführet würde. Die andere Meynung/deren
Erfindung das Exempel Leuconis bey den Athenern (der obgedach-
ten Hippiam auß gleichmässiger Begierde conquirendæ pecuniæ,
aber mit einer vorsichtign/ bessern und den Einwohnern nicht so
schädlichen Art nachgefolget/ *Polyna. 6. Stratag.*) suppedirt haben
mag/ fället dahin auß/ daß die Ausmünzung allerdingß auß den
Reichs- Constitution-mässigen/ oder doch den neuesten fast überal

recipirten Sinnischen Fuß gestellt/ und biß deren gültige Sorten eine
 gnugsame Menge wieder bey handen/ ad interim der äußerliche valor
 ersteigert/ und ein Reichsthaler auff zwey Gulden oder ein und drey-
 viertel Gulden/ und so fort die übrige grobe Sorten nach proportion
 gesetzt werden möchten: Beyde diese Vorschläge/ gleich wie die oc- 18
 cation zu deren Erfindung etwa auß solchen Exempeln hergestlossen/
 worbey der privat Nutz der einzige Zweck gewesen/ mögen zwar hier
 einen andern principal und gemeinnützigen scopum haben/ dochetwan
 einiges/ wiewolen untadelhaftes particular interesse darbey mit ein-
 lauffen. Diejenige so den ersten Vorschlag foviren/ haben ihrer 19
 hohen reputation und Ehre gemäß/ die fürnemste Absicht auff recti-
 fication des Münzwesens und Unterbrechung der bisherigen Un-
 ordnung und Zerrüttung: Wer wolte aber denselben mißdeuten kön-
 nen/ wann sie schon etwan ohne Abbruch des Hauptwercks und so
 weit beydes bey einander stehen kan/ ja wol in gewisser Maß zu dessen
 mehrern Beförderung/ einige Nebenreflexion auff grössere Nützung
 dereigenen Bergwercken machten/ um der darzu aufwendenden Kosten
 nicht frustriert zu werden/ oder den ihnen davor gebührenden Nutzen
 anderen Nationen vor deren untüchtiges Geld zuzuwenden/ davor
 ihnen gar nicht zuzumuthen die Ausmünzung nach Maß der Reichs-
 Sagungen/ nemlich die Marck Silber nur auff neun/ oder nach dem
 Sinnischen Fuß zehen und zwey drittel Reichsthaler einzurichten.
 Ich lasse auch an seinen Ort gestellt/ ob nicht andere zu den Gedancken 20
 der Ersteigerung des äußerlichen valors kommen seyn mögen/ weil
 ihre Nationen vor andern mit gutem alten Geld versehen/ mithin sie
 solches in den Commerciën mit Teutschland um so viel höher als son-
 sten/ aufgeben/ und zu ihrem mercklichen Nutzen anbringen könnten.
 Es ist aber bey vorherührten Vorschlägen an sich selbst/ ob schon durch
 beyde die Marck Silber in effectu auff achtzehnen Gulden gebracht 21
 würde/ noch eines und anderes bedencklich. Dann/ erstlich/ seynd beyde
 nur provisional und interims Mittel/ wordurch der Hauptzweck nicht
 allein nicht erreicht/ sondern noch wol ehender die confusion und der
 Schade ergrößert wird/ wann etwan in künften/ wie bey dergleichen 22
 interims Mitteln die Erfahrung offters gegeben/ davon wieder abge-
 gangen/ oder gar dieselbe zu keiner beständigen und genauen observanz
 gebracht/ sondern nach und nach von einem hier vom andern dort die

Causa im-
 pulsiva ob-
 der bey
 den Vor-
 schlägen.

Obiectio-
 nes gegen
 solche bey-
 de Vor-
 schläge.

- 23 vorige confusion wieder angefangen würde. Vors zweyte wäre der erste Vorschlag (der auch so gar in Kriegs-Nothwendigkeiten nicht so wol im Röm. Reich/ als bey andern Souverainen Potentaten zulässig gehalten werden wil v. Myler. de Princip. & Stat. Imp. part. 2. c. 71. §. 16. & 17.) ein solch schädliches Wesen/ dadurch nicht etwa per convenientiam, sondern per expressam constitutionem imperialem von den alten Münzordnungen und Reichs-Satzungen/woran ultra seculum gearbeitet worden/ auff einmahl gänzlich abgewichen/ folglich eine solche materi an Hand gegeben würde/ so wegen der darauf entstehenden difficultäten abermals neue consultationes erforderte. Entweder müste die Aufmünzung zwar nach solchem Fuß/doch auff Reichs-Constitution-mässige Sorten/ oder nach bemeldtem Fuß auff die jeko im Schwang gehende Guldner oder $\frac{2}{3}$ $\frac{1}{2}$ und $\frac{1}{3}$ eingerichtet werden:
- 25 In beyden Fällen erfolgte gar sicherlich daß der noch hie und da beybehaltene Vorrath an gutem altem Geld vollends consumirt und zu den vorbemeldten geringhaltigen Sorten vermünzt würde/ worauf dieses ferner unvermeidlich entstünde/weil obbemeldtes expediens sich nur ad interim und provisionabiliter verstehen/ und hiernächst gleichwol noch eine völlige rectification des Münzwesens und renovation der vorigen Münzordnung eingeführet werden soll/ daß dann mit desto grösserem Kosten und Schaden noch mehrere/ ja nun alle Münz-Sorten dannoch auff neu wieder umgemünzt und auff den Reichs-Satzungs gemässen Fuß reducirt werden müsten. Das gute alte Geld würde niemand ohne Aufschwefel aufgeben/weil dasjenige/ so
- 27 geringhaltiger ist/ eben in solchem valor anzubringen stünde. Durch welches alles der Silber-Kauff noch immer in seiner Steigerung verbliebe/ und ebenfalls alle Waaren nach proportion der in der Münz abgangenen innerlichen Gürtigkeit in höhern Preiß und Theurung gesetzt/ auch den Herrschafften selbst in ihren arariis grosses Nachtheil
- 28 und Ungewißheit ihrer Einkünften zugezogen würde. Solchem mannigfaltigem Unwesen / insonderheit dem künftigen gleichsam verdoppelten Schaden und Kosten/so sich bey der ferneren vollkommenen rectification nothwendig ergeben muß/ gnugsam vorzusehn/ dörfsten sich schwerlich zulängliche Mittel finden/ ob auch schon in deren Ersinnung viele Zeit verwendet/ und immittelft bey solcher protraction der consultationen dem Unheil nicht geholffen wird.

Vorsdritte/ so wird zwar durch den zweyten Vorschlag der Erst-
 gerung des äußerlichen valors dem Zweck näher getreten, und dar-
 durch die conformität der neuen Münzen mit den alten so wol in den
 Sorten als ratione bonitatis intrinsecæ & extrinseci valoris erhalten/
 also daß/ wann schon ein und andere Verschreibung oder contract auff
 harte Ducaten oder Reichsthaler eingerichtet wären/ solche dannoch
 mit der gleichgültigen neuen Münz in selbigen Sorten bezahlt werden
 könte/ v. Münz. edict de anno 1559. §. 11. R. 1. de anno 1566. §. 150. & seq.
 Über das würde nicht allein dem schädlichen Aufschweln/ wordurch
 der Preis des Silbers in Steigerung komt/ sondern auch dem Scha-
 den und Kosten/ so bey der abermaligen Ummünzung und reduction
 auff den alten Fuß zugewarten/ vorgebieget/ hier beneben dannoch der
 Zweck des nöthigen Vorraths/ biß gnugsame Ausmünzung gesche-
 hen/ und der äußerliche valor wieder zurück gesetzt werden könte/ er-
 langet. Aber auch solcher Vorschlag ist um desto willen nicht wol
 practicirlich/ weil abermals dardurch alle Waaren vertheuret/ die
 Herrschafften in ihren Gefällen und intraden verkürzet/ und sonst
 in Wechselzahlungen/ auch andern contracten und commercien/ nicht
 allein diese oder jene particular Personen/ sondern gar ein und andere
 Lande vor den andern gar zu sehr beschwert werden können: Zum
 Exempel so viel die singular Personen betrifft/ sehe ich den Fall/ wann
 einer dem andern hundert harte Reichthaler eotempore, da jeglicher
 anderthalben Gulden gegolten/ dergestalt vorgeliehen/ daß solche
 in specie erstattet werden solten/ und nun die Erstattung geschehen
 müste/ so wü: de der debitor, so die hundert Rthlr. nur auff hundert
 und funffzig Gulden genuset/ und jeto in effectu zweyhundert Gül-
 den erstattete/ um funffzig Gulden in Schaden/ und hingegen der
 Creditor in so hohen Vortheil und Gewinn gesetzt; Weiter supponire
 ich den Fall/ wann dieser Zeit einer dem andern zweyhundert Gulden
 in gemeiner Währung geliehen/ die auch der debitor so hoch gebrau-
 chen und nutzen können/ und nun derselbe die Erstattung mit einhun-
 dert dormalen in dem valor auff zweyhundert Gulden erhöheten
 harten Rthlr. thun wolte/ so würde der Creditor, da er solche Gelder
 nicht wiederum aufzugeben Gelegenheit hätte/ sondern allerviren
 müste/ und immindest die devaluation des interims valors erfolgte/ um
 funffzig Gulden verkürzet; Hingegen der debitor/ wann er andern

29
 Nutzbar.
 keit der Er-
 höhung des
 auß. lichen
 valors.

31
 Objection-
 nes gegen
 die Erhö-
 hung des
 äußerlichen
 valors.

33

- keine Gelegenheit zur Aufgab gehabt / solche lucrirte / oder ob ihme schon darunter kein Vortheil zuwüchse / hätte doch vorbemeldter
- 34 massen der creditor den Schaden darvon. Eben auff solche Art würden auch ganze Länder / eines vor dem andern nach Beschaffenheit der Commerciën beschädiget / da doch der allgemeinen Kranckheit auch mit allgemeinem Kosten und eines jeden Zuthun billich zu helfen /
- 35 und keiner vor dem andern mit solchem onere zu beschweren wäre. Ja es würde noch fernier ein Land vor dem andern dardurch zur Ungebühr gravirt / und hingegen dem andern der Vortheil allein zugewendet / auch wol gar die Außländische mit des Röm. Reichs großem Nachtheil bereichert / wann diejenige Lande / so annoch mit gutem alten Geld in der Menge versehen / trachten dörrften / nicht so wol die gar zu geringhaltige / sondern noch einiger massen passirliche Guldiner / je zwey vor einen Rthlr. einzunwechseln / womit so fort die andere Lande von den besten Guldinern / deren Ummünzung und Verwandelung in gute Reichs Sorten mit geringerem Schaden hienächst geschehen könnte / gänzlich entblößet / und ihnen allein die geringste gelassen würden bey deren Vermünzung desto grösserer Schaden
- 36 zugewarten ist. Über solches alles würde von derjenigen proportion, so inter bonitateem intrinsecam & valorem extrinsecum billich seyn soll / auch vom ganzen Röm. Reich gut befunden und verglichen worden / gleichsam publicâ totius Imperii autoritate wiederum abgegangen / da gleichwol solche Absprünge nach äusserster Möglichkeit billich zu verhüten : wiewol dieses letztere argument cessiret / wann ein solch provisional Mittel nicht mit der Zeit zu einer beständigen Satzung erwächset / sondern zu gehöriger Zeit wieder abgethan wird. In Betrachtung nun des jetzt vorgestellten zweifelhaften und gefährlichen
- 37 Aufschlags beyder vorgedachter provisional Mittel / wil ich vor allem versuchen / wie weit zu restablirung des zerrütteten Münzwesens und Erreichung des darzu nöthigen surrogati mit vormaligen Reichs Satzungen auch diesesmal etwan noch auszulangen / und welcher Gestalt / da noch etwas ermangeln solte / zu dessen supplirung der letzte Vorschlag ohne sonderbaren Schaden applicirlich seyn möchte? Altermassen eben wol hiebevör mit Zerrüttung des Münzwesens es dahin kommen / daß sich die gute Sorten verlohren / und durch solchen Verlust die Aufwechselungskosten und Steigerung des Silberkauffs

Die alte Reichs Münzordnungen ob sie zu einer vollkommnen refection zulänglich.

Kauff's entstanden/ mithin daß demer allem remedirt und ein tüchtiges
gnugsames surrogatum erfunden werden müssen. Dannenhero fällt
zum ersten die Frage vor/ wann die universal rectification auff vorige
Reichs-Sorten/ und auf Reichs-constitution-mässigen innerlichen und
äusserlichen Gehalt eingerichtet werden solle/ ob zu dem Ende alle fer-
nere Ausmünzung anderer bisherigen Sorten und geringhaltigen
Münzen/ so balden gänglich einzustellen; oder wenigstens auff eine
Zeitlang/ biß sich etwa Mangel am Geld ereignete/ zu suspendiren:
oder aber/ zumal bey jetzigen Kriegszeiten/ noch auff gewisse Maasß
zu toleriren und respectivè zu restringiren seye/ biß vorhero das surro-
gatum in gnugsamer Menge beyhanden? Das Letztere/ so mit dem
oben in Vorschlag gebrachten ersten provisional-Mittel überein
kommt/ hat um deswillen einigen Schein-grund/ weilend die Menge
und Vorrath der Münz nach Grösse und Beschaffenheit der Hand-
lungen und commercien proportionirt werden muß/ und eben des-
halben die bey den Alten gewöhnlich gewesene Verwechselungen einer
Gattung Waaren vor die andere keinen Bestand haben können/weil
es etwa ein oder der andern Landschaft an gnugsamen Vorrath der
jenigen Waaren ermangelt hat/ und noch ermangeln würde/ welche
zu Gewinnung der vor sich auß andern Landen benöthigten Waaren
erfordert worden oder nöthig seyn möchten. Ob nun wol ins gemein
davor gehalten wird/ auch der Warheit selbst nicht ungemäss ist/ daß
der Krieg die commercien vielmehr sperre als befördere/ und die Zei-
ten zu allen Handthierungen viel bequemer und glückseliger zu ach-
ten seyen/ da die Schwerdter zu Pflugschaaren/ und die Spieße zu
Sicheln gemacht werden/ dahero jemand crachten möchte/ daß bey
Kriegszeiten zu Bestreitung der commercien keine so grosse quantität
baren Geldes erfordert werde/ als zu friedlichen Tagen/ mithin derma-
len etwan die beste Zeit und Gelegenheit seye/ zur universal rectification
des Münzwesens zu schreiten; So betrifft doch solche Sperrung der
Handels-bafft gemeiniglich nur ein oder ander Land/ und ist im übrigen
unleugbar/ daß an andern Orten eben durch den Krieg die commer-
cia vielmehr accresciren/ und derselben Abgang an einem Ort an dem
andern wieder ersetzet/ ja wol gar vermehret und ergrössert wird/ also
daß zu Anschaffung der Werbgelder/ Montirung/ des Golds/ Pro-
viants/ Munition und dergleichen Kriegs-Nothwendigkeiten/ wo nicht
an die.

38 •
Ob die
Ausmün-
zung meh-
rerer Sor-
ten/ so den
Reichs-
Sakungs-
mässigen
Gehalt nit
haben/ so
balden zu
prohibirt?

39
Vorrath
des Geldes
oder das
surrogan-
dum mit-
den com-
mercien
zu propor-
tioniren?

40
Ob zu
Friedens-
oder Kriegs-
zeiten ein
größerer
Vorrath
Geldes
nöthig.

- andiesem/doch an jenem Ort/ und also in universo, eine weit grössere quantität baaren Gelds nöthig ist/ als zur Friedens Zeit zu Forttreibung der Handlungen anreichig gewesen. Einfolglich dürfte zu dieser Kriegszeit die Verschaffung des surrogat: um so viel schwerer fallen/ als dasselbe gegen die vorige Zeiten in grösserer quantität vorhanden seyn wil und eben solche grössere Bedürftigkeit jeweils die corruption des Münzwesens und Ausprägung geringhaltiger Sorten veranlasst und ex illicito ein licitum gemacht hat. v. R. Imp. de anno 1526. §. 29.
- 42 Allein um deswillen in obige Meinung zu condescenden erachte ich so lang unnöthig/ und wie bey examination und Bedenckung des obermeldten ersten Vorschlags mit mehrern dargethan höchst schädlich/als lang man in dem andern Weg und bey gänzlicher Abstellung des geringhaltigen Ausmünzens gleichwol zum surrogato gelangen mag/ worzu noch einige bequeme Mittel sich ergeben dürften/ und bald hernach angeführet werden sollen/ wann zuvor mit wenigem
- 43 gezeiget ist/ was zur execution dessen/ dahinführo keine andere als Reichs. Satzungs-mässige Sorten und in Reichs. constitution-mässigen Gehalt ausgeprägt werden/nöthig seyn wil/ nemlich (1) daß die verbottene Deckmünzen mit grösserem Ernst und Nachdruck/ dann
- 44 bißhero geschehen/ abgeschafft/ und hingegen in gewisser Anzahl ordentliche Münzstätte nach eines jeden Craisses Bedürftigkeit ver gleichen und angeleget/ auch hierinnen nach Anleitung der Reichs. Abschieden de anno 1570. §. 133. de anno 1571. §. 27. & 30. de anno 1576. §. 70. de anno 1594. §. 102. auf wirkliche Vollziehung mit einer sonderbaren application gedacht/ noch solche unter dem pretext länger verweilet werde/ als ob durch viele Münzstätte/und wann einem jeden mit dem Münz-regal begabten Stand eine besondere Münzstatt zu Vermünzung des nicht nur auß eigenen Bergwercken/ sondern auch anderst woher gewönnen oder erkauften Silbers erlaubt wäre/ dann desto ehender und leichter zu dem surrogato zugelangten seyn würde/ allermassen vielmehr eben die grosse Menge der Münzstätten/ auch daß man etwa mit der Begnadung und concession des Münzschlags (so daher auf der gesampften Churfürsten consens nachgehends limitirt worden/ v. Capitul. Imper. de anno 1658. §. 34.) zu mild gewesen/die Zerrüttung und Unrichtigkeit des Münzwesens verursacht hat/ hingegen gar sicherlich so wol die alte Römer/ als die Engellän.

Ohne neue
mittel zum
surrogato
zu gelangen.

43
Execution
der Reichs
Münz-
ordnungen.

44
Abschaf-
fung der
Decken-
Münzen
und Ver-
gleichung
ordentli-
cher Münz-
Stätten.

45

gesländer/ Hungarn/ Türcken und andere Nationen mit engerer Zusammenziehung der Münzstätten weit besser gefahren seynd. (2.) Daß kein Stand/ so das Münz. Regale hergebracht/ solches an einen andern Stand oder privatum, um auff den ordentlichen oder auch particular Land. Münzstätten münzen zu können/ verleihen/ oder in andere Wege überlassen dürfte/ noch ihm selbst nachgelassen werde/ auff denen ordentlichen approbirten Münzstätten andere als Reichs. constitution. mässige Sorten/ auch nicht in anderem Gehalt/ dann in den Reichs. Satzungen verordnet/ ausprägen zu lassen. Woben dann gegen die Ubertreter mit denen in ermeldten Reichs. Ordnungen befindlichen Straffen und Erstattung des verursachten Schadens würcklich müste verfahren/ und darunter nicht ferner/ wie bißhero/ nachgesehen werden/ als ohne dergleichen execution zum Zweck niemals gelangen ist. v. R. Imper. de 1551. §. 46. Münz. edict de anno 1559. §. 173 & seq. R. l. de anno 1566. §. 157. & seq. usq. ad 172. de anno 1570. §. 127. 128. 130. 131. 132. 139. & seq. de anno 1571. §. 17. & seq. de anno 1576. §. 71. & seq. de anno 1582 §. 67. de anno 1594. §. 102 de anno 1603. §. 55. Kaiserl. Wahl Capitular. de anno 1618. §. 34. (3.) Möchte etwan zu facilitirung solcher execution, und vor allem nöthigen indemnitation der Beschädigten/ nicht undienlich seyn/ wann die in vorangezogenen Reichs. conclusis angeordnete/ aber wegen ihrer Langwierigkeit so wol den gravirten Reichs. Ständen als den Unterthanen sehr beschwerliche fiscalische processen/ in so weit die Erstattung des Schadens anbelanget/ gänzlich unterlassen/ und ein näheres expediens von mehrerer Schleunigkeit an hand genommen würde. Dann die Ubertretung und das Verbrechen liegt entweder hell am Tag/ und ist fernerer Beweis thum überflüssig; oder es wäre annoch die Überführung/ und mithin der process nöthig. Im ersten Fall/ wann nemlich die Ubertretung so wol an sich als in quanto und sonst klar/ und es dergestalt keines fernern Beweises noch einiger Münz. probation bey den Probation. Tügen bedarff/ ließe es sich vielleicht dahin richten daß mit Vorbengehung des fiscalischen Processus und der Probation. Tügen bey denen verordneten Münzstätten jeden Craisses die geringhaltige Sorten um den auff notorische geringhaltigkeit abgewürdigten valor gegen Erlag guter Münz eingewechselt/ solchem nach der Münzherz cirirt/ und/er erscheine oder nicht/ die Auszahlung entweder Obri-

46
Ab sicheung
der Verlet
bungen und
anderer
Mißbräu
chen der or
dentlichen
Münz.
Stätten.

47

48
Weltläuff
tigkelt der
Fiscalische
Processen
in puncto
indemni
ficationis.
Näheres
expediens.

49

50

- leichtlich oder in Gegenwart eines Notarii vernommen und verinstrumentirt, auch wenn darauff die Ersetzung des zugefügten Schadens nicht erfolgte / alsdann durch die Craiß-ausschreibende Fürsten von Reichswegen obßicht genommen und der Verursacher / es sene Münzherr / Münzmeister oder andert / zu Ersetzung des taxirten Schadens und auffgelauffenen executions. Kosten auff den Verweigerungs. Fall / gleich in emer abgeurtheilten und in rem judicatam erwachsenen Sach executive, ohne Verstattung einiger appellation, angehalten / oder da solche Craiß. executions. Mittel nicht zulänglich / dann derjenige Craiß / worunter die Verursachere gefessen oder begütert / um
- 51 solche execution ersucht würden. In welchen Fällen dann nicht weniger dieser als jene / krafft der ihnen von Reichswegen übertragenen Gewalt und Vollmacht / solche auff vorgedachte Art zu vollziehen pflichtig zu achten / oder widrigens ebenfals an statt / daß sensten wegen ihrer Verabsäumung und trainirung mit fiscalischen processen wider sie möchte verfahren werden / die jetzt gedachte execution mit Vorbengehung des processus von der Röm. Käiserl. Majest. und Reichswegen über sie selbst zu verhängen und würcklich zu vollstrecken / darbeneben gleichwol ratione der verwürckten Straffen den fiscalischen processen gegen die Ubertreter / in gleichen gegen die in exequendo säumige Obrigkeiten gehörigen Lauff zu lassen v. R. Imper. de anno 1571. § 19. 20. 24. 26. R. I. de anno 1566. §. 169. de anno 1576. §. 80. inf. Leßtern
- 52 Falls dann / da wegen des Verbrechens oder geringhaltigkeit der Münzen und Taxirung des Schadens noch einiger Zweifel obhanden / hätten die Craiß. ausschreibende Fürsten solche bey den Münzprobations. oder Craiß. Tagen anzubringen / damit sie allda ohne einigen Aufschub resolvirt / und förters auff vorbeschriebene Art exequirt in beyden Fällen aber die eingebrachte Schadlos. Gelder denjenigen / so an den geringhaltigen zur Münzstatt geliefferten Sorten den Schaden erlitten / erstattet werden mögen. Noch dienlicher möchte
- 53 etwan seyn / wann nach beschehener Einladung und befundener Ubertretung die Schadlos. Gelder so bald eingebracht / dem Münzstand / welchem die Einwechselung oblieget / zugestellt / und so fort die Einwechselung beyder Münzstatt so balden vor volln ohne der
- 54 Unterthanen und la dirten Schaden gethan werden könnte. (4) Ist zu
- Beantwortung der Erhaltung des obgemeldten Hauptzwecks / und damit die Hecken. Mün.

Münzen um do weniger einschleichen oder bey den ordentlichen Münz-
stätten einige ungültige geringhaltige Münzen ausgeprägt werden
können/ die würckliche Einrichtung der schon vormals angeordneten
Münz probation Tügen absolute nöthig/ und da innen nach Inhalt
der Reichs-Satzungen allerdingß zu verfahren/wannnenhero nicht diß-
fals auff solche Reichs-Ordnungen beziehe. v. Rec. Imper. de anno 1551.
§. 40. & seq. usq. ad 45. Münz edict de anno 1559. §. 156. & seq. R. 1. de anno
1566. §. 163. & seq. 171. de anno 1570. §. 127. 128. 136. & seq. de anno 1571.
§. 18. 19. 28. 34. 35. de anno 1576. §. 69. 72. 77. de anno 1603. §. 56. Wobey
gleichwol zu überlegen stünde/ ob nicht statt dessen/ daß die Proben
dem Kaiserl. Cammer- Procuratorn Fiscaln zu Formirung der Pro-
cessen zugesandt werden sollen. v. Recept. Imp. de anno 1566. §. 158. obi-
ger nähere Weg zu eligiren seyn möchte. Ferner ist (5.) zu obtinirung
des Zwecks höchst nöthig und nützlich/ daß in jedem Craiß ein oder
mehrere Münzmeister/ Wardain und Probitirer vom ganzen Craiß
angenommen/ in gesamt Namen verpflichtet und besoldet/ und ausser
denselben keine andere zugelassen oder gestattet werden/ wie solches
auch vormals verordnet worden! v. R. 1. de anno 1551. §. 40. & seq. de
anno 1570. §. 134. & 135. de anno 1594. §. 102. Und gleich wie nicht weni-
ger löblich/ ein zum Stand gebrachtes gutes Werck darin aufrecht
zu erhalten/ als dasselbe von Anfang darin zu setzen/ also wil (6.) die
Nothdurfft erfordern/ wann nach Anleitung vorgesehter Regeln es
bey der Ausmünzung aller Orten recht gehalten wird/ daß dann
ebennmäßig fleißige Obsicht darauff sey/ damit die außgemünzte
Sorten hernacher durch beschneiden/ abgiessen/ außwiegen/ oder in
andere Wege am innerlichen Gehalt nicht verringert oder geschwä-
chet/ noch an ihrer äußerlichen Form/ circumferenz und Gepräg (zu
welchem Ende schon die Alte auff Vergleichung eines durchgehenden
Reichs-Geprägs/ auch gewisser circumferenz und Gröffe der Mün-
zen bedacht gewesen/ v. Münz edict de anno 1559. §. 10. 18. & 179.) durch
ab. contrahuriren oder sonstien verändert/ auch zu dem Ende so wol
gegen die Libertetter selbst/ als diejenige/ so dieselbe nicht anzeigen/ mit
denen in den Reichsordnungen gesetzten Straffen würcklich verfahr-
ren: Hingegen denjenigen/ welche einen oder mehr dergleichen Miß-
thäter anbringen/ ein gewisser Theil der Einkommenden Geldstraffen
abgefolgt/ oder sonst andere Vergeltung gethan werde. v. Münz edict

Münz-
probation-
Tügen.

55
Bestellung
in jegli-
chem Craiß
gewisser
Münz-
meister/
Wardain
und Pro-
bitirer.

56
Verringe-
rung der
Münz-
durch Be-
schneiden
und der-
gleichen
ohnzulässi-
ge Wege.

Gewisse
circumfe-
renz der
Münzen.

de anno 1559. §. 150. & seq. usq; ad 170. R. I. de anno 1551. §. 47. de anno 1566. §. 157. & seq. usq; ad 172. de anno 1570. §. 143 de anno 1570. §. 80. de anno 1594. §. 103. ordin. crim. artic. 111. add. l. 2. C. de fals. monet. Noch weiter seynd nicht allein zu obigem Zweck der Erhaltung guter Reichsmünzen/ sondern auch um nunmehr auf die Mittel/ wor durch ehender und leichter zu dem nöthigen surrogato gelangt werden kan/ zu gedenten/ folgende reguln in consideration zu nehmen/ als (1.) daß die alte und künftige neue grobe Reichs. Sorten nicht wiederum zu andern geringern und kleinen Gattungen vermünzet/ folglich dardurch nochmaliger Abgang der guten Sorten/ auch Steigerung und Aufwechsel der selben verursacht/ sondern sich deßfalls der Reichsordnungen allerdings gehalten werde/ so befindlich in R. I. de anno 1570. §. 124. & 137. de anno 1571. §. 32. de anno 1576. §. 71. 72. de anno 1598. §. 57. de anno 1603. §. 55. 56. de anno 1613. §. 15. Allermassen der schlechte effect dieser einziigen Unordnung wol allein auß den alten rythmis abzunehmen:

Bei der Münz soll man lehren

Wie sich die Welt thut verkehren:

Wann man wird schlagen Geld auß Geld/

Wird es nicht wol stehn in der Welt/

59 (2.) Weil die kleinen Sorten insgemein geringhaltig gemünzt werden/ und deren probation und taxation wegen der Vielheit und sonst etwas beschwerlicher als bey den groben Sorten. v. R. I. de anno 1566. §. 163. de anno 1571. §. 33. auch über das solcher kleinen Münzen keinesweges zu Übung der Commerciën, und eben nicht weiter nöthig/ als daß nach jeglichen Landes Nothdurfft eine Schiedmünz vorhanden/ und sonst in deren Mangel den Preiß der Waaren über Gebühr zu ersteigern keine Ursach seyn möge/ so ist deren Ausmünzung auch von rohem ungemünztem Silber nicht absolute zu verstaten: anderer Gestalt würde zu verbottener Aufwechselung und Vermünzung der guten groben Sorten domehr Anlaß gegeben/ und das Silber/ so zu Ausmünzung guter grober Sorten und deren Vermehrung zu erspahren gewesen/ unnützlich verwendet/ und im Preiß domehr ersteigert.

60 Wannenhero schon dabevor gut befunden worden/ und nochmals stricke darüber zu halten ist/ daß die Ausmünzung kleiner Sorten gänzlich abgestellt/ und wenigstens bey dieser Zeit/ da deren allenthalben ein überflüssiger Vorrath sich befindet/ so lang suspendirt werde/

57
Ferner
Erhaltung
guter
Reichs.
münzen um
Besörde-
rung des
surrogadi.

58
Grobe Sor-
ten zu an-
dern klein
Münzen
nicht wie-
der zu ver-
schlagen.

Ausmün-
zung kleiner
Schied-
münz/ wie
weit und
welcher
Gestalt zu
verstaten?

werde/ biß sich in einem oder andern Land oder Cratzi Mangel daran ereignet, welchen Falls der selbe Lands. Herz oder Münz. Stand solche Benöthigung an des Craisses oder auch mehrerer in dem Münzwesen correspondirenden Craissen Berordnete zu den probation. Tzgen gelangen zu lassen und nicht nach eigenem Belieben/ sondern mit derselben Erlaubnis und Ermässigung der Anzahl solcher kleinen Sorten nach des Landes Bedürffigkeit/ alsdann aber gleichwol die erlaubte gemessene Anzahl/ und nicht dar über/ in Reichs. Satzungs. mässiger Gürtigkeit zu münzen Macht haben könnte. v. R. l. de anno 1524. §. 26. Münz. edict de anno 1559. §. 12. & seq. it. §. 32. 34. R. Imp. de anno 1566. §. 154. de anno 1570. §. 126. & seq. de anno 1576. §. 72. de anno 1582. §. 70. de anno 1603 §. 56. Ferner diesem Ubel desto fester vorzubiegen/ und alle Gelegen. heit überflüssiger Aufmünzung kleiner Sorten zu nehmen, würde (3.) auß vorigen Reichs. Satzungen auch diejenige Verordnung mit Nutzen zu wiederholen seyn/ Krafft deren niemand gehalten bey den Zahlungen solche kleine Münzen/ weniger eine grosse Summ derselben/ sondern nur von etlicher Gattung eine geringe quantität anzunehmen. v. Münz. edict de anno 1559. §. 11. & 33. Rec. Imp. de anno 1576. §. 76. Ingleichen wäre zu Erlang. oder Erhaltung des lutrogati (4.) die V. r. f. ü. h. r. u. g. so wol des rohen unvermünzten Silbers und Goldes/ auch silbern und gülden den Geschirres/ als des aufgemünzten guten Geldes außserhalb dem Röm. Reich und mit demselben im Münzwesen correspondirenden Landtschafften/ nach Anleitung voriger Reichs. Satzungen/ nochmals außs. schärffte zu verbieten/ und gegen die Ubertreter nach Inhalt solcher Ordnungen unnachlässig zuver. fahren. v. l. 2. c. de commerc. & mercat. R. Imp. de anno 1524 §. 25. de anno 1551. §. 46. 50. & seq. de anno 1555. §. 138. de anno 1557. §. 80. Münz. edict de anno 1559. §. 50. 54 159. 160. & 164. Rec. Imp. de anno 1566. §. 168. & 175. de anno 1570. §. 142. 146 & seq. de anno 1571. §. 11. & seq §. 36. de anno 1576. §. 75. de anno 1582. §. 71. de anno 1603 §. 55. Marquard. de jur. mercat. lib. 1. c. 11. n. 4. lib. 3. c. 5. n. 12. lib. 4. c. 5. n. 28. Lather. decens. lib. 3. c. 10. Klock. de arar. lib. 2. c. 24. & 84. Dann obwol entgegen gesetzt werden möchte/ daß ratione des aufgemünzten baren Geldes solch Verbott um deswillen nicht practicirlich oder nützlich/ weil dardurch alle Commercien mit den Außländischen/ deren doch Teutschland kaum entrathen mag/ be. stricket und aufgehoben würden. So kan doch dieser Einwurff solch

61

Ehied. münz wie weit in Zahlungen an; uneh. men.

62

Versü. rung rohen oder auch gemünzten Goldes und Silbers außserhalb dem Reich wie weit nachzuge. ben?

63

Obiectio gegen das Verbott der Auf. führung gemünzten Geldes.

- 64 nützlich verbott und do weniger verhindern/als eben die Commerciën/
 welche Teutschland bisher o mit den Außländischen gehabt/ überflüs-
 sig und Teutschland mehr schädlich als nützlich zu seyn scheinen/indeme
 die Erfahrung bereits dargeleget/ daß durch Einführung fremder
 Waaren die Teutsche Nation auß vorwitziger Begierde des Neuen
 zur Uppigkeit/ Verschwendung und dergleichen/ angereizet/ die
 Einländische im Röm. Reich gemachte Waaren und manufacturen
 in Be. achtung gebracht/mithin denen Reichs. Einwohnern die Nah-
 rung abgeschnitten/das Röm. Reich alles Geld. Vorraths entblößet/
 die Außländische aber gegen dasselbe zum nicht geringen Schaden
 und Gefährlichkeit gestärcket und bereichert worden. Dann einmal
 ist gewiß, daß jeglich Reich und Landschaft nur allemal so viel reicher
 wird und zunimt/ als an baarem Geld mehr hinein dann darauß
 komt; Hingegen um so viel an Reichthum und Kräfften abnimmt/
 als an barem Geld mehr darauß/ dann hinein gebracht wird: In
 dem dieses das einzige beständige medium adæquatum ist/ womit
 in der Welt alle Handlung bestritten werden kan und muß. Wie
 wenig diese maxim in Teutschland geachtet worden/ und was dem-
 selben vor Schade darunter zugestossen/ wird leicht begreiflich seyn/
 da man nur etwan eine oder andere außländische Nation oder Land-
 schafft gegen die Teutsche ballanciren und abwiegen wolte. Solche
 Waage haben die Teutschen gegen eine gewisse Nation zwar etwan
 zu spät/doch noch rühmlichst zur Hand genommen/wann sie auß Be-
 tracht/ was vor grosse Summen Gelds durch derer Teutschen in sel-
 bige Landschaft vorgenommene Reisen/ so dann durch Einführung
 der darauß kommenden Waaren und manufacturen auß Teutschland
 in jene Landschaft verführet/und wie wenig Geld hingegen darauß
 in Teutschland eingebracht/ mithin dadurch selbige Nation gegen
 Teutschland mächtig gestärcket worden, endlich zur Sach gethan/und
 solche fremde Waaren und manufacturen verbotten haben. Ob nun
 zwar hierbey eine andere Reichskündige Ursach mit eingelauffen/
 darab auff andere außländische/ ja hiernächst auff ermeldte Nation
 selbst/ sich nicht argumentiren läffet; So dörrfte doch bey selbigen
 allesamt etwan Teutschland Ursach haben / den bekandten Verß
 nicht auß Gedancken zu lassen:

In tantum amico munifex morem geram,
 Tanquam nec idem sit futurus.

Zuge.

Zugeschweigen/das obangeführter massen solchen Verbotts mehrere 69
 Ursachen seynd/ als die Verstärkung der gegenwärtigen oder künft-
 tigen Feinden/ und demnach Teutschland wolthut/ wann es nebenst
 dem Verbot der Ausfführung baren Geldes ebenfalls die Einföhrung
 fremder Waaren und manufacturen verhindert/ als wordurch der an
 sich selbst verbottenen Ausfführung des baren Gelds um so viel kräft-
 tiger vorgebieget wird. *Lather & Klock. d. loc.* Gestalten dann Teutsch-
 land wegen seiner Grösse und Weite/ wann de cætero die manufa-
 cturen und anderes wol eingerichtet werden/ bequem genug ist/ unter
 sich selbst den Handlung zu treiben/ und an allem die Nothdurfft zu
 haben. Aus welchen considerationen ich keinen Anstand finde/ wann 70
 schon etwan obvermeldtes Verbott der Ausfführung guten Gelds
 nicht absolute, sondern auff solche Ausfführung/ welche von gewinn-
 süchtigen Aufwechsclern zu anderwärtiger Vermünzung beschiehet/
 restrictivè zuverstehen seyn möchte/ wie zwar auch obangezogenen
 Reichs-Abschieden/und der in dem Abschied *de anno 1570. §. 147.* gemach-
 ten Unterscheidung sichs ansehen läst/ doch das Widerspiel auff dem
 Münz- edict *de anno 1559. §. 54. verb.* zur Handthierung abzuneh-
 men/ gleichwol den dermalen die rathsame Gedancken dahin gehen zu
 lassen/das nunmehr und fürs künftige solche verbietende Ordnung
 so wol auff alle Ausfführung baren Geldes in genere, als auff die
 Einföhrung fremder Waaren und manufacturen erstreckt würde/ in-
 sonderheit da dikhmals die Erfindung eines gnugsamen surrogati schwe-
 rer fallen wil/ als etwan vor diesem weniger und restrictirte Mittel
 darzu anreichig gewesen. Dieweil aber auch Teutschland ein und an- 71
 dere nicht eben ad luxum, sondern zum unentbehrlichen Gebrauch nö-
 thige Waaren und manufacturen auff sich selbst nicht erziehet/ son-
 dern unumgänglich auff andern Länden überbringen lassen muß/ so
 wäre dahin zu arbeiten/das selbige Ländschafften zur conformität in
 dem Münzwesen gebracht würden. *v. R. I. de anno 1551. §. 50. & seq. de anno*
1557. §. 85. de anno 1571. §. 9. & seq. de anno 1576 §. 68. de anno 1582. §. 71. de anno
1598. §. 49. & seq. de anno 1603. §. 54. & seq. oder da solches nicht practica- 72
 bel, auch etwa dergleichen conformität dem Reich nicht allemal nütz-
 lich/ weil alsdann die freye commercia hinc inde absolute zugelassen
 werden müssen/ und wann mehr Waaren und manufacturen in- als
 aussershalb Teutschland gebracht würden/ dann auch mehr Geld
 auffser

ausser dem Reich als hinein käme/ so möchte endlich solchen Fals die Einführung der ganz unentbehrlichen Baaren und manufacturen nur zur äussersten Nothdurfft/und nicht überflüssig/ auch mit Obrigkeitlichem Vorwissen und Willen nachgegeben werden können/ doch daß alsdann vor dieselbe/nach Anleitung des Münz. edicts de anno 1559. §. 54. Zuforderst die im Reich sich etwa noch befindende fremde ausländische Münzen/ so weit selbige anreichten/ ausgezahlt/ und von Reichsgültigen Münzen nur der Ueberrest darzu gelegt würde.

73 Nächsteme stünde zu überlegen, ob nicht das Verbott der Einführung fremder Baaren allein bey den jenigen Landschaften zu limitiren nützlich/ in welche mehrere Baaren aus Teutschland dann aus demselben in Teutschland eingebracht werden/ weil sonst/ da selbige sich des juris retortionis gebrauchten/ Teutschland der Vortheil des meh-

74 rern ein. als ausgehenden baaren Gelds entgieng. Solches aber sowohl/ als die Aufwechselung und Ausföhrung selbst zu beobachten/ würden an allen Orten/ fürnemlich in den grossen Handelsstädten/ wo den Betrug wider solche Ordnungen zu üben die meiste Gelegenheit ist/ R. Imp. de anno 1571. §. 36. de anno 1576. §. 80. nicht allein die vormals in ermeldten Handelsstädten angeordnete jeweilige Reichs. visitationen/ v. Rec. Imp. de anno 1570. §. 147. 148. 149. sondern auch von jeder Landes. Obrigkeit bey den Zöllen und andern Pässen oder sonst mit genauer Durchsehung und examination der täglichen oder wochentlichen Verzeichnussen aller ein. und ausgehenden Baaren und Gelder/ als welche vor der Ein. oder Ausföhrung dem Magistrat vorhero unständig und Sorten. weiß anzuzeigen waren/ fleissigste Aufsicht müssen gehalten/ am meisten aber gegen die Uebertreter/ und saumhafte Obrigkeiten/ die gesetzte Straffen/ andern zum Abschrecken/ würcklich und ohne weitläufftigen proceß exequirt werden/ per tradita superius, & R. I. de anno 1571. §. 16. 36. & 37. Eben auff solche Art möchte es (5.) auch mit den bisshertigen im Reich geprägten geringhaltigen und nun per novam legem verruffenen oder devalvirten Sorten zu halten/ und deren Verführung ausserhalb dem Röm. Reich gleichfals zu verbieten seyn. Dann obgleich es scheint/ daß solche vielmehr aus dem Reich aufzuschaffen/ als darin zu behalten/ um nicht wiederum in neue confusion zuverfallen/ sondern allein gute vollgültige Münzen im Römischen Reich beständig zu haben und zu erhalten; So ist doch die intention mit

75
Aufsüh-
rung der
geringhal-
tigen de-
valvirten
oder ver-
ruffenen
Sorten wie
ferne solche
zuverble-
ten oder zu
zulassen?

mit obigem Verbott eben nicht auff tolerirung derselben im Röm. Reich zum Behuff der Commerciën/ sondern nur dahin/ daß sie nicht ausserhalb dem Reich verführt/ vielmehr aber innerhalb consumirt und zu andern Reichs. Satzungs-mässigen Sorten verschlagen und umgemünzt/mithin das surrogatum desto leichter in gnugsamer Anzahl erreicht/auch alle Gelegenheit/wordurch solche auß andern Ländern/dahin sie verführet worden/ wiederum nach und nach ins Reich eingeschoben werden können/ gänzlich benommen werden möge/ allermaßen schon vormals/ als bey deren anfänglichen tolerirung in dem abgemündigten valor die völlige rectification nicht zu erheben gestanden/ zu obtinirung solchen Zwecks dergleichen statuirt/ alleinig aber zu præcavir. und Abwendung des/ denen possessorn auß der Einwechselung bey den Münzstätten um den taxirten geringeren valor zumachsenden Schadens das tempus à quo/ in etwas suspendirt/ und ermeldten possessorn eine halbjährige Frist solche Sorten anderwärts ausser dem Reich zu schaffen und aufzugeben gelassen worden/ ehe und bevor sie selbige um den taxirten oder nach Billigkeit vergleichenden Werth zu den Münz. Stätten zu liefern gehalten gewesen/ oder in Verbleibung dessen mit der confiscation und andern Straffen gegen sie verfahren werden können. v. R. Imp. Spirens. de anno 1542. §. 39. de anno 1551. §. 37. 39. 41. & seq. Münzediēt de anno 1559. §. 35. & seq. §. 46 47. & seq. & præcipuē §. 70. 71. 72. 170. R. Imp. de anno 1566. §. 165. 166. 167. 174. de ao. 1570. §. 144. 145. & seq. de anno 1571. §. 12. 16. 19. de ao. 1576. §. 74. Wiedann auch schon hievor derjenige Münzstand/deme vor abgelauffener halbjährigen Frist und erschienenen confiscations. Recht dergleichen Sorten zur Einwechselung zugebracht worden/ zu solcher Einwechselung um den rechten taxirten oder nach Billigkeit und ohne der Unterthanen sonderbaren Verlust verglichenen Werth/auch hintriederum zur Reichs. Satzungs-mässigen Vermünzung schuldig und verbunden; Hingegen denen lēdirten wegen des erlittenen Abgangs und Schadens gebührende satisfactio von dem Münz. Herrn/ Münzmeister oder andern Verursachern zuverschaffen gewesen wie ab den angezogenen Reichs. Abschieden/ fürnemlich aber auß dem Münz. ediēt de anno 1559. §. 72. Rec. Imp. de anno 1566. §. 145. de anno 1571. §. 19. in mehrerem zu erschen. Diweil aber die Zerrüttung etwa jezo grösser als jemals/ und wenn das tempus prohibitionis à quo

76
Vermünzung der selben zu andern Reichs. constituti-on. mässigen Geld.

77
Tempus der Veräußerung und Ausfühung à quo.

78

Indemnification der possessorn solcher geringhaltiger Sorten.

79

[T]

aber.

abermals suspendirt werden solte/ nicht unzeitig zu besorgen ist/ daß inzwischen alle solche Sorten ausser dem Reich fortgeschafft werden/ und alsdann gar eingeringer und ganz nicht anreicherlicher Vorrath Silbers zum surrogato im Reich verbleiben dürfte; So könnte diß. mal vielleicht am vortráglichsten seyn/ wann die Ausführung solcher Sorten so balden eingestellt/ hingegen alles dergleichen Geld/ das in den Münzstätten befunden wird/nach Unterscheid dessen legalitæ toder illegalitæt entweder confiscirt/ oder doch gleich balden in gute Reichs. Sorten ungemünzt/ ingleichen wegen des jenigen/ so in der Privatorum Händen/der unverlangte Anstalt gemacht würde/daß von jedem Lands. Herrn all solches in seinem Gebiet befindliches Geld/ welches ein jeder sub confiscatione & aliis pœnis anzuzeigen hätte/ umständlich und Sorten. weiß mit Vermeldung des Münz. Herrn verzeichnet/ förters unverzüglich in desselben Lands. Herrn/ so er ein Münzstand wäre/oder in des Craisses Münzstatt geliefert/der Münz. Herr citirt, und dann solch Geld nicht eben auff die Art/ wie es bey den Athenern zu seinem privatNutzen Hippias gemacht/ v. Aristot. 2. æcon. sondern ohne alles Falsch/ in gutes ordnungs. mässiges Geld vermünhet/ und jedem possessori der taxirte Werth mit gutem Reichsgültigem Geld bezahlet/ so dann der Schade und Abgang von dem Münz. Herrn/ Münzmeistern/oder andern Ursachern ohne allen Proceß und Weit. läufigkeit/ auff Art und Weise/wie oben angeführt/ verschaffet werden möchte. Und obwohl auff diese Art das surrogatum in solcher Menge nicht wieder herauß komt/ sondern ein ziemliches daran abgehet/dannhero die jetzige Kriegszeiten den Rath suppeditiren möchten/ gleichwie oben die fernere Aufmünzung nicht auff einmal zu abrumpiren/ also vielmehr die vorhandene geringhaltige Sorten länger zu toleriren; So ist doch dabey zu bedencken/daß sich solches entweder auff ihren völligen/oder nach dem innerlichen Gehalt devalvirten valor verstünde: Ersten Falls bliebe die confusion ohne einige remedirung/wie sie ist/ und wäre je länger je grösser zu besorgen; Andersn Falls aber ergibt sich bey der devaluation auff den Werth des innerlichen Gehalts eben solcher Abgang an der quantität baren Geldes/ als auch bey der Ummünzung zu Reichs. Satzungs. mässigen Sorten/ und würde gleichwol bey jenem modo die Gelegenheit zu fernerer Unordnung nicht abgeschnitten/ sondern annoch die Thüren dazu offen

80
Aliud tem-
pus à quo.

Interims-
tolerirung
der gering-
haltigen
Sorten in
völligem
oder abge-
würdigten
valor ob-
wählig?

offen gelassen. Solte dann gleich die devaluation nicht eben præcisè 82
 auff den Werth des innerlichen Gehalts/ sondern provisionaliter nur
 mit einem kleinen temperament ad interim eingerichtet werden; So
 würde annoch ein prætext zu fernerer Ausmünzung geringhaltiger
 Sorten mit Zurücksetzung der Jahrzahl gelassen/ mithin dem Untwe-
 sen und den inconvenientien/ welche bey Betrachtung des obange-
 zogenen ersten Vorschlags berührt/ der Riegel nicht vorgeschoben
 werden können; dannenhero etwan besser seyn/ den dißfals besorg-
 ten Abgang in andere Wege/ mit Benbehaltung des Silbers und
 Goldes zum Vermünzen/ wie nachgehends weiter folget/ zu ersehen/
 als der grossen Unordnung mit künftigem noch mehrern Scha-
 den länger nachzusehen. Dergleichen stünde zu regeriren/ wann auff 83
 solcherley Abgang im surrogato reflectirt würde/ da (6.) die Aus-
 schaffung der fremden ausländischen gegen dem Reichs. Satzungs-
 mässigen Gehalt zu geringen Münzen ausser dem Reich/ und das
 Verbott derselben Einführung ins Reich nochmals allerdings in
 Kräfte bliebe/ nemlich daß ratione der Ausführung eine gewisse
 etwa halbjährige Frist/ worinnen solche Sorten entweder um den rech-
 ten valor in die Münzstätte zu liefern/ oder auß dem Reich fort zu
 schaffen und aufzugeben gesetzt/ und nach Ablauf derselben die Aus-
 führung nicht weiter gestattet/ sondern gegen die Ungehorsame mit
 confiscation und sonsten verfahren; Denjenigen aber/ welchen es
 an der Gelegenheit der Fortschaffung in bestimmter Zeit ermangelt
 gehabt/ solche annoch/ um sie gleichwol zu Verhütung confusion und
 Unterschleiff aus den gemeinen Händen und fort zu bringen/ bey den
 Münzstätten um den taxirten oder vergleichenden valor abgewech-
 felt/ und zu guter Münz verschlagen; so dann der Münz. Herr oder
 andere Ursacher/ so weit möglich/ zu Erstattung des Schadens und
 Abgangs angehalten würden/ R. I. de anno 1551. §. 37. 39. 41. 42. & 46.
 Münz. edict de anno 1559. §. 50. 51. 52 & seq. item §. 144. & seq. R. I. de anno
 1566. §. 157. 164. & seq. usq. ad 176. de anno 1570. §. 142. 144. 145. & seq. de
 anno 1571. §. 2. & 16. de anno 1576. §. 73. 74. 75. 77. 80. de anno 1582. §. 66.
 de anno 1594. §. 103. & seq. Wie dann auff den Fall/ da der ausländische 84
 Münz. Herr oder andere Ursachere im Reich begütert/ oder sonst der
 schuldigen indemnisation halber sündlich und ohne sonderbare Weit-
 läufftigkeit zur raison zu bringen wären/ denen possessorn der Gelder

Fremde
 ausländi-
 sche Mün-
 zen/ welche
 zu verblei-
 ben.

Vermün-
 zung der-
 selben zu
 gutem Geld
 und inde-
 mnisation
 der posses-
 sorn.

- Das indult einiger Zeit nicht nöthig/ sondern vielmehr die suspension des Verbotts fernerer Ausführung ad certum tempus à quo, bey solchen Sorten limitirt und allein in den jenigen Fällen/ wann die indemnisation zweifelhaft/ der acquitât besagter Reichs. Satzung in dem
- 85 tempore à quo inhærrt werden könnte. Im übrigen fällt das temperament, so einige bey diesen und vorigen Puncten treffen wollen/ Krafft dessen zwar keine mehrere fremde oder einheimische geringhaltige Sorten von den Außländischen angenommen/ und hierdurch die Anzahl derselben im Reich nicht vermehret; aber solche hingegen noch zur Zeit/ und biß ein gnugsames surrogatum verschafft seye/ von den Einländischen unter sich eingenommen/ oder in effectu nur deren jetziger Vorrath im Reich benbehalten/ aber nicht vermehrt werden solle/ von selbstem auß deme übern hauffen/ was bißhero hin und wie-
- 86 der repræsentirt und vorgestellt worden. Nachst deme verstehet sich vorbemeldtes Verbott ratione der außländischen Münz billich nur auff geringhaltige Sorten und nicht auch auff diejenige/ so in der innerlichen Gültigkeit mit den Reichsmünzen correspondiren/ deren Einführung ins Reich vermdg der gesunden Vernunft und vorangezogener Reichs Abschieden vielmehr möglichst zu befördern. Was
- 87 dann bey solchen beyden letztern Posten etwa vor ein Abgang in surrogato annoch entstehen möchte/ zu dessen Ersetzung wird mercklich vortragen können/ wann (7.) den Gold- und Silberschmieden nicht erlaubt würde / weder zu Behuff ihres Handwercks güldene oder silberne Münzen zu brechen und zu verarbeiten/ noch auß rohem und ungemünztem Gold oder Silber alle hand überflüssig/ mehr ad luxum als zum nothdürfftigen Gebrauch diensames Geschirz oder andere
- 88 Dinge zu machen. Dann obschon beydes allbereits in vorigen Reichs. Ordnungen inhibirt und allen unvermeidlichen Fals auff gewisse Art limitirt ist. v. Münzdict de anno 1559. §. 151 152. & 173. Recept. Imp. de anno 1530. tit. 17. §. 6. Nachdem jedoch seithero wenig darüber gehalten/ auch viel unvermünzt Gold und Silber zu überflüssigen Dingen ohne Unterscheid und Hinderung verwendet worden; So wäre kein Zweifel/ da hinführo ob jenem Verbott besser gehalten/ und demselben noch dieses beygefügt würde/ daß keinem Gold- oder Silber-Schmied oder andern Goldarbeitern und Goldstickern ausser etlichen zum nothdürfftigen Gebrauch den Stands. oder andern Per-
- sonen

Gold- und
Silber-
schmieds
Ordnung.

sonen zulässigen Stücken/ so zu specificiren stünden/ einiges anderes
 gulden oder silbern Geschir/ oder andere Dinge/ ohne Vorwissen und
 Willen der Obrigkeit zu machen verstatet seyn/ auch die Obrigkeit sol-
 che Verwilligung nur nach Erheisch und Befindung der Umstän-
 den zu thun haben vielmehr aber möglichst darmit zurück halten solle/
fac. l. un. C. Nulli licet. in fren & equest. sell. daß alsdann gegen die jezt-
 ge Zeiten etwan wol allein in diesem Stück zu Beförderung des sur-
 rogati so viel Gold und Silber erspahret werden könnte/ als dem er-
 wehnten surrogato in den vorigen beyden Posten abgehen möchte.
 Zugleichem (8.) könnte vorbemeldter Abgang auch dahero ziemlich
 ersetzt/ und das surrogatum sehr befördert werden/ wann diejenige
 Stände/ so mit Gold und Silber Bergwercken gesegnet/ und solche
 Göttliche Gabe zu Ausbreitung Gottes Ehre und der Armen Hülffe/
 auch des Landes/ und so weit übrig und möglich ist/ zu des Nächsten
 und Röm. Reichs Wohlfahrt anzuwenden pflichtig seynd/ ernstlich er-
 mahnet würden/ das gewonnene Gold und Silber zu guten Reichs-
 Satzungs-mässigen Sorten vermintzen zu lassen/ oder da selbige des
 Mintzens nicht berechtiget/ solches an andere Münzstände zu dem
 Ende um einen nach Billigkeit vergleichenden Preiß zu überlassen/
R. l. de anno 1524. §. 25. de anno 1529. §. 33. de anno 1530. §. 134. de anno 1532.
zit. 8. §. 1. de anno 1541. §. 63. de anno 1570. §. 151. nicht aber um mehrerer
 Gewinnsucht halber anderwärts zu verwenden/ in Betracht/ gleich
 wie eben deßhalben ihnen specialiter indulgirt worden ausser den or-
 dentlichen Craiß-Münzstätten auch ihre besondere Land-Münzstatt
 zu haben/ *v. num. 45. hic*, auch das Münz-Regal an sich keine mercantz/
 noch zu eigenem privat Vortheil/ sondern dem H. Röm. Reich zu
 Ehren und Wohlfahrt zu gebrauchen ist *R. l. de anno 1570. §. 132.* also sie
 weit grössere glorie und Nachruhm/ welchen hohe Standespersonen
 einem schändlichen ungerechten ihnen sehr übel anständigen Gewinnst
 weit vorzuziehen haben/ darvon tragen würden/ wann ihnen der-
 gleichen grosse Beförderung des gemeinen Besten rühmlichst nach-
 klingete. Daß nun hierdurch das surrogatum um ein merckliches
 vermehret würde/ ist klar am Tag/ in dem alles gewinnende Gold und
 Silber/ so zu sagen/ noch niemals in der Welt oder commerciorum
 usq. gewesen/ und nunmehr künfftig gegen die jeztige Zeiten um so
 viel mehr Geld in die Welt und in das Reich gebracht würde/ als an

89
 Mit Berg-
 werck be-
 gabte
 Stände zu
 Ausmin-
 hung gute
 Geld zu
 adhortiren

90

91

92 Gold und Silber auß den Bergwercken gewonnen/ und in Reichs- gültige Sorten vermünzt worden. Eben darumb auch wäre bey den je- nigen Außländischen/ so mit Bergwercken versehen/ dahin zu hande- len/ daß Gold und Silber von denselben um einen geringeren Werth/ als solches in der Ausmünzung debito modo wieder angebracht wer- den kan/ erlangt würde/ weil wegen des wolfeilern pretii doch wieder mehr gut Geld ins Reich käme/ als darvor hinaus gegeben worden;

93 oder da die Außländische mit Bergwercken versehene Herrschafften selbst solch gerecht Geld münzeten/ als es im Reich passirlich/ möchten dieselbe zur Ausmünzung ihres auß den Bergwercken gewonnenen Golds und Silbers ebenfalls adhortirt / und obvermeldetes Verbott ratione der commercien und Einführung fremder Waaren gegen selbige also temperirt werden/ damit sie nicht gleichmässig zum Ver- bott der Waaren auß Teutschland (so dieselbe in grösserer Menge dorthin/ dann von dar in Teutschland geführt würden) veranlasset/ mithin der Paß/ mehr von solchem guten Geld in Teutschland als hinauszubringen versperret werden möchte. (9.) Würde zum Zweck

Limitati-
on des
Verbotts
der Ein-
führung
fremder
Waaren.

94 Regulirung
und Ein-
richtung
der com-
mercien.

so wol des surrogati, als Ersetzung des obbesagten Abgangs in dem- selben/ gar ein grosses beitragen/ wann in Teutschland mit den com- mercien und manufacturen alles wol eingerichtet/ und in deren Regu- lierung jederzeit dahin reflectirt würde/ daß mit den jenigen Außlän- dern/ durch deren Handelschafft mehr Geld ins Reich als darauß ge- bracht werden kan/ behörige communication unterhalten/ mit andern aber die Commercationes, zumalen von Jubelen und andern mehr. ad luxum dann zur Nothdurfft diensamen festbaren Waaren/ nach äußerster Möglichkeit eingestellt / auch insonderheit im Reich keine fremde Handwercksleute/ so das verdiente Geld außershalb bringen/ gelitten werden mögen. Hierbeneben stünde zuverordnen/ daß nichts/ so zu einer gewissen Form verarbeitet/ und darauß eine gewisse species gemacht werden kan/ in seiner rohen materi außershalb Reichs (wie solches alles auch sonst in jeder Lands. Herr in seinem Land mit Nutzen practiciret) verführet/ sondern vorherd innerhalb dem Reich in solche speciem transformirt, und dann die species formata außershalb dem Reich verkauft würde: Dann obgleich durch Verkaufung der rohen materi allbereits ein merckliches an Geld / so vorher im Reich nicht gewesen/ darein gebracht/ und hierdurch dem jehigen surrogando um ein grosses geholffen wird/ so ist doch solcher Vortheil und Hülffe desto grösser/

95

96

größer/ wann die species formata propter additam formam um so viel theurer angebracht werden mag. Welcherley Reglement und Ein- 97 richtung der commercien, dadurch nicht allein das im Reich vorhandene Geld beybehalten/ sondern noch mehrers darein gezogen wird/ meiner Einsicht nach/ eben die rechte Art und Gestalt ist/ quâ barbaris aurum subtrili ingenio subtrahi jubent Imperatores in l. 2. C. de commerc. & mercator. add. Marquard. de jur. mercat. lib. 3. c. 5. n. 13. Lath.

ther. d. c. 10. n. 5. & seq. n. 36. Klock. d. c. 10. n. 8. (10.) Ist zwar an sich 98

selbst unverneinlich/ wann der Kriegs-Herr mit Generalen und Offi- Bezahlung cirern von ungemeiner Tapffer- und Herzhafftigkeit/ Preißwürdig- der Sol- sten Klugheit und Vorsichtigkeit/ sonderbarer autorität/ ganz embst- datesca Golds in ger Sorgfalt und allen andern erforderenden Tugenden und Quali- Frucht- tätén instruiert wäre/ und doch darbey des baaren Gelds in gnugsamer und der- quantität ermangelte/ wovon der Soldat geworben/ besoldet/ und gleichen wie vor- mithin in Gehorsam und Schrancken erhalten/ auch proviant, artil- träglich?

lerie, und andere Nothwendigkeiten angeschafft werden könnten/ daß es alsdann mit jenem allein keines weges außgerichtet seyn würde/ wannenhero noch heutiges Tages bey währendem Krieg das baare Geld belli nervus, und dessen ein größerer Vorrath in Teutschland als zu friedenszeiten/ vorhanden seyn muß: Gleichwol möchte sich noch 99

ein Mittel finden/ wodurch solche Bedürfftigkeit der Baarschaft in etwas moderirt/ und sothane Kriegsnothwendigkeit mit wenigerm baaren Geld bestritten/ einfolglich das surrogatum nicht so groß/ als sonst erfordert/ und desto ehender erreicht werden könnte/ nemlich wann nach Anleitung des Reichs-Abschieds de anno 1641. §. 37. der Solda- ten Sold zum theil mit Frucht/ Wein/ Bier/ oder andern Lebens- Mitteln/ item Pferden und andern Bedürffigkeiten/ womit etwa doch der Kriegs-Herr überflüssig versehen/ in billichem Anschlag abge- tragen; So dann vor dergleichen/ was der Kriegs-Herr überflüssig hat/ die Artillerie und andere Nothwendigkeiten ertauschet/ oder dar- vor jene Dinge in solutum gegeben würden. Wann solches alles (wie

mehr zu wünschen als zu hoffen) und darbeneben zu Vorkommung einer abermaligen Steigerung des Golds- und Silberkauffs noch dieses abermals angeordnet/ und debitè exequirt würde/ daß auch die alte und neue Reichs-Satzungs-mässige Sorten/ bey Verlust derselben und anderer hoher Straff/ ultra constitutum valorem hinführo in

keiner. außzugeb.

100
Die gute
Sorten ul-
tra consti-
tutum va-
lorem nicht
anzuneh-
men oder
aufzugeb.

keinerley Weiß oder Wege angenommen oder aufgegeben werden/in
geringerem valor aber deren Einnahm und Außgab einem jeden frey
ſtehen ſolte/ wie ſolches vormals löblich verordnet geweſen. v. Münzh-
edict de anno 1559. §. 66. 67. 68. 69. 155. 159. 160. 164. de anno 1568 §. 168 de anno
1570. §. 147. de anno 1571. §. 11. 32. 36. de anno 1576. §. 69. 75. 78. 80. de anno
1582. §. 66. de anno 1594. §. 103. de anno 1603. §. 54. Und daß alsdann

101
Keinerley
indult oder
privileg ſu
gegen die
Münzherb-
nüg gültig.

wider ſolche erneuerte Münz- Ordnungen keinerley denenſelben in
einem oder dem andern Stück zu wider lauffendes indult oder privi-
legirung kräftig oder gültig zu achten/ v. Münzhedict de ao. 1559. §. 177.

102
Utilitas ex
confiscati-
onibus re-
ſultans.

So möchte verhoffentlich/ und weil noch über das durch die confiscatio-
nen deren wider die Reichs Ordnung gemünzten groben und kleinen
Sorten/ item über die geſetzte Summ in Zahlung anmaßlich auffge-
trungener kleiner Münzen/ ſodann deren in behöriger Zeit nicht fort-
geſchafften verbottenen Sorten/ oder über den geſetzten valor einge-
nommenen oder aufgegebenen Münzen/ 1c. Die Münz- Stände in
ihren auffwendenden Koſten mercklich ſublevirt/ und zum Ausmün-
zen angefriſchet wurden/ zum Zweck etwann vollkörnlich zu gelan-
gen/ mithin von allen andern wegen vieler darauf entſpringenden
Ungelegenheiten ſehr bedenklichen/ provisional: Mitteln aller mög-
lichſt/ und ſo lang es die äußerſte Nothdurfft nicht erfordert/ gänzlich
zu abſtrahiren ſeyn. Da aber gleichwol nach vorherigem Verſuch/

Von inte-
rimis oder
provisio-
nal Mitteln
abſtrahirt.

103

und wann erſt ſolche und andere dienliche Mittel vorgenommen wor-
den/ alle dieſelbe zu einem gnugsamen ſutrogato unzureichig erfun-
den wurden/ alsdann im äußerſt benöthigten Fall möchte wol etwa
am ſicherſten zu dem anfangs gemeldten zweyten Vorſchlag geſchrit-
ten und die Reichs- conſtitution- gemäße grobe Sorten nur indem auß-
ſerlichen valor provisionaliter, und ad certum tempus, erſteigert werden
können/ und zwar auß denen bereits oben n. 29. & ſeq. angezogenen
rationibus, auch weil der Münz- Herr ſo die eingewechſelte Sorten nicht
höher/ als nach derſelben innerlichen Gehalt und Gültigkeit bezahlt/
und über das die außgeprägte Münzen in dem erſteigerten valor je-
weilen wiederum aubringet/ ſeiner Koſten halber nicht minder/ dann
bey dem erſten Vorſchlag/ außer Schaden iſt/ und noch wol chender
Vorthail davon hat. Damit aber auch der bey ſolchem zweyten Vor-
ſchlag oben num. 31. & ſeq. gezeigte Schade/ ſo bey creditor, debitor
und ſonſten auß dergleichen nicht perpetuirlichen interimis. Mitteln
ent-

104
Wie es bey
creditor
und debi-
tor und
ſonſten in

entstehen kan abgewendet werde/so müste der Münz Herr/welcher das Silber oder die vermintzte Sorten nur um den innerlichen Gehalt eingewechselt und erkaufft/ mithin ausser Schaden ist/und gleichwohl die neue Münzen in dem erstigerten valor angebracht hätte/ entweder solche nach abgethaner Steigerung wiederum einlösen/ v. Klock. ^{Zahlungen einjurlich, ten/da der äußerliche valor erstigert würde?}
de arar. lib. 2. c. 84. n. 32. & seq. oder solch provisional Mittel in andere Weis und Art/mit Unterscheid der Personen/und anderer Umständen/dergestalt reghrt werden/das niemand wider Gebühr einige Beschwerung darab empfinde. Allermassen ein grosser Unterscheid ist/ wann jemand entweder das Geld in Handlung legt/ und sonsten täglich einzunehmen und auszugeben pflegt, oder solches otios im Kasten hat: Zum Exempel wann der creditor Handlung führt oder sonst Gelegenheit hat das Geld so bald wieder auszugeben und anzulegen/ so wäre derselbe ausser Schaden/ obschon der debitor ihm vor die geliebene zweyhundert Gulden jeho nur einhundert harte alte oder neue Reichsthaler bezahlte/v. l. 2. & 3 ff. de reb. credit. l. 61. ff. de solut. Im Gegenfall aber möchte er sich mit Zug verweigern solche hundert Rthlr. Jetho vor zweyhundert Gulden anzunehmen, folglich wäre der debitor verbunden, weil obgemeldter Aufschlag nicht perpetuirlich/ wohin jehztangezogene Rechten sich verstehen/ sondern nur provisional und auff keine Zeit durabel, mit der Ablag bis nach wieder abgethaner Steigerung einzuhalten/ l. 99. ff. de solution. Dann obschon der debitor jetho solche vor zweyhundert Gulden eingenommen/auch wider Willen in dem onere praestationis ulurarum gelassen wird; Solst doch der Billigkeit nicht ungemäss/ wann der creditor und debitor beyde de damno vitando certiren/und in pari miserationis gradu stehen/ quod tunc magis prospiciendum sit creditori *Coler. de process. execut. p. 2. c. 3. n. 126. Tabor. de praesid. debitor. part. 3. artic. 8. §. 25.* Gleichfals in dem Fall/da einer dem andern hundert Rthlr. vorgeliehen/ in specie zu restituiren/ wäre der debitor auch hoc tempore zur restitution gehalten/ wann er die hundert Rthlr. ohne das nicht auszugeben/ sondern otios hinzulegen gemeinet/obschon der creditor solche ebenfalls otios liegen lassen wolte/und nicht auszugeben bedürffte/ als weil solche dem debitori hiernächst doch nicht mehr gelten/ und er dergestalt ausser Schaden seyn würde; Hingegen/ da der debitor solche vor zweyhundert Gulden eingenommen hundert Rthlr. dermalen auszugeben

benöthiget / aber der creditor solche bloß zum allerviren restituirt haben wolte / und sonst nicht gebrauchte / möchte dieser jenen vor jeho zur Zahlung nicht anhalten können / und wäre des debitoris causa um deswillen zu præferiren / weil derselbe de damno vitando certirte / der creditor aber kein interesse damni (sondern vielmehr in continuatione usurarum noch ein lucrum) hätte / und ob schon nicht stricto jure, gleichwol ex æquitate pflichtig zu achten / eines andern Nutzen ohne sein Ungemach und Nachtheil zu befördern oder dessen Schaden zu verhüten. *arg. l. 17. §. 3. ff. commod. l. 2. §. 5. ff. de ag. plur. junct. l. 26 ff. de damn. inf. l. pen. ff. ad exhib.* Wofern aber der creditor des Gelds zur Ausgab und Handlung bedürffte und gebrauchen wolte / also ebenmäßig de damno vitando certirte / so möchte derselbe *ceu agens de suo recuperando* dem debitori billich vorzuziehen seyn / utpote qui saltem daret, etiamsi ex accidenti cum damno, quod in eadem bonitate intrinsecâ accepit & alienum est, ut in pari gradu, ut si alterutri egendum sit, egere tunc debitorem omnino æquum sit. Und

109 hindert nicht / daß der creditor nur hundert und funffzig Gulden ausgegeben / und jeho zweyhundert genießet ; Hingegen der debitor von hundert funffzig / zweyhundert weg geben muß / weil der creditor, wann er die hundert Reichsthaler in specie nicht ausgiehen / solche jeho vor zweyhundert Gulden anbringen könnte / mithin daran durch denjenigen nicht zu behindern oder (weil bey Handelsleuten das lucrum cessans pro damno geachtet wird) in Schaden zu sehen ist / dann er wolgethan / und dessen causa aliena suæ propriæ ex charitate à se ipsa incipiente billich postponirt wird. *Conf.*

110 *Coler. & Tabor. d. loc.* Ebener Gestalt würde auch in anderen Umständen bedröger Untercheid zu halten seyn / als zum Exempel / ob die Ersteigerung der Münz ante vel post moram debitoris sich zugetragen *l. 3. §. 3. ff. de action. empt. Molina tr. de usur. n. 686. & seq.*

111 Rürhlich : Es mußte in hoc passu, wie ohne das solch Mittel nur provisional, und auff kurze Zeit zu Beförderung des surrogati, und nicht zu eines oder des andern Verletzung und Beschädigung angesehen / cuique Magistratui frey gelassen werden / in Schuld- und andern gleichmäßigen Fällen / solches nach Beschaffenheit der Contracten und anderer Umständen / pro æquitate & arbitrio boni viri dergestalt zu temperiren / daß zwar den creditoren audiente / was sie auß-

aufgelegt/ weder in bonitate intrinseca noch valore extrinseco etwas ermangele; Hingegen aber auch selbige über ihre Auslage keine Uebermaß haben/ sondern so wol die creditores als debitores, und andere/ ohne Schaden seyn mögen/ wodurch dann dem Hauptzweck eben nicht sonderlich abgebrochen oder geschadet wäre. d. l. 61. & l. 99. ff. de solut. Molina. d. loco Covarruv. de veter. numism. c. 7. S. 1. n. 3. Kizel. de jur. monet. cl. 2. q. 1. 2. 3. class. 3. q. 1. & seq. Franzk. Exerc. 9. q. 2. & 3. Richer. decis. 72. Klock. de arar. lib. 2. c. 48. n. 74. & seq.

Jugleichen müste die Handlung nach den jenigen Orten/ wo der größte Ueberfluß von solchen alten Sorten annoch seyn möchte/ in etwas suspendirt oder limitirt werden/ damit von dannen solche Sorten in dem erstiegerten valor nicht zu häufig ins Reich kämen/ und hiernächst nach abgethaner Steigerung demselben der größte Schaden zuwüchse/ massen ohne die anfängliche Behülff derselben Landen/ durch obgesetzte Mittel/ und wann schon nur allein die im Reich noch vorhandene und hinführo neu ausprägende Reichsthaler eine Zeitlang in externo valore erstiegert würden/ gleichwol zum lutrogato gelangen seyn möchte. Nachdem aber wegen der vielfältigen diffensionen zu besorgen/ daß weder eins oder anderes obbeschriebenes/ wie sehr es auch zu wünschen/ und im Gegenfall zu beklagen ist/ zum Stand gebracht/ oder wenigst noch lange Zeit darmit consumirt werden dürfte/ mithin es wol etwan darben bleiben wird/ was vormals von den Athenern gesagt worden: Sciunt quæ recta sunt, sed ea facere nolunt. So möchte gleich wie andern/ also auch dem Ehur. und Ober. Rheinischen Craiß/ und denen darinn ratione des Münzwesens correspondirenden Ständen/ rathsam seyn/ daß sie inzwischen auff einige special oder particular provisional Mittel gedenden/ und in diesem Rheinischen Craiß den Lezten wol bedachten/ und mit billicher reflexion auff die Nordische Lande (als womit besagter Craiß und die darin correspondirende Stände das meiste commercium haben) unter sich zu Franckfurt gemachten Abschied in seine Würcklichkeit zu setzen trachten/ damit der Unordnung nur in etwas gesteuert werde/ und führo hin der Schade desto erträglicher fallen möge/ wann anderst es nicht etwa an der Zeit der Erfüllung des vaticinii Melanchthonis v. Klock. de arar. lib. 2. c. 2. n. 7. sondern zur völligen ratification des Münzwesens noch einige Hoffnung zu

112

Precautio
damit die
erstiegerte
Sorten nit
gar zu
häufig
eingeführt
werden.

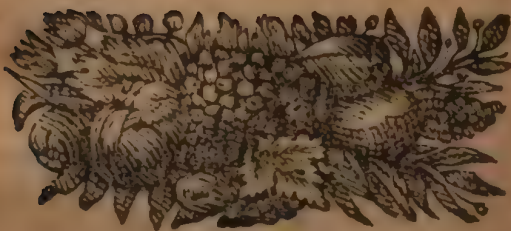
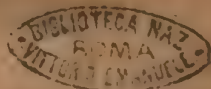
113

Ein voll-
kommenes
remedij
der Münz-
gebrechen
Zweifel.

114

Particular-
und provi-
sional-Mo-
stalt endlich
zu ample-
kiren.
Reflexion
des Rhe-
nischen
Craißes
auff die
Nordische
Lande.

115 **m**achen ist. Ast vector, quin tam in universo Imperio Romano-Germanico quàm singulis ejus circulis! autor divini illius honoris, quo apud veteres moneta pro Dea habita, eique nomen Deæ dictum fuit, necesse habeat nunc erubescere & veniam petere sui inventi, si viveret & mortalitatem cerneret Deitatis monetæ. Si enim Dea esset in moneta, monendo minandoque proficeret & perficeret, quæ sui muneris essent, ac contra æruscatores, Kipperos, falsos monetarios, aliosve omnes pecuniarum depravatores fortiter insurgeret, gladium ultorem stringeret, secaret, necaret, ureret, & ad internecionem deleret; quâ verò antiquorum temporum justâ vindictâ per aliquot secula nunc omisâ, ipsa illa Dea jam dudum animam expirâsse, aut saltem in mollissimi sui lecti sepulchro tam alto somno compressa videtur, ut nulla unquam resurrectio speranda sit, quam tamen donuò intimè precor, libentissimè cohibere in posterum pennam, & deprecari Deæ illatam injuriam, si ipsa resurrexerit!

INDEX

Rerum in quæst. miscellan. contentarum.

Prior numerus majusculus quæstionem; reliqui numeros marginales denotant.

AB. AC. Æ.

Absentia.

Absentis conditionem meliorem, non deteriore, facere licet. *II. 45.*

Abtrag.

Abtrag/Busse/ quandoque sunt synonyma & denotant damni resarcitionem. *VIII. 37. 45.*

Abusus.

Abusus non tollit usum, *II. 35. & seq.*

Accidens.

Per accidens contingentia quatenus consideranda? *II. 36. XVII. 21.*

Acta.

Quatenus credatur judici super processu judiciario & actis? *VIII. 58. XVII. 31. 32. 33. 34. 46. 49.*

Actor.

v. voc. *judex, iudicium.*

Æ.

Ædificium.

Ædificiorum institutio. *I. 3.*

Pro ædibus & operibus publicis extruendis privatorum fundi concedendi, ædesque vendendæ. *II. 81.*

Ædium partes & pertinentiæ quæ habentur? *XI. 21. & seq.*

Æquitas.

Æquitas poscit, præstare alteri quod ei prodest, & sibi non nocet *III per tot. junct. voc. Caritas Christiana.*

Quomodo hoc ipsum æquitatis axioma

Æ. AF. AG.

conducatur ad interpretationem contractuum? *VIII. 123. 124. 147. 157.*

Æquitatis ratio quantum valeat in interpretatione contractuum? *VIII. 125. 126. 147. 157.*

Non omne quod æquitatis naturalis est, quoque jus naturale est. *XV. 18. 20.*

Æstimatio.

Æstimationem rei habens ipsam rem habere videtur. *XII. 11.*

Ætas.

Juniores senioribus reverentiam? In illis dilectionem debent. *I. 2 3.*

Affixum.

Num affixio quid conferat ad constituentiam rerum mobilium immobilitatem? *XI. 17. & seq. ad fin.*

Agnatio.

Agnati quandoque obligantur ad præstationem alimentorum. *XVI. 13.*

Agricoltura.

Ejus favore aditus ad prædium vendendus? *II. 80.*

Agriculturam rectè præcipit Magistratus? *IV. 6 9. 10.*

Agricoltura quandoque ob potiore partem rationem omittenda vel restringenda. *V. 9.*

Agrimenfor.

Agrimenforum constitutio arguit jurisdictionem. *XVII. 58.*

[U] 3

Nun

INDEX.

AH. AL. AM.

Num ex mensuratione bonorum arguatur
jurisdictio? *XVII. 50. 58.*

Num agrimensores peritam à se mensura-
tionem perficere queant absque jussu
Magistratus? *XVII. 60.*

Ahenum.

Num Ahenum muro affixum referendum
ad pertinentias domus? *XI. 26. & seq.*

Alienatio.

Favore dotis permittuntur alienari res
restitutioni obnoxie. *II. 86.*

Alienandi facultas quatenus permittitur pu-
pillis, minoribus? *IX. 2. 4.*

Alienum, Alius.

Quatenus in alieno fundo quid querere
liceat? *II. 85.*

Res inter alios acta quatenus tertio præ-
judicet? *VIII. 55. 56. 57. 60. XVII. 31.*

32. 33. 34.

Ex alienis fruticibus quatenus nuces de-
cerpere, & quatenus in alienis agris
pecora pascere liceat. *V. per tot.*

Cujus sit ex aliena materia effecta species.
XII. per tot.

In alienis finibus non præsumitur quis
habere bona. *XVIII. 61.*

Alimentum.

Alimentorum subtractione Deus homi-
num impietatem coercet *XV. 31.*

Furioso à cognatis alimenta præstanda, ut
ut hereditati renunciassent. *XVI. 13.*

Amicitia.

Universalis & particularis unde oriatur?
II. 67. & seq.

Amicus ita habendus, tanquam inimicus
sit futurus *XVIII. 68.*

Amor.

Amoris subditorum erga Magistratum ef-
ficacia. *II. 30. 35.*

Amorum variae causæ. *II. 67.*

AN. AP.

Angelus.

Quis differentiarum ordo inter angelos & ar-
changelos? *I. 2.*

Animal.

Animalia bruta num sint objectum justi-
tiæ, poenarum? *XV. per tot.*

Animalia præcipua pars facultatum ho-
minis *XV. 31.*

plura vid. sub voc. Brutum.

Annona.

Annona omni studio præcavenda *II. 87.*

Quatenus quis tempore annonæ emere vel
vendere cogatur *II. 87.*

Annonæ carniū evitandæ causâ receptus
in agris privatorum post fructus col-
lectos, pastus communis *V. 8. & seq.*

Ex depravatione monete auri & argenti
cunctarumque mercium annona pro-
cedit *XVIII. 27.*

Annuum.

Quomodo annuum sit perpetuum? *II. 31.*
in fin.

plura v. sub voc. Canon.

Antiquum.

In antiquis probandis sufficiunt verba do-
cumenti enunciativa *VIII. 56. XVII. 33.*

Apis.

Apes servant quendam regiminis ordi-
nem. *I. 4.*

Appellatio.

Appellatio ab interlocutoria in scriptis fa-
cienda cum expressione causæ. *VIII. 12.*

Appellatio ab interlocutoria vim defini-
tivæ habente vel in scriptis sit vel vi-
vocc. *VIII. 12.*

In foris Hassiacis appellatio introducen-
intra 25. dies. *VIII. 12.*

Appellatio ab interlocutoria non ligat u-
nus iudicis à quo, donec fuerit pro-
bitus. *VIII. 140. 141.*

INDEX.

AB. AR. AT. AV. BE.

Adeo ut non necesse habeat citare appellan-
tem, si in causa procedat *VIII. 141.*

Gesta tamen postea revocantur, si pronun-
ciatur bene fuisse appellatum. *VIII. 141.*

Appellatio non admittitur in executione
legum monetariarum. *XVIII. 50. 101.*

Arbor.

Arbores sua sponte in agris privatorum
nascentes earumque fructus cujus sint?
I. 4. & seq.

Arborum frondes.

Arborum frondes pecoribus pabula prae-
bent. *XVII. 71. 73. 74.*

Arborum umbra.

Num sub umbra arborum latius prove-
niant gramina? *XVII. 71. 73. 74.*

Argentum.

Quare argenti annona praescindenda?
v. voc. Moneta.

Argumentum.

à minori ad majus & viceversa *II. 20.*
VIII. 28.

Argumentum à sensu contrario, *VIII. 127.*

Artificium.

Prospicit Magistratus ut varia in Rep. sint
artificia, *IV. 6.*

Attentata. *v. voc. Appellatio.*

Avis.

Nidum avis inveniens saltem pullos, non
matrem incubantem, capere jus habet.
XV. 33.

Aurum.

Auri annona quare praescindenda? *v. voc.*
Moneta.

Ausschreibende Fürsten.

v. voc. Imperium Romano-Germanicum.

B.

Bellum.

Num bella impediant an promoveant
commerciorum? *XVIII. 40.*

BE. BO. BR. BU. CA.

Num bellorum tempore plus pecuniae ne-
cessarium sit, quam temporibus pacis?
XVIII. 40. 41. 98. 99.

Beneficium.

num detur iri viro *II. 45.*

In beneficium collocatum impendentes
sumptus fert qui eo gaudet *XIII. 23.*

Bona.

Inter bona hominis numerantur animalia
quae possidet *XV. 31.*

Non praesumitur quis habere bona in fi-
nibus alienis *XVIII. 61.*

Brutum.

Bruta servant pro sua conservatione ordi-
nem regendi *I. 3. XV. 7. 14.*

Quomodo bruta sint objectum justitiae?
XV. per tot.

Num temere animalia bruta interficere
concessum? *XV. 30. 33. 34.*

Num animalia bruta pro faciendo sacrificio
liceat mactare? *XV. 34.*

Busse.

Busse/ Abtrag/ synonyma, & damni re-
sarcitionem denotant *VIII. 37. 45.*

C.

Caducum.

Quod legatum dicatur caducum? *II. 37.*
& seq.

Num Principi, vel ejus uxori, legatum fiat
in causa caduci? *II. 37. & seq.*

Caducitas legatorum fisci augendi causa
inducta. *II. 38.*

Canon.

Ex praestatione annui canonis quatenus
arguatur dominium, itemve jurisdi-
ctio? *XVII. 61.*

Capitulatio.

Per capitulationes inter Principem & sub-
ditos transfertur potestas Regia in il-
lum *II. 59.*

I N D E X.

CA. CE. CH. CI.

Sedramen capoteftas etiam absque capitulatione videtur à Deo concessa per solam elevationem in regiam dignitatem. *II. 55. 69.*

Num Princeps queat de suo jure Regio sibi à Deo dato per capitulationem remittere? *II. 55.*

Captivus,

Durchführung der Gefangenen *v. voc. Reversales voc. jurisdictio.*

Captivi remissio est actus jurisdictionalis *XVII. 12. 13. 14.*

Cautela.

Cautela superflua non nocet. *II. X. 154.*

Census, Censitica bona.

Ex præstatione census quatenus arguatur jurisdictio *XVII. 61.*

Charitas Christiana

Justitiæ congruit, ne cui noceatur *II. 19. & 77. in f.*

Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. *II. 21.*

Quod alteri justum statuis, etiam tibi justum credas. *II. 21.*

Meliorem alterius conditionem facere licet, non deteriorem. *II. 45.*

Charitas Christiana exercenda etiam erga inimicos & impios. *II. 65.*

Præstandum quod alteri prodest & mihi non nocet. *III. per tot. P. 1. & 7. II. X. 124. 147. 157. 160. XIII. 8. & 10.*

Quomodo hoc æquitaris axioma, modo dictum, conducit ad interpretationem contractuum *VIII. 123. 124. 147. 157.*

Charitas Christiana & socialitas humana rarissima media conservandi generis humani *v. voc. Socialitas.*

Ordinata charitas incipit à se ipsa *XIII. 10.*

Circuli Imperii,

v. voc. Imperium.

CI. CL. CO.

Civis, Civitas.

Civium erga Civitatem ex propria voluntate obligatio. *II. 60. & seq.*

Quomodo civitas reputetur tanquam vicinus *II. 66.*

Civitatum origo. *II. 68.*

Civis pro publica utilitate quid perdens quando refusionem pretii jure prætendat? *II. 72. & seq.*

Civis ipsa civitatis assumptione se obligat ad quævis onera publica. *II. 74. 76.*

Concordia Civium qualiter oppidum obtineatur? *I. 3. II. 62. & seq.*

Quæ inter jurisdictionem Principis & eam quæ quandoque Civitatibus competet, anomalia? *VIII. 42.*

Clavis.

Quatenus claves referantur inter pertinentias domus & res immobiles? *XL. 14.*

Clausula.

Clausula, *Rebus sic stantibus*, quid operum in interpretatione contractuum? *VIII. 125. 126. 127. 157.*

Cæmiterium.

Pro constituendo cæmiterio fundi privatorum concedendi. *II. 81.*

Cognatio.

Nonnunquam cognati obligantur ad præstationem alimentorum. *XVI. 13.*

Collecta.

Quatenus ex collectione bonorum arguantur fines? *VIII. 71. 72. 73. 74. 75. 83. 166. XVII. 50. 57. 58.*

Quatenus ex collectione bonorum arguatur, jurisdictio & superioritas? *VIII. 73. 74. 75. XVII. 50. 57. 58.*

In materia collectarum, præcipue respectu forensium, attendendæ consuetudines. *VIII. 74. 75. XVII. 57.*

plura vid. sub voc. tributum.

INDEX.

CO.

Collegium.

Quæ ordinem s. collegium respiciunt, num obligent extra enim ordinem constitutos? II. 25.

Comitia.

Pluralitas votorum in Comitibus. v. *voc. Votum*.

Qualem Status Imperii in suis ditionibus habeant jurisdictionem ratione eorum quæ in Comitibus concluduntur? VI. 5.

Commercium.

Quatenus in legibus ferendis habenda ratio regionum, cum quibus est commercium? *XVIII. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 63. & seq. usq. 74. item num. 93. 94. 95. 96. 114.*

Pro exigentia commerciorum prospiciendum de sufficienti numero pecuniæ numeratæ. *XVIII. 14. 15. 16. 17. & seq. item num. 30. 37. 39. 40. 41.*

Num bella impediunt an promoveant commercia? XVIII. 40.

Commerciorum usus qualiter pro bono publico ordinandus? *XVIII. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97.*

Qualiter in Imperio Rom. Germanico pro ordinatione commerciorum receptæ Imperii nomine visitationes? XVIII. 74. *plura vid. sub voc. Mercatura.*

Commissarius.

Ex commissione Principis, aut Regiminis locum tenentis, gestum ab Officiali quatenus firmitatem habeat? VIII. 67.

Commissarius mandati s. Commissionis fines excedens nihil agit. VIII. 80. 109.

Communio.

Quo sensu res dicantur communes? III. 6.

An socius socio, manumittere servum communem volenti, partem suam vendere sit obstrictus? II. 79.

Herbæ in agris privatorum sponte nascentur

CO.

res num sint omnium hominum communes? *V. per tot.*

Quando inducatur communio speciei ex aliena materia effectæ? XII. 9. 10.

plura v. sub voc. Societas.

Concessio.

Concessio superstructa erroneo aut falso principio irrita. VIII. 91. 129.

In concessione non perpetua haud facile videtur exclusus ipse concedens. VIII. 156. *in f.*

Concedens rei suæ usum num ipse videatur exclusus? *v. voc. pascuum.*

Concordia.

Quænam vera ad obtinendam in Republica concordiam via? *I. 3. IV. 62. & seq.*

Confiscatio.

Num ob confiscationum commoda subditis de opibus prospiciendum? IV. 5.

Confiscationis pœna ob transgressionem legum monetariarum. XVIII. 47. 62. 77. 78. 80. 83. 102.

Utilitas ex confiscationibus resultans in officinis monetariis. XVIII. 102.

Conjunctio.

Significatio conjunctivæ voculæ, ET. *XV. 26.*

Consecratio.

Consecratio templorum. *X. 13. & 15.*

Consuetudo.

Consuetudo & usus loquendi quid operetur in verborum interpretatione? *XI. 11. 12. 15. 16.*

Consuetudo in causis decimarum attendenda, itemve collectarum *v. voc. Collecta, voc. Decima.*

De consuetudine vicinæ *v. voc. Vicinia.*

Subsequens consuetudo quid operetur ad validitatem s. probationem ejus quod actum esse dicitur. XVII. 34.

[X]

Con-

I N D E X.

CO. CR. CU. DA.

Consul.

Consulatus dignitas & autoritas. II. 26.

& seq.

Consulatus gesserunt Imperatores ac Principes II. 29.

Consules noviter electi spargunt missilia. II. 26. *& seq.*

Contradictio.

Contradictionis omisso quatenus noceat? XVII. 32. 34. 43.

Quid operetur contradictio in præscriptione territorii? XVII. 62.

Contrarius.

Argumentum à sensu contrario *v. voc. Argumentum.*

Copia.

Quatenus probent copiae instrumentorum? *v. voc. instrumentum.*

Creditor.

In quibus casibus magis favendum creditori quàm debitori? XVIII. 107. 108. 109.

Econtra quando magis debitori quàm creditori? XVIII. 108.

Crimen.

v. voc. Delictum: voc. Poena.

Culpa.

Non videtur damnum sentire; qui suam culpam sentit. II. 36. XIII. 25.

D.

Damnum.

Iustitiæ congruit, ne cui noceatur. II. 19. 45. III. 1.

Damnum non sentit, qui suam culpam sentit. II. 36. XIII. 25.

An quis cum alterius damno lucrum petere queat? II. 77. III. per tot. XIII. 8. *& seq.*

Quatenus cum damno privatorum Magistratus rectè statuat ob publicam necessitatem? II. 77.

DE.

Non tenetur de damno, qui jure suo utendo per consequentiam nocet alteri. XIII. 10.

Debitor.

Quod quisque debet, id suo impendio præstare habet opus. XIII. 18. 20. 21. 22. *plura vid. sub voc. Creditor.*

Decima.

Decimarum causa quomodo publica? IV. 7.

Ob eam publicam causam pro iisdem re-
ctè Magistratus condit leges. IV. 7. *& seq.*

Ob decimarum interesse rectè præcipitur ne agri relinquuntur inculti. IV. 10.

Num propter decimas vini mustum colligendum in dolis mensuratis, & quis ferat sumptus mensurationis? XIII. *per tot.*

Præscriptio an & quæ obtineat in causis decimarum, earumque quotæ, & in modo colligendi? XIII. 3. 4. 5. 11. 12. 13. 14. 15. 16.

Quatenus ex jure decimandi arguantur fines? VIII. 84.

In causis decimarum, earumque quotæ, & in modo colligendi quomodo respiciendæ consuetudines? XIII. 3. 4. 5. 12. 13. 14. 15. 16.

Num decima colligenda in agro decimando, an vero, & quanto, è fructibus jam domum asportatis? XIII. 3. 4. 5. 11. 12. 13. 15. 16. 17.

De variis modis colligendi decimam fructuum vineæ. XIII. 3. 4. 5. 6. 11. 12. 13. *& seq. per tot.*

Decimæ præstatio quomodo intelligatur absque deductione impensorum sumptuum? XIII. 6. 7. 9. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.

Quomodo decimæ censeantur jure oblationis? XIII. 23.

Deli-

INDEX

DE.

Delictum.

Num quis impunè non indicet alterius crimina. *XIV. per tot.*

Num etiam quis impunè celare possit alterius delicta? *XIV. 3.*

Num justè subditis præcipiatur ut aliorum crimina indicent neque reticeant, aut cum delinquentibus transigant sine præscitu Fisci? *XIV. per tot. XV. III. 56.*

Delictorum memoria quare tollenda? *XV. 27. 28.*

Delictorū poena & impunitas. *v. voc. Poena.*
Remissio delinquentium. *v. voc. Fera. voc. Reversales.*

Dementia.

v. voc. Furiosus.

Deus.

Imago Dei in homine in quibus consistat. *VII. per tot.*

Legem Dei nemo contemnit absque dispendio salutis æternæ. *II. 3. 65.*

Pro gloria Dei celebranda & cultu divino promovendo Magistratus obligatus. *II. 9. 12.*

Justitia Dei. *II. 13.*

A Deo omnis potestas terrestris. *II. 24. 49. & seq.*

Dei miranda potentia & prudentia. *II. 49. & seq.*

Deus autor humanæ socialitatis & Rerum publicarum. *II. 50. 61. & seq.*

In omni re, præcipuè in gubernatione Rerum publicarum, fiducia in Deo repouenda. *II. 50. & seq.*

Deo haud præfiniendus modus auxilii. *II. 50. & seq.*

Num ad cultum divinum celebrandum structura templorum necessaria? *X. per tot.*

Cognitio Dei homini naturaliter implantata est. *XV. 12.*

DI. DO.

Dignitas.

Non contemnenda quæ ad externum dignitatis splendorem conducunt. *II. 34.*

Dissensio.

Dissensiones internæ evertunt Rempublicam. *II. 66.*

Divitiæ.

Quatenus divitiæ in Magistratu considerandæ? *II. 31.*

Num præster divites habere subditos an pauperes? *IV. 1. & seq.*

Divortium.

Quomodo divortia pugnent cum jure natura? *XV. 13.*

Dolium.

Quatenus dolia referantur interpertinencias fundi domusve, & res immobiles? *XI. 23.*

Num propter decimas vini mustum se colligendum in doliis mensuratis, & quis ferat sumptus mensurationis? *XII. per tot.*

Dolus.

Quomodo dolus obliget ad ferendos sumptus? *v. voc. Sumptus.*

Nemini dolus suus debet prodesse. *XIII. 25.*

Dominium.

Quod nostrum est, sine nostro facto non potest auferri. *II. 16. 45. 70. & seq.*

Præstandum quod alteri prodest & mihi non nocet. *III. per tot. V. 1. & 7.*

Nemo plus in alium potest transferre quàm ipse habet. *II. 17.*

Ignorantis aut inviti conditionem num meliorem facere liceat? *II. 45.*

An unius rei plures esse queant domini? *II. 73.*

Reipublicæ interest, ne quis re suâ malè vel negligenter utatur. *II. 79. IV. 5. & 10.*

[X] 2

Domi.

I N D E X.

DO.

Dominium.

Dominium particulare an impediatur quò minus herbarum in agris privatorum nascentes post fructus collectos sint communes? *V. per tot.*

Ad constitutionem domini num quid faciat impenſa opera? *V. 2. & seq. XII. 1. 3. 5. 7. 9. 10. 11.*

Domini probatio difficilis. *VIII. 1.*

Dominium probatur per conjecturas. *VIII. 1. 6. & seq. n. 17. 22. 25. 35. 36. 38. 39. 40. 44. 47. 49. 50. 51. 52. 54. 55. 73. 74. 83. 84. 86.*

Num domini præſumptionem inferat rei poſſeſſio & uſus? *VIII. 2. & seq.*

Domini ſylvarum probatio. *VIII. per tot.*

Si plurium ſylvarum, quarum quasdam quis haberet revocabili jure, ſines eſſent obſcurati, quænam tunc ad ipſum pertinere cenſeantur irrevocabili dominio? *VIII. 7.*

Dominium ſylvæ arguit poteſtas pignori-randi, mulctandi, ſylvam cuſtodien-di, &c. *VIII. 40.*

Itemque ſervitus lignandi, glandium, paſcendi, alteri in eadem conſtituta. *VIII. 47. 48. 49. 50. 51. 52.*

Domini ratio formalis in quo conſiſtat? *IX. 2.*

In quo conſiſtat domini effectus? *IX. 1. 3. 6.*

Unde exorta domini diſtinctio in direc-tum & utile? *IX. 7. & seq.*

Ad domini conſtitutionem num quid faciat materia ex qua res facta eſt? *XII. 2. 3. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11.*

plura vid. ſub voc. Sum.

Donatio, Donum.

Donationes Principum latiſſimam recipi-unt interpretationem. *II. 33.*

DO. DU. EB. EC. EM. EN. ER. ES.

Dona quæ ſparguntur à novo Magiſtratu. *II. 26. & seq.*

Donatio litis in Principem. *v. voc. Lis.*
Dos.

Dorium favor. *II. 86.*

Doris favore alienari poſſunt res restitu-tioni obnoxie. *II. 86.*

Doris dominium quatenus ſit apud mari-rum vel uxorem? *IX. 13.*

Quatenus marito permiſſa rei dotalis alic-natio? *IX. 13.*

Cui cedat theſaurus in fundo dotali in-ventus? *IX. 13.*

Ad quem ſpectet periculum rei dotalis? *IX. 13.*

Dubium.

Tollendæ dubitationis cauſa ſuperſtiti-cao non nocet. *II. 25. in fin.*

E.

Ebrietas.

Pecuniæ in inebriationes haud ſunt ex-pendendæ. *II. 35.*

Eccleſia.

Eccleſia conſiſtit in unitate fidelium. *X. 4. & seq.*

Quatenus eccleſia conſiſtat in ſtructure templorum? *X. 4. & seq. per tot.*

Emprio.

Quando quis cogatur emere pro evitan-tandæ annonæ? *II. 87.*

Enunciatio.

Verba enunciativa quatenus probent? *v. voc. Probatio.*

Error.

Conceſſio vel ſententia ſuperſtructa erro-neo principio nulla eſt. *VIII. 91. 129.*

Eſſentia.

Eſſentia rei pactis non tollitur. *II. 55.*

Et

I N D E X.

ET. EV. EX.

Et

Vocabulum, Und/ quandoq; non est conjunctivum, sed explicativum s. declarativum. VIII. 37. XV. 26.

Eventus.

Quatenus considerata quæ ex eventu dependent? II. 36.

Exceptio.

Exceptio litis pendentiz an validè opponatur post litis contestationem? VIII. 14.

Quousque exceptio litis finitæ opponatur & quomodo nonnunquam operetur saltem peremptionem processus, non victoriam causæ? VIII. 15. 16. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 128. 129. 142. 153.

Num exceptio litis finitæ obstat illi qui partem petit, cum de toto causa erat decisa? VIII. 22. 23. 25.

An exceptio litis finitæ attendatur in possessorio, si de ea non certò constet. VIII. 24. & seq.

Quatenus attendenda exceptio de jure tertii? VIII. 67.

Exceptio firmat regulam in casibus non exceptis. VIII. 105.

Exceptio rei judicatæ ejusque vis. XIII. 15.

Exemplum.

Subditi faciliè trahunt in exemplum, quod agitur à Prælati. II. 13.

Adeoq; hi suo exemplo illos ad obsequium legum debent allicere. II. 20.

Expensa.

v. voc. Sumptus.

Externum.

Non contemnendus externus dignitatis splendor. II. 34.

Veritas magis considerata quàm externa species. II. 48. 53.

EX. FA. FE. FL

Exterus.

De commerciis cum exteris. XVIII. 63.

& seq. n. g. 74. ii. 91. n. g. 97.

De opificibus exteris. XVIII. 94.

De moneta exterorum. *v. voc. Moneta.*

F.

Falsus.

Concessio vel sententia falso principio superstructa nulla est. VIII. 91. 129.

Fenestra.

Quatenus fenestræ habeantur res mobiles vel immobiles? XI. 24.

Fera.

Offensarum jaculationem an remittendus delinquens ad locum delicti, si in provincia domicilii id criminum genus non esset, sicut in loco delicti, capitale? VI. 18.

Fideicommissum.

Quando possit alienari? II. 86.

Fides bona & mala.

Mala fides quid operetur in adjudicanda rei æstimatione? XII. 11.

Fines.

Finibus sylvarum, quarum quasdam revocabili jure quis habebat, obscuratis, quænam præsumantur irrevocabili jure ad ipsum pertinere? VIII. 7.

Confinia rem designant & quicquid intra est includunt. VIII. 17. 20. 22. 25. 90. 92. *in f.*

Finium dominium & possessio quot variis modis probetur? VIII. 7. 17. 20. 22. 25.

40. 47. 52. 53. 54. 55. 57. 62. 63. 71. 72. 73.

74. 75. 83. 84. XVII. 4. & seq. *n. g. ad 67.*

Finiales lapides *v. voc. Lapis finalis.*

I N D E X.

FI.

Fines.

Quatenus fines probentur per verba enunciativa, quod prædium in illis finibus esset situm? *VIII. 82. in f.*

Quot variis modis discerni possint confinia pascuorum, juris glandium, lignandi, à confiniis territoriorum, pagorum villarum? *VIII. 18. 20. 25. 31. 32. 33. 34. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 62. 77. 78. 88. 92. 93. 94. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 108. 117. 134. 135. 143. 144. 145. 146. 147. 150. 151. & seq. usq. ad fin. XVII. 4. & seq. usq. 67.*

Quatenus arguantur fines ex proprietate, itemve ex collectatione bonorum? *VIII. 54. 71. 72. 73. 74. 75. 78. 81. 83. 90. 92. 96. 98. 99. 100. 101. 134. 135.*

Quomodo fines arguantur ex jure decimandi? *VIII. 84.*

Fines probantur per conjecturas. *VIII. 86. add. voc. probatio.*

Testimonium quod cujusdam universitatis incola tulit de confinio vicinorum, num noceat universitati, cui postea cum altero vicinorum de finibus intercedit controversia? *VIII. 57.*

Quatenus in materia confinium admittantur testes ex universitate? *VIII. 88. 101. 118. 132.*

Quomodo fines arguantur ex fluminibus, item locorum evidentia & situatione? *XVII. 17.*

Coram quo iudice controversiæ finales dirimendæ? *XVII. 58.*

Fiscus.

Fiscus rem accipit cum onere, *II. 17.*

Fisci augendi causa inducta caducitas legatorum. *II. 37. & seq.*

Quando Princeps & Fiscus habeantur eodem numero? *II. 39. & seq.*

FL. FO.

Num ob confiscationis commodum subditis prospiciendum de conquirendis opibus? *IV. 5.*

Flumen.

Fluminis usus, quomodo communis? *III. 6.*

Flumen ad quem pertineat? *III. 6.*

Flumina quandoq. arguunt fines. *XVII. 17.*

Fœdus.

Fœdera sunt media, quibus coeuntes se conservant. *II. 66.*

Fœmina.

Fœmina particeps regni. *II. 42.*

Forensis.

v. voc. Collecta.

Forestum.

Num ubique juris & jurisdictionis forestalis nota sit custodia sylvarum? *VIII. 35. 36. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 45. XVII. 51. 53. 54. 55.*

Num potestas sylvam custodiendi etiam competat domino juris lignandi? *VIII. 35. 36. 38. & seq. XVII. 53. 54.*

Quatenus jurisdictionis forestalis nota sit prohibitio eradicationis sylvarum? *XVII. 25. 31. 35. 36.*

Forma.

Quatenus forma præcellat materiæ in constitutione domini? *XII. per tot.*

Forma dat Esse rei. *XII. 1. 5.*

Fornax.

Quatenus fornaces in domo habeantur res mobiles vel immobiles? *XI. 24.*

Fortuna laboris & virtutis præmium. *II. 34. in f.*

Qui sola fortuna spe faciunt consumptiones, damnum & debitum habituri sunt. *II. 35.*

Forum.

Forum rei sitæ in quo se funder? *XVII. 24. 25. 29. 30. 31. 41. 42. 43. plura vid. sub voc. jurisdictio.*

I N D E X

FR. FUL

Frater, Fratricidium.

Fratricidium pugnat cum jure naturæ.
XV. 11.

Fraus.

v. voc. Dolus.

Frondes arborum.

v. voc. Arborum frondes. voc. Frutex.

Fructus.

Num omnis ubiq; fructus non jure seminis, sed jure soli percipiatur? *V. 2. & seq.*

Frutex.

Frutices in fundis privatorum sponte nascentes, & nices, quas ferunt, an sint omnium communēs? *V. 4. & seq.*

Num sub fruticum umbrâ latius prove-
niant gramina? *XVII. 71. 73. 74.*

Fusus.

v. voc. Sepultura.

Furiosus.

Quomodo furiosus differat à demente?
XVI. 1.

Quid intersit inter furiosum continuâ
mentis alienatione talem, & eum qui
quibusdam intervallis saniore sensu
fruitur? *XVI. 2. 3. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.*

Quomodo ab utroque priori differat is,
qui omni tempore demens est, at non
in summo gradu? *XVI. 2. 14.*

Quomodo furor probetur? *XVI. 4. & s.*
Num furiosus unquam in furore queat
subjici pœnæ? *XVI. 6. 7. 8. 9. 11. 12.*

An qui cessante furore deliquit, furore non
redeunte puniendus sit & quomodo?
XVI. 10.

Quid considerandum ad effectum pœnæ
in eo, qui medio tempore deliquit, dum
sanior mente fuisset? *XVI. 11.*

Quomodo furiosi custodiendi, & quorum
impensis? *XVI. 13.*

FUL. GE. GL. GR. HA.

Furtum.

Furtâ celantes an ad paria cum furibus ju-
dicandi? *XIV. 3.*

G.

Gemina.

Quatenus utiliter prohibeantur gemina-
rum commercia. *XVIII. 94.*

Glands.

Glandes arborum & fruticum, in fundis
privatorum sponte nascentium, cujus
sint? *V. 4. & seq.*

Juris glandium domino quatenus compe-
tat potestas sylvam custodiendi? *VIII.
35. 36.*

Juris glandium dominus quatenus valeat
sylvæ dominum impedire nē sylvam
devaster, aut in aliud culturæ genus
commuter? *VIII. 36.*

Gradus.

Gradus honorum, quibus nobiliores aliis
preferuntur, conveniunt juri naturæ.
I. 2. & seq.

Gramen.

Gramina in agris privatorum sponte na-
scentia, an post collectos fructus sacros
sint omnium incolarum ad pastum
communia? *V. 1. 7. 8. & seq.*

Num sub fruticum umbrâ latius prove-
niant gramina? *XVII. 71. 73. 74.*

H.

Habitatio.

Ædificiorum inventum. *I. 3.*

Hæres, Hæreditas.

Num Imperatorem aliumve Principem
litis causâ hæredem instituere liceat?
II. 18.

Hæredum obligatio in præstandis ali-
mentis. *XVI. 13.*

Sage.

I N D E X.

HA. HE. HO.

Hedge.

v. voc. Forestum. de custodia sylvarum.

Herba.

Num herbae in agris privatorum sponte nascentes post collectos fructus satos ad pastum sint communes: *V. 1. 7. 8. & seq.*

Homicidium.

Homicidium quàm magnum sit peccatum? *XV. 23. 24. 25. 26. 27.*

Quid juris in bestiam, quae hominem occiderit. *XV. 23. 24. 25. 26. 27.*

Homo.

Humana societas absque differentiae ordine non potest consistere. *I. 2. & seq.*

Humanam socialitatem ratio suadet naturalis. *II. 19. 61. & seq. add. voc. Socialitas.*

Et ideo pro ejus conservatione Magistratus sit sollicitus. *II. 61. & seq.*

Homines olim sylvarum rupiumque habitatores quomodo ad civilem societatem perducti? *I. 4.*

Hominis pervicax natura post statum corruptum. *I. 6. II. 64.*

Deus flagrat amore humanum genus conservandi. *II. 61. & seq.*

Humani generis conservandi turissimum medium humana socialitas. *II. 62. & seq. III. per tot.*

Unde homo unum alteri in coeunda amicitia praeferat? *II. 67.*

Hominis dominium in res creatas. *VII. per tot. XV. 30. 33. 34.*

Honestum.

Nihil licere vel ulli potestati potest, quod non decet. *I. 4. in f. II. 5.*

Honor.

Honorabiles aliis praecedere fas est. *I. 2. & seq.*

HO. HUI. IG. IM.

Hortus.

Hortorum culturam rectè præcipit Magistratus. *IV. 6.*

Humanitas.

Humanitas decet principem. *II. 33.*

Ignavia.

Ignavia non est indulgendum. *IV. 5. 9. 10.*

Ignorantia.

Ignorantis conditionem meliorem facere licet, non deteriorem. *II. 45.*

Ignorantia qualitatibus rei non praesumitur in eo, qui quotidie in ea versatur. *XVII. 29.*

Immobile.

v. voc. Mobile.

Impedimentum.

Impedimentum legitimum sanat omnem moram culpamque. *V. 16. 17.*

Impensa.

v. voc. Sumptus.

Imperator, Imperium Germanicum.

Quatenus vel soli Imperatori, vel junctim cum Statibus; statuendi in Imperio jus sit? *VI. 4.*

In Imperio Romano-Germanico Majestas est penes omnes Status conjunctim. *VI. 2. & seq.*

Jurisdictio in eos qui Imperio subsumt exercetur per judicium aulicum & Camerae. *VI. 3.*

Quatenus Status Imperii in alterius Status territorio possit statuere? *VI. per tot.*

Qualem Status in suis territoriis habeant jurisdictionem ratione eorum, quae in Comitibus concluduntur? *VI. 5.*

Ducum circuli officium circa rem monetariam. *XVIII. 50. 51. 52.*

Caesaris idem officium. *XVIII. 50.*

Reichs visitationes in causis commerciorum & rem monetariae. *XVIII. 74.*

Impe-

INDEX.

IM. IN.

Imperium.

Imperium non habet quis in se ipsum, neque par in parem. *II. 7.*

Impietas.

Impietas cohibetur pœnis. *I. 5. & seq. II. 13.*

Impii charitate Christianâ prosequendi. *II. 65.*

Impietatem Deus coërcet etiam alimentorum subtractione. *XV. 31.*

Injustitia.

v. voc. Injustitia.

Inscriptio.

Inscriptio quale præbeat argumentum ad rem ipsam? *II. 37.*

Instrumentum.

Quomodo probatio fiat per instrumenta? *v. voc. Probatio.*

Instrumento perditō non intercidit negotium in eo conscriptum, si aliter probetur. *VIII. 60.*

Ex veritate unius capituli in documento quomodo ducatur præsumptio ad reliqua. *VIII. 63.*

Pro instrumento, maximè publico, stat præsumptio veritatis, eò major si verisimilia contineat. *VIII. 63. 64. 65.*

Antiquitas instrumenti facit ad maiorem ejus fidem. *VIII. 64.*

Quatenus actor reo teneatur edere instrumenta quæ ad exceptionem profunt? *VIII. 68. 69.*

Copia instrumenti quatenus probeat? *VIII. 68. 69. 70.*

Quomodo ad maiorem instrumenti fidem conducat, si à Notario publico sit confectum? *VIII. 70.*

Itemve si non à partium alteriusve suspecta domo, sed ex archivo publico fuisset depromptum? *VIII. 70.*

IN. IT.

Quatenus privata scripturæ fides tribuenda? *VIII. 87. 101.*

Plus creditur testibus instrumentum adjuvantibus quàm impugnantibus. *VIII. 119. 142. 155.*

Instrumentum, etiam minus solenne, quid juvetur per subsequutam observantiam? *VIII. 119. XVII. 34.*

Qualis ad instrumentum invalidandum requiratur probatio? *VIII. 129. & seq. id. n. 136. 142. 153. 155. 165.*

Instrumentum in una parte productum quatenus probeat contra producentem in aliis? *XVII. 36. 37. 38. 39.*

Scriptura privata probat contra producentem. *XVII. 38.*

Num producus instrumentum queat postea pœnitere & productionem revocare? *XVII. 39.*

Instrumentum supplicii.

v. voc. Pœna.

Interpretatio.

Legum interpretatio quomodo ex earundem rubrica procedat? *II. 37.*

Interpretatio concessionum & contractuum quomodo ex æquitate & statu, qui erat tempore contractus, deducatur? *VIII. 125. 126. 147. 157.*

plura vid. sub. voc. argumentum.

Invidia.

Æquitas impatiens est invidiæ. *III. 3. & 7. plura vid. sub. voc. charitas Christiana.*

Invitus.

Invito datur beneficium. *II. 45.*

Iter.

Iter ad sepulchrum vendendum. *II. 78.*

Item ad prædia pro eorum cultura. *II. 80.*

[Y]

Nuga

JU.

- Num viatori liceat equum, reficiendi causa, pabulare juxta viam? V. 19.
- Judex, Judicium.
- Judicem non decet de legum justitia disputare. II. 48.
- Num exceptio litis finitæ attendatur in judicio possessorio, si de ea non certò constet? VIII. 24. 25.
- Quatenus credatur judici super processu judiciario & super enunciatis in sententia? VIII. 58. XVII. 31. 32. 33. 34. 46. 49.
- Num judex sciens alterius crimen absque alia probatione reum possit condemnare? XIV. 6.
- Imploratio cujusdam officii ad judicandum an arguat implorati jurisdictionem? XVII. 24. 26. 27. 28. 29. 30.
- Unde in dubio arguatur, quis in judicio fuerit actor quisve reus? XVII. 5. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49.
- Consulitius est pignorationibus ac continuatæ possessionis facto se in eadem rueri quam ad judicium convolare? XVII. 45.
- Præsertim potentioribus contra inferiores, qui ideò potius rei quam actores esse præsumuntur. XVII. 45.
- Reus quatenus in dubio favorabilior actore? XVII. 66. 67.
- Julialex de caducis legatis.
- v. voc. Caducum.
- Jurisdictio.
- In quo consistat jurisdictio? II. 70. & seq.
- Omnis jurisdictio residet in Majestate. VI. 1. & seq.
- Jurisdictio in imperio exercetur per judicium aulicum & Camera. VI. 3.
- Quatenus Status Imperii in alterius territorio statuere possit? VI. 4. & seq.
- Qualem Status in suis territoriis jurisdi-

JU.

- ctionem habeant ratione eorum quæ in comitiis concluduntur? VI. 5.
- Inter actus possessorios jurisdictionis referuntur delictorum cognitiones, coercitiones, supplicii instrumentorum creationes, VI. 7.
- Contra turbantem in jurisdictione protestatio interponitur. VI. 7.
- Captivum per alterius territorium ducere, quomodo jurisdictionem respiciat, itemve delinquentium remissio? VI. 7.
- Jurisdictio præscriptionibus obnoxia. VI. 7. 12. & seq. add. voc. Provincia.
- Ob negotiorum multitudinem jurisdictionis exercitium divisim pluribus sollet committi. VI. 8.
- Et tunc alter alterius districtum haud ingredi jus habet. VI. 8.
- Quare præcipuus territorii locus deputatur exercitio jurisdictionis criminalis? VI. 9. 10.
- Quatenus jurisdictio dividua vel individua? VI. 2. & seq.
- Jurisditionis nota quatenus potestas pignoriandi, multandi? VIII. 36. 38. 39. 40. 41. 44. 45.
- Unde arguatur jurisdictio forestalis? v. voc. Forrestrum.
- Quomodo jurisdictio competat Civitatibus municipalibus? VIII. 42.
- Jurisdictio ad fines ejus, cui competit, intelligitur restricta. VIII. 42. 45. 73. XVII. 11. 12. 13. 14. 15.
- Quatenus jurisdictio arguatur ex jure collectandi? VIII. 73. 74. 75. XVII. 50. 57.
- Jurisditionis exercitium quomodo præbeat argumentum finium? XVII. 11. 12. 13. 14. 15. 25. 31. 35. 41. 42. 43. 49.
- Jurisditionis competentia quomodo arguatur

INDEX

JU.

- Quatur ex implorato officio judicandi?
XVII. 24. 26. 27. 28. 29. 30. 41. 42. 43.
- Jurisdictionis prorogatio. *XVII. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 41. 42. 43.*
- Jurisdictionis argumentum quatenus præbeat jus venandi? *XVII. 24. 30. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56.*
- Itemve prohibitio eradicationis sylvarum?
XVII. 25. 31. 35.
- Jurisdictionis ratione rei sitæ quatenus competat? *v. voc. Forum.*
- Quatenus jurisdictionis arguatur ex mensuratione bonorum? *XVII. 58. 59. 60.*
- ### Jus.
- Quæ speciali jure recepta sunt, jus ordinarium non constituunt. *V. 8.*
- Unde orta distinctio juris in re & ad rem?
IX. 15. 16.
- Descriptio juris naturalis, Gentium, & Civilis. *XV. 2. 3. 4. 18. 20.*
- An & quatenus jus cadat in bruta? *XV. 2. 5. & seq.*
- Qui jure suo utendo alteri nocet, eo nomine non tenetur. *XIII. 10.*
plura vid. sub voc. Aequitas & sub voc. Lex.
- ### Justitia.
- Justitia omnium perfectissima virtus.
II. 13.
- Justitia decet Principem. *II. 13.*
- Justitiæ fundamenta quæ? *II. 5. 19.*
- Præter justitiam nil licere ulli potestati potest. *I. 4. circ. fin.*
- Quid intersit inter hæc: *justum fecisse, justè fecisse?* *XV. 9. 10. 14. 17. & seq.*
- Injustitia non præsumitur in Magistratu,
II. 48.
- ### Juventus.
- Juniores senioribus debent reverentiam, & hi illis dilectionem. *I. 2. & 3.*

I. A. LE.

L.

Labor.

- Laborum patiens sit Princeps aliusve Magistratus. *II. 33.*
- Laboris præmium fortuna. *II. 33. 34.*
- Num labor impensus partem faciat domini?
V. 2. & seq.

Læsis.

- Ubi nulla læsis, ibi nulla in integrum restitutio. *VIII. 67.*

Lapis finalis.

- Lapides terminales quibus confinia designantur. *VIII. 18. 20. 31. 32. 33. 34.*
- Lapides finales quibus confinia juris pascendi, glandium, lignandi, terminata sunt. *VIII. 18. 20. 25. 31. 32. 33. 34. 48. 49. 62. 78. XVII. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 15. & seq. uq. 63.*
- Quot variis modis discernantur lapides finales territoriorum & juriurum pascendi, lignandi, glandium &c. *VIII. 18. 20. 25. 31. 32. 33. 34. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 62. 78. 88. 143. 144. 145. 146. 147. 150. XVII. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. & seq. uq. 67.*

- Lapides finales se invicem unâ serie excipientes quomodo constituent totum integrale? *XVII. 15.*

Legatum.

- Quomodo legata fiant in causa caduci?
II. 37. & seq.
- Num ea caducitas inveniat locum in legatis Principum? *II. 37. & seq.*
- Si ex materia legata efformetur species, num legatum videatur ademptum?
XII. 4.
- #### Lex.
- Legis virtus est vel directiva vel coactiva.
I. 6. & seq. II. 1. 2. 7. 8. 12.
- Quomodo Princeps legibus sit solutus?
II. per tot.

INDEX.

I.

- Lege scripta dignior est lex naturæ.** II. 4.
Lex divina & naturæ obligant omnes homines. II. 3. & 4. *item n. 14. 15. 45.*
§ seq. 61. & seq.
Quatenus Princeps circa jus naturæ rectè disponat? II. 6.
Quid intersit inter legem naturæ præcipientem & permittentem? II. 6. *in f.*
Jus naturale pactis immutari nequit. II. 55.
Quatenus Princeps obligetur legibus humanis? II. 7. & seq.
Quatenus item legibus Reipublicæ fundamentalibus? II. 19.
Lex omnis inventum ac donum Dei est. II. 9.
Item virorum prudentum consultum & decretum. II. 10.
Nec non Reipublicæ sponsio, regula justii & injusti. II. 11. 13.
Num lex obliget præcipiens rem de cætero indifferentem? II. 20.
Quatenus legislator veterum normæ debeat inhærere? II. 22. XIII. 4. 5. 6. 7. 23. 36. 37.
Num leges sub clausula de iis perpetuò servandis conceptæ queant mutari? II. 22.
Legum ferendarum potestas cui competat? II. 24.
Legum custos Magistratus est. II. 24.
Leges particulares & personales quatenus obligent? II. 25. 32.
De justitia legum subditus non convenit dubitare. II. 46. & seq.
Lex Rhodia v. voc. Rhodia lex.
Lex Julia & Papia v. voc. Julia. voc. Papia lex.
Legum necessitas & utilitas. I. 6. & seq.

II.

- Legum interpretatio ex earundem inscriptionibus.** II. 37.
Quatenus in ferendis legibus habenda ratio regionum, cum quibus sunt commercia? XIII. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14.
Liberalitas.
Liberalitas haud prohibenda. II. 30.
Liberalitas decet Principes & Magnates. II. 26. & seq.
Liberi.
Liberorum procreatio & educatio quomodo sit juris naturalis? XV. 7. 9. 14.
Libertas.
Libertatis favor. II. 79.
Libertatis favore socius tenetur partem in servo communi vendere socio manumittere volenti. II. 79.
Libertatis favore domini coguntur vendere servos, quos nimis durè habent. II. 79.
Quæ ex naturali libertate competunt, quatenus possint constringi? XIII. 12. 13. 14. 16. 17. 30.
Lignandi jus.
Num ex usu lignationis in sylva præsumatur ejus dominium? VIII. 2. 8. 9. 47. 48.
Quatenus domino juris lignandi sit potestas sylvam custodiendi? VIII. 35. 36. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44.
Quatenus dominus juris lignandi valeat impedire dominum sylvæ, ne eam devastet aut in aliud culturæ genus commutet? VIII. 36.
Quousque domino juris lignandi constet sylvæ usus in cædendo aut ligna colligendo? VIII. 47.
Ex constituto in aliena sylva jure lignandi quomodo arguatur dominium constituentis? VIII. 47. 49. 50.

Lignan-

I N D E X.

LI. LU. MA.

Lignandi jure constituto, quatenus dominus sylvæ, si ipse egeat vel non egeat, censeatur exclusus? VIII. 123. 125. 126. 127. 157.

Lis.

Litis causa Imperator non potest hæres institui. II. 18.

Neque Imperator accipere potest litis denationem. II. 18.

Litis pendentia *v. voc. Exceptio.*

Litis finitæ exceptio. *v. voc. Exceptio.*

Litigiosa res quandoque inter partes litigantes dividenda, si causa planè foret dubia. IIX. 76. XVII. 67.

Litigans absque interesse damni non est audiendus. XIII. 16.

Litigandi temeritas non præsumitur in actionibus subditorum contra dominos. XVII. 27. 28.

Litigiosæ rei sequestratio quando obtineat? XVII. 67.

Lucrum.

Consistens in absentia damni quatenus considerandum? II. 36.

Luxus.

Luxus in omni re compescendus. XII. 64. 88. 94.

M.

Magistratus.

Iustum est esse aliquem Magistratum
l. per tot. II. 68.

Quatenus in Magistratu spectanda sit ætas, sapientia, potentia? I. 2. 3. II. 31. IV. 7.

Quomodo Magistratus potentia suâ rectè utatur? I. 4. *sive fin.* II. 4. 14. 15. 45. 70. *& seq.*

Magistratui duplex imperandi via est, directiva & coactiva. I. 6. *& seq.*

Magistratus viva lex est. I. 6.

Magistratum decet tueri cultum divinum,

MA.

pios & justos; reprimere impios. II. 9. 12. 13.

Facta Magistratum subditi trahunt in exemplum. II. 13. *in f.*

Ideoque illi hos ad legum obsequium suo exemplo debent allicere. II. 20.

Omnis Magistratus est à Deo. II. 24. 54. *& seq.*

Unde Magistratui sit jus ferendi leges? II. 24.

Magistratus legum custos est. II. 24.

Magistratus novi pecuniam spargunt in vulgus. II. 24. *& seq.*

Magistratus utiliter sibi conciliat amorem populi. II. 30. 35. IV. 2. *& 4.*

Magistratus officium etiam pauperibus accessibile. II. 31. IV. 7.

Magistratus de subditorum salute ac divitiis sit sollicitus. IV. 5.

Magistratus in officio negligens quam ferat pœnam? XII. 50. 51. 74.

Majestas.

De jurisdictione in Majestate residente.
v. voc. Jurisdictio.

Majus.

A majore ad minus & viceversa quomodo procedat argumentum? II. 20. VIII. 28.

Ut minores majoribus obsequantur, jure naturæ æquum est. I. 2. *& seq.*

Materia.

Materia quatenus præcellat formæ in constitutione domini? XII. *per tot.*

Materiæ reducibilitas quid conferat ad constitutionem domini? XII. 3. 4. 5. 6. 8.

Ex aliena materia effecta species cujus sit?
XII. per tot.

Si ex materia legata reformetur species, num legatum videatur ademptum?
XII. 4.

[Y] 3

Expor-

INDEX.

MA. ME.

Exportatio rudis materiæ in exterarum regionum quare prohibenda? *XII. 95. 96.*

Matrimonium.

Quomodo matrimonium sit juris naturalis? *XV. 7. 9. 13. 14.*

Mediocritas.

Mediocritas servanda in omni re. *II. 31. IV. 4.*

Mensura, Mensuratio.

Num propter dicimas vini mustum colligendum in doliis mensuratis, & quis ferat expensas mensurationis? *XIII. per tot.*

Debitor certæ mensuræ fert quoque in eam impensas. *XIII. 17. & seq.*

Jus statuendi de mensurarum rectificatione num dependeat à superiore an inferiore jurisdictione? *XIII. 28. 29.*

Ex mensuratione bonorum quatenus arguatur jurisdictio? *XVII. 58. 59. 60.*

Mercatura.

Mercaturæ statuta observanda, neque pro libitu quisque vendere potest. *II. 88.*

Ut floreat mercatura, Magistratus debet providere. *IV. 6.*

Mercium pro mercibus cõmutatio quare humane necessitati non sit adequata? *XVIII. 39.*

plura vid. sub voc. Commercio.

Meritum.

v. voc. Præmium.

Metallum.

Metallum est pars fundi. *II. 85.*

Num metalla in alieno fundo liceat fodere? *II. 85.*

Metallorum auri & argenti annona quare præcavenda? *v. voc. Moneta.*

Quatenus metalli fodinarum domini obligandi extractum aurum argentumve concedere in usum moneta? *XVIII. 89. 90.*

MI. MO.

Quali privilegio iidem gaudeant in cecidenda moneta, si jus habeant monerandi? *XVIII. 45. 90.*

Miles, Militia.

Num infini census homines in milites seligendi aut in militiam educendi? *IV. 3.*

Minorennis.

Quatenus habeat alienandi facultatem? *IX. 2. 4.*

Minus.

v. voc. Majus.

Missilia.

Spargebantur à Consulibus *II. 26.*

Abrogata ea Consulibus sparsio. *II. 27.*

Eadem denuò permixta cum certa restrictione. *II. 28.*

Eadem Principibus licita absque ulla determinatione. *II. 28. & seq.*

Quare missilia in minoribus nummis spargenda? *II. 35.*

An utilis vel damnosa ea pecuniarum sparsio? *II. 30. & seq. item 35.*

Mobile, Immobile.

Quomodo differant res mobiles & moventes, ac quomodo habeantur pro iisdem? *XI. 2. & seq.*

Quænam res propriè & naturâ suâ sint mobiles? *XI. 1. 9. 10. 11. 12. 14. & seq.*

Quomodo nonnunquam res mobiles habeantur pro immobilibus & viceversa? *XI. 15. & seq.*

An & quomodo differant *Sachnüss und bewegliche Güter*? *XI. 11. 12. 13.*

Num res mobiles rebus immobilibus affixæ ubique inter immobilia reverendæ aut quando? *XI. 17. & seq. usq. ad fin.*

Molendinum.

Num molendina pneumatica, navalia, manuvaria, olivaria, accensenda rebus mobilibus vel immobilibus? *XI. 32. & seq.*

Num

INDEX.

MO.

Num talia molendina fundo feudali imposita, finito feudo, transeant ad successorem feudalem, an ad haeredes vasalli.

XI. 33. 34.

Moneta.

Difficultas tractationis materiae de re monetaria. XVIII. 1.

Diuturnitas consultationum in Comitibus super rectificatione rei monetariae. XVIII. 2. 3. 6. 23.

Leges imperii super rectificatione rei monetariae latae nil nisi executionem desiderant. XVIII. 3. 4.

Num ideo in iisdem acquiescendum, an vero nova remedia necessaria? XVIII. 4. 5. 6. 7. 23. 36. 37. 43.

Quibus modis executio legum imperii monetariorum queat obtineri? XVIII. 7.

Si insuper novae leges requirantur in re monetaria, num admittenda remedia provisionalia? XVIII. 8. 11. 22. 25. 36. 38. 41. 42. 43. 102. 103. 114.

Item an satis obviatum monetarum corruptelis censetur legibus provinciarum particularibus? XVIII. 8. 9. 10. 11. 12. 13.

An vero praecise necessariae sint leges universales & perpetuae? XVIII. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 22. 25. 38. 41. 42. 43. 102. 103.

Num conducatur ejusmodi leges universales etiam per conventiones extendere ad regiones externas? XVIII. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 34. 35. 71. 72. 93.

Num Statibus monetandi jure gauden-
tibus permissum cedere monetam suis
saltem provinciis inservientem? XVIII.
12. 13. 46.

Oportet in quavis Republica sufficien-
tem numerum esse penuniae. XVIII. 14.
15. 16. 17. & seq. 11. n. 30. 37. 39. 40. 41.

Quatenus liceat defectui probae monetae

MO.

succurrere per imminutionem internae
bonitatis ac ponderis? XVIII. 15. 16. 18.
19. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 103.

Quomodo itidem conducatur eundem de-
fectum supplere per augmentationem
externi valoris? XVIII. 17. 18. 20. 21. 22.
29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 37. 103. 112.

In rectificatione monetae quatenus juxta
publicam etiam ad privatam utili-
tatem respiciatur? XVIII. 18. 19. 20.

Unterscheid des Reichs, so dann des also
genannten Zinnischen / item Leipziger
Gusses. XVIII. 16. 17. 19. 21.

Annona auri & argenti monetarum gratia
omni studio praecavenda. XVIII. 14.
27. 30. 37. 62. 87. 88. 106.

Quomodo ex depravatione monetae tamen
auri & argenti quam aliarum rerum an-
nona procedat? XVIII. 27. 30. 31. 37. 59.

Mutatione monetae contingente, quomo-
do solutio facienda ejus debiti, quod
ante contractum? XVIII. 29. 31. 32.
33. 34. 104. & seq. 109. 112.

Per monetae rectificationem accidens da-
mnum in commune quando ferendum?
XVIII. 9. 34.

In omni moneta convenit debitam inter-
cedere proportionem inter bonitatem
& valorem. XVIII. 16. 17. 19. 21. 36.

Monetae necessitas. XVIII. 39.

Num bellorum tempora majorem nume-
rum pecuniae absumant quam pacis?
XVIII. 40. 41. 98. 99.

Corruptiones monetarum plerumque ori-
untur ex insufficientia pecuniae in com-
merciis. XVIII. 41.

In unoquoque Imperii Circulo sufficiens
saltem numerus officinarum moneta-
riarum. XVIII. 44.

Reliquae omnes, etiam iis qui jure mone-
tandi

INDEX.

MO.

tandi gaudent, prohibenda. XVIII.
44. 45.
Nisi hi proprias haberent metalli fodinas,
qui privilegiati sunt. XII. 45. 90.
Num pluralitas vel paucitas officinarum
monetariarum magis conducatur? XII.
45.
Concessio juris monetandi à quo depen-
deat? XII. 45.
Num gaudens jure monetandi id queat
aliis locare, concedere? XII. 46. 47.
Qualem monetam cudere fas sit illi, qui
jus monetandi habet? XII. 46. 47.
54. 60.
Qua poena teneantur qui contra leges mo-
netarias quocunque modo impingunt?
XVIII. 47. 48. 51. 62. 77. 78. 80. 83. 102.
Quomodo iidem indemnificationem eo-
rum, qui inde damnum perceperunt,
præstare sint obstricti? XII. 47. 48.
49. 50. 51. 53. 77. 78. 80. 83. 84. 104.
Von den Münz- probation- Tügen.
XII. 50. 52. 54. 60.
Der ausschreibenden Fürsten und benach-
barten Craissen Ambt in Münz- Sa-
chen. XII. 50. 51. 52.
Kaiserl. Maj. Ambt in Münz- Sachen.
XVIII. 50. 51. 54.
In re monetaria non admittenda appella-
tiones. XII. 50.
Leges monetariae citò exequenda. XVIII.
50. 51.
Abshaffung der Hecke- Münz- stätten.
XVIII. 54.
In quolibet circulo sufficiens numerus
Officialium constituendus, als Münz-
meister, Wardein/Probirer. XVIII. 55.
Illi officiales toti circulo juramento fide-
litas obligandi. XVIII. 55.
Iisdem salarium præbetur ex circulari

MO.

casta. XVIII. 55.
Præter hos toti circulo devinctos nulli alii
tolerandi. XII. 55.
Num conducatur uniformem in toto Impe-
rio monetis imprimere externam ima-
ginem? XII. 56.
Itemve observare uniformem moneta-
rum rotunditatem seu circulum?
XII. 56.
Poena eorum qui monetam quoquo modo
corrumpunt & diminuunt. XII. 56.
Item eorum qui id delicti genus scienter
celare præsumunt. XII. 56.
Ex nummis probis maioribus haud licet
cudere minores, ut probos. XII. 58.
Necessitas minorum minorum in quo
consistat? XVIII. 59.
Quousque, ex qua materia, & quibus legi-
bus minores nummos cudere liceat?
XVIII. 58. 59. 60. 61.
Quousque quis in solutione debiti teneatur
recipere nummos minores? XVIII. 61.
Exportatio auri & argenti in exterarum regi-
ones quatenus favore rei monetariae
prohibenda? XVIII. 62.
Exportatio probæ monetae in exterarum re-
giones quousque prohibenda? XVIII.
62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72.
73. 74.
Quantum ad rem monetariam conducatur, si
commercialia probè ordinentur? XVIII.
62. & seq. usque ad 74.
Exportatio devalvarum monetae in exterarum
regiones num prohibenda vel præcipi-
enda? XVIII. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83.
Quomodo è nummis reprobatis confici-
enda proba moneta? XII. 76. 77. 80. 83.
Num prohibenda vel præcipienda extera-
rum monetarum cum imperiali moneta
non correspondentium, de cætero
tamen

I N D E X.

MU. NA.

tamen bonarum, exportatio? XII. 83.
84. 85. 86. 93.

Ex moneta aurea vel argentea opificibus
haud licet aliquod opus conficere aut
vas. XII. 87. 88.

Favore rei monetariae prohibentur ex
auro argentove confici res, quae magis
luxui, quam necessitati inserviunt.
XII. 87. 88.

Qui jure gaudent monetandi, eodem ad
quæstum non debent abuti. XII. 90.

Ex qua causa moneta queat expendi in
minori, non majori, quam constituto
valore? XII. 100.

Sub finem mundi futura depravatio mo-
netæ. XII. 114. *in f.*

Moneta olim pro Dea habita, & num
hodie cum honorem mereatur. XII.
115.

Contra leges monetarias non admitten-
dum ullum privilegium, indultum be-
neficium? XII. 101.

Mulcta.

Quandoq, denotat damni resarcitionem.
v. voc. Basse.

Potestas mulctam imponendi arguit ju-
risdictionem. VIII. 35. 36. 38. 39. 40. 41.

Municipium.

v. voc. Civitas.

Mutatio.

Clausula, *Rebus sic stantibus*, quid opere-
tur in interpretatione contractuum?
VIII. 125. 126. 127. 157.

N.

Natura.

Quatenus natura habeatur vivendi dux?
l. 4. in f.

De jure naturali *v. voc. Lex.*

NE. NO. NU. OB.

Necessitas.

Necessitas ex illicito facit licitum. XVIII.
41.

Negligentia.

Non cuiquam permittendum res suas ne-
gligere. IV. 5. 10. V. 16.

Nobilis.

Nobilioribus ignobiliores debent reve-
rentiam. 1.

Nomen.

Nomina rerum non minus à materia
quàm à forma depromuntur. IX. 8. 11.

Notarius.

Notariorum fides *v. voc. instrumentum.*

Notorium.

Non præsumitur ignorantia notorii,
XVII. 31.

Novalia.

Novellare in suis agris non ubique licet, si
pastuum potior sit ratio. V. 9.

Novitas.

In legum immutatione quatenus novi-
tates ferendæ? II. 22. XVIII. 4. 5. 6. 7.

Nummus.

v. voc. Missilia & voc. Moneta.

Nux.

Nuces fruticum, sponte in agris priva-
torum nascentium, an sint omnium
communes? V. 4. & seq.

O.

Obreptio.

Quomodo præsumatur ex injustitia de-
creti? II. 46.

Officium, Officialis.

Quæ cujusquam officium respiciunt, num
eundem extra officium constitutum
obligent? II. 25.

Officia tam pauperibus quam divitibus
sint accessibilia II. 31. IV. 3.

[Z]

Adeo.

I N D E X

OF. OL. OP. OR.

Adeoque non sint sumptuosa, nec ramen contemptibilia & omni sumptu destituta. II. 31.

Officiales non decet de Principum mandatis disputare II. 46. 48. 53.

Confecta ab officialibus instrumenta quam in probationibus faciant fidem? VIII. 65. 67. XVII. 31.

Gestum ab officiali, accedente ratihabitione, firmum est. VIII. 65. 67.

Maximè si negotium iustitiæ congrueret, nec principalis esset læsus. VIII. 67.

Aut negotium gestum ex speciali commissione Principis aut Regiminis locum tenentis. VIII. 67.

In officio negligens quam ferat pœnam? XVIII. 50. 51. 74.

Pro officiali ejusque enunciatis in sententia, quatenus stet veritatis præsumptio? XVII. 31. 32. 33. 34.

Olla.

Ollæ ferreæ muro affixæ an referantur ad pertinentias domus & res immobiles? XI. 26. & seq.

Opera.

Num impensa opera partem faciat domini? V. 2. & seq.

Ex locatione operarum in extraneum, nulla huic quaritur in locatorem jurisdictio. XVII. 60.

Opificium.

Opificia curæ sint Magistratui. IV. 6.

Opificia rectè ordinanda pro Reip. utilitate. XVIII. 87. 88. 94.

Ordo.

Qualibet Resp. constar ordine imperantium & parentium. I. 2. & seq. II. 70.

Nulla universitas consistit absque bono ordine. I. 2. & seq. II. 61. & seq.

Quantopere bonus ordo conducatur in cau-

OR. OT. PA.

sis commerciorum? XVIII. 62. & seq. 74.

Ornamentum.

Quatenus aurea & argentea ornamenta concessa? XVIII. 87. 88.

Otium.

Otiis non est indulgendum in Republica. IV. 5. 10. V. 16.

P.

Pactum.

Contra essentialia negotii initum pactum est nullum. II. 55.

Itemque quod contra publicæ utilitatis rationem initum. II. 55.

Palatium.

Pro Regis palatio ædificando fundi privatorum concedendi. II. 81.

Papia lex de caducis legatis.

v. voc. *caducum*.

Par.

Par in parem non habet imperium. II. 7.

Pars.

v. voc. *Totum*.

Particulare.

Leges particulares quatenus obligent? II. 25. 37. & seq.

Pascuum.

Pastus in agris privatorum post fructus collectos communis. V. 1. 7. 8. & seq.

Pastuum ob causam non licet in agris suis novellare. V. 9.

Pastus communis in agris privatorum ex quibus causis restringatur ad certa tempora? V. 14. 16. 17. 18.

Pastus jure servitutis ad certa tempora competens restrictivè intelligendus. V. 18.

Num viatori pabulare liceat equum juxta viam. V. 19.

INDEX

PA.

An ex pasculatione pecorum in sylva resul-
ter præsumptio dominii? VIII. 2. 8. 9.
Num jus pascendi alteri in sylva constitu-
tum arguat dominium constituentis?
VIII. 47. 49. 50. 51. 52. 93. XVII. 5. 6. 7.
Num juris pascendi domino constet ejus
in sylva usus tempore glandium. II. 51.
An in materia pascuorum recipiantur re-
stes ex universitate? VIII. 88. 101. 113.
118. 131.
Quomodo ex jure compascui arguatur
dominium fundi, in quo alteri id con-
stitutum? VIII. 93. XVII. 5. 6. 7.
Reservato in constitutione servitutis pa-
scendi compascuo, non videtur servitus
pascendi sublata, sed modificata. VIII.
93. 104. XVII. 5. 6. 7. 8. 9.
Unde appareat servitutem pascendi vel
privativè, vel cum reservatione com-
pascui cumulativè esse constitutam?
VIII. 103. 104. & seq. *uq. 129. II. n.*
151. & seq. ad fin. XVII. 7. 8. 9.
Compascuorum occasionem plerumque
bonorum præbet commixtio aut fini-
um confusio. VIII. 111. XVII. 63.
Quid intersit inter jus pascendi & servi-
tutem per alterius fundum pecora agen-
di? VIII. 122.
Quando non apparet servitutem pascendi
cumulativè vel privativè esse constitu-
tam, quatenus dominus ad compascu-
um admittendus vel non? VIII. 123. 125.
126. 127. 157. 160.
Ex ipsis compascuis quomodo arguatur
incertitudo finium? XVII. 63.
Quatenus in sylvis pascuis liceat novel-
lare? XVII. 25. 69. 70. 71. 73. 74. 75. 76.
& seq. *ad fin.*
Quousque in sylvis pascuis licitè pastus
pecorum prohibeatur? XVII. 70. & seq.

PA. PE.

Paupertas.

Pauperes ad prodicionem proniores. IV. 3.
An pauperes evehendi ad officia publica,
iisque utendum in militia? IV. 3. II. 31.
Num conducatur divites vel pauperes ha-
bere subditos? IV. 1. & seq.

Pax.

Pacifica hominum cohabitatio. II. 61. &
seq.
An & quatenus pacis tempora anteceren-
da bellis? XII. 40.
plura v. sub voc. bellum.

Peccatum.

Non desistens à peccato virtutis amore,
cohubendus pœnâ. I. 5. & seq. II. 13.
Peccata non debent esse impunita. II. 13.

Pecunia.

Pecuniarum sparsio. *v. voc. Missilia.*
Pecunia unicus rerum agendarum nervus,
& unica regionem ditandi via ac ratio.
XVIII. 65. & seq. *II. n. 98.*
Quid operetur distinctio pecuniæ otiosæ
& non otiosæ? XVIII. 106. & seq.
plura vid. sub voc. Moneta.

Personale.

Leges personales quatenus obligent?
II. 25. 37. & seq.

Pertinentiæ.

Pertinentiarum nomine quid comprehen-
datur? VIII. 110. XI. 20. & seq.
Non sufficit generalis pertinentiarum
concessio vel reservatio, sed eadem
specificandæ sunt. VIII. 112.
Pertinentiæ si negentur, probandæ sunt &
quomodo? VIII. 112. 113.
Si de re cum pertinentiis esset tractatio, &
postea in concessione non fieret expres-
sio pertinentiarum, num hæ videantur
exceptæ s. exclusæ? VIII. 116.

INDEX.

PI. PL. PO.

Pietas.

Qui non ducuntur pietate & divino timore, eos cohibet pœna. *l. 5. & seq. II. 13.*

Pios tueretur Magistratus. *II. 13.*

Pignorario.

Num potestas pignorandi ubique sit nota jurisdictionis? *VIII. 37. 38. 39. 40. 41. 44.*

Quatenus potestas pignorandi fundi proprietario, aliudve jus vel interesse habentipermiffa? *VIII. 37. 38. 41. 44.*

An pignorationes præbeant argumentum domini & possessionis? *VIII. 40.*

Num pignoratio interrumpat pignorati possessionem? *VIII. 114.*

Pignorationibus se in possessione tueri quam ad judicem convolare consultius. *XVII. 45. 47. 49. 78. & seq. ad fin.*

Pignorationes, quas alter pignoratione provocavit, quatenus licitæ? *XVII. 78.*

Pigrities.

Pigritiei non indulgendum *IV. 5. 10.*

Planta.

Plantæ in agris privatorum sponte nascentes earumque fructus ad quem spectent? *V. 4. & seq.*

Plantarum sylvarum conservandarum causâ prohibitus pecorum pastus. *v. voc. Pascuum. voc. Sylva.*

Plebs.

Plebem non decet de Magistratuum statutis disputare. *II. 46. 48. 53.*

Pœna.

Pœna cohibet eos, qui virtutis amore rectè agere cessant. *l. 7. & seq. II. 13.*

Impunitas delictorum incentivum tribuit delinquendi. *II. 13. in f. XVI. 14.*

Rectè quis punitur in eo, in quo vitiosus est deliquisse. *II. 52.*

Pœnarum necessitas & utilitas. *l. 6. & seq. II. 13. XVI. 8. 14.*

PO.

Quatenus Princeps subjaceat pœnæ? *II. 12.*
Punitio est actus possessorius jurisdictionis. *VI. 7.*

Similiter supplicii instrumentorum erectio. *VI. 7.*

Quare exercitio jurisdictionis criminalis præcipuus territorii locus deputetur? *VI. 9. 10.*

Pœnæ genus, quo quis bestia objicitur. *XV. 23. 24.*

Pœna genus, quo facultates & alimenta subtrahuntur, perduntur. *XV. 31.*

Pœnarum finis. *XVI. 8. 11.*

In pœnis attendenda conditio rei, quæ fuit tempore admissi criminis. *XVI. 7. 12.*

Pœnæ exequendæ etiam in invitos. *XVI. 7. 12.*

In puniendis furiosis aut mente captis quid considerandum? *XVI. per tot.*

Politia.

Accipitur pro Republica populari in specie. *I. 1.*

Item pro quavis Republica in genere. *I. 1.*

An politia futura fuisset in statu innocentia? *l. per tot. II. 62.*

Plura vid. sub voc. Respublica.

Possessio.

Quatenus possessio arguat dominium? *VIII. 2. & seq.*

Num pignorationes, multationes, cura & custodia arguant possessionem? *IX. 40.*

Quatenus unicus actus conducatur ad possessionem? *VIII. 114.*

Quæ ratione turbata possessionis competant media? *XVII. 44. 45. 47. 48. 49. 78. & seq. ad fin.*

Consultius est se pignorationibus ac continuate possessionis facto tueri quam ad judicem convolare. *XVII. 45. 47. 49. 78. & seq. ad fin.*

Ideo-

I N D E X.

PO. PR.

Ideoque turbatus in possessione in dubio non videtur actoris, sed rei partes sustinuisse. XVII. 45. 47. 49.

Turius in possessorio quam petitorio agitur. XVII. 45. 47. 49.

Actibus possessorii territorii fines acquiruntur. XVII. 62.

Possessio litigiosa, stante paritate probationis, cui adjudicanda? XVII. 66. 67.

Possibilitas.

Possibilitas juris & facti. I. 1. 47. 48.

Potentia.

Potentioribus cedere humiliores naturale est. I. 3. & seq.

Potentioribus num debeat imperium. I. 2. & seq.

Quomodo potentia utendum? I. 4. circ. fin.

Potentiores minoribus debent dilectionem. I. 3.

Potentem habere Principem interest subditorum. IV. 7. 8.

Potentiores non facile ad judicia provocant. XVII. 45.

Præmium.

Num Princeps bona subditorum possit assignare in præmia? II. 84.

Præscriptio.

Præscriptio jurisdictionis. VI. 7.

Num præscriptis actibus jurisdictionalibus in provincia censeantur iidem præscripti in reliquis provinciæ locis. VI. 12. & seq.

Præscriptio se fundat in possessione, ac tantum videtur præscriptum, quantum possessum. VI. 15.

Præscriptio quatenus conferat ad rei dominium? VIII. 4. 5.

Quatenus præscriptioni obstat vitiosum possessionis initium? VIII. 77.

An & qualis præscriptio obtineat in causis

PR.

decimarum, earumque quotæ & modi colligendi? XIII. 3. 4. 5. 11. 12. 13. 14. 15. 16.

Quatenus præscriptioni subiectæ sint res meræ facultatis? XIII. 12. 13. 14. 16. 30. XVII. 55.

Quomodo contingat præscriptio territorii? XVII. 62.

Præsumptio.

v. vec. Probatio.

Precarium.

Quatenus tribuat aliquod jus aut possessionem? VIII. 55. 78. 117. 166.

Preces.

Num preces occultò in conclavi, an publicè in templis fieri melius? X. per tot.

Pretiositas.

Matéria vel forma pretiositas quatenus faciat ad dominium speciei ex aliena materia effecta? XII. 3. 5. 7. 8. 11.

Pretium.

Pretia rerum à Magistratu rectè determinantur. II. 88.

Princeps.

Quomodo Princeps solutus legibus? II. per tot.

Peccans Princeps quam luat pœnam? II. 1. 2. 45.

Principis dominium in bonis subditorum. II. 1. 45. & seq. præcipue n. 70. & seq. V. 8. & seq.

Princeps obligatur lege divinâ & naturæ. II. 3. 4. 14. 15. 45.

Principum plenitudo potestatis quousque porrigatur? I. 4. II. 4. 5. 46. & seq.

Quatenus Princeps disponat circa ius naturæ? II. 6.

Quomodo Princeps subit legibus Civilibus. II. 7. & seq.

Princeps non sit contemptor, sed cultor divinæ gratiæ & gloriæ. II. 9. 12.

INDEX.

PR.

Principem decet prudentia & iustitia. II.
10. 13.

Princeps, Dei vicarius, Deum imitatur.
II. 13. 68.

Principes est membrum Reipublicæ. II. 11. 19.

Quando Princeps utatur jure privato-
rum? II. 16. & seq.

Princeps etiam leges servat præcipientes
rem alias indifferentem. II. 20.

Itemque leges Reipublicæ fundamentales
II. 19.

Princeps suo exemplo alios ad legum ob-
sequium allicit. II. 20.

Principem decet liberalitas & munificen-
tia. II. 32.

Donationes Principum amplissimam reci-
piunt interpretationem. II. 33.

An & quatenus de Principis judicio s. sta-
tuto liceat disputare? II. 46. & seq.

Caducitas legatorum num quadrat ad le-
gata Principum? II. 37. & seq.

Princeps non moritur. II. 40.

Princeps præsumitur bonus & iustus.
II. 4. 46. 48.

Unde oriatur Principis imperium & po-
restas? II. 61. 68.

Subditorum interest potentem habere
Principem. IV. 7. 8.

Quatenus Princeps impugnare queat vel
non, quæ ab officialibus gesta sunt?
VIII. 65. 67.

Principem non decet quæstus sordidus.
XII. 90.

Princeps non præsumitur ignorare facta
subditorum, aut quæ in vicinia publicè
gesta sunt, XVII. 31.

Plura vid. sub voc. Magistratus, & sub
voc. Rex.

Privata autoritas.

An constituti agrimensores mensurationes

PR.

petitas perficere jus habeant absque
jussu Magistratus? XVII. 60.

Privata scriptura.

Quatenus prober? VIII. 87. 101. XVII. 38.
Privilegium.

Privilegium capiti provinciæ concessum
an extendatur ad reliqua inferiora pro-
vinciæ loca? VI. 14. & seq.

Probatio.

Probatio dominii. v. voc. *Dominium*.

Quando probatio sufficiat per conjectu-
ras? VIII. 1. 6. & seq. it. 17. 22. 25. 40.
46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 54. 73. 74. 82.
83. 84. 86. XVII. 18. 19.

Quousque instrumenta queant produci ad
faciendas declarandasve probationes?
VIII. 28.

Verba instrumenti enunciativa quatenus
conducant ad probationem? VIII. 56.
XVII. 33.

Concordantia plurimum documentorum
juvat probationem. VIII. 56.

In probandis antiquis admittitur probatio
levior. v. voc. *antiquum*.

Quatenus prober instrumentum referens
absque relato? IIX. 58. 59. & seq.
usq. 65. in f.

Documento perduto an intercidat nego-
tium in eo conscriptum? IIX. 60.

Quando & quousque plures probationes
imperfectiores conjungantur ad effectum
probationis? IIX. 86. XVII. 18. 19. 65.

Num reprobationi sit locus post publica-
tionem attestationum? IIX. 139.

Judex sciens alterius delictum num reum
absque alia probatione queat conde-
mnare? XIV. 6.

Probationis major difficultas in petitorio
quàm in possessorio. XVII. 47. 48. 49.

Num quis ultro, absque sententia judicis,
pro-

I N D E X.

PR.

- probationem in se queat suscipere? *XVII. 48. 49.*
- Stante paritate probationis, cui parti onus ulterioris probationis incumbat? *XVII. 66.*
- Stante paritate probationis, quis in possessione præferendus, aut quæ alia remedia suscipienda? *XVII. 66. 67.*
- Plura vid. sub voc. instrumentum, & voc. Testis.*
- Processus judiciarius.
- Exceptiones litis pendentis, litis finitæ, quando, quousque, & in quibus judiciis queant opponi? *v. voc. exceptio, & voc. iudicium.*
- Documenta quousque producantur ad faciendas declarandasve probationes? *VIII. 28.*
- Quatenus credatur judici super processu judiciario & enunciatis in sententia? *VIII. 58. XVII. 31. 32. 33. 34. 46. 49.*
- An post publicationem attestariorum locus reprobationi? *VIII. 139.*
- Prodigalitas.
- Prodigalitas à Magistratu præscindenda? *II. 28. & seq.*
- Protestatio.
- Quando protestatione salvetur jus protestantis? *XVII. 37.*
- Protestatio interponitur contra turbantem in iurisdictione. *VI. 7.*
- Plura vid. sub voc. Reservatio.*
- Protocollum.
- Judicis protocollum quatenus mereatur fidem? *II. 58.*
- Provincia.
- Num præscriptis actibus iurisdictionalibus in provincia, censeantur iisdem præscripti in reliquis provinciæ locis? *VI. 12. & seq.*

PR. PU. RA.

- Anjus, quod extraneo redditum in certâ provinciæ districtu, faciat locum retributioni in alias ejus provinciæ partes? *VI. 16. & seq.*
- Proximitas.
- Dilectio proximi. *v. voc. Charitas Christiana.*
- Quomodo proximitas sanguinis conferat ad amicitiam? *II. 67.*
- Prudentia.
- Prudentia inest legibus. *II. 10.*
- Prudentia decet Principem. *II. 10. 33.*
- Publicè.
- Non præsumitur ignorantia eorum, quæ publicè gesta sunt. *XVII. 31.*
- Publica necessitas, utilitas.
- Publica utilitas finis omnis Reipublicæ *I. 1. 5. II. 70.*
- Justitiæ congruit ut communi utilitati serviatur. *II. 19.*
- Publica causa quomodo constituat bona subditorum in dominio vel administratione Principis? *II. 45. & seq. præcipuè n. 70. & seq. V. 8. & seq.*
- Contra publicæ utilitatis rationem nulla valent pacta. *II. 55.*
- Publica utilitas privata prævalet. *II. 76. & seq.*
- Publicæ necessitatis utilitatisve rationem non ubique plebeji capiunt. *II. 53.*
- An lex Rhodia habeat locum ratione eorum, quæ civibus ob publicam necessitatem vel utilitatem adempta sunt? *v. voc. Rhodia lex.*
- Publicum opus.
- Pro eo extruendo privata prædia concedenda aut vendenda. *II. 81.*
- Publicatio attestariorum.
- v. voc. Probatio. voc. Testis.*

INDEX.

PU. RA. RE.

Pupillus.

Quatenus habeat alienandi facultatem?
IX. 2. 4.

R.

Ratihabitio.

Quid operetur ratihabitio eorum, quæ ab officialibus gesta sunt? VIII. 65. 67.
Tacita ratihabitio unde & ad quem effectum inducatur? XVII. 34.

Ratio.

Recta naturalis ratio quomodo distinguat actiones humanas ab actibus brutorum? XV. 19. 20. 21.

Rebellio.

Num subditorum fortunæ extenuatio sit vera rebellionis præcavendæ ratio?
IV. 1. & seq.

Reditus.

Redituum provincialium causa est publica. IV. 7.

Et ideo Princeps pro iis conservandis & augendis rectè condit leges. IV. 7.
& seq.

Regula.

Quæ speciali ratione recepta sunt, regulam non constituunt. V. 8.

Remissio delinquentium.

v. voc. *Captivus. voc. Reversales.*

Reprobatio.

v. voc. *Probatio.*

Reservatio.

In concessione facta proprii usus reservatio, des *Mitgebrauchs*/ non tollit, sed modificat concessionem. VIII. 93. 104.
XVII. 5. 6. 7. 8. 9.

Reservatio in non reservatis firmat regulam in contrarium. VIII. 105.

Quid operentur reservationes & protestationes in productione documentorum?

RE.

rum? XVII. 36. 37. 38. 39.

Plura v. sub voc. Cancellaria, voc. Exceptio, voc. Protestatio.

Respublica.

Unde dicatur I. 1.

Quem finem habeat, & quibus constet?

I. 1.

Num futura fuisset in statu primævo?

I. per tot. II. 62.

Eam suadet naturalis ratio. I. per tot. II. 19. 62. & seq.

Pro ejus conservatione laborat Princeps. II. 19. 68.

Num in Republica conducatur regius vel alius status. II. 49. & seq.

Capitulationes inter Magistratum & subditos. II. 55.

Benè de Republica merentibus præmia constituenda. II. 84.

Magistratus curet, quò in Republica sint mularum viæ, quibus incolæ ditescant. IV. 6.

Reip. interest potentem habere Principem. IV. 7.

Qualiter in Rep. concordia obtineatur? I. 3. II. 61. & seq.

Reip. membrum & caput Princeps. II. 11. 19.

Num Princeps Reip. legibus fundamentalibus sit solutus? II. 19.

Rerum publ. origo. II. 68.

Plura vid. sub. voc. Civitas, voc. Politia.

Retortionis jus.

Retortionis jure susceptæ pignorationes. XVII. 78.

Plura vid. sub. voc. Provincia.

Reversales.

Dari consueverunt in remissione delinquentium; item, si captivus ducatur per alterius territorium. VI. 7.

Revo-

INDEX.

RE. RH. RU. SA.

Revocabile.

v. voc. Alienatio. voc. Dominium.

Rex, Regnum.

Num status Regius damnabilis? II. 49.

& seq.

Unde status regius habeat originem. II.

49. & seq. is. 54. 55. 68.

Pro regio palatio ædificando fundi privatorem concedendi. II. 81.

Jus regium à Samuele c. 8. descriptum, an sit verum vel tyrannicum. II. 49. *& seq.*

Non solum in electis, sed & hæreditariis bello quæsitis regnis Magistratus pro vero habendus. III. 55. 69.

Reus.

v. voc. judex judicium.

Rhodia lex.

Num obtineat, si civis pro civitate quid perdiderit? II. 72. *& seq.*

Rubrica.

Quale præbeat argumentum ad materiam ipsam? II. 37.

Rusticitas.

Rusticitas excludit doli præsumptionem. XVII. 27.

S.

Sacrificium.

Pro immolando sacrificio brutum licet occidere. XV. 34.

Simulata sacrificia damnantur. XV. 34.

Sacrum.

Sacrum quid habendum? X. 7.

Sapientia.

Sapientioribus merito cedunt stupidiore.

I. 2. & seq.

Sapientioribus olim regimen concessum.

I. 3. & seq.

Plura vid. sub voc. prudentia.

SC. SE.

Scandalum.

Superiores inferioribus haud præbere scandalum. II. 13. *in f.*

Seges.

Segetum colligendarum consueta tempora servanda, & quid si hæc quis neglexerit? V. 16. 17.

Post fructus satos collectos quomodo pastus sit communis? *V. per tot.*

Senectus.

Seniores junioribus dilectionem; hi illis reverentiam debent. I. 2. 3.

Sensus.

Quid in brutis appetitus operetur sensitivus. XV. 16.

Sententia.

Quatenus creditur judici super enunciatis in sententia? VIII. 38. XVII. 31. 32. 33. 34. 46. 49.

Sententia falso aut erroneo principio innitens nulla est. VII. 91. 129.

Sepultura.

Ejus favor. II. 78.

Pro si mptibus funeris consequendis Magistatus vendit ex hæreditate. II. 78.

Sepulturæ sumptus quando fisco sive Reip. incumbant? II. 78.

Ad sepulchrum quis cogitur vendere iter. II. 78.

Sequestratio.

Litigiosæ possessionis sequestratio quando obrineat? XVII. 66. 67.

Servitus.

Socio manumittere volenti servus communis vendendus. II. 79.

Servos vendere dominus cogitur ob in eo sævitiam II. 79.

Servitus quædam quasi naturalis est. I. 4.

& seq.

[Aa]

Ser-

I N D E X.

SE. SI.

Servitus haud extendendæ ad usum non expressum. V. 18.

Dominus servitutis præsumitur sibi pro-
spexisse de sufficienti usu. V. 18.

Servitus alteri constituta arguit domini-
um constituentis. VIII. 47. 48. 49. 50. 93.

Res sua nemini servit. VIII. 93.

Serviture constitutâ cum reservatione pro-
prij usus, illa non sublata sed modifi-
cata censetur. VIII. 93.

Servitutem constituens, si postea ipse ege-
at, num audiendus? VIII. 123. 125. 126.
127. 157.

Plura vid. sub voc. Libertas.

Significatio verborum.

Significatio verborum, Abtrag / Buisse.
v. voc. Abtrag / voc. Buisse.

Vocula, und / non semper conjunctivam,
sed quandoque declarativam habet si-
gnificationem, VIII. 37. XV. 26.

Verba instrumenti enunciativa an pro-
bent? *v. voc. Probatio.*

Significatio vocis Speng / Spenge Orte.
v. voc. Speng.

Significatio vocis Spänig / *v. voc. Spän /
Spänig.*

Significatio verborum arguitur ex mente
dicentis. XI. 15.

Quando & quatenus admittatur verbo-
rum impropriatio? XI. 15. & seq.
XVII. 49.

Situatio.

Situm intra confinia præsumitur sub iis
confiniis eorumque dominio inclusum.
VIII. 17. 20. 22. 25. 49. 50. 52. 54. 90.
92. 94. 96. 110. 138. 152. *in f.* 159. 161.
163. 164.

Descriptio situationis prædij in finibus

SO. SP.

num quid faciat ad probationem fini-
um? VII. 81.

Ex locorum situatione & evidentia quo-
modo arguantur fines? XVII. 17.

Socialitas.

Humanam socialitatem suadet ratio natu-
lis. I. 2. & seq. II. 19. 61. & seq. III. 2.
XV. 11.

Et ideo pro ejus conservatione Magistra-
tus habet curam. II. 19. 62. & seq. 68.

Socialitas humana etiam erga impios &
inimicos exerenda. N. 65.

Deus autor humanæ socialitatis, hancque
amore generis humani conservat. II.
50. 61. & seq.

Socialitas humana tutissimum generis
humani conservandi remedium. II. 62.
& seq.

Societas.

Socius socio manumittere volenti servum
communem vendere tenetur. II. 79.

Sodomia.

Peccata sodomitica pugnant cum ipsa na-
tura. XV. 9.

Etiam in peccatis sodomiticis ætati suc-
currendum. XV. 29.

Spän / Spänig.

Horum verborum significatio. VIII. 151.
& seq. *ad fin.*

Species, Specificatio.

Effectæ ex aliena materia speciei domini-
um cui acquiratur? XII. *per tot.*

Si ex materia legata efformetur species, an
legatum videatur ademptum? XII. 4.

Num speciem effectam, an rudem mate-
riam, vendere magis conducatur? XVIII.
95. 96.

Speng /

I N D E X.

SP. SU.

Speng/Spenge Orte.
Was also gemennet zu werden pflegt?
VIII. 121. 151. & seq. ad fin.

Spes.

Non oportet ex sola fortunæ spe facere
consumptiones. II. 35.

Spolium.

Actio de spolio personalis est. XVII. 44.
47. 49.

Subditus.

Dominium Principis in bonis subdito-
rum. *v. voc. Princeps.*

Subditi trahunt in exemplum facta supe-
riorum. II. 13.

Et ideo hi suo exemplo illos ad legum ob-
sequium debent allicere. II. 20.

Subditorum amorem sibi conciliet Magi-
stratus. II. 30 35. IV. 2. 4.

Subditis non convenit delegum iustitia
disputare. II. 46. 48.

Subditi ad obsequium obligati sunt.
II. 70.

Num præstet divites, an pauperes habere
subditos? *IV. 1. & seq.*

Magistratus subditis prospicere debet de
via discedendi. IV. 5.

Subditorum interest potentem habere
Principem. IV. 7.

Subditorum expressa vel tacita agnitio,
v. g. imploratio officii iudicis, quate-
nus probet jurisdictionem implorati?
XVII. 24. 26. 27. 28. 29. 30.

Subditi non præsumuntur domino litem
temerè movere. XVII. 27. 28.

Subreptio.

Præsumitur ex iniustitia decreti. II. 46.

Successor.

Non est melioris conditionis quam autor,
à quo res in ipsum transiit. II. 17.

SU.

Res transit ad successorem cum onere.
II. 17.

Sumptus, Sumptuositas.

In omni re nimia sumptuositas vitanda.
II. 28. & seq.

Sumptus funerum. *v. voc. Sepultura.*

Sumptus cujusque rei ferendi ab illo, qui
eam fieri perit, & cui prodest. XII. 9.

De sumptibus impensis pro colligendis
decimis. *v. voc. Decima, voc. Beneficium.*

Debitor mensuræ fert sumptus in mensu-
rationem impendendos. XIII. 17. &
seq.

Sumptus rei, cujus origini occasionem
præbuit cujusdam dolus, fert qui eam
fraude suâ provocavit. XIII. 24. 25. 27.
28 30.

Superfluum.

Superflua præcautio non nocet. II. 25.
in f.

Add. voc. cautela.

Superioritas territorialis.

v. voc. Territorium.

Supplicium.

Supplicii instrumenta. *v. voc. Pæna.*

Suttopff.

v. voc. Olla.

Suus.

Non debet cuiquam auferri quod suum
est. II. 16 45. & seq. 70 & seq. V. 7.
8. & seq. XII. 11.

Suæ rei usum quando quis alteri conce-
dere obligatus sit? *III. per tot. V per
tot. præcipue n. 7. 19.*

Non cuiquam permittendum rem suam
negligere aut eadem malè uti. II. 79.
IV. 5. 9.

Plura vid. sub voc. Dominium.

[Aa] 2

Sylva.

INDEX.

SY.

Sylva.

- Sylvarum curam recte Magistratus præcipit. IV. 6.
- Quam variis modis probetur sylvarum dominium? VIII. *per tot.*
- Plurium sylvarum, quarum quasdam quis habebat revocabili jure, finibus obscuratis, quamnam irrevocabili jure ad ipsum spectare præsumantur? VIII. 7.
- Num ex usu signationis, pasculationis pecorum interatur præsumptio ad probandum sylvarum dominium? VIII. 2. 8. 9. *Et seq. per tot.*
- An ex custodia sylvarum, pignorationibus, mulctationibus, arguatur earum dominium, possessio, jurisdictio? VIII. 38. *Et seq. XVII 51. 53. 54. 55.*
- Quomodo sylvæ dominium arguatur ex constitutione servitutis lignandi, glandium, pascendi? VIII. 47. 48. 49. 50. 51. 52. XVII. 5. 6. 7.
- Quatenus cædendi potestas sit domino sylvæ, & quatenus ei qui jus lignandi habet? VIII. 47.
- Quatenus sylvæ domino constet libertas eam in aliud culturæ genus commutare? VIII. 36. 47.
- Sylvæ eradicatio an queat fieri ut præjudicium juris pascendi, venandi? XVII. 24. 25. 31. 34. 35. 70. 71. 72. 73. 74. 76. *Et seq. ad fin.*
- Ex prohibitione eradicationis sylvarum quomodo arguatur jurisdictio? XVII. 25. 31. 35. 36.
- Pastus pecorum quatenus in sylva pascua queat prohiberi? XVII. 70. *Et seq. usq. ad fin.*

TA. TE.

T.

Tacitum.

- Tacita voluntas. *v. voc. Voluntas.*
- Taciturnitas & patientia quatenus præjudicent? XVII 32. 34. 43.
- Templum.
- Pro ædificatione templi privatorum fundi concedendi. II. 81.
- Num structuræ templorum ad peragendum cultum divinum necessariæ? X. *per tot.*

Territorium.

- Quomodo quis in proprio territorio prohibitu agere impediatur? VI. 4.
- Quatenus Status in alterius Status territorio statuendi jus habeat? VI. *per tot.*
- Qualem Status in suis territoriis habeant jurisditionem ratione eorum quæ concluduntur in Comitibus? VI. 5.
- Durchführung der Gefangenen per alia territoria. *v. voc. Reversales.*
- Jurisdictio adheret territorio tanquam subjecto occupanti. VIII. 42. XVII. 13. 30.
- Jus collectandi competit jure superioritatis, adeoque territorio annexum est. VIII. 73. XVII. 50. 57.
- Ex jure venandi quatenus arguatur superioritas territorialis? XVII. 24. 30. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56.
- Constitutio custodum sylvæ an arguat superioritatem territorialem? XVII. 54. 53. 54. 55.
- Quomodo territorium præscribatur? XVII. 62.
- Pluravid. sub voc. jurisdictio.*
- Terminus.
- Res inter alios acta num præjudicet tertio? VIII.

I N D E X.

TE. TH. TO. TR.

VIII. 55. 56. 57. 60. XVII. 31. 32. 33. 34.
Exceptio de jure tertii quatenus atten-
denda vel non? VIII. 67.

Testamentum.

Testatori libera manet judicii mutandi fa-
cultas, utut Imperator foret scriptus
hæres. II. 16.

Num Princeps litis causâ possit hæres
institui? II. 18.

Testis, Testimonium.

Testimonium ab incolâ cujusdam univer-
sitaris latum inter alios ratione confi-
nari, an præjudicet universitati, si, postea
cum altero illorum de confinio interce-
dat controversia? VIII. 57.

Testes ex universitate quatenus pro eâ
admittantur? v. voc. *Universitas*.

Plus creditur testibus documentum adju-
vantibus quàm inapugnantibus. VIII.
119.

Post publicationem attestationum an ad-
mittatur reprobatio. VIII. 139.

Thesaurus.

In fundo dotali inventus cui cedat?
IX. 13.

Torcular.

Num torcularia referantur ad pertinen-
tias domus s. fundi inter res immobiles?
XI. 32.

Totum.

Num partem perenti, dum de toto causa
erat decisa, obstat exceptio litis finitæ?
VIII. 22. 25.

Tributum.

Ob cessationem tributorum Magistratus
bona vendit. II. 83.

Quâ moderatione tributa exigenda? IV. l.
& seq.

TR. TY. VE.

Tributorum causa publica est, ideoque
• pro eorum conservatione & augmen-
to rectè conduntur leges. IV. *per tot.*

Ob causam tributorum benè præcipitur,
ne agri relinquantur inculti. IV.
passim.

Plura vid. sub voc. collecta.

Triffi/ Viehetriffi.

v. voc. *Paſcunum*.

Tyrannis.

An regia jura à Samuele c. 8. descripta
sapiant tyrannidem? II. 49. & seq.

Ad tyrannidem referenda nimia tribu-
torum exactio. IV. l. & seq.

V.

Venatio.

Quando & quatenus arguat superiorita-
tem territorialem? XVII. 24. 30. 50. 51.
52. 53. 54. 55. 56.

Venditio.

Quando quis cogatur vendere? II. 79.
& seq.

Verisimilitudo.

Verisimilitudo præstat ut credatur instru-
mento referenti absque relato. VIII.
63.

Quantum verisimilitudo faciat in inter-
pretatione contractuum? VIII. 63.

Quid operetur verisimilitudo in proba-
tione finium? XVII. 18.

Verisimilitudo præstat ut documenta in
certa parte productum prober contra
producentem in aliis partibus non
attenta ipsius protestatione. XVII. 73.

Veritas.

Magis consideranda quàm externa species.
II. 48. 53.

INDEX.

VE. VI. UL.

Ex veritate unius capituli in documento
quomodo præsumatur de veritate re-
liquorum? VIII. 63.

Via, Viator.

Via ad sepulchrum vendenda. II. 78.

Item ad prædia pro eorum cultura. II. 80.

Nec non fundus ad restituendam viam
fluminis impetu amissam II. 82.

Num liceat viatori equum pabulare juxta
viam? V. 19.

Vicinia.

Argumentum à consuetudine viciniae.
XIII. 15.

Quæ publicè fiunt, quoque in vicinia no-
ta esse præsumuntur XVII. 31.

Videri, viderur.

Quid intersit, aliquid ita videri, vel ita esse?
II. 20. 48.

Viehetriff.

v. voc. *Pascuum*.

Vinea.

Vinearum culturam rectè præcipit Magi-
stratus. IV. 6.

De decima vini. v. voc. *Decima*.

Virtus.

Qui non reguntur amore virtutis, eos co-
hibet pœna. I. 6. & seq. II. 13.

Cum vitia prosunt, peccat qui rectè facit.
II. 13. in f.

In eligendo Magistratu potissima ratio
habenda virtutis. I.

Vitium.

v. voc. *Virtus*.

Ultimus.

Ultima voluntas ambulatoria usque ad
mortem. II. 16.

UM. UIN. VO.

Umbra.

Sub umbra fruticum an lætius proveniant
gramina? XVII. 71. 73. 74.

Unitum.

Unitum fortius est. II. 66.

Quotuplici modo accidat rerum unio?
XI. 20.

Universitas.

Nulla consistit absque ordine. I. 2. & seq.
II. 61. & seq.

Quomodo universitas reputetur tanquam
vir unus? II. 66.

Quatenus in agris privatorum ad univer-
sitatem spectent pascua? V. per tot.

Quatenus universitati profit, quod à qui-
busdam incolis gestum est? VIII. 9.

Quomodo sylvæ ad universitatem spe-
ctantis possessio retineatur quorum-
dam incolarum lignationibus, pascu-
lationibus &c. VIII. 9.

An & quatenus admittantur testes ex uni-
versitate pro ea in materia confinio-
rum & pascuorum? VIII. 88. 101. 113.
118. 131. 132.

Testes ex universitate oriundi, alibi de-
gentes, quam fidem faciant in causa
ejus universitatis? VIII. 133.

Voluntas.

Nemo videtur velle, nisi quod divinæ &
naturali rationi congruit. II. 4. 48. 60.
69. III. 7.

Volenti non fit injuria. III. 7.

Voluntatis tacitæ eadem efficacia, quæ
expressæ, & unde illa inducatur? II. 60.
74. 76. III. 7. V. 8.

Votum.

Pluralitas votorum efficit, ut Status in suis
territoriis non ubique queant liberè
agere. VI. 4.

Ufus.

I N D E X.

U^S.

U^Sus.

Num ex rei possessione & usu arguatur
ejusdem dominium? VIII. 2. & seq.

Quid ad validitatem & probationem ejus,
quod gestum est, operetur subsequens
usus? XVII. 34.

U^X.

Uxor.

Quatenus participet de dignitate, officio,
potestate, ac juribus mariti? II. 41.

Principis uxori legatum an videatur Im-
perio s. fisco legatum? II. 41. add.
voc. Caducum.

F I N I S.

